ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי |
חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה
נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי
מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא
וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה
לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלִַם הַלְלוּיָהּ:

נקודות משיחות קודש – מזמור קטו מתוך "תהילות מנחם"

טז – השמים שמים להוי' והארץ נתן לבני אדם

"שמים" ו"ארץ" בנפש האדם

איתא במדרש[1] "השמים שמים להוי' והארץ נתן לבני אדם – משל למה הדבר דומה, למלך שגזר ואמר בני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי, כך כשברא הקב"ה את

המשך בעמוד לד

1) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטו, קטז ..... ג

ג) מאמר ד״ה ואתה תצוה וגו׳
שבת פרשת תצוה, יו״ד אדר ראשון, ה׳תשמ״א ..... ה

ד) מאמר ד״ה וידבר הוי׳ וגו׳
שבת פרשת חוקת, יו״ד תמוז, ה׳תשכ״ה ..... כב

ה) שיחת שבת פרשת חוקת,
יו״ד תמוז, ה׳תשכ״ה ..... לה

ו) משיחת שבת פרשת חוקת,
ז׳ תמוז, ה׳תש״נ ..... לז

ז) לקוטי שיחות פרשת חוקת ..... מו

ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... נב

ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת חוקת ..... נד

י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת חוקת ..... נה

יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת חוקת ..... עה

יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת חוקת ..... עו

יג) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת חוקת ..... פד

יד) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... פז

שיעורי רמב״ם

טו) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת חוקת ..... צ

טז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת חוקת ..... קמג

יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת חוקת ..... קסד

יח) נביאים וכתובים
ישעיה פרק כח, איוב פרק ד ..... קסו

יט) משניות – מסכת כלאים
ביאור קהתי ..... קסח

כ) עין יעקב מסכת סוכה ..... קעז

כא) מסכת בבא קמא עם ביאורים
מדף לג עד דף לט ..... קעח

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רח

כג) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רט

כד) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... ריב

כה) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... ריד

כו) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רטו

כז) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רטז

כח) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רטז

כט) ספר המאמרים קונטרסים חלק א
אדמו״ר מוהריי״צ ..... ריח

ל) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... ריט

לא) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רכ

לב) פרקי אבות פרק ד ..... רכא

לג) חומש לקריאה לציבור לשבת פרשת חוקת ..... רכב

לד) לוח זמנים לשבוע פרשת חוקת ..... רל

לה) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... רלא

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת תצוה, יו"ד אדר־ראשון ה'תשמ"א*

וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד[1], וִידוּעִים הַדִּיּוּקִים בָּזֶה[2] דִּבְכָל הַצִּוּוּיִים שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה, וְכָאן נֶאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּלְהוֹסִיף, דְּהַדִּיּוּק מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה הוּא לֹא רַק בְּהַלָּשׁוֹן אֶלָּא גַּם בְּהַתֹּכֶן, דִּלְשׁוֹן וְאַתָּה תְּצַוֶּה מַשְׁמַע שֶׁמֹּשֶׁה הוּא הַמְּצַוֶּה, וְצָרִיךְ לְהָבִין, הֲרֵי מֹשֶׁה הוּא הַשָּׁלִיחַ לְמְסֹר לְיִשְׂרָאֵל אֶת צִוּוּי הַקָּבָּ"ה, וְלָמָּה נֶאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ, שֶׁיָּבִיאוּ הַשֶּׁמֶן לְמֹשֶׁה[3] (אֵלֶיךָ), דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהַעֲלָאַת הַנֵּרוֹת הָיְתָה עַל יְדֵי אַהֲרֹן, לָמָּה הֵצְרַךְ לְהָבִיא אֶת הַשֶּׁמֶן לְמֹשֶׁה. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁנֶּאֱמַר שֶׁמֶן גּוֹ' כָּתִית לַמָּאוֹר, דִּלְכְאוֹרָה הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר שֶׁמֶן גּוֹ' לְהָאִיר. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, דִּבְפָסוּק שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה[4] נֶאֱמַר מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר וְכָאן נֶאֱמַר לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד.

ב) **וּמְבָאֵר** כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר (בְּמַאֲמָרוֹ הַיָּדוּעַ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים[5] שֶׁנֶּאֱמַר בְּפוּרִים קָטָן תרפ"ז[6]), דִּצְוּוּי (תְּצַוֶּה) הוּא צַוְתָּא וְחִבּוּר[7]. וְזֶהוּ וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁמֹּשֶׁה הוּא מְקַשֵּׁר

ביאור בדרך אפשר

במאמר זה מדובר אודות מהות תפקידו של משה רבינו בדורו וכמו כן של נשיאי ישראל שבכל דור ודור שהם ה'משה רבינו' שבכל דור ודור. מדובר אודות עבודתם של בני ישראל הבאה מכוחם של הנשיאים בתקופות השונות ובעיקר בחשכת הגלות. במאמר זה מדובר אודות חידוש נפלא הקשור דווקא בעבודה הנדרשת מאיתנו בדורנו כעת.

מאמר זה מיוסד על מאמר דיבור־המתחיל "וקבל היהודים" שנאמר על ידי כ"ק אדמו"ר הריי"צ ב'פורים קטן' בשנת ה'תרפ"ז, בזמן המשטר הקומוניסטי בברית המועצות, תקופה קצרה לפני מאסרו הידוע.

אודות הדלקת המנורה בבית המקדש אומר הקדוש ברוך הוא למשה רבינו **וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד[1], וִידוּעִים הַדִּיּוּקִים בָּלשונו של פסוק זֶה[2]** הדיוק הראשון הוא **דִּבְכָל הַצִּוּוּיִים שֶׁבַּתּוֹרָה נֶאֱמַר 'צַו' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה** 'דבר אל בני ישראל' 'אמור להם' כלומר בדרך כלל בפניה של הקדוש ברוך הוא אל משה רבינו לא מופיעה המילה 'אתה', **וְאילו כָּאן נֶאֱמַר 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'. וּלְהוֹסִיף, דְּהַדִּיּוּק** במה **שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה' הוּא לֹא רַק בְּהַלָּשׁוֹן** כלומר השאלה איננה רק מכך שהתורה מאריכה בלשונה **אֶלָּא** היא **גַּם בְּהַתֹּכֶן,** הוספת המילה 'אתה' מדגישה את חשיבותו של משה רבינו **דִּלְשׁוֹן 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה' מַשְׁמַע שֶׁמֹּשֶׁה הוּא הַמְּצַוֶּה, וְצָרִיךְ לְהָבִין, הֲרֵי מֹשֶׁה הוּא** רק **הַשָּׁלִיחַ לְמְסֹר לְיִשְׂרָאֵל אֶת צִוּוּי הַקָּבָּ"ה** ואיננו המְצַוֶּה בעצמו, **וְלָמָּה נֶאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין** דיוק נוסף בלשון הכתוב **מַה שֶּׁנֶּאֱמַר 'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ'**, שֶׁמשמעות מילים אלה היא **שֶׁיָּבִיאוּ הַשֶּׁמֶן לְמֹשֶׁה[3] ('אֵלֶיךָ'), דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהַעֲלָאַת** (=הדלקת) **הַנֵּרוֹת הָיְתָה עַל יְדֵי אַהֲרֹן** ולא על ידי משה, **לָמָּה הֵצְרַךְ לְהָבִיא אֶת הַשֶּׁמֶן לְמֹשֶׁה. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁנֶּאֱמַר שֶׁמֶן גּוֹ' כָּתִית לַמָּאוֹר**, מדוע התורה משתמשת במילה "מאור" ולא במילה 'להאיר' **דִּלְכְאוֹרָה הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר** (=היה לו לומר) **'שֶׁמֶן גּוֹ' לְהָאִיר'** שהרי תכליתה של הדלקת השמן במנורה היא 'להאיר'. **גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, דִּבְפָסוּק שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה[4] נֶאֱמַר** אודות משך זמן דליקת הנרות **'מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר'** ואכן משך זמן דליקתם בבית המקדש בכל יום איננו במשך היממה כולה אלא מערב עד בוקר **וְאילו כָּאן נֶאֱמַר 'לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד'.**

ב) **וּמְבָאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר (בְּמַאֲמָרוֹ הַיָּדוּעַ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים"[5] שֶׁנֶּאֱמַר בְּפוּרִים קָטָן תרפ"ז[6]), דְּמשמעותה** הפנימית של המילה **'צִוּוּי' ('תְּצַוֶּה') הוּא** יצירת **'צַוְתָּא' וְחִבּוּר[7]** בין המְצַוֶּה לבין המְצַוֶּה, כלומר בין ישראל לקדוש ברוך הוא. **וְזֶהוּ** ההסבר מדוע הפסוק מדגיש את חשיבותו של משה רבינו באומרו **'וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'**, כיוון **שֶׁמֹּשֶׁה הוּא** זה שיוצר את

) יצא לאור בקונטרס פורים־קטן – תשנ"ב**, "לקראת יום ג' שהוכפל בו כי טוב, פורים קטן . . יום א' פ' כי תשא, ה'תשנ"ב".

1) ריש פרשתנו (תצוה). 2) אוה"ת פרשתנו (תצוה) ע' א'תקמא. ד"ה וקבל היהודים תרפ"ז ס"ג (סה"מ תרפ"ז ע' קיג. ה'תשי"א ע' 182). 3) רמב"ן עה"פ. 4) פרשתנו כז, כא. 5) השייכות דהביאור בואתה תצוה גו' לוקבל היהודים גו' - ראה לקמן ס"ט ואילך. 6) נדפס ב"התמים" חוברת ז לה, ג [שלו, ג] ואילך. סה"מ תרפ"ז ע' קי ואילך. ה'תשי"א ע' 180 ואילך. - ראה שם ס"ד. 7) כ"ה גם בתו"א פרשתנו פב, א (עה"פ ואתה תצוה). ובכ"מ. וראה בהנסמן בסה"מ מלוקט ח"ג ע' עב הערה 55.

---

*) קונטרס זה חילק כ"ק אדמו"ר שליט"א בידו הק' לכאו"א מאנשים נשים וטף. **) על הדו"ח אודות הדפסת והפצת המאמר ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויה"ר שיפעל הפעולה הרצוי' והזמ"ג וברי מזלי' כו'. אזכיר עה"צ".

ביאור בדרך אפשר

ה'צוותא', הוא זה **שמְקַשֵּׁר וּמְחַבֵּר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִם אוֹר אֵין־סוֹף**[8]. **וְעַל יְדֵי שֶׁמֹּשֶׁה מַשְׁפִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל** (כלומר **שֶׁמְּקַשֵּׁר אוֹתָם עִם אוֹר אֵין־סוֹף**), **עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן וְהוֹסָפָה בְּדרגתו של מֹשֶׁה.** [הסיבה לכך שלמרות שדרגתו של משה רבינו היא למעלה מהעם, שלכן הוא זה שבכוחו להשפיע להם, אך דווקא על ידם נעשית בו רוממות יתירה, הרי זה נעוץ בקשר הנשמתי של משה רבינו עם בני ישראל.

דְּמֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל הֵם דֵּגֶמֶת רֹאשׁ וְרֶגֶל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר[9] על ידי משה רבינו 'שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ', **דְּכָל יִשְׂרָאֵל הֵם** בבחינת **הָרַגְלַיִם דְּמֹשֶׁה, וּמֹשֶׁה הוּא הָרֹאשׁ שֶׁלָּהֶם. וּכְמוֹ שֶׁבָּגוּף אָדָם** עם היות שהראש הוא מעל הרגליים והוא זה שמנהיגם אך ביחד עם זה **הָרַגְלַיִם מוֹלִיכִים אֶת הָרֹאשׁ לְמָקוֹם שֶׁהָרֹאשׁ מִצַּד עַצְמוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְשָׁם, כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּמֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל, שֶׁעַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל** (שהם **הָרַגְלַיִם דְּמֹשֶׁה**) דווקא על ידם **מִתְוַסֵּף עִלּוּי בְּמֹשֶׁה.** מהותה של עליה זו של משה רבינו הנגרמת על ידי השפעתו על בני ישראל רמוזה בלשון הפסוק **דְּזֶהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר 'שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ', שֶׁעַל יְדֵי 'רַגְלֵי הָעָם'** כלומר בני ישראל שהינם הרגלים של משה **נִמְשָׁךְ** ומתגלה **הַגִּלּוּי דְּ'אָנֹכִי' בְּקִרְבּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה** המילה 'אנכי' רומזת להתגלות עצמותו של הקדוש ברוך הוא כנאמר 'אנכי ה' אלוקיך'[10]. **וְזֶהוּ 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת גוֹ', דְּעַל יְדֵי שֶׁמֹּשֶׁה יְצַוֶּה וִיקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִם אוֹר אֵין־סוֹף, עַל יְדֵי זֶה יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמֶן זַיִת לְמֹשֶׁה** (**וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ**), **שֶׁיּוֹסִיפוּ תּוֹסְפוֹת אוֹר בְּמֹשֶׁה.**

ג) **וּלְבָאֵר** זֶה, מַקְדִּים בְּהַמַּאֲמָר[11] **שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ נִקְרָא רַעְיָא מְהֵימְנָא, דִּשְׁנֵי פְּרוּשִׁים בָּזֶה. שֶׁהוּא רוֹעֶה נֶאֱמָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְשֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעִנְיַן הָאֱמוּנָה. דְּהָאֱמוּנָה שֶׁיֶּשְׁנָהּ בְּיִשְׂרָאֵל מִצַּד עַצְמָם, שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים[12], אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה בִּבְחִינַת מַקִּיף, וְזֶה שֶׁמֹּשֶׁה רוֹעֶה וּמְפַרְנֵס אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעִנְיַן הָאֱמוּנָה הוּא שֶׁהָאֱמוּנָה תִּהְיֶה מְהֵימְנָא, דִּשְׁנֵי פְּרוּשִׁים בָּזֶה.** פירוש אחד הוא 'רועה נאמן'. רועה נאמן פירושו שאינו נאמן רק לבעלי הצאן אלא הוא נאמן לצאן עצמם בכך שהוא מוסר את נפשו אפילו עבור כבשה אחת ואיננו מוכן להחליפה באחרת. כמו כן משה רבינו **שֶׁהוּא רוֹעֶה נֶאֱמָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.** והפירוש השני הוא 'רועה אמונה' שמשמעותו היא, כשם שתפקידו של רועה צאן הוא להאכילם במרעה טוב ומזין, כך ישנו צורך להאכיל את נשמות ישראל במרעה של 'אמונה' וזו עבודתו של משה רבינו **שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס** (=מכלכל) **אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעִנְיַן הָאֱמוּנָה.** הטעם לכך שישנו צורך בפעולתו של משה רבינו להאכיל את נשמות ישראל ב'אמונה', בו בזמן שלכאורה האמונה כבר קיימת בהם שהרי הם קבלוה בירושה מאבותינו אברהם יצחק ויעקב, הסיבה לכך היא **דְּהָאֱמוּנָה שֶׁיֶּשְׁנָהּ בְּיִשְׂרָאֵל מִצַּד עַצְמָם, שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים**[12], ללא פעולתו של משה רבינו **אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה בִּבְחִינַת מַקִּיף, וְזֶה שֶׁמֹּשֶׁה רוֹעֶה וּמְפַרְנֵס** (=מכלכל) **אֶת יִשְׂרָאֵל בְּעִנְיַן הָאֱמוּנָה, הוּא שֶׁהָאֱמוּנָה תִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת.** הסברת המושגים 'מקיף' ו'פנימיות': הקשר בין שני דברים יכול להיות באופן 'פנימי' ובאופן 'מקיף'. כאשר האדם בא במגע עם דבר שביכולתו להפנימו, להכילו בתוכו ולהתאחד עימו אזי קשר זה הינו 'פנימי'. מה־שאין־כן כאשר הדבר נשאר מחוץ ליכולת האדם להכילו ואינו מתאחד עימו, הוא נשאר מחוצה לו. קשר זה הינו בבחינת 'מקיף'. קשר 'פנימי' בא לידי ביטוי בכך שמציאות האדם משתנה בהתאם לדבר עימו הוא נקשר ומתאחד. מה־שאין־כן כאשר הקשר הוא באופן 'מקיף' מציאותו של האדם נשארת כמקודם. דוגמה לדבר: אדם השומע רעיון רוחני הקשור בסברא שכלית עמוקה, כאשר מדובר בסברא אשר ביכולת האדם להכילה בשכלו, להבינה ולהסבירה לעצמו היטב, אזי שכל האדם מתאחד עימה ועל־ידי־כך

---

8) כ"ה בסד"ה ואתה תצוה עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' רנו). ובכ"מ. ובד"ה זה תרפ"ז ס"ד בתחלתו (ועד"ז רסט"ו) "תקשר את בני ישראל" ואינו מוסיף "עם אוא"ס". ויש לומר, דבהמאמר מפרש שמשה מקשר את בני ישראל עצמם, כדלקמן סי"א. 9) בהעלותך יא, כא. 10) ראה בכ"ז בד"ה הנ"ל תרפ"ז ס"ה. 11) סעיף ד. 12) שבת צז, א.

ביאור בדרך אפשר

מתעדן ונעשה קרוב יותר לרוחניות. אך כאשר אין האדם מסוגל להכיל רעיון זה בשכלו, הרי למרות שהוא חש שמדובר בדבר עמוק והוא בהתפעלות מכך, מכל־מקום הרעיון נשאר מחוץ לשכלו כך שהאדם נשאר מגושם כמקודם. כמו כן כאשר מדובר אודות האמונה של יהודי בקדוש ברוך הוא. למרות שהאמונה קיימת באדם אך יתכן שאיננה מתאחדת עם מציאותו הגלויה, שכלו ורגשותיו. שכלו ורגשותיו אינם משתנים בעקבות אמונתו בה׳ אחד, אמונה זו לא מתקבלת אצלם. אופן זה של אמונה הוא בבחינת ׳מקיף׳. תפקידו של משה רבינו הוא לגרום לכך שהאמונה תאיר בנשמות ישראל באופן פנימי, שהאמונה תתאחד עם מציאותו הגלויה של יהודי ותחדור ותתקבל בשכלו וברגשותיו ובכל פעולותיו עד כדי כך שהם יהיו מתאימים לאמונתו בה׳ אחד. **וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[13] ״הַהִיא אֱמוּנָה דִּלְעֵילָא יִתְזַן וְיִתְפַּרְנַס מִגֵּיהּ עַל יָדֶךָ״** (=אותה אמונה עליונה תהיה ניזונת ומכולכלת על ידך, כלומר **עַל יְדֵי מֹשֶׁה**), **דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה,** משמעות הדבר **הוּא שֶׁמַּמְשִׁיךְ** ומגלה **אוֹתָהּ בִּפְנִימִיּוּת. וּמַמְשִׁיךְ בְּהַמַּאֲמָר** של כ״ק אדמו״ר הריי״צ, **דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה הוּא ׳רַעְיָא מְהֵימְנָא׳, הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא** לא רק כלפי משה רבינו בדורו אלא **גַּם לְאַתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה שֶׁבְּכָל דּוֹר**[14] (=להתפשטות של משה שבכל דור) אשר בכל דור ודור ישנם צדיקים שבהם מתפשטת ומאירה נשמתו של משה רבינו והם גם כן בבחינת ׳רעיא מהימנא׳, **דְּרָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר הֵם מְחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל (שֶׁבְּדוֹרָם), שֶׁהָאֱמוּנָה שֶׁלָּהֶם תִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת. וּכְמוֹ מָרְדְּכַי[15], שֶׁהָיָה הָאִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרוֹ, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז״ל[16] שֶׁמָּרְדְּכַי בְּדוֹרוֹ כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ,** עבודתו של מרדכי היתה בכך **שֶׁגַּם בִּזְמַן גְּזֵרַת הָמָן, שֶׁלִּמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת אָז הָיָה קָשׁוּר עִם מְסִירוּת נֶפֶשׁ, הִקְהִיל קְהִלּוֹת בְּרַבִּים לְחַזֵּק אֶת אֱמוּנָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בַּהַוָּיָ׳ וְלַעֲמֹד חָזָק בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת. וּלְאַחֲרֵי שֶׁמְּבַאֵר בַּאֲרֻכָּה שֶׁמֹּשֶׁה וְאִתְפַּשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל דָּרָא מְחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל, מְבַאֵר[17] דִּיּוּק לְשׁוֹן הַכָּתוּב שֶׁמֶן גּוֹ׳ כָּתִית לַמָּאוֹר (לַמָּאוֹר וְלֹא לְהָאִיר), שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד הוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכָּא, כָּתִית, עַל יְדֵי זֶה מַגִּיעִים לַמָּאוֹר (הָעֶצֶם) שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְצָא הָאוֹר. וְצָרִיךְ לְהָבִין הַשַּׁיָּכוּת דְּהַפִּרּוּשׁ בְּ׳כָתִית לַמָּאוֹר׳ לְהַמְבֹאָר (בְּהַמַּאֲמָר) לִפְנֵי־זֶה שֶׁמֹּשֶׁה [וְאִתְפַּשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל דָּרָא] זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁתִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת.**

ביאור בדרך אפשר

(=וההתפשטות שלו שבכל דור) **מְחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל, מְבַאֵר[17] הַדִּיּוּק בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב ״שֶׁמֶן גּוֹ׳ כָּתִית לַמָּאוֹר״** (כאמור בסעיף א׳ הדיוק הוא בכך שהתורה אומרת שהצורך בשמן הוא **׳לַמָּאוֹר׳ וְלֹא ׳לְהָאִיר׳**), המשמעות הפנימית של זה היא: המילה ׳כתית׳ רומזת על המצב בו נמצאים בני ישראל בגלות, והמילה ׳למאור׳ רומזת על ההתגלות לה הם זוכים דווקא בעקבות כך. **שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, שֶׁאז כָּל אֶחָד וְאֶחָד הוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכָּא,** שזו משמעות המילה **׳כָּתִית׳** במובן של ׳שבירה׳, הרי דווקא **עַל יְדֵי זֶה מַגִּיעִים לַ**התגלות של המדריגה הנקראת בשם **׳מָאוֹר׳** (שהוא **הָעֶצֶם**) שמעלתה היא בכך **שֶׁ**היא למעלה ממהות של ׳אור׳, היא המקור אשר **מִמֶּנּוּ נִמְצָא הָאוֹר.** הסברת הדברים: במילה ׳מאור׳ מכונה המקור של ה׳אור׳. לדוגמה, השמש עצמה לעומת האור היוצא ממנה נקראת בשם ׳מאור׳ היות והיא המקור של האור. אחד ההבדלים בין המאור לאור הוא בכך שהמאור הינו הדבר עצמו לעומת האור שאינו אלא מציאות שחוצה הימנו, בדוגמת השמש עצמה לעומת האור שלה שהוא חוצה הימנה. לכן המושגים ׳מאור׳ ו׳אור׳ קשורים במושגים ׳עצם׳ ו׳גילויים׳, ׳עצם׳ פירושו הדבר בעצמו, לעומת זאת ה׳גילויים׳ הם בדוגמת אור השמש שאינו אלא מה שמתגלה ממנה אך איננו השמש עצמה. דברים אלה הם בבחינת משל כלפי התגלותה של הנשמה האלוקית. כאשר מדובר אודות הנשמה האלוקית, ישנה מצד אחד דרגתה הגלויה בגוף האדם, דרגה זו קשורה בכוחותיו הגלויים של האדם, שכלו ומידותיו. דרגה זו היא בבחינת רובד ה׳גילויים׳ שלה. לעומת זאת ישנה ׳עצם הנשמה׳, כלומר הנשמה כמו שהיא בעצמה, אשר להיותה חלק אלוקה ממעל ממש הרי איננה שייכת ואיננה נתפסת כלל בגוף המוגבל ובכוחותיו הגלויים של האדם. כאמור, דווקא על ידי המצב של ׳כתית׳ זוכים להתגלות ה׳מאור׳, ׳עצם הנשמה׳. **וְצָרִיךְ לְהָבִין** את **הַשַּׁיָּכוּת** בין העניינים השונים המבוארים במאמר של כ״ק אדמו״ר הריי״צ. השייכות **דְּהַפִּרּוּשׁ בְּ׳כָתִית לַמָּאוֹר׳ לְהַמְבֹאָר (בְּהַמַּאֲמָר) לִפְנֵי־זֶה שֶׁמֹּשֶׁה [וְאִתְפַּשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל דָּרָא] זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁתִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת.**

13) ח״ג רכה, ב 14) תקו״ז תס״ט (קיב, א. קיד, א). 15) ראה בד״ה הנ״ל תרפ״ז ס״ג וסט״ו. 16) אסת״ר פ״ו, ב. 17) בד״ה

ביאור בדרך אפשר

ד) **וְהִנֵּה** הַבֵּאוּר בַּפָּסוּק וְאַתָּה תְּצַוֶּה בָּא (בְּהַמַּאֲמָר) בְּהֶמְשֵׁךְ לְהַמְבֹאָר בִּתְחִלַּת הַמַּאֲמָר, דְּפֵרוּשׁ בְּתְחִלַּת הַמַּאֲמָר, דְּבִמַּתַּן תּוֹרָה הָיְתָה הַקַּבָּלָה, וְקִבֵּל הַיְהוּדִים. [וְעַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[20] עַל הַפָּסוּק[21] קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְהוּדִים, קִיְּמוּ מַה שֶׁקִּבְּלוּ כְּבָר, דְּזֶה שֶׁהִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע בְּמַתַּן תּוֹרָה הָיְתָה רַק הַקַּבָּלָה, וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ[22] קִיְּמוּ מַה שֶׁקִּבְּלוּ[23]]. וּמְדַיֵּק בְּהַמַּאֲמָר, שֶׁלְּכְאוֹרָה הוּא דְּבַר פֶּלֶא[24], דְּבְמַתַּן תּוֹרָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הָעִלּוּי, וְהָיָה אָז אֶצְלָם גִּלּוּי אֱלֹקוּת בְּדַרְגָּא הֲכִי נַעֲלִית [דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁגַּם קֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הָיוּ גִּלּוּיִים נַעֲלִים בְּיוֹתֵר, הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם וּבִפְרָט בִּקְרִיעַת יַם סוּף, הִנֵּה הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה הָיָה גִּלּוּי נַעֲלֶה עוֹד יוֹתֵר], וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הַיְרִידָה, דְּנוֹסָף לְהַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר שֶׁבְּכָל גָּלוּת [דְּכָל גָּלוּת הוּא בְּדַרְגַּת גָּלוּת מִצְרַיִם[25], וּכְמוֹ שֶׁבְּגָלוּת מִצְרַיִם כְּתִיב[26] וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה, עַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּכָל גָּלוּת, שֶׁיֶּשְׁנָם כַּמָּה נִסְיוֹנוֹת בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות], הִנֵּה אָז (בִּזְמַן גְּזֵרַת הָמָן) הָיָה הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר עוֹד יוֹתֵר, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, בִּזְמַן מַתַּן תּוֹרָה, כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הָעִלּוּי, הָיְתָה רַק הַהַתְחָלָה (הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת), וּבִזְמַן גְּזֵרַת הָמָן, כְּשֶׁהָיוּ בְּתַכְלִית הַשִּׁפְלוּת, אָז דַּוְקָא קִבְּלוּ מַה שֶׁהֵחֵלּוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה. וּמְבָאֵר בָּזֶה, דְּבִזְמַן הַגְּזֵרָה, הָיָה קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות שֶׁלָּהֶם בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ. [דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁהָיָה לָהֶם מְסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלֹּא לִכְפּוֹר חַס־

ביאור בדרך אפשר

ד) וְהִנֵּה הַבֵּאוּר בַּפָּסוּק "וְאַתָּה תְּצַוֶּה" בָּא (בְּהַמַּאֲמָר) בְּהֶמְשֵׁךְ לְהַמְבֹאָר בִּתְחִלַּת הַמַּאֲמָר, דְּפֵרוּשׁ הפסוק שנאמר במגילת אסתר "וְקִבֵּל הַיְהוּדִים אֶת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת"[18] משמעותו הפשוטה של הפסוק היא שהיהודים קבלו על עצמם את מצוות חג הפורים לדורות הבאים כשם שהחלו לעשות בשנה הראשונה. אך משמעותו הפנימית של הפסוק הוּא שֶׁקִּבְּלוּ מַה שֶׁהֵחֵלּוּ בְּהַזְּמַן דְּמַתַּן תּוֹרָה[19] כלומר הם קבלו על עצמם לא רק את מצוות הפורים אלא את כל התורה כולה, ובאופן יותר נעלה מהצורה בה הם קבלו זאת במתן תורה על הר סיני. דִּבְמַתַּן תּוֹרָה הָיְתָה רק הַהַתְחָלָה (הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת), וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ (בִּזְמַן גְּזֵרַת הָמָן) הָיְתָה הַקַּבָּלָה השלימה, וְקִבֵּל הַיְהוּדִים. [וְפירוש פנימי זה הוא עַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל[20] עַל הַפָּסוּק[21] שנאמר גם כן במגילת אסתר "קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ הַיְהוּדִים", דורשים על כך חז"ל שהיהודים קִיְּמוּ בזמן אחשורוש מַה שֶׁקִּבְּלוּ כְּבָר במתן תורה, דְּזֶה שֶׁהִקְדִּימוּ את אמירת 'נַעֲשֶׂה' לְ'נִשְׁמַע' בְּמַתַּן תּוֹרָה הָיְתָה רַק הַקַּבָּלָה של התורה אך קבלה זו יכלה להתערער, וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ[22] קִיְּמוּ מַה שֶׁקִּבְּלוּ[23] משמעות 'קיום' זה היא נתינת תוקף לקבלה שקיבלו על עצמם בתחילה]. וּמְדַיֵּק בְּהַמַּאֲמָר, שֶׁלְּכְאוֹרָה הוּא דְּבַר פֶּלֶא[24], דִּבְמַתַּן תּוֹרָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הָעִלּוּי, וְהָיָה אָז אֶצְלָם גִּלּוּי אֱלֹקוּת בְּדַרְגָּא הֲכִי נַעֲלִית [דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁגַּם קוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הָיוּ גִּלּוּיִים רוחניים נַעֲלִים בְּיוֹתֵר, הַגִּלּוּי

39 האלוקי שֶׁהָיָה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם וּבִפְרָט בִּקְרִיעַת יַם סוּף, הִנֵּה
40 הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה הָיָה גִּלּוּי נַעֲלֶה עוֹד יוֹתֵר]
41 אשר מכל זה מובן שבשעת מתן תורה היו ישראל בתכלית המעלה, ולעומת
42 זאת בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַכְלִית הַיְרִידָה, דְּנוֹסָף
43 לְהַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר של אור ה'
44 שֶׁקַּיִּים בְּכָל גָּלוּת [דְּכָל גָּלוּת
45 הוּא בְּדַרְגַּת גָּלוּת מִצְרַיִם[25],
46 וּכְמוֹ שֶׁבְּגָלוּת מִצְרַיִם כְּתִיב[26]
47 "וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה מִקֹּצֶר
48 רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה", עַל־
49 דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּכָל גָּלוּת,
50 שֶׁיֶּשְׁנָם כַּמָּה נִסְיוֹנוֹת בְּקִיּוּם
51 הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹות], הִנֵּה אָז
52 (בִּזְמַן גְּזֵרַת הָמָן) הָיָה
53 הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר עוֹד יוֹתֵר,
54 וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, בִּזְמַן מַתַּן
55 תּוֹרָה, כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל
56 בְּתַכְלִית הָעִלּוּי, הָיְתָה רַק
57 הַהַתְחָלָה (הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת),
58 וּבִזְמַן גְּזֵרַת הָמָן, כְּשֶׁהָיוּ
59 בְּתַכְלִית הַשִּׁפְלוּת, אָז דַּוְקָא
60 קִבְּלוּ מַה שֶׁהֵחֵלּוּ בְּמַתַּן
61 תּוֹרָה. וּמְבָאֵר בָּזֶה כ"ק אדמו"ר
62 הריי"צ, דְּבִזְמַן הַגְּזֵרָה, הרי
63 דווקא אז הָיָה קִיּוּם הַתּוֹרָה
64 וּמִצְוֹות שֶׁלָּהֶם בִּמְסִירוּת
65 נֶפֶשׁ. [ומסירות נפשם היתה גדולה
66 ביותר דְּנוֹסָף לְזֶה שֶׁהָיָה לָהֶם
67 מְסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלֹּא לִכְפּוֹר

הנ"ל תרפ"ז סט"ו. 18) אסתר ט, כג. 19) כ"ה גם ברד"ה וקבל היהודים בתו"א מג"א צו, ג. ובכ"מ - נסמנו ברד"ה וקבל היהודים ה'תשי"א (סה"מ מלוקט ח"ג ע' סז הערה 4). 20) שבת פח, א. 21) אסתר ט, כז. 22) מהמשך הענינים בהמאמר ובתו"א שבהערה הבאה (וראה גם תו"א שם צט, רע"א. ובכ"מ) משמע, דזה שקבלוה בימי אחשורוש הוא בזמן הגזירה. ובפרש"י ד"ה בימי אחשורוש "מאהבת הנס שנעשה להם". ואולי יש לומר דשני ענינים בזה - ראה לקמן ס"ט. 23) כ"ה גם בתו"א מג"א צח, א דוקבל היהודים את אשר החלו לעשות הוא ע"ד "קיימו מה שקבלו" - אף שלכאורה הם שני ענינים שונים, ראה סה"מ מלוקט שם הערה 4. 24) הביאור בדיוק לשון זה - ראה ד"ה וקבל היהודים דפורים קטן ה'תשל"ח ס"א (סה"מ מלוקט ח"א ע' שיז). 25) ראה ב"ר פט"ז, ה "כל המלכיות נקראו על שם מצרים על שם שהם מצירות לישראל". 26) וארא ו, ט.

ביאור בדרך אפשר

חַס־וְשָׁלוֹם [כַּמְבֹאָר בְּ׳תוֹרָה אוֹר׳[27], שֶׁבְּאֵם הָיוּ מְמִירִים דָּתָם לֹא הָיוּ עוֹשִׂים לָהֶם כְּלוּם, כִּי הַגְּזֵרָה הָיְתָה רַק עַל הַיְּהוּדִים ולא על אלה שאינם ״יהודים״ אלא ״עִבְרִים״. יהודים הם אלה הכופרים בעבודה־זרה, **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא עָלְתָה עַל דַּעְתָּם מַחֲשֶׁבֶת חוּץ** כלומר מחשבה אודות המרת הדת **חַס־וְשָׁלוֹם],** ויתירה מזו מסירות נפשם היתה לא רק על עצם אמונתם בה׳ אלא **הָיָה לָהֶם מְסִירוּת נֶפֶשׁ גַּם עַל קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת[28], וְעַד** כדי כך **שֶׁהִקְהִילוּ קְהִלּוֹת בָּרַבִּים לִלְמֹד תּוֹרָה בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ[29]. וְהִתְעוֹרְרוּת מְסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם הָיְתָה עַל יְדֵי מָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי,** שכאמור הוא היה **מֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרוֹ. וְעל** פי האמור אודות גודל המעלה שהיתה קיימת דווקא בעבודת ה׳ בזמן גזירת המן כיוון שהיא היתה מתוך מסירות נפש **זֶהוּ** ההסבר לכך ש**וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֶת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת, דִּבְמַתַּן תּוֹרָה הָיְתָה רַק הַהַתְחָלָה, וּבִזְמַן גְּזֵרַת הָמָן הָיְתָה הַקַּבָּלָה, כִּי עַל יְדֵי שֶׁהָיָה לָהֶם אָז מְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפוֹעַל עַל תּוֹרָה וּמִצְוֹת נִתְעַלּוּ (בְּעִנְיָן זֶה) לְמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהָיוּ בִּזְמַן מַתַּן תּוֹרָה, וְלָכֵן אָז דַּוְקָא הָיְתָה הַקַּבָּלָה** השלימה של התורה, **וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים.**

בסעיף הקודם למדנו שצריך להבין את הקשר בין העניינים השונים המבוארים במאמר של כ״ק אדמו״ר הריי״צ, הפירוש הפנימי במילים ״כתית למאור״ ותפקידו של משה רבינו בתור ״רעיא מהימנא״.

וְלִכְאוֹרָה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַפֵּרוּשׁ בְּ״כָתִית לַמָּאוֹר״, והוא **שֶׁעַל־יְדֵי** מצב של **״כָתִית״ (**בו האדם **נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא)** דווקא על ידי כך **מַגִּיעִים לְהתגלות הַ״מָּאוֹר״,** הרי היה ניתן לומר שעניין זה איננו קשור עם הסברת תפקידו ועבודתו של משה רבינו בתור ״רעיא מהימנא״ אלא **הוּא בֵּאוּר עַל זֶה שֶׁבִּזְמַן הַגְּזֵרָה דַּוְקָא בָּאוּ לִמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר[30]. כִּי מְסִירוּת נֶפֶשׁ הִיא** דבר הנובע **מִצַּד עֶצֶם הַנִּשְׁמָה** שכאמור בסעיף ג׳ היא דרגה כזו בנפש **שלְמַעְלָה מִגִּלּוּי,** אשר היא נקראת בשם **״מָאוֹר״ (שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְצָא הָאוֹר), וְעַל יְדֵי שֶׁהָיוּ אָז** בעקבות קושי הגזירה **בְּמִצַּב דְּ״כָתִית״ (נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא), נִתְגַּלָּה עֶצֶם הַנִּשְׁמָה, ״מָאוֹר״. אֲבָל מֵהֶמְשֵׁךְ וְסֵדֶר הָעִנְיָנִים בְּהַמַּאֲמָר** ״וקבל היהודים״ **שֶׁהַפֵּרוּשׁ בְּ״כָתִית לַמָּאוֹר״ בָּא** במאמר דווקא **לְאַחֲרֵי הָעִנְיָן דְּ״רַעְיָא מְהֵימְנָא״, מַשְׁמַע, דְּעִנְיַן ״כָתִית לַמָּאוֹר״ שַׁיָּךְ גַּם** לתפקיד ה״רעיא מהימנא״, כלומר **לְזֶה שֶׁמֹּשֶׁה זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁתִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת.**

ה) בסעיף זה מבואר הקשר בין עבודתו של משה רבינו בהחדרת האמונה בפנימיות לבין גילוי עצם הנשמה.

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל פִּי הַיָּדוּעַ[31] דְּזֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל מַאֲמִינִים בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה וְאֵין צְרִיכִים רְאָיוֹת עַל זֶה הוּא מִצַּד שְׁנֵי טְעָמִים.

הסברת הדברים האמורים לקמן: כאמור בסעיף ג׳, בנשמה האלוקית ישנן דרגות שונות, אשר עצם הנשמה למעלה מכולן. ישנו חלק הנשמה הקשור בגוף האדם ובכוחותיו הגלויים. למעלה ממנו ישנו חלק הנשמה שאינו נתפס כלל בגוף הגשמי. אך עצם הנשמה היא למעלה מכל

ביאור בדרך אפשר

1 וְשָׁלוֹם [כַּמְבֹאָר בְּ׳תוֹרָה אוֹר׳[27], שֶׁבְּאֵם הָיוּ
2 מְמִירִים דָּתָם לֹא הָיוּ עוֹשִׂים לָהֶם כְּלוּם, כִּי
3 הַגְּזֵרָה הָיְתָה רַק עַל הַיְּהוּדִים, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא
4 עָלְתָה עַל דַּעְתָּם מַחֲשֶׁבֶת חוּץ חַס־וְשָׁלוֹם], הָיָה
5 לָהֶם מְסִירוּת נֶפֶשׁ גַּם עַל קִיּוּם הַתּוֹרָה
6 וּמִצְוֹת[28], וְעַד שֶׁהִקְהִילוּ קְהִלּוֹת בָּרַבִּים לִלְמֹד
7 תּוֹרָה בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ[29]. וְהִתְעוֹרְרוּת הַמְּסִירוּת
8 נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם הָיְתָה עַל יְדֵי מָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי, מֹשֶׁה
9 שֶׁבְּדוֹרוֹ. וְזֶהוּ וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֶת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ
10 לַעֲשׂוֹת, דִּבְמַתַּן תּוֹרָה הָיְתָה רַק הַהַתְחָלָה, וּבִזְמַן
11 גְּזֵרַת הָמָן הָיְתָה הַקַּבָּלָה, כִּי עַל יְדֵי שֶׁהָיָה לָהֶם
12 אָז מְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפוֹעַל עַל תּוֹרָה וּמִצְוֹת נִתְעַלּוּ
13 (בְּעִנְיָן זֶה) לְמַדְרֵגָה נַעֲלֵית יוֹתֵר מִכְּמוֹ שֶׁהָיוּ
14 בִּזְמַן מַתַּן תּוֹרָה, וְלָכֵן אָז דַּוְקָא הָיְתָה הַקַּבָּלָה,
15 וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים.
16 **וְלִכְאוֹרָה** יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַפֵּרוּשׁ בְּ׳כָתִית לַמָּאוֹר׳,
17 שֶׁעַל־יְדֵי ״כָתִית״ (נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא)
18 מַגִּיעִים לְהַ״מָּאוֹר״, הוּא בֵּאוּר עַל זֶה שֶׁבִּזְמַן
19 הַגְּזֵרָה דַּוְקָא בָּאוּ לִמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּאֹפֶן נַעֲלֶה
20 בְּיוֹתֵר[30]. כִּי מְסִירוּת נֶפֶשׁ הִיא מִצַּד עֶצֶם הַנִּשְׁמָה
21 שֶׁלְּמַעְלָה מִגִּלּוּי, ״מָאוֹר״ (שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְצָא הָאוֹר),
22 וְעַל יְדֵי שֶׁהָיוּ אָז בְּמַצַּב דְּ״כָתִית״ (נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא),
23 נִתְגַּלָּה עֶצֶם הַנִּשְׁמָה, ״מָאוֹר״. אֲבָל מֵהֶמְשֵׁךְ וְסֵדֶר
24 הָעִנְיָנִים בְּהַמַּאֲמָר שֶׁהַפֵּרוּשׁ בְּ׳כָתִית לַמָּאוֹר׳ בָּא
25 לְאַחֲרֵי הָעִנְיָן דְּ״רַעְיָא מְהֵימְנָא״, מַשְׁמַע, דְּעִנְיַן
26 כָּתִית לַמָּאוֹר שַׁיָּךְ גַּם לְזֶה שֶׁמֹּשֶׁה זָן וּמְפַרְנֵס אֶת
27 הָאֱמוּנָה שֶׁתִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת.
28 ה) **וְיֵשׁ** לְבָאֵר זֶה עַל פִּי הַיָּדוּעַ[31] דְּזֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל
29 מַאֲמִינִים בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה
30 וְאֵין צְרִיכִים רְאָיוֹת עַל זֶה, הוּא מִצַּד שְׁנֵי
31 יְדֵי מצב של ״כָתִית״ (בו האדם נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא) דווקא על ידי כך
32 מַגִּיעִים לְהתגלות הַ״מָּאוֹר״, הרי היה ניתן לומר שעניין זה איננו קשור
33 עם הסברת תפקידו ועבודתו של משה רבינו בתור ״רעיא מהימנא״ אלא הוּא
34 בֵּאוּר עַל זֶה שֶׁבִּזְמַן הַגְּזֵרָה דַּוְקָא בָּאוּ לִמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּאֹפֶן
35 נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר[30]. כִּי מְסִירוּת
36 נֶפֶשׁ הִיא דבר הנובע מִצַּד עֶצֶם
37 הַנִּשְׁמָה שֶׁכאמור בסעיף ג׳ היא
38 דרגה כזו בנפש שלְמַעְלָה מִגִּלּוּי,
39 אשר היא נקראת בשם ״מָאוֹר״
40 (שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְצָא הָאוֹר), וְעַל
41 יְדֵי שֶׁהָיוּ אָז בעקבות קושי הגזירה
42 בְּמַצַּב דְּ״כָתִית״ (נִשְׁבָּר
43 וְנִדְכֶּא), נִתְגַּלָּה עֶצֶם הַנִּשְׁמָה,
44 ״מָאוֹר״. אֲבָל מֵהֶמְשֵׁךְ וְסֵדֶר
45 הָעִנְיָנִים בְּהַמַּאֲמָר ״וקבל
46 היהודים״ שֶׁהַפֵּרוּשׁ בְּ״כָתִית
47 לַמָּאוֹר״ בָּא במאמר דווקא
48 לְאַחֲרֵי הָעִנְיָן דְּ״רַעְיָא
49 מְהֵימְנָא״, מַשְׁמַע, דְּעִנְיַן
50 ״כָתִית לַמָּאוֹר״ שַׁיָּךְ גַּם לתפקיד
51 ה״רעיא מהימנא״, כלומר לְזֶה
52 שֶׁמֹּשֶׁה זָן וּמְפַרְנֵס אֶת
53 הָאֱמוּנָה שֶׁתִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת.
54 ה) בסעיף זה מבואר הקשר בין
55 עבודתו של משה רבינו בהחדרת
56 האמונה בפנימיות לבין גילוי עצם
57 הנשמה.
58 וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל פִּי הַיָּדוּעַ[31]
59 דְּזֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל מַאֲמִינִים
60 בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה
61 וְאֵין צְרִיכִים רְאָיוֹת עַל זֶה
62 הוּא מִצַּד שְׁנֵי טְעָמִים.
63 הסברת הדברים האמורים לקמן:
64 כאמור בסעיף ג׳, בנשמה האלוקית
65 ישנן דרגות שונות, אשר עצם הנשמה
66 למעלה מכולן. ישנו חלק הנשמה
67 הקשור בגוף האדם ובכוחותיו
68 הגלויים. למעלה ממנו ישנו חלק
69 הנשמה שאינו נתפס כלל בגוף הגשמי.
70 אך עצם הנשמה היא למעלה מכל
71 הנשמה שאינו נתפס כלל בגוף הגשמי.
72 אך עצם הנשמה היא למעלה מכל
73 הנשמה שאינו נתפס כלל בגוף הגשמי.
74 אך עצם הנשמה היא למעלה מכל
75 הנשמה שאינו נתפס כלל בגוף הגשמי.
76 אך עצם הנשמה היא למעלה מכל
77 הנשמה שאינו נתפס כלל בגוף הגשמי.
78 אך עצם הנשמה היא למעלה מכל
79 הנשמה שאינו נתפס כלל בגוף הגשמי.
80 אך עצם הנשמה היא למעלה מכל

---

27) מג״א צא, ב. צז, א. צט, ב. וראה גם במקומות שנסמנו בסה״מ מלוקט ח״ג ע׳ סח הערה 12. 28) שזהו חידוש גדול יותר, כי בנוגע לאמונה, גם קל שבקלים מוסר נפשו (תניא פי״ח. ובכ״מ). 29) שזהו חידוש גדול עוד יותר, כמובן בפשטות. 30) ראה הערות הקודמות. 31) ראה המשך תער״ב ח״א פס״א (ע׳ קיד). וראה גם המשך הנ״ל ח״ב ע׳ א׳קפב ״האמונה כו׳ משום דמזלי׳ חזי, דהנשמה כמו שהיא למעלה היא רואה כו׳, וכן ענין האמונה שמצד עצם הנשמה״.

ביאור בדרך אפשר

הדרגות האמורות. ביתר ביאור: אודות הנשמה האלוקית נאמר בספר התניא שהיא חלק אלוקה ממעל ממש אך ביחד עם כך נאמר עליה שהיא בבחינת "אלוקות כפי שנעשה בבחינת נברא" כלומר במהותה הפנימית היא חלק אלוקה אך בחיצוניותה היא בעלת 'תבנית' של נברא בעל מציאות לעצמו.

הדרגות השונות הקיימות בנשמה האלוקית, זו שבגוף וזו העליונה יותר, קשורות בחלק זה של הנשמה האלוקית. הדרגה התחתונה כבולה במסך החומר של הגוף ולכן איננה רואה אלא את הגשמיות שסובבת אותה. לעומתה הדרגה העליונה יותר רואה את אור ה' אשר אין מקום פנוי ממנו. אך עצם הנשמה זוהי פנימיותה של הנשמה אשר היא ואלוקות הינם דבר אחד ממש.

אמונתו של יהודי נובעת משני טעמים. טעם אחד הוא **לְפִי שֶׁמַּזְדַּלֵּיהוּ חֲזִי**[32] (=לפי שמזלם רואה). 'מזל' הינו כינוי לחלק הנשמה שלמעלה מהגוף, כלומר **דְּהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת** (וכאמור לקמן בסעיף הבא **שרְאִיָּה** גורמת להתאמתות חזקה **שֶׁלְּמַעְלָה מִזּוּ** הנגרמת על ידי **שֵׂכֶל**), **וְזֶה פּוֹעֵל בְּהַנְּשָׁמָה שֶׁבַּגּוּף הָאֱמוּנָה בָּאֱלֹקוּת. וְעוֹד בֵּאוּר** מניין נובעת האמונה של היהודי, **דְּשֹׁרֶשׁ הָאֱמוּנָה הוּא מֵעֶצֶם הַנְּשָׁמָה** (**שֶׁלְּמַעְלָה** גם **מִמַּזְדַּלֵּיהּ חֲזִי**). **דְּזֶה שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה מְקֻשֶּׁרֶת בֶּאֱלֹקוּת הִיא הִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית** (**שֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּסִבָּה** חיצונית, **גַּם לֹא בְּעִנְיַן הָרְאִיָּה שֶׁלְּמַעְלָה מִשֵּׂכֶל**. כלומר זו התקשרות הקיימת בה מצד עצמה להיותה חלק אלוקה ממעל ממש, כך שאלוקות זה היא והיא זו אלוקות).

הסברת הדברים האמורים לקמן:

כאשר מדובר אודות הקשר בין הדרגות השונות של הנשמה, הרי זה בדומה לקשר הקיים בין חלקי האדם אשר מהם מציאותו מורכבת, איברי גופו ונשמתו. הדבר יובן בבהירות באמצעות הסיפור הבא: פעם, בהיות אדמו"ר ה'צמח צדק' ילד, ישב בחיקו של סבו, אדמו"ר הזקן וקרא "סבא, סבא!". ויאמר לו סבו "איפה הוא סבא?" הצביע הילד על ראש הסבא. אמר הסבא: "זהו הראש של סבא, אך היכן סבא?" הצביע הילד על ידיו של הסבא: "הנה סבא". אמר הסבא: "אלה הן ידיו של סבא, אך היכן סבא?" וכך חזר הדבר על עצמו בצורות שונות. ירד הילד מברכיו של סבו והסתתר מאחורי הדלת. לפתע צעק "סבא! סבא!" פנה אליו אדמו"ר הזקן "מה?" אמר הילד "הנה, זהו סבא"

הסברת הדברים: מציאות האדם כוללת את איברי גופו ואת נשמתו. האיברים שונים זה מזה מן הקצה אל הקצה. כל אחד מאיברי גוף האדם מוגדר ב'תבנית' מסויימת השונה מזו של שאר האיברים. לכל איבר יש את תפקידו הפרטי המיוחד לו. לעומת זאת נשמת האדם איננה איבר נוסף, היא מהותו הפנימית של האדם הנמצאת בתוך האיברים כולם. נשמת האדם איננה קשורה ב'תבנית' כזו או אחרת של איבר מסויים, באותה מידה שאיננה מוגדרת בתבנית של 'רגליים' כך גם איננה מוגדרת בתבנית של 'ראש', היא למעלה מ'רגליים' והיא למעלה מ'ראש'. אך ביחד עם זה היא הנשמה של ה'ראש' והיא הנשמה של ה'רגליים'. היא המהות הפנימית של הרגליים ושל הידיים ושל כל אחד מאיברי האדם. כאמור בסיפור, מצד אחד ה'סבא' איננו הראש ואיננו הידיים, אך ביחד עם זה ה'סבא' זוהי נשמתו הנמצאת ומתגלה בתוך האיברים כולם. כל כולו של הסבא נמצא בכל אחת משתי ידיו, ברגליו וכו'.

כמו כן, כאשר מדובר אודות הנפש האלוקית, ישנן מצד אחד הדרגות השונות הקיימות בה שהן בדוגמת האיברים שלה, וישנה 'עצם הנשמה' שמעבר אליהן. 'עצם הנשמה' איננה דרגה נוספת, היא מעבר לכל הדרגות. הדרגות השונות קשורות ב'תבניות' רוחניות שונות, חלק הנשמה שבגוף מוגבל ב'תבנית' הקשורה בכוחותיו הגלויים של האדם, חלק הנשמה שלמעלה מהגוף מוגדר אף הוא ב'תבנית' הקשורה ברוחניותם של עולמות עליונים, לעומת זאת 'עצם הנשמה' מופשטת מכל 'תבנית' שהיא. אך ביחד עם זה 'עצם הנשמה' היא הנקודה הפנימית והיא בבחינת ה'נשמה' של הדרגות כולן.

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּמֵהַחִלּוּקִים וההבדלים **שֶׁבֵּין שְׁנֵי הַבֵּאוּרִים** (**הָעִנְיָנִים** המסבירים את הטעם לאמונתו של היהודי) **הוּא, דְּהָאֱמוּנָה** הקיימת **בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף הַבָּאָה** כתוצאה **מֵרְאִיַּת הַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה,** הרי הצורה בה קיימת אמונה זו בגוף **הִיא בִּבְחִינַת מַקִּיף** כאמור בסעיף ג' בחינת מקיף פירושה שהאדם חש בה ומתפעל ממנה אך אין זה מתקבל בכוחותיו הגלויים, שכלו ורגשותיו וכל פעולותיו אינם משתנים בעקבות אמונה זו. **דְּכֵיוָן שֶׁ**רוחניותה של **הַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה הִיא** קשורה ב'תבנית' כזו **שלְּמַעְלָה מֵ**שייכות ל**הִתְלַבְּשׁוּת** בגוף **לָכֵן פְּעֻלָּתָהּ בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף** איננה יכולה להתקבל ב'תבניתם' המצומצמת של הכוחות הגלויים ולכן **הִיא בִּבְחִינַת מַקִּיף. וּבִכְדֵי שֶׁהָאֱמוּנָה** (**בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף**) **תִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת** כלומר שהאמונה תתקבל ותיקלט גם בשכלו ורגשותיו של האדם ותחדור בכל פעולותיו, **הוּא** דווקא **עַל יְדֵי גִּלּוּי** נקודה עמוקה יותר בנשמה שהיא **הַהִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה. כִּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה** עם היותה מצד מהותה

ביאור בדרך אפשר

טְעָמִים. לְפִי שֶׁמַּזְדַּלֵּיהוּ חֲזִי[32]. **דְּהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת** (**רְאִיָּה שֶׁלְּמַעְלָה מִשֵּׂכֶל**), **וְזֶה פּוֹעֵל בְּהַנְּשָׁמָה שֶׁבַּגּוּף הָאֱמוּנָה בָּאֱלֹקוּת. וְעוֹד בֵּאוּר, דְּשֹׁרֶשׁ הָאֱמוּנָה הוּא מֵעֶצֶם הַנְּשָׁמָה** (**שֶׁלְּמַעְלָה מִמַּזְדַּלֵּיהּ חֲזִי**). **דְּזֶה שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה מְקֻשֶּׁרֶת בֶּאֱלֹקוּת הִיא הִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית** (**שֶׁאֵינָהּ תְּלוּיָה בְּסִבָּה, גַּם לֹא בְּעִנְיַן הָרְאִיָּה שֶׁלְּמַעְלָה מִשֵּׂכֶל**). **וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּמֵהַחִלּוּקִים שֶׁבֵּין שְׁנֵי הַבֵּאוּרִים** (**הָעִנְיָנִים**) **הוּא, דְּהָאֱמוּנָה בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף הַבָּאָה מֵרְאִיַּת הַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה הִיא בִּבְחִינַת מַקִּיף. דְּכֵיוָן שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה הִיא לְמַעְלָה מֵהִתְלַבְּשׁוּת לָכֵן פְּעֻלָּתָהּ בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף הִיא בִּבְחִינַת מַקִּיף. וּבִכְדֵי שֶׁהָאֱמוּנָה** (**בְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלֻבֶּשֶׁת בַּגּוּף**) **תִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת, הוּא עַל יְדֵי גִּלּוּי הַהִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה.**

32) לשון הגמרא - מגילה ג, א.

ביאור בדרך אפשר

למעלה מכל דרגה שהיא, אך דווקא **הִיא הָעֶצֶם** (=העצמיות והפנימיות) **שֶׁל הַנְּשָׁמָה הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּהַגּוּף, וְלָכֵן, הָאֱמוּנָה דְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּהַגּוּף שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא בִּפְנִימִיּוּתָהּ.**

בסוף סעיף ד׳ למדנו שמוכרח להיות קשר בין פעולתו של משה רבינו בתור ׳רועה אמונה׳ לבין מצב ה׳שבירה׳ הקיים בזמן הגלות, לכאורה מדובר בדברים הקשורים ברבדים שונים לחלוטין של הנפש. תפקידו של ׳רועה אמונה׳, להחדיר את האמונה בפנימיות, קשור ברובד הגלוי של האדם. לעומת זאת ה׳כתית׳ וה׳שבירה׳ שבזמן הגלות קשורים ב׳עצם הנשמה׳. אך על פי מה שלמדנו בסעיף זה אשר דווקא האמונה הנובעת מ׳עצם הנשמה׳ קשורה בפנימיות האדם יובנו הדברים.

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר קֶשֶׁר הָעִנְיָנִים שֶׁבְּהַמַּאֲמָר ״וקבל היהודים״, **שֶׁביאור הָעִנְיָן דְּ(כָתִית) לַמָּאוֹר** שזו התגלותה של עצם הנשמה **בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לְבֵאוּר הָעִנְיָן דְּ׳רַעְיָא מְהֵימְנָא׳** דבר המוכיח שיש קשר ביניהם, **כִּי זֶה שֶׁמֹּשֶׁה זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁתִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת הוּא עַל יְדֵי שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת עֶצֶם הַנְּשָׁמָה (שֶׁלְּמַעְלָה מִמַּזְּלֵיהּ חֲזִי)**, אשר כאמור בסעיף ד׳ ״עצם הנשמה״ לעומת הכוחות הגלויים נקראת בשם ״מָאוֹר״ שֶׁלְּמַעְלָה מֵ״אוֹר״. **וּמַה שֶּׁגֶּאֱמַר** בפסוק ״כָתִית **לַמָּאוֹר״, וּמְבֹאָר** הרי **בְּהַמַּאֲמָר שֶׁבִּכְדֵי לְהַגִּיעַ לְהַ״מָּאוֹר״ הוּא עַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ״כָתִית״** שֶׁקיים דווקא **בִּזְמַן הַגָּלוּת** ולא בזמנו של משה רבינו במדבר אשר אז לא היה מצב של ״כתית״, הביאור בכך **הוּא, כִּי** למרות שעצם הנשמה מתבטאת ביכולת להחדיר את האמונה בפנימיות אך **עִקַּר הַגִּלּוּי** והביטוי **דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה** (״מָאוֹר״) **הוּא** מתגלה **בְּעִנְיַן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ (שֶׁעִקָּרוֹ הוּא בִּזְמַן הַגָּלוּת), כְּדִלְקַמָּן.**

ביאור בדרך אפשר

הַנְּשָׁמָה. כִּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא הָעֶצֶם שֶׁל הַנְּשָׁמָה הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּהַגּוּף, וְלָכֵן, הָאֱמוּנָה דְּהַנְּשָׁמָה הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּהַגּוּף שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא בִּפְנִימִיּוּתָהּ.

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר קֶשֶׁר הָעִנְיָנִים שֶׁבְּהַמַּאֲמָר, שֶׁהָעִנְיָן דְּ(כָתִית) לַמָּאוֹר בָּא בְּהֶמְשֵׁךְ לְבֵאוּר הָעִנְיָן דְּרַעְיָא מְהֵימְנָא, כִּי זֶה שֶׁמֹּשֶׁה זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁתִּהְיֶה בִּפְנִימִיּוּת הוּא עַל יְדֵי שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת עֶצֶם הַנְּשָׁמָה (שֶׁלְּמַעְלָה מִמַּזְּלֵיהּ חֲזִי), ״מָאוֹר״ שֶׁלְּמַעְלָה מֵ״אוֹר״. וּמַה שֶּׁגֶּאֱמַר כָּתִית לַמָּאוֹר, וּמְבֹאָר בְּהַמַּאֲמָר שֶׁבִּכְדֵי לְהַגִּיעַ לְהַ״מָּאוֹר״ הוּא עַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ״כָתִית״ שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת, הוּא, כִּי עִנְיַן הַגִּלּוּי דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה (מָאוֹר) הוּא בְּעִנְיַן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ (שֶׁעִקָּרוֹ הוּא בִּזְמַן הַגָּלוּת), כְּדִלְקַמָּן.

ו) **וְהָעִנְיָן הוּא**, דְּזֶה שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל הִיא בְּאֹפֶן שֶׁהוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל זֶה, הוּא (בְּעִקָּר) בְּהָאֱמוּנָה שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה. דְּהָאֱמוּנָה מִצַּד זֶה שֶׁהוּא רוֹאֶה (מַזְּלֵיהּ חֲזִי), הַגַּם שֶׁהִיא בְּתֹקֶף גָּדוֹל [כַּיָּדוּעַ דְּהַהִתְאַמְּתוּת שֶׁמִּצַּד הָרְאִיָּה הִיא הִתְאַמְּתוּת גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר[33]], מִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁהָאֱמוּנָה שֶׁלּוֹ הִיא מִצַּד סִבָּה (מִצַּד זֶה שֶׁרוֹאֶה) וְאֵינָהּ קְשׁוּרָה עִם עֶצֶם מְציאוּתוֹ, אֵינוֹ מֵכְרָח שֶׁיִּמְסֹר נַפְשׁוֹ עַל זֶה, וְזֶה שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל הִיא בְּאֹפֶן שֶׁהוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל זֶה הוּא מִפְּנֵי שֶׁהָאֱמוּנָה בֶּאֱלֹקוּת הִיא הָעֶצֶם שֶׁלּוֹ, וְלָכֵן אִי אֶפְשָׁר כְּלָל שֶׁיִּכְפֹּר חַס־וְשָׁלוֹם.

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה הוּא רַעְיָא מְהֵימְנָא (שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה) הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְרוֹעֵי

ביאור בדרך אפשר

ו) **וְהָעִנְיָן הוּא**, הסברת הקשר בין גילוי עצם הנשמה למסירות נפש, **דְּזֶה שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל הִיא בְּאֹפֶן שֶׁהוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל זֶה, הוּא (בְּעִקָּר) בְּהָאֱמוּנָה שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה.** דְּכאשר מדובר אודות **הָאֱמוּנָה** התחתונה יותר, הנובעת **מִצַּד זֶה שֶׁהוּא רוֹאֶה (מַזְּלֵיהּ חֲזִי), הַגַּם שֶׁהִיא בְּתֹקֶף גָּדוֹל [כַּיָּדוּעַ דְּהַהִתְאַמְּתוּת** שֶׁנגרמת **מִצַּד הָרְאִיָּה**, שהאדם לא רק הבין בשכלו שכך הדבר אלא הוא גם ראה זאת בעצמו **הִיא הִתְאַמְּתוּת גְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר[33]], מִכָּל־מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁהָאֱמוּנָה שֶׁלּוֹ** באופן הזה **הִיא** נובעת **מִצַּד סִבָּה** חיצונית **(מִצַּד זֶה שֶׁרוֹאֶה) וְאֵינָהּ קְשׁוּרָה עִם עֶצֶם מְציאוּתוֹ** מציאותו של האדם והאלוקות הינם שני דברים נפרדים, והקשר ביניהם נגרם על ידי שהם רואים זה את זה, לכן **אֵינוֹ מֵכְרָח שֶׁיִּמְסֹר נַפְשׁוֹ עַל זֶה** כיוון שאיננו חש שעצם קיומו תלוי בקשר שלו עם אלוקות, **וְאם כן זֶה שֶׁבסופו** של דבר **הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל הִיא בְּאֹפֶן שֶׁהוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל זֶה הוּא מִפְּנֵי** שֶׁהיא נובעת מעצם הנשמה, אשר ברובד זה **הָאֱמוּנָה בֶּאֱלֹקוּת הִיא הָעֶצֶם שֶׁלּוֹ** מבחינת עצם הנשמה אין לה קיום בלי אלוקות, אלוקות זה היא והיא זה אלוקות, **וְלָכֵן** אמונה זו היא באופן כזה **שאי אֶפְשָׁר כְּלָל שֶׁיִּכְפֹּר חַס־וְשָׁלוֹם** וממילא הוא מוסר את נפשו. על פי האמור שתפקידו של משה רבינו הוא לגלות את האמונה הנובעת מעצם הנשמה, יובן בעומק יותר הקשר הפנימי בין משה רבינו עצמו לבין הצדיקים בדורות שלאחריו שהם בבחינת ״התפשטות שלו״, למרות שצורת עבודתם שונה.

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר ״וקבל היהודים״ **דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה הוּא רַעְיָא מְהֵימְנָא׳** (כאמור בסעיף ג׳ **שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה) הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לְרוֹעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר** (שהם

33) שלכן ״אין עד נעשה דיין״ (ר״ה כו, א). וראה לקו״ש ח״ו ע׳ 121. וש״נ.

ביאור בדרך אפשר

נקראים בשם **אִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה שֶׁבְּכָל דָּרָא**) **שֶׁהֵם מְחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיַּעַמְדוּ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות. דְּלִכְאוֹרָה** צורת עבודתו של משה רבינו וצורת עבודתם של הצדיקים שלאחריו שונה, שהרי **זֶה שֶׁמֹּשֶׁה זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה הוּא (כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת**[34] **וְגַם בְּמַאֲמָר זֶה עַצְמוֹ**[35]**) עַל יְדֵי שֶׁמַּשְׁפִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל דַּעַת בֶּאֱלֹקוּת** שתהיה להם הבנה בשכל והרגשה בלב באלוקות, **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה בָּאָה הָאֱמוּנָה בִּפְנִימִיּוּת,** זאת אומרת שעיקר התעסקותו של משה רבינו עם בני ישראל היא ברובד של הכוחות הגלויים שלהם. **וְלעומת זאת זֶה שֶׁרוֹעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר מְחַזְּקִים הָאֱמוּנָה (הַמְבוֹאָר בְּמַאֲמָר זֶה**[36]**)** אין זה בכך שהם עוסקים בלהסביר את הדברים בשכל וליישבם ברגש הלב, אלא תפקידם **הוּא שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה בְּאוֹפֶן דִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ,** אשר מסירות נפש קשורה עם התעוררות עצם הנפש שלמעלה מהכוחות הגלויים. **וְעַל פִּי הַנַּ"ל** בסעיף ה' אשר גם היכולת להחדיר את האמונה בכוחותיו הגלויים של האדם קשורה בגילוי האמונה הנובעת מעצם הנשמה, **יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעִקַּר הָעִנְיָן דְּ'רַעְיָא מְהֵימְנָא' הוּא זֶה שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה עַצְמָהּ,** כלומר **שֶׁהָאֱמוּנָה** שאצל בני ישראל **תִּהְיֶה לֹא רַק** דרגת האמונה **כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד הַגִּלּוּיִים** (כלומר **מִצַּד זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֶלָּא** שתאיר בהם האמונה **שמִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה. וְזֶה** שֶׁבפועל **מֹשֶׁה מַמְשִׁיךְ אֶת הָאֱמוּנָה בִּפְנִימִיּוּת** (כלומר התעסקותו בלהחדיר וליישב את הדברים **בְּדַעַת וְהַשָּׂגָה) הוּא תּוֹצָאָה מִזֶּה שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה עַצְמָהּ** (זו תוצאה של **הַמְשָׁכַת וְגִלּוּי הָאֱמוּנָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה**). **וְכַנַּ"ל** (**סְעִיף ה**), **דְּהַמְשָׁכַת הָאֱמוּנָה בִּפְנִימִיּוּת** (**בְּדַעַת**) **הוּא עַל יְדֵי גִּלּוּי הַהִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, דְּבָזֶה שֶׁבְּהַדּוֹרוֹת שֶׁהֵצְרְכוּ לִמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל חִזְּקוּ רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל (אִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה) אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל שֶׁתִּהְיֶה בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ, נִתְגַּלָּה הָעִנְיָן דְּרַעְיָא מְהֵימְנָא (בְּעִנְיָן זֶה**[37]**) עוֹד יוֹתֵר מִבְּמֹשֶׁה עַצְמוֹ. כִּי הַמְשָׁכַת וְגִלּוּי הָאֱמוּנָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה [שֶׁעַל יְדֵי מֹשֶׁה וְאִתְפַּשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל דָּרָא], עִקַּר הִתְגַּלּוּתָהּ הוּא מְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל.**

ז) **וְהִנֵּה** יָדוּעַ שֶׁהַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל עַל תּוֹרָה וּמִצְוֹות שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל הָיְתָה בְּפוּרִים

ביאור בדרך אפשר

וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה עַצְמָהּ (זו תוצאה של **הַמְשָׁכַת וְגִלּוּי הָאֱמוּנָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה**). **וְכַנַּ"ל** (**סְעִיף ה**), **דְּהַמְשָׁכַת הָאֱמוּנָה בִּפְנִימִיּוּת** (כלומר **בְּדַעַת** ובהשגת השכל) **הוּא עַל יְדֵי גִּלּוּי הַהִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה.**

על פי האמור מובן שאין זה רק שישנו קשר בין עבודתו של משה רבינו לבין עבודתם של רועי ישראל שלאחריו, אלא שעיקר עבודתם היא אחת, גילוי האמונה הנובעת מעצם הנשמה. אצל משה רבינו בא הדבר לידי ביטוי ביכולתו להחדיר את האמונה בכוחות הנפש הגלויים, בדעת במוח ובלב. אצל רועי ישראל שלאחריו התגלותה של האמונה שבעצם הנשמה התבטאה בעניין המסירות נפש.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, דְּבָזֶה שֶׁבְּהַדּוֹרוֹת שֶׁהֵצְרְכוּ לִמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל, חִזְּקוּ רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל (שהם **אִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה**) **אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל שֶׁתִּהְיֶה בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ,** הרי בכך **נִתְגַּלָּה הָעִנְיָן דְּ'רַעְיָא מְהֵימְנָא' (בְּעִנְיָן זֶה**[37]**) עוֹד יוֹתֵר מִבְּמֹשֶׁה עַצְמוֹ. כִּי הַמְשָׁכַת וְגִלּוּי הָאֱמוּנָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה [שֶׁעַל יְדֵי מֹשֶׁה וְאִתְפַּשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל דָּרָא],** הרי למרות שהיא מתבטאת גם בעבודתו של משה בלמדו דעת את העם, אך **עִקַּר הִתְגַּלּוּתָהּ הוּא מְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל** דבר שהיה קיים דווקא בדורות שבזמן הגלות.

ז) במאמר של כ"ק אדמו"ר הריי"צ, בתור דוגמא לרועי ישראל שעוררו את המסירות נפש בבני ישראל, מוזכר דווקא מרדכי היהודי. דבר זה נוגע לדורנו אנו. **וְהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁהַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל עַל תּוֹרָה וּמִצְוֹות שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל הָיְתָה**

---

34) תו"א משפטים עה, ב. ובכ"מ. וראה גם תניא רפמ"ב. 35) סעיף יא. 36) משא"כ בתו"א שם "יורדין ניצוצין מנשמת מרע"ה כו' ללמד דעת את העם". 37) ראה לקמן הערה 56.

ביאור בדרך אפשר

בְּפוּרִים (בִּזְמַן גְּזֵירַת הָמָן). שֶׁהרי לעומת זאת, הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ דַּחֲנַכָּה (בִּזְמַן גְּזֵירַת יָוָן) הָיְתָה (בְּעִקָּר) בְּמַתְּתְיָהוּ וּבָנָיו, וְהַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ בִּזְמַן גְּזֵרַת הָמָן הָיְתָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁמּוּבָא בְּהַמַּאֲמָר[38] מִמִּדְרָשׁ[16] שֶׁמָּרְדְּכַי הָיָה שָׁקוּל בְּדוֹרוֹ כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ חז"ל משווים את מרדכי דווקא למשה רבינו, דַּהֲגַם שֶׁהעניין של "אִתְּפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה" הוּא קיים בְּכָל דּוֹר ולא רק בדורו של מרדכי, מִכָּל־מָקוֹם אִיתָא (=מובא) בַּמִּדְרָשׁ שֶׁמָּרְדְּכַי (דַּוְקָא) הָיָה שָׁקוּל בְּדוֹרוֹ כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שבין הדברים שבהם דווקא מרדכי דומה למשה רבינו הוא, שֶׁאחת מֵהַמַּעֲלוֹת דְּמָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי הוּא שֶׁהוּא הָיָה הָ'רַעֲיָא מְהֵימְנָא' (בְּגִלּוּי) שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּדוֹרוֹ בכך שהוא עורר את המסירות נפש בכל אנשי הדור. בְּדֶגְמַת מֹשֶׁה 'רַעֲיָא מְהֵימְנָא' שֶׁהמשיך והמְשִׁיךְ דַּעַת לְכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּדוֹרוֹ, כַּמּוּבָן גַּם מִזֶּה שֶׁדּוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה (כָּל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ) נִקְרָא דּוֹר דֵּעָה[39]. [אֶלָּא כאמור בסעיף ו' שֶׁבְּמֹשֶׁה הָיָה גִּלּוּי עִנְיָן זֶה (שֶׁהוּא 'רַעֲיָא מְהֵימְנָא' דְּכָל יִשְׂרָאֵל) עַל יְדֵי שֶׁהִמְשִׁיךְ דַּעַת לְכָל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ, וּבְמָרְדְּכַי הָיָה גִּלּוּי עִנְיָן זֶה עַל יְדֵי שֶׁגִּלָּה כֹּחַ הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁבְּכָל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ]. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּעַל יְדֵי שֶׁמֵּבִיא בְּהַמַּאֲמָר מַה שֶּׁכָּתוּב בַּמִּדְרָשׁ שֶׁמָּרְדְּכַי בְּדוֹרוֹ הָיָה שָׁקוּל כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ, עַל יְדֵי זֶה פָּסַק בַּעַל הַמַּאֲמָר אֶת הַדִּין עַל עַצְמוֹ[40], שֶׁהוּא הָ'רַעֲיָא מְהֵימְנָא' (בְּגִלּוּי) שֶׁל כָּל אַנְשֵׁי הַדּוֹר.

ח) **וְעַל־פִּי־זֶה** יֵשׁ לְבָאֵר קֶשֶׁר (וְסֵדֶר) הָעִנְיָנִים (בְּהַמַּאֲמָר) בְּבֵאוּר הַפָּסוּק וְאַתָּה תְּצַוֶּה גו', שֶׁבְּתְחִלָּה מְבָאֵר אֶת הַפֵּרוּשׁ דִּ'וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', שֶׁמשמעותו היא שמֹשֶׁה הוּא מְקַשֵּׁר וּמְחַבֵּר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (עִם אוֹר אֵין־סוֹף) עַל יְדֵי שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה, וּלְאַחֲרֵי־זֶה מְבָאֵר שֶׁגַּם רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּכָל דּוֹר (אִתְּפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה) מְחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל, וּכְמוֹ מָרְדְּכַי (מֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרוֹ) שֶׁחִזֵּק אֶת אֱמוּנָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַעֲמוֹד חָזָק בִּלְמוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וּלְאַחֲרֵי־זֶה מְבָאֵר הַפֵּרוּשׁ בִּ'כְתִית לַמָּאוֹר' הקשור בזמן הגלות (שֶׁמילים אלו כתובות בְּפָסוּק וְאַתָּה תְּצַוֶּה למרות שֶׁהפסוק מְדַבֵּר לִכְאוֹרָה בְּמֹשֶׁה עַצְמוֹ ולא בצדיקים שלאחריו), כִּי זֶה שֶׁמֹּשֶׁה מְגַלֶּה את בְּחִינַת הַ'מָּאוֹר' דְּיִשְׂרָאֵל (עֶצֶם הַנְּשָׁמָה), הוּא לא כל כך בדורו אלא בְּעִקָּר עַל יְדֵי אִתְּפַּשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת (כָּתִית)

1 (בִּזְמַן גְּזֵירַת הָמָן). שֶׁהַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ דַּחֲנַכָּה
2 (בִּזְמַן גְּזֵירַת יָוָן) הָיְתָה (בְּעִקָּר) בְּמַתְּתְיָהוּ וּבָנָיו,
3 וְהַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ בִּזְמַן גְּזֵרַת הָמָן הָיְתָה בְּכָל
4 יִשְׂרָאֵל. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁמּוּבָא
5 בְּהַמַּאֲמָר[38] מִמִּדְרָשׁ[16] שֶׁמָּרְדְּכַי הָיָה שָׁקוּל בְּדוֹרוֹ
6 כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ, דַּהֲגַם שֶׁאִתְּפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה הוּא
7 בְּכָל דּוֹר, מִכָּל־מָקוֹם אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ שֶׁמָּרְדְּכַי
8 (דַּוְקָא) הָיָה שָׁקוּל בְּדוֹרוֹ כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ. וְיֵשׁ
9 לוֹמַר, שֶׁמֵּהַמַּעֲלוֹת דְּמָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי הוּא שֶׁהוּא
10 הָיָה הָ'רַעֲיָא מְהֵימְנָא' (בְּגִלּוּי) שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל
11 שֶׁבְּדוֹרוֹ. בְּדֶגְמַת מֹשֶׁה 'רַעֲיָא מְהֵימְנָא' שֶׁהִמְשִׁיךְ
12 דַּעַת לְכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּדוֹרוֹ, כַּמּוּבָן גַּם מִזֶּה שֶׁדּוֹרוֹ
13 שֶׁל מֹשֶׁה (כָּל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ) נִקְרָא דּוֹר דֵּעָה[39].
14 [אֶלָּא שֶׁבְּמֹשֶׁה הָיָה גִּלּוּי עִנְיָן זֶה (שֶׁהוּא 'רַעֲיָא
15 מְהֵימְנָא' דְּכָל יִשְׂרָאֵל) עַל יְדֵי שֶׁהִמְשִׁיךְ דַּעַת
16 לְכָל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ, וּבְמָרְדְּכַי הָיָה גִּלּוּי עִנְיָן זֶה עַל
17 יְדֵי שֶׁגִּלָּה כֹּחַ הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁבְּכָל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ].
18 וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּעַל יְדֵי שֶׁמֵּבִיא בְּהַמַּאֲמָר מַה
19 שֶׁכָּתוּב בַּמִּדְרָשׁ שֶׁמָּרְדְּכַי בְּדוֹרוֹ הָיָה שָׁקוּל
20 כְּמֹשֶׁה בְּדוֹרוֹ, עַל יְדֵי זֶה פָּסַק בַּעַל הַמַּאֲמָר אֶת
21 הַדִּין עַל עַצְמוֹ[40], שֶׁהוּא הָ'רַעֲיָא מְהֵימְנָא'
22 (בְּגִלּוּי) שֶׁל כָּל אַנְשֵׁי הַדּוֹר.
23 ח) וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר קֶשֶׁר (וְסֵדֶר) הָעִנְיָנִים (בְּהַמַּאֲמָר) בְּבֵאוּר הַפָּסוּק
24 וְאַתָּה תְּצַוֶּה גו', שֶׁבְּתְחִלָּה מְבָאֵר אֶת הַפֵּרוּשׁ דִּ'וְאַתָּה תְּצַוֶּה
25 אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', שֶׁמֹּשֶׁה הוּא מְקַשֵּׁר וּמְחַבֵּר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (עִם אוֹר אֵין־סוֹף)
26 עַל יְדֵי שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה, וּלְאַחֲרֵי־זֶה מְבָאֵר שֶׁגַּם רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל
27 שֶׁבְּכָל דּוֹר (אִתְּפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה) מְחַזְּקִים אֶת הָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל, וּכְמוֹ מָרְדְּכַי
28 (מֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרוֹ) שֶׁחִזֵּק אֶת אֱמוּנָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַעֲמוֹד חָזָק בִּלְמוּד הַתּוֹרָה
29 וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וּלְאַחֲרֵי־זֶה מְבָאֵר הַפֵּרוּשׁ בִּ'כְתִית לַמָּאוֹר' (שֶׁבְּפָסוּק וְאַתָּה
30 תְּצַוֶּה שֶׁמְּדַבֵּר לִכְאוֹרָה בְּמֹשֶׁה עַצְמוֹ), כִּי זֶה שֶׁמֹּשֶׁה מְגַלֶּה בְּחִינַת הַ'מָּאוֹר'

38) סעיף ג. 39) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדב"ר פי"ט, ג. וש"נ. 40) ע"ד הפירוש בלשון המשנה (אבות רפ"ג) "דין וחשבון" (דין ואח"כ חשבון) - ע"פ דברי המשנה (שם מט"ז) ש"נפרעין ממנו מדעתו ושלא מדעתו", שלאחרי שהאדם פוסק מדעתו דינו של חבירו, פוסק דין לעצמו שלא מדעתו, כיון שע"פ "דין" זה עושים "חשבון" בנוגע למצבו הוא (ראה לקו"ש ח"ו ע' 283. וש"נ).

ביאור בדרך אפשר

שֶׁעוֹרְרוּ בְּיִשְׂרָאֵל כֹּחַ הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם, שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוּא עִקַּר גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, מָאוֹר.

בתחילת המאמר למדנו שבפסוק 'ואתה תצוה' ישנם שני חלקים. המילים 'ואתה תצוה את בני ישראל' מדברות אודות פעולתו של משה רבינו בבני ישראל. ובמילים 'ויקחו אליך שמן זית זך וגו' מדובר אודות היתרון והמעלה שבני ישראל מוסיפים אצל משה רבינו. **וְצָרִיךְ לְהָבִין, דִּלְפִי בֵּאוּר הַנַּ"ל, הָעִנְיָן דְּ'כָתִית לַמָּאוֹר' שַׁיָּךְ לְחֵלְקוֹ הָרִאשׁוֹן** של הפסוק, למילים **'וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'**, כלומר **לָזֶה שֶׁמֹּשֶׁה וְאִתְּפַשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל דּוֹר מְקַשְּׁרִים וּמְחַבְּרִים אֶת יִשְׂרָאֵל עִם אוֹר אֵין־סוֹף, וּאולם בְּהַכָּתוּב נֶאֱמַר 'כָּתִית לַמָּאוֹר' בְּהֶמְשֵׁךְ** לחלקו השני של הפסוק, למילים **'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ'**, בו בזמן **דְּעִנְיָן 'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו' (שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְבִיאִים שֶׁמֶן לְמֹשֶׁה) הוּא שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים תּוֹסְפוֹת אוֹר בְּמֹשֶׁה (כַּמּוּבָא לְעֵיל סְעִיף ב מֵהַמַּאֲמָר).**

בסעיפים הבאים יבואר שישנו עומק נוסף ואופן נוסף במושג 'כתית למאור', והגילוי שלו הוא דווקא על ידי עבודתם של בני ישראל עצמם.

ט) וְהִנֵּה הַכָּתוּב "וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת" אשר כאמור מבטא את המעלה הנפלאה אליה הגיעו דווקא בזמן הגלות, הרי פסוק זה **מְדַבֵּר (בְּפַשְׁטוּת) בְּהַזְּמַן שֶׁלְּאַחֲרֵי הַנֵּס דְּפוּרִים** שהרי פסוק זה נאמר במגילת אסתר לאחר ביטולה של גזירת המן. **וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּמַה שֶׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר** של כ"ק אדמו"ר הריי"צ **דְּפוּרִישׁ** הפסוק **"וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת" הוּא שֶׁבִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ קִבְּלוּ מַה שֶׁהֶחֱלוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה** כיוון שבתקופת אחשוורוש התעלו היהודים במעלה יתירה לגבי מעלתם שהייתה בזמן מתן תורה, הרי פירוש זה **הוּא גַּם לְפִי פַּשְׁטוּת הַכָּתוּב** שֶׁכאמור ה"**וְקִבֵּל גו'" הָיָה לְאַחֲרֵי הַנֵּס** כלומר ההתעלות היתירה שגרמה לשלימות קבלת התורה, הייתה לא רק בזמן של צרה וגזירה אלא גם בזמן של רווחה. **וְעַל פִּי זֶה, בָּזֶה שֶׁבִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ קִבְּלוּ מַה שֶׁהֶחֱלוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה, שְׁנֵי עִנְיָנִים.** עניין אחד הוא **הַקַּבָּלָה** השלימה של התורה **שֶׁהָיְתָה בִּזְמַן הַגְּזֵרָה** אשר קבלה זו הייתה **עַל יְדֵי הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם (כַּמְּפוֹרָשׁ בְּהַמַּאֲמָר** וכמו כן לעיל בסעיף ד'), **וְ**עניין שני הוא **הַקַּבָּלָה** השלימה של התורה **שֶׁהָיְתָה לְאַחֲרֵי הַנֵּס דְּפוּרִים, שֶׁהִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר גַּם מֵהַקַּבָּלָה** שהייתה **בִּזְמַן הַגְּזֵרָה (כִּדְלְקַמָּן** סעיף י"). למדנו לעיל בסעיף ד' שההתעלות היתירה בזמן אחשוורוש כרוכה ב'שבירה' וב'כתית' אשר גרמו להתגלותה של עצם הנשמה כרמוז במילים "כתית למאור". מכך שגם בזמן של הרווחה ניתן להגיע להתעלות דומה, אם כן מוכרח הדבר שגם אז קיים עניין של 'כתית'. **וְאכן יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ** לעניין של **'כָּתִית לַמָּאוֹר'**, אשר משמעותו היא **שֶׁעַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ'כָתִית' שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת מַגִּיעִים לְהַ'מָּאוֹר', דִּשְׁנֵי עִנְיָנִים בָּזֶה** הקשורים לשני סוגי תקופות. עניין אחד הוא **כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּמַצָּב שֶׁל 'כָּתִית' מִצַּד זֶה שֶׁיֶּשְׁנָם גְּזֵרוֹת עַל קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת (כְּמוֹ שֶׁהָיָה בִּזְמַן אֲמִירַת הַמַּאֲמָר** על ידי כ"ק אדמו"ר הריי"צ בזמן המשטר הקומוניסטי בברית המועצות, מספר חדשים לפני מאסרו. ובמהלך ההתוועדות בה נאמר המאמר וכמו כן במאמר עצמו תבע אדמו"ר הריי"צ מסירות נפש), **וְעַל יְדֵי זֶה מַגִּיעִים לְהַ'מָּאוֹר' עַל יְדֵי הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם. וְעוֹד** עִנְיָן הקיים **בְּ'כָתִית לַמָּאוֹר', שֶׁגַּם כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּמַצָּב שֶׁל הַרְחָבָה, הַרְחָבָה בְּגַשְׁמִיּוּת וְגַם הַרְחָבָה בְּרוּחָנִיּוּת, אֶלָּא שֶׁהֵם** עדיין **נִמְצָאִים בַּגָּלוּת[41] [וְעַל־דֶּרֶךְ**

---

1 דְּיִשְׂרָאֵל (עֶצֶם הַנְּשָׁמָה), הוּא בְּעִקָּר עַל יְדֵי
2 אִתְּפַשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת (כָּתִית)
3 שֶׁעוֹרְרוּ בְּיִשְׂרָאֵל כֹּחַ הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם,
4 שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוּא [עִקַּר גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, מָאוֹר.
5 **וְצָרִיךְ** לְהָבִין, דִּלְפִי בֵּאוּר הַנַּ"ל, הָעִנְיָן דְּ'כָתִית
6 לַמָּאוֹר' שַׁיָּךְ לְוַאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי
7 יִשְׂרָאֵל, לָזֶה שֶׁמֹּשֶׁה וְאִתְּפַשְׁטוּתָא דִּילֵיהּ שֶׁבְּכָל
8 דּוֹר מְקַשְּׁרִים וּמְחַבְּרִים אֶת יִשְׂרָאֵל עִם אוֹר אֵין
9 ־סוֹף, וּבְהַכָּתוּב נֶאֱמַר כָּתִית לַמָּאוֹר בְּהֶמְשֵׁךְ
10 לְוִיקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ, דְּעִנְיָן וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו'
11 (שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְבִיאִים שֶׁמֶן לְמֹשֶׁה) הוּא שֶׁיִּשְׂרָאֵל
12 מוֹסִיפִים תּוֹסְפוֹת אוֹר בְּמֹשֶׁה (כַּמּוּבָא לְעֵיל
13 סְעִיף ב מֵהַמַּאֲמָר).
14 ט) **וְהִנֵּה** הַכָּתוּב וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ
15 לַעֲשׂוֹת מְדַבֵּר (בְּפַשְׁטוּת) בְּהַזְּמַן
16 שֶׁלְּאַחֲרֵי הַנֵּס דְּפוּרִים. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּמַה שֶׁכָּתוּב
17 בְּהַמַּאֲמָר דְּפוּרִישׁ וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים אֵת אֲשֶׁר הֵחֵלּוּ
18 לַעֲשׂוֹת הוּא שֶׁבִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ קִבְּלוּ מַה שֶׁהֶחֱלוּ
19 בְּמַתַּן תּוֹרָה, הוּא גַּם לְפִי פַּשְׁטוּת הַכָּתוּב שֶׁוְּקִבֵּל
20 גו' הָיָה לְאַחֲרֵי הַנֵּס. וְעַל פִּי זֶה, בָּזֶה שֶׁבִּימֵי
21 אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ קִבְּלוּ מַה שֶׁהֶחֱלוּ בְּמַתַּן תּוֹרָה, שְׁנֵי
22 עִנְיָנִים. הַקַּבָּלָה שֶׁהָיְתָה בִּזְמַן הַגְּזֵרָה עַל יְדֵי
23 הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם (כַּמְּפֹרָשׁ בְּהַמַּאֲמָר),
24 וְהַקַּבָּלָה שֶׁהָיְתָה לְאַחֲרֵי הַנֵּס דְּפוּרִים, שֶׁהִיא
25 נַעֲלֵית יוֹתֵר גַּם מֵהַקַּבָּלָה בִּזְמַן הַגְּזֵרָה
26 (כִּדְלְקַמָּן). וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ
27 כָּתִית־לַמָּאוֹר, שֶׁעַל־יְדֵי הָעִנְיָן דְּ'כָתִית' שֶׁבִּזְמַן
28 הַגָּלוּת מַגִּיעִים לְהַ'מָּאוֹר', דִּשְׁנֵי עִנְיָנִים בָּזֶה.
29 כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּמַצָּב שֶׁל 'כָּתִית' מִצַּד זֶה
30 שֶׁיֶּשְׁנָם גְּזֵרוֹת עַל קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת (כְּמוֹ
31 שֶׁהָיָה בִּזְמַן אֲמִירַת הַמַּאֲמָר), וְעַל יְדֵי זֶה
32 מַגִּיעִים לְהַ'מָּאוֹר' עַל יְדֵי הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁלָּהֶם.
33 וְעוֹד עִנְיָן בְּ'כָתִית לַמָּאוֹר', שֶׁגַּם כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל
34 נִמְצָאִים בְּמַצָּב שֶׁל הַרְחָבָה, הַרְחָבָה בְּגַשְׁמִיּוּת
35 וְגַם הַרְחָבָה בְּרוּחָנִיּוּת, אֶלָּא שֶׁהֵם נִמְצָאִים

ביאור בדרך אפשר

46 **גַּם לְפִי פַּשְׁטוּת הַכָּתוּב**
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92

ביאור בדרך אפשר

הַמַּצָּב שֶׁאכן **הָיָה לְאַחֲרֵי הַנֵּס דְּפוּרִים, שֶׁלַּיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר**[42], בכל המובנים **בְּפַשְׁטוּת** בגשמיות **וְגַם בְּרוּחָנִיּוּת**[43] **[וִיתֵירָה מִזֶּה שֶׁגַּם בֵּית הָמָן נִתַּן לְאֶסְתֵּר**[44], כלומר **שֶׁהָיָה אָז גַּם הַמַּעֲלָה דְּ"אִתְהַפְּכָא** חשוכא לנהורא" (=התהפכות החושך לאור)**], אֶלָּא** שֶׁמכל־מקום עדיין נמצאים בגלות, וכלשון הגמרא **"אַכַּתִּי עַבְדֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֲנַן"**[45] (- עדיין עבדי אחשורוש אנו)**], הֵם שְׁבוּרִים וְנִדְכָּאִים (כָּתִית)** מִעצם **זֶה שֶׁהֵם בַּגָּלוּת. וְגם עַל יְדֵי הַ'כָּתִית'** והלב נשבר **דְּיִשְׂרָאֵל** הנגרם מִעצם **זֶה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת, מַגִּיעִים לְהַ'מָּאוֹר'.**

וְהָעִנְיָן הוּא, הסיבה לכך שכשם שמסירות נפש בזמן הגזירות קשורה בגילוי עצם הנשמה, כך גם היות היהודי שבור ו'כתית' מהימצאותו בגלות מעורר את גילוי עצם הנשמה, **דְּזֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם שְׁבוּרִים** מִעצם **זֶה שֶׁהֵם בַּגָּלוּת (גַּם כְּשֶׁיֵּשׁ לָהֶם הַרְחָבָה בְּגַשְׁמִיּוּת וּבְרוּחָנִיּוּת), הוּא, כִּי רְצוֹנוֹ הָאֱמִתִּי שֶׁל כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא שֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי אֱלֹקוּת,** ישנם דברים שלמרות שהאדם חפץ בהם אך מציאותו אינה תלויה בהם, לעומתם ישנם דברים אשר בלעדם חייו אינם חיים. **וְכמו** כן רצונו של יהודי בגילוי אלוקות הוא **עַד** כדי כך **שֶׁזֶּה (גִּלּוּי אֱלֹקוּת) נוֹגֵעַ לְעֶצֶם מְציאוּתוֹ** דבר זה מתבטא בכך שכשחסר בגילוי אלוקות איננו יכול להשלים עם כך, **וְלָכֵן, זֶה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת אֵין מֵאִיר גִּלּוּי אֱלֹקוּת** בזמן שבית המקדש היה קיים **[וּבִפְרָט כְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן בְּזֶה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל**[46] **"כָּל מִי שֶׁלֹּא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו הֲרֵי זֶה כְּאִלּוּ נֶחְרַב בְּיָמָיו**[49]**, הִנֵּה מִזֶּה עַצְמוֹ אֵיז עֶר אִינְגַאנְצֶן צוּטְרֵיסֶלְט, כָּתִית. וְגַם כְּשֶׁהוּא בְּדַרְגָּא נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר שֶׁמֵּאִיר אֶצְלוֹ גִּלּוּי אֱלֹקוּת בְּדַרְגְּמַת הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת**[47]**, מִכָּל־מָקוֹם, מִזֶּה שֶׁבִּכְלָלוּת הָעוֹלָם אֵין מֵאִיר הַגִּלּוּי, מוּכָח, שֶׁגַּם הַגִּלּוּי שֶׁמֵּאִיר אֶצְלוֹ הוּא גִּלּוּי מֻגְבָּל. דִּכְשֶׁמֵּאִיר גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל,** הביטוי לכך שהינו בלי גבול הוא בכך ש**הַגִּלּוּי הוּא בְּכָל מָקוֹם, וּכְשֶׁיֶּשְׁנוֹ מָקוֹם אֶחָד (אֲפִלּוּ פִּנָּה נִדַּחַת) שֶׁאֵין מֵאִיר שָׁם גִּלּוּי אֱלֹקוּת, הוּא מִפְּנֵי שֶׁהַגִּלּוּי (גַּם בְּהַמָּקוֹם שֶׁהוּא מֵאִיר) הוּא גִּלּוּי מֻגְבָּל. [וְזֶהוּ** הביאור **מַה שֶׁמּוּבָא בְּמַאֲמַר אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן**[48] **דְּאִיתָא בַּתִּקּוּנִים**[49] (=שמובא בתיקוני זוהר) **שֶׁאֲפִלּוּ אִם הָיָה צַדִּיק אֶחָד חוֹזֵר בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה בְּדוֹרוֹ הָיָה בָּא מָשִׁיחַ, כִּי עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה מַמְשִׁיכִים גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל, וְגִלּוּי זֶה הוּא בְּכָל מָקוֹם.** הגאולה שתהיה בביאת משיח קשורה בגילוי אור אין־סוף הבלי־גבול כיון שבגאולה זו לא תישאר פינה בעולם שלא תיגאל**]. וּמִזֶּה שֶׁאֵין מֵאִיר אֶצְלוֹ גִּלּוּי**

ביאור בדרך אפשר

זֶה כְּאִלּוּ נֶחְרַב בְּיָמָיו" כיון שהאחריות לתיקון החורבן והגלות מוטלת על כל אחד, לכן כל זמן שהגלות מתמשכת הרי זה כאילו היא מתרחשת ברגע זה. ואם כן בנוסף לכך שקשה להכיל את המצב בו אין גילוי אלוקות, הרי בלתי נסבלת המחשבה שהדבר תלוי בי ואיננו נעשה**], הִנֵּה מִזֶּה עַצְמוֹ אֵיז עֶר אִינְגַאנְצֶן צוּטְרֵיסֶלְט** (=הוא מזועזע לגמרי)**, 'כָּתִית'. וְגַם כְּ**אשר מדובר ביהודי **שֶׁהוּא בְּדַרְגָּא נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר** שֶׁלכן **מֵאִיר אֶצְלוֹ גִּלּוּי אֱלֹקוּת בְּדַרְגְּמַת הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת, מִכָּל־מָקוֹם, מִזֶּה שֶׁבִּכְלָלוּת הָעוֹלָם אֵין מֵאִיר הַגִּלּוּי, מוּכָח, שֶׁגַּם הַגִּלּוּי שֶׁמֵּאִיר אֶצְלוֹ הוּא גִּלּוּי מֻגְבָּל. דִּכְשֶׁמֵּאִיר גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל, וּכְשֶׁיֶּשְׁנוֹ מָקוֹם אֶחָד (אֲפִלּוּ פִּנָּה נִדַּחַת) שֶׁאֵין מֵאִיר שָׁם גִּלּוּי אֱלֹקוּת, הוּא מִפְּנֵי שֶׁהַגִּלּוּי (גַּם בְּהַמָּקוֹם שֶׁהוּא מֵאִיר) הוּא גִּלּוּי מֻגְבָּל. [וְזֶהוּ מַה שֶׁמּוּבָא בְּמַאֲמַר אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן**[48] **דְּאִיתָא בַּתִּקּוּנִים**[49] **שֶׁאֲפִלּוּ אִם הָיָה צַדִּיק אֶחָד חוֹזֵר בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה בְּדוֹרוֹ הָיָה בָּא מָשִׁיחַ, כִּי עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה מַמְשִׁיכִים גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף הַבְּלִי־גְּבוּל, וְגִלּוּי זֶה הוּא בְּכָל מָקוֹם]. וּמִזֶּה שֶׁאֵין מֵאִיר אֶצְלוֹ גִּלּוּי**

---

41) להעיר, דבפנים המאמר (סט"ו) מובא (רק) "זמן הגלות", ובה"קיצור" - "זמן הגלות והגזירה". 42) אסתר ח, טז. 43) ראה מגילה טז, ב. 44) אסתר ח, א. 45) מגילה יד, א. 46) ראה ירושלמי יומא פ"א ה"א (ד, ב). מדרש תהלים עה"פ קלז, ז. 47) להעיר מהידוע ש"לפני . . רשב"י לא נחרב הבית כלל" (פלח הרמון שמות ע' ז בשם אדה"ז). 48) מאמרי אדה"ז הקצרים ע' תג. 49) כ"ה במאמרי אדה"ז הקצרים שם. וראה זהר חדש ס"פ נח (כג, ד): דאי יחזרון בתשובה רישי

ביאור בדרך אפשר

של **עַצְמוּת אוֹר אֵין־סוֹף, הוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא, כְּתִית'.** [**וְעַל־דֶּרֶךְ הַיָּדוּעַ שֶׁחוֹלֶה** 'חולה' בגימטריא מ"ט, ומשמעות הדבר הוא **שֶׁגַּם כְּשֶׁמַּשִּׂיג** בנפשו את הגילוי הרוחני של **מ"ט שַׁעֲרֵי בִּינָה אֶלָּא שֶׁחָסֵר לוֹ** הגילוי של **שַׁעַר הַנּו"ן**, הרי שברון ליבו הנגרם מכך הוא עד כדי כך **שהוּא** נעשה **חוֹלֶה**[50]. וידוע שמעלתו של שער הנו"ן איננה רק בכך שמדובר במדרגה אחת למעלה ממ"ט השערים, אלא הוא קשור בגילוי אור אין־סוף הבלי־גבול]. תשוקה זו לגילוי אור אין־סוף הבלי־גבול הקשור בגילוי של עַצְמוּתוֹ ית' נמסרה לנו על ידי רבותינו נשיאנו **וְיָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתַב הַ'צֶּמַח צֶדֶק'**[51] **שֶׁהָיָה נִשְׁמַע מִמּוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן (אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן)** שהיה אומר בשעת דביקותו **"אֵיךְ וויל גֶּאר נִיסְט אִיךְ וויל נִיט דַאיְין גַּן־עֵדֶן אִיךְ וויל נִיט דַאיְין עוֹלָם הַבָּא כּוֹ' אִיךְ וויל מֶער נִיט אַז דִּיךְ אַלַיין"** (=אינני רוצה דבר, אינני רוצה את הגן עדן שלך, אינני רוצה את העולם־הבא שלך, אינני רוצה מלבד אותך בלבד). **וְלמרות שמי ישווה ומי ידמה לדרגתו** של אדמו"ר הזקן, אך **עַל יְדֵי שֶׁהָיָה נִשְׁמַע לָשׁוֹן זֶה מֵאַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן [דְּפֵרוּשׁ** הביטוי 'הָיָה נִשְׁמַע' **הוּא, שֶׁזֶּה הָיָה לֹא רַק בִּזְמַנִּים מְיֻחָדִים אֶלָּא שֶׁזֶּה הָיָה דָּבָר הָרָגִיל**], **וּבִפְרָט** בפיו של אדמו"ר הזקן], **לְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְפַּרְסֵם זֶה עַל יְדֵי הַ'צֶּמַח צֶדֶק', נִתַּן הַכֹּחַ לְכָל אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁעִקַּר רְצוֹנוֹ יִהְיֶה** שיהיה **גִּלּוּי הָעַצְמוּת** של ה', **וְעַד כְּדֵי כָּךְ, שֶׁכְּשֶׁאֵין מֵאִיר גִּלּוּי זֶה, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן בִּזְמַן הַגָّלוּת שֶׁאֵין מֵאִיר גִּלּוּי הַגִּלּוּי (גִּלּוּי אוֹר) שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת, הוּא בְּמַצָּב דְּכָתִית, וּמְבַקֵּשׁ ג' פְּעָמִים בְּכָל יוֹם (אוֹ יוֹתֵר) וְתַחֲזֵינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים, שֶׁאָז יִהְיֶה גִּלּוּי אֱלוקוּת וְעַד לְגִלּוּי הָעַצְמוּת. וְזֶהוּ** 'כְּתִית לַמָּאוֹר', **שֶׁעַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ'כְתִית' מִזֶּה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת מַגִּיעִים לְהַ'מָּאוֹר', כִּי זֶה שֶׁהָרָצוֹן דְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא גִּלּוּי אֱלוקוּת וְעַד שֶׁזֶּה נוֹגֵעַ לְעֶצֶם מְצִיאוּתוֹ [שֶׁלָּכֵן הוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא (כְּתִית) מִזֶּה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת לֹא יֵשׁ גִּלּוּי אֱלוקוּת] הוּא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, 'מָאוֹר' שֶׁבַּנְּשָׁמָה, שֶׁהִתְקַשְּׁרוּתָהּ בֶּאֱלוקוּת הִיא הִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית.**

1 עַצְמוּת אוֹר אֵין־סוֹף, הוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא, כְּתִית.
2 [וְעַל־דֶּרֶךְ הַיָּדוּעַ שֶׁחוֹלֶה בְּגִימַטְרִיָּא מ"ט, שֶׁגַּם
3 כְּשֶׁמַּשִּׂיג מ"ט שַׁעֲרֵי בִּינָה אֶלָּא שֶׁחָסֵר לוֹ שַׁעַר
4 הַנּו"ן, הוּא חוֹלֶה[50]. וְיָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתַב הַ'צֶּמַח
5 צֶדֶק'[51] שֶׁהָיָה נִשְׁמַע מִמּוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן
6 (אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן) אִיךְ וויל זֶע גאָר נִיסְט אִיךְ וויל
7 נִיט דַאיְין גַּן־עֵדֶן אִיךְ וויל נִיט דַאיְין עוֹלָם הַבָּא
8 כּוֹ' אִיךְ וויל מֶער נִיט אַז דִּיךְ אַלַיין. וְעַל יְדֵי
9 שֶׁהָיָה נִשְׁמַע לָשׁוֹן זֶה מֵאַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן [דְּפֵרוּשׁ
10 הָיָה נִשְׁמַע הוּא שֶׁזֶּה הָיָה לֹא רַק בִּזְמַנִּים
11 מְיֻחָדִים אֶלָּא שֶׁזֶּה הָיָה דָּבָר הָרָגִיל], וּבִפְרָט
12 לְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְפַּרְסֵם זֶה עַל יְדֵי הַ'צֶּמַח צֶדֶק', נִתַּן הַכֹּחַ
13 לְכָל אֶחָד וְאַחַת מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁעִקַּר רְצוֹנוֹ
14 יִהְיֶה גִּלּוּי הָעַצְמוּת, וְעַד כְּדֵי כָּךְ, שֶׁכְּשֶׁאֵין מֵאִיר
15 גִּלּוּי זֶה, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן בִּזְמַן הַגָּלוּת שֶׁאֵין מֵאִיר
16 אֲפִלּוּ הַגִּלּוּי (גִּלּוּי אוֹר) שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת, הוּא
17 בְּמַצָּב דְּכָתִית, וּמְבַקֵּשׁ ג' פְּעָמִים בְּכָל יוֹם (אוֹ
18 יוֹתֵר) וְתַחֲזֵינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים,
19 שֶׁאָז יִהְיֶה גִּלּוּי אֱלוקוּת וְעַד לְגִלּוּי הָעַצְמוּת. וְזֶהוּ
20 'כְּתִית לַמָּאוֹר', שֶׁעַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ'כְתִית' מִזֶּה
21 שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת מַגִּיעִים לְהַ'מָּאוֹר', כִּי זֶה
22 שֶׁהָרָצוֹן דְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא גִּלּוּי אֱלוקוּת
23 וְעַד שֶׁזֶּה נוֹגֵעַ לְעֶצֶם מְצִיאוּתוֹ [שֶׁלָּכֵן הוּא נִשְׁבָּר
24 וְנִדְכֶּא (כְּתִית) מִזֶּה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת לֹא יֵשׁ גִּלּוּי
25 אֱלוקוּת] הוּא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, 'מָאוֹר'
26 שֶׁבַּנְּשָׁמָה, שֶׁהִתְקַשְּׁרוּתָהּ בֶּאֱלוקוּת הִיא
27 הִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית.

ביאור בדרך אפשר

ממש אלא לא מאיר **אֲפִלּוּ** דרגת **הַגִּלּוּי** היותר תחתונה (אשר היא **גִּלּוּי** של **אוֹר** והארה בלבד של הקדוש ברוך הוא, ולא של עצמותו ממש) **שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת**, הרי חושך זה גורם ליהודי ש**הוּא בְּמַצָּב דְּכָתִית'**, ומתוך כך הוא **מְבַקֵּשׁ ג' פְּעָמִים בְּכָל יוֹם (אוֹ יוֹתֵר)** אודות הגאולה **"וְתַחֲזֵינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים", שֶׁאָז יִהְיֶה גִּלּוּי אֱלוקוּת וְעַד לְגִלּוּי הָעַצְמוּת.** עד כאן הוסבר שהסיבה לכך שיהודי הינו שבור ו'כתית' מעצם הימצאותו בגלות הרי זה מפני שכל רצונו הוא בגילוי אלוקות. על פי זה יובן מדוע ה'כתית' ושברון־לב הזה קשור בגילוי עצם הנשמה, כיוון שעצם הנשמה היא הסיבה לכך שכל רצונו של היהודי הוא בגילוי אלוקות. **וְזֶהוּ** הפירוש הפנימי של **'כְּתִית לַמָּאוֹר', שֶׁעַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ'כְתִית'** הקיים מעצם **זֶה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת מַגִּיעִים לְהַ'מָּאוֹר', כִּי** הסיבה **לְזֶה שֶׁהָרָצוֹן דְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא גִּלּוּי אֱלוקוּת וְרצונו** בגילוי אלוקות הוא **עַד** כדי כך **שֶׁזֶּה נוֹגֵעַ לְעֶצֶם מְצִיאוּתוֹ [שֶׁלָּכֵן הוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּא (כְּתִית) מִזֶּה שֶׁבִּזְמַן הַגָּלוּת הוּא לֹא יֵשׁ גִּלּוּי אֱלוקוּת] הוּא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, 'מָאוֹר' שֶׁבַּנְּשָׁמָה, שֶׁהִתְקַשְּׁרוּתָהּ בֶּאֱלוקוּת הִיא הִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית** כאמור 'התקשרות עצמית' בין שני דברים פירושה קשר הקיים ביניהם מצד עצם מציאותם, כלומר שבעצם מציאותם הינם דבר אחד ממש. כך גם התקשרותה של עצם הנשמה באלוקות הרי זה כיוון שהיא ואלוקות הם דבר אחד ממש, היא זה אלוקות ואלוקות זה היא, דבר הבא לידי ביטוי בכך שאיננה יכולה לשאת מצב בו האלוקות אינו בגילוי.

כנישתא או חדא כנישתא יתכנש כל גלותא. 50) טעהמ"צ להאריז"ל פ' וירא. לקו"ת ברכה צז, ב. המשך וככה תרל"ז פס"ג (ע' צט). 51) הובא בשרש מצות התפלה להצ"צ פ"מ (קלח, סע"א).

ביאור בדרך אפשר

יו"ד) בסעיף הקודם דובר אודות כך שכשם שעצם הנשמה מתגלית על ידי מסירות הנפש בתקופה בה ישנן גזירות כך היא מתגלה גם בתקופת רווחה על ידי ה'כתית' ושיברון הלב הנובע מעצם ההימצאות בגלות. בסעיף זה יבואר יתירה מזו, דרגת עצם הנשמה המתגלה בכך היא נעלית עוד יותר מזו המתגלה באמצעות מסירות הנפש בזמן הגזירות. **וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּחִינַת** ודרגת **הַ'מָּאוֹר' דְּהַנְּשָׁמָה הַמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ'כָתִית'** מעצם **זֶה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת, הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר מִבְּחִינַת** ודרגת **הַ'מָּאוֹר' דְּהַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי מְסִירוּת נֶפֶשׁ.**

ההבדל בין שתי הדרגות של עצם הנשמה, הוא עד כמה התגלותה של עצם הנשמה קשורה באדם עצמו. עניין זה קשור בכל העניינים שהוזכרו בסעיפים הקודמים.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּמֵהַטְּעָמִים עַל זֶה שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה הָיְתָה רַק הַהַתְחָלָה (הַחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת) וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה (וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים) הוּא, כִּי קבלת התורה שהיתה על ידי בני ישראל במתן תורה לא היתה כל כך מצידם אלא בגלל הארה עליונה שהאירה עליהם מלמעלה, שהרי **זֶה שֶׁהִקְדִּימוּ** את אמירת **'נַעֲשֶׂה' לְ'נִשְׁמַע' בְּמַתַּן תּוֹרָה הָיָה מִפְּנֵי שֶׁהקדוש ברוך הוא כָּפָה עֲלֵיהֶם הַר כְּגִיגִית**[52], ומשמעות כפייה זו היא שהאיר עליהם **גִּלּוּי** אור של אהבה גדולה **מִלְּמַעְלָה**[53] אשר לא יכלו לעמוד בפניו, **וּלעומת** זאת **בִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה מִצַּד עַצְמָם** שהרי הם מסרו את הנפש ברצונם. **וְיֵשׁ לוֹמַר,** שגם כאשר מדובר אודות האמונה שקיימת אצל יהודי מצד טבעו, הרי **שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל** שנובעת **מִצַּד זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת** (כאמור בסעיף ו' אמונה זו היא **אֱמוּנָה** שֶׁבאה **מִצַּד סִבָּה** חיצונית, הנשמה רואה דבר שחוץ הימנה, אמונה לא נובעת מתוך הנשמה עצמה) **הוּא עַל־דֶּרֶךְ שֶׁהִקְדִּימוּ 'נַעֲשֶׂה' לְ'נִשְׁמַע' (בְּמַתַּן תּוֹרָה)** שהיה זה **מִצַּד הַגִּלּוּי דְּלִמַעְלָה**[54] ולא מצד עצמם. במתן תורה היה זה אור עליון שהאיר עליהם מלמעלה בעמדם למרגלות הר סיני, ובנשמה למעלה זה הגילוי של אור ה' החופף עליה כל הזמן, **וְלעומת** זאת **זֶה שֶׁבִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה מִצַּד עַצְמָם, הוּא, כִּי אָז נִתְגַּלָּה הַהִתְקַשְּׁרוּת בֶּאֱלֹקוּת שֶׁקיימת** ביהודי **מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, שכאמור** בסעיף ו' זו **הִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית שֶׁמִּצַּד עֶצֶם מְציאוּתָם. וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם** כאשר מדובר **בְּגִלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה,** הרי **יֶשְׁנָם** בזה **(דֵּגְמַת) שְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ"ל** עד כמה התגלותה של עצם הנשמה קשורה עם האדם עצמו.

ביאור בדרך אפשר

יו"ד) **וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּחִינַת הַ'מָּאוֹר' דְּהַנְּשָׁמָה הַמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ'כָתִית' מִזֶּה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת, הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר מִבְּחִינַת הַמָּאוֹר דְּהַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי מְסִירוּת נֶפֶשׁ. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּמֵהַטְּעָמִים עַל זֶה שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה הָיְתָה רַק הַהַתְחָלָה (הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת) וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה (וְקִבֵּל הַיְּהוּדִים) הוּא, כִּי זֶה שֶׁהִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע בְּמַתַּן תּוֹרָה הָיָה מִפְּנֵי שֶׁכָּפָה עֲלֵיהֶם הַר כְּגִיגִית[52], גִּלּוּי מִלְּמַעְלָה[53], וּבִימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה מִצַּד עַצְמָם. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהָאֱמוּנָה דְּיִשְׂרָאֵל מִצַּד זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת (אֱמוּנָה שֶׁמִּצַּד סִבָּה) הוּא עַל־דֶּרֶךְ שֶׁהִקְדִּימוּ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע (בְּמַתַּן תּוֹרָה) מִצַּד הַגִּלּוּי דְּלִמַעְלָה[54], וְזֶה שֶׁבִּימֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ הָיְתָה הַקַּבָּלָה מִצַּד עַצְמָם, הוּא, כִּי אָז נִתְגַּלָּה הַהִתְקַשְּׁרוּת בֶּאֱלֹקוּת שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, הִתְקַשְּׁרוּת עַצְמִית שֶׁמִּצַּד עֶצֶם מְציאוּתָם. וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם בְּגִלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, יֶשְׁנָם (דֵּגְמַת) שְׁנֵי עִנְיָנִים הַנַּ"ל. דְּגִלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה בְּעִנְיַן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ,**

הסברת הדברים האמורים לקמן: כאמור בסעיף ה', הקשר בין נשמת האדם לבין איברי גופו, משמש כמשל לקשר בין עצם הנשמה לדרגות השונות שלה.

למדנו שנשמת האדם איננה איבר נוסף אלא היא המהות הפנימית של האדם העומדת מאחורי האיברים כולם. הנשמה איננה שייכת לאיבר זה יותר מאיבר אחר, היא ה'נשמה' של הידיים והיא ה'נשמה' של הרגליים.

כאשר מביטים באיברים השונים בגוף האדם, ניתן להגדיר את חשיבותו של כל איבר בשתי צורות. ניתן לראות את חשיבותו של כל איבר מצד התפקיד המיוחד השייך דווקא אליו. אך ניתן גם לראות את חשיבותו מצד היותו חלק בלתי נפרד מהאדם כולו. החשיבות הראשונה, הנובעת מתפקידו המיוחד לו, היא קשורה בצורתו הגלויה של האיבר בה הוא שונה משאר האיברים. אולם מבחינת הנשמה חשיבותו העיקרית של האיבר היא היותו חלק בלתי נפרד מהאדם כולו, מבלי הבט אם מדובר ביד או ברגל.

כמו כן כאשר מדובר אודות הנשמה עצמה. ישנן כוחותיה הגלויים שהם שכלו ורגשותיו של האדם, וישנה עצם הנשמה. מבחינת המהות הפנימית של כוחות הנפש הרי מעלתו של כל כח היא בכך שהוא חלק בלתי נפרד מהנשמה כולה. אך מבחינת מציאותם הגלויה של הכוחות, לכל כח יש את מהותו הפרטית המייחדת אותו. לכל כח ישנה ה'תבנית' הרוחנית המייחדת אותו. מה שמייחד את כח השכל היא ה'תבנית' הרוחנית של שכל, באותה מידה שמה שמייחד את כח החסד שבנפש, זו ה'תבנית' הרוחנית של חסד. 'תבנית' זו המגדירה את יחודיותו של כל כח נקראת בשם ה'ציור' בו הוא 'מצוייר'. כאמור, עצם הנשמה הינה ה'נשמה' של כל חלקי הנפש ושל כל הכוחות כולם. היא כשלעצמה איננה קשורה בתבנית זו או אחרת, מבחינתה חשיבותו של כל כח היא מצד היותו חלק בלתי נפרד מהנשמה כולה. לגביה ה'ציור' הפרטי של כל כח, איננו תופס מקום.

מציאותם הגלויה של כוחות הנפש הינה מוגבלת, לכן התגלותה של עצם הנשמה כרוכה בהתבטלותם של הכוחות הגלויים ויציאתם מגדרם.

---

52) שבת פח, א. 53) תו"א מג"א צח, ד ואילך. ובכ"מ. וראה גם בד"ה הנ"ל תרפ"ז סוס"ב. 54) להעיר גם מהמשך תער"ב ח"ב ע' תתקצו.

ביאור בדרך אפשר

כיוון שהכוחות הגלויים הינם מציאותו הגלויה של האדם, אם כן כל זמן שהתגלותה של עצם הנשמה כרוכה ביציאתם של הכוחות מגדרם, אין התגלות זו קשורה כל כך עם האדם עצמו. על מנת שהתגלות זו תהיה קשורה באמת עם האדם עצמו, יש צורך שהכוחות הגלויים יהיו שותפים בכך.

על פי זה, יובן ההבדל בין התגלותה של עצם הנשמה בזמן הגזירה, לעומת התגלותה באמצעות ה'כתית' הקיים בזמן רווחה. **דְּגִלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה** הקשור **בְּעִנְיַן הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ** בתקופה של גזירה, **יֵשׁ לוֹמַר,** שֶׁכיוון שהתגלות זו כרוכה בהתבטלות של מציאותם הגלויה של כוחות הנפש, לכן, למרות שמבחינת פנימיותו של האדם עצם הנשמה קשורה עימו, אך **בְּנוֹגֵעַ לַכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים** הגילוי של עצם הנשמה איננו קשור במציאותם המוגבלת, ולכן מבחינתם **הוּא** נחשב **כְּמוֹ דָּבָר שנוֹסָף** עליהם מלמעלה. **וּכְמוֹ שֶׁרוֹאִים בְּפֹעַל בְּכַמָּה אֲנָשִׁים, שֶׁבִּהְיוֹתָם בְּמָקוֹם שֶׁהָיוּ שָׁם גְּזֵרוֹת עַל תּוֹרָה וּמִצְוֹות, הָיָה לָהֶם מְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל מֶשֶׁךְ כַּמָּה וְכַמָּה שָׁנִים, וּכְשֶׁבָּאוּ אַחַר־כָּךְ לִמְדִינוֹת שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות מִתּוֹךְ הַרְחָבָה, אֵין נִכָּר בָּהֶם (כָּל כָּךְ) הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁהָיָה לָהֶם מִקֹּדֶם. כִּי זֶה שֶׁעָמְדוּ בְּמְסִירוּת נֶפֶשׁ מֶשֶׁךְ כַּמָּה וְכַמָּה שָׁנִים הוּא לְפִי שֶׁהֵאִיר בָּהֶם גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה מִכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים וְלֹא נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי־זֶה שִׁנּוּי בַּכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים עַצְמָם**[55]. [דְּזֶה שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא הָעֶצֶם (גַּם) דְּכֹחוֹת הַגְּלוּיִים (כַּנַ"ל סְעִיף ה), הוּא, שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה הוּא הָעֶצֶם שֶׁלָּהֶם וְאֵין זֶה שַׁיָּךְ לְעִנְיָנָם שֶׁל כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים עַצְמָם, לְהַצִּיּוּר שֶׁלָּהֶם]. וְהַגִּלּוּי דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה בָּזֶה שֶׁהוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכָּא מִזֶּה שֶׁהוּא נִמְצָא בַּגָּלוּת הוּא שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלּוֹ (הַצִּיּוּר דְּכֹחוֹת הַגְּלוּיִים) הֵם כְּמוֹ 'חַד' עִם הָעֶצֶם**[56]. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה וְהַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת הֵם (דֶּגְמַת) שְׁנֵי עִנְיָנִים, הוּא לְפִי שֶׁגַּם עֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא מֻגְדֶּרֶת בְּגֶדֶר, וְהַגֶּדֶר שֶׁלָּהּ נעשתה בעלת ממשות לעצמה. כמו כן מציאותה הגלויה של עצם הנשמה היא כזו שיש לה ממשות משל עצמה אלא שהיא דבוקה ומאוחדת לגמרי בקדוש ברוך הוא. אך מציאותה האמיתית בשורשה העליון היא כזו שאיננה דבר בפני עצמו אלא היא כלולה בקדוש ברוך הוא ממש. **וְיֵשׁ לוֹמַר,** דְּהסיבה לְזֶה **שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה** כשלעצמה **וְהַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת הֵם (דֶּגְמַת) שְׁנֵי עִנְיָנִים** נפרדים אשר התגלותו של האחד דורשת את התבטלותו של השני, **הוּא לְפִי שֶׁגַּם עֶצֶם הַנְּשָׁמָה** עם

ביאור בדרך אפשר

יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּנוֹגֵעַ לַכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים הוּא כְּמוֹ דָּבָר נוֹסָף. וּכְמוֹ שֶׁרוֹאִים בְּפֹעַל בְּכַמָּה אֲנָשִׁים, שֶׁבִּהְיוֹתָם בְּמָקוֹם שֶׁהָיוּ שָׁם גְּזֵרוֹת עַל תּוֹרָה וּמִצְוֹות, הָיָה לָהֶם מְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל מֶשֶׁךְ כַּמָּה וְכַמָּה שָׁנִים, וּכְשֶׁבָּאוּ אַחַר כָּךְ לִמְדִינוֹת שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות מִתּוֹךְ הַרְחָבָה, אֵין נִכָּר בָּהֶם (כָּל כָּךְ) הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁהָיָה לָהֶם מִקֹּדֶם. כִּי זֶה שֶׁעָמְדוּ בְּמְסִירוּת נֶפֶשׁ מֶשֶׁךְ כַּמָּה וְכַמָּה שָׁנִים הוּא לְפִי שֶׁהֵאִיר בָּהֶם גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה מִכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים וּבשעת מעשה הכוחות הגלויים התבטלו בפני הגילוי של עצם הנשמה וְאולם **לֹא נַעֲשָׂה עַל־יְדֵי־זֶה שִׁנּוּי בַּכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים עַצְמָם**[55]. [**דְּזֶה** שלמדנו בסעיף ה' **שֶׁעֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא הָעֶצֶם** והפנימיות (של כל דרגות הנפש **גַּם**) **דְּכֹחוֹת הַגְּלוּיִים (כַּנַ"ל סְעִיף ה)** ולפי זה לכאורה התגלותו איננה זרה להם, אך הענין **הוּא,** שֶׁשייכותם של הכוחות הגלויים לְ**עֶצֶם הַנְּשָׁמָה** היא בכך ש**הוּא הָעֶצֶם שֶׁלָּהֶם** כלומר הוא הנקודה הפנימית שלהם מצד היותם חלק בלתי נפרד מהנשמה כולה וְאולם **אֵין זֶה שַׁיָּךְ לְעִנְיָנָם שֶׁל כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים עַצְמָם, לְהַצִּיּוּר שֶׁלָּהֶם]. וְלעומת זאת** כאשר מדובר במצב של רווחה, רווחה גשמית הכרוכה בנינוחות של כל כוחות הנפש, וכמו כן רווחה רוחנית בעבודת ה', פתיחת המוח והלב, הגורמת את התגלותם במלוא עוצמתם של כל כוחות הנפש, וביחד עם זה תשוקתה של עצם הנשמה לגאולה ממלאה את כל כוחות הנפש עד כדי כך שאינם יכולים לשאת את עצם ההימצאות בגלות, הרי **הַגִּלּוּי דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה** המתבטא **בָּזֶה שֶׁהוּא נִשְׁבָּר וְנִדְכָּא** מ**עצם זֶה שֶׁהוּא נִמְצָא בַּגָּלוּת** הרי גילוי זה **הוּא שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלּוֹ** (לא רק מהותם הפנימית אלא גם **הַצִּיּוּר דְּכֹחוֹת הַגְּלוּיִים) הֵם כְּמוֹ 'חַד'** (=אחד) **עִם הָעֶצֶם**[56].

הסברת הדברים האמורים לקמן: ההבדל בין האופנים האמורים בהתגלותה של עצם הנשמה קשור בדרגות שונות הקיימות בה. כאמור, הנשמה האלוקית היא "אלוקות כפי שנעשה בבחינת נברא". בדוגמת בן הנוצר מטיפת הזרע של אביו, הרי תחילה היא הייתה כלולה במוחו של האבא והייתה חלק בלתי נפרד ממנו, לאחר מכן היא ירדה ממוחו של האבא

---

55) וראה ד"ה בלילה ההוא ה'תשכ"ה ס"ח, ובהערה 49 שם (סה"מ מלוקט ח"ד ע' קפח). 56) ועד"ז הוא בנוגע להמשכת האמונה בפנימיות (בדעת), דזה שהאמונה פועלת על הדעת הוא יתרון ועילוי לגבי ענין המס"נ. ויש לומר, דהמשכת האמונה בדעת, זה שנמשך בגילוי היא האמונה שמצד מזלי' חזי (מקיף דחי'*), אלא שהחיבור דהאמונה שלמעלה מדעת עם הדעת הוא ע"י המשכת עצם הנשמה [היינו שהגילוי דעצם הנשמה הוא רק נתינת כח לבחי' האמונה שמצד המקיף דחי' שתתחבר עם הדעת, ולא שמתגלית עצם הנשמה עצמה]. משא"כ זה שגילוי אלקות נוגע לעצם מציאותו, שלכן הוא נשבר ונדכא מזה שבזמן הגלות לא יש גילוי אלקות (ראה לעיל ס"ט) - הרי הגילוי דהתקשרות העצמית שמצד עצם

*) ראה סה"מ עת"ר ס"ע קנד. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

היותה למעלה מהתבנית המוגבלת של כוחות הנפש אך סוף סוף גם **הִיא מֻגְדֶּרֶת בְּגֶדֶר** ו'תבנית' מסויימת, **וְהַגֶּדֶר** וה'תבנית' **שֶׁלָּהּ** הוא עצם זה שהיא מוגדרת בכך **שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵהַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת. אֲבָל מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מֻשְׁרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת** של ה', הרי כשם שהקדוש ברוך הוא איננו מוגדר ב'תבנית' כל שהיא, לא ב'תבנית' מוגבלת ואף לא ב'תבנית' של 'בלי גבול', שהרי כאשר דבר מסויים הוא דווקא 'בלי גבול' ואיננו שייך ל'גבול' הרי גם זו סוף סוף 'תבנית' והגדרה, ואדרבה הקדוש ברוך הוא מאחד ו'נושא בתוכו' הכל, הן את מציאות ה'גבול' והן את מציאות ה'בלי גבול', כמו כן מבחינת דרגה זו של עצם הנשמה הרי **הַ'פְּשִׁיטוּת דְּהַנְּשָׁמָה'** כלומר היותה 'מופשטת' ובלתי בעלת גבול **וְהַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת שֶׁלָּהּ הֵם כּוּלָּא חַד**[57] (=כולם אחד). **וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, דִּבְחִינַת הַ'מָּאוֹר דְּהַנְּשָׁמָה' שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי מְסִירוּת נֶפֶשׁ הִיא** דרגת **הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מֻגְדֶּרֶת** עדיין **בְּעִנְיָן הַ'פְּשִׁיטוּת' שֶׁלְּמַעְלָה מִצִּיּוּר דְּכֹחוֹת, בְּחִינַת הַ'מָּאוֹר** ולעומת זאת **דְּהַנְּשָׁמָה' שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי הָעִנְיָן דְּ'כָתִית'** מעצם **זֶה שֶׁנִּמְצָאִים בַּגָּלוּת, הוּא גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מֻשְׁרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת.**

יא) **וְיֵשׁ** לְקַשֵּׁר זֶה עִם הַמְּבֹאָר בְּהַמַּאֲמָר[58] **בְּפֵרוּשׁ הַכָּתוּב וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת גּוֹ', דִּלְאַחֲרֵי שֶׁמֹּשֶׁה יְצַוֶּה וִיקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲזַי יָבִיאוּ יִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה שֶׁמֶן זַיִת גּוֹ', שֶׁיִּשְׂרָאֵל עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם יוֹסִיפוּ גִּלּוּי אוֹר בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה. וְיֵשׁ לוֹמַר מֵהַבִּיאוּרִים בָּזֶה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה 'מְצַוֶּה' וּמְקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הוּא, שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה, שֶׁהָאֱמוּנָה תִּהְיֶה נוֹסָף עַל כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד הַגְּלוּיִים דְּהַנְּשָׁמָה (מִצַּד זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת) גַּם מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה. [וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶהוּ מַה שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, דִּלְשׁוֹן וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַשְׁמַע שֶׁמֹּשֶׁה 'מְצַוֶּה' (מְקַשֵּׁר וּמְחַבֵּר) אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַצְמָם, כִּי מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, כָּל יִשְׂרָאֵל הֵם חַד[59]]. וְעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּיִשְׂרָאֵל (לְאַחֲרֵי שֶׁנִּמְשַׁךְ בְּיִשְׂרָאֵל גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה), שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלָּהֶם (הַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת) יִהְיוּ מַתְאִימִים לְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה, עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן וְהוֹסָפָה בִּבְחִינַת עֶצֶם

ביאור בדרך אפשר

לְמֹשֶׁה שֶׁמֶן זַיִת גּוֹ', כלומר **שֶׁיִּשְׂרָאֵל עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם יוֹסִיפוּ גִּלּוּי אוֹר בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה.** לכאורה היה ניתן לחשוב שהוספה זו איננה כרוכה בעבודה מיוחדת של בני ישראל אלא היא באה ממילא על ידי עצם זה שהם מקבלים את השפעתו של משה רבינו **וְאולם יֵשׁ לוֹמַר מֵהַבִּיאוּרִים בָּזֶה** כיצד דבר זה קשור **בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה 'מְצַוֶּה' וּמְקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הוּא, שֶׁהוּא זָן וּמְפַרְנֵס אֶת הָאֱמוּנָה, שֶׁהָאֱמוּנָה תִּהְיֶה נוֹסָף עַל כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד הַגְּלוּיִים דְּהַנְּשָׁמָה (מִצַּד זֶה שֶׁהַנְּשָׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה רוֹאָה אֱלֹקוּת) גַּם מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה** פעולתו של משה רבינו איננה רק לקשר את בני ישראל עם אור אין־סוף של הקדוש ברוך הוא אלא גם לקשר ולחבר אותם בינם לבין עצמם **וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶהוּ מַה שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', דִּלְשׁוֹן** הפסוק **'וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'** ללא שמוזכר בו עם מי נעשית ה'צוותא' והחיבור שלהם, הרי מכך **מַשְׁמַע שֶׁמֹּשֶׁה 'מְצַוֶּה' (מְקַשֵּׁר וּמְחַבֵּר) אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַצְמָם** כלומר מאחדם בינם לבין עצמם, פעולה זו גם היא קשורה בהתגלותה של עצם הנשמה **כִּי מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, כָּל יִשְׂרָאֵל הֵם חַד**[59] (=אחד)**]. וְעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּיִשְׂרָאֵל** עצמם (המתאפשרת **לְאַחֲרֵי שֶׁנִּמְשַׁךְ בְּיִשְׂרָאֵל גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה), שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלָּהֶם (הַצִּיּוּר דְּהַכֹּחוֹת)** עבודתם של בני ישראל

הנשמה שמתגלית בזה שגילוי אלקות נוגע לעצם מציאותו הוא [נוסף על אופן דנתינת כח, גם] שהתקשרות העצמית עצמה מאירה בגילוי (בדוגמת הגילוי שלה בענין המס"נ), וגם גילוי זה (דעצם הנשמה עצמה) מתחבר עם הציור דכחות הגלויים.

57) ראה גם סה"מ מלוקט ח"ד ע' שעח. 58) סעיף ד - הובא לעיל ס"ב. 59) וראה המשך תער"ב ח"א פס"א, שבראי' ישנם חילוקי דרגות, וזה שהאמונה היא בכל ישראל בשוה הוא לפי ששרשה הוא התקשרות העצמית שמצד עצם הנשמה (שלמעלה ממזלי' חזי).

ביאור בדרך אפשר

היא להעמידם בצורה כזו שיִהְיוּ מַתְאִימִים לְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה, עַל־יְדֵי־זֶה נַעֲשֶׂה יִתְרוֹן וְהוֹסָפָה בִּבְחִינַת עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁנִּמְשְׁכָה וְנִתְגַּלְּתָה בָּהֶם תחילה עַל יְדֵי מֹשֶׁה (וְיִקָּחוּ אֵלֶיךָ), כִּי עַל־יְדֵי־זֶה מִתְגַּלֶּה בָּהּ שֶׁרְשָׁהּ הָאֲמִתִּי כְּמוֹ שֶׁהִיא מֵשֹׁרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת.

[וּלְהָעִיר, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִתְוַסֵּף גַּם בְּהָאַחְדוּת דְּיִשְׂרָאֵל. כיוון שֶׁהָאַחְדוּת דְּיִשְׂרָאֵל הנגרמת עַל יְדֵי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְגַּלֵּית בָּהֶם אשר התגלות זו דורשת את ההתבטלות של גופם וכוחותיהם הגלויים, כיוון שמבחינתם יש הבדל בין יהודי אחד ליהודי אחר, לכן הִיא אחדות זו נחשבת כְּמוֹ דָּבָר שנוֹסָף עַל מְצִיאוּתָם הגלויה של בני ישראל כשלעצמה. וְלָכֵן, דבר זה בא לידי ביטוי בכך שאַחְדוּת זוֹ הִיא עַל יְדֵי שֶׁבני ישראל עוֹשִׂים ומחשיבים את נַפְשָׁם כעֵקֶר וְאת גּוּפָם כטֶפֶל[60] באופן זה קשה לראות את שייכותו של יהודי אחד ליהודי אחר גם בדברים השייכים לגופו ומציאותו הפרטית. וְאולם עַל יְדֵי גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מֵשֹׁרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת, שֶׁכאמור עַל־יְדֵי־זֶה גַּם הַציּוּר דְּכוֹחוֹת הַגְּלוּיִים הוּא 'חַד' עִם הָעֶצֶם, אזי גם הָאַחְדוּת דְּיִשְׂרָאֵל הִיא לא רק בעצם נפשם אלא בְּכָל הָעִנְיָנִים שֶׁלָּהֶם, גַּם בְּעִנְיָנִים הַשַּׁיָּכִים לְהַגּוּף].

בתחילת המאמר בסעיף א' הוזכר הדיוק בפסוק 'ואתה תצוה' בכך שנאמר בו שנרות המנורה צריכים להיות 'נר תמיד' למרות שזמן הדלקתם בבית המקדש איננו במשך כל היממה אלא דווקא מערב עד בוקר. על כך מבואר במאמר "וקבל היהודים" של כ"ק אדמו"ר הריי"צ שהדבר קשור במשמעותם הרוחנית של הנרות, אשר הנרות הינם הנשמות, ככתוב "נר ה' נשמת אדם".

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר[61] "וקבל היהודים", דְּעַל יְדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים (עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם) בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה, עַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה נֵר תָּמִיד, דְּלִכְאוֹרָה, זֶה שֶׁהַנֵּר דְּהַנְּשָׁמָה (נֵר[62] הֲוָיָ' נִשְׁמַת אָדָם[63]) הוּא תָּמִיד (בְּשָׁוֶה, בְּלִי שִׁנּוּי), הוּא עַל יְדֵי גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁנִּמְשַׁךְ עַל יְדֵי מֹשֶׁה ('וְאַתָּה תְּצַוֶּה'), דְּבְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה אֵין שַׁיָּךְ שִׁנּוּי, וּבְהַמַּאֲמָר אוֹמֵר שֶׁהָעִנְיָן דְּנֵר תָּמִיד הוּא עַל יְדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה, וְיִקָּחוּ אֵלֶיךָ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּהַגִּלּוּי דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה עַל יְדֵי 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה', יֵשׁ חִלּוּק בֵּין עֶרֶב וּבֹקֶר. שֶׁעִקַּר הַגִּלּוּי שֶׁלָּהּ הוּא כְּשֶׁיֶּשְׁנָם הַעֲלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים (עֶרֶב) שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מִתְעוֹרֵר וּמִתְגַּלֶּה כֹּחַ הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף יו"ד), שֶׁגַּם אֵלֶּה שֶׁבִּזְמַן הַגִּזְרָה (עֶרֶב) עָמְדוּ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ, כְּשֶׁבָּאוּ לְמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות מִתּוֹךְ הַרְחָבָה (בֹּקֶר), אֵין נִכָּר בָּהֶם הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁהָיָה לָהֶם מִקֹּדֶם. וַאֲמִתִּית הָעִנְיָן דְּ'נֵר תָּמִיד' (שֶׁאֵין שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁנּוּי) שֶׁהָיָה לָהֶם מִקֹּדֶם. וַאם כן, אֲמִתִּית הָעִנְיָן (=הענין האמיתי) דְּ'נֵר תָּמִיד' (שֶׁאֵין שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁנּוּי וממשיך להאיר גם בתקופה של 'בוקר')

ביאור בדרך אפשר

הַנְּשָׁמָה שֶׁנִּמְשְׁכָה וְנִתְגַּלְּתָה בָּהֶם עַל יְדֵי מֹשֶׁה (וְיִקָּחוּ אֵלֶיךָ), כִּי עַל־יְדֵי־זֶה מִתְגַּלֶּה בָּהּ שָׁרְשָׁהּ הָאֲמִתִּי כְּמוֹ שֶׁהִיא מֵשֹׁרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת.

[וּלְהָעִיר, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִתְוַסֵּף גַּם בְּהָאַחְדוּת דְּיִשְׂרָאֵל. שֶׁהָאַחְדוּת דְּיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְגַּלֵּית בָּהֶם הִיא כְּמוֹ דָּבָר נוֹסָף עַל מְצִיאוּתָם. וְלָכֵן, אַחְדוּת זוֹ הִיא עַל יְדֵי שֶׁעוֹשִׂים נַפְשָׁם עִקָּר וְגוּפָם טָפֵל[60]. וְעַל יְדֵי גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מֵשֹׁרֶשֶׁת בְּהָעַצְמוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה גַּם הַציּוּר דְּכוֹחוֹת הַגְּלוּיִים הוּא 'חַד' עִם הָעֶצֶם, הָאַחְדוּת דְּיִשְׂרָאֵל הִיא בְּכָל הָעִנְיָנִים שֶׁלָּהֶם, גַּם בְּעִנְיָנִים הַשַּׁיָּכִים לְהַגּוּף].

וְעַל־פִּי־זֶה יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב בְּהַמַּאֲמָר[61], דְּעַל יְדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים (עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם) בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה, עַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה נֵר תָּמִיד, דְּלִכְאוֹרָה, זֶה שֶׁהַנֵּר דְּהַנְּשָׁמָה (נֵר[62] הֲוָיָ' נִשְׁמַת אָדָם[63]) הוּא תָּמִיד (בְּשָׁוֶה, בְּלִי שִׁנּוּי), הוּא עַל יְדֵי גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁנִּמְשַׁךְ עַל יְדֵי מֹשֶׁה ('וְאַתָּה תְּצַוֶּה'), דְּבְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה אֵין שַׁיָּךְ שִׁנּוּי, וּבְהַמַּאֲמָר אוֹמֵר שֶׁהָעִנְיָן דְּנֵר תָּמִיד הוּא עַל יְדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה, וְיִקָּחוּ אֵלֶיךָ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּהַגִּלּוּי דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה עַל יְדֵי 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה', יֵשׁ חִלּוּק בֵּין עֶרֶב וּבֹקֶר. שֶׁעִקַּר הַגִּלּוּי שֶׁלָּהּ הוּא כְּשֶׁיֶּשְׁנָם הַעֲלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים (עֶרֶב) שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מִתְעוֹרֵר וּמִתְגַּלֶּה כֹּחַ הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף יו"ד), שֶׁגַּם אֵלֶּה שֶׁבִּזְמַן הַגִּזְרָה (עֶרֶב) עָמְדוּ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ, כְּשֶׁבָּאוּ לְמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות מִתּוֹךְ הַרְחָבָה (בֹּקֶר), אֵין נִכָּר בָּהֶם הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁהָיָה לָהֶם מִקֹּדֶם. וַאֲמִתִּית הָעִנְיָן דְּ'נֵר תָּמִיד' (שֶׁאֵין שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁנּוּי) דווקא יִהְיֶה נֵר תָּמִיד, דְּלִכְאוֹרָה, זֶה שֶׁהַנֵּר דְּהַנְּשָׁמָה כלומר אור הנשמה (הנמשלת לנר ככתוב "נֵר[62] הֲוָיָ' נִשְׁמַת אָדָם"[63]) הוּא יצליח להאיר תָּמִיד (כלומר למרות העליות והירידות בהם נתון האדם, אור הנשמה יאיר בְּאופן שֶׁוֶה בכל המצבים המשתנים, בְּלִי שִׁנּוּי), הוּא לא בכוחו של האדם עצמו אלא דווקא עַל יְדֵי גִּלּוּי עֶצֶם הַנְּשָׁמָה שֶׁנִּמְשַׁךְ ומתגלה עַל יְדֵי מֹשֶׁה (שזו עבודתו כאמור 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה'), כיוון שלעומת מציאותו הגלויה של האדם הנתונה תחת שינויים תמידיים הרי דְּבְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה אֵין שַׁיָּךְ שִׁנּוּי, ואולם בְּהַמַּאֲמָר אוֹמֵר שֶׁהָעִנְיָן דְּ'נֵר תָּמִיד' הוּא דווקא קשור בפעולתם של בני ישראל עַל יְדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים בְּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה, 'וְיִקָּחוּ אֵלֶיךָ'. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּהַגִּלּוּי דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה הנעשה בְּדֶרֶךְ ובצורה של 'מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה' כלומר לא מצידו של האדם אלא עַל יְדֵי 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה' כלומר על ידי משה רבינו, אכן יֵשׁ חִלּוּק והבדל בֵּין תקופה רוחנית של 'עֶרֶב' ובין כזו של 'בֹּקֶר'. שֶׁעִקַּר הַגִּלּוּי שֶׁלָּהּ של עצם הנשמה כשלעצמה הוּא דווקא כְּשֶׁיֶּשְׁנָם הַעֲלָמוֹת וְהֶסְתֵּרִים כלומר דברים המעלימים ומסתירים על מציאות ה' ומנסים למנוע מיהודי למלא את רצון ה' (זו תקופה של חושך 'עֶרֶב') שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מִתְעוֹרֵר וּמִתְגַּלֶּה כֹּחַ הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ, אך כאשר מגיעה תקופה של 'בוקר' נעלמת התגלותה של עצם הנשמה וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף יו"ד), שֶׁגַּם אֵלֶּה שֶׁבִּזְמַן הַגִּזְרָה (זמן של 'עֶרֶב') עָמְדוּ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ, כְּשֶׁבָּאוּ לְמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות מִתּוֹךְ הַרְחָבָה (מצב של 'בֹּקֶר'), אֵין נִכָּר בָּהֶם הַמְּסִירוּת נֶפֶשׁ שֶׁהָיָה לָהֶם מִקֹּדֶם. וַאם כן, אֲמִתִּית הָעִנְיָן (=הענין האמיתי) דְּ'נֵר תָּמִיד' (שֶׁאֵין שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁנּוּי וממשיך להאיר גם בתקופה של 'בוקר')

60) ראה תניא פרק לב. 61) סעיף ד. 62) משלי כ, כז. 63) ראה בהמאמר סט"ו.

הוּא עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהעבודה המוטלת עליהם היא לגרום לכך שגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים יִהְיוּ חַד (=אחד) עִם עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, שזו ההוספה הבאה על ידם 'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ'.

על פי הדברים האמורים יובן המוזכר בסעיף ח' שלכאורה המילים 'כתית למאור' הקשורות בגילוי ה'מאור' שבנשמה היו צריכות להיכתב בחלקו הראשון של הפסוק 'ואתה תצוה' המדבר על עבודתו של משה רבינו, מדוע אם כן הן מופיעות בחלקו השני של הפסוק המדבר על עבודתם של בני ישראל.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר את זֶה שֶׁהעניין של 'כָּתִית לַמָּאוֹר' נֶאֱמַר בַּכָּתוּב בְּהֶמְשֵׁךְ ל'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו', כִּי במשמעות של 'כָּתִית לַמָּאוֹר' נִכְלָל לא רק ה'כתית' הקיים בזמן של גזירה אלא גַּם זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם שְׁבוּרִים וְנִדְכָּאִים (כָּתִית) מעצם זֶה שֶׁהֵם בַּגָּלוּת, דְּענְיָן זֶה הוּא עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהם פועלים שגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלָּהֶם יִהְיוּ מַתְאִימִים לְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה, וּבְחִינַת ה'מָאוֹר' דְּהַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי זֶה הִיא עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מֶשֶׁרֶשֶׁת בְּהֶעֱצְמוּת, וְכיוון שזה קשור בעבודתם של בני ישראל לָכֵן נֶאֱמַר 'כָּתִית לַמָּאוֹר' בְּהֶמְשֵׁךְ ל'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו'.

יב) בסעיף זה מבואר שגם העבודה הבאה מצידם של בני ישראל עצמם נעשית על ידי נתינת כח ממשה רבינו, וכמו כן בדורינו אנו על ידי נתינת כח מנשיא דורינו.

וְהִנֵּה המילים 'ויקחו אליך' הקשורות בתפקידם של בני ישראל עצמם גם הן שייכות למילים 'ואתה תצוה' הקשורות בעבודתו של משה רבינו שהרי הַפְּרוּשׁ (בְּפַשְׁטוּת על פי פשוטו של מקרא) בְּפסוק 'וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו' הוּא שֶׁמֹּשֶׁה יְצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהם יִקְחוּ אֵלֶיךָ גו'. וּמִזֶּה מוּבָן שכך גַּם בִּפְנִימִיּוּת הָענְיָנִים, דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה 'מְצַוֶּה' וּמְקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא לא רק באופן כזה שלאחר מכן הם צריכים לעבוד את עבודתם לבד ללא כוחו של משה רבינו אלא זה בְּאֹפֶן שֶׁהוא מַמְשִׁיךְ משפיע ונותן לָהֶם נְתִינַת כֹּחַ גַּם עַל עבודתם הבאה לאחר מכן הרמוזה במילים 'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו'. וּכְמוֹ כֵן הוּא בְּנוֹגֵעַ לְמֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרֵנוּ, כְּבוֹד קְדֵשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמו"ר נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ לְעוֹרֵר וּלְגַלּוֹת אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא בְּאֹפֶן שהוא נותן להם כח שֶׁאַחַר־כָּךְ יַעַבְדוּ עֲבוֹדָתָם בְּכֹחַ עַצְמָם, וְהכח שניתן על ידו הוא עַד כדי כך שהם יצליחו שֶׁיִּהְיוּ 'נֵר תָּמִיד' שֶׁאֵין שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁנּוּי גַּם מִצַּד כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים.

וְעַל־יְדֵי־זֶה זוֹכִים בְּקָרוֹב מַמָּשׁ לַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה, שֶׁאָז כשם שהתגלותה של אור הנשמה הוא גם מצד מציאותו הגלויה של האדם כך גם בכל העולם יִהְיֶה גִּלּוּי אֱלֹקוּת גַּם מִצַּד הַמַּטָּה. וְיִהְיֶה אָז הֲבָאַת הַשֶּׁמֶן וְהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת (וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן גו' לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד) גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת, כלומר הדלקת המנורה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, בַּגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

הוּא עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים יִהְיוּ 'חַד' עִם עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר זֶה שֶׁ'כָּתִית לַמָּאוֹר' נֶאֱמַר בַּכָּתוּב בְּהֶמְשֵׁךְ לְוִיקְחוּ אֵלֶיךָ גו', כִּי בְּ'כָּתִית לַמָּאוֹר'' נִכְלָל גַּם זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם שְׁבוּרִים וְנִדְכָּאִים ('כָּתִית') מִזֶּה שֶׁהֵם בַּגָּלוּת, דְּענְיָן זֶה הוּא עַל יְדֵי עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים שֶׁלָּהֶם יִהְיוּ מַתְאִימִים לְעֶצֶם הַנְּשָׁמָה, וּבְחִינַת הַ'מָּאוֹר' דְּהַנְּשָׁמָה שֶׁמִּתְגַּלִּית עַל יְדֵי זֶה הִיא עֶצֶם הַנְּשָׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מֶשֶׁרֶשֶׁת בְּהֶעֱצְמוּת, וְלָכֵן נֶאֱמַר 'כָּתִית לַמָּאוֹר' בְּהֶמְשֵׁךְ לְוִיקְחוּ אֵלֶיךָ גו'.

יב) וְהִנֵּה הַפְּרוּשׁ (בְּפַשְׁטוּת) בְּוֹאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו' הוּא שֶׁמֹּשֶׁה יְצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּקְחוּ אֵלֶיךָ גו'. וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בִּפְנִימִיּוּת הָענְיָנִים, דְּזֶה שֶׁמֹּשֶׁה 'מְצַוֶּה' וּמְקַשֵּׁר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא בְּאֹפֶן שֶׁמַּמְשִׁיךְ לָהֶם נְתִינַת כֹּחַ גַּם עַל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ גו'. וּכְמוֹ כֵן הוּא בְּנוֹגֵעַ לְמֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרֵנוּ, כְּבוֹד קְדֵשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמו"ר נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ לְעוֹרֵר וּלְגַלּוֹת אֶת הָאֱמוּנָה שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה הִיא בְּאֹפֶן שֶׁאַחַר־כָּךְ יַעַבְדוּ עֲבוֹדָתָם בְּכֹחַ עַצְמָם, וְעַד שֶׁיִּהְיוּ 'נֵר תָּמִיד' שֶׁאֵין שַׁיָּךְ בּוֹ שִׁנּוּי גַּם מִצַּד כֹּחוֹת הַגְּלוּיִים.

וְעַל־יְדֵי־זֶה זוֹכִים בְּקָרוֹב מַמָּשׁ לַגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה, שֶׁאָז יִהְיֶה גִּלּוּי אֱלֹקוּת גַּם מִצַּד הַמַּטָּה. וְיִהְיֶה אָז הֲבָאַת הַשֶּׁמֶן וְהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת (וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן גו' לְהַעֲלוֹת נֵר תָּמִיד) גַּם בְּגַשְׁמִיּוּת, בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, בַּגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

בס"ד. שבת פרשת חוקת, יו"ד תמוז, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

1 **וַיְדַבֵּר** הֲוָיָ׳ וְגוֹ׳ זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה גוֹ׳ וְיִקְחוּ
2 אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה וְגוֹ׳[1]. וּמְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[2]
3 תּוֹרָה׳, שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁמִּצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה הִיא
4 כְּלָלוּת הַתּוֹרָה, כִּי כְּלָלוּת עִנְיַן הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת
5 הוּא שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יָבֹא הָאָדָם לִבְחִינַת ׳רָצוֹא
6 וָשׁוֹב׳, וְעִנְיָן זֶה בָּא בְּבֵרוּר וְגִלּוּי גָּמוּר בְּמִצְוַת
7 פָּרָה אֲדוּמָה, שֶׁכָּל עִנְיָנָהּ הוּא שְׁתֵּי הַבְּחִינוֹת
8 דְ׳רָצוֹא וָשׁוֹב׳ (מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּשְׁאָר הַמִּצְוֹת,
9 שֶׁיֵּשׁ מִצְוֹת שֶׁעִנְיָנָן הוּא רַק ׳רָצוֹא׳, וְיֵשׁ מִצְוֹת
10 שֶׁעִנְיָנָן הוּא רַק ׳שׁוֹב׳), הָ׳רָצוֹא׳ הוּא עִנְיַן
11 שְׁרֵפַת הַפָּרָה לְאֵפֶר, וְהַ׳שׁוֹב׳ הוּא עִנְיַן ״וְנָתַן
12 עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כְּלִי״, וְלָכֵן נִקְרֵאת בְּשֵׁם
13 ״חֻקַּת הַתּוֹרָה״. אַךְ צָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ זֶה יַתְאִים
14 עִם הַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט שֶׁמַּה שֶּׁכָּתוּב ״זֹאת חֻקַּת
15 הַתּוֹרָה״ קָאֵי עַל מִצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה, שֶׁהִיא
16 חוּקָה שֶׁאֵינָהּ מוּבֶנֶת בְּשֵׂכֶל [הַן בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן
17 הַטָּהֲרָה, שֶׁמְּטַהֶרֶת אֶת הַטְּמֵאִים וּמְטַמֵּאת אֶת
18 הַטְּהוֹרִים[3], וְהַן בְּנוֹגֵעַ לַעֲשִׂיַּת הַפָּרָה, שֶׁצְּרִיכָה
19 לִהְיוֹת חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת[4], הֵפֶךְ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת
20 שֶׁמְּקוֹמָם בִּפְנִים דַּוְקָא], וּכְפֵירוּשׁ רַשִׁ״י לְפִי
21 שֶׁהַשָּׂטָן וְאוּמוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין אֶת יִשְׂרָאֵל לוֹמַר
22 מַה הַמִּצְוָה הַזֹּאת (לָכֶם[5]) וּמַה טַּעַם יֵשׁ בָּהּ,
23 לְפִיכָךְ כָּתַב בָּהּ ״חוּקָה״, גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי, אֵין
24 לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ, וְעַד שֶׁבַּמִּצְוֹת שֶׁהֵן
25 בְּסוּג ׳חוּקִים׳ גּוּפָא, חֲלוּקָה פָּרָה אֲדוּמָה מִכָּל
26 שְׁאָר הַחוּקִים, שֶׁבִּכְלָלוּת הֵם בְּגֶדֶר הַשֵּׂכֶל, אֶלָּא

ביאור בדרך אפשר

1 בתחילת פרשת השבוע נאמר:
2 **וַיְדַבֵּר הֲוָיָ׳ וְגוֹ׳ זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה גוֹ׳ וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה**
3 **אֲדֻמָּה וְגוֹ׳**[1]. **וּמְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳**[2] ספר מאמרי חסידות של
4 אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה בחומשים ויקרא, במדבר, דברים (ושיר
5 השירים) **עִנְיַן** התוכן הפנימי של
6 **פָּרָה אֲדוּמָה שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ**
7 **״חֻקַּת הַתּוֹרָה״** היינו שמדובר על
8 כללות התורה ולא רק על מצוות פרה
9 אדומה בפרט, **שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁמִּצְוַת**
10 **פָּרָה אֲדוּמָה הִיא** אכן לא רק
11 מצווה פרטית אלא מצווה שבה בא
12 לידי ביטוי **כְּלָלוּת הַתּוֹרָה, כִּי**
13 **כְּלָלוּת עִנְיַן** התוכן הכללי של
14 **הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת הוּא שֶׁעַל־יְדֵי־**
15 **זֶה יָבֹא הָאָדָם לִבְחִינַת ׳רָצוֹא**
16 **וָשׁוֹב׳**, בנבואת יחזקאל על מראה
17 המרכבה העליונה נאמר (יחזקאל א,
18 יד) "והחיות [המלאכים הנקראים
19 "חיות הקודש"] רצוא ושוב".
20 והמשמעות הפנימית של הדברים היא
21 שמצד אחד יש בהם תשוקה ורצון
22 להתעלות למעלה ("רצוא"), ומצד שני
23 נרגשת בהם הכוונה האלוקית לרדת
24 ולהאיר למטה ("שוב"), וכך גם
25 בעבודת ה' של כל אחד מישראל, יש
26 שילוב של תשוקה לדבוק באלוקות עד
27 כלות הנפש ("רצוא") עם מילוי
28 השליחות המוטלת על הנשמה כפי
29 שהיא למטה בגוף גשמי ובעולם גשמי,
30 **וְעִנְיָן זֶה** של 'רצוא' ו'שוב' **בָּא**
31 **בְּבֵרוּר וְגִלּוּי גָּמוּר** מתבטא
32 בצורה ברורה וגלוייה **בְּמִצְוַת פָּרָה**
33 **אֲדוּמָה, שֶׁכָּל עִנְיָנָהּ הוּא שְׁתֵּי**
34 **הַבְּחִינוֹת דְ׳רָצוֹא וָשׁוֹב׳** ביחד,
35 בשילוב ביניהם **(מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן**
36 **בִּשְׁאָר הַמִּצְוֹת, שֶׁיֵּשׁ מִצְוֹת**
37 **שֶׁעִנְיָנָן** התוכן הפנימי של מצוות
38 אלו **הוּא רַק ׳רָצוֹא׳** רצון ותשוקה
39 להתעלות למעלה ולדבוק באלוקות,
40 **וְיֵשׁ מִצְוֹת שֶׁעִנְיָנָן הוּא רַק**
41 **׳שׁוֹב׳** המשכת והתלבשות אלוקות
42 למטה), **הָ׳רָצוֹא׳ הוּא עִנְיַן**

ביאור בדרך אפשר

43 **שְׁרֵפַת הַפָּרָה לְאֵפֶר** המסמל את ההתעלות של דבר גשמי להפוך
44 למציאות רוחנית, **וְהַ׳שׁוֹב׳ הוּא עִנְיַן ״וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל**
45 **כְּלִי״** המסמל את עניין ה'התיישבות' וההתלבשות בכלים, **וְלָכֵן נִקְרֵאת**
46 מצוות פרה אדומה **בְּשֵׁם ״חֻקַּת הַתּוֹרָה״**, כי התוכן של מצוות פרה
47 אדומה, 'רצוא' ו'שוב', הוא התוכן
48 הכללי של התורה והמצוות.
49 **אַךְ צָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ זֶה**
50 הביאור ב'לקוטי תורה' המובא לעיל
51 **יַתְאִים עִם הַפֵּירוּשׁ הַפָּשׁוּט**
52 של הפסוק **שֶׁמַּה שֶּׁכָּתוּב ״זֹאת**
53 **חֻקַּת הַתּוֹרָה״ קָאֵי** מכוון **עַל**
54 **מִצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה, שֶׁהִיא**
55 מצווה הנקראת **חוּקָה שֶׁאֵינָהּ**
56 **מוּבֶנֶת בְּשֵׂכֶל** והיגיון אנושי **[הַן**
57 **בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַטָּהֲרָה,**
58 **שֶׁמְּטַהֶרֶת אֶת הַטְּמֵאִים** שמזים
59 עליהם מאפר הפרה **וּמְטַמֵּאת אֶת**
60 **הַטְּהוֹרִים**[3] המתעסקים בעשיית
61 הפרה, **וְהַן בְּנוֹגֵעַ לַעֲשִׂיַּת**
62 **הַפָּרָה, שֶׁצְּרִיכָה לִהְיוֹת חוּץ**
63 **לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת**[4] שהיו במשכן
64 מחנה שכינה, מחנה לוויה ומחנה
65 ישראל, **הֵפֶךְ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת**
66 האחרים **שֶׁמְּקוֹמָם בִּפְנִים** בתוך
67 העזרה **דַּוְקָא], וּכְפֵירוּשׁ רַשִׁ״י**
68 על פסוק זה המבטא ומדגיש את
69 העובדה שפרה אדומה היא מצווה
70 שאינה מובנת בשכל **לְפִי שֶׁהַשָּׂטָן**
71 **וְאוּמוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין** מקניטים
72 **אֶת יִשְׂרָאֵל לוֹמַר מַה הַמִּצְוָה**
73 **הַזֹּאת (לָכֶם**[5]**) וּמַה טַּעַם יֵשׁ**
74 **בָּהּ** שהרי כאמור יש בה דברים
75 שאינם מובנים בשכל, **לְפִיכָךְ כָּתַב**
76 **בָּהּ** הקדוש-ברוך-הוא בתורה
77 **״חוּקָה״, גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי,**
78 **אֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ,**
79 **וְעַד שֶׁבַּמִּצְוֹת שֶׁהֵן בְּסוּג**
80 **׳חוּקִים׳** כי אינם מובנות בשכל
81 **גּוּפָא** עצמן, **חֲלוּקָה** ושונה **פָּרָה**
82 **אֲדוּמָה מִכָּל שְׁאָר הַחוּקִים,**
83 **שֶׁבִּכְלָלוּת הֵם בְּגֶדֶר הַשֵּׂכֶל**

---

1) ריש פרשתנו (יט, א־ב). 2) ריש פרשתנו (נו, א ואילך). 3) ראה במדב"ר פי"ט, ה. תנחומא פרשתנו ז. 4) פירש"י פרשתנו שם, ג. 5) גירסא זו נעתקה בד"ה הוי' לי בעוזרי תרפ"ז (שהובא לקמן ס"ד. ס"ז).

ביאור בדרך אפשר

והתוכן והעניין הכללי של מצוות ה'חוקים' כן מובן, **אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶם קוּשְׁיוֹת כוּ'**, כאמור לעיל, **וְאִלּוּ פָּרָה אֲדוּמָה הִיא הַחוּקָּה הַיְּחִידָה שֶׁאֵין לָהּ מָקוֹם בַּשֻּׁלְכָן אָמַר שְׁלֹמֹה** "עַל כָּל אֵלֶּה" על המלך שעליו אמרו חכמינו ז"ל שהיה החכם מכל אדם, המשמעות הפנימית האמיתית של שאר המצוות **עָמַדְתִּי** והצלחתי להבין את עומק הדברים, **וּפָרָשָׁה שֶׁל פָּרָה אֲדוּמָה חָקַרְתִּי וְשָׁאַלְתִּי וּפִשְׁפַּשְׁתִּי**, **אָמַרְתִּי**[7] ואיננה מובנת ומושגת לי"[8], **וְרַק לְמֹשֶׁה** רבינו בלבד **אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** "לְךָ לבדך **אֲנִי מְגַלֶּה טַעַם פָּרָה**"[9], **וְכִדְאִיתָא** כמובא **בְּמִדְרָשׁ**[10], **עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אוֹמֵר לְמֹשֶׁה, הָיָה אוֹמֵר לוֹ טוּמְאָתוֹ וְטָהֳרָתוֹ,** את פרטי הדינים כיצד הוא נטמא וכיצד הוא נטהר, **וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ** משה רבינו בלמדו תורה מהקדוש־ברוך־הוא **לְפָרָשַׁת** "אֱמֹר אֶל **הַכֹּהֲנִים**", **אָמַר** משה רבינו **לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְאִם נִטְמְאוּ אֵלּוּ** הכוהנים - **בְּמַה הִיא טָהֳרָתָן. לֹא הֶשִׁיבוֹ** הקדוש־ברוך־הוא **דָּבָר. אוֹתָהּ שָׁעָה נִתְכַּרְכְּמוּ פָּנָיו שֶׁל מֹשֶׁה** מרוב צער, **וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לְפָרָשַׁת פָּרָה אֲדוּמָה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כוּ' זוֹ הִיא טָהֳרָתָן** של הכוהנים שנטמאו, "וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת **הַחַטָּאת**"[11] ויעשו לו ככל הפרטים האמורים בתורה. **אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְכִי טָהֳרָה הִיא? אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: מֹשֶׁה, חוּקָּה הִיא, וּגְזֵרָה גְּזַרְתִּי, וְאֵין בְּרִיָּה יְכוֹלָה** ולהבין אותה, **דִּכְתִיב "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה". שֶׁבָּזֶה** בביטוי "זאת חוקת התורה", **מוּדְגָּשׁ שֶׁפָּרָה אֲדוּמָה שׁוֹנָה מִכָּל שְׁאָר מִצְוֹת הַתּוֹרָה (כּוֹלֵל גַּם הַחוּקִּים** כמבואר לעיל), **וְאֵיךְ יַתְאִים עִנְיַן זֶה** הביאור בייחודה של מצות פרה אדומה ועד כמה היא שונה אפילו לגבי שאר המצוות שמוגדרות כ'חוקים' **עִם הֱיוֹתָהּ כְּלָלוּת הַתּוֹרָה** ולא דבר שונה ומיוחד ביחס לשאר המצוות.?

ב) וְיוּבָן עניינה הפנימי של מצוות פרה אדומה כ"חוקת התורה" **בְּהַקְדִּים תחילה הַמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**[12] במאמר הנזכר **שֶׁ"חֻקַּת הַתּוֹרָה" הוּא מִלְּשׁוֹן 'חֲקִיקָה'**[13], **דְּקָאֵי** שהמכוון הוא **עַל הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא בְּשָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ** למעלה באלוקות, **שֶׁשָּׁם** בשורשה, התורה **הִיא בִּבְחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה,** כמו אותיות ומילים החקוקות באבן **שֶׁזּוֹהִי מַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה** יותר בתורה **מֵהִתְלַבְּשׁוּתָהּ בְּאוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב** בה התורה ירדה ונתלבשה באותיות ומילים כתובות, **וּכְמוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת,** כשם שבגשמיות יש מעלה ויתרון לאותיות החקיקה ביחס לאותיות הכתיבה **שֶׁבְּאוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה** אותיות הכתובות **בִּדְיוֹ עַל הַקְּלָף, חֲרֵי הָאוֹתִיּוֹת** המילים עצמן **הֵן דָּבָר זָר וְנִפְרָד** מהות אחרת ושונה **מֵהַקְּלָף** שעליו הן כתובות, **אֶלָּא שֶׁאַחַר־כַּךְ כְּשֶׁכּוֹתֵב הַסֵּפֶר בִּדְיוֹ עַל הַקְּלָף, נִתְאַחֲדוּ** האותיות והקלף **וְהָיוּ לַאֲחָדִים** ולאחר הכתיבה האותיות והקלף התחברו והפכו לדבר אחד, **אֲבָל**

---

1 שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶם קוּשְׁיוֹת כוּ', וְאִלּוּ פָּרָה אֲדוּמָה הִיא
2 הַחוּקָּה הַיְּחִידָה שֶׁאֵין לָהּ מָקוֹם בַּשֻּׁלְכָן
3 לַחֲלוּטִין[6], שְׁלֹכֶן אָמַר שְׁלֹמֹה "עַל כָּל אֵלֶּה
4 עָמַדְתִּי, וּפָרָשָׁה שֶׁל פָּרָה אֲדוּמָה חָקַרְתִּי וְשָׁאַלְתִּי
5 וּפִשְׁפַּשְׁתִּי, אָמַרְתִּי[7] אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה
6 מִמֶּנִּי"[8], וְרַק לְמֹשֶׁה אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא "לְךָ
7 אֲנִי מְגַלֶּה טַעַם פָּרָה"[9], וְכִדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ[10], עַל
8 כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אוֹמֵר
9 לְמֹשֶׁה, הָיָה אוֹמֵר לוֹ טוּמְאָתוֹ וְטָהֳרָתוֹ, וְכֵיוָן
10 שֶׁהִגִּיעַ לְפָרָשַׁת "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים", אָמַר לְפָנָיו,
11 רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְאִם נִטְמְאוּ אֵלּוּ - בְּמַה הִיא
12 טָהֳרָתָן. לֹא הֶשִׁיבוֹ דָּבָר. אוֹתָהּ שָׁעָה נִתְכַּרְכְּמוּ
13 פָּנָיו שֶׁל מֹשֶׁה, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לְפָרָשַׁת פָּרָה
14 אֲדוּמָה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כוּ' זוֹ הִיא
15 טָהֳרָתָן, "וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת
16 הַחַטָּאת"[11]. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְכִי
17 טָהֳרָה הִיא? אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: מֹשֶׁה,
18 חוּקָּה הִיא, וּגְזֵרָה גָּזַרְתִּי, וְאֵין בְּרִיָּה יְכוֹלָה
19 לַעֲמוֹד עַל גְּזֵרָתִי, דִּכְתִיב "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה".
20 שֶׁבָּזֶה מוּדְגָּשׁ שֶׁפָּרָה אֲדוּמָה שׁוֹנָה מִכָּל שְׁאָר
21 מִצְוֹת הַתּוֹרָה (כּוֹלֵל גַּם הַחוּקִּים), וְאֵיךְ יַתְאִים
22 עִנְיַן זֶה עִם הֱיוֹתָהּ כְּלָלוּת הַתּוֹרָה.

23 ב) **וְיוּבָן** בְּהַקְדִּים הַמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[12]
24 שֶׁ"חֻקַּת הַתּוֹרָה" הוּא מִלְּשׁוֹן
25 'חֲקִיקָה'[13], דְּקָאֵי עַל הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא בְּשָׁרְשָׁהּ
26 וּמְקוֹרָהּ, שֶׁשָּׁם הִיא בִּבְחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה,
27 שֶׁזּוֹהִי מַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה מֵהִתְלַבְּשׁוּתָהּ בְּאוֹתִיּוֹת
28 הַכְּתִיבָה שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, וּכְמוֹ בְּגַשְׁמִיּוּת,
29 שֶׁבְּאוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה בִּדְיוֹ עַל הַקְּלָף, חֲרֵי הָאוֹתִיּוֹת הֵן דָּבָר זָר וְנִפְרָד מֵהַקְּלָף,
30 אֶלָּא שֶׁאַחַר־כַּךְ כְּשֶׁכּוֹתֵב הַסֵּפֶר בִּדְיוֹ עַל הַקְּלָף, נִתְאַחֲדוּ וְהָיוּ לַאֲחָדִים, אֲבָל

---

6) כמשנ"ת בארוכה בשיחה שלפני המאמר (נדפסה בלקו"ש ח"ח ע' 124 ואילך). 7) קהלת ז, כג. 8) במדב"ר שם, ג. תנחומא שם ו. 9) במדב"ר שם, ו. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1057 הערה 6. 10) שם, ד. קה"ר פ"ח, א [ה]. 11) פרשתנו שם, יז. 12) ריש פרשתנו. וראה גם לקו"ת ר"פ בחוקותי. 13) בהבא לקמן - ראה לקו"ש ח"ח ע' 127 ואילך (ממאמר זה).

ביאור בדרך אפשר

אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה (כְּמוֹ **הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּלּוּחוֹת** שני לוחות הברית, עליהם נאמר בתורה **״חָרוּת עַל הַלֻּחֹת״**[14] ועשרת הדברות הכתובות על הלוחות חקוקות באבני הלוחות) **הֵן מִינֵּהּ וּבֵהּ** מהם ובהם, היינו שהאותיות חקוקות בתוך האבנים עצמן, **וְהֵן** האותיות **דָּבָר אֶחָד** ומהות אחת **עִם הָאֶבֶן שֶׁנֶּחְקְקוּ בָּהּ.**

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, מְבֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ תרס״ו[15] מאת הרבי הרש״ב נשמתו־עדן המכיל קבוצת מאמרים שנאמרו בהמשך אחד, החל משנת תרס״ו **שֶׁבְּאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה גּוּפָא** עצמן **יֵשׁ שְׁנֵי אוֹפַנִּים, חֲקִיקָה סְתָם** חקיקה בצורה הרגילה, **וַחֲקִיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר** של האבן בה האותיות חקוקות, **כְּמוֹ הָאוֹתִיּוֹת** של עשרת הדברות **שֶׁבַּלֻּחֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[16] **״מִשְּׁנֵי עֶבְרֵיהֶם** של הלוחות, **מִזֶּה וּמִזֶּה** משני הצדדים, מלפנים ומאחור, **הֵם כְּתֻבִים״, וּכְפִי שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז״ל**[17] **מ״ם וְסָמֶ״ךְ** שהם אותיות שכדי לחקוק אותן מעבר לעבר יש לחקוק היקף שלם **שֶׁבַּלֻּחֹת בְּגֵס הָיוּ עוֹמְדִין** כי בדרך הטבע החלק שסביבו חקוק באבן את האותיות הללו אמור ליפול כי אין לו במה להיאחז. **וְהַחִלּוּק בֵּינֵיהֶם,** ההבדל בין אותיות החקיקה סתם לאותיות חקוקות מעבר לעבר הוא **שֶׁאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה בִּכְלָל** בחקיקה רגילה **(שֶׁלֹּא מֵעֵבֶר לְעֵבֶר), עִם הֱיוֹתָן מִינֵּהּ וּבֵהּ,** למרות שגם בחקיקה רגילה האותיות הן מתוך האבן עצמה והן חקוקות ממנה ובה, **וְלֹא כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה שֶׁהֵן דָּבָר נוֹסָף עַל הַקְּלָף שֶׁבּוֹ נִכְתְּבוּ** אחת עם הקלף, **וּמְכַסִּים וּמַסְתִּירִים לְגַמְרֵי עַל הַקְּלָף שֶׁנִּמְצָא תַּחְתָּם**[18], במקום שבו כתובות האותיות רואים רק את האותיות, ואילו הקלף מכוסה ומוסתר, בשונה מאותיות החקיקה שגם במקום בו הן חקוקות, האבן עצמה גלויה שהרי החקיקה היא ׳מינה ובה׳, **מִכָּל־מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לָהֶן** לאותיות החקיקה הרגילות שלא חקוקות מעבר לעבר, **מְקוֹם אַחִיזָה בָּאֶבֶן, וְעַד שֶׁאֶפְשָׁר לְמַלְּאוֹתָן** את האותיות החקוקות באבן **בְּדִיו** ואם יעשו כך וימלאו את האותיות החקוקות באבן בדיו, אזי מקום האותיות באבן יהיה מכוסה ומוסתר, **וְהַיְנוּ, שֶׁנּוֹתְנִים מָקוֹם** אותיות החקיקה נותנות מקום ואפשרות **לְאוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה שֶׁמַּעֲלִימִים לְגַמְרֵי** על הדבר שעליו הן כתובות, **הֲרֵי יֵשׁ לָהֶן** לאותיות החקיקה הרגילות **שַׁיָּכוּת לְאוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה, לְפִי שֶׁגַּם הֵן מַעֲלִימוֹת קְצָת** אפילו אם לא ממלאים את החקיקה בדיו וכד׳, וההעלם המועט שנוצר על ידי אותיות החקיקה בא לידי ביטוי בכך **שֶׁבִּמְקוֹם חֲקִיקַת הָאוֹתִיּוֹת נֶחְשַׁךְ מְעַט הַהַבְהָקָה וְהַבְּהִירוּת שֶׁל הָאֶבֶן טוֹבָה,** אם החקיקה היא באבן טובה שבוהקת והיא בהירה, הרי החקיקה מעמעמת ומחשיכה מעט את ההבהקה והבהירות **שֶׁאֵינוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד עַצְמוֹ שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם שֶׁנֶּחְקְקוּ הָאוֹתִיּוֹת**[19]. וכל זה אמור באותיות חקיקה רגילות **אֲבָל אוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקוֹת מֵעֵבֶר לְעֵבֶר, שֶׁאֵין לָהֶן מְקוֹם אַחִיזָה כְּלָל** באבן עליה הן חקוקות, **הֲרֵי הֵן מוּבְדָּלוֹת לְגַמְרֵי** שונות לחלוטין והן מהות אחרת לגמרי **(וּלְמַעְלָה** ונעלות יותר) **מֵאוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה. וְכַמְּבֹאָר שָׁם**[20] ב׳המשך׳ תרס״ו הנזכר **פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים** של סוגי האותיות השונות **לְמַעְלָה, שֶׁכֵּלִים דַּאֲצִילוּת** כמבואר בקבלה וחסידות, גילוי והמשכת האור האלוקי מלמעלה למטה, ובמיוחד גילוי והמשכת עשר הספירות העליונות (שהוא בעיקר החל מעולם האצילות – הראשון והנעלה מבין ארבעת העולמות הכלליים של ׳סדר השתלשלות׳, אצילות־בריאה־יצירה־עשיה) הוא בדרך של אורות (האור והשפע שנמשך מהאין־סוף הבלי־גבול) המלובשים בכלים (המדידה וההגבלה) וה׳כלים׳ בהם מתלבשים האורות בעולם האצילות **הֵם כְּמִשָּׁל אוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה, שֶׁאַף שֶׁאֵינָם מַהוּת זָרָה חַס־וְשָׁלוֹם, לִהְיוֹתָם אֱלֹקוּת,** בעולם האצילות, גם הכלים שעניינם להגביל ולהגדיר

---

14) תשא לב, טז. וראה לקו״ת פרשתנו נט, ג. 15) ד״ה אין עומדין תרס״ז (ע׳ תפג ואילך). 16) תשא שם, טו. 17) שבת קד, א. 18) ראה גם לקו״ת שם, ד. 19) ראה גם לקו״ת שם, ג. שה״ש ה, א. המשך תרס״ו ס״ע תעד ואילך. 20) ע׳ תעו ואילך.

ביאור בדרך אפשר

1 מַהוּת אַחֵרֶת מִן הָאוֹר כוּ׳. וְהָעֶשֶׂר סְפִירוֹת
2 דְ׳כֶתֶר׳ וּדְ׳אָדָם־קַדְמוֹן׳ הֵם כִּמְשַׁל אוֹתִיּוֹת
3 הַחֲקִיקָה שֶׁאֵינָן מַהוּת אַחֵרֶת מִלְּבַד הָאֶבֶן טוֹבָה,
4 אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן יֵשׁ לָאוֹתִיּוֹת מְקוֹם אַחִיזָה,
5 וְאֶפְשָׁר לְמַלְּאוֹתָם בִּדְיוֹ, וְהַיְנוּ, שֶׁבַּ׳כֶּתֶר׳
6 וּבְ׳אָדָם־קַדְמוֹן׳ יֵשׁ מְצִיאוּת הַכֵּלִים כוּ׳, וְעַד
7 שֶׁהֵם בִּבְחִינַת מָקוֹר לְכֵלִים דַּאֲצִילוּת. וְעִנְיַן
8 הַחֲקִיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר הוּא עִנְיַן גְּלִיף גְּלִיפוּ
9 בְּטְהִירוּ עִלָּאָה, בְּאוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּפְנֵי הַצִּמְצוּם,
10 שֶׁשָּׁם לֹא שַׁיָּךְ עִנְיַן הַמְּצִיאוּת כְּלָל, שֶׁזֶּהוּ שֶׁאֵין
11 לָהֶם מְקוֹם אֲחִיזָה, וְאִי אֶפְשָׁר לְמַלְּאוֹתָן בִּדְיוֹ,
12 שֶׁאֵינָן בְּגֶדֶר מָקוֹר לָעוֹלָמוֹת כוּ׳. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף
13 וּלְהָעִיר גַּם מֵהַמְּבֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ תער"ב[21] בְּעִנְיַן
14 אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה, כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקוֹת
15 בְּחוֹתָם, שֶׁאַף שֶׁהָאוֹתִיּוֹת הֵן רַק הַצִּיּוּר
16 שֶׁבַּחוֹתָם, מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי זֶה בְּחִינַת צוּרָה
17 עַצְמִית, וְהַיְנוּ, שֶׁהַצִּיּוּר הוּא בְּעֶצֶם חוֹמֶר
18 הַחוֹתָם, וְלֹא כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת שֶׁבְּשַׁעֲוָה שֶׁנֶּחְקָקִין
19 מֵהָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּחוֹתָם, שֶׁאַף שֶׁהַצִּיּוּר וְהַתְּמוּנָה
20 הִיא בְּשָׁוֶה מַמָּשׁ כְּמוֹ הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּחוֹתָם, אֵין זוֹ
21 צוּרָה עַצְמִית, אֶלָּא רַק צוּרָה שֶׁנֶּחְקָקָה מִצּוּרָה,
22 שֶׁהִיא נִבְדֶּלֶת מִצּוּרַת הַחוֹתָם. וּמוֹסִיף לְבָאֵר
23 הָעִנְיָן דְ׳צוּרָה עַצְמִית׳[22], שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהַצִּיּוּר
24 הוּא בְּהֶעֶצֶם, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁהֶעֶצֶם מְצוּיָר

1 את האור הם אלוקות ממש ולא מהות זרה חס־ושלום ובכל זאת הכלים
2 דאצילות נמשלו לאותיות הכתיבה שאינם מהות אחת ממש עם הדבר שעליו
3 הן כתובות, כמו הקלף, כי **מִכָּל־מָקוֹם** למרות שגם מהות הכלים היא
4 אלוקות, סוף סוף **הֲרֵי הֵם מַהוּת אַחֵרֶת מִן הָאוֹר כוּ׳** שכן האור
5 הוא התוכן וההארה וההשפעה והכלים
6 הם ההגדרה וההגבלה. **וְהָעֶשֶׂר**
7 **סְפִירוֹת** העליונות כפי שהן בדרגות
8 באלוקות שלמעלה מאצילות, הם
9 הספירות **דְ׳כֶתֶר׳** בחינת כתר עליון
10 שלמעלה מאצילות **וּדְ׳אָדָם־**
11 **קַדְמוֹן׳** כמבואר בקבלה וחסידות,
12 כשם שלכל עולם ומדרגה פרטית
13 ב׳סדר ההשתלשלות׳ קדם רצון
14 להתהוות עולם ומדרגה זו, כן גם ביחס
15 לכללות כל סדר ההשתלשלות קדם
16 רצון כללי, והוא מדרגת "אדם קדמון"
17 ("א"ק"), הנקרא גם "אור כללי"
18 (שלמעלה מהתחלקות לפרטים
19 מוגדרים) בו כל הנבראים נסקרים
20 בסקירה אחת כללית, ועשר הספירות
21 כפי שהן בבחינת 'אדם קדמון' **הֵם**
22 **כִּמְשַׁל אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה**
23 **שֶׁאֵינָן מַהוּת אַחֵרֶת מִלְּבַד**
24 **הָאֶבֶן טוֹבָה** שעליה הן חקוקות,
25 **אֲבָל אַף־עַל־פִּי־כֵן יֵשׁ**
26 **לָאוֹתִיּוֹת מְקוֹם אֲחִיזָה,**
27 **וְאֶפְשָׁר לְמַלְּאוֹתָם בִּדְיוֹ** שעשוי
28 לכסות את האבן ולהסתיר אותה,
29 **וְהַיְנוּ, שֶׁבַּ׳כֶּתֶר׳ וּבְ׳אָדָם־**
30 **קַדְמוֹן׳** אף שהם בחינות שלמעלה
31 מ׳סדר השתלשלות׳ בו האור מאיר
32 בסדר והדרגה, ובאופן כללי 'כתר'
33 ו'אדם קדמון' הם בחינות של בלי־גבול
34 ואין־סוף, מכל־מקום בדרגות אלו עשר הספירות הם באופן של אורות בכלים,
35 ובבחינות אלו **יֵשׁ מְצִיאוּת הַכֵּלִים כוּ׳, וְעַד שֶׁהֵם בִּבְחִינַת**
36 **מָקוֹר לְכֵלִים דַּאֲצִילוּת** שגורמים הגבלה יותר משמעותית לאור
37 הספירות, והעובדה שהכלים ב'כתר' וב'אדם קדמון' הם שורש ומקור לכלים
38 דאצילות מדגישה יותר את מציאותם בתור כלים.
39 **וְעִנְיַן הַחֲקִיקָה** של האותיות **מֵעֵבֶר לְעֵבֶר** כפי שהוא למעלה
40 באלוקות **הוּא עִנְיַן** האמור בזוהר לגבי השלב הכי ראשוני של
41 הבריאה, בהתעוררות הרצון העליון לברוא עולמות, **גְּלִיף גְּלִיפוּ**
42 **בְּטְהִירוּ עִלָּאָה,** חקק חקיקה בטוהר [האור] העליון **בְּאוֹר־אֵין־**
43 **סוֹף שֶׁלְּפְנֵי הַצִּמְצוּם** הראשון באור האין־סוף כדי שתהיה נתינת

ביאור בדרך אפשר

44 מקום ואפשרות לעולמות ונבראים מוגבלים, **שֶׁשָּׁם** באין־סוף עצמו, **לֹא**
45 **שַׁיָּךְ עִנְיַן הַמְּצִיאוּת כְּלָל** אין שום אפשרות לקיומה של מציאות
46 מוגדרת, **שֶׁזֶּהוּ** גם משמעות העובדה שבמשל אותיות החקיקה החקוקות
47 מעבר לעבר הן בצורה כזו **שֶׁאֵין לָהֶם מְקוֹם אֲחִיזָה** באבן ולכן
48 אותיות אלה הן משל לאין־סוף
49 שאינו מציאות מוגדרת, **וְאִי**
50 **אֶפְשָׁר לְמַלְּאוֹתָן בִּדְיוֹ** שהוא
51 מציאות אחרת מהאבן עצמה,
52 ובנמשל, מדובר על דרגות נעלות
53 באלוקות **שֶׁאֵינָן בְּגֶדֶר מָקוֹר**
54 **לָעוֹלָמוֹת כוּ׳** ואין להם יחס
55 ישיר לעולמות ונבראים מוגבלים אף
56 לא כמקור ושורש להם.
57 **וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְהָעִיר** לתוספת
58 ביאור בעניין 'אותיות החקיקה' **גַּם**
59 **מֵהַמְּבֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ תער"ב**[21]
60 קבוצת מאמרים בהמשך אחד מאת
61 הרבי הרש"ב נשמתו־עדן שתחילתה
62 בשנת תער"ב, **בְּעִנְיַן אוֹתִיּוֹת**
63 **הַחֲקִיקָה,** שהם **כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת**
64 **הַחֲקוּקוֹת בְּחוֹתָם** בחותמת,
65 **שֶׁאַף שֶׁהָאוֹתִיּוֹת הֵן רַק**
66 **הַצִּיּוּר** הצורה **שֶׁבַּחוֹתָם** ולכאורה
67 לא מדובר במציאות בפני עצמה
68 השונה מהחותמת עצמה, **מִכָּל־**
69 **מָקוֹם הֲרֵי זֶה בְּחִינַת צוּרָה**
70 **עַצְמִית** צורה שנעשית בעצם הדבר
71 והפכה לחלק בלתי נפרד ממנו עצמו,
72 **וְהַיְנוּ, שֶׁהַצִּיּוּר הוּא בְּעֶצֶם**
73 **חוֹמֶר הַחוֹתָם** שהחומר עצמו
74 מקבל את צורת האותיות, **וְלֹא כְּמוֹ**
75 **אוֹתִיּוֹת שֶׁבְּשַׁעֲוָה שֶׁנֶּחְקָקִין**
76 **מֵהָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּחוֹתָם,** כאשר
77 חותמים בחותמת על שעווה, הרי השעווה מקבלת את צורת האותיות
78 שבחותמת אלא שבחותמת עצמה האותיות הן ב'צורה עצמית' והחותמת
79 עצמה מקבלת את צורת האותיות, ואילו הצורה שהאותיות יוצרות בשעווה
80 הן שונות, כיון **שֶׁאַף שֶׁהַצִּיּוּר וְהַתְּמוּנָה** שנוצרת בשעווה **הִיא**
81 **בְּשָׁוֶה מַמָּשׁ** זהה בדיוק **כְּמוֹ הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבַּחוֹתָם, אֵין זוֹ צוּרָה**
82 **עַצְמִית** של השעווה עצמה, **אֶלָּא** רַק **צוּרָה שֶׁנֶּחְקָקָה מִצּוּרָה**
83 אחרת, **שֶׁהִיא** הצורה שבשעווה **נִבְדֶּלֶת מִצּוּרַת הַחוֹתָם** ולא חלק
84 ממהות הצורה והתמונה שבחותמת עצמה.
85 **וּמוֹסִיף** הרבי הרש"ב נשמתו־עדן במאמר הנזכר **לְבָאֵר הָעִנְיָן דְ׳צוּרָה**
86 **עַצְמִית׳**[22], **שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהַצִּיּוּר הוּא בְּהֶעֶצֶם** הצורה היא

---

21) ח"א פרפ"ט. 22) ראה גם סה"מ קונטרסים ח"א קכט, סע"א ואילך.

וידבר הוי׳ וגו׳ זאת חוקת התורה גו׳

ביאור בדרך אפשר

בעצם החומר ואיננה דבר נפרד מעצם מהותו, **אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁהָעֶצֶם מְצוּיָר בָּזֶה** הצורה הפכה להיות צורתו של העצם, **וְהַיְנוּ, שֶׁהַצִּיּוּר הוּא** לא משהו אחר ונפרד מהעצם עצמו אלא **הָעֶצֶם גּוּפָא** עצמו **שֶׁמְּצוּיָר בְּצִיּוּר זֶה, שֶׁלָּכֵן אֵין כָּאן** בצורה שבחותמת וכן בנמשל, באותיות החקיקה החקוקות מעבר לעבר, **דָּבָר נוֹסָף מִלְּבַד הָעֶצֶם** עצמו, והצורה היא **גַּם** אפילו **לֹא גִּילוּי מִן הָעֶצֶם, אֶלָּא שֶׁהָעֶצֶם** עצמו **הוּא הַמִּתְגַּלֶּה** באמצעות הצורה.

וּמְסַיֵּם ב׳המשך׳ תער״ב שם, **שֶׁעִנְיָן זֶה** של אותיות החקיקה שהופכות להיות ׳צורה׳ של העצם עצמו **שַׁיָּךְ רַק בַּמַּדְרֵגוֹת** באלוקות **שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֲצִילוּת כוּ׳.**

(לתוספת ביאור, מובא כאן לשון המאמר ב׳המשך׳ תער״ב: ״דהנה האורות בכלל הן בבחינת פשיטות ובבחינת בלי גבול, והכלים הן שמגבילין ועושין ציור בהאור כו׳, אך בצלמינו הוא בחינת צורה עצמיות והיינו הצורה הראשונה שנחקקה בהעצם כו׳, וכדמותינו הוא בחינת צורה מצורה שנבדל מן העצם כו׳. ויובן על־דרך־משל מן צורת החותם דהנה אותיות החקוקים בחותם הן נחקקים בשעווה כשחותמין בה באותן הצירופים ממש לא יוסיף ולא יגרע בה. ואף על פי שהציור והתמונה בהצירופים אחד הוא בחותם ובשעווה, מכל־מקום הפרש גדול יש ביניהם שהאותיות שבחותם הן במהות חומר החותם עצמו, ואף על פי שהאותיות הן רק ציור שבחותם מכל־מקום הרי זה בחינת צורה עצמיות והיינו שמצוייר בהעצם כו׳, והוא הנקרא צלם וכמו צלם האדם שצורתו צורה עצמית היא, דאף על פי שגם היא אינה רק ציור בגוף החומר, מכל־מקום הרי הציור הזה בהעצם הוא כו׳, אבל אותיות שבשעווה שנחקקין מהאותיות שבחותם הרי זה צורה שנחקקה מצורה הרי זה בבחינת דמות דהיינו צורה נבדלת מן צורת החותם כו׳, וכמו דמות צורת האדם שעל הלוח שנבדל הוא מן האדם כו׳. והדוגמא מזה יובן בבחינת כלים דאצילות שהן בבחינת צורה עצמיות והיינו דעם היות שהן בבחינת ציור לבד דהיינו בחינת הגבלה ובחינת מציאות דבר כו׳, מכל־מקום הרי הציור הוא בהחומר עצמו דהיינו האור כו׳, וכמו אותיות החקוקים בהחותם שהציור הוא בעצם חומר החותם כו׳, כמו כן בחינת הכלים הוא הציור בעצם האור שאינו נבדל מן האור כו׳ (והנה במשל האותיות שבחותם הרי לבד זאת שהציור הוא בהעצם, עוד זאת שזהו מה שהעצם מצויר בזה והיינו שהציור הוא העצם גופא שמצוייר בציור זה כו׳, ומבואר במקום אחר ההפרש בזה דהנה כל צורה היא בחינת התגלות כו׳, וזה שהעצם מצויר הוא שההתגלות אינו רק בבחינת גילוי מן העצם כי־אם שהעצם הוא המתגלה כו׳, וזה שייך במדריגות שלמעלה מאצילות שהכל הוא בבחינת גילוי העצמית כו׳, והעיקר הוא בהרצון העליון במצוות וכמו כן הוא בגילוים דתורה כו׳, שהרי המצוות באים בבחינת ציור שבאופן כזה דוקא היא המצווה לא באופן אחר כו׳, וכל־שכן התורה שבאה בכמה חילוקי טעמים כו׳, ומכל־מקום הכל הוא גילויים עצמיים כו׳ וכמו שנתבאר במקום אחר, וזה שהציור הוא בהעצם היינו שהגילוי הוא אינו העצם כי־אם הארה ממנו רק שהיא הארה הדבוקה בהעצם, דבדרך כלל הוא בחינת גילוי מן העצם כו׳, וזהו בבחינת אצילות שהגילוי שעל ידי הכלים הוא בחינת הארה לבד רק שאינו בחינה הארה נבדלת כי־אם בחינת הארה הדבוקה בהעצם כו׳״).

וּמִכָּל זֶה מוּבָן גּוֹדֶל הָעִילּוּי דְּ״חֵקֶת הַתּוֹרָה״, שֶׁזֶּהוּ התורה במדריגה הנקראת ״חוקה״, מלשון חקיקה, זהו **כְּפִי שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּשָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ בִּבְחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה, עַד לַדַּרְגָּה הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה שֶׁבַּחֲקִיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר, בִּבְחִינַת אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּפְנֵי הַצִּמְצוּם כוּ׳.**

כמבואר לעיל באריכות.

ג) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְבָאֵר הָעִנְיָן דְּאוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה וְאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה וההבדלים ביניהם כפי שהוא **בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם,** כפי שיתבאר להלן, **וּמִזֶּה** מביאור הענין כפי שהוא בנפש האדם, **יוּבָן גַּם הַקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָּכוּת דְּאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה (״חֵקָה״ מִלְּשׁוֹן ׳חֲקִיקָה׳) לְעִנְיָן הַחוּקִים כִּפְשׁוּטָם** המצוות שאין להם טעם המובן בשכל.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה הַשֵּׂכֶל שֶׁבָּאָדָם הוּא כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה שֶׁהֵם דָּבָר נוֹסָף עַל הַקֶּלֶף שעליו הן כתובות, **כִּי עִנְיַן הַשֵּׂכֶל הוּא דָּבָר נוֹסָף עַל עֶצֶם** המהות של **הָאָדָם, וְכִדְמוּכָח מִזֶּה שֶׁבְּעִנְיַן הַשֵּׂכֶל יֵשׁ שִׁינּוּיִים** הבדלים **מִקַּטְנוּת לְגַדְלוּת, שֶׁהַתִּינוֹק** הקטן **שִׂכְלוֹ קָטָן בְּיוֹתֵר, וּכְכָל שֶׁמִּתְגַּדֵּל** ומתפתח **יִתְוַסֵּף בְּהַגְדָּלַת שִׂכְלוֹ, וּכְמוֹ־כֵן רוֹאִים שֶׁיֵּשׁ אָדָם שֶׁהוּא בַּעַל שֵׂכֶל** רב ויש לו יכולות להבין ולהעמיק הרבה, **וְיֵשׁ אָדָם שֶׁאֵינוֹ בַּעַל שֵׂכֶל כָּל־כַּךְ** ויש לו יכולות שכליות מועטות ומצומצמות, **וְעַל כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁעִנְיַן הַשֵּׂכֶל הוּא דָּבָר נוֹסָף**

ביאור בדרך אפשר

1 בָּזֶה, וְהַיְנוּ, שֶׁהַצִּיּוּר הוּא הָעֶצֶם גּוּפָא שֶׁמְּצוּיָר
2 בְּצִיּוּר זֶה, שֶׁלָּכֵן אֵין כָּאן דָּבָר נוֹסָף מִלְּבַד
3 הָעֶצֶם, גַּם לֹא גִּילוּי מִן הָעֶצֶם, אֶלָּא שֶׁהָעֶצֶם
4 הוּא הַמִּתְגַּלֶּה. וּמְסַיֵּם, שֶׁעִנְיָן זֶה שַׁיָּךְ רַק
5 בַּמַּדְרֵגוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֲצִילוּת כוּ׳. וּמִכָּל זֶה
6 מוּבָן גּוֹדֶל הָעִילּוּי דְּ״חֵקֶת הַתּוֹרָה״, שֶׁזֶּהוּ כְּפִי
7 שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּשָׁרְשָׁהּ וּמְקוֹרָהּ בִּבְחִינַת אוֹתִיּוֹת
8 הַחֲקִיקָה, עַד לַדַּרְגָּה הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה שֶׁבַּחֲקִיקָה
9 מֵעֵבֶר לְעֵבֶר, בִּבְחִינַת אוֹר־אֵין־סוֹף שֶׁלְּפְנֵי
10 הַצִּמְצוּם כוּ׳.
11 ג) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף וּלְבָאֵר הָעִנְיָן דְּאוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה
12 וְאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, וּמִזֶּה
13 יוּבָן גַּם הַקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָּכוּת דְּאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה
14 (״חֵקָה״ מִלְּשׁוֹן ׳חֲקִיקָה׳) לְעִנְיַן הַחוּקִים
15 כִּפְשׁוּטָם. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה הַשֵּׂכֶל שֶׁבָּאָדָם
16 הוּא כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה שֶׁהֵם דָּבָר נוֹסָף עַל
17 הַקֶּלֶף, כִּי עִנְיַן הַשֵּׂכֶל הוּא דָּבָר נוֹסָף עַל עֶצֶם
18 הָאָדָם, וְכִדְמוּכָח מִזֶּה שֶׁבְּעִנְיַן הַשֵּׂכֶל יֵשׁ
19 שִׁינּוּיִים מִקַּטְנוּת לְגַדְלוּת, שֶׁהַתִּינוֹק שִׂכְלוֹ קָטָן
20 בְּיוֹתֵר, וּכְכָל שֶׁמִּתְגַּדֵּל יִתְוַסֵּף בְּהַגְדָּלַת שִׂכְלוֹ,
21 וּכְמוֹ־כֵן רוֹאִים שֶׁיֵּשׁ אָדָם שֶׁהוּא בַּעַל שֵׂכֶל, וְיֵשׁ
22 אָדָם שֶׁאֵינוֹ בַּעַל שֵׂכֶל כָּל־כַּךְ, וְעַל כֵּן צָרִיךְ
23 לוֹמַר שֶׁעִנְיַן הַשֵּׂכֶל הוּא דָּבָר נוֹסָף עַל עֶצֶם

ביאור בדרך אפשר

עַל עֶצֶם הָאָדָם שכן מבחינת עצם המהות אין הבדל בין קטן לגדול ובין בעל שכל רב לשכל מועט. **וְאֵלּוּ אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה הוּא עִנְיַן עֶצֶם הַנִּשְׁמָה, שֶׁהִיא לְמַעְלָה בְּאֵין־עֲרוֹךְ** נעלית לאין שיעור, ללא כל יחס והשוואה **מֵעִנְיַן הַשֵּׂכֶל כּוּ'** שעם כל חשיבותו ומעלתו הוא בסך הכול פרט מסוים באדם ולא עצם מהותו, **וּכְמוֹ** שמבואר בחסידות לגבי **עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ**, עצם מהותו של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **כַּמְבֹאָר בְּ'שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה'**[23] בספר התניא **שֶׁהוּא** 'עצמות' האלוקות **רָם** גבוה **וְנִשָּׂא** ומרומם **וְנַעֲלֶה עִלּוּי רַב מְאֹד מְאֹד מִמַּדְרֵגַת הַחָכְמָה**, שהיא השכל העליון, **וְלֹא שַׁיָּךְ כְּלָל לְיַחֵס אֶצְלוֹ** אצל 'עצמותו' **שׁוּם עִנְיָן הַמִּתְיַחֵס לַחָכְמָה, אֲפִילּוּ בְּדֶרֶךְ מַעֲלָה וְעִלּוּי רַב,** 'עצמותו ית'' מושלל ומופשט לחלוטין מכל עניין של 'ציור' והגדרה פרטית מכל סוג שהוא ואי אפשר לייחס לקדוש־ברוך־הוא בעצמו את החכמה בשום צורה, אפילו לא באמירה שחכמתו מאוד מאוד נעלית, **כְּגוֹן לוֹמַר עָלָיו שֶׁאֵי־אֶפְשָׁר לְשׁוּם נִבְרָא עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לְהַשִּׂיג חָכְמָתוֹ אוֹ** להשיג את **מַהוּתוֹ כּוּ', וְהָאוֹמֵר עָלָיו** על הקדוש־ברוך־הוא בעצם מהותו **שֶׁאֵי־אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיגוֹ** ולקלוט אותו באמצעות שכל והשגה, **הוּא כְּאוֹמֵר עַל אֵיזוֹ חָכְמָה רָמָה וַעֲמוּקָה** שחכמה זו היא כל כך נעלית וכל כך עמוקה עד כדי כך **שֶׁאֵי־אֶפְשָׁר לְמַשֵּׂשָׂהּ** ולגעת בה **בַּיָּדַיִם** גשמיות **מִפְּנֵי עוֹמֶק הַמּוּשָׂג, שֶׁכָּל הַשּׂוֹמֵעַ** אמירה כזו שהחכמה נעלית עד שאי אפשר למשש אותה **יִצְחַק לוֹ כּוּ'** שהרי ברור ומובן מאליו שחוש המישוש איננו כלי ואמצעי לקלוט באמצעותו דברי חכמה. **וְכָךְ** כמו שהוא לגבי 'עצמות' האלוקות **גַּם הַנִּשְׁמָה הִיא לְמַעְלָה בְּאֵין־עֲרוֹךְ** נעלית ללא כל יחס והשוואה **מֵעִנְיַן הַשֵּׂכֶל, וְרַק לְאַחֲרֵי־זֶה** בדרגות יותר נמוכות מהעצם עצמו **מִתְלַבֶּשֶׁת הַנִּשְׁמָה בַּשֵּׂכֶל, עַד שֶׁנִּקְרֵאת נֶפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת** נפש בעלת כוח ויכולת להשכיל, אבל התואר הזה לא מתייחס בשום אופן לעצם הנשמה עצמה.

וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם הרוחנית, עבודת ה', **שֶׁעִנְיַן אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה** בנפש האדם **הוּא מַה שֶּׁכָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל** כל יהודי **רוֹצֶה בְּטִבְעוֹ לְקַיֵּם רְצוֹן ה'**[24], **שֶׁטֶּבַע זֶה הוּא מִצַּד עֶצֶם הַנִּשְׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל** ולכן זהו רצון חזק ועמוק ותקיף יותר מרצון שנוצר בעקבות נימוקים שכליים. **וְעִנְיָן זֶה** הרצון הטבעי של כל יהודי לקיים את רצון ה' **בָּא לִידֵי גִּלּוּי בְּעִקָּר בְּמִצְוֹת דְּ'חוּקִים'**, המצוות שלמעלה מטעם ודעת ואין להם הבנה בשכל אנושי **כִּי בְּמִצְוֹת דְּ'עֵדוּת'** כמו השבת והמועדים שהם עדות, אות וסימן, לעניינים שונים **וּ'מִשְׁפָּטִים'** מצוות שמתקבלות גם בשכל כמו כיבוד אב ואם ואיסור גניבה וגזילה וכד', **כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם טַעַם שִׂכְלִי, לֹא מִתְבַּטֵּא בָּהֶם הָרָצוֹן** היהודי הטבעי לעשות את רצון ה' **שֶׁמִּצַּד הַנִּשְׁמָה בְּטַהֲרָתוֹ, כֵּיוָן שֶׁהַשֵּׂכֶל הַנּוֹסָף** על הרצון הטבעי **(וּבִפְרָט לִהְיוֹתוֹ** כיוון שהשכל הוא **כֹּחַ פְּנִימִי** במהותו, בשונה מכוח המעשה, למשל, שהוא כוח חיצוני, **וּמִתְאַחֵד עִם נֶפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת** כיוון שכוח השכל הוא כוח פנימי, הרי הוא מאוחד עם הנפש ועד כדי כך שכאמור הנפש נקראת 'נפש המשכלת') ובגלל תכונות אלה של השכל, שבעצם הם יתרונות ומעלות, השכל **מַעְלִים (עַל־כָּל־פָּנִים בְּמִקְצָת) עַל הָרָצוֹן הָעַצְמִי** של עצם הנפש לעשות את מצוות ה', **וְרַק בְּמִצְוֹת דְּ'חוּקִים', שֶׁאֵין בָּהֶם** וגם לאחר שירדו וניתנו כציוויים מעשיים לבני ישראל נשארו למעלה מטעם ודעת, **מִתְגַּלֶּה עֶצֶם הַנִּשְׁמָה.**

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַשַּׂיָּכוּת דְּ'חוּקִים' המצוות שלמעלה מהשכל **לְאוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה**[25] החקוקות באבן, **שֶׁמַּעֲלַת הַ'חוּקִים' עַל הַהַרְכָּבָה** והתוספת **דְּשֵׂכֶל וְטַעַם** המצוות שלמעלה מעשיים לבני ישראל נשארו למעלה מטעם ודעת, **מִתְגַּלֶּה עֶצֶם הַנִּשְׁמָה.**

---

23) פ"ט. 24) ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב. 25) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1056.

ביאור בדרך אפשר

עַל ׳עֵדוּת׳ וּ׳מִשְׁפָּטִים׳ קיום המצוות רק משום שזהו רצון ה׳ ללא ׳הרכבה׳ ותוספת של נימוקים שכליים **הִיא בְּדוּגְמַת יִתְרוֹן** המעלה של **אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה עַל אוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה, שֶׁאֵינָם דָּבָר נוֹסָף עַל הָאֶבֶן טוֹבָה, וּבְמֵילָא אֵינָם מַעְלִימִים עָלָיו** כמבואר לעיל. **וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, בְּנוֹגֵעַ לִשְׁנֵי הָאוֹפַנַּיִם בַּחֲקִיקָה** עצמה, **חֲקִיקָה סְתָם** חקיקה רגילה **וַחֲקִיקָה** של האותיות **מֵעֵבֶר לְעֵבֶר** מצד לצד של האבן, **שֶׁה׳חוּקִים׳ שֶׁבִּכְלָלוּת** לפחות באופן כללי **יֵשׁ לָהֶם אֲחִיזָה** והם נתפסים לפחות במידה מסוימת **בַּהֲבָנָה שִׂכְלִית, הִנֵּה** בחוקים **הַשֹּׂכֵל מַעְלִים בְּמִקְצָת עַל־כָּל־פָּנִים עַל הָרָצוֹן הָעַצְמִי, וְלֹא מִתְגַּלֶּה** בקיום חוקים אלה **כָּל־כַּךְ עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, בְּדוּגְמַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקוֹת בְּאֶבֶן טוֹבָה** שאמנם הן חקוקות ומהוות חלק בלתי נפרד מהאבן עצמה, ובכל זאת אלו הן אותיות **שֶׁמַּחֲשִׂיכוֹת בְּמִקְצָת אֶת בְּהִירוּת הָאֶבֶן טוֹבָה, שֶׁבִּמְקוֹם הַחֲקִיקָה** של האותיות **אֵינוֹ מַבְהִיק כָּל־כַּךְ** כמו במקום שלא נחקקו בו אותיות.

וְאִלּוּ ״זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה״ (מצות **פָּרָה אֲדוּמָה**) **שֶׁלְּמַעְלָה לְגַמְרֵי מִשֵּׂכֶל,** כמובא לעיל שבמצווה זו בפרט יש דברים שאינם מתקבלים בשכל, **הֲרֵי זֶה בְּדוּגְמַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקוֹת מֵעֵבֶר לְעֵבֶר, שֶׁאֵין לָהֶן מְקוֹם אֲחִיזָה כְּלָל, וְאֵינָן מַעְלִימוֹת כְּלָל** וכך בקיום מצווה זו, מצוות פרה אדומה, השכל לא פוגם כלל ברצון הטבעי של היהודי לקיים מצוות, כיוון שאין לה כל תפיסת מקום בשכל.

ד) וְהִנֵּה מְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[2] בְּפֵירוּשׁ ״זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה״, שֶׁעַל־יְדֵי מִצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה שֶׁהִיא ׳חוּקָה׳, מצווה שלא מובנת בשכל האנושי, **תַּמְשִׂיכוּ לְמַעְלָה,** כלומר תגרמו המשכה והתגלות מלמעלה שתאיר למטה **בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה שֶׁל הַתּוֹרָה,** התורה כפי שהיא דבר אחד ממש עם הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **לִהְיוֹת מִשָּׁם מַמָּשׁ** מהבחינה הנעלית הזו של אותיות החקיקה׳ **יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ** מלמעלה למטה להתגלות **בְּבְחִינַת אוֹתִיּוֹת הַכְּתָב כוּ׳,** כפי שהתורה התלבשה ב׳אותיות הכתיבה׳ וירדה למטה **וְהַיְנוּ** הסיבה לכך שהדבר נפעל על־ידי קיום מצוות פרה אדומה הוא **לְפִי שֶׁמִּצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה הִיא כְּלָלוּת הַתּוֹרָה כוּ׳ (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף א** שלכן נאמר בה ״זאת חוקת התורה״ ולא ״זאת חוקת הפרה״).

וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁגַּם עִנְיַן הַ׳חוּקִים׳ כִּפְשׁוּטוֹ שֶׁבְּ״זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה״, העובדה שמצווה זו אינה מובנת בשכל האדם אלא **גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי, אֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֵיהָ, צָרִיךְ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בְּכָל מִצְוֹת הַתּוֹרָה** כולל גם מצוות אלה שכן ניתן להבין ולקלוט בשכל האנושי, כפי שממשיך ומבאר.

וְיוּבָן עַל־פִּי מַה שֶׁכָּתַב כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ״ר הרבי הריי״צ **בַּמַּאֲמָר שֶׁאָמַר בְּי״ב תַּמּוּז דִּשְׁנַת הַגְּאוּלָה**[26] שנת תרפ״ז בה יצא ממאסר ברוסיה **[לְאַחֲרֵי שֶׁמַּקְדִּים** ומבאר תחילה באותו מאמר **שֶׁמִּצְוֹת הֲרֵי נִקְרָאוֹת** בתורה ובדברי חכמינו ז״ל **בְּכַמָּה שֵׁמוֹת, כְּמוֹ ׳עֵדוּת׳ ׳חוּקִים׳ וּ׳מִשְׁפָּטִים׳. וּמְבָאֵר** הרבי הריי״צ במאמר הנזכר, **שֶׁ׳מִּשְׁפָּטִים׳ הֵן מִצְוֹת שֶׁעַל־פִּי הַשֵּׂכֶל כוּ׳** וגם השכל של האדם מסכים למצוות אלו **וְ׳חוּקִים׳ הֵן שֶׁאֵינָן עַל־פִּי הַטַּעַם, כִּי־אִם גְּזֵרַת הַכָּתוּב,** למעלה מהשכל, **וְכִדְאִיתָא** וכפי שמובא **בְּרַשִׁ״י (עַל פָּסוּק ״זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה״) לְפִי שֶׁהַשָּׂטָן**

ביאור בדרך אפשר

1 ׳עֵדוּת׳ וּ׳מִשְׁפָּטִים׳ הִיא בְּדוּגְמַת יִתְרוֹן אוֹתִיּוֹת
2 הַחֲקִיקָה עַל אוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה, שֶׁאֵינָם דָּבָר נוֹסָף
3 עַל הָאֶבֶן טוֹבָה, וּבְמֵילָא אֵינָם מַעְלִימִים עָלָיו.
4 וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, בְּנוֹגֵעַ לִשְׁנֵי הָאוֹפַנַּיִם בַּחֲקִיקָה,
5 חֲקִיקָה סְתָם וַחֲקִיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר, שֶׁה׳חוּקִים׳
6 שֶׁבִּכְלָלוּת יֵשׁ לָהֶם אֲחִיזָה בַּהֲבָנָה שִׂכְלִית, הִנֵּה
7 הַשֵּׂכֶל מַעְלִים בְּמִקְצָת עַל־כָּל־פָּנִים עַל הָרָצוֹן
8 הָעַצְמִי, וְלֹא מִתְגַּלֶּה כָּל־כַּךְ עֶצֶם הַנְּשָׁמָה,
9 בְּדוּגְמַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקוֹת בְּאֶבֶן טוֹבָה,
10 שֶׁמַּחֲשִׂיכוֹת בְּמִקְצָת אֶת בְּהִירוּת הָאֶבֶן טוֹבָה,
11 שֶׁבִּמְקוֹם הַחֲקִיקָה אֵינוֹ מַבְהִיק כָּל־כַּךְ. וְאִלּוּ
12 ״זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה״ (פָּרָה אֲדוּמָה) שֶׁלְּמַעְלָה
13 לְגַמְרֵי מִשֵּׂכֶל, הֲרֵי זֶה בְּדוּגְמַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקוֹת
14 מֵעֵבֶר לְעֵבֶר, שֶׁאֵין לָהֶן מְקוֹם אֲחִיזָה כְּלָל, וְאֵינָן
15 מַעְלִימוֹת כְּלָל.
16 ד) **וְהִנֵּה** מְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳[2] בְּפֵירוּשׁ ״זֹאת
17 חֻקַּת הַתּוֹרָה״, שֶׁעַל־יְדֵי מִצְוַת פָּרָה
18 אֲדוּמָה שֶׁהִיא ׳חוּקָה׳, תַּמְשִׂיכוּ לְמַעְלָה בְּחִינַת
19 אוֹתִיּוֹת הַחֲקִיקָה שֶׁל הַתּוֹרָה, לִהְיוֹת מִשָּׁם מַמָּשׁ
20 יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ בִּבְחִינַת אוֹתִיּוֹת הַכְּתָב כוּ׳, וְהַיְנוּ
21 לְפִי שֶׁמִּצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה הִיא כְּלָלוּת הַתּוֹרָה כוּ׳
22 (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף א). וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁגַּם עִנְיַן
23 הַ׳חוּקִים׳ כִּפְשׁוּטוֹ שֶׁבְּ״זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה״, גְּזֵרָה
24 הִיא מִלְּפָנַי, אֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֵיהָ, צָרִיךְ
25 לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בְּכָל מִצְוֹת הַתּוֹרָה.
26 **וְיוּבָן** עַל־פִּי מַה שֶׁכָּתַב כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־
27 וְחָמִי אַדְמוֹ״ר בַּמַּאֲמָר שֶׁאָמַר בְּי״ב תַּמּוּז
28 דִּשְׁנַת הַגְּאוּלָה[26] [לְאַחֲרֵי שֶׁמַּקְדִּים שֶׁמִּצְוֹת הֲרֵי
29 נִקְרָאוֹת בְּכַמָּה שֵׁמוֹת, כְּמוֹ ׳עֵדוּת׳ ׳חוּקִים׳
30 וּ׳מִשְׁפָּטִים׳. וּמְבָאֵר, שֶׁ׳מִּשְׁפָּטִים׳ הֵן מִצְוֹת
31 שֶׁעַל־פִּי הַשֵּׂכֶל כוּ׳ וְ׳חוּקִים׳ הֵן שֶׁאֵינָן עַל־פִּי
32 הַטַּעַם, כִּי־אִם גְּזֵרַת הַכָּתוּב, וְכִדְאִיתָא בְּרַשִׁ״י
33 (עַל פָּסוּק ״זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה״) לְפִי שֶׁהַשָּׂטָן

26) ד״ה הוי׳ לי בעוזרי תרפ״ז פ״ג (סה״מ תרפ״ז ע׳ רג).

וְאוּמוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין את **יִשְׂרָאֵל כּוּ'** לגבי קיום מצווה זו, **לְפִיכָךְ כָּתַב בָּהּ חוּקָּה כּוּ'**], ועל כך אומר הרבי הריי"צ במאמר **שֶׁעֲבוֹדַת הָאָדָם הִיא אֲשֶׁר קִיּוּם הַמִּצְוֹת הַשִּׂכְלִיּוֹת יִהְיֶה בְּקַבָּלַת עוֹל** לא בגלל שהדבר מתחייב על פי השכל האנושי אלא מתוך קבלת עול מלכות שמים וקיום גזירת הכתוב **כְּמוֹ הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן 'חוּקִּים'. וְהַיְנוּ, דְּמִצְוֹת** ומובנות **עַל־פִּי הַשֵּׂכֶל, הִנֵּה זֶה שֶׁמְּקַיְּמָן** הסיבה לכך שהיהודי מקיים מצוות אלו בפועל **אֵינוֹ לְפִי שֶׁהַשֵּׂכֶל מְחַיֵּב אוֹתָן, כִּי־אִם לִהְיוֹתָן מִצְוֹת ה' כּוּ'**. וכמובן בכך האדם עובד את ה' באופן יותר פנימי ועמוק שהרי בקיום המצוות באופן כזה, מתוך קבלת עול, יש ביטול של המציאות האישית הרבה יותר מאשר בקיום המצוות משום שכך מחייב גם שכל האדם.

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי שֶׁמֵּבִיא הרבי הריי"צ **וּמְצַיֵּן לְפֵירוּשׁ רַשִּׁ"י עַל פָּסוּק "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" [נוֹסֵף לְכָךְ שֶׁזּוֹהִי פָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ הַסָּמוּךְ לְעִנְיַן הַגְּאוּלָה. וְכוֹתֵב בִּמְפוֹרָשׁ הַתֵּיבוֹת "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה", שֶׁמְּתַרְגְּמִין "דָּא גְּזֵרַת אוֹרַיְתָא", שֶׁרוֹמֵז לַגְּזֵרָה עַל הַתּוֹרָה, כַּמּוּבָא בִּסְפָרִים**[27]**], שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהָבִיא רְאָיָה לְמַה שֶׁכָּתוּב בְּהֶמְשֵׁךְ הָעִנְיָן שֶׁגַּם מִצְוֹת שִׂכְלִיּוֹת צָרִיךְ לְקַיֵּם בְּקַבָּלַת עוֹל כְּמוֹ 'חוּקִּים', כִּי מֵהַפֵּירוּשׁ דְּ"זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" שֶׁמִּצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה הִיא כְּלָלוּת הַתּוֹרָה, מוּכָח - שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵם הַפְּרָטִים, צָרִיךְ לְקַיְּמָן מִתּוֹךְ קַבָּלַת עוֹל (שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל לְגַמְרֵי) כְּמוֹ שֶׁמְּקַיְּמִים אֶת הַ'חוּקָּה' דְּ'פָרָה אֲדוּמָה' שֶׁהִיא הַכְּלָל, שֶׁהֲרֵי הַפְּרָטִים בָּאִים מִן (וְדוֹמִים אֶל) הַכְּלָל.

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּאַף שֶׁהַחֲלוּקָה דִּשְׁלֹשָׁה הַסּוּגִים 'עֵדוּת' 'מִשְׁפָּטִים' וְ'חוּקִּים' הִיא עַל־פִּי תּוֹרָה, הַיְנוּ שֶׁהַתּוֹרָה עַצְמָהּ אוֹמֶרֶת שֶׁיֵּשׁ מִצְוֹת שֶׁאֵין לָהֶן טַעַם וְנִקְרָאוֹת בְּשֵׁם 'חוּקִּים', וְיֵשׁ מִצְוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶן טַעַם וְנִקְרָאוֹת (בַּתּוֹרָה) 'עֵדוֹת' וּ'מִשְׁפָּטִים', וְנִמְצָא, שֶׁרְצוֹן הַתּוֹרָה הוּא שֶׁקִּיּוּם הַמִּצְוֹת דְּ'עֵדוֹת' יִהְיֶה בְּתוֹר עֵדוּת עַל עִנְיָנִים שׁוֹנִים**[28]**, וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת דְּ'מִשְׁפָּטִים' יִהְיֶה מִצַּד חִיּוּב הַשֵּׂכֶל**[29]**, הִנֵּה הָא גּוּפָא שֶׁמִּצְוֹת שִׂכְלִיּוֹת צְרִיכוֹת לְהֵעָשׂוֹת מִצַּד הַטַּעַם, צָרִיךְ

ביאור בדרך אפשר

התורה מתרגמינן 'דא גזירת אורייתא'. וגם בשנת ת"ח נחרבו שני קהילות גדולות באותו היום כמו שכתוב בסליחות שחיבר בעל ה'שפתי כהן"]**, שֶׁכַּוָּנָתוֹ** של הרבי הריי"צ בציטוט דברי רש"י אלו בפרשת חוקת היא **לְהָבִיא רְאָיָה לְמַה שֶׁכָּתוּב בְּהֶמְשֵׁךְ הָעִנְיָן** במאמר הנזכר **שֶׁגַּם מִצְוֹת שִׂכְלִיּוֹת צָרִיךְ לְקַיֵּם בְּקַבָּלַת עוֹל כְּמוֹ 'חוּקִּים'** ולא משום שמצוות אלו מתקבלות ומובנות בשכל, **כִּי מֵהַפֵּירוּשׁ דְּ"זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" שֶׁמִּצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה הִיא כְּלָלוּת הַתּוֹרָה** והתוכן שלה מבטא את התוכן הכללי של כל המצוות, **מוּכָח - שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵם הַפְּרָטִים** של כללות התורה, **צָרִיךְ לְקַיְּמָן מִתּוֹךְ קַבָּלַת עוֹל (שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל לְגַמְרֵי** מתוך ביטול מוחלט של השכל) **כְּמוֹ שֶׁמְּקַיְּמִים אֶת הַ'חוּקָּה' דְּ'פָרָה אֲדוּמָה' שֶׁהִיא הַכְּלָל** מתוך קבלת עול מוחלטת, **שֶׁהֲרֵי הַפְּרָטִים בָּאִים מִן (וְדוֹמִים אֶל) הַכְּלָל.**

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּאַף שֶׁהַחֲלוּקָה דִּשְׁלֹשָׁה הַסּוּגִים **'עֵדוּת' 'מִשְׁפָּטִים' וְ'חוּקִּים' הִיא עַל־פִּי תּוֹרָה, הַיְנוּ שֶׁהַתּוֹרָה עַצְמָהּ אוֹמֶרֶת שֶׁיֵּשׁ מִצְוֹת שֶׁאֵין לָהֶן טַעַם וְנִקְרָאוֹת בְּשֵׁם 'חוּקִּים', וְיֵשׁ מִצְוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶן טַעַם וְנִקְרָאוֹת (בַּתּוֹרָה) 'עֵדוֹת' וּ'מִשְׁפָּטִים', וְנִמְצָא, שֶׁרְצוֹן הַתּוֹרָה הוּא שֶׁקִּיּוּם הַמִּצְוֹת דְּ'עֵדוֹת' יִהְיֶה בְּתוֹר עֵדוּת עַל עִנְיָנִים שׁוֹנִים** כמו למשל חג הפסח שהוא עדות על יציאת מצרים, **וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת דְּ'מִשְׁפָּטִים'** מצוות המובנות בשכל כמו כיבוד אב ואם וכד' **יִהְיֶה מִצַּד חִיּוּב הַשֵּׂכֶל**[29]**,**

---

27) תניא - הובא במג"א או"ח סו"ס תקף. 28) וכמפורש בכתוב (תשא לא, יג) אך את שבתותי תשמורו כי אות היא גו'; (אמור כג, מג) למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי גו'. ובכ"מ. - ולהעיר מב"ח ושו"ע אדה"ז ריש הל' סוכה. ועד"ז בציצית, תפילין כו'. 29) להעיר מח' פרקים להרמב"ם פ"ו (הובא בדרמ"צ פד, ב), שהרעות שהן רע גם מצד השכל צריך

ביאור בדרך אפשר

הִנֵּה הָא גּוּפָא זה עצמו **שֶׁמִּצְוֹת שִׁכְלִיּוֹת צְרִיכוֹת לְהֵעָשׂוֹת מִצַּד הַטַּעַם** והאדם כן אמור לדעת את טעם המצווה ולקיים את המצווה מתוך ידיעה והכרה שיש לה טעם מובן בשכל, זה עצמו **צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּדֶרֶךְ קַבָּלַת־עוֹל, הַיְנוּ** שקיום המצוות הללו, מסוג ׳משפטים׳, צריך להיות **רַק בִּגְלַל שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא גָּזַר שֶׁקִּיּוּם מִצְוֹת אֵלּוּ יִהְיֶה מִצַּד הַטַּעַם**[30] ולא שהטעם השכלי הוא הסיבה לקיום המצווה, ולא שמצוות המובנות בשכל האדם מקיים בתוספת טעם ועניין אלא רק משום שכך גזר הקדוש־ברוך־הוא שיקיימו מצוות אלו מצד הטעם.

וְכֵן הוּא לא רק לגבי אופן קיום המצוות אלא **גַּם בְּנוֹגֵעַ לַמִּצְוֹת גּוּפָא** עצמן, **שֶׁגַּם הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן** רצונו של הקדוש־ברוך־הוא **שֶׁבַּמִּצְוֹת דְּ׳עֵדוּת׳ וּ׳מִשְׁפָּטִים׳ הוּא רָצוֹן עַצְמִי** רצון שמקורו בקדוש־ברוך־הוא בעצמו **שֶׁלְּמַעְלָה מֵחָכְמָה,** כפי שגם בכוחות הנפש כוח הרצון נעלה מכוח השכל, **אֶלָּא (גַּם זֶה** העובדה שהרצון העצמי במצוות אלו מתלבש בשכל) **"גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי"** ה׳עצמי׳ **שֶׁהָרָצוֹן** שבעצם נעלה מהשכל והחכמה **יִתְלַבֵּשׁ גַּם בְּטַעַם וְשֵׂכֶל. וְזֶהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לְמַה שֶׁכָּתוּב** במצוות פרה אדומה **"זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" (הַגַּם שֶׁפָּרָה אֲדוּמָה הִיא כְּלָלוּת הַמִּצְוֹת, שֶׁעִנְיָנָן רְצוֹן הָעֶלְיוֹן, וְאִלּוּ תּוֹרָה הִיא חָכְמָה** ונתבאר לעיל שהרצון הוא למעלה מהחכמה, ולמה אם כן נאמר על פרה אדומה שהיא חוקת "התורה", ולא לשון אחר שמייחס אותה למצוות), אלא ההסבר הוא **כְּדֵי לְהַדְגִּישׁ שֶׁעִנְיָן הַגְּזֵרָה** שבקיום המצוות **מִצַּד הַמִּצְוָה שֶׁבְּ׳עֵדוּת׳ וּ׳מִשְׁפָּטִים׳,** היינו בגלל שהם הרצון

ביאור בדרך אפשר

1 לִהְיוֹת בְּדֶרֶךְ קַבָּלַת־עוֹל, הַיְנוּ רַק בִּגְלַל
2 שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא גָּזַר שֶׁקִּיּוּם מִצְוֹת אֵלּוּ יִהְיֶה
3 מִצַּד הַטַּעַם[30]. וְכֵן הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לַמִּצְוֹת גּוּפָא,
4 שֶׁגַּם הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן שֶׁבַּמִּצְוֹת דְּ׳עֵדוּת׳
5 וּ׳מִשְׁפָּטִים׳ הוּא רָצוֹן עַצְמִי שֶׁלְּמַעְלָה מֵחָכְמָה,
6 אֶלָּא (גַּם זֶה) "גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי" שֶׁהָרָצוֹן
7 שֶׁבְּמִצְוֹת אֵלּוּ יִתְלַבֵּשׁ גַּם בְּטַעַם וְשֵׂכֶל. וְזֶהוּ
8 הַטַּעַם הַפְּנִימִי לְמַה שֶׁכָּתוּב "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה"
9 (הַגַּם שֶׁפָּרָה אֲדוּמָה הִיא כְּלָלוּת הַמִּצְוֹת, שֶׁעִנְיָנָן
10 רְצוֹן הָעֶלְיוֹן, וְאִלּוּ תּוֹרָה הִיא חָכְמָה), כְּדֵי
11 לְהַדְגִּישׁ שֶׁעִנְיָן הַגְּזֵרָה הוּא לֹא רַק מִצַּד הַמִּצְוָה
12 שֶׁבְּ׳עֵדוּת׳ וּ׳מִשְׁפָּטִים׳, אֶלָּא גַּם הַתּוֹרָה שֶׁבָּהֶם,
13 הַיְנוּ מַה שֶׁנִּמְשְׁכוּ בְּחָכְמָה וְשֵׂכֶל (וְעַד גַּם הַשֵּׂכֶל
14 גּוּפָא), הֲרֵי זֶה עִנְיָן שֶׁל "חֻקַּת", "גְּזֵרָה הִיא
15 מִלְּפָנַי".

16 ה) **אַךְ** עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ שַׁיָּךְ שֶׁעִנְיָן
17 הַשֵּׂכֶל יִהְיֶה מִצַּד קַבָּלַת־עוֹל, הֲרֵי שֵׂכֶל
18 וְקַבָּלַת־עוֹל הֵם שְׁנֵי הֲפָכִים. אַךְ עַל זֶה נֶאֱמַר
19 "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה", שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל חֻקִּיקָה
20 מֵעֵבֶר לְעֵבֶר (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ג). וּבְהַקְדִּים,
21 שֶׁהַיִּתְרוֹן שֶׁל חֻקִּיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר עַל חֻקִּיקָה
22 סְתָם, הוּא לֹא רַק בְּנוֹגֵעַ לָאוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקוֹת
23 בִּפְנֵי עַצְמָן (שֶׁבַּחֻקִּיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר אֵין לָהֶן
24 מְקוֹם אֲחִיזָה כו׳), אֶלָּא גַּם בְּשֵׁיכוּת לַדָּבָר
25 הַנֶּחְקָק, שֶׁבַּחֻקִּיקָה סְתָם, כְּמוֹ בָּאוֹתִיּוֹת
26 הַחֲקוּקוֹת עַל אֶבֶן טוֹבָה, פְּעוּלַת הַחֻקִּיקָה הִיא
27 רַק בַּחֵלֶק הַחִיצוֹנִי שֶׁל הָאֶבֶן, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן

ביאור בדרך אפשר

40 הָעֶלְיוֹן, **אֶלָּא גַּם הַתּוֹרָה שֶׁבָּהֶם, הַיְנוּ מַה שֶׁנִּמְשְׁכוּ בְּחָכְמָה**
41 **וְשֵׂכֶל (וְעַד גַּם הַשֵּׂכֶל גּוּפָא** עצמו), למרות שלכאורה בזה מודגש
42 עניין ההבנה וההשגה, **הֲרֵי זֶה עִנְיָן שֶׁל "חֻקַּת", "גְּזֵרָה הִיא**
43 **מִלְּפָנַי".**

44 **ה) אַךְ עֲדַיִן** גם לאחר הביאור
45 שמצוות פרה אדומה היא ׳חוקת
46 התורה׳ במובן זה שגם קיום המצוות
47 המובנות בשכל צריך להיות מתוך
48 ביטול וקבלת עול **צָרִיךְ לְהָבִין,**
49 **אֵיךְ שַׁיָּךְ** ייתכן **שֶׁעִנְיָן הַשֵּׂכֶל**
50 שבמצוות אלה **יִהְיֶה** גם הוא **מִצַּד**
51 **קַבָּלַת־עוֹל, הֲרֵי שֵׂכֶל וְקַבָּלַת־**
52 **עוֹל הֵם שְׁנֵי הֲפָכִים** הסותרים זה
53 לזה שהרי הבנה והשגה שכלית קשורה
54 במציאות של האדם, ואילו קבלת עול
55 עניינה ביטול המציאות האישית כלפי
56 הרצון העליון?
57 **אַךְ עַל זֶה** על השילוב המיוחד הזה
58 בין שכל וקבלת עול בקיום המצוות
59 המובנות בשכל **נֶאֱמַר "זֹאת חֻקַּת**
60 **הַתּוֹרָה", שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל**
61 **חֻקִּיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר** חקיקה
62 שפועלת על כל המציאות וחודרת בה
63 לעומק **(כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ג**
64 לעניין ׳אותיות החקיקה׳ כפי שהוא
65 בנפש האדם), כפי שממשיך ומבאר.
66 **וּבְהַקְדִּים, שֶׁהַיִּתְרוֹן** והמעלה
67 **שֶׁל חֻקִּיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר עַל**
68 **חֻקִּיקָה סְתָם, הוּא לֹא רַק**
69 **בְּנוֹגֵעַ לָאוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקוֹת**
70 **בִּפְנֵי עַצְמָן (שֶׁבַּחֻקִּיקָה מֵעֵבֶר**
71 **לְעֵבֶר אֵין לָהֶן מְקוֹם אֲחִיזָה**
72 באבן **כו׳** והדבר מוכיח על מעלה
73 מיוחדת באותיות כשלעצמן), **אֶלָּא**
74 **גַּם בְּשֵׁיכוּת לַדָּבָר הַנֶּחְקָק** שבו
75 האותיות חקוקות, גם לגביו יש
76 לאותיות החקיקה מעלה ויתרון,
77 **שֶׁבַּחֻקִּיקָה סְתָם, כְּמוֹ בָּאוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקוֹת עַל אֶבֶן טוֹבָה,**
78 **פְּעוּלַת הַחֻקִּיקָה הִיא רַק בַּחֵלֶק הַחִיצוֹנִי שֶׁל הָאֶבֶן** ואילו

לומר ע״ז ״אי אפשי״. וראה בארוכה לקו״ש ח״ז ע׳ 18־17. חט״ז ע׳ 248. ובזה יובן מה שאמרו (עירובין ק, סע״ב) ״אלמלי לא ניתנה תורה (ח״ו*) היינו למדים צניעות מחתול וגזל מנמלה כו׳״ - דלכאורה, למאי נפק״מ. 30) שלכן גם במשפטים אמרו ״לפניהם ולא לפני עו״כ, ואפי׳.. דנין אותו כדיני ישראל״ (רש״י ר״פ משפטים).

*) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע׳ שלז. וש״נ.

ביאור בדרך אפשר

בחלק האבן הפנימי יותר, שמתחת לאותיות שום פעולה והשפעה, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּחֲקִיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר, הִנֵּה כָּל מְצִיאוּתוֹ שֶׁל הַדָּבָר הַנֶּחְקָק נַעֲשֵׂית חֲדוּרָה לְגַמְרֵי (דּוּרְכְּגֶעדְרוּנְגֶען דּוּרְךְ אוּן דּוּרְךְ** חדורה בכל העומק, מן הקצה אל הקצה) **מֵהָעִנְיָן שֶׁחוֹקְקִים בּוֹ** והאבן כולה, בכל המציאות שלה ובכל השכבות שלה, היא אבן שחקוקות בה אותיות.

וּמִזֶּה מהאמור לעיל שהיתרון של 'אותיות החקיקה' החקוקות מעבר לעבר מתבטא גם בדבר שבו האותיות חקוקות **מוּבָן, שֶׁהַשַּׁיָּכוּת דְּ"זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" לַחֲקִיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר** שחודרת בכל המציאות כולה, **הִיא לֹא רַק מִצַּד עִנְיַן הַ'קַּבָּלַת עוֹל' שֶׁבְּקִיּוּם הַחוּקָה דְּ'פָרָה אֲדוּמָה', שֶׁאֵין לָהּ מָקוֹם בְּשֵׂכֶל כְּלָל (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), אֶלָּא גַּם מִצַּד הָאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי שֶׁבּוֹ חָקוּק עִנְיַן הַ'קַּבָּלַת עוֹל', שֶׁחֲקִיקָה זוֹ חוֹדֶרֶת אֶת כָּל מְצִיאוּתוֹ. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁדָּבָר שֶׁנֶּחְקָק בָּאָדָם בְּדוּגְמַת אוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקוֹת בְּאֶבֶן טוֹבָה, הִנֵּה אַף שֶׁהַדָּבָר נֶחְקָק בְּתוֹכוֹ (וְלֹא כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַכְּתִיבָה שֶׁכְּתוּבוֹת עַל גַּבֵּי הַקְּלָף), מִכָּל־מָקוֹם אֵין זֶה מַגִּיעַ עַד לָעֶצֶם שֶׁלּוֹ מַמָּשׁ, וְאָז הִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁאֵינוֹ מַגִּיעַ עַד לָעוֹמֶק הַיּוֹתֵר פְּנִימִי, כְּמוֹ כֵּן אֵינוֹ נִקְלָט וְנִקְבָּע הֵיטֵב (אַיינְגֶעגְעַקאַרְבְּט) גַּם בַּכֹּחוֹת הַחִיצוֹנִיִּים. אָמְנָם, עִנְיַן הַ'קַּבָּלַת עוֹל', לְהִיוֹתוֹ חָקוּק אֵצֶל אִישׁ יִשְׂרָאֵל מֵעֵבֶר לְעֵבֶר, הֵינוּ בְּכָל עַצְמוּתוֹ, הֲרֵי הוּא נִמְשָׁךְ גַּם בַּכֹּחוֹת הַחִיצוֹנִיִּים, כֵּיוָן שֶׁכָּל כֹּחוֹת הָאָדָם שַׁיָּכִים לָעֶצֶם שֶׁלּוֹ[31]. וְזֶהוּ הָעִנְיָן דַּחֲקִיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר, הֵינוּ, מֵהָעוֹמֶק הַיּוֹתֵר פְּנִימִי עַד לַחִיצוֹנִיּוּת הֲכִי רְחוֹקָה. וְלָכֵן פּוֹעֵל הַ'קַּבָּלַת עוֹל' גַּם עַל כֹּחַ הַשֵּׂכֶל[32] (שֶׁגַּם בַּהֲבָנַת הַמִּצְוֹת דְּ'עֵדוֹת' וּ'מִשְׁפָּטִים' לֹא תִּהְיֶה נִכֶּרֶת מְצִיאוּת הַשֵּׂכֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד "גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי"), כֵּיוָן שֶׁעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ כּוֹלֵל וּפוֹעֵל עַל כָּל הַכֹּחוֹת.

ו) **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה** הוּא בְּמִצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה עַצְמָהּ, שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה", בְּחִינַת חֲקִיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר,

ביאור בדרך אפשר

(אַיינְגֶעגְעַקאַרְבְּט חרוט ונקלט עמוק) **גַּם** אפילו בכל העומק, מן הקצה אל הקצה, במובן מסוים, הדבר נשאר מעליהם ולא חודר בפנימיותם. **אָמְנָם,** עִנְיַן הַ'קַּבָּלַת עוֹל', לִהְיוֹתוֹ חָקוּק אֵצֶל אִישׁ יִשְׂרָאֵל כל יהודי מֵעֵבֶר לְעֵבֶר בכל המציאות שלו, **הֵינוּ בְּכָל עַצְמוּתוֹ** ולא רק בפרט מסוים וברובד מסויים, **הֲרֵי הוּא נִמְשָׁךְ גַּם בַּכֹּחוֹת הֲכִי חִיצוֹנִיִּים, כֵּיוָן שֶׁכָּל כֹּחוֹת הָאָדָם שַׁיָּכִים לָעֶצֶם שֶׁלּוֹ**[31] וכשהדבר נוגע בכל עצמותו, הרי זה חודר ונוגע גם לצדדים הכי חיצוניים של המציאות שלו. **וְזֶהוּ הָעִנְיָן דַּחֲקִיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר** מן הקצה אל הקצה ממש, **הֵינוּ, מֵהָעוֹמֶק הַיּוֹתֵר פְּנִימִי עַד לַחִיצוֹנִיּוּת הֲכִי רְחוֹקָה** וכל הבחינות וכל המדריגות חדורות בקבלת עול הזו לגמרי. **וְלָכֵן פּוֹעֵל הַ'קַּבָּלַת עוֹל' גַּם עַל כֹּחַ הַשֵּׂכֶל**[32] (והפעולה היא **שֶׁגַּם בַּהֲבָנַת הַמִּצְוֹת דְּ'עֵדוֹת' וּ'מִשְׁפָּטִים' לֹא תִּהְיֶה נִכֶּרֶת מְצִיאוּת הַשֵּׂכֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד "גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי"**), **כֵּיוָן שֶׁעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ כּוֹלֵל וּפוֹעֵל עַל כָּל הַכֹּחוֹת** ובזה מיושבת גם השאלה שנשאלה לעיל איך ייתכן שהקבלת־עול תשפיע על השכל והרי הם שני הפכים, והביאור הוא שהקבלת־עול הוא כאותיות החקוקות מעבר לעבר ולכן ההשפעה שלה היא על עצם הנפש ועצם המציאות, כולל השכל שגם הוא נמשך מהעצם ומושפע מהעצם.

ו) **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה** בדומה לאמור לעיל אודות השילוב הייחודי בין שכל וקבלת עול במצוות המובנות בשכל **הוּא בְּמִצְוַת פָּרָה אֲדוּמָה עַצְמָהּ** שהיא מצווה שלמעלה מהשכל, **שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה", בְּחִינַת חֲקִיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר,** וגם בה ישנו שילוב

---

31) ראה עד"ז קונטרס העבודה פ"ה (ע' 33), שדוקא בחי' היחידה - עם היותה מופשטת לגמרי ואין לה שום אחיזה כלל בכחות הפנימיים, נמצאת היא בכל הכחות ופועלת גם על החומריות דנה"ב (משא"כ בחינת חי'). עיי"ש באריכות.

32) ואדרבה: דוקא בזה שהקב"ע פועל גם על השכל, מתבטא שהוא חקוק בעצם נפשו.

ביאור בדרך אפשר

מעין זה **שֶׁקִּיּוּמָהּ הוּא (לֹא רַק בְּכֹחַ הַמַּעֲשֶׂה שֶׁלּוֹ** של האדם **מִצַּד קַבָּלַת־עוֹל, אֶלָּא) בְּאוֹפֶן שֶׁהֶאֱמוּנָה** שהיא היסוד לקיום המצוות **וְהַ׳קַּבָּלַת עוֹל׳** ביטול המציאות האישית **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל פּוֹעֲלִים גַּם עַל הַשֵּׂכֶל שֶׁבּוֹ, שֶׁלֹּא יְהַרְהֵר** מחשבות של תמיהות על מהותה וענייניה של מצווה זו (״**אֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ״**)[33], **וְעַד שֶׁמְּקַיֵּם אוֹתָהּ בְּחַיּוּת וּבְשִׂמְחָה, כְּמוֹ מִצְוָה שֶׁמּוּבֶנֶת בַּשֵּׂכֶל** האנושי וההבנה גורמת לאדם נועם ועריבות בקיום המצווה, כך הוא מקיים בחיות ובשמחה גם מצווה זו שלמעלה מטעם ודעת ואין לו בה שום הבנה.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהָעִנְיָן שֶׁפָּרָה אֲדוּמָה הִיא כְּלָלוּת הַתּוֹרָה, הוּא לֹא רַק מִצַּד הַ׳חוּקָה׳ שֶׁבָּהּ כי היא למעלה מהשכל וצריך לקיים גם מצוות שמובנות בשכל מצד קבלת עול **(כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ד), אֶלָּא גַּם בָּזֶה שֶׁהַ׳קַּבָּלַת עוֹל׳ פּוֹעֵל** ומשפיע **עַל הַשֵּׂכֶל. אֶלָּא, שֶׁהַמִּצְוָה דְּ׳פָרָה אֲדוּמָה׳ מִצַּד עַצְמָהּ, מִכֵּיוָן שֶׁאֵינָהּ מְלוּבֶּשֶׁת בְּטַעַם, פְּעוּלַת הַ׳קַּבָּלַת עוֹל׳ שֶׁבָּהּ עַל הַשֵּׂכֶל הִיא בְּאוֹפֶן כְּלָלִי (בִּבְחִינַת שְׁלִילָה), שֶׁלֹּא יְהַרְהֵר, וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ אַחַר־כַּךְ בִּפְרָטֵי הַמִּצְוֹת, שֶׁהַ׳קַּבָּלַת עוֹל׳ פּוֹעֵל עַל הַשֵּׂכֶל שֶׁיַּשִּׂיג כְּפִי הָרָצוֹן.**

וְעִנְיָן זֶה מַתְאִים גַּם עִם פְּרָטֵי עִנְיְנֵי הַ׳חוּקָה׳ דְּ׳פָרָה אֲדוּמָה׳ (שֶׁחֲלוּקָה גַּם מִשְּׁאָר הַ׳חוּקִים׳, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף א), שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁנֵי הֲפָכִים, שֶׁעֲשָׂיָתָהּ חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת, וּבְיַחַד עִם זֶה, ״וְהִזָּה אֶל נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד״[34], וְהַיְנוּ, שֶׁמִּצַּד הָעֶצֶם שֶׁל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, בְּחִינַת חֲקִיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר, הִנֵּה אֲפִילּוּ בְּשָׁעָה שֶׁנִּמְצָא חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת, הֲרֵי הוּא מִתְכַּוֵּן וְרוֹאֶה פִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל[35].

וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם הַמְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ שֶׁמַּה שֶׁכָּתוּב בְּפָרָה אֲדוּמָה ״זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה״ הוּא מִצַּד הָ׳רָצוֹא וְשׁוּב׳ שֶׁבָּהּ (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף א), כִּי הָ׳רָצוֹא׳ לָצֵאת מִגֶּדֶר הַכֵּלִים וְהַשֵּׂכֶל, הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַ׳קַּבָּלַת עוֹל׳ שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן ״נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד״, וְהַ׳שּׁוּב׳ הוּא עִנְיָן הַהַמְשָׁכָה בַּשֵּׂכֶל, שֶׁלֹּא יְהַרְהֵר (וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ בִּשְׁאָר הַמִּצְוֹת שֶׁגַּם הַשֵּׂכֶל עַצְמוֹ יַסְכִּים, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), וְעַד

ביאור בדרך אפשר

הַ׳חוּקִים׳, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף א ויש בה עניינים שלמעלה מהשכל לגמרי, יותר משאר המצוות שגם הם בגדר ׳חוקים׳), **שֶׁיֵּשׁ בָּהּ** במצוות פרה אדומה **שְׁנֵי הֲפָכִים, שֶׁעֲשָׂיָתָהּ חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת** מחנה שכינה, מחנה לויה ומחנה ישראל והיינו מחוץ לתחום הקדושה, **וּבְיַחַד עִם זֶה, ״וְהִזָּה אֶל נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד״**[34] דווקא מול הקודש, **וְהַיְנוּ, שֶׁמִּצַּד הָעֶצֶם שֶׁל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, בְּחִינַת חֲקִיקָה מֵעֵבֶר לְעֵבֶר** והרי מצד עצם מהותו בוודאי כל יהודי חדור בקדושה בכל פרט ופרט של מציאותו, **הִנֵּה אֲפִילּוּ בְּשָׁעָה שֶׁנִּמְצָא חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת, הֲרֵי הוּא מִתְכַּוֵּן וְרוֹאֶה פִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל**[35] כי סוף סוף העצם משפיע ופועל על כל פרט ופרט מהמציאות שלו.

וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה המבואר לעיל אודות פעולת והשפעת הקבלת־עול על השכל **עִם הַמְבֹאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ שֶׁמַּה שֶׁכָּתוּב בְּפָרָה אֲדוּמָה ״זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה״ הוּא מִצַּד הָ׳רָצוֹא וְשׁוּב׳ שֶׁבָּהּ (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף א** שהוא עניין כללי בכל המצוות), **כִּי הָ׳רָצוֹא׳** הרצון והתשוקה **לָצֵאת מִגֶּדֶר הַכֵּלִים וְהַשֵּׂכֶל** שהם הגדרים שעושים את האדם למציאות מוגדרת, ולהתבטל לאלוקות ולדבוק באלוקות, **הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַ׳קַּבָּלַת עוֹל׳ שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן** התוכן הפנימי של ההזאה **״נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד״** בפרה אדומה, **וְהַ׳שּׁוּב׳ הוּא עִנְיָן הַהַמְשָׁכָה** של הקבלת־עול והביטול והשפעתם **בַּשֵּׂכֶל, שֶׁלֹּא יְהַרְהֵר** אלא יקבל את הציווי מתוך ביטול, ללא קושיות וללא תהיות **(וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ בִּשְׁאָר הַמִּצְוֹת** שאינם בגדר ׳חוקים׳ אלא ׳עדות׳ או ׳משפטים׳) **שֶׁגַּם הַשֵּׂכֶל עַצְמוֹ יַסְכִּים, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), וְעַד**

---

33) ראה לקו״ש ח״ג ע׳ 898. 34) פרשתנו שם, ד. 35) פירש״י עה״פ.

שֶׁפּוֹעֵל הַבְּרוּר גַּם חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת, וּמְטַהֵר טוּמְאַת מֵת "שֶׁלְּמַטָּה מִטָּה מִנֹּגַהּ"[36].

ז) **וְיֵשׁ** לוֹמַר שֶׁזּוֹהִי גַּם הַשַּׁיָּכוּת דְּפָרָשַׁת "חֻקַּת" לְחַג הַגְּאוּלָה יי"ב תַּמּוּז, שֶׁלָּכֵן קוֹרִין אוֹתָהּ (בְּכַמָּה וְכַמָּה שָׁנִים) בְּשַׁבָּת (דְּמִינֵהּ מִתְבָּרְכִין כּוּלְּהוּ יוֹמִין[37] שֶׁלְּפְנֵי יי"ב תַּמּוּז, וְעַל־כָּל־פָּנִים בִּסְמִיכוּת לְג' תַּמּוּז, שֶׁאָז הִתְחִילָה הַגְּאוּלָה (חוּפְשָׁה נִתְּנָה לוֹ), וְעַד שֶׁגַּם בַּמַּאֲמָר דְּי"ב תַּמּוּז הָרִאשׁוֹן הוּבָא פֵּירוּשׁ רַשִׁ"י עַל פָּסוּק "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ד). וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּיָּדוּעַ שֶׁכְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְרַחְמִי אַדְמוֹ"ר בַּעַל הַשִּׂמְחָה וְהַגְּאוּלָה, הָיָה חָדוּר כָּל יָמָיו בַּעֲבוֹדָה דְּ"מִסְרַת נֶפֶשׁ" עַל כָּל עִנְיָנָיו בְּתַכְלִית הַהִתְיַשְּׁבוּת. וַאֲפִילוּ "הָעֲבוֹדָה הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָבַדְתִּי בְּהַרְבָּצַת תּוֹרָה וְחִזּוּק הַדָּת"[38], שֶׁבִּגְלָלָהּ הָיָה הַמַּאֲסָר לִפְנֵי יי"ב תַּמּוּז, הִנֵּה אַף שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ לֹא הָיָה לָהּ מָקוֹם עַל־פִּי שֵׂכֶל, אֲפִילוּ לֹא עַל־פִּי שֵׂכֶל דִּקְדוּשָׁה, וּבָאָה בְּגִלּוּי מִצַּד הָעֲבוֹדָה דְּ"מִסְרַת נֶפֶשׁ" בְּפוֹעַל שֶׁלְּמַעְלָה לְגַמְרֵי מִמִּדִּידַת הַשֵּׂכֶל, אַף־עַל־פִּי־כֵן הָיְתָה עֲבוֹדָה מְסוּדֶרֶת בְּתַכְלִית (אַף שֶׁטֶּבַע הָאָדָם הוּא שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁעוֹמֵד בִּתְנוּעָה שֶׁל "מִסְרַת נֶפֶשׁ" אֵין מָקוֹם אֶצְלוֹ לְחֶשְׁבּוֹנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה), וְהָיְתָה מְחוּשֶׁבֶת וַעֲרוּכָה בְּאוֹפֶן שֶׁהַרְבָּצַת הַתּוֹרָה וְחִזּוּק הַדָּת תִּהְיֶה בְּמִדָּה הַיּוֹתֵר גְּדוֹלָה. וְעַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י בְּפָרָשָׁתֵנוּ[39] שֶׁ"מֹשֶׁה הוּא יִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל הֵם מֹשֶׁה, לוֹמַר לְךָ[40] שֶׁנִּשְׁיָא הַדּוֹר הוּא כְּכָל הַדּוֹר, עַצְמָה הוּבָא פֵּירוּשׁ רַשִׁ"י עַל פָּסוּק "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ד).

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּיָּדוּעַ שֶׁכְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְרַחְמִי אַדְמוֹ"ר בַּעַל הַשִּׂמְחָה וְהַגְּאוּלָה, הָיָה חָדוּר כָּל יָמָיו בַּעֲבוֹדָה דְּ"מִסְרַת נֶפֶשׁ" בְּפוֹעַל, וּבְיַחַד עִם זֶה, הָיוּ כָּל עִנְיָנָיו בְּתַכְלִית הַהִתְיַשְּׁבוּת. וַאֲפִילוּ "הָעֲבוֹדָה הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָבַדְתִּי בְּהַרְבָּצַת תּוֹרָה וְחִזּוּק הַדָּת"[38], שֶׁבִּגְלָלָהּ הָיָה הַמַּאֲסָר לִפְנֵי יי"ב תַּמּוּז, הִנֵּה אַף שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ לֹא הָיָה לָהּ מָקוֹם עַל־פִּי שֵׂכֶל, אֲפִילוּ לֹא עַל־פִּי שֵׂכֶל דִּקְדוּשָׁה, וּבָאָה בְּגִלּוּי מִצַּד הָעֲבוֹדָה דְּ"מִסְרַת נֶפֶשׁ" בְּפוֹעַל שֶׁלְּמַעְלָה לְגַמְרֵי מִמִּדִּידַת הַשֵּׂכֶל, אַף־עַל־פִּי־כֵן הָיְתָה עֲבוֹדָה מְסוּדֶרֶת בְּתַכְלִית (אַף שֶׁטֶּבַע הָאָדָם הוּא שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁעוֹמֵד בִּתְנוּעָה שֶׁל "מִסְרַת נֶפֶשׁ" אֵין מָקוֹם אֶצְלוֹ לְחֶשְׁבּוֹנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה), וְהָיְתָה מְחוּשֶׁבֶת וַעֲרוּכָה בְּאוֹפֶן שֶׁהַרְבָּצַת הַתּוֹרָה וְחִזּוּק הַדָּת תִּהְיֶה בְּמִדָּה הַיּוֹתֵר גְּדוֹלָה. וְעַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י בְּפָרָשָׁתֵנוּ[39] שֶׁ"מֹשֶׁה הוּא יִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל הֵם מֹשֶׁה,

ביאור בדרך אפשר

שֶׁפּוֹעֵל הַבְּרוּר ההפרדה של הטוב מהרע והעלאתו לקדושה **גַּם חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת** היינו בירור גם של המקום הנחות ביותר, **וּמְטַהֵר טוּמְאַת מֵת** שהיא טומאה חמורה ביותר **"שֶׁלְּמַטָּה מִטָּה מִנֹּגַהּ"**[36], כמבואר בקבלה וחסידות שה'קליפות', הכוחות שמחוץ לקדושה המכסות על האור האלוקי כשם שהקליפה מכסה על הפרי, נחלקות לשתי דרגות כלליות, קליפת נוגה, לשון אור, שיש בה תערובת טוב ורע, וקליפות טמאות לגמרי שאין בהם טוב כלל, ועל כך מבואר (ב'אגרת הקודש' שבספר התניא) שהקרבנות הנעשים בפנים מבררים את קליפת נוגה ואילו פרה אדומה הנעשית בחוץ מטהרת ומבררת טומאה שלמטה מטה מקליפת נוגה (וכמבואר שם, "נודע מזוהר הקדוש והאריז"ל סוד הקרבנות שעל גבי המזבח הן בחי' העלאת מיין־נוקבין מנפש הבהמית שבנוגה אל שרשן ומקורן הן בחי' ד' חיות שבמרכבה הנושאות את הכסא פני שור ופני נשר וכו'... אכן בשריפת הפרה אדומה הנה על ידי השלכת עץ ארז ואזוב וכו' ונתינת מים חיים אל האפר נקרא בשם קידוש מי חטאת במשנה והיא בחינת קדש העליון... ולזאת מטהרת טומאת המת אף שהוא אבי אבות וכו' ולמטה מטה מנוגה").

ז) וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזּוֹהִי גַּם הַשַּׁיָּכוּת דְּפָרָשַׁת "חֻקַּת" לְחַג הַגְּאוּלָה של הרבי הריי"צ ממאסרו ביום **יי"ב תַּמּוּז, שֶׁלָּכֵן קוֹרִין אוֹתָהּ** את פרשת חוקת **(בְּכַמָּה וְכַמָּה שָׁנִים) בְּשַׁבָּת** (עליה נאמר בזוהר **דְּמִינֵהּ מִתְבָּרְכִין כּוּלְּהוּ יוֹמִין**[37] שממנה מתברכים כל הימים של השבוע) **שֶׁלְּפְנֵי יי"ב תַּמּוּז, וְעַל־כָּל־פָּנִים בִּסְמִיכוּת לְג' תַּמּוּז, שֶׁאָז הִתְחִילָה הַגְּאוּלָה (חוּפְשָׁה נִתְּנָה לוֹ** לצאת מבית האסורים, על מנת להישלח לעיר גלותו לשלוש שנים ולמעשה שוחרר בי"ב תמוז), **וְעַד שֶׁגַּם בַּמַּאֲמָר דְּי"ב תַּמּוּז הָרִאשׁוֹן** של שנת תרפ"ז ביישוב הסתירה לכאורה שפעם נאמר שמשה שלח מרגלים ופעם נאמר שבני ישראל שלחו מרגלים **שֶׁ"מֹשֶׁה הוּא יִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל הֵם מֹשֶׁה,**

ביאור בדרך אפשר

הוּבָא פֵּירוּשׁ רַשִׁ"י עַל פָּסוּק "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה" (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סְעִיף ד). **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּיָּדוּעַ שֶׁכְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְרַחְמִי אַדְמוֹ"ר בַּעַל הַשִּׂמְחָה וְהַגְּאוּלָה, הָיָה חָדוּר כָּל יָמָיו בַּעֲבוֹדָה דְּ"מִסְרַת נֶפֶשׁ"** על כל ענייני יהדות **בְּפוֹעַל, וּבְיַחַד עִם זֶה, הָיוּ כָּל עִנְיָנָיו בְּתַכְלִית הַהִתְיַשְּׁבוּת** מתוך יישוב הדעת ועל פי השכל. **וַאֲפִילוּ "הָעֲבוֹדָה הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָבַדְתִּי בְּהַרְבָּצַת תּוֹרָה וְחִזּוּק הַדָּת"**[38], כלשונו במכתבו לי"ב תמוז תרפ"ח, **שֶׁבִּגְלָלָהּ הָיָה הַמַּאֲסָר לִפְנֵי יי"ב תַּמּוּז, הִנֵּה אַף שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ לֹא הָיָה לָהּ מָקוֹם עַל־פִּי שֵׂכֶל, אֲפִילוּ לֹא עַל־פִּי שֵׂכֶל דִּקְדוּשָׁה, וּבָאָה בְּגִלּוּי מִצַּד הָעֲבוֹדָה דְּ"מִסְרַת נֶפֶשׁ" בְּפוֹעַל שֶׁלְּמַעְלָה לְגַמְרֵי מִמִּדִּידַת הַשֵּׂכֶל,** היינו תוך התעלות מוחלטת מגדרי השכל, **אַף־עַל־פִּי־כֵן הָיְתָה עֲבוֹדָה מְסוּדֶרֶת** ומאורגנת **בְּתַכְלִית** ו'בהתיישבות' מלאה **(אַף שֶׁטֶּבַע הָאָדָם הוּא שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁעוֹמֵד בִּתְנוּעָה שֶׁל "מִסְרַת נֶפֶשׁ" אֵין מָקוֹם אֶצְלוֹ לְחֶשְׁבּוֹנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה** אלא מתנהג למעלה ממדידה והגבלה לגמרי), **וְהָיְתָה** פעילותו של הרבי הריי"צ שנעשתה במסירות נפש ממש **מְחוּשֶׁבֶת וַעֲרוּכָה בְּאוֹפֶן שֶׁהַרְבָּצַת הַתּוֹרָה וְחִזּוּק הַדָּת תִּהְיֶה בְּמִדָּה הַיּוֹתֵר גְּדוֹלָה** בשילוב מיוחד של מסירות נפש ויציאה מכל הגדרים ביחד עם עבודה מאורגנת ומסודרת היטב.

וְעַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י בְּפָרָשָׁתֵנוּ[39] פרשת חוקת

---

36) ראה תניא אגה"ק סכ"ח. דרך מצוותיך קיא, ב. 37) זח"ב סג, ב. פח, א. 38) לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתבו לחגיגת יב תמוז הראשונה - בשנת תרפ"ח (נדפס בסה"מ תש"ח ע' 263. ולאח"ז ח"ב ע' פ). 39) כא, כא. - וראה בארוכה לקו"ש חל"ג ס"ע 134 ואילך. 40) לכאורה "לומר לך.. הכל" - אינו נוגע להבנת פשוטו של מקרא? אלא שמתרץ ומבאר למה שינה הכתוב - שזהו "לומר לך" - כולל גם "בן חמש" - כי כן הוא גם בפשטות הדברים (ובעולם העשי' הגשמי - לעומת

וידבר הוי׳ וגו׳ זאת חוקת התורה גו׳

ביאור בדרך אפשר

לוֹמַר לְךָ[40] שֶׁנְּשִׁיא הַדּוֹר הוּא כְּכָל הַדּוֹר, כִּי הַנָּשִׂיא הוּא הַכֹּל״, מוּבָן, שֶׁכֹּחַ זֶה לִפעוּל מתוך שילוב זה של מסירות נפש מצד אחד וסדר והתיישבות מצד שני, נוֹתֵן כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ״ר לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַד אֲפִילוּ לְמִי שֶׁ(רַק) בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכֻנֶּה[41] מי שהיותו נקרא בשם ״ישראל״ הוא אצלו כינוי בלבד

ביאור בדרך אפשר

כִּי הַנָּשִׂיא הוּא הַכֹּל״, מוּבָן, שֶׁכֹּחַ זֶה נוֹתֵן כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ״ר לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַד אֲפִילוּ לְמִי שֶׁ(רַק) בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל יְכֻנֶּה[41]. וְכַאֲשֶׁר נֵלֵךְ בַּדֶּרֶךְ שֶׁסָּלַל לָנוּ, יֶשְׁנָהּ הַהַכְטָחָה שֶׁיִּקּוּיִם מַה שֶּׁכָּתוּב[42] יְהִי ה׳ אֱלֹקֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבוֹתֵינוּ אַל יַעַזְבֵנוּ וְאַל יִטְּשֵׁנוּ, וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה אוֹר[43] בְּרוּחָנִיּוּת וְגַשְׁמִיּוּת[44].

ביאור בדרך אפשר

ושייכותו הפנימית לדבר לא נראית בגלוי. וְכַאֲשֶׁר נֵלֵךְ בַּדֶּרֶךְ שֶׁסָּלַל לָנוּ הרבי בעל הגאולה, יֶשְׁנָהּ הַהַכְטָחָה שֶׁיִּקּוּיִם מַה שֶּׁכָּתוּב[42] יְהִי ה׳ אֱלֹקֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבוֹתֵינוּ אַל יַעַזְבֵנוּ וְאַל יִטְּשֵׁנוּ, כפי שאמר הרבי הריי״צ עצמו לגבי מאסרו וגאולתו, וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה אוֹר[43] בְּרוּחָנִיּוּת וְגַשְׁמִיּוּת[44].

פשט שבתורה) - שנשיא הדור כו׳. ועפ״ז מובנת התמי׳ - דלכאורה הו״ל לרש״י לסיים בדוגמא ל״וישראל הם משה״ - וע״פ הנ״ל מובן, דבזה לא תמיד ישנה האמירה לך (שכן הוא בפועל) - אף שישראל דדור דעה דמשה - הם משה, משא״כ בנשיא הדור. 41) לשון כ״ק מו״ח אדמו״ר במכתבו הנ״ל. וראה לקו״ש ח״ח בהוספות ע׳ 329 ואילך. 42) מלכים־א ח, נז. 43) ע״פ לשון הכתוב - בא יו״ד, כג. 44) לשון כ״ק מו״ח אדמו״ר - ג׳ תמוז תרפ״ז (נדפס בסה״ש תרפ״ז ע׳ 169 ואילך). וראה לקו״ש ח״ח ע׳ 336 הערה ד״ה יהי.

המשך מעמוד ג

העולם גזר ואמר השמים שמים להוי׳ והארץ נתן לבני אדם, כשבקש ליתן את התורה, בטל את הגזירה הראשונה ואמר התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים, ואני המתחיל שנאמר[2] וירד הוי׳ על הר סיני וגו׳, וכתיב ואל משה אמר עלה אל הוי׳[3], וז״ש[4] כל אשר חפץ הוי׳ עשה בשמים ובארץ״.

כשם שיש ביטול הגזירה בכללות העולם (שהוא ענין חיבור ״שמים״ – רוחניות, ו״ארץ״ – גשמיות), כך יש **באדם גופא**: ביטול הגזירה בין גופו לנפשו (רוחניות וגשמיות שבו), **ובנפש גופא**: בין המוחין, הבנה והשגה, שמאיר בה האמת כפי שהיא מצד חכמתו ית׳, בחי׳ ״עליונים״ שבו, לעבודת המדות, רגש האדם, הקשורה עם מציאותו, בחי׳ ״תחתונים״ שבו.

קודם מתן תורה לא הי׳ יכול להיות חיבור אמיתי בין ״מוחין״ ל״מדות״, שעבודת המוחין, ביטול, תומשך ותורגש במדות. ורק לאחר ביטול הגזירה במתן תורה ניתן הכח שיהי׳ התחברות והתכללות הפכיים (כנ״ל), באופן שיוכל לעבוד את ה׳ בכל סוגי עבודה.

כדאיתא בספרי עה״פ[5] ״ואהבת את הוי׳ אלקיך – שנדרש מאדם הן אהבה והן יראה, אע״פ שאין לך אהבה במקום יראה ויראה במקום אהבה אלא במדת הקב״ה בלבד״, כי ממתן תורה ניתן הכח לחבר ב׳ הפכים של אהבה ויראה יחד – ״אהבה במקום יראה ויראה במקום אהבה״[6].

---

2) יתרו יט, כ.
3) שם, כ.
4) לקמן קלה, ו.
5) ואתחנן ו, ה.
6) מלקו״ש חל״ה ע׳ 103 (משיחת י״ט כסלו ה׳תשכ״ב).

בס"ד. שיחת שבת פרשת חוקת, יו"ד תמוז, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "זאת חוקת התורה", "לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חוקה, גזירה היא מלפני אין לך רשות להרהר אחריה",

- שכוונת רש"י היא לבאר הלשון "זאת חוקת התורה", שמשמעותו שפרה האדומה היא החוקה היחידה שבכל התורה (מה־שאין־כן "זאת חוקת הפסח"[1], שפירושו: "זאת" - הדינים שנאמרו לאחרי זה, "כל בן נכר לא יאכל בו"[1], הם חוקת הפסח[2], מה־שאין־כן הדינים שלפני זה), להיותה ה"חוקה" היחידה שאין לה מקום בשכל לחלוטין (ולא כמו שאר החוקים, שבכללות הם בגדר השכל, אלא שיש עליהם קושיות כו'; ורק "טהרת מי חטאת" שמנה רש"י בפרשת אחרי[3], מובנת בכללות על־פי שכל כשאר חוקי התורה[4], כיון שאין מקריבים ממנה על המזבח, ועשייתה דוקא חוץ לשלש מחנות.

ועל־פי־זה יובן דיוק לשון רש"י "השטן" (ולא "יצר הרע"), "מונין" (ולא "משיבין"), "אין לך רשות להרהר אחריה" (ולא "אי אתם רשאין להפטר"), כי במצוה שאין לה מקום בשכל לחלוטין, לא שייך שהיצר הרע ואומות העולם יהיו "משיבין", להוכיח שאינה מפי הקדוש־ברוך־הוא חס־ושלום (כמו במצוות שבכללות הם בגדרי השכל, ומכל־מקום יש עליהם קושיות), ובמילא אין קא־סלקא־דעתך ש"רשאין להפטר"; אלא רק "מונין את ישראל", לצערם ולקנטרם כו', כמו ה"שטן", שרק מפריע ומצער כו', אבל לא מבטל את הדבר -

הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ח עמוד 123 ואילך; שם עמוד 183 ואילך - בפירוש "זאת חוקת התורה" שבפרשת מטות[5].

* * *

ב. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל וידבר גו' זאת חוקת התורה וגו'.

* * *

ג. הביאור בפירוש רש"י בסוף פרשתנו, "ויכו אותו", "משה הרגו, כדאיתא בברכות בהרואה[6], עקר טורא בר תלתא פרסי וכו'",

- דכיון שהקדוש־ברוך־הוא אמר למשה[7] "אל תירא אותו", לפי "שהיה משה ירא להלחם שמא תעמוד לו זכותו של אברהם" (מה־שאין־כן בני ישראל שהיו בטוחים בנצחון בכח תפלתו של משה), על כרחך צריך לומר, שגם "כי בידך נתתי אותו"[7], קאי על משה לבדו, ולכן מפרש רש"י "משה הרגו".

ואף־על־פי־כן נאמר "ויכו" לשון רבים, כי לאחרי שעוג "עקר טורא בר תלתא פרסי", כגודל השטח של מחנה ישראל, היינו, שרצה לאבד חס־ושלום את כל בני ישראל, זרע אברהם, בטלה ממנו זכותו של

---

*) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפסה בהוספות ללקו"ש ח"ח ע' 289 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

1) ראה שו"ע יו"ד סרמ"ו ס"ו. ובט"ז שם "שהוא המנהג בכל יום".

2) ראה גם תורת מנחם חל"ז ע' 206. וש"נ.

3) כולל מצוות יסודי התורה: אחדות ה', אהבתו ויראתו וכו' ש"הדרך לאהבתו ויראתו" היא שיתבונן האדם במעשיו (של ה') .. ויראה מהן חכמתו .. מיד הוא .. מתאווה תאווה גדולה לידע כו' (ראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ב). ראה גם תורת מנחם חמ"א ע' 70. וש"נ.

4) הל' ת"ת סוף פ"א.

5) ראה תורת מנחם חמ"א ע' 284. וש"נ.

6) שמות ג, א.

7) שמו"ר (פ"ב, ב) ותנחומא שם (ז).

אברהם*, ושוב לא היו זקוקים לזכותו של משה דוקא, אלא גם שאר בני ישראל היו יכולים להרגו, ועוד זאת, ש"משה הרגו" בשליחותם של כל ישראל, שנתחייבו להרגו מצד "אם בא להרגך השכם להרגו"[8].

ורש"י לא מסתפק בציון ל'ברכות', ומוסיף "בהרואה", שבהתחלת הפרק מדובר אודות ברכת הנס דרבים, שמזה מוכח, שגם מה ש"משה הרגו" היה נוגע לרבים.

וענין זה (שגם ענין שנעשה על־ידי משה נעשה נס של כל ישראל) שייך לי"ב תמוז, שעל־ידי ה'מסירות נפש' של בעל הגאולה המשיך גאולה לכל בני ישראל -

הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' שם עמוד 134 ואילך.

---

*) שהרי[9] "בתוהא על הראשונות", "איבד את הראשונות"[10]. ואף שבפועל רק התכוון לאבד את ישראל, ומחשבתו לא באה לידי פועל - הרי אצל אומות העולם מצרף הקדוש־ברוך־הוא מחשבה רעה למעשה[11]. ולכן, אף שבעקירת ההר רק רצה להורגם[12] - ומענישין על החטא דוקא, ולא על ההכנה, ובדוגמת הלוקח כלי ברזל בידו להרוג חבירו - הרי זה נחשב לחטא שמענישין עליו[13].

---

8) יג, ג.
9) שם, כא.
10) ראה גם במכילתא בפירוש הנבואה שבשירה "בגדול זרועך ידמו כאבן" (בשלח טו, טז) — שמדבר ב"כל מלכי כנען" כשיבואו וילחמו בישראל.
11) בשלח שם, טו.
12) ראה וישב לז, כה. ובכ"מ.
13) לו, ג ואילך.
14) עקב ח, ד. וראה רש"י שם.
15) בשלח טז, לה.
16) ראה סנהדרין קז, רע"א.
17) ראה גם שיחת ש"פ שלח בתחלתה (לקמן ריש ע' 32).

וש"נ.
18) ראה מכילתא יתרו יט, ט.
19) שלח יג, כז.
20) שם, כח.
21) שם יד, ט.
22) כו, סד. מספרי (שם כז, ד) ותנחומא שם (ז). וראה גם שיחת ש"פ שלח דאשתקד ס"כ (תורת מנחם ח"מ ע' 144 ואילך).
23) ראה סוטה לה, א: "ולא היא כו'".
24) פנחס כז, ד.
25) שלח שם, ח.
26) ראה הוספות לתו"א קו, ג ואילך.
27) סוטה מו, סע"א.

אגרות קודש

ב"ה, ג' תמוז, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ' סיון.

וכיון שנכנסים הננו לחדש הגאולה של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר היתה בזה גאולת הרבים בעת ההיא ולשנים ולדורות הבאים לאחרי זה, וכמובן מפרטי הענינים של פרשת המאסר והגאולה.

הנה יבוא זה בפועל בפעולות באותם השטחים עליהם מסר נפשו, הם עניני הפצת היהדות בכלל והפצת המעינות ביחוד, שכל השייכים ויודעים עד"ז מחוייבים בזה, וכיון שלהצלחת העבודה זקוקים למנוחה שמחה וטוב לבב, הנה רועה ישראל יאר פניו ויגאל אותו מכל ענינים המבלבלים, וימלא את כל הנ"ל מתוך הרחבה אמתית הן בגשמיות והן ברוחניות.

בברכת הצלחה ולבשו"ט,

מ. שניאורסאהן

בס"ד. משיחות ש"פ חוקת, ז' תמוז ה'תש"נ.

א. בפרשת חוקת – ישנו דבר תמוה בנוגע לסדר הפרשיות שבספר במדבר:

מלבד "פרשה שבראש הספר (ש)לא נאמרה עד אייר ("באחד לחודש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים"[1]). . אין סדר מוקדם ומאוחר בתורה"[2] – נכתבו שאר הפרשיות על סדר המאורעות[3]:

פרשת נשא – פרשיות ומאורעות שהיו בר"ח ניסן (בשנה השנית), כמו: "צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה גו'"[4], ש"פרשה זו נאמרה ביום שהוקם המשכן"[5]; "ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן גו'"[6], "ראש חודש ניסן הי'"[7].

פרשת בהעלותך – פרשת נרות ("בהעלותך את הנרות גו'"[8]), פרשת לוים ("קח את הלוים גו'"[9]), ופרשת טמאים ("ויהי אנשים וגו'[10], משום הלכות הפסח"[11]), שהם מה"שמונה פרשיות (ש)נאמרו בו ביום", בר"ח ניסן[5]. ובהמשך הפרשה: "ויהי בשנה השנית בחודש השני בעשרים בחודש נעלה הענן גו'"[12] – כ' אייר.

פרשת שלח – שילוח המרגלים שהי' בכ"ט סיון[13].

ופרשת קורח – מחלוקת קורח שהיתה לאחרי ביאת המרגלים (בתשעה באב[13]), כדאיתא בסדר עולם[14].

ועפ"ז תמוה שלאח"ז באה פרשת חוקת, "זאת חוקת התורה גו' ויקחו אליך פרה אדומה גו'" – אע"פ ש(גם) "פרשת פרה אדומה"[15] היא מהשמונה פרשיות שנאמרו בר"ח ניסן[16], כמה חדשים לפני המאורעות שבפרשיות שלח וקורח!

ב. תמיהה זו מתחזקת יותר בהמשך הפרשה:

לאחרי פרשת פרה אדומה נאמר בהמשך לה[17] "ויבואו בני ישראל כל העדה מדבר צין גו'", ומפרש רש"י "כל העדה, עדה השלמה שכבר מתו מתי מדבר ואלו פרשו לחיים". וכן בההמשך, "ויסעו מקדש ויבואו בני ישראל כל העדה הר ההר"[18], ומפרש רש"י "כל העדה כולם שלמים ועומדים להכנס לארץ . . שכבר כלו מתי מדבר ואלו מאותן שכתוב בהן[19] חיים כולכם היום".

כלומר, המשך הפרשה (בסמיכות לפרשת פרה אדומה) הוא בנוגע למאורעות שאירעו בסוף שנת הארבעים (לאחרי שכלו מתי מדבר) – מתחיל ממיתת מרים[17], (ובהמשך לזה) מי מריבה[20], מיתת אהרן בהר ההר[21], כיבוש סיחון ועוג[22], ועד לסיום וחותם הפרשה – "ויסעו בני ישראל ויחנו בערבות מואב מעבר לירדן ירחו".

ותמוה – שסיפור המאורעות דסוף שנת הארבעים מתחיל בהמשך ובסמיכות לפרשת פרה אדומה שנאמרה בר"ח ניסן (ונשרפה בשני בו) בשנה השנית, לפני כל המאורעות שבפרשיות שלח וקורח – דילוג[23] בזמן מן הקצה אל הקצה, מהתחלת הארבעים שנה (שנה השני') לסוף הארבעים שנה!

ג. ולהעיר:

בנוגע למיתת מרים – מתרץ רש"י[17] "למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה ("דאין

---

1) ר"פ במדבר.
2) פרש"י בהעלותך ט, א.
3) בהבא לקמן – ראה גם סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 508 ואילך בהערות.
4) ה, ב.
5) פרש"י עה"פ – מגיטין ס, סע"א.
6) ז, א.
7) פרש"י עה"פ.
8) ח, ב.
9) שם, ו.
10) ט, ו.
11) פרש"י גיטין שם.
12) יו"ד, יא.
13) תענית כט, א.
14) רבא פ"ח. הובא ברשב"ם ותוס' ב"ב קיט, א.
15) גיטין ס, רע"ב.
16) ומיד גם עשייתה – "בשני נשרפה הפרה" (פרש"י שם – ירושלמי מגילה פ"ג ה"ה. פרש"י נשא ז, א).
17) כ, א.
18) שם, כב.
19) ואתחנן ד, ד.
20) "ותמת שם מרים גו' ולא הי' מים לעדה וגו'", כי, "כל מ' שנה הי' להם הבאר בזכות מרים", ולאחרי מיתת מרים "לא הי' מים לעדה" (פרש"י שם, ב).
21) כ, כח.
22) כא, כא ואילך.
23) להעיר מהשייכות ד"חוקת התורה" ל"חוקת הפסח" (ראה שמו"ר פי"ט, ב) – שענינו של פסח הוא דילוג וקפיצה (פרש"י בא יב, יא-יג).

כאן מקומו, שהרי . . בשנה שני' שרפו פרה אדומה ומיתת מרים היתה בסוף מ' שנה"[24]), לומר לך מה קרבנות מכפרין אף מיתת צדיקים מכפרת". ועפ"ז יש לומר, שלאחרי מיתת מרים (שצריכה להיות בסמיכות לפרשת פרה) באים בהמשך הפרשה שאר המאורעות דסוף שנת הארבעים.

אבל, כיון שכל עניני התורה הם בתכלית הדיוק, מסתבר לומר, שגם המשך הפרשה ע"ד המאורעות דסוף שנת הארבעים (במעמד ומצב ד"כל העדה", "עדה השלמה", "כולם שלמים ועומדים להכנס לארץ"), קשור ושייך (לא רק ל(זמן)מיתת מרים שנסמכה לפרשת פרה, אלא גם) לפרשת פרה[25], למרות הריחוק שביניהם בזמן.

ד. ויובן בהקדים דבר תמוה בהמסופר בסיום פרשתנו אודות התחלת הכניסה לארץ ("שלמים ועומדים להכנס לארץ") — בכיבוש ארץ סיחון ועוג[26]:

בסיום פרשתנו נאמר[27] "וישלח משה לרגל את יעזר וילכדו בנותי' ויורש את האמורי אשר שם", ומפרש רש"י: "המרגלים לכדוה, אמרו לא נעשה כראשונים, בטוחים אנו בכח תפלתו של משה להלחם".

וצריך להבין:

כיון שמשה שלח "לרגל את יעזר" — למה שינו המרגלים משליחותו של משה[28] והוסיפו ולכדוה?!

יתירה מזה: השינוי וההוספה משליחותו של משה הוא חטאם של המרגלים הראשונים — שמשה שלח אותם "לתור את הארץ"[29], "וראיתם את הארץ גו' ואת העם גו' החזק הוא הרפה גו' הבמחנים אם במבצרים וגו'"[30], והם שינו משליחותו של משה בזה שהוסיפו (על תיאור מצבה של הארץ והעם היושב בה, "עז העם גו' והערים בצורות גו'"[31], ואמרו גם) מסקנא משלהם — "לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו"[32]. ואיך יתכן שבידעם הקלקול שאירע ע"י ההוספה דמרגלים הראשונים, ויתירה מזה מפני ש"אמרו לא נעשה כראשונים" — שינו והוסיפו גם הם ("כראשונים") על שליחותו של משה עי"ז שלכדו את יעזר?!

ה. ותמיהה נוספת — בנוגע להתיישבות בנ"י בארץ סיחון ועוג:

בסיום פרשתנו נאמר "וישב ישראל בכל ערי האמורי בחשבון ובכל בנותי'"[33], "וישב ישראל בארץ האמורי"[34], "ויירשו את ארצו"[35] (של עוג). ומבואר בפרטיות יותר בפרשיות שלאח"ז (בס"פ מטות ובס"פ דברים) — שארץ סיחון ועוג ניתנה לבני גד ולבני ראובן וחצי שבט המנשה (לאחרי שבני גד ובני ראובן ביקשו ש"יותן את הארץ הזאת לעבדיך לאחוזה"[36]), ובנו שם ערים לשבת, ולא עוד אלא ש"ויקראו בשמות את שמות הערים אשר בנו"[37] (כולל גם ש"הסבו את שמם לשמות אחרים"[38]), ועד שמצינו ביאיר בן מנשה ש"ויקרא אתהן חוות יאיר", "לפי שלא היו לו בנים קראם בשמו לזכרון"[39] — שכל זה מדגיש את תוקף הקנין וההתיישבות בערים אלו.

ולכאורה צריך להבין:

בכו"כ פסוקים שבהם הבטיח הקב"ה למשה ע"ד כניסת בנ"י לארץ ישראל — נתפרש ארץ כנען[40], שהיא בעבר הירדן המערבי[41]. וכפי שמצינו בשילוח המרגלים — "וישלח אותם משה לתור את ארץ כנען"[42], "ויעלו ויתורו את הארץ ממדבר צין

24) שפ"ח כאן.

25) כמודגש בכך שהם חלק מפרשה ששמה "חוקת", "זאת חוקת התורה גו' ויקחו אליך פרה אדומה".

26) להעיר מפרש"י (פינחס כז, יב. ר"פ ואתחנן) "כיון שנכנס משה לנחלת בני גד ובני ראובן (ארץ סיחון ועוג) שמח ואמר כמדומה שהותר לי נדרי".

27) כא, לב.

28) ובפרט ששינוי בהשליחות מבטל השליחות (רמב"ם הל' שלוחין ושותפין פ"א ה"ב ואילך. שו"ע חו"מ סקפ"ב ס"ב ואילך). ולהעיר מהשקו"ט בהוספה על השליחות (כתובות צח, ב ואילך. מעילה כ, סע"ב. רמב"ם שם ה"ד. שו"ע שם ס"ח).

29) שלח יג, טז.

30) שם, יח-יט.

31) שם, כח.

32) שם, לא.

33) כא, כה.

34) שם, לא.

35) שם, לה.

36) מטות לב, ה.

37) שם, לח.

38) פרש"י עה"פ.

39) שם, מא ובפרש"י.

40) "כל שבעה גוים במשמע שכולן בכלל כנעני הם" (פרש"י בא יג, ה).

41) וגבולותי' נתפרשו בפ' מסעי (לד, ב ואילך) — "זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה ארץ כנען לגבולותי' וגו'".

42) שלח יג, יז.

עד רחב לבא חמת"[43], "הלכו בגבולי' וכו' כמו שמפורש בגבולות הארץ בפרשת אלה מסעי"[44], היינו, שהמרגלים תרו רק את ארץ כנען (בעבר הירדן המערבי), שאותה התכוננו לכבוש ולהתיישב בה ע"פ ציווי ה'.

משא"כ בנוגע לארצות שבעבר הירדן מזרחה — לא מבעי ארץ אדום, עמון ומואב שלא כבשו בנ"י [כמ"ש בפרשתנו[45] "וימאן אדום נתון את ישראל עבור בגבולו ויט ישראל מעליו"[46], ועד"ז עמון, "כי עז גבול בני עמון", "ומהו חזקו, התראתו של הקב"ה שאמר להם אל תצורם וגו'"[47], ועד"ז מואב, "לפי שנאמר[48] אל תצר את מואב"[49]], אלא אפילו בנוגע לארץ סיחון ועוג שכבשו בנ"י — מפורש בפרשתנו[50] "וישלח ישראל מלאכים אל סיחון מלך האמורי לאמר אעברה בארצך גו' עד אשר נעבור גבולך" (ללכת לארץ כנען), ורק כאשר "לא נתן סיחון את ישראל עבור בגבולו ויאסוף סיחון את כל עמו ויצא גו' וילחם בישראל"[51] ("לפי שכל מלכי כנען היו מעלין לו מס שהי' שומרם . . אמר להם כל עצמי איני יושב כאן אלא לשמרם מפניכם"[52]), אזי "ויכהו[53] ישראל גו' ויירש את ארצו"[54], היינו, שבתחילה לא הי' בדעתם של משה וישראל לכבוש ארץ סיחון ועוג, כי אם, להכנס לארץ כנען, בעבר הירדן המערבי.

ועפ"ז תמוה ביותר: איך יתכן שבני גד ובני ראובן רצו להתיישב בארץ סיחון ועוג שבעבר הירדן המזרחי — בה בשעה שכל בנ"י יודעים שרצונו של הקב"ה ליתן להם ארץ כנען, בעבר הירדן המערבי להתיישב שם?!

יתירה מזה:

בקשת בני גד ובני ראובן "אל תעבירנו את הירדן" לארץ כנען היא בדוגמת המרגלים שלא רצו להכנס לארץ כנען. ואיך יתכן שבידעם הקלקול שנעשה ע"י המרגלים שלא רצו להכנס לארץ כנען, ביקשו גם הם "אל תעבירנו את הירדן"?!

[ואף ש"מקנה רב הי' לבני ראובן ולבני גד גו' ויראו גו' והנה המקום מקום מקנה גו' ארץ מקנה היא ולעבדיך מקנה"[55] — תמוה: היתכן שבשביל טובת המקנה יוותרו על טובתם הם ושל נשיהם וטפם בענין נעלה ביותר כהכניסה לארץ ישראל?! והרי ההתחשבות בטובת המקנה ולוותר עי"ז על טובת האדם היא היפך השכל, ועאכו"כ של "דור דעה"[56], דורו של משה רבינו].

ותמיהה גדולה יותר — שמשה רבינו הסכים לבקשתם שלא יעברו את הירדן,

[אף שהשוה אותם למרגלים באמרו "כה עשו אבותיכם בשלחי אותם גו' לראות את הארץ גו' ויניאו את לב בני ישראל לבלתי בוא אל הארץ אשר נתן להם ה' גו' והנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים חטאים גו' ויסף עוד להניחו במדבר גו'"[57].

ומענה בני גד ובני ראובן "ואנחנו נחלץ חושים לפני בני ישראל"[58], שולל רק ההפחדה "שיהיו סבורים שאתם יראים לעבור מפני המלחמה וחוזק הערים והעם"[59], אבל אינו שולל החסרון שלא נכנסו לארץ כנען, ובלשון המדרש[60] ש"ישבו להם חוץ מארץ ישראל"[61]].

---

43) שם, כא.
44) פרש"י עה"פ.
45) כ, כא.
46) וכמפורש בפ' דברים (ב, ה) "אל תתגרו בם וגו'".
47) כא, כד ובפרש"י.
48) דברים ב, ט.
49) פרש"י כא, כו.
50) שם, כא-כב.
51) שם, כג.
52) פרש"י עה"פ.
53) שם, כד.
54) ועד"ז בנוגע לעוג — "ויפנו ויעלו דרך הבשן ויצא עוג מלך הבשן לקראתם גו' למלחמה", ואז, "ויכו אותו גו' ויירשו את ארצו" (שם, לג-לה). ובפי' הרמב"ן (שם, כא): "ולא שלחו אל עוג דברי שלום, כי הוא כאשר ראה כי הכו את סיחון יצא לקראתם להלחם".

55) מטות לב, א ואילך.
56) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדב"ר פי"ט, ג. וש"נ.
57) מטות לב, ח ואילך.
58) שם, יז.
59) פרש"י שם, ז.
60) במדב"ר פכ"ב, ז. — ומסיים (שם, ט): "עליהם נאמר (משלי כ, כא) נחלה מבוהלת בראשונה ואחרינה לא תבורך", ובפי' ידי משה: "לפי שבא"י כתיב ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד וגו', משא"כ הם שנטלו בראשונה מעבר לירדן אינה מבורכת כ"כ כמו א"י" (וראה לקו"ת בחוקותי נ, ב. לקו"ש ח"ח ע' 187 הערה 6). ומזה מובן שגם לאחרי שמשה הסכים לבקשתם, נשאר בזה ענין בלתי-רצוי.
61) ראה ספרי עה"פ תבוא כו, ג: "כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו . . פרט לעבר הירדן שנטלו מעצמם" (וראה רמב"ן פרשתנו כא, כא. אוה"ח מטות לב, ז).

ו. ויש לומר הביאור בכל זה:

הדור ש"כולם שלמים ועומדים להכנס לארץ" לאחרי שזה־עתה נסתיים קיום הגזירה שע"י חטא המרגלים — בודאי נזהרו בתכלית שלא לחזור ח"ו על הטעות של אבותיהם שנשארו במדבר. ויתירה מזה — מסתבר שהשתדלו לתקן הקלקול שנעשה ע"י חטא המרגלים.

ועפ"ז יש לבאר הנהגת המרגלים ששלח משה לרגל את יעזר ששינו והוסיפו על שליחותו של משה בלכידתה של יעזר:

באמירתם "לא נעשה כראשונים" היתה כוונתם (נוסף על הזהירות מהנהגת המרגלים הראשונים) גם לתקן את הנהגת המרגלים הראשונים.

וכיון ששלימות התיקון הוא ע"י ענין דוגמתו[62] — לכן, כשם שחטא המרגלים הראשונים הי' השינוי והוספה על שליחותו של משה באופן בלתי־רצוי באמרם "לא נוכל לעלות גו'", שינו והוסיפו גם הם אבל באופן טוב ורצוי (שינוי למעליותא) שאף ששלחם רק לרגל את יעזר, הוסיפו ולכדוה, ואדרבא דוקא ע"י (שהיו "בטוחים . . בכח תפלתו של) משה להלחם".

ז. ועד"ז בנוגע להתיישבות (דבני גד ובני ראובן וחצי שבט המנשה) בעבר הירדן המזרחי — שכוונתם היתה לתקן החטא דדור המדבר שלא רצו להכנס לארץ:

בהבטחת הקב"ה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים ע"ד ירושת הארץ כתיב[63] "ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת", ומונה בפרטיות "את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני ואת החתי ואת הפריזי וגו' ואת היבוסי", ומפרש רש"י: "עשר אומות יש כאן, ולא נתן להם אלא שבעה גוים, והשלשה אדום ומואב ועמון והם קיני קניזי וקדמוני, עתידים להיות ירושה לעתיד".

ויש לומר, שכוונת בני גד ובני ראובן להתיישב בעבר הירדן המזרחי היתה למהר ולזרז ירושת הארץ בשלימותה, לא רק ארץ שבעה אומות, אלא כל עשר אומות — עי"ז שבנ"י יתיישבו לא רק בארץ כנען, בעבר הירדן המערבי, אלא גם בעבר הירדן המזרחי, בארץ סיחון ועוג[64], שבה נכלל חלק מארץ עמון ומואב, כמארז"ל[65] "עמון ומואב טיהרו בסיחון", כמ"ש בפרשתנו[66] "והוא (סיחון) נלחם במלך מואב הראשון ויקח את כל ארצו מידו", "למה הוצרך להכתב, לפי שנאמר אל תצר את מואב, וחשבון משל מואב היתה, כתב לנו שסיחון לקחה מהם ועל ידו טהרה לישראל"[67].

ועפ"ז יש לומר שכוונתם היתה לתקן החטא דדור המדבר שלא רצו להכנס לארץ ע"י ענין דוגמתו, באופן טוב ורצוי (למעליותא) — שכשם שדור המדבר לא רצו להכנס לארץ כנען (בגלל המרגלים ש"ויניאו את לב בני ישראל לבלתי בוא אל הארץ אשר נתן להם ה'"), כך גם הם לא רצו להכנס לארץ כנען ("אל תעבירנו אל הירדן") למעליותא (היפך דור המדבר) — כדי שירושת הארץ תהי' בשלימות, נוסף על ארץ כנען (שבעה אומות) גם (התחלת) כיבוש וירושת ארץ עשר אומות[68].

---

62) וע"ד שמצינו בענין התשובה — "איזו היא תשובה גמורה, זה שבא לידו דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו ופירש ולא עשה" (רמב"ם הל' תשובה רפ"ב).

63) לך לך טו, יח ואילך.

64) להעיר מהשקו"ט וחילוקי הדעות אם ארץ סיחון ועוג היא בכלל הארץ שנתן ה' לאברהם (ראה אנציק' תלמודית ערך א"י (ע' רה-ו). לקו"ש חי"ג ע' 125 הערה 20. וש"נ). וראה לקמן הערה 68.

65) גיטין לח, א. וש"נ.

66) כא, כו.

67) פרש"י עה"פ.

68) ולהדעות* שארץ סיחון ועוג היא בכלל ארץ שבעה גוים (אף שיש חילוק בין עבר הירדן לארץ כנען)** — אולי יש לומר: הטעם שמשה רבינו ביקש תחילה מסיחון "אעברה בארצך גו' עד אשר נעבור גבולך", הוא, מפני שצריך להקדים הכיבוש דארץ כנען לעבר הירדן — ע"ד "הארצות שכבש דוד חוץ לארץ כנען . . (ש)ירדו ממעלת ארץ ישראל, מפני שכבש אותם קודם שיכבוש כל ארץ ישראל . . ואילו תפס כל ארץ כנען לגבולותי' ואח"כ כבש ארצות אחרות הי' כיבושו כולו כארץ ישראל לכל

*) וכן היא דעת רש"י בפשוטו של מקרא: "ואת הרפאים" (לך לך טו, כ) – "ארץ עוג, שנאמר בה (דברים ג, יג) ההוא יקרא ארץ רפאים" (וכן מפרש בפסוק "ההוא יקרא ארץ רפאים" – "היא אותה שנתתי לאברהם"). "את הכנעני ואת החתי" (משפטים כג, כח) – "החתי והכנעני (מז' האומות) הם ארץ סיחון ועוג". ובפ' שופטים (יח, ב): "ארץ כנען שמעבר הירדן ואילך נקראת ארץ ה' עממין, ושל סיחון ועוג ב' עממין אמורי וכנעני" (ולהעיר מהשינוי בפרש"י – חתי וכנעני או אמורי וכנעני. ואכ"מ).

**) ומ"ש בספרי "פרט לעבר הירדן שנטלו מעצמם" – "הוא על ישיבת הארץ, כי . . לא כל הארצות שוות . . כענין קדושת האדץ עצמו שמצינו עשר קדושות בארץ עצמה במקומותי'" (אוה"ח דברים ג, יג), אף ש"נוהג בה תרומות ומעשרות מדאורייתא וכל המצוות התלויות בארץ, וכן מבואר ברבות נשא פ' ז' עשר קדושות הן, א"י מקודשת מכל הארצות כן ארץ כנען מקודשת מעבר הייצא רדן כו' ע"ש, הרי עכ"פ עבר הירדן הוא בכלל קדושת הארץ המקודשת מכל הארצות כו'" (אוה"ת מטות ע' א'שלט).

ויש לומר, שעי"ז ניתוסף עילוי ושלימות בכיבוש וירושת הארץ – שבזמנו של משה רבינו[69] נעשה כבר מעין והכנה לכיבוש וירושת הארץ לעתיד לבוא, כל עשר אומות[70].

ולכן הסכים משה רבינו לבקשתם והנחיל להם את עבר הירדן המזרחי, "חוץ מארץ ישראל" – כיון שע"י ישיבתם בעבר הירדן המזרחי ("חוץ מארץ ישראל") ניתוסף עילוי ושלימות בכללות הענין דכיבוש וירושת הארץ[71].

ח. ובביאור הטעם שההשתדלות בכיבוש וירושת כל ארץ ישראל, גם ארץ קיני קניזי וקדמוני (ע"י הכיבוש וההתיישבות בארץ סיחון ועוג, שבזה נכלל החלק דעמון ומואב שטיהרו בסיחון), היתה אצל בני גד ובני ראובן דוקא[72] – יש לומר: ידוע[73] שהטעם שבני גד ובני ראובן שהי' להם "מקנה רב" רצו לקבל נחלתם בעבר הירדן המזרחי שהיתה "ארץ מקנה" – כיון שרצונם הי' להתעסק עם מרעה צאן שאין בזה טרדא כמו בהתעסקות בחרישה וזריעה בארץ כנען.

וגם בזה מודגש התיקון דחטא המרגלים ע"י ענין דוגמתו:

המרגלים – רצו להשאר במדבר ולא להכנס לארץ כדי שיוכלו להיות מובדלים מעניני העולם[74], אלא, שהמרגלים סברו שכל בנ"י צריכים להשאר במדבר, ו"טעו בזה טעות גדול", כיון שהכוונה היא לעסוק בבירור העולם דוקא;

משא"כ בני גד ובני ראובן, שידעו שהכוונה היא לעסוק בבירור העולם ע"י הכניסה לארץ דוקא (ואדרבה, רצונם הי' שהכניסה לארץ תהי' בתכלית השלימות, מעין ודוגמת לעתיד לבוא, כנ"ל), אלא שביקשו שהם ישארו בעבר הירדן (וגם זה – רק לאחרי ש"נחלץ חושים לפני בני ישראל . . עד התנחל בני ישראל איש נחלתו"[75]),

ועל זה הסכים משה רבינו, כיון שאצל מיעוט בנ"י צ"ל העבודה באופן שלמעלה מהתעסקות בעניני העולם[76], ואדרבה, עי"ז ניתוסף כח בעבודתם של רוב בנ"י שעיקר עסקם בבירור העולם (כשם שע"י התיישבות בני גד ובני ראובן בעבר הירדן המזרחי ניתוסף שלימות בכללות הענין דכיבוש וירושת הארץ, כנ"ל).

וענין זה מודגש גם בהשייכות לארץ קיני קניזי וקדמוני – ע"י עמון ומואב שטיהרו בסיחון:

בטעם החילוק שבין ארץ שבע אומות (שניתנה לבנ"י מיד) לארץ קיני קניזי וקדמוני (ש"עתידים להיות ירושה לעתיד") – מבאר אדמו"ר האמצעי (במאמרו הידוע ד"ה אל תצר את מואב[77]) ששבע אומות הם כנגד ז' המדות (ז' תחתונות), וג' הארצות קיני קניזי וקדמוני הם כנגד ג' המוחין (ג' ראשונות, חב"ד). וכיון שעיקר העבודה בזמן הזה היא בבירור ז' המדות, לכן קיבלו רק ארץ ז' אומות שכנגד ז' המדות, ולעתיד לבוא שיתגלו ג' המוחין

דבר" (רמב"ם הל' תרומות פ"א ה"ג), ועד"ז בנוגע לארץ סיחון ועוג ש"זולת טעם הקדימה (שכבשוה קודם שכבשו ארץ כנען). . דין א"י יש לה לכל דבר" (אוה"ח מטות לב, ג).

וכיון ששינוי הסדר דכיבוש הארץ (שכבשו תחלה ארץ סיחון ועוג ואח"כ ארץ כנען) נגרם כתוצאה מחטא המרגלים [שהרי לולי חטא המרגלים היו נכנסים תחלה לארץ כנען, ורק בגלל חטא המרגלים הוצרכו לחזור לאחוריהם למדבר ולסבב את הר שעיר עד ארץ מואב, ולסבב ארץ מואב ועמון עד ארץ סיחון ועוג (פרש"י דברים א, מ ואילך)], רצו בני גד ובני ראובן לתקן הדבר ע"י ההתיישבות בארץ סיחון ועוג, כדי להדגיש שייכותה לבנ"י*** (ועפ"ז יומתק שהכתוב מדגיש את השתדלותם בהתוקף דקנין הערים גם ע"י קריאת שמות, כנ"ל ס"ה).

69) שעל ידו נעשה ה"קידוש" דארץ ישראל כולה (גם בעבר הירדן המערבי), כמ"ש (ברכה לד, א) "ויראהו ה' את כל הארץ וגו'", ואמרו חז"ל (ב"ב נו, א) "כל מקום שהראהו הקב"ה למשה חייב במעשר" (וראה לקו"ש חכ"ח ע' 212 ואילך. וש"נ).

70) להעיר מילקוט דוד פ' מטות (בשם מפרשים) שנתינת עבר הירדן לבני גד ובני ראובן היתה "התחלה על לעתיד" כאשר בנ"י יזכו "לירש את כל העולם".

71) ועפ"ז י"ל, שהישיבה "חוץ מארץ ישראל" כשלעצמה היא בבחי' "נחלץ חושים לפני בני ישראל" – מסירת-נפשם לוותר על מעלת הישיבה בארץ כנען (שמקודשת יותר מעבר הירדן) לטובת שלימות ירושת הארץ לכלל ישראל.

72) משא"כ חצי שבט המנשה – ש"לא נטלו מעצמן", "דויתן להם משה וגו' כתיב, והן לא בחרו מעצמן בתחילה כמו בני גד ובני ראובן" (ירושלמי ביכורים פ"א ה"ח, ובפני משה). וראה לקמן הערה 79.

73) אוה"ת מטות ע' א'שלט. ד"ה ומקנה רב תרכ"ט (בתחלתו) ותרס"ו (בסופו). לקו"ש ח"ח ע' 189. ועוד.

74) ראה לקו"ת ר"פ שלח. ובכ"מ.

75) מטות לב, יז-יח.

76) וע"ד החילוק שבין ישכר לזבולון, מארי תורה ומארי עובדין טבין (ראה אגה"ק ס"ה. לקו"ש שם. וש"נ).

77) מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א בתחלתו.

***) וראה אוה"ח מטות שם, שטענת בני גד ובני ראובן היתה שכיון שסוכ"ס הי' כיבוש ארץ סיחון ועוג ע"פ ציווי ה', "הארץ אשר הכה ה' לפני עדת ישראל", "מעתה הסכים ה' על הקדימה", ולכן "דינה כא"י לכל דברי".

בשלימות[78], יקבלו גם הארץ דג' האומות קיני קניזי וקדמוני שכנגד ג' המוחין.

ובסגנון אחר קצת:

החילוק שבין העבודה דבירור המדות (ז' האומות דארץ כנען) לעבודה שמצד גילוי המוחין (ארץ קיני קניזי וקדמוני), הוא, ע"ד ובדוגמת החילוק שבין העבודה דבירור העולם לעבודה באופן שלמעלה מהתעסקות בעניני העולם.

וכיון שעבודת בני גד ובני ראובן[79] היתה למעלה מהתעסקות בעניני העולם — קיבלו נחלתם בארץ מקנה שבעבר הירדן המזרחי, שבה נכלל החלק דעמון ומואב שטיהרו בסיחון, השייכים לבחי' המוחין[80], ועי"ז המשיכו גילוי בחי' המוחין לכל בנ"י לצורך עבודתם בבירור המדות (מוחין השייכים אל המדות), עד לגמר ושלימות העבודה דבירור המדות, שאז יהי' גילוי המוחין לכל בנ"י בתכלית השלימות, שיירשו גם ארץ קיני קניזי קדמוני (לא רק עמון ומואב שטיהרו בסיחון) שכנגד ג' המוחין.

ט. ויש לומר, שענין זה מרומז גם בדברי המשנה[81] בדין ארץ עמון ומואב בשביעית:

"עמון ומואב מה הן בשביעית, ר"ט גזר מעשר עני . . שיהיו עניי ישראל נסמכים עליהם בשביעית . . נמנו וגמרו עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית".

כלומר: "ישראלים[82] הדרים בארץ עמון ומואב שכיבש משה מסיחון (בעבר[83] הירדן במה שכבשו מסיחון ועוג ארץ עמון ומואב)[84] ונתקדשו בקדושת א"י, ועכשיו בבית שני בטלה קדושתה וזורעין בשביעית, ותקנו להן מעשר ראשון ומעשר עני בשביעית . . מפני פרנסת עניים שבא"י שאין להם מה לאכול בשביעית לפי שבטל לקט שכחה ופיאה, והולכים שם ונוטלים לקט שכחה ופאה ומעשר עני"[85].

---

78) נוסף על המשכת וגילוי המוחין בזמן הזה לצורך העבודה דבירור המדות.

79) ובנוגע לחצי שבט מנשה — יש לומר, שכיון שענינו של שבט מנשה הוא (כשמו) ע"ש "כי נשני אלקים גו' בית אבי" (מקץ מא, נא), ה"ז פועל אצלו רצון ותשוקה שלא לשכוח שייכותו ל"בית אבי" (ארץ ישראל), וענין זה מתבטא בב' אופנים: (א) עי"ז שנמצא תמיד בארץ ישראל — חצי השבט שקיבל חלקו בארץ כנען, (ב) עי"ז שגם בחוץ לארץ עושה מעמד ומצב דארץ ישראל (ע"ד* פתגם הצ"צ "עשה כאן (בחו"ל) ארץ ישראל") — חצי השבט שקיבל חלקו בעבר הירדן. וראה הערה 72.

ועפ"ז מובן החילוק שבין בני גד ובני ראובן לחצי שבט המנשה — שבני גד ובני ראובן ביקשו "ארץ מקנה" כיון שלא הי' בכחם לעסוק בבירור העולם, מפני היות נשמותיהם מבחי' זרע בהמה שלמטה מבחי' זרע אדם (ראה לקו"ת בחוקותי נ, א. אוה"ת שם ע' א'שלט), היינו, שנחלתם בעבר הירדן היא גם ענין של חסרון (ובפשטות — שנחלתם בעבר הירדן שקדושתה למטה מקדושת ארץ כנען), כיון שחסר אצלם מעלת העבודה דבירור העולם שבארץ כנען (אף שמסייעים בעבודתם של שאר בנ"י שבארץ כנען בבירור העולם); משא"כ שבט מנשה ש"נחלק לשנים ולקח ב' חלקים בארץ חציו בעבר הירדן וחציו בארץ כנען" (לשון המדרש — במדב"ר נשא פי"ד, ז) — יש להם ב' המעלות גם יחד, הן מעלת העבודה דבירור העולם בארץ כנען, והן מעלת העבודה שלמעלה מבירור העולם בעבר הירדן, מעין והכנה למעמד ומצב דלעתיד לבוא (ראה גם לקו"ש חכ"ח ע' 210 ואילך).

80) ויש להוסיף בהשייכות דבחי' המוחין לבני גד — כדאיתא בספרים (תפארת יהונתן עה"פ) שהטעם ש"מקנה רב הי' לבני גד", הוא, מפני שלא שחטו צאנם ובקרם למאכל כיון שהיו מחבבים ביותר את ה"מן"** (שנאמר בו "והמן כזרע גד הוא"),

---

*) אבל לא ממש, כי, בפתגם הצ"צ ההדגשה דעשיית א"י היא על בירור המטה (חוץ לארץ), וכאן מודגש הענין דא"י באופן שמתעלה מבירור העולם (שגם בחו"ל הוא במעמד ומצב שלמעלה מבירור העולם).

**) ובתפארת יהונתן שם בתירוץ הא' – שגם בבני ראובן היתה חיבת המן.

וידוע שע"י ה"מן", "לחם מן השמים", ניתוסף בידיעת ה' (כמו בלחם מן הארץ שאין התינוק יודע לקרות אבא עד שיטעם טעם דגן (ברכות מ, סע"א)), כמ"ש (עקב ח, ג) "ויאכילך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך", שע"י אכילת המן נמשך בחי' הדעת (דרגתו של משה שבזכותו ירד המן) שלא נתגלה אפילו להאבות*** (אוה"ת תשא ע' א'תתקעו). — ולהעיר גם מזח"ב קפג, ב: "ומגו ההוא נהמא (מן) הוו ידעין ומסתכלין ברזי דאורייתא".

81) ידים פ"ב מ"ג. וראה חגיגה ג, ב. יבמות טז, א.

82) פרש"י יבמות שם.

83) פרש"י חגיגה שם.

84) ולדעת התוס' בחגיגה ויבמות שם (לפי תירוץ א'), וכ"ה בפי' הרע"ב לידים שם — קאי בעמון ומואב שלא כבשו סיחון ועוג ולא נתקדשו כלל בקדושת הארץ, כי, עמון ומואב שטיהרו בסיחון הם בכלל עבר הירדן שנוהגת בה שביעית**** (ירושלמי שם. — וברמב"ם הל' שמיטה ויובל (פ"ד הכ"ח): "עבר הירדן שביעית נוהגת בה מדבריהם").

85) "לפי סדר השנים הי' להם להפריש מעשר שני שהוא שנה ראשונה, ומעשר עני נוהג בששית, ולא מצינו מעשר עני של שתי שנים רצופים, אלא תקנה תקנו בה כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית. ובדין הוא דאפילו תרומה גדולה לא ניתקן, אלא יהא הכל מעשר עני, אלא שלא רצו לחלק כל כך משאר שנים" (תוס' חגיגה שם — הובא בתיו"ט ידים שם).

***) "וכן בענין והטיבך והרבך מאבותיך ארז"ל (ירושלמי שביעית רפ"ו) שהן ג' ארצות קני קניזי וקדמוני והן ג' ראשונות" (אוה"ת שם).

****) ולפי עוד תירוץ בתוס' שם – ארץ סיחון שכיבש מעמון ומואב לא קידשו עולי בבל (אלא ארץ סיחון ממש), ולא נוהג בה שביעית.

ויש לבאר ע"ד הרמז – בעבודת ה':

עניים – מורה על עני בדעת, כמארז"ל[86] "אין עני אלא בדעת".

והפירוש "שיהיו עניי ישראל נסמכים עליהם בשביעית", הוא, ש"עניי ישראל" ("עני בדעת") מקבלים השפעת הדעת מבנ"י הדרים (– שעבודתם הרוחנית) בארץ עמון ומואב (שכיבש משה מסיחון) שהיא מבחי' ג' מוחין חב"ד, כאמור, שבני גד ובני ראובן[87] שנחלו בארץ עמון ומואב שטיהרו בסיחון המשיכו בחי' המוחין לבנ"י שבארץ כנען שעיקר עבודתם בבירור שבעת המדות[88] (עני בדעת), כהכנה להמשכת וגילוי המוחין בשלימות לעתיד לבוא.

י. ע"פ האמור לעיל יש לבאר גם שייכותה של התקופה דסוף שנת הארבעים (בהיות בנ"י "עדה השלמה", "כולם שלמים ועומדים להכנס לארץ") לפרשת חוקת, "זאת חוקת התורה גו' ויקחו אליך פרה אדומה גו'", אף שפרשת פרה אדומה נאמרה בר"ח ניסן בשנה השני' לצאתם ממצרים – ובשתים:

א) מצד תוכן ומעלת הזמן שבו נאמרה פרשת פרה אדומה – בר"ח ניסן שבו הוקם המשכן, כשבנ"י היו בתכלית העילוי, לפני חטא המרגלים – שבזה מודגש שכל פרטי הענינים בנוגע להכניסה לארץ בסוף שנת הארבעים, הן כיבוש ארץ סיחון ועוג שהתיישבו בה בני גד ובני ראובן ולא נכנסו לארץ כנען, והן לכידת יעזר ע"י המרגלים אף שנשלחו רק לרגל אותה, היו במעמד ומצב של שלימות, באופן טוב ורצוי (כנ"ל בארוכה), כמו בהתחלת הארבעים שנה (לפני חטא המרגלים ויתירה מזה – בארבעים יום הראשונים, שהם ברצון), בזמן שנאמרה פרשת פרה אדומה[89].

ב) ועוד (ועיקר) – מצד תוכן שם הפרשה, "חוקת":

"חוקת" – הוא לשון חקיקה[90], בדוגמת אותיות החקיקה שבלוחות – "חוקת התורה", שהם מיני' ובי', דבר א' ממש עם האבן שנחקקו בו, ואי־אפשר להפריד ביניהם.

ודוגמתו בנוגע להכניסה לארץ (בסוף שנת הארבעים, שכל בנ"י "שלמים ועומדים להכנס לארץ") – ששייכותם של בנ"י לארץ ישראל כולה (ארץ עשר אומות), "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים"[91], היא, באופן של חקיקה, שאי־אפשר להפריד ביניהם, כמודגש בהענין ד"ברית בין הבתרים", "כך היו כורתי בריתות עושין מחיצה מכאן ומחיצה מכאן ועוברים בינתיים, כמ"ש[92] העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו"[93] ("וכמ"ש בברית בין הבתרים ויבתר אותם בתוך וגו' והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה"[94]), "להיות שניהם עוברים בתוך גוף אחד להיות לאחדים"[95].

ובזה נכלל גם שאי־אפשר לחלק ולהפריד (בהבטחתו של הקב"ה בברית בין הבתרים "לזרעך נתתי את הארץ הזאת") בין ז' אומות דארץ כנען לארץ קיני קניזי וקדמוני, שלכן, גם כיבוש וירושת ארץ עמון ומואב (שעתידים להיות ירושה לעתיד) התחיל כבר בהכניסה לארץ בפעם הראשונה –

---

86) ראה כתובות סח, סע"א. נדרים מא, רע"א. זח"ג רעג, רע"ב.

87) וע"פ האמור לעיל (בהערה 79) שבבני גד ובני ראובן (משא"כ בחצי שבט המנשה) ישנו גם ענין של חסרון לגבי שאר השבטים שנחלו בארץ כנען (שקדושתה נעלית יותר מעבר הירדן) להיותם מבחי' זרע בהמה שלמטה מבחי' זרע אדם – יש לומר (גם) באופן אחר, שעבודתם היא באופן של עניות (נתינת מעשר עני), עני בדעת, בדוגמת העדר הדעת דבהמה* לגבי דעת האדם.

88) ועפ"ז יומתק הדיוק "שיהיו עניי ישראל נסמכים עליהם בשביעית" – כיון שהנתינת-כח ("נסמכים עליהם") היא לצורך העבודה בבירור שבעת המדות. ומ"ש "שביעית" (מדה אחת משבע המדות) – כיון שעבודת המדות היא (בעיקר) במדה אחת מז' המדות, כמרומז במנורה שיש בה ז' קנים (ז' נרות) כנגד ז' מדרגות בעבודת ה', יש עובד מאהבה ויש עובד מיראה וכו' (לקו"ת ר"פ בהעלותך), והמנורה עצמה – "מנורת זהב כולה", ש"זהב" רומז על בינה** (לקו"ת שם לו, ב), בחי' מוחין***.

*) ובשורש הענין – בחי' בהמה רבה שלמעלה מן הדעת (לקו"ת ואוה"ת שבהערה 79).

**) ויש לומר, שג' האותיות ד"זהב" רומזים גם לג' בחי' חב"ד. ואכ"מ.

***) ולהעיר ממארז"ל (ע"ז מג, סע"א) "העשירו עשאום של זהב", שעשיית המנורה מזהב קשורה עם עשירות, אין עשיר אלא בדעת.

89) ויתירה מזה – שניתוסף גם התיקון דחטא המרגלים, בדוגמת התוכן דפרה אדומה שהיא תיקון לחטא העגל (פרש"י ריש פרשתנו – מיסודו של רבי משה הדרשן) הקשור גם עם חטא המרגלים (פרש"י שלח יד, לג).

90) לקו"ת ריש פרשתנו. ובכ"מ.

91) תהלים קיא, ו.

92) ירמי' לד, יח.

93) פרש"י נצבים כט, יא.

94) מצו"ד עה"פ.

95) לקו"ת ר"פ נצבים.

עי"ז שסיחון כבש (חלק מ)עמון ומואב ו"על ידו טהרה לישראל"[96].

זאת ועוד:

התחלת הכיבוש וירושת ארץ עמון ומואב ע"י בני גד ובני ראובן שהתיישבו בארץ סיחון ועוג היתה באופן של תיקון ענין הפכי – שסיחון עצמו, ש"כל מלכי כנען היו מעלין לו מס שהי' שומרם", ואמר לישראל "כל עצמי איני יושב כאן אלא לשמרם מפניכם", הוא בעצמו כבש מעמון ומואב כדי לטהרם לישראל!

ולא עוד אלא שגם הציווי "אל תצר את מואב" (שלילת הכיבוש עד בוא זמן הגאולה) הוא כדי "להוציא . . רות המואבי"[97], "שהיתה אמה של מלכות"[98] – דוד המלך, עד לדוד מלכא משיחא[99], שעל ידו יהי' כיבוש וירושת ארץ ישראל כולה, ארץ עשר אומות, בקרוב ממש.

* * *

יא. בהאמור לעיל ניתוסף הדגשה יתירה בשייכות לתוכן הזמן שבו קורין בתורה פרשת חוקת[100] – בחודש תמוז, חודש הגאולה דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, בי"ב־י"ג תמוז:

כל עניני גאולה קשורים ושייכים לגאולה האמיתית והשלימה – "כיון דשם גאולה עלה"[101]. ועאכו"כ בגאולה של נשיא הדור, "שנשיא הדור הוא ככל הדור כי הנשיא הוא הכל"[102], ונשיא של דור זה, דור האחרון של הגלות שהוא דור הראשון של הגאולה, ובפרט ע"פ דברי נשיא הדור, בעל הגאולה, במכתבו הידוע לחגיגת י"ב תמוז הראשונה[103]: "לא אותי בלבד גאל הקב"ה בי"ב תמוז, כי אם גם את כל מחבבי תורתו הקדושה, שומרי מצוה, וגם את אשר בשם ישראל יכונה", גאולה דכל ודכלל ישראל – הרי בודאי שגאולה זו קשורה ושייכת ביותר לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

ובפשטות – שמגאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר בי"ב־י"ג תמוז[104] באים תיכף ומיד לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ובפרט שלפני עשרות שנים הכריז כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו "לאלתר לגאולה" (כיון שישנו כבר "לאלתר לתשובה")[105], והודיע שכבר סיימו כל עניני העבודה, ולא נשאר אלא לצחצח הכפתורים[106], ולעמוד מוכנים – "עמדו הכן כולכם"[107] – לקבל פני משיח צדקנו.

וענין זה מודגש גם בפרשת חוקת שקורין בכמה שנים בשבת שמיני' מתברכין ימי הגאולה י"ב־י"ג תמוז[108] – שבה מדובר אודות המעמד ומצב דבנ"י בסוף שנת הארבעים, ש"כולם שלמים ועומדים להכנס לארץ", כולל גם הכיבוש והכניסה לארץ עמון ומואב שטיהרו בסיחון, מעין ודוגמא והכנה לשלימות הכיבוש והכניסה לארץ עשר אומות בגאולה האמיתית והשלימה.

ויש לומר, שעבודתו של בעל הגאולה די"ב־י"ג תמוז בהפצת התורה והמעיינות דפנימיות התורה חוצה, ובפרט לאחרי י"ב־י"ג תמוז שניתוסף ביותר וביותר בהפצה התורה והמעיינות חוצה בכל קצוי תבל, גם בחצי – ומחצי כדור התחתון, עד לתחתון שבחצי כדור התחתון עצמו, היא, מעין ודוגמא והכנה לשלימות גילוי המוחין (ג' ראשונות, ארץ

96) להעיר מדיוק הלשון "טהרה לישראל" (ולא בלשון של הכשר וכיו"ב) – ש"טהרה" היא באופן שלא נעשה שינוי בחומר הדבר (משא"כ הכשר), ודוגמתו בנדו"ד, שאין צורך לשנות המציאות דעמון ומואב כדי שיהיו מוכשרים לבנ"י, להיותם מוכשרים לישראל מבריאתם, כי אם, ענין של טהרה בלבד. – ולהעיר מהשייכות דטהרה להגאולה: "טהרה מביאה לידי כו' אליהו זכור לטוב אמן" (ברייתא דרפב"י – משניות סוף סוטה).

97) ב"ק לח, רע"ב.

98) יל"ש רות בתחלתו (רמז תקצו בסופו).

99) להעיר מהשייכות לפ' בלק שמתחילין לקרוא במנחה – ש"בפרשת בלעם . . נבא בשני המשיחים, במשיח הראשון שהוא דוד . . ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל [באחרונה]" (רמב"ם הל' מלכים רפי"א).

100) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב (רצז, א). "היום יום" ב' חשון. ובכ"מ.

101) פרש"י מגילה יז, ב.

102) פרש"י פרשתנו כא, כא.

103) אג"ק שלו ח"ב ע' פ'. וש"נ. – ונדפס כמ"פ בקונטרס בפ"ע. ובהוצאה מיוחדת זה-עתה.

104) בשנת תרפ"ז – שסימנה (בפי החסידים) "פרזת", "פרזות תשב ירושלים" (זכרי' ב, ח).

105) אג"ק שלו ח"ו ס"ע תל. וש"נ.

106) ראה שיחת שמח"ת תרפ"ט.

107) אג"ק שלו ח"ד ריש ע' רעט.

108) ובקביעות שנה זו – בשבעה בתמוז, שישנה כבר השלימות דשבעה ימים רצופים הכוללים כל ימי השבוע, וכסדרם, מיום ראשון א' תמוז עד ליום השבת ז' תמוז. – ולהעיר, שהשלימות דז' ימים קשורה גם עם כללות החודש – שמקדשין הלבנה (הקשורה עם ימי החודש) לאחר ז' ימים מהמולד (סידור אדה"ז לפני "קידוש לבנה". וראה שער הכולל פל"ג ס"ב. וש"נ).

קיני קניזי וקדמוני) בתורתו של משיח, שילמד פנימיות התורה לכל העם[109], "סוד[110] טעמי' ומסתר צפונותי'"[111].

וכל זה הוא בהדגשה יתירה בשנה זו – לאחרי מלאות ארבעים שנה להסתלקות בעל הגאולה שבהם הולך וניתוסף בהפצת התורה והמעיינות חוצה בעילוי אחר עילוי, ועד לאופן ש"נתן הו' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע"[112], השלימות דג' מוחין חב"ד[113], הרי בודאי ובודאי ש"כולם שלמים ועומדים להכנס לארץ", לארץ ישראל בשלימותה, ארץ עשר אומות.

ובזה נכללת גם העמידה בתוקף על שלימות הארץ שכבר נתן הקב"ה בידם של בנ"י בפועל ממש[114] – עי"ז שיודעים ומכריזים בגלוי לעין־כל (גם לאומות העולם) ש"כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים"[115], ובפרט שגם בלאה"כ יודעים זאת אומות העולם בעצמם, ועד שהם בעצמם קורין לשטח זה של כדור הארץ בשם "ארץ ישראל", ולא רק "ארץ ישראל", אלא "ישראל" (כפי שנקרא באופן רשמי בכמה ארצות ממשלות דאוה"ע), ישראל – ע"ש "כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל"[116]; והעמידה בתוקף על שלימות הארץ הקשורה בשלימות התורה והעם – נעשית גם הכנה המתאימה לירושת כל ארץ ישראל שהבטיח הקב"ה בברית בין הבתרים (עשר אומות), מתוך מנוחה, דרכי נועם ודרכי שלום.

יב. ולסיים בענין מעשה, והרי המעשה הוא העיקר[117], ו"מפקחין על צרכי ציבור בשבת"[118]:

יש לעורר ע"ד ההכנות המתאימות לחגיגות ימי הגאולה י"ב־י"ג תמוז בכל מקום ומקום, כולל ובמיוחד – קבלת החלטות טובות להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בכל עניני יהדות, תורה ומצוותי', ובפרט בהפצת המעיינות חוצה, ומתחיל מההוספה בשיעורי תורה ברבים (ובפרט בתורתו של בעל הגאולה) באופן ד"עשרה שיושבים ועוסקים בתורה"[119] (כמודגש בהמאמר (והמכתב) דבעל הגאולה לחגיגת י"ב תמוז הראשונה, שבודאי ילמדוהו), כמדובר בארוכה בתקופה האחרונה.

ויה"ר שהדיבור וההחלטה טובה בקשר לגאולת י"ב־י"ג תמוז תמהר ותזרז ותביא בפועל ממש ותיכף ומיד את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו – ועד שביום הש"ק זה נגאלים כל בנ"י, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[120], ו"קהל גדול ישובו הנה"[121], לארצנו הקדושה, ארץ עשר אומות, לירושלים עיר הקודש ולבית המקדש[122], ומראים באצבע "זאת חוקת התורה", הנה אותיות החקיקה דעשרת הדברות שבלוחות הראשונים כפי שהם בשלימותן[123], והנה ה"פרה אדומה" ה"עשירית (ש)יעשה מלך המשיח, מהרה יגלה אכי"ר"[124].

---

109) ראה לקו"ת צו יז, א ואילך. ובכ"מ.

110) פרש"י שה"ש א, ב.

111) ראה ד"ה אל תצר את מואב הנ"ל (ע' טז ואילך) ששלימות הבירור דג' ראשונות קשור עם גילוי פנימיות התורה.

112) תבוא כט, ג.

113) ראה סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 201. ועוד.

114) נוסף על ההבטחה "לזרעך נתתי את הארץ הזאת", "אמירתו של הקב"ה כאילו היא עשוי'" (לך לך טו, יח ובפרש"י).

115) להעיר, שפסוק זה הוא במזמור שמתחילים לאמרו בי"ב תמוז שנה זו – שבו נעשית השלימות דק"י שנה להולדתו של בעל הגאולה (י"ב תמוז תר"ם – י"ב תמוז תש"נ), ומתחילה שנת הקי"א, ואז מתחילים לומר מזמור קי"א (ע"פ המנהג לומר המזמור המתאים למספר השנים, ששייך גם לאחרי ההסתלקות (ראה קונטרס משיחות ש"פ חו"ב תשמ"ו ס"ב. וש"נ)).

116) וישלח לב, כט.

117) אבות פ"א מי"ז.

118) ראה שבת קנ, א. וש"נ.

119) אבות פ"ג מ"ו.

120) בא יו"ד, ט.

121) ירמי' לא, ז.

122) להעיר מהשייכות לפרקי אבות שלומדים בשבת זו – "עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש" (פ"ה מ"ה).

123) כיון שנמצאים בארבעים יום הראשונים (שהלוחות הראשונות בשלימות) – "הראשונים ברצון" (ראה קונטרס משיחות ש"פ שלח ס"ד).

124) רמב"ם הל' פרה אדומה ספ"ג. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ח ע' 131 ואילך.

לקוטי־שיחות פרשת חוקת כרך יח

מתורגם ללשון הקודש

א.

ה"חוקה" האמיתית - פרה אדומה, והשאלות המתעוררות

על הפסוק "זאת חוקת התורה" נאמר במדרש[1]: "ארבעה דברים יצר־הרע משיב עליהן דכתיב בהן חוקה, אשת אח וכלאים ושעיר המשתלח ופרה אדומה"[2], שבכל אלו קיימים דברים הנעלים מן השכל — דברים והיפוכם[3].

אך מדברי שלמה המלך[4] "על כל אלה עמדתי, ופרשה של פרה אדומה חקרתי ושאלתי ופשפשתי אמרתי[5] אחכמה והיא רחוקה ממני" מובן, שעיקר ענין החוקה — "חוקה חקקתי גזירה גזרתי" — מתבטא דוקא בפרה אדומה.

מזה ש"חוקת" הפרה מובדלת מחוקים אחרים, מובן מדוע כתוב בענינה "זאת חוקת התורה", שמשמעותו בפשטות היא: "זאת ולא אחרת, היא ה"חוקה" של התורה[6], כלומר, הענין האמיתי של חוקת התורה, שכלל איננה בגבולות של השגה שכלית[7], הוא אצל פרה אדומה[8].

ב.

הגילוי למשה רבינו - לא בכח עצמו

לפי זה יש להבין את דברי המדרש[9] "אמר לו הקדוש־ברוך־הוא למשה לך אני מגלה טעם פרה", שמזה מובן שגם לחוקת הפרה יש טעם שכלי. ואם כך, קשה: א) מדוע לא יכול היה שלמה, שעליו נאמר[10] "ויחכם מכל האדם", להשיג את הטעם של פרה אדומה? ב) מדוע לא גילה משה רבינו את הטעם לכל ישראל, כפי שהוא עשה לגבי "פלפולא" דאורייתא[11], שניתנה על־ידי ה' רק למשה ולמרות זאת הוא "נהג בה טובת עין" ומסרה "לישראל".

הכרחי לומר, שאי־גילוי טעם פרה אדומה, אינו מפני שמשה לא רצה לגלותו, או מפני שה' לא ציוהו בכך[12], אלא מפני שטעם זה אינו בתחום ההשגה השכלית של הנבראים[13]. ולכן, לו היה משה רבינו מגלה את הטעם לישראל, הם לא היו יכולים להבינו ולקבלו, כפי שאמר ה' למשה על טהרת פרה אדומה — "חוקה היא וגזירה גזרתי ואין כל בריה יכולה לעמוד על גזירתי"[14].

משום כך לא יכול היה אפילו שלמה להשיג טעם פרה אדומה בחכמתו — "היא רחוקה ממני"[12], ואפילו משה רבינו, "שלימות מין האנושי"[15], לא השיג זאת בכוחות עצמו, כי אין זה בתחום שכלו של נברא, אלא הקדוש־ברוך־הוא, שהוא כל יכול, ואין לו שום הגבלות, גילה זאת בכוחו וביכולתו למשה רבינו — "לך אני מגלה טעם פרה", למרות שהנברא אינו יכול להשיג זאת בכוחות עצמו[16].

---

1) במדב"ר פרשתנו פי"ט, ה. תנחומא כאן ז.

2) וביומא סז, ב: את חוקותי תשמרו דברים שהשטן משיב עליהן ואלו הן אכילת חזיר ולבישת שעטנז וחליצת יבמה וטהרת מצורע ושעיר המשתלח כו', וראה השינויים בפרש"י תולדות כו, ה. בשלח טו, כו. אחרי יח, ד.

3) וראה במדב"ר שם (רפי"ט. תנחומא ג) ג"כ ד' דוגמאות בעניני טומאה שנמצאו בהם דבר והיפוכו וא' מהם "העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף מטמאין בגדים היא גופה מטהרת בגדים אמר הקב"ה חוקה חקקתי כו'".

4) במדב"ר שם, ג (בסופו). תנחומא ו.

5) קהלת ז, כג.

6) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ח (ע' 128) שכ"ה גם ע"ד הפשט.

7) ולא מצד הדבר והיפוכו ש"מטהרת את הטמאים ומטמאה את הטהורים"* שהרי בזה: א) שוה הוא לשאר החוקים שבמדרש שם, ב) ה"יצה"ר משיב",

אלא מצד עצם ענין טהרתו כמובן מהמדרש דלקמן הערה 14

*) וראה לקו"ש שם הערה 17 שע"ד הפשט מובן הוא גם בשכל.

וכדלקמן בפנים ס"ז־ח. וראה לקו"ש שם ע"ד הפשט. אבל ראה אוה"ח כאן ד"ה "אשר צוה" בסופו.

8) הפירוש ב"זאת חוקת התורה" דפ' מטות (לא, כא) — ראה לקו"ש שם ע' 187 ואילך. ועפ"י המבואר לקמן בפנים (ס"ז־ח) החוקה דטהרת פרה אדומה, יובן גם שם.

9) במדב"ר שם, ו. תנחומא ח.

10) מ"א ה, יא. וממשיך שם: "מאיתן האזרחי והימן גו'". ובפרש"י שם (מפסיקתא): הימן זה משה.

11) נדרים לח, א.

12) אבל ראה אוה"ח שם.

13) ראה ד"ה זאת חוקת תרע"ג בסופו. אבל ראה אוה"ת לקהלת ע' רנד. ד"ה יבחר לנו תש"ג פי"א. וראה כלי יקר כאן.

14) קה"ר פ"ח, א (ה). וראה פסיקתא (ופסיקתא דר"כ) פרה.

15) פיה"מ להרמב"ם פ' חלק היסוד השביעי. וראה ר"ה כא, ב.

16) ועפ"ז מובן התיווך בין ב' פירושי המדרש (אם ידע משה טעם פרה). ומתורצת הערת המפרשים בזה.

לפי זה מתעוררת השאלה: כשם שמשה רבינו לא השיג את טעם פרה אדומה בכח עצמו, אלא הקדוש־ברוך־הוא גילה לו אותו, בכוחו הבלתי־מוגבל, כך יכול היה הקדוש־ברוך־הוא לגלות טעם זה גם לאחרים?

ג.
התורה והמצוות במהותן - נעלות מהבנה

ההסבר לכך הוא:

ידוע[17] ההסבר על כך שלא נאמר "זאת חוקת הפרה" וכדומה (כפי שנאמר[18] "זאת חוקת הפסח") אלא "זאת חוקת התורה", שמצות פרה אדומה היא "התורה" באופן כללי, ומזה שענין זה מתבטא במילה "חוקה" מובן, שפרה אדומה היא כללות התורה מצד החוקה שבה, זוהי הדגשה שהחוקה היא ענין של כל התורה כולה[19].

זאת, הן לגבי מצוות התורה והן לגבי התורה עצמה: כבר הוסבר פעמים רבות[20], ש"מהותן" של כל המצוות, גם מסוג העדות והמשפטים שיש להם טעם שכלי הוא רצון הקדוש־ברוך־הוא, הנעלה מחכמה ומשכל. ה' רצה שרצונו במצוות ירד ו"יתלבש" באופן שכלי, אך גם לאחר ה"התלבשות" בטעם שכלי נשאר רצון ה' "במהותו ובפשיטותו"[21] — נעלה מהבנה.

וכך גם לגבי התורה[22]: גם הענינים שבתורה המובנים בשכלו של האדם, נעלים בעצם מתחום ההבנה, שהרי התורה היא חכמתו של הקדוש־ברוך־הוא, ומובן, ש"כשם[23] שאין ביכולת שום שכל נברא להשיג בוראו[24] כך אינו יכול להשיג" חכמתו, כנאמר[25] "ונעלמה מעיני כל חי".

ד.
כל התורה - חוקה

ידיעה זו חשובה לכל יהודי בעבודתו בקיום תורה ומצוות: קיום כל המצוות, גם אלה שיש להן טעם שכלי, צריך להיות מתוך קבלת עול, מפני שהן ציווי ה'[26] — "גזירה גזרתי חוקה חקקתי"[27] כנוסח של כל ברכות המצוות: "וציוונו".

וכך, ואף יותר מזה, לגבי לימוד התורה: התורה היא אינסופית, ולכן ככל שתגדל הבנתו בתורה, עדיין תהיה ההבנה לקויה בחסר, ולפיכך עליו לעמול יותר, שמה שהיה עד עתה למעלה מהשגתו השכלית יהיה מובן על ידו, וענין החוקה שבתורה יתבטא אצלו בענינים נעלים יותר[28], עד שיגיע לחוקה האמיתית של התורה, שהיא מעל לתחום ההשגה השכלית.

לפיכך נאמר בפסוק "זאת חוקת התורה", למרות שבתורה ישנם דברים ש"התלבשו" בשכל, בכל זאת במהותם כל עניני התורה הם מעל להבנה: תורה היא "חוקה".

יתר־על־כן: כל עניני התורה הם חוקה באופן של מצות פרה אדומה, "זאת חוקת התורה", הנעלית לחלוטין מתחום החכמה וההשגה השכלית.

ה.
ענין אחד בתורה צריך להיות "חוקה"

לפי האמור לעיל מובן, שלפחות ענין אחד בתורה צריך להישאר "חוקה", ולהוכיח בכך שגם שאר עניני התורה הם בעצם חוקה, מעל ההבנה, ולפיכך לא גילה זאת הקדוש־ברוך־הוא לישראל[29]:

לו היו כל עניני התורה "מתלבשים" בשכל הנבראים, היה פגם באופן של קיום המצוות רק מפני שהן רצון ה', ובנוסף לכך לא היה היהודי יכול להגיע לידי קיום תורה ומצוות מתוך מסירות נפש, כיון שכל עניני התורה מובנים בשכל, וכל התנהגותו על־פי התורה היא בהתאם לשכל. דבר זה היה פוגם לא רק במסירות נפש למעשה, אלא גם בפרטים רבים בקיום תורה ומצוות, כי כאשר בר־שכל צריך לנהוג שלא על־פי השכל הרי זאת מסירות נפש לגביו.

וכך יכול היה היהודי להגיע (כלשון הרמב"ן[30]), עד להיותו "נבל ברשות התורה", ח"ו, כי בהחשיבו רק טעם שכלי בעניני התורה, ללא דרגה שמעל לשכל, הוא יכול היה למצוא הסברים ונימוקים "תורניים" להתנהגות בלתי־נאותה.

---

17) לקו"ת ריש פרשתנו.

18) בא, יב, מג. וראה שמו"ר (פי"ט, ב): שניהם דומים זל"ז בזה נאמר כו'.

19) ראה אוה"ח כאן.

20) ראה (בהבא לקמן) בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 28 ואילך ובהנסמן שם. ח"ח [המתורגם] ע' 133 ואילך. חי"ג ע' 67.

21) כי הרצון, גם כשיש עליו טעם, נשאר במהותו ובפשיטותו (ראה ד"ה ואני תפלתי תרצ"ד. ועייג"כ אגה"ק סי"ט (קכח, א)).

22) ראה לקו"ש חי"ז ע' 319 ואילך.

23) ראה שער היחוד והאמונה פ"ד. שם פ"ח.

24) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"י. פ"ב ה"ח. ובכ"מ.

25) איוב כח, כא. וראה תניא קו"א סד"ה דוד זמירות.

26) אולי יש ליישב עפ"ז הסתירה במו"נ ח"ג פי"ג לפכ"ה שם.

27) לשון שהובא בכ"מ והוא במדרש תהלים (באבער) ט, ב.

28) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 277 ואילך.

29) ראה גם ערבי נחל פרשתנו (לבעהמ"ס לבושי שרד שהובא במאמרי הצ"צ).

30) ר"פ קדושים.

וכך גם לגבי לימוד התורה, כדי להגיע ל"ומצאת" בתורה, "מציאה" שאיננה לפי השכל, מעל ההבנה, צריך להיות "יגעת"[31] – עמלים בתורה. כל עוד הוא מסתפק בהעמקה הרגילה ובהבנתו בתורה, אין זאת "יגיעה" אמיתית.

רק כאשר יהודי עמל בלימוד התורה מעל להרגלו, להיפך משכלו הטבעי והרגיל, רק אז הוא יכול להגיע ל"ומצאת" הבא "בהיסח הדעת"[32], מעל לשכל[33] (בדומה ליתרון של התלמוד הבבלי על־פני התלמוד הירושלמי, כמוסבר במספר מקומות[34]).

כל זאת רק כאשר קיים בתורה בגלוי ענין הנעלה לחלוטין מן השכל, ומזה יודע היהודי שבעצם כל עניני התורה הם כך, וככל שיוכל להבין, עדיין יש דברים נעלים יותר בתחום ההבנה השכלית, וזה מביאו לידי "יגעת", ביטול ואי־החשבת שכלו. כך הוא יגיע לדרגת התורה כפי שהיא בעצם, מעל ההבנה – "תכלית הידיעה שלא נדעך"[35].

ו.

תמיהת משה על היטהרות מטומאת מת

לפי זה מתעוררת השאלה מצד שני: למשה רבינו גילה ה' את טעם חוקת פרה אדומה, ויוצא, שלפי האמור לעיל, היו פגומים ח"ו אצל משה הענין של מסירות־נפש בקיום המצוות והיגיעה המושלמת בלימוד התורה? –

ובכלל, כיצד ייתכן לומר, שעל־ידי שה' גילה למשה רבינו את הטעם, ייפגם אצל משה ענין חשוב בעבודת התורה והמצוות[36].

דבר זה יובן[37] על־ידי הנאמר במדרש[38], שכאשר שמע משה רבינו אודות טומאת מת, הוא שאל את ה' "אם נטמא זה במה תהא טהרתו, לא השיבו. באותה שעה, נתכרכמו פניו של משה", אבל לאחר שאמר לו ה' שטהרתו היא על־ידי "ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת", הוא שאל "וכי טהרה היא"[39].

וצריך להבין:

הרי ישנן טומאות שבכמה פרטים עיקריים הן חמורות יותר מטומאת מת, כגון טומאת זב ומצורע[40]. לטמא מת אסור לשהות במחנה שכינה בלבד, אך במחנה לויה מותר לו להיות[41], ואילו את הזב יש לשלח גם ממחנה לוי', יותר חמור הוא מצורע שנשלח מחוץ לשלוש המחנות, גם מחוץ למחנה ישראל; אצל זב ומצורע "טומאה יוצאה עליהן מגופן"[42], ואילו טומאת טמא מת נובעת מנגיעה במת ועוד. מדוע, אפוא, תמה משה דוקא על טהרתו של טמא טומאת מת, עד אשר "נתכרכמו פניו", ולא על טומאות אחרות, חמורות יותר, ובמיוחד כאשר הן מופיעות לפני־כן?

ז.

טומאת מת - ניתוק מכח אלקי

ההסבר לכך הוא[43]:

כל הטומאות האחרות אצל ישראל קשורות לגוף חי של יהודי, אשר יש בו נשמה, ולכן אף אם הגוף נטמא, ניתן להבין, שמפני ששוכנת בו נשמה שהיא "חלק אלוקה ממעל ממש"[44], והקדוש־ברוך־הוא הוא כל יכול, הרי יש לנשמה מלכתחילה כח אלקי שיכול להשפיע על הטומאה, כך שהגוף יוכל בסופו של דבר להיטהר מן הטומאה (באמצעות טבילה וכו').

לעומת זאת, טומאת מת היא טומאה הבאה מגוף מפני שהוא איננו חי[45], גוף המופרד מן הנשמה, והוא עצמו אינו יותר מאשר עפר מן האדמה. וכאן התעוררה אצל משה השאלה: כיצד אפשר להיטהר מטומאה כזאת, הנובעת מניתוק הקשר של הגוף עם הכח האלוקי – כח הנשמה?

ההסבר בפנימיותם של הענינים הוא:

---

31) מגילה ו, ב.

32) סנהדרין צז, סע"א.

33) ראה אגה"ק ס"ד.

34) שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד ואילך. המשך תרס"ו ד"ה ויתן לך, ד"ה אמר רבא תש"ח פי"א.

35) ראה בחינות עולם ח"ד פ"ב. עיקרים מ"ב ספ"ל. של"ה קצא, ב.

36) ועד"ז אי"מ בנוגע לכאו"א: שממדרש (במדב"ר יט, ו) "דברים המכוסין מכם בעולם הזה עתידים להיות צופים לעולם הבא כהדין סמיא דצפי" משמע שלעת"ל יתגלה לכאו"א, ואיך יתכן שיחסר (ועי"ז) אז ענין עיקרי בישראל?

37) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 278 באו"א קצת.

38) במדב"ר שם, ד. תנחומא שם ו (בסופו). קה"ר שם.

39) קה"ר שם.

40) פסחים סז, א ואילך. רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ג ה"ב ואילך.

41) וגם המת עצמו (פסחים שם. רמב"ם שם ה"ד).

42) בגמרא (שם) אי' זה ב"חומרי דזב מטמא מת", ובחומרי' דמצורע מזב "שכן טעון פריעה ופרימה ואסור בתשמיש" (שם, ב), וברמב"ם חומרי' דזבין "מפני שהן מטמאין המשכב והמושב אפי' מתחת האבן" (שם ה"ג. וראה תוד"ה מאי חומרא – שם סז, סע"א) וחומרי' דמצורע "מפני שהוא מטמא בביאה" (שם ה"ב). אבל בפרש"י שם (סו, סע"ב) הוא כבפנים.

43) ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 326.

44) תניא רפ"ב.

45) וצע"ק מספרי זוטא הובא ביל"ש חוקת עה"פ הנוגע במת: נוגע במת טמא ואין מת עצמו טמא. וכבר דשו בו רבים. וראה בארוכה בשיחה שלאח"ז (לקו"ש חי"ח ע' 259 ואילך).

הטומאה איננה כטיט גשמי שיש לשוטפו[46], זהו לכלוך רוחני ופגם בדבקותו של היהודי באלקות, אשר בזכותה נקראים ישראל – חיים[47], כנאמר[48] "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים...".

אך כאשר יהודי נכשל ח"ו בחטא ועוון[49], נחלשת דבקותו ו"חיותו" והוא נטמא. ויש מספר דרגות בחומרת הטומאה, לפי ההחלשות של דבקותו באלקות, אך גם במקרה של טומאה חמורה ביותר, אם היהודי קשור עדיין לה' ולתורה־ומצוות, הרי מובן שבכוחו להיטהר ולחזק את דבקותו בתורה ובמצוות עד לשלימות.

לא כך הדבר כאשר יהודי עובר ח"ו על רצון ה', שהוא מתנתק לחלוטין מדבקות באלקות ובחיים רוחניים – אשר מיתה רוחנית היא הגורם למיתה גשמית[50], שממנה נובעת טומאת מת.

לפיכך, "נתכרכמו פניו של משה" והוא תמה: כיצד אפשר להיטהר מטומאת מת? מטומאה הבאה מגוף מת, שניתק לחלוטין מאלקות ומתורה־ומצוות (בעוד אשר הנשמה עצמה אפילו בשעת החטא היתה באמנה אתו[51])?

ח.
השפעת הנשמה על הגוף בתמידיות - חוקה

על כך ענה ה' "זאת חוקת התורה" – זהו כוחה של התורה:

אף כאשר הגוף מנותק מן הנשמה ומן התורה־והמצוות[52], יכולה הנשמה (אשר היא נצחית[53] – חלק אלוקה ממעל ממש) אשר בהיותה בגוף זה למדה תורה וקיימה מצוות[54], להשאיר בגוף[55] רושם נצחי[56] של קדושת הנשמה והתורה, גם כאשר הגוף מנותק ממנה, וכך יכולה להיטהר הטומאה הנובעת מגוף מת[57].

[ויש לומר, שזהו אחד ההסברים, (בפנימיות), למאמר חז"ל "צדיקים אינן מטמאין"[58], כי מהות גופו של צדיק היא הנשמה האלקית, כי "חיי הצדיק אינם חיים בשריים כי־אם חיים רוחנים שהם אמונה ויראה ואהבה"[59], ועל כך מתבססת חיות גופו[60], ומובן, שאף כאשר הנשמה יוצאת מן הגוף נשארת בו פעולה[61] נצחית[62]].

אך כל זה הוא "חוקה" – נעלה משכל והבנה[63], כי לפי הבנת הנבראים, יכול דבר אחד להשפיע על האחר רק כאשר יש ביניהם קשר, ולא כאשר הם

---

46) ראה רמב"ם סוף הל' מקואות.

47) אדר"נ ספל"ד.

48) ואתחנן (ד, ד) הובא באדר"נ שם.

49) ראה תניא ספכ"ד. אגה"ת פ"ד־ו.

50) ראה אגה"ת שם. קונט' ומעין מאמר ז.

51) תניא שם.

52) ראה לקו"ש שם, שמטעם זה לא אמר הקב"ה למשה הטהרה מטומאת מת ביחד עם טומאתו כבשאר הטומאות, כי מכיון שיש כאן הפסק ודילוג בין הטומאה והטהרה, בא גם הפסק באמירת דיניהם.

53) ראה סנהדרין ר"פ חלק. ובארוכה בהמובא בתשובות וביאורים (קה"ת, תשל"ד*) סי' ח'.

54) להעיר מתניא פל"ד: שזכה להיות אושפזיכין לגבורה.

55) ועפ"ז י"ל דזה ש"לא ידח ממנו נדח" (הל' ת"ת פ"ד ס"ג. תניא ספל"ט) – הוא (גם) מצד הגוף. וראה לקמן הערה 61.

56) וראה תשובות וביאורים שם הערה 5, שמפשטות הסוגיא בירושלמי (כלאים פ"ט ה"ג) משמע, דאפילו ירבעם וחבריו גם גופם קם בתחה"מ.

57) ובנוגע לטומאת מת עכו"ם י"ל, שמלכתחילה לא הי' קשה למשה, כיון שהטומאה בישראל באה דוקא מצד קדושתם (תורה, נשמתם) שנסתלקה כמו שהאריך באוה"ח ריש פרשתנו. שו"ע אדה"ז מהדו"ב סי' ד' ס"ב.

ומזה מובן במכ"ש בטומאה הבאה משרץ או נבילה שלא שאל משה איך אפ"ל טהרתו.

58) ברמב"ן כאן "וטעם טומאת המת בעטיו של נחש כי הנפטרים בנשיקה לא יטמאו מן הדין והוא שאמרו צדיקים אינן מטמאין" – ראה מדרש משלי פ"ט, ב. תוד"ה מה ב"מ קיד, ב. זח"א קכה, א. קסח, א (ובנצוצי זהר שם). חינוך שבהערה 62. וראה פנ"י ובכלי חמדה כאן. שדי חמד (כמסומן במפתח). שו"ת מנח"א ח"ג סי' סד. אלף המגן למטה אפרים סימן תקפ"א סקי"א (וש"נ). – וראה שו"ת שארית יהודא – לאחי אדה"ז – (הוספות סי"ד סל"ה) שפוסק לאיסור אפילו הוא צד"ג, ומורה ע"ד בנין ציון אדה"ז באופן שיוכלו הכהנים לעמוד בהרחקה וכו'. – ואולי יש לקשר זה ולהסביר ע"פ סברת הספרי זוטא הנ"ל (הערה 45) ואכ"מ.

59) ביאור לאגה"ק סי' ז"ך.

60) להעיר מחילוק אופן בירור וזיכוך הגוף דמשה ואלי' – המשך תרס"ו ע' קנח ואילך. שמח תשמח תרנ"ז ע' 102 ואילך. ובכ"מ.

61) וראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 89 ובהנסמן שם, שמצד בחירת הקב"ה בהגוף (תניא פמ"ט. תורת שלום ע' 120) נעשה הגוף מצ"ע ענין נצחי. ודבר משנה הוא (סנה' ר"פ חלק): כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב (נשמות בגופים). וראה לקמן ע' 442 הערה 71.

62) ראה בהנ"ל בחינוך (מצוה רס"ג): לפי שגופם טהור ונקי כו'. ולהעיר מרבינו בחיי (ויחי מט, לג) בזה שיעקב אבינו לא מת כי נפשו של יעקב הי' מרחפת על גופו תמיד כו', עיי"ש. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1260 ואילך. חט"ו [המתורגם] ע' 463 ואילך (ס"ו, ח).

63) ועפ"ז מובן שאין לזה סתירה ממ"ש החינוך (מצוה שצז) שאין החוקה "מהיותה מטהרת בהגיע אפרה על גוף המטהר כו'".

*) אגרות־קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ע' קמא ואילך. המו"ל.

מתנתקים ונעשים הפכיים[64], דבר כזה ייתכן רק מצד כוחו של הבורא[65], הנעלה מכל מגבלות[66].

ט.
משה רבינו - דרגת "חוקה"

לפי האמור לעיל מובן מדוע גילה ה' למשה רבינו את טעם פרה אדומה, ולא נפגמה על־ידי־זה השלימות במסירות־הנפש שלו לתורה ומצוות, כי־אם להיפך: דרגת משה היא דרגת "החכמה"[67], אשר מפני התבטלותה שורה בה דרגת האינסופיות של ה' – אין־סוף ברוך־הוא, כדברי אדמו"ר הזקן[68] "אין־סוף ברוך־הוא הוא אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו וזו היא מדרגת החכמה".

יותר מכך: בלשון הקבלה[69], "פנימיות אבא[70] הוא פנימיות עתיק ממש" (=מקור החכמה הוא בדרגה הנעלית ביותר של ה"כתר" של כביכול עצמיות הקדוש־ברוך־הוא), ואחד ההסברים לכך הוא[71]: בדרך כלל הקשר בין דרגה גבוהה לנמוכה הוא באופן של משפיע ומקבל. וכיון שהקשר הוא באופן של ירידה, מובן, שעוברת הארה בלבד, כהשפעת שכלו של הרב לתלמיד[72]. לא כך הוא האופן שבו מושפע "פנימיות אבא" מ"פנימיות עתיק", שעל כך נאמר, ש"פנימיות אבא הוא פנימיות עתיק" – המהות האמיתית של "פנימיות עתיק".

וא"כ מובנים דברי ה' אל משה "לך אני מגלה טעם פרה" – למשה נתגלתה "פנימיות אבא" – רצון ה' האמיתי – ענין ה"חוקה"[73], כי זו היתה דרגת משה, וה' גילה לו את מהות דרגתו באמת[74].

י.
ההיטהרות מטומאת מת נעשית על־ידי השפעה של עצם האלקות

זהו הסבר גם לכך שה"חוקה" שנתגלתה למשה קשורה דוקא להיטהרות מטומאת מת:

כאשר ההשפעה היא באופן של משפיע ומקבל, והיא נעשית בדרך של ירידה, מגיעה רק ההארה ולפיכך יש בין הדברים קשר רק בעת ההשפעה ולא מאוחר יותר, כי המקבל נשאר עדיין מציאות נבדלת מן המשפיע.

לעומת זאת, כאשר אין ההשפעה באופן של ירידה והארה בלבד, אלא השפעה של עצם המהות ממש, כב'פנימיות אבא' – אז אין לומר שההשפעה היא רק כאשר יש קשר, ומציאות "המקבל" נשארת מובדלת. מקום שמשפיעה העצמיות ממש, נעשה הכל למהות של עצם האלקות.

כך מובן כיצד תיתכן היטהרות מטומאת מת, למרות שבגלוי אין הגוף קשור לכח האלקי של הנשמה והתורה והמצוות – כי בפנימיות הענין, הרי הגוף עצמו הוא מהות אמיתית של אלקות.

בזמן הזה אין הדבר מאיר בגלוי, כי עתה השפעת עצמיות האלקות אינה גלויה, ולכן מתאפשרת טומאת מת, וההיטהרות ממנה היא חוקה, אך לעתיד לבוא, כאשר ההשפעה מעצמיות האלקות תהיה גלויה, יהיה גילוי של "פנימיות עתיק"[75], יוכר בגלוי שמהותו של הגוף היא הנשמה האלקית שבו, ולא תתאפשר כלל טומאת מת[76]. חוקת ההיטהרות ממנה תתגלה אז לכל אחד[77].

---

64) משא"כ בהענינים דפעולה נמשכת.

65) ועד"ז הוא בחוקה של פרה שהיא נעשית בחוץ, שמכפר על גקה"ט (אגה"ק סכ"ח) דגם ניצוצות שנפלו בגקה"ט, שנכרתו לגמרי מקדושה ונעשים כמו רע, מהפכים לטוב, הטמא נהפך לטהור, מי יתן טהור מטמא לא אחד – יחידו של עולם – ראה בכ"ז לקו"ת פרשתנו נט, ד ואילך.

66) ועפ"ז יומתק הדיוק בזה שלעת"ל כאשר "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" תשאר גם בחי' ארץ הלזו שהיתה בה טומאה (ויתרה מזו: מלאה הארץ דעה את ה') – דמכיון שכל העולם נברא בשביל ישראל ובשביל התורה, הרי עי"ז נמשך בה מהנצחיות דישראל ותורה. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 97, שהכוונה בשביל ישראל ובשביל התורה היא ענינה של הבריאה גופא.

67) ראה לקו"ת מסעי פט, ד. צב, רע"א. ובכ"מ. וראה בארוכה לקו"ש ח"ו (ע' 244 ואילך) מכמה מקומות דמשה הוא בחי' יסו"א.

68) תניא פל"ה בהגהה.

69) ראה בהמובא בלקו"ת נצבים מט, ד. וראה סה"מ הש"ת ע' 49 בהערה.

70) בתו"א בשלח סו, ב לגבי משה.

71) ראה המשך תרס"ו ע' צה ואילך.

72) ראה גם ד"ה תקעו תרצ"ו פ"ב (נדפס בסה"מ ה'תשי"א).

73) ראה המשך תרס"ו שם (ס"ע צו ואילך), דבחי' רצה"ע שלמעלה מהטעם הוא בחי' פנימיות אבא פנימיות עתיק.

74) ועפ"ז מובן גם מ"ש לך אני מגלה, דפשוטו דמקודם לזה לא ידע (ובפרט ע"פ קה"ר שם), כי מתחילה לא הגיע לבחי' פנימיות אבא פנימיות עתיק (ראה ד"ה אלה הדברים תרע"ג (נעתק בלקו"ש שם ע' 248) שזהו שביקש הראני נא את כבודך), ורק בעת הסתלקותו זכה לשעה"נ (לקו"ת להאריז"ל וס' הליקוטים ואתחנן ג, כו), ראה סה"מ ה'ש"ת שם. ובכ"מ.

75) פע"ח שער הק"ש רפט"ו. לקו"ת שה"ש בסופו (נא, ג) וראה המשך תרס"ו שם.

76) וכמ"ש (ישעי' כה, ח) בלע המות לנצח. ונא' ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ.

77) ראה לעיל הערה 36.

יא.

מהות משה רבינו - מסירות נפש

לפי זה מובן, שהענין של "לך אני מגלה טעם פרה" לא גרם ח"ו לפגם בשלימות מסירות־הנפש אצל משה רבינו:

טעם פרה אדומה שנגלה למשה איננו טעם שכלי[12] ה"מלובש" בשכל, אלא נתגלה בשכלו של משה רצון עצמיות ה', עד שזה נהפך גם למהות של שכלו.

ואדרבה: פגם במסירות נפש ייתכן אצל מי שמציאותו היא עצמאית ונפרדת, והוא צריך למסור את נפשו לאלקות, ולעמול היפך משכלו, כדי להבין את התורה[78]. לעומת זאת כל מציאותו של משה רבינו היא אלקות[79], ולכן עצם מהותו היא מסירות נפש[80].

יב.

הקשר לי"ב־י"ג תמוז

ויש לומר, שזהו הקשר[81] בין פרשת חוקת לבין י"ב־י"ג תמוז, חג הגאולה של כ"ק מורי וחמי אדמו"ר:

בעל השמחה והגאולה היה חדור בעבודה של מסירות נפש בפועל[82], במיוחד בעבודה של הרבצת התורה במדינה ההיא שבה היה המאסר (רוסיה), שבה נדרשה מסירות נפש לכל ענין של תורה ומצוות – מן הכללי ביותר ועד לפרט הקטן ביותר,

לפיכך היתה הגאולה מן המאסר באופן, שביחד עם היותה נס גלוי שמעל לטבע, היא "התלבשה" והתיישמה בטבע.

ההסבר לכך הוא: בהנהגת ה' את העולם יש מספר אופנים[83], כדלהלן: הנהגה טבעית, הנובעת משם "אלקים"[84] (בגימטריא "הטבע"), דרגת האלקות ה"מלובשת" בעולם, והעולם תופס מקום – דרגת "ממלא כל עלמין";

הנהגה ניסית, כאשר הנהגת הטבע מתבטלת. זו נובעת משם "הוי'" שמעל לטבע, דרגת האלקות שמעל לעולם – דרגת "סובב כל עלמין", ולכן היא מתבטאת בביטול הטבע;

וניסים ה"מלובשים" בטבע, הנובעים מדרגה אלקית גבוהה יותר, הנעלית משם "אלקים" ומשם "הוי'"[85], ולכן נובעים משם הניסים הנעלים מן הטבע, אך מיושמים בלבוש טבעי. כלומר, הנס משפיע על הטבע, כך שהטבע עצמו מסכים לנס.

כדוגמת נס פורים, שהיה רצוף ניסים המיושמים בדרכי הטבע, עד כדי כך, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר[86].

בדומה לכך היתה גאולת בעל השמחה, שאותם האנשים[87] אשר ציוו לאוסרו, הם עצמם הוכרחו לצוות על שחרורו[88].

וזה בדומה לענין של "פנימיות אבא פנימיות עתיק": כאשר ירד שפע כזה לעולם באמצעות מסירות נפש מעשית של בעל השמחה והגאולה, שזאת היתה מהותו, לא ביטל הדבר את טבעו של העולם, אלא דבר זה עצמו הפך למציאות של טבע, שסייעה לקדושה.

(משיחות ש"פ פרה, תשכ"ח. ש"פ חו"ב, י"ב תמוז, תשכ"ט)

---

78) ראה המשך תרס"ו שם דע"י דדייק במילין דחוכמתא בבחי' יגיעה כו' מגיעים לבחי' העלם העצמי דחכמה דפנימיות אבא.

79) וראה שרש מצות התפלה ספט"ו.

80) ועד"ז ביגיעת התורה דטעמי תורה שיתגלה לעת"ל שלא יהיו בבחי' ענין שכלי כ"א מה שיתגלה בכל ענין בחי' התענוג העצמי הפשוט (המשך תרס"ו שם).

81) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב.

82) ראה לקמן ע' 328 ואילך ע"ד הג' תקופות דימי נשיאותו (תר"פ־תש"י).

83) ראה אוה"ת אחרי ע' תקסד. ועוד. ובאוה"ת בראשית יח, ב ואילך. ד"ה החודש הזה תרס"ו בתחילתו וסופו (ב' אופנים דלקמן – טבע ונס).

84) ראה טושו"ע חאו"ח ס"ה בפי' שם אלקים.

85) תו"א צט, ד ואילך (ועוד) לענין הנס דפורים, אוה"ת שם (מג"א ב'שלו) ובכ"מ. ובאוה"ת אחרי שם, דנסים המלובשים בטבע הם מבחי' שם שד"י.

86) תו"א צד, ב. ושם, שזהו כענין אתהפכא חשוכא לנהורא שיהי' לעת"ל (שלמעלה מאתכפיא). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד (ע' 46 ואילך) שהנסים לצדיקים שבדור האחרון לפני ביאת משיח הוא הקדמה והכנה להנסים דהגאולה. ולכן הגאולה די"ב־י"ג תמוז הי' ע"ד "אומר לצפון תני", כבהגאולה העתידה.

87) ראה לקו"ש שם. ועד"ז בלקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 125 ואילך.

88) והיינו אף שהי' מלבוש בטבע הי' נראה בחוש שכל הסיבות היו למעלה מהטבע וע"ד אופן הנס דפורים (תו"א צג, ג. ק, א. ועוד).

89) ראה תו"א (צט, ד ואילך) דבפורים ע"י המסנ"פ הגיעו לעצמות אוא"ס שלמעלה מבחי' שם הוי', ומזה נמשכו הנסים המלובשים בטבע. ובהמשך שמח תשמח שם (ע' 101) ועוד, שע"י מסנ"פ בפועל מגיעים לעצמות א"ס דפנימיות אבא כו'.

בראשית כט, יח: וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה:

כב

ביאור מ"ש בזוהר, למה לא אמר יעקב ללבן אעבדך עשרה חדשים או שנה – ע"ד מ"ש ברבקה

ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל וגו'. מה דעתי'[1] דיעקב דלא קאמר עשר ירחין או שתא חדא, שבע שנים אמאי, אלא יעקב בחכמתא עבד.

ספר הזהר חלק א' דף קנג, ב

מה דעתי' דיעקב דלא קאמר[2] עשר ירחין או שתא חדא.

הוא כמו שאמר לבן בנשואת רבקה אחותו תשב[3] הנערה אתנו ימים או עשור, ימים הוא שתא חדא, ועשור הוא עשרה חדשים, הרי שלבן מבקש השיעור דשנה אחת ולכל הפחות י' חדשים, הנה יעקב שרצה ליקח את בתו הול"ל רק י' חדשים ולכל היותר שתא חדא שיותר לא בקש לבן להמתין בנשואי אחותו, ועיין מזה ברשימה[4] ע"פ ויאמר אחי' ואמה תשב הנערה אתנו ימים או עשר.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קטז

בפרשת חיי שרה כד, נה. ויאמר אחי' ואמה תשב הנערה אתנו ימים או עשור אחר תלך. הנה ימים פירושו[5] שנה דהיינו י"ב חדש שכך נותנין לבתולה זמן י"ב לפרנס עצמה ויליף לה מפסוק זה בכתובות דף נ"ז ע"ב.

ועפ"י האמור דימים שהוא שנה, ועשור שהוא י' חדשים, יובן מה שאיתא בזהר ויצא דף קנ"ג ע"ב, ע"פ ויאמר אעבדך שבע שנים כו' וכי מה דעתי' דיעקב דלא קאמר עשר ירחין או שתא חדא אלא שבע שנים אמאי ע"ש. שלכאורה אינו מובן למה קנקט הזהר דוקא הזמנים הללו, די' חדשים או שנה.

אך עפ"י האמור א"ש. והיינו כי נותנין לבתולה לכה"פ י' חדשים דהיינו עשור, ולכל היותר שנה א' דהיינו ימים, ולכן קאמר בזהר עשר ירחין שבפחות מזה אי אפשר, כמו עשור, ולכל היותר שנה א' כמו ימים היינו שתא חדא, וכמובן.

לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומחז"ל עמוד כא

בראשית כט, יט־כ: וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תִּתִּי אֹתָהּ לָךְ מִתִּתִּי אֹתָהּ לְאִישׁ אַחֵר שְׁבָה עִמָּדִי: וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל שֶׁבַע שָׁנִים וַיִּהְיוּ בְעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ:

כג

ביאור מ"ש ביעקב ויהיו בעיניו כימים אחדים", דיעקב בגי' ז' פעמים הוי' כנגד הז' מדות וכו', וכן ביאור מ"ש לבן טוב תתי אותה לך וגו'"

תא[6] חזי מה כתיב, ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה, וכי מה דעתיה דיעקב דלא קאמר עשר ירחין או שתא חדא, אלא שבע שנים אמאי. אלא יעקב בחכמתא עבד, בגין דלא יימרון דבגין תיאובתא דשפירו דרחל עבד, אלא בגין חכמתא.

דסיהרא[7] בת שבע שנין היא, וכלהו שבע שנין עלאין שרו עליה דיעקב עד לא נסיב לה לרחל, למיתה גבה כדקא יאות, דהא יעקב נטל כלהו בקדמיתא, ולבתר

1) [תרגום ללה"ק] שואל, וכי מה היתה דעתו של יעקב שלא אמר ללבן אעבדך עשרה חדשים או שנה אחת, אלא שבע שנים, למה אמר אעבדך שבע שנים, אלא יעקב בחכמה עשה וכו'. (ראה המשך הזהר וביאורו לקמן סימן כג).

2) מדייק ומבאר למה נקט הזהר שני זמנים אלו דוקא עשרה חדשים או שנה".

3) בראשית כד, נה.

4) ועיין מזה ברשימה וכו'. ראה לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומחז"ל עמוד כא ואילך (מובא לקמן). ועיין בלקוטי שיחות חלק י' עמוד 69.

5) ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' פרשת חיי שרה סימן קסד. (קסג).

6) [תרגום ללה"ק] תא חזי מה כתיב (בא וראה מה כתוב), ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה (ושואל), וכי מה דעתיה דיעקב דלא קאמר עשר ירחין או שתא חדא (וכי מה היתה דעתו של יעקב שלא אמר ללבן אעבדך עשרה חדשים או שנה אחת), אלא שבע שנים, אמאי (אלא למה אמר אעבדך שבע שנים), אלא יעקב בחכמתא עבד (אלא יעקב עשה בחכמה מה שאמר אעבדך שבע שנים), בגין דלא יימרון דבגין תיאובתא דשפירו דרחל עבד (כדי שלא יאמרו הבריות שעבד בשביל תאות היופי של רחל), אלא (הטעם שאמר שבע שנים) בגין חכמתא (בשביל שהי' לו בזה סוד מסודות החכמה).

7) [תרגום ללה"ק] דסיהרא בת שבע שנין היא (כי המלכות הרי היא בת שבע שנים, כי יש בה שבע ספירות שנתקנות ע"י ז' ספירות דז"א הנקראות שבע שנים), וכלהו שבע שנין עלאין שרו עליה דיעקב עד לא נסיב לה לרחל (וכל האורות של השבע שנים העליונים שהם סוד ז' ספירות דז"א, חנו ושרו על יעקב ע"י שעבד שבע שנים עד שלא נשא את רחל), למיתב גבה כדקא יאות (כדי לשבת עמה כראוי אחר שיהי' נשלם בז' ספירות דז"א, ומפרש) דהא יעקב נטל כלהו בקדמיתא (כי יעקב לקח כל הז' ספירות דז"א תחילה), ולבתר אתא לגבה (ואח"כ בא אל רחל להאיר בה גם מז' ספירות שבו), בגין לאשתכחא איהו שמים ואיהי ארץ (כדי שימצא הוא דוגמת ז"א הנקרא שמים ורחל דוגמת המלכות הנקראת ארץ). (רמ"ק ומק"מ וכ"פ).

אתא לגבה, בגין לאשתכחא איהו שמים ואיהי ארץ.

ורזא[8] דמלה, ויהי בעיניו כימים אחדים, מאי כימים אחדים, אלא כלהו שבע שנין שקיל לון בעינוי כאינון עלאין, דאינון אחדין דלא מתפרשאן, וכלהו חד דמתקשרן דא בדא, באהבתו אותה, לאשתכחא כגוונא עלאה.

תא[9] חזי דאפילו לבן רמז ליה באינון שבע, ולא ידע מאי קאמר, דפתח ואמר טוב, דכתיב טוב תתי וגו׳.

ספר הזהר חלק א׳ דף קנג, ב

8) [תרגום ללה״ק] ורזא דמלה (וסוד דבר זה מפורש בפסוק דכתיב) ויהיו בעיניו כימים אחדים (ושואל) מאי כימים אחדים (כלומר שהי׳ לו לומר ויהיו בעיניו כימים מועטים ולמה כתב אחדים, ומתרץ), אלא כלהו שבע שנין (אלא כל השבע שנים שעבד), שקיל לון בעינוי כאינון עלאין דאינון אחדין דלא מתפרשאן (היו שקולים וחשובים בעיניו כמו שבע ימים העליונים שהם סוד הז׳ ספירות שהם תמיד מיוחדות כאחד ואינם נפרדות לעולם), וכלהו חד דמתקשרן דא בדא (וכולם הם בחי׳ אחת לפי שמתקשרות זו בזו, והיינו לפי שכל כונתו היתה כדי להמשיך עליו ע״י אלו השבע שנים הארות ז׳ ספירות דז״א, וממשיך הכתוב לומר כי טעמו הי׳) באהבתו אות״ה (פירושו באהבתו אותה), לאשתכחא כגוונא עלאה (כדי שתמצא כדוגמת השכינה המתוקנת בז׳ ספירות).

9) [תרגום ללה״ק] תא חזי דאפילו לבן רמז ליה באינון שבע (בא וראה שאפילו לבן רמז לו באותם השבע ספירות), ולא ידע מאי קאמר (אבל הוא בעצמו לא ידע מה שאמר, אך ה׳ שם בפיו וניבא ולא ידע מה ניבא), דפתח ואמר טוב, דכתיב טוב תתי וגו׳. (רמ״ק וכ״פ ומפרשים).

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שני עמוד א

הגמרא מבארת את מחלוקת רבי יהודה ורבי מאיר: שואלת הגמרא: **מִכְּדֵי בֵּין לְרַבִּי מֵאִיר** שסובר שכאשר הנבילה שוה חמישים אין המזיק חולק בדמי הנבילה, אלא הניזק נוטל הנבילה והמזיק משלם שבעים וחמשה זוז מתוך דמי השור החי, **וּבֵין לְרַבִּי יְהוּדָה** שסובר שבאופן זה חולק המזיק בדמי הנבילה ומשלם המזיק מאה זוז מתוך דמי החי, **הַאי** – המזיק **מֵאָה וְעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה, שָׁקִיל** מתוך דמי השור ודמי הנבילה, **וְהַאי** – הניזק **מֵאָה וְעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה שָׁקִיל,** ואם כן **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – מה בין שיטת רבי יהודה לשיטת רבי מאיר. משיבה הגמרא: **אָמַר רָבָא, פְּחַת נְבֵילָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – הנפקא מינה ביניהם היא באופן שנפחת שוויה של הנבילה בשעת העמדה בדין משעת הנגיחה, **שרַבִּי מֵאִיר סָבַר** שאין המזיק נוטל כלום מדמי הנבילה, ולכן **פְּחַת נְבֵילָה דְּנִיזָּק הָוֵי** – כל מה שנפחת משווי הנבילה אחר הנגיחה מפסיד הניזק, ויטול הניזק הנבילה וישלם לו המזיק שבעים וחמשה זוז מדמי השור החי, **וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר** שהמזיק נוטל חצי מדמי הנבילה, ולכן **פְּחַת נְבֵילָה דְּמַזִּיק הָוֵי פַּלְגָּא** – המזיק מפסיד חצי ממה שנפחת שווי הנבילה משעת הנגיחה, וישלם המזיק מאה זוז מדמי השור החי ויחלקו דמי הנבילה ביניהם. מקשה הגמרא: **אָמַר** לֵיה **אַבַּיֵי** לרבא **אִם כֵּן, מָצִינוּ לְרַבִּי יְהוּדָה**

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום חמישי עמוד א

אִי אָמְרַתְּ ש׳**אֵינוֹ מוּעָד׳ קָתָנֵי,** משמע שהתלמידים הם שאמרו הדין לפני רבי יהודה, שהמועד לשבתות בסתמא אינו מועד לימות החול, ויקשה, **אַגְּמוּרֵי הוּא דְּקָא מַגְּמְרֵי לֵיהּ** – וכי הם מלמדים את הדין לרבי יהודה. **וְתוּ** יקשה, מאחר שכבר פסקו התלמידים את הדין, **אֵיהוּ מַאי קָא מַהֲדַר לְהוּ** – מה עוד הוצרך רבי יהודה לענות להם. ובהכרח שגירסת המשנה ׳ואינו מועד׳ ואינו פסק דין אלא המשך המעשה.

ראיה נוספת: **אָמַר רַב יַנַּאי, מֵרִישָׁא נַמִּי דַּיְקָא** – אף מהרישא יש להוכיח כגירסת רב זביד, **דְּקָתָנֵי** אחר שפרטה המשנה כל האופנים, **׳אֶת שֶׁמּוּעָד לוֹ מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וְאֶת שֶׁאֵינוֹ מוּעָד לוֹ [מְשַׁלֵּם] חֲצִי נֶזֶק׳. וְאִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא ש׳וְאֵינוֹ מוּעָד׳ קָתָנֵי,** עדיין לא פירשה המשנה את הדין עד כעת, ומובן שדברי המשנה כאן **פָּרוּשֵׁי קָא מְפָרֵשׁ לָהּ** – בהם מפרשת את הדין בכל האופנים. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ ש׳אֵינוֹ מוּעָד׳ קָתָנֵי,** נמצא שבתיבות אלו שאמרה המשנה בכל אופן **כבר פַּסְקָהּ** – סיימה המשנה לדינו של אותו אופן, **וּמַאי תּוּ** – ומה צריכה לכתוב עוד **אֶת שֶׁמּוּעָד לוֹ מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם וְאֶת שֶׁאֵינוֹ מוּעָד לוֹ מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, וכי עַד הַשְּׁתָּא לֹא אַשְׁמִעִינָן דְּהָתָם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.**

מסיימת הגמרא: **וְאִם תִּמְצֵי לוֹמַר נַמִּי אִיתָּא לְדָרֵב פָּפָּא** – ואף אם תאמר שההלכה כרב פפא, ובסתמא אין נעשה מועד אלא לאותו מין שנגח, אף לדעתו אם **נָגַח שׁוֹר חָמוֹר וְנָפַל, נַעֲשָׂה מוּעָד לַכֹּל,** ואף שלא נגח מכל מין אלא פעם אחת בלבד:

תָּנוּ רַבָּנָן, רָאָה שׁוֹר וְנָגַח, שׁוֹר וְלֹא נָגַח, שׁוֹר וְנָגַח, שׁוֹר וְלֹא נָגַח, שׁוֹר וְנָגַח, שׁוֹר וְלֹא נָגַח, נַעֲשָׂה מוּעָד לְסֵירוּגִין – לנגיחות בדילוג, **וּלְשִׁעוּרִים** בלבד ולא למינים אחרים:

תָּנוּ רַבָּנָן, רָאָה שׁוֹר וְנָגַח, חֲמוֹר וְלֹא נָגַח, סוּס וְנָגַח, גָּמָל וְלֹא נָגַח, פֶּרֶד וְנָגַח, עָרוֹד [– חמור בר] **וְלֹא נָגַח, נַעֲשָׂה מוּעָד לְסֵירוּגִין לַכֹּל,** שהרי נגח שלשה מינים ולא מין אחד בלבד.

הגמרא מסתפקת באופנים מסויימים במועד לסירוגין: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, נָגַח**

יט, ב – זאת חוקת התורה' אשר צוה ה' לאמור דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול

א. ויקחו אליך פרה אדמה. אדמה לעתיד כשיקיצו ישני אדמה יטהרם באפר פרת משה, שנאמר (יחזקאל לו, כה) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, וזהו אדמה תמימה, **תמימה** אותיות **המתים**, כשיחיו המתים. **אשר אין בה מום** ישראל שנאמר (שיר השירים ד, ז) כלך יפה רעיתי ומום אין בך. **אין בה** אותיות הנביא.

[**אשר אין בה** מום, **בה** בגימטריא שבעה, ואותיות **בה** שתים, הרי תשע, רמז תשע פרות נעשו, והעשירית בימות המלך המשיח שנאמר (יחזקאל לו, כה) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם.]

רמזי רבינו יואל ז"ל (מבעלי התוס')

ב. בנוגע הטהרה דפרה אדומה, על ידי הפרה העשירית שיעשה מלך המשיח[2], יש לומר, שמכיון שמשה ואהרן עמהם[3], הרי, כל פרטי העבודה דפרה אדומה יהיו על ידי אהרן הכהן[4] – כי:

הטעם לכך שעשיית הפרה היתה על ידי אלעזר בן אהרן[5], מצוותה בסגן[6], הוא, מפני שיש סיבה המעכבת את עשיית הפרה על ידי אהרן, שאין קטיגור נעשה סניגור כו'[7].

אמנם, לעתיד לבוא, שאז יושלם לגמרי התיקון על חטא העגל, כמ"ש[8] "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", לא שייך טעם זה, ובמילא, בודאי יעשה אהרן את הפרה, שהרי, כהן גדול, "כל עת שירצה להקריב מקריב כל מה שירצה"[9], ופשיטא – כפי שמבין גם בן חמש למקרא – שאהרן לא יוותר, ח"ו, על העבודה דעשיית הפרה, שכן, למרות ענוותנותו כו', ירצה שעבודת הפרה תהי' בתכלית השלימות על ידי עבודתו באופן ד"לא שינה"[10] (באופן נעלה יותר מהעדר השינוי בעבודת שאר הכהנים).

וזוכים לקיום היעוד[11] (בהפטרה דפרשת פרה) "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם גו' אטהר אתכם", ובלשון המשנה[12] "אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם כו'", כאמור, על ידי הפרה העשירית שיעשה מלך המשיח.

תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ז חלק ב עמוד 671 (הנחה בלתי מוגה)

ג. הנוגע במת וגו' הוא יתחטא בו ביום השלישי וביום השביעי יטהר וגו' (במדבר יט, יא-יב). יש בזה הפסוק רמז גדול, כי אף בזמן שאין אפר פרה יוכל אדם לטהר את עצמו כשדבק בהתמדת התורה ולומד ומלמד על מנת לשמור ולעשות ולקיים, וכבר אמרו רז"ל (בראשית רבה ח, ב) יומו של הקב"ה אלף שנים, וכוונתם כי הימים אשר היו בתחילת היצירה שברא הש"י שבעת ימי בראשית רומזים לששת אלפים שנה[13] וחד חרוב[14] הרומז לעולם שכולו שבת (ראה סנהדרין צז, א) הרי שכל יום מהימים האלה רמז לאלף שנה כמו שהאריך בזה הרמב"ן בפרשת בראשית (ב, ג) עיין שם.

והנה התורה נתנה באלף השלישי שהוא יום השלישי והמתחטא ביום השלישי כלומר שמתחטא ומטהר את עצמו מהתורה הנתנה ביום השלישי אזי ביום השביעי יטהר כי אז תגמור טהרתו בעולם הבא שהוא יום השבת יום שכולו שבת ואם חס ושלום לא יתחטא ביום השלישי אזי ביום השביעי לא יטהר כי מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת (עבודה זרה ג, א).

של"ה עה"ת

ד. ויאמר ה' אל משה עשה לך. יש ללמוד תחיית המתים מקל וחומר מנחש הנחשת, ומה נחש הנחשת שהטילו מיתה עשה בו הקב"ה חיים שנאמר והביט אל הנחש וחי, תחיית המתים שכולו חיים על אחת כמה וכמה.

זוהר – ילקוט ראובני

---

1) **יט, ב – זאת חקת התורה...**: עיין ילקוט גאולה ומשיח על התורה פרשת חוקת סימן שיז, ביאור המשך הפרשיות דספר במדבר. (ועיין פרשת משפטים סימן קצה דכתב רבינו בחיי וז"ל דרשו חז"ל לעתיד לבוא הקב"ה מגלה להם לישראל מפני מה צותה התורה בשר בחלב ופרה אדומה וכו').

2) רמב"ם הלכות פרה אדומה סוף פרק ג. נתבאר בארוכה בלקוטי שיחות חלק כח עמוד 131 ואילך. ושם נסמן. (עיין ילקוט גאולה ומשיח על התורה פרשת חוקת סימן לו).

3) ראה יומא ה, ב. תוס' ד"ה אחד – פסחים קיד, סוף עמוד ב.

4) עיין ילקוט גאולה ומשיח על התורה פרשת חוקת סימן לו הערה 2. סימן קז הערה 60, דפרטי העבודה נעשה על ידי הכהן, אבל הציווי וההוראה באה לעתיד על ידי מלך המשיח, עיין שם.

5) חוקת יט, ג.

6) פירוש רש"י על הפסוק.

7) פירוש רש"י שם (השני).

8) זכרי' יג, ב.

9) רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ה הלכה יב.

10) ספרי ופירוש רש"י בהעלותך ח, ג. וראה אור התורה בהעלותך עמוד שכז. ועוד.

11) יחזקאל לו, כה.

12) יומא בסופה.

13) **שבעת ימי בראשית רומזים לששת אלפים שנה**: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בראשית סימן רלז. פרשת בהר סימן ו, ובהנסמן שם.

14) **רומזים לששת אלפים שנה וחד חרוב וכו'**: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת בחוקותי סימן פז. פרשת בהר סימן ו, ובהנסמן שם.

◆ יום ראשון כ"ז סיון ◆

יט (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:**

א ומַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימָר:

(ב) **זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עֹל:**

ב דָּא גְּזֵרַת אוֹרַיְתָא דִּי פַקִּיד יְיָ לְמֵימָר מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְּבוּן לָךְ תּוֹרְתָא סְמֵקְתָּא שְׁלֶמְתָּא דִּי לֵית בָּהּ מוּמָא דִּי לָא סְלִיק עֲלַהּ נִירָא:

רש"י◄ **זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה** • לְפִי שֶׁהַשָּׂטָן וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מוֹנִין אֶת יִשְׂרָאֵל, לוֹמַר: מַה הַמִּצְוָה הַזֹּאת וּמַה טַּעַם יֵשׁ בָּהּ? לְפִיכָךְ כָּתַב בָּהּ "חֻקָּה", גְּזֵרָה הִיא מִלְّפָנַי, אֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ. **וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ** • (במדבר רבה) לְעוֹלָם הִיא נִקְרֵאת עַל שְׁמְךָ: פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר. **אֲדֻמָּה תְּמִימָה** • שֶׁתְּהֵא תְּמִימָה בָּאֲדֻמִּימוּת, שֶׁאִם הָיוּ בָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שְׁחוֹרוֹת — פְּסוּלָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעוריין לקו"ש כרך יח עמ' 229 – מתוך 'לקראת שבת')

זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה . . וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה (יט, ב־ג)

אוֹדוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה, אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ (במדב"ר פי"ט, ג) שֶׁאֲפִילוּ שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ 'הֶחְכָּם מִכָּל אָדָם' אָמַר: "עַל כָּל אֵלֶּה עָמַדְתִּי, וּפָרָשָׁה שֶׁל פָּרָה אֲדֻמָּה חָקַרְתִּי וְשָׁאַלְתִּי וּפִשְׁפַּשְׁתִּי אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי". וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, גַּבֵּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם מָצִינוּ בַּמִּדְרָשׁ (במדב"ר שם ועוד): "אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה, לֵךְ אֲנִי מְגַלֶּה טַעַם פָּרָה". וְצָרִיךְ בֵּאוּר, בְּאֵם גִּלָּה הַקָּבָּ"ה טַעַם פָּרָה לְמֹשֶׁה, מַדּוּעַ לֹא הִשִּׂיגָהּ שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ. וְכָן, לְאַחַר שֶׁגִּלָּה ה' טַעֲמָהּ לְמֹשֶׁה, מַדּוּעַ לֹא גִּלָּהוּ לְכָלַל יִשְׂרָאֵל?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה: כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, גַּם אֵלּוּ הַמּוּבָנוֹת לָנוּ בִּסְבָרָא, יְסוֹדָן וּמַהוּתָן הוּא "חֻקָּה", שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה שִׂכְלִית. שֶׁלָּכֵן נִקְרְאָה הַפָּרָה, שֶׁהִיא הַמִּצְוָה בָּהּ נִכָּר בְּגִלּוּי יֶתֶר הַפְּלָאָתָהּ לְמַעְלָה מִשֵّכֶל — "חֻקַּת הַתּוֹרָה".

אַף לְאַחַר שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בִּטְעָמִים שִׂכְלִיִּים, יְכוֹלָה לִהְיוֹת אֵיזוֹ מַחֲשָׁבָה שֶׁבְּאֵם יַכְרִיחַ הַשֵּׂכֶל שֶׁאֵין מָקוֹם חַס־וְשָׁלוֹם לְאֵיזֶה מִצְוָה, לֹא יִמְסְרוּ נַפְשָׁם עָלֶיהָ. אֲשֶׁר עַל כֵּן לֹא נִתְגַּלָּה טַעַם פָּרָה אֲדֻמָּה לִכְלַל יִשְׂרָאֵל, בִּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה לְכָל הַפָּחוֹת מִצְוָה אַחַת שֶׁלֹּא נִתְלַבְּשָׁה בִּטְעָמִים שִׂכְלִיִּים, וְעַל־יְדֵי־זֶה, יִהְיֶה כֹּחַ הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל בְּגִלּוּי גַּם בִּשְׁאָר דְּבָרִים.

רַק מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, לִהְיוֹתוֹ בָּטֵל לַהַקָּבָּ"ה בְּתַכְלִית הַבִּטּוּל, יָכֹל לְהַשִּׂיג גַּם מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה לְגַמְרֵי, דְּכֵיוָן שֶׁמְּצִיאוּתוֹ לֹא נִפְרֶדֶת כְּלָל מֵהַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ, הֲרֵי אֶצְלוֹ הַמְּסִירוּת־נֶפֶשׁ לְהַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ דָּבָר טִבְעִי הוּא, וְזוֹ הַכַּוָּנָה שֶׁהִשִּׂיג טַעַם פָּרָה, הַיְינוּ שֶׁהוּנַח בִּמְצִיאוּתוֹ בְּהַנָּחָה פְּשׁוּטָה הַבִּטּוּל לֵאלוֹקוּת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ד עמ' 1061)

פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר (רש"י יט, ב) מִלַּת "בַּמִּדְבָּר" מְיֻתֶּרֶת לִכְאוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁמֹּשֶׁה הָיָה כָּל יָמָיו בַּמִּדְבָּר, וּבְוַדַּאי שֶׁגַּם אֶת הַפָּרָה עָשָׂה שָׁם. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה אָדָם עָלוּל לוֹמַר: אֵיךְ בְּכֹחִי לְטַהֵר גַּם יְהוּדִי שֶׁנִּמְצָא בְּדַרְגָּה פְּחוּתָה בְּיוֹתֵר? עַל זֶה אוֹמְרִים לוֹ: הֲוֵי יוֹדֵעַ, שֶׁהַפָּרָה נַעֲשֵׂית בַּמִּדְבָּר, מְקוֹם נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב וְצִמָּאוֹן אֲשֶׁר אֵין מַיִם, וּמַאֲפָר פָּרָה זוֹ מִתְקַדְּשִׁים הַכֹּהֲנִים בַּעֲשֵׂית **כָּל** פָּרָה וּפָרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ מהתוועדות שבת קודש פרשת חוקת ה'תש"י

בְּפָרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ מְדוּבָּר אוֹדוֹת פָּרָה אֲדוּמָה, שֶׁעַל־יָדָהּ נַעֲשֵׂית הַטָּהֲרָה מִטּוּמְאָה הֲכִי חֲמוּרָה, טוּמְאַת מֵת, שֶׁ"נִתְכַּרְכְּמוּ פָּנָיו שֶׁל מֹשֶׁה" כֵּיוָן שֶׁ"לֹא הָיָה יוֹדֵעַ בַּמָּה תְּהֵא טָהֳרָתוֹ", עַד שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה גו' וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדוּמָה וְגו'".

וְעִנְיָנוֹ בָּעֲבוֹדָה הָרוּחָנִית - שֶׁטּוּמְאַת מֵת (הָעֵדֶר הַחַיּוּת) מוֹרָה עַל מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁנִּתְעַלְּמָה הַדְּבֵיקוּת בַּה' מְקוֹר הַחַיִּים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹקֵיכֶם חַיִּים כּוּלְּכֶם הַיּוֹם", וְהַטָּהֲרָה מִמַּעֲמָד וּמַצָּב זֶה (לִפְעֹל גִּלּוּי הַחַיּוּת עַל־יְדֵי דְּבֵקוּתוֹ בַּה') הוּא עִנְיָן שֶׁל "חֻקָּה", "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה", וְנַעֲשֵׂית בְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה", "לְעוֹלָם הִיא נִקְרֵאת עַל שְׁמְךָ, פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר", הַיְינוּ, שֶׁבְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְקַחַת פָּרָה אֲדֻמָּה - פָּרָה גַּשְׁמִית כִּפְשׁוּטָהּ, וְנוֹסֵף לְכָךְ, גַּם (פָּרָה) אֲדֻמָּה, שֶׁמּוֹרָה עַל הַגְּבוּרוֹת, תֹּקֶף הַחֲמִימוּת ("קָאֶר") בְּגַשְׁמִיּוּת וְחָמְרִיּוּת - וְלֹא רַק לְהַעֲלוֹת הַ"פָּרָה אֲדֻמָּה" עַצְמָהּ, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁבְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת מֵהַ"פָּרָה אֲדֻמָּה" אֲפָר שֶׁעַל־יָדוֹ תִּהְיֶה הַטָּהֲרָה מִטֻּמְאָה הֲכִי חֲמוּרָה.

וְהִנֵּה, אֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה נֶחְלַק לְג' חֲלָקִים: חֵלֶק א', לִטֹּל מִמֶּנּוּ בְּנֵי הָעֲיָרוֹת וְכָל הַצְּרִיכִים לְהִטָּהֵר. חֵלֶק ב', כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים לְפָרוֹת אֲחֵרוֹת מְקַדְּשִׁין הַיְּמָנָה. וְחֵלֶק ג', נָתוּן לְמִשְׁמֶרֶת. כְּלוֹמַר, שֶׁהַטָּהֲרָה שֶׁל טְמֵא מֵת הִיא לֹא רַק מֵאֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, אֶלָּא גַּם מֵאֵפֶר פָּרוֹת אֲחֵרוֹת (תֵּשַׁע פָּרוֹת) שֶׁנַּעֲשׂוּ לְאַחֲרֵי זְמַנּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. אֲבָל, לַעֲשִׂיַּת הַפָּרוֹת הָאֲחֵרוֹת הָצְרְכוּ לְאֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, שֶׁמִּמֶּנָּה מְקַדְּשִׁין כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים לַעֲשִׂיַּת פָּרוֹת אֲחֵרוֹת, וְעַד שֶׁגַּם לַעֲשִׂיַּת הַפָּרָה הָעֲשִׂירִית עַל־יְדֵי הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, יִצְטָרְכוּ לְקַדֵּשׁ מֵאֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, שֶׁקַּיָּם לְעוֹלָם.

וְעִנְיָנוֹ בָּעֲבוֹדָה - שֶׁפְּעוּלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה (כּוֹלֵל גַּם אִתְּפַשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה שֶׁבְּכָל דָּרָא וְדָרָא) לְגַלּוֹת הַחִיּוּת שֶׁל הַדְּבֵיקוּת בַּה' אַצֶּל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל (גַּם זֶה שֶׁנִּמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל טְמֵא מֵת), הוֹלֶכֶת וְנִמְשֶׁכֶת גַּם בְּכָל הַדּוֹרוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהָעוֹסְקִים בְּכָךְ (כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים שֶׁעוֹשִׂים פָּרוֹת אֲחֵרוֹת) חֲדוּרִים בְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה (שֶׁמְּקַדְּשִׁין בְּאֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה).

. . . כְּשֶׁפּוֹגְשִׁים יְהוּדִי שֶׁנִּמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל טְמֵאַת מֵת, שֶׁלֹּא רוֹאִים בּוֹ חִיּוּת הַקְּדֻשָּׁה - חַיָּבִים לְטַהֲרוֹ, לְהַחֲיוֹתוֹ בְּחִיּוּת שֶׁל קְדֻשָּׁה, וְדָבָר זֶה הוּא בְּכֹחוֹ וּבִיכָלְתּוֹ (וּבְמֵילָא גַּם חוֹבָתוֹ) שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, כֵּיוָן שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ (מֹשֶׁה שֶׁבְּדוֹרֵנוּ) נָתַן וְנוֹתֵן לוֹ מֵאֵפֶר הַפָּרָה שֶׁלּוֹ ("מֹשֶׁה רַבֵּנוּ האָט דִּיר געגעבן און גִּיט דִּיר, פון דעם אֵפֶר פון זַיִין פָּרָה"), וּבְמֵילָא, פְּעוּלָּתוֹ הִיא בְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה - "לְעוֹלָם הִיא נִקְרֵאת עַל שְׁמִךָ, פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה".

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בֵּאוּר בְּדִיּוּק לְשׁוֹן רַשִׁ"י "פָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה בַּמִּדְבָּר" - שֶׁלְּכְאוֹרָה, מַאי קָא־מַשְׁמַע־לָן. הֲרֵי הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁמֹּשֶׁה הָיָה בַּמִּדְבָּר, וּבְוַדַּאי שֶׁגַּם אֶת הַפָּרָה עָשָׂה שָׁם - שֶׁבָּזֶה מְלַמְּדֵנוּ שֶׁגַּם אַצֶּל יְהוּדִי שֶׁנִּמְצָא בְּמָקוֹם וְדַרְגָּא שֶׁל מִדְבָּר, "נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב וְצִמָּאוֹן אֲשֶׁר אֵין מָיִם", יְכוֹלִים לִפְעֹל עִנְיָן הַטָּהֲרָה, וְעַד כְּדֵי כָּךְ, שֶׁהַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, שֶׁמִּמֶּנָּה מְקַדְּשִׁין הַכֹּהֲנִים לַעֲשִׂיַּת כָּל הַפָּרוֹת שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה, הָיְתָה בַּמִּדְבָּר דַּוְקָא, שֶׁבּוֹ מְדֻגָּשׁ הַצֹּרֶךְ בְּעִנְיָן הַטָּהֲרָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁאֵין מְלִינִים בָּהּ אֶת הַמֵּת, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּכְלָלוּתָהּ (וּבִפְרָט עַל־פִּי מַאֲמָר רַז"ל עֲתִידָה יְרוּשָׁלַיִם שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל), אֶלָּא בְּחוּץ לָאָרֶץ דַּוְקָא, שֶׁהִיא בִּבְחִינַת "מִדְבָּר" בְּיַחַס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וִירוּשָׁלַיִם.

זֹאת וְעוֹד:

נוֹסָף לְכָךְ שֶׁעַל־יְדֵי אֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה נַעֲשִׂית הַטָּהֲרָה שֶׁלּוֹ, צְרִיכִים לִפְעֹל עָלָיו שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ יוּכַל לִשְׁרוֹף פָּרָה וְלַעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה אֵפֶר לְטַהֵר אֲחֵרִים, שֶׁיִּהְיֶה בְּעַצְמוֹ מַשְׁפִּיעַ עַל אֲחֵרִים לְהַחֲיוֹתָם בְּעִנְיָנֵי קְדֻשָּׁה, "טוֹפֵחַ עַל־מְנַת לְהַטְפִּיחַ".

וְגַם עִנְיָן זֶה נַעֲשָׂה בְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה דַּוְקָא - שֶׁחֵלֶק מֵאֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים לְפָרוֹת אֲחֵרוֹת מְקַדְּשִׁין הֵיְמָנָה, שֶׁמְּקַדְּשִׁין אֶת עוֹשֵׂה הַפָּרָה בְּאֵפֶר הַפָּרָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה. וְדוּגְמָתוֹ בָּעֲבוֹדָה, שֶׁגַּם הֶמְשֵׁךְ פְּעוּלָּתוֹ לְטַהֵר אֲחֵרִים (לְאַחֲרֵי שֶׁנַּעֲשָׂה טָהוֹר בְּעַצְמוֹ) הוּא בְּכֹחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. אָמְנָם, כֵּיוָן שֶׁמִּצַּד גֹּדֶל הַטִּרְדָּה בִּפְעֻלָּה עַל הַזּוּלַת ("יֶענעם באַלעבן"), לְטַהֲרוֹ, וְעַד לַעֲשׂוֹתוֹ טוֹפֵחַ עַל־מְנַת לְהַטְפִּיחַ, יִתְּכַן שֶׁיִּשְׁכַּח עַל עַצְמוֹ - יֵשׁ צֹרֶךְ לְהַזְהִיר גַּם בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת עַצְמוֹ ("אַלַיין לֶעבן"), וּכְפִתְגָּם כ"ק מו"ח אַדְמוֹ"ר "וועגן זיך אַליין דאַרף מען אויך ניט פאַרגעסן" [=גַּם עַל עַצְמוֹ לֹא צָרִיךְ לִשְׁכֹּחַ].

וְגַם עִנְיָן זֶה מְרֻמָּז בְּאֵפֶר הַפָּרָה שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה - שֶׁחֵלֶק מִמֶּנּוּ הָיָה נָתוּן "לְמִשְׁמֶרֶת", לְלַמְּדָךְ, שֶׁנּוֹסָף עַל הַפְּעֻלָּה עִם הַזּוּלַת בְּחֵלֶק הָאֵפֶר שֶׁבּוֹ מְטַהֲרִים אֵת הַטְּמֵאִים, וּמִמֶּנּוּ מְקַדְּשִׁין לְפָרוֹת אֲחֵרוֹת, יֶשְׁנוֹ גַּם חֵלֶק שֶׁנִּתָּן לְמִשְׁמֶרֶת, שֶׁבְּזֶה מְרוּמָּזֶת הָעֲבוֹדָה עִם עַצְמוֹ.

וְהַהוֹרָאָה מִזֶּה - שֶׁצְּרִיכִים לְהִתְעַסֵּק בְּהַשְׁפָּעָה עַל הַזּוּלַת, "ניט נאָר וואָס מען לעבט אַליין, נאָר מען באַלעבט אויך אַנדערע", וּכְדִבְרֵי כ"ק מו"ח אַדְמוֹ"ר בְּהֶמְשֵׁךְ הַשִּׂיחָה הַנַּ"ל שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד יָכוֹל לְהַשְׁפִּיעַ עַל שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה מִנְּיָנִים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל!

(ג) וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו׃

ג וְתִתְּנוּן יָתַהּ לְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא וְיִפֵּק יָתַהּ לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וְיִכּוֹס יָתַהּ קֳדָמוֹהִי׃

רש"י ◄ אֶלְעָזָר • (ספרי) מִצְוָתָהּ בַּסְּגָן. אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה • (יומא סח ספרי) חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת. וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו • (יומא מב) זָר שׁוֹחֵט, וְאֶלְעָזָר רוֹאֶה.

(ד) וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים׃

ד וְיִסַּב אֶלְעָזָר כַּהֲנָא מִדְּמָהּ בְּאֶצְבְּעֵהּ וְיַדֵּי לְקֳבֵל אַפֵּי מַשְׁכַּן זִמְנָא מִדְּמָהּ שְׁבַע זִמְנִין׃

רש"י ◄ אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד • עוֹמֵד בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, וּמִתְכַּוֵּן וְרוֹאֶה פִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל בִּשְׁעַת הַזָּאַת הַדָּם (יומא כח)◆

(ה) וְשָׁרַף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף׃

ה וְיוֹקַד יָת תּוֹרְתָא לְעֵינוֹהִי יָת מַשְׁכַּהּ וְיָת בִּשְׂרַהּ וְיָת דְּמַהּ עַל אָכְלַהּ יוֹקֵד׃

(ו) וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה׃

ו וְיִסַּב כַּהֲנָא אָעָא דְאַרְזָא וְאֵזוֹבָא וּצְבַע זְהוֹרִי וְיִרְמֵי לְגוֹ יְקִידַת תּוֹרְתָא׃

(ז) וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב׃

ז וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי כַּהֲנָא וְיַסְחֵי בִּשְׂרֵהּ בְּמַיָּא וּבָתַר כֵּן יֵעוּל לְמַשְׁרְיָתָא וִיהֵי מְסָאֵב כַּהֲנָא עַד רַמְשָׁא׃

רש"י◄ אֶל־הַמַּחֲנֶה • לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה, שֶׁאֵין טָמֵא מְשֻׁלָּח חוּץ לִשְׁתֵּי מַחֲנוֹת, אֶלָּא זָב וּבַעַל קְרִי וּמְצֹרָע. וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב • סָרְסֵהוּ וְדָרְשֵׁהוּ: "וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה".

(ח) וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃

ח וּדְמוֹקֵד יָתַהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי בְּמַיָּא וְיַסְחֵי בִּשְׂרֵהּ בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא׃

(ט) וְאָסַף אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא׃

ט וְיִכְנוֹשׁ גְּבַר דְּכִי יָת קִטְמָא דְתוֹרְתָא וְיַצְנַע לְמִבְרָא לְמַשְׁרְיָתָא בַּאֲתַר דְּכִי וּתְהֵי לִכְנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַטְרָא לְמֵי אַדְיוּתָא חַטָּאתָא הִיא׃

רש"י◄ וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה • (פרה פ"ג) לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים מִתְחַלֶּקֶת: אֶחָד נָתַן בְּהַר הַמִּשְׁחָה, וְאֶחָד מִתְחַלֵּק לְכָל הַמִּשְׁמָרוֹת, וְאֶחָד נָתַן בַּחֵיל; זֶה שֶׁל מִשְׁמָרוֹת הָיָה חוּץ לָעֲזָרָה, לִטֹּל מִמֶּנּוּ בְּנֵי הָעֲיָרוֹת וְכָל הַצְּרִיכִין לְהִטָּהֵר. וְזֶה שֶׁבְּהַר הַמִּשְׁחָה — כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים לְפָרוֹת אֲחֵרוֹת מְקַדְּשִׁין הֵימֶנָּה. וְזֶה שֶׁבַּחֵיל — נָתוּן לְמִשְׁמֶרֶת מִגְּזֵרַת הַכָּתוּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת". לְמֵי נִדָּה • לְמֵי הַזָּיָה, כְּמוֹ (איכה ג): "יַיְדוּ־אֶבֶן בִּי", (זכריה ב): "לְיַדּוֹת אֶת־קַרְנוֹת הַגּוֹיִם" לְשׁוֹן זְרִיקָה. חַטָּאת הִוא • לְשׁוֹן 'חִטּוּי' כִּפְשׁוּטוֹ; וּלְפִי הִלְכוֹתֶיהָ קָרָאהּ הַכָּתוּב "חַטָּאת", לוֹמַר שֶׁהִיא כְּקָדָשִׁים לְהֵאָסֵר בַּהֲנָאָה.

(י) וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם׃

י וִיצַבַּע דְּכַנִּישׁ יָת קִטְמָא דְתוֹרְתָא יָת לְבוּשׁוֹהִי וִיהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא וּתְהֵי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרָיָא דְיִתְגַּיְרוּן בֵּינֵיכוֹן לְקַיָּם עָלָם׃

(יא) הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים׃

יא דְּיִקְרַב בְּמִתָּא לְכָל נַפְשָׁא דֶאֱנָשָׁא וִיהֵי מְסָאֵב שַׁבְעָא יוֹמִין׃

(יב) הוּא יִתְחַטָּא־בוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהָר׃

יב הוּא יְדֵי עַלּוֹהִי בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה יִדְכֵּי וְאִם לָא יְדֵי עַלּוֹהִי בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה לָא יִדְכֵּי׃

רש"י◄ הוּא יִתְחַטָּא־בוֹ • בְּאֵפֶר הַפָּרָה (ס"א הַזֶּה).

(יג) כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ׃

יג כָּל דְּיִקְרַב בְּמֵתָא בְּנַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא דִּי יְמוּת וְלָא יַדֵּי עֲלוֹהִי יָת מַשְׁכְּנָא דַיְיָ סְאַב וְיִשְׁתֵּצֵי אֱנָשָׁא הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל אֲרֵי מֵי אַדָּיוּתָא לָא אִזְדְּרִיקוּ עֲלוֹהִי מְסָאֲב יְהֵי עוֹד סְאוֹבְתֵּהּ בֵּהּ׃

רש"י◄ **בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ•** וְאֵיזֶה מֵת? שֶׁל נֶפֶשׁ הָאָדָם, לְהוֹצִיא נֶפֶשׁ בְּהֵמָה, שֶׁאֵין טֻמְאָתָהּ צְרִיכָה הַזָּאָה (וְלֹא טֻמְאַת שִׁבְעָה). דָּבָר אַחֵר: בְּנֶפֶשׁ, זוֹ רְבִיעִית דָּם (חולין עב). **אֶת־מִשְׁכַּן ה' טִמֵּא•** אִם נִכְנָס לָעֲזָרָה אֲפִלּוּ בִּטְבִילָה, בְּלֹא הַזָּאַת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי. **עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ•** אַף־עַל־פִּי שֶׁטָּבַל.

(יד) זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים׃

יד דָּא אוֹרַיְתָא אֱנָשׁ אֲרֵי יְמוּת בְּמַשְׁכְּנָא כָּל דְּעָלֵל לְמַשְׁכְּנָא וְכָל דִּי בְּמַשְׁכְּנָא יְהֵי מְסָאֲב שַׁבְעָא יוֹמִין׃

רש"י◄ **כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל•** בְּעוֹד שֶׁהַמֵּת בְּתוֹכוֹ.

(טו) וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא׃

טו וְכֹל מַן דַּחֲסַף פְּתִיחַ דְּלֵית מְגוּפַת שְׁיָיעַ מַקַּף עֲלוֹהִי מְסָאֲב הוּא׃

רש"י◄ **וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ•** (חולין כה א) בִּכְלִי חֶרֶס הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁאֵין מְקַבֵּל טֻמְאָה מִגַּבּוֹ אֶלָּא מִתּוֹכוֹ, לְפִיכָךְ אִם אֵין מְגוּפַת צְמִידָתוֹ פְּתוּלָה עָלָיו יָפֶה בְּחִבּוּר — טָמֵא הוּא. הָא אִם יֵשׁ צָמִיד פָּתִיל עָלָיו — טָהוֹר. **פָּתִיל•** לְשׁוֹן מְחֻבָּר, בִּלְשׁוֹן עִבְרִי. וְכֵן (בראשית ל): "נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים נִפְתַּלְתִּי", נִתְחַבַּרְתִּי עִם אַחוֹתִי.

(טז) וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקֶבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים׃

טז וְכָל דִּי יִקְרַב עַל אַפֵּי חַקְלָא בִּקְטֵל חַרְבָּא אוֹ בְמֵתָא אוֹ בְגַרְמָא דֶּאֱנָשָׁא אוֹ בְקִבְרָא יְהֵי מְסָאֲב שַׁבְעָא יוֹמִין׃

רש"י◄ **עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה•** (חולין עב) רַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: לְרַבּוֹת גּוֹלֵל וְדוֹפֵק. וּפְשׁוּטוֹ: "עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה", שֶׁאֵין שָׁם אֹהֶל — מְטַמֵּא הַמֵּת שָׁם בִּנְגִיעָה.

(יז) וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל־כֶּלִי׃

יז וְיִסְּבוּן לְדִמְסָאֲב מֵעֲפַר יְקֵדַת חַטָּאתָא וְיִתְּנוּן עֲלוֹהִי מֵי מַבּוּעַ לְמָן׃

◆ יום שני כ"ח סיון ◆

(יח) וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזֶּה עַל־הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים וְעַל־הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ־שָׁם וְעַל־הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקָּבֶר׃

יח וְיִסַּב אֵזוֹבָא וְיִטְבּוֹל בְּמַיָּא גְּבַר דְּכֵי וְיַדֵּי עַל מַשְׁכְּנָא וְעַל כָּל מָנְיָא וְעַל נַפְשָׁתָא דִּי הֲווֹ תַמָּן וְעַל דְּיִקְרַב בְּגַרְמָא אוֹ בְקָטֵלָא אוֹ בְמֵתָא אוֹ בְקִבְרָא׃

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

יט (יז) **מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי.** מִכָּאן רֶמֶז לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה כֹּהֵן וְלֵוִי וְיִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמַר **וְנָתַן עָלָיו** הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרֵאת **מַיִם** כְּמַא דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה נה א) הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם, וְגַם נִקְרֵאת עֵץ **חַיִּים** שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג יח) עֵץ חַיִּים הִיא, [**אֶל כֶּלִי** נוֹטְרִיקוֹן] **כֹּהֵן לֵוִי יִשְׂרָאֵל**: תורה יח

(יט) **וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב:**

יט וְיַדֵּי דַכְיָא עַל מְסָאֲבָא בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְיַדַּכְּנֵהּ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וִיצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי בְּמַיָּא וְיִדְכֵּי בְּרַמְשָׁא:

רש"י ◄ **וְחִטָּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי •** (ספרי) הוּא גְּמַר טָהֳרָתוֹ.

(כ) **וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא:**

כ וּגְבַר דִּי יִסְתָּאַב וְלָא יַדֵּי עֲלוֹהִי וְיִשְׁתֵּצֵי אֱנָשָׁא הַהוּא מִגּוֹ קְהָלָא אֲרֵי יָת מַקְדְּשָׁא דַיְיָ סְאַב מֵי אַדָּיוּתָא לָא אִזְדְּרִיקוּ עֲלוֹהִי מְסָאֲב הוּא:

רש"י ◄ **וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וגו' •** אִם נֶאֱמַר "מִקְדָּשׁ", לָמָּה נֶאֱמַר "מִשְּׁכָּן" כו'? כִּדְאִיתָא בִּ"שְׁבוּעוֹת" (דף טז).

(כא) **וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם וּמַזֵּה מֵי־הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־הָעָרֶב:**

כא וּתְהֵי לְהוֹן לְקָיֵם עָלָם וּדְיַדֵּי מֵי אַדָּיוּתָא יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וּדְיִקְרַב בְּמֵי אַדָּיוּתָא יְהֵי מְסָאֲב עַד רַמְשָׁא:

רש"י ◄ **וּמַזֵּה מֵי־הַנִּדָּה •** (נדה ט, יומא יד) רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ שֶׁהַמַּזֶּה טָהוֹר, וְזֶה בָּא לְלַמֵּד שֶׁהַנּוֹשֵׂא מֵי חַטָּאת — טָמֵא טֻמְאָה חֲמוּרָה לְטַמֵּא בְּגָדִים שֶׁעָלָיו, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּנּוֹגֵעַ. וְזֶה שֶׁהוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן "מַזֶּה", לוֹמַר לְךָ שֶׁאֵינָן מְטַמְּאִין עַד שֶׁיְּהֵא בָּהֶן שִׁעוּר הַזָּאָה. **וְהַנֹּגֵעַ וגו' יִטְמָא •** וְאֵין טָעוּן כִּבּוּס בְּגָדִים.

(כב) **וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב: פ**

כב וְכֹל דִּי יִקְרַב בֵּהּ מְסָאֲבָא יְהֵי מְסָאֲב וֶאֱנַשׁ דִּיקְרַב בֵּהּ יְהֵי מְסָאֲב עַד רַמְשָׁא:

רש"י ◄ **וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ •** "הַטָּמֵא" הַזֶּה שֶׁנִּטְמָא בַּמֵּת "יִטְמָא". **וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת •** בּוֹ בִּטְמֵא מֵת. **תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב •** מִכָּאן לָמַדְנוּ, שֶׁהַמֵּת אָבִי אָבוֹת הַטֻּמְאָה, וְהַנּוֹגֵעַ בּוֹ אַב הַטֻּמְאָה וּמְטַמֵּא אָדָם. זֶהוּ פֵּרוּשָׁהּ לְפִי מַשְׁמָעָהּ וְהִלְכוֹתֶיהָ. וּמִדְּרָשׁ אַגָּדָה הֶעְתַּקְתִּי מִיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן, וְזֶהוּ: (ב) **וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ •** מִשֶּׁלָּהֶם, כְּשֵׁם שֶׁהֵם פָּרְקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב לָעֵגֶל מִשֶּׁלָּהֶם, כָּךְ יָבִיאוּ זוֹ לְכַפָּרָה מִשֶּׁלָּהֶם. **פָּרָה אֲדֻמָּה •** מָשָׁל לְבֶן שִׁפְחָה שֶׁטִּנֵּף פַּלְטִין שֶׁל מֶלֶךְ. אָמְרוּ: תָּבֹא אִמּוֹ וּתְקַנְּחַ הַצּוֹאָה, כָּךְ תָּבֹא פָּרָה וּתְכַפֵּר עַל הָעֵגֶל. **אֲדֻמָּה •** עַל שֵׁם (ישעיה א): "אִם יַאְדִּימוּ כַּתּוֹלָע", שֶׁהַחֵטְא קָרוּי אָדֹם. **תְּמִימָה •** עַל שֵׁם יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ תְּמִימִים וְנַעֲשׂוּ בּוֹ בַּעֲלֵי מוּמִין — תָּבֹא זוֹ וּתְכַפֵּר עֲלֵיהֶם וְיַחְזִרוּ לְתַמּוּתָם. **לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל •** כְּשֵׁם שֶׁפָּרְקוּ מֵעֲלֵיהֶם עֹל שָׁמַיִם: (ג) **אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן •** כֹּשֶׁם שֶׁנִּקְהֲלוּ עַל אַהֲרֹן, שֶׁהוּא כֹּהֵן, לַעֲשׂוֹת הָעֵגֶל. וּלְפִי שֶׁאַהֲרֹן עָשָׂה אֶת הָעֵגֶל לֹא נַעֲשֵׂית עֲבוֹדָה זוֹ עַל־יָדוֹ, שֶׁאֵין קַטֵּיגוֹר נַעֲשֶׂה סַנֵּיגוֹר: (ד) **וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה •** כְּשֵׁם שֶׁנִּשְׂרַף הָעֵגֶל: (ו) **עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תּוֹלָעַת •** שְׁלֹשָׁה מִינִין הַלָּלוּ כְּנֶגֶד שְׁלֹשֶׁת אַלְפֵי אִישׁ שֶׁנָּפְלוּ בָּעֵגֶל. וְאֶרֶז הוּא הַגָּבֹהַּ מִכָּל הָאִילָנוֹת וְאֵזוֹב נָמוּךְ מִכֻּלָּם, סִימָן, שֶׁהַגָּבֹהַּ שֶׁנִּתְגָּאָה וְחָטָא, יַשְׁפִּיל אֶת עַצְמוֹ כְּאֵזוֹב וְתוֹלַעַת, וְיִתְכַּפֵּר לוֹ: (ט) **לְמִשְׁמֶרֶת •** כְּמוֹ שֶׁפֶּשַׁע הָעֵגֶל שָׁמוּר לְדוֹרוֹת לְפֵרָעֲנוּת, שֶׁאֵין לְךָ פְּקֻדָּה שֶׁאֵין בָּהּ מִפְּקֻדַּת הָעֵגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב): "וּבְיוֹם פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי וגו'". וּכְשֵׁם שֶׁהָעֵגֶל מְטַמֵּא כָּל הָעוֹסְקִין בּוֹ, כָּךְ פָּרָה מְטַמְּאָה כָּל הָעוֹסְקִין בָּהּ. וּכְשֵׁם שֶׁנִּטַּהֲרוּ בְּאֶפְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וַיִּזֶר עַל־פְּנֵי הַמַּיִם וגו'", כָּךְ "וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וגו'".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 128)

תָּבוֹא פָּרָה וּתְכַפֵּר עַל הָעֵגֶל (רש"י יט, כב) בֵּאֵרוּ הַמְפָרְשִׁים, שֶׁלּוּלֵא חֵטְא הָעֵגֶל לֹא הָיְתָה מִיתָה בְּיִשְׂרָאֵל, כִּי בְּמַתַּן תּוֹרָה זָכוּ ל"חֵרוּת מִמַּלְאַךְ הַמָּוֶת", וְהַחֵטְא גָּרַם לְמִיתָה וּלְטֻמְאַת מֵת; וּמוּבָן אֵפוֹא, שֶׁכַּפָּרַת הַחֵטְא מְבַטֶּלֶת בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא טֻמְאַת מֵת. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֶּהוּ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם שֶׁהַפָּרָה הָעֲשִׂירִית יַעֲשֶׂה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ: רֶמֶז רָמַז לָנוּ, שֶׁשְּׁלֵמוּת הַטָּהֲרָה תִּהְיֶה בְּטוּל הַמָּוֶת לְגַמְרֵי, "בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח".

כ (א) **וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה מִדְבַּר־צִן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקָדֵשׁ וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם:**

א וַאֲתוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל כְּנִשְׁתָּא לְמַדְבְּרָא דְצִין בְּיַרְחָא קַדְמָאָה וִיתֵב עַמָּא בִּרְקָם וּמִיתַת תַּמָּן מִרְיָם וְאִתְקְבַרַת תַּמָּן:

רש"י ◄ **כָּל־הָעֵדָה.** עֵדָה הַשְּׁלֵמָה, שֶׁכְּבָר מֵתוּ מֵתֵי מִדְבָּר, וְאֵלּוּ פָּרְשׁוּ לַחַיִּים. **וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם.** (מ"ק כ"ח) לָמָּה נִסְמְכָה מִיתַת מִרְיָם לְפָרָשַׁת פָּרָה אֲדֻמָּה? לוֹמַר לְךָ: מַה קָּרְבָּנוֹת מְכַפְּרִין (ס"א כְּמוֹ שֶׁפָּרָה אֲדֻמָּה מְכַפֶּרֶת), אַף מִיתַת צַדִּיקִים מְכַפֶּרֶת. **וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם.** (שם) אַף הִיא בִּנְשִׁיקָה מֵתָה. וּמִפְּנֵי מָה לֹא נֶאֱמַר בָּהּ: "עַל־פִּי ה'"? שֶׁאֵינוֹ דֶּרֶךְ כָּבוֹד שֶׁל מַעְלָה. וּבְאַהֲרֹן נֶאֱמַר (במדבר לג): "עַל־פִּי ה'", בְּ"אֵלֶּה מַסְעֵי".

(ב) **וְלֹא־הָיָה מַיִם לָעֵדָה וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן:**

ב וְלָא הֲוָה מַיָּא לִכְנִשְׁתָּא וְאִתְכְּנָשׁוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן:

רש"י ◄ **וְלֹא־הָיָה מַיִם לָעֵדָה.** מִכָּאן, שֶׁכָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה הָיָה לָהֶם הַבְּאֵר בִּזְכוּת מִרְיָם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות יום א' פרשת חוקת, בדר"ח תמוז, ה'תשכ"ו)

יֵשׁ כָּאֵלּוּ שֶׁנּוֹפְלִים בְּרוּחָם בִּגְלַל שֶׁלַּמְרוֹת יְגִיעָתָם, הֵן בְּנוֹגֵעַ לְעַצְמָם וְהֵן בְּנוֹגֵעַ לְזוּלָתָם, אֵינָם רוֹאִים מִיָּד אֶת הַפֵּירוֹת. וְגַם עַל זֶה יֶשְׁנוֹ לִימּוּד מִפָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ - שֶׁלַּמְרוֹת שֶׁבְּמֶשֶׁךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה לֹא יָדְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּזְכוּת מִי הָיְתָה לָהֶם הַבְּאֵר שֶׁמִּמְּנָה שָׁתוּ בִּהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר, הִנֵּה סוֹף־כָּל־סוֹף נוֹדַע לָהֶם הַדָּבָר, אִם כִּי לְאַחֲרֵי מֶשֶׁךְ זְמַן רַב.

וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּיָמֵינוּ, שֶׁהַמְּאוֹרָעוֹת מִתְרַחֲשִׁים בִּמְהִירוּת גְּדוֹלָה הַרְבֵּה יוֹתֵר, בְּרוּר הַדָּבָר, שֶׁאִם רַק מִתְעַסְקִים מִתּוֹךְ רָגֶשׁ, מְסִירָה וּנְתִינָה עַד לְמְסִירַת נֶפֶשׁ (בְּאוֹפֶן חִיּוּבִי) - מַצְלִיחַ הַקָּבָּ"ה וְרוֹאִים פֵּירוֹת טוֹבִים בִּמְהִירוּת גְּדוֹלָה יוֹתֵר, אוֹ תֵּיכָף וּמִיָּד, וּבְכָל אוֹפֶן - תּוֹךְ מֶשֶׁךְ זְמַן קָצָר.

(ג) **וַיָּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר וְלוּ גָוַעְנוּ בִּגְוַע אַחֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה:**

ג וּנְצָא עַמָּא עִם מֹשֶׁה וַאֲמָרוּ לְמֵימַר וּלְוֵי דְּמִתְנָא בְּמוֹתָא דְּאַחָנָא קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ **וְלוּ גָוַעְנוּ.** הַלְוַאי שֶׁגָּוַעְנוּ. **בִּגְוַע אַחֵינוּ.** בְּמִיתַת אַחֵינוּ בַּדֶּבֶר. לְמֵד שֶׁמִּיתַת צָמָא מְגֻנָּה מִמֶּנָּה. **בִּגְוַע.** שֵׁם דָּבָר הוּא, כְּמוֹ "בְּמִיתַת אַחֵינוּ", וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרְשׁוֹ "כְּשֶׁמֵּתוּ אַחֵינוּ", שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לְהִנָּקֵד "בִּגְוֹעַ" (בְּחוֹלָם הַוָא"ו).

(ד) **וְלָמָּה הֲבֵאתֶם אֶת־קְהַל יְהוָה אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוּת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירֵנוּ:**

ד וּלְמָא אַעְלִתּוּן יָת קְהָלָא דַיְיָ לְמַדְבְּרָא הָדֵין לְמִמַּת תַּמָּן אֲנַחְנָא וּבְעִירָנָא:

(ה) **וְלָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הָרָע הַזֶּה לֹא מְקוֹם זֶרַע וּתְאֵנָה וְגֶפֶן וְרִמּוֹן וּמַיִם אַיִן לִשְׁתּוֹת:**

ה וּלְמָא אַסְּקְתּוּנָא מִמִּצְרַיִם לְאַיְתָאָה יָתָנָא לְאַתְרָא בִּישָׁא הָדֵין לָא אַתַר כְּשַׁר לְבֵית זְרַע וְאַף לָא תֵינִין וְגוּפְנִין וְרִמּוֹנִין וּמַיָּא לֵית לְמִשְׁתֵּי:

(ו) **וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקָּהָל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֲלֵיהֶם: פ**

ו וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִן קֳדָם קְהָלָא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וּנְפָלוּ עַל אַפֵּיהוֹן וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ לְהוֹן:

◆ יום שלישי כ"ט סיון ◆

(ז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

ז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(ח) קַח אֶת־הַמַּטֶּה וְהַקְהֵל אֶת־הָעֵדָה אַתָּה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ וְדִבַּרְתֶּם אֶל־הַסֶּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מֵימָיו וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן־הַסֶּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת־הָעֵדָה וְאֶת־בְּעִירָם׃

ח סַב יָת חֻטְרָא וְאַכְנֵשׁ יָת כְּנִשְׁתָּא אַתְּ וְאַהֲרֹן אָחוּךְ וּתְמַלְּלוּן עִם כֵּיפָא לְעֵינֵיהוֹן וְיִתֵּן מוֹהִי וְתַפֵּק לְהוֹן מַיָּא מִן כֵּיפָא וְתַשְׁקֵי יָת כְּנִשְׁתָּא וְיָת בְּעִירְהוֹן׃

רש"י ◄ וְאֶת־בְּעִירָם • (במדבר רבה) מִכָּאן, שֶׁחַס הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל מָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

(ט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֶּה מִלִּפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ׃

ט וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת חֻטְרָא מִן קֳדָם יְיָ כְּמָא דִי פַּקְּדֵהּ׃

(י) וַיַּקְהִלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת־הַקָּהָל אֶל־פְּנֵי הַסֶּלַע וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְעוּ־נָא הַמֹּרִים הֲמִן־הַסֶּלַע הַזֶּה נוֹצִיא לָכֶם מָיִם׃

י וְאַכְנִישׁוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן יָת קְהָלָא לָקֳדָם כֵּיפָא וַאֲמַר לְהוֹן שְׁמָעוּ כְעַן סָרְבָנַיָּא הֲמִן כֵּיפָא הָדֵין נַפֵּק לְכוֹן מַיָּא׃

רש"י ◄ וַיַּקְהִלוּ וְגוֹ' • (שם) זֶה אֶחָד מִן הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהֶחֱזִיק מֵעָט אֶת הַמְרֻבֶּה. הַמִּן־הַסֶּלַע הַזֶּה נוֹצִיא • לְפִי שֶׁלֹּא הָיוּ מַכִּירִין אוֹתוֹ, לְפִי שֶׁהָלַךְ הַסֶּלַע וְיָשַׁב לוֹ בֵּין הַסְּלָעִים כְּשֶׁנִּסְתַּלֵּק הַבְּאֵר, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶם: מַה לָּכֶם? מֵאֵיזֶה סֶלַע תּוֹצִיאוּ לָנוּ מַיִם? לְכָךְ אָמַר לָהֶם: "הַמֹּרִים", סַרְבָנִים, לְשׁוֹן יָנִי: שׁוֹטִים — מוֹרִים אֶת מוֹרֵיהֶם, הֲמִן הַסֶּלַע הַזֶּה, שֶׁלֹּא נִצְטַוִּינוּ עָלָיו, נוֹצִיא לָכֶם מַיִם?.

(יא) וַיָּרֶם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת־הַסֶּלַע בְּמַטֵּהוּ פַּעֲמָיִם וַיֵּצְאוּ מַיִם רַבִּים וַתֵּשְׁתְּ הָעֵדָה וּבְעִירָם׃

יא וַאֲרֵם מֹשֶׁה יָת יְדֵהּ וּמְחָא יָת כֵּיפָא בְּחֻטְרֵהּ תַּרְתֵּין זִמְנִין וּנְפָקוּ מַיָּא סַגִּיאֵי וּשְׁתִיאַת כְּנִשְׁתָּא וּבְעִירְהוֹן׃

רש"י ◄ פַּעֲמָיִם • לְפִי שֶׁבָּרִאשׁוֹנָה לֹא הוֹצִיא אֶלָּא טִפִּין, לְפִי שֶׁלֹּא צִוָּה הַמָּקוֹם לְהַכּוֹתוֹ אֶלָּא "וְדִבַּרְתֶּם אֶל־הַסֶּלַע", וְהֵמָּה דִּבְּרוּ אֶל סֶלַע אַחֵר וְלֹא הוֹצִיא. אָמְרוּ: שֶׁמָּא צָרִיךְ לְהַכּוֹתוֹ כְּבָרִאשׁוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יז) "וְהִכִּיתָ בַּצּוּר" — וְנִזְדַּמֵּן לָהֶם אוֹתוֹ סֶלַע וְהִכָּהוּ.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

כ (ח) **קַח אֶת הַמַּטֶּה וְהַקְהֵל.** אָמַר הָרַב בְּכוֹר שׁוֹר, וּלְהַכּוֹת בַּסֶּלַע קָאָמַר לוֹ שֶׁיִּקַּח הַמַּטֶּה, וְזֶהוּ הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל בְּשַׁלַּח דִּכְתִיב שָׁם (שמות יז ו) וְהִכִּיתָ בַצּוּר, אֶלָּא שֶׁהָיָה מְסֻדָּר שָׁם אֵיךְ פֵּרְנֵס יִשְׂרָאֵל בַּמָּן וּבַשְּׂלָיו וּבַמַּיִם וְאַחַר מְפֹרָשׁ כָּל אֶחָד בִּמְקוֹמוֹ, וְתַרְוַיְיהוּ חַד מַעֲשֶׂה הוּא, דְּהָא כְּתִיב הָתָם (שם פסוק ז) וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה, וּבְפָרָשַׁת וְזֹאת הַבְּרָכָה (דברים לג ח) כְּתִיב אֲשֶׁר נִסִּיתוֹ בְּמַסָּה תְּרִיבֵהוּ עַל מֵי מְרִיבָה. וְגַם כָּאן כְּתִיב (ראה להלן כז יד) הֵמָּה מֵי מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְּבַר סִין, וְהָתָם (שמות יז א) נַמִּי כְּתִיב וַיִּסְעוּ וגו' מִמִּדְבַּר סִין. וְהָא דִּכְתִיב כָּאן **וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע**, לָאו לְאַפּוּקֵי שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ קָאָמַר, אֶלָּא הָכִי קָאָמַר תְּדַבְּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל לִפְנֵי הַסֶּלַע, כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ הַדָּבָר לְעֵינֵיהֶם שֶׁאֲנִי מוֹצִיא לָהֶם מַיִם מִצּוּר הַחַלְמִישׁ. וְהֵם אָמְרוּ **שִׁמְעוּ נָא הַמֹּרִים הֲמִן הַסֶּלַע הַזֶּה נוֹצִיא לָכֶם מָיִם**, כְּלוֹמַר לָמָּה תְּרִיבוּן עִמִּי וְכִי אָנוּ יְכוֹלִין לְהוֹצִיא לָכֶם מַיִם מִן הַסֶּלַע הַזֶּה אִם לֹא עַל יְדֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְאִם כֵּן דֶּרֶךְ תְּפִלָּה וּבַקָּשָׁה הָיָה לָכֶם לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ וְלֹא דֶּרֶךְ מְרִיבָה וּתְלוּנָה. וּלְפִי שֶׁהָיָה לָהֶם לְפָרֵשׁ דִּבְרֵיהֶם יוֹתֵר הִקְפִּיד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עֲלֵיהֶם וְאָמַר **יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי**. וּלְפִי הַפְּשָׁט הָעוֹנֶשׁ מִמַּה שֶׁאָמַר **נוֹצִיא**, וְהָיָה לָהֶם לוֹמַר 'יוֹצִיא', דְּמַשְׁמַע יוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וְכֵן יֵשׁ הַפַּיְּטָן (אומץ אדירי, מוסף יום א' דראש השנה) 'נוֹקֵשׁ בְּעֶשֶׂר', וְהַיְינוּ הַיּוּ"ד דְּ'יוֹצִיא', עֶשֶׂר: תורה ט

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן יַעַן לֹא־הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת־הַקָּהָל הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם:

יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן חֲלַף די לָא הֵמַנְתּוּן בְּמֵימְרִי לְקַדָּשׁוּתִי לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכֵן לָא תַעֲלוּן יָת קְהָלָא הָדֵין לְאַרְעָא די יְהָבִית לְהוֹן:

רש״י ◄ יַעַן לֹא־הֶאֱמַנְתֶּם בִּי • גֹּלָה הַכָּתוּב שֶׁאִלּוּלֵי חֵטְא זֶה בִּלְבַד הָיוּ נִכְנָסִין לָאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ עֲלֵיהֶם: כַּעֲוֹן שְׁאָר דּוֹר הַמִּדְבָּר שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ, כָּךְ הָיָה עֲוֹן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וַהֲלֹא (במדבר יא) ״הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט״ קָשֶׁה מִזּוֹ? אֶלָּא לְפִי שֶׁבַּסֵּתֶר — חָסַךְ עָלָיו הַכָּתוּב, וְכָאן שֶׁבְּמַעֲמַד כָּל יִשְׂרָאֵל — לֹא חָסַךְ עָלָיו הַכָּתוּב, מִפְּנֵי קִדּוּשׁ הַשֵּׁם.

לְהַקְדִּישֵׁנִי • שֶׁאִלּוּ דִּבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע וְהוֹצִיא, הָיִיתִי מְקֻדָּשׁ לְעֵינֵי הָעֵדָה וְאוֹמְרִים: מַה סֶּלַע זֶה, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְפַרְנָסָה, מְקַיֵּם דִּבּוּרוֹ שֶׁל מָקוֹם, קַל־וָחֹמֶר אָנוּ!. לָכֵן לֹא תָבִיאוּ • בִּשְׁבוּעָה, כְּמוֹ (שמואל א ג): ״לָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֵלִי״. נִשְׁבַּע בִּקְפִיצָה, שֶׁלֹּא יַרְבּוּ בִּתְפִלָּה עַל כָּךְ.

(יג) הֵמָּה מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה וַיִּקָּדֵשׁ בָּם: ס

יג אִנּוּן מֵי מַצּוּתָא די נְצוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ וְאִתְקַדַּשׁ בְּהוֹן:

רש״י ◄ הֵמָּה מֵי מְרִיבָה • הֵם הַנִּזְכָּרִים בְּמָקוֹם אַחֵר: (סנהדרין ק״א ב) אֶת אֵלּוּ רָאוּ אִצְטַגְנִינֵי פַּרְעֹה, שֶׁמּוֹשִׁיעָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לוֹקֶה בַּמַּיִם, לְכָךְ גָּזְרוּ (שמות א): ״כָּל־הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ״. וַיִּקָּדֵשׁ בָּם • שֶׁמֵּתוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־יָדָם, (זבחים קט״ו ב) שֶׁכְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה דִּין בִּמְקֻדָּשָׁיו, הוּא יָרֵאוּי וּמִתְקַדֵּשׁ עַל הַבְּרִיּוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהילים סח): ״נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ״, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא יז): ״בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ״.

◆ יום רביעי ל׳ סיון ◆

(יד) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקָּדֵשׁ אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם כֹּה אָמַר אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתְנוּ:

יד וּשְׁלַח מֹשֶׁה אִזְגְּדִין מֵרְקָם לְוָת מַלְכָּא דֶּאֱדוֹם כִּדְנַן אֲמַר אָחוּךְ יִשְׂרָאֵל אַתְּ יְדַעַתְּ יָת כָּל עָקְתָא די אַשְׁכַּחְתָּנָא:

רש״י ◄ אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל • מָה רָאָה לְהַזְכִּיר כָּאן אַחֲוָה? אֶלָּא אָמַר לוֹ: אַחִים אֲנַחְנוּ, בְּנֵי אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ (בראשית טו): ״כִּי־גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ״, וְעַל שְׁנֵינוּ הָיָה אוֹתוֹ הַחוֹב לְפָרְעוֹ. אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת כָּל־הַתְּלָאָה • לְפִיכָךְ פֵּירַשׁ אֲבִיכֶם מֵעַל אָבִינוּ (שם לז): ״וַיֵּלֶךְ אֶל־אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו״ — מִפְּנֵי הַשְּׁטַר־חוֹב הַמֻּטָּל עֲלֵיהֶם, וְהִטִּילוּ עַל יַעֲקֹב.

(טו) וַיֵּרְדוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרַיְמָה וַנֵּשֶׁב בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים וַיָּרֵעוּ לָנוּ מִצְרַיִם וְלַאֲבֹתֵינוּ:

טו וּנְחָתוּ אֲבָהָתָנָא לְמִצְרַיִם וּיִתְבְּנָא בְּמִצְרַיִם יוֹמִין סַגִּיאִין וְאַבְּאִישׁוּ לָנָא מִצְרָאֵי וְלַאֲבָהָתָנָא:

רש״י ◄ וַיָּרֵעוּ לָנוּ • סָבְלָנוּ צָרוֹת רַבּוֹת. וְלַאֲבֹתֵינוּ • מִכָּאן, שֶׁהָאֲבוֹת מִצְטַעֲרִים בַּקֶּבֶר כְּשֶׁפֻּרְעָנוּת בָּאָה עַל יִשְׂרָאֵל.

(טז) וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיֹּצִאֵנוּ מִמִּצְרָיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְקָדֵשׁ עִיר קְצֵה גְבוּלֶךָ:

טז וְצַלֵּינָא קֳדָם יְיָ וְקַבִּיל צְלוֹתָנָא וּשְׁלַח מַלְאָכָא וְאַפְּקָנָא מִמִּצְרָיִם וְהָא אֲנַחְנָא בְּרִקַּם קַרְתָּא דְּבִסְטַר תְּחוּמָךְ:

רש״י ◄ וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ • בַּבְּרָכָה שֶׁבֵּרְכָנוּ אָבִינוּ (בראשית כז): ״הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב״, שֶׁאָנוּ צוֹעֲקִים וְנַעֲנִים. מַלְאָךְ • זֶה מֹשֶׁה. מִכָּאן, שֶׁהַנְּבִיאִים קְרוּאִים ״מַלְאָכִים״, וְאוֹמֵר (ד״ה ב לו): ״וַיִּהְיוּ מַלְעִבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים״.

(יז) נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצֶךָ לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה וּבְכֶרֶם וְלֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ לֹא נִטֶּה יָמִין וּשְׂמֹאול עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ׃

יז נְעִבַּר כְּעַן בְּאַרְעָךְ לָא נְעִבַּר בַּחֲקַל וּבְכַרְם וְלָא נִשְׁתֵּי מֵי גּוּב בְּאֹרַח מַלְכָּא נֵזֵל לָא נִסְטֵי לִימִינָא וְלִסְמָאלָא עַד דִּנְעִבַּר תְּחוּמָךְ׃

רש״י◄ נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצֶךָ • אֵין לְךָ לְעוֹרֵר עַל הַיְרֻשָּׁה שֶׁל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, כְּשֵׁם שֶׁלֹּא פָּרַעְתָּ הַחוֹב, עֲשֵׂה לָנוּ עֵזֶר מְעַט לַעֲבֹר דֶּרֶךְ אַרְצֶךָ. וְלֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר • (במדבר רבה) ״מֵי בוֹרוֹת״ הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, אֶלָּא כַּךְ אָמַר מֹשֶׁה: אַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדֵינוּ מָן לֶאֱכֹל וּבְאֵר לִשְׁתּוֹת, לֹא נִשְׁתֶּה מִמֶּנּוּ, אֶלָּא נִקְנֶה מִכֶּם אֹכֶל וּמַיִם לַהֲנָאַתְכֶם. מִכָּאן לְאַכְסָנַאי, שֶׁאַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לֶאֱכֹל, יִקְנֶה מִן הַחֲנֻנִי, כְּדֵי לְהַנּוֹת אֶת אֶשְׁפִּיזוֹ. דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ וְגוֹ׳ • אָנוּ חוֹסְמִים אֶת בְּהֶמְתֵּנוּ וְלֹא יִטּוּ לְכָאן וּלְכָאן לֶאֱכֹל.

(יח) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱדוֹם לֹא תַעֲבֹר בִּי פֶּן־בַּחֶרֶב אֵצֵא לִקְרָאתֶךָ׃

יח וַאֲמַר לֵהּ אֱדוֹמָאָה לָא תְעִבַּר בִּתְחוּמִי דִּילְמָא בִּדְקָטְלִין בְּחַרְבָּא אֶפּוֹק לְקֳדָמוּתָךְ׃

רש״י◄ פֶּן־בַּחֶרֶב אֵצֵא לִקְרָאתֶךָ • אַתֶּם מִתְגָּאִים בַּקּוֹל שֶׁהוֹרִישְׁכֶם אֲבִיכֶם, וַאֲמַרְתֶּם: ״וַנִּצְעַק אֶל־ה׳ וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ״, וַאֲנִי אֵצֵא עֲלֵיכֶם בַּמָּה שֶׁהוֹרִישַׁנִי אָבִי (בראשית כז): ״וְעַל חַרְבְּךָ תִחְיֶה״.

(יט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמְּסִלָּה נַעֲלֶה וְאִם־מֵימֶיךָ נִשְׁתֶּה אֲנִי וּמִקְנִי וְנָתַתִּי מְכִרָם רַק אֵין־דָּבָר בְּרַגְלַי אֶעֱבֹרָה׃

יט וַאֲמָרוּ לֵהּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֹרַח כְּבִישָׁא נִסַּק וְאִם מַיָּיךְ נִשְׁתֵּי אֲנָא וּבְעִירַי וְאֵיהַב דְּמֵיהוֹן לְחוֹד לֵית פִּתְגַּם דְּבִישׁ בְּרַגְלַי אֶעְבָּר׃

רש״י◄ רַק אֵין־דָּבָר • אֵין שׁוּם דָּבָר מַזִּיקְךָ.

(כ) וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיֵּצֵא אֱדוֹם לִקְרָאתוֹ בְּעַם כָּבֵד וּבְיָד חֲזָקָה׃

כ וַאֲמַר לָא תְעִבַּר וּנְפַק אֱדוֹמָאָה לְקֳדָמוּתֵהּ בְּחֵיל רַב וּבִידָא תַקִּיפָא׃

רש״י◄ וּבְיָד חֲזָקָה • בְּהַבְטָחַת זְקֵנָיו (שם): ״וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו״.

(כא) וַיְמָאֵן ׀ אֱדוֹם נְתֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעָלָיו׃ פ

כא וְסָרִיב אֱדוֹמָאָה שְׁבַק יָת יִשְׂרָאֵל לְמֶעְבַּר בִּתְחוּמֵהּ וּסְטָא יִשְׂרָאֵל מִלְּוָתֵהּ׃

◆ יום חמישי א׳ תמוז ◆

(כב) וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה הֹר הָהָר׃

כב וּנְטָלוּ מֵרְקָם וַאֲתוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל כְּנִשְׁתָּא לְהַר טוּרָא׃

רש״י◄ כָּל־הָעֵדָה • כֻּלָּם שְׁלֵמִים וְעוֹמְדִים לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ, שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶן אֶחָד מֵאוֹתָם שֶׁנִּגְזְרָה גְּזֵרָה עֲלֵיהֶם, שֶׁכִּבֶּר כָּלוּ מֵתֵי מִדְבָּר, וְאֵלּוּ מֵאוֹתָן שֶׁכָּתוּב בָּהֶן (דברים ד): ״חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם״. הֹר הָהָר • הַר עַל גַּבֵּי הַר, כְּתַפּוּחַ קָטָן עַל גַּבֵּי תַּפּוּחַ גָּדוֹל. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהֶעֱנָן הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם וּמַשְׁוֶה אֶת הֶהָרִים, שְׁלֹשָׁה נִשְׁאֲרוּ בָּהֶן: הַר סִינַי – לְתוֹרָה, וְהַר נְבוֹ – לִקְבוּרַת מֹשֶׁה. וְהֹר הָהָר – לִקְבוּרַת אַהֲרֹן.

(כג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּהֹר הָהָר עַל־גְּבוּל אֶרֶץ־אֱדוֹם לֵאמֹר׃

כג וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן בְּהֹר טוּרָא עַל תְּחוּם אַרְעָא דֶּאֱדוֹם לְמֵימָר׃

רש״י◄ **עַל־גְּבוּל אֶרֶץ־אֱדוֹם •** מַגִּיד, שֶׁמִּפְּנֵי שֶׁנִּתְחַבְּרוּ כָּאן לְהִתְקָרֵב לְעֵשָׂו הָרָשָׁע, נִפְרְצוּ מַעֲשֵׂיהֶם וְחָסְרוּ הַצַּדִּיק הַזֶּה, וְכֵן הַנָּבִיא אוֹמֵר לִיהוֹשָׁפָט (ד״ה ב כ): ״בְּהִתְחַבְּרְךָ עִם־אַחַזְיָהוּ פָּרַץ ה׳ אֶת מַעֲשֶׂיךָ״.

(כד) יֵאָסֵף אַהֲרֹן אֶל־עַמָּיו כִּי לֹא יָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־מְרִיתֶם אֶת־פִּי לְמֵי מְרִיבָה:

כד יִתְכַּנֵּשׁ אַהֲרֹן לְעַמֵּהּ אֲרֵי לָא יֵיעוּל לְאַרְעָא דִּי יְהָבִית לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל דִּי סְרֶבְתּוּן עַל מֵימְרִי לְמֵי מַצּוּתָא:

(כה) קַח אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְהַעַל אֹתָם הֹר הָהָר:

כה דְּבַר יָת אַהֲרֹן וְיָת אֶלְעָזָר בְּרֵהּ וְתַסֵּיק יָתְהוֹן לְהַר טוּרָא:

רש״י◄ **קַח אֶת־אַהֲרֹן •** בְּדִבְרֵי נִחוּמִים. אֱמֹר לוֹ: אַשְׁרֶיךָ שֶׁתִּרְאֶה כִּתְרְךָ נָתוּן לְבִנְךָ, מַה שֶּׁאֵין אֲנִי זַכַּאי לְכָךְ.

(כו) וְהַפְשֵׁט אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וְהִלְבַּשְׁתָּם אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְאַהֲרֹן יֵאָסֵף וּמֵת שָׁם:

כו וְאַשְׁלַח יָת אַהֲרֹן יָת לְבוּשׁוֹהִי וְתַלְבֵּשְׁנוּן יָת אֶלְעָזָר בְּרֵהּ וְאַהֲרֹן יִתְכַּנֵּשׁ וִימוּת תַּמָּן:

רש״י◄ **אֶת־בְּגָדָיו •** אֶת בִּגְדֵי כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה הַלְבִּישֵׁהוּ, וְהַפְשִׁיטֵם מֵעָלָיו לְתִתָּם עַל בְּנוֹ בְּפָנָיו. אָמַר לוֹ: ״הִכָּנֵס לַמְּעָרָה״, וְנִכְנַס. רָאָה מִטָּה מְצֻעַת וְנֵר דָּלוּק. אָמַר לוֹ: ״עֲלֵה לַמִּטָּה״ – וְעָלָה, ״פְּשֹׁט יָדֶיךָ״ – וּפָשַׁט, ״קְמֹץ פִּיךָ״ – וְקָמַץ, ״עֲצֹם עֵינֶיךָ״ – וְעָצַם, מִיָּד חָמַד מֹשֶׁה לְאוֹתָהּ מִיתָה, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ (דברים לב): ״כַּאֲשֶׁר־מֵת אַהֲרֹן אָחִיךָ״ – מִיתָה שֶׁנִּתְאַוִּיתָ לָהּ.

(כז) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּעֲלוּ אֶל־הֹר הָהָר לְעֵינֵי כָּל־הָעֵדָה:

כז וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ וּסְלִיקוּ לְהַר טוּרָא לְעֵינֵי כָּל כְּנִשְׁתָּא:

רש״י◄ **וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה •** (במדבר רבה) אַף־עַל־פִּי שֶׁהַדָּבָר קָשֶׁה לוֹ, לֹא עִכֵּב.

(כח) וַיַּפְשֵׁט מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וַיַּלְבֵּשׁ אֹתָם אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וַיָּמָת אַהֲרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הָהָר וַיֵּרֶד מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר מִן־הָהָר:

כח וְאַשְׁלַח מֹשֶׁה יָת אַהֲרֹן יָת לְבוּשׁוֹהִי וְאַלְבֵּישׁ יָתְהוֹן יָת אֶלְעָזָר בְּרֵהּ וּמִית אַהֲרֹן תַּמָּן בְּרֵישׁ טוּרָא וּנְחַת מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר מִן טוּרָא:

(כט) וַיִּרְאוּ כָּל־הָעֵדָה כִּי גָוַע אַהֲרֹן וַיִּבְכּוּ אֶת־אַהֲרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל:

כט וַחֲזוֹ כָּל כְּנִשְׁתָּא אֲרֵי מִית אַהֲרֹן וּבְכוֹ יָת אַהֲרֹן תְּלָתִין יוֹמִין כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל:

רש״י◄ **וַיִּרְאוּ כָּל־הָעֵדָה וְגוֹ׳ •** (שם) כְּשֶׁרָאוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר יוֹרְדִים וְאַהֲרֹן לֹא יָרַד, אָמְרוּ: הֵיכָן הוּא אַהֲרֹן? אָמַר לָהֶם: מֵת. אָמְרוּ: אֶפְשָׁר, מִי שֶׁעָמַד כְּנֶגֶד הַמַּלְאָךְ וְעָצַר אֶת הַמַּגֵּפָה יִשְׁלֹט בּוֹ מַלְאַךְ הַמָּוֶת? מִיָּד בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה רַחֲמִים וְהֶרְאוּהוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לָהֶם מוּטָל בַּמִּטָּה, רָאוּ – וְהֶאֱמִינוּ. **כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל •** הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים; לְפִי שֶׁהָיָה אַהֲרֹן רוֹדֵף שָׁלוֹם וּמֵטִיל אַהֲבָה בֵּין בַּעֲלֵי מְרִיבָה וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ. **כִּי גָוַע •** אוֹמֵר אֲנִי שֶׁהַמְתַרְגֵּם ״דְּהָא מִית״, טוֹעֶה הוּא, אֶלָּא־אִם־כֵּן מְתַרְגֵּם וַיִּרְאוּ – ״וְאִתְחַזְיוּ״, שֶׁלֹּא אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה ״כִּי״ זֶה מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ״דְּהָא״, אֶלָּא עַל מִדְרַשׁ שֶׁנִּסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָּבוֹד, וְכִדְאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ (ראש השנה ג): אַל תִּקְרֵי ״וַיִּרְאוּ״ אֶלָּא ״וַיֵּרָאוּ״, וְעַל לָשׁוֹן זֶה נוֹפֵל לָשׁוֹן ״דְּהָא״, לְפִי שֶׁהוּא נִתְּנַת טַעַם לְמַה שֶׁלְּמַעְלָה הֵימֶנּוּ. לָמָּה וַיֵּרָאוּ? לְפִי שֶׁהֲרֵי מֵת אַהֲרֹן, אֲבָל עַל תַּרְגּוּם ״וַחֲזוֹ כָּל כְּנִישְׁתָּא״ אֵין לָשׁוֹן ״דְּהָא״ נוֹפֵל אֶלָּא לָשׁוֹן ״אֲשֶׁר״, שֶׁהוּא מִגִּזְרַת שִׁמּוּשׁ ״אִי״, שֶׁמָּצִינוּ ״אִם״ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ״אֲשֶׁר״, כְּמוֹ (איוב כא): ״וְאִם־מַדּוּעַ לֹא־תִקָּצֵר רוּחִי״. וְהַרְבֵּה מְפֹרָשִׁים מִזֶּה הַלָּשׁוֹן (שם יד): ״אִם חֲרוּצִים יָמָיו״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כד עמ׳ 253)

וּמֵטִיל אַהֲבָה בֵּין בַּעֲלֵי מְרִיבָה וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ (רש״י כ, כט) הַתֵּבוֹת "בֵּין בַּעֲלֵי מְרִיבָה" מְיֻתָּרוֹת לִכְאוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הַחִדּוּשׁ הוּא שֶׁגַּם הַנָּשִׁים בָּכוּ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם לְגַבֵּי הָאֲנָשִׁים הָיָה חִדּוּשׁ: כֻּלָּם בָּכוּ, כַּכָּתוּב "**כֹּל** בֵּית יִשְׂרָאֵל". וְהַיְנוּ: **כֹּל** - מַרְבֶּה כָּל הַזְּכָרִים. **בֵּית יִשְׂרָאֵל** - מַרְבֶּה גַּם הַנָּשִׁים.

כא (א) **וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ־עֲרָד יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי:**

א **וּשְׁמַע כְּנַעֲנָאָה מַלְכָּא דַעֲרַד יָתֵב דְּרוֹמָא אֲרֵי אֲתָא יִשְׂרָאֵל אֹרַח מְאַלְיָא וְאַגַּח קְרָבָא בְּיִשְׂרָאֵל וּשְׁבָא מִנֵּהּ שְׁבְיָא:**

רש״י ◄ **וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי • שָׁמַע שֶׁמֵּת אַהֲרֹן וְנִסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָּבוֹד כּוּ׳, כִּדְאִיתָא בְּ׳רֹאשׁ הַשָּׁנָה׳** (דף ג). **וַעֲמָלֵק מֵעוֹלָם רְצוּעַת מַרְדּוּת לְיִשְׂרָאֵל, מְזֻמָּן בְּכָל עֵת לְפֵרְעָנוּת. יֹשֵׁב הַנֶּגֶב • זֶה עֲמָלֵק, שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר יג): **״עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב״, וְשִׁנָּה אֶת לְשׁוֹנוֹ לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן כְּנַעַן, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל מִתְפַּלְּלִים לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָתֵת כְּנַעֲנִים בְּיָדָם, וְהֵם אֵינָם כְּנַעֲנִין, רָאוּ יִשְׂרָאֵל לְבוּשֵׁיהֶם כִּלְבוּשֵׁי עֲמָלֵקִים וּלְשׁוֹנָם לְשׁוֹן כְּנַעַן; אָמְרוּ: ״נִתְפַּלֵּל סְתָם״, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אִם־נָתֹן תִּתֵּן אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי״. דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים • דֶּרֶךְ הַנֶּגֶב שֶׁהָלְכוּ בָּהּ הַמְרַגְּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם): **״וַיַּעֲלוּ בַּנֶּגֶב״. דָּבָר אַחֵר: ״דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים״ דֶּרֶךְ הַתַּיָּר הַגָּדוֹל הַנּוֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם י): **״דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה״. וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי • אֵינָהּ אֶלָּא שִׁפְחָה אַחַת** (ילקוט בשם מדרש).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקו״ש חל״ח עמ׳ 83 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

הַדֶּרֶךְ לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק

וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי . . כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל

דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים – דֶּרֶךְ הַנֶּגֶב שֶׁהָלְכוּ בָּהּ הַמְרַגְּלִים . . ד״א . . דֶּרֶךְ הַתַּיָּר הַגָּדוֹל הַנּוֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם.. (כא, א. ובפרש״י)

וְיֵשׁ לָבֹאר הָעִנְיָן בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ: שְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים בְּ״דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים" מוֹרִים עַל שְׁנֵי אוֹפַנִּים שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתְיַצְּבִים לַמִּלְחָמָה נֶגֶד עֲמָלֵק (כֹּחוֹת הַ׳לְעוּמַת זֶה׳) הַמְנַגֵּד לִקְדֻשָּׁה וּמְנַצְּחִים אוֹתוֹ.

"דֶּרֶךְ . . שֶׁהָלְכוּ בָּהּ הַמְרַגְּלִים" - הַמּוֹרָה עַל עֲבוֹדַת ה׳ שֶׁעַל־פִּי טַעַם וָדַעַת. וּכְמוֹ הַמְרַגְּלִים שֶׁתָּרוּ אֶת הָאָרֶץ, שֶׁתַּפְקִידָם הָיָה לִמְצוֹא הַדֶּרֶךְ הַקַּלָּה בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע (עֲבוֹדָה שֶׁעַל־פִּי שֵׂכֶל) לִכְבֹּשׁ אֶת הָאָרֶץ, וּכְמוֹ כֵן בְּרוּחָנִיּוּת, כַּאֲשֶׁר הַיֵּצֶר הָרַע מַסִּית אֶת הָאָדָם נֶגֶד הַתּוֹמ״צ, לוֹחֵם הָאָדָם עִמּוֹ עַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת בְּמַעֲלַת הַטּוֹב וְהַקְדֻשָּׁה, וּפְחִיתוּת עֶרֶךְ הָרַע. וּכְלָלוּת מִלְחַמְתּוֹ הִיא עַל־יְדֵי שֵׂכֶל, תַּכְסִיסֵי מִלְחָמָה וְכוּ׳.

"דֶּרֶךְ הַתַּיָּר הַגָּדוֹל" – עֲבוֹדַת הַמְּסִירַת־נֶפֶשׁ שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, הוּא בָּטֵל אֶל הַקָּבָּ״ה וְסוֹמֵךְ עַל "הַתַּיָּר הַגָּדוֹל", אֲרוֹן בְּרִית ה׳, שֶׁלְּפָנָיו מִתְבַּטְּלִים הָאוֹיְבִים בְּדֶרֶךְ מְמֵילָא, "וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרוֹן וְגוֹ׳ קוּמָה ה׳ וְיָפוּצוּ אוֹיְבֶךָ וְיָנוּסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ".

ב׳ אוֹפַנִּים אֵלּוּ הֵם בְּהֶתְאֵם לְמַצָּבוֹ שֶׁל הַמְּנַגֵּד עֲמָלֵק:

כַּאֲשֶׁר עֲמָלֵק מְפֻחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָכֵן נִלְחָם עַל־יְדֵי תַּכְסִיסִים וְתַחְבּוּלוֹת – שֶׁשִּׁנָּה אֶת לְשׁוֹנוֹ לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן כְּנַעַן, אָז אֶפְשָׁר לְנַצְּחוֹ גַּם עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה שֶׁעַל־פִּי טַעַם וָדַעַת.

אוּלָם כַּאֲשֶׁר עֲמָלֵק נִלְחָם בְּאֹפֶן שֶׁל חֲצִפָּה, לְמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, גַּם כַּאֲשֶׁר הַדָּבָר נוֹגֵד אֶת הַשֵּׂכֶל – הַדֶּרֶךְ לְבַטְּלוֹ הוּא רַק עַל־יְדֵי מְסִירַת נֶפֶשׁ וּבִטּוּל שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת.

(ב) **וַיִּדַּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמַר אִם־נָתֹן תִּתֵּן אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְהַחֲרַמְתִּי אֶת־עָרֵיהֶם:**

ב **וְקַיֵּם יִשְׂרָאֵל קְיָם קֶדֶם יְיָ וַאֲמַר אִם מְמָסַר תִּמְסַר יָת עַמָּא הָדֵין בִּידִי וַאֲגַמַּר יָת קִרְוֵיהוֹן:**

רש״י ◄ **וְהַחֲרַמְתִּי • אַקְדִּישׁ שְׁלָלָם לְגָבֹהַּ.**

(ג) **וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת־הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֵם אֶתְהֶם וְאֶת־עָרֵיהֶם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם חָרְמָה: פ**

ג **וְקַבֵּיל יְיָ צְלוֹתֵהּ דְּיִשְׂרָאֵל וּמְסַר יָת כְּנַעֲנָאָה וְגַמַּר יָתְהוֹן וְיָת קִרְוֵיהוֹן וּקְרָא שְׁמָא דְאַתְרָא חָרְמָה:**

רש״י ◄ **וַיַּחֲרֵם אֶתְהֶם • בַּהֲרִיגָה. וְאֶת־עָרֵיהֶם • חֶרְמֵי גָּבֹהַּ.**

(ד) **וַיִּסְעוּ מֵהֹר הָהָר דֶּרֶךְ יַם־סוּף לִסְבֹּב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ־הָעָם בַּדָּרֶךְ:**

ד וּנְטָלוּ מֵהַר טוּרָא אַרַח יַמָּא דְּסוּף לְאַקָּפָא יָת אַרְעָא דֶּאֱדוֹם וַעֲקַת נַפְשָׁא דְעַמָּא בְּאָרְחָא:

רש״י ◄ **דֶּרֶךְ יַם־סוּף** • כֵּיוָן שֶׁמֵּת אַהֲרֹן וּבָאָה עֲלֵיהֶם מִלְחָמָה זוֹ, חָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם דֶּרֶךְ יַם סוּף, הוּא הַדֶּרֶךְ שֶׁחָזְרוּ לָהֶם כְּשֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם גְּזֵרַת מְרַגְּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א): ״וּסְעוּ הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף״. וְכָאן חָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם (עיין פ׳ פנחס) שֶׁבַע מַסָּעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם י): ״וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נָסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי־יַעֲקָן מוֹסֵרָה, שָׁם מֵת אַהֲרֹן״. וְכִי בְּמוֹסֵרָה מֵת? וַהֲלֹא בְּהֹר הָהָר מֵת?! אֶלָּא שָׁם חָזְרוּ וְהִתְאַבְּלוּ עָלָיו וְהִסְפִּידוּהוּ כְּאִלּוּ הוּא בִּפְנֵיהֶם. וְצֵא וּבְדֹק בַּמַּסָּעוֹת, וְתִמְצָא שֶׁבַע מַסָּעוֹת מִן מוֹסֵרָה עַד הֹר הָהָר. **לִסְבֹּב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם** • שֶׁלֹּא נִתָּנָם לַעֲבֹר בְּאַרְצוֹ. **וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ־הָעָם בַּדָּרֶךְ** • בְּטֹרַח הַדֶּרֶךְ שֶׁהֵקְשָׁה לָהֶם. אָמְרוּ: עַכְשָׁו הָיִינוּ קְרוֹבִים לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ וְאָנוּ חוֹזְרִים לַאֲחוֹרֵינוּ, כַּךְ חָזְרוּ אֲבוֹתֵינוּ וְנִשְׁתַּהוּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנָה עַד הַיּוֹם, לְפִיכָךְ קָצְרָה נַפְשָׁם בְּעִנּוּי הַדֶּרֶךְ. וּבְלְשׁוֹן לַעַ״ז אנקרוטלו״ר. וְלֹא יִתָּכֵן לוֹמַר ״וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ הָעָם בַּדָּרֶךְ״ – בִּהְיוֹתָם בַּדֶּרֶךְ, וְלֹא פֵּרֵשׁ בּוֹ בַּמֶּה קָצְרָה, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁתִּמְצָא קִיצּוּר נֶפֶשׁ בַּמִּקְרָא, מְפוֹרָשׁ שָׁם בַּמֶּה קָצְרָה, כְּגוֹן (זכריה יא): ״וַתִּקְצַר נַפְשִׁי בָּהֶם״, וּכְגוֹן (שופטים י): ״וַתִּקְצַר נַפְשׁוֹ בַּעֲמַל יִשְׂרָאֵל״, וְכָל דָּבָר הַקָּשֶׁה עַל אָדָם, נוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן ״קִצּוּר נֶפֶשׁ״, כְּאָדָם שֶׁהַטֹּרַח בָּא עָלָיו וְאֵין דַּעְתּוֹ רְחָבָה לְקַבֵּל אוֹתוֹ הַדָּבָר וְאֵין לוֹ מָקוֹם בְּתוֹךְ לִבּוֹ לָגוּר שָׁם אוֹתוֹ הַצַּעַר. וּבַדָּבָר הַמַּטְרִיחַ נוֹפֵל לְשׁוֹן גֹּדֶל, שֶׁגָּדוֹל הוּא וְכָבֵד עַל הָאָדָם, כְּגוֹן (זכריה יא): ״וְגַם נַפְשָׁם בָּחֲלָה בִי״ גָּדְלָה עָלַי, (איוב י): ״וְיִגְאֶה כַּשַּׁחַל תְּצוּדֵנִי״. כְּלָלוֹ שֶׁל פֵּרוּשוֹ: כָּל לְשׁוֹן קִצּוּר נֶפֶשׁ בְּדָבָר – לְשׁוֹן שֶׁאֵין יָכוֹל לְסָבְלוֹ הוּא, שֶׁאֵין הַדַּעַת סוֹבַלְתּוֹ.

(ה) **וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה לָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוּת בַּמִּדְבָּר כִּי אֵין לֶחֶם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל:**

ה וְאִתְרַעַם עַמָּא בְּמֵימְרָא דַיְיָ וְעִם מֹשֶׁה נְצוֹ לְמָא אַסֵּקְתּוּנָא מִמִּצְרַיִם לְמִמַּת בְּמַדְבְּרָא אֲרֵי לֵית לַחְמָא וְלֵית מַיָּא וְנַפְשָׁנָא עָקַת בְּמַנָּא הָדֵין דְּמֵיכְלֵה קָלִיל:

רש״י ◄ **בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה** • הִשְׁוּו עֶבֶד לְקוֹנוֹ (במ״ר). **לָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ** • שְׁנֵיהֶם שָׁוִים. **וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה** • אַף זֶה לְשׁוֹן קִצּוּר נֶפֶשׁ וּמְאוּס. **בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל** • (ע״ז ה) לְפִי שֶׁהַמָּן נִבְלָע בָּאֵבָרִים, קְרָאוּהוּ ״קְלוֹקֵל״, אָמְרוּ: עָתִיד הַמָּן הַזֶּה שֶׁיִּתְפַּח בְּמֵעֵינוּ, כְּלוּם יֵשׁ יָלוּד אִשָּׁה שֶׁמַּכְנִיס וְאֵינוֹ מוֹצִיא?.

(ו) **וַיְשַׁלַּח יְהוָה בָּעָם אֶת הַנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים וַיְנַשְּׁכוּ אֶת־הָעָם וַיָּמָת עַם־רָב מִיִּשְׂרָאֵל:**

ו וְגָרֵי יְיָ בְּעַמָּא יָת חִוְיָן קָלָן וּנְכִיתוּ יָת עַמָּא וּמִית עַם סַגִּי מִיִּשְׂרָאֵל:

רש״י ◄ **אֶת הַנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים** • (במ״ר) שֶׁשּׂוֹרְפִים אֶת הָאָדָם בְּאֶרֶס שִׁנֵּיהֶם. **וַיְנַשְּׁכוּ אֶת־הָעָם** • יָבֹא נָחָשׁ שֶׁלָּקָה עַל הוֹצָאַת דִּבָּה וְיִפְּרַע מִמּוֹצִיאֵי דִּבָּה, יָבֹא נָחָשׁ שֶׁכָּל הַמִּינִין נִטְעָמִין לוֹ טַעַם אֶחָד (טַעַם עָפָר) וְיִפְּרַע מִכְּפוּיֵי טוֹבָה, שֶׁדָּבָר אֶחָד מִשְׁתַּנֶּה לָהֶם לְכַמָּה טְעָמִים.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

כא (ד) **וַיִּסְעוּ מֵהֹר הָהָר וגו׳ לִסְבֹּב אֶת אֶרֶץ אֱדוֹם וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ הָעָם.** כֵּיוָן שֶׁרָאוּ שֶׁחָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם אֶל דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר, הָיָה קָשֶׁה בְּעֵינֵיהֶם כַּמָּוֶת, כִּי הָיוּ סְבוּרִין לִיכָּנֵס מִיָּד לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֶאֱכוֹל מִתְּבוּאַת הָאָרֶץ, וְעַכְשָׁיו חוֹזְרִין לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַיִם וּמָזוֹן מְצוּיִין שָׁם. וְכִי תֵּימָא מַה קְּפִידָא יֵשׁ כָּאן הֲרֵי הָיָה לָהֶם מָן. לְכָךְ כְּתִיב **וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל**, אֵינוֹ דּוֹמֶה רוֹאֶה וְטוֹעֵם לְטוֹעֵם בְּלֹא רְאִיָּה, שֶׁלְּפִי שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה מַמְּשׁוּת הַדָּבָר (שאינו) שֶׁהוּא טוֹעֵם (וְ)אֵינוֹ נֶחְשָׁב בְּעֵינָיו לִכְלוּם. אִי נַמִּי, שֶׁלֹּא הָיוּ טוֹעֲמִין הַטַּעַם הַטּוֹב הַהוּא עַד שֶׁהָיוּ טוֹרְחִין בּוֹ וְטָחֲנוּ בְּרֵיחַיִים אוֹ דָכוּ בַּמְּדוֹכָה. וְכֵן מִשְׁמַע קְרָא דִּפְרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ דִּכְתִיב בֵּיהּ (לעיל יא ח) וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָּׁמָן: תורה ה

(ז) וַיָּבֹא הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חָטָאנוּ כִּי־דִבַּרְנוּ בַיהוָה וָבָךְ הִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וְיָסֵר מֵעָלֵינוּ אֶת־הַנָּחָשׁ וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם:

ז אֲתָא עַמָּא לְמֹשֶׁה וַאֲמָרוּ חַבְנָא אֲרֵי אִתְרַעֲמְנָא קֳדָם יְיָ וְעִמָּךְ נְצִינָא צַלִּי קֳדָם יְיָ וַיַעְדֵּי מִנָּנָא יָת חִוְיָא וְצַלִּי מֹשֶׁה עַל עַמָּא:

רש״י◄ **וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה** • מִכָּאן לְמִי שֶׁמְּבַקְּשִׁים מִמֶּנּוּ מְחִילָה, שֶׁלֹּא יְהֵא אַכְזָרִי מִלְּמְחֹל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כח עמ׳ 142)

מִכָּאן לְמִי שֶׁמְּבַקְּשִׁים מִמֶּנּוּ מְחִילָה, שֶׁלֹּא יְהֵא אַכְזָרִי מִלְּמְחֹל (רש״י כא, ז) **מִכָּאן** – וְלֹא מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר לְעֵיל "וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹקִים וַיִּרְפָּא אֱלֹקִים אֶת אֲבִימֶלֶךְ". כִּי אַבְרָהָם הִתְפַּלֵּל עַל בִּטּוּל הָעֹנֶשׁ, וּמִמֶּנּוּ לוֹמְדִים שֶׁיֵּשׁ לִמְחֹל כְּדֵי לְהָסִיר עֹנֶשׁ מֵעַל הַנִּמְחָל. אֲבָל מֹשֶׁה הִתְפַּלֵּל עַל טוֹבַת הָעָם וְתִקּוּנָם, **"בְּעַד הָעָם"** (לֹא רַק עַל הֶסְרַת הַנְּחָשִׁים), וּמִמֶּנּוּ לוֹמְדִים שֶׁיֵּשׁ לִמְחֹל **מְחִילָה גְּמוּרָה**, כָּךְ שֶׁלֹּא נִשְׁאָר בַּלֵּב קְפִידָה כְּלַפֵּי הַנִּמְחָל וְאַף רוֹצִים בְּטוֹבָתוֹ.

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל־נֵס וְהָיָה כָּל־הַנָּשׁוּךְ וְרָאָה אֹתוֹ וָחָי:

ח וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עֲבֵד לָךְ קָלְיָא וְשַׁוֵּי יָתֵהּ עַל אָת וִיהֵי כָּל דְּיִתְנְכִית וְיֶחֱזֵי יָתֵהּ וְיִתְקַיָּם:

רש״י◄ **עַל־נֵס** • עַל כְּלוֹנָס, שֶׁקּוֹרִין פירק״א בְּלַעַ״ז, וְכֵן (ישעיה ל): "וְכַנֵּס עַל־הַגִּבְעָה" (שם מט): "אָרִים נִסִּי" (שם יג): "שְׂאוּ־נֵס"; וּלְפִי שֶׁהוּא גָּבֹהַּ לְאוֹת וְלִרְאָיָה, קוֹרְאוֹ "נֵס". **כָּל־הַנָּשׁוּךְ** • (במדבר רבה) אֲפִלּוּ כֶּלֶב אוֹ חֲמוֹר נוֹשְׁכוֹ, הָיָה נִזּוֹק וּמִתְנַוְנָה וְהוֹלֵךְ. אֶלָּא נְשִׁיכַת הַנָּחָשׁ מְמַהֶרֶת לְהָמִית, לָכֵן נֶאֱמַר כָּאן: "וְרָאָה אֹתוֹ", רְאִיָּה בְּעָלְמָא. וּבִנְשִׁיכַת הַנָּחָשׁ נֶאֱמַר: "וְהִבִּיט" – "וְהָיָה אִם־נָשַׁךְ הַנָּחָשׁ אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט וְגוֹ׳", שֶׁלֹּא הָיָה מְמַהֵר נְשׁוּךְ הַנָּחָשׁ לְהִתְרַפְּאוֹת, אֶלָּא־אִם־כֵּן מַבִּיט בּוֹ בְּכַוָּנָה. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: וְכִי נָחָשׁ מֵמִית אוֹ מְחַיֶּה? אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִסְתַּכְּלִין כְּלַפֵּי מַעְלָה וּמִשַּׁעְבְּדִין אֶת לִבָּם לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, הָיוּ מִתְרַפְּאִים, וְאִם לָאו הָיוּ נְמוֹקִים (נ״א נִזּוֹקִים).

(ט) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחַשׁ נְחֹשֶׁת וַיְשִׂמֵהוּ עַל־הַנֵּס וְהָיָה אִם־נָשַׁךְ הַנָּחָשׁ אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט אֶל־נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת וָחָי:

ט וַעֲבַד מֹשֶׁה חִוְיָא דִּנְחָשָׁא וְשַׁוְיֵהּ עַל אָת וַהֲוָה כַּד נָכִית חִוְיָא יָת גַּבְרָא וּמִסְתַּכֵּל לְחִוְיָא דִּנְחָשָׁא וּמִתְקַיָּם:

רש״י◄ **נְחַשׁ נְחֹשֶׁת** • (שם) לֹא נֶאֱמַר לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ שֶׁל נְחֹשֶׁת, אֶלָּא אָמַר מֹשֶׁה: הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא קוֹרְאוֹ נָחָשׁ, וַאֲנִי אֶעֱשֶׂנּוּ שֶׁל נְחֹשֶׁת! לָשׁוֹן נוֹפֵל עַל לָשׁוֹן.

◆ יום שישי ב׳ תמוז ◆

(י) וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאֹבֹת:

י וּנְטָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּשְׁרוּ בְּאֹבֹת:

(יא) וַיִּסְעוּ מֵאֹבֹת וַיַּחֲנוּ בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מוֹאָב מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ:

יא וּנְטָלוּ מֵאֹבֹת וּשְׁרוּ בְּמִגְיַזַּת עֲבָרָאֵי בְּמִדְבְּרָא דִּי עַל אַפֵּי מוֹאָב מִמַּדְנַח שִׁמְשָׁא:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ח) **עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף.** לְכָךְ צִיּוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לַעֲשׂוֹת נָחָשׁ וְלֹא דָּבָר אַחֵר, כְּדֵי לְהַגְדִּיל נִסָּיו וְנִפְלְאוֹתָיו שֶׁהוּא מַכֶּה בְּאִזְמֵל וּמְרַפֵּא בְּאִזְמֵל, בְּנָחָשׁ הִכָּה וּבְנָחָשׁ מְרַפֵּא (מדרש הגדול): תורה ט

(י) **וַיַּחֲנוּ בְּאֹבֹת.** פֵּירוּשׁ, בְּצַלְמוֹן וּבְפוּנוֹן שֶׁבֵּין הֹר הָהָר וְאוֹבוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּאֵלֶּה מַסְעֵי (להלן לג מא־מג), וְשָׁם הָיְתָה מַכַּת נְחָשִׁים וּמִשָּׁם בָּאוּ אַחַר הַמַּכָּה לְאוֹבוֹת: תורה יא

רש״י◄ **בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים** • לֹא יָדַעְתִּי לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם עִיִּים. וְעִי לְשׁוֹן חָרְבָּה הוּא, דָּבָר הַטָּאוּט בְּמַטְאֲטֵא, וְהָעַיִ״ן בּוֹ יְסוֹד לְבַדָּהּ, וְהוּא מִלְּשׁוֹן ״עִיִּים״ (ישעיה כח): ״וְיָעָה בָרָד״. **הָעֲבָרִים** • דֶּרֶךְ מַעֲבַר הָעוֹבְרִים שָׁם אֶת הַר נְבוֹ אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן, שֶׁהוּא מַפְסִיק בֵּין אֶרֶץ מוֹאָב לְאֶרֶץ אֱמוֹרִי. **עַל־פְּנֵי מוֹאָב מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ** • בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ מוֹאָב.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ ׳תורת מנחם – התוועדויות׳ תשמ״ה ח״ד עמ׳ 2423 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

חֲנִיָּה בְּחָרְבָּה?

וַיַּחֲנוּ בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים
בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים – לֹא יָדַעְתִּי לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם עִיִּים, וְעִי לְשׁוֹן חָרְבָּה הוּא (כא, יא. ובפרש״י)

יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת: מַה קָּשָׁה בְּ״עִיֵּי הָעֲבָרִים״ שֶׁרַשִׁ״י צָרִיךְ לְפָרֵשׁ שְׁמָם, הֲרֵי מָצִינוּ הַרְבֵּה מְקוֹמוֹת שֶׁנִּפְרְטוּ שְׁמוֹתֵיהֶם בַּכָּתוּב וְלֹא מָצִינוּ שֶׁיְּפָרֵשׁ רַשִׁ״י טַעֲמֵי הַשֵּׁמוֹת? וְיֵשׁ לְתָרֵץ בְּפַשְׁטוּת: לְרַשִׁ״י הָיָה קָשֶׁה, הֲרֵי ״עִי לְשׁוֹן חָרְבָּה הוּא״ וּמַדּוּעַ קָרְאוּ לִמְקוֹם הַחֲנִיָּה שֶׁבְּפַשְׁטוּת הָיָה מְקוֹם יִשּׁוּב בְּשֵׁם ״עִיִּים״? וְלָכֵן כּוֹתֵב ״לֹא יָדַעְתִּי לָמָּה נִקְרָא שְׁמָם עִיִּים״. וק״ל.

(יב) מִשָּׁם נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זָרֶד:

יב מִתַּמָּן נְטָלוּ וּשְׁרוֹ בְּנַחֲלָא דְזָרֶד:

(יג) מִשָּׁם נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אַרְנוֹן אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר הַיֹּצֵא מִגְּבֻל הָאֱמֹרִי כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֱמֹרִי:

יג מִתַּמָּן נְטָלוּ וּשְׁרוֹ מֵעִבְרָא דְאַרְנוֹן דִּי בְּמִדְבְּרָא דְּנָפֵק מִתְּחוּם אֱמוֹרָאָה אֲרֵי אַרְנוֹן תְּחוּם מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין אֱמוֹרָאָה:

רש״י◄ **מִגְּבֻל הָאֱמֹרִי** • תְּחוּם סוֹף מֵצַר שֶׁלָּהֶם, וְכֵן (דברים ב): ״גְּבוּל מוֹאָב״, לְשׁוֹן קָצֶה וָסוֹף. **מֵעֵבֶר אַרְנוֹן** • הִקִּיפוּ אֶרֶץ מוֹאָב כָּל דְּרוֹמָהּ וּמִזְרָחָהּ עַד שֶׁבָּאוּ מֵעֵבֶר הַשֵּׁנִי לְאַרְנוֹן בְּתוֹךְ אֶרֶץ הָאֱמֹרִי, בִּצְפוֹנָהּ שֶׁל אֶרֶץ מוֹאָב. **הַיֹּצֵא מִגְּבֻל הָאֱמֹרִי** • רְצוּעָה יוֹצְאָה מִגְּבוּל הָאֱמוֹרִי, וְהִיא שֶׁל אֱמוֹרִיִּים, וְנִכְנֶסֶת לִגְבוּל מוֹאָב עַד אַרְנוֹן, שֶׁהוּא גְּבוּל מוֹאָב; וְשָׁם חָנוּ יִשְׂרָאֵל וְלֹא בָּאוּ לִגְבוּל מוֹאָב, כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב וְהֵם לֹא נָתְנוּ לָהֶם רְשׁוּת לַעֲבֹר בְּאַרְצָם. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא פִּירְשָׁהּ מֹשֶׁה, פִּירְשָׁהּ יִפְתָּח, כְּמוֹ שֶׁאָמַר יִפְתָּח (שופטים יא): ״וַגַּם אֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח וְלֹא אָבָה״. וּמֹשֶׁה רְמָזָהּ (דברים ב): ״כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ־לִי בְּנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וְהַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָר״. מָה אֵלּוּ לֹא נִתְּנוּם לַעֲבֹר בְּתוֹךְ אַרְצָם אֶלָּא הִקִּיפוּהָ סָבִיב, אַף מוֹאָב כֵּן.

(יד) עַל־כֵּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת יְהוָה אֶת־וָהֵב בְּסוּפָה וְאֶת־הַנְּחָלִים אַרְנוֹן:

יד עַל כֵּן יִתְאַמַּר בְּסִפְרָא קְרָבִין דַּעֲבַד יְיָ עַל יַמָּא דְסוּף וּגְבוּרִין דְּעַל נַחֲלֵי אַרְנוֹן:

רש״י◄ **עַל־כֵּן יֵאָמַר** • עַל חֲנִיָּה זוֹ וְנִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ בָּהּ, יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת ה׳. כְּשֶׁמְּסַפְּרִים נִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לַאֲבוֹתֵינוּ, יְסַפְּרוּ ״אֶת־וָהֵב וְגוֹ׳״. **אֶת־וָהֵב** • כְּמוֹ ״אֶת יָהֵב״, כְּמוֹ שֶׁיֵּאָמֵר מִן יָעֵד - וָעֵד, כֵּן יֵאָמֵר מִן

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יב) **מִשָּׁם נָסָעוּ.** פֵּירוּשׁ מֵעִיֵּי הָעֲבָרִים, **וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זָרֶד,** וּבְמַסְעֵי (להלן לג מה) כְּתִיב שֶׁמֵּעִיֵּי הָעֲבָרִים בָּאוּ לְדִיבוֹן גָּד. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָתָם מְפָרֵשׁ שֵׁם הַמְּקוֹמוֹת, וְהָכָא מְפָרֵשׁ שֵׁם הַנְּהָרוֹת לְפִי שֶׁרוֹצֶה לָבוֹא אֶל הַבְּאֵר: תורה יג

(יג) **וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אַרְנוֹן.** אַרְנוֹן הוּא שֵׁם הַנָּהָר, וְחָנוּ מֵעֵבֶר הַנָּהָר לְצַד אֶרֶץ סִיחוֹן, כִּי הָיוּ מַקִּיפִין אֶת אֶרֶץ מוֹאָב שֶׁלֹּא נִיתְּנָה לָהֶם רְשׁוּת לַעֲבוֹר דֶּרֶךְ עָרָיו כִּי־אִם בִּגְבוּלָיו, כִּדְכְתִיב (שופטים יא יז) וְגַם אֶל מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח וְלֹא אָבָה וגו׳, וּבָאוּ מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מוֹאָב וְהִנִּיחוּ אֶרֶץ מוֹאָב לַמַּעֲרָב, שֶׁעָבְרוּ מֵעֵבֶר לְאַרְנוֹן לְצַד אֶרֶץ סִיחוֹן: **כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֱמֹרִי.** כְּלוֹמַר שֶׁהַנָּהָר מַפְסִיק בֵּין שְׁנֵי הַגְּבוּלִים, כִּי מִתְּחִילָּה הָיְתָה כָּל הָאֶרֶץ לְמֶלֶךְ מוֹאָב מִשְּׁנֵי צִדֵּי הַנָּהָר, וְסִיחוֹן לָקַח כָּל מַה שֶׁהָיָה לְמֶלֶךְ מוֹאָב לְצַד אַרְנוֹן, וּמֵאוֹתָהּ מִלְחָמָה וְאֵילָךְ הָיָה הַנָּהָר מַפְסִיק בֵּין גְּבוּל מוֹאָב וּבֵין גְּבוּל אֶרֶץ סִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי, וְאוֹתָהּ אֶרֶץ שֶׁבְּעֵבֶר (הירדן) הַנָּהָר שֶׁכָּבַשׁ סִיחוֹן מִיַּד מוֹאָב לָקְחוּ יִשְׂרָאֵל מִיַּד סִיחוֹן, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ זַ״ל (חולין ס) עַמּוֹן וּמוֹאָב טָהֲרוּ בְּסִיחוֹן, כְּלוֹמַר נִטְהֲרוּ וְנִכְשְׁרוּ לְיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי סִיחוֹן. וְאוֹתָהּ נַחֲלָה הָיָה שׁוֹאֵל מֶלֶךְ עַמּוֹן מִיִּשְׂרָאֵל, וְאוֹמֵר לֹא לָקַח יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מוֹאָב כִּי לֹא עָבְרוּ אַרְנוֹן (שופטים יא יב־יח): תורה יד

(יד) **עַל כֵּן.** עַל שֶׁנִּצַּח סִיחוֹן אֶת מוֹאָב **יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת ה׳,** כְּמוֹ בְּדִבְרֵי

יָהֵב - וָהֵב, וְהַוְיִ״ו יְסוֹד הוּא, כְּלוֹמַר: אֶת אֲשֶׁר יָהַב לָהֶם וְהִרְבָּה נִסִּים בְּיַם־סוּף. **וְאֶת־הַנְּחָלִים אַרְנוֹן.** כְּשֵׁם שֶׁמְּסַפְּרִים בְּנִסֵּי יַם־סוּף, כָּךְ יֵשׁ לְסַפֵּר בְּנִסֵּי נַחֲלֵי אַרְנוֹן, שֶׁאַף כָּאן נַעֲשׂוּ נִסִּים גְּדוֹלִים. וּמַה הֵם הַנִּסִּים?.

(טו) **וְאֶשֶׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עָר וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב:**

טו וְשָׁפוּךְ נַחֲלַיָּא דְּמִדַּבְּרִין לָקֶבֶל לְחַיָּת וּמִסְתְּמִיךְ לִתְחוּם מוֹאָב:

רש״י ◄ **וְאֶשֶׁד הַנְּחָלִים.** תַּרְגּוּם שֶׁל ״שֶׁפֶךְ״ - אֶשֶׁד. שֶׁפֶךְ הַנְּחָלִים, שֶׁנִּשְׁפַּךְ שָׁם דַּם אֱמוֹרִיִּים, שֶׁהָיוּ נֶחְבָּאִים שָׁם, לְפִי שֶׁהָיוּ הֶהָרִים גְּבֹהִים וְהַנַּחַל עָמֹק וְקָצָר וְהֶהָרִים סְמוּכִים זֶה לָזֶה: אָדָם עוֹמֵד עַל הָהָר מִזֶּה וּמְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ בָּהָר מִזֶּה, וְהַדֶּרֶךְ עוֹבֵר בְּתוֹךְ הַנַּחַל. אָמְרוּ אֱמוֹרִיִּים: כְּשֶׁיִּכָּנְסוּ יִשְׂרָאֵל (לָאָרֶץ) לְתוֹךְ הַנַּחַל לַעֲבֹר, נֵצֵא מִן הַמְּעָרוֹת בֶּהָרִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהֶם וְנַהַרְגֵּם בְּחִצִּים וְאַבְנֵי בְּלִיסְטְרָאוֹת. וְהָיוּ אוֹתָן הַנְּקָעִים בָּהָר שֶׁל צַד מוֹאָב, וּבָהָר שֶׁל צַד אֱמוֹרִיִּים הָיוּ כְּנֶגֶד אוֹתָן נְקָעִים כְּמִין קְרָנוֹת וְשָׁדַיִם בּוֹלְטִין לַחוּץ. כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹר, נִזְדַּעְזַע הָהָר שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּשִׁפְחָה הַיּוֹצֵאת לְהַקְבִּיל פְּנֵי גְּבִרְתָּהּ, וְנִתְקָרֵב לְצַד הַר שֶׁל מוֹאָב וְנִכְנְסוּ אוֹתָן הַשָּׁדַיִם לְתוֹךְ אוֹתָן נְקָעִים וַהֲרָגוּם. וְזֶהוּ: ״אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עָר״, שֶׁהָהָר נָטָה מִמְּקוֹמוֹ וְנִתְקָרֵב לְצַד גְּבוּל מוֹאָב וְנִדְבַּק בּוֹ, וְזֶהוּ: ״וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב״. (בס״א אינו.) (וְעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל הֶהָרִים וְלֹא יָדְעוּ הַנִּסִּים הָאֵלּוּ אֶלָּא עַל־יְדֵי הַבְּאֵר שֶׁנִּכְנַס לְשָׁם).

(טז) **וּמִשָּׁם בְּאֵרָה הִוא הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֱסֹף אֶת־הָעָם וְאֶתְּנָה לָהֶם מָיִם: ס**

טז וּמִתַּמָּן אִתְיְהִיבַת לְהוֹן בֵּירָא הִיא בֵּירָא דִּי אֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּנוֹשׁ יָת עַמָּא וְאֵיהַב לְהוֹן מַיָּא:

רש״י ◄ **וּמִשָּׁם בְּאֵרָה.** מִשָּׁם בָּא הָאֶשֶׁד אֶל הַבְּאֵר. כֵּיצַד? אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: מִי מוֹדִיעַ לְבָנֵי הַנִּסִּים הַלָּלוּ? הַמָּשָׁל אוֹמֵר: ״נָתַתָּ פַּת לְתִינוֹק, הוֹדִיעַ לְאִמּוֹ״. לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ — חָזְרוּ הֶהָרִים לִמְקוֹמָם וְהַבְּאֵר יָרְדָה לְתוֹךְ הַנַּחַל וְהֶעֱלָתָה מִשָּׁם דַּם הַהֲרוּגִים וּזְרוֹעוֹת וְאֵיבָרִים, וּמוֹלִיכָתָן סְבִיב הַמַּחֲנֶה, וְיִשְׂרָאֵל רָאוּ וְאָמְרוּ שִׁירָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כג עמ׳ 154)

נָתַתָּ פַּת לַתִּינוֹק, הוֹדִיעַ לְאִמּוֹ (רש״י כא, טז) תַּפְקִידָהּ שֶׁל הָאֵם לְסַפֵּק אֶת כָּל צָרְכֵי הַתִּינוֹק, וְכַאֲשֶׁר מִישֶׁהוּ 'מַחְלִיפָהּ' וְנוֹתֵן לַתִּינוֹק **פַּת**, דָּבָר הֶכְרֵחִי, עָלָיו לְהוֹדִיעַ לָהּ. וְאַף כָּאן: הַקָּבָּ״ה נָתַן לְיִשְׂרָאֵל 'פַּת', יְשׁוּעָה מְסֻכָּנָה גְּדוֹלָה, שֶׁלֹּא בְּאֶמְצָעוּת הָ'אֵם', מֹשֶׁה, הָרוֹעֶה נֶאֱמָן שֶׁדּוֹאֵג לְכָל צָרְכֵי יִשְׂרָאֵל. וְהַקָּבָּ״ה הוֹדִיעַ לוֹ עַל כָּךְ: כַּאֲשֶׁר יִשְׂרָאֵל רָאוּ אֶת הַדָּם וְאֶת הַזְּרוֹעוֹת, שֶׁאֵלּוּ אֶת מֹשֶׁה לְפֵשֶׁר הַדָּבָר, כַּמּוּבָן, וְהוּא הִסְבִּיר לָהֶם אֶת מַה שֶּׁקָּרָה.

(יז) **אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת עֲלִי בְאֵר עֲנוּ־לָהּ:**

יז בְּכֵן שַׁבַּח יִשְׂרָאֵל יָת תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא סַקִּי בֵּירָא שַׁבְּחוּ לָהּ:

רש״י ◄ **עֲלִי בְאֵר.** מִתּוֹךְ הַנַّחַל, וְהַעֲלִי מַה שֶּׁאַתְּ מַעֲלָה. וּמִנַּיִן שֶׁהַבְּאֵר הוֹדִיעָה לָהֶם? שֶׁנֶּאֱמַר ״וּמִשָּׁם בְּאֵרָה״ (במ״ר). וְכִי מִשָּׁם הָיְתָה? וַהֲלֹא מִתְּחִלַּת אַרְבָּעִים שָׁנָה הָיְתָה עִמָּהֶם? אֶלָּא שֶׁיָּרְדָה לְפַרְסֵם אֶת הַנִּסִּים. וְכֵן

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

הַיָּמִים שֶׁכּוֹתְבִין בּוֹ מִלְּחֲמוֹת שֶׁבֵּין אוּמָּה לְאוּמָּה וְהַנִּצּוּחַ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נוֹתֵן לְאוּמָּה כְּנֶגֶד חֲבֵרָתָהּ, וְכָתוּב בּוֹ עִנְיַן מֶלֶךְ מוֹאָב:

אֶת וָהֵב בְּסוּפָה. אֶת וָהֵב תֵּיבָה אַחַת, וְהִיא כְּמוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף (בראשית מה א), שֶׁמִּתְפָּרֵשׁ כְּמוֹ 'בְּאִתְוַדַּע', וְהָכִי נַמִּי **אֶת וָהֵב** כְּמוֹ אִתְיַהֵב (ל)מֶלֶךְ מוֹאָב בְּסוּפָה וּבִסְעָרָה שֶׁהִיא נִצּוּחַ, שֶׁנִּלְקְחָה אַרְצוֹ עַד הַנַּחַל: תורה טו

(טו) **וְאֶשֶׁד הַנְּחָלִים.** שֶׁפֶךְ הַנְּחָלִים, כְּמוֹ אַשְׁדֹּת הַפִּסְגָּה (דברים ג יז): **אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עָר.** כְּלוֹמַר שֶׁהָיָה נוֹטֶה בְּתוֹךְ אַרְצָם וּישִׁיבָתָם שֶׁל מוֹאָב, דְּ**עָר** הוּא מוֹאָב כִּדְכְתִיב (דברים ב כט) וְהַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָר, וְהָיוּ כְּבָר יוֹשְׁבִים מִכָּאן וּמִכָּאן לַנְּחָלִים, וְעַתָּה נִשְׁעָן הַנַּחַל לִגְבוּל מוֹאָב שֶׁאֵין גְּבוּלָם עוֹבֵר הַנַּחַל: תורה טז

(טז) **וּמִשָּׁם בְּאֵרָה.** וּמֵאוֹתָם נְחָלִים וּמִנְּסִיעָתָם הָיְתָה הַבְּאֵר נוֹבַעַת, שֶׁיּוֹצְאָה מִן הַסֶּלַע: תורה יז

(יז) **אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל.** אָז כְּשֶׁנִּתַּן לָהֶם הַבְּאֵר, **יָשִׁיר** יִשְׂרָאֵל מִתּוֹךְ שִׂמְחָה, שֶׁהָיוּ סְבוּרִים לָמוּת שָׁם הֵם וּמִקְנֵיהֶם בַּצָּמָא. אֲבָל מֹשֶׁה לֹא שָׁר, כִּדְפֵרֵשׁ רַשִׁ״י (פסוק ב):

(שבת לה): "אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל" — הַשִּׁירָה הַזֹּאת נֶאֱמְרָה בְּסוֹף אַרְבָּעִים, וְהַבְּאֵר נִתְּנָה לָהֶם מִתְּחִלַּת אַרְבָּעִים, וּמָה רָאָה לִכְתֹּב כָּאן? אֶלָּא הָעִנְיָן הַזֶּה נִדְרָשׁ לְמַעְלָה הֵימֶנּוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חכ"ג עמ' 153 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

ה' יִלָּחֵם לָכֶם

אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת (כא, יז)

מָצִינוּ עוֹד פַּעַם אַחַת שֶׁאָמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁירָה לַהַקָּבָּ"ה, בְּעֵת קְרִיעַת יַם סוּף.

וְיֵשׁ לְעַיֵּן מַדּוּעַ רַק בִּשְׁנֵי נִסִּים אֵלּוּ, בְּפָרָשָׁתֵנוּ וּבִקְרִיעַת יַם סוּף, אָמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁירָה, וְלֹא בִּשְׁאָר הַנִּסִּים בָּהֶם עָזַר לָהֶם הַקָּבָּ"ה וְהִצִּילָם מֵאוֹיְבֵיהֶם?

וְיֵשׁ לוֹמַר:

בִּשְׁנֵי נִסִּים אֵלּוּ מָצִינוּ הַנְהָגָה מְיֻחֶדֶת שֶׁלֹּא הָיְתָה בִּשְׁאָר הַנִּסִּים.

בִּשְׁאָר הַנִּסִּים, כְּשֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּמַצָּב שֶׁל סַכָּנָה מַאֲמוֹת הָעוֹלָם, הָיָה גַּם הַיְּשׁוּעָה וְהַהַצָּלָה בְּאֹפֶן שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִלְחֲמוּ בְּאוֹיְבֵיהֶם, וּבְאֹפֶן נִסִּי גָּבְרוּ עֲלֵיהֶם וְנִצְּחוּם.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּקְרִיעַת יַם־סוּף, כָּתוּב "ה' יִלָּחֵם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִישׁוּן" (בשלח יד, יד) שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת כְּלוּם, וְנִצְּלוּ מֵאוֹיְבֵיהֶם בְּלִי כָּל מִלְחָמָה מִצִּדָּם. וְגַם כָּאן בְּפָרָשָׁתֵנוּ, הָיְתָה הַהַצָּלָה כְּלִשּׁוֹן הַבְּחִיי "יִשְׂרָאֵל רוֹאִין . . אֵיךְ הַקָּבָּ"ה נִלְחָם בִּשְׁבִילָם . . וְהֵן אֵין יוֹדְעִים בָּזֶה כְּלוּם". וְגַם בְּאֹפֶן כָּזֶה מוֹרֶה עַל חִבָּה יְתֵרָה מֵהַקָּבָּ"ה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא רַק שֶׁמַּצִּילָנוּ מִיַּד אוֹיְבֵינוּ, אֶלָּא אַף עוֹשֶׂה זֹאת בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא נִצְטָרֵךְ לְ"פְּעֻלָּה" מְסֻיֶּמֶת. וְזֶה גָּרַם שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֹאמְרוּ שִׁירָה לַהַקָּבָּ"ה וְיוֹדוּ לוֹ עַל חֲסָדָיו הַנִּפְלָאִים.

(יח) **בְּאֵר חָפָרוּהָ שָׂרִים כָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם בִּמְחֹקֵק בְּמִשְׁעֲנֹתָם וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה:**

יח בֵּירָא דְּחָפְרוּהָ רַבְרְבַיָּא כְּרוּהָ רֵישֵׁי עַמָּא סַפְּרַיָּא בְּחֵטְרֵיהוֹן וּמִמַּדְבְּרָא אִתְיְהִיבַת לְהוֹן:

רש"י ◄ **בְּאֵר חָפָרוּהָ** • זֹאת הִיא הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפְרוּהָ שָׂרִים — מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. **בְּמִשְׁעֲנֹתָם** • בַּמַּטֶּה. **וּמִמִּדְבָּר** • נִתְּנָה לָהֶם.

(יט) **וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת:**

יט וּמִדְּאִתְיְהִיבַת לְהוֹן נָחֲתָא עִמְּהוֹן לְנַחֲלַיָּא וּמִנַּחֲלַיָּא סָלְקָא עִמְּהוֹן לְרָמָתָא:

רש"י ◄ **וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל** • כְּתַרְגּוּמוֹ.

(כ) **וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה מוֹאָב רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְנִשְׁקָפָה עַל־פְּנֵי הַיְשִׁימֹן: פ**

כ וּמֵרָמָתָא לְחֵילַיָּא דִּי בְּחַקְלֵי מוֹאָב רֵישׁ רָמָתָא וּמִסְתַּכְּיָא עַל אַפֵּי בֵּית יְשִׁימוֹן:

רש"י ◄ **וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה מוֹאָב** • כִּי שָׁם מֵת מֹשֶׁה, וְשָׁם בָּטְלָה הַבְּאֵר. דָּבָר אַחֵר: כָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם — כָּל נָשִׂיא וְנָשִׂיא, כְּשֶׁהָיוּ חוֹנִים, נוֹטֵל מַקְלוֹ וּמוֹשֵׁךְ אֵצֶל דִּגְלוֹ וּמַחֲנֵהוּ, וּמֵי הַבְּאֵר נִמְשָׁכִין דֶּרֶךְ

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

עֲלִי בְּאֵר עֲנוּ לָהּ. כָּךְ מְשׁוֹרְרִים וְצוֹעֲקִין, **עֲנוּ לָהּ**, הָרִימוּ קוֹל לָהּ, כְּמוֹ וָעָנוּ הַלְוִיִּם (דברים כז יד): תורה יח

(יח) **בְּאֵר חָפָרוּהָ שָׂרִים.** כְּלוֹמַר, הַבְּאֵר הַזֶּה אֵינוֹ כִּשְׁאָר בְּאֵרוֹת שֶׁחוֹפְרִים אוֹתָם עֲבָדִים, כְּמַה דְּאִתְּ אָמַר (בראשית כו כה) וַיִּכְרוּ שָׁם עַבְדֵי יִצְחָק בְּאֵר, אֶלָּא בְּאֵר זוֹ מְכוּבֶּדֶת שֶׁ**חָפָרוּהָ שָׂרִים וְכָרוּהָ נְדִיבֵי** עַמִּים, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

בְּמִחֹקֵק בְּמִשְׁעֲנֹתָם. כְּלוֹמַר, לֹא חָפְרוּהָ כִּשְׁאָר בְּאֵרוֹת, אֶלָּא שֶׁחָקָקוּהָ בַּסֶּלַע בְּמַטֶּה הָאֱלֹהִים. וְזֶה מוֹכִיחַ שֶׁלֹּא הִקְפִּיד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל שֶׁהִכָּה, דְּאִם הִקְפִּיד לֹא הָיוּ מְשׁוֹרְרִים מִדָּבָר שֶׁהִקְפִּיד. וְיֵשׁ אוֹמְרִים **מְחוֹקֵק** זֶה מֹשֶׁה, כְּמַה דְּאִתְּ אָמַר (דברים לג כא) כִּי שָׁם חֲלֻקַּת מְחוֹקֵק סָפוּן, וּמְתַרְגְּמִינַן מֹשֶׁה סָפְרָא רַבָּא:

וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה. כְּלוֹמַר, חֲשִׁיבוּת גְּדוֹלָה הָיָה בְּאוֹתוֹ הַבְּאֵר, כִּי מִמִּדְבָּר שֶׁהוּא מְקוֹם צִמָּאוֹן הָיָה לָהֶם לִמְוֹצָא מַיִם: תורה יט

(יט) **וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל.** לֹא הָיְתָה כִּשְׁאָר בְּאֵרוֹת שֶׁנּוֹבְעוֹת בִּמְקוֹמָן וְאֵינָן נִמְשָׁכוֹת, אֶלָּא מִשֶּׁנִּתְּנָה נִגְבְּרָה וְהָיָה לְנַחַל, וְהָיוּ רוֹב הַמַּיִם עוֹלִים עַל הַבָּמוֹת: תורה כ

(כ) **וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא.** וּמֵהַבָּמוֹת הָיָה יוֹרֵד אֶל הָהָר לְעֵבֶר הַגַּיְא, וְנִמְשָׁכֶת אֵצֶל **רֹאשׁ הַפִּסְגָּה הַנִּשְׁקָפָה עַל** (ראש) **פְּנֵי הַיְשִׁימוֹן**, הַנִּרְאֵית עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר שֶׁהוּא קָרוּי **יְשִׁימוֹן**, כִּדְכְתִיב (דברים לב י) וּבְתוֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן. וְזוֹ הָיְתָה שִׂמְחָה גְּדוֹלָה שֶׁהָיְתָה נִרְאֵית עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר לַהוֹלְכִים בַּתּוֹהוּ, שֶׁהָיוּ רוֹאִים מָקוֹם

אותו סימן ובאין לפני חנית כל שבט ושבט. **במחוקק** • על־פי משה שנקרא: ״מחוקק״, שנאמר (דברים לג): ״כי־שם חלקת מחוקק ספון״. ולמה לא נזכר משה בשירה זו? לפי שלקה על־ידי הבאר. וכיון שלא נזכר שמו של משה, לא נזכר שמו של הקדוש־ברוך־הוא. משל למלך שהיו מזמנין אותו לסעדה, אמר: אם אוהבי שם – אני שם, ואם לאו – איני הולך!. **ראש הפסגה** • כתרגומו: ״ריש רמתא״. **פסגה** • לשון גבה, וכן (תהלים מח): ״פסגו ארמנותיה״ – הגביהו ארמנותיה. **ונשקפה** • אותה הפסגה על־פני המקום ששמו ישימון, והוא לשון מדבר, שהוא שמם. דבר אחר: ונשקפה, הבאר על־פני הישימון, שנגנזה ביימה של טברייה, והעומד על הישימון מביט ורואה כמין כברה בים והיא הבאר, כך דרש רבי תנחומא.

◆ שבת קודש ג׳ תמוז ◆

(כא) **וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי לֵאמֹר:**

כא **ושלח ישראל אז בדין לות סיחון מלכא דאמורא למימר:**

רש״י◄ **וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים** • ובמקום אחר תולה השליחות במשה, שנאמר (דברים ב): ״ואשלח מלאכים ממדבר קדמות״, וכן (במדבר כ): ״וישלח משה מלאכים מקדש אל־מלך אדום״, וביפתח הוא אומר: (שופטים יא): ״וישלח ישראל מלאכים אל־מלך אדום וגו׳״. הכתובים הללו צריכים זה לזה: זה נועל וזה פותח, שמשה הוא ישראל וישראל הם משה, לומר לך שנשיא הדור הוא כל הדור, כי הנשיא הוא הכל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך י עמ׳ 133)

לומר לך, שנשיא הדור הוא כל הדור (רש״י כא, כא) מלים אלה מיתרות לכאורה. ויש לומר, דהנה זה שמשה הוא ישראל וישראל הם משה, מתרץ רק שנתן לכתב ״וישלח ישראל״ על משלחת ששלח משה. אך עדין קשה - **מדוע** שנה הכתוב וכתב ״וישלח ישראל״. על זה מתרץ, ששינוי זה בא ללמדנו („לומר לך״) שנשיא הדור הוא כל הדור.

(כב) **אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ לֹא נִטֶּה בְשָׂדֶה וּבְכֶרֶם לֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ:**

כב **אעבר בארעך לא נסטי בחקל ובכרם לא נשתי מי גוב באר מלכא גזל עד די נעבר תחומך:**

רש״י◄ **אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ** • אף־על־פי שלא נצטוו לפתח להם בשלום, בקשו מהם שלום.

(כג) **וְלֹא־נָתַן סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֶּאֱסֹף סִיחֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיֵּצֵא לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל הַמִּדְבָּרָה וַיָּבֹא יָהְצָה וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל:**

כג **ולא שבק סיחון ית ישראל למעבר בתחומה וכנש סיחון ית כל עמה ונפק לקדמות ישראל למדברא ואתא ליהץ ואגיח קרבא בישראל:**

רש״י◄ **וְלֹא־נָתַן סִיחֹן וגו׳** • לפי שכל מלכי כנען היו מעלין לו מס, שהיה שומרם שלא יעברו עליהם גיסות. כיון שאמרו לו ישראל: אעברה בארצך, אמר להם: כל עצמי איני יושב כאן אלא לשמרם מפניכם,

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

להשקות הם ומקניהם ולהתקרר ולהתעדן. ובעירובין פרק כיצד מערבין (נד.) מסיק, **ומדבר מתנה**, אם משים אדם עצמו כמדבר הזה שהכל דשין בו, תורתו מתקיימת וניתנת לו במתנה, וכיון שניתנה לו במתנה נחלו אל, כלומר כירושה היא לו, וכיון שנחלו אל עולה לגדולה, שנאמר **ומנחליאל במות**, ואם הגיס דעתו הקדוש־ברוך־הוא משפילו, שנאמר **ומבמות הגיא**, ואם חזר בו הקדוש־ברוך־הוא מגביהו, שנאמר (ישעיה מ ד) כל גיא ינשא: תורה כא

(כב) **עד אשר נעבר גבלך.** לא היו שובלין לעבור דרך ארצו אלא לסבוב גבולו מבחוץ, כמו שסבבו ארץ אדום וארץ מואב. וכן כתוב בפרשת אלה הדברים (דברים ב כט) כאשר עשו לי בני עשו הישבים בשעיר והמואבים הישבים בער, שהניחום לסבוב ארצם וגבולם: תורה כג

וְאַתֶּם אוֹמְרִים כָּךְ?!. **וַיֵּצֵא לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל•** אֵלּוּ הָיְתָה חֶשְׁבּוֹן מְלֵאָה יַתּוּשִׁין, אֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לְכָבְשָׁהּ, וְאִם הָיָה סִיחוֹן בִּכְפָר חַלָּשׁ, אֵין כָּל אָדָם יָכוֹל לְכָבְשׁוֹ, וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁהָיָה בְּחֶשְׁבּוֹן!. אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: מָה אֲנִי מַטְרִיחַ עַל בָּנַי כָּל זֹאת לָצוּר עַל כָּל עִיר וָעִיר? נָתַן בְּלֵב כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָצֵאת מִן הָעֲיָרוֹת וְנִתְקַבְּצוּ כֻּלָּם לְמָקוֹם אֶחָד וְשָׁם נָפְלוּ, וּמִשָּׁם הָלְכוּ יִשְׂרָאֵל אֶל הֶעָרִים וְאֵין עוֹמֵד לְנֶגְדָּם, כִּי אֵין שָׁם אִישׁ אֶלָּא נָשִׁים וָטַף.

(כד) **וַיַּכֻּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי־חָרֶב וַיִּירַשׁ אֶת־אַרְצוֹ מֵאַרְנֹן עַד־יַבֹּק עַד־בְּנֵי עַמּוֹן כִּי עַז גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן:**

כד וּמְחָהִי יִשְׂרָאֵל לְפִתְגַּם דְּחָרֶב וִירֵית יָת אַרְעֵה מֵאַרְנוֹנָא עַד יַבֻּקָא עַד בְּנֵי עַמּוֹן אֲרֵי תַקִּיף תְּחוּמָא דִּבְנֵי עַמּוֹן:

רש״י◄ **כִּי עַז•** וּמַהוּ חָזְקוֹ? הַתְרָאָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁאָמַר לָהֶם (דברים ב): ״אַל־תִּצָּרֵם וְגוֹ׳״.

(כה) **וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־הֶעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עָרֵי הָאֱמֹרִי בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל־בְּנֹתֶיהָ:**

כה וּכְבַשׁ יִשְׂרָאֵל יָת כָּל קִרְוַיָּא הָאִלֵּין וִיתֵב יִשְׂרָאֵל בְּכָל קִרְוֵי אֱמוֹרָאָה בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל כַּפְרָנָהָא:

רש״י◄ **בְּנֹתֶיהָ•** כְּפָרִים הַסְּמוּכִים לָהּ.

(כו) **כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הוּא וְהוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרִאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד־אַרְנֹן:**

כו אֲרֵי חֶשְׁבּוֹן קַרְתָּא דְּסִיחוֹן מַלְכָּא דֶאֱמוֹרָאָה הִיא וְהוּא אַגַּח קְרָבָא בְּמַלְכָּא דְּמוֹאָב קַדְמָאָה וּנְסִיב יָת כָּל אַרְעֵה מִידֵּה עַד אַרְנוֹן:

רש״י◄ **וְהוּא נִלְחַם•** (חולין ס׳ ב׳) לָמָּה הֵצְרַךְ לְהִכָּתֵב? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שם): ״אַל תָּצַר אֶת־מוֹאָב״ — וְחֶשְׁבּוֹן מִשֶּׁל מוֹאָב הָיְתָה, כָּתַב לָנוּ שֶׁסִּיחוֹן לְקָחָהּ מֵהֶם, (גיטין ל״ח) וְעַל־יָדוֹ טָהֲרָה לְיִשְׂרָאֵל. **מִיָּדוֹ•** (ב״מ נ״ז) מֵרְשׁוּתוֹ.

(כז) **עַל־כֵּן יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים בָּאוּ חֶשְׁבּוֹן תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן עִיר סִיחוֹן:**

כז עַל כֵּן יֵימְרוּן מְתַלָּיָא עוּלוּ לְחֶשְׁבּוֹן תִּתְבְּנֵי וְתִשְׁתַּכְלַל קַרְתָּא דְּסִיחוֹן:

רש״י◄ **עַל־כֵּן•** עַל אוֹתָהּ מִלְחָמָה שֶׁנִּלְחַם סִיחוֹן בְּמוֹאָב. **יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים•** בִּלְעָם, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (במדבר כג): ״וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ״. **הַמֹּשְׁלִים•** בִּלְעָם וּבְעוֹר, וְהֵם אָמְרוּ. **בָּאוּ חֶשְׁבּוֹן•** שֶׁלֹּא הָיָה סִיחוֹן יָכוֹל לְכָבְשָׁהּ, וְהָלַךְ וְשָׁכַר אֶת בִּלְעָם לְקַלְּלוֹ, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לוֹ בָּלָק (שם כב): ״כִּי יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר־תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ וְגוֹ׳״. **תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן•** חֶשְׁבּוֹן בְּשֵׁם סִיחוֹן לִהְיוֹת עִירוֹ.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כד) **עַד יַבֹּק עַד בְּנֵי עַמּוֹן. יַבּוֹק** שֵׁם הַנַּחַל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לב כג) וַיַּעֲבֹר אֵת מַעֲבַר יַבֹּק. וּכְמוֹ שֶׁלָּקַח סִיחוֹן אֶת אֶרֶץ מוֹאָב עַד אֶרֶץ אַרְנוֹן, כָּךְ לָקַח אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן עַד יַבּוֹק, וְהַנָּהָר הָיָה מַפְסִיק בֵּינֵיהֶם. אֲבָל מִשָּׁם וְאֵילָךְ, **כִּי עַז** וְחָזָק **גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן** מִן הַנָּהָר וְאֵילָךְ, מִפְּנֵי שֶׁהַנָּהָר הָיָה מַפְסִיק הַגְּבוּל: תורה כה

(כו) **כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר סִיחֹן.** לְפִי שֶׁכָּתוּב אַחֲרָיו **וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי,** אָמַר כָּאן שֶׁלֹּא תִּתְמַהּ עַל שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים שֶׁחֶשְׁבּוֹן הִיא מֵאֶרֶץ הָאֱמוֹרִי, וְיוֹדְעִין אָנוּ שֶׁהִיא מֵאֶרֶץ מוֹאָב, **כִּי חֶשְׁבּוֹן** עַתָּה הִיא **עִיר סִיחוֹן,** שֶׁהֲרֵי **הוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרִאשׁוֹן** וּכְבָשָׁהּ מִיָּדוֹ, וְלֹא עִם בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב אֶלָּא בְּמֶלֶךְ רִאשׁוֹן שֶׁהָיָה קוֹדֶם בָּלָק: תורה כז

(כז) **עַל כֵּן יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים.** בְּנֵי אָדָם הָרְגִילִים לִמְשׁוֹל מְשָׁלִים. עַל יְדֵי שֶׁלָּקְחָהּ סִיחוֹן **בָּאוּ** לָדוּר בְּתוֹךְ **חֶשְׁבּוֹן,** כִּי עַתָּה **תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן** מֵאַחַר שֶׁהִיא עַכְשָׁיו **עִיר סִיחוֹן,** כִּי כָּל זְמַן שֶׁהָיְתָה לְמֶלֶךְ מוֹאָב לֹא הָיָה מֶלֶךְ חָזָק, אֲבָל מִשֶּׁכְּבָשָׁהּ סִיחוֹן אֵין (לי) [לִירָא] כְּלוּם לָגוּר בָּהּ: תורה כח

(כח) כִּי־אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן לֶהָבָה מִקִּרְיַת סִיחֹן
אָכְלָה עָר מוֹאָב בַּעֲלֵי בָּמוֹת אַרְנֹן:

כח אֲרֵי קִידוּם תַּקִּיף כְּאֶשָׁא נְפַק מֵחֶשְׁבּוֹן
עֲבָדֵי קִרְבָא כְּשַׁלְהוֹבִיתָא מִקַּרְתָּא דְּסִיחוֹן
קְטִילוּ עַמָּא דִּשְׁרוֹ בִלְחַיַּת מוֹאָב כּוּמְרַיָּא
דְּפָלְחִין בֵּית דַּחְלָא רָמְתָא דְּאַרְנוֹן:

רש״י ◄ כִּי־אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן • מִשֶּׁכִּבְשָׁהּ סִיחוֹן. אָכְלָה עָר מוֹאָב • שֵׁם אוֹתָהּ הַמְּדִינָה קָרוּי ״עָר״ בְּלָשׁוֹן עִבְרִי, וּ״לְחַיַּת״ בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי. עָר מוֹאָב • עָר שֶׁל מוֹאָב.

(כט) אוֹי־לְךָ מוֹאָב אָבַדְתָּ עַם־כְּמוֹשׁ נָתַן בָּנָיו פְּלֵיטִם
וּבְנֹתָיו בַּשְּׁבִית לְמֶלֶךְ אֱמֹרִי סִיחוֹן:

כט וַי לְכוֹן מוֹאָבָאי אֲבַדְתּוּן עַמָּא דְּפָלְחִין
לְכְמוֹשׁ מְסַר בְּנוֹהִי צִירִין וּבְנָתֶהּ בְּשִׁבְיָא
לְמַלְכָּא דֶּאֱמוֹרָאָה סִיחוֹן:

רש״י ◄ אוֹי־לְךָ מוֹאָב • שֶׁקִּלְּלוּ אֶת מוֹאָב שֶׁיִּמָּסְרוּ בְּיָדוֹ. כְּמוֹשׁ • שֵׁם אֱלֹהֵי מוֹאָב. נָתַן • הַנּוֹתֵן אֶת בָּנָיו שֶׁל מוֹאָב. פְּלֵיטִם • נָסִים וּפְלֵטִים מֵחֶרֶב, וְאֶת בְּנוֹתָיו בַּשְּׁבִית וְגוֹ׳.

(ל) וַנִּירֶם אָבַד חֶשְׁבּוֹן עַד־דִּיבֹן וַנַּשִּׁים עַד־נֹפַח אֲשֶׁר
עַד־מֵידְבָא:

ל וּמַלְכוּ פְּסָקַת מֵחֶשְׁבּוֹן עֲדָא שׁוּלְטַן
מִדִּיבוֹן וְצָדְיוּ עַד נֹפַח דִּסְמִיךְ עַד מֵידְבָא:

רש״י ◄ וַנִּירֶם אָבַד • מַלְכוּת שֶׁלָּהֶם. אָבַד חֶשְׁבּוֹן עַד־דִּיבֹן • מַלְכוּת וָעֹל שֶׁהָיָה לְמוֹאָב בְּחֶשְׁבּוֹן אָבַד מִשָּׁם, וְכֵן ״עַד דִּיבֹן״, תַּרְגּוּם שֶׁל ״סָר״ — ״עַד״, כְּלוֹמַר סָר נִיר מִדִּיבֹן. נִיר — לְשׁוֹן מַלְכוּת וְעֹל וּמֶמְשֶׁלֶת אִישׁ, כְּמוֹ (מלכים א יא): ״לְמַעַן הֱיוֹת־נִיר לְדָוִיד־עַבְדִּי״. וַנַּשִּׁים • שִׁי״ן דְּגוּשָׁה, לְשׁוֹן שְׁמָמָה: כָּךְ יֹאמְרוּ הַמּוֹשְׁלִים: וַנַּשִּׁים אוֹתָם. עַד־נֹפַח • הֶשְׁמוֹנוּם עַד נֹפַח.

(לא) וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי:

לא וִיתֵב יִשְׂרָאֵל בְּאַרַע אֱמוֹרָאָה:

(לב) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת־יַעְזֵר וַיִּלְכְּדוּ בְּנֹתֶיהָ
וַיּוֹרֶשׁ אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־שָׁם:

לב וּשְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת יַעְזֵר וּכְבָשׁוּ
כַּפְרָנָהָא וְתָרִיךְ יָת אֱמוֹרָאָה דִּי תַמָּן:

רש״י ◄ וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת־יַעְזֵר • הַמְרַגְּלִים לְכָדוּהָ, אָמְרוּ: לֹא נַעֲשָׂה כָּרִאשׁוֹנִים, בְּטוּחִים אָנוּ בְּכֹחַ תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם.

(לג) וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן
לִקְרָאתָם הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה אֶדְרֶעִי:

לג וְאִתְפְּנִיאוּ וּסְלִיקוּ לְאֹרַח מַתְנָן וּנְפַק עוֹג
מַלְכָּא דְּמַתְנָן לָקֳדָמוֹתְהוֹן הוּא וְכָל עַמֵּהּ
לְאַגָּחָא קְרָבָא לְאֶדְרֶעִי:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כח) **כִּי אֵשׁ יָצְאָה.** לְאַחַר שֶׁנִּכְבְּשָׁה חֶשְׁבּוֹן וְנִלְחַם גַּם בִּשְׁאָר עֲיָרוֹת שֶׁהוּא עָר וְאַרְנוֹן וּכְבָשָׁם, אָז אָמַר **אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן,** כְּלוֹמַר חַיִל וְגִבּוֹרִים, **וְלֶהָבָה** מֵאוֹתָהּ עִיר שֶׁנִּקְרֵאת **קִרְיַת סִיחוֹן, אָכְלָה עָר מוֹאָב,** כְּלוֹמַר מִמְּקוֹמוֹ יָצָא אֵשׁ וּשְׁרָפָם, וְהִיא כְּמוֹ תֵּצֵא אֵשׁ מֵאֲבִימֶלֶךְ וְתֹאכַל אֶת בַּעֲלֵי שְׁכֶם [וגו׳] וּמִבַּעֲלֵי שְׁכֶם וְתֹאכַל אֶת אֲבִימֶלֶךְ (שופטים ט כ), כְּלוֹמַר מֵהֶם וּבָהֶם. וְזֶה הַמָּשָׁל שֶׁמָּשְׁלוּ עַל גְּבוּרַת סִיחוֹן, לְהוֹדִיעֲךָ כַּמָּה גָּדוֹל כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁנִּצְּחוֹ וַהֲרָגוֹ: וְכֵן מָשְׁלוּ מָשָׁל עַל בְּנֵי עַמּוֹן וּמוֹאָב שֶׁנִּצְּחָם סִיחוֹן וְאָמְרוּ, **אוֹי לְךָ מוֹאָב אָבַדְתָּ עַם כְּמוֹשׁ,** עַם שֶׁעוֹבְדִין לַעֲבוֹדָה־זָרָה דִּ**כְמוֹשׁ,** דְּהַיְינוּ בְּנֵי עַמּוֹן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר יִפְתָּח לְמֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן (שופטים יא כד) הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יוֹרִישְׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ: תורה כט

(כט) **נָתַן בָּנָיו פְּלֵיטִם.** כְּלוֹמַר, הַבָּנִים הַקְּטַנִּים שֶׁפָּלְטוּ מִן הַחֶרֶב, וְהַבָּנוֹת שֶׁאֵין דַּרְכָּם לְהִלָּחֵם, שָׁבַק וְהִנִּיחָם לְהוֹלֵךְ בַּשִּׁבְיָה, לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְהַצִּילָם מִיָּדוֹ:

נָתַן. כְּמוֹ נִרְדִּי נָתַן רֵיחוֹ (שיר השירים א יב): תורה ל

(ל) **וַנִּירֶם אָבַד חֶשְׁבּוֹן.** כְּלוֹמַר, נִיר וְיוֹרֵשׁ שֶׁלָּהֶם, **אָבַד חֶשְׁבּוֹן** וְכָל הָאָרֶץ **עַד דִּיבֹן,** שֶׁלֹּא יִירָשׁוּהָ עִם יְרוּשָׁתוֹ. ׳נִיר׳ לְשׁוֹן יוֹרֵשׁ, כְּמוֹ לְמַעַן הֱיוֹת נִיר לְדָוִיד עַבְדִּי (מלכים א׳ יא לח): תורה לא

(לד) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן:**

לד **וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לָא תִּדְחַל מִנֵּהּ אֲרֵי בִידָךְ מְסָרִית יָתֵהּ וְיָת כָּל עַמֵּהּ וְיָת אַרְעֵהּ וְתַעְבֵּד לֵהּ כְּמָא די עֲבַדְתְּ לְסִיחוֹן מַלְכָּא דֶאֱמוֹרָאָה די יָתֵב בְּחֶשְׁבּוֹן:**

רש״י◄ **אַל־תִּירָא אֹתוֹ** • (נדה סא) שֶׁהָיָה מֹשֶׁה יָרֵא לְהִלָּחֵם, שֶׁמָּא תַּעֲמֹד לוֹ זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד): ״וַיָּבֹא הַפָּלִיט״ — הוּא עוֹג שֶׁפָּלַט מִן הָרְפָאִים שֶׁהִכּוּ כְּדָרְלָעֹמֶר וַחֲבֵרָיו בְּעַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ג): ״רַק־עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר מִיֶּתֶר הָרְפָאִים״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ח עמ׳ 136)

שֶׁהָיָה מֹשֶׁה יָרֵא לְהִלָּחֵם (רש״י כא, לד) תֵּבַת ״מֹשֶׁה״ נִרְאֵית כְּמְיֻתֶּרֶת. יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבָּאָה לְהַדְגִּישׁ שֶׁרַק מֹשֶׁה הָיָה יָרֵא. שֶׁכֵּן, כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁרָאוּ בְּעוֹג גּוֹי בַּעַל קוֹמָה, לֹא יָרְאוּ מִמֶּנּוּ, כִּי הָיוּ בְּטוּחִים בְּכֹחַ תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. אֲבָל מֹשֶׁה, שֶׁרָאָה בּוֹ אֶת זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, הָיָה יָרֵא שֶׁמָּא תַּעֲמֹד לוֹ זְכוּת זוֹ.

(לה) **וַיַּכּוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד וַיִּירְשׁוּ אֶת־אַרְצוֹ:**

לה **וּמְחוֹ יָתֵהּ וְיָת בְּנוֹהִי וְיָת כָּל עַמֵּהּ עַד דְּלָא אִשְׁתְּאַר לֵהּ מְשֵׁזִיב וִירִיתוּ יָת אַרְעֵהּ:**

רש״י◄ **וַיַּכּוּ אֹתוֹ** • מֹשֶׁה הֲרָגוֹ, כִּדְאִיתָא בִּ׳בְרָכוֹת׳ (דף נד) בְּ׳הָרוֹאֶה׳, עָקַר טוּרָא בַּר תְּלָתָא פַּרְסֵי וְכוּ׳.

כב (א) **וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבֹת מוֹאָב מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרִחוֹ:**

א **וּנְטָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּשְׁרוּ בְּמֵישָׁרַיָּא דְמוֹאָב מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא דִירֵיחוֹ: ס ס ס**

פ״ז פסוקים, למידב״א סימן. חסלת פרשת חוקת

הפטרה לפרשת חוקת לשמו״ת ולקריאה בציבור נדפסה בעמ׳ רכו

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(לד) **וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה אַל תִּירָא אֹתוֹ.** פֵּירֵשׁ רַשׁ״י לְכָךְ הוּצְרַךְ לוֹמַר **אַל תִּירָא אוֹתוֹ**, מַה שֶׁלֹּא הוּצְרַךְ לוֹמַר מִסִּיחוֹן, לְפִי שֶׁהָיָה יָרֵא פֶּן יַעֲמוֹד לוֹ זְכוּת מַה שֶׁהִגִּיד לְאַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁנִּשְׁבָּה לוֹט (נדה סא.). וְאִם תֹּאמַר, וַהֲלֹא כַּוָּנָתוֹ לְרָעָה הָיְתָה, כְּדֵי שֶׁיֵּהָרֵג אַבְרָהָם וְיִקַּח אֶת שָׂרָה. יֵשׁ לוֹמַר, כֵּיוָן דְּהַצָּלָה בָּאָה עַל יָדוֹ הָיָה לוֹ לִירָא, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּפֶרֶק חֵלֶק (סנהדרין קה:), בִּזְכוּת אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם קָרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיב בָּלָק וְכָה וְיָצְאַת מִמֶּנּוּ רוּת, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּין אֶלָּא לְרָעָה לְקַלֵּל אֶת יִשְׂרָאֵל. וּמִיהוּ תֵּימַהּ לְמַאן דְּאָמַר (נדה שם) דְּעוֹג נִקְרָא פָּלִיט עַל שֶׁנִּפְלַט מִן הַמַּבּוּל, דִּבְמַסֶּכֶת נִדָּה (שם) מַסִּיק דְּעוֹג וְסִיחוֹן אַחֵי הֲווּ, וְאִם כֵּן סִיחוֹן פָּלַט מִן הַמַּבּוּל, דִּבְשִׁלְמָא עוֹג מְצִינוּ סָמֵךְ וְרָמֵז כִּדְפֵּירַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת נֹחַ בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה הֶחָסִיד וַיִּשָּׁאֶר ׳אַךְ נֹחַ׳ (בראשית ז כג) שֶׁעוֹלֶה בְּגִימַטְרִיָּא ׳עוֹג׳, אֲבָל לְסִיחוֹן לֹא מְצִינוּ רֶמֶז. וְאוֹמֵר הָרַב רַבִּי יְחִיאֵל בַּר יוֹסֵף, שֶׁעוֹג נוֹלַד קוֹדֶם הַמַּבּוּל, וְאִמּוֹ הָיְתָה מְעוּבֶּרֶת מִסִּיחוֹן בִּשְׁנַת הַמַּבּוּל, וְהָלְכָה וְנִישֵׂאת לְאֶחָד מִבְּנֵי נֹחַ, וּכְבָר הָיְתָה מְעוּבֶּרֶת מֵאוֹתָן בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר לָקְחוּ מִבְּנוֹת הָאָדָם, וְנוֹלַד סִיחוֹן בַּתֵּיבָה:

חסלת פרשת חקת

שיעורי תהלים לשבוע פרשת חקת

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ז סיון מפרק קכ עד סוף פרק קלד	**יום רביעי - ל' סיון** פרק כ, מפרק קמה עד סוף פרק קנ
יום שני - כ"ח סיון מפרק קלה עד סוף פרק קלט	**יום חמישי - א' תמוז** פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט
יום שלישי - כ"ט סיון מפרק קמ עד סוף פרק קמד	**יום שישי - ב' תמוז** מפרק י עד סוף פרק יז
שבת קודש - ג' תמוז פרק כ מפרק יח עד סוף פרק כב	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ז סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פד, וממלא כל עלמין... עד עמ' פד, גבול ותכלית.

וּ"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין" - הִיא בְּחִינַת הַחַיּוּת הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בפנימיות, **תּוֹךְ עֶצֶם הַנִּבְרָא, שֶׁהִיא** – החיות שמבחינת "ממלא כל עלמין", **מְצֻמְצֶמֶת בְּתוֹכוֹ** – של הנברא, **בְּצִמְצוּם רַב, כְּפִי עֶרֶךְ מָהוּת הַנִּבְרָא,** – שכן, כיוון שעל החיות להתלבש בפנימיותו של הנברא ולהתאחד אתו, מן ההכרח שהיא תצטמצם לפי ערך מהותו של הנברא – והנברא הוא הרי בעל גבול, הרי מן ההכרח שחיות זו תבוא באופן של גבול, בצורה מוגבלת, כדלהלן: **שֶׁהוּא** – הנברא, **בַּעַל גְּבוּל וְתַכְלִית בְּכַמּוּתוֹ וְאֵיכוּתוֹ, דְּהַיְנוּ** – המשמעות של "איכותו" היא **מַעֲלָתוֹ וַחֲשִׁיבוּתוֹ** – של הנברא, שגם האיכות והחשיבות אינן החיות של הנברא, הן באות רק מצד גוף הנברא, **כְּגוֹן הַשֶּׁמֶשׁ, שֶׁגּוּפוֹ יֵשׁ לוֹ גְּבוּל וְתַכְלִית בְּכַמּוּתוֹ,** – בגודל השמש, **שֶׁהוּא כְּמוֹ קְסוֹ פְּעָמִים כְּגֹדֶל כַּדּוּר הָאָרֶץ**[22], **וְאֵיכוּתוֹ וּמַעֲלָתוֹ,** – של השמש, **הוּא אוֹרוֹ, גַּם־כֵּן יֵשׁ לוֹ גְּבוּל עַד כַּמָּה יוּכַל לְהָאִיר, כִּי לֹא יָאִיר לְבִלְתִּי תַּכְלִית, מֵאַחַר שֶׁהוּא נִבְרָא** – ונברא הוא הרי מוגבל – ואם אמנם השמש מאירה למרחק רב, אבל בכל זאת בהגבלה. **וְכֵן כָּל הַנִּבְרָאִים הֵם בַּעֲלֵי גְּבוּל וְתַכְלִית, כִּי מֵהָאָרֶץ לָרָקִיעַ מַהֲלַךְ ת"ק שָׁנָה כו'.** – וכך בין רקיע לרקיע גם כן מהלך ת"ק שנה. **וְאִם כֵּן** – שלנבראים יש גבול ותכלית, **הַחַיּוּת הַמִּלְבֶּשֶׁת בָּהֶם** – בפנימיותם, **הִיא בְּבְחִינַת צִמְצוּם רַב וְעָצוּם, כִּי צְרִיכָה תְּחִלָּה לְהִתְצַמְצֵם צִמְצוּמִים רַבִּים וַעֲצוּמִים, עַד שֶׁיִּתְהַוֶּה מִכֹּחָהּ וְאוֹרָהּ** – של חיות זו, **עֶצֶם הַנִּבְרָאִים כְּמוֹת שֶׁהֵם, בַּעֲלֵי גְּבוּל וְתַכְלִית** – שהרי החיות עצמה אינה מוגבלת ולא בעלת תכלית, וכדי שיתהווה ממנה נברא מוגבל, מן ההכרח שהיא תצטמצם בצמצומים רבים, עד שתוכל להתלבש בנברא ולהתאחד אתו – כפי שיוסבר להלן:

שער היחוד והאמונה

וממלא כל עלמין היא בחי' החיות המתלבשת תוך עצם הנברא שהיא מצומצמת בתוכו בצמצום רב כפי ערך מהות הנברא שהוא בעל גבול ותכלית בכמותו ואיכותו דהיינו מעלתו וחשיבותו כגון השמש שגופו יש לו גבול ותכלית בכמותו שהוא כמו קס"ז פעמים כגודל כדור הארץ ואיכותו ומעלתו הוא אורו ג"כ יש לו גבול עד כמה יוכל להאיר כי לא יאיר לבלתי תכלית מאחר שהוא נברא וכן כל הנבראים הם בעלי גבול ותכלית כי מהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה כו'. וא"כ החיות המלובשת בהם היא בבחי' צמצום רב ועצום כי צריכה תחלה להתצמצם צמצומים רבים ועצומים עד שיתהוה מכחה ואורה עצם הנבראים כמות שהם בעלי גבול ותכלית

יום שני כ"ח סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פד, כי מקור החיות... עד עמ' 168, שהן מדותיו.

כִּי מְקוֹר הַחַיּוּת הוּא רוּחַ פִּיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הַמִּתְלַבֵּשׁ כְּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, – בהם נבראו כל הנבראים, **וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ הָיָה יָכוֹל לְהִתְפַּשֵּׁט לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית, וְלִבְרֹא עוֹלָמוֹת אֵין קֵץ וְתַכְלִית לְכַמּוּתָם וְאֵיכוּתָם, וּלְהַחֲיוֹתָם עֲדֵי עַד,** – לא כפי שהם כעת, מוגבלים בכמות ובאיכות וקיומם אינו נצחי; ואילו מבחינת "רוח פיו" היו יכולים להיברא עולמות בלתי מוגבלים בכמותם ובאיכותם ובעלי קיום נצחי, **וְלֹא הָיָה נִבְרָא עוֹלָם הַזֶּה כְּלָל** – עולם הזה, שכל הנבראים שבו הם בעלי גבול ותכלית. ומחמת הצטמצמות החיות שמ"רוח פיו" יתברך, נתהווה העולם הזה עם נבראים בעלי גבול ותכלית. טעמו של דבר, מדוע היו יכולים להיברא עולמות בלי גבול ותכלית מבחינת "רוח פיו" יתברך (בלי צמצומים) – אומר רבנו הזקן במוסגר: **(שֶׁכְּמוֹ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא "אֵין־סוֹף", כָּךְ כָּל מִדּוֹתָיו וּפְעֻלּוֹתָיו,** – הן אין־סוף, **דְּאִיהוּ וּגְרָמוֹהִי חַד,** – הוא ומדותיו הם דבר אחד, **הַיְנוּ** – כלומר, **הַחַיּוּת הַנִּמְשֶׁכֶת מִמִּדּוֹתָיו, שֶׁהֵן חֶסֶד**

שער היחוד והאמונה

כי מקור החיות הוא רוח פיו של הקב"ה המתלבש בעשרה מאמרות שבתורה ורוח פיו ית' היה יכול להתפשט לאין קץ ותכלית ולברוא עולמות אין קץ ותכלית לכמותם ואיכותם ולהחיותם עדי עד ולא הי' נברא עוה"ז כלל (שכמו שהקב"ה נקרא א"ס כך כל מדותיו ופעולותיו דאיהו וגרמוהי חד היינו החיות

---

22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והנה ברמב"ם יסוה"ת (פ"ג ה"ח) כמו קע פעמים וכ"ה בהל' שבועות (פ"ה הכ"ב) קע פעמים. ול"ק על אדה"ז, כי בהקדמת פיה"מ להרמב"ם (ד"ה והנני נושא) נחית הרמב"ם לדייק יותר וכותב: קסו ושלש שמיניות פעם".

שער היחוד והאמונה

הנמשכת ממדותיו שהן חסד ורחמים ושאר מדותיו הקדושות ע"י התלבשותן שמתלבשות ברוח פיו כי הוא אמר ויהי ועולם ע"י חסד יבנה בדבר ה' ורוח פיו הנעשה כלי ולבוש לחסד זה כהדין קמצא דלבושיה מיניה וביה) אלא שצמצם הקב"ה האור והחיות שיוכל להתפשט מרוח פיו והלבישו תוך צירופי אותיות של עשרה מאמרות וצירופי צירופיהן בחילופי ותמורות האותיות עצמן ובחשבונן ומספרן שכל חילוף ותמורה מורה על ירידת האור והחיות ממדרגה למדרגה דהיינו שיוכל לברוא ולהחיות ברואים שמדרגות איכותם ומעלתם היא פחותה ממדרגות איכות ומעלת הברואים הנבראים מאותיות ותיבות עצמן שבעשרה מאמרות שבהן מתלבש הקב"ה בכבודו ובעצמו שהן מדותיו

1 וְרַחֲמִים וּשְׁאָר מִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת, – נמשכת החיות מהן
2 עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָן שֶׁמִּתְלַבְּשׁוֹת – המדות בְּרוּחַ פִּיו –
3 בספירת המלכות, ההתהוות היא ממאמר ו"רוח פיו" יתברך,
4 ככתוב[23]: "כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי", וְ"עוֹלָם" - עַל־יְדֵי - "חֶסֶד
5 יִבָּנֶה"[24], – שהעולם נבנה
6 על־ידי מדת החסד. כיצד,
7 איפוא, זה בא משניהם –
8 מחסד ומדבר ה' (מלכות)?
9 – אלא הכוונה היא שמדת
10 החסד מתלבשת בדבר ה'
11 ו"רוח פיו" – שההתהוות
12 היא, בְּדִבַּר ה' וְרוּחַ פִּיו
13 הַנַּעֲשֶׂה כְּלִי וּלְבוּשׁ
14 לְחֶסֶד זֶה, – שממנו נברא
15 העולם, כְּהַדִּין קַמְצָא
16 דִּלְבוּשֵׁיהּ מִינֵיהּ וּבֵיהּ)[25].
17 – כאותו צב, שלבושו הוא
18 ממנו ובו עצמו. כך "רוח
19 פיו" הוא לבוש וכלי
20 המאוחד עם מדת החסד,
21 שממנה מתהווה העולם –
22 הרי, שמהחיות שמ"רוח פיו" היו יכולים להיברא עולמות בלי
23 גבול ותכלית, אֶלָּא שֶׁצִּמְצֵם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָאוֹר
24 וְהַחַיּוּת שֶׁיּוּכַל לְהִתְפַּשֵּׁט מֵרוּחַ פִּיו, וְהִלְבִּישוֹ תּוֹךְ צִרּוּפֵי
25 אוֹתִיּוֹת שֶׁל עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת וְצִרּוּפֵי צִרּוּפֵיהֶן בְּחִלּוּפֵי
26 וּתְמוּרוֹת הָאוֹתִיּוֹת עַצְמָן וּבְחֶשְׁבּוֹנָן וּמִסְפָּרָן. שֶׁכָּל חִלּוּף
27 וּתְמוּרָה – של האותיות,
28 מוֹרֶה עַל יְרִידַת הָאוֹר
29 וְהַחַיּוּת מִמַּדְרֵגָה
30 לְמַדְרֵגָה, דְּהַיְנוּ שֶׁיּוּכַל –
31 האור והחיות, לִבְרֹא
32 וּלְהַחֲיוֹת בְּרוּאִים –
33 כאלה, שֶׁמַּדְרֵגוֹת
34 אֵיכוּתָם וּמַעֲלָתָם הִיא
35 פְּחוּתָה מִמַּדְרֵגוֹת
36 אֵיכוּת וּמַעֲלַת הַבְּרוּאִים
37 הַנִּבְרָאִים מֵאוֹתִיּוֹת
38 וְתֵיבוֹת עַצְמָן שֶׁבָּעֲשָׂרָה
39 מַאֲמָרוֹת, שֶׁבָּהֶן –
40 ב"עשרה מאמרות",
41 מִתְלַבֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־
42 הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ
43 שֶׁהֵן מִדּוֹתָיו – שהן דבר
44 אחד אתו יתברך "בכבודו ובעצמו".

יום שלישי כ"ט סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 168, והחשבון מורה על... עד עמ' פה, האותיות עצמן:

שער היחוד והאמונה

ההחשבון מורה

על מיעוט האור והחיות מיעוט אחר מיעוט עד שלא נשאר ממנו אלא בחי' אחרונה שהוא בחי' החשבון ומספר כמה מיני כחות ומדרגות כלולות באור וחיות הזה המלובש בצירוף זה של תיבה זו (ואחר כל הצמצומי' האלה וכיוצא בהן כאשר גזרה חכמתו ית' הוא שהי' יכול האור והחיות להתלבש גם בתחתוני' כמו אבנים ועפר הדומם כי אבן ד"מ שמה מורה כי שרשה משם העולה ב"ן במספרו ועוד אלף נוספת משם אחר (לישעם) [נר' דצ"ל לטעם] הידוע ליוצרה. והנה שם ב"ן בעצמו הוא בעולמות עליונים מאד רק שע"י צמצומי' רבים ועצומים ממדרגה למדרגה

45 וְהַחֶשְׁבּוֹן – גם בלי חילופי אותיות, אלא חשבון המספר של
46 האותיות, מוֹרֶה עַל מִעוּט הָאוֹר וְהַחַיּוּת, מִעוּט אַחַר מִעוּט,
47 עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ – מהחיות, אֶלָּא בְּחִינָה אַחֲרוֹנָה,
48 שֶׁהוּא בְּחִינַת הַחֶשְׁבּוֹן וּמִסְפָּר, כַּמָּה מִינֵי כֹּחוֹת וּמַדְרֵגוֹת
49 כְּלוּלוֹת בְּאוֹר וְחַיּוּת
50 הַזֶּה הַמְלֻבָּשׁ בְּצִרּוּף זֶה
51 שֶׁל תֵּבָה זוֹ – וכמה
52 שנשאר מזה – על כך
53 מורה החשבון – הרי שזו
54 ירידה אחר ירידה ומיעוט
55 אחר מיעוט. (וְאַחַר כָּל
56 הַצִּמְצוּמִים הָאֵלֶּה
57 וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, כַּאֲשֶׁר
58 גָּזְרָה חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, –
59 כמה ואיזה צמצומים יהיו,
60 הוּא, שֶׁהָיָה יָכוֹל הָאוֹר
61 וְהַחַיּוּת לְהִתְלַבֵּשׁ גַּם
62 בַּתַּחְתּוֹנִים, כְּמוֹ אֲבָנִים
63 וְעָפָר הַדּוֹמֵם, – ובהם
64 אינה נראית שום חיות רוחנית, כלומר, בנבראים התחתונים
65 עצמם, הם מהסוג הנחות ביותר, כִּי "אֶבֶן", דֶּרֶךְ מָשָׁל, שְׁמָהּ
66 – שיש בה האותיות בי"ת ונו"ן, מוֹרֶה כִּי שָׁרְשָׁהּ – של האבן,
67 מִשֵּׁם הָעוֹלֶה בַּ"ן – חמשים ושנים, בְּמִסְפָּרוֹ, – השם ב"ן בא
68 מאופן מילוי מסויים של שם הוי', וְעוֹד אָלֶף – במלה "אבן",
69 נוֹסֶפֶת מִשֵּׁם אַחֵר[26],
70 (לישעם) [נְרָאֶה דְּצָרִיךְ
71 לִהְיוֹת: "לְטַעַם"] הַיָּדוּעַ
72 לְיוֹצְרָהּ. – מדוע נוסף
73 למלה "אבן" האל"ף,
74 למרות ששרשה הוא
75 משום ב"ן, בלי אל"ף.
76 וְהִנֵּה, שֵׁם בַּ"ן בְּעַצְמוֹ
77 הוּא בְּעוֹלְמוֹת עֶלְיוֹנִים
78 מְאֹד, – כיצד, איפוא,
79 מתהווה ממנו אבן
80 גשמית? רַק שֶׁעַל־יְדֵי
81 צִמְצוּמִים רַבִּים
82 וַעֲצוּמִים מִמַּדְרֵגָה –
83 עליונה יותר, לְמַדְרֵגָה, –
84 תחתונה יותר, יָרַד מִמֶּנּוּ – מהשם ב"ן שבעולמות העליונים,

---

23. תהלים לג, ט. **24.** שם פט, ג. **25.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדלעיל ח"א ספכ"א. ל' ב"ר פכ"א, ה". **26.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת להצ"צ עה"פ ויקח מאבני המקום שאל"ף משם מ"ה. עד"ז בתו"א משפטים (עח, סע"ב). במאו"א (א, ד)

חַיּוּת מוּעָט בִּמְאֹד מְאֹד, עַד שֶׁיּוּכַל לְהִתְלַבֵּשׁ בְּאֶבֶן. וְזוֹ הִיא נֶפֶשׁ הַדּוֹמֵם – החיות המצומצמת, הַמְחַיָּה וּמְהַוָּה אוֹתוֹ – את האבן, מֵאַיִן לֵיׁש בְּכָל רֶגַע, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל. – שגם בדומם יש נפש רוחנית המחיה ומהווה אותו מאין ליש. וְזוֹ – החיות המצומצמת ביותר להחיות ולהוות את הנבראים, הִיא בְּחִינַת "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין", – ממלא כל העולמות. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין". – בה החיות אינה מצומצמת בהתאם לנברא, אלא היא משפיעה בנברא כפי שהיא במדריגתה העצמית, בלי צמצום. הרי שמבחינת החיות היו יכולים להתהוות עולמות בלי גבול ותכלית, ודוקא כשהיא מתלבשת באותיות "עשרה מאמרות" ובחילופיהן וחילופי חילופיהן, מתהווים אז מהן נבראים בעלי גבול ותכלית, כפי שיוסבר להלן: וְכָל כֹּחַ וּמַדְרֵגָה – שאחרי הצמצומים, בבחינת חשבון האותיות בלבד, יָכוֹל לִבְרֹא בְּרוּאִים כְּפִי בְּחִינַת מַדְרֵגָה זוֹ גַּם־כֵּן לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית בְּכַמּוּתָם וְאֵיכוּתָם, לְהַחֲיוֹת – אותם, עֲדֵי עַד, מֵאַחַר שֶׁהוּא כֹּחַ ה' הַמִּתְפַּשֵּׁט וְנֶאֱצָל – ומופרש, מֵרוּחַ פִּיו, וְאֵין מַעֲצוֹר כּוֹ', – אין מעצור לפניו מלהתפשט בצורה כזו, אַךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֵיכוּתָם בְּמַעֲלָה גְּדוֹלָה כָּל כָּךְ, כְּאֵיכוּת וּמַעֲלַת בְּרוּאִים שֶׁיּוּכְלוּ לְהִבָּרְאוֹת מִבְּחִינַת כֹּחַ וּמַדְרֵגַת הָאוֹתִיּוֹת עַצְמָן: – ואילו הנבראים המתהווים מחילופי האותיות, ומה גם מחשבון האותיות, הם למטה באיכות ובמעלה.

שער היחוד והאמונה

ירד ממנו חיות מועט במאד מאד עד שיוכל להתלבש באבן וזו היא נפש הדומם המחי' ומהוה אותו מאין ליש בכל רגע וכמש"ל וזו היא בחי' ממכ"ע משא"כ בחי' סוכ"ע) וכל כח ומדרגה יכול לברוא ברואים כפי בחי' מדרגה זו גם כן לאין קץ ותכלית בכמותם ואיכותם להחיות עדי עד מאחר שהוא כח ה' המתפשט ונאצל מרוח פיו ואין מעצור כו'. אך שלא יהי' איכותם במעלה גדולה כ"כ כאיכות ומעלת ברואים שיוכלו להבראות מבחי' כח ומדריגת האותיות עצמן:

יום רביעי ל' סיון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פה, פרק ח. והנה... עד עמ' פו, ומקור החיות:

פֶּרֶק ח. בפרק הקודם, פרק ז', הסביר רבנו הזקן, שמשמעות הכתוב "אני ה' לא שניתי" היא, שהתהוות העולם לא "פעלה" שום שינוי באחדותו של הקב"ה – לא בו עצמו ולא בדעתו ובידיעתו. שהרי, למרות שיש מקום לומר, שבמה שנתהוו נבראים שהקב"ה יודע אותם, נוסף בידיעה שלמעלה – ידיעת הנבראים – הנה באמת אין הדבר כך, כי הידיעה שלמעלה היא דבר אחד עם הקב"ה עצמו (אין זה כמו שהדבר אצל האדם, שהידיעה היא דבר נוסף בנפשו, כי נפשו של האדם היא מורכבת, ולא אחדות פשוטה). כיוון שאחדותו יתברך היא אחדות פשוטה, בלי שום הרכבה, מן ההכרח לומר שידיעתו היא סוג ידיעה אחר לגמרי: בידיעת עצמו הוא יודע כל הנבראים המתהווים ממנו, ו"ידיעת עצמו" הרי ישנה גם לפני שנתהוו הנבראים, כך שבידיעת הנבראים לא נוסף בו שום דבר. אופן זה של ידיעה, הסביר, אין ביכולת השכל האנושי להבין ולהשיג. בפרק זה, פרק ח', יסביר רבנו הזקן, שמה שאומר הרמב"ם בנוגע לידיעה שלמעלה: "הוא המדע הוא הידוע כו'" הוא לא רק ביחס לדעתו של הקב"ה, אלא הדבר הוא כך גם ביחס לכל מדותיו ושמותיו, וגם ביחס לחכמתו ולרצונו, שהם כולם דבר אחד עם הקב"ה עצמו.

שער היחוד והאמונה

פרק ח והנה מ"ש הרמב"ם ז"ל שהקב"ה מהותו ועצמותו ודעתו הכל אחד ממש אחדות פשוטה ולא מורכבת כלל כן הענין ממש בכל מדותיו של הקב"ה ובכל שמותיו הקדושים והכינויים שכינו לו הנביאים וחז"ל כגון חנון ורחום וחסיד וכיוצא בהן וכן מה שנקרא חכם דכתיב וגם הוא חכם וגו' וכן רצונו כי רוצה ה' את יראיו וחפץ חסד הוא ורוצה בתשובתם של רשעים ואינו חפץ במיתתם וברשעתם וטהור עינים מראות ברע

וְהִנֵּה, מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם וְזִכְרוֹנוֹ־לִבְרָכָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד מַמָּשׁ, אַחְדוּת פְּשׁוּטָה וְלֹא מֻרְכֶּבֶת כְּלָל - כֵּן הָעִנְיָן מַמָּשׁ בְּכָל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וּבְכָל שְׁמוֹתָיו הַקְּדוֹשִׁים וְהַכִּנּוּיִים שֶׁכִּנּוּ לוֹ הַנְּבִיאִים וַחֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה, כְּגוֹן – מה שהנביאים וחכמינו ז"ל מכנים את הקב"ה בתור: "חַנּוּן" וְ"רַחוּם" וְ"חָסִיד" וְכִיוֹצֵא בָהֶן, – מדות בהן מכנים את הקב"ה, וְכֵן מַה שֶּׁנִּקְרָא – הקב"ה, "חָכָם", דִּכְתִיב: – כמו שכתוב[1]: "וְגַם הוּא חָכָם וְגוֹ'", וְכֵן – גם, רְצוֹנוֹ – כמו שכתוב[2]: "כִּי רוֹצֶה ה' אֶת יְרֵאָיו" וְ"חָפֵץ חֶסֶד הוּא"[3] – לעשות חסד עם נבראים, וְ"רוֹצֶה בִּתְשׁוּבָתָם שֶׁל רְשָׁעִים וְאֵינוֹ חָפֵץ בְּמִיתָתָם וּבְרִשְׁעָתָם"[4] – הרי יש כאן שני הענינים, מה שהוא רוצה ומה שהוא לא רוצה וּ"טְהוֹר

מפרש באופן אחר. וראה ג"כ לקו"ת שה"ש (יג, ב) קה"י מע' אבן ועוד. וי"ל שלכן כתב כאן סתם משם אחר כי אית אבן ואית אבן (זח"ג רעט, ב)". **1.** ישעי' לא, ב. **2.** תהלים קמז, יא. **3.** מיכה ז, יח. **4.** ראה יחזקאל יח, כג. תפילת נעילה.

עֵינַיִם מֵרְאוֹת בְּרָע"[5] – דבר שאין הוא רוצה בו. הרי שמייחסים להקב"ה גם מדות, גם חכמה ושכל וגם רצון – אך **אֵין רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וּמִדַּת חַסְדּוֹ וְרַחֲמָנוּתוֹ וּשְׁאָר מִדּוֹתָיו מוֹסִיפִים בּוֹ רִבּוּי וְהַרְכָּבָה חַס־וְשָׁלוֹם בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, אֶלָּא עַצְמוּתוֹ וּמָהוּתוֹ וּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעְתּוֹ, וּמִדַּת חַסְדּוֹ וּגְבוּרָתוֹ וְרַחֲמָנוּתוֹ, וְתִפְאַרְתּוֹ הַכְּלוּלָה מֵחַסְדּוֹ וּגְבוּרָתוֹ, וְכֵן שְׁאָר מִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת הַכֹּל אַחְדוּת פְּשׁוּטָה מַמָּשׁ, שֶׁהִיא הִיא עַצְמוּתוֹ וּמָהוּתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְב"ם ז"ל, שֶׁדָּבָר זֶה – שדעתו וכדומה של הקב"ה, הם דבר אחד אתו, אֵין כֹּחַ בַּפֶּה לְאָמְרוֹ, וְלֹא בָאֹזֶן לִשְׁמֹעוֹ, וְלֹא בְּלֵב הָאָדָם לְהַכִּירוֹ עַל בּוֹרְיוֹ.** – וכל כך למה? **כִּי הָאָדָם מְצַיֵּר בְּשִׂכְלוֹ כָּל הַמִּשְׂכָּלוֹת שֶׁרוֹצֶה לְהַשְׂכִּיל וּלְהָבִין - הַכֹּל כְּמוֹת שֶׁהֵם בּוֹ,** – כל רעיון והבנה שהוא רוצה להבין הוא מצייר אותו לעצמו כפי שהוא בו עצמו, **כְּגוֹן שֶׁרוֹצֶה** – האדם, **לְצַיֵּר בְּשִׂכְלוֹ מָהוּת הָרָצוֹן, אוֹ מָהוּת חָכְמָה, אוֹ בִּינָה, אוֹ דַּעַת, אוֹ מָהוּת מִדַּת חֶסֶד וְרַחֲמִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן** – שאר המדות, **הוּא מְצַיֵּר כֻּלָּן כְּמוֹת שֶׁהֵן בּוֹ.** – ולכן כשם שהדבר הוא ביחס לשכל ומדות סתם, כך גם כשרוצה האדם להבין הענין של שכל ומדות שלמעלה, שהוא מנסה להשיג אותם על־ידי ציורו את מהות השכל והמדות כפי שהם **בּוֹ. אֲבָל בֶּאֱמֶת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הוּא רָם וְנִשָּׂא וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ, כְּלוֹמַר שֶׁהוּא** – הקב"ה, **קָדוֹשׁ וּמֻבְדָּל רִבּוּא רְבָבוֹת עַד אֵין קֵץ וְתַכְלִית מַדְרֵגוֹת הַבְּדָלוֹת, לְמַעְלָה מַעֲלָה מֵעֵרֶךְ וְסוּג וּמִין כָּל הַתִּשְׂבָּחוֹת וְהַמַּעֲלוֹת שֶׁיּוּכְלוּ הַנִּבְרָאִים לְהַשִּׂיג וּלְצַיֵּר בְּשִׂכְלָם.** – לכן הוא נקרא "הקדוש ברוך הוא", כי הוא קדוש ומובדל מכל מדריגה ומעלה שבגדר השגתו של נברא; **כִּי הַמַּעֲלָה וּמַדְרֵגָה הָרִאשׁוֹנָה אֵצֶל הַנִּבְרָאִים הִיא הַחָכְמָה, שֶׁלָּכֵן נִקְרֵאת** – החכמה, **"רֵאשִׁית"**, – "ראשית חכמה"[6], ועל "בראשית (ברא אלקים)" אומר תרגום יונתן: "בחכמתא" – משמעות המלה "ראשית" היא לא רק ראשונה, אלא – הנעלית ביותר והמקור של כל השאר, ובגלל כך נקראת חכמה "ראשית", **כִּי בֶּאֱמֶת הִיא** – חכמה, **רֵאשִׁית וּמְקוֹר כָּל הַחַיּוּת בַּנִּבְרָאִים, כִּי מֵהַחָכְמָה נִמְשָׁכוֹת בִּינָה וָדַעַת, וּמֵהֶן** – מ(חכמה) בינה ודעת, **נִמְשָׁכוֹת כָּל הַמִּדּוֹת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת, כְּמוֹ אַהֲבָה וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן,** – כל המדות באות מהשכל – חכמה, בינה ודעת. **וְכַנִּרְאֶה** – כפי שרואים, **בְּחוּשׁ, שֶׁהַקָּטָן שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת הוּא בְּכַעַס תָּמִיד וְאַכְזָרִי, וְגַם אַהֲבָתוֹ הִיא לְדְבָרִים קְטַנִּים שֶׁאֵין רָאוּי לְאַהֲבָם,** וכל כך למה? **מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לָאֲהֹב דְּבָרִים הָרְאוּיִים לְאַהֲבָם, שֶׁהַאַהֲבָה כְּפִי הַדַּעַת.** – כשיש לאדם יותר דעת, מתבטאת גם אהבתו לדברים יקרי ערך יותר; ואם דעתו פחותה, גם אהבתו היא לדברים פחותי ערך. כלומר, המדות תלויות בשכל, בדעת – מפני שהן נמשכות משכל ודעת. **וּמֵהַמִּדּוֹת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ נִמְשָׁכוֹת בָּהּ תֵּבוֹת וְאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה,** – מן המדות נוצרות בנפש האותיות והמלים של המחשבה, **שֶׁהַנֶּפֶשׁ מְחַשֶּׁבֶת בְּדָבָר שֶׁאוֹהֶבֶת, אוֹ אֵיךְ לִפְעֹל הַחֶסֶד וְרַחֲמִים, וְכֵן בִּשְׁאָר מִדּוֹת.** – שמהן באות האותיות שבמחשבה, ומחשבתו של אדם קשורה במדות. **וּבְכָל מַחֲשָׁבָה שֶׁבְּעוֹלָם - מְלֻבֶּשֶׁת בָּהּ אֵיזוֹ מִדָּה הַמְּבִיאָה לַחֲשֹׁב מַחֲשָׁבָה זוֹ, וּמִדָּה זוֹ הִיא**

שער היחוד והאמונה

אין רצונו וחכמתו ומדת חסדו ורחמנותו ושאר מדותיו מוסיפים בו ריבוי והרכבה ח"ו במהותו ועצמותו אלא עצמותו ומהותו ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו ומדת חסדו וגבורתו ורחמנותו ותפארתו הכלולה מחסדו וגבורתו וכן שאר מדותיו הקדושות הכל אחדות פשוטה ממש שהיא היא עצמותו ומהותו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שדבר זה אין כח בפה לאמרו ולא באזן לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו כי האדם מצייר בשכלו כל המושכלות שרוצה להשכיל ולהבין הכל כמות שהם בו כגון שרוצה לצייר בשכלו מהות הרצון או מהות חכמה או בינה או דעת או מהות מדת חסד ורחמים וכיוצא בהן הוא מצייר כולן כמות שהן בו אבל באמת הקדוש ב"ה הוא רם ונשא וקדוש שמו כלומר שהוא קדוש ומובדל ריבוא רבבות עד אין קץ ותכלית מדרגות הבדלות למעלה מעלה מערך וסוג ומין כל התשבחות והמעלות שיוכלו הנבראים להשיג ולצייר בשכלם כי המעלה ומדרגה הראשונה אצל הנבראים היא החכמה שלכן נקראת ראשית כי באמת היא ראשית ומקור כל החיות בנבראים כי מהחכמה נמשכות בינה ודעת ומהן נמשכות כל המדות שבנפש המשכלת כמו אהבה וחסד ורחמים וכיוצא בהן וכנראה בחוש שהקטן שאין בו דעת הוא בכעס תמיד ואכזרי וגם אהבתו היא לדברים קטנים שאין ראוי לאהבם מפני שאין בו דעת לאהוב דברים הראויים לאהבם שהאהבה כפי הדעת ומהמדות שבנפש נמשכות בה תיבות ואותיות המחשבה שהנפש מחשבת בדבר שאוהבת או איך לפעול החסד ורחמים וכן בשאר מדות ובכל מחשבה שבעולם מלובשת בה איזו מדה המביאה לחשוב

---

5. חבקוק א, יג. **6.** תהלים קיא, א.

חִיּוּתָהּ שֶׁל מַחֲשָׁבָה זוֹ. – המדה שהביאה את המחשבה הזו היא המחיה אותה, **וּמֵאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה** – שהאדם חושב, **נִמְשָׁכוֹת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר,** – שהאדם מדבר, **וְהֵן** – האותיות שבמחשבה, **חִיּוּתָן מִמָּשׁ.** – של אותיות הדבור שהאדם דובר. **וְהַדִּבּוּר מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה הַצְּדָקָה וָחֶסֶד, כְּגוֹן הַמֶּלֶךְ שֶׁמְּצַוֶּה לַעֲבָדָיו לִיתֵּן.** – דבר של טוב וחסד, הרי זה, שציווי המלך "פועל" שמחשבת המלך תבוא על־ידי דיבורו במעשה בפועל, **וְגַם כְּשֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה בְּעַצְמוֹ אֵיזֶה דָּבָר** – את מה שהוא חושב לעשות – שבמקרה זה אין זה צריך לכאורה לעבור דרך הדיבור, אלא ממחשבה מיד למעשה: הוא חושב לעשות מעשה והוא עושה אותו, מוסבר מיד להלן, שגם במקרה כזה, כדי שהכוח והחיות יבואו ממחשבה למעשה, מן ההכרח שהם יעברו השתלשלות וירידה כזו בדוגמת הירידה שישנה בדיבור, כשהוא מדבר ומצווה לזולת לתת, **הֲרֵי כֹּחַ הַנֶּפֶשׁ וְחִיּוּתָהּ הַמִּתְלַבֵּשׁ בַּעֲשִׂיָּה זוֹ,** – בעשיית הדבר, **הוּא כְּאֵין מַמָּשׁ לְגַבֵּי כֹּחַ הַנֶּפֶשׁ וְחִיּוּתָהּ הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּדִבּוּר הָאָדָם, וּכְעֵרֶךְ וּמְשַׁל הַגּוּף לַנְּשָׁמָה,** – כשם שאין שום השתוות בין הגוף לנשמה, כך לא שייך להשוות את הכוח והחיות של הנפש המתלבשים במעשה, לגבי הכוח והחיות המתבטאים בדיבור; וכשהכוח וחיות הנפש ירדו עד לעשיית הדבר במעשה, עבר כבר הכוח צמצום גדול בהרבה מאשר הכוח שבדיבור; **וְכֵן עֶרֶךְ אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר לְאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה,** – אותיות הדיבור לגבי אותיות המחשבה, אין להן ערך כלל, כשם שאין שום ערך לאותיות הדיבור לגבי אותיות המחשבה, **וְכֵן עֶרֶךְ אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה לְמָהוּת הַמִּדָּה הַמִּלְבֶּשֶׁת בָּהּ וּמְחַיָּה אוֹתָהּ,** – כאמור לעיל, שהמדה היא החיות של המחשבה שהוא חושב, כך שאין למחשבה שום ערך כלל לגבי המדה, **וְכֵן עֶרֶךְ מָהוּת וְחַיּוּת הַמִּדָּה לְגַבֵּי הַחָכְמָה וּבִינָה וָדַעַת, שֶׁבְּלָלוֹתָן הוּא הַשֵּׂכֶל שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁכָה מִדָּה זוֹ** – הרי, שבכל סדר ירידת המדריגות מלמעלה למטה, אין למדריגה התחתונה שום ערך כלל לגבי המדריגה שמעליה: למדות אין שום ערך לגבי שכל, למחשבה אין שום ערך לגבי המדה, וכך לדיבור לגבי המחשבה, ולמעשה לגבי דיבור. **וְכָל זֶה** – הוא, **בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם וְנֶפֶשׁ כָּל הַבְּרוּאִים שֶׁבְּכָל הָעוֹלְמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, שֶׁבְּכֻלָּם הַחָכְמָה הִיא רֵאשִׁית וּמְקוֹר הַחַיּוּת:** – ואילו הקב"ה – יסביר רבנו הזקן בפרק הבא – הוא כל כך נעלה מחכמה, שהיא לגביו כעשיה ממש.

שער היחוד והאמונה

מחשבה זו ומדה זו היא חיותה של מחשבה זו ומאותיות המחשבה נמשכות אותיות הדבור והן חיותן ממש והדבור מביא לידי מעשה הצדקה וחסד כגון המלך שמצוה לעבדיו ליתן וגם כשהאדם עושה בעצמו איזה דבר הרי כח הנפש וחיותה המתלבש בעשיה זו הוא כאין ממש לגבי כח הנפש וחיותה המתלבש בדבור האדם וכערך ומשל הגוף לנשמה וכן ערך אותיות הדבור לאותיות המחשבה וכן ערך אותיות המחשבה למהות המדה המלובשת בה ומחיה אותה וכן ערך מהות וחיות המדה לגבי החכמה ובינה ודעת שכללותן הוא השכל שממנו נמשכה מדה זו וכל זה בנפש האדם ונפש כל הברואים שבכל העולמות עליונים ותחתונים שבכולם החכמה היא ראשית ומקור החיות:

יום חמישי א' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פו, פרק ט. אבל... עד עמ' פו, עד אין קץ.

פֶּרֶק ט. אֲבָל לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, מַדְרֵגַת הַחָכְמָה, שֶׁהִיא תְּחִלַּת מַחֲשָׁבָה וְרֵאשִׁיתָהּ, – ומקורה, **הִיא סוֹף מַעֲשֶׂה אֶצְלוֹ, דְּהַיְנוּ שֶׁנֶּחֱשֶׁבֶת כְּאִלּוּ הִיא בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת עֲשִׂיָּה לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כִּדְכְתִיב:** – כמו שכתוב[1]: **"כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ".** – שלכאורה, היה מתאים להשתמש לגבי חכמה, במלה "השכלת" (כולם בחכמה השכלת) או בלשון אחרת של שכל – מדוע אומר הפסוק "**עשית**" כשמדובר אודות חכמה? – אלא הכוונה היא, שחכמה היא כעשיה לגבי הקב"ה, **וְהַיְנוּ לוֹמַר, שֶׁכְּעֶרֶךְ הַחַיּוּת שֶׁבַּעֲשִׂיָּה גּוּפָנִית וְגַשְׁמִית לְעֶרֶךְ חַיּוּת הַחָכְמָה, שֶׁהִיא** – החכמה, **רֵאשִׁית וּמְקוֹר הַחַיּוּת בָּאָדָם וְכָל הַבְּרוּאִים גַּשְׁמִיִּים,** – שלגבי חכמה, מקור החיות ותחילתה, אין שום ערך כלל לחיות של עשיה, שהיא החיות הנמוכה ביותר, **שֶׁהוּא** –

שער היחוד והאמונה

פרק ט אבל לגבי הקדוש ברוך הוא מדרגת החכמה שהיא תחלת מחשבה וראשיתה היא סוף מעשה אצלו דהיינו שנחשבת כאילו היא בחי' ומדרגת עשייה לגבי הקדוש ב"ה כדכתיב כולם בחכמה עשית והיינו לומר שכערך החיות שבעשיה גופנית וגשמיית לערך חיות החכמה שהיא ראשית ומקור החיות באדם וכל הברואים גשמיים שהוא כאין לגבי חיות שבאותיות הדבור

---

1. תהלים קד, כד.

שער היחוד והאמונה

שהוא כאין לגבי החיות שבאותיות המחשבה שהוא כאין לגבי חיות ומעלת המדות שמהן נמשכה מחשבה זו שהוא כאין לגבי חיות ומעלת ומדרגת החכמה בינה ודעת מקור המדות כן ממש ערך מדרגת ומעלת החכמה שהיא ראשית ומקור החיות שבכל העולמות לגבי הקדוש ב"ה בכבודו ובעצמו המרומם והמתנשא ריבוא רבבות מדרגות רוממות יותר מרוממות מדרגת החכמה על בחי' חיות שבעשייה שהיא רוממות חמש מדרגות לבד שהן מדרגות בחי' עשייה ודבור ומחשבה ומדות ושכל אבל הקדוש ב"ה רם ומתנשא ממדרגת החכמה רבבות מדרגות כאלו עד אין קץ

1 החיות של עשיה, היא **כְּאַיִן לְגַבֵּי חַיּוּת שֶׁבְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר,**
2 **שֶׁהוּא** – החיות של אותיות הדיבור, היא **כְּאַיִן לְגַבֵּי חַיּוּת**
3 **שֶׁבְּאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, שֶׁהוּא** – החיות שמאותיות המחשבה,
4 היא **כְּאַיִן לְגַבֵּי חַיּוּת וּמַעֲלַת הַמִּדּוֹת שֶׁמֵּהֶן נִמְשְׁכָה מַחֲשָׁבָה**
5 **זוֹ** – כפי שהוסבר לעיל,
6 שכל האותיות שבמחשבה
7 באות מאיזו מדה שהיא
8 הגורמת שהנפש תהרהר
9 באותיות מחשבה אלו.
10 הרי ברור הדבר, שהחיות
11 של אותיות המחשבה,
12 היא כאפס לגבי החיות
13 של המדות, **שממנה**
14 באות אותיות מחשבה
15 **אלו, שֶׁהוּא** – החיות של
16 המדות, היא **כְּאַיִן לְגַבֵּי**
17 **חַיּוּת וּמַעֲלַת וּמַדְרֵגַת**
18 **הַחָכְמָה בִּינָה וְדַעַת**
19 **מְקוֹר הַמִּדּוֹת** – הרי,
20 שמעשיה עד לעליונות החכמה, ישנן חמש מדריגות, שכל
21 אחת מהן היא כאין לגבי המדריגה שלמעלה ממנה – הרי
22 על־אחת־כמה־וכמה שמהתחתון ביותר (עשיה) לגבי העליון
23 ביותר (חכמה), וכערך שבין עשיה לגבי חכמה – **כֵּן מַמָּשׁ עֶרְךְ**
24 **מַדְרֵגַת וּמַעֲלַת הַחָכְמָה, שֶׁהִיא רֵאשִׁית וּמְקוֹר הַחַיּוּת**
25 **שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת,** – שכן, כאן מדובר אודות ספירת החכמה
26 של עולם האצילות, שהיא המקור לעולם האצילות, שהוא
27 העולם העליון ביותר,
28 וממילא מקור שאר
29 העולמות שלמטה מעולם
30 האצילות – לחכמה זו אין
31 כל ערך, **לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־**
32 **בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ**
33 **וּבְעַצְמוֹ, הַמְרוֹמָם**
34 **וְהַמִּתְנַשֵּׂא רִבּוֹא רִבְבוֹת**
35 **מַדְרֵגוֹת רוֹמְמוּת, יוֹתֵר**
36 **מֵרוֹמְמוּת מַדְרֵגַת**
37 **הַחָכְמָה עַל בְּחִינַת**
38 **חַיּוּת שֶׁבַּעֲשִׂיָּה, שֶׁהִיא** –
39 רוממות החכמה לגבי
40 עשיה, היא **רוֹמְמוּת** –
41 של, **חָמֵשׁ מַדְרֵגוֹת לְבַד,**
42 **שֶׁהֵן מַדְרֵגוֹת בְּחִינַת עֲשִׂיָּה וְדִבּוּר וּמַחֲשָׁבָה וּמִדּוֹת וְשֵׂכֶל.**
43 **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רָם וּמִתְנַשֵּׂא מִמַּדְרֵגַת הַחָכְמָה**
44 **רִבְבוֹת מַדְרֵגוֹת כָּאֵלּוּ עַד אֵין קֵץ.**

יום שישי ב' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פו, רק מפני... עד עמ' פז, ידוע למשכילים.

שער היחוד והאמונה

רק מפני שאין בנבראים כח להשיג רק ההשתלשלות ממדרגת חכמה שהיא ראשיתם למדרגת עשיה השפלה לכך אנו אומרים שלגבי הקדוש ב"ה נחשבת מדרגת החכמה כמדרגת עשיה ממש דהיינו לומר שהוא רם ונשא ונעלה עילוי רב מאד מאד ממדרגת החכמה ולא שייך כלל לייחס אצלו שום ענין המתייחס לחכמה אפילו בדרך מעלה ועילוי רב כגון לומר עליו שא"א לשום נברא עליונים ותחתונים להשיג חכמתו או מהותו כי ענין ההשגה מתייחס ונופל על דבר חכמה ושכל לומר שאפשר להשיגו או אי אפשר להשיגו מפני עומק המושג אבל הקדוש ברוך הוא שהוא למעלה מן השכל וההכמה לא שייך כלל לומר בו שאי אפשר להשיגו מפני עומק המושג כי אינו בבחי' השגה כלל והאומר עליו שאי אפשר להשיגו הוא כאומר על איזו חכמה

45 **רַק** – אם כך הדבר, מדוע אנו אומרים רק שחכמה לגבי הקב"ה
46 היא כמו עשיה לגבי חכמה, הרי ה"עצם" הוא למעלה מעלה
47 בהרבה מאשר עשיה לגבי חכמה? – הרי זה **מִפְּנֵי שֶׁאֵין**
48 **בַּנִּבְרָאִים כֹּחַ לְהַשִּׂיג רַק הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מִמַּדְרֵגַת חָכְמָה,**
49 **שֶׁהִיא רֵאשִׁיתָם,** – איך
50 שהיא יורדת **לְמַדְרֵגַת**
51 **עֲשִׂיָּה הַשְּׁפָלָה, לְכָךְ אָנוּ**
52 **אוֹמְרִים שֶׁלְּגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־**
53 **בָּרוּךְ־הוּא נֶחֱשֶׁבֶת**
54 **מַדְרֵגַת הַחָכְמָה**
55 **כְּמַדְרֵגַת עֲשִׂיָּה מַמָּשׁ,** –
56 שמחכמה עד עשיה
57 בנבראים היא הירידה
58 הגדולה ביותר של
59 מדריגות שבאפשרותם
60 להשיג, **דְּהַיְנוּ לוֹמַר** –
61 כלומר, **שֶׁהוּא** – יתברך,
62 **רָם וְנִשָּׂא וְנַעֲלֶה עֲלוּי**
63 **רַב מְאֹד מְאֹד מִמַּדְרֵגַת**
64 **הַחָכְמָה. וְלֹא שַׁיָּךְ כְּלָל**
65 **לְיַחֵס אֶצְלוֹ שׁוּם עִנְיָן**
66 **הַמִּתְיַחֵס לְחָכְמָה, אֲפִלּוּ**
67 – לא **בְּדֶרֶךְ מַעֲלָה וְעֲלוּי רַב,** – אפילו התייחסות לחכמה כדי
68 לציין איך הוא ברוך־הוא למעלה מחכמה – גם זה אינו מתאים,
69 **כְּגוֹן לוֹמַר עָלָיו** – על הקב"ה, **שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְשׁוּם נִבְרָא**
70 **עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לְהַשִּׂיג חָכְמָתוֹ אוֹ מָהוּתוֹ,** – כאן הרי
71 משתמשים בענין ההבנה באופן של שלילה ועליונות, שאי־
72 אפשר להבין את הקב"ה –
73 ובכל זאת לא שייך לומר
74 כך אודות הקב"ה, **כִּי עִנְיַן**
75 **הַהַשָּׂגָה מִתְיַחֵס וְנוֹפֵל** –
76 רק **עַל דְּבַר חָכְמָה**
77 **וְשֵׂכֶל, לוֹמַר שֶׁאֶפְשָׁר**
78 **לְהַשִּׂיגוֹ, אוֹ אִי אֶפְשָׁר**
79 **לְהַשִּׂיגוֹ מִפְּנֵי עֹמֶק**
80 **הַמֻּשָּׂג; אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־**
81 **בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהוּא**
82 **לְמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל**
83 **וְהַחָכְמָה - לֹא שַׁיָּךְ כְּלָל**
84 **לוֹמַר בּוֹ שֶׁאִי אֶפְשָׁר**
85 **לְהַשִּׂיגוֹ מִפְּנֵי עֹמֶק**
86 **הַמֻּשָּׂג,** – וזאת מפני **כִּי** –
87 הקב"ה, **אֵינוֹ בִּבְחִינַת**
88 **הַשָּׂגָה כְּלָל, וְהָאוֹמֵר**
89 **עָלָיו** – על הקב"ה, **שֶׁאִי**
90 **אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיגוֹ - הוּא כְּאוֹמֵר עַל אֵיזוֹ חָכְמָה רָמָה וַעֲמֻקָה,**

שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְמַשֵּׁשָׁהּ בַּיָּדַיִם מִפְּנֵי עֹמֶק הַמֻּשָּׁג, שֶׁכָּל הַשּׁוֹמֵעַ – דברים אלה, **יִצְחַק לוֹ, לְפִי שֶׁחוּשׁ הַמִּשּׁוּשׁ אֵינוֹ מִתְיַחֵס וְנוֹפֵל אֶלָּא עַל עֲשִׂיָּה גַּשְׁמִית הַנִּתְפֶּסֶת בַּיָּדַיִם,** – דבר גשמי, הנעשה ונלקח בידים, מתאים לומר עליו, שיכולים למששו בידים, ואילו ענין של שכל, ה"מתקבל" בשכל בלבד, לא מתאים כלל לומר שהחכמה היא כל־כך עמוקה, שאי אפשר למשש אותה **בידים. וְכָכָה מַמָּשׁ נֶחֱשֶׁבֶת לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַדְרֵגַת הַשֵּׂכֶל וְהַהַשָּׂגָה כַּעֲשִׂיָּה גַּשְׁמִית מַמָּשׁ, וַאֲפִלּוּ הַשָּׂגַת שְׁכָלִים** – נמצאים בעלי הבנה גדולה, **שֶׁבְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים, וַאֲפִלּוּ מַדְרֵגַת חָכְמָה עִלָּאָה** – החכמה העליונה, שבעולם האצילות, **הַמְחַיָּה אֶת כֻּלָּם,** – כל הנבראים וכל עניני שכל, **כִּדְכְתִיב:** – כמו שכתוב[1]: **"כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ".** – שהתהוות כל הנבראים וחיותם היא מ"חכמה", היינו חכמה דאצילות, אף־על־פי־כן נחשבת גם חכמה עילאה (עליונה) שבאצילות כעשיה לגבי הקב"ה, כי הקב"ה הוא בלי ערך למעלה מחכמה שבאצילות – ממילא לא מתאים כלל לומר, שאי־אפשר להבינו בחכמה ושכל, כיוון שענין החכמה והשכל אינו ה"חוש" כלל שעל־ידו אפשר להשיגו, כי הוא למעלה לגמרי מכך. **וּמַה שֶּׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא "חָכָם" בַּכָּתוּב,** – הרי שכן מייחסים לו ענין החכמה, **וְגַם חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה כִּנּוּ לוֹ מַדְרֵגַת וּמַעֲלַת הַחָכְמָה,** – שהוא יתברך חכם, **הֵינוּ מִשּׁוּם שֶׁהוּא מְקוֹר הַחָכְמָה, שֶׁמִּמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ נִמְשָׁךְ וְנֶאֱצָל** – לגבי נבראים נאמר הלשון "נברא", דבר שנוצר, ולגבי מדריגה שמעולם האצילות, הלשון הוא "נאצל", שנאצל ונפרש ממנו יתברך מדריגה **זו** ונאצל **זה, מָהוּת מַדְרֵגַת חָכְמָה עִלָּאָה** – עליונה, **שֶׁבְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת. וְכֵן** – מה שקוראים לקב"ה בשם: **"רַחוּם" וְ"חָסִיד",** – למרות שהוא למעלה לגמרי ממדות רחמים וחסד, הרי זה מפני **עַל שֵׁם שֶׁהוּא מְקוֹר הָרַחֲמִים וְהַחֲסָדִים. וְכֵן שְׁאָר הַמִּדּוֹת,** – שמה שמציינים את הקב"ה במדות האחרות, הרי זה מפני שהוא מקור למדות אלו, **שֶׁכֻּלָּן** – כל המדות, **נִמְשְׁכוּ וְנֶאֱצְלוּ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ. וְדֶרֶךְ וְעִנְיַן הַהַמְשָׁכָה וְהָאֲצִילוּת,** – כיצד נמשכו ונאצלו חכמה ומדות מהקב"ה, שהוא למעלה לגמרי מחכמה ומדות, ואף גם אחרי שנמשך ענין החכמה והמדות, הן דבר אחד אתו יתברך, **אֵיךְ** – נמשך ונאצל ענין החכמה והמדות מ"אין־סוף" שלמעלה לגמרי מחכמה ומדות, **וּמַה** – איזו מהות נאצלה כאן, שבהיותה ענין של חכמה או מדות, היא דבר אחד אתו יתברך, הנה דבר זה **יָדוּעַ לַמַּשְׂכִּילִים**[2].

שער היחוד והאמונה

רמה ועמוקה שאי אפשר למששה בידים מפני עומק המושג שכל השומע יצחק לו לפי שחוש המישוש אינו מתייחס ונופל אלא על עשייה גשמית הנתפסת בידים וככה ממש נחשבת לגבי הקב"ה מדרגת השכל וההשגה כעשייה גשמית ממש ואפילו השגת שכלים שבעולמות עליונים ואפילו מדרגת חכמה עילאה המחיה את כולם כדכתיב כולם בחכמה עשית. ומה שהקדוש ברוך הוא נקרא חכם בכתוב וגם חז"ל כינו לו מדרגת ומעלת החכמה היינו משום שהוא מקור החכמה שממנו ית' נמשך ונאצל מהות מדרגת חכמה עילאה שבעולם האצילות וכן רחום וחסיד על שם שהוא מקור הרחמים והחסדים וכן שאר המדות שכולן נמשכו ונאצלו ממנו יתברך ודרך וענין ההמשכה והאצילות איך ומה ידוע למשכילים

יום שבת קודש ג' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פז, הגה"ה (סוד... עד עמ' פז, מן השכל:

(הגהה: – ב"הגהה" זו מוסבר בקיצור ענין הצמצומים שהיו נדרשים כדי שמאור אין־סוף, ייאצל ענין של חכמה ומדות: **סוֹד הַצִּמְצוּם בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** – שלפני הצמצום האיר האור הבלי־גבול, והצמצום פעל שיתגלה כוח הגבול שבאור אין־סוף, **וְצִמְצוּם "אָדָם קַדְמוֹן",** – היינו המחשבה הראשונה הכוללת כל סדר ההשתלשלות – נעשה כבר כאן ענין של מחשבה, אבל מחשבה כזו הכוללת כל סדר ההשתלשלות, **וְסוֹד** – הצמצום של **הַדִּיקְנָא,** – זקן ושערות, שהם ענין של צמצומים: כשם שבשערה החיות מצומצמת ביותר, עד שגם כשחותכים את השערה אין האדם חש בכאב, כך מהווה "סוד הדיקנא" אופן נוסף בצמצומים[3], **שֶׁסּוֹד כָּל הַצִּמְצוּמִים** – הוא, **לְצַמְצֵם הָאוֹר** – כדי שיוכל, **שֶׁיִּתְלַבֵּשׁ**

שער היחוד והאמונה

הגה"ה

(סוד הצמצום באור א"ס ב"ה וצמצום א"ק וסוד הדיקנא שסוד כל הצמצומים לצמצם האור שיתלבש בבחי' כלים ד"ס והנה אחר שנתלבש אור א"ס בבחי' כלים דהב"ד אז שייך לומר מ"ש הרמב"ם הוא היודע והוא המדע והוא הידוע ובידיעת עצמו וכו' לפי שבחי' כלים

* והנה אין לנו עסק בנסתרו' אך הנגלות לנו להאמין אמונה שלימה דאיהו וגרמוהי חד דהיינו מדותיו של הקדוש ב"ה ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו עם מהותו ועצמותו המרומם

---

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בבי' יותר בכ"מ בדא"ח – לדוגמא מצות האמנת אלקות וכו'". מראי־מקומות בענין זה אפשר למצוא גם ב"ספר הערכים – חב"ד", כרך ד', ערך "אורות דספירות – פשיטותם או ציורם". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בבי'

בִּבְחִינוֹת כֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת. – שבעולם האצילות. "כלים" הם ענין של חכמה וחסד, ואילו "אור" הוא פשוט, בלי ציור של חכמה וחסד; הנה בשעה שהוא מצמצם את עצמו ונעשה ענין של כלים, של חכמה וחסד, בהם מתלבש ומתייחס האור, אז מתהווה ענין החכמה והחסד ובאופן שהם דבר אחד אתו יתברך. **וְהִנֵּה,** **אַחַר שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ אוֹר אֵין־סוֹף בִּבְחִינַת כֵּלִים דְּחָכְמָה־בִינָה־דַעַת, אָז שַׁיָּךְ לוֹמַר מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם:** – שהדעת והידיעה שלמעלה הן באופן ש"הוּא הַיּוֹדֵעַ, **וְהוּא הַמַּדָּע, וְהוּא הַיָּדוּעַ,** – הכל זה "הוא", הוא יתברך, **וּכְיִדִיעַת עַצְמוֹ וְכוּ'",** – יודע כל הנבראים. **לְפִי שֶׁבְּחִינַת כֵּלִים דַּאֲצִילוּת נַעֲשִׂים נִשְׁמָה וְחַיּוּת לְ** – עולמות **בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה וּלְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם.** – לכל הנבראים שבעולמות. וב"ידיעת עצמו" שבכלים דאצילות, הוא יודע כל הנבראים של בריאה – יצירה – עשיה המקבלים חיותם מהם. אך, כל זה שייך אחרי שהאור מצטמצם על־ידי צמצומים שונים, עד שיוכל האור להתלבש בכלים שבאצילות. **אֲבָל בְּלִי צִמְצוּם וְחִלְבָּשָׁה הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל** – כאמור לעיל, של האור בכלים, **לֹא שַׁיָּךְ כְּלָל לוֹמַר "הוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַמַּדָּע וְכוּ'",** – כלומר, לא שייך כלל לומר בו ענין של ידיעה, גם לא באופן של "הוא היודע הוא המדע וכו'", **כִּי** – הקב"ה, **אֵינוֹ בִּבְחִינַת וְגֶדֶר דַּעַת וּמַדָּע כְּלָל חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא** – הוא, **לְמַעְלָה מַעְלָה עֲלוּי רַב עַד אֵין קֵץ אֲפִלּוּ מִבְּחִינַת וְגֶדֶר חָכְמָה,** – שגם האופן של "הוא היודע והוא המדע כו'" הוא גדר פרטי של חכמה, כלומר, זהו חכמה ולא ענין של חסד – הנה הוא יתברך למעלה מעלה לגמרי מכך, **עַד שֶׁבְּחִינַת חָכְמָה נֶחְשֶׁבֶת אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ כִּבְחִינַת עֲשִׂיָּה גַּשְׁמִית):** על־כל־פנים הרי אמר, שהדרך והאופן כיצד נמשך ונאצל מאור אין־סוף ענין של חכמה ומדות, ובכל זאת תהיינה דבר אחד עם אור אין־סוף, עד ש"הוא המדע וכו'" – דבר זה ידוע למשכילים, ורבנו הזקן ממשיך ואומר: **וְהִנֵּה, אֵין לָנוּ עֶסֶק בַּנִּסְתָּרוֹת,** – כיצד נאצלו הספירות מאור אין־סוף, **וּבְאופן זה** שהן דבר אחד עם אור אין־סוף. **אַךְ "הַנִּגְלוֹת לָנוּ",** – הוא, **לְהַאֲמִין אֱמוּנָה שְׁלֵמָה דְּאִיהוּ וּגְרָמוֹהִי חַד,** – הוא יתברך ו"גרמוהי" הכלים והספירות שלו הם דבר אחד, **דְּהַיְנוּ מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעְתּוֹ** – הם דבר אחד **עִם מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ רוֹמְמוּת אֵין קֵץ מִבְּחִינַת חָכְמָה וְשֵׂכֶל וְהַשָּׂגָה. וְלָכֵן,** – מפני שהוא למעלה לגמרי מענין של שכל והשגה, **גַּם יְחוּדוֹ שֶׁמִּתְיַחֵד עִם מִדּוֹתָיו שֶׁהֲאֲצִיל מֵאִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, גַּם־כֵּן אֵינוֹ בִּבְחִינַת הַשָּׂגָה** – שיוכלו **לְהַשִּׂיג אֵיךְ מִתְיַחֵד בָּהֶן.** – אלא זה ענין שיש "לקחתו" באמונה. **וְלָכֵן נִקְרָאוּ מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא - שֶׁהֵן הַסְּפִירוֹת - בְּזֹהַר הַקָּדוֹשׁ: "רָזָא דִּמְהֵימְנוּתָא",** – סוד האמונה, **שֶׁהִיא הָאֱמוּנָה שְׁלֵמְעָלָה מִן הַשֵּׂכֶל:** – שכן, אין השכל יכול להשיג זאת, ואפשר "לקבלו" רק באמונה.

שער היחוד והאמונה

הגה"ה

(סוד הצמצום באור א"ס ב"ה וצמצום א"ק וסוד הדיקנא שסוד כל הצמצומים לצמצם האור שיתלבש בבחי' כלים די"ס והנה אחר שנתלבש אור א"ס בבחי' כלים דחב"ד אז שייך לומר מ"ש הרמב"ם הוא היודע והוא המדע והוא הידוע ובידיעת עצמו וכו' לפי שבחי' כלים דאצילות נעשים נשמה וחיות לב"ע ולכל אשר בהם אבל בלי צמצום והלבשה הנ"ל לא שייך כלל לומר הוא היודע והוא המדע וכו' כי אינו בבחי' וגדר דעת ומדע כלל ח"ו אלא למעלה מעלה עילוי רב עד אין קץ אפי' מבחי' וגדר חכמה עד שבחי' חכמה נחשבת אצלו ית' כבחי' עשיה גשמית):

* **והנה אין לנו עסק בנסתרו' אך הנגלות לנו להאמין אמונה שלימה דאיהו וגרמוהי חד דהיינו מדותיו של הקדוש ב"ה ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו עם מהותו ועצמותו המרומם לבדו רוממות אין קץ מבחי' חכמה ושכל והשגה ולכן גם יחודו שמתייחד עם מדותיו שהאציל מאתו ית' ג"כ אינו בבחי' השגה להשיג איך מתייחד בהן ולכן נקראו מדותיו של הקדוש ב"ה שהן הספירות בזה"ק רזא דמהימנותא שהיא האמונה שלמעלה מן השכל:**

יותר בכ"מ בדא"ח לדוגמא ש' היחוד וכו' — "שער היחוד" לאדמו"ר האמצעי (בספר "נר מצוה ותורה אור").

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שני עמוד ב

שעשו מלאכה האסורה בשבת שלא להשגת תועלת אלא בדרך קלקול, **פְּטוּרִין** מחיובי השבת, **חוּץ מֵחוֹבֵל וּמַבְעִיר** – שאם חבל או הבעיר בשבת אף שלא לצורך, חייב. **אָמַר לֵיהּ** רבי יוחנן, **פּוֹק תְּנֵי לִבְרָא** – צא ושנה משנה זו חוץ לבית המדרש, לפי שדברים אלו כי **חוֹבֵל וּמַבְעִיר** בלא צורך חייב, **אֵינָהּ מִשְׁנָה** – לא נשנו מעולם בבית המדרש, אלא אף עליהם פטור אם עשאן שלא לתועלת. **וְאִם תִּימְצֵי לוֹמַר מִשְׁנָה** – ואף אם תאמר כי שנוייה היא הלכה זו, ומלאכות אלו שנעשו דרך קלקול חייבים עליהן, ניתן להעמיד כי מדובר שאף בקלקול זה ישנה תועלת. כגון **חוֹבֵל, בְּצָרִיךְ לְכַלְבּוֹ** – שהרג בהמה לצורך שתיית דמה על ידי כלבו. וכן **מַבְעִיר** ושורף דבר, מדובר **בְּאופן שצָרִיךְ לְאַפְרוֹ** של הדבר הנשרף.

הגמרא מקשה על רבי יוחנן, **תְּנַן, שׁוֹרוֹ שֶׁהִרְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ בְּשַׁבָּת חַיָּיב וְהוּא שֶׁהִרְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ בְּשַׁבָּת פָּטוּר,** משום שהוא מתחייב בנפשו. **וְקָתָנֵי** – מכך שמשוה המשנה את חיובי האדם והשור, לכאורה מוכח שהוא **דּוּמְיָא דְּשׁוֹרוֹ** – האופן המדובר באדם שוה לאופן המדובר בשור. **מַה שׁוֹרוֹ דְּלֹא קָבְעֵי לֵיהּ** – כשם שהשור עשה את ההיזק שבשריפה אף שלא נצרך לתועלת מסוימת במעשה זה,

יום ראשון

יום רביעי — כז סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: קרח, רביעי עם פירש״י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: וממלא . . . ־פד־ ותכלית.

כְּתִיב ״וּבֵרַכְךָ ה׳ אֱלֹקֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה״. הָאָדָם, עָלָיו רַק לַעֲשׂוֹת כְּלִי לְפַרְנָסָתוֹ, וּלְהִשְׁתַּדֵּל בְּכָל כֹּחוֹ אֲשֶׁר הַכְּלִי יִהְיֶה טָהוֹר מִכָּל סִיג וּפְסֹלֶת דְּאוֹנָאָה כוּ׳, הֵינוּ שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל עַל פִּי דִּינֵי הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר אָז הוּא כְּלִי רָאוּי לִבְרָכָה הָעֶלְיוֹנָה בִּשְׁנַיִם: פַּרְנָסָה בְּרֶוַח, וַאֲשֶׁר הַפַּרְנָסָה תֵּלֵךְ לַמָּקוֹם הָרָאוּי.

יום שני

יום חמישי — כח סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: קרח, חמישי עם פירש״י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: כי מקור . . . ־168־ מדותיו.

הצ״צ בספרו לבנו אאזמו״ר מאורע מחייו, סיים: מיט דעם וואָס מען העלפט א אידען אין פרנסה, אפילו פאַרדינען זיבעציג קאָפּיקעס (מטבע קטנה ברוסיא) אין א קעלבעל, איז אלע שערי היכלות העליונים זיינען פאר איהם אָפען.

כעבור כמה שנים סיפר אאזמו״ר כל הנ״ל לאאמו״ר והוסיף: מ׳באדארף אפילו וויסען די וועג צו די היכלות העליונים, נאָר דאָס מאַכט ניט אויס, עס דארף זיין דער עיקר, העלפען בלבב שלם מיט א געפיל, האָבען א געשמאַק אין א אידען טאָן א טובה.

הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ בְּסִפְּרוֹ לִבְנוֹ אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ] מְאֹרָע מֵחַיָּיו, סִיֵּם: בָּזֶה שֶׁמְּסִיעִים לִיהוּדִי בְּפַרְנָסָתוֹ, אֲפִלּוּ לְהַרְוִיחַ שִׁבְעִים ״קָאָפִּיקֶעס״ (מַטְבֵּעַ קָטַנָּה בְּרוּסְיָא) בְּסַחַר עֲגָלִים, כָּל שַׁעֲרֵי הַהֵיכָלוֹת הָעֶלְיוֹנִים פְּתוּחִים עֲבוּרוֹ.

כַּעֲבוֹר כַּמָּה שָׁנִים סִפֵּר אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ] כָּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל לַאֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בַּ], וְהוֹסִיף: צָרִיךְ גַּם לָדַעַת אֶת הַדֶּרֶךְ לַהֵיכָלוֹת הָעֶלְיוֹנִים, אַךְ אֵין זֶה מְשַׁנֶּה, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הָעִקָּר לְסַיֵּעַ בְּלֵבָב שָׁלֵם בְּרֶגֶשׁ, שֶׁיִּהְיֶה תַּעֲנוּג בַּעֲשִׂיַּת טוֹבָה לִיהוּדִי.

יום שלישי

יום שישי — כט סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: קרח, ששי עם פירש״י.
תהלים: קמ־קמד.
תניא: והחשבון . . . האותיות עצמן.

עֲבוֹדַת הָאָדָם עַל פִּי תּוֹרַת הַחֲסִידוּת, לְהַרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ לִרְאוֹת עִנְיַן הַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, אֵיךְ כִּי בְּטוּבוֹ יִתְבָּרֵךְ מְחַדֵּשׁ אֶת הָעוֹלָם וְהַנִּבְרָאִים בְּכָל רֶגַע בְּהַשְׁגָּחָתוֹ הַפְּרָטִית, אֲשֶׁר זֶה אַךְ זֶה הוּא מְצִיאוּת הַנִּבְרָאִים חַיּוּתָם וְקִיּוּמָם.

יום רביעי

שבת — ל סיון, שר"ח — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קמה־קנ.
תניא: פרק ח. והנה . . . ומקור החיות.

העברת הפרשה שמו"ת – פסוק פסוק. וקורין גם ההפטרה, או שתי ההפטרות אם הוא שבת ר"ח, או פרשיות מחוברות וכיוצא בזה.

מענה רבינו הזקן לאברך עילוי מצוין ובעל כשרון מפורסם כשנכנס ליחידות שלו הראשונה – בשנת תקנ"ה בליאזנא: רוחניות וגשמיות זיינען הפכים בעצם מהותם. דאָס וואָס עס איז א מעלה אין גשמיות, איז א חסרון אין רוחניות.

אין גשמיות איז א שמח בחלקו דער גרעסטער בעל מעלה. און דורך עבודה וועט אזא איינער צוקומען צו די העכסטע מדריגות. אין רוחניות אָבער איז א שמח בחלקו דער גרעסטער חסרון, און ער ווערט, ר"ל, א יורד ונופל.

הַעֲבָרַת הַפָּרָשָׁה שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגּוּם - פָּסוּק פָּסוּק. וְקוֹרִין גַּם הַהַפְטָרָה, אוֹ שְׁתֵּי הַהַפְטָרוֹת אִם הוּא שַׁבָּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אוֹ פָּרָשִׁיּוֹת מְחֻבָּרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

מַעֲנֶה רַבֵּנוּ הַזָּקֵן לְאַבְרֵךְ עִלּוּי מְצֻיָּן וּבַעַל כִּשָּׁרוֹן מְפֻרְסָם, כְּשֶׁנִּכְנַס לִיחִידוּת שֶׁלּוֹ הָרִאשׁוֹנָה - בִּשְׁנַת תקנ"ה בְּלִיאָזְנָא: רוּחָנִיּוּת וְגַשְׁמִיּוּת הֵם הֲפָכִים בְּעֶצֶם מַהוּתָם. מַה שֶּׁהוּא מַעֲלָה בַּגַּשְׁמִיּוּת, הוּא חִסָּרוֹן בָּרוּחָנִיּוּת.

בְּגַשְׁמִיּוּת - הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ הוּא בַּעַל מַעֲלָה הַגְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, וְעַל יְדֵי 'עֲבוֹדָה' יַגִּיעַ אֶחָד כָּזֶה לַמַּדְרֵגוֹת הַגְּבֹהוֹת בְּיוֹתֵר. אֲבָל בְּרוּחָנִיּוּת - הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ הוּא הַחִסָּרוֹן הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר, וְהוּא נִהְיָה, רַחֲמָנָא לִצְלָן, יוֹרֵד וְנוֹפֵל.

יום חמישי

יום ראשון — א תמוז, ב דר"ח — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: חוקת, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: פרק ט. אבל . . . אין קץ.

מְסִירוּת נֶפֶשׁ הָרְאוּיָה לִבְנֵי תּוֹרָה הוּא כִּדְרָשַׁת רַז"ל "אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל", לְהָמִית אֶת כָּל הַתַּעֲנוּגִים בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם. כִּי אֲפִלּוּ דְּבָרִים קַלֵּי הָעֶרֶךְ בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם, מוֹנְעִים הֵמָּה מִלְּהִיוֹת מָסוּר וְנָתוּן בְּאָהֳלָהּ שֶׁל תּוֹרָה.

יום שישי

יום שני — ב תמוז — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: חוקת, שני עם פירש"י
תהלים: י־יז.
תניא: רק מפני . . . למשכילים.

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן כּוֹתֵב בְּסִדּוּרוֹ: נָכוֹן לוֹמַר קֹדֶם הַתְּפִלָּה "הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת־עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ".

זֹאת אוֹמֶרֶת, אֲשֶׁר מִצְוַת אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל הִיא שַׁעַר הַכְּנִיסָה, אֲשֶׁר דֶּרֶךְ בּוֹ יָכוֹל הָאָדָם לָבוֹא לַעֲמֹד לִפְנֵי ה' אֱלֹקִים לְהִתְפַּלֵּל, בִּזְכוּתָהּ תִּקָּבֵל תְּפִלַּת הַמִּתְפַּלֵּל.

שבת קודש

יום שלישי | ג תמוז | ה'תש"ג

שיעורים. חומש: חוקת, שלישי עם פירש"י.
תהלים: יח־כב.
תניא: הגהה. סוד . . . מן השכל.

אאזמו"ר אמר: א אידישער קרעכץ וואָס קומט ח"ו בסבה פון א ניט גוט גשמי איז אויך א תשובה גדולה, בפרט א קרעכץ בסבה פון א ניט גוט רוחני איז אודאי און אודאי א תשובה מעליתא. דער קרעכץ שלעפט ארויס פון עומק רע, און שטעלט אנידער אין א מעמד טוב.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲרַ"שׁ] אָמַר: אֲנָחָה יְהוּדִית הַבָּאָה חַס־וְשָׁלוֹם בְּסִבַּת לֹא טוֹב גַּשְׁמִי – גַּם הִיא תְּשׁוּבָה גְּדוֹלָה, בִּמְיוּחָד אֲנָחָה בְּעִקְּבוֹת לֹא טוֹב רוּחָנִי – הִיא וַדַּאי וּוַדַּאי תְּשׁוּבָה מְעֻלָּה. הָאֲנָחָה מְחַלֶּצֶת מֵעֹמֶק רַע, וּמְצִיבָה בְּמַעֲמָד טוֹב.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום ראשון עמוד ב

המקבל קודם שגבאו הניזק ממנו אינו חייב לשלם את דמי החרישה, וכמו שנתבאר לענין אם מכרו המזיק. **אֶלָּא** דין זה שאם **שְׁחָטוֹ** המזיק מה שעשה עשוי ואין הניזק גובה הימנו, אינו מבואר, **דְּלֵיתֵי וְלִשְׁתַּלֵּם מִבִּשְׁרֵיהּ** – שיבוא הניזק ויגבה מבשרו של השור, **דְּתַנְיָא** – שהרי שנינו בברייתא, הדורשת את דברי הכתוב (שמות כא לה) 'וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי', ואומרת, **אֵין לִי** ראיה מדברי הכתוב שיכול הניזק לגבות את נזקו משור המזיק **אֶלָּא** באופן שהשור חַי, אך אם **שְׁחָטוֹ** המזיק **מַנַּיִן** שרשאי הניזק לגבות מבשרו, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר' מִכָּל מָקוֹם, אף אם מת הוא, ואם כן, מדוע אם שחטו המזיק מה שעשה עשוי.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב שִׁיזְבִי**, אכן רשאי הניזק לגבות את בשרו של השור השחוט, **וּלְא נִצְרְכָא** – לא הוצרכה התוספתא לומר דין זה, **אֶלָּא לְפִחַת שְׁחִיטָה** – שאף שנפחתו דמי השור בשחיטתו אין המזיק חייב לשלם את ההפרש לניזק, אלא יטול את השור כמות שהוא.

רב הונא מבאר שיש ללמוד מכאן לענין מזיק שיעבודו של חבירו: **אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, זֹאת אוֹמֶרֶת** – ממה שאם שחטו המזיק לשורו אינו חייב לשלם את הפחת לניזק, מאחר שבשעה ששחטו עדיין אינו ממונו של הניזק, יש לנו ללמוד שאדם **הַמַּזִּיק** את **שֶׁעֲבוּדוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ**, כגון שהזיק הלוה את שדהו המשועבדת למלוה לתשלום חובו, **פָּטוּר** הוא מלשלם למלוה את דמי הנזק, מאחר שבשעה שהזיק עדיין לא היתה הקרקע שייכת למלוה.

שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – פשוט הדבר שיש ללמוד דין זה מכאן, ומה משמיענו רב הונא בדבריו. ומשיבה: **מַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר, **הָתָם הוּא** – שרק במזיק השוחט את שורו פטור הוא מלשלם את הדמים שפחתו, **דְּאָמַר לֵיהּ** – מאחר שיכול הוא לומר לניזק, **לֹא חַסַּרְתִּיךְ וְלֹא מִידֵּי** – לא חיסרתי אותך במאומה, שהרי השור לפניך הוא, (**דְּאָמַר** לֵיהּ) **זִיקָא בְּעָלְמָא הוּא דְּשָׁקְלֵי מִינָּךְ** – רוח [חיים] בלבד נטלתי מן השור שלך, **אֲבָל בְּעָלְמָא** – במקום אחר, שמזיק את שיעבודו של חבירו בפועל, יש מקום לומר **דְּלִיחַיֵּיב** המזיק, **קָא מַשְׁמַע לָן** רב הונא, שאף במזיק ממש פטור.

שבה הגמרא ושואלת: **הָא נַמִּי רַבָּה אֲמָרָהּ** – הרי דין זה כבר אמרו רבה, **דְּאָמַר רַבָּה**, אדם **הַשּׁוֹרֵף** את **שְׁטָרוֹתָיו** [–שטרי חובותיו] **שֶׁל חֲבֵירוֹ, פָּטוּר** הוא מתשלום נזקיו, מאחר שאינו אלא כמזיק את שיעבודו, שמעתה אינו יכול לגבות את חובו מן הלווים, ואם כן, מדוע הוצרך רב הונא להשמיענו דין זה.

משיבה הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – היה מקום לומר, **דְּהָתָם הוּא** – שרק בשורף שטרותיו של חבירו פוטר רבה, **דְּאָמַר לֵיהּ** – שיכול השורף לומר לבעל השטרות **נַיְירָא בְּעָלְמָא קָלַאי מִינָּךְ** – סתם נייר שרפתי לך, שאין הנזק ניכר בשריפת השטר, **אֲבָל הֵיכָא דְּחָפַר בָּהּ** [–בקרקע המשועבדת] **בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת** שהנזק ניכר בגוף הקרקע, **לִיחַיֵּיב** המזיק את השיעבוד, **קָא מַשְׁמַע לָן** רב הונא שיש ללמוד מסוגייתנו שאף באופן זה פטור המזיק, **דְּהָא הָכָא** – שהרי כאן ששחט המזיק את השור הרי ניכר בו הנזק, **וּבְמַאן דְּחָפַר בָּהּ בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת דָּמֵי, וְקָאָמַר** – ושנינו בתוספתא **שֶׁמַּה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי**, ולפיכך יש ללמוד אף למזיק שיעבודו של חבירו במקום שהנזק ניכר, שפטור הוא על היזקו.

הגמרא שבה לבאר את המשך דברי התוספתא: שנינו בתוספתא, שאם **קָדְמוּ בַּעֲלֵי הַחוֹבוֹת** של המזיק **וְהִגְבִּיהוּ** את השור עבור תשלום החוב, הדין הוא **שֶׁבֵּין** אם היה **חָב** להם המזיק חוב זה **עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק** השור, **וּבֵין** אם **הִזִּיק** השור **עַד שֶׁלֹּא חָב** המזיק, **לֹא עָשָׂה** בעל החוב **וְלֹא כְּלוּם**, אלא רשאי הניזק לשוב ולגבות השור ממנו, **לְפִי שֶׁאֵין** שור תם **מְשַׁלֵּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ**, ולפיכך משועבד הוא לניזק לתשלום נזקו.

שואלת הגמרא: **בְּשֶׁלְּמָא** אם **הִזִּיק** השור **עַד שֶׁלֹּא חָב** המזיק, אזי מבואר מדוע רשאי הניזק להוציא את השור מרשות הבעל חוב, שהרי **נִיזְקִין קָדְמוּ** – שיעבודו של הניזק קודם הוא לשיעבודו של המלוה, **אֲבָל** אם **חָב** המזיק **עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק** השור, אין מבואר מדוע רשאי הניזק להוציאו מן המלוה, שהרי **הַבַּעַל חוֹב קָדִים**, ונשתעבד השור למלוה לתשלום החוב קודם שנשתעבד לניזק לתשלום נזקיו.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שלישי עמוד ב

חטים, אם יביא ראיה, **וְאֵין לוֹ** ליטול כלום אם לא מביא ראיה. מקשה הגמרא: **וְהָתַנְיָא, הֲרֵי זֶה** - הניזק **מְשַׁתֵּלֵּם** מן המזיק, **עַל** נזק **הַקָּטָן מִן** השור המזיק **הַגָּדוֹל, וְלַגָּדוֹל** – ועל נזק השור הגדול **מִן הַקָּטָן**, כפי הודאת המזיק ומוכח שיש תשלום בפועל ולא רק 'ראוי' לתשלום.

מיישבת הגמרא: אכן אין על המזיק לשלם כלום. ובברייתא מדובר במקרה **דְּתָפַס** הניזק כפי הודאתו של המזיק.

הגמרא מוסיפה להקשות ממשנתינו: **תְּנַן, הָיָה אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, הַנִּיזָּק אוֹמֵר מוּעָד הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְתָם אֶת הַקָּטָן, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי, אֶלָּא תָּם אֶת הַגָּדוֹל וּמוּעָד אֶת הַקָּטָן. הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.** מדייקת הגמרא: **הָא לֹא מַיְיתֵי רְאָיָה שָׁקִיל הניזק כִּדְקָאָמַר מַזִּיק. וְאַמַּאי, חִטִּין וּשְׂעוֹרִין נִינְהוּ.**

ה'רצון' הנדרש למים המכשירים לקבל טומאה — יום ראשון כ"ז סיון ה'תשע"ו

הלכות טומאת אוכלין פרק יג, הלכה ו: מִי שֶׁטָּבַל בְּנָהָר וְהָיָה לְפָנָיו נָהָר אַחֵר וְעָבַר בּוֹ — בִּטְּלוּ הַשְּׁנִיִּים אֶת הָרִאשׁוֹנִים, וַהֲרֵי הַמַּיִם שֶׁעָלָיו אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. וְכֵן אִם דָּחֲהוּ חֲבֵרוֹ לִשְׁכָּרוֹ אוֹ לִשְׁכַּר בְּהֶמְתּוֹ — בָּטְלוּ הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים.

נתינת המשקין על האוכלין כדי להכשירן לקבל טומאה צריכה להיות 'ברצון' (לעיל פי"ב ה"א), וגם המשקין המכשירים לקבל טומאה צריכים להיות "תלושין מן הקרקע" (לעיל פ"ב ה"ח) 'ברצון'. וזה ההבדל בין המים הראשונים לשניים — המים הראשונים היו בטבילה ונתלשו "ברצונו ובכוונתו" (פיה"מ לרמב"ם – מכשירין רפ"ה), ואילו המים השניים בהם עבר בעל כורחו "אינן תלושין ברצון" ומבטלים את הראשונים. וכן כאשר דחהו חבירו והפילו למים השניים שלא ברצונו, הרי הם מבטלים את הראשונים.

והנה, בדין 'דחהו חבירו' ונפל למים שלא בכוונה, מצינו שלש גירסאות:

א. במשנה (מכשירין שם) הגירסא היא "דחהו חבירו לשכרו" — "שהיה חבירו שיכור ודחהו לשכרו והפילו בנהר" (פירוש הר"ש, רא"ש ורע"ב שם); ב. ברמב"ם כאן (כמובא בשאר מפרשי המשנה שם): - "דחהו חבירו לשברו", היינו שנתכוון להזיקו (משנ"א שם). ג. גירסת "ר"י מסימפונט ז"ל" - "שדחהו שוכרו", היינו שהטובל שכר בהמה מחברו, וכשהגיע לנהר השני דחה המשכיר את השוכר למים (הובא בפי' הר"ש שם).

וכתב ה'משנה אחרונה' שכאשר דחהו חברו בכוונה מתוך כעס, המים נחשבים תלושים ברצון מפני "שנתכוון להפילו לנהר בכעסו". ואפילו לשיטה שנתינת המים צריכה להיות ב'רצון בעלים' דווקא ולא מועיל רצון אחרים (כדעת הרמב"ם לעיל רפי"ב), הרי זה דווקא בנתינת המים, כי "יותן דומיא דיתן, גבי נתינת מים על הזרע כתיב", אבל לגבי התלישה ברצון די ברצון כלשהו.

וגם לפי גירסת הרמב"ם "דחהו לשברו" ונמצא שיש כאן רצון להפילו בכוונה, מפרש שאין זו כוונה להפילו למים אלא שנתכוון "לשבר אבר ממנו.. להפילו לארץ או לאבן, ונפל למים שלא בכוונתו", אבל אם הפילו למים בכוונה הרי זו תלישה לרצון.

חיוב הטהרה ברגל — יום שני כ"ח סיון ה'תשע"ו

הלכות טומאת אוכלין פרק טז, הלכה י: כָּל יִשְׂרָאֵל מֻזְהָרִין לִהְיוֹת טְהוֹרִים בְּכָל רֶגֶל, מִפְּנֵי שֶׁהֵם נְכוֹנִים לִכָּנֵס בַּמִּקְדָּשׁ וְלֶאֱכֹל קָדָשִׁים. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ — בְּרֶגֶל בִּלְבַד.

יש לעיין: הרי בפסוק 'ובנבלתם לא תגעו' לא נאמר שחייב לטהר את עצמו אם נטמא, אלא שלכתחילה אסור לטמא את עצמו על ידי נגיעה בדבר המטמא, ומניין למדים שאם כבר נטמא חייב לטהר את עצמו?

והביאור:

בפסוק 'ובנבלתם לא תגעו' לא נזכר כלל זמן מסוים, אלא שחז"ל למדו שמדובר ברגל כי אז יש חובה להיכנס למקדש ולהקריב קרבנות ולשם כך צריך להיות טהור שהרי אסור להיכנס למקדש בטומאה.

ומובן מאליו שבתוך הרגל עצמו אסור לאדם להיטמא ואין צורך ללמוד זאת מפסוק, שהרי המטמא עצמו ברגל גורם שלא יוכל לקיים את חובת הקרבת הקרבן המוטלת עליו, והרי זה כמבטל מצות־עשה בידיים. לכן בהכרח לומר שכוונת הפסוק ללמדנו שאפילו לפני שהגיע הרגל ועדיין לא חלה חובת הקרבן, יש להימנע מלהיטמא כדי לקיים את חיוב ההקרבה בזמנו.

ולפי זה מובן שאין כוונת הפסוק רק ללמדנו שצריך להימנע מלהיטמא אלא שאף חייב לטהר את עצמו אם נטמא, שכן הפסוק מדבר בטומאת נבלה, והרי הנוגע בנבלה טמא למשך אותו היום ובערב יכול לטבול לטהרתו, ואם כן אין לפרש שהאיסור הוא רק על פעולת הטומאה ואין חיוב להיטהר אם נטמא שהרי בפעולת הטומאה קודם הרגל לעולם אינו גורם שלא יוכל למלא את חובת הקרבת הקרבן ברגל כי ברגע שיסתיים היום ויכנס הרגל כבר יוכל לטהר את עצמו מהטומאה. ובהכרח לומר שהפסוק מלמדנו שלאחר שנטמא אסור לו להישאר בטומאתו אלא עליו לטבול ולטהר את עצמו.

(טורי אבן ר"ה טז, א)

כלי עץ שיש לו 'בית קיבול' מתי אינו מקבל טומאה? — יום שלישי כ"ט סיון ה'תשע"ו

הלכות כלים פרק ד, הלכה א: שָׁלֹשׁ מִדּוֹת בִּכְלֵי עֵץ שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְקַבָּלָה... אִם לֹא הָיָה מְשַׁמֵּשׁ אֶת הַכֵּלִים אֶלָּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה בִּלְבַד — הֲרֵי זֶה טָהוֹר מִכְּלוּם. כְּגוֹן מְנוֹרָה שֶׁל עֵץ שֶׁמְּשַׁמֶּשֶׁת הַנֵּר בִּשְׁעַת הַדְּלָקָה.

המהרש"א (שבת כא, ב, חדושי אגדות) הביא את קושיית הר"א מזרחי בענין נס חנוכה (שבת שם) —שהיוונים טימאו את כל השמנים ו"לא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול...": איך הדליקו במנורה שהיתה טמאה? ותירץ: עשו מנורה של עץ (כדעת רבי יוסי (ע"ז מג, א) שמנורה של עץ כשרה במקדש), ו'פשוטי כלי עץ' אינם מקבלים טומאה.

ותמה המהרש"א: הרי למנורה בית קיבול (הגרות המכילים

את השמן) ומקבלת טומאה (לעיל פ"א ה"י)!

ומיישב ה'בית מאיר' (או"ח סי' תרע):

כתב הרמב"ם בפירוש המשניות (כלים פ"ב מ"ג), כלים שיש להם 'בית קיבול' אבל 'לא נעשו לקבלה' אינם מקבלים טומאה. וכן כתב ב'קרבן אהרן' (תורת כהנים שמיני פ"ז) שכדי לקבל טומאה צריך שיהיה לכלי 'בית קיבול' וגם יהא 'עשוי לקבלה'.

כלומר, כלי שיש בו 'בית קיבול' מקבל טומאה רק אם נעשה במטרה שהדברים יהיו מונחים בתוכו עד שיבואו לידי שימוש (כדוגמת שק המיועד להכיל בתוכו דברים עד שיוציאם לשימוש) ויש כלים שיש להם בית קיבול אבל אינם 'עשויים לקבלה' כדוגמת המנורה שנתינת השמן לתוך הנר אינה כדי שיהא שמור בתוכו אלא כדי שישמש להבערת הפתילה.

וזו היא כוונת הרמב"ם כאן שמנורה של עץ היא מהכלים 'שאינן עשויין לקבלה', כי אף שלנרות יש 'בית קיבול' אינם נחשבים 'עשויים לקבל', כי השמן לא ניתן בתוכם לשימור.

ומבוארים דברי הר"א מזרחי, שהדלקת הנרות על ידי כוהני בית חשמונאי היתה במנורה של עץ ולא נטמאה אף שיש לה 'בית קיבול'.

מה שיעורו של 'מוציא רימון'? יום רביעי ל' סיון ה'תשע"ו

הלכות כלים פרק ו, הלכה ב: מִשֶּׁנִּנְקַב הַכְּלִי כְּמוֹצִיא רִמּוֹן – טָהוֹר. וְהָרִמּוֹן שֶׁאָמְרוּ – בֵּינוֹנִי, לֹא גָדוֹל וְלֹא קָטָן, לְפִי דַעַת הָרוֹאֶה, וְיִהְיוּ כַּכְּלִי שְׁלֹשָׁה רִמּוֹנִים אֲחוּזִים זֶה בָּזֶה.

שנינו (כלים פי"ז מ"ד): "הרימונים שאמרו שלשה אחוזין זה בזה". והראשונים פירשו את המשנה באופנים שונים:

א. "לעולם בחד רימון משערים" (פי' הרא"ש על המשנה).

כלומר, די שהנקב הוא בגודל של רימון אחד. ומה שנאמר "שלשה אחוזים" הוא להורות על ענף הרימון שצריך להיות ענף "שגדילים שלשה ביחד" וזהו רימון הוא בגודל בינוני, "ולא מאותן שגדילין אחד או שנים יחד שהם גדולים, ולא מאותן שגדילים ארבעה או חמשה ביחד שהם קטנים" (תוספות עירובין ד, ב, ד"ה שיעורן).

ב. כוונת המשנה לנקב שיוצאים בו שלשה רימונים אך "לא שיצאו ביחד, אלא זה אחר זה" (תוס' שם). ואם כן "הנקב גדול מעט ממוציא רימון [אחד] – דאי אפשר לג' רמונים הגדלים ביחד שלא יהא אחד נכנס ואחד יוצא" (הרא"ש).

ג. לעומת שני פירושים אלו שהובאו ברוב הראשונים (הרא"ש שם, תוס' שם, וברא"ד כאן) כתב הר"ש (על המשנה): " .. ונקט 'אחוזים', דלא תימא כשלשה זה אצל זה, דהיינו ארכו כשלשה רימונים ורחבו כרימון אחד, אלא בשלשה אחוזין, דהיינו כחציבא [=חצובה] כשלשה רגלי קנקן". ולפי זה, הנקב צריך להיות ברוחב שלשה רימונים.

והנה, כתב אדמו"ר הזקן (ב'דיני תקוני המקוה ועשייתה' – נדפס בשוע"ר סוף חיו"ד): "...ויהיה הנקב טפח על טפח מרובע, שהוא יותר מעט ממוציא רימון, לפי שאין אנו בקיאים בשיעור מוציא רימון (שיש אומרים שהם ג' אחוזים זה בזה)". וכותב על כך ה'צמח צדק' (שו"ת יו"ד סי' קעו ח"ג): "ונראה שרבינו ז"ל פוסק, שהנקב יהיה יותר מעט ממוציא רימון בינוני אחד", וכפירוש השני הנ"ל "שהוא להחמיר" יותר מן הפירוש הראשון. אבל "לא חש לפירוש הר"ש [שצריך שלשה רימונים] – דיחידאה הוא נגד התוס' והרמב"ם [בפירוש המשניות] והראב"ד והרא"ש".

טבילת כלים חשמליים יום חמישי א' תמוז ה'תשע"ו

הלכות כלים פרק ט, הלכה א: כָּל כְּלֵי מַתֶּכֶת... מְקַבְּלִין טֻמְאָה, חוּץ מִן הַדֶּלֶת וְהַנֶּגֶר... מִפְּנֵי שֶׁאֵלּוּ עֲשׂוּיִין לַקַּרְקַע אוֹ לְשַׁמֵּשׁ אֶת הָעֵץ אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וַאֲפִלּוּ קֹדֶם שֶׁיְּקָבְעוּ.

יש שכתבו להקל ולא לטבול כלים חשמליים שאין להם בית קיבול ושימושם הוא רק כאשר הכלי מחובר לחשמל (כמו 'מזלג חשמלי' לחימום מים, 'בלנדר מוט' וכד'), על פי הלכה זו שכלי המיועד לשימוש כאשר הוא מחובר לקרקע (או לכותל המחובר לקרקע) אינו מקבל טומאה, ואם כן, כלי שמשתמשים בו כאשר הוא מחובר לתקע החשמל שבקיר אינו מקבל טומאה ואינו זקוק לטבילה (חלקת יעקב יו"ד סי' מא, וראה מנחת שלמה ב סי' סו, ד).

אך דנו בחידוש זה מכמה פנים (ראה 'המאור' סג ע' 22, רבבות אפרים או"ח ב סי' קעב, י):

ראשית, האם די בתחיבת התקע לשקע החשמל שבקיר כדי להחשיב את הכלי כמחובר?

יש שהביאו ראיה לכך מדברי המשנה (כלים יז, יא) שאם עשה כלי מדבר שאינו מקבל טומאה וחיבר לו חוט מדבר המקבל טומאה הרי הוא טמא, וביארו המפרשים שדי בחיבור 'שתי תכיפות' (נעיצת המחט עם החוט בבגד שתי פעמים), והוא הדין כאן, שנעיצת שני ראשי התקע בנקבים שבקיר מספיקה כדי להחשיבו כמחובר.

מאידך, יש לחלק, כי על ידי תפירה נעשה חיבור כבגד אחד ממש, אך כאן בשליפה קלה ניתן לנתק את התקע מהקיר.

ועוד, הכלי החשמלי אינו מחובר לקיר דרך קבע, ויתכן שכדי שייחשב משמש לקרקע צריך שיהא מחובר לקרקע בקביעות.

ועוד יש לדון, כלי חשמל אינם נצרכים לקיר אלא לחוטי החשמל, רק שבפועל החוטים קבועים בקיר, אך בעצם אפשר להפעיל את הכלי באמצעות חיבור לחוטי החשמל באוויר למנוע המייצר חשמל, ולכן אם כי בפועל חוטי החשמל קבועים בקיר אין די בכך להחשיב את הכלי כעשוי לתשמיש קרקע.

בדומה לכך נאמר במשנה (כלים יב, א) ששרשרת שקושרים בה כלי ומחברים אותה לכותל או לקורה כדי לשומרה מגנבים מקבלת טומאה למרות חיבורה לכותל, כי תשמישה אינו נצרך לכותל דוקא, אלא אפשר לחברה גם לחפץ כבד, ואין להחשיבה כמשמשת במחובר לקרקע.

טומאה 'בלועה'

יום שישי ב' תמוז ה'תשע"ו

הלכות כלים פרק יד, הלכה ו: סְפוֹג שֶׁבָּלַע מַשְׁקִין טְמֵאִין... אִם נָפַל לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס – טַמְּאָהוּ, שֶׁסּוֹף מַשְׁקֶה לָצֵאת... חֲרָסִים שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן מַשְׁקִין טְמֵאִין וְנִגְּבוּ וְנָפְלוּ לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס – לֹא טִמְּאוּהוּ. נָפְלוּ לַתַּנּוּר וְהֶסֵּק – נִטְמָא, שֶׁסּוֹף מַשְׁקֶה לָצֵאת.

דבר הבלוע בדבר הנמצא באהל המת ניצל מטומאה, וכן טומאה בלועה אינה יוצאת ומטמאת (הל' טו"מ פ"כ ה"א). ולדעת הרמב"ם דין 'טומאה בלועה' נאמר רק בבעלי חיים, "אבל הבלועין בגוף הכלים והאבנים אינם נצלין" (שם ה"ה), ואילו לדעת הראב"ד דין 'טומאה בלועה' אמור אפילו בכלים ואבנים.

ומקשה הראב"ד מהלכה זו, שספוג הבלוע משקין טמאים מטמא באויר כלי חרס, ואילו חרסים הבלועים משקין טמאים אינם מטמאים, ואם נפלו לתנור והוסק – מטמאים; ואם נאמר שדין טומאה בלועה הוא בכל דבר, ההבדל בין ספוג לחרסים הוא: חרסים אינם מטמאים כי הטומאה בלועה אבל בהסקת התנור המשקין יוצאים על ידי החום ואינם 'בלועים', ואילו הספוג העשוי "להכניס ולהוציא", דומה לכלי אטום המלא משקין שאין המשקין שבו נחשבים 'בלועים'. אבל אם 'בלוע' נאמר רק בבעלי חיים, מדוע אין החרסים מטמאים את אויר הכלי חרס? ועוד: מדוע כתב הרמב"ם שספוג וחרסים שהוסקו מטמאים משום ש"סוף טומאה לצאת", הרי בלאו־הכי דין 'בלוע' לא אמור אלא בבעלי חיים?

ויש ליישב את דעת הרמב"ם:

ההלכה "טומאה בלועה אינה מטמאת" לא נאמרה בנוזלים, כי הנוזל מתפשט בתוך התערובת ובכך מתבטלת מציאות הטומאה, ורק בדבר יבש ומוצק נתחדשה ההלכה שטומאה שקיימת אבל היא בלועה אינה מטמאת, ובתנאי שמדובר בבעל חי. אך דבר נוזלי, בכל מקום שהוא בלוע טומאתו מתבטלת שהרי מציאות הטומאה אינה קיימת ואין אנו צריכים לדין 'טומאה בלועה'.

ולכן "ספוג שבולע משקין טמאין מטמא" רק משום ש"סוף משקה לצאת", כי לולי יציאת המשקה היה מקום לומר שמציאות הטומאה התבטלה (ולא משום 'טומאה בלועה'). וכן החרסים הבלועים משקין טמאים אינם מטמאים (אם לא הוסקו), כיוון שמציאות הטומאה התבטלה.

(חזקדי דוד תוספתא כלים פו הי"ט)

טהרת תנור שנשבר

שבת קודש ג' תמוז ה'תשע"ו

הלכות כלים פרק טז, הלכה א: תַּנּוּר גָּדוֹל – שְׁיָרָיו אַרְבָּעָה טְפָחִים, וְהַקָּטָן – שְׁיָרָיו רֻבּוֹ. כֵּיצַד? אִם נִשְׁאַר בַּגָּדוֹל אַרְבָּעָה וּבַקָּטָן רֻבּוֹ – מְקַבֵּל טֻמְאָה; פָּחוֹת מִכָּאן – אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. וְכֵן אִם נִטְמָא וְנִתְּצוֹ עַד שֶׁשִּׁיֵּר בּוֹ פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה בַּגָּדוֹל אוֹ פָּחוֹת מֵרֹב בַּקָּטָן – טָהוֹר.

לדעת חכמים במשנה (כלים פ"ה מ"א), תנור גדול שנשבר – אם נשאר בגבהו ארבעה טפחים, מקבל טומאה. וכן אם נטמא התנור ונשבר ונשאר בו שבר שגובהו ארבעה טפחים, אינו נטהר.

ולמסקנת הגמרא (חולין קכד, א) יש הבדל בין תנור שגובהו תשעה טפחים ומעלה, לתנור שגובהו שבעה טפחים ומטה. ובביאור הדבר נאמרו שתי שיטות (מלאכת שלמה ומשנה אחרונה כלים שם):

לשיטת רש"י (חולין שם ד"ה בתנורא) – תנור בן תשעה טפחים שנשבר אינו מקבל טומאה (ואם נטמא נטהר מטומאתו) אם אין בשבר ארבעה טפחים אפילו שיש בו רוב התנור. ולשיטה זו מקילים ומטהרים את התנור באחד משני התנאים: א. אין בו רוב התנור. ב. אם אין בו ארבעה טפחים.

לשיטת התוספות (נדה כו, ב ד"ה התחלתו) והר"ש (כלים שם) – תנור בן תשעה טפחים שנשבר אינו מקבל טומאה רק אם אין בשבר ארבעה טפחים, אבל אם יש בו ארבעה טפחים מקבל טומאה אף שלא נשאר רוב התנור. ותנור בן שבעה טפחים שנשבר אינו מקבל טומאה רק אם אין בשבר רובו של התנור אבל אם רוב התנור נשאר, הרי הוא טמא אף שאין בו ארבעה טפחים. כלומר, מחמירים, והשבר טהור רק אם כן נתקיימו שני התנאים: א. אין בו ארבעה טפחים. ב. אין בו רוב התנור.

ומדוע סתם הרמב"ם ולא חילק בין תנור בן תשעה טפחים לתנור בן שבעה טפחים?

מפרש ה'תפארת ישראל' (כלים שם,בועז אות ב) ששיטת הרמב"ם היא כשיטת התוספות והר"ש:

"תנור גדול שיריו ארבעה טפחים" היינו, תנור שהוא מתשעה טפחים ומעלה, ואפילו יש בו מאה אמה, אם נשבר ונשאר ממנו רק שבר קטן ביותר – כל זמן שיש בשבר ארבעה טפחים מקבל טומאה, ואם ניטמא לפני שבירתו נשאר בטומאתו.

"והקטן שיריו רובו" – תנור קטן מתשעה טפחים ואפילו קטן ביותר שנשבר, גם אם השבר פחות מארבעה טפחים, מקבל טומאה, ואם נטמא קודם השבירה אינו נטהר – כל זמן שרובו קיים.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ז־סיון־ג' תמוז תשע"ו

יום ראשון כ"ז סיון ה'תשע"ו

הִלְכוֹת טֻמְאַת אָכָלִין

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר הממלא בקילון אם המים הנשארים בקילון הם תלושים ברצון. ודין עצים שנפלו עליהם משקין לרצון ומי גשמים שלא לרצון. ודין כל המים שהם תלושים ברצון. ושמרי תרומה שנתן עליהם מים.

1 **א. הַמְמַלֵּא[2] בְּקִילוֹן[3] - הַמַּיִם הַנִּשְׁאָרִים בַּקִּילוֹן הֲרֵי**
2 **הֵן[4] תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים[5]; אֲבָל אַחַר**
3 **שְׁלֹשָׁה יָמִים אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[6], אֶלָּא אִם נִשְׁאַר**
4 **שָׁם מַשְׁקֶה - אֵינוֹ מַכְשִׁיר.**

2) מכשירין פרק ד משנה ט. 3) תעלה להמשיך את המים ממקום כינוסם למקומות רחוקים (רבינו בפירושו). 4) המים שנשארו בתעלה. 5) אם נתן לתוכם פירות תוך שלושה ימים משאיבת המים - הוכשרו. 6) מתקבל על הדעת, שבשעת שפיכת המים לתעלה לא היה רצונו שיישארו בה המים יותר משלושה ימים, ואם נשארו אינם שם ברצון (כסף משנה).

5 **ב. עֵצִים שֶׁנָּפְלוּ עֲלֵיהֶן מַשְׁקִין[7] בְּרָצוֹן, וְיָרְדוּ עֲלֵיהֶן**
6 **גְּשָׁמִים שֶׁלֹּא לְרָצוֹן, אִם רַבּוּ[8] - הֲרֵי כֻּלָּן שֶׁלֹּא**
7 **לְרָצוֹן. הוֹצִיאָן שֶׁיֵּרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים, אַף עַל פִּי**
8 **שֶׁרַבּוּ - הֲרֵי כֻּלָּן לְרָצוֹן[9]. הָיוּ רַגְלָיו אוֹ רַגְלֵי בְּהֶמְתּוֹ**
9 **מְלֵאוֹת טִיט, וְעָבַר בְּנָהָר וְרָחֲצוּ: אִם שָׁמַח - הֲרֵי**
10 **הַמַּיִם הָעוֹלִין עֲלֵיהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[10], וְאִם לָאוּ -**
11 **אֵינָן בְּרָצוֹן.**

7) משבעת המשקין המכשירים. 8) מי הגשמים מרובים מהמשקין שעל העצים. 9) במשנה כתוב: "אף על פי שרבו טמאין" ומפרש רבינו שהמדובר במשקין טהורים "ומה שאמרו טמאים" הכוונה הוכשרו לטומאה. ובבא זו אינה צריכה לגופה, שהרי זה פשוט מאוד, ונכתבה משום הבבא שלאחריה: "בלעו משקין טמאין אף על פי שהוציאם שירדו עליהן גשמים - טהורין". ובבא זו כתבה רבינו למעלה בפרק ט הלכה ו, [על פי ביאור התוספות יום טוב שם]. 10) כתנא קמא שם, נגד דעת רבי יהודה שאינו לרצון עד שיעשה מעשה.

12 **ג. הַמּוֹרִיד אֶת הַגַּלְגַּלִּים[11] וְאֶת כְּלֵי הַבָּקָר[12] בִּשְׁעַת**
13 **הַקָּדִים[13] לַמַּיִם כְּדֵי שֶׁיִּסָּתְמוּ הַסְּדָקִין שֶׁבָּעֵץ - הֲרֵי**
14 **הַמַּיִם הָעוֹלִין בָּהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן.**

11) אופני העגלה העשויים עץ. 12) כגון מרדע שנותנים על צוואר הבקר וידות המחרישה שם מעץ. 13) בימי הקיץ שרוח קדים (מזרחית) מנשבת ומייבשת את הלחלוחית שבעץ והוא מתבקע, ונותנים אותו במים כדי שיספוג לחלוחית ויסתתמו הסדקים.

15 **ד. הַמּוֹרִיד אֶת הַבְּהֵמָה לִשְׁתּוֹת - הַמַּיִם הָעוֹלִין**
16 **בְּפִיהָ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן, וּבְרַגְלֶיהָ אֵינָן כִּתְלוּשִׁין בְּרָצוֹן,**
17 **אֶלָּא אִם חִשֵּׁב שֶׁיּוּדְחוּ רַגְלֶיהָ. וּבִשְׁעַת הַחֹרֶף[14]**
18 **וְהַדֵּישׁ[15] - אַף שֶׁבְּרַגְלֶיהָ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[16]. הוֹרִידָהּ**
19 **חֵרֵשׁ[17] שׁוֹטֶה וְקָטָן, אַף עַל פִּי שֶׁחִשֵּׁב שֶׁיּוּדְחוּ**
20 **רַגְלֶיהָ - הַמַּיִם הָעוֹלִין בְּרַגְלֶיהָ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן;**
21 **שֶׁיֵּשׁ לָהֶן מַעֲשֶׂה וְאֵין לָהֶן מַחֲשָׁבָה[18].**

14) רבינו בפירושו למשנתנו גורס "בשעת היחף" ומפרש מחלת טלפיים הבאה מרוב הליכה והרחיצה במים צוננים מקילה את הכאב ומסירה את היגיעה. וגם כאן נראה לתקן ולכתבו כך. 15) רגילים היו לדוש את התבואה ברגלי הבהמות ומלאכה זו מייגעת מאוד. 16) ואפילו אם לא התכוון לכך, מפני שרוב בני אדם עושים זאת בכוונה, נידונה גם רחיצה שלא בכוונה כאילו התכוון בפירוש (רבינו שם). 17) שאינו שומע ואינו מדבר. 18) פירוש, מחשבתם אינה מועילה, מפני שהיא מעורפלת, ושל קטן אינה מפותחת כל צרכה.

22 **ה. הַטּוֹבֵל בַּמַּיִם - הֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ**
23 **תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[19]; אֲבָל הָעוֹבֵר בַּמַּיִם[20] - כָּל הַמַּיִם**
24 **שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[21].**

19) שהרי מרצונו נכנס למים כדי לטבול וידע שיעלה מים על גופו. 20) נהר בדרכו והוא מוכרח לעבור בו. 21) יותר היה נוח לו אילמלי לא היה נהר מפסיק את הדרך.

25 **ו. מִי שֶׁטָּבַל בְּנָהָר[22] וְהָיָה לְפָנָיו נָהָר אַחֵר וְעָבַר בּוֹ**
26 **- בִּטְלוּ הַשְּׁנִיִּים[23] אֶת הָרִאשׁוֹנִים[24], וַהֲרֵי הַמַּיִם**
27 **שֶׁעָלָיו אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. וְכֵן אִם דָּחֲהוּ חֲבֵרוֹ**
28 **לִשְׁכָרוֹ[25] אוֹ לִשְׁכַּר בְּהֶמְתּוֹ[26] - בָּטְלוּ הַמַּיִם**
29 **הָרִאשׁוֹנִים; אֲבָל אִם דָּחֲהוּ דֶּרֶךְ שְׂחוֹק[27] - לֹא בָּטְלוּ,**
30 **אֶלָּא הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁעָלָיו תְּלוּשִׁין לְרָצוֹן. טָבַל בְּנָהָר**
31 **וְעָלָה וְיָרְדוּ עָלָיו גְּשָׁמִים, אִם רַבּוּ עָלָיו גְּשָׁמִים[28] -**
32 **הֲרֵי בָּטְלוּ מַיִם הָרִאשׁוֹנִים, וַהֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁעָלָיו**
33 **אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן.**

22) והמים שעל גופו הם ברצון. 23) שאינם לרצון. 24) מפני שעברו מעל גופו בעברו בנהר השני. 25) הדוחה היה שיכור, שהרי אדם מפוכח לא ידחה את חבירו למים (ר"ש ורא"ש). 26) והיו עליה מים תלושין ברצון. 27) שיחקו זה עם זה ומתוך פעולות השחוק נפל זה למים. 28) מי הגשמים שירדו עליו מרובים על מי הנהר שעל גופו.

34 **ז. הַשָּׁט עַל פְּנֵי הַמַּיִם - הַמַּיִם הַנִּתָּזִין[29] אֵינָן תְּלוּשִׁין**
35 **בְּרָצוֹן[30], וְהַמַּיִם הָעוֹלִין עָלָיו תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. אִם**
36 **נִתְכַּוֵּן לְהַתִּיז עַל חֲבֵרוֹ - אַף הַנִּתָּזִין תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[31].**

29) על ידי תנועות איבריו. 30) השט אינו מעוניין בהתזת ניצוצות. 31) כמו בדחוהו דרך שחוק (למעלה הלכה ו).

ח. הָעוֹשֶׂה צִפּוֹר[32] בַּמַּיִם - הַמַּיִם הַנִּתָּזִין וְאֶת שֶׁבָּהּ אֵינָם תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן.

32) כלי עשוי מקנים והוא מיוחד לשחק בו בזריקה למים והמשתתפים במשחק אינם מעוניינים בהתזה ולא באיסוף מים לתוכו (רבינו בפירושו למשנתנו. והר"ש והרא"ש פירשו: מעלה אבעבועות על פני המים בנפיחת פה אגב שיטה).

ט. הַמּוֹדֵד אֶת הַבּוֹר לֵידַע עָמְקוֹ[33] - מַיִם הָעוֹלִין בְּיָדוֹ וּבַדָּבָר שֶׁמָּדַד בּוֹ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[34]. וְאִם מָדַד רָחְבּוֹ - מַיִם הָעוֹלִין בְּיָדָיו אוֹ בַּדָּבָר שֶׁמָּדַד בּוֹ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[35]. פְּשַׁט יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ לַבּוֹר לֵידַע אִם יֵשׁ בּוֹ מַיִם - הֲרֵי הַמַּיִם הָעוֹלִין בְּיָדוֹ אוֹ בְּרַגְלוֹ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[36]. פְּשָׁטָן לֵידַע כַּמָּה מַיִם שָׁם - הָעוֹלִין בָּהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן. זָרַק אֶבֶן לַבּוֹר לֵידַע אִם יֵשׁ בּוֹ מַיִם - מַיִם הַנִּתָּזִין אֵינָן בְּרָצוֹן[37], וְשֶׁעַל הָאֶבֶן[38] אֵינָן כִּתְלוּשִׁין.

33) ולשם כך הוא משקיע ידו או אמת מידה למים שבבור. 34) שהרי הוא רוצה שיעלו מים על ידו או על הקנה, כדי שידע עומק הבור. [ואף על פי שהוא מעוניין רק במים שהרטיבו את ההיקף העליון ולא באלה שלמטה ממנו, נידונים כולם כמרצון, מפני שאי אפשר בלי עליית המים בחלק התחתון של היד והקנה]. 35) כשהוא מודד את רוחב הבור אינו מעוניין שתושקע ידו במים ואם נרטבה אין זה מרצונו. כרבי עקיבא במשנתנו וגם רבי טרפון החולק עליו בדין רחבו, הודה לו בתוספתא שם הלכה ה. 36) כשהוא נוגע במים הוא מרגיש ואינו מעוניין שיעלו על ידו או רגלו. 37) אינו מעוניין בהתזה אלא בשמיעת קול החבטה. 38) אם יש אבן בבור ומקצתה בולטת הם כמחוברים ואינם מכשירים. [במשנה כתוב "טהורין" ופירש רבינו, וכן מפרשי המשנה האחרים, שאינם מכשירים לטומאה].

י. הַחוֹבֵט עַל הַשֶּׁלַח[39] חוּץ לַמַּיִם[40] - הַנִּתָּזִין מִמֶּנּוּ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן, שֶׁהֲרֵי רְצוֹנוֹ שֶׁיֵּצְאוּ. חָבַט עָלָיו וְהוּא בְּתוֹךְ הַמַּיִם - אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[41].

39) עור הבהמה שלא ניטל צמרו, וכדי לנקותו רוחצים אותו במים וחובטים אותו במקל. 40) אחר שהוציאו מן מי הרחיצה. 41) אינו מתכוון להוציא המים, שהרי יספוג מים אחרים במקומם.

יא. הַמַּיִם הָעוֹלִין בַּסְּפִינָה וּבָעֵקֶל[42] וּבַמְּשׁוּטוֹת - אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן; וּבַמְּצוּדוֹת וּבָרְשָׁתוֹת וּבַמְּכִמּוֹרוֹת[43] - אֵינָם תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן; וְאִם נֵעַר[44] - תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[45]. וְכֵן הַמַּיִם שֶׁעַל הַקַּסְיָה[46] שֶׁל שֻׁלְחָנוֹת[47] וְעַל הַשִּׁיפָּה[48] שֶׁל לְבֵנִים - אֵינָן בְּרָצוֹן; וְאִם נֵעַר - הֲרֵי אֵלּוּ בְּרָצוֹן.

42) רבינו מפרש מקום בספינה שמתאספים בו המים החודרים דרך הבקיעים הזעירים שבדופני הספינה. והרא"ש פירש: עוגן שמורידים בשלשלת עד קרקע הים או הנהר, כדי לעכב הליכת הספינה. 43) מצודות, רשתות ומכמורות הם כלים לצוד בהם בעלי חיים. 44) להוציא מהם המים. 45) מפני שהוא מעוניין בהוצאתם. 46) ציפוי. 47) כשיורדים גשמים מכסים השולחנים את שולחנותיהם העומדים בחוץ, כדי שהגשמים לא ירטיבו את הדברים שעליהם. 48) במשנה הגירסה: והסיפא, ופירש רבינו כיסוי ללבנים להגן עליהם מפני הגשם.

יב. הַמּוֹלִיךְ אֶת הַסְּפִינָה לַיָּם הַגָּדוֹל לְצָרְפָהּ[49], הַמּוֹצִיא מַסְמֵר לַגְּשָׁמִים לְצָרְפוֹ[50], הַמַּנִּיחַ אֶת הָאוּד[51] בַּגְּשָׁמִים לַעֲשׂוֹתוֹ פֶּחָם[52] - הֲרֵי הַמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן; אֲבָל הַמּוֹצִיא אֶת הַמַּסְמֵר וְאֶת הָאוּד לַגְּשָׁמִים לְכַבּוֹתָן[53] - אֵין הַמַּיִם שֶׁעֲלֵיהֶן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן.

49) דופני הספינה מתייבשים ומתבקעים כשאינם במים ומוליכים אותה למים כדי לחזקה על ידי סתימת הסדקים (ויש מפרשים לבדקה, אם היא שטה כראוי). 50) להקשותו. ברזל מלובן באש הניתן במים קרים הוא מתקשה ומתחזק. 51) עץ שמחתים בו את האש וחלק ממנו נשרף. 52) לכבות את הגחלת הבוערת ויישאר פחם להשתמש בו. 53) כדי שלא יוזק בהם, הרי זה ככופה קערה על הכותל, כדי שלא ילקה הכותל שנתבאר דינו למעלה (בפרק י"ב הלכה ג).

יג. שִׁלְשֵׁל אֶת הַמְּשֹׁלֶת[54] לַבּוֹר לְהַעֲלוֹת בָּהּ כְּלִי אוֹ קִיתוֹן[55], שִׁלְשֵׁל אֶת הַכַּלְכָּלָה[56] לַבּוֹר כְּדֵי שֶׁתִּשֵּׁב עָלֶיהָ הַתַּרְנְגֹלֶת[57] - אֵין הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[58].

54) שרשרת ובסופה וו מעוקם. 55) כוס לשתייה. 56) סל קטן. 57) ויעלה אותה. 58) שהרי אינו מעוניין כלל שתורטב המשולת או הכלכלה.

יד. הַמְמַחֵק אֶת הַכִּרְשָׁה[59] לְהָסִיר הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ, וְהַסּוֹחֵט שְׂעָרוֹ[60] בִּכְסוּתוֹ - הַמַּיִם הַיּוֹצְאִין תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[61], וְהַנִּשְׁאָרִין אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[62], מִפְּנֵי שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁיֵּצְאוּ מִכֶּלֶן. וּכְרִשָׁה עַצְמָהּ הֵכְשָׁרָה, שֶׁבִּשְׁעַת פְּרִישָׁתָהּ מַכְשִׁירִין[63]. וְאִם נִתֵּק הַמַּיִם מֵעָלֶיהָ בְּכָל כֹּחוֹ - לֹא הֵכְשָׁרָה[64].

59) מין כרוב. המדובר, כשירדו עליה גשמים במחובר או בתלוש שלא לרצון והוא מקנחה ומעביר את המים. 60) שנרטב שלא ברצונו. 61) שהרי רוצה בהעברתם וביציאתם. 62) אף על פי שעברו ממקום למקום. ואין זה דומה לנטלה לשפכה שבפרק י"ב הלכה ח, מפני שלא נתקיימה מחשבתו, שהרי רצונו שיצאו לגמרי. פסק כרבי יוסי נגד תנא קמא, מפני שזה דומה לדין מרעיד את האילן (שם משנה ב) ובית הלל עומדים שם בשיטתו. 63) המים שיצאו מכשירים אותה ברגע שפירשו ממנה ברצונו. 64) מפני שנתלשו כהרף עין לא הייתה נגיעה בשעת פרישה.

טו. הַמַּרְעִיד[65] אֶת הָאִילָן לְהַשִּׁיר[66] מִמֶּנּוּ אֲכָלִין אוֹ

לְהַשִּׁיר טֻמְאָה[67] - הַמַּיִם הַנִּתָּזִין מִמֶּנּוּ אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[68]. הִרְעִידוֹ לְהַשִּׁיר מִמֶּנּוּ מַשְׁקִין[69] - הֵיוֹצְאִין הֲרֵי הֵן תְּלוּשִׁין; וְהַנִּשְׁאָרִין בּוֹ[70], אַף עַל פִּי שֶׁנָּשְׁרוּ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְכַּוֵּן שֶׁיֵּצְאוּ מִכֻּלּוֹ. וְכֵן אִם נִתְּזוּ[71] עַל הַמְּחֻבָּרִין - אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[72].

65) מנענע את האילן והוא רועד. 66) להפיל. 67) המונחת בענפי האילן. 68) שהרי לא נתכוון להוריד את המים. 69) התכוון להפיל משקין שעליו. 70) באילן. 71) על ידי הרעידה. 72) ואם נגעו פירות תלושים במים שעל המחוברים אינם מוכשרים [פירוש זה מסלק השגתו של הראב"ד]. ומשמע, שאם ניתזו על תלושים - מכשירים אף על פי שלא התכוון שיפלו עליהם, שהרי נתקיימה מחשבתו להורידם מן המחוברים. ואם נתכוון שיפלו על המחוברים, אותם מים מכשירים פירות תלושים.

טז. הַמַּרְעִיד[73] אֶת הָאִילָן[74] וְנָפַל עַל חֲבֵרוֹ, אוֹ סֹכָּה[75] וְנָפְלָה עַל חֲבֵרְתָּהּ, וְתַחְתֵּיהֶן זְרָעִים וִירָקוֹת מְחֻבָּרִים לַקַּרְקַע, וְנָפְלוּ הַמַּיִם עַל הַפֵּרוֹת הַמְּחֻבָּרִין שֶׁתַּחְתֵּיהֶן - אוֹתָן הַמַּיִם שֶׁבַּזְּרָעִים וְשֶׁבַּיְּרָקוֹת אֵינָן תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[76].

73) שם משנה ג. 74) בכוונה להשיר מים. 75) פירוש, ענף, מלשון המקרא (שופטים יוד, מט): ויקחו איש שוכה. 76) ואינם מכשירים את הנוגע בהם, מפני שלא התכוון שיפלו על אותם זרעים. ואם נפלו על תלושים מכשירים אף על פי שלא התכוון להם (כסף משנה).

יז. שְׁמָרִים[77] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶן מַיִם[78] - כְּבָר בֵּאַרְנוּ בִּתְרוּמוֹת שֶׁהָרִאשׁוֹן[79] וְהַשֵּׁנִי[80] אָסוּר לְזָרִים; וְשֶׁל הֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת[81] - אַף הַשְּׁלִישִׁי אָסוּר; וְשֶׁל קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ - לְעוֹלָם אָסוּר; וְשֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[82] הַוַּדַּאי[83] - רִאשׁוֹן בִּלְבַד אָסוּר[84]. כֵּשֵׁם שֶׁאָמְרוּ לְעִנְיַן אִסּוּרָן, כָּךְ אָמְרוּ לְעִנְיַן הֶכְשֵׁרָן. כְּגוֹן שֶׁנִּתְמַדּוּ מֵאֲלֵיהֶן[85] וְהָיְתָה בְּהֵמָה שׁוֹתָה[86] רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן. שֶׁאִם הָיָה הָאָדָם הוּא שֶׁמֵּסִיר הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּאֲלֵיהֶן נָפְלוּ - כֵּיוָן שֶׁחִשְׁבָּן וְהִקְפִּיד עֲלֵיהֶן מַכְשִׁירִין[87].

77) שמרי יין. 78) לעשות תמד. 79) התמד הראשון. 80) אחר התמד הראשון נתן מים פעם שנייה. 81) לצורך תיקונים בבית המקדש והדומה להם, לא להקרבת קרבנות על המזבח. 82) כל אדם מישראל חייב להפריש מפירותיו שני עישורים, עישור ראשון ניתן ללויים ודינו כחולין (אחר שהופרשה ממנה תרומת מעשר), ועישור שני ("מעשר שני בשנות א, ב, ד ו־ה בכל שמיטה) הוא רכוש בעלים ונאכל רק בתוך חומות ירושלים בטהרה. ולפני הפרשות אלו הפירות הם טבל ואסורים באכילה. 83) שהופרש מטבל וודאי, להוציא מעשר שני מפירות שנקנו מעם הארץ, שאינו נאמן על המעשרות ופירותיו הם ספק מעושרים. ומלמדנו רבינו שהתמד הראשון של מעשר שני מפירות אלה מותר לשתותו חוץ לירושלים, מפני שאיסור תמד הוא חומרא דרבנן, לא גזרו על הספק. 84) לאכלו חוץ לירושלים. 85) שנפלו שם מים מאליהם בלי כוונת הבעלים, שאם נתן בכוונה אין מקום לדון אם מכשירים או לו, שהרי בנתינתו החשיב את התמד למשקה, אבל כשאין כאן כוונה, אנו אומרים שהשמרים מקלקלים את המים ויצאו מתורת משקה. [כך פירשו התוספות שם, ונראה שגם דעת רבינו כן. שהרי כתב סתם "מים" ולא כתב "מי גשמים" שצריכים מחשבה, כמו שאמרו בגמרא שם בתחילת השקלא וטריא]. ואף על פי כן עד שני בתרומה מכשירין וכו', מפני שחשובים משקה לעניין איסור, חשובים גם כן לעניין הכשר. 86) שאם היה אדם שותה הרי החשיב את התמד כמשקה (גמרא שם). 87) אפילו בחולין ואפילו עד אלף.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר פירות שירד הדלף לתוכם ועירבן, והמעלה פירותיו לגג מפני הכנימה וכו'. המוליך חטים לטחון וירדו עליהם גשמים וכו'. חבית שהיא מליאה פירות שנתנה בתוך המשקין או איפכא. הרודה פת חמה ונתנה על פי חבית של יין וכו'. המרבץ ביתו במים טהורים או טמאים ונתן בו חיטים. המעלה שקים מלאים פירות מהנהר ונתן זה על גב זה. הנופח בעדשים לבודקן והנושך באוכל ונפל האוכל וכו'.

א. פֵּרוֹת[2] שֶׁיָּרַד הַדֶּלֶף לְתוֹכָן וְעֵרְבָן כְּדֵי שֶׁיִּתְנַגְּבוּ[3] - לֹא הֶכְשְׁרוּ[4].

2) מכשירין פ"ה מ"ג. 3) מתוך שהמים יתפזרו לכל הפירות. 4) שהרי אינו רוצה להרטיב את הפירות.

ב. הַמַּעֲלֶה[5] פֵּרוֹתָיו לַגַּג מִפְּנֵי הַכִּנִּימָה[6] וְיָרַד עֲלֵיהֶן הַטַּל - לֹא הֶכְשְׁרוּ; וְאִם נִתְכַּוֵּן שֶׁיֵּרֵד עֲלֵיהֶן הַטַּל - הֶכְשְׁרוּ. לְפִיכָךְ, אִם הֶעֱלוּם חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, אַף עַל פִּי שֶׁחִשְׁבוּ שֶׁיֵּרֵד הַטַּל עֲלֵיהֶן - לֹא הֶכְשְׁרוּ; שֶׁיֵּשׁ מַעֲשֶׂה לָהֶן[7] דִּין תּוֹרָה[8], וְאֵין לָהֶן מַחֲשָׁבָה[9] אֲפִלּוּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[10]. הָפְכוּ בָהֶן קְטַנִּים[11] עַל הַגַּג - הֲרֵי אֵלּוּ מֻכְשָׁרִין; שֶׁאִם הָיְתָה מַחֲשָׁבָה שֶׁל קָטָן נִכֶּרֶת מִתּוֹךְ מַעֲשָׂיו - מַחֲשַׁבְתּוֹ מוֹעֶלֶת מִדִּבְרֵיהֶן[12].

5) שם פ"ו מ"א. 6) כדי שיצאו התולעים מן הפירות. כנימה - תולעים. 7) מעשיהם מועילים בין לחומרא ובין לקולא. 8) חולין יג, א. 9) מחשבתם אינה מועילה. 10) שם. 11) והוכיחו בזה, שהם מתכוונים שירד הטל על כל הפירות. 12) שם. ומובן שאינה מועילה להקל אלא להחמיר. רבינו מדייק וכותב "קטנים" "קטן", ומשמע שמחשבת חרש ושוטה הניכרת מתוך מעשיהם - אינה מועילה אפילו מדבריהם.

ג. הַמַּעֲלֶה[13] אֶת הָאַגֻּדּוֹת[14] וְאֶת הַקְּצִיעוֹת[15] וְאֶת הַשּׁוּם לַגַּג בִּשְׁבִיל שֶׁיִּמְתִּינוּ[16], וְיָרַד עֲלֵיהֶן הַטַּל - לֹא הֶכְשְׁרוּ. וְאֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְהַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהַטַּל יוֹרֵד[17] - הֲרֵי זֶה בִּרְצוֹנוֹ; שֶׁהֲרֵי לֹא הֶעֱלָם אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּמְתִּינוּ.

13) שם מ"ב. 14) אגודות ירק. 15) גושי דבילה. 16) שיתקיימו זמן ארוך (רבינו בפירושו, ראה למעלה פי"א הי"ג). 17) בלילה. [והר"ש מפרש, שיתלחלחו מאליהם מן הלחלוחית שתצא מהם, שאינה מכשירה].

ד. הַמּוֹלִיךְ חִטִּין[18] לִטְחוֹן וְיָרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים, אִם שָׁמַח[19] - הֵכְשִׁרוּ. הָיוּ זֵיתָיו נְתוּנִין בַּגַּג וְיָרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים, אִם שָׁמַח - הֵכְשִׁרוּ. הַחַמָּרִים[20] שֶׁהָיוּ עוֹבְרִים בַּנָּהָר וְנָפְלוּ שַׂקֵּיהֶן בַּמַּיִם וְהֶעֱלוּם, אִם שָׁמְחוּ - הֵכְשִׁרוּ הַפֵּרוֹת, וְהַמַּיִם שֶׁעַל הַשַּׂקִּין הִנָּם תְּלוּשִׁין בְּרָצוֹן[21], שֶׁהֲרֵי שָׂמְחוּ[22].

18) שם פ"ג מ"ה. 19) חטים שרויות במים, מוציאות קמח יותר לבן. ואם הוא שמח, גילה דעתו שהוא מרוצה מהרטבתן. 20) מוליכי חמורים טעונים שקים מלאים תבואה. 21) ומכשירים פירות אחרים שיגעו בהם. 22) ואף־על־פי ששמחו על שהורטבו הפירות ולא על הרטבת השקים.

ה. שַׂק[23] שֶׁהוּא מָלֵא זֵרְעוֹנִים וְנָתוּן עַל גַּבֵּי הַנָּהָר[24] אוֹ עַל פִּי הַבּוֹר אוֹ עַל מַעֲלוֹת[25] הַמְּעָרָה[26] וְשָׁאֲבוּ[27] - הֵכְשִׁרוּ.

23) שם מ"א. 24) ולא בנהר ממש אלא במקום קרוב מאוד למים. 25) מדריגות שיורדים בהן למערה. 26) שיש בה מים, ועל המדריגות עצמן אין מים. 27) ספגו מים מן האוויר הרטוב.

ו. חָבִית[28] שֶׁהִיא מְלֵאָה פֵּרוֹת שֶׁנִּתְּנָה בְּתוֹךְ הַמַּשְׁקִין[29], אוֹ מְלֵאָה מַשְׁקִין שֶׁנִּתְּנָה בְּתוֹךְ הַפֵּרוֹת[30], וְשָׁאֲבוּ[31] - הֵכְשִׁרוּ. בְּאֵילוּ מַשְׁקִין אָמְרוּ? בְּמַיִם וּבְיַיִן וּבְחֹמֶץ[32]; אֲבָל שְׁאָר הַמַּשְׁקִין[33] אֵין מְשָׁאֲבִין[34] מִן הַחֶרֶס כְּדֵי שֶׁיַּכְשִׁירוּ הַפֵּרוֹת שֶׁבְּצִדָּן.

28) שם מ"ב. סתם חבית היא של חרס. 29) ולא שקעה כולה במשקין ולא נכנסו לתוכה. 30) והפירות נוגעים בדופני החבית מבחוץ. 31) את הלחלוחית המתמצה דרך דופני החרס. 32) של יין. 33) חמשה המשקין האחרים המכשירים. 34) אינם חודרים דרך דופני החבית.

ז. הָרוֹדֶה[35] פַּת חַמָּה וּנְתָנָהּ עַל פִּי חָבִית שֶׁל יַיִן: אִם הָיְתָה פַּת חִטִּין - לֹא הֵכְשִׁרָה[36]; וְאִם הָיְתָה שֶׁל שְׂעוֹרִים - הֵכְשִׁרָה, מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׂעוֹרִים שׁוֹאֲבוֹת[37]. וְכֵן אִם הָיָה[38] הַיַּיִן טָמֵא וְהָיְתָה פַּת חִטִּים - טְהוֹרָה; וְאִם הָיְתָה שְׂעוֹרִים - נִטְמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁאֲבָה מַשְׁקִין טְמֵאִין.

35) שם מ"ג. רודה - מוציא פת מן התנור. 36) המדובר בנילושו במי פירות, שאינם מכשירים, אבל כשנילושו במים הרי הוכשרו בלישה. 37) כר' יוסי שם. 38) במשנתנו נחלקו לענין טומאה, ורבינו סובר שהוא־הדין לענין הכשר.

ח. הַמְּרַבֵּץ[39] אֶת בֵּיתוֹ וְנָתַן בּוֹ חִטִּים וְטָנְנוּ[40]: אִם מֵחֲמַת הַמַּיִם - הֵכְשִׁרוּ, וְאִם מֵחֲמַת הַסֶּלַע[41] - לֹא הֵכְשִׁרוּ. הִמְכַּבֵּס אֶת כְּסוּתוֹ בַּעֲרֵבָה וְנָתַן בָּהּ חִטִּים וְטָנְנוּ: אִם מֵחֲמַת הַמַּיִם - הֵכְשִׁרוּ, וְאִם מֵחֲמַת הָעֲרֵבָה[42] - לֹא הֵכְשִׁרוּ.

39) שם מ"ד. מרבץ - זולף מים על הרצפה כדי שלא יעלה האבק. 40) הורטבו. וכמוה מצאנו במועד קטן ו, ב: אם היתה שדה מטוננת. 41) ספגו לחלוחית עצם סלע הריצפה. [הר"ש מפרש, סלע היינו אבן הנמצאת במקום מששת ימי בראשית, ואבנים כאלו מוציאות רטיבות, ודינה כזיעת בתים]. 42) במשנה: "מחמת עצמן", ויש גורסים "עצמה". וכך היא גירסת רבינו. [ונאמרו פירושים שונים דחוקים מאד, ומתקבל על הדעת פירושו של הראב"ד בהשגותיו כאן, שאם נתן החיטים בעריבה עד שיתלחלחו מן המים הוכשרו, אבל אם נתנן בשביל העריבה עצמה, פירוש שלא מצא מקום נוח יותר להניח בו את החיטים - לא הוכשרו. וסגנונו מוכיח, שאינו משיג אלא מפרש דברי רבינו].

ט. הַטּוֹמֵן[43] פֵּרוֹת בְּחוֹל כְּדֵי שֶׁיַּרְטִיבוּ - הֵכְשִׁרוּ[44]. הַטּוֹמֵן בַּטִּיט הַנָּגוּב: אִם יֵשׁ בּוֹ מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ[45] - הֵכְשִׁרוּ, וְאִם לָאו - לֹא הֵכְשִׁרוּ.

43) שם. 44) שאין חול בלי מים שנבלעו בו (ר"ש). 45) נשאר בטיט לחלוחית, שתספיק להרטיב את היד הנוגעת בה.

י. הַמְרַבֵּץ[46] אֶת גָּרְנוֹ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[47] שֶׁמָּא יֵכְשְׁרוּ חִטָּיו[48] אִם טָנְנוּ בּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא שָׂמֵחַ[49].

46) שם. 47) אינו מחוייב לחשוש. 48) שיניחן שם אחר־כך. 49) שישמח אם יטננו. וטעמו של דבר, מפני היובש שבגורן, המים נבלעים מהר (על־פי פירוש הרא"ש במשנתנו. וכן יש להבין גם דברי רבינו שם).

יא. הַמְלַקֵּט[50] עֲשָׂבִים כְּשֶׁהַטַּל יוֹרֵד עֲלֵיהֶן לְחַפּוֹת בָּהֶן הַחִטִּין[51] - לֹא הֵכְשִׁרוּ; וְאִם נִתְכַּוֵּן לְכָךְ[52] - הֵכְשִׁרוּ.

50) שם. 51) כדי שיספגו לחלוחית שבעשבים שאינה מכשירה, אבל לא נתכוון לטל. [במשנה כתוב "להטן בהם חיטים", ופירשו ה'ברטנורא' וה'תפארת ישראל': שירטיבו, ורבינו כתב "לחפות". ונראה שהוא מפרש גם־כן את המשנה כמותם]. 52) לטל שעליהם.

יב. הַמְרַבֵּץ[53] אֶת בֵּיתוֹ בְּמַיִם טְמֵאִים וְנָתַן בּוֹ שְׁבֻלִּים וְטָנְנוּ: אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶן מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ[54] - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין, וְאִם לָאו - טְהוֹרִין.

53) תוספתא שם פ"ב ה"א. 54) נתבאר למעלה בהלכה ט.

יג. הַנּוֹעֵר[55] אֲגֻדָּה שֶׁל יָרָק שֶׁהָיוּ עָלֶיהָ מַשְׁקִין וְיָרְדוּ מִצַּד הָעֶלְיוֹן לַצַּד הַתַּחְתּוֹן - לֹא הֵכְשַׁר[56].

55) מנענע את האגודה, כדי להוריד את המים שעל הירקות (שם מ"א מ"ד). 56) מכיוון שהוא התכוון שירדו לגמרי מן הירק, הרי לא נעשית מחשבתו.

יד. הַמַּעֲלֶה[57] שַׂקִּין מְלֵאִין פֵּרוֹת מִן הַנָּהָר וּנְתָנָן זֶה

עַל גַּבֵּי זֶה[58] - הֶכְשֵׁר הַתַּחְתּוֹן בַּמַּיִם שֶׁיָּרְדוּ לוֹ מִן הָעֶלְיוֹן, שֶׁהֲרֵי בִּרְצוֹנוֹ הִנִּיחַ זֶה עַל גַּבֵּי זֶה.

57) שם. 58) וידע שהמים משק העליון ירדו לתחתון.

טו. הַנּוֹפֵחַ[59] בַּעֲדָשִׁים לְבָדְקָן אִם הֵן יָפוֹת[60] וְהֵזִיעוּ - הֶכְשְׁרוּ בְּהֶבֶל פִּיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתּוֹלְדוֹת הַמַּיִם[61]. וְכֵן הָאוֹכֵל שֶׁמְּשִׁמִּין[62] בְּאֶצְבַּע - הֶכְשְׁרוּ בְּמַשְׁקֶה פִּיו וְשֶׁעַל אֶצְבָּעוֹ.

59) שם מ"ו. 60) המדובר בעדשים טחונות, והוא בודק אותן לדעת אם הן נוחות להתבשל ונופח עליהן, ואם הן מתלחלחות מהר, סימן שהן סופגות את ההבל ויספגו מהר גם את מי הבישול (רבינו בפירושו למשנתנו). 61) שדינן כמים לענין הכשר, כמבואר למעלה פ"י ה"ב. 62) הרוצה לאכול שומשמין, מלחלח אצבעו ברוק שבפיו ומניחה עליהם והם נדבקים בו, ואחר־כך מכניס אצבעו לפה ומורידם.

טז. נָשַׁף[63] בְּאֹכֶל וְנָפַל הָאֹכֶל - הֲרֵי הַמַּשְׁקֶה שֶׁעַל הָאֹכֶל שֶׁלֹּא לְרָצוֹן[64]. הָיָה אוֹכֵל זֵיתִים פְּצוּעִים[65] וּתְמָרִים רְטֻבּוֹת וְכֹל שֶׁהוּא רוֹצֶה לָמֹץ אֶת גַּרְעִינָתוֹ[66], וְנָפַל[67] מִפִּיו - הֲרֵי הַמַּשְׁקֶה שֶׁעָלָיו בְּרָצוֹן[68]. הָיָה אוֹכֵל זֵיתִים נְגוּבִין וּתְמָרִים יְבֵשׁוֹת וְכֹל שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לָמֹץ אֶת גַּרְעִינָתוֹ, וְנָפַל מִפִּיו - הֲרֵי הַמַּשְׁקֶה שֶׁעָלָיו שֶׁלֹּא בְּרָצוֹן.

63) טבול־יום פ"ג מ"ו. 64) ואינו מכשיר את הפירות שיגעו בו, מפני שאינו רוצה שרירו ירטיב את פיסת הלחם לפני שתגיע לפיו וילעוס. 65) והם רטובים מהשמן שבהם. 66) כדי להוציא ממנו מעט הלחלוחית שבו. 67) הגרעין. 68) מפני שאי־אפשר למוץ מבלי להרטיבו בריר שבפיו, החשיבו ונעשה משקה, ולפיכך מכשיר את הפירות שנגעו בו לרצונו.

יז. עֲלָשִׁין[69] שֶׁלִּקְּטָן[70] לִבְהֵמָה[71] וְהֵדִיחָן[72], וְחִשֵּׁב עֲלֵיהֶן לְאָדָם אַחַר כָּךְ - כְּבָר בֵּאַרְנוּ[73] שֶׁהֵן צְרִיכִים הֶכְשֵׁר שֵׁנִי[74]. וְאִם הָיָה עֲלֵיהֶן מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ כְּשֶׁחִשֵּׁב עֲלֵיהֶן לְאָדָם - הֲרֵי אֵלּוּ מֻכְשָׁרִין[75].

69) מין עשב שבעיקרו הוא מאכל בהמה, ויש בני אדם שאוכלים אותו, ובלשונות לעז רבות נקרא "ציקוריה". 70) ברייתא חולין קכח, ב. 71) כדי להאכילם לבהמה. 72) ולא הוכשרו, מפני שמאכל בהמה אינו מקבל טומאה. 73) למעלה פ"ג ה"ג. 74) ההדחה בזמן שהיו מאכל בהמה, אינו מועילה להכשירם אחר שנעשו מאכל אדם. 75) הוכשרו במשקה טופח שעליהם. תוספתא עוקצין פ"ג ה"א.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר המים שמטמאים ומתטמאים לרצון ושלא לרצון ואותם שאין מטמאים אלא לרצון. המים שהם בחזקת טהרה בימות הגשמים או כשפסקו. גבא שנפל לתוכו יין או חלב או דבש או שמן. מי תמצית שלא פסקו. ומי שהיה אוכל תרומה בידים טמיאות והכניס ידו לתוך פיו. ודין האשה שהיתה אוכלת תרומה שאינה מוכשרת והיתה גורפת התנור הטמא והכה הקוץ ויצא ממנה דם וכו'.

א. מַיִם שֶׁבַּכֵּלִים[2] - מִתְטַמְּאִין בֵּין לְרָצוֹן בֵּין שֶׁלֹּא לְרָצוֹן, וּמְטַמְּאִין אֳכָלִים וְכֵלִים[3] בֵּין שֶׁנָּפַל עֲלֵיהֶן בְּרָצוֹן בֵּין שֶׁלֹּא נָפַל עֲלֵיהֶן בְּרָצוֹן. אֲבָל מַיִם שֶׁבַּקַּרְקָעוֹת, כְּגוֹן מֵי בוֹרוֹת[4] שִׁיחִין[5] וּמְעָרוֹת[6] וּמֵי גְבָאִים[7] שֶׁאֵין בָּהֶם אַרְבָּעִים סְאָה[8] - אֵין מִתְטַמְּאִין אֶלָּא לְרָצוֹן וְאֵין מְטַמְּאִין אֶלָּא בְּרָצוֹן. כֵּיצַד? מַיִם שֶׁבַּקַּרְקַע שֶׁאֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה, בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁאוּבִין[9] בֵּין שֶׁאֵינָן שְׁאוּבִין[10], שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן הַמֵּת אוֹ שֶׁהָלַךְ בָּהֶן הַטָּמֵא - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין[11]. אֲבָל אִם שָׁתָה מֵהֶן אָדָם טָמֵא אוֹ שֶׁמִּלֵּא מֵהֶן בִּכְלִי טָמֵא אוֹ שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכָן מַשְׁקִין טְמֵאִין בְּרָצוֹן - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן בַּקַּרְקַע. שָׁתָה מֵהֶן הַטָּהוֹר אַחַר שֶׁנִּטְמְאוּ בַּקַּרְקַע אוֹ שֶׁמִּלֵּא מֵהֶן בִּכְלִי טָהוֹר - נִטְמָא הַשּׁוֹתֶה[12] וְנִטְמָא הַכְּלִי, שֶׁהֲרֵי בְּרָצוֹן שָׁתָה אוֹ מִלֵּא. נָפַל[13] לְתוֹכָן[14] כֹּפֶר שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי הוּא טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה, שֶׁאֵין מִתְטַמְּאִין[15] אֶלָּא לְרָצוֹן. לְפִיכָךְ, אִם הִדִּיחַ יָדוֹ וְהוֹצִיא הַכֹּפֶר - נִטְמָא הַכֹּפֶר בַּמַּיִם שֶׁבְּיָדָיו, שֶׁהֲרֵי הֵן בְּרָצוֹן[16].

2) מקוואות פ"א מ"ב. 3) נתבאר בפ"ז מהל' אבות הטומאות ה"א, שחכמים גזרו על המשקין שיטמאו כלים, ועל אוכלין לא גזרו. 4) בור עגול ועמוק. 5) ארוכים וצרים. 6) מקורות, מכוסות מלמעלה. 7) גומא לא עמוקה שנתקבצו בה מים. 8) ואם יש בהם ארבעים סאה, יתבאר דינם בהל' מקוואות פ"ט. 9) ששאבו מים בכלים ושפכום לתוכם. 10) שנמשכו מנהר או שנקווה בהם מי גשמים. 11) אף־על־פי שעבר מרצון, לא נטמאו המים מפני שהוא התכוון להגיע לצד השני, אבל אינו מעוניין בנגיעה במים, והרי זה דומה לעבר בנהר שבפי"ג ה"ה. 12) נתבאר בפ"ח מהל' אבות הטומאות ה"י־יא, שהשותה רביעית משקין טמאים נטמא גופו מדרבנן. 13) מעצמו. 14) למים שנטמאו. 15) צ"ל שאין מטמאין. 16) [הראב"ד הקשה, למה צריך כאן רצון, הלא המים שבידיו הם תלושים, ותלושים מטמאים בין לרצון ובין שלא לרצון, כמו שכתב רבינו בתחילת הלכה זו? אמנם הראב"ד לשיטתו שאל כענין, אבל רבינו ישיב כהלכה לשיטתו (למעלה פי"ב ה"ג) שמשקין אינם נקראים תלושים אם לא נתלשו ברצון, ומה שכתב בתחילת ההלכה "מים שבכלים", הכוונה למים שנתלשו ברצון. ואפשר גם לפרש שמדובר כאן במים טהורים, ומה שאמר נטמא, פירושו - הוכשרה] (ראה כסף־משנה, ולא נתבארו לי דבריו).

ב. מֵי גְבָאִים[17] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִמַּיִם שֶׁבַּקַּרְקָעוֹת, כְּגוֹן מֵי בוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת וּמֵי תַּמְצִית[18] שֶׁפָּסְקוּ[19] וּמִקְוָאוֹת[20] שֶׁאֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה שֶׁנִּטְמְאוּ[21], וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים וְרַבּוּ מֵי גְשָׁמִים עֲלֵיהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁטְפוּ[22] - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין[23]. לְפִיכָךְ, כָּל

1 הַמַּיִם שֶׁבְּקַרְקָעוֹת, כְּגוֹן מֵי גְבָאִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן,
2 בִּשְׁעַת הַגְּשָׁמִים - הַכֹּל בְּחֶזְקַת טָהֳרָה[24].

17) שם מ"ד. 18) גשמים היורדים על ההרים והמים מתמצים (מבעבעים מכוח הזחילה) ונופלים לעמק. 19) שפסקו הגשמים, וגם הזחילה נגמרה (ברטנורא). 20) בורות מרובעים. 21) כגון ששתה מהם אדם טמא או מילא בכלי טמא. 22) לא עברו על גדותם. [מפירושו למשנתינו משמע שמדובר כשעברו ויש לתלות שגרפו את המים הטמאים. ונראה שחזר בו כאן]. 23) מפני שמי הגשמים מבטלים אותם כמו שנתבאר למעלה פ"ב ה"ג, בדין מי שפיכות. ואין אנו חוששים שמא שתה מהם הטמא אחר שנפלו שם גשמים ונטמאו שנית, מפני שבתקופת הגשמים אין עוברי דרכים מצויים, ומים אפשר למצוא בכל מקום, ואין להניח שעובר דרך בודד פנה לבור לשתות ממנה. 24) מתקבל על הדעת כמעט ללא ספק, שהם טהורים.

3 ג. פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים[25] - הַקְּרוֹבִין לָעִיר[26] אוֹ לַדֶּרֶךְ
4 טְמֵאִין, שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת שֶׁשָּׁתָה מֵהֶן הַטָּמֵא וְשֶׁמִּלְּאוּ
5 מֵהֶן בְּכֵלִים טְמֵאִין[27], וְהָרְחוֹקִים טְהוֹרִים[28] עַד
6 שֶׁיְּהַלְּכוּ רֹב הָאָדָם. הִלְּכוּ[29] - הַכֹּל בְּחֶזְקַת טֻמְּאָה,
7 שֶׁהַהוֹלְכִים בְּשַׁיָּרוֹת מְמַלְּאִין וְשׁוֹתִין מֵהֶן. בַּמֶּה
8 דְּבָרִים אֲמוּרִים?[30] בְּגֶבֶא שֶׁאֶפְשָׁר לִשְׁתּוֹת מִמֶּנָּה;
9 אֲבָל בְּגֶבֶא שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִשְׁתּוֹת מִמֶּנָּה[31] אֶלָּא בִּדְחַק
10 גָּדוֹל - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה, (שֶׁהֵם בְּחֶזְקַת
11 טְהוֹרִין) עַד שֶׁיִּמָּצֵא מְקוֹם פַּרְסוֹת רַגְלֵי אָדָם[32] אוֹ
12 פַּרְסוֹת רַגְלֵי בְּהֵמָה גַּסָּה[33] נִכֶּרֶת בּוֹ. אֲבָל מָצָא
13 פַּרְסוֹת רַגְלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה[34] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, שֶׁאֶפְשָׁר
14 שֶׁיָּרְדָה[35] וְשָׁתָת.

25) שם. 26) הגבאים והבורות הנמצאים במקום קרוב לעיר. 27) בני העיר הטמאים שתו ומילאו בכלים. 28) מפני שאין דרכם של אנשים ללכת בדרכים שנתקלקלו בימות הגשמים. 29) התחילו בני אדם רבים לעבור בדרכים. 30) תוספתא, מקוואות פ"א ה"ג. 31) בלי טורח גדול. 32) על יד הגבא, שזו הוכחה שבא לשם אדם, ויש לחוש שהיה טמא ושתה או מילא בכלים טמאים. 33) כגון חמור או סוס, ואפשר שאדם הגיע לגבא ברכיבה. 34) גדיים וטלאים. 35) בעצמה, בלי ליווי הרועה.

15 ד. חֶזְקַת[36] טִיט וּגְמוּמִיּוֹת[37] שֶׁבְּפִתְחֵי חֲנֻיּוֹת[38] בִּרְשׁוּת
16 הָרַבִּים בִּשְׁעַת הַגְּשָׁמִים שֶׁהֵן טְהוֹרִין[39]; פָּסְקוּ
17 הַגְּשָׁמִים - הֲרֵי הֵן כְּמֵי שְׁפִיכוּת[40]. וְשֶׁשַּׁוָּקִין[41] -
18 הוֹלְכִין בָּהֶן אַחַר הָרֹב. גֶּבֶא שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ יַיִן[42] אוֹ
19 חָלָב אוֹ דְבַשׁ - הוֹלְכִין בּוֹ אַחַר הָרֹב. נָפַל לְתוֹכוֹ
20 שֶׁמֶן[43], אַף עַל פִּי שֶׁהִקְפִּיאָהוּ[44] - הֲרֵי זֶה[45] מִתְטַמֵּא
21 וּמְטַמֵּא שֶׁלֹּא בְרָצוֹן, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לָצֵאת יְדֵי
22 צַחְצָחִית[46].

36) תוספתא, שם. 37) גומות. 38) החנוונים, וגם הבאים לחנות - שופכים שם מים עכורים. 39) חזקה (מתקבל על הדעת וקרוב לוודאי) שהם טהורים, מפני שמי הגשמים מרובים ומבטלים אותם, ואפשר שגם מעבירים אותם. 40) שנתבאר דינם למעלה בפ"ב הכ"ו. 41) הגר"א גורס בתוספתא "שבשווקים", ונראה שגם בדברי רבינו כאן הוא גורס כך. 42) שם ה"ב. 43) טמא, ושמן אינו מתערב במים. 44) על־ידי צינון והסירוהו מעל המים. 45) הגבא. 46) אי־אפשר שלא יישארו במים צחצוחי (טיפות זעירות) שמן, והם מטמאים גם שלא לרצון (ראה הלכה הבאה).

23 ה. שֶׁמֶן וּשְׁאָר הַמַּשְׁקִין חוּץ מִן הַמַּיִם - הֲרֵי הֵן
24 בַּקַּרְקַע כְּמוֹת שֶׁהֵן בַּכֵּלִים[47], דִּין אֶחָד הוּא[48].

47) זה למד רבינו מדין שמן שהקפיאוהו שבהלכה הקודמת. 48) דינם בקרקע כדין מים שבכלים, שנתבאר בה"א מפרק זה.

25 ו. מֵי תַּמְצִית[49] שֶׁלֹּא פָסְקוּ[50], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן
26 אַרְבָּעִים סְאָה, הוֹאִיל וְהֵם בַּקַּרְקַע וַהֲרֵי הַמַּיִם
27 נִמְשָׁכִין וּבָאִין לָהֶן - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְּאָה, וְאַף עַל
28 פִּי שֶׁשָּׁתָה מֵהֶן הַטָּמֵא וּמִלֵּא מֵהֶן בִּכְלִי טָמֵא אוֹ נָתַן
29 לְתוֹכָן מַיִם טְמֵאִים - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין לְכָל דָּבָר.

49) משנה, מקוואות פ"א מ"ו. 50) שמי גשמים זוחלים עוד מן ההרים ונמשכים (דין מי תמציות שפסקו, נתבארו למעלה ה"ב).

30 ז. מִי שֶׁהָיָה[51] אוֹכֵל תְּרוּמָה בְּיָדַיִם טְמֵאוֹת, כְּגוֹן
31 דְּבֵלָה שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרָה[52], וְהִכְנִיס יָדוֹ לְתוֹךְ פִּיו לִטֹּל
32 צְרוֹר[53]: אִם הָפַךְ[54] - נִטְמֵאת הַדְּבֵלָה בְּרִירוֹ; שֶׁהֲרֵי
33 נִטְמָא בְּיָד[55], מִפְּנֵי שֶׁעֲקָרוֹ[56]. וְאִם לֹא הָפַךְ -
34 טְהוֹרָה; שֶׁהַמַּשְׁקֶה שֶׁבְּפִיו קֹדֶם שֶׁיְּהַפְּכֶנּוּ אוֹ
35 יִמְצָצֶנּוּ לְהוֹצִיאוֹ דּוֹמֶה לְמַיִם שֶׁלֹּא נִתְלְשׁוּ אֶלָּא
36 הֵן עֲדַיִן בַּקַּרְקַע, שֶׁאֵין מִתְטַמְּאִין וְאֵין מְטַמְּאִין[57]
37 אֶלָּא בְּרָצוֹן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[58], וְזֶה אֵין רְצוֹנוֹ אֶלָּא
38 לִטֹּל הַצְּרוֹר. הָיָה פּוּנְדְּיוֹן[59] לְתוֹךְ פִּיו[60] וּפָשַׁט יָדוֹ
39 לִטְּלוֹ וְהַדְּבֵלָה בְּתוֹךְ פִּיו, אִם הִנִּיחוֹ לִצְּמָאוֹ[61] -
40 הֲרֵי זֶה הָרֹק כְּעָקוּר[62], וְנִטְמֵאת הַדְּבֵלָה מֵחֲמַת
41 מַשְׁקֵה פִּיו שֶׁנִּטְמָא מֵחֲמַת יָדָיו[63].

51) כלים פ"ח מ"י. 52) ולא נפסלה בנגיעת ידו. 53) הרגיש בצרור שנלחץ לתוך הדבילה. 54) בידו את הדבילה שבפיו, ומתוך כך הזיז את הריר ממקומו. 55) הריר נטמא בנגיעת היד, והוא מטמא את הדבילה אף־על־פי שלא הוכשרה לפני כן, שההכשר והטומאה באים כאחת כמו שנתבאר למעלה פ"ו ה"ה. 56) את הריר. ואפילו דבילה חולין מתטמאה אף־על־פי שידיים אינן מטמאות את החולין. והטעם, מפני שידיים עושות את המשקין ראשון לטומאה לטמא אפילו חולין מגזירת י"ח דבר (פ"ה מהל' אבות הטומאות ה"י (ראה השלמות שם) ופ"י ה"ו). ונקט תרומה לרבותא של הבבא הבאה, שאם לא הפך 'אפילו תרומה לא נטמאה' (ראה השלמות). 57) וגם אינם מכשירים. 58) למעלה בה"א. 59) מטבע של

מתכת. ולאו דווקא פונדיון אלא כל מטבע שהוא של מתכת. 60) בפיו (משנה, שם). 61) צמא היה ולא נמצאו מים תחת ידו, והכניס המטבע לתוך פיו, כדי לגרות את בלוטות הרוק שתוציאנה כמות רוק למעלה מהרגיל. 62) מפני שהוציאו בכוונה (ע"פ פירושו למשנתינו). 63) כמו שנתבאר למעלה בדין נטילת צרור.

1 **ח. הָאִשָּׁה[64] שֶׁהָיְתָה אוֹכֶלֶת אֳכָלִין שֶׁל תְּרוּמָה[65]**
2 **שֶׁאֵינָן מְכֻשָּׁרִין, וְהָיְתָה גוֹרֶפֶת[66] אֶת הַתַּנּוּר הַטָּמֵא[67],**
3 **וְהִכָּה הַקּוֹץ וְיָצָא מִמֶּנָּה דָּם, וּמָצְצָה אֶצְבָּעָהּ מִפְּנֵי**
4 **הַדָּם, אוֹ שֶׁנִּכְוִית וְנָתְנָה אֶצְבָּעָהּ בְּפִיהָ - נִטְמֵאת**
5 **הַתְּרוּמָה שֶׁבְּפִיהָ, שֶׁהֲרֵי רְצוֹנָהּ לְהוֹצִיא הַמַּשְׁקֶה[68]**
6 **מִפִּיהָ וּלְעָקְרוֹ בִּמְצִיצַת אֶצְבַּע.**

64) שם מי"א. 65) גם בחולין הדין כך, כמו שכתבנו בהלכה הקודמת, ונקט תרומה אגב ההלכה הקודמת. ראה השלמות להל' אבות הטומאות פ"ח ה"י. ומדובר באשה טהורה, ונקט אשה מפני שאין דרכם של אנשים לגרוף תנורים. [בבא ראשונה במשנתינו מלמדת דין אשה שנטף חלק מדדיה לתנור טהור, ומדובר באשה טמאה (רבינו הביא דין זה למעלה פ"י ה"ה). ובבא שניה – הדין שלפנינו כאן – מדבר במקרה הפוך, שהאשה טהורה והתנור טמא (רבינו בפירושו למשנתינו)]. 66) מוציאה את הגחלים. 67) ונטמאו ידיה באויר התנור, אבל גופה לא נטמא, שכלי חרס אינו מטמא אדם. 68) הרוק. נימוק זה נמשך לנכווית, אבל בדין הכה הקוץ, הדם מטמא את התרומה (על־פי פירושו למשנה).

יום שני כ"ח סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר הדברים שהם בשווקים בחזקת מוכשרים ובחזקת טומאה. ודין הדגים והציר שהם בחזקת הכשר. ואם נאמן עם הארץ עליהם לומר שלא הוכשרו. מי פירות שנתערבו בשאר משקים. והלוקח ציר מעם הארץ. הפירות בכל מקום, אם הם בחזקת טהרה. החולין אם יש בהם איסור טומאה ואם מותר לגרום להם טומאה. כל ישראל מוזהרים להיות טהורים ברגל.

7 **א. כָּל[2] הָאַגֻּדּוֹת[3] שֶׁבַּשְּׁוָקִים[4] וְכָל הַקְּמָחִים וְכָל**
8 **הַסְּלָתוֹת שֶׁבַּשְּׁוָקִים בְּחֶזְקַת מְכֻשָּׁרִין. הָאַגֻּדּוֹת - מִפְּנֵי**
9 **שֶׁדַּרְכָּן[5] לִזַּלֵּף הַמַּיִם עֲלֵיהֶן תָּמִיד[6]; וְהַקֶּמַח וְהַסֹּלֶת**
10 **- לוֹתְתִין[7] אוֹתוֹ וְאַחַר כָּךְ טוֹחֲנִין אוֹתוֹ. וְכֵן חִטִּין**
11 **שֶׁחוֹלְקִין אוֹתָן[8] בְּרֵחַיִם אַחַת לִשְׁתַּיִם וְאַחַת לְשָׁלֹשׁ[9]**
12 **כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מֵהֶן מַעֲשֵׂה קְדֵרָה[10], כְּגוֹן הָרִיפוֹת[11]**
13 **וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - חֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת מְכֻשָּׁרִין בְּכָל מָקוֹם,**
14 **בֵּין שֶׁל שְׁוָקִין בֵּין שֶׁל בָּתִּים[12], מִפְּנֵי שֶׁלּוֹתְתִין אוֹתָן**
15 **לְהָסִיר קְלִפָּתָן.**

2) מכשירין פרק ו משנה ב. 3) ירקות קשורים יחד. 4) שהוצאו לשוק למכירה. 5) של מוכרי ירקות. 6) כדי שלא יכמשו ושיהיו נראים טריים. 7) רוחצים במים כדי להסיר קליפת החיטין ויצא קמח לבן מבהיק. 8) שוברים אותן. 9) כל חיטה נשברת לשני חלקים או לשלושה. 10) תבשיל. 11) גריסים. מלשון המקרא (שמואל־ב יז, כ) ותשטח עליו הרפות. 12) שאנשים עושים לצורכי הבית לא למכירה. אבל סתם קמחים וסלתות שבבתים אינם מוכשרים, מפני שהטוחן חיטים לצורך עצמו אינו מקפיד כל כך על לבנונית הקמח והסולת כמו הטוחן למכירה. [במשנתנו כתוב "טמאים" ורבינו כאן מפרש - מוכשרים] (ראה הלכה הבאה).

16 **ב. כָּל אֵלּוּ שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת מְכֻשָּׁרִין - חֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת**
17 **טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל מְמַשְׁמְשִׁין בָּהֶן וְהֵן מְכֻשָּׁרִין.**
18 **וְעַל כֵּלָּן נֶאֱמָן עַם הָאָרֶץ לוֹמַר לֹא הֻכְשְׁרוּ. וְאֵין**
19 **צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאָר אֳכָלִין שֶׁאֵין לָהֶן חֲזָקָה[13], שֶׁעַם**
20 **הָאָרֶץ נֶאֱמָן לוֹמַר לֹא הֻכְשְׁרוּ.**

13) שאין אנשים רגילים לשפוך עליהם מים.

21 **ג. כָּל הַדָּגִים בְּחֶזְקַת מְכֻשָּׁרִין[14], וְאֵין עַם הָאָרֶץ**
22 **נֶאֱמָן עֲלֵיהֶן לוֹמַר לֹא הֻכְשְׁרוּ[15]. לְפִיכָךְ לְעוֹלָם**
23 **הַדָּגִים בְּחֶזְקַת טֻמְאָה. הַדָּגִים, בֵּין שֶׁצָּדָן בְּחֵרֶם בֵּין**
24 **בְּכָפּוּף בֵּין בִּמְצוֹדָה[16], אִם לֹא נִעַר אֶת הַמְּצוֹדָה**
25 **עֲלֵיהֶן - לֹא הֻכְשְׁרוּ[17], וְאִם נִעַר - הֻכְשְׁרוּ[18]. וְאֵין**
26 **עַם הָאָרֶץ נֶאֱמָן לוֹמַר: לֹא נִעַרְתִּי[19] אֶת הַמְּצוֹדָה**
27 **עֲלֵיהֶן, וַחֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת טֻמְאָה עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן לְצוּדָן**
28 **בְּטָהֳרָה[20].**

14) מובן מאליו, שהמדובר בדגים מתים, שהרי בעל חי אינו מקבל הכשר ולא טומאה, והוכשרו מפני המים שנשארו עליהם לאחר שהוצאו מן המים ומתו. 15) במשנתנו אמרו: "כל הדגים בחזקת טומאה ... וכל הציר בחזקת טומאה, ועל כולן עם הארץ נאמן לומר טהורין הן חוץ מן הדגה". ופירש שם רבינו, דגה הוא מין דגים שבזמן המשנה היה ידוע בשם זה, ומפירוש זה יוצא שעל דגים אחרים נאמן עם הארץ לומר לא הוכשרו, אולם כאן כתב שעל כל דגים אינו נאמן, וברור שהוא מפרש את המונח "דגה" כשם כולל לכל מיני דגים, כלשון הכתוב (שמות ז, יח): והדגה אשר ביאור תמות, וחזר בו מפירושו למשנה, רבינו אינו מפרש כאן למה אין עם הארץ נאמן על דגים כשם שהוא נאמן על הפירות, במשנתנו נימקו "מפני שמפקידין אותם אצל עם הארץ", ורבינו לא פירש שם כלום. והר"ש מפרש, שהרי נהגו חברים להפקיד פירות שלא הוכשרו אצל עם הארץ ומזה ראייה שהם נאמנים לומר לא הוכשרו, אבל דגים לא נהגו להפקיד אצלו. 16) חרם, כפיף ומצודה הם מיני רשתות ומכמורות לצידת דגים (תוספתא מכשירין פרק ג הלכה ז). 17) מפני שהמים שעליהם לא נתלשו ברצון. 18) מכיוון שעקר את המים ממקומם. 19) מפני שדרך שולי דגים לנער. 20) כדי למוכרם לאוכלי חולין בטהרה, ובמקרה זה הוא נשמר מלנער.

29 **ד. כָּל[21] הַצִּיר[22] בְּחֶזְקַת מְכֻשָּׁר[23]. וְצִיר טָהוֹר שֶׁנָּפַל**
30 **לְתוֹכוֹ מַיִם כָּל שֶׁהֵם - חֲרֵי הַכֹּל מַשְׁקֶה, וּמַכְשִׁיר**
31 **וּמִתְטַמֵּא[24] טֻמְאַת מַשְׁקִין[25]. לְפִיכָךְ חֶזְקָתוֹ טָמֵא[26].**
32 **נָפַל לְתוֹכוֹ[27] יַיִן דְּבַשׁ וְחָלָב[28] - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב[29].**

1 **וְכֵן מֵי פֵּרוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בִּשְׁאָר הַמַּשְׁקִין[30] - הוֹלְכִין**
2 **אַחַר הָרֹב. נִתְעָרְבוּ בְּמַיִם כָּל שֶׁהֵן - הֲרֵי הַכֹּל מַשְׁקֶה,**
3 **וּמִתְטַמֵּא טֻמְאַת מַשְׁקִין וּמַכְשִׁיר[31]. וְצִיר חֲגָבִים**
4 **טְמֵאִים אֵינוֹ מַכְשִׁיר, אֲבָל מִתְטַמֵּא טֻמְאַת מַשְׁקִין.**

21) משנה שם פרק ו, ח. 22) המתמצה מדגים. 23) פירוש, אם יגע בטומאה - ייטמא, כמו אוכלין שהוכשרו, ואף על פי שציר נקי אינו מקבל טומאה (בכורות כב, א), חוששים אנו שמא נתנו בו מים, וציר שנתערב בו מים מקבל טומאה. והמדובר בציר של עם הארץ, שאינו נאמן על הטהרות. 24) כשיגע בטומאה. 25) כרבי אליעזר בן יעקב במשנתנו. מלשון רבינו כאן משמע שמעט מים שנפלו לציר עושים את כל הציר משקה לקבל טומאה ולהכשיר. והראב"ד משיג ואומר שזה נגד גמרא ערוכה (שם כג, ב). רב נחמן אומר שם בפירוש, שאם לא רבו המים על הציר - אינו משקה, ודברי רבי אליעזר בן יעקב מתפרשים שם בציר של עמי הארץ, שעמי הארץ חשודים לתת מים בציר עד מחצה על מחצה, וכשהחבר מוסיף כל שהוא מים הרי רבו על הציר ולפיכך נעשו משקה. ותמיהה נוספת, שהרי רבינו כותב בהלכה ה שאם היה רוב ציר בטלו המים במיעוטם, ונמצאו דבריו סותרים אלה את אלה. ויישוב נכון לדברי רבינו יימצא אם נדייק יפה בפירושו למשנתנו. כתב שם: "שעשיית הציר הוא על ידי משקה", פירוש, הציר אינו מיץ הדגים לבדו, אלא שופכים עליהם מים ומוסיפים עליהם מלח ומתמצה רטיבות מן הדגים, ותערובת זו היא ציר רגיל. ולאחר מכן מוסיף רבינו וכותב: "אמנם יהיה הציר טהור, כשמוציאים הציר על ידי מלח או פירות שאינן מוכשרין (צריך להיות "מכשירין"). ברור, שהוא מפרש "ציר טהור" שאמר רבי אליעזר בן יעקב בציר שנעשה בלי כל תערובת מים ואם נתן בציר זה קצת מים הם מכשירים ומתטמאים. ומובן שכך יש לפרש גם דברי רבינו כאן. ורבינו לשיטתו (לקמן בהלכה זו עצמה), שמי פירות שנתערבו בהם מים כל שהם הכל משקה. ומעתה תתבאר בנקל גם הבבא הראשונה: "כל הציר בחזקת מוכשר". המדובר כאן (וכן במשנה שאמרו: כל הציר בחזקת טמא) בציר רגיל שנעשה על המים, וקיבל רבינו דעתו של ריש לקיש בשם רבי יהודה נשיאה (שם כב, א) שחוששים שמא נתן עם הארץ יותר ממחצה מים וצריך השקה (וכמותו פסק רבינו בפירוש לקמן בהלכה ה), בניגוד לדעת רב נחמן, שאין עם הארץ נותן יותר ממחצה. ובהתאם לכך יתפרשו יפה דבריו בכל הדינים הבאים. [ויש לציין, שהראב"ד כאן מדבר בלשון רכה בלי כל מלה של ביקורת, אלא מעיר שבגמרא שם פירשו אחרת, ויש לראות בזה כעין הודאה, שאפשר לפרש גם כרבינו]. 26) שמא נגע בו עם הארץ. 27) לציר הטהור שיודעים שאין בו מים כלל. 28) שהם משקין המכשירים ומקבלים טומאה. 29) אם רוב ציר אינו מכשיר ואם רבו המשקין המכשירים - מכשיר. דין זה שנינו בתוספתא מכשירין פרק א הלכה ה בנתערבו במי פירות, ורבינו למד מזה לענין ציר. 30) המכשירים, חוץ למים. 31) תוספתא שם. גירסת רבינו שם: "וחכמים אומרים, אפילו נפל לתוכן מים כל שהן - טמאים, ופסק כמותם.

5 **ה. הַלּוֹקֵחַ צִיר מֵעַם הָאָרֶץ[32] - מַשִּׁיקוֹ בְּמַיִם[33]**
6 **וְטָהוֹר. שֶׁאִם הָיָה רֹב הַצִּיר מַיִם - הֲרֵי הַמַּיִם**
7 **מִטַּהֲרִין בְּמִקְוֶה; וְאִם הָיָה רִבּוֹ מֶלַח שֶׁל דָּגִים[34] -**
8 **אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, וְהַמַּיִם שֶׁבָּהּ בָּטְלוּ בְּמִעוּטָן.**
9 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לִטְבֹּל בָּהֶן פַּת; אֲבָל לִקְדֵרָה[35]**
10 **- מָצָא מִין אֶת מִינוֹ[36] וְנֶעוֹר[37], וְנִמְצְאוּ רֹב הַמַּיִם**
11 **טְמֵאִים, שֶׁהַמִּעוּט שֶׁהָיָה בַּצִּיר לֹא טָהַר בַּמִּקְוֶה[38].**

32) ואפשר שיש בו יותר ממחצה מים. 33) מים טמאים מתטהרים אם משקעים את הכלי במקווה כשר עד שמימיו צפים ועולים על המים הטמאים, וזה נקרא השקה (ראה למעלה פרק ב הלכה כ"א). 34) צריך להיות מליחה של דגים, פירוש ציר ומלח. כסף משנה. 35) לתבשיל שיש בו מים. 36) המים שבציר מצטרפים עם המים שבקדירה. 37) מתעורר. [רבינו גרשום מפרש - נסתלק, והכוונה שהביטול נסתלק]. 38) משום שבטלו במיעוטם ולא היה עליהם תורת מים כלל. יוצא מזה דבר מוזר קצת: אם היו מים טמאים מרובים על הציר אפילו הוסיף אחר ההשקה קצת מים, התערובת נשארה בטהרתה ואם היו מים טמאים מועטים והוסיפו עליהם אחר ההשקה מים טהורים - נטמאה כל התערובת.

12 **ו. הַפֵּרוֹת בְּכָל מָקוֹם בְּחֶזְקַת טָהֳרָה, אֲפִלּוּ הָיָה**
13 **הַמּוֹכֵר עוֹבֵד כּוֹכָבִים, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁהֻכְשְׁרוּ אוֹ שֶׁיִּהְיוּ**
14 **מִדְּבָרִים שֶׁחֶזְקָתָן מֻכְשָׁרִין.**

15 **ז. הָאוֹג[39] בְּכָל מָקוֹם בְּחֶזְקַת טֻמְאָה[40]. וְכֵן כָּל**
16 **הַקִּשּׁוּאִין[41] וְהַדְּלוּעִין וְהַתְּלוּיוֹת בְּגֶמִי עַל פִּתְחֵי**
17 **חֲנֻיּוֹת[42] - בְּחֶזְקַת מֻכְשָׁרִין וּטְמֵאִין[43].**

39) רבינו בפירושו למסכת פאה פרק א משנה ה כותב: מין צמח שמעבדין בו עורות ויש לו אשכולות כאשכלות הגפן ויאכלו. 40) מפני שמרטיבים את פירותיו במים. 41) כל מיני דלעת. 42) החנוונים תולים על פתחי חנויותיהם דוגמאות פירות וירקות הנמצאים למכירה. 43) ידי עוברים ושבים ממשמשים בהם ולפעמים ידיהם רטובות. ויש לחשוש גם לטל הנופל עליהם ומכשירם לקבל טומאה והחנווני לא הרגיש בו.

18 **ח. כָּל הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה וּבְדִבְרֵי קַבָּלָה מֵהִלְכוֹת**
19 **הַטֻּמְאוֹת וְהַטְּהָרוֹת - אֵינוֹ אֶלָּא לְעִנְיַן מִקְדָּשׁ**
20 **וְקָדָשָׁיו וּתְרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי הִזְהִיר**
21 **אֶת הַטְּמֵאִין מִלְּכָנֵס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ לֶאֱכֹל קֹדֶשׁ אוֹ**
22 **תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר בְּטֻמְאָה; אֲבָל הַחֻלִּין[44] - אֵין בָּהֶן**
23 **אִסּוּר כְּלָל[45], אֶלָּא מֻתָּר לֶאֱכֹל חֻלִּין טְמֵאִין וְלִשְׁתּוֹת**
24 **מַשְׁקִין טְמֵאִים. הֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר**
25 **יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל. מִכְּלָל שֶׁהַחֻלִּין מֻתָּרִין,**
26 **שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּבָשָׂר קָדְשִׁים. אִם כֵּן, מִפְּנֵי מָה**
27 **נֶאֱמַר: הָרִאשׁוֹן שֶׁבַּחֻלִּין - טָמֵא, וְהַשֵּׁנִי - פָּסוּל?**
28 **לֹא שֶׁיִּהְיֶה אָסוּר בַּאֲכִילָה, אֶלָּא לִמְנוֹת מִמֶּנּוּ**
29 **לִתְרוּמָה וּלְקֹדֶשׁ: שֶׁאִם נָגַע שֵׁנִי שֶׁל חֻלִּין בִּתְרוּמָה**

44) תוספתא שם. גירסת רבינו שם: "וחכמים אומרים, אפילו נפל לתוכן מים כל שהן - טמאים, ופסק כמותם.

- פְּסָלָה[46] וַעֲשָׂאָהּ שְׁלִישִׁי; וְכֵן אִם נָגַע בָּאֳכָלִין שֶׁל קֹדֶשׁ - טִמְּאָן וַעֲשָׂאָן שְׁלִישִׁי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְכֵן הָאוֹכֵל אֹכֶל שֵׁנִי שֶׁל חֻלִּין, אִם נָגַע בִּתְרוּמָה - פְּסָלָהּ[47].

44) שנטמאו. 45) לאכלם. 46) נתבאר כבר כמה פעמים שדבר שנפסל אינו פוסל כיוצא בו בנגיעתו, ודבר שנטמא פוסל או מטמא (הלכות אבות הטומאות פרק י"א הלכה א).
47) נתבאר (שם פרק ח הלכה י), שחכמים גזרו פסול הגוף על האוכל שני של חולין.

ט. כְּשֵׁם שֶׁמֻּתָּר לֶאֱכֹל חֻלִּין טְמֵאִים וְלִשְׁתּוֹתָן, כָּךְ מֻתָּר לִגְרֹם טֻמְאָה לְחֻלִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[48]. וְיֵשׁ לוֹ לְטַמֵּא[49] אֶת הַחֻלִּין הַמְתֻקָּנִין[50] לְכַתְּחִלָּה[51]. וְכֵן מֻתָּר לְאָדָם לִגַּע בְּכָל הַטְּמֵאוֹת וּלְהִתְטַמֵּא בָּהֶן. שֶׁהֲרֵי הִזְהִיר הַכָּתוּב אֶת בְּנֵי אַהֲרֹן וְאֶת הַנָּזִיר מֵהִתְטַמֵּא בְּמֵת. מִכְּלָל שֶׁכָּל הָעָם[52] מֻתָּרִין, וְשֶׁאַף כֹּהֲנִים וּנְזִירִים מֻתָּרִין לְהִתְטַמֵּא בִּשְׂאָר טֻמְאוֹת חוּץ מִטְּמֵא מֵת.

48) אפילו חולין שאינם מתוקנים. 49) מותר לו לטמא.
50) שהפרישו מהם תרומה ומעשר. 51) מזה יוצא שחולין שאינם מתוקנים אסור לטמאם לכתחילה, אבל מותר לגרום להם טומאה, כלומר אינו מחוייב להיזהר מדברים העשויים לגרום להם טומאה. 52) שאינם כהנים.

י. כָּל יִשְׂרָאֵל מֻזְהָרִין לִהְיוֹת טְהוֹרִים בְּכָל רֶגֶל, מִפְּנֵי שֶׁהֵם נְכוֹנִים לִכָּנֵס בַּמִּקְדָּשׁ וְלֶאֱכֹל קָדָשִׁים. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ - בָּרֶגֶל בִּלְבַד. וְאִם נִטְמָא - אֵינוֹ לוֹקֶה[53]. אֲבָל בִּשְׂאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה - אֵינוֹ מֻזְהָר.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כל ישראל מוזהרין להיות טהורים ברגל מפני שהם נכונים להכנס במקדש ולאכול קדשים וכו'". ודייקו האחרונים בלשונו שכתב "שהם נכונים" ולא שהם חייבים וכד' כי לשיטתו החיוב אינו משום שחייבים להיכנס לצורך הבאת קרבנות אלא שהוא גילוי מילתא בנוגע **לזמן החיוב** מכיון שזהו זמן שחייבים בו להכנס למקדש הרי שאז צריך להיות טהור.

אבל רש"י בפרשת בא דיבור המתחיל מקרא קדש כתב: "...קרא אותו קדש לאכילה ושתי' וכסות". והנפק"מ ביניהם שלרש"י א: החיוב הוא רק במועד ולא בכל הרגל, מה שאין כן להרמב"ם הוא גם בחול המועד. ב: לרש"י גם ראש השנה ויום הכיפורים נקראו רגלים וגם בהם יש חיוב לטהר עצמו. ג: לרש"י החיוב הוא מעצם קדושת היום טוב וצריך להיות כל זמן הרגל גם כשאינו אוכל ושותה.

עַל פִּי לקו"ש חל"ב ע' 63

53) שם הלכה י: "אחרים אומרים, ובנבלתם לא תגעו, יכול (יכולים היינו לפרש), אם נוגע אדם ילקה את הארבעים, תלמוד לומר (ויקרא יא, כד): ולאלה תטמאו".

יא. הַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר יַחְדָּו. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[54] לָמְדוּ[55], שֶׁהַטָּמֵא וְהַטָּהוֹר אוֹכְלִין בִּקְעָרָה אַחַת. אֲבָל לֹא יֹאכַל הַבַּעַל עִם אִשְׁתּוֹ בִּקְעָרָה אַחַת כְּשֶׁתִּהְיֶה נִדָּה, וְלֹא יִשְׁתֶּה עִמָּהּ[56], וְלֹא תִמְזֹג לוֹ אֶת הַכּוֹס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְלֹא יֹאכַל הַזָּב עִם הַזָּבָה, מִפְּנֵי הֶרְגֵּל עֲבֵרָה[57], שֶׁמָּא יִבְעַל.

54) תלמיד מפי רבו, ורבו מרבו עד משה רבינו מפי הגבורה. 55) לדרוש מהכתוב הזה. 56) מכוס אחת.
57) שלא יבוא לידי עבירה חמורה לבוא על הזבה.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לֶאֱכֹל אֳכָלִין טְמֵאִין וְלִשְׁתּוֹת מַשְׁקִין טְמֵאִים, חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ אוֹכְלִין חֻלִּין בְּטָהֳרָה וְנִזְהָרִין מִן הַטֻּמְאוֹת כֻּלָּן כָּל יְמֵיהֶם, וְהֵן הַנִּקְרָאִים פְּרוּשִׁים. וְדָבָר זֶה קְדֻשָּׁה יְתֵרָה הִיא וְדֶרֶךְ חֲסִידוּת, שֶׁיִּהְיֶה נִבְדָּל אָדָם וּפוֹרֵשׁ מִשְּׁאָר הָעָם, וְלֹא יִגַּע בָּהֶם וְלֹא יֹאכַל וְיִשְׁתֶּה עִמָּהֶם. שֶׁהַפְּרִישׁוּת מְבִיאָה לִידֵי טָהֳרַת הַגּוּף מִמַּעֲשִׂים הָרָעִים, וְטָהֳרַת הַגּוּף מְבִיאָה לִידֵי קְדֻשַּׁת הַנֶּפֶשׁ מִן הַדֵּעוֹת הָרָעוֹת, וּקְדֻשַּׁת הַנֶּפֶשׁ גּוֹרֶמֶת לְהִדַּמּוֹת בַּשְּׁכִינָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים, כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם[58].

~ נקודות משיחות קודש ~

בהל' ח' כתב ש"כל הכתוב בתורה מהלכות הטומאות והטהרות אינו אלא לעניין המקדש וקדשיו... אבל החולין אין בהם איסור ומותר לאכול חולין טמאין כו'". ובהלכה י"ב כתב "אע"פ שמותר כו' חסידים הראשונים היו אוכלים חולין בטהרה... ודבר זה קדושה יתרה היא... וטהרת הגוף מביא לידי קדושת הנפש מן הדעות הרעות וגורמת להדמות לשכינה וכו'" ולכאורה קשה הלא אם אכילת חולין בטהרה מביאה לידי קדושת הנפש מן הדעות הרעות מדוע מותר לכתחילה לאוכל חולין בטומאה ולטמא חולין. אלא שסדר עבודתו של יהודי הוא באופן של "ילכו מחיל אל חיל". תחילת העבודה היא באופן ש"דייך מה שאסרה לך התורה", אבל אין לו להסתפק בזה אלא להגיע לעבודת הבדלה ופרישות שאז נשללת בכלל האפשרות למעשים הרעים ודעות הרעות, וזהו גם סדר ההלכות ברמב"ם שתחילה לומדים ההלכה שמותר לאכול חולין טמאים ומכיוון שזוהי הלכה בתורה הרי זה כבר חיל ואח"כ הולכים מחיל אל חיל ומגיעים להלכה המבארת את מעלת הפרישות.

וכפתגם הידוע אצל חסידים שדעת העולם שמה שמותר מותר ומה שאסור אפשר לפעמים למצוא היתר, אבל

שיטת החסידות שמה שאסור בוודאי אסור ומה שמותר צריך לחשוב אם אפשר להסתדר בלעדיו שעניין זה אינו הידור מצווה כי אם הלכה מפורשת ברמב"ם שאע"פ שיש עניינים המותרים בכל זאת יש להתנהג בפרישות.

(יין מלכות סי' קמח)

58) רבינו הקפיד לסיים כל ההלכות שבספר טהרה בלשון קדושה וטהרה.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

הִלְכוֹת כֵּלִים

עִנְיַן אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת לֵידַע כֵּלִים שֶׁמְּקַבְּלִין טֻמְאָה מִכָּל אֵלּוּ הַטֻּמְאוֹת וְכֵלִים שֶׁאֵינָן מִתְטַמְּאִין, וְכֵיצַד מִתְטַמְּאִין וּמְטַמְּאִין.
וּבֵאוּר עִנְיָן זֶה בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר ששה מיני כלים שמקבלים טומאה מן התורה. ודין כלים העשויים מעצמות העוף או מחיות שבים. כלי זכוכית מקבלים טומאה, ודין כלי גללים אבנים ואדמה. פשוטי כלי חרס ופשוטי כלי מתכות ומקבליהם. פשוטי כלי עץ עור ועצם ומקבליהם ומה שהוא בכללם.

א. שִׁבְעָה מִינֵי כֵּלִים הֵן שֶׁמְּקַבְּלִין טֻמְאָה מִן הַתּוֹרָה, וְאֵלּוּ הֵן[2]: הַבְּגָדִים, וְהַשַּׂקִּין, וּכְלֵי עוֹר, וּכְלֵי עֵצֶם, וּכְלֵי מַתָּכוֹת, וּכְלֵי עֵץ, וּכְלֵי חֶרֶשׂ. הָרֵי הוּא אוֹמֵר: מִכָּל כְּלִי עֵץ אוֹ בֶגֶד אוֹ עוֹר אוֹ שָׂק[3]. וּבִכְלֵי מַתָּכוֹת נֶאֱמַר: אַךְ אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַכֶּסֶף[4]. וּבִכְלֵי חֶרֶשׂ נֶאֱמַר: וּכְלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ, כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא וְאֹתוֹ תִשְׁבֹּרוּ.

2) כל אלה הנמנים למטה, שווים רק לענין זה שכולם מקבלים טומאה, אבל חלוקים הם בפרטי דיני טומאתם כמו שיתבאר לקמן. 3) ולמעלה מזה כתוב: "וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא". 4) והכתוב ממשיך: "את הנחושת את הברזל את הבדיל ואת העופרת". מנה הכתוב כל מיני המתכות שהיו ידועים אז לישראל. והפסוק הבא אחריו אומר: "אך במי נדה יתחטא", פירוש, כל אלה צריכים טהרה מטומאתם.

ב. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[5] לָמְדוּ[6], שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְכָל מַעֲשֵׂה עִזִּים - לְרַבּוֹת כֵּלִים הָעֲשׂוּיִין מִן הַקְּרָנַיִם וּמִן הַטְּלָפַיִם וּמִן הָעֲצָמוֹת שֶׁל עִזִּים[7]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר מִינֵי בְּהֵמָה וְחַיָּה[8]. אֲבָל כֵּלִים הָעֲשׂוּיִין מֵעַצְמוֹת הָעוֹף - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה[9]; חוּץ מִכֵּלִים הָעֲשׂוּיִין מִכְּנַף הָעָזְנִיָּה[10] בִּלְבַד וּבִיצַת הַנַּעֲמִית[11] הַמְצֻפָּה[12] - הוֹאִיל וְהֵן דּוֹמִין לְעֵצֶם, מְקַבְּלִין טֻמְאָה כִּכְלֵי עֵצֶם. וְקָרוֹב בְּעֵינַי, שֶׁטֻּמְאָתָן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[13].

5) איש מפי איש עד משה רבינו. 6) במסכת חולין כה, ב (כל דרשות חז"ל בפסוקי התורה, שאינן מובנות מתוך פשוטו של מקרא, מוגדרות על־ידי רבינו "מפי השמועה", מפני שאינן כתובות בתורה בפירוש, אלא שמענו מפי משה רבינו לדרוש כך. ראה הקדמת רבינו לפירוש המשניות שלו, ד"ה "החלק הראשון; פירושים מקובלים"). 7) "מעשה עזים" משמעותו הדברים שנעשים מן העזים. 8) למדו שם מן המלה "וכל" המיותרת, שאפשר היה לכתוב "ומעשה עזים". 9) הברייתא שם מסיימת: "אם כן (פירוש, אם אתה מרבה כל בהמה וחיה), מה תלמוד לומר "עזים"? פרט לעופות". 10) כלים פי"ז, מי"ד. שם כתוב "העוז", ומפרש רבינו שהכוונה לעזניה. עוף זה נמנה בתורה (ויקרא יא, יג) בין העופות הטמאים, והוא גדול ורגילים לעשות כלים מכנפיו (ר"ש). 11) "בת היענה" מתרגם אונקלוס "בת נעימתא" (רב האי גאון). 12) בדבר המחזק ומעמיד את הכלי, שנעשה מקליפת הביצה (ראה השלמות). רבינו סובר שכלים העשויים מכנף העזניה, מקבלים טומאה גם בלי ציפוי. ולזה התכוון באמרו "בלבד", כלומר, בלי ציפוי. ולדעתו, מה שנאמר במשנה "המצופה" נמשך לביצת הנעמית בלבד. וב'תוספות יום טוב' למשנתנו מביא בשם מהר"ם (מרוטנבורג) שהמלה "המצופה" שבמשנה נמשכת גם לעזניה. 13) גזרו עליהם טומאה, מפני שהם דומים לכלי עצם אחרים.

ג. כֵּלִים[14] הָעֲשׂוּיִין מֵעַצְמוֹת חַיָּה שֶׁבַּיָּם וּמֵעוֹרָהּ - טְהוֹרִים. כֹּל שֶׁבַּיָּם - טָהוֹר, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה מִן הַטֻּמְאוֹת וְלֹא טֻמְאַת מִדְרָס[15]. אַף הָאוֹרֵג בֶּגֶד מֵצֶמֶר הַגָּדֵל בַּיָּם - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בֶגֶד אוֹ עוֹר. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[16] לָמְדוּ[17]: מַה בֶּגֶד - מִן הַגָּדֵל בָּאָרֶץ, אַף עוֹר - מִן הַגָּדֵל בָּאָרֶץ. חִבֵּר[18] מִן הַגָּדֵל בַּיָּם עִם הַגָּדֵל בָּאָרֶץ[19] אֲפִלּוּ חוּט אוֹ מְשִׁיחָה, אִם חִבְּרוֹ חִבּוּר עַד שֶׁמְּשִׁשִּׁים אֶת שְׁנֵיהֶן כְּאִלּוּ הֵן אֶחָד לְטֻמְאָה[20], שֶׁאִם נִטְמָא זֶה יִטְמָא זֶה[21] - הַכֹּל[22] מְקַבֵּל טֻמְאָה.

14) שם מי"ד. 15) זב וזבה, נדה, יולדת ומצורע מטמאים את הכלים ששכבו, ישבו, רכבו או עמדו עליהם, וטומאה זו "מדרס" שמה (דיניה מפורשים בהלכות מטמאי משכב ומושב). רבינו מדגיש במיוחד טומאת מדרס, מפני שישנם דברים שאינם נטמאים בשום טומאה אלא בטומאת מדרס בלבד, כגון פשוטי כלי עץ, כלי עור וכלי עצם (ראה לקמן ה"י). 16) ראה ה"ב אות ד. 17) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ו, ה"י. 18) משנה שם, ו'תורת כהנים' שם. 19) בתוספתא כלים בבא מציעא פ"ז ה"ב, נחלקו ר' מאיר ור' יהודה בדין חיבר לגדל בים דבר הגדל בארץ שאינו מקבל טומאה, כגון כלי אבנים וכדומה. ר' מאיר אומר שאינו מקבל טומאה, ר' יהודה אומר (לפי גירסת הגר"א בביאורו שם) "כלי ים ראויים לקבל טומאה, וטיהרום (מגזירת הכתוב), לכשתימצא להם עילה (נימוק כל שהוא) יהיו טמאים". פירוש, אפילו חיבר להם דבר שאינו מקבל טומאה. ואף־על־פי שבכל מקום הלכה כר' יהודה נגד ר' מאיר, כתב רבינו כאן "חוט או משיחה" שהם מהדברים שמקבלים טומאה כשיש בהם השיעור הקבוע, ומשמע שכלי אבנים והדומים להם שאינם מטמאים כלל, אינם

מועילים לטמא. וטעמו, מפני שסתם משנה כאן ובנגעים שם, בשיטת ר' יהודה נשנו, וכל סתם במשנה ומחלוקת בברייתא - הלכה כסתם. 20) פירוש, אם חיבור שכזה בבגדים ששניהם מקבלים טומאה, עושה אותם כבגד אחד לענין טומאה. 21) שאם נגעה טומאה באחד, נטמא גם השני כאילו נגע בטומאה עצמה (ולא משום נגיעה בבגד שנטמא). 22) הגדל בארץ והגדל בים. ראה השלמות.

1 **ד. יֵרָאֶה לִי, שֶׁהַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִים מֵעוֹר הָעוֹף אֵין**
2 **מְקַבְּלִין טֻמְאָה, כְּמוֹ עַצְמוֹתָיו[23]. וְאִם תֹּאמַר: וַהֲרֵי**
3 **הוּא כָּשֵׁר לִכְתֹּב עָלָיו תְּפִלִּין[24] כְּעוֹר בְּהֵמָה וְחַיָּה?**
4 **הִנֵּה עוֹר הַדָּג אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְלוּלֵא זֶהֲמָתוֹ**
5 **שֶׁאֵינָהּ פּוֹסֶקֶת[25] הָיָה כָּשֵׁר לִתְפִלִּין[26]. הִנֵּה לָמַדְתָּ[27],**
6 **שֶׁאַף דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כָּשֵׁר לִתְפִלִּין, אִם**
7 **אֵין לוֹ זֶהֲמָא[28].**

23) ראה למעלה ה"ב. 24) שבת קח, א וכן פסק רבינו בפ"א מהלכות תפילין ה"י. 25) אינה עוברת ע"י עיבוד העור כמו זוהמא של עורות אחרים. 26) גמרא שם. 27) מזה יש ללמוד. 28) ועור העוף אין לו זוהמא.

8 **ה. כְּלֵי זְכוּכִית אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִדִּבְרֵי**
9 **תּוֹרָה[29], וַחֲכָמִים גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן שֶׁיְּקַבְּלוּ טֻמְאָה[30];**
10 **הוֹאִיל וּתְחֹלֶת בְּרִיָּתָן[31] מִן הַחוֹל כְּכְלֵי חֶרֶס - הֲרֵי**
11 **הֵן כְּכְלֵי חֶרֶס[32]. וּמִפְּנֵי שֶׁתּוֹכָן נִרְאֶה כְּבָרָן, לֹא**
12 **גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן שֶׁיִּטַּמְּאוּ מְאַוִּירָן[33], אֶלָּא עַד שֶׁתִּגַּע**
13 **הַטֻּמְאָה בָּהֶן, בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מִגַּבָּן, כִּכְלֵי מַתָּכוֹת.**
14 **וְלֹא גָּזְרוּ טֻמְאָה[34] עַל פְּשׁוּטֵיהֶן[35], אֶלָּא עַל**
15 **מְקַבְּלֵיהֶן[36]. וְאֵין לָהֶם טָהֲרָה בְּמִקְוֶה[37]. וְאֵין**
16 **שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[38], שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן**
17 **אֶלָּא לִתְלוֹת[39].**

29) לא נמנו בתורה בין סוגי המקבלים טומאה. 30) בשבת יד, ב אמרו: יוסי בן יועזר איש צרידה ויסי בן יוחנן איש ירושלים (נשיא הסנהדרין ואב בית־הדין) גזרו טומאה על ארץ העמים ועל כלי זכוכית. 31) החומר הגלמי שממנו עושים זכוכית. 32) ר' יוחנן שם, א־ב. 33) הראב"ד משיג, הלא בגמרא שם טז, ב נימקו בסברא זו למה מיטמאים מגבם. והוא מוסיף: "ואם תשאל למה לא יטמא מאווירו ככלי חרס?" ומשיב, שאם כן יהיו חמורים מכל הכלים, שאין כלי המטמא גם מגבו וגם מאווירו בלי נגיעה, ומפני שהוכרחו למעט טומאה אחת, העדיפו למעט טומאת אויר שהיא חידוש. ויש להניח, שגם רבינו התכוון לכך, אלא שקיצר בלשונו, כדרכו. 34) שם טז, א. 35) שאין להם בית קיבול. 36) כלים שיש להם בית קיבול. 37) כמו כלי חרס (שם טו, ב). 38) תרומה וקדשים שנטמאו צריך לשורפם. ומשמיענו רבינו, שאם נטמאו ע"י נגיעה בכלי זכוכית טמא, אין שורפים אותם (שם טז, א). 39) אסורים באכילה ואסור לשורפם, אלא מניחים אותם עד שיירקבו. המלה "לתלות", פירושה, כעין דבר התלוי באויר בין השמים ובין הארץ.

18 **ו. כְּלֵי גְלָלִים[40] וּכְלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה[41] - לְעוֹלָם**

19 **טְהוֹרִין[42], וְאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִן הַטֻּמְאוֹת וְלֹא**
20 **טֻמְאַת מִדְרָס[43], לֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים,**
21 **בֵּין פְּשׁוּטֵיהֶן בֵּין מְקַבְּלֵיהֶן.**

40) כלים עשויים מרפש בקר שנתייבש ונתקשה (רבינו בפירושו למשנה כלים פ"י, א). רש"י בשבת נח, א מפרש "גללים" - שיש, אולם שם טז, ב פירש כרבינו. 41) שלא הוסקו באש, ואם הוסקו - הם כלי חרס. 42) שבת שם. 43) ביארנו למעלה בהלכה ג.

22 **ז. פִּיל שֶׁבָּלַע[44] הוּצִין[45] וֶהֱקִיאָן[46] דֶּרֶךְ הָרְעִי[47],**
23 **הָעוֹשֶׂה מֵהֶן כֵּלִים - הֲרֵי הֵן סָפֵק[48] אִם הֵם כִּכְלֵי**
24 **גְלָלִים[49] אוֹ כְּלֵי עֵץ כְּשֶׁהָיוּ. אֲבָל כְּפִיפָה[50] שֶׁנִּטְמֵאת**
25 **וּבְלָעָהּ פִּיל וֶהֱקִיאָהּ דֶּרֶךְ בֵּית הָרְעִי - הֲרֵי הִיא**
26 **בְּטֻמְאָתָהּ[51].**

44) בעיא במנחות סט, ט. 45) שבטים דקים. 46) הוציאם. 47) דרך שהרעי יוצאת. 48) בעיא שלא נפשטה. 49) ואינם מקבלים טומאה. 50) סל קלוע משבטים דקים. 51) שם. דבר שנטמא אינו יוצא מטומאתו אלא על־ידי שינוי ממש בגופו, וכאן המדובר כשיצאה שלימה, אבל אין מורידים טומאה לדבר שיש בו עיכול ואפילו הוא שלם (פיל שאמרו - לאו דוקא, ונקט פיל לדוגמא, שהוא גדול ואפשר לו לבלוע סל ולהוציאו כשהוא שלם).

27 **ח. פְּשׁוּטֵי כְּלֵי חֶרֶס[52], כְּגוֹן מְנוֹרָה וְכִסֵּא וְשֻׁלְחָן שֶׁל**
28 **חֶרֶס וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִן הַטֻּמְאוֹת**
29 **וְלֹא טֻמְאַת מִדְרָס[53], לֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי**
30 **סוֹפְרִים. שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ יִטְמָא;**
31 **כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹךְ[54] בִּכְלֵי חֶרֶס - מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְשֶׁאֵין**
32 **לוֹ תּוֹךְ - טָהוֹר.**

52) כלים שם מ"ג. 53) ברייתא שבת פד, א. 54) 'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ז ה"ד.

33 **ט. כְּלֵי מַתָּכוֹת[55], אֶחָד פְּשׁוּטֵיהֶן, כְּגוֹן הַסַּכִּינִים**
34 **וְהַמִּסְפָּרַיִם, אוֹ מְקַבְּלֵיהֶן, כְּגוֹן הַיּוֹרוֹת**
35 **וְהַקּוּמְקוּמוֹסִין - הַכֹּל מְקַבְּלִין טֻמְאָה; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל**
36 **דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ[56] - בֵּין מְקַבֵּל בֵּין פָּשׁוּט. אֲפִלּוּ**
37 **תֵּבָה אוֹ מִגְדָּל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁל מַתֶּכֶת, שֶׁהֵן מְקַבְּלִין**
38 **אַרְבָּעִים סְאָה בְּלַח[57] אוֹ יָתֵר - מְקַבְּלִין טֻמְאָה[58];**
39 **שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ[59].**

55) כלים פי"א, מ"א. 56) 'ספרי' מטות פיסקא קנח. 57) שהן ששים סאה ביבש. כל כלי מקבל דברים יבשים כשליש יותר מנוזלים, מפני הגודש. 58) בשבת פג, ב דרשו: "מה שק מיטלטל מלא וריקן, אף כל מיטלטל מלא וריקן", אבל כלים גדולים שאי־אפשר לטלטל אותם כשהם מלאים, אינם מקבלים טומאה מפני שאינם דומים לשק. ומשמיענו שהגבלה זו אינה נוהגת בכלי מתכת. 59) המלה "כל" מרבה כלים גדולים.

40 **י. כְּלֵי עֵץ[60] וּכְלֵי עוֹר וּכְלֵי עֶצֶם: מְקַבְּלֵיהֶן, כְּגוֹן**

הָעֲרֵבָה[61] וְהַחֵמֶת[62] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה; אֲבָל פְּשׁוּטֵיהֶן, כְּגוֹן הַלּוּחוֹת וְהַכִּסֵּא וְהָעוֹר שֶׁאוֹכְלִין עָלָיו וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[63]. שֶׁנֶּאֱמַר: מִכָּל כְּלִי עֵץ[64]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: מַה שַּׁק - שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית קִבּוּל[65], אַף כֹּל[66] - שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית קִבּוּל. וּכְלֵי עֵצָם כִּכְלֵי עֵץ לְכָל דָּבָר[67]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[68] שֶׁטַּמְאַת פְּשׁוּטֵיהֶן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים?[69] בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת חוּץ מִטַּמְאַת מִדְרָס, אֲבָל בְּמִדְרַס הַזָּב וַחֲבֵרָיו[70] מִתְטַמְּאִין מִן הַתּוֹרָה[71]; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב - כָּל הֶעָשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמֶרְכָּב, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[72]. וְכֵן כְּלִי זְכוּכִית הֶעָשׂוּי לְמִשְׁכָּב - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרַס מִדִּבְרֵיהֶן.

60) כלים פ"ב, מ"א. 61) של עץ. 62) נוד עשוי מעור בהמה. 63) לקמן בפ"ד ה"א מונה רבינו סוגי כלי עץ שאינם מטמאים כלל, אפילו מדברי סופרים. 64) והכתוב מסיים: "או בגד או עור או שק . . . וטמא עד הערב". 65) מקום לקבל בו כלים ואוכלין. 66) כל הכלים האמורים בפסוק זה אינם מטמאים כשאין להם בית קיבול (שבת פו, ב). 67) מפני שטומאתם למדנו מהכתוב "וכל מעשה עזים" (ראה למעלה ה"ב), והכתוב ממשיך: "וכל כלי עץ", ולפיכך הוקשו (הושוו) לכלי עץ. 68) בבא בתרא סו, א. 69) זבה נדה ויולדת. 70) בכורות לח, א. 71) בהלכות מטמאי משכב ומושב פ"ז ה"א. 72) גזרו עליהם שיטמאו כלי מתכת.

יא. כֹּל שֶׁהוּא אָרוּג[73], בֵּין מִצֶּמֶר וּפִשְׁתִּים בֵּין מִקַּנָּבּוֹס, אוֹ מִמֶּשִׁי אוֹ מִשְּׁאָר דְּבָרִים הַגְּדֵלִים בַּיַּבָּשָׁה - הוּא הַנִּקְרָא בֶּגֶד לְעִנְיַן טֻמְאָה. וְהַלְּבָדִים[74] כִּבְגָדִים לְכָל דָּבָר[75].

73) שבת סד, א. 74) חתיכות בד. 75) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ו ה"ח, דרשו: "או בגד" לרבות את הלבדין. המלה "או" נדרשת לריבוי.

יב. הַשַּׂק הוּא חוּטֵי שֵׂעָר הַגְּדֵלִין[76] כְּשַׁלְשֶׁלֶת[77] אוֹ הָאֲרוּגִין כִּבְגָדִים. אֶחָד הֶעָשׂוּי[78] מִן הָעִזִּים אוֹ מִצֶּמֶר גְּמַלִּים אוֹ מִזְּנַב הַסּוּס וְהַכְּפָרָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וְאֶחָד הָאָרִיג מֵהֶן כְּמוֹ הַמַּרְצוּפִין[79], אוֹ הַגָּדֵל כְּמוֹ חֶבֶק[80] שֶׁל חֲמוֹר וְכַיּוֹצֵא בוֹ. אֲבָל הַחֲבָלִים וְהַמְּשִׁיחוֹת הַשְּׁזוּרִין, בֵּין מִן הַשֵּׂעָר בֵּין מִצֶּמֶר וּפִשְׁתִּים - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה בִּכְּנֵי עַצְמָן[81].

76) שזורים, קלועים, מלשון הכתוב (דברים כב, יב) "גדילים תעשה לך". 77) בד לעשיית בגדים, ארוג חוטי שתי וחוטי ערב, ושקים קלועים בצורה של טבעות אחוזות זו בזו. 78) תנא דבי ר' ישמעאל שבת כז, א. 79) שקים גדולים וחזקים שאורזים בהם משאות גדולים להעבירם בספינות. 80) איזור רחב הכרוך ומהודק סביב בטן הבהמה ('תורת כהנים' שם פ"ח ה"א). 81) אבל כשהם מחוברים בדבר המקבל טומאה - מתטמאים (שם).

יג. כָּל הַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִין מִן הַגֹּמֶא[82] וּמִן הָעֲרָבָה וּמִן הַקָּנִים[83] וּמִכַּפּוֹת תְּמָרִים וּמִן הֶעָלִים וְהַשָּׁרִיגִין[84] וּקְלִפֵּי אִילָנוֹת וּמִן הַחֵלֶף[85], כְּגוֹן הַכְּפִיפוֹת[86] וְהַטְּרַסְקָלִין[87] וְהַמַּחֲלָצוֹת[88] וְהַמַּפָּצוֹת[89] - הַכֹּל בִּכְלַל כְּלֵי הָעֵץ, שֶׁהַכֹּל גָּדֵל מִן הָאָרֶץ כָּעֵץ. אֶחָד כְּלֵי חֶרֶס וְאֶחָד כְּלֵי נֶתֶר[90] לְכָל דָּבָר[91]. כָּל כְּלֵי הֶעָשׂוּי מֵהֶעָפָר מִן הָעַפָּרוֹת[92] וְאַחַר כָּךְ שׂוֹרְפִין אוֹתָן בַּכִּבְשָׁן - הֲרֵי זֶה כְּלֵי חֶרֶס. וְהַתַּנּוּר[93] וְהַכִּירַיִם[94] וְהַכֶּפַח[95] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן מִשְּׁאָר הַבִּנְיָנוֹת[96] שֶׁאוֹפִין בָּהֶן אוֹ מְבַשְּׁלִין בָּהֶן - הַכֹּל מְקַבְּלִין טֻמְאָה דִּין תּוֹרָה[97], וְטֻמְאָתָן וְטֻמְאַת כְּלֵי חֶרֶס שָׁוָה.

82) מין עשב. 83) הגדלים על שפת הנהרות. 84) ענפי עץ הגפן. 85) בערבית אל פלחר (רבינו בפירוש למשנה), מין עשב. 86) סלים קטנים קלועים מגידולי קרקע. 87) סלים גדולים קלועים. 88) שטיחים גדולים, קלועים מקנים או שבטים דקים. 89) שטיחים רכים, קלועים מעשבים. 90) במסכת עבודה זרה לג, ב פירשו - מחפורת של צריף. ופירש רבינו (בכלים פ"ב מ"א) אבן רכה מאוד הנמסת בקלות במים. 91) משנה שם. 92) כל מין עפר שהוא, בין טיט בין חול, ובין אדמה רכה או קשה. 93) הוא רחב מלמטה וצר מלמעלה. 94) תנור שדפנותיו מאונכים, ויש בו מקום להעמיד שתי קדירות. 95) תבניתו ככירה, ויש בו מקום לקדירה אחת בלבד (ראה שבת פרק ג מ"א, וב). ושלשתם עשויים מחרס. 96) מיני תנורים גדולים. רבינו קורא להם בנינות מפני שמחברים אותם בטיט לאדמה. 97) אף־על־פי שהם מחוברים לקרקע, וכל מחובר לקרקע אינו מקבל טומאה. והטעם, מפני שהתורה אמרה (ויקרא יא, לה): תנור וכיריים יותץ.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר העושה כלי קיבול אפילו כל שהוא מדבר של קיימא. ודין בית קיבול העשוי למלאותו. שפופרת הקש והקנה וכיוצא בהן אם דינן ככלי קבלה.

א. הָעוֹשֶׂה[2] כְּלִי קִבּוּל מִכָּל מָקוֹם[3] - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה בְּכָל שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה. וְאֵין לִכְלִי קִבּוּל שִׁעוּר. וְהוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה דָּבָר שֶׁל קַיָּמָא, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲמֹד. כֵּיצַד? הָעוֹשֶׂה כְּלִי מִן הָעוֹר הַמַּצָּה[4] שֶׁלֹּא נִתְעַבֵּד כְּלָל, אוֹ מִן הַנִּיר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַנִּיר מְקַבֵּל טֻמְאָה, אוֹ מִקְּלִפַּת הָרִמּוֹן וְהָאֱגוֹז וְהָאַלּוֹן[5], אֲפִלּוּ חֲקָקוּם הַתִּינוֹקוֹת לָמֹד בָּהֶן אֶת הֶעָפָר אוֹ שֶׁהִתְקִינוּם לְכַף מֹאזְנַיִם - הֲרֵי אֵלּוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה; שֶׁתִּינוֹק חֵרֵשׁ[6] שׁוֹטֶה וְקָטָן יֵשׁ לָהֶן מַעֲשֶׂה[7], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהֶן מַחֲשָׁבָה[8]. אֲבָל הָעוֹשֶׂה כֵּלִים[9] מִן הַלֶּפֶת וְהָאֶתְרוֹג וְהַדְּלַעַת הַיְבֵשִׁים, שֶׁחָקָקָן לָמֹד בָּהֶן, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיַּעַמְדוּ אֶלָּא זְמַן מוּעָט.

2) כלים פי"ז מט"ו. 3) לרבות עור המצה והנייר ומשחקי תינוקות האמורים למטה (רבינו בפירושו למשנתינו, וכן

פירשו הרא"ש ו'תוספות יום־טוב'. והברטנורא מפרש "מכל מקום" היינו אפילו בית קיבול זעיר), אבל עצמות הדג ועורו אינם מיטמאים אפילו כשיש להם בית קיבול, שהתורה מיעטה אותם מטומאה. 4) עור שאינו מעובד כלל, כמו מצה שאין בה כל תיקון או תערובת כדי לשפרה. ב'תורת כהנים' פרשת שמיני, פרשתא ו הי"א, שנינו: "יכול אף המצה ועור החיפה שלא נעשה בהם מלאכה? תלמוד־לומר (ויקרא יא, לב): אשר יעשה מלאכה בהם". ומדרשה זו נתמעט עור שלא נגמרה מלאכתו. וסובר רבינו, שאם עשה לעור זה בית קיבול, כגון תרמיל או כיס - נגמרה מלאכתו ומקבל טומאה, ונתמעטו פשוטי כלי עור בלבד (ראה משנה־למלך). 5) פרי עץ האלון שקליפתו וגם תוכו קשים. 6) אינו שומע ואינו מדבר, אבל אילם השומע - דינו כגדול. 7) מעשיהם מועילים כמו מעשה בן דעת. 8) בכל הדברים שמחשבתו של אדם מכריעה לכאן או לכאן – אין למחשבתם כל ערך. 9) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ז ה"ג.

1 **ב. קְנֵה מֹאזְנַיִם[10] וְהַמָּחָק[11] שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן בֵּית קִבּוּל**
2 **מַתֶּכֶת, וְהָאֵסֶל[12] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל מָעוֹת, וְקָנֶה שֶׁל**
3 **עֵץ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל מַיִם[13], וּמַקֵּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית**
4 **קִבּוּל מְזוּזָה[14] אוֹ מְקוֹם מַרְגָּלִית[15], וּמַשְׁחֵזֶת שֶׁל**
5 **עֵץ[16] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל שֶׁמֶן[17], וְלוּחַ פִּנְקָס[18] שֶׁיֵּשׁ**
6 **בּוֹ בֵּית קִבּוּל שַׁעֲוָה[19] - כָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אַף עַל**
7 **פִּי שֶׁהֵן פְּשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ, הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶן בֵּית קִבּוּל**
8 **כָּל שֶׁהוּא, מְקַבְּלִין טֻמְאָה דִּין תּוֹרָה. וְאֵין טָמֵא מִן**
9 **הַתּוֹרָה[20] אֶלָּא בֵּית קִבּוּל לְבַדּוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן וְהַמְשַׁמֵּשׁ**
10 **אֶת בֵּית הַקִּבּוּל מִשְּׁאָר הַכְּלִי שֶׁבֵּית הַקִּבּוּל צָרִיךְ**
11 **לוֹ[21]; אֲבָל הַיָּתֵר עַל הַצָּרֵךְ מִשְּׁאָר הַכְּלִי הַפָּשׁוּט -**
12 **טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה וְטָמֵא מִדִּבְרֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[22].**

10) החלק האמצעי שכפות המאזניים תלויים בו (משנה, שם פי"ז, מ"ט). 11) חתיכת עץ מהוקצעת, שמוחקים בה את המידות. כיצד? מעבירים את המחק על כל שפת המידה ונופל על הגודש, ואם המחק כבד, הוא נדחק קצת לתוך הכלי ומפיל יותר. הקנה של מאזניים והמחק הם מעץ, והרמאים עושים להם בית קיבול ומכניסים בהם מתכת בצד אחד, וכשהם קונים מניחים את המשקלות בצד שהמתכת בו, וכשמוכרים מניחים שם את הדבר הנמכר. באופן דומה הם משתמשים גם במחק, בקניה מוחקים בצד הקל ובמכירה בצד הכבד. 12) מוט שתולים בו הסחורה הנמכרת, וחנוני רמאי עושה בו בית קיבול וטומן בו מקצת הכסף שקיבל, ואומר לקונה שטעה במנין ונתן פחות ממה שהיה עליו לשלם. 13) עני רמאי מעמיד פנים כאילו הוא יושב בתענית כדי שיחמלו עליו, ושותה מים מן הקנה מבלי שירגישו בזה העוברים ושבים. 14) כדי לקבעו בפתח הבית (ע"פ פירוש רבינו למשנתינו. ראה השלמות). 15) כדי להסתירה שם ולהבריח המכס (המשנה מסיימת: "ועל כולן אמר רבן יוחנן בן זכאי: אוי לי אם אומר, אוי לי אם לא אומר". פירוש, אם אומר - אפשר שילמדו אנשים רעים את התחבולות הללו לרמות, ואם לא אומר - יחשבו הרמאים, שאין אנו בקיאים בתחבולותיהם וגם התלמידים לא יהיו בקיאים בדינים אלה. בבבא־בתרא סט, ב - אמרו, שרבן יוחנן בן זכאי גילה את כל התחבולות בהסתמכו על הכתוב (הושע יד, ו): כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם). 16) שם מי"ז. במשנה כתוב סתם "משחזת", ורבינו הוסיף "של עץ", שאם היא של מתכת הרי היא מיטמאה אף־על־פי שאין בה בית קיבול, ואם היא של אבן אפילו כשיש בה בית קיבול אינה מקבלת טומאה כמו שנתבאר בפ"א ה"ו (רבינו בפירושו). 17) כדי להחליק יפה את חוד הסכין מטפטפים קצת שמן על המשחזת, ולפיכך עושים בה חקיקה קטנה לקבלת השמן. 18) לוח עץ שמניחים עליו שעווה, והחנוונים חורטים עליו בחרט של מתכת או של עץ קשה, את חשבונותיהם. [ולא השתמשו בקלף או בנייר מפני מחירם הגבוה]. וכשלא היו צריכים יותר לאותם החשבונות – החליקו את השעווה כדי להשתמש בה שנית. 19) יש עושים בלוחות בית קיבול לשעווה. 20) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ז ה"ד. 21) שבלי חלק זה לא יהיה הכלי ראוי להשתמש בו. לשון התוספתא: אינו מטמא אלא המשמש את הצורך. 22) פ"א ה"א, שפשוטי כלי עץ מקבלים טומאה מגזירת חכמים.

13 **ג. בֵּית קִבּוּל[23] הֶעָשׂוּי לְמַלֹּאתוֹ - אֵינוֹ בֵּית קִבּוּל.**
14 **כֵּיצַד? בְּקַעַת[24] שֶׁל עֵץ שֶׁחוֹקְקִין בָּהּ בֵּית קִבּוּל**
15 **וְתוֹקְעִין בּוֹ הַסַּדָּן שֶׁל בַּרְזֶל[25]: אִם שֶׁל נַפָּחִים הִיא**
16 **- אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית**
17 **קִבּוּל, לֹא נַעֲשָׂה אֶלָּא לְמַלֹּאתוֹ[26]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
18 **בָּזֶה. וְאִם הָיְתָה שֶׁל צוֹרְפִין[27] - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת**
19 **טֻמְאָה; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַגְבִּיהִין אֶת הַבַּרְזֶל בְּכָל עֵת**
20 **שֶׁיִּרְצֶה וּמְקַבְּצִין אֶת שְׁפוּת[28] הַזָּהָב וְהַכֶּסֶף**
21 **הַמִּתְקַבְּצֶת שָׁם תַּחַת הַסַּדָּן[29], וַהֲרֵי נַעֲשָׂה לְקַבָּלָה.**
22 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ.**

23) משנה, שם. 24) חתיכת עץ פשוטה. 25) ועליו מניחים את המתכת, כשמעבדים אותו. 26) מלשונו משמע שאפילו לפני שתקעו את הסדן בבית הקיבול אין העץ מקבל טומאה מפני שהחור נעשה בכוונה תחילה למלאות אותו מילוי קבוע. 27) צורפי מתכות יקרות, כגון זהב וכסף. 28) נסורת דקה שנושרת מן המתכת כשמחליקים אותה בפצירה ששיניה זעירות (מלשון המשנה, כלים פ"ל, מ"א: "שפן בשופין"). 29) אבל נסורת הברזל אין לה כל ערך ואין מאספים אותה (תוספתא, שם).

23 **ד. הַכַּף[30] הֶחָקוּק שֶׁתַּחַת רַגְלֵי הַמִּטּוֹת[31] וְהַמִּגְדְּלוֹת**
24 **וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקַבֵּל - טָהוֹר, וְאֵין**
25 **בּוֹ מִשּׁוּם כְּלֵי קִבּוּל, לְפִי שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לְקִבּוּל אֶלָּא**
26 **לִסְמֹךְ בּוֹ בִּלְבַד. שְׁפוֹפֶרֶת[32] הַקַּשׁ[33] - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה**
27 **כְּכָל כְּלֵי הָעֵץ שֶׁמְּקַבְּלִין טֻמְאָה, אֲפִלּוּ אֵינָהּ יְכוֹלָה**
28 **לְקַבֵּל אֶלָּא טִפָּה אַחַת[34]. וּשְׁפוֹפֶרֶת הַקָּנֶה[35] שֶׁחֲתָכָהּ**
29 **לְקַבָּלָה - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה עַד שֶׁיּוֹצִיא אֶת כָּל**
30 **הַלָּבָן שֶׁבְּתוֹכָהּ. וְאִם לֹא נֶחְתְּכָה לְקַבָּלָה - הֲרֵי הִיא**
31 **כִּפְשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ. אֲבָל שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל פַּקּוּעוֹת[36]**
32 **וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אֵינָן כֵּלִים, אֶלָּא כָּאֳכָלִין הֵן חֲשׁוּבִין.**

30) תוספתא, שם פ"ח ה"א. 31) כדי לכוון עמידת רגלי המיטות, והמגדלות הניחו תחתיהן חתיכות קרש עבות, שחקקו בהן בתי קיבול מתאימים לרגלים. 32) משנה, שם פי"ז מי"ז. 33) של תבואה והיא חלולה. 34) שבית קיבול מיטמא בכל שהוא. 35) קנה סוף חלול, וחללו מלא חומר ספוגי לבן, ונקרא במשנה "בכיי". 36) מין צמח־שדה רך שטעמו מר, ואחר שכובשים אותו זמן רב הוא מתמתק ונעשה ראוי למאכל אדם (במלכים־ב, ד, לט: "וילקט ממנו פקעות שדה"), ויש לו קנים שנאכלים כפריו.

1 **ה. שְׁפוֹפֶרֶת[37] שֶׁחֲתָכָהּ וְנָתַן בָּהּ אֶת הַמְּזוּזָה[38] וְאַחַר**
2 **כָּךְ נִתְּנָהּ בַּכֹּתֶל[39], אֲפִלּוּ נִתְּנָהּ שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ קַבָּלָתָהּ[40]**
3 **- מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[41]. קְבָעָהּ בַּכֹּתֶל[42]: אִם קְבָעָהּ כְּדֶרֶךְ**
4 **קַבָּלָתָהּ - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[43]: שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ**
5 **קַבָּלָתָהּ - טְהוֹרָה[44]. נָתַן הַשְּׁפוֹפֶרֶת בַּכֹּתֶל[45] וְאַחַר כָּךְ**
6 **נָתַן בָּהּ הַמְּזוּזָה[46]: אִם הָיְתָה כְּדֶרֶךְ קַבָּלָתָהּ - הֲרֵי זוֹ**
7 **מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[47]; שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ קַבָּלָתָהּ[48] - טְהוֹרָה[49].**
8 **קְבָעָהּ בַּכֹּתֶל, אֲפִלּוּ כְּדֶרֶךְ קַבָּלָתָהּ - טְהוֹרָה[50].**

37) תוספתא, שם ה"ג. 38) ובזה גילה דעתו שעשאה לקבלה וראויה לקבל טומאה. 39) חיבור עראי, שקל לנתקו. 40) חיבר את צידה הפתוח למזוזת הפתח, ובמצב זה אינה ראויה לקבל. 41) מכיוון שלפני נתינתה בכותל ירדה עליה תורת קבלת טומאה, אין הטומאה מסתלקת אלא על־ידי שינוי מעשה, וחיבור עראי אינו נקרא שינוי מעשה. 42) חיבור של קבע במסמרים. 43) לפי שעודה ראויה לקבלה. 44) לפי שעל־ידי קביעתה אינה ראויה לקבל, הרי קביעתה שינוי מעשה גמור והועילה לעשותה כמחובר לקרקע, שאינו מקבל טומאה, מה־שאין־כן כשקבעה דרך קבלתה ונשארה ראוייה למלאכתה הקודמת להכניס לתוכה מזוזה. 45) חיבור ארעי. 46) וגילה אז דעתו שלקבלה הוא מתכוון, אבל לפני הכנסת המזוזה לא גילה כוונה כזו. 47) כוונתו שלאחר הנתינה בכותל מועילה לעשות כלי, מפני שאינה קבועה בכותל. 48) והכניס בה המזוזה על ידי לחיצה בכוח. 49) כשחיבר את השפופרת לכותל לא היתה כלי, שהרי לא הוכיח שלקבלה התכוון, ולכן בטלה לגבי הכותל אפילו בחיבור בלתי מהודק, והכוונה שבאה לאחר מכאן אינה מועילה. 50) בחיבור של קבע אין מחשבתו מועילה (פירושנו זה מיוסד על פירוש בעל סדרי טהרות לתוספתא, כלים שם).

9 **ו. כְּלִי[51] שֶׁאוֹרְגִין אוֹתוֹ מִן הַנְּסָרִים[52] אוֹ מִן הַשַּׁעַם[53]**
10 **כְּדֵי שֶׁיִּשְׁטְחוּ עָלָיו הַבְּגָדִים וְהַמַּגְמָר[54] מִלְּמַטָּה כְּדֵי**
11 **שֶׁיִּתְבַּסְּמוּ: אִם הָיָה עָשׂוּי כְּכַוֶּרֶת שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע[55] -**
12 **טָהוֹר, וְאִם הָיָה בּוֹ בֵּית קִבֹּלֶת כִּסּוּי[56] - הֲרֵי זֶה**
13 **מְקַבֵּל טֻמְאָה.**

51) כלים פכ"ב מ"י. 52) פירוש, שבבי עץ דקים מאוד. 53) מין גמי (בזמנו ניתן שם "שעם" לעץ רך וקל שעושים ממנו פקקים, אולם רבינו התכוון לגמי). 54) כלי שבו מקטירים בושם על גחלים לוחשות. 55) שוליים, אלא דפנות בלבד ושוטחים את הבגדים מלמעלה. 56) שטח ארוג למעלה מן המוגמר העומד על הקרקע ועל הכיסוי מניחים את הבגד שרוצים לבסמו.

14 **ז. סַנְדָּל[57] שֶׁל בְּהֵמָה: שֶׁל מַתֶּכֶת - טָמֵא[58], וְשֶׁל**
15 **שַׁעַם - טָהוֹר, שֶׁאֵין זֶה חָשׁוּב מִכְּלֵי הַקַּבָּלָה[59].**

57) שם פי"ד מ"ה. רגילים היו להנעיל על רגלי הבהמות סנדלי מתכת להגן על הרגלים מפני הקוצים. 58) כל משמשי בהמה (הכלים העשויים לצרכי הבהמה עצמה) אפילו של מתכת אינם מקבלים טומאה, אבל סנדל מקבל טומאה. במס' שבת נט, א - מנמק רב, מפני שבמלחמה שותים החיילים בו מים, כשאין להם כלי אחר, ולכן דינו כמשמשי בהמה ואדם. 59) בסנדל של גמי אי־אפשר לשתות מים, ואם כן הוא משמש רק את הבהמה (מלשונו של רבינו אפשר להבין שאינו נידון כבית קיבול, אולם מגמרא שבת הנ"ל משתמעת הכוונה שאמרנו).

16 **ח. הַצּוֹרֵר[60] מַרְגָּלִית בְּעוֹר וְהוֹצִיאָהּ וְנִשְׁאַר מְקוֹמָהּ**
17 **עָמֹק[61] - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּפְשַׁט[62]; שֶׁכָּל**
18 **כְּלֵי קִבּוּל מְקַבְּלִין בְּכָל שֶׁהֵן, וַהֲרֵי מְקוֹמָן כְּמוֹ כִּיס**
19 **קָטָן. אֲבָל צְרוֹר הַמָּעוֹת אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁאֵין**
20 **עָלָיו צוּרַת כְּלִי[63].**

60) שם פכ"ו מ"ב. 61) מפני שאין דרכו של אדם לפתוח תכופות את הצרור, נשארה תבנית הכיס, ומפני כך חשוב בית קיבול. 62) שיתפשטו הקמטים ויחזור העור לצורתו הטבעית. 63) אדם רגיל לפתוח ולסגור צרור מעותיו, ומתוך כך הוא מתפשט מהר ואין עליו תורת בית קיבול אפילו לפני שנפשט (ב'הגהות מים טהורים' במשנתינו מפרש כך את נימוקו של רבינו בפירושו שם).

יום שלישי כ"ט סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר כלי עץ העשוי לנחת או להיטלטל מלא וריקן או סתם. ומה הם הכלים העשויים לטלטל במילואן. וכיצד מודדים הכלי לידע אם מחזיק מ סאה ומה נמדד עמו. כלי עץ שאינו מחזיק ארבעים סאה כדרכו אלא אם כן הטהו על צדו.

21 **א. כָּל כְּלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְנַחַת[2], אֲפִלּוּ אֵינוֹ מְקַבֵּל אֶלָּא**
22 **דָּבָר מוּעָט[3] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[4] לֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא**
23 **מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְכָל כְּלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְהִתְטַלְטֵל מָלֵא**
24 **וְרֵיקָן כְּשֵׁק, אֲפִלּוּ הָיָה מַחֲזִיק מֵאָה סְאָה, וְאַף עַל**
25 **פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שׁוּלַיִם, הוֹאִיל וְאֵינוֹ עָשׂוּי לְנַחַת - הֲרֵי**
26 **זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה דִּין תּוֹרָה כִּשְׂאָר כְּלֵי קִבּוּל. וְכָל**
27 **כְּלֵי עֵץ שֶׁהוּא סְתָם[5], אִם הָיוּ לוֹ שׁוּלַיִם לֵישֵׁב**
28 **עֲלֵיהֶם עַל הַקַּרְקַע[6] כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא נוֹחַ לְהִתְגַּלְגֵּל,**
29 **וְהָיָה מַחֲזִיק אַרְבָּעִים סְאָה בְּלַח שֶׁהֵן כּוֹרִים בְּיָבֵשׁ -**
30 **אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כְּלָל, לֹא מִן הַתּוֹרָה וְלֹא מִדִּבְרֵי**
31 **סוֹפְרִים, מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתוֹ[7] שֶׁעָשׂוּי לְנַחַת. וּדְבָרִים אֵלּוּ**
32 **דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[8]: מַה שֵּׁק -**

1 שֶׁהוּא מִתְטַלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָן, אַף כְּלִי עֵץ לֹא יִטַּמָּא
2 אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מִטַּלְטֵל מָלֵא וְרֵיקָן; לְהוֹצִיא כְּלִי
3 עֵץ הֶעָשׂוּי לְנַחַת.

2) עשוי להיות מונח במקום אחד ולא לטלטלו ממקום למקום. 3) ואפשר לטלטלו כשהוא מלא. 4) בחגיגה כו, ב אמרו גבי שולחן שבבית המקדש, שאילמלא היו מוציאים אותו להראותו לעולי רגלים לא היה מקבל טומאה מפני שהוא עשוי לנחת במקום אחד. וטעמו של דבר: כלי עץ הוקשו (הושוו) לשק, ששניהם נכתבו בפסוק אחד (ויקרא יא, לב) ודרשו: כלי עץ מטמא רק כשהוא דומה לשק שהוא מיטלטל, וזה אינו מיטלטל כלל (רבינו בסוף הלכה זו). 5) לא נקבע אופן שימושו. 6) להוציא שוליים עגולים או משופעים. 7) הנחה מתקבלת מאוד על הדעת. 8) בתורת כהנים פרשת שמיני פרשתא ו הלכה ה שנינו: מה שק מיוחד שהוא מיטלטל במילואו, אף אני ארבה ... שהם מיטלטלים במילואם.

4 ב. הַכֵּלִים שֶׁחֻזְקָתָן שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין לְנַחַת, כְּגוֹן שִׂדָּה[9]
5 תֵּבָה וּמִגְדָּל[10] וְכַוֶּרֶת הַקַּשׁ[11] וְכַוֶּרֶת הַקָּנִים[12] וּבוֹר
6 סְפִינָה[13] גְּדוֹלָה[14] וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ, אִם הֵן מַחֲזִיקִין
7 אַרְבָּעִים סְאָה - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה[15]. וְאֵלּוּ הֵן
8 הַכֵּלִים שֶׁל עֵץ שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין[16] לְהִתְטַלְטֵל בִּמְלוֹאָן:
9 דַּרְדּוּר[17] שֶׁמַּנִּיחִין אוֹתוֹ עַל הָעֲגָלָה, וְקוּסְטוֹת
10 הַמְּלָכִים[18], וַעֲרֵבַת הָעַבְּדָן[19], וּבוֹר סְפִינָה קְטַנָּה
11 שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַלֵּךְ בְּאֶמְצַע הַיָּם הַגָּדוֹל[20], וְהָאָרוֹן.
12 כָּל אֶחָד מֵחֲמֵשֶׁת כְּלֵי עֵץ אֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן
13 מְקַבְּלִין יוֹתֵר מֵאַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי אֵלּוּ מְקַבְּלִין
14 טֻמְאָה, שֶׁלֹּא נַעֲשׂוּ מִתְּחִלָּתָן אֶלָּא לְהִטַּלְטֵל מְלֵאִין[21].
15 וּשְׁאָר כָּל כְּלֵי עֵץ[22], אִם הָיוּ מְקַבְּלִין אַרְבָּעִים סְאָה
16 וְיֵשׁ לָהֶם שׁוּלַיִם - חֻזְקָתָן שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְהִתְטַלְטֵל
17 בִּמְלוֹאָן, וּלְפִיכָךְ אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וְכֵן כְּלֵי עֵצֶם[23]
18 וּכְלֵי הָעוֹר הַמְקַבְּלִין אַרְבָּעִים סְאָה בְּלַח - אֵין
19 מְקַבְּלִין טֻמְאָה, אֶלָּא אִם כֵּן נַעֲשׂוּ מִתְּחִלָּתָן
20 לְהִתְטַלְטֵל כְּשֶׁהֵן[24] מְלֵאִין.

9) מרכבה שמסיעים בה נשים והיא נישאת בידי אדם. 10) ארון גדול עשוי בתבנית מגדל ומניחים בו כלים ומזון. 11) כוורת קלועה מקש. 12) עשוייה מקני סוף. 13) הספינות המפליגות בים מוליכות כלי גדול מאוד של עץ מלא מים לשתייה וקוראים לו "בור ספינה". 14) המפליגה בים הגדול. במשנה: "ספינה אלכסנדריה" ופירש שם רבינו, הספינות המפליגות לאלכסנדריא של מצרים ונכנסות לים הגדול. ויש מפרשים שהכוונה לספינות של תגרי אלכסנדריא שעומדים בקשרי מסחר עם ארצות רחוקות, פרט לספינות קטנות שאינן מתרחקות מן החוף ומשמשות את התחבורה בין המקומות שעל חוף הים. בורות אלו עשויות לנחת מבלי להורידן מן הספינות, מפני שממלאים אותן מים שיספיקו לזמן רב, ואם אינן מחזיקות ארבעים סאה מוכרחים להורידן בכל פעם ולמלאותן כשאפסו מי השתייה. 15) משמע שאם אינם מחזיקים ארבעים סאה - מקבלים טומאה. 16) נעשו לכתחילה לשם זה. 17) חבית עץ גדולה מוטלת על עגלה ומובילים בה מים. חבית כזו נעשתה כדי להובילה בעגלה ולפיכך נידונית כדבר המיטלטל מלא וריקן. 18) תיבה גדולה עשוייה תאים תאים להניח בהם מזון ומשקין והמלכים היוצאים לדרך מובילים בה צידה מספיקה לכמה ימים. 19) עריבה גדולה, שהאומנים שורים בה את העורות העומדים לעיבוד. 20) אין דרכם של המלחים למלאות בהן הרבה מים, אלא כדי שיספיקו עד למקום התחנות הקרובות, שבהן יורידו אותן וימלאון מים טריים, ואם כן הן מיטלטלות מלאות. 21) דבריו אלה באים לנמק למה כלים אלה, שהם גדולים יותר מן השיעור הקבוע (40 סאה) וקשה לטלטלם מפני כובדם נידונים כמטלטלים, ומבאר רבינו, שאין להגדירם כבלתי מיטלטלים מלאים, מפני שנעשו לכתחילה לשם טלטול כשהם מלאים על ידי עגלה או על ידי כמה בני אדם. 22) לשון המשנה. הכוונה לסתם כלים שנאמר דינם בהלכה הקודמת. וכפל דינם, מפני שכך הוא סיום דברי רבי יהודה במשנתינו שרבינו פסק כמותו. 23) דינו ככלי עץ לכל דבר. סיכום עיקרֵי שיטתו של רבינו בדיני כלי עץ יסבירו היטב את שתי ההלכות האלו: א. הגורם הקובע בטומאת כלי עץ הוא מידת טילטולם. המיטלטלים מקבלים טומאה. ושאינם מיטלטלים, אלא דרכם להיות מונחים במקום אחד, מוגדרים ככלי עץ העשוי לנחת ואינם מיטמאים. ב. טלטול שאמרו פירושו טלטול כשהכלי מלא [בתורת כהנים שם דרשו: מה שק שהוא מיטלטל במילואו, אף אני ארבה ... שהם מיטלטלים במילואם]. ג. הטלטול כשהכלי ריק אינו גורע מהכשירו לקבל טומאה [בניגוד לדעת הראב"ד בהשגותיו כאן, שכלי שדרכו להיטלטל גם מלא וגם ריקן ויש בו ארבעים סאה אינו מטמא]. ד. שיערו חכמים, שאין דרכם של בני אדם לטלטל משאוי כבד יותר מארבעים סאה ולפיכך קבעו שיעור זה כמכריע בסתם כלים לעניין טלטול. ומארבעת עיקרים אלה מסתעפים כמעט מאליהם כל הדינים שהשמיענו רבינו כאן. נחזור על דינים אלה בקצרה: 1. כלי עץ "העשוי לנחת" אפילו מחזיק פחות מהשיעור אינו מקבל טומאה, מפני שאינו מיטלטל ואינו דומה לשק, ומשקל המשאוי אינו משנה כאן כלום. 2. כלי העשוי להתטלטל בין מלא ובין ריקן - מטמא אפילו מחזיק מאה סאה, שהרי הוא עשוי להיטלטל למרות כובדו והטלטול הוא הגורם המכריע. 3. כלי עץ שלא הייתה כוונה קבועה בעשייתו, אם תשמישו להיטלטל או לנחת - מכריעה בו מידתו, אם היא למעלה מארבעים סאה מתקבל על הדעת (חזקתו) שלנחת עשוי, שהרי אין דרכם של בני אדם לטלטל משאוי כבד שכזה, ואם היא פחות משיעור זה חזקתו שנעשה לטלטול ומקבל טומאה. 24) צריך להיות מתחילתם להיטלטל כשהם (דפוס רומא ר"מ).

21 ג. הַשִּׂדָּה וְהַתֵּבָה וְהַמִּגְדָּל שֶׁל זְכוּכִית הַבָּאִים בַּמִּדָּה[25]
22 - טְהוֹרִין; וּשְׁאָר כְּלֵי זְכוּכִית, אַף עַל פִּי שֶׁמְּקַבְּלִין
23 אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי הֵן מְקַבְּלִין טֻמְאָה[26]. וְזֶה חֹמֶר
24 בִּכְלֵי זְכוּכִית מִבִּכְלֵי עֵץ.

25) שיש בהם המידה שקבעו חכמים; ארבעים סאה בלח,

שהם כוריים ביבש. 26) הראב"ד מנמק דין זה, מפני שכלים אלו נעשים מזכוכית עבה ולפיכך הם כבדים מאוד ואינם עשויים להיטלטל, והכלים האחרים אינם עבים כל כך.

ד. כָּל כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בְּשִׁבּוּרוֹ[27] אַמָּה עַל אַמָּה[28] בְּרוּם שָׁלֹשׁ[29] - הֲרֵי הוּא מַחֲזִיק אַרְבָּעִים סְאָה בְּלַח. וּכְשֶׁמּוֹדְדִין אֶת הַכְּלִי - מוֹדְדִין אוֹתוֹ מִבַּחוּץ; אִם הָיָה בּוֹ אַמָּה עַל אַמָּה בְּרוּם שָׁלֹשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין תּוֹכוֹ אֶלָּא פָּחוֹת מִזֶּה[30] - הֲרֵי הוּא טָהוֹר, שֶׁאֵין עֲבִי הַדְּפָנוֹת מְמַעֵט[31]. אֲבָל עֲבִי הָרַגְלַיִם[32] וָעֲבִי הַזֵּר[33], אִם הָיָה לוֹ זֵר - אֵין נִמְדָּדִין עִמּוֹ[34].

27) בחשבון תישבורת של תכולתו. 28) אמה באורך ואמה ברוחב. 29) גובה שלוש אמות. כלי שכזה מחזיק שלוש מידות מעוקבות של אמה על אמה. רבינו דייק ואמר "בשיבורו", שלא תטעה לומר ששיעורי האורך, הרוחב והגובה מעכבים ואם אחד מהם פחות מאמה אין היתרון של הממד השני משלים (מצאנו שיעורים מעכבים כאלה בטומאת צרעת). 30) מקום עובי דפנות הכלי. 31) כלומר, להלכה אינו ממעט, מפני שקובע הכובד, והרי הדפנות מוסיפים כובד. מחלוקת בית שמאי ובית הלל שם ופסק כבית הלל, שהלכה כמותם בכל מקום. 32) המדובר אפילו בתיבה שרגליה מחוברות לדפנות או עשויות מעץ אחד עם הדפנות, אבל הן עבות מהדפנות וחלק מהן בולט מחוץ לריבוע של הארון, תוספת זו אינה נמדדת. 33) הזר נמצא למעלה משפת הכלי ומחובר מבחוץ. 34) במשנה אמרו, שבזה גם בית הלל מודים שאינם נמדדים.

ה. הָיָה בְּתוֹךְ הַכְּלִי תֵּבָה קְטַנָּה[35], כְּגוֹן מוּכְנִי שֶׁבְּתוֹךְ הַשִּׁדָּה: בִּזְמַן שֶׁהִיא נִשְׁמֶטֶת[36] - אֵינָהּ נִמְדֶּדֶת עִמָּהּ[37], וְאֵינָהּ חִבּוּר לָהּ[38], וְאֵינָהּ מַצֶּלֶת עִמָּהּ בְּאֹהֶל הַמֵּת[39]; וְאִם אֵינָהּ נִשְׁמֶטֶת - נִמְדֶּדֶת עִמָּהּ[40], וַהֲרֵי הֵן כִּכְלִי אֶחָד[41].

35) במשנה כתוב "מוכני שלה" ורבינו שם מפרש "אופן", כנראה התכוון לאופן כעין אופני העגלה, שהשידה מונחת עליה. וכן פירש הר"ש שם. אולם כאן חזר בו ופירש תיבה קטנה שבתוך השידה. 36) אינה קבועה בשידה ואפשר לשומטה ולהוציאה. 37) אם השידה עצמה אינה מחזיקה ארבעים סאה, והמשקין הנכנסים לתיבה בחלקה הבולט משפת השידה משלימים לשיעור זה - אינם נמדדים, ודין השידה ככלי רגיל המקבל טומאה. 38) אם נטמאה השידה לא נטמאה התיבה וכן להיפך. 39) לשון המשנה. ורבינו מפרשה כרש"י שבת מד, ב, שהמדובר כשנכנסה לבית הקברות. השידה שיש בה ארבעים סאה ואינה מקבלת טומאה - חוצצת בפני הטומאה (רבינו בהלכות טומאת מת פרק י"ג הלכה ג), ולפיכך היא מצילה על הכלים שבתוכה ולא נטמאו, אבל הכלים הנמצאים בתיבה שאין בה עצמה ארבעים סאה ודפנותיה גבוהים מדפנות השידה - נטמאו, מפני שהיא כלי בפני עצמו; אין השידה מצילה על הכלים שבתוכה. 40) מידת החלק של התיבה העודף על שפת השידה משליחה לארבעים סאה, כמבואר למעלה. 41) לכל הדינים האמורים למעלה בנשמטת.

ו. הָיָה לַכְּלִי[42] כִּסּוּי קָמוּר[43]: בִּזְמַן שֶׁהוּא קָבוּעַ - נִמְדָּד עִמּוֹ[44]; אֵינוֹ קָבוּעַ - אֵינוֹ נִמְדָּד עִמּוֹ. הָיוּ בּוֹ מְגוּרוֹת[45] מִבִּפְנִים - נִמְדָּדוֹת עִמּוֹ; וְאִם הָיוּ מִבַּחוּץ[46] - אֵינָן נִמְדָּדוֹת עִמּוֹ[47].

42) הכוונה לשידה האמורה בהלכה הקודמת. 43) כעין כיפה. 44) דינו כחלק מן השידה. 45) מגירות. 46) המגירות נפתחות מבחוץ ודופנן החיצון בולט קצתו, כרגיל במגירות שלנו. 47) כשמודדים את הכלי מבחוץ, אין העודף הזה נמדד (מנחת ביכורים לתוספתא).

ז. כְּלִי עֵץ שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל אַרְבָּעִים סְאָה כְּדַרְכּוֹ[48] אֶלָּא אִם כֵּן הִטָּהוּ עַל צִדּוֹ אוֹ סְמָכוֹ בְּדָבָר אַחֵר, הוֹאִיל וּמְקַבֵּל אַרְבָּעִים סְאָה מִכָּל מָקוֹם - טָהוֹר.

48) אם הוא עומד על שוליו או על רגליו.

ח. הַשִּׁדָּה וְהַתֵּבָה שֶׁנִּטְלָה אַחַת מֵרַגְלֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקְּבוּ[49] אֶלָּא הֲרֵי הֵן מְקַבְּלִין[50] - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין, וַעֲדַיִן[51] יֵשׁ לָהֶם שׁוּלַיִם, וְחֶזְקָתָן שֶׁהֵן לְנַחַת כְּשֶׁהָיוּ.

49) השידה והתיבה והמגדל לא ניקבו במקום השבר. 50) את הדברים שנותנין לתוכן. 51) פירוש, מפני שעדיין.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר כלי העשוי לתשמיש אדם או לתשמיש כלים ואדם או לתשמיש כלים לבד. ודין המשמש כלים בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה. ודין חיפויי הכלים, והעושה כלי מקצתו מן העץ ומקצתו ממתכת.

א. שָׁלֹשׁ מִדּוֹת[2] בִּכְלִי עֵץ שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְקַבָּלָה[3]: כָּל כְּלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ אָדָם בִּלְבַד, כְּגוֹן הַסֵּלָם - טָהוֹר, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כְּלָל, וְלֹא רִבּוּהוּ חֲכָמִים[4] לְטֻמְאָה. וְכָל כְּלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ הַכֵּלִים וְהָאָדָם[5], כְּגוֹן הַשֻּׁלְחָן[6] וְהַטַּבְלָא[7] וְהַמִּטָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וּמִנַּיִן שֶׁהֵן לְתַשְׁמִישׁ אָדָם וְתַשְׁמִישׁ מְשַׁמְּשָׁיו?[8] שֶׁהֲרֵי מַנִּיחַ הַקְּעָרוֹת עַל הַשֻּׁלְחָן, וְהַכּוֹסוֹת עַל הַטַּבְלָא, וְהַמַּצָּעוֹת עַל הַמִּטָּה. וְכָל כְּלִי עֵץ הֶעָשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ הַכֵּלִים בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי הוּא מְשַׁמֵּשׁ מְשַׁמְּשֵׁי אָדָם[9]: אִם לֹא הָיָה מְשַׁמֵּשׁ אֶת הַכֵּלִים אֶלָּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה בִּלְבַד - הֲרֵי זֶה טָהוֹר מִכְּלוּם. כְּגוֹן מְנוֹרָה שֶׁל עֵץ שֶׁמְּשַׁמֶּשֶׁת הַגֵּר בִּשְׁעַת הַדְּלָקָה[10], וְכַן, וְהוּא כְּלִי שֶׁמַּנִּיחִין תַּחַת הַכֵּלִים בִּשְׁעַת מְלָאכָה, וְהַדְּפוּסִין כֻּלָּן[11]. וְאִם הָיָה מְשַׁמֵּשׁ אֶת הַכֵּלִים בִּשְׁעַת מְלָאכָה וְשֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה. כְּגוֹן כִּסּוּי הַקַּפְצָה[12] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְתִיק הַסַּיִף[13] וְהַסַּכִּין וְהָרֹמַח וְהַמִּסְפָּרַיִם וְהַתַּעַר וְהַמִּכְחוֹל[14] וְהַמַּכְתֵּב[15], וּבֵית הַכֹּחַל[16], וְתִיק טַבְלָא

13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41

1 **וּסְקוּרְטִיָּא[17], וּבֵית הַחִצִּים[18] וּבֵית הַפָּגוֹזוֹת[19], וְתִיק**
2 **חֲלִילִים[20]. כָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן**
3 **אֶלָּא מְשַׁמְּשֵׁי כֵּלִים - מְקַבְּלִין טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי הַכֵּלִי**
4 **צָרִיךְ לָהֶן בִּשְׁעַת מְלָאכָה[21] וְשֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה.**
5 **אֲבָל כִּסּוּי קַמְטְרָא[22] וְכִסּוּי תֵּבָה[23] וְכִסּוּי טָנִי[24],**
6 **וְהַמַּכְבֵּשׁ שֶׁל חָרֶשׂ[25], וְהַכִּסֵּא שֶׁתַּחַת הַתֵּבָה**
7 **וְהַקַּמְתִּין[26] שֶׁלָּהּ, וְהַקֹּלֶב[27] שֶׁבּוֹנִין עָלָיו תִּיק הַסֵּפֶר,**
8 **וּבֵית הַנֶּגֶר[28] וְהַמַּנְעוּל[29] וְהַמְּזוּזָה[30], וְתִיק נְבָלִים**
9 **וְהַכִּנּוֹרוֹת, וְהַקֹּלֶב שֶׁל גּוֹרְלֵי מִצְנֶפֶת, וּדְפוּס שֶׁל**
10 **תְּפִלִּין, וְסוּס שֶׁל עֵץ שֶׁל זַמָּר[31] שֶׁמְּשַׂחֲקִין בּוֹ,**
11 **וּרְבִיעִית הַמְקוֹנֶנֶת[32], וּגְנוֹנֶת הֶעָנִי[33], וְסָמוֹכוֹת**
12 **הַמִּטָּה[34], וְנַקְלִיטֵי הַמִּטָּה[35], וַחֲמוֹר שֶׁתַּחַת הַמִּטָּה[36]**
13 **- כָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְשַׁמְּשֵׁי**
14 **הַכֵּלִים בִּשְׁעַת מְלָאכָה בִּלְבַד[37].**

2) תוספתא כלים, בבא מציעא פרק ו הלכה ג. 3) שאין להם בית קיבול, למעלה בפ"א ה"ג אמרנו, שפשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה מדין תורה, ומקבלים טומאה מדברי סופרים. ומלמדנו רבינו כאן, שישנם סוגים שונים של פשוטי כלי עץ, ואין דיניהם שווים. 4) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ו ה"ד, דרשו: "מה שק מיוחד שהוא משמש את האדם ואת משמשי האדם (דברים שהאדם משתמש בהם), אף אני מרבה השולחן . . . שהם משמשים את האדם ואת משמשי האדם, ומוציא את הסולם . . . ואינו משמש משמשי האדם". דרשה זו משמשת יסוד לכל הדינים שבשלוש ההלכות הראשונות בפרק זה, ופירושה יבואר מתוך הערותינו הבאות. [מלשונו של רבינו "ולא ריבוהו חכמים" משמע שכל הטומאות שנלמדו בפשוטי כלי עץ מדרשה זו, הן טומאות דרבנן, והדרשה היא "אסמכתא". וכן פירש המבי"ט בקרית ספר, וכן דעת ה'תוספות' בבבא בתרא סו, א ד"ה שאני]. 5) שמשתמשים בו בין לצורך כלים ובין לצורך האדם עצמו. 6) מעמידים עליו כלים, והאדם משתמש בו גם שלא באמצעות הכלים לאכול עליו ולהשעין גופו. 7) שולחן קטן. 8) כלים הם משמשי אדם, ולפיכך משמשי כלים נקראים משמשי משמשיו של האדם. 9) בלבד, אבל לא את האדם עצמו שלא באמצעות הכלים. 10) כשהוא דולק, אבל אחר שכבה - אין הנר צריך לה. 11) כגון דפוס שמשתמשים בו עושי בתים לתפילין, וכן דפוס המשמש מידה לשוזרי מצנפות המותחים עליו את המצנפת בשעת שזירה (משנה כלים פט"ז, ז. כל שמות הכלים המפורטים בפרק שלפנינו, מבוארים על־פי רבינו בפירוש המשניות שלו למסכת כלים). 12) כיסוי של קופסה. 13) התיבה "תיק" נמשכת לכל הדברים המפורטים לקמן, עד (ועד בכלל) "ובית הכוחל". 14) כף קטנה, שבה מכניסים את הכוחל לתוך העין. 15) חרט של מתכת שחורטים בו על לוחות של שעוה (רבינו בפירושו לכלים פרק יג משנה ב). 16) הכלי שבו מונח הכוחל. 17) "כלי מעור, שאוכלין עליו" (רבינו שם פט"ז מ"ד). 18) תרמיל מיוחד להשים בו חצים, ויש כורכים את התרמיל בעור, ועור זה נקרא בית החצים. [התרמיל עצמו יש לו בית קיבול, ואינו שייך לסוג כלים הנידונים כאן. ויש מפרשים, עור שכורכים בו את החיצים עצמם]. 19) חיצים רחבים. במשנתנו הגירסא: "הפגושות". ורבינו מפרש שם כמו שכתבנו, ומסתמך על הכתוב (יחזקאל כו, ט) "ומחי קבלו", ותרגומו: "ומחת פגשוהי". 20) כלי זמר ידוע. כל הכלים המנויים למעלה אין להם בית קיבול, אבל כשיש להם בית קיבול מקבלים טומאה, אפילו עשויים לתשמיש אדם בלבד, וכן המשמשים בשעת מלאכה בלבד. 21) אינני יודע לפרש כיצד תיק של סכין וסייף וכדומה משמשים בשעת מלאכה. ולא מצאתי ביאור מתקבל על הדעת. 22) תיבה גדולה שמציעים בה בגדים. 23) תיבה קטנה מקמטרא. 24) סל, מלשון "טנא". 25) נגר. 26) במשנתנו כתוב "והקמרין", ופירש רבינו כיסוי העשוי כעין כיפה שגבה קמור. 27) רבינו מפרש, שקולב הוא דפוס שמותחים עליו עור לעשות תיק לספר תורה. 28) יתד של עץ גדול שסוגרים בו את הדלת, ו"בית הנגר" פירושו תיק של הנגר. 29) תיק המנעול. 30) תיק לכרוך בו את המזוזה. [אין זה דומה לשפופרת שחתכה למזוזה שבפרק ב הלכה ה, מפני ששפופרת יש לה בית קיבול. ראה כסף־משנה שם]. 31) הזמרים משחקים בו כדי לבדח את המסתכלים. 32) במשנה: "ורביעית של סוליית", ומפרש רבינו: "שני עצים אורך כל אחד יותר מאמה, יהיו שני העצים ביד המצחק, ומכה אחד מהם באחד לפי הניגון (לפי קצב הניגון). ותרגום ובנענעים "וברביעין", וייחס אותו למקוננת (אילת = מקוננת, ראה כלים פרק טו משנה ו) לפי שיקוננו בו המתים אצלם". 33) בעל מלאכה עני העושה מלאכתו בחוץ, ועושה לו סוכך להגן על עצמו בפני השמש, ונקרא "גנונת" מפני שנועד להגנה. 34) קורות קטנות שסומכים בהן את המיטה. 35) שני מוטות ניצבים על יד המיטה, אחד למראשותיה והשני למרגלותיה, ועליהם משעינים מקל ארוך ותולים עליו וילון להגן על השוכב במיטה מפני הזבובים. 36) עץ המונח תחת המיטה, והיא נשענת עליו. 37) נימוק זה מתאים לרוב הדברים שנימנו למעלה ולא לכולם. ראה ראב"ד. [מלשונו של הכסף־משנה משמע, שכל הנמנים כאן הם משמשי כלים בשעת מלאכה בלבד].

15 **ב. מַלְבֵּן[38] הַמִּטָּה[39], אִם הָיָה מְלֻבָּשׁ בְּפִקּוֹת[40] וְיֵשׁ**
16 **לוֹ[41] רַגְלַיִם שֶׁמְּחַבְּרָן עִם הַמִּטָּה[42] - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא**
17 **עִם הַמִּטָּה[43], שֶׁהֲרֵי נוֹתְנִין אוֹתוֹ בִּפְנֵי הַמִּטָּה[44] וַהֲרֵי**
18 **הוּא כְּאֶחָד מֵאֵבָרֶיהָ. נְתָנוֹ[45] עַל שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת[46] וַהֲרֵי**
19 **הוּא גָבוֹהַּ עַל הַמִּטָּה[47], אַף עַל פִּי שֶׁמְּסֹרָג בַּחֲבָלִים,**
20 **הוֹאִיל וְאֵין לוֹ רַגְלַיִם[48] - טָהוֹר[49], מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
21 **מִמְּשַׁמְּשֵׁי הַכֵּלִים בִּשְׁעַת מְלָאכָה בִּלְבַד[50]. כְּמַלְבְּנֵי**
22 **בְּנֵי לֵוִי[51], שֶׁתּוֹלִין בָּהֶם כִּנּוֹרוֹתֵיהֶן וּכְלֵי הַשִּׁיר, שֶׁהֵן**
23 **טְהוֹרִין.**

38) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ח ה"ב. 39) שלד המיטה מורכב משני קרשים ארוכים (ארוכות המיטה), ומשנים קצרים (קצרות המיטה). בארבע זוויותיה בפנים עומדים ארבעה מוטות של עץ מרובעים, שגובהם עולה על גובה דפנות המיטה, והן הלשונות של המיטה. בכל לשון ישנם שני חריצים שבהם מכניסים ראש ארוכה וראש קצרה

הסמוכות זו לזו, ומתוך כך מתחברות הארוכות והקצרות למסגרת מרובעת, שהיא שלד המיטה. מוספים עוד קרש אחד (=מלבן) מורכב על ארוכה אחת בין שתי הלשונות. דופן ארוך זה עם המלבן שעל גביו נקרא "פני המיטה", פירוש, חזית המיטה. ועושים למיטה רגלים (כרעים) להרימה מעל הקרקע. ורגילים היו לחבר את הרגלים ללשונות. ויש מניחים את המלבן על גבי שתי לשונות וקושרים אותו בחבלים למיטה, ונשאר רווח בינו לבין הארוכה בהתאם לחלק הלשונות הנמצא למעלה מן הארוכה. 40) כעין טבעות , שתפקידן לחזק את המלבן (מנחת ביכורים לתוספתא שם). 41) למלבן. 42) הרגלים מורכבות במיטה, ונמצא המלבן מחובר במיטה (כסף־משנה). 43) אם נגעה טומאה באיזה חלק שהוא של המיטה, נטמא גם המלבן. 44) בחזית המיטה. 45) משנה כלים פי"ח, ד. כר' יוסי ור' שמעון. 46) ראה למעלה הערה לח. תיאור חלקי המיטה. 47) למעלה מדפנות המיטה. ראה שם. 48) מורכבות במיטה. 49) אינו מקבל טומאה כלל, אפילו אם נגעה טומאה בו בעצמו. 50) מלבן זה משמש לתלות עליו את הבגדים בלבד, וכשהאדם מלובש אינו צריך לו יותר. למעלה בהלכה א נתבאר, שפשוטי כלי עץ משמשי כלים בשעת מלאכה בלבד - אינם מקבלים טומאה. 51) הלויים המנגנים בבית המקדש, היו תולים את כלי השיר שלהם על מוט מונח על שני ניצבים (מוטות עבים). [פירוש על הלכה זו, מיוסד על דברי רבינו בפירושו לכלים פי"ח מ"ג וד'].

1 **ג. מַכְבֵּשׁ[52] שֶׁל שַׁכָּף[53] שִׁמּוּתֵחַ עָלָיו אֶת הָעוֹר - טָהוֹר,**
2 **מִפְּנֵי שֶׁמַּנִּיחַ עָלָיו אֶת הָאֶבֶן בַּמָּקוֹם הֶחָקוּק שֶׁיֵּשׁ בּוֹ**
3 **וּמְשַׁמֵּשׁ עָלָיו, וְנִמְצָא עָשׂוּי לְשַׁמֵּשׁ אֶת הַכֵּלִים בִּשְׁעַת**
4 **מְלָאכָה[54]. וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא מִשּׁוּם קִבּוּל[55], שֶׁהֲרֵי הַחֻקָּק**
5 **שֶׁבּוֹ עָשׂוּי לְהִתְמַלְּאוֹת בָּאֶבֶן[56].**

52) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"א ה"ב. 53) עושה אושכפים, והוא משתמש במכבש שיש בו חקיקה, כדי לקבל את האבן שעליה הוא מותח את העור. 54) בלבד. אבל שלא בשעת מלאכה, אינו צריך כלל למכבש. 55) שהרי החקיקה היא בית קיבול. 56) רבינו לשיטתו (בפרק ב הלכה ג) שבית קיבול העשוי למלאותו, אינו נידון כבית קיבול. [מדברי רבינו כאן יוצא ברור, שכלי עץ שיש לו בית קיבול, מקבל טומאה אפילו הוא משמש רק בשעת מלאכה בלבד, בניגוד לדעת כמה מפרשים].

6 **ד. חִפּוּיֵי הַמִּטָּה[57] - טְהוֹרִין[58]. וְכֵן כָּל הַחִפּוּיִין, בֵּין**
7 **שֶׁהָיוּ שֶׁל עֵץ אוֹ שֶׁל עֵצֶם אוֹ שֶׁל עוֹר אוֹ שֶׁל מַתֶּכֶת**
8 **- טְהוֹרִין; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מְלָאכָה בָּהֶם - פְּרָט**
9 **לְחִפּוּיֵי הַכֵּלִים[59]. וְכֵן כְּלֵי עֵץ אוֹ עֶצֶם שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן בֵּית**
10 **קִבּוּל שֶׁצִּפָּם בְּמַתֶּכֶת - טְהוֹרִים[60] וְאֵין מְקַבְּלִין**
11 **טֻמְאָה; מֵאַחַר שֶׁצִּפָּם בִּטְלָן[61], וְהַצִּפּוּי עַצְמוֹ טָהוֹר**
12 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[62].**

57) אם ציפה את חלקי העץ של המיטה בטסים של חומר אחר. 58) משנה שם פט"ז ז. 59) דרשה זו נאמרה ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"ח ה"ז, ורבינו מפרש שהכוונה לציפויים. [בקרבן אהרן על התוספתא, מפרש חיפויי כלים - כיסויי כלים, וכן מפרש גם בעל 'חפץ חיים' (בפירושו ל'תורת כהנים'), אולם דעת רבינו כמו שכתבנו. ודיני כיסוי, מבוארים למעלה בה"א, ונמעטו מן ההיקש לשק]. 60) סובר רבינו, שהציפוי הוא גורם טהרה לכלי שמקבל טומאה בלי ציפוי, וגם הציפוי עצמו אינו מקבל טומאה. 61) ביטל את כלי העץ, מפני שהחיפוי הוא יותר חשוב מהעץ. 62) שחכמים דרשו זאת מהכתוב. ונימוק זה כתב רבינו גם בפירושו למשנה (כלים יא, ד) גבי קליסטרא. ומסתמך שם על המשנה חגיגה כו, ב כחכמים שאמרו אין המזבחות מקבלים טומאה מפני שהם מצופים. [הראב"ד משיג ואומר, שמגמרא שם (כז, א) מוכח שהציפוי הוא גורם לטומאה. אמנם לפי פירוש רש"י יפה השיג, אבל רבינו קיבל התירוץ השני שם בגמרא. והוא מפרשו, שהחכמים באמרם מפני שהם מצופים, התכוונו לומר לר' אליעזר אין אתה צריך לנמק טהרת המזבח מפני שהוא כקרקע והתורה קראה לו מזבח אדמה, כי גם לולא נימוק זה אינם מקבלים טומאה מפני שכל הציפויים אינם מקבלים טומאה (לשון הגמרא: "מיבטל בטל ציפויין לגבייהו"). התירוץ הזה דוחה איפוא סברת המקשה שציפוי גורם טומאה (על־פי הכסף־משנה). ראה למעלה פ"א ה"ב].

13 **ה. הָעוּשֶׂה[63] כְּלִי מִקְצָתוֹ מִן הָעֵץ וּמִקְצָתוֹ מִן**
14 **הַמַּתֶּכֶת: אִם הָיָה הָעֵץ מְשַׁמֵּשׁ הַמַּתֶּכֶת - מְקַבֵּל**
15 **טֻמְאָה[64], וְאִם הָיְתָה הַמַּתֶּכֶת מְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הָעֵץ -**
16 **הַכֹּל טָהוֹר[65]. כֵּיצַד? מַפְתֵּחַ שֶׁל עֵץ וְשִׁנָּיו מִמַּתֶּכֶת,**
17 **אֲפִלּוּ שֵׁן אַחַת - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה; הָיְתָה הִיא**
18 **מִמַּתֶּכֶת וְשִׁנַּיִם שֶׁלּוֹ מֵעֵץ - הַכֹּל טָהוֹר.**

63) כלים פרק יג משנה ו: "עץ המשמש את המתכת - טמא, והמתכת המשמש את העץ - טהורה". [המדובר, כשהמשמש אינו כלי בפני עצמו, וגם אינו מעמיד ומקיים את המתכת, אלא מסייע לכלי העושה את המלאכה, אבל כשהוא כלי בפני עצמו ואינו צריך למתכת והמתכת צריכה לו שישמשה - המשמש עיקר (סדרי טהרות למשנתנו). ולפיכך בטבעת אין החותם קובע אע"פ שהוא עושה המלאכה]. 64) אפילו אם נגעה טומאה בעץ, נטמא כל המפתח. 65) אפילו נגעה טומאה במתכת. החלק העיקרי של המפתח הן השיניים שהן פותחות וסוגרות, וחלקו השני משמש רק בית יד להן. [נראה שרבינו מפרש "פותחת" שבמשנתנו היינו מפתח, וכן פירש הברטנורא, אולם בסיפא משמע שפותחת אינה מפתח, שהרי אמרה: "שבפותחת ושבמפתח". אולם, כנראה, הברטנורא וגם ה'תוספות יום טוב' אינם גורסים "ושבמפתח", שהרי כתבו, שהשן אינה מיטמאה בפני עצמה (כשאינה נתונה בעץ המפתח), והרי כאן שנינו שמיטמא בפני עצמה, וכן פסק רבינו בהלכה ז. ובשבת פא, א משמע שפותחת קבועה בדלת (לפי פירוש רש"י) וצע"ג].

19 **ו. טַבַּעַת[66] שֶׁל מַתֶּכֶת וְחוֹתָמָהּ שֶׁל אַלְמֹג[67] -**
20 **טְמֵאָה[68]. הָיְתָה שֶׁל אַלְמֹג וְחוֹתָמָהּ שֶׁל מַתֶּכֶת - הֲרֵי**
21 **זוֹ אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[69].**

66) שם. 67) קורל בלע"ז, והוא גדל בימים וקשה כאבן (רבינו בפירושו, וכן פירש הרשב"ם בבבא בתרא פא, א). רגילים היו לשבץ אלמוג בטבעות וחרתו בו אותיות והשתמשו בו לחתום איגרות. [הר"ש, וכן הרא"ש מפרשים שאלמוג הוא מין ארז]. האלמוג אינו מקבל טומאה מפני שהוא כפשוטי כלי עץ. [ואין לנמק מפני שהוא גדל בים, ואמרנו למעלה (פ"א ה"ג) שכל הגדל בים טהור, שהרי למדנו שם: "חיבר מן הגדל בים עם הגדל בארץ וכו' הכל מקבל טומאה". ובסדרי טהרות מנמק למה האלמוג מטמא: מפני שהכתוב קראו עץ, שנאמר (מלכים-א, י, יא): "עצי אלמוגים", וגם אינו גדל מן המים אלא בקרקע הים הוא גדל]. 68) מפני שהטבעת היא כלי בפני עצמו (ראה ההערה בראש הלכה ה). 69) ואף-על-פי שיש בטבעת בית קיבול לשבץ את המתכת. והטעם, מפני שעתיד להתמלאות. ['תוספות' שבת נב, ב ד"ה טבעת. בהגהות ר' עקיבא איגר הקשה מגמרא סוכה יב, ב שבית קיבול העשוי להתמלאות דינו כבית קיבול. ראה מה שכתבנו בהשלמות למעלה פ"ב ה"ג, בישוב הסתירה שבין שתי הלכות של רבינו, ובזה מסולקת גם קושייתו של רע"א].

1 **ז. הַשֵּׁן[70] שֶׁל מַתֶּכֶת[71] אוֹ הַחוֹתָם[72] מְקַבֵּל טֻמְאָה**
2 **בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אִם לֹא הָיָה מְחֻבָּר לָעֵץ. וְכֵן[73] הַמַּעְבֵּד[74]**
3 **וְהַמִּזְרֶה וְהַמַּגּוֹב[75] וְהַמַּסְרֵק שֶׁל רֹאשׁ[76] שֶׁנִּטְלָה אַחַת**
4 **מִשִּׁנֵּיהֶן וַעֲשָׂאָהּ שֶׁל מַתֶּכֶת - הֲרֵי אֵלּוּ מְקַבְּלִין**
5 **טֻמְאָה[77].**

70) משנה שם. 71) שן של מפתח שאינה קבועה בעץ. 72) של מתכת. 73) שם. 74) במשנה: "המעבר". 75) שלושת כלים אלה משמשים לניקוי גרגירי התבואה שבגורן. בתחילה מנקים במעבר שיש לו שלש שיניים, והוא מעכב את התבן הגס ומוציא את החיטים ואת הפסולת שאינה גסה כל-כך, אחר בירור זה מנקים במזרה ששיניו מרובות וצפופות, והן מעכבות פסולת בגודל בינוני, ולבסוף מנקים במגוב בעל שיניים רבות והרווח שביניהם קטן, ומתוך כך נופלים רק הגרעינים וקצת פסולת דקה מן הדקה (רבינו בפירושו למשנה). 76) ארבעת הכלים הללו עשויים מעץ. 77) כל הכלי מקבל טומאה. המשנה מסיימת: "ועל כולן אומר ר' יהושע דבר חידוש חידשו סופרים, ואין לי מה להשיב". פירוש, דין זה נראה לי תמוה מאד, אבל הסופרים אמרו ואינני יכול לדחותו (רבינו בפירושו). התמיהה היא: כיצד תגרום שן אחת טומאה לכל הכלי ששיניו מרובות.

6 **ח. מַקֵּל[78] שֶׁעָשָׂה בְּרֹאשׁוֹ מַסְמֵר[79] כְּמִין רִמּוֹן[80] כְּדֵי**
7 **שֶׁיִּהְיֶה אוֹחֵז בּוֹ[81] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[82]. עֲשָׂאָהוּ**
8 **שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הָאָרֶץ אוֹכֶלֶת[83] אֶת הָעֵץ - מְקַבֵּל**
9 **טֻמְאָה[84].**

78) תוספתא בבא מציעא פ"ד ה"ב. 79) של מתכת. 80) מסמר של מתכת שראשו מעוגל כתבנית רימון. 81) בידו, ויישען עליו כשהוא הולך על קרקע קשה. 82) מכיוון שהמתכת היא לצורך הכלי, לחזק את פעולת המקל, הרי היא משמשת את העץ (ראה הלכה ה). 83) מרקיבה או מפצלת את העץ על ידי הלחץ התמידי. בבבא זו המדובר במסמר הקבוע בראשו התחתון של המקל. 84) אף-על-פי שתפקידו לשמור על העץ. וטעמו של דבר מבאר הר"י קורקוס (מובא בכסף-משנה כאן), שבלי המסמר סופו של המקל להתקלקל כולו - הרי היא כדבר המקיים ומעמיד, שנידון כעיקר הכלי.

10 **ט. וְכֵן מַקֵּל[85] שֶׁקָּבַע בּוֹ מַסְמְרִים כְּדֵי לְהַכּוֹת בּוֹ -**
11 **מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁנִּמְצָא הָעֵץ מְשַׁמֵּשׁ אֶת הַמַּתֶּכֶת[86].**
12 **עֲשָׂאָן לְנוֹי[87] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי הַמַּתֶּכֶת**
13 **מְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הָעֵץ.**

85) משנה שם פי"ד, ב. 86) המקל משמש לחזק את כוח הכאת המסמרים, והם אינם משמשים כלל את המקל. 87) קבע במקל מסמרים דקים מצויירים, כדי לייפותו (רבינו במשנה).

14 **י. וְכֵן מְנַקִּיּוֹת[88] שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁקְּבָעָן בְּמַקֵּל[89] אוֹ בְּדֶלֶת**
15 **לְנוֹי - טְהוֹרוֹת[90]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה מִשְּׁאָר הַכֵּלִים.**

88) שפופרת חתוכה לארכה, מלשון המקרא (שמות כה, כט): "ומנקיותיו". 89) אנשים אמידים נוהגים היו לקשט את מקלותיהם בשפופרות של כסף וזהב. 90) מפני שהן משמשות את העץ.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר שכל הכלים אין מקבלין טומאה עד שתיגמר מלאכתם. מאימתי כלי עץ מקבלים טומאה. העשוי לקבלה או ליכנס בה או לסייע בשעת מלאכה. נבלי המשוררים או בני לוי המזמרים במקדש. כלי שניטל ורגליו ניטלות עמו או בהיפך.

16 **א. כָּל הַכֵּלִים[2] אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁתִּגָּמֵר**
17 **מְלַאכְתָּן. וּכְלֵי עֵץ מֵאֵימָתַי מְקַבְּלִין טֻמְאָה? הַמִּטָּה**
18 **וְהָעֲרִיסָה - מִשֶּׁיְּשׁוּפֵם בְּעוֹר הַדָּג[3]. גָּמַר[4] שֶׁלֹּא לָשׁוּף**
19 **- מְקַבְּלִין טֻמְאָה[5]. הַסַּלִּים שֶׁל עֵץ[6] - מִשֶּׁיַּחְסֹם**
20 **שִׁפְתוֹתֵיהֶן[7] וְיִכְרֹת עָקְצֵי הַשָּׂרִיגִים וְהָעֲצִים הַקְּטַנִּים**
21 **הַיּוֹצְאִים עַל גַּבֵּי הַסַּל. הָיוּ הַסַּלִּים שֶׁל תְּמָרָה, אַף**
22 **עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּרַת הַהוּצִין[8] מִבִּפְנִים - מְקַבְּלִין טֻמְאָה,**
23 **שֶׁכָּךְ מְקַיְּמִין אוֹתָן[9]. הַכַּלְכָּלָה[10] - מִשֶּׁיַּחְסֹם פִּיהָ**
24 **וְיִכְרֹת הַהוּצִים וְיִגְמֹר אֶת הַתְּלוּיוֹת[11]. בֵּית הַכּוֹסוֹת[12]**
25 **וְהַלְּגִינִין[13], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּרַת מִבִּפְנִים - מְקַבְּלִין**
26 **טֻמְאָה, שֶׁכָּךְ מְקַיְּמִין אוֹתָם[14]. הַקְּנוֹנִים[15] הַקְּטַנִּים**
27 **וְהַקְּלָתוֹת[16] - מִשֶּׁיַּחְסֹם שִׁפְתוֹתֵיהֶן וְיִכְרֹת הַהוּצִין**
28 **הַיּוֹצְאִים. הַקְּנוֹנִים הַגְּדוֹלִים[17] וְהַסִּיּוּגִים[18] הַגְּדוֹלִים -**
29 **מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה שְׁנֵי דוּרִים[19] לְרֹחַב שֶׁלָּהֶן[20]. הַנָּפָה[21]**
30 **וְהַכְּבָרָה וְכָךְ מֹאזְנַיִם - מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה דּוּר אֶחָד לָרֹחַב**
31 **שֶׁלָּהֶן[22]. הַקֵּפָה[23] - מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה שְׁתֵּי צְפִירוֹת[24] לָרֹחַב**
32 **שֶׁלָּהּ; וְהָעֲרָק[25] - מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ צְפִירָה אַחַת. אַף עַל**
33 **פִּי שֶׁלֹּא גָּמַר גַּבֵּיהֶן[26] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי נִרְאוּ[27]**
34 **לְמַה שֶׁנַּעֲשׂוּ וְצוּרַת הַכְּלִי עֲלֵיהֶן. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה?**
35 **לְבֶגֶד שֶׁנֶּאֱרַג מִקְצָתוֹ[28]. הַמַּחְצֶלֶת - מִשֶּׁיִּכְרֹת הַהוּצִין,**

83) מרקיבה או מפצלת את העץ על ידי הלחץ התמידי. בבבא זו המדובר במסמר הקבוע בראשו התחתון של המקל. 84) אף-על-פי שתפקידו לשמור על העץ. וטעמו של דבר מבאר הר"י קורקוס (מובא בכסף-משנה כאן), שבלי המסמר סופו של המקל להתקלקל כולו - הרי היא כדבר המקיים ומעמיד, שנידון כעיקר הכלי.

10 **ט. וְכֵן מַקֵּל[85] שֶׁקָּבַע בּוֹ מַסְמְרִים כְּדֵי לְהַכּוֹת בּוֹ -**
11 **מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁנִּמְצָא הָעֵץ מְשַׁמֵּשׁ אֶת הַמַּתֶּכֶת[86].**
12 **עֲשָׂאָן לְנוֹי[87] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי הַמַּתֶּכֶת**
13 **מְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הָעֵץ.**

85) משנה שם פי"ד, ב. 86) המקל משמש לחזק את כוח הכאת המסמרים, והם אינם משמשים כלל את המקל. 87) קבע במקל מסמרים דקים מצויירים, כדי לייפותו (רבינו במשנה).

14 **י. וְכֵן מְנַקִּיּוֹת[88] שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁקְּבָעָן בְּמַקֵּל[89] אוֹ בְּדֶלֶת**
15 **לְנוֹי - טְהוֹרוֹת[90]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה מִשְּׁאָר הַכֵּלִים.**

88) שפופרת חתוכה לארכה, מלשון המקרא (שמות כה, כט): "ומנקיותיו". 89) אנשים אמידים נוהגים היו לקשט את מקלותיהם בשפופרות של כסף וזהב. 90) מפני שהן משמשות את העץ.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר שכל הכלים אין מקבלין טומאה עד שתיגמר מלאכתם. מאימתי כלי עץ מקבלים טומאה. העשוי לקבלה או ליכנס בה או לסייע בשעת מלאכה. נבלי המשוררים או בני לוי המזמרים במקדש. כלי שניטל ורגליו ניטלות עמו או בהיפך.

16 **א. כָּל הַכֵּלִים[2] אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁתִּגָּמֵר**
17 **מְלַאכְתָּן. וּכְלֵי עֵץ מֵאֵימָתַי מְקַבְּלִין טֻמְאָה? הַמִּטָּה**
18 **וְהָעֲרִיסָה - מִשֶּׁיְּשׁוּפֵם בְּעוֹר הַדָּג[3]. גָּמַר[4] שֶׁלֹּא לָשׁוּף**
19 **- מְקַבְּלִין טֻמְאָה[5]. הַסַּלִּים שֶׁל עֵץ[6] - מִשֶּׁיַּחְסֹם**
20 **שִׁפְתוֹתֵיהֶן[7] וְיִכְרֹת עָקְצֵי הַשָּׂרִיגִים וְהָעֲצִים הַקְּטַנִּים**
21 **הַיּוֹצְאִים עַל גַּבֵּי הַסַּל. הָיוּ הַסַּלִּים שֶׁל תְּמָרָה, אַף**
22 **עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּרַת הַהוּצִין[8] מִבִּפְנִים - מְקַבְּלִין טֻמְאָה,**
23 **שֶׁכָּךְ מְקַיְּמִין אוֹתָן[9]. הַכַּלְכָּלָה[10] - מִשֶּׁיַּחְסֹם פִּיהָ**
24 **וְיִכְרֹת הַהוּצִים וְיִגְמֹר אֶת הַתְּלוּיוֹת[11]. בֵּית הַכּוֹסוֹת[12]**
25 **וְהַלְּגִינִין[13], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּרַת מִבִּפְנִים - מְקַבְּלִין**
26 **טֻמְאָה, שֶׁכָּךְ מְקַיְּמִין אוֹתָם[14]. הַקְּנוֹנִים[15] הַקְּטַנִּים**
27 **וְהַקְּלָתוֹת[16] - מִשֶּׁיַּחְסֹם שִׁפְתוֹתֵיהֶן וְיִכְרֹת הַהוּצִין**
28 **הַיּוֹצְאִים. הַקְּנוֹנִים הַגְּדוֹלִים[17] וְהַסִּיּוּגִים[18] הַגְּדוֹלִים -**
29 **מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה שְׁנֵי דוּרִים[19] לְרֹחַב שֶׁלָּהֶן[20]. הַנָּפָה[21]**
30 **וְהַכְּבָרָה וְכָךְ מֹאזְנַיִם - מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה דּוּר אֶחָד לָרֹחַב**
31 **שֶׁלָּהֶן[22]. הַקֵּפָה[23] - מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה שְׁתֵּי צְפִירוֹת[24] לָרֹחַב**
32 **שֶׁלָּהּ; וְהָעֲרָק[25] - מִשֶּׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ צְפִירָה אַחַת. אַף עַל**
33 **פִּי שֶׁלֹּא גָּמַר גַּבֵּיהֶן[26] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי נִרְאוּ[27]**
34 **לְמַה שֶׁנַּעֲשׂוּ וְצוּרַת הַכְּלִי עֲלֵיהֶן. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה?**
35 **לְבֶגֶד שֶׁנֶּאֱרַג מִקְצָתוֹ[28]. הַמַּחְצֶלֶת - מִשֶּׁיִּכְרֹת הַהוּצִין,**

1 וְזֶהוּ גְּמַר מְלַאכְתָּהּ. וְכָל כְּלֵי הַנְּסָרִים[29] אֵינָן מְקַבְּלִין
2 טֻמְאָה עַד שֶׁיִּתְחַסְּמוּ שִׁפְתוֹתֵיהֶן. גָּלְמֵי כְּלֵי עֵץ[30]
3 מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִשֶּׁנַּעֲשָׂה הַכְּלִי בְּצוּרָתוֹ. אַף עַל פִּי
4 שֶׁעָתִיד לְתָאֵרוֹ בְּשֶׁרֶד[31] אוֹ לְהַשְׁוּתוֹ בִּמְחוּגָה אוֹ
5 לְיַפּוֹתוֹ בְּמַעֲצָד וְכַיּוֹצֵא בְּמַעֲשִׂים אֵלּוּ וַעֲדַיִן הוּא
6 גֹּלֶם, הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְחֻסָּר חֲקִיקָה וַהֲרֵי הִשְׁלִים
7 חֲפִירָתוֹ - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה[32]. וְכָל גָּלְמֵי כְּלֵי עֵץ
8 מְקַבְּלִין טֻמְאָה, חוּץ מִשֶּׁל אֶשְׁכְּרוֹעַ[33], שֶׁאֵין הַכְּלִי
9 מְמֻנּוּ חָשׁוּב כְּלִי עַד שֶׁיִּתְיַפֶּה. וְקָרוֹב בְּעֵינַי, שֶׁכְּלֵי
10 עֶצֶם כִּכְלֵי אֶשְׁכְּרוֹעַ[34], וְאֵין גָּלְמֵיהֶן מְקַבְּלִין טֻמְאָה.
11 כְּלִי עֵץ שֶׁאֵין עָלָיו צוּרַת כְּלִי[35], אַף עַל פִּי
12 שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. אֲרוּבוֹת[36] שֶׁל
13 נַחְתּוֹמִין[37] שֶׁסּוֹדְרִים עֲלֵיהֶן הַחַלּוֹת כְּשֶׁהֵן בָּצֵק -
14 מִתְטַמְּאוֹת, שֶׁהֲרֵי צוּרַת הַכְּלִי עֲלֵיהֶן[38]; וְשֶׁל בַּעֲלֵי
15 בָּתִּים - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה[39]. וְאִם צִבְעָן בְּסִקְרָא אוֹ
16 בְּכַרְכּוֹם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מִתְטַמְּאוֹת, שֶׁהֲרֵי נַעֲשֵׂית לָהֶן
17 צוּרַת כְּלִי. סְרוּד[40] שֶׁל נַחְתּוֹמִין שֶׁנּוֹתְנִין בּוֹ הַמַּיִם
18 שֶׁמְּקַטְּפִין בּוֹ[41] - טָמֵא; וְשֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים - טָהוֹר[42].
19 וְאִם גִּפְּפוֹ[43] מֵאַרְבַּע רוּחוֹתָיו - מִתְטַמֵּא[44]; נִפְרַץ
20 מֵרוּחַ אַחַת - טָהוֹר[45]. וְהַלּוּחַ שֶׁעוֹרְכִין עָלָיו[46] -
21 מִתְטַמֵּא. כְּלִי עֵץ שֶׁהַסַּלָּתִים[47] מְרַקְּדִין[48] עָלָיו אֶת
22 הַסֹּלֶת - מִתְטַמֵּא; וְשֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים[49] - טָהוֹר[50]. רַחַת[51]
23 הַגָּרוֹסוֹת[52] - מִתְטַמְּאָה, שֶׁל אוֹצָרוֹת[53] - טְהוֹרָה; שֶׁל
24 גִּתּוֹ[54] - מִתְטַמְּאָה[55], וְשֶׁל גְּרָנוֹת[56] - טְהוֹרָה. זֶה
25 הַכְּלָל: הֶעָשׂוּי לְקַבָּלָה - מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְהֶעָשׂוּי לְכַנֵּס
26 בּוֹ - טָהוֹר.

2) כלים פט"ו מ"א. 3) רגילים היו לשפשף את המיטות והעריסות בעור של דג, כדי להחליקן ולצחצחן. 4) בדעתו. 5) שהרי נגמרה מלאכתן. 6) סלים קלועים מענפים דקים, מעשבים מיובשים או מעלי דקלים וכדומה – נקראים כלי עץ. 7) יקשור את השפה, כדי שלא תתפרק הקליעה, מלשון המקרא (דברים כה, ד): "לא תחסום שור בדישו". 8) ראשי העלים. 9) משאירים אותם כמו שהם. 10) סל שמחובר לו בית יד של גמי, ובית היד נקרא "תלויה", מפני שתולים בו את הסל. 11) כל זמן שלא גמר את התלויות, לא נגמרה מלאכתה של הכלכלה. 12) סל גדול מיועד להניח בו כוסות. 13) פירוש, בית הלגינין. 14) כדים קטנים שממלאים בהם יין ושמן מן החביות. 15) סלים עשויים מענפי ערבה דקים בתבנית קערה. 16) סלים זעירים, שהנשים נותנות בהן את החוטים והמחטים. 17) קופות גדולות. 18) קופות גדולות מאוד, שנותנים לתוכם קמח או מלאכת אריגה. רבינו בפירושו למשנה, מבאר: "ומלאכת אריגת אלו הכלים הגדולים, יקחו תחילה את הגמי או הערבה או הדבר אשר יארגו ממנה ויחברו אותן בידיהן חבל ארוך עד שיהיה ארכו ק' אמות או יותר, אז יחזרו אותן זה אל זה ויתפרו מזה החבל או החוט איזו תמונה שירצו". ואחר־כך הוא מוסיף ומפרש, שמתחילה עושים את השוליים באופן האמור, וכשהגיע לרוחב שהוא רוצה בו הוא עולה ומקיף את החבל לרוחב השוליים שורות אחדות ועושה הדפנות. 19) שני היקפים. 20) מפני שאז הם ראויים למלאכתם. 21) שם במשנה ג: "ים נפה". ופירש רב האי גאון, מובא ברש"י שם, אריגה של שיער שמנפים בה קמח, ומפני המסגרת של עץ שסביבותיה - נקראת ים, כמו ים שהיבשה סובבת אותו. ורבינו פירש שם באופן אחר, וכאן קיבל, כנראה, פירושו של הגאון, ולפיכך כתב "נפה" סתם כפי שנקראה בזמנו. 22) זר נמוך מספיק לצורך מלאכתן. 23) קופה וערק הם מיני סלים, שונים זה מזה בצורתם ובאופן תשמישם. 24) שני עיגולים. ההבדל בין דורות לצפירות הוא, שהדורות נעשו על־ידי אותו החבל שממנו נעשו השוליים, ומתוך כך אין העיגולים שלמים, וצפירות הן עיגולים שלמים ומונחים זה על גבי זה. 25) קופה ארוכה וצרה. 26) ובדעתו להוסיף עליהם. 27) נעשו ראויים. 28) יתבאר לקמן בפכ"ב ה"א, שמקבל טומאה בכל שהוא. 29) שם פ"כ מ"ב. במשנה שם כתוב "נצרים", פירוש קנים דקים. ונראה שגם כאן יש לגרוס כך. 30) פירוש, כלים שנחקק כבר בית קיבול שלהם, אבל זקוקים עוד לתיקונים קלים, כגון לשוף אותם, להחליקם ולהטביע את התבנית הרצויה (ראה לקמן פ"ח דין כלי מתכת). 31) מלשון המקרא (ישעיה מד, יג): "יתארהו בשרד". שרד, מחוגה ומעצד - הם כלים שהנגר משתמש בהם. 32) מפני שאין מפקידים עליהם לייפותם ולשכללם. בחולין כה, ב - מנמק רבי יוחנן מפני שהשימוש בהם אינו דרך כבוד, ורב נחמן אומר מפני שמחירם נמוך. 33) כלים פי"ב מ"ח. אשכרוע – מין ארז שקליפתו עבה. בתוספתא שם בבא־מציעא פ"ב ה"ו כתוב: חוץ משל פירשע, מפני שמחוסרים שליקה. 34) בחולין שם כה, ב - אמרו, שלפי נימוקו של רבי יוחנן כלי עצם דינם ככלי עץ, ולרב נחמן נידונים ככלי מתכת, שגולמם אינו מקבל טומאה. ורבינו קיבל דעתו של רב נחמן (ראה השלמות). 35) שאין לו בית קיבול. 36) שם פט"ו מ"ב. 37) של אופים מקצועיים, והארובות שלהם עשויות בתבנית מיוחדת. 38) וגזרו עליהן חכמים טומאה אף־על־פי שאין להם בית קיבול, כמו שגזרו על פשוטים שהם משמשי אדם וכלים. 39) בעלי בתים עורכים חלותיהם על דף פשוט, שלא טרחו לתת לו צורת כלי. 40) שם. 41) טחים פני הלחם באותם מים. 42) נראה שנחתומים שצריכים לקטף הרבה חלות השתמשו בכלי שיש לו בית קיבול, ובעלי בתים השתמשו בדף חלק ששפכו עליו קצת מים והרטיבו בהם את הידים וקטפו את פני החלות (ראה כסף־משנה). 43) עשה לדף זה מסגרת. 44) שהרי יש לו בית קיבול. 45) אף־על־פי שיכול לקבל קצת מים כשיעמידוהו בשיפוע. 46) במשנה "מעריך". ופירש רבינו שם, דף שעורכים עליו הלחם האפוי בשתי מערכות (שתי שורות), והוא עשוי בתבנית מיוחדת. ורב האי גאון מפרש שהכוונה לעץ שמרדדים בו את העיסה לעשות רקיקים (ר"ש שם). ואף־על־פי שפשוטי כלי עץ אינם מקבלים טומאה, הוא מתטמא, מפני שצורת כלי עליו והותאמה במיוחד לצורך תשמישו (ראה למעלה בהלכה זו, בדין ארובות של נחתומים). 47) עושי סולת למכירה. 48) מנפים. הכלי לנפות סולת, עשוי היה בצורה מיוחדת ואינו דומה לנפה

וכברה שמשתמשים בהם לניפוי קמח רגיל. נראה שהכוונה ללוח עץ מנוקב ככברה והנחתומים מרקדים בו, והקמח הדק יצא דרך הנקבים והסולת נשארת, מפני שגרגיריה יותר עבים, ומקבל טומאה מפני שהוא עשוי בתבנית מיוחדת מתאימה למלאכתו. [בתוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ה ה"ג, אמרו: "מפני מה של סלתין טמא? מפני שהוא מחזירו לכלי, ושל בעלי בתים טהור עד שיחזירו לכלי". ופירש ב'סדרי טהרות' (כלים דף קמה, ב) שמדובר כשיש ללוח מסגרת בלתי קבועה בו, וכשרוצים לרקד את הסולת נותנים הלוח לתוך המסגרת, ומפני שהסלתים מרקדים תדיר, לא בטל הלוח מתורת כלי אפילו כשהוציאו, שהרי עתיד להחזירו אחר שעה קלה, מה־שאין־כן בכלי של בעלי בתים]. 49) בעלי בתים אינם מרקדים תדיר אלא בהפסקות ארוכות, וגם אין לו תבנית מיוחדת למלאכתו. 50) כפשוטי כלי עץ. 51) שם מ"ה. כעין כף של עץ רחבה עם בית יד ארוך, וזורים בה את התבואה. 52) שברי גרעיני תבואה וקטניות. רחת זו משמשת לקבל את הגרוסות ויש לה בית קיבול. 53) שמכנסים בה למקום אחד את הגרגירים הפזורים. 54) מוציאים בה את הפסולת להשליכה מחוץ לגת. 55) מפני שתשמישה לקבץ בה את הפסולת. 56) שתשמישה לקבץ את התבואה או את התבן והמוץ.

1 **ב. כָּל[57] הַתְּלוּיִין[58] טְהוֹרִין[59], חוּץ מִתְּלוּיֵי נָפָה שֶׁל**
2 **סַלְתִּין, וּתְלוּי כְּבָרָה שֶׁל גְּרָנוֹת[60], וּתְלוּי מַגַּל יָד,**
3 **וּתְלוּי מַקַּל הַבַּלָּשִׁין[61], מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְסַיְּעִין בִּשְׁעַת**
4 **מְלָאכָה[62]. זֶה הַכְּלָל: הֶעָשׂוּי לְסַיְּעוֹ בִּשְׁעַת מְלָאכָה**
5 **- מִתְטַמֵּא[63]; לִתְלוֹת בּוֹ הַכְּלִי בִּלְבַד - טָהוֹר.**

57) שם מ"ד. 58) בתי יד של הכלים נקראים תלויים או תלויות, מפני שתולים בהם את הכלים. 59) מפני שמשתמשים בהם רק כדי לתלות את הכלים בלבד. ואפילו אם נטמא הכלי לא נטמא בית היד. ומדובר בבתי יד שאינם מחוברים חיבור של קבע לכלי, אבל המחוברים חיבור של קבע - דינם כחלק מן הכלי. 60) כברה גדולה, שמשתמשים בה בגרנות, כדי לנקות את התבואה מהתבן המעורב בו. 61) בלשי המכס תוחבים מקל מחודד בראשו לתוך הכרי, כדי לבדוק אם לא נטמנו שם חפצים או סוגי פירות יקרים כדי להבריח המכס. 62) האנשים מכניסים יד לתלויה בשעת הניפוי או הבילוש, כדי להקל עליהם את העבודה שאינה קלה כל־כך. 63) שהרי הוא משמש בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה (לתלות בו את הכלי). ולמדנו למעלה (פ"ד ה"א) שפשוטי כלי עץ כאלה מקבלים טומאה. [נראה, שמקל של בלשים יש לו בית קיבול קטן למטה, ובו מוציא הבלש דברים הנמצאים בעומק הערימה הנבדקת].

6 **ג. נִבְלֵי הַמְּשׁוֹרְרִים[64] - מִתְטַמְּאִין[65]; נִבְלֵי בְּנֵי לֵוִי**
7 **שֶׁמְּזַמְּרִין בָּהֶן בַּמִּקְדָּשׁ - טְהוֹרִין[66]. הַבִּטְנוֹן[67]**
8 **וְהַנִּקְטְמוֹן[68] וְהָאִירוֹס[69] - מִתְטַמְּאִין.**

64) כלי שיר דומה לכינור (שם מ"ו). 65) מפני חשיבותם גזרו עליהם שיקבלו טומאה אף־על־פי שאין להם בית קיבול עשוי לקבלה. 66) בבית־המקדש לא גזרו טומאה (ר"ש ורא"ש במשנתינו). 67) כלי ניגון גדול, שהמנגן משעינו על בטנו. 68) כלי ניגון עשוי בתבנית קב של אדם קטוע רגל. 69) כעין תוף קטן שהמקוננת מכה עליו בידה, אגב השמעת דברי קינה (רבינו בפירושו).

9 **ד. מְצוֹדַת[70] הַחֶלְדָּה[71] - מִתְטַמְּאָה; וְשֶׁל עַכְבָּרִים[72]**
10 **- טְהוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵין לָהּ בֵּית קִבּוּל וְאֵין עָלֶיהָ צוּרַת**
11 **כְּלִי.**

70) שם. 71) המצודות המיועדות לצידת חולדות עשויות בתבנית מיוחדת, שמטביעה עליהן צורת כלי, ולפיכך מקבלות טומאה. 72) העשויה בתבנית אחרת.

12 **ה. קוֹצִין[73] שֶׁאוֹרְגִין בָּהֶן כְּמוֹ כְּפִיפָה[74] שֶׁמַּנִּיחִין בָּהּ**
13 **הַתְּאֵנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מִתְטַמְּאִין; וְשֶׁאוֹרְגִין בָּהֶן**
14 **כְּתַבְנִית מְגוּרָה גְּדוֹלָה[75] שֶׁאוֹצְרִין בָּהֶן הַחִטִּין -**
15 **טְהוֹרָה, שֶׁאֵין תּוֹרַת כְּלִי עָלֶיהָ[76].**

73) שם פט"ז מ"ה. 74) קופה גדולה קלועה מערבה (קוצים – ענפים דקים). במשנה כתוב "פטיליא", ומפרש רבינו – קופה קלועה מערבה ופיה צר, ונותנים בה תאנים מיובשות על־מנת להחזיקן שם זמן רב. 75) במשנה: "חסינה", והיא משמשת לאחסן בה חטים. 76) שהיא דומה לבית, ואינה עשויה להיטלטל ממקום למקום כשהיא מליאה.

16 **ו. עָלִין[77] שֶׁמְּסָרְגִין[78] אוֹתָן כְּמִין סְיָג סָבִיב לַפֵּרוֹת -**
17 **טָהוֹר[79]. וְאִם עָשׂוּ סְיָג שֶׁל נְסָרִין[80] - מִתְטַמְּאִין.**

77) שם. 78) שקולעים אותם מעשה סריגה. 79) מפני שסריגה זו אינה בת קיימא, ותתפרק במשך זמן קצר. 80) במשנה: "נצרים", פירוש, שבטים או הוצים דקים.

18 **ז. חוּתָל[81] שֶׁל הוּצִין[82] שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הָרֹטֶב[83] וְכַיּוֹצֵא**
19 **בּוֹ: אִם הוּא נוֹתֵן לְתוֹכוֹ וְנוֹטֵל מִתּוֹכוֹ[84] - מִתְטַמֵּא;**
20 **וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לִטֹּל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ עַד שֶׁיִּקְרָעֶנּוּ אוֹ**
21 **יַתִּירֶנּוּ, אוֹ שֶׁחָשַׁב[85] לֶאֱכֹל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ וּלְזָרְקוֹ -**
22 **טָהוֹר[86]. וְכֵן הַקֶּדֶן[87] שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ[88] וּמַשְׁלִיכָהּ[89]**
23 **- אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[90]; וְאִם חָשַׁב עָלֶיהָ[91] - מְקַבֶּלֶת**
24 **טֻמְאָה.**

81) שם. 82) כלי קטן קלוע מסיבי דקלים. 83) פירות רטובים. 84) אם הקליעה חזקה ואפשר לתת לתוך הכלי פירות ולהוציאם מבלי לקרעו או להתיר הקליעה. 85) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ו ה"א. 86) שהרי אינו כלי קבע. 87) שם. 88) כגון שהוצא זכרותה. 89) משתמש בה באקראי פעם אחת. 90) אין דרכם של בני אדם להשתמש בקרן מפני מאיסותה. 91) להשתמש בה בקביעות.

25 **ח. הַשּׁוֹפָר - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. חֲתָכוֹ לִהְיוֹת קֶרֶן**
26 **תַּשְׁמִישׁ - מְקַבֵּל טֻמְאָה.**

27 **ט. קְעָרָה[92] 93 שֶׁקְּבָעָהּ בְּשִׂדָּה תִּבְהָ וּמִגְדָּל[94]: אִם הִיא**

כְּדֶרֶךְ קַבָּלָתָהּ[95] - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; וְאִם קְבָעָהּ בַּדֹּפֶן, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת עַד שֶׁמַּטִּים שִׂדָּה עַל צִדָּהּ - הֲרֵי זוֹ מִכְּלַל הַשִּׂדָּה[96] וּטְהוֹרָה[97].

92) שם. 93) משנה, שם פ"כ, ה. 94) ראה למעלה פ"ג ה"ב. 95) כגון שקבעה בקרקעות השידה, ואפשר לתת לתוכה אוכלין. 96) חלק מן השידה, ואינה כלי בפני עצמו. 97) מדובר בשידה תיבה ומגדל המחזיקים ארבעים סאה בלח ואינם מקבלים טומאה. [נראה שאם קבע הקערה בדופן, ופיה למעלה – מקבלת טומאה, שהרי אפשר להשתמש בה מבלי להטות את השידה על צידה].

י. הָאַקּוּן[98] וְהָרִטּוּב[99] וְהַכְּלוּב שֶׁל עֵץ - טְהוֹרִין.

98) סל שצדים בו דגים (שם פכ"ג מ"ה). 99) מלכודת לעופות עשויה מעץ.

יא. הַמַּדָּף[100] וְהַפַּלְצוּר[101] וּמְצוֹדַת סְכָרִים[102] - מִתְטַמְּאִין, שֶׁהֲרֵי צוּרַת כְּלֵי עֲלֵיהֶם.

100) דף של עץ ודבר כבד מונח עליו, וחוט אחוז בידי הצייד מחובר אליו, וכשיושב עוף על הדף, הצייד משמיט מידו את החוט והאבן נופלת על העוף. 101) מין רשת לצוד עופות. 102) כעין סכר בים או בנהר, המפסיק את זרימת המים לשטח מסויים ושואבים את המים שבאותו שטח ונוטלים את הדגים שניצודו שם מאליהם.

יב. הַסַּפְסָלִין[103] שֶׁבַּפֻּנְדְּקָאוֹת[104] וְשֶׁל מְלַמְּדֵי תִּינוֹקוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן נְקוּבִין וּמַכְנִיסִין בָּהֶן אֶת הָרַגְלַיִם - טְהוֹרִים[105]. קָבְעוּ בָּהֶן רַגְלַיִם בְּמַסְמֵר - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁנּוֹטֵל וְאֵין רַגְלָיו נִטָּלוֹת עִמּוֹ - טָהוֹר; וְכֹל שֶׁנּוֹטֵל וְרַגְלָיו נִטָּלוֹת עִמּוֹ - טָמֵא. וְאִם הָיוּ כֻּלָּן[106] שֶׁל עֵץ אוֹ עֵצֶם[107] - מְקַבֵּל טֻמְאָה; הָיְתָה אַחַת מֵרַגְלָיו שֶׁל אֶבֶן - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[108].

103) תוספתא, שם בבא־בתרא פ"א ה"ג. 104) בעלי הפונדקאות לא היו רגילים להעמיד ספסלים קבועים, אלא הכינו קרשים ובהם חורים לתחוב בהם רגליים, וכשבאו אורחים תחבו את הרגליים באותם החורים, וכשיצאו – פירקו את הספסלים. וכן היתה גם דרכם של מלמדי תינוקות. אלה ואלה כוונתם, שלא ימעטו הספסלים את שטח החדר שלא לצורך. 105) שאין זה חיבור של קבע, והדף בפני עצמו וכן הרגליים בפני עצמן אינם כלי. 106) כל רגלי הספסל. 107) פירוש, במה דברים אמורים שאם רגליו ניטלות עמו טמא? כשכולן של עץ או עצם. 108) כלים פכ"ב מ"י בדין ספסלים שבמרחץ. נתבאר כמה פעמים, שכלי אבן אינו מקבל טומאה, ומכיוון שספסל זה אינו יכול לעמוד בלי הרגל של אבן – דינו ככלי אבן. ראה לקמן פכ"ה ה"ה.

יום רביעי ל' סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר כלי שנטמא ונשבר אחר שנטמא. כמה שיעור השבר בכלי עץ או עצם ויהיה טהור. ניקב הכלי במוציא זית וסתמו וחזר וניקב עד שהשלימו למוציא רימון. ודין כלים שעשאם מתחלה נקובים כמוציא רימון. כל כלי שנחלק לשנים וכו'.

א. כָּל כְּלִי[2] שֶׁנִּטְמָא וְנִשְׁבַּר אַחַר שֶׁנִּטְמָא וְנִפְסְדָה צוּרָתוֹ וְתַשְׁמִישׁוֹ[3] - טָהוֹר בִּשְׁבִירָתוֹ. וְכֵן כֵּלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ כְּשֶׁהֵן טְהוֹרִין - שִׁבְרֵיהֶן אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה.

2) כלים פרק ב משנה א. 3) אינו ראוי לשימושו שלפני שבירתו, ואף על פי שעודנו ראוי לתשמיש אחר.

ב. כַּמָּה שִׁעוּר הַשֶּׁבֶר שֶׁיִּשָּׁבֵר בִּכְלֵי עֵץ אוֹ כְּלֵי עֶצֶם[4] וְיִהְיֶה טָהוֹר? כָּל כְּלֵי בַּעֲלֵי בָתִּים - שִׁעוּרָן בְּרִמּוֹנִים. כֵּיצַד? מִשֶּׁיְּנַקֵּב הַכְּלִי בְּמוֹצִיא רִמּוֹן[5] - טָהוֹר[6]. וְהָרִמּוֹן שֶׁאָמְרוּ - בֵּינוֹנִי, לֹא גָדוֹל וְלֹא קָטָן, לְפִי דַּעַת הָרוֹאֶה[7], וְיִהְיוּ בַּכְּלִי שְׁלֹשָׁה רִמּוֹנִים אֲחוּזִים אֲחוּזִים זֶה בָּזֶה[8]. נִקַּב הַכְּלִי[9] בְּמוֹצִיא זַיִת[10] וּסְתָמוֹ, וְחָזַר וְנִקַּב[11] בְּמוֹצִיא זַיִת וּסְתָמוֹ, [עַד שֶׁהִשְׁלִימוֹ[12] לְמוֹצִיא] רִמּוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא סָתוּם[13] - טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי נַעֲשׂוּ לוֹ פָּנִים חֲדָשׁוֹת[14].

4) במשנתנו כתוב: "כל כלי בעלי בתים שיעורן כרימונים". ופירש רבינו, שהמדובר בכלי עץ ועצם. ודיני כלי מתכת שנשברו יבוארו לקמן בפרק י"א ושל כלי חרס בפרק י"ט. 5) הנקב גדול כל כך שרימון יפול דרכו מתוך הכלי. 6) במשנתנו כתוב: "שיעורן כרימונים", ופירשו במסכת שבת קיב ב, שהכוונה לכלי טמא שניקב כמוציא רימון. 7) לפי אומד דעת החכם הנשאל. רבי יוסי בכלים שם משנה ז אומר כך גבי שיעור ביצה בינונית, וסובר רבינו שגם ברימון דעתו כך, ופסק כמותו. 8) לשון המשנה. פירוש, שלושה רימונים יוצאים מבד אחד וכובדם של שניים מהם לוחץ על השלישי שיצא דרך הנקב ולולא לחץ זה לא היה יוצא ואף על פי כן נטהר הכלי. 9) בעיא בשבת שם ונפשטה לקולא. 10) שהוא קטן מרימון. 11) על יד הסתימה. 12) השלים את הנקב - הסתום והפתוח יחד. 13) ואפילו כולו סתום. 14) הכלי הראשון נפסד מפני הנקב הגדול - ונטהר, ועכשיו, שהנקב סתום, יש לפנינו כלי חדש שלא נטמא.

ג. כֵּלִים שֶׁעֲשָׂאָן מִתְּחִלָּה נְקוּבִין בְּמוֹצִיא רִמּוֹן, כְּגוֹן הַסַּל וְהַפָּחְלָץ[15] שֶׁל גְּמַלִּים וְהָאַפִּיפְיָרוֹת[16] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁיִּקָּרַע רֻבָּן.

15) כעין שבכה עשוייה מחבלים שמניחים על גבי גמלים. 16) אריגה של קנים לדלות עליה את הגפנים.

ד. אַפִּיפְיָרוֹת[17] שֶׁעָשָׂה לָהֶן קָנִים[18] לְמַעְלָה וּלְמַטָּה לְחַזֵּק - טְהוֹרוֹת[19]. עָשָׂה לָהֶן גַּפַּיִם[20] כָּל שֶׁהֵן, אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּהּ נְקוּבָה כְּמוֹצִיא רִמּוֹן - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה.

17) שם פרק י"ז משנה ג. רבינו שם מפרש: כלי ארוג מקנים שמדלים עליו את השריגים שהאריכו. וכן פירש בכלאיים

פרק ו משנה ג וכן הבין דבריו גם הכסף משנה כאן. 18) חיבר להם קנים. 19) המדובר כשנפתחו ברובם ולא היו ראויים לקבל טומאה לפני חיבור הקנים, שאם לא נפתחו - הרי הם טמאים אפילו לא חיזקם בקנים. 20) כעין מסגרת.

1 **ה. כָּל הַכֵּלִים שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְקַבֵּל רִמּוֹנִים[21], כְּגוֹן**
2 **הָרִבַּע[22] וַחֲצִי רִבַּע וְהַקְּנוֹנִים[23] הַקְּטַנִּים - שִׁעוּרָן**
3 **בְּמוֹצִיא זַיִת. נִגְמְמוּ[24] שִׁפְתוֹתֵיהֶן, אִם נִשְׁאַר בָּהֶן כְּדֵי**
4 **לְקַבֵּל כָּל שֶׁהוּא[25] - טְמֵאִין.**

21) כלים קטנים שרימון אינו נכנס לתוכם. 22) רובע הקב. הקב = ארבעה לוגים. 23) מין סל. 24) נקרעו, ניטלו. 25) אם נשאר חלק קטן מהשפה.

5 **ו. הַסַּלִּין שֶׁל פַּת - שִׁעוּרָן כְּכִכָּרוֹת שֶׁל פַּת[26].**

26) אם אין כיכר נופל דרך הנקב - הסל מקבל טומאה. שיעור זה גדול ממוציא רימון, ומפני שהסל עשוי במיוחד לכיכרות לא בטל מתורת כלי כל זמן שהוא ראוי למלאכתו זו.

6 **ז. קֵפַת הַגַּנָּנִים[27] - מִשֶּׁתּוֹצִיא אַגֻּדּוֹת שֶׁל יָרָק[28]**
7 **טְהוֹרָה; וְשֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים[29] - בְּמוֹצִיא תֶּבֶן[30]; שֶׁל**
8 **בַּלָּנִין - בִּגְבָבָא[31].**

27) שהגננים מכניסים בהם ירקות העומדים למכירה. 28) שיעור זה גדול ממוציא רימון. 29) החסים על כליהם. 30) שיעור גדול ממוציא אגודת ירק. כשנפתחו שולי הסל המוציא ירק מניח בעל הבית תבן בתוך הקופה ועליו את הירקות. 31) תבן דק מעורב בזבל ומסיקים בו את המרחצאות.

9 **ח. בֵּית קְעָרוֹת[32] שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל קְעָרוֹת[33], הוֹאִיל**
10 **וּמְקַבֵּל הַתַּמְחוּיִין[34] - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה[35]. וְכֵן**
11 **בֵּית הָרְעִי[36] שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל מַשְׁקִין, הוֹאִיל וּמְקַבֵּל אֶת**
12 **הָרְעִי - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה.**

32) כלי גדול המיועד להעמיד עליו קערות. 33) ניקב כמוציא קערה. 34) קערות גדולות. 35) מפני שהוא ראוי למלאכתו. 36) כלי שילדים עושים בו צרכיהם.

13 **ט. כָּל כְּלִי עֵץ שֶׁנֶּחֱלַק לִשְׁנַיִם - טָהוֹר, וְאַף עַל פִּי**
14 **שֶׁמְּקַבְּלִין עַל דָּפְנוֹתֵיהֶן בְּאִלְפָּסִין[37], חוּץ מִכֵּלִים שֶׁל**
15 **עֵץ שֶׁחֲצָיָן אוֹ מִקְצָתָן כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ מִתְּחִלַּת**
16 **עֲשִׂיָּתָן. כְּגוֹן הַשֻּׁלְחָן הַכָּפוּל, שֶׁמִּתְּחִלָּה נַעֲשָׂה שְׁנֵי**
17 **חֲלָקִים וַהֲרֵי הוּא נִכְפָּל וְנִפְשָׁט[38], וּכְגוֹן הַתַּמְחוּי**
18 **הַמְּזֻנּוֹן[39], שֶׁהוּא קְעָרוֹת קְעָרוֹת וַהֲרֵי בְּכָל חֵלֶק**
19 **מֵחֲלָקָיו קְעָרוֹת שְׁלֵמוֹת, וּכְגוֹן הַכִּסֵּא הַכָּפוּל, וְכֹל**
20 **כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וְכֵן בֵּית לְגִינִין[40] וּבֵית הַכּוֹסוֹת[41] שֶׁל**
21 **עֵץ שֶׁנִּפְחַת אֶחָד מֵהֶן[42] - זֶה שֶׁנִּפְחַת טָהוֹר וְאֵינוֹ**
22 **חִבּוּר לִשְׁאָר הַבָּתִּים[43]. נִפְחַת הַשֵּׁנִי - טָהוֹר וְאֵינוֹ**
23 **חִבּוּר לוֹ[44]. נִפְחֲתוּ שְׁלָשְׁתָּן - כֻּלָּן טְהוֹרִין. וְכֵן כֹּל**
24 **כַּיּוֹצֵא בְּכֵלִים כָּאֵלּוּ.**

37) אילפס = כלי גדול שטוח כמחבת בלי בית יד. 38) אפשר לכפלו כשאינו צריך לשולחן גדול, ולפשטו ולחבר את שני חלקיו בצירים. 39) קערה גדולה עשוייה תאים תאים ונותנים בכל תא מין תבשיל אחר (אונקלוס מתרגם: "למינהו" - "לזנוהי" ומזה "מזנון" כלי קיבול למינים הרבה. רבינו בפירושו למשנה). 40) כלי שמעמידים עליו כדים קטנים ויש בו בית קיבול לכל כד וכד. 41) שיש בו בית קיבול לכל כוס וכוס. 42) אחד מבתי הקיבול. 43) אין אנו אומרים שהנפחת הוא חלק משאר בתי הקיבול שלא נפחתו ואם נטמאו אלה נטמא גם הוא. 44) לכלי.

25 **י. מַשְׁפֶּלֶת[45] שֶׁאֶמְצָעִיתָהּ גְּבוֹהָה[46] וְזָוִיּוֹתֶיהָ יוֹרְדוֹת[47]**
26 **וְנִפְחֲתָה מִצַּד אֶחָד - טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְקַבֶּלֶת מִצַּד**
27 **הַשֵּׁנִי[48]. נִפְחֲתָה מִצַּד הַשֵּׁנִי - טְהוֹרָה. הַשֻּׁלְחָן**
28 **וְהַדֶּלְפְּקִי[49] שֶׁנִּפְחֲתוּ - מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁיֵּחָלְקוּ**
29 **וְיִבָּדֵל כָּל חֵלֶק מֵחֲבֵרוֹ. נִטְלָה[50] אַחַת מֵרַגְלֵיהֶן -**
30 **טְהוֹרָה[51]. וְכֵן אִם נִטְלָה הַשְּׁנִיָּה. נִטְלָה הַשְּׁלִישִׁית[52]:**
31 **אִם חִשֵּׁב[53] עֲלֵיהֶם שֶׁיֹּאכַל עַל שֻׁלְחָן זֶה אוֹ עַל**
32 **דֶּלְפְּקִי זוֹ כְּמוֹ אוֹכֵל בַּטַּבְלָא - מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וְאִם**
33 **לָאו - טְהוֹרִין.**

45) שם. קופה גדולה, שמובילים בה זבל לשדות ובהמה מושכת אותה. 46) באמצע הקופה יש מקום ישיבה לנהג, ומקום זה הוא גבוה מהדפנות, כדי שהנהג לא יתלכלך. והמדובר, כשמקום זה תופס כל רוחב הקופה ומחלקה לשני חלקים. 47) דופנותיה נמוכות. 48) שיש לו ארבע דפנות שלא נפחתו. 49) שולחן קטן להעמיד עליו הכוסות. 50) שם משנה ב. המדובר בשולחן ודולפקי בעלי שלוש רגליים. 51) צריך להיות טהור. פירוש, השולחן או הדולפקי טהור מפני שאינו יכול לעמוד ואי אפשר להשתמש בו. 52) ונשארה טבלא ויש אנשים שאוכלים על גבי טבלא. 53) מחשבתו עושה אותה כלי. פסק כתנא קמא.

34 **יא. כְּלֵי נְסָרִים[54] שֶׁנָּפְלוּ שִׁפְתוֹתֵיהֶן - טְהוֹרִין[55]. וְאִם**
35 **נִשְׁאַר מַחְסוֹם שִׁפְתוֹתֵיהֶן כָּל שֶׁהוּא - מְקַבְּלִין**
36 **טֻמְאָה[56].**

54) צריך להיות "נצרים" (כך כתוב במשנה ובפירוש רבינו שם). פירוש, כלים קלועים מקנים דקים. 55) מפני שהקליעה תתפרק מאליה. 56) בכלי חדש אמרנו (למעלה פרק ה הלכה א) שאינם מקבלים טומאה עד שיחסום כל השפה ויכרות ההוצים, אבל כלי שנגמרה מלאכתו וניטלה השפה - מקבל טומאה אם נשאר ממנה כל שהוא. המשנה מעירה על זה ואומרת: "זה חומר בשיירי כלי עץ מבתחילתן".

37 **יב. טַבְלָא שֶׁמִּלְּאָהּ עֵצִים[57] וּתְקָעָהּ[58] - טְהוֹרָה[59].**
38 **חִפָּהּ בִּנְסָרִים[60] - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[61].**

57) הניח עצים על פני כולה. 58) נראה לפרש, שנעץ בה יתידות וחיברה לגזרי העצים, מלשון הכתוב (שופטים ד,

כב) "ותתקע היתד ברקתו". וכן יש לפרש את הכתוב (בראשית לא, כה): "ויעקב תקע את אהלו בהר" - תקע יתדות האוהל בהר. 59) לפי שביטלה ואינה ראוייה למלאכתה. 60) קרשים מהוקצעים. 61) שהרי היא ראוייה למלאכתה לאכול עליה.

1 **יג. סַפְסָל שֶׁנִּתְפָּרֵק[62] - טָהוֹר. סִרְגְּלוֹ[63] בְּמִשִּׁיחוֹת אוֹ**
2 **בַּחֲבָלִים - מְקַבֵּל טֻמְאָה.**

62) הספסל הוא קרש ארוך ושני קרשים קטנים מחוברים לשתי קצותיו במסמרים. ואם נתפרק הספסל, פירוש, נשמטו הקרשים הקטנים מן הקרש הארוך - טהור, כמו ששנינו (כלים פרק כ"ב משנה ג) "ספסל שניטל אחת מראשיו טהור". 63) קשרו.

3 **יד. הַסִּלִּים שֶׁל גְּמַלִּים[64], הִתִּירָן - טְהוֹרִין, חָזַר**
4 **וּקְשָׁרָן - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. נִמְצְאוּ מִתְטַמְּאִין**
5 **וּמִתְטַהֲרִין אֲפִלּוּ עֶשֶׂר פְּעָמִים בַּיּוֹם.**

64) מוליכי גמלים משתמשים בסלים שאין להם שוליים וכשרוצים להשתמש בהם קושרים אותם מלמטה וכשרוצים להוציא את המונח בתוכם - מתירים את הקשר והכל נופל מאליו.

6 **טו. הַשֵּׁלְחָן[65] אוֹ הַדֵּלְפְּקִי שֶׁחִפָּן בְּשַׁיִשׁ וְשִׁיֵּר בָּהֶם**
7 **מְקוֹם הַנָּחַת הַכּוֹסוֹת - מְקַבְּלִין טֻמְאָה; וְאִם חִפָּה**
8 **הַכֹּל - טָהוֹר[66]. בֵּין בְּצִפּוּי עוֹמֶד[67] בֵּין בְּצִפּוּי שֶׁאֵינוֹ**
9 **עוֹמֵד, בֵּין שֶׁחִפָּה אֶת לִבְזִבְזָיו[68] בֵּין שֶׁלֹּא חִפָּן, בֵּין**
10 **שֶׁהָיוּ שֶׁל עֵצִים חֲשׁוּבִים, כְּגוֹן אֶשְׁכְּרוֹעַ וְכַיּוֹצֵא בוֹ,**
11 **בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל שְׁאָר עֵצִים, הוֹאִיל וְחִפָּן כֻּלָּן -**
12 **טְהוֹרִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

65) משנה שם פרק כב, א. 66) רבינו בפירושו למשנה מבאר, מפני שכלים מצופים נתמעטו מטומאה מן הכתוב: "אשר יעשה מלאכה בהם". והר"ש מפרש, מפני שכלי אבנים אינם מקבלים טומאה. 67) מחובר במסמרים. 68) המסגרות.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר כלי עור מאימתי מקבלים טומאה. וכמה שיעור הנקב שיינקב כלי העור וייטהר. ודין תפילה של ראש שנטמאה במת והתיר קציצה ראשונה ותיקנה וכו'. תפילה שנטמאה מאימתי טהרתה.

13 **א. כְּלֵי עוֹר[2] מֵאֵימָתַי מְקַבְּלִין טֻמְאָה? הַתּוּרְמָל[3]**
14 **וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - מִשֶּׁיַּחְסֹם שִׁפְתוֹתָיו[4] וְיִכְרֹת הַקּוֹפִין[5]**
15 **הַקְּטַנִּים הַיּוֹצְאִין עַל גַּבֵּי הָעוֹר וְיַעֲשֶׂה קִיחוֹתָיו[6].**
16 **סְקוּרְטִיָּה[7] - מִשֶּׁיַּחְסֹם וְיִכְרֹת וְיַעֲשֶׂה צִיצָתָהּ[8].**
17 **קְטָבוּלִיָּה[9] - מִשֶּׁיַּחְסֹם וְיִכְרֹת. הַכַּר וְהַכֶּסֶת שֶׁל עוֹר**
18 **- מִשֶּׁיַּחְסֹם שִׁפְתוֹתֵיהֶן וְיִכְרֹת הַקּוֹפִין הַיּוֹצְאִין. וְכֵן**
19 **כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. הַתְּפִלִּין - מִשֶּׁיִּגְמֹר הַקְּצִיצָה[10], אַף**
20 **עַל פִּי שֶׁהוּא עָתִיד לָתֵת בָּהּ אֶת הָרְצוּעָה, מְקַבֶּלֶת**
21 **טֻמְאָה[11]. עוֹר הָעֲרִיסָה[12] שֶׁהוּא עָתִיד לַעֲשׂוֹת לוֹ**
22 **טְבוּר[13] - עַד שֶׁיַּעֲשֶׂנּוּ לוֹ. הַסַּנְדָּל - מִשֶּׁיַּקְמִיעַ[14].**

23 **הַמִּנְעָל - מִשֶּׁיִּגּוֹב [עַל] הָאִמּוּם[15]. וְאִם עָתִיד**
24 **לְכַרְכֵּם[16] וּלְשַׁרְטֵט[17] - עַד שֶׁיְּכַרְכֵּם וִישַׁרְטֵט[18].**

2) כלים פט"ז מ"ד. 3) ילקוט שהרועים נותנים בו את המזון, ותולים אותו בצוארם. 4) שיכפול את השפה ויתפור. 5) חתיכות זעירות הבולטות מן השפה. 6) רצועות עור לסגור בהן את פי הילקוט. 7) טבלא של עור שאוכלים עליה. 8) טס של מתכת שתופרים באמצעה לנוי. 9) עור שמכסים בו את המיטה. 10) הבית של עור שמכניסים בו את הפרשיות. 11) מפני שנגמרה מלאכת הכלי, והרצועה הוא דבר בפני עצמו לצורך קיום המצוה. 12) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ו ה"א. 13) רגילים לחבר לעור העריסה חתיכת עור קטנה להעמיד עליה את רגל העריסה (מנחת ביכורים). 14) שם. הגר"א גורס בתוספתא "משיקמט", פירוש, משיעשה בעור את הקמטים. 15) משעה שנתנו על האימום (אימום = דפוס של עץ שנותנים עליו את הנעל) לייבוש ונתייבש (מנחת בכורים). 16) לצבוע בכרכום. 17) לעשות ציורים לנוי על־ידי שריטות. 18) לא נגמרה מלאכתו עד שיכרכם וישרטט.

25 **ב. עוֹר שֶׁאֵין עָלָיו צוּרַת כְּלִי - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה.**
26 **לְפִיכָךְ, כַּף שֶׁל עוֹר[19] שֶׁקּוֹשְׁרִין לוֹקְטֵי קוֹצִים עַל**
27 **כַּפּוֹתֵיהֶן כְּדֵי שֶׁלֹּא יַכֵּם קוֹץ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה,**
28 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹר פָּשׁוּט וְאֵין עָלָיו צוּרַת כְּלִי. וְכֵן**
29 **הָעוֹר שֶׁמְּלַקְּטִין בּוֹ גֻּלְלֵי הַבָּקָר[20], וְעוֹר שֶׁחוֹסְמִין בּוֹ**
30 **פִּי הַבְּהֵמָה, וְעוֹר שֶׁמּוֹשִׁיבִין[21] בּוֹ הַדְּבוֹרִים בְּשָׁעָה**
31 **שֶׁלּוֹקְחִין הַדְּבַשׁ, וְעוֹר שֶׁמְּנִיפִין בּוֹ אֶת הָרוּחַ מִפְּנֵי**
32 **הַחֹם - טְהוֹרִין וְאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה.**

19) כלים פכ"ו מ"ג. המדובר כשאינו תפור כלל, והאדם כורכו על כף ידו או מניחו וקושרו. ואין זה דומה לקסייה האמורה במשנה כלים טז ו, ויבואר לקמן בהלכה ה. 20) שם משנה ז. 21) צ"ל שמשיבים (כן הוא בדפוס רומא ובכת"י תימן), פירוש מגרשים. וביאר רבינו במשנתנו, שנותנים עליו אש וגללי בקר, והדבורים בורחות מפני העשן.

33 **ג. כָּל בֵּית[22] הָאֶצְבָּעוֹת[23] שֶׁל עוֹר - טְהוֹרוֹת; חוּץ**
34 **מִשֶּׁל קַיָּצִין[24], מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְקַבֶּלֶת אֶת הָאוֹג[25] -**
35 **טְמֵאָה. נִקְרְעָה, אִם אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת אֶת רֹב הָאוֹג -**
36 **טְהוֹרָה.**

22) שם פכ"ו מ"ג. 23) כסיות להכניס בהן את האצבעות. 24) קוטפי פירות. 25) מין פרי אדום קטן, והקוטפים מניחים לפעמים את הפרי בתוך בית האצבעות.

37 **ד. הָאַבְנֵט[26] שֶׁל עוֹרוֹת וְעוֹרוֹת שֶׁתּוֹפְרִין הַקִּטְעִים[27]**
38 **עַל אַרְכֵּבוֹתֵיהֶן כְּדֵי שֶׁיִּתְגַּלְגְּלוּ[28] בָּהֶן עַל הַקַּרְקַע -**
39 **מְקַבְּלִין טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי צוּרַת כְּלִי עֲלֵיהֶן. וְכֵן הָעוֹרוֹת**
40 **הָעֲשׂוּיוֹת כְּעֵין טַבָּעוֹת שֶׁמַּכְנִיסִין אוֹתָן הָאֻמָּנִין**
41 **בִּזְרוֹעוֹתֵיהֶן כְּדֵי לְהַגְבִּיהַּ בִּגְדֵיהֶן מֵעֲלֵיהֶם בִּשְׁעַת**
42 **מְלָאכָה[29] - מִתְטַמְּאִין[30] כִּשְׁאָר כְּלֵי עוֹר הַפְּשׁוּטִים[31].**

26) שם. 27) אנשים שנקטעו רגליהם עד הברכיים,

ונותנים מטליות של עור והולכים על ברכיהם או זוחלים על ארבע, ותופרים עור של בגדיהם לשמור על הברכיים. 28) הליכה בלתי טבעית זו עושה רושם של גלגול על הקרקע. במשנה: "הבורכייר". 29) שלא יפלו על הידיים ויפריעו. במשנה: השרוולין. 30) כל אלה שנימנו למעלה - יש עליהם תורת מלבוש. 31) שמקבלים טומאה מדברי סופרים, כמבואר למעלה פ"א ה"י. ולא על כל כלי עור הפשוטים גזרו טומאה, כמבואר למעלה בפ"ד (ראה סיום פירוש רבינו למשנתנו).

1 **ה. עוֹר[32] שֶׁתּוֹפְרִין מִמֶּנּוּ כִּסּוּי לַיָּד וְלַזְּרוֹעַ: שֶׁל**
2 **זוֹרְעֵי גְנוֹת[33] וְשֶׁל הוֹלְכֵי דְּרָכִים וְשֶׁל עוֹשֵׂי פִּשְׁתָּן[34]**
3 **- מְקַבְּלִין טֻמְאָה; וְאִם הָיָה שֶׁל צַבָּעִים וְשֶׁל**
4 **נַפָּחִים[35] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. זֶה הַכְּלָל: כָּל הֶעָשׂוּי**
5 **לְקַבָּלָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יַכֵּהוּ קוֹץ וּכְדֵי שֶׁיֹּאחַז יָפֶה יָפֶה[36]**
6 **- מְקַבֵּל טֻמְאָה; וְהֶעָשׂוּי מִפְּנֵי הַזִּעָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפָּסֵד**
7 **הַדָּבָר שֶׁמִּתְעַסֵּק בּוֹ בְּזִעַת יָדוֹ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה.**

32) שם פט"ז מ"ו. 33) במשנה: "זורי גרנות". וגם רבינו גורס שם כך, פירוש, אנשים המנקים את התבואה בגרנות, ודרכם לכסות בעור את היד האוחזת ברחת. [רבינו בפירושו אומר, שהמדובר בעור תפור שמכניסים בו את היד, ונראה שפירש כך, כדי להסביר מה בין זה ללוקטי קוצים שבהלכה ג]. 34) חובטין את הפשתן במקל, ולובשים כסיה של עור על היד שלא תינזק מן החבטות, ולא ייכנסו בה פירורי עץ מן המקלות. 35) שלובשים, כדי שזיעת היד לא תקלקל את הצבע ושלא יתחלק מידו הכלי שהוא אוחז בו. 36) כגון מקל של עוברי דרכים.

8 **ו. כַּמָּה[37] שִׁעוּר הַנֶּקֶב שֶׁיִּנָּקֵב כְּלִי הָעוֹר וְיִטְהַר?**
9 **הַחֵמֶת[38] - מִשֶּׁתִּנָּקֵב כְּמוֹצִיא פַּקְעָיוֹת[39] שֶׁל שְׁתִּי[40].**
10 **וְאִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לְקַבֵּל שֶׁל שְׁתִּי[41], הוֹאִיל וּמְקַבֶּלֶת**
11 **שֶׁל עֵרֶב[42] - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה עַד שֶׁתִּנָּקֵב רֻבָּהּ[43].**

37) שם פרק יז משנה ב. 38) נוד. 39) כדור. 40) חוטי האורך של האריג, והם דקים מחוטי הרוחב. 41) שהם נופלים דרך הנקב. 42) כדורי חוטי הרוחב. 43) בבא זו סותרת את הקודמת, ומתקבל על הדעת פירושו של בעל 'סדרי טהרות' לבבא שניה, והוא: אם החמת נעשתה נקובה מתחילה ואינה מקבלת של שתי, הואיל ומקבלת של ערב - מקבלת טומאה, והחמירו בה עוד יותר, שאינה נטהרת בכמוציא ערב אלא בנקיבת רובה.

12 **ז. הַתּוּרְמִיל[44] שֶׁנִּפְחַת הַכִּיס שֶׁבְּתוֹכוֹ - עֲדַיִן**
13 **הַתּוּרְמִיל מְקַבֵּל טֻמְאָה[45], וְאֵינוֹ חִבּוּר לוֹ[46].**

44) שם פי"ט מ"ט. ילקוט רועים, ובתוכו כיסים קטנים להניח בהם חפצים קטנים. 45) שהרי ראוי הוא עדיין למלאכתו להניח בו החפצים הגדולים. 46) ואין דין התורמיל כמחובר לכיס הקטן, ואם נגעה בו טומאה לא נטמא התורמיל.

14 **ח. הַחֵמֶת[47] שֶׁהַבִּיצִים שֶׁלָּהּ[48] מְקַבְּלוֹת עִמָּהּ[49]**
15 **וְנִפְחֲתוּ - טְהוֹרוֹת[50], שֶׁאֵינָן מְקַבְּלוֹת כְּדַרְכָּן[51].**

47) שם. 48) החמת היא עור כבש או עז שלא נפתח לארכו, אלא נחתך בעיגול באחורי הבהמה והופשט עד הצואר כשהוא שלם, ומתוך כך נשארו כיסי הביצים של הזכר שלימים בתוך הנוד. 49) כשממלאים את הנוד, מתמלאים גם הכיסים. 50) הכיסים. 51) אף־על־פי שהם מקבלים כששופכים דרך מקום הפיחות, הואיל ואינם מקבלים דרך פיהם כמו לפני הפיחות - דינם כבלתי ראויים למלאכתם. והנוד עצמו מקבל טומאה. [במלאכת שלמה מפרש, שכל הנוד נטהר. ולשון רבינו בפירושו מסייעת לו, אולם כאן כתב "טהורות" בלשון רבים, משמע שתי הביצים].

16 **ט. כְּלִי עוֹר[52] שֶׁיֵּשׁ לוֹ לוּלָאוֹת[53] וּשְׁנָצוֹת, כְּגוֹן סַנְדָּל**
17 **עִמְּקִי[54] וְכִיס שֶׁל שְׁנָצוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁכְּשֶׁהֵן מֻתָּרִין[55]**
18 **אֵין עֲלֵיהֶן צוּרַת כְּלִי - הֲרֵי אֵלּוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה**
19 **כְּשֶׁהֵן מֻתָּרִין, הוֹאִיל וְהַהִדְּיוֹט[56] יָכוֹל בִּמְהֵרָה**
20 **לְהַכְנִיס הַשְּׁנָצוֹת בַּלּוּלָאוֹת וְיַחֲזֹר כְּלִי קִבּוּל כְּשֶׁהָיָה.**
21 **וְכֵן[57] אִם נִטְמְאוּ וְהֵסִיר הַשְּׁנָצוֹת מֵהֶן וְנִפְסְדָה צוּרָתָן**
22 **- הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין[58], אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לְהַחֲזִירָן**
23 **שֶׁלֹּא בְּאֻמָּן.**

52) שם פכ"ו מ"א. 53) תפרו לולאות בשפת הכלי להכניס בהן רצועות או משיחות, וכשמושכין את הרצועות נסגר הכלי. רצועות אלו נקראות "שנצות". 54) נועלים אותו ההולכים בקרקע עמוקה ולחה. 55) אינם קשורים, ואפילו הוציא לגמרי את השנצות מתוך הלולאות. והמדובר כשהשנצות תפורות לעור הכיסים. 56) מי שאינו אומן. 57) לא נתבאר פירוש מלה זו. 58) עכשיו אינו כלי, ואם יחזור ההדיוט ויכניס את השנצות ויעשה בית קיבול, הרי זה כלי חדש. ראה השלמות.

24 **י. כִּיס שֶׁל שְׁנָצוֹת שֶׁנִּטְלוּ שְׁנָצָיו - עֲדַיִן הוּא מְקַבֵּל**
25 **טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי הוּא מְקַבֵּל. נִפְשַׁט וְחָזַר עוֹר פָּשׁוּט -**
26 **טָהוֹר. טָלָה עָלָיו אֶת הַמַּטְלֶת מִלְּמַטָּה - מְקַבֶּלֶת**
27 **טֻמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּשׁוּט, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עָלָיו**
28 **צוּרַת כְּלִי.**

29 **יא. עוֹר שֶׁכָּרַךְ בּוֹ אֶת הַקָּמִיעַ[59] - מְקַבֵּל טֻמְאָה[60];**
30 **פִּשְׁטוֹ - טָהוֹר[61]; חָזַר וְכָרַךְ בּוֹ - מְקַבֵּל טֻמְאָה.**
31 **מִתְטַמֵּא וּמִתְטַהֵר אֲפִלּוּ עֶשֶׂר פְּעָמִים בַּיּוֹם. וְעוֹר**
32 **שֶׁכָּתַב עָלָיו אֶת הַקָּמִיעַ - טָהוֹר. וְאִם כָּרַת מִמֶּנּוּ[62]**
33 **וְעָשָׂה חֵלְיָא[63] לְתַכְשִׁיט - מְקַבֵּל טֻמְאָה[64].**

59) קלף שכותבים עליו פסוקים או שמות קדושים, וכורכים עליו עור, ותולים בצואר לסגולה נגד מחלות ופגעים. 60) מפני שהוא עשוי לקבלה (ראה למעלה פ"ד ה"א). 61) שבמצב זה אינו ראוי לקבלה. 62) מן הקמיע. 63) חלק משרשרת (תוספתא כלים, בבא מציעא פ"א ה"ד) 64) בשבת סג, ב למד ר' יוחנן מציץ הזהב של כהן גדול, שתכשיט מקבל טומאה בכל שהוא.

34 **יב. הַתְּפִלָּה[65] שֶׁל רֹאשׁ[66] אַרְבָּעָה כֵּלִים הִיא[67]. הֲרֵי**

34

שֶׁנִּטְמָאת בְּמֵת[68] וְהִתִּיר קְצִיצָה[69] הָרִאשׁוֹנָה וְתִקְּנָהּ[70] - הֲרֵי הִיא[71] אַב טֻמְאָה כְּשֶׁהָיְתָה[72]. וְכֵן אִם הִתִּיר הַשְּׁנִיָּה וְתִקְּנָהּ. וְאִם הִתִּיר אַף הַשְּׁלִישִׁית וְתִקְּנָהּ, וְהִתִּיר אַף הָרְבִיעִית וְתִקְּנָהּ - נַעֲשֵׂית כֻּלָּהּ רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[73]; שֶׁהֲרֵי הִתִּיר כָּל אַחַת וְאַחַת וְחָזַר וְתִקְּנָם כֻּלָּם, וּכְאִלּוּ זוֹ תְּפִלִּין אַחֲרוֹנוֹת שֶׁנִּגְּעוּ בָּרִאשׁוֹנוֹת. חָזַר וְהִתִּיר אֶת הָרִאשׁוֹנָה פַּעַם שְׁנִיָּה וְתִקְּנָהּ - הֲרֵי הִיא רִאשׁוֹן כְּשֶׁהָיְתָה[74]. וְכֵן אִם הִתִּיר אֶת הַשְּׁנִיָּה וְאֶת הַשְּׁלִישִׁית. חָזַר וְהִתִּיר אַף הָרְבִיעִית וְתִקְּנָהּ - הֲרֵי כֻּלָּהּ טְהוֹרָה; שֶׁאֵין הָרִאשׁוֹן מְטַמֵּא כֵּלִים[75], מִפְּנֵי שֶׁהוּא וָלָד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[76]. וְכֵן סַנְדָּל[77] שֶׁהוּא טָמֵא מִדְּרָס[78] וְנִפְסְקָה אַחַת מֵאָזְנָיו וְתִקְּנָהּ - טָמֵא מִדְּרָס[79]. נִפְסְקָה שְׁנִיָּה וְתִקְּנָהּ - הֲרֵי הוּא טָהוֹר מִן הַמִּדְרָס[80], שֶׁהֲרֵי נַעֲשׂוּ לוֹ אָזְנַיִם חֲדָשׁוֹת[81], אֲבָל טָמֵא מַגַּע מִדְּרָס[82]. לֹא הִסְפִּיק לְתַקֵּן אֶת הָרִאשׁוֹנָה עַד שֶׁנִּפְסְקָה הַשְּׁנִיָּה[83] אוֹ שֶׁנִּפְסַק עֲקֵבוֹ אוֹ נִטַּל חָטְמוֹ אוֹ נֶחֱלַק לִשְׁנַיִם - טָהוֹר.

65) שם פי"ח מ"ח. 66) המחוברת מארבעה בתים, ובכל בית פרשה אחת מארבעת הפרשיות של תפילין. 67) אף־על־פי שארבעתן מחוברות למטה. 68) ונעשית אב הטומאה. בתפארת ישראל מפרש, כגון שנגעה בכלי שנטמא במת, שאם נגעה במת ממש הרי נעשית אבי אבות הטומאה, ראה הלכות טומאת מת פ"ה ה"ג. 69) רבינו קורא לכל בית "קציצה". 70) את התפילה, כלומר חיבר לה קציצה אחרת. 71) כל התפילה. 72) גם הקציצה החדשה היא אב הטומאה, מפני שנעשית חלק מכל התפילה. 73) מפני שלא נשאר כלום מהטומאה הראשונה, פקעה טומאה זו לגמרי. אולם כולם ראשון לטומאה, שהרי שלש הראשונות נגעו ברביעית שהיא אב הטומאה והרביעית טמאה, מפני שהיא חלק מהתפילה הטמאה. [לפי הגירסא שלפנינו בדפוסים החדשים, לא נתברר מה הוא הדין כשהתיר את השלישית ולא את הרביעית. ובדפוס רומא (ר"מ) וקושטא, הגירסא לקויה בחסר. ונראה לתקן את הגירסא ולהתאימה לגירסא שבמשנתנו: "וכן אם התיר אף השלישית ותיקנה, ואם התיר אף את הרביעית וכו'". ופירושה: אם התיר השלישית והביא אחרת במקומה, ונשארה כל התפילה אב הטומאה כמו בהתיר ראשונה ושניה, מפני שכולן מחוברות לרביעית שנטמאה במת]. 74) הקציצה החדשה שבאה במקום הראשונה לא נטמאה כלל במגע, מפני שכלי אינו מקבל טומאה מראשון, וטומאתה היא כחלק מהתפילה שכולה ראשון, כמו שנתבאר בדין הקודם. 75) ומאלו שנגעו באב הטומאה לא נשאר כלום. 76) בהלכות טומאת מת פ"ה ה"ז. 77) שם פכ"ו מ"ד. 78) כגון שדרך עליו הזב, ונעשה אב הטומאה. 79) מפני שאפשר להשתמש בו כמו שהוא, לא פקעה טומאתו. ונראה שאפילו לא תיקנה עדיין - הסנדל בטומאתו. 80) כשנפסקו שתי אזניו אינו ראוי למלאכתו, ואף־על־פי שתיקן בינתיים את האוזן הראשונה. 81) והרי הוא ככלי חדש שלא דרס עליו הזב.

82) כשהחליף את האוזן הראשונה, נגעה החדשה בסנדל טמא מדרס, וירדה עליה טומאת מגע מדרס, ולפיכך כל הסנדל המחובר לה - כמותה. ואע"פ שפקעה טומאת מדרס - טומאת מגע מדרס לא פקעה. [רש"י בשבת קיב, ב, מפרש מפני שהסנדל נגע בעצמו. ראה תוספות שם, ומשנה־למלך כאן]. 83) בטלה מתורת כלי לגמרי. סנדל עשוי מעור קשה, ויש לו סוליים וקצת עור זקוף על יד העקב, וכן קצת עור המכסה את האצבעות, וכל הרגל שבאמצע מגולה, ותופרים לו שתי אזנים משני צידי הרגל להכניס בהן רצועות או משיחות לקושרן כדי שלא יפול הסנדל מעל הרגל.

יג. מִנְעָל[84] שֶׁנִּפְחַת, אִם אֵינוֹ מְקַבֵּל רֹב הָרֶגֶל - טָהוֹר[85].

84) עשוי מעור רך, ומכסה את כל הרגל. 85) מפני שאינו ראוי לשימוש (שם).

יד. תְּפִלָּה[86] שֶׁנִּטְמָאת מֵאֵימָתַי טָהֲרָתָהּ? שֶׁל יָד - מִשֶּׁיַּתִּיר אוֹתָהּ[87] מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹת; וְשֶׁל רֹאשׁ[88] - מִשֶּׁיַּתִּיר מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹת[89] וּבֵין קְצִיצָה לַחֲבֵרְתָּהּ.

86) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"ד ה"א. 87) יחתוך אותה במקום קביעתה בדף של עור (תיתורא), שעליו היא עומדת (מנחת ביכורים). 88) שיש לה ארבע קציצות. 89) משיחתוך שלוש הזוויות, מלמעלה ומשני הצדדים של דופן הקציצה (חזון איש).

טו. הַכַּדּוּר[90] וְהָאֲמוּם[91] וְהַקָּמִיעַ[92] וְהַתְּפִלִּין שֶׁנִּקְרְעוּ אַחַר שֶׁנִּטְמְאוּ, הַנּוֹגֵעַ בָּהֶן - טָמֵא, וּבַמֶּה שֶׁבְּתוֹכָן - טָהוֹר[93]. הָאִכּוּף[94] שֶׁנִּקְרַע, הַנּוֹגֵעַ בְּמַה שֶׁבְּתוֹכוֹ - טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהַתֵּפֶר מְחַבְּרוֹ[95] וְנַעֲשָׂה כֻּלּוֹ כְּגוּף אֶחָד.

90) משנה כלים כג, א. 91) דפוס שנותנים עליו את המנעל, והוא עשוי ככיס עור ממולא סובים או שאריות זעירות של בד, וכן עושים גם את הכדור לשחק בו. 92) נתבאר בהלכה יא. 93) אם נגע אדם במה שבתוך הכלים הטמאים האלה - לא נטמא, מפני שאינם מעצם הכלי, וגם אינם מחוברים לו (רבינו בפירושו למשנה, ראה ר"ש שם). 94) אוכף שרוכבים עליו. 95) האוכפים נתפרים מעבר לעבר, ומתחבר העור החיצון עם כל מה שבתוכם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר שכלי מתכות אין מקבלים טומאה עד שתיגמר כל מלאכתם. ומה הן גולמי כלי מתכות וכלי המלחמה ותכשיטי האדם אם מקבלין טומאה. תכשיטי הבהמה והכלים חותמות וטבעות. אם הכלים יורדים לטומאה במחשבה או עולים במחשבה. אומן שעושה ומניח זוגין לבהמה ולדלתות, וזוגים הנמצאים.

א. כָּל כְּלֵי מַתָּכוֹת[2] אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן כֻּלָּהּ וְלֹא יִהְיֶה הַכְּלִי מְחֻסַּר מַעֲשֶׂה כְּלָל. אֲבָל גְּלְמֵי כְּלֵי מַתָּכוֹת אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה.

2) ברייתא, חולין כה, א.

ב. וְאֵילוּ הֵן[3] גָּלְמֵי כְּלֵי מַתֶּכוֹת? כֹּל שֶׁעָתִיד לָשׁוּף[4] אוֹתוֹ אוֹ לְשַׁבֵּץ[5] אוֹ לְגָרֵר[6] אוֹ לְכַרְכֵּב[7] אוֹ לְהַקִּישׁ בְּקוּרְנָס[8], אוֹ שֶׁהָיָה מְחֻסַּר אֹזֶן אוֹ אֹגֶן[9] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיְּתַקְּנֶנּוּ וְיַיפֶּהוּ וְלֹא תִּשָּׁאֵר בּוֹ מְלָאכָה כְּלָל. כֵּיצַד? הַסַּיִף[10] אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיְּשׁוּפֶנּוּ[11], וְהַסַּכִּין - עַד שֶׁיַּשְׁחִיזֶנָּה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּמַעֲשִׂים אֵלּוּ. לְפִיכָךְ, הָעוֹשֶׂה כֵּלִים[12] מִן הָעֵשֶׂת שֶׁל בַּרְזֶל[13] אוֹ מִן הַחֲרָרָה[14] שֶׁל מַתֶּכֶת, וּמִן הַסּוֹבֵב שֶׁל גַּלְגַּל[15], וּמִן הַטַּסִּין וּמִן הַצִּפּוּיִין[16], וּמִכַּנֵּי[17] הַכֵּלִים וּמֵאָזְנֵי הַכֵּלִים[18] וּמֵאָזְנֵי הַכֵּלִים, וּמִן הַשְּׁחוֹלָה[19] וּמִן הַנְּדוֹדֶת[20] - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִים[21], מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֵלּוּ שֶׁנַּעֲשׂוּ גָּלְמֵי כְּלֵי מַתֶּכוֹת הֵן[22]. אֲבָל הָעוֹשֶׂה כְּלֵי מִשְׁבְּרֵי כְּלֵי מַתֶּכוֹת וּמִן הַכֵּלִים[23] שֶׁנִּשְׁחֲקוּ מֵרֹב הַזְּמַן וּמִן הַמַּסְמְרוֹת שֶׁיָּדוּעַ שֶׁנַּעֲשׂוּ מִן הַכֵּלִים - הֲרֵי אֵלּוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה, לְפִי שֶׁאֵינָם גָּלְמִים[24]. אֲבָל מַסְמְרוֹת שֶׁאֵין יָדוּעַ אִם נַעֲשׂוּ מִן הַכֵּלִים אוֹ מִן הָעֵשֶׂת - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין. אֲפִלּוּ הִתְקִין אוֹתָם לִכְלִי[25] - אֵינָם מְקַבְּלִין טֻמְאָה.

3) שם. 4) לשפשף בשופין כדי להחליקו. 5) להסיר "הקליפה אשר יתרועע (מלשון רעוע) אצל השיפה" (לשון רבינו בפירושו למשנה, כלים פי"א מ"ג). 6) בברייתא: "לגרד". פירוש, אחרי השיפה נשארות בליטות ושקיעות זעירות ומגרדים אותן בכלי מיוחד לכך. 7) ללטוש כדי שיבריק. 8) לדפוק עליו בפטיש כדי ליישר את הקמטין הקטנים. 9) שפה. 10) כלים פי"ד מ"ה. 11) ימרח אותה בשמן אחר הליטוש (רבינו בפירושו למשנה. ראה למעלה בפירוש המילה לשוף). 12) כלים פי"א מ"ג. 13) גוש ברזל שהוצא מן המחצבה לפני היתוכו, ומעורבים בו גושי עפר. 14) אחרי ההיתוך והפרדת העפר, עושים גושים גושים בצורת עוגה גדולה (חררה) וממנה עושים כלים. 15) הגלגל הוא של עץ, ונותנים סביבו חישוק של מתכת לחזקו. 16) הסיר מתכת מכלי עץ שהוא מצופה במתכת ועשה ממנה כלים [לפני שהסירה גם כן אינה מקבלת טומאה מפני שהיא בטלה לגבי הכלי]. 17) בסיסים שמעמידים עליהם את הכלים. 18) שפה שאינה מגוף הכלי, ומשימים אותה על פי הכלי. 19) אחר עשיית הכלים, נשארים עוקצים בולטים מן השפה ומורידים אותם, ופירורים אלה נקראים "שחולה". 20) צ"ל הגרודת (וכן הוא בדפוס רומא (ר"מ) וכן הגירסא במשנתינו). פירוש, הפירורים הנופלים כשגורדים את הכלי. 21) כדי לבאר שיטת רבינו בהלכה זו שלכאורה היא תמוהה מאוד (ראה ראב"ד וכסף־משנה) עלינו להקדים ולהביא את המשניות, שהן הן המקור לשיטתו, ולפרשן. במשנה א שנינו: "כלי מתכת, פשוטיהם ומקבליהם טמאין. נשברו – טהרו. חזר ועשה מהם כלים – חזרו לטומאתם הישנה" (בשבת טז, ב אמרו: שמעון בן שטח גזר על טומאה ישנה). ובמשנה ג שם: "העושה כלים מן העשת וכו' טהורין. משברי כלים מן הגרוטים ומן המסמרות שידוע שנעשו מכלים – טמאין". ופירשו הראב"ד והר"ש שמשנה ג עוסקת בענין טומאה ישנה כהמשך למשנה א. ובכן, בבא ראשונה אומרת, שאם עשה כלים מהדברים שנמנו שם – הכלים טהורים, מפני שאלה אינם מקבלים טומאה כלל, וממילא אין על הכלים חשש טומאה ישנה. ובבא שניה מלמדת, שאם עשה כלים משברי כלים שהיו ראויים לקבל טומאה לפני שבירתם – הרי אלו טמאים, שמא היו הכלים הראשונים טמאים, וחזרו החדשים לטומאתם הישנה. אולם רבינו הוכרח להתנגד לפירוש זה לפי שיטתו במס' טהרות פ"ג מ"ה, שאם נמצאה מחט שבורה או חלודה באופן שבמצבה בשעת מציאתה אינה ראויה לקבל טומאה, ולפני שנשברה או נחלדה היתה טמאה מספק – הרי היא טהורה לגמרי ואינה חוזרת לטומאתה כשיעשה ממנה כלי חדש, מפני שכל הטומאות כשעת מציאותן, וזו שנמצאה בטהרה – חזקתה טהורה. [מלשונו של רבינו בהל' אבות הטומאה פט"ו ה"ו בדין מחט שנמצאה שבורה, אמנם משמע, שהוא מפרש את המשנה טהרות פ"ג שלא כפירושו הנ"ל, אבל אין להסיק מזה שחזר בו גם מהסברא עצמה שהיא הגיונית]. לפי שיטה זו, אין לטמא כלים שנעשו משברי כלים מחשש טומאה ישנה, ולפיכך הוא מפרש שמדובר בקבלת טומאה מכאן ולהבא. [אמנם אפשר לפרש בדוחק, שמדובר בכלים שלימים שנמצאו שהם טמאים מגזירת כלים הנמצאים (ראה הל' אבות הטומאות פי"ג ה"ג) ונשברו אחר שנמצאו, אבל לא נוח היה לרבינו לקבל פירוש דחוק זה, כי המשנה כותבת סתם "משברי כלים". ועוד קשה היה לו מה משמיעה הבבא הראשונה? הלא זה מובן מאליו שאם עשה כלים מדברים שאינם מקבלים טומאה הם טהורים?] ושיטתו היא, שהמשנה מחלקת בין גולמי כלים שנעשו מדבר הראוי לקבל טומאה, לבין נעשו מדבר שאינו ראוי לכך. האחרונים אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא נגמרה כל מלאכתם, כאמור בראש הלכה זו, אבל אלה שנעשו מדבר המקבל טומאה ונשברו ופקעה מהם תורת קבלת טומאה – הרי הם חוזרים לתורת כלי ממש לענין קבלת טומאה כאשר אך נגמרה צורת הכלי, אף־על־פי שהוא מחוסר עדיין השיפורים שמטרתם לייפותו ולהחליקו. ואפשר להתאים גם את דברי רבינו בפירושו למשנתינו לפירושנו זה. [והדעת נוטה שגם לענין טומאה ישנה מספיק גמר מלאכת הכלי עצמה בלי השיפורים], ומשנתינו תתפרש בדין קבלת טומאה של גולמי כלי מתכת, ומה שכתבה "טהורין" הכוונה שאינם מקבלים טומאה (כמו שמצאנו עשרות פעמים במשנה), וכן תתפרש גם מילת "טהורים" שבדברי רבינו בהלכה שבה אנו עומדים. 22) שהרי לא נגמרה מלאכתם, והם נעשו מדברים שאינם מקבלים טומאה. 23) ולפיכך דינם כחלק מגוף הכלי, ומקבלים טומאה, אבל מסמרות שלא היו חלק מכלי - אינם מקבלים טומאה. 24) מכיוון שנעשו מכלים שנגמרה כל מלאכתם, חזרה להם תורת כלים עם גמר צורת הכלי, כמבואר למעלה. [אפשר גם לפרש, שהדברים שמהם נעשו הכלים החדשים אינם גולמים]. 25) עשה מהם מרצע או שפוד, אבל חסרים עוד התיקונים האחרונים. ובזה מסולקות כל התמיהות על רבינו. [ראה כסף־משנה, וקשה מאד לקבל פירושו. כיצד אפשר לחבר שחולה וגרודת ולעשות מהן כלי ללא התכה].

ג. כְּלִי מַתָּכוֹת שֶׁאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא כִּסּוּי - מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁאֵין הַכִּסּוּי חָשׁוּב מִגּוּף הַכְּלִי.

ד. מַחַט[26] שֶׁלֹּא נִקְּבָה אֶלָּא שָׁפָה[27] וְתִקְּנָהּ לְכָךְ[28] מִתְּחִלָּתָהּ - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁמּוֹצִיאִין בָּהּ אֶת הַקּוֹץ[29]. אֲבָל אִם עָתִיד לְנַקְּבָהּ - הֲרֵי הִיא כִּשְׁאָר גֻּלְמֵי כְּלֵי מַתָּכוֹת וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[30].

26) שבת קכג, א - אביי אליבא דרבא. ראה לקמן פי"א הי"ד. 27) החליקה. 28) להשאירה כמות שהיא בלי חור. 29) שנתחב בבשר האדם. 30) שהרי אינה ראויה עדיין למלאכה שהתכוון לה.

ה. מֵאַחַר שֶׁבֵּאַרְנוּ, שֶׁגֻּלְמֵי כְּלֵי מַתָּכוֹת טְהוֹרִים וְגֻלְמֵי כְּלֵי עֵץ טְמֵאִים[31], וּפְשׁוּטֵי כְּלֵי מַתָּכוֹת טְמֵאִים[32] וּפְשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ טְהוֹרִים[33] דִּין תּוֹרָה, נִמְצָא[34]: הַטָּמֵא[35] בִּכְלֵי עֵץ - טָהוֹר בִּכְלֵי מַתָּכוֹת, טָמֵא בִּכְלֵי מַתָּכוֹת - טָהוֹר בִּכְלֵי עֵץ.

31) נתבאר למעלה פ"ה ה"א. 32) נתבאר למעלה פ"א ה"ט. 33) שם ה"י. 34) יוצא מזה. 35) חולין כה, א.

ו. כָּל כְּלֵי הַמִּלְחָמָה[36], כְּגוֹן הַסַּיִף וְהָרֹמַח וְהַכּוֹבַע[37] וְהַשִּׁרְיוֹן וְהַמַּגָּפַיִם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וְכָל תַּכְשִׁיטֵי הָאָדָם, כְּגוֹן הַקַּטְלָה[38] וְהַנְּזָמִים[39] וְהַטַּבָּעוֹת[40], בֵּין שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶן חוֹתָם[41] בֵּין שֶׁאֵין עֲלֵיהֶם חוֹתָם, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. אֲפִלּוּ דִינָר[42] שֶׁנִּפְסַל[43] וְהִתְקִינוֹ לְתָלוּתוֹ בְּצַוָּאר קְטַנָּה - מְקַבֵּל טֻמְאָה[44]. וְכֵן קָמִיעַ שֶׁל מַתֶּכֶת[45] - מִתְטַמֵּא כְּכָל תַּכְשִׁיט אָדָם[46].

36) כלים פי"א מ"ח. 37) של מתכת. וכן המגפיים, שהם עשויים להגן מפני החיצים ומכת חרב. 38) רביד של זהב שתולים על הצואר. 39) כולל נזמי האוזן (עגולים) ונזמי האף ששימשו תכשיטים בעמים העתיקים. 40) שמשימים על האצבע, אבל טבעות גדולות שחוגרים סביב המתניים אינן מקבלות טומאה (תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ב ה"א). והטעם, מפני שחוגרים אותן על הבגדים, ולכן נידונים כתכשיטי כלים (ראה לקמן ה"ז). 41) רגילים היו לחרות אותיות או צורה על הטבעות, וחותמים בהן מכתבים ומסמכים. 42) מטבע רומית עתיקה. 43) השלטון ביטל את ערכו כמטבע עובר לסוחר, או שניטל חלק ממנו. 44) שם פי"ב מ"ז. 45) תוספתא פ"א ה"ד. 46) ב'ספרי זוטא' (מובא בר"ש למשנתנו) מרבה תכשיטי אדם לקבלת טומאה, מן הכתוב (במדבר לא כד): "וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים".

ז. כָּל תַּכְשִׁיטֵי הַבְּהֵמָה וְהַכֵּלִים[47], כְּגוֹן הַטַּבָּעוֹת שֶׁעוֹשִׂין לְצַוָּאר הַבְּהֵמָה וּלְאָזְנֵי הַכֵּלִים - טְהוֹרִין וְאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה[48] בִּפְנֵי עַצְמָן[49]; חוּץ מִזּוּג[50] שֶׁל בְּהֵמָה וְכֵלִים הַמַּשְׁמִיעַ קוֹל לָאָדָם[51]. כֵּיצַד? הָעוֹשֶׂה[52] זוּגִין[53] לְמַכְתֶּשֶׁת[54] וְלַעֲרִיסָה[55], לְמִטְפָּחוֹת סְפָרִים[56] וְתִינוֹקוֹת[57] - טְהוֹרִים[58]. עָשָׂה לָהֶן עִנְבּוֹלִין - מְקַבְּלִים טֻמְאָה; הוֹאִיל וְנַעֲשׂוּ לְהַשְׁמִיעַ קוֹל לְאָדָם, הֲרֵי הֵן כְּתַכְשִׁיטֵי אָדָם. וַאֲפִלּוּ נִטְלוּ עִנְבּוֹלֵיהֶן[59] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה[60], שֶׁהֲרֵי הוּא רָאוּי לְהַקִּישׁוֹ עַל הַחֶרֶס[61].

47) כלים פי"ב מ"א. 48) לא ריבו חכמים לטומאה אלא תכשיטי אדם בלבד ולא תכשיטי בהמה וכלים (ר"ש במשנתנו). 49) אבל מתטמאים לפעמים כחלק מכלי אחר. 50) פעמון קטן. 51) לצורך האדם. הצלצול של הפעמון מודיע לרועה את מקומה של הבהמה. במס' שבת נח, ב - אמרו בשם רבי יונתן: "מנין למשמיע קול בכלי מתכת שהוא טמא? (פירוש שמקבל טומאה), שנאמר (במדבר לא, כד) "כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר", אפילו דיבור (כלי ועשוי להשמעת קול בלבד) "יבא באש". [הכתוב הזה אמנם לא נאמר לענין טומאה, אלא לענין הגעלה משום בליעת דברים אסורים, אבל כבר הסבירו ב'תוספות' שם ד"ה כל דבר, שנלמד מ"אם אינו ענין לאיסורין, תנהו ענין לטומאה" [מידה מקובלת בדרשות חז"ל]. 52) תוספתא, כלים שם. 53) ולא תלה בהם את העינבל ואינם מקשקשים כשמנענעים אותם. 54) שכותשים בה בשמים, ותולים בה פעמון שישמיע קול בשעת הכתישה. מקובל הוא אצל חכמינו ז"ל "שהקול יפה לבשמים" (כריתות ו, ב). 55) שיצלצלו בשעת נענועה. 56) כששומעים הילדים הצלצול, הם נכנסים לבית הספר (רש"י שבת נח, ב). 57) פירוש, למטפחות של התינוקות (רש"י שם). 58) שלא נגמרה עדיין מלאכתם לפי שאין להם עינבל. 59) אחר שתלאום בתוך הזוג. 60) מכיון שירדה עליהם תורת כלי לענין קבלת טומאה, אינם יוצאים מזה כל זמן שהם ראויים קצת למלאכתם, וכך מסיים רבינו: "שהרי הוא ראוי להקישו (לדפוק) על החרס", פירוש, וישמיע צלצול, ואם כן לא נפסל עדיין לגמרי משימוש המיועד לו. 61) כדי להשמיע קול, ואם כן הוא ראוי למלאכתו הראשונה.

ח. זוּג[62] הֶעָשׂוּי לְאָדָם: אִם נַעֲשָׂה לְקָטָן - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה אֶלָּא בָּעִנְבּוֹל שֶׁלּוֹ, שֶׁהֲרֵי לְקוֹל נַעֲשָׂה[63]; נַעֲשָׂה לְגָדוֹל[64] - הֲרֵי זֶה תַּכְשִׁיט וּמְקַבֵּל טֻמְאָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ עִנְבּוֹל.

62) שבת, שם. 63) ולא נגמרה מלאכתו. 64) ישנם אנשים שתולים בצואריהם זוג בלי עינבל עשוי מכסף או זהב.

ט. כָּל[65] הַפְּרָצוּפוֹת[66] מְקַבְּלוֹת[67] טֻמְאָה, וְכָל הַחוֹתָמוֹת טְהוֹרִין, חוּץ מֵחוֹתָם שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁבּוֹ חוֹתְמִין בִּלְבַד[68]. וְכָל הַטַּבָּעוֹת טְהוֹרוֹת, חוּץ מִטַּבַּעַת אֶצְבַּע; אֲבָל טַבַּעַת שֶׁחוּגֵר בּוֹ אֶת מָתְנָיו, שֶׁקּוֹשְׁרָהּ בֵּין כְּתֵפָיו - טְהוֹרָה. טַבַּעַת הַשִּׁיר[69] שֶׁל בְּהֵמָה, הוֹאִיל וְהָאָדָם מוֹשֵׁךְ בָּהּ אֶת הַבְּהֵמָה - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[70]. וְכֵן מַקֵּל[71] שֶׁל בְּהֵמָה שֶׁל מַתֶּכֶת, הוֹאִיל וְאָדָם רוֹדֶה אוֹתָהּ בּוֹ - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה.

65) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"א ה"ד. 66) מסכות שנותנים על הפנים. 67) בתוספתא כתוב: "טמאין", ומפרש רבינו שמקבלות טומאה. 68) המילה "בלבד" נמשכת למילה "מתכת", פירוש רק חותם של מתכת מקבל טומאה, אבל לא חותמות עשויים מחמרים אחרים. 69) במשנה, שבת פא, א - מפרש רבינו: שיר הוא מתג וטבעת קבועה בו, וקושרים רצועה בטבעת ומושכים בה את הבהמה. 70) שבת נב, ב. 71) שם.

1 **י. כָּל הַכֵּלִים[72] יוֹרְדִים לְטֻמְאָה[73] בְּמַחֲשָׁבָה[74], וְאֵין**
2 **עוֹלִין מִידֵי טֻמְאָה[75] אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה. וְהַמַּעֲשֶׂה**
3 **מְבַטֵּל מִיַּד הַמַּעֲשֶׂה[76] וּמִיַּד הַמַּחֲשָׁבָה[77], וְהַמַּחֲשָׁבָה**
4 **אֵינָהּ מְבַטֶּלֶת לֹא מִיַּד הַמַּעֲשֶׂה וְלֹא מִיַּד הַמַּחֲשָׁבָה.**
5 **כֵּיצַד? טַבַּעַת בְּהֵמָה אוֹ כֵּלִים שֶׁחָשַׁב עָלֶיהָ**
6 **לְהַחֲזִירָהּ טַבַּעַת אָדָם - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה**
7 **בְּמַחֲשָׁבָה זוֹ, וּכְאִלּוּ נַעֲשֵׂית לְאָדָם מִתְּחִלַּת עֲשִׂיָּתָהּ[78].**
8 **חָזַר וְחִשֵּׁב עָלֶיהָ לְהַנִּיחָהּ טַבַּעַת בְּהֵמָה כְּשֶׁהָיְתָה,**
9 **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְקַשֵּׁט בָּהּ הָאָדָם[79] - הֲרֵי זוֹ**
10 **מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; שֶׁאֵין הַמַּחֲשָׁבָה מְבַטֶּלֶת מִיַּד**
11 **הַמַּחֲשָׁבָה עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן שֶׁיָּשׁוּף אוֹתָהּ אוֹ**
12 **יִתְקָעָהּ[80] בְּמַעֲשֶׂה שֶׁל בְּהֵמָה. הָיְתָה הַטַּבַּעַת לְאָדָם**
13 **וְחִשֵּׁב עָלֶיהָ לִבְהֵמָה - עֲדַיִן הִיא מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה**
14 **כְּשֶׁהָיְתָה; שֶׁאֵין הַכֵּלִים עוֹלִין מִידֵי טֻמְאָתָן**
15 **בְּמַחֲשָׁבָה. עָשָׂה בָּהּ מַעֲשֶׂה וְשִׁנָּהּ לִבְהֵמָה - אֵינָהּ**
16 **מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; שֶׁהַמַּעֲשֶׂה מְבַטֵּל מִיַּד הַמַּעֲשֶׂה.**

72) משנה, כלים פכ"ה מ"ט. 73) נעשים ראויים לקבל טומאה. 74) מחשבתו של האדם גורמת לכך. לקמן מביא רבינו דוגמאות. 75) כלי שהוא ראוי לקבל טומאה, אין מחשבה מועילה לבטל הכשרתו לכך. 76) אפילו אם עשה בכלי מעשה שהביא לו הכשירו לקבל טומאה. 77) וגם חישב להשתמש בו שימוש כלי המקבל טומאה, אף־על־פי־כן יפה כוחו של שינוי מעשה לבטל את הכשירו. 78) דוגמא ל"יורדים לטומאה במחשבה". 79) ואם כן לא השתמשו בה מעולם לצרכי האדם עצמו. 80) נראה שצ"ל יתקנה.

17 **יא. חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - יֵשׁ לָהֶן מַעֲשֶׂה[81] וְאֵין לָהֶן**
18 **מַחֲשָׁבָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ לְמַעְלָה בְּעִנְיַן הֶכְשֵׁר**
19 **אֲכָלִין[82].**

81) מעשיהם מועילים כמו מעשהו של גדול ובריא. 82) פי"ד ה"ב. ושם נתבאר שהמעשה מועיל רק כשמחשבתו ניכרת מתוך מעשהו. ראה שם.

20 **יב. זוּג[83] שֶׁל דֶּלֶת[84] שֶׁחִשֵּׁב עָלָיו לִבְהֵמָה - מְקַבֵּל**
21 **טֻמְאָה[85]; וְשֶׁל בְּהֵמָה שֶׁעָשָׂאוּהוּ לְדֶלֶת, אֲפִלּוּ חִבְּרוּ**
22 **בַּקַּרְקַע וַאֲפִלּוּ קָבְעוּ בְּמַסְמֵר - מְקַבֵּל טֻמְאָה כְּשֶׁהָיָה,**
23 **עַד שֶׁיְּשַׁנֶּה בּוֹ מַעֲשֶׂה בְּגוּפוֹ[86].**

83) שבת נח, ב. 84) שאינו מקבל טומאה מפני שהוא בטל לגבי הבית ואינו כלי כלל. 85) נתבאר למעלה ה"ז שזוג של בהמה מקבל טומאה. 86) בזוג.

24 **יג. אֵמָן[87] שֶׁעוֹשֶׂה וּמַנִּיחַ[88] זוּגִין לִבְהֵמָה**
25 **וְלִדְלָתוֹת[89]: אִם רֹב הֶעָשׂוּי לְדָבָר שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה[90] -**
26 **הֲרֵי הַכֹּל מְקַבֵּל טֻמְאָה, עַד שֶׁיְּפָרִישׁ מִקְצָתָן לְדָבָר**
27 **שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[91]; וְאִם רֹב הֶעָשׂוּי לְדָבָר שֶׁאֵין**
28 **מְקַבֵּל טֻמְאָה - הֲרֵי הַכֹּל טָהוֹר, עַד שֶׁיְּפָרִישׁ מִקְצָתָן**
29 **לְדָבָר הַמְקַבֵּל טֻמְאָה.**

87) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"א ה"ד. 88) מכין מלאי של זוגים על־מנת למכרם. 89) הזוגים מתאימים גם לבהמה וגם לדלתות. 90) הוא מתכוון למכור רוב הזוגים לצרכי בהמה. 91) ואלה שהפריש לא יקבלו טומאה.

30 **יד. זוּגִין[92] הַנִּמְצָאִין בְּכָל מָקוֹם - מְקַבְּלִין טֻמְאָה[93];**
31 **חוּץ מֵהַנִּמְצָאִים בַּכְּרַכִּים, מִפְּנֵי שֶׁרֻבָּן לִדְלָתוֹת[94].**

92) שם. 93) רוב הזוגים עשויים בשביל בהמות. 94) תושבי כרכים נוהגין לקבוע זוגים בדלתותיהם. ועוד, שאין דרכם לגדל בהמות.

32 **טו. אָמַר לְאֵמָן[95]: עֲשֵׂה לִי שְׁנֵי זוּגִים, אֶחָד לְדֶלֶת**
33 **וְאֶחָד לִבְהֵמָה; עָשָׂה לִי שְׁתֵּי מַחְצְלָאוֹת, אַחַת**
34 **לִשְׁכִיבָה[96] וְאַחַת לְאֹהָלִים[97]; עָשָׂה לִי שְׁנֵי סְדִינִים,**
35 **אֶחָד לְצוּרוֹת[98] וְאֶחָד לְאֹהָלִים[99] - שְׁנֵיהֶן מְקַבְּלִין**
36 **טֻמְאָה, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ וְיֹאמַר: זֶה לְכָךְ וְזֶה לְכָךְ[100].**

95) שם. 96) שהיא מקבלת טומאה. 97) שאינה מקבלת טומאה. 98) מצויירות בהם צורות שונות המשמשות דוגמאות לרוקם המסתכל בהן ועושה כמותן. סדינים אלה אין עליהם תורת בגד, שהרי משמשים רק לדוגמא בלבד, ולכן אינם מקבלים טומאה (רבינו בפירושו למשנה, כלים פכ"ד מי"ג). 99) במשנה, אמרו: לוילון – טמא טומאת מת. 100) ואז הראוי לקבל טומאה – יקבל, ושאינו ראוי – לא יקבל.

יום חמישי א' תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר כלי מתכות שיש להם שם בפני עצמם או שם לווי. שתי טבעות שמשימות הבנות ברגליהן.

37 **א. כָּל כְּלֵי מַתָּכוֹת[2] שֶׁיֵּשׁ לָהֶן שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָן -**
38 **מְקַבְּלִין טֻמְאָה, חוּץ מִן הַדֶּלֶת וְהַנֶּגֶר[3] וְהַמַּנְעוּל**
39 **וְהַפּוֹתָה[4] שֶׁתַּחַת הַצִּיר וְהַצִּיר וְהַקּוֹרָה וְהַצִּנּוֹר[5]; מִפְּנֵי**
40 **שֶׁאֵלּוּ עֲשׂוּיִין לַקַּרְקַע[6] אוֹ לְשַׁמֵּשׁ אֶת הָעֵץ[7] אֵינָן**
41 **מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וַאֲפִלּוּ קֹדֶם שֶׁיִּקָּבְעוּ[8]. וְכָל כְּלֵי**
42 **מַתָּכוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם לַוִּי - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בִּפְנֵי עַצְמוֹ,**
43 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִקְצָת כְּלִי. כֵּיצַד? עַקְרֵב שֶׁל פַּרְמַבִּיָּא[9]**
44 **- טָמֵא[10], וּלְחָיַיִם שֶׁלָּהּ שֶׁעַל לְחָיֵי הַבְּהֵמָה מִכָּאן**
45 **וּמִכָּאן - טְהוֹרִין, וְאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָן,**

מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָן. וּבִשְׁעַת חִבּוּרוֹ[11] - הַכֹּל מְקַבֵּל טֻמְאָה[12].

2) כלים פרק י"א משנה ב. 3) מוט של ברזל המשמש בריח לשער של עץ. 4) כעין כוס של מתכת שמשקיעים בקרקע ובה משימים את ציר הדלת (במלכים־א ז, ט: "והפותות לדלתות הבית"). 5) העשוי להניח בקרקע. 6) כלל הוא בידינו: המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. 7) נגר ומנעול. 8) מפני שנעשו מלכתחילה כדי לקבעם בקרקע. 9) פרומביא הוא רסן שנותנים על פי הבהמה ובו חתיכת ברזל שמכניסים לתוך פיה. ברזל זה נקרא עקרב. 10) מפני שהוא לצורך האדם, כדי לכוון הילוך הבהמה ויש לו שם בפני עצמו. 11) כשהם מחוברים לרסן. 12) ואם נגע טמא באחד מחלקי הרסן - נטמאו כל חלקיו.

ב. טַסִּין שֶׁל בַּרְזֶל שֶׁמַּנִּיחִין עַל לְחָיֵי הָאָדָם[13] בִּשְׁעַת מִלְחָמָה - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָן[14]. וְאִם יֵשׁ בָּהֶן בֵּית קִבּוּל מַיִם[15] - מִתְטַמְּאִין כְּכָל כְּלֵי קִבּוּל[16].

13) להגן עליו. במשנתנו מפרש רבינו לוחות ברזל לכסות את החזה. 14) טסים אלה הם חלק מכובע הברזל המכסה את הראש. 15) לשתות במלחמה. 16) למדנו מזה, שכלי שיש לו בית קיבול - מקבל טומאה אף על פי שאין לו שם בפני עצמו.

ג. נֶזֶם הֶעָשׂוּי כִּקְדֵרָה[17] מִלְּמַטָּה וְכַעֲדָשָׁה מִלְּמַעְלָה וְנִפְסַק - הַקְּדֵרָה שֶׁלּוֹ[18] מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לָהּ בֵּית קִבּוּל, וְהָעֲדָשָׁה[19] מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְהַצְּנִירָה[20] שֶׁלָּהּ שֶׁהִיא נִכְנֶסֶת בָּאֹזֶן אוֹ בָּאַף אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[21]. הָיָה הַנֶּזֶם עָשׂוּי כְּמִין אֶשְׁכּוֹל[22] וְנִפְרַק[23] - טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ בֵּית קִבּוּל, וְאֵין לְכָל גַּרְגִּיר מִמֶּנּוּ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וַהֲרֵי אֵינוֹ רָאוּי לְתַכְשִׁיט[24] מִשֶּׁנִּפְרַק.

17) מורכב משני חלקים, החלק העליון עשוי בצורת עדשה ובו הצינורא הנכנסת לנקב שבאלית האוזן, והחלק התחתון תבניתו כקדירה חלולה. 18) שאין לה שם בפני עצמה. 19) שאין לה בית קיבול. 20) שאין לה בית קיבול ולא שם בפני עצמו. 21) אבל כשהיא מחוברת לנזם הרי היא כחלק מכלי שלם. 22) גרגירי מתכת דבוקים יחד בתבנית אשכול ענבים. 23) נפרדו הגרגירים זה מזה. 24) למעלה פרק ח הלכה ו נתבאר שתכשיט אדם מקבל טומאה.

ד. טַבַּעַת אַחַת שֶׁמַּנִּיחִין הַבָּנוֹת בְּרֶגֶל אַחַת - הִיא הַנִּקְרֵאת בִּירִית, וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין עָלֶיהָ צוּרַת כְּלִי תַּכְשִׁיט, אֶלָּא כְּמוֹ טַבַּעַת הַכֵּלִים אוֹ טַבַּעַת שֶׁקּוֹשֶׁר בָּהּ בֵּין כְּתְפָיו. אֲבָל שְׁתֵּי טַבָּעוֹת שֶׁמְּשִׁימוֹת הַבָּנוֹת בְּרַגְלֵיהֶן וְשַׁלְשֶׁלֶת מְטֻלֶּת בֵּינֵיהֶן מִזּוֹ לָזוֹ[25] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן תַּכְשִׁיטֵי הַבָּנוֹת. וְהֵן הַנִּקְרָאִין כְּבָלִים.

25) בגמרא שם מפרש, שהשלשלת מעכבת עליהן מלפסוע פסיעות גסות. נאה לבנות לפסוע פסיעות מדודות.

ה. קַטְלָא שֶׁל חֵלְיוֹת[26] שֶׁל מַתֶּכֶת, וְהֵם בְּחוּט שֶׁל צֶמֶר אוֹ שֶׁל פִּשְׁתָּן, וְנִפְסַק הַחוּט - הַחֵלְיוֹת מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ[27]. הָיָה הַחוּט שֶׁלָּהּ שֶׁל מַתֶּכֶת וְהַחֵלְיוֹת שֶׁל אֲבָנִים טוֹבוֹת וְשֶׁל מַרְגָּלִיּוֹת אוֹ שֶׁל זְכוּכִית, וְנִשְׁבְּרוּ הַחֵלְיוֹת וְהַחוּט קַיָּם - הֲרֵי זוֹ מִתְטַמֵּא בִּפְנֵי עַצְמוֹ[28]. שְׁיָרֵי קַטְלָא[29] - כְּמִלֹּא צַוַּאר קְטַנָּה[30].

26) גרגירי זהב וכסף נקובים, ותכשיט זה קושרות הנשים בצוואריהן. 27) ראוייה לתכשיט לתלותה על הצוואר, ישנן נשים התולות על צוארן חולייא אחת של זהב או כסף. 28) לפעמים קושרות חוט זהב או כסף על הצוואר לקישוט. 29) קטלא שנקרעה. 30) אם נשאר כדי לקשור סביב צווארה של ילדה קטנה בגיל מתאים לקישוט. המדובר בחוט כסף וזהב שהם עצמם תכשיט.

ו. כָּל הַכִּסּוּיִין שֶׁל מַתֶּכֶת טְהוֹרִין וְאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמָן[31], חוּץ מִכִּסּוּי הַמֵּחַם[32] וּמִכִּסּוּי טְנִי[33] שֶׁל רוֹפְאִין[34]; מִפְּנֵי שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ אֶת הָאִסְפְּלָנִית[35], נַעֲשָׂה כְּלִי קִבּוּל.

31) ומיועדים רק לכסות את הכלים בלבד ולפיכך דינם כמשמשי כלים. 32) קומקום גדול. ידעו חכמים שרגילים להשתמש בכיסוי מיחם ככלי בפני עצמו. 33) טנא = סל. 34) הרופאים רוקחים את התרופות בכלי גדול של מתכת. 35) רטייה ותרופות אחרות מוכנות לשימוש.

ז. כִּסּוּי שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁשָּׁפוּ וּלְטָשׁוּ וְעָשָׂהוּ מַרְאָה - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה[36].

36) שהמראה משמשת את האדם ויש עליה תורת כלי. פסק כחכמים שם.

ח. כָּל הַמִּשְׁקוֹלוֹת[37] שֶׁל מַתָּכוֹת מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה. וְהֵן הַנִּקְרָאִין אוּנְקִיּוֹת. קְנֶה מֹאזְנַיִם שֶׁל עֵץ שֶׁהָיוּ אוּנְקִיּוֹת שֶׁל בַּרְזֶל תְּלוּיוֹת בּוֹ - מְקַבֵּל טֻמְאָה[38], מִפְּנֵי הָאוּנְקִיּוֹת הַתְּלוּיוֹת בּוֹ[39]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמֹאזְנַיִם שֶׁל מוֹכְרֵי פִּשְׁתָּן וּמוֹכְרֵי צֶמֶר[40]; אֲבָל שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיוּ הָאוּנְקִיּוֹת קְבוּעוֹת בּוֹ[41].

37) מאזניים עשויים מקנה רחב קצת של עץ, ומשני צדדיו תלויים ווים של מתכת כפופים כלפי מעלה לתלות בהם הדברים הנשקלים, ו"משקולת" שנאמר כאן - הכוונה לאותם הווים. 38) ואף על פי שהוא כלי עץ פשוט. 39) הקנה נעשה חלק מכלי מתכת. 40) מאזניים שלהם גדולים, ודרכם להסיר את האונקיות אחר שגמרו לשקול ולהחזירן בעת הצורך, כי לא ישקלו בלי האונקיות. ואומר רבינו, שבזמן שהן תלויות בעץ הוא מקבל טומאה כחלק מן הכלי. 41) בעלי בתים ששוקלים לצרכי עצמם, אינם מדקדקים כל כך במשקל ולכן הם שוקלים לפעמים בלי

האונקיות, ותולים את הדבר הנשקל על העץ עצמו, ואם כן העץ אינו חלק קבוע של הברזל, אלא כלי עץ פשוט בפני עצמו, ולפיכך אפילו כשתולים לפעמים את האונקיות לא בטל העץ לגביהם אלא אם הן קבועות בו, אבל השוקלים כדי למכור מקפידים על משקל מדוייק ומשתמשים תמיד באונקיות הניתלות במקום המיוחד להן בעץ ולפיכך הכל ככלי אחד, כל זמן שהן תלויות. [הר"ש מפרש שאונקיות היינו כפות המאזניים שנותנים בתוכן את הדברים הנשקלים. פירושנו הוא על פי ביאורו של רבינו במשנה].

1 **ט. מִשְׁקָלוֹת[42] שֶׁנִּשְׁתַּבְּרוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִירָן[43]**
2 **וְשׁוֹקֵל בָּהֶן - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה[44]. יְחֵד מֵהֶן[45]**
3 **חֲצָאֵי לִיטְרִין, שְׁלִישֵׁי לִיטְרִין, רְבִיעֵי לִיטְרִין - הֲרֵי**
4 **אֵלּוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה[46].**

42) משקלות ממש (לא אונקיות) ששוקלים כנגדם את המשאות. 43) צירף יחד את שבריהם. 44) שאינם ראויים למלאכתם כמו לפני השבירה. 45) קבע חתיכה שמשקלה חצי ליטרא שתשמש משקל של חצי ליטרא וכן שליש או רביע הליטרא. 46) לפי שהם משקלות חדשים בלתי שבורים.

5 **י. סֶלַע[47] שֶׁנִּפְסְלָה וְהִתְקִינָהּ[48] לִהְיוֹת שׁוֹקֵל בָּהּ -**
6 **מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה.**

47) מטבע של כסף עתיק, שווה ארבעה דינרים רומיים. 48) המדובר כשהסלע אינו ראוי למשקל בלי תיקון על ידי מעשה בגופו, כגון אם נשחק או נשבר וצריך לתקנו ולכוון את משקלו, אבל אם אינו מחוסר מעשה - מספיקה מחשבה לעשותו כלי לעניין קבלת טומאה, כמו שנאמר למעלה בפרק ח הלכה י: "כל הכלים יורדים לטומאה במחשבה". [כתב הר"ש שהכוונה לשקול נגדו כסף וזהב וכדומה, אבל אסור לשקול בו דברים הנדבקים כגון שמן, כמו שאמרו בבבא בתרא פט ב: "אין עושין משקלות של מתכת". והטעם, מפני שהשמן נדבק במתכת ומכביד את משקלן].

7 **יא. אוּנְקְלֵי שֶׁל כַּתְּפִים[49] - טְהוֹרָה[50], וְשֶׁל רוֹכְלִים[51]**
8 **- מִתְטַמְּאָה[52]. אוּנְקְלֵי שֶׁל נַקְלִיטֵי הַמִּטָּה[53] -**
9 **טְהוֹרָה[54], וְשֶׁל דַּרְגֵּשׁ[55] - מִתְטַמְּאָה[56]. אוּנְקְלֵי שֶׁל**
10 **כַּוֶּרֶת הַצַּיָּדִים שֶׁצָּדִין בָּהּ הַדָּגִים[57] - טְהוֹרָה[58], וְשֶׁל**
11 **שְׂדֶה[59] - מִתְטַמְּאָה. אוּנְקְלֵי שֶׁל מְנוֹרוֹת הָעֵץ -**
12 **טָהוֹר[60], וְשֶׁל שֻׁלְחָן - מִתְטַמֵּא[61]. זֶה הַכְּלָל: כָּל כְּלִי**
13 **שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ מִן הַתּוֹרָה[62] - הֲרֵי**
14 **הָאוּנְקְלֵי שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁלּוֹ וְשַׁלְשֶׁלֶת שֶׁלּוֹ מְקַבֶּלֶת**
15 **טֻמְאָה; וּכְלִי שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, כְּגוֹן פְּשׁוּטֵי כְּלֵי**
16 **עֵץ וּכְלֵי עֵץ הַבָּאִים בְּמִדָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אוּנְקְלֵי**
17 **שֶׁל מַתֶּכֶת וְהַשַּׁלְשֶׁלֶת שֶׁלּוֹ אֵינָן מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה.**
18 **וְכָל אַחַת וְאַחַת[63] בִּפְנֵי עַצְמָהּ[64] טְהוֹרָה, שֶׁאֵין**
19 **הָאוּנְקְלֵי אוֹ הַשַּׁלְשֶׁלֶת כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא הֲרֵי**
20 **הֵן כְּמִקְצָת כְּלִי[65]. וַאֲפִלּוּ אוּנְקְלֵי שֶׁבַּכְּתָלִים[66]**
21 **שֶׁתּוֹלִין בָּהּ הַכֵּלִים וְהַבְּגָדִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן -**
22 **טְהוֹרָה[67].**

49) מוט עץ ארוך ואונקלאות תלויות בו בשני ראשיו, והכתפים (=סבלים הנושאים משאות על כתפיהם) שמים את העץ על הכתף ותולים שק אחד לפניהם ואחד לאחוריהם. 50) מפני שעיקר הכלי הוא העץ המונח על הכתף, והאונקלי משמשת את כלי העץ. 51) מוכרי בושם. 52) הרוכלים חוקקים כעין קערה במוט ונותנים בה את סחורתם, ואם כן יש לו בית קיבול ומקבל טומאה. ויש מפרשים שלאונקלי עצמה יש בית קיבול, ואמרנו למעלה (בהלכה ב) שכלי מתכות שיש לו בית קיבול מקבל טומאה, אף על פי שאין לו שם בפני עצמו. 53) שני עמודים של עץ העומדים אחד למראשותי המטה ואחד למרגלותיה. בראשי העמודים קבועים ווי מתכת שעליהם מניחים מוט ארוך ופורסים עליו סדין. 54) הנקליטים והמוט הם עיקר והווים (האונקלות) בטלים לגביהם כמשמשים פשוטי כלי עץ. 55) מיטה של עור. בארוכות המיטה תחובות אונקלאות של ברזל וקושרים בהן את הרצועות הקבועות בעור ששוכבים עליו. 56) מפני שמצע העור עצמו מקבל טומאה. רבינו מפרש במשנה שדרגש היינו ערש קטן, אבל לא פירש טעם ההבדל בין מיטה לדרגש. ואולי התכוון גם כן לערש ששוליו הם של עור. 57) במשנה: "של אקון", ומפרש רבינו תיבה של עץ ואונקלאות מחוברות בה וקושרים בהם חבלים ומשלשלים את התיבה לים. תיבה זו עשוייה כמלכודת שהדגים נכנסים לתוכה ואינם יכולים לצאת. 58) כוורת הציידים היא גדולה ומקבלת ארבעים סאה ואינה מקבלת טומאה (ראה למעלה פרק ג הלכה ב) ולפיכך גם האונקלי שלה, אף על פי שהיא של מתכת, אינה מקבלת טומאה, שהרי היא טפלה לגבי הכוורת. 59) תיבה שאינה מחזיקה ארבעים סאה. [בתוספתא כלים בבא מציעא פרק ב הלכה ד אמרו: אונקלי של שידה טמאה ואם הייתה באה במידה - טהורה]. 60) המנורה עצמה אין לה בית קיבול ומעמידים עליה את הנר, שבו השמן והפתילה, נתבאר למעלה פרק ד הלכה א שאינה מקבלת טומאה מפני שהיא כלי עץ פשוט, ולפיכך גם האונקלי שלה אינה מקבלת טומאה. 61) נתבאר שם ששולחן מקבל טומאה, מפני שהוא משמש את האדם ואת הכלים. 62) במשנה כתוב סתם: "המחובר לטמא - טמא, והמחובר לטהור - טהור", ורבינו הוסיף את המלים "מן התורה". ומשמע שהמחובר לכלי שמקבל טומאה מדרבנן אינו מתטמא. 63) שלשלת ואונקלי של כלי המקבל טומאה ושאינו מקבל טומאה. 64) בזמן שאינה מחוברת בכלי. 65) כחלק מכלי. 66) שאינה חלק מכלי. 67) מפני שהיא מחוברת לקרקע וכל המחובר לקרקע אינו מקבל טומאה.

23 **יב. שַׁלְשֶׁלֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית נְעִילָה[68] - מִתְטַמְּאָה[69],**
24 **וְהָעֲשׂוּיָה לִכְפִיתָה[70] - טְהוֹרָה[71].**

68) כעין מנעול לסגור שני ראשיה. שלשלת כזו נותנים ברגלי הסוס, כדי שלא יוכל לברוח ושלא יגנבוהו. 69) שהוא כלי לצורך האדם. 70) שקושרים בצוואר הקופים הקטנים והכלבלבים לנוי. 71) מפני שהיא תכשיט של בהמה וחיה.

25 **יג. שַׁלְשֶׁלֶת שֶׁל סִיטוֹנוֹת[72] - מִתְטַמְּאָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן**

נוֹעֲלִין בָּהּ אֶת הַחֲנֻיּוֹת; וְשֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים - טְהוֹרָה, שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה אֶלָּא לְנוּי[73].

72) לסגור בהם את דלתות החנויות. 73) באליהו רבא מנמק, מפני שבעלי בתים רגילים להשאיר את השלשלת כשראשה אחד קבוע בדלת ולכן דינה כמחובר לקרקע.

יד. שַׁלְשֶׁלֶת שֶׁל מוֹשְׁחֵי קַרְקַע[74] וְיִתְּדוֹתֵיהֶן שֶׁתּוֹקְעִין בַּקַּרְקַע בְּשָׁעָה שֶׁמּוֹשְׁחִין - מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה[75]; וְשֶׁל מְקוֹשְׁשֵׁי עֵצִים[76] - טְהוֹרָה, לְפִי שֶׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הָעֵץ[77].

74) מודדי קרקע, מהנדסים. 75) שהרי הן משמשות את האדם ויש להן שם בפני עצמן. 76) לקשור בה חבילת עצים. 77) והעץ עיקר.

טו. שַׁלְשֶׁלֶת דְּלִי גָּדוֹל - אַרְבָּעָה טְפָחִים[78] מִמְּנָהּ סָמוּךְ לַדְּלִי מִתְּטַמְּאָה עִם הַדְּלִי, מִפְּנֵי שֶׁהִיא צָרֵךְ הַדְּלִי; וְהַשְּׁאָר טָהוֹר, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְשַׁלְשֶׁלֶת דְּלִי קָטָן - עֲשָׂרָה טְפָחִים[79].

78) ארבעה טפחים הסמוכים לדלי מקבלים טומאה, מפני שהם כיד לדלי, וידות הכלים דינן ככלים. אבל למעלה מארבעה טפחים אינה לצורך הכלי. 79) שלשלת של דלי גדול אוחזים במקום קרוב לדלי ושל קטן מרחיקים את היד מן הדלי.

טז. הַכַּדּוּר שֶׁל מַתֶּכֶת, וְהַסַּדָּן, וְהַקַּנְטָר[80] שֶׁל בַּנַּאי, וְהַדֶּקֶר[81] שֶׁל חָרָשׁ[82], וַחֲמוֹר שֶׁל נַפָּח[83], וְהַמְטַלְטֶלֶת[84] וְהַמִּשְׁקוֹלוֹת שֶׁל בַּנָּאִים, וְהַכִּירַיִם שֶׁל בַּרְזֶל שֶׁחוֹבְטִין בָּהֶם הַזֵּיתִים, וְהָאַפַּרְכֵּס[85] שֶׁל מַתֶּכֶת, וְהָאוֹלָר שֶׁכּוֹרְתִין בּוֹ הַסּוֹפְרִים רֹאשׁ הַקֶּלְמוֹס שֶׁל קָנֶה, וְהַקֶּלְמוֹס שֶׁל מַתֶּכֶת, וְהַכַּן[86] וְהַכַּנָּא שֶׁמְּשַׁרְטְטִין בּוֹ הַסּוֹפְרִים - כָּל אֵלּוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

80) משנה שם פרק י"ד ג: "קנה מברזל מרובע ואורכו כמו אמה ולו יד מעץ יפסלו (יגזרו) בו העץ. 81) יתד חדה. 82) נגר. 83) חתיכת ברזל בתבנית חמור והנפח רוכב עליו ומכה בפטיש על המתכת המונחת לפניו. 84) חתיכת מתכת תלוייה בחוט והבנאים משתמשים בה, כדי ליישר את הכותל. וכן היא המשקולת, אלא שהיא עשוייה בצורה אחרת קצת. 85) כלי של ריחיים רחב מלמעלה והולך ומשתפע כלפי מטה והוא פתוח משני ראשיו ומעמידים את הראש הצר על האבנים הטוחנות. לכלי זה שופכים את החיטה הנופלת קימעא קימעא על האבנים הטוחנות. 86) כשמשרטטים מניחים לוח תחת הקלף ועליו את הסרגל ליישר את הקו. הלוח נקרא "כן" והסרגל "כנא".

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר מסמרות העשויים לתקוע אותם בעצים. המסמרים שמקבלים טומאה או אין מקבלים. כלי מתכות המתטמאים בעגלה או הטהורות. חצוצרות וכל כלי מתכת שמקבלים טומאה ושאינם מקבלים.

א. מַסְמְרוֹת[2] שֶׁמַּחֲזִיקִין בָּהֶן הַתֵּקְרָה, הָעֲשׂוּיִין לִתְקֹעַ אוֹתָן בָּעֵצִים - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וְכֵן הַמַּסְמְרוֹת שֶׁתּוֹקְעִין אוֹתָן בַּכְּתָלִים לִתְלוֹת בָּהֶן. וְאִם הִתְקִינוּ לִהְיוֹת כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ[3] - מְקַבֵּל טֻמְאָה. כֵּיצַד? מַסְמֵר שֶׁהִתְקִינוּ לִהְיוֹת פּוֹתֵחַ וְנוֹעֵל בּוֹ[4] אוֹ לְהוֹצִיא אֶת הַפִּתִּילָה, אוֹ שֶׁנְּתָנוּ בְּרֵחַיִם שֶׁל יָד אוֹ שֶׁל חֲמוֹר - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה. הִתְקִינוּ לִפְתֹּחַ בּוֹ אֶת הֶחָבִית - טָהוֹר, עַד שֶׁיִּצְרְפֶנּוּ[5].

2) כלים פי"ב מ"ה. 3) לתלות עליהם בגדים. נתבאר למעלה בפ"ט הי"א. 4) וכפף את ראשו בתבנית מתאימה לתשמיש זה. 5) יכה עליו בפטיש, ויתאימו לכך (ע"פ פירוש רבינו במשנה. והראב"ד והר"ש מפרשים שיצרפנו באש ובמים כדי לחזקו, ובלי צירוף הוא רך ואינו מתאים לפתיחת חבית. כל זמן שלא תוקן להיות ראוי לתשמיש שהאדם רוצה בו - לא נגמרה מלאכתו, והרי הוא גלם כלי מתכת.

ב. מַסְמֵר[6] הֶעָשׂוּי בְּסִימָן לִשְׁמִירַת הַפֶּתַח[7] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. וְכֵן מַסְמֵר שֶׁל שֶׁלְחָנִי שֶׁתּוֹלֶה בּוֹ הַמֹּאזְנַיִם וְהַכִּיס - טָהוֹר[8]. וְכֵן תְּלוּיֵי הַמַּגְרֵדוֹת[9] - טְהוֹרוֹת[10]. אַף עַל פִּי שֶׁמַּסְמְרִין אֵלּוּ מְשֻׁנִּין בְּצוּרָתָן מִשְּׁאָר מַסְמְרוֹת הַתְּקִיעָה.

6) שם. 7) מניחים את המסמר במקום כזה, שהפותח את הדלת יזיז אותו ממקומו, ואם בא בעל הבית ומצאו שלא במקומו, יודע הוא שמי שהוא פתח את הדלת. 8) מפני שהוא מחובר לעמוד עץ שלפני השולחן, שאינו מקבל טומאה ואין לו שם בפני עצמו. 9) הבלנים מגרדים את רגלי המתרחצים בטס מתכת, ובו אזניים לתלותם על מסמרים התקועים בכתלי בית המרחץ. מסמרים אלה נקראים תלויי־מגרדות. 10) כחכמים במשנה, מפני שהם מחוברים לקרקע. ואף־על־פי שדרכם של הבלנים להוציאם ממקום זה ולתוקעם במקום אחר (תפארת ישראל).

ג. מַסְמֵר[11] הַגָּרֶעָ[12], וְהוּא הַכְּלִי שֶׁמַּקִּיזִין - מְקַבֵּל טֻמְאָה. וּמַסְמֵר שֶׁל אֶבֶן הַשָּׁעוֹת[13] - טָהוֹר[14].

11) שם מ"ד. 12) סכין שהחובש (גרע) משתמש בו להקזה. 13) שעון שמש עשוי מאבן עגולה שרשומים בה מספרי השעות, ובאמצעיתה תקוע מסמר, וצילו מורה את השעה. 14) מפני שהוא מחובר לאבן, שהיא עיקר הכלי, והמסמר טפל לה (בתפארת ישראל למשנתנו מפרש שהאבן מהודקת יפה לקרקע, ולפיכך כל הכלי דינו כמשמש את הקרקע).

ד. מַסְמֵר[15] הַגַּרְדִּי[16], וְהוּא הַמַּסְמֵר הָאָרוֹךְ כְּעֵין שַׁפּוּד שֶׁמַּכְנִיס בּוֹ הָאוֹרֵג[17] שְׁפוֹפֶרֶת הַקָּנֶה אוֹ הָעֵץ וְלוֹפֵף[18] עָלֶיהָ חוּטִים - מְקַבֵּל טֻמְאָה[19].

15) שם. 16) של האורג. 17) הסגנון אינו ברור. והכוונה

היא שהאורג מכניס את השפוד בשפופרת הקנה. 18) כורך. 19) מפני שהמסמר הוא עיקר הכלי (סדרי טהרות).

1 **ה. אֵלּוּ[20] כְּלֵי מַתֶּכוֹת הַמִּתְטַמְּאוֹת בָּעֲגָלָה: הָעֹל[21]**
2 **שֶׁל מַתֶּכֶת, וְהַקַּטְרֵב[22], וְהַכְּנָפַיִם[23] הַמְקַבְּלוֹת אֶת**
3 **הָרְצוּעוֹת, וּבַרְזֶל שֶׁתַּחַת צַוְּארֵי הַבְּהֵמָה[24], וְהַסּוֹמֵךְ[25],**
4 **וְהַמַּחְגֵּר[26], וְהַתַּמְחוּיוֹת[27], וְהָעִנְבּוֹל[28], וְהַצִּנִּירָה[29],**
5 **וּמַסְמֵר הַמְחַבֵּר אֶת כֻּלָּם[30]. וְאֵלּוּ טְהוֹרִים בָּעֲגָלָה[31]:**
6 **הָעֹל שֶׁל עֵץ הַמְצֻפֶּה[32], וּכְנָפַיִם הָעֲשׂוּיִין לְנוֹי,**
7 **וְהַשְּׁפוֹפְרוֹת הַמַּשְׁמִיעוֹת אֶת הַקּוֹל, וְהָאֲבָר[33] שֶׁבְּצַד**
8 **צַוְּארֵי בְּהֵמָה[34], וְהַסּוֹבֵב שֶׁל גַּלְגַּל[35], וְהַטַּסִּין[36]**
9 **וְהַצִּפּוּיִין[37]. וּשְׁאָר כָּל הַמַּסְמְרוֹת שֶׁבָּהּ - טְהוֹרִין.**

20) שם פי"ד מ"ד. 21) רבינו מפרש, העץ הקבוע בעגלה ונמשך בין שתי הבהמות, ואם עשאו ממתכת - מקבל טומאה. 22) העץ המונח על צוארי הבהמות המושכות את העגלה. 23) בשני ראשי הקטרב של עץ, מחוברות קצוות של מתכת נקובים, ומכניסים רצועות של עור בנקבים וקושרים אותן בעגלה. 24) משמש הגנה על הבהמה שלא תיחנק בחבל או ברצועה המתמחים כשהעגלה נמשכת. 25) "יתד מברזל ונעשה בקצה העגלה" (רבינו בפירושו למשנה). ורב האי גאון מפרש, כעין טבעת שמכניסים בה ראש העגלה וראש המחרישה. 26) גם כן יתד מברזל יהיה בקצה העול (שם). 27) מקום בעגלה מיוחד להניח בו אבנים וכדומה, ומקום זה הוא קערורי, כדי שלא תיפולנה האבנים. 28) לשון הפעמון, ומקבל טומאה מפני שראוי להקישו על גבי חרס וישמיע קול, וכל המשמיע קול - טמא (למעלה פ"ח ה"ז). בשבת נח, ב נימק רבא כך טומאת זוג שניטלו עינבלו, ונראה שגם העינבל ראוי לכך. 29) האונקלי (וו) אשר יתקעו במשא אשר על העגלה כדי שלא יפול (שם). 30) את כל חלקי העגלה. 31) שם מ"ה. 32) המחופה במתכת. ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"ז ה"ח דרשו מן המקרא, שכל חיפויי כלים אינם מקבלים טומאה. 33) עופרת. 34) התלויים לנוי, למעלה בפ"ח ה"ז נתבאר שתכשיטי בהמה אינם מקבלים טומאה. 35) חישוק של ברזל שעל גבי גלגל עץ. הסובב משמש את הגלגל. 36) לוחות מתכת דקים, ותולים אותם לנוי. 37) כל חלקי העגלה של עץ המחופים מתכת.

10 **ו. עֵקְרַב[38] בֵּית הַבַּד[39] - מְקַבֵּל טֻמְאָה. אָרוֹן[40] שֶׁל**
11 **גְּרוֹסוֹת[41], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר[42], אִם הָיְתָה**
12 **תַּחְתָּיו עֲגָלָה שֶׁל מַתֶּכֶת - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[43].**

38) שם פי"ב מ"ג. 39) ברזל שבקורה שכותשים בה הזיתים. 40) שם מ"ד. 41) ארון של מוכרי גריסים. 42) התיבה שמוכרי גריסים נותנים בה את סחורתם היא כבידה מאד ואינה עשויה להיטלטל, ולפיכך אינה מקבלת טומאה. 43) ואין אנו אומרים שהיא טפילה לארון ומשמשת אותו.

13 **ז. רֵיחַיִם[44] שֶׁל פִּלְפְּלִין[45] מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה מִשּׁוּם**
14 **שְׁלֹשָׁה כֵּלִים[46]: מִשּׁוּם כְּלֵי מַתֶּכוֹת[47], וּמִשּׁוּם כְּלֵי**
15 **קִבּוּל[48], וּמִשּׁוּם כְּבָרָה[49].**

44) משנה ביצה כג, ב. 45) הריחיים ששוחקים בהם פלפלים, מורכבים משלושה חלקים: בחלק העליון טוחנים את הפלפלים, ועיקר כלי זה הוא של מתכת; החלק האמצעי העשוי ככברה, מקבל את כל הפלפל הטחון ומנפה אותו; והחלק התחתון היא קערה קטנה, ולתוכו נופל הפלפל הדק. 46) כלומר, כל חלק משלושת החלקים האלה מקבל טומאה בפני עצמו. 47) החלק העליון מקבל טומאה מפני שהוא כלי מתכת, ואף־על־פי שאין לו בית קיבול, שהרי כל הפלפל נופל למטה. 48) התחתון שכולו עץ מקבל טומאה ככל כלי עץ שיש לו בית קיבול. 49) החלק האמצעי. גזרו טומאה על כברה משום אריג (רש"י שם). והמדובר כשהשוליים המנוקבים אינם של מתכת, שאם הם של מתכת מקבלת טומאה בלי גזירת אריג. [בגמרא שם אמרו: "תנא, תחתונה משום כלי קיבול, אמצעית משום כלי כברה, עליונה משום כלי מתכת". ורבינו קיצר בלשונו].

16 **ח. הַדֶּלֶת[50] שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁבַּמִּגְדָּל[51] שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים -**
17 **אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[52]; וְשֶׁל רוֹפְאִים - מְקַבֶּלֶת**
18 **טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁמַּנִּיחִים בָּהּ אֶת הָאִסְפְּלָנִית[53] וְתוֹלֶה**
19 **בָּהּ אֶת הַמִּסְפָּרַיִם[54].**

50) כלים פי"ב מ"ג. 51) ארון גדול. 52) מפני שאינה כלי אלא משמשת את הארון ואין לה שם שפני עצמו, כי סתם דלת היא דלת של בית, וזו - "דלת של ארון" שמה. [ואפשר גם לפרש, שהמדובר במגדל של עץ העשוי לנחת (ראה למעלה פ"ג ה"א), ואינו מקבל טומאה, והדלת בטילה לגבי המגדל]. 53) תחבושת. 54) ולפיכך היא כלי בפני עצמו (ראה למעלה פ"ט ה"ו).

20 **ט. טַסִּין[55] שֶׁל מַתֶּכֶת[56] שֶׁמְּעַרִין בָּהֶן אֶת הַקְּדֵרָה[57]**
21 **- מְקַבְּלִין טֻמְאָה[58], וְהַקְּבוּעִין בַּכִּירָה[59] - טְהוֹרִין[60].**

55) משנה שם, ותוספתא שם בבא מציעא פ"ב ה"ה. 56) במשנה: "הייתוכין טמאים, והפרכין טהורים" ובתוספתא: אלו שהחנווני מנער בהן את הקדירה, והפרכים - הקבועים בכירה (גירסת רבינו). 57) רבינו השמיט כאן את המילה "החנווני" וכנראה כוונתו לקדירה שיש בה תבשיל חם, ואי אפשר להחזיקה ביד ולנערה לקערה אלא על־ידי טסים העשויים כעין צבת (וכן פירש הר"ש, והוא מקיים את הגירסא "שהחנווני", ומבאר שהמדובר בקדירה שיש בה כסף מהותך ומריקים אותו לכלי אחר בעזרת מלקחיים. ומכאן השם "ייתוכין"). 58) שהרי הם כלים. 59) משתמשים בהם לשמור שלא ישרף במהירות בלתי רצויה (רבינו בפירושו למשנתנו. ראה כסף־משנה). והמדובר בכיריים קבועים בבנין. 60) מפני שהם קבועים במחובר לקרקע.

22 **י. הַמְּלַקְחַיִם[61] שֶׁמְּמַעֲךְ בָּהֶן אֶת הַפִּתִּילָה[62] - מְקַבְּלִין**
23 **טֻמְאָה; וְהַצִּנּוֹרוֹת[63] שֶׁתּוֹפְסוֹת אֶת הָרֵחַיִם מִלְּמַעְלָה**
24 **- אֵינָן מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיוֹת אֶלָּא**
25 **לְחַזֵּק[64].**

61) צבת. 62) כשמתקבץ פחם בראש הפתילה הדולקת, דועך אורה קצת, והשתמשו בצבתות של מתכת מיוחדת

למחוט את הפתילה. 63) ברזלים. 64) תוספתא שם ה"ו.

יא. קְלוֹסְטְרָא[65] שֶׁנּוֹעֲלִין בָּהּ הַדְּלָתוֹת: אִם הָיְתָה שֶׁל מַתֶּכֶת - מִתְטַמְּאָה; הָיְתָה שֶׁל עֵץ וּמְצֻפָּה מַתֶּכֶת - טְהוֹרָה[66].

65) בריח שראשו אחד עבה. בפתח שיש לו שתי דלתות קובעים טבעת בכל אחת מהן, וכשרוצים לסוגרן מכניסים את הקלוסטרא בטבעות (שם פי"א מ"ד). 66) נתבאר למעלה הלכה ה, ובכמה מקומות אחרים, שכלים מצופים אינם מקבלים טומאה.

יב. הַפִּין[67] וְהַפּוּרְנָא[68] - טְמֵאִים.

67) שם. 68) פורנא הוא המנעול, ופין הן השיניים הנכנסות לתוך המנעול (הפורנא) וסוגרות אותו.

יג. פִּקָּה[69] שֶׁל מַתֶּכֶת - טְהוֹרָה, לְפִי שֶׁהִיא מְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הָעֵץ[70].

69) חצי כדור נקוב שנותנים אותו בראש הפלך בשעת טוויה, והחוטים נמשכים דרך הנקב (רבינו בפירושו למשנתנו). 70) הפלך הוא של עץ, והוא עיקר הכלי, והפיקה היא תוספת להקל את הטווייה.

יד. הַכּוּשׁ[71] וְהַפִּימָא[72] וְהַמַּקֵּל וְסִמְפּוֹנְיָא וְחָלִיל[73] שֶׁל מַתֶּכֶת[74] - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. הָיוּ שֶׁל עֵץ וּמְצֻפִּין מַתֶּכֶת - טְהוֹרִין[75]; חוּץ מִן הַסִּמְפּוֹנְיָא, שֶׁאִם הָיָה בָּהּ בֵּית קִבּוּל כְּנָפַיִם[76], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְצֻפָּה - טְמֵאָה[77].

71) פלך (שם מ"ו). 72) במשנה (שם) הגירסא "והאימה". העץ שכורכים עליו את החוטים, וממנו טווים אותם בפלך. 73) כלי נגינה. 74) נמשך לכל הדברים המנויים למעלה. 75) שיטת רבינו, שכל דבר מצופה אינו מקבל טומאה, ואפילו הוא ראוי לקבל טומאה בלי הציפוי, כי הציפוי גורם טהרה מגזירת הכתוב. ורבים חולקים עליו. 76) לוחות דקים של מתכת שמכניסים אותם לתוך הסימפוניא, וכשנופחים בסימפוניא הם נרעדים ומשמיעים קול. 77) מפני שבית הקיבול אינו מצופה, כי המקום צר מאד ואין אפשרות טכנית לצפותו ('תוספות יום טוב'. ונראה להוסיף שנמנעו מלצפות מפני שהציפוי משפיע לרעה על צליל הכנפים). [כלי הנגינה "סימפוניא", מובאת במקרא (דניאל ג, ה)].

טו. הַחֲצוֹצֶרֶת[78] שֶׁמִּפְּצֶלֶת חֲלִיּוֹת חֲלִיּוֹת[79]: אִם אֵין יוֹדֵעַ לְהַחֲזִירָהּ אֶלָּא אֻמָּן[80] - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה כְּשֶׁהִיא מְחֻבֶּרֶת[81]; וְאִם יְכוֹלִין[82] הַכֹּל לְפָרְקָהּ וּלְהַחֲזִירָהּ - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[83].

78) שנינו שם (מ"ד): "קרן עגולה טמאה ופשוטה טהורה, אם היתה מצופית שלה של מתכת - טמאה. הקב שלה, ר' טרפון מטמא וחכמים מטהרין, ובשעת חיבורן הכל טמא". ומבאר שם רבינו, שהכוונה לחצוצרת מורכבת מהרבה חלקים, ולא לקרן של בהמה (כלי נגינה זה כתוב במקרא (דניאל שם): "קל קרנא משרוקיתא"), וכל חלק בפני עצמו אין עליו תורת כלי. וישנם שני סוגים של כלי זה: קרן עגולה וקרן פשוטה, העגולה רק אומן יכול להרכיב את חלקיה, ואת הפשוטה יכול כל אדם לפרקה ולהרכיבה, ולפיכך אמרו (שבת מז א): המחזיר קרן עגולה בשבת חייב חטאת (מפני שעשה מלאכה), פשוטה - פטור. ודעת רבינו שחלקי הפשוטה אפילו כשהם מחוברים אינם חיבור לטומאה, מפני שהם מתפרקים ללא כל טירחה ובלי ידע אומנות, ומתוך ביאור זה תתפרש הלכה זו והבאה אחריה. 79) של עץ או עצם שאין להן בית קיבול. 80) ואם כן היא מסוג קרן עגולה. 81) מפני שהוא כלי שלם. 82) שהיא קרן פשוטה. 83) חיבור חלש כזה אינו חיבור לטומאה, והחוליות נידונות כמפורקות (ראה ראב"ד וכסף־משנה).

טז. הַקָּצֶה[84] שֶׁמַּנִּיחִין הַפֶּה עָלָיו בִּשְׁעַת תְּקִיעָה[85] - מְקַבֵּל טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[86]; וְהַקָּצֶה הָאַחֵר הָרָחָב[87] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[88]; וּבִשְׁעַת חִבּוּר - הַכֹּל טָמֵא[89]. כֵּיוָצֵא בוֹ[90]: קְנֵי מְנוֹרָה[91] בִּפְנֵי עַצְמָן - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהֶן שֵׁם לְוַי[92]; הַפֶּרַח שֶׁלָּהּ[93] וְהַבָּסִיס - מִתְטַמְּאִין בִּפְנֵי עַצְמָן[94]; וּבִשְׁעַת חִבּוּר - הַכֹּל טָמֵא.

84) שם. 85) הכוונה ל"מצופית" שנאמרה במשנה. 86) אפילו כשאינו מחובר לחצוצרה. והטעם, מפני שהיא של מתכת ויש לה שם בפני עצמו. במשנה כתוב בפירוש: "אם היתה מצופית שלה של מתכת טמאה". ותמוה הדבר, שרבינו השמיט את המילים: אם היתה של מתכת. 87) במשנה: "הקוו שלה". פירוש, החלק התחתון של החצוצרה. 88) אפילו אם הוא מתכת, מפני שאין לו שם בפני עצמו (ראה למעלה פ"ט ה"א). 89) כל החצוצרה נידונית ככלי אחד, והמצופית היא עיקר. ולפיכך הכל טמא, ואפילו אם הקוו הוא של עץ או עצם. 90) דומה לזה. 91) שאינם מחוברים חיבור של קבע לגוף המנורה. 92) נקראים: "קני מנורה", ולא "קנה" סתם. 93) שקע בראש המנורה, שבו מכניסים את הנר (נר = כלי שנותנים בו השמן והפתילה). 94) אפילו כשהם מפורקים מגוף המנורה, ואף־על־פי שאין להם שם בפני עצמם. והטעם, מפני שיש להם בית קיבול. למעלה פ"ט ה"ב נתבאר שכלי מתכת שיש לו בית קיבול מקבל טומאה, אפילו אין לו שם בפני עצמו.

יז. קוֹרַת הַחִצִּים[95], שֶׁהִיא הַמַּטָּרָה[96], שֶׁיֵּשׁ בָּהּ לְשׁוֹנוֹת שֶׁל מַתֶּכֶת - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; וְשֶׁמַּנִּיחִים אוֹתָהּ בְּרַגְלֵי הָאֲסוּרִים[97] - טְהוֹרָה[98]. וְהַקּוֹלָר[99] - מְקַבֵּל טֻמְאָה. מְגֵרָה[100] שֶׁעָשָׂה שִׁנּוּיָהּ לְחוֹר הַדֶּלֶת[101], אַף עַל פִּי שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ[102] - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[103]. וְאִם מִשֶּׁנִּטְמֵאת עֲשָׂאָהּ לְחוֹר הַדֶּלֶת - הֲרֵי זוֹ בְּטֻמְאָתָהּ עַד שֶׁיִּקְבָּעֶנָּה בְּמַסְמֵר[104]. הֶפְקֵר[105], בֵּין מִלְּמַעְלָה בֵּין מִלְּמַטָּה[106] בֵּין מִן הַצְּדָדִים - טְהוֹרָה[107].

95) שם פי"ב מ"א. 96) לוח שקולעים אליו את החיצים. 97) גוש ברזל ובו פגימה רחבה, ומכניסים לתוכה רגל האסיר, ולמעלה מניחים קורה וקושרים אותה אל הברזל. מכשיר זה שמו "סד" במקרא (איוב יג, כז). 98) מפני שאינה כלי כלל. 99) שעל צוארי האסירים, דומה לעול שעל צואר הבהמה. 100) תוספתא כלים, בבא מציעא פ"ד ה"ה. 101) עשה חריץ במשקוף, והכניס בחריץ את המגירה, ושיניה בולטות לחלל הפתח. [מגירה = משור, מלשון הכתוב (שמואל־ב יב, לא) וישם במגירה]. 102) כשהיא מחוברת. 103) מפני שהיא מחוברת לקרקע. [במשנה שם פי"ד ג, אמרו: "מגירה שעשה שיניה בתוך החור טמאה", ופירשו הרא"ש והברטנורא שבמשנה המדובר במגירה שנטמאה לפני שקבעה, ואינה יוצאת מידי טומאתה על ידי קביעה בלי מסמר, מפני שהנכנסים ויוצאים ניזוקים בה יש להניח שיסירה ממקומה, ולפיכך אינה נידונית כקבועה בקרקע, וכך שנינו גם בתוספתא. אבל למנוע הורדת טומאה, מועילה קביעה זו]. 104) כשקבעה במסמר, הוכיח שאין בדעתו להסירה. 105) באופן שהשיניים אינן בולטות לתוך החלל. 106) במשנה כתוב: "מלמטן למעלן" פירוש, הכניס את השיניים לתוך החריץ שבמשקוף ואינן בולטות לחוץ, ומתוך כך אי־אפשר לנסר בהן. ונראה שגם כאן וגם בתוספתא יש לגרוס כך. הגירסא שלפנינו אינה מובנת. [בדוחק אפשר לפרש שהתכוון לאסקופה ולמזוזות]. 107) יצאה מטומאתה, מפני שביטלה לגמרי מתשמישה המיוחד לה. ועוד, מפני שאינה מזיקה לנכנסים ויוצאים אין בדעתו להסירה. [רבינו חזר בו כאן מפירושו במשנה הנ"ל (סדרי טהרות)].

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר כמה שיעור השבר שיישבר כלי מתכת ולא יקבל טומאה. ודין כלי מתכת שניקבו.

1 **א. כַּמָּה שִׁעוּר הַשֶּׁבֶר[2] שֶׁיִּשָּׁבֵר כְּלִי מַתֶּכֶת וְלֹא יְקַבֵּל**
2 **טֻמְאָה אוֹ יִטְהַר מִטֻּמְאָתוֹ?[3] הַכֹּל לְפִי מַה שֶּׁהוּא[4].**

2) כלים פי"ד מ"א. 3) שירדה עליו לפני שנשבר. 4) אין שיעור אחיד לכל הכלים, השיעורים השונים יתבארו בהלכות הבאות.

3 **ב. כָּל זְמַן[5] שֶׁהַכְּלִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ[6] -**
4 **עֲדַיִן הוּא כְּלִי וְחָשׁוּב כְּלִי שָׁלֵם. כֵּיצַד? כְּלִי שֶׁל**
5 **מַתֶּכֶת[7] שֶׁנִּשְׁבַּר וַהֲרֵי הוּא יָכוֹל לְמַלֹּאוֹת בּוֹ - הֲרֵי**
6 **הוּא כְּלִי כְּשֶׁהָיָה. הַקֶּמְקוּם - כְּדֵי לָחֹם בּוֹ חַמִּין.**
7 **הַמֶּחָם[8] - כְּדֵי לְקַבֵּל סְלָעִים[9]. הַלֶּפֶס[10] - כְּדֵי לְקַבֵּל**
8 **קִיתּוֹנוֹת[11] שֶׁל מַתֶּכֶת. הַקִּיתּוֹן - כְּדֵי לְקַבֵּל**
9 **פְּרוּטוֹת[12]. מִדּוֹת הַיַּיִן[13] - כְּדֵי לָמֹד בָּהֶן הַיַּיִן[14]. וְכֵן**
10 **מִדּוֹת הַשֶּׁמֶן[15] - כְּדֵי לָמֹד בָּהֶן הַשֶּׁמֶן. מְסַנֶּנֶת שֶׁל**
11 **חַרְדָּל[16] שֶׁנִּפְרְצוּ בָּהּ שְׁלֹשָׁה נְקָבִים מִלְּמַטָּה[17] זֶה**
12 **לְתוֹךְ זֶה[18] - טְהוֹרָה[19], לְפִי שֶׁאֵינָהּ מְשַׁמֶּשֶׁת מֵעֵין**
13 **מְלַאכְתָּהּ. מַגְרֵפָה[20] שֶׁנִּטְּלָה כַּפָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא**
14 **כְּקוּרְנָס - טְהוֹרָה; שֶׁאֵינָהּ עוֹשָׂה מֵעֵין מְלַאכְתָּהּ**
15 **אֶלָּא מֵעֵין הַקּוּרְנָס, וְהִיא לֹא נַעֲשֵׂית לְתִקְעַ בָּהּ**
16 **כְּקוּרְנָס. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[21].**

5) שם. 6) שלפני שבירתו. 7) במשנה: "דלי". וגם רבינו מתכוון לדלי שמלאכתו הקבועה היא מילוי מים. 8) שהוא גדול יותר מקומקום. 9) ולא יפלו דרך הנקב. סלע = מטבע כסף עתיק (ראה פ"ט ה"י). מפני שהוא כלי גדול נתנו לו שיעור גדול, נראה שרגילים היו להשתמש לפעמים במיחם להניח בו סלעים, שאם לא כן - הרי אינו ראוי למלאכתו הראשונה ('תפארת ישראל'). 10) כלי גדול מאוד שמחממים בו מים ומנקים בו כלים קטנים. 11) כדים. 12) גם כשהוא שלם הניחו בו מטבעות קטנות. [הר"ש מפרש שבדלי וקומקום מדובר כשנתרועעו, פירוש שנשחקו ונחלשו, וממיחם ואילך - בניקבו. ומסתמך בפירושו זה על התוספתא, שם פ"ד ה"א. וגם בהלכה שלפנינו אין לפרש את כל הכלים באותו קלקול עצמו, שהרי רבינו מתחיל "שנשבר" ונותן שיעורים מתאימים לכלי שבור בדלי וקומקום, ואחר מכאן הוא קובע שיעורים של קיבול מטבעות, שהם מתאימים לכלים שניקבו. ונראה שרבינו מפרש דלי וקומקום שנשברו, ונשאר בדלי מקום לשאוב מים, ובקומקום כדי לחמם בו מים, ובכלים האחרים מדובר כשניקבו (ראה 'תפארת ישראל')]. 13) כלים המיוחדים למדידת יין שניקבו. 14) אם אין היין יוצא דרך אותו הנקב, הכלי מקבל טומאה. [יש מפרשים, שאפילו אם טיפות זעירות מתמצות לאט לאט דרך הנקב - הכלי מקבל טומאה, מפני שאינו מפריע למדידה שהיין מתעכב בכלי זמן קצר]. 15) שמן הוא יותר סמיך מיין, ואינו יוצא אלא דרך נקב יותר גדול. 16) רגילים היו לשרות את החרדל במים או בחומץ ולהעבירו דרך מסננת ששוליה אריגה של חוטי מתכת. 17) נקרעו חוטי האריגה בשלושה מקומות סמוכים זה לזה. 18) שלושת הנקבים התלכדו לחור גדול אחד, והחרדל נופל דרך החור. 19) אע"פ שיכולה לקבל דברים גסים יותר מחרדל. 20) כלים פי"ג מ"ד. ופירש רבינו, תרווד גדול שבוחשים בו את התבשיל, ובית יד שלו עשוי בתבנית קורנס (פטיש) ואפשר להשתמש בו לתקוע מסמרים. 21) כל הדומה לזה, כל כלי שנשבר ואינו ראוי למלאכתו הראשונה אינו מקבל טומאה, אף־על־פי שהאדם משתמש בו למלאכה אחרת.

17 **ג. מַסְרֵק[22] שֶׁל צֶמֶר[23] שֶׁנִּטְּלוּ שִׁנָּיו, אִם נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ**
18 **שָׁלֹשׁ בְּמָקוֹם אֶחָד[24] - טָמֵא. הָיְתָה הַחִיצוֹנָה[25] אַחַת**
19 **מִן הַשָּׁלֹשׁ - טָהוֹר, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִסְרֹק בּוֹ**
20 **פִּשְׁתָּן[26], שֶׁהַחִיצוֹנָה אֵינָהּ מוֹעֶלֶת לִסְרֹק, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ**
21 **עוֹשֶׂה מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ בִּכְלִי מַתֶּכֶת - טָהוֹר. נִטְּלוּ מִן**
22 **הַמַּסְרֵק שְׁתַּיִם וַעֲשָׂאָן[27] לְמַלְקֶטֶת[28] - טְמֵאוֹת. אַחַת[29]**
23 **וְהִתְקִינָהּ לַגֵּר[30] אוֹ לִלְפֹּף[31] עָלֶיהָ הַחוּט לִרְקוּם -**
24 **מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה. וְאִם הָיְתָה הַשֵּׁן עָבָה וּגְדוֹלָה, אַף**
25 **עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְקִינָהּ - הֲרֵי זוֹ מִתְטַמֵּאת בִּכְּנֵי**
26 **עַצְמָהּ[32].**

22) שם פי"ג מ"ח. 23) שסורקים בו את הצמר. בית היד של המסרק עשוי מעץ, ומחטים של ברזל תחובות בו.

24) ראוי הוא עדיין לסרוק בו. 25) השן החיצונה שהיא רחבה ואינה ראויה לסרוק בה. 26) תיבה זו נשתרבבה לכאן בטעות ויש למוחקה. מסרק של צמר שמחטיו דקות, אינו ראוי כלל לסרוק בו פשתן. 27) את שתי המחטים. 28) כעין מלקחיים להוריד בהן את השיער מן הגוף. 29) ניטלה שן אחת. 30) כפף קצה אחד בתבנית מתאימה להוציא בה את הפתילה מהנר. 31) לכרוך. 32) מפני שהיא ראויה לכתוב בה על לוח של שעווה. כרב פפא ביבמות מג, א (ראה כסף־משנה).

1 **ד. מַסְרֵק[33] שֶׁל פִּשְׁתָּן[34] שֶׁנִּטְּלוּ שִׁנָּיו וְנִשְׁתַּיֵּר בּוֹ**
2 **שְׁתַּיִם - טָמֵא[35]; נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ אַחַת - טָהוֹר[36].**

33) שם. 34) חוטי הפשתן הם יותר עבים, ושיני המסרק עבות ומרוחקות זו מזו יותר מבמסרק של צמר. 35) ראוי הוא עדיין לסרוק בו פשתן. 36) שתי הלכות אלו ג' ו־ד' מנוגדות לשיטת הסוגיא ביבמות (שם. העיר על זה ב'כסף משנה' בהלכה הקודמת. ראה שם).

3 **ה. הַכְּדוּמִים[37] שֶׁנִּשְׁבְּרוּ וְאוּנְקְלִי[38] שֶׁלָּהֶן קַיֶּמֶת -**
4 **טְמֵאִין[39], שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לְהוֹצִיא בָּהֶן הַדְּלִי מִן**
5 **הַבְּאֵר[40] כְּשֶׁהָיוּ מִקֹּדֶם.**

37) שם מ"ז: הכדומים האשקלוניים. 38) השלשלת עם הווים. 39) באשקלון היו רגילים להשתמש בכלי זה המורכב ממוט עץ ארוך, ובו קבועות שלשלאות של ברזל שבראשיהן ווים כפופים, בכלי זה מוציאים כלים שנפלו לבור. והוא מקבל טומאה אף־על־פי שהמוט הוא עץ פשוט, מפני שהשלשלאות והווים הם עיקר הכלי, והעץ משמש אותם. 40) כשהבאר אינה עמוקה או אם יקשור בה חבל.

6 **ו. מְגֵרָה[41] שֶׁנִּטְּלָה שֵׁן אַחַת מִבֵּינְתַּיִם[42] - טְהוֹרָה[43].**
7 **נִשְׁתַּיֵּר בָּהּ[44] מְלֹא הַסִּיט[45] בְּמָקוֹם אֶחָד - טְמֵאָה,**
8 **שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לָגֹר[46] בַּנִּשְׁאָר.**

41) משור (שם מ"ד). 42) מבין כל שתי שיניים ניטלה אחת [כל שן שנייה ניטלה, ולא נשארו שתי שיניים בלי הפסק ביניהן]. 43) כי אי־אפשר לנסר בה. 44) מקום שלא ניטלו שיניה. 45) כשיעור ארבעה אגודלים. רבינו בפירושו למשנתינו מבאר, שיש הבדל בין מלוא הסיט לרוחב הסיט, מלוא הסיט שיעורו כמו שאמרנו, ורוחב הסיט הוא המרחק בין ראש האגודל וראש האצבע כשמרחיקים אותן זה מזו עד קצה האפשרות. [בפירושו למשנה שבת קה, ב - כותב רבינו, שמלוא הסיט הוא שתות הזרת, ושיעור זה הוא פחות מחצי השיעור האמור כאן, שהרי הזרת הוא חצי אמה = שתים עשרה אצבעות (לא אגודלים), וצע"ג, ראה פירושו לערלה פ"ג מ"ב]. 46) לנסר.

9 **ז. הַמַּעֲצָד[47] וְהָאִזְמֵל[48] וְהַמַּפְסֶלֶת[49] וְהַמַּקְדֵּחַ[50]**
10 **שֶׁנִּפְגְּמוּ[51] - עֲדַיִן מְקַבְּלִין טֻמְאָה[52]. נִטַּל חִסּוּמָן[53] -**
11 **טְהוֹרִין[54]. וְכֻלָּן שֶׁנִּחְלְקוּ לִשְׁנַיִם[55] - טְמֵאִין[56]; חוּץ**
12 **מִן הַמַּקְדֵּחַ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לִנְקֹב בּוֹ[57]. וְהָרוּנְקִי[58]**
13 **בִּפְנֵי עַצְמָהּ - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא**
14 **מִקְצַת כְּלִי.**

47) כלים, שם. גרזן שמשתמשים בו נגרים. 48) רבינו במשנה מפרש: ברזל ארוך מחודד בקצהו התחתון, והנגר אוחז אותו בשתי ידיו וחותך בו את העצים. 49) סכין חדה מורכבת בבית יד של עץ, ומחליקים בה את הקרשים. 50) כלי שהנגרים קודחים בו נקבים בעץ, ראה לקמן הערה נו. [פירשנו כל הכלים האמורים למעלה ע"פ פירוש רבינו במשנה, אולם כיום משתמשים במונחים אלה לכלים אחרים]. 51) נסדקו. 52) מפני שהם עדיין ראויים למלאכתם. רבינו שם מפרש, שכל הכלים האלה עשויים משני חלקים מרותכים זה לזה, האחד הוא ברזל פשוט, והשני – החלק שבו יחתכו וינקבו – עשוי מברזל יותר קשה ויותר חזק (כנראה הכוונה לפלדה). ואם נסדק החלק שאינו חזק כל־כך אין הסדק עובר את גבול הברזל הקשה, כאילו זה חוסם את המעבר, ולפיכך נקרא חלק זה "חיסום". 53) הברזל הקשה. 54) חלק זה הוא עיקר הכלי. 55) לארכן. 56) שהרי נשאר כלי קטן שהוא עדיין ראוי למלאכתו הראשונה. 57) בדפוסים שלנו בפירוש המשניות, כתוב: "ומקדח שם המקבת", אולם מכאן הוכחה שטעות הדפוס או המעתיק היא, וצ"ל "מנקבת". 58) ה'ערוך' מפרש שהוא הכלי שמחליקים בו העצים, אולם רבינו פירש כך "מפסלת" שנאמרה במשנתינו, ולא ביאר כאן רונקי מה הוא, וכתב רק שהוא כלי מורכב משני חלקים וכל חלק בפני עצמו אינו כלי שלם ולכן אינו מקבל טומאה.

15 **ח. הַסַּיִף[59] וְהַסַּכִּין, וְהַסַּכִּין הֶעָקֹם כְּמוֹ מַגָּל[60],**
16 **וְהָרֹמַח וּמַגַּל יָד[61] וּמַגַּל קָצִיר[62] וְזוּג מִסְפָּרַיִם קְטַנִּים**
17 **שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים וְזוּג מִסְפָּרַיִם גְּדוֹלִים שֶׁל סַפָּרִים[63]**
18 **שֶׁנֶּחְלְקוּ[64] - כָּל חֵלֶק מֵהֶן מְקַבֵּל טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
19 **עוֹשֶׂה מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ[65].**

59) שם מ"א. 60) רבינו מפרש כך פגיון שנאמר במשנה. והר"ש מפרש סכין שיש לו שני פיות. 61) שמשתמשים לצרכי הבית. 62) שקוצרים בו תבואה. 63) מדובר בכלים של חוליות מחוברות או שיש להם בית יד המחובר בהם. ראה 'משנה אחרונה'. 64) נתפרקו בחלקים ולא נשברו. 65) אפשר לחתוך שערות בכל חלק מהם.

20 **ט. מִסְפָּרַיִם[66] שֶׁנֶּחְלְקָה לִשְׁנַיִם[67] - טְהוֹרָה, לְפִי**
21 **שֶׁאֵינָהּ מַעֲבֶרֶת אֶת הַשֵּׂעָר[68] אֶלָּא בְּדֹחַק.**

66) במשנה כתוב "מספרת". כלי זה אינו מורכב משני סכינים. רב האי גאון, מפרש: "יביאו רדיד (טס דק) של ברזל ויחודו אותו משני ראשיו ומכפלים אותו לצד אחד". 67) נשברה. 68) שערות סבוכות. [בתוספתא, שם פ"ג ה"ב, אמרו: "רבי יהודה מטמא, מפני שהוא כבתחילתו, בתחילה חותך בה את הסבך ועכשיו חותך בה את הסבך, וחכמים מטהרים". ופירש שם הגר"א חותך סבכי אילנות, ורבינו מפרש סבכי שערות.

22 **י. שִׁרְיוֹן[69] שֶׁנֶּחֱלַק לְאָרְכּוֹ - טָהוֹר[70]; לְרָחְבּוֹ[71], אִם**
23 **מְשַׁמֵּשׁ מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ רִאשׁוֹנָה - טָמֵא. מֵאֵימָתַי**
24 **טָהֲרָתוֹ? מִשֶּׁיִּבְלֶה[72] וְאֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ.**
25 **בָּלָה וְנִשְׁתַּיֵּר בּוֹ רֻבּוֹ: אִם מִלְּמַעְלָה[73] - טָמֵא[74], וְאִם**

47) כלים, שם. גרזן שמשתמשים בו נגרים. 48) רבינו במשנה מפרש: ברזל ארוך מחודד בקצהו התחתון, והנגר אוחז אותו בשתי ידיו וחותך בו את העצים. 49) סכין חדה מורכבת בבית יד של עץ, ומחליקים בה את הקרשים. 50) כלי שהנגרים קודחים בו נקבים בעץ, ראה לקמן הערה נו. [פירשנו כל הכלים האמורים למעלה ע"פ פירוש רבינו במשנה, אולם כיום משתמשים במונחים אלה לכלים אחרים]. 51) נסדקו. 52) מפני שהם עדיין ראויים למלאכתם. רבינו שם מפרש, שכל הכלים האלה עשויים משני חלקים מרותכים זה לזה, האחד הוא ברזל פשוט, והשני – החלק שבו יחתכו וינקבו – עשוי מברזל יותר קשה ויותר חזק (כנראה הכוונה לפלדה). ואם נסדק החלק שאינו חזק כל־כך אין הסדק עובר את גבול הברזל הקשה, כאילו זה חוסם את המעבר, ולפיכך נקרא חלק זה "חיסום". 53) הברזל הקשה. 54) חלק זה הוא עיקר הכלי. 55) לארכן. 56) שהרי נשאר כלי קטן שהוא עדיין ראוי למלאכתו הראשונה. 57) בדפוסים שלנו בפירוש המשניות, כתוב: "ומקדח שם המקבת", אולם מכאן הוכחה שטעות הדפוס או המעתיק היא, וצ"ל "מנקבת". 58) ה'ערוך' מפרש שהוא הכלי שמחליקים בו העצים, אולם רבינו פירש כך "מפסלת" שנאמרה במשנתינו, ולא ביאר כאן רונקי מה הוא, וכתב רק שהוא כלי מורכב משני חלקים וכל חלק בפני עצמו אינו כלי שלם ולכן אינו מקבל טומאה.

מִלְּמַטָּה - טָהוֹר. קִצֵּץ מִמֶּנּוּ וְעָשָׂה חֵלְיָא לְתַכְשִׁיט - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[75].

69) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ג. 70) אינו ראוי להגן, שהרי אינו מכסה כל רוחב הגוף. 71) ונשתייר חלק מכסה חלקו של הגוף לכל רחבו. 72) על־ידי חלידה. 73) החלק העליון נשאר. 74) מפני שהוא מכסה את הלב ואת החזה. 75) כלי חדש בא לכאן – תכשיט אדם שהוא מקבל טומאה (ראה למעלה פ"ח ה"ו).

יא. שְׁפוֹפֶרֶת[76] שֶׁל זֶהָבִים[77] וְשֶׁל זוֹגִין[78] וְשֶׁל נַפָּחִים[79] וְשֶׁל עוּשֵׁי זְכוּכִית[80] שֶׁנֶּחְלְקָה לְאָרְכָּהּ - טְהוֹרָה; לְרָחְבָּהּ: אִם מְשַׁמֶּשֶׁת מֵעֵין מְלַאכְתָּהּ רִאשׁוֹנָה - טְמֵאָה, וְאִם לָאו - טְהוֹרָה.

76) תוספתא, שם ה"ו. 77) מפוח קטן שמנפחים בו הגחלים כדי להתך את הזהב. 78) בתוספתא כתוב: זגגין. 79) מפוח לליבון ברזל. 80) הגר"א גורס בתוספתא "עושי כלי זכוכית". נראה שהוא מפרש שזגגים הם המהתכים את הזכוכית ומשתמשים במפוחים גדולים, ועושי כלי זכוכית משתמשים בזכוכית מהותכת או רכה.

יב. כְּלָבִיָּא[81] שֶׁל סַפָּרִים[82] וְשֶׁל רוֹפְאִים וְשֶׁל עוּשֵׁי זְכוּכִית שֶׁנֶּחְלְקָה לִשְׁנַיִם - טְהוֹרָה[83]; וְשֶׁל נַפָּחִים[84] - טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּתְּחִלָּה [חוֹתֶה בָּהּ אֶת הַגֶּחָלִים][85] וְעַכְשָׁו חוֹתֶה בָּהּ אֶת הַגֶּחָלִים.

81) תוספתא, שם. 82) כלי מיוחד להניח בו את הכלים השונים שמשתמשים בהם רופאים, ספרים ועושי זכוכית בשעת מלאכה. 83) עיקר תשמישה הוא לקבץ את הכלים במקום אחד כדי שלא יצטרך לחפשם, ואם נחלקה לשניים - נופלים הכלים מתוכה ומתפזרים. 84) ב'ערוך השלם' מפרש, כלי שתחובים בו מסמרים מעוקמים בראשיהם, ובהם מוציאים הברזל החם מן הכור. 85) כשהנפח רוצה להוציא את הברזל החם מן הכור, הוא חותה את הגחלים שעל גביו ומצדדיו.

יג. מַרְאָה[86] שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁנִּשְׁבְּרָה אוֹ שֶׁנִּטַּשְׁטְשָׁה[87]: אִם אֵינָהּ מַרְאָה רֹב הַפָּנִים - טְהוֹרָה; הָיְתָה מַרְאָה רֹב הַפָּנִים - עֲדַיִן הִיא כְּלִי כְּשֶׁהָיְתָה[88].

86) משנה, כלים פי"ד, ו. 87) אינה מבריקה ואינה מחזירה תמונה ברורה. 88) מפני שאפשר להשתמש במראה קטנה כזו.

יד. מַחַט[89] שֶׁנִּטַּל קְצָתָהּ הַנָּקוּב אוֹ עֶקְצָהּ - טְהוֹרָה[90]. וְאִם הִתְקִינָהּ[91] לִלְפֹף[92] עָלֶיהָ הַחוּט לִרְקֹם בָּהּ[93] - טְמֵאָה[94]. אֲבָל מַחַט שֶׁל שַׁקִּין[95] שֶׁנִּטַּל קְצָתָהּ הַנָּקוּב - טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רוֹשֵׁם[96] בַּקָּצֶה הַשֵּׁנִי[97].

89) משנה, שם פי"ג מ"ה. 90) אינה ראוייה לתפירה. 91) עשה בה מעשה כדי להתאימה. 92) לכרוך. 93) כשהחוט כרוך על איזה חפץ עגול, נוח יותר לרקום. 94) אע"פ שאינה ראוייה למלאכתה הראשונה - מועיל התיקון. 95) שהיא עבה מאד. 96) חורט בחומר רך. 97) גם לפני שנשבר הקצה הנקוב משתמשים בה לרשום, ואם כן ראויה היא למלאכתה שלפני שבירתה.

טו. מַחַט[98] שֶׁלּוֹפְפִין עָלֶיהָ[99] הַשֵּׁנִי[100] אוֹ הַזָּהָב וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין הָרוֹקְמִין, בֵּין שֶׁנִּטַּל הַנָּקוּב שֶׁלָּהּ בֵּין שֶׁנִּטַּל עֶקְצָהּ - טְמֵאָה, שֶׁאֵין מְלַאכְתָּהּ הַתְּפִירָה[101].

98) שם. 99) שנעשתה בעיקרה לשם כך, ולפעמים משתמשים בה גם בחודה ובעוקצה. 100) צמר צבוע אדום. 101) עיקר מלאכתה אינה התפירה אלא הליפוף, ולזה היא ראויה גם אחר השבירה. חוטי שני וחוטי זהב הם דקים מאד, ולכן לופפים אותם על מחטים דקים.

טז. מַחַט[102] שֶׁהֶעֱלָתָה חֲלוּדָה: אִם מְעַכֶּבֶת הַתְּפִירָה - טְהוֹרָה, וְאִם לָאו - טְמֵאָה.

102) שם.

יז. הַסַּיִף[103] וְהַסַּכִּין שֶׁהֶעֱלוּ חֲלוּדָה - טְהוֹרִין; שָׁפָאן[104] וְהִשְׁחִיזָן[105] - חָזְרוּ לְטֻמְאָתָן הַיְשָׁנָה. וְכֵן[106] צִנּוֹרָא[107] שֶׁפִּשְׁטָהּ - טְהוֹרָה; כְּפָפָהּ - חָזְרָה לְטֻמְאָתָהּ הַיְשָׁנָה.

103) תוספתא, שם בבא־מציעא פ"ג ה"ו. 104) נמשך לסייף. 105) נמשך לסכין. למעלה פ"ח ה"ב כתב רבינו שגמר מלאכת הסייף הוא משישופנה, ושל הסכין משישחיזנה, ומשום כך אנו מוכרחים לחלק ולבאר כלמעלה. ב'מנחת ביכורים' על התוספתא מבאר, שסייף אינה טעונה השחזה מפני שמכים בה בכוח, אולם סכין אינה ראויה למלאכתה לפני ההשחזה]. 106) משנה, שם פי"ג ה. 107) הברזל שעל ראש הפלך וראשו מעוקם, ואם נפשט העיקום אינו ראוי לטוויה (ע"פ פירוש רב האי גאון. והר"ש מפרש מזלג מעוקם שמהפכים בו את הבשר הניצלה על גחלים).

יח. מַפְתֵּחַ[108] עָקֹם כְּמוֹ אַרְכֻּבָּה[109] שֶׁנִּשְׁבַּר מִתּוֹךְ אַרְכֻּבּוֹתָיו; - טָהוֹר[110]. וְכֵן מַפְתֵּחַ הֶעָשׂוּי כְּמִין גַּם[111] שֶׁנִּשְׁבַּר מִתּוֹךְ גַּמּוֹ - טָהוֹר. שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לִפְתֹּחַ בָּהֶן, וַהֲרֵי אֵינָן מְשַׁמְּשִׁין מֵעֵין מְלַאכְתָּן. הָיוּ בָּהּ[112] שְׁנַיִם[113] וּנְקָבִים[114] - טָמֵא, שֶׁעֲדַיִן הוּא מַפְתֵּחַ[115]. נִטְלוּ הַשְּׁנַיִם - טָמֵא מִפְּנֵי הַנְּקָבִים[116]; נִסְתְּמוּ הַנְּקָבִים - טָמֵא מִפְּנֵי הַשְּׁנַיִם. נִטְלוּ הַשְּׁנַיִם וְנִסְתְּמוּ הַנְּקָבִים אוֹ שֶׁנִּפְרְצוּ הַנְּקָבִים זֶה לְתוֹךְ זֶה[117] - טָהוֹר.

108) שם פי"ד מ"ח. 109) שמקום העקימה הוא עגול כמו ברך ('תפארת ישראל'). 110) אף־על־פי שנשאר קצת עיקום במקום השבירה. והטעם, מפני שהעיקום אינו מגיע עד מקום הבריח ולא יעתיקו ממקומו. 111) אות יוונית שצורתה כך: ? 112) צ"ל בו, פירוש בחלק השבור. 113) בליטות שאפשר לאחוז בהן את הבריח ולהעתיקו. 114) ואפשר להכניס בהם את הבריח ולהעתיקו. היו להם מנעולים שקצה הבריח הסוגר נכנס לנקבי המפתח המסיע אותו ממקומו, וסוג שני נפתח על ידי שיניים שבמפתח

כדוגמת המפתחות שלנו. 115) אפשר לפתוח בו מנעול בדוחק בעזרת השיניים או הנקבים. 116) ראוי עדיין לפתוח בו מנעול מהסוג הראשון שאמרנו. 117) ונעשה חור אחד גדול שאינו ראוי להזיז את הבריח ממקומו.

יט. כְּלִי[118] שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשׁוֹ הָאֶחָד כַּף לְהָרִים בּוֹ הַדֶּשֶׁן[119] וּבְרֹאשׁוֹ הַשֵּׁנִי מַזְלֵג לִצְלוֹת בּוֹ הַבָּשָׂר: נִטְלָה כַּפּוֹ[120] - טָמֵא מִפְּנֵי שְׁנָיו[121]; נִטְלוּ שְׁנָיו - טָמֵא מִפְּנֵי כַּפּוֹ. וְכֵן מִכְחוֹל[122] שֶׁנִּטְלָה כַּפּוֹ שֶׁגּוֹרְפִין בָּהּ הַכְּחוֹל[123] - טָמֵא מִפְּנֵי הַזָּכָר[124] שֶׁכּוֹחֲלִים בּוֹ הָעַיִן; נִטַּל הַזָּכָר - טָמֵא מִפְּנֵי הַכַּף.

118) שם פי"ג מ"ב. 119) רבינו מפרש כך "קוליגריפון" שנאמר במשנה. 120) ואינו ראוי לגרוף בו את האפר. 121) שאפשר להשתמש בהן לצלות בשר, ועדיין תורת כלי עליו. 122) כלי שתשמישו לצבוע את העיניים, קצהו האחד עגול ככף קטנה ובה נוטלים את הצבע, וקצהו השני ישר. 123) הצבע. 124) הקצה הישר של המכחול, שבו מכניסים את הצבע לתוך העין.

כ. כְּלִי[125] שֶׁבְּרֹאשׁוֹ אֶחָד כַּף כִּסְבָכָה[126] לִצְלוֹת עָלָיו וּבַקָּצֶה הַשֵּׁנִי שְׁנַיִם לְהוֹצִיא מֵהֶן הַבָּשָׂר מִן הַקְּדֵרָה אוֹ מֵעַל הָאֵשׁ[127]: נִטְלָה כַּפּוֹ - טָמֵא מִפְּנֵי שְׁנָיו; נִטְלוּ שְׁנָיו - טָמֵא מִפְּנֵי כַּפּוֹ. וְכֵן עֵט שֶׁל מַתֶּכֶת[128] שֶׁכּוֹתְבִין בְּרֹאשׁוֹ הָאֶחָד וּבְרֹאשׁוֹ הַשֵּׁנִי מוֹחֲקִין[129]: נִטַּל הַכּוֹתֵב - טָמֵא מִפְּנֵי הַמּוֹחֵק; נִטַּל הַמּוֹחֵק - טָמֵא מִפְּנֵי הַכּוֹתֵב. וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָאֵלּוּ. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַנִּשְׁאָר יָכוֹל לַעֲשׂוֹת מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ. כֵּיצַד? עֵט שֶׁנִּטַּל הַמּוֹחֵק שֶׁלּוֹ וְנִשְׁאַר הַכּוֹתֵב, אִם נִשְׁאַר מֵאָרְכּוֹ כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לְקִשְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתָיו[130] - טָמֵא, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיֹּאחַז בּוֹ וְיִכְתֹּב בּוֹ. נִטַּל הַכּוֹתֵב וְנִשְׁאַר הַמּוֹחֵק, אִם נִשְׁאַר מֵאָרְכּוֹ מְלוֹא פַּס יָדוֹ[131] - טָמֵא, שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר לוֹ לִמְחֹק בּוֹ. נִשְׁאַר פָּחוֹת מִזֶּה - טָהוֹר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

125) שם. 126) רשת. מניחים עליה את הבשר ונותנים אותה על גחלי אש. 127) זהו לדעת רבינו "זומא לסטרא" שנאמרה במשנה. [הראב"ד וכן ה'כסף משנה' הסבירו, שהלכה יט היא פירוש של זומא לסטרא, והלכה כ' של "קוליגריפון". כנראה לא הגיע לידם פירוש למשניות אלו, שעליו מסתמך פירושנו כאן]. 128) שכותבים בו על השעווה או חומר רך אחר. 129) ראשו זה הוא רחב קצת ומחליקים בו את השעווה שחרטו בה אותיות. 130) למקום שהאצבעות מחוברות לפס היד. 131) כדי שיוכל לאחוז את המכתב בכף היד ולמחוק בו.

כא. קֶרְדֹּם[132] שֶׁנִּטַּל עֵשְׁפּוֹ[133], וְהוּא הַצַּד שֶׁהֶחָרָשׁ מְנַגֵּר בּוֹ - טָמֵא מִפְּנֵי בֵּית בִּקּוּעוֹ; נִטַּל בֵּית בִּקּוּעוֹ - טָמֵא מִפְּנֵי בֵּית עֵשְׁפּוֹ. נִשְׁבַּר מַקּוֹפוֹ[134] - טָהוֹר[135].

132) שם מ"ג. 133) הקורדום שני קצותיו מחודדים, האחד רחב מאד ומשתמשים בו הנגרים, והשני קצר ומעוגל קצת ומבקעים בו עצים במשק הבית. הראשון נקרא עושף, מפני שהוא דומה למחרישה ["במחרשתו" (שמואל־א יג, כ) מתרגם יונתן עושפיה], והשני נקרא "בית ביקוע". 134) בית קיבולו של הקת (ראה 'הגהות מים טהורים' לפירוש המשניות, שם). 135) מפני שאינו ראוי למלאכתו.

כב. חַרְחוּר[136] שֶׁנִּפְגַּם[137] - עֲדַיִן הוּא כְּלִי עַד שֶׁיִּנָּטֵל רֻבּוֹ[138]. נִשְׁבַּר מַקּוֹפוֹ[139] - טָהוֹר.

136) הברזל שמכניסים בו ראש המרדע ומנערים בו את העפר מן המחרישה וגם חותכים בו שרשים, ראה הלכה כג. 137) נטל חלק מחודו. 138) של החוד. 139) ראה בהלכה הקודמת. [בפירושו למשנתינו, גורס רבינו "קופו"].

כג. הַמַּרְדֵּעַ[140] הוּא הַמַּלְמָד[141], וְהוּא עֵץ אָרֹךְ עָב. וּכְמוֹ מַסְמֵר חַד תָּקוּעַ בְּקָצָתוֹ מִלְּמַעְלָה, וְזֶה הַבַּרְזֶל נִקְרָא דָּרְכָן. וּבַקָּצֶה הַשֵּׁנִי מִלְּמַטָּה בַּרְזֶל כְּמוֹ רֹמַח וְהָעֵץ נִכְנָס בּוֹ[142], וְזֶה הַבַּרְזֶל נִקְרָא חַרְחוּר.

140) תוספתא, כלים בבא־מציעא פ"ג ה"ה (בדפוס ראם וילנא, כתוב "מרדה". וצ"ל "מרדע"). 141) שנותנים על צואר הבהמה ליישר הילוכה. 142) ע"פ דפוס רומא. בדפוסים מאוחרים, הושמטה המילה "בו".

כד. מְנִיקָת[143] שֶׁל מַתֶּכֶת, שֶׁהִיא כְּמוֹ שְׁפוֹפֶרֶת[144], שֶׁנִּטְמְאָה - מִשֶּׁיִּקְבָּעֶנָּה בְּמַקֵּל[145] אוֹ בְּדֶלֶת[146] וְיִחַבְּרֶנָּה[147] עִם הָעֵץ תִּטְהַר[148]. לֹא נִטְמְאָה וּקְבָעָהּ בְּמַקֵּל[149] אוֹ בַּדֶּלֶת[150] - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּמְקוֹמָהּ[151]; שֶׁכָּל כְּלֵי מַתָּכוֹת שֶׁקְּבָעָם בַּקּוֹרָה אוֹ בַּכֹּתֶל - מְקַבְּלִין טֻמְאָה כְּשֶׁהָיוּ עַד שֶׁיְּשַׁנֶּהָ[152] אֶת מַעֲשֵׂיהֶם. לְפִיכָךְ, דַּף שֶׁל נַחְתּוֹמִין[153] שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁקְּבָעוֹ בַּכֹּתֶל - טָמֵא[154]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר כְּלֵי מַתָּכוֹת שֶׁנִּקְבְּעוּ[155], בֵּין מְקַבְּלֵיהֶן בֵּין פְּשׁוּטֵיהֶן - מְקַבְּלִים טֻמְאָה כְּשֶׁהָיוּ.

143) שם פי"ד מ"ב. 144) שמשתמשים בה לשאוף יין מן החבית. 145) יש אנשים שמרכיבים שפופרת של מתכת קטנה על מקל – לנוי. 146) לנוי, [ויש מפרשים שנותנים אותה תחת הדלת, כדי לשמור על העץ שלא ירקב]. 147) במסמרים (רבינו בפירושו למשנתינו). 148) מפני שהאדם שינה תשמישה במעשה בגופה ממש, שתקע בה מסמרים וניקבה, ועכשיו היא משמשת את העץ. 149) תחב בה את המקל ולא חיברה במסמרים. 150) הכניסה בחריץ שבדלת ולא קבעה במסמרים. 151) ומכל־שכן אם נטמאה, לא פקעה ממנה טומאתה. ומדובר כשלא עשה השפופרת לכתחילה בכוונה לקובעה בדלת או במקל, אבל אם עשאה לכתחילה לשם כך - לא ירד עליה תורת כלי, ולפיכך אינה מקבלת טומאה. 152) ע"י מעשה בגופם. [כל פירוש הלכה זו מיוסד על

פירוש רבינו למשנתינו]. 153) שהנחתום עורך עליו את הלחם. 154) מקבל טומאה, מפני שלא עשה מעשה בגופו. 155) ולא נעשה שינוי בגופם.

יום שישי ב' תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר כלי עץ ועור ועצם שנשברו ועשה משבריהם כלי. ודין חזרת כלי מתכות לטומאתם הישנה. ברזל טמא שבללו עם ברזל טהור וכו'. ודין כלי זכוכית שנטמאו ונשברו אם טהרו בכל הכלים. ושבריהם אם מקבלים טומאה. ודין כל כלי זכוכית המקבלים טומאה ושאין מקבלים.

1 **א. כְּלֵי עֵץ[2] וּכְלֵי עוֹר וּכְלֵי עֵצֶם שֶׁנִּשְׁבְּרוּ - טָהֲרוּ**
2 **מִטֻּמְאָתָן. חָזַר וְעָשָׂה כְּלִי[3] מִשִּׁבְרֵיהֶם אוֹ שֶׁקִּבֵּץ אֶת**
3 **שִׁבְרֵיהֶן וְעָשָׂה מֵהֶן כֵּלִים אֲחֵרִים - הֲרֵי אֵלּוּ כִּשְׁאָר**
4 **הַכֵּלִים הַטְּהוֹרִים שֶׁלֹּא נִטְמְאוּ מִקֹּדֶם[4], שֶׁהֵן מְקַבְּלִין**
5 **טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא. וְכֵן כְּלֵי מַתֶּכֶת[5] שֶׁנִּשְׁבְּרוּ אַחַר**
6 **שֶׁנִּטְמְאוּ - טָהֲרוּ. הִתִּיכָן וְחָזַר וְעָשָׂה מֵהֶן כֵּלִים**
7 **אֲחֵרִים[6] - חָזְרוּ לַטֻּמְאָה הַיְשָׁנָה. וְאֵין לִכְלֵי מַתֶּכֶת**
8 **טָהֳרָה גְּמוּרָה[7] עַד שֶׁיִּטְּבִילֵם בְּמִקְוֶה כְּשֶׁהֵם שְׁלֵמִים[8]**
9 **אוֹ יִשָּׁאֲרוּ שְׁבוּרִים.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"כלי עץ וכלי עור וכלי עצם שנשברו טהרו מטומאתן חזר ועשה כלי משבריהם .. הכלים טהורים".

כלי עץ, כלי עור וכלי עצם רומזים על כל אחד ואחד מישראל - "כי האדם עץ השדה" ועור שאינו מציאות לעצמו אלא טפל לבשר ומגן עליו מרמז על יהודי ש"אני נבראתי לשמש את קוני", ועצם מרמז על עצמיותו של יהודי - "חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו".

וכולם הם כלים כיהודי שהוא כלי לאלוקות. אלא שירד לעוה"ז ויש לו יצר הרע וכו' ובגלל זה יכול להיות אצלו היפך הטהרה. והעצה לזה שבירת הכלי שהוא ענין "לב נשבר" - עבודת התשובה ואז "טהרו מטומאתן". אמנם אין הכלי צריך להשאר שבור וכל ענייני הקדושה צריכים להיות בכלים שלמים ומלאים וכך גם האדם צריך להיות כלי שלם גם בענייניו הגשמיים - בני חיי ומזונא רויחא ולכן אחרי השבירה: "חזר ועשה כלי משבריהם" חוזר והופך להיות כלי שלם ובאופן נעלה יותר ממה שהיה קודם השבירה כשאר כלים הטהורים שלא נטמאו מקודם.

(יין מלכות סימן קמט)

2) כלים פרק ב משנה א ופרק טו משנה א. 3) כמו שהיה לפני שבירתו. 4) הטומאה הישנה פקעה לחלוטין ואינה חוזרת. 5) המלה "וכן" נמשכת לדין "נשברו טהרו" בלבד ולא לדין "חזר ועשה כלי". 6) אפילו שלא כדוגמת הכלים שנשברו. 7) מוחלטת, שאינה חוזרת לעולמים, אפילו על ידי היתוך ועשיית כלים חדשים. 8) טבילת השברים אינה מונעת חזרת הטומאה, מפני שהם טהורים אין טבילתם מוסיפה ולא גורעת.

10 **ב. וַחֲזָרַת כְּלֵי מַתֶּכוֹת לְטֻמְאָתָן הַיְשָׁנָה - מִדִּבְרֵי**
11 **סוֹפְרִים[9]. וּמִפְּנֵי מָה גָּזְרוּ עַל כְּלֵי מַתֶּכוֹת שֶׁיַּחְזְרוּ**
12 **לְטֻמְאָתָן הַיְשָׁנָה? גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִטָּמֵא לוֹ כְּלִי**
13 **וְיַתִּיכֶנּוּ וְיַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ כְּלִי אַחֵר בּוֹ בַּיּוֹם. אִם יֹאמַר**
14 **שֶׁהוּא טָהוֹר כְּדִין תּוֹרָה, יָבוֹא לוֹמַר: הַשְּׁבִירָה**
15 **מְטַהֶרֶת וְהַטְּבִילָה מְטַהֶרֶת; כְּשֵׁם שֶׁאִם נִשְׁבַּר**
16 **וְהִתִּיכוֹ וְעָשָׂה מִמֶּנּוּ כְּלִי כְּשֶׁהָיָה - הֲרֵי הוּא טָהוֹר**
17 **בּוֹ בַּיּוֹם[10], כָּךְ אִם הִטְבִּילוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
18 **כְּשֶׁהָיָה - הֲרֵי הוּא טָהוֹר בּוֹ בַּיּוֹם, וְיָבוֹאוּ לוֹמַר**
19 **שֶׁאֵין הַכֵּלִים צְרִיכִין הֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ. מִפְּנֵי זֶה הַחֲשָׁשׁ**
20 **גָּזְרוּ טֻמְאָה עֲלֵיהֶם[11].**

9) גזירת חכמים. 10) לפני הערב שמש. 11) כרבא שם. [לשון רבא: "שמא יאמרו טבילה בת יומה עולה לה", ומפרש רש"י שם, הרואה שמשתמשים בכלי ביום שנטמא ואינו יודע שהתיכוהו יחשוב שהטבילוהו ומשתמשים בו לפני הערב שמש. אולם רבינו במשנתנו פירש כאמור כאן]. בגמרא שם אמרו: מעשה בשלומציון המלכה שעשתה משתה לבנה ונטמאו כל הכלים ושברתם ונתנתן לצורף וריתכן ועשה מהן כלים חדשים ואמרו חכמים יחזרו לטומאתן ישנה.

21 **ג. אֶחָד כְּלִי שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת אוֹ[12] בְּשְׁאָר הַטֻּמְאוֹת[13],**
22 **אִם הִתִּיכוֹ - חָזַר לְטֻמְאָתוֹ הַיְשָׁנָה עַד שֶׁיַּטְבִּיל.**
23 **נִטְמָא בְּמֵת וְהִזָּה עָלָיו בַּשְּׁלִישִׁי[14] וְאַחַר כָּךְ הִתִּיכוֹ**
24 **וַעֲשָׂאָהוּ כְּלִי אַחֵר וְהִזָּה עָלָיו בַּשְּׁבִיעִי וְהִטְבִּילוֹ -**
25 **הֲרֵי זֶה טָמֵא, וְאֵין הַזָּיָה שֶׁקָּדַם הִתּוּךְ מִצְטָרֶפֶת**
26 **לְהַזָּאָה שֶׁאַחַר הִתּוּךְ. וְאֵין לוֹ טָהֳרָה עַד שֶׁיַּזֶּה עָלָיו**
27 **שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי וַיִּטְבֹּל כְּשֶׁהוּא כְּלִי קֹדֶם שְׁבִירָה, אוֹ**
28 **יַזֶּה עָלָיו שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי וַיִּטְבֹּל אַחַר שֶׁיַּתִּיכֶנּוּ[15].**

12) בין ... ובין. 13) כחכמים, שלא גזרו אלא על טומאת מת בלבד, כדי שלא תיבטל הזאת מי אפר פרה אדומה בכלים, כי בעל הכלים שנטמאו במת לא ירצה לחכות שבעה ימים ולטרוח ולהזות פעמיים ויעדיף לשוברם ולהתיכם ולעשות כלים חדשים, וחשש זה אינו בשאר טומאות שאינן צריכות הזאה. 14) כלי שנטמא במת צריך להזות עליו מי אפר פרה אדומה ביום השלישי לטומאתו וביום השביעי. 15) מלשונו משמע, שאם הזה וטבל את השברים המהותכים - ניטהרו. וכן כתב בפירוש בביאורו למשנה (שם פרק י"ד ז): ויצטרך הזאת שלישי ושביעי על הכלי או על הנתך, וזה מנוגד לדבריו בהלכה א: "שיטבילם במקווה כשהם שלמים". ונראה שכוונתו כאן עד שיתיכנו ויעשה כלים חדשים וזה יתאים ללשונו של רבי יהושע במשנה (שם משנה ז) "אין מיטהרין אלא שלמים" וכן תתפרש המלה "נתך" שהבאנו למעלה.

ד. בַּרְזֶל טָמֵא שֶׁבִּלְּלוֹ עִם בַּרְזֶל טָהוֹר[16]: אִם רֹב מִן הַטָּמֵא - טָמֵא; וְאִם רֹב מִן הַטָּהוֹר - טָהוֹר; מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה - טָמֵא[17]. וְכֵן טִיט[18] שֶׁבִּלְּלוֹ בִּגְלָלִים[19] וְשָׁרַף הַכֹּל בְּכִבְשָׁן וַעֲשָׂאָהוּ כְּלִי: אִם רֹב מִן הַטִּיט - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלִי חֶרֶס; וְאִם רֹב מִן הַגְּלָלִים - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה.

16) התיכם יחד ועשה מהם כלי. 17) אף על פי שהברזל הטמא נטהר מן התורה על ידי התכתו, גזרו חכמים טומאה ישנה גם על מחצה למחצה. 18) כלי העשוי מטיט שרוף בכבשן הוא כלי חרס ומקבל טומאה. 19) צפיעי בהמה. נתבאר למעלה (פרק א הלכה ו), שכלי גללים אינם מקבלים טומאה.

ה. כְּלֵי מַתֶּכֶת הַטְּהוֹרִין שֶׁאֲנָכָן[20] בַּאֲנָךְ[21] טָמֵא - טְמֵאִים. אֲבָל הָעוֹשֶׂה כֵּלִים מִן הָאֲנָךְ הַטָּמֵא - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין[22].

20) ציפה אותם. 21) מתכת מתוקנת למלאכת ציפוי. 22) בתוספתא מוחלפת הגירסא: ברישא כתוב "טהורין" ובסיפא "טמאין", ויש להתאים את דברי רבינו כאן לגירסת התוספתא. וביאור הדברים: אנכם - הם טהורים לשיטת רבינו, שכלים מצופים אינם מקבלים טומאה. ובסיפא מלמדת התוספתא, שמתכת שבעיקרה עומדת לציפוי ולא לעשות ממנה כלים, גם כן חוזרת לטומאתה הישנה אם עשה ממנה כלי.

ו. קֶרְדֹּם שֶׁעֲשָׂאָהוּ מִן הַבַּרְזֶל הַטָּהוֹר וְעָשָׂה עָשְׁפּוֹ מִן הַטָּמֵא - הֲרֵי זֶה טָמֵא. עָשָׂה עָשְׁפּוֹ מִן הַטָּהוֹר וְהַקֶּרְדֹּם מִן הַטָּמֵא - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. שֶׁהַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר עוֹשֶׂה הַמְּלָאכָה.

ז. קֶרְדֹּם טָהוֹר שֶׁחֲסָמוֹ[23] בְּבַרְזֶל טָמֵא - טָהוֹר[24].

23) ציפה את חודו בברזל קשה (=פלדה). 24) ציפוי דק זה בטל לגבי הכלי.

ח. קִיתוֹן[25] שֶׁעֲשָׂאָהוּ מִן הַטָּמֵא וְשוּלָיו מִן הַטָּהוֹר - טָהוֹר. עֲשָׂאָהוּ מִן הַטָּהוֹר וְשוּלָיו מִן הַטָּמֵא - טָמֵא. שֶׁהַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַמְקַבֵּל[26] הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה[27].

25) כוס גדולה. 26) השוליים הם המקבלים העיקריים. 27) מלאכת הקיבול.

ט. כְּלֵי מַתֶּכֶת שֶׁנִּטְמָא בְּטֻמְאָה שֶׁהִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּגוֹן שֶׁנִּטְמָא בַּעֲבוֹדָה זָרָה וְכַיּוֹצֵא בָהּ, וְנִשְׁבַּר וְהִתִּיכוּ וְחָזַר וְעָשָׂה מִמֶּנּוּ כְּלִי אַחֵר - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם חָזַר לְטֻמְאָתוֹ הַיְּשָׁנָה אוֹ לֹא חָזַר.

י. כְּלֵי זְכוּכִית שֶׁנִּטְמְאוּ וְנִשְׁבְּרוּ - טָהֲרוּ כְּכָל הַכֵּלִים. וַאֲפִלּוּ הִתִּיכָן וְעָשָׂה מֵהֶן כֵּלִים אֲחֵרִים - אֵינָם חוֹזְרִים לַטֻּמְאָה הַיְּשָׁנָה; לְפִי שֶׁעִקַּר טֻמְאָתָם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[28], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, לֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן בְּטֻמְאָה יְשָׁנָה. וְכֵן כְּלֵי זְכוּכִית שֶׁנִּשְׁבְּרוּ, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁבְרֵיהֶן כֵּלִים[29] וּרְאוּיִין לְתַשְׁמִישׁ, הוֹאִיל וְהֵם שִׁבְרֵי כֵּלִים - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה[30], לְפִי שֶׁאֵינָן דּוֹמִין לִכְלֵי חֶרֶס[31]. כֵּיצַד? קְעָרָה שֶׁל זְכוּכִית שֶׁנִּשְׁבְּרָה וְהִתְקִין שׁוּלַיִם[32] לְתַשְׁמִישׁ - אֵין הַשּׁוּלַיִם מְקַבְּלִין טֻמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן כִּקְעָרָה. וְאִם קִרְסֵם[33] אֶת מְקוֹם הַשֵּׁבֶר וְשָׁפוֹ בְּשוֹפִין[34] - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[35].

28) כלומר, עיקר טומאת כלי זכוכית היא גזירת חכמים, שאפילו אם נגעו בשרץ או במת אינם מקבלים טומאה מן התורה. באמרו "שעיקר" התכוון רבינו להסביר את ההבדל בין ההלכה הקודמת ובין זו, ואומר שכלי מתכת עיקר טומאתם היא מן התורה, אלא שכאן המדובר כשנטמאו בטומאה דרבנן ולפיכך אפשר שגזרו בהם חכמים על טומאה ישנה, מה שאין כן בכלי זכוכית (וכן הסבירו גם התוספות עבודה זרה שם דיבור המתחיל תיבעי ושבת טז, א דיבור המתחיל בטומאה). 29) שאפשר להשתמש בהם כמו בכלים שלמים, כגון כד שנשבר דופנו וחלק ממנו נשאר וראוי הוא לקבל משקין, אמנם לא כשיעורו שלפני שבירתו. 30) שלא כדין כלי חרס. 31) אין דרכו של אדם להשתמש בכלי זכוכית שבור משום שמקום השבר חד ועלול לפצוע את היד האוחזת בו. 32) המדובר בשוליים שלהם שפה סביב וכשהופכים את הכלי על פיו אפשר להשתמש בבית הקיבול שלהם. 33) הוריד את הגבשושיות שבמקום השבר. 34) החליקו בפצירה דקה. 35) מפני שאפשר להשתמש בשוליים ללא סכנת פציעה.

יא. צְלוּחִית[36] קְטַנָּה הַנִּטֶּלֶת בְּיָד אַחַת שֶׁנִּטַּל פִּיהָ - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַכְנִיסִין הַיָּד לְתוֹכָהּ אֶלָּא יוֹצֵא מִמֶּנָּה[37]. אֲבָל גְּדוֹלָה הַנִּטֶּלֶת בִּשְׁתֵּי יָדַיִם שֶׁנִּטַּל פִּיהָ - טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא חוֹבֶלֶת בַּיָּד בְּשָׁעָה שֶׁמַּכְנִיס יָדוֹ לְתוֹכָהּ. וְכֵן צְלוּחִית שֶׁל פַּלְיָטוֹן[38], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְטַנָּה, אִם נִטַּל פִּיהָ - טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁחוֹבֶלֶת בְּאֶצְבָּעוֹ בְּשָׁעָה שֶׁמּוֹצִיא הַבֹּשֶׂם מִתּוֹכָהּ.

36) בקבוק. 37) ואפשר להשתמש בה ללא חשש פציעה. 38) מין בושם סמיך ואינו נשפך מעצמו וצריך להוציאו באצבע.

יב. לְגִינִים הַגְּדוֹלִין שֶׁנִּטַּל פִּיהֶן - עֲדַיִן הֵן כֵּלִים, מִפְּנֵי שֶׁמַּתְקִינָם הוּא לְכִבְשָׁנִים[39].

39) משתמש בהם לכבוש ירקות ופירות והם נשארים שם זמן רב ללא כל טיפול.

יג. כּוֹס[40] שֶׁנִּפְגַּם רֻבּוֹ[41] - טָהוֹר. נִפְגַּם בּוֹ שְׁלִישׁ הֶקֵּפוֹ בְּרֹב גָּבְהוֹ - טָהוֹר[42]. נִקַּב וּסְתָמוֹ, בֵּין בְּבַעַץ בֵּין בְּזֶפֶת - טָהוֹר. וְהַכּוֹס וְהַצְּלוּחִית שֶׁנִּקְּבוּ, בֵּין מִלְּמַעְלָה בֵּין מִלְּמַטָּה - טְהוֹרִין.

40) של זכוכית. 41) רוב היקף השפה. 42) אין אדם משתמש בכלי פגום שכזה.

יד. הַמִּחוּי[43] וְהַקְּעָרָה שֶׁנִּקְּבוּ: מִלְּמַעְלָה - טְמֵאִין[44], מִלְּמַטָּה - טְהוֹרִין. נִסְדְּקוּ: אִם יְכוֹלִין לְקַבֵּל אֶת הַחַמִּין כַּצּוֹנְנִין[45] - טְמֵאִין, וְאִם לָאו - טְהוֹרִין.

43) קערה גדולה. 44) שהרי אפשר להשתמש בחלק השלם. 45) אם יש ביקוע בכלי ונותנים לתוכו חמים מתרחב הסדק ולפעמים הוא מתפוצץ ולכן אינו מקבל טומאה, אלא אם כן הכלי עבה או חזק וראוי לקבל חמים.

טו. הַכּוֹסוֹת הַחֲתוּכִין[46], אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁפְתוֹתֵיהֶם סוֹרְכִין[47] אֶת הַפֶּה - מְקַבְּלִים טֻמְאָה[48].

46) השפה חתוכה ואינה חלקה כל כך. 47) מסרטים קצת. 48) ראויות הן לשימוש, מפני שאינן גורמות חבלה ממשית.

טז. הָאַפַּרְכֵּס[49] שֶׁל זְכוּכִית - טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּמוֹ מַחַץ שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל.

49) משפך גדול רחב מלמעלה וצר מלמטה.

יז. זְכוּכִית שֶׁעוֹשִׂין אוֹתָהּ לְמַרְאָה[50] - טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְקַבֶּלֶת[51], לְפִי שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית לְקַבָּלָה. הַתַּרְוָד שֶׁל זְכוּכִית שֶׁהוּא מְקַבֵּל, אַף עַל פִּי שֶׁכְּשֶׁמַּנִּיחוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן נֶהְפַּךְ עַל צִדּוֹ[52] וְאֵינוֹ מְקַבֵּל - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה.

50) נעשתה מלכתחילה לשם כך. 51) אינה שטוחה לגמרי אלא יש בה שקערורה, והיא מקבלת מה שנותנים לתוכה. 52) מפני שהוא עגול.

יח. תַּמְחוּי שֶׁל זְכוּכִית שֶׁעָשָׂאוּ מַרְאָה[53] - מְקַבֵּל טֻמְאָה[54]. וְאִם מִתְּחִלָּה עֲשָׂאוּהוּ לְמַרְאָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ דְּבָרִים שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ נִרְאִין מֵאַחוֹרָיו[55] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. וְכָל כְּלֵי זְכוּכִית אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן, כְּכָל הַכֵּלִים.

53) מתחילה נעשה לתבשיל ואחר־כך ייחדו להשתמש בו כבמראה. 54) לא יצא מתורת כלי, שהרי לא עשה שינוי בגופו ממש ודבר המקבל טומאה אינו יוצא מידי קבלת טומאה על ידי מחשבה. 55) במשנה כתוב "אספקלריא" ורבינו מפרש שם: זכוכית שקופה ומפני ששיטחה מעוגל רואים את הדברים שמאחריה בתבנית מוגדלת או מוקטנת ושלא במקומם, ואין מראה זו דומה למראות הצובאות (שמות לח, ב) המחזירות את התמונה כמו שהיא.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שהטמא בכלי חרס טהור בכל הכלים, והטהור בכל הכלים טמא בכלי חרס. ודין אם כלי חרס מטמא כלים מאוירו ואם היו משקין בתוך הכלים. כלי חרס שנגע במשקין טמאים מאחוריו. כלי חרס שכפאו על הטומאה המונחת בארץ. גומא שהיה השרץ מונח בתוכה וכפה כלי חרס עליה. השרץ שנמצא בעין של תנור, בעין של כירה, בעין של כופח. כלי חרס שהיו לו שלוש שפיות זו לפנים מזו וכו'. אילפסים זה בתוך זה ושפתותיהם שוות ושרץ בעליון וכו'. הנקרא חיבור לטומאה ולא להזייה, לא לטומאה ולא להזייה או לזה ולזה.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶס מִתְטַמֵּא אֶלָּא מֵאֲוִירוֹ[2] אוֹ בְּהֶסֵּט הַזָּב[3]; וּשְׁאָר כָּל הַכֵּלִים שֶׁנָּגְעָה בָּהֶן הַטֻּמְאָה - נִטְמְאוּ, וְאִם נִכְנְסָה טֻמְאָה לַאֲוִירָן וְלֹא נָגְעָה בָּהֶן - הֲרֵי הֵם טְהוֹרִין. נִמְצָא[4] הַטָּמֵא בִּכְלִי חֶרֶס - טָהוֹר בַּכֵּלִים[5], וְהַטָּמֵא בְּכָל הַכֵּלִים - טָהוֹר בִּכְלִי חֶרֶס. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶס מִתְטַמֵּא אֶלָּא מֵאֲוִירוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר: וּכְלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ וְגוֹמֵר - מִתּוֹכוֹ הוּא מִתְטַמֵּא, לֹא מֵאַחוֹרָיו[6].

2) אם נכנסה הטומאה לתוך הכלי, ואפילו לא נגעה בדופן הכלי. 3) אם הזיזו הזב ממקומו, שהרי הזיז גם את אוירו. 4) חולין כד ב. 5) בכל הכלים האחרים. 6) דרשה זו נאמרה ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ז ה"ה. בחולין כה, א למדו דין זה מן הכתוב (במדבר יט, טו): "וכל כלי פתוח", ורבינו העדיף דרשת ה'תורת כהנים' שהיא יותר פשוטה.

ב. וּכְשֵׁם שֶׁמִּתְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ, כָּךְ מְטַמֵּא אֳכָלִין וּמַשְׁקִין מֵאֲוִירוֹ. כֵּיצַד? כְּלִי חֶרֶס שֶׁנִּטְמָא וְנִכְנְסוּ אֳכָלִין וּמַשְׁקִין לַאֲוִירוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגְעוּ בּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין; שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא[7]. אֲבָל שְׁאָר הַכֵּלִים הַטְּמֵאִין אֵינָן מְטַמְּאִין אֳכָלִין וּמַשְׁקִין עַד שֶׁיִּגְּעוּ בָּהֶן.

7) בחולין שם מבאר ר' יונתן "התורה העידה על כלי חרס, ואפילו מלא חרדל". פירוש, התורה אמרה, שכל הנמצא בכלי חרס טמא - נטמא, אפילו גרעינים קטנים כחרדל, שרק חלק קטן מהם נוגע בכלי.

ג. אֵין כְּלִי חֶרֶס[8] מְטַמֵּא כֵּלִים מֵאֲוִירוֹ[9], בֵּין כְּלֵי חֶרֶס בֵּין שְׁאָר כֵּלִים. כֵּיצַד? כְּלִי חֶרֶס גָּדוֹל שֶׁהָיוּ בְּתוֹכוֹ כֵּלִים וְנִכְנְסָה טֻמְאָה בַּאֲוִירוֹ - הוּא טָמֵא וְכָל הַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוֹרִין. הָיוּ מַשְׁקִין בַּכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ - נִטְמְאוּ הַמַּשְׁקִין מֵאֲוִירוֹ, וְחוֹזְרִין וּמְטַמְּאִין אֶת הַכֵּלִים[10]. וַהֲרֵי זֶה אוֹמֵר[11]: מְטַמְּאֶיךָ[12] לֹא טִמְּאוּנִי, וְאַתָּה טִמֵּאתַנִי.

8) כלים פ"ח מ"ד. 9) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"ט ה"א, דרשו: יכול (אפשר לחשוב) אף הכלים מיטמאים באויר כלי חרס? תלמוד לומר: "האוכל" (אחר שנאמר "כל אשר בתוכו יטמא", ממשיך הכתוב ואומר: מכל האוכל אשר יאכל), אוכלים מיטמאין באוויר כלי חרס, ואין כלים מיטמאין באויר כלי חרס. 10) גזרו חכמים שמשקין יטמאו כלים (ראה הלכות אבות הטומאות פ"ז ה"ב). 11) הכלי אומר למשקין. 12) הכלי שטימא אותך.

ד. כְּלִי חֶרֶס[13] שֶׁנָּגְעוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין בְּאַחוֹרָיו בִּלְבַד - נִטְמְאוּ אַחוֹרָיו, כְּשְׁאָר כָּל הַכֵּלִים[14]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה לוֹ תּוֹךְ; אֲבָל אִם אֵין לוֹ תּוֹךְ

וְנָגְעוּ בּוֹ מַשְׁקִין טְמֵאִין - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[15]; שֶׁכֹּל שֶׁאֵין לוֹ תּוֹךְ בִּכְלִי חֶרֶס - אֵין אַחוֹרָיו מִתְטַמְּאִין בְּמַשְׁקִין. נָגְעוּ אֲכָלִין אוֹ מַשְׁקִין בַּאֲחוֹרֵי כְּלִי חֶרֶס הַטָּמֵא - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין[16]. וְאֶחָד כְּלִי חֶרֶס וְאֶחָד שְׁאָר כָּל הַכֵּלִים בְּדָבָר זֶה. שֶׁכָּל הַכֵּלִים הַטְּמֵאִין שֶׁנָּגְעוּ אֲכָלִין אוֹ מַשְׁקִין בָּהֶן, בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאַחוֹרֵיהֶן - נִטְמְאוּ.

13) ראה פ"ז מהלכות אבות הטומאות ה"ב וה"ג, ובהערותינו שם. 14) אבל תוכו לא נטמא. 15) ב'תורת כהנים' של פרשתא ז ה"ד, אמרו בשם רבן גמליאל: "כל שאין לו תוך בכלי חרס, אין לו אחוריים". פירוש, כלי חרס שאין לו תוך אינו מקבל טומאה כלל, אפילו כשנגע במשקין טמאים. 16) בכלים פ"ב מ"א אמרו, שכלי חרס "מטמאים מאחוריהם", ומפרש רבינו, שכלי חרס שנטמאו מאוירם מטמאים גם את הנוגע בהם מאחוריהם. [הר"ש שם מפרש, שהכוונה לבית קיבול שבאחורי הכלי, כגון ששולי הכלי מוקפים שפה מבחוץ].

ה. אֶחָד כְּלִי חֶרֶס שֶׁנִּכְנְסָה טֻמְאָה לַאֲוִירוֹ אוֹ שֶׁכָּפָהוּ עַל הַטֻּמְאָה הַמֻּנַּחַת עַל הָאָרֶץ וְנַעֲשָׂה אֹהֶל עָלֶיהָ[17], שֶׁהֲרֵי הַטֻּמְאָה בְּתוֹכוֹ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[18] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל תּוֹכוֹ[19] - לְרַבּוֹת אֶת הָאֹהָלִים.

17) 'תורת כהנים' שם ה"א. 18) איש מפי איש עד משה רבינו. 19) ב'תורת כהנים' שם למדו מן "וכל כלי חרס".

ו. גֻּמָּא[20] שֶׁהָיָה הַשֶּׁרֶץ מֻנָּח בְּתוֹכָהּ וְכָפָה כְּלִי חֶרֶס עַל הַגֻּמָּא - לֹא נִטְמָא; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל תּוֹכוֹ - עַד שֶׁתִּכָּנֵס עַצְמָהּ שֶׁל טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ[21]. לְפִיכָךְ, הַשֶּׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא לְמַטָּה מִנְּחֶשְׁתּוֹ שֶׁל תַּנּוּר[22], שֶׁהִיא קַרְקָעִית - הַתַּנּוּר טָהוֹר; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: חַי נָפַל, וְעַכְשָׁו מֵת בְּתוֹךְ גֻּמָּא זוֹ[23]. וְכֵן אִם נִמְצֵאת מַחַט אוֹ טַבַּעַת לְמַטָּה מִנְּחֶשְׁתּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁכָּל הַכֵּלִים הַנִּמְצָאִים[24] - טְמֵאִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[25], הֲרֵי הַתַּנּוּר טָהוֹר[26]; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: שָׁם הָיוּ עַד שֶׁלֹּא בָּא הַתַּנּוּר, וְהַתַּנּוּר נִבְנָה עֲלֵיהֶן, וְלֹא נָפְלוּ בְּתוֹכוֹ. נִמְצְאוּ בַּדֶּשֶׁן[27] - הֲרֵי הַתַּנּוּר טָמֵא, שֶׁאֵין לוֹ בְּמַה יִתְלֶה[28]. נִמְצְאוּ בְּנִחֶשְׁתּוֹ[29] שֶׁל תַּנּוּר[30] נִרְאִין אֲבָל אֵינָן יוֹצְאִין לַאֲוִירוֹ: אִם אוֹפֶה אֶת הַבָּצֵק וְהוּא נוֹגֵעַ בָּהֶן[31] - נִטְמָא הַתַּנּוּר כְּאִלּוּ הָיוּ בְּתוֹךְ אֲוִירוֹ; וְאִם לָאו - הַתַּנּוּר טָהוֹר כְּאִלּוּ הָיוּ לְמַטָּה מִנְּחֶשְׁתּוֹ. בְּאֵי זֶה בָּצֵק אָמְרוּ? בְּבָצֵק הַבֵּינוֹנִי, שֶׁאֵינוֹ רַךְ בְּיוֹתֵר וְלֹא קָשֶׁה[32].

20) כלים פ"ט מ"ג. 21) וכאן הטומאה מונחת למטה מדופני הכלי ולא באווירה. 22) המדובר בתנור שאין לו שוליים ועומד על הקרקע, והמקום שהתנור עומד עליו נקרא "נחושתו של תנור". 23) שאם נפל מת, הרי היה באוויר התנור בשעת נפילה. 24) ואין אנו יודעים אם טהורים או טמאים. 25) בפי"ג מהלכות אבות הטומאות הי"ג. 26) ולא נטמא מן המחט והטבעת. 27) המונח על קרקעית התנור. 28) לומר, שמעולם לא נכנסו לאויר התנור. 29) שם מ"א. 30) תחובות בקרקע התנור, ואינן בולטות למעלה משטחו. 31) הבצק הוא רך, ונדחק לתוך הגומא הזעירה שעל המחט והטבעת. 32) ונדחק בסדק דק.

ז. הַשֶּׁרֶץ[33] שֶׁנִּמְצָא בָּעַיִן שֶׁל תַּנּוּר[34], בָּעַיִן שֶׁל כִּירָה, בָּעַיִן שֶׁל כֵּפָּה, אִם נִמְצָא מִן הַשָּׁפָה הַפְּנִימִית וְלַחוּץ[35] - טָהוֹר. וְכֵן אִם נִמְצָא בַּאֲוִיר הָעַיִן[36] - טָהוֹר; שֶׁהֲרֵי לֹא נִכְנַס לַאֲוִיר הַתַּנּוּר אוֹ הַכִּירָה אוֹ הַכֵּפָּה, אֶלָּא תַּחַת עֲבִי דָּפְנוֹתֵיהֶן הוּא תָּלוּי. וַאֲפִלּוּ הָיָה שָׁם כְּזַיִת מִן הַמֵּת - טְהוֹרִין[37]; אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בָּעֲבִי הָעַיִן פּוֹתֵחַ טֶפַח[38], שֶׁהֲרֵי מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה לַאֲוִיר הַתַּנּוּר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר[39] בְּעִנְיַן טֻמְאַת מֵת.

33) שאינו נכנס אלא לגומא רחבה. 34) שם פ"ח מ"ז. 35) חור שבתנור, שדרכו יוצא העשן, וסותמים אותו מבפנים בשעת אפיה כדי שיישמר החום. 36) דופן התנור הוא עבה, וכשסותמים את העין מבפנים, נשאר שטח מסויים של קירות התנור מחוץ לסתימה, ואומר רבינו שאם נמצא שרץ באותו שטח - לא נטמא התנור (ראה לקמן ה"ט). תנור כירה וכופח, שלשתם תנורים עשויים בתבניות שונות (ראה ספר זמנים הלכות שבת פ"ג). 37) לא נתבארה לי כוונתו, הרי בנמצא שם השרץ הוא גם כן באויר הכלי? (ראה ראב"ד וכסף־משנה). 38) התנור ומה שבתוכו, עובי דופן החור נידון ככלי בפני עצמו, ולפיכך לא נטמא התנור מנגיעה זו. ואפילו אם נאמר שחלק זה נטמא, אין בכוחו לטמא את התנור, מפני שכלי חרס אינו מטמא כלים אפילו מאוירו, שהרי הוא ראשון לטומאה אפילו נגע במת (ראה הלכות אבות הטומאות פ"י ה"ח). 39) טפח על טפח ברום טפח.

ח. נִמְצָא[40] הַשֶּׁרֶץ בִּמְקוֹם הַנָּחַת הָעֵצִים[41] מִן הַשָּׁפָה הַפְּנִימִית וְלַחוּץ - טָהוֹר[42]. נִמְצָא בִּמְקוֹם יְשִׁיבַת הַבַּלָּן[43], בִּמְקוֹם יְשִׁיבַת הַצַּבָּע, בִּמְקוֹם יְשִׁיבַת שׁוֹלְקֵי הַזֵּיתִים[44] - הַכֹּל טָהוֹר.

40) בפי"ב מהלכות טומאות מת. ודין זה נאמר בטומאת מת בלבד, אבל טומאת שרץ וכדומה אינה נכנסת אפילו בפותח טפח. 41) שם מ"ח. 42) בתנורים גדולים, היה מקום זה משוך מחוץ לחלל התנור. 43) כחכמים שם. דינו כדין עיין, ולמה לא כלל רבינו שני הדינים בבת אחת? מפני שבעיין אין כל מחלוקת, אבל במקום הנחת עצים חולק ר' יהודה, ומטמא מן השפה החיצונה ולפנים. 44) המחמם את המים בבית המרחץ.

ט. אֵין הַתַּנּוּר[45] וְלֹא הַכִּירָה וְלֹא שְׁאָר מְקוֹמוֹת הַיְקוּד[46] מִתְטַמְּאִין אֶלָּא אִם כֵּן נִמְצֵאת הַטֻּמְאָה מִן הַסְּתִימָה[47] וְלִפְנִים[48].

45) תנורים אלה רחבים מאוד מלמטה, ויש מקום מספיק לאומנים לשבת ולא להיכוות. 46) סיום המשנה שם. 47) מקומות שהאש יוקדת. 48) התפארת ישראל מפרש,

שקירות התנורים האלה הם עבים מאוד, ועושים שקע במזוזותיהם כרחבו של אדם, ושקע זה הוא מקום ישיבת האומנים.

י. כְּלִי חֶרֶס[49] שֶׁשּׁוֹתִין בּוֹ בַּעֲלֵי בָּתִּים הַמַּיִם, שֶׁבְּאֶמְצָעוֹ[50] כְּמוֹ רֶשֶׁת שֶׁל חֶרֶס וּשְׁפָתוֹ שֶׁלְּמַעְלָה מִן הָרֶשֶׁת כְּמוֹ מַסְרֵק[51], וְזֶהוּ הַנִּקְרָא צַרְצוּר, אִם נִכְנְסָה הַטֻּמְאָה לַאֲוִיר הַמַּסְרֵק לְמַעְלָה מִן הָרֶשֶׁת - נִטְמָא כֻּלּוֹ[52], שֶׁזֶּהוּ תּוֹכוֹ שֶׁל כְּלִי זֶה.

49) ונטמא התנור, ונטמאו גם החלקים שמן השפה הפנימית ולחוץ (ראה השלמות). 50) שם פ"ב מ"ח. 51) נראה שהכוונה לפי הכלי, וכן פירשו הר"ש והברטנורא. 52) פגימות רבות סביב כל השפה, ונראית כמו מסרק. הפגימות האלו נעשו בכוונה לנוי.

יא. כְּלִי חֶרֶס[53] שֶׁהָיָה לוֹ שָׁלֹשׁ שִׂפָּיוֹת[54] זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ: הָיְתָה הַפְּנִימִית עוֹדֶפֶת[55] וְנִכְנְסָה טֻמְאָה לַאֲוִיר הַפְּנִימִית[56] - כָּל הָאֳכָלִין וְהַמַּשְׁקִין שֶׁבָּאֲוִיר שֶׁבֵּין הַשָּׂפָה הַפְּנִימִית וּבֵין הָאֶמְצָעִית וְהַחִיצוֹנָה טְהוֹרִין[57]. הָיְתָה הָאֶמְצָעִית עוֹדֶפֶת וְנִטְמָא אֲוִירָהּ[58] - מִמָּנָּה וְלִפְנִים[59] טָמֵא[60], מִמָּנָּה וְלַחוּץ טָהוֹר[61]. הָיְתָה הַחִיצוֹנָה עוֹדֶפֶת וְנִטְמָא אֲוִירָהּ - הַכֹּל טָמֵא[62]. הָיוּ שָׁווֹת - כֹּל שֶׁנִּטְמָא אֲוִירָהּ טָמֵא, וְהַשְּׁאָר טָהוֹר[63].

53) כחכמים שם. 54) שם פ"ד מ"ד. 55) דפנות, וביניהם ריווח כזה: כאן יש ציור (הציור שבפירוש רבינו למשנה הוצאת ראם אינו מדוייק, כי הוא מדגים שלוש קדירות זו בתוך זו). 56) גבוהה יותר משתי השפיות האחרות. 57) לאוויר הקדירה. 58) מקומות אלה נידונים כגב הכלי, וכלי חרס אינו מקבל טומאה מגבו. 59) נכנסה טומאה לרווח שבינה ובין הפנימית. 60) כל הנמצא במקום הרווח הזה, וכן הנמצא בקדירה עצמה. 61) מפני שכל זה נמצא בתוך אווירה של שפה זו. 62) מפני שזה גב הכלי שהטומאה בתוכו. 63) מפני שאוויר כל הקדירה עולה עד לגובהה, והשרץ מטמא את כולו.

יב. אִלְפָּסִים[64] זוֹ בְּתוֹךְ זוֹ וְשִׂפְתוֹתֵיהֶן שָׁווֹת וְהַשֶּׁרֶץ בָּעֶלְיוֹנָה[65] אוֹ בַּתַּחְתּוֹנָה[66] - זוֹ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הַשֶּׁרֶץ טְמֵאָה, וּשְׁאָר הָאִלְפָּסִין טְהוֹרִין הֵן וְכָל הָאֳכָלִין שֶׁבָּהֶן[67]. הָיָה כָּל אִלְפָּס מֵהֶן נְקוּבָה בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה[68] וְהַשֶּׁרֶץ בָּעֶלְיוֹנָה - כָּל הָאֳכָלִין וְהַמַּשְׁקִין שֶׁבְּכָל הָאִלְפָּסִים טְמֵאִים[69]; שֶׁהַטֻּמְאָה בַּאֲוִיר כֻּלָּן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[70]. הָיָה הַשֶּׁרֶץ בַּתַּחְתּוֹנָה[71] - הִיא טְמֵאָה וְכֻלָּן טְהוֹרוֹת; שֶׁהֲרֵי לֹא נִכְנַס שֶׁרֶץ לַאֲוִיר הָעֶלְיוֹנָה[72], וְאֵין שְׂפַת הַתַּחְתּוֹנָה עוֹדֶפֶת כְּדֵי לְטַמֵּא כָּל הָאֳכָלִין וְהַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכָהּ[73]. הָיָה הַשֶּׁרֶץ בָּעֶלְיוֹנָה[74] וְהָיְתָה שְׂפַת הַתַּחְתּוֹנָה עוֹדֶפֶת - הָעֶלְיוֹנָה טְמֵאָה, שֶׁהַשֶּׁרֶץ בְּתוֹכָהּ; וְכֵן הַתַּחְתּוֹנָה, מִפְּנֵי שֶׁשְּׂפָתָהּ עוֹדֶפֶת הֲרֵי הַשֶּׁרֶץ בַּאֲוִירָהּ; וּשְׁאָר הָאִלְפָּסִין[75] שֶׁבְּתוֹךְ הַתַּחְתּוֹנָה טְהוֹרִין, שֶׁאֵין[76] כְּלִי חֶרֶס מְטַמֵּא כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ[77].

וְאִם הָיָה בֵּינֵיהֶן מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ[78] - כֹּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַשְׁקֶה טוֹפֵחַ טְמֵאָה[79]; שֶׁהַמַּשְׁקֶה מִתְטַמֵּא מֵאֲוִיר הַתַּחְתּוֹנָה הָעוֹדֶפֶת וְחוֹזֵר וּמְטַמֵּא אֶת הָאִלְפָּס.

64) כחכמים במשנה שם. 65) שם פ"י מ"ח. קערות גדולות. 66) הפנימית. 67) שהיא החיצונה. 68) האילפסים עצמם טהורים, מפני שכלי - אפילו כלי חרס - אינו מיטמא מאוויר כלי חרס, והרי השרץ אינו נמצא באווירם, והאוכלין טהורים, מפני שאינם נמצאים בתוך כלי שהטומאה בתוכו אלא בכלי הנמצא בו, והתורה אמרה "אל תוכו . . . יטמא" (ויקרא יא, לג), ודרשו חכמים ('תורת כהנים' שמיני פרשתא ז ה"ז): "אל תוכו" ולא תוך תוכו. 69) אם יתנו מקום הנקב על משקה, ייכנס לכלי דרך נקב זה. 70) אבל האילפסים עצמם טהורים, מפני שיצאו מתורת כלי. [רבינו מפרש שהמדובר בכלים שהנקב מטהר אותם]. 71) לקמן בפי"ד ה"ט, שכלי נקוב אינו מציל על האוכלין והמשקין שבתוכו, והרי הם כאילו מונחים בכלי שהשרץ בתוכו. 72) שהיא החיצונה. 73) הטומאה אינה נכנסת דרך השוליים אלא דרך פי הכלי. 74) אילמלי היתה החיצונה עודפת, היה כל הנמצא באילפסים שדפנותיהם נמוכים, כאילו הוא מונח באוויר של הדפנות הגבוהים, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת. 75) מכאן ואילך המדובר בכלי שלם. 76) אם שפתם שוה לשפת העליונה. 77) כמבואר למעלה בהלכה ג, ואף־על־פי שהכלים לא נטמאו - נטמאו האוכלין והמשקין שבתוכם. ואינם ניצולים מכוח תוך תוכו, מפני שהתחתונה עודפת, רואים אותם כאילו הם מונחים באוירה ממש. 78) מרטיב את האצבע הנוגעת בו. 79) והוא־הדין לאילפס המונח בו ושוליו נוגעים במשקה, שהרי משקין מטמאים כלי חרס מגבו, לדעת רבינו בפ"ז מהלכות אבות הטומאות ה"ג. ראה ראב"ד והשלמות.

יג. טַבְלָא[80] שֶׁל חֶרֶס שֶׁהָיוּ קְעָרוֹת דְּבוּקוֹת בָּהּ בְּתַחְלַת מַעֲשֶׂיהָ[81] וַהֲרֵי הַכֹּל כְּלִי אֶחָד, וְנִטְמְאַת אַחַת מֵהֶן - לֹא נִטְמְאוּ כֻּלָּן[82]. וְאִם הָיָה לַטַּבְלָא דֹּפֶן עוֹדֵף[83], שֶׁנִּמְצְאוּ כָּל הַקְּעָרוֹת בְּתוֹכוֹ, וְנִטְמְאַת אַחַת מֵהֶן - נִטְמְאוּ כֻּלָּן[84]. וְכֵן הַדִּין בְּבֵית הַתְּבָלִין[85] שֶׁל חֶרֶס, וְקַלְמִירִין הַמַּתְאִימוֹת כַּיּוֹצֵא בוֹ.

80) שם פ"ב מ"ז. 81) לפעמים עושים טבלא מטיט ושורפים אותה, ואחר־כך מדביקים לה קערות קטנות, אולם כאן המדובר כשהאומן עשה מלכתחילה מטיט טבלא עם קערות דבוקות בה ונשרפו יחד בכבשן. 82) כל קערה נידונית ככלי בפני עצמו. 83) שפה גבוהה עודפת על שפת הקערות הדבוקות בה. 84) השפה עושה כולן כלי אחד. 85) טבלא עם בתי קיבול רבים, שנותנים בהם תבלינים שונים.

יד. בֵּית הַתְּבָלִין שֶׁל עֵץ שֶׁנִּטְמָא אֶחָד מִבָּתָּיו בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמְאוּ שְׁאָר הַבָּתִּים[86]. וְאִם יֵשׁ לוֹ דֹּפֶן עוֹדֵף, שֶׁנִּמְצְאוּ כָּל הַבָּתִּים בְּתוֹכוֹ, וְנִטְמָא אֶחָד מִבָּתָּיו בְּמַשְׁקִין - נִטְמְאוּ כֻּלָּן; שֶׁהַכֹּל[87] כִּכְלִי אֶחָד[88], וּכְלִי שֶׁנִּטְמָא תּוֹכוֹ בְּמַשְׁקִין - נִטְמָא כֻּלּוֹ. הָיוּ בָּתָּיו

קְבוּעִין בְּמַסְמֵר[89] - הֲרֵי אֵלּוּ חִבּוּר זֶה לָזֶה לְטֻמְאָה וּלְהַזָּיָה[90]. הָיוּ תְּקוּעִין בִּלְבַד[91] - הֲרֵי אֵלּוּ חִבּוּר לְטֻמְאָה וְלֹא לְהַזָּיָה. וְאִם הָיוּ בָּתָּיו נְטָלִין וְנִתָּנִין[92] - אֵינָן חִבּוּר לֹא לְטֻמְאָה וְלֹא לְהַזָּיָה.

86) ודווקא כשנטמא במשקין טמאים. אבל אם נטמא בשרץ, נטמאו כולם, אפילו כשאין שם דופן עודף. בטבלא של חרס (בהלכה יג) כתב סתם "ונטמאת", ולא הגביל את הדין לטומאת משקין בלבד, משמע שאפילו שרץ אינו מטמא את כולן. וטעם ההבדל הזה נתבאר בפירוש רבינו למשנתנו, כלי חרס אינו מקבל טומאה מגבו, וכאשר נגעה הטומאה - אפילו שרץ שטומאתו מן התורה - בתוכו של בית אחד הרי לגבי שאר הבתים יש לדון נגיעה זו כנגיעה בגבם, ולפיכך לא נטמאו, אלא־אם־כן יש לטבלא לבזבז עודף על שפת הכלים, שאז תוכה של הטבלא משמשת תוך משותף לכל הכלים. וכל זה בטבלא של חרס, אבל בכלי עץ שהוא מטמא מגבו, נטמאו כל הבתים ע"י נגיעת השרץ באחד מהם כאילו נגע בגבם. וכל זאת בטומאת שרץ, אולם כשנטמאו במשקין טמאים, נתבאר כבר (בפ"ז מהלכות אבות הטומאות ה"ג) שאם נגעו באחורי כלים - לא נטמא תוכם. ומכיון שאמרו, שתוכו של זה (הבית שנגע בטומאה) נעשה גב לחבירו, הרי שאר הבתים לא נטמאו במשקין אלה כלל. 87) כל הבתים, וגם חלקי הטבלא שבין הבתים. 88) וכל בית נטמא מנגיעה בטומאה עצמה. 89) ללא חיבור טבעי מתחילת עשייתם. 90) אם נטמאו במת, והזה מי אפר פרה על אחד מהם - נטהרו כולם. והמדובר בדופן עודף. 91) בלי חיבור מסמרים. 92) לפרקים מוציאים אותם מהחורים שהם תקועים בהם, ולפעמים מחזירים אותם.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר שכל המציל בצמיד פתיל באוהל המת – מציל בכלי חרס. ודין כשם שאין טומאת צמיד פתיל לטומאת אוהל כך הוא באויר כלי חרס. ודין הבלועים בחי אם מצילים מיד כלי חרס ובאי זה מקום הם כבלועים. ודין תוכו ולא תוך תוכו והדבר שמציל בסתימת זפת מיד כלי חרס.

א. כָּל הַמַּצִּיל[2] בְּצָמִיד פָּתִיל[3] בְּאֹהֶל הַמֵּת[4] - מַצִּיל בְּצָמִיד פָּתִיל בַּאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס[5]. אִם הִצִּיל בְּמֵת הֶחָמוּר[6], דִּין הוּא שֶׁיַּצִּיל בִּכְלִי חֶרֶס[7] הַקַּל[8]. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מַצִּיל בְּאֹהֶל הַמֵּת - אֵינוֹ מַצִּיל בַּאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס.

2) כלים פ"ח מ"א. 3) כיסוי מחובר ומהודק. 4) בטומאת אוהל המת, אמרה תורה (במדבר יט, טו): "וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא", ומכאן שאם יש עליו צמיד פתיל – הוא וכל מה שבתוכו טהורים. 5) אוכלין ומשקין הנמצאים בכלי חרס צמיד פתיל המוטל בתוך כלי חרס גדול שטומאה בתוכו – לא נטמאו. 6) שמטמא טומאת שבעה ימים. 7) בטומאת תוכו של כלי חרס. 8) טומאת יום אחד. נתבאר כבר כמה פעמים, שכלי חרס אינו נעשה אב הטומאה אפילו אם נגע במת.

ב. וּכְשֶׁם שֶׁאֵין צָמִיד פָּתִיל לַטֻּמְאָה[9] בְּאֹהֶל הַמֵּת[10], כָּךְ אֵין צָמִיד פָּתִיל לַטֻּמְאָה בַּאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס. כֵּיצַד? קִדְּרָה שֶׁהִיא מְלֵאָה אֳכָלִין וּמַשְׁקִין וּמֻקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל וּנְתוּנָה בְּתוֹךְ הַתַּנּוּר[11] הַטָּמֵא - הֲרֵי הַקִּדְּרָה וְכֹל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ טְהוֹרִין[12]. הָיָה הַשֶּׁרֶץ אוֹ מַשְׁקִין טְמֵאִין בְּתוֹכָהּ וּמֻקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל וּנְתוּנָה בַּאֲוִיר הַתַּנּוּר - נִטְמָא הַתַּנּוּר[13]. [וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

9) צמיד פתיל מציל שלא תיכנס הטומאה לתוכו ותטמא את הדבר הטהור הנמצא בו, אבל אינו מעכב על הטומאה הנמצאת בו מלצאת. 10) כזית מן המת סגור בכלי צמיד פתיל המוטל באוהל, טומאתו חודרת ומטמאה כל הנמצא באוהל. 11) של חרס. 12) הכלי הסגור עיכב על הטומאה מלהיכנס. 13) הטומאה יצאה מהצמיד פתיל וטימאה את התנור וגם את כל מה שבתוכו (תוספתא, כלים פ"ו ה"ו).

ג. טַבַּעַת[14] טְמֵאָה שֶׁמִּבְּלַעַת בְּתוֹךְ הַלְּבֵנָה אוֹ מַחַט טְמֵאָה שֶׁמִּבְּלַעַת בְּתוֹךְ הָעֵץ וְנָפְלוּ לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס - נִטְמָא[15]. אַף עַל פִּי שֶׁאִם נָגַע כִּכַּר תְּרוּמָה בְּעֵץ זֶה אוֹ בִּלְבֵנָה זוֹ - טָהוֹר[16], הֲרֵי הֵן מְטַמְּאִין כְּלִי חֶרֶס מֵאֲוִירוֹ[17].

14) משנה, שם פ"ט, מ"ר. 15) כלי החרס וכל שבתוכו. 16) מפני שרק נגיעה ישירה, כשאין דבר חוצץ בין הטמא לטהור – מטמאה. 17) מפני שכלי חרס מיטמא כשטומאה נמצאת באווירו, בלי נגיעה כלל, והרי כאן הטומאה נמצאת באווירו, מה־שאין־כן בטומאת נגיעה.

ד. תַּרְנְגוֹל[18] שֶׁבָּלַע שֶׁרֶץ אוֹ בְּשַׂר מֵת וְנָפַל לַאֲוִיר הַתַּנּוּר[19] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר[20]. וְאִם מֵת שָׁם הַתַּרְנְגוֹל - נִטְמָא הַתַּנּוּר[21]. שֶׁהַבְּלוּעִין בַּחַי מַצִּילִין מִיַּד כְּלִי חֶרֶס[22], כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּצִּילִין בְּאֹהֶל הַמֵּת[23].

18) שם פ"ח מ"ה. 19) ויצא כשהוא חי. 20) מבואר בסוף ההלכה, שטומאה בלועה בגוף חי אינה מטמאה. 21) מן הטומאה שבמעי התרנגול. התרנגול עצמו אינו מטמא, כי נבלת עוף טהור מטמאה רק בבית הבליעה של האדם האוכלה (ראה הל' אבות הטומאות פ"ג ה"א). 22) מטומאת אוויר כלי חרס שמטמא אפילו בלי נגיעה. וכל־שכן שנגיעתה אינה מטמאה. 23) ראה הל' טומאת מת פ"כ ה"א־ב.

ה. דְּבָרִים[24] שֶׁבְּתוֹךְ הַפֶּה אוֹ בְּתוֹךְ הַקְּמָטִין[25] - אֵינָן כִּבְלוּעִין. כֵּיצַד? אָדָם שֶׁהָיוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין בְּתוֹךְ פִּיו וְקָפַץ[26] פִּיו וְהִכְנִיס רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס - טִמְּאָהוּ. וְכֵן טָהוֹר שֶׁהָיוּ אֳכָלִין וּמַשְׁקִין לְתוֹךְ פִּיו וְהִכְנִיס רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר הַתַּנּוּר טָמֵא - נִטְמְאוּ אֳכָלִים שֶׁבְּפִיו. הָיָה לוֹ בְּתוֹךְ קֶמְטוֹ כַּעֲדָשָׁה[27] מִן הַשֶּׁרֶץ וְהִכְנִיסוֹ לַאֲוִיר הַתַּנּוּר - נִטְמָא הַתַּנּוּר, אַף עַל פִּי שֶׁהַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ הַקֶּמֶט[28].

24) שם מ"י. 25) שבגוף בעל חי (נדה מב, ב). 26) סגר.

27) בשר השרץ כעדשה – מטמא. 28) כרבא שם, שקמט נידון כבית הסתרים שמטמא באוויר כלי חרס, ולא כבלוע בבעל חי.

1 ו. סְפוּג[29] שֶׁבָּלַע מַשְׁקִין טְמֵאִין, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא
2 נָגוּב מִבַּחוּץ, אִם נָפַל לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס - טִמְּאָהוּ,
3 שֶׁסּוֹף מַשְׁקֶה לָצֵאת[30]. וְכֵן חֲתִיכָה שֶׁל לֶפֶת[31] וְשֶׁל
4 גֶּמִי[32]. חֲרָסִים שֶׁנִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶן מַשְׁקִין טְמֵאִין וְנִגְּבוּ
5 וְנָפְלוּ לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס - לֹא טִמְּאוּהוּ[33]. נָפְלוּ לַתַּנּוּר[34]
6 וְהֵסַּק - נִטְמָא, שֶׁסּוֹף מַשְׁקֶה לָצֵאת[35]. בַּמֶּה דְּבָרִים
7 אֲמוּרִים?[36] בְּמַשְׁקִין קַלִּין[37]; אֲבָל בַּחֲמוּרִין, כְּגוֹן דַּם
8 הַנִּדָּה וּמֵימֵי רַגְלֵיהָ[38], אִם הָיוּ יְכוֹלִין לָצֵאת[39]
9 וְהִקְפִּיד עָלָיו שֶׁיֵּצֵא - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא הַתַּנּוּר אַף עַל
10 פִּי שֶׁלֹּא הֵסַק; וְאִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו - אֵינוֹ מְטַמֵּא
11 עַד שֶׁיֵּסַק וְיֵצֵא הַמַּשְׁקֶה[40]. וְכֵן בְּגֶפֶת[41] חֲדָשָׁה[42]
12 הַבָּאָה מִמַּשְׁקִין טְמֵאִין שֶׁהֵסַק בָּהּ הַתַּנּוּר - נִטְמָא,
13 שֶׁסּוֹף מַשְׁקֶה לָצֵאת; אֲבָל בִּישָׁנָה - טָהוֹר[43]. אֵיזוֹ
14 הִיא יְשָׁנָה? לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם יָדוּעַ
15 שֶׁיּוֹצֵא מִמֶּנָּה מַשְׁקֶה בִּשְׁעַת הֶסֵּק[44] אֲפִלּוּ לְאַחַר
16 שָׁלֹשׁ שָׁנִים[45] - נִטְמָא הַתַּנּוּר כְּשֶׁיֵּסַק.

29) שם פ"ט מ"ד. 30) הספוג עומד לסחיטה. ועוד, שהמשקין יוצאים מאליהם טיפה אחר טיפה. [בתוספתא, שם פ"ו ה"י, אמרו: "מפני שעשוי להכניס ולהוציא". ונראה ששני הנימוקים משלימים זה את זה]. 31) הראב"ד בהשגותיו כאן מפרש שסוחטים את הלפת ומוציאים את המשקה ומניחים את הלפת היבש על המכה והוא מוצץ את הליחה. 32) בתוספתא שם מנמק תנא־קמא, מפני שעושי יין נותנים גמי ביין וסוחטים את הנבלע בו, כדי לבדוק את טיב היין. 33) אף־על־פי שלדעת רבינו, טומאה בלועה בכלי מטמאה. וטעמו של דבר, מפני שלא אמרו בלועים אינם מצילים אלא כשהטומאה הבלועה נשארה כמו שהיתה לפני שנבלעה, אלא שהיא מחופה מכל צד, אבל משקין שנבלעו בחרסים מתלכדים עמהם ובטלה לגמרי עמידתם העצמית, כזה מציל אפילו בכלים. 34) שם מ"ה. 35) על ידי החום. 36) שאין מטמאים בלי היסק התנור. 37) שטומאתם קלה. 38) שהם אב הטומאה. 39) אם אפשר להוציאם על ידי היסק. 40) בנידה סב, ב - נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בפירוש המשנה. ריש לקיש אומר: "לא שנו אלא משקין קלים, אבל משקין חמורים אף־על־פי שלא הוסק התנור טמא". ורבי יוחנן אמר: "אחד משקין קלים ואחד משקין חמורים, אם הוסק התנור – אין (כן), אי לא – לא". ובמסקנא שם אמר רב פפא "יכול לצאת והקפיד עליו, דברי־הכל טמא, כי פליגי (במה נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש) ביכול לצאת ולא הקפיד עליו, מר סבר (דעת ריש לקיש), כיוון דיכול לצאת אף־על־פי שלא הקפיד – טמא, ומר סבר (דעת רבי יוחנן) אף־על־גב דיכול לצאת, אם הקפיד – אין (כן, פירוש טמא, אפילו בלי היסק) אי לא – לא". מדובר שם במשקין חמורים, ופסק רבינו כרבי יוחנן. 41) פסולת זיתים אחר שנסחט שמנם. 42) שלא נתייבשה. 43) מפני שכבר נתייבש כל המשקה שבה. 44) רואים שיש בה עוד לחלוחית בכמות שהחום מסוגל להוציא. 45) כלומר לאחר זמן רב, ואפילו יותר משלוש שנים.

17 ז. כְּלִי חֶרֶס[46] שֶׁחִלְּקוּ בְּמִחְיָצָה מִשְׁפָּתוֹ עַד
18 קַרְקָעִיתוֹ, וְנִכְנְסָה טֻמְאָה בַּאֲוִיר אֶחָד מִשְּׁנֵי הַחֲלָקִים
19 - נִטְמָא הַכְּלִי כֻּלּוֹ, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְחַלֵּק
20 כְּלֵי חֶרֶס[47] כְּדֶרֶךְ שֶׁחוֹלְקִין הָאֹהָלִים[48]. לְפִיכָךְ, תַּנּוּר
21 שֶׁחֲצָצוֹ בִּנְסָרִים אוֹ בִּירִיעוֹת, וְנִמְצָא הַשֶּׁרֶץ בְּמָקוֹם
22 אֶחָד - הַכֹּל טָמֵא.

46) כלים פ"ח מ"א. 47) נימוקו של תנא־קמא במשנה, שם. 48) כלומר, אף־על־פי שבאוהל המת מועילה מחיצה שכזו, ומת הנמצא מצד זה של המחיצה אינו מטמא מה שמעבר למחיצה, בכלים שאין דרכם של בני אדם להעמיד בתוכם מחיצה – אינה מועילה.

23 ח. כְּלִי שֶׁהָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹכוֹ, וְהִכְנִיס הַכְּלִי לַאֲוִיר
24 כְּלִי חֶרֶס[49], וּשְׂפַת הַכְּלִי הַטָּמֵא חוּץ לִכְלִי חֶרֶס, אַף
25 עַל פִּי שֶׁהַטֻּמְאָה מְכֻוֶּנֶת בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס[50] - הֲרֵי זֶה
26 טָהוֹר[51]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל תּוֹכוֹ - לֹא אֶל תּוֹךְ תּוֹכוֹ[52].

49) טהור. 50) הטומאה שבכלי הפנימי נמצאת בחלק השקוע בין דפנות כלי החרס. 51) כלי החרס לא נטמא. 52) 'תורת כהנים' פרשת שמיני, פרשתא ז ה"ח.

27 ט. וְכֵן[53] אִם הָיָה כְּלִי חֶרֶס טָמֵא וְהִכְנִיס לַאֲוִירוֹ כְּלִי
28 אַחֵר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֳכָלִים וּמַשְׁקִין, וּשְׂפַת הַכְּלִי הָאַחֵר
29 חוּץ לִכְלִי חֶרֶס, אַף עַל פִּי שֶׁהָאֳכָלִין וְהַמַּשְׁקִין
30 מְכֻוָּנִין בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס הַטָּמֵא[54] - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין;
31 שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא - וְלֹא שֶׁבְּתוֹךְ
32 תּוֹכוֹ[55]. כֵּיצַד? כַּוֹּרֶת אוֹ קֻפָּה[56] אוֹ קִדְרָה אוֹ חֵמֶת[57]
33 וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהָיָה הַשֶּׁרֶץ בְּתוֹכָהּ, וּשְׁלִשֵׁל הַקֻּפָּה
34 לַאֲוִיר הֶחָבִית אוֹ לַאֲוִיר הַתַּנּוּר, אַף עַל פִּי שֶׁהַשֶּׁרֶץ
35 מְכֻוָּן בְּתוֹךְ אֲוִיר הֶחָבִית, הוֹאִיל וּשְׂפַת הַקֻּפָּה אוֹ
36 הַחֵמֶת לְמַעְלָה מִשְׂפַת הֶחָבִית אוֹ מִשְׂפַת הַתַּנּוּר -
37 הֲרֵי אֵלּוּ[58] טְהוֹרִין. וְאִם הָיָה בְּתוֹךְ הַחֵמֶת אוֹ בְּתוֹךְ
38 הַקִּדְרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֳכָלִין אוֹ מַשְׁקִין וְשִׁלְשְׁלָן
39 לַאֲוִיר הַתַּנּוּר אוֹ לַאֲוִיר הֶחָבִית הַטְּמֵאִין[59] - הֲרֵי הֵן
40 טְהוֹרִין. הָיְתָה הַכַּוֹּרֶת אוֹ הַקֻּפָּה אוֹ הַחֵמֶת וְכַיּוֹצֵא
41 בָּהֶן נְקוּבִין - אֵינָן מַצִּילִין[60]; אֶלָּא אִם הָיָה הַשֶּׁרֶץ
42 לְתוֹכָן וְשִׁלְשְׁלָן לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס הַטָּהוֹר - נִטְמָא,
43 וְאִם הָיוּ אֳכָלִין אוֹ מַשְׁקִין לְתוֹכָן וְשִׁלְשְׁלָן לַאֲוִיר
44 כְּלִי חֶרֶס הַטָּמֵא - נִטְמְאוּ. וְכַמָּה יִהְיֶה בַּנֶּקֶב? אִם
45 הָיָה בִּכְלִי שֶׁטֶף[61] - בְּמוֹצִיא זֵיתִים[62]. וְאִם הָיָה בִּכְלִי
46 חֶרֶס: הֶעָשׂוּי לְאֳכָלִין[63] - שֶׁעוּרוֹ בְּזֵיתִים; וְהֶעָשׂוּי
47 לְמַשְׁקִין - שֶׁעוּרוֹ בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה; וְהֶעָשׂוּי לְכָךְ וָכָךְ[64]
48 - מַטִּילִין אוֹתוֹ לְחֵמְרוֹ, וּכְשֶׁיִּנָּקֵב כְּלִי חֶרֶס זֶה בְּכוֹנֵס
49 מַשְׁקֶה - אֵינוֹ מַצִּיל מִיַּד כְּלִי חֶרֶס[65].

53) כלים פ"ח מ"ב. 54) מונחים במקום שהוא למטה משפת הכלי הטמא. 55) והרי האוכלין ומשקין אינם

מונחים באופן ישר באווירו (בתוכו) של הכלי הטמא אלא בתוך כלי הנמצא בתוכו של הטמא, וזה נקרא תוך תוכו. 56) כלי עץ. 57) נוד – כלי עור. 58) החבית והתנור והאוכלין והמשקין שבהם. 59) גם בבבא זו מדובר, כששפת החבית או התנור נמוכה משפת החמת והקדירה. 60) ב'תורת כהנים' (שם) למדו זה מן הכתוב. 61) כלים שטבילה במקווה מטהרת אותם. 62) נקב שזיתים נופלים דרכו ('תורת כהנים' שם, ראה השלמות). 63) משנה, שם. 64) לאוכלין ולמשקין. 65) ולענין קבלת טומאה קובע השיעור הגדול יותר, ואם ניקב ככונס משקה - עודנו מקבל טומאה כמו העשוי לאוכלין.

1 י. סָתַם[66] נֶקֶב כְּלִי חֶרֶס בְּזֶפֶת: אִם הָיָה הַשֶּׁרֶץ בִּכְלִי
2 זֶה וְשִׁלְשְׁלוֹ לַאֲוִיר הַתַּנּוּר הַטָּהוֹר - נִטְמָא[67]; שֶׁאֵין
3 הַצָּמִיד מַצִּיל עַל הַטֻּמְאָה מִלְּטַמֵּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[68].
4 אֲבָל אִם הָיָה בִּכְלִי זֶה אֲכָלִין אוֹ מַשְׁקִין וְשִׁלְשְׁלוֹ
5 לַאֲוִיר הַתַּנּוּר הַטָּמֵא - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, שֶׁהֲרֵי הַנֶּקֶב
6 סָתוּם[69]. וּשְׁאָר כָּל הַכֵּלִים שֶׁסְּתָמָן בְּזֶפֶת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ
7 - אֵינוֹ מַצִּיל[70] מִיַּד כְּלִי חֶרֶס[71].

66) הלכה זו אינה מדברת בכלים פתוחים ששפתם החיצונה עודפת, אלא בשילשל כלי שלם וסתום ובדין צמיד פתיל. 67) דין זה פשוט, ונאמר כעין מבוא לבבא שלאחריו. 68) למעלה פי"ד ה"ב. [פירושנו זה מיישב השגתו של הראב"ד]. 69) זפת מתחבר יפה עם החרס (ראה לקמן פי"ט הי"ד). 70) הזפת אינו מתחבר יפה עם כלים אלה, ודינם כנקובים. 71) אם שילשל כלי (שאינו חרס) נקוב סתום בזפת שאוכלין ומשקין בתוכו לתוך כלי חרס ששרץ בתוכו – נטמאו האוכלין והמשקין מאוויר כלי החרס.

8 יא. כַּוֶּרֶת[72] פְּחוּתָה[73], אַף עַל פִּי שֶׁסְּתָם הַפִּחַת בְּקַשׁ
9 - אֵינָהּ מַצֶּלֶת מִיַּד כְּלִי חֶרֶס[74], שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ כְּלִי.

72) שם. 73) נפלה חתיכה ממנה ונשאר כעין חלון (רבינו בפירושו). 74) ראה סוף ההלכה הקודמת. [ראה ההערות להלכה יב].

10 יב. הַחֻמָּת[75] וְהַכְּפִישָׁה[76] שֶׁנִּפְחֲתוּ בְּמוֹצִיא רִמּוֹן, אַף
11 עַל פִּי שֶׁבָּטְלוּ מִתּוֹרַת כְּלִי[77] - הֲרֵי אֵלּוּ מַצִּילִין מִיַּד
12 כְּלִי חֶרֶס[78]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַפִּחַת לְמַעְלָה מִשְּׂפַת כְּלִי
13 חֶרֶס מִבַּחוּץ[79] וְיִהְיֶה בֵּית קִבּוּל שֶׁלָּהֶן מְשֻׁלְשָׁל לְתוֹךְ
14 כְּלִי חֶרֶס[80].

75) תוספתא, כלים בבא־קמא פ"ו ה"ו. 76) באהלות פ"ה מ"ו, פירש רבינו: "כלי אשר לו שפה ניצבת על השטח". 77) לענין קבלת טומאה. 78) אם שלשלו אותם לכלי חרס טמא, לא נטמא מה שבתוכם. 79) ואווירו אינו בתוך הכלי הטמא אלא בתוך תוכו, אבל כשהפחת למטה משפת הכלי - מתחבר אוויר החמת עם אוויר כלי החרס הטמא. 80) כלומר, אף־על־פי שבית הקיבול נמצא בתוך הכלי הטמא. המילה "ויהיה" מתפרשת כאן – אפילו אם יהיה (ראה למעלה ה"ט).

15 יג. עוֹר[81] פָּשׁוּט[82] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁהָיָה שָׁקוּעַ לַאֲוִיר
16 כְּלִי חֶרֶס אוֹ לַאֲוִיר הַתַּנּוּר וְהַשֶּׁרֶץ בְּתוֹךְ הָעוֹר[83] -
17 הֲרֵי הַתַּנּוּר טָמֵא. וְאִם הָיָה הַשֶּׁרֶץ בַּתַּנּוּר - אֲכָלִין
18 וּמַשְׁקִין שֶׁבְּתוֹךְ הָעוֹר טְמֵאִין. שֶׁאֵין מַצִּיל מִיַּד כְּלִי
19 חֶרֶס אֶלָּא כֵּלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן תּוֹךְ[84], כְּגוֹן הַסַּל וְהַקֻּפָּה
20 וְהַחֵמֶת.

81) שם ה"ב. 82) שאין לו תוך. 83) כרוך ומכוסה מכל צד. 84) דין צמיד פתיל, כתוב בתורה (במדבר יט, טו) בלשון "כלי פתוח". אמנם שם נאמר לענין טומאה, אבל ממנו למדנו להצלה.

21 יד. כְּלִי חֶרֶס[85] שֶׁהָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ, וְהָיָה כְּלִי חֶרֶס
22 טָהוֹר כָּפוּי עַל פִּי הַכְּלִי הַטָּמֵא, אוֹ שֶׁהָיָה הַכְּלִי
23 שֶׁהַטֻּמְאָה דְּבוּקָה בְּתוֹכוֹ כָּפוּי עַל פִּי הַכְּלִי הַטָּהוֹר,
24 אַף עַל פִּי שֶׁאֲוִיר שְׁנֵיהֶן מְעֹרָב[86] - הַטֻּמְאָה בְּטֻמְאָתוֹ
25 וְהַטָּהוֹר בְּטָהֳרָתוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא נִכְנְסָה הַטֻּמְאָה עַצְמָהּ[87]
26 לַאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס הַטָּהוֹר[88]. לְפִיכָךְ, חָבִית שֶׁהָיְתָה
27 מְלֵאָה מַשְׁקִין טְהוֹרִין וּנְתוּנָה לְמַטָּה מִנְּחֵשְׁתּוֹ[89] שֶׁל
28 תַּנּוּר, וְנָפַל שֶׁרֶץ לְתוֹךְ הַתַּנּוּר - הֲרֵי הֶחָבִית
29 וְהַמַּשְׁקִין טְהוֹרִין[90], אַף עַל פִּי שֶׁאֲוִיר הַתַּנּוּר מְעֹרָב
30 עִם אֲוִיר הֶחָבִית. וְכֵן אִם הָיְתָה הֶחָבִית כְּפוּיָה עַל
31 פִּי הַתַּנּוּר וּפִיהָ לַאֲוִיר הַתַּנּוּר[91] - אֲפִלּוּ הַמַּשְׁקֶה
32 שֶׁבְּשׁוּלֵי הֶחָבִית[92] טָהוֹר.

85) משנה, כלים פ"ח ג. 86) פירוש, האווירים נוגעים זה בזה. 87) המונחת בכלי. 88) בהי"ב למדנו שאם פחת החמת למטה משפת הכלי הטמא – נטמא מה שבחמת, ואין בזה סתירה לנידון כאן, כי שם דפנות הכלי מקיפין את הפחת ונמצא אוירה בתוך הדפנות, ולכן אין זה בכלל תוך תוכו, מה־שאין־כן בהלכה שלפנינו. 89) משולי התנור. 90) התנורים הגדולים לא היו להם שוליים אלא דפנות בלבד, ומעמידים אותם על הקרקע. ומשמיענו כאן, שאם היתה גומא במקום שהתנור עומד עליו, ובאותה גומא מונחת חבית טהורה, וכולה למטה מראשי הדפנות התחתונים של התנור – לא נטמאה החבית. 91) למעלה. 92) המוקפים שפה ויש להם תוך (ראה למעלה פי"ג ה"ו בדין שרץ בגומא).

יום שבת קודש ג' תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שאין כלי חרס מקבל טומאה עד שתיגמר מלאכתו, ומאימתי הוא גמר מלאכתו. תנור וכיריים של אבן או של מתכת. כל המקבל טומאה משום תנור או משום כירה. שלש אבנים שחברן בטיט ועשאן שתי כירות וכו'.

33 א. אֵין כְּלִי חֶרֶס[2] מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתּוֹ.
34 וּמֵאֵימָתַי הוּא גָּמַר מְלַאכְתּוֹ? מִשֶּׁיְּצָרְפוּ[3] בַּכִּבְשָׁן[4].
35 הַתַּנּוּר - מִשֶּׁיַּסִּיקֶנּוּ[5] כְּדֵי לֶאֱפוֹת בּוֹ סֵפְגָנִין[6]. הַכִּירָה[7]
36 - מִשֶּׁיַּסִּיקֶנָּה כְּדֵי לְבַשֵּׁל עָלֶיהָ בֵּיצַת הַתַּרְנְגוֹלִין[8]
37 טְרוּפָה[9] וּנְתוּנָה בְּאִלְפָּס[10]. הַכֶּבֶשׁ[11]: אִם עֲשָׂאָהוּ

לַאֲפִיָּה - שִׁעוּרוֹ כְּתַנּוּר; עֲשָׂאָהוּ לְבִשּׁוּל - שִׁעוּרוֹ כְּכִירָה.

2) כלים פרק ד משנה ד. 3) כלי חרס עשויים מטיט ושרופים בכבשן, כדי לחזקם. השריפה בכבשן נקראת "צירוף". 4) ואף על פי שלא נגמרה עדיין כל מלאכתו, שהרי האומן משפשף ומחליק וגם מסיר את הבליטות שבשפת הכלי לפני שמוציאו למכירה. 5) מלמדנו, אף על פי שהצירוף מספיק בשאר כלי חרס - בתנור, כירה וכופח אינו מספיק. 6) ואינו צריך צירוף לפני ההיסק. 7) משמשת לבישול ויש בה מקום המעמיד שתי קדרות. 8) במשנה כתוב: "ביצה קלה שבביצים" ובגמרא שבת פ, ב פירשו שהכוונה לביצת תרנגולת שמתבשלת מהר. 9) מעורבבת. 10) מרוחה בשמן. 11) קטן מכירה ויש בו מקום לקדירה אחת בלבד.

ב. תַּנּוּר שֶׁהִתְחִיל לִבְנוֹתוֹ[12]: אִם הָיָה גָּדוֹל - מִשֶּׁיַּתְחִיל בּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים[13] וְיַסִּיקֶנּוּ מְקַבֵּל טֻמְאָה; וְאִם הָיָה קָטָן[14] - מִשֶּׁיַּתְחִיל בּוֹ טֶפַח[15] וְיַסִּיקֶנּוּ. הַכִּירָה - מִשֶּׁיַּתְחִיל בָּהּ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת וְיַסִּיקֶנָּה. הַכֵּפַח: אִם עֲשָׂאָהוּ לַאֲפִיָּה - הֲרֵי הוּא כְּתַנּוּר, וְאִם לְבַשֵּׁל - הֲרֵי הוּא כְּכִירָה.

12) התנורים שלהם תבניתם כקדירות גדולות עומדות על הקרקע ומחוברות לו בטיט. והתורה אמרה (ויקר יא, לה): "תנור וכיריים יותץ" ללמד שאף על פי שהם מחוברים בקרקע אינם בטלים לגבו ומקבלים טומאה (שבת קכה, א). 13) כשגבהו מגיע לשיעור זה דינו כתנור שלם אף על פי שבדעתו להוסיף עליו פי כמה. 14) במשנה אמרו חכמים: "אבל בקטן תחילתו בכל שהוא וכו'". ורבינו לא פירש שם ולא כאן, קטן מה הוא, והרי כל תנור לפני שנעשה גדול היה קטן ולמה הצריכו ארבעה טפחים? רש"י בחולין קכד, א מפרש תנור שעושים לתינוקות לשחק בו (הכוונה לאפות בו עוגות קטנות, שאם לא נעשה לאפייה אין עליו דין תנור). והר"ש כאן מפרש שתנורים קטנים נעשו בתבנית מיוחדת. 15) טפח = ארבע אצבעות, במשנה אמרו: "כל שהוא" ובחולין שם: "אמרו דבי רבי ינאי - טפח, שכן עושים תנורים בנות טפח".

ג. תַּנּוּר שֶׁהֵסַּק מֵאַחוֹרָיו[16] אוֹ שֶׁהֵסַּק מִבֵּית הָאֻמָּן[17] אוֹ שֶׁהֵסַּק שֶׁלֹּא לְדַעַת[18], הוֹאִיל וְהֵסַּק מִכָּל מָקוֹם - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה. מַעֲשֶׂה[19] שֶׁנָּפְלָה דְּלֶקֶת בְּתַנּוּר בִּכְפָר מִן הַכְּפָרִים, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי בֵּית דִּין וְאָמְרוּ: מְקַבֵּל טֻמְאָה.

16) לא הכניס אש בפנים אלא הדליק שלהבת סביבו מבחוץ. 17) ולא הוסק כדי לאפות בו. 18) בלי כוונה להסיקו. 19) זה מובא במשנתנו ומסתיים: "וטימאן רבן גמליאל". ורבינו סובר שלא חלקו עליו חבריו.

ד. תַּנּוּר שֶׁהִסִּיקוּ לִהְיוֹת צוֹלֶה בּוֹ[20] - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה. לְלַבֵּן בּוֹ אוּנִין שֶׁל פִּשְׁתָּן[21] - טָהוֹר; שֶׁאֵין זֶה עוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּגוּף הַתַּנּוּר[22].

20) ולא התכוון לאפייה. 21) אגודות פשתן מנופץ. הפשתן מראהו כהה ומתלבן בחום. 22) הפשתן אינו צריך לחומו של תנור, אלא לחום נמוך, ואם יתנוהו לתנור מוסק בלתי מצונן - יישרף.

ה. תַּנּוּר שֶׁחֲצָצוֹ[23] לִשְׁנַיִם וְהִסִּיק אֶחָד מֵחֲלָקָיו וְנִטְמָא בְּמַשְׁקִין[24] - הוּא טָמֵא וַחֲבֵרוֹ טָהוֹר[25]. נִטְמָא בְּשֶׁרֶץ וְכִיוֹצֵא בּוֹ מִטֻּמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה - הַכֹּל טָמֵא[26], וָעֲבֵי שֶׁבֵּינֵיהֶן[27] טָמֵא. הֵסִּקוּ שְׁנֵיהֶן וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶן בְּמַשְׁקִין בָּאֲוִיר - חוֹלְקִין אֶת עָבְיוֹ: הַמְשַׁמֵּשׁ לַטָּמֵא[28] - טָמֵא[29], לַטָּהוֹר - טָהוֹר[30]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁחֲצָצוֹ וְאַחַר כָּךְ הִסִּיקוֹ; אֲבָל הִסִּיקוֹ וְאַחַר כָּךְ חֲצָצוֹ[31], וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶן אֲפִלּוּ בְּמַשְׁקִין - נִטְמָא הַכֹּל[32].

23) חילקו במחיצה. 24) חכמים גזרו על משקין טמאים שיטמאו את הכלים. 25) מפני שלא נגמרה מלאכתו. 26) בטומאה דאורייתא גזרו חכמים טומאה גם על החלק שלא הוסק. 27) עובי המחיצה. 28) חצי העובי הפונה לצד החלק הטמא. 29) חלק זה של המחיצה נידון כדופן התנור הטמא (ראה כסף משנה). 30) למעלה בהסיק אחד מהם, כל המחיצה נגררת אחריו, מה שאין כן כאן. 31) ובשעה שנגמרה מלאכתו על ידי ההסקה היה כולו כלי אחד ומוכשר לקבל טומאה. 32) העמדת המחיצה אחר גמר מלאכה אינה מפקיעה תורת קבלת טומאה שירדה עליו בשעת גמר מלאכה.

ו. תַּנּוּר אוֹ כִּירָה שֶׁל אֶבֶן - טְהוֹרִין לְעוֹלָם[33]. וְשֶׁל מַתֶּכֶת - טְהוֹרִין מִשּׁוּם תַּנּוּר וְכִירַיִם[34], שֶׁנֶּאֱמַר: יֵתֵץ - אֵת שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְתִיצָה, וּמִטַּמְּאִין מִשּׁוּם כְּלֵי מַתָּכוֹת. כֵּיצַד? אֵין מִתְטַמְּאִין מֵאֲוִירָן וְלֹא בְּמִחֻבָּר לַקַּרְקַע כְּתַנּוּר וְכִירַיִם; וְאִם נָגְעָה בָּהֶן טֻמְאָה, אֲפִלּוּ מֵאַחוֹרֵיהֶן - מִתְטַמְּאִין כִּשְׁאָר כְּלֵי מַתָּכוֹת; וְאִם נִטְמְאוּ בְּמֵת - נַעֲשִׂין אַב טֻמְאָה[35] כִּשְׁאָר כְּלֵי מַתָּכוֹת; וְיֵשׁ לָהֶן טָהֳרָה בְּמִקְוֶה[36].

33) אינם מקבלים טומאה בכלל. נתבאר למעלה בפרק א הלכה ו, שכלי אבנים, כלי גללים וכלי אדמה (שלא הוסקו) אינם מתטמאים. 34) נתבאר למעלה בהלכה ב שתנור וכיריים הם מחוברים לקרקע וכל המחובר לקרקע אין זה מקבל טומאה, אלא שחידשה תורה ואמרה שתנור וכיריים הם יוצאים מן הכלל ומטמאין, אף על פי שהם מחוברים לקרקע, ומלמדנו רבינו, שתנור וכיריים האמורים בתורה לעניין טומאה הם כלי חרס, אבל בתנורי מתכת לא חידשה תורה דין מיוחד ודינם ככל כלי מתכת. 35) אבל תנור של חרס אינו נעשה אב הטומאה אפילו נגע במת, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה הלכה ו. 36) טבילתם במקווה שיש בה ארבעים סאה מטהרת אותם מטומאתם מה שאין כן בכלי חרס, שאמרה תורה (ויקרא יא, לג): "וכל כלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשברו".

ז. תַּנּוּר שֶׁל מַתֶּכֶת שֶׁנִּקַּב אוֹ נִפְגַּם[37] אוֹ נִסְדַּק וּסְתָמוֹ

בְּטִיט אוֹ שֶׁעָשָׂה לוֹ טְפֵלָה[38] שֶׁל טִיט אוֹ מוּסָף[39] שֶׁל טִיט - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא מִשּׁוּם תַּנּוּר[40]. וְכַמָּה יִהְיֶה בַּנֶּקֶב[41]? כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא בּוֹ הָאוּר[42]. וְכֵן בְּכִירָה. וְאִם עָשָׂה לַכִּירָה פִּטְפּוּטִים[43] שֶׁל טִיט - מִתְטַמְּאָה מִשּׁוּם כִּירָה. מֵרְחָהּ בְּטִיט[44], בֵּין מִבִּפְנִים בֵּין מִבַּחוּץ - עֲדַיִן אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[45].

37) שפתו נפגמה ואינו נוח לשימוש. 38) הדביק עליו טיט במקום הנקב או הסדק. [סתימה = הכנסת טיט בתוך הנקב והסדק. אבל מריחת טיט על הדופן במקום הסדק אינה נידונית כסתימה]. 39) הוסיף שכבת טיט על שפת התנור והגדיל את בית קיבולו. 40) מפני שהטיט תיקן את התנור או הגדילו הרי הוא נידון כתנור של טיט. והמדובר כשהסיק את התנור אחר הדבקת הטיט. 41) כדי שסתימתו בטיט תוריד על התנור תורת תנור וכיריים לעניין טומאה. 42) שהאש תצא דרכו וזה גורם להורדת חומו של התנור והסתימה של טיט שומרת על החום. [רבינו מדייק ואומר: "כמה יהיה בנקב" (וכן כתוב גם במשנה) ואינו שואל כמה יהיה בסדק. משינוי לשון זה למד בעל משנה אחרונה, שנסדק הכוונה לכל אורכו של התנור וסתם סדק - כל שהוא, ולפיכך לא שאלו על שיעורו]. 43) בליטות בשפת הכירה, כדי להעמיד עליהן את הקדירה. והמדובר בכירה שלימה. 44) המדובר בכירה שלימה. 45) כירה של מתכת כמות שהיא, חומה מספיק לבישול והמירוח אינו מוסיף תועלת ולפיכך דינה ככלי מתכת.

ח. תַּנּוּר[46] שֶׁאֵינוֹ מְחֻבָּר בָּאָרֶץ, אֲפִלּוּ תָּלוּי בְּצַוָּאר הַגָּמָל - הֲרֵי זֶה טָמֵא מִשּׁוּם תַּנּוּר[47]; שֶׁנֶּאֱמַר: טְמֵאִים הֵם - בְּכָל מָקוֹם.

46) של חרס. 47) אף על פי שהוא פתוח מלמטה ובמצב זה אי אפשר לאפות בו, פסק כרבנן במשנה כלים פרק ה ו ולפי המסקנה של עולא בשבת קכה, א, שאפילו אם לא הוסק מעולם כשהוא עומד על הקרקע - הוא מקבל טומאה אחר היסק בכל מקום שהוא, ודבר זה הוא גזירת הכתוב.

ט. כּוּר שֶׁל צוֹרְפֵי מַתְּכוֹת[48] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית שְׁפִיתָה[49] - מִתְטַמֵּא כְּכִירָה[50]. וְכֵן שֶׁל עוֹשֵׂי זְכוּכִית, אִם יֵשׁ בּוֹ בֵּית שְׁפִיתָה - מְקַבֵּל טֻמְאָה.

48) הצורפים מתיכים את המתכות בחפירה בקרקע ששוליה ודפנותיה טוחים בטיט, חפירה זו נקראת "כור". 49) שקע בדופן הכור, כדי להעמיד בו קדירה ולבשל מה שבתוכה (העמדת קדירה על כירה לצורך בישול נקראה "שפיתה", מלשון המקרא (מלכים־ב ד, לח): "שפות הסיר הגדולה"). 50) השימוש להתכת מתכת אינו מוריד עליו תורת תנור וכיריים, אבל השקע לצורך בישול עושה אותו כירה. והמדובר כשהטיט המרוח על דפנות החפירה יכול לעמוד בפני עצמו, כי החפירה כשהיא לעצמה אינה מקבלת טומאה אלא הטיט ואם אינו יכול לעמוד בפני עצמו הוא בטל לגבי קרקע. ראה שם פרק ה משנה י בדין תנור של בית דינאי. בתוספתא כלים בבא קמא פרק ו הלכה ט אמרו: "ואינו טמא אלא המשמש את הצורך". פירוש, בית השפיתה בלבד מקבל טומאה והחפירה עצמה טהורה.

י. כִּבְשָׁן שֶׁל סַיָּדִין[51] וְשֶׁל זוּגְגִין[52] וְשֶׁל יוֹצְרִין[53] - טְהוֹרִין[54]. הַפּוּרְנָה[55], אִם יֵשׁ לָהּ דֹּפֶן[56] - מִתְטַמְּאָה[57].

51) ששורפים בו אבנים לסיד. 52) עושי כלי זכוכית או זגוגיות שקופות לחלונות. ["עושי זכוכית" שבהלכה הקודמת הם המתיכים את החומרים הגלמיים שמהם עושים זכוכית, היינו החול וחמרי העזר. התכה ראשונה זו נעשית בכור מוטח בטיט, והיא מפרידה את העפר ושאר הפסולת ונשאר גוש זכוכית נקי, והזוגגים מרככים הגוש הזה בחום גבוה עד שהוא נעשה נוח לטיפול הרצוי. חימום שני זה עושים בתנור בלתי מוטח. 53) עושי כלי חרס. 54) מפני שאינם טוחים בטיט. 55) תנור שפתחו בצידו, כמו תנורים שלנו ומדביקים את הפת ומעמידים את הקדירות על הקרקע. [בתנורים וכירות שבתקופת התלמוד היו מדביקים את הפת על דפנותיהם ושופתים את הקדירות למעלה על פיהם או על בליטות מיוחדות לכך]. 56) במשנה: "לבזבז", ומפרש רבינו דופן עבה עומד על השוליים או על גגה של הפורנא ועל דופן זה מעמידים קדירות ומדביקים פת. 57) בתוספתא שם אמרו שפורנא טהורה "מפני שלא נעשית אלא לשמש עם הקרקע. רבי מאיר אומר בשם רבן גמליאל: אם יש לה ליזבז (לבזבז = מסגרת - דופן נמוך) טמאה".פירוש פורנא בלי לבזבז טהורה, מפני שמשתמשים בשוליה היינו בקרקע ולא בפורנא עצמה, ואומר רבי מאיר, שאם יש לה דופן ואפשר להעמיד עליו את הקדירות ואת הפת מבלי להשתמש בקרקע - טמא. ומפני שאין חולק על דבריו פסק רבינו כמותו.

יא. אֲבָנִים שֶׁחִבְּרָן זוֹ לָזוֹ וַעֲשָׂאָן תַּנּוּר: אִם עָשָׂה לוֹ טְפֵלָה[58] מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ - הֲרֵי זֶה כְּתַנּוּר לְכָל דָּבָר וּמִתְטַמֵּא מֵאֲוִירוֹ[59]; וְאִם טְפָלוֹ מִבַּחוּץ בִּלְבַד - מִתְטַמֵּא בְּמַגָּעוֹ[60] וְלֹא בָּאֲוִיר[61]. חִבֵּר אֲבָנִים לְתַנּוּר וְלֹא חִבְּרָן זוֹ לָזוֹ - מִתְטַמְּאוֹת עִם הַתַּנּוּר[62]. חִבְּרָן זוֹ לָזוֹ וְלֹא חִבְּרָן לַתַּנּוּר - הֲרֵי הֵן כִּטְיָרָה. חָפַר בָּאָרֶץ וְעָשָׂה טִירָה - טָהוֹר[63]. וְטִירַת הַכִּירָה[64] - טָהוֹר[65].

58) של טיט. 59) למעלה בהלכה ו למדנו: "תנור או כירה של אבן טהורין לעולם" ומלמדנו כאן שהטפילה של טיט מורידה עליו תורת תנור של חרס. 60) אם נגע שרץ בפנים התנור - נטמא. 61) נתבאר כבר כמה פעמים, שכלי חרס מטמא מאווירו, פירוש, אם נכנסה טומאה לאוויר הכלי נטמא, אף על פי שלא נגעה בדופנותיו, אולם תנור של אבנים שטחוהו מבחוץ בטיט אינו מקבל טומאה עד שתיגע הטומאה בכלי עצמו. דין דומה לזה מצאנו במשנה כלים פרק ה, ג גבי בית הפך ובית התבלין ובית הנר שבכירה. ובשבת מח, ב נימקוהו, מפני שמן התורה אינם חיבור לטומאה אלא מגזירת חכמים, הקילו בטומאתם לשם היכר, כדי שלא יטעו וישרפו תרומה וקדשים שיתטמאו בטומאה זו. ואותו הנימוק כוחו יפה גם בנידון כאן. 62) אם נטמא

התנור - נטמאו גם האבנים ואף על פי שכלי אבנים אינם מקבלים טומאה כלל (ראה למעלה הלכה ו). והטעם, מפני שהן כיד לתנור שהרי משתמשים בהן לטלטול התנור. 63) אינה מקבלת טומאה. קרקע אינו מתטמא אפילו כשהוא משמש את הכלים. 64) שם. במשנה כלים פרק ה ג כתוב: "עטרת הכירה". ונראה שעטרת כירה וטירת כירה אחת הן (ר"ש) היינו בניין קטן על ראש הכירה להעמיד בתוכו את הקדירות, כדי שלא יצטנן התבשיל אחר הסרתן מן האש. לבניין זה קראו "עטרה", מפני שהוא מעוגל ונתון בראש הכירה (רבינו בפירושו). וטירת התנור בנוייה בצידו של התנור. 65) מפני שאין דרכם של בני אדם לעשות טירה לכירה או מפני שאינה צורך בישולו מה שאין כן בתנור שאופים בו פת ואחר הרדייה מניחים אותה בטירה. והמדובר, כשאינה מחוברת לכירה.

1 **יב. שְׁתֵּי חָבִיּוֹת וּשְׁנֵי[66] אִלְפָּסִין[67] שֶׁעֲשָׂאָן כִּירָה[68] -**
2 **מִתְטַמְּאִין בָּאֲוִיר[69] וּבְמַגָּע[70]. וְתוֹכָן שֶׁל חָבִיּוֹת[71] -**
3 **טָהוֹר[72]. וְעֲבִי הֶחָבִיּוֹת[73] חוֹלְקִין אוֹתוֹ: הַמְשַׁמֵּשׁ אֶת**
4 **הַכִּירָה - טָמֵא, וְהַמְשַׁמֵּשׁ אֶת תּוֹךְ הֶחָבִית - טָהוֹר.**

66) פירוש או שני. 67) קערות גדולות. 68) העמידן זו לא רחוק מזו והדליק אש ביניהן ואת הקדירות השעין על דפנות החביות או האילפסים. 69) אם נכנסה טומאה לאוויר שבין החביות - נטמאו האוכלים הנמצאים שם. 70) אינו צריך להשמיענו טומאת מגע, שהרי אין מגע בתוך הכלי בלי כניסה לאוויר, ומגע בגבו אינו מטמא כלי חרס, אלא מפני שלמדנו כמה הלכות שנאמר בהן: "במגע ולא באוויר", כתב כאן "במגע ובאוויר". 71) שלא נכנסה שם הטומאה. 72) מפני שצידם הפנימי של החביות הוא גב התנור וכלי חרס אינו מטמא מגבו. 73) עובי הדפנות.

5 **יג. הָעוֹשֶׂה שְׁלֹשָׁה פִּטְפּוּטִין[74] בָּאָרֶץ[75] וְחִבְּרָן בְּטִיט**
6 **לִהְיוֹת שׁוֹפֶת עֲלֵיהֶן אֶת הַקִּדְרָה - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה**
7 **מִשּׁוּם כִּירָה. קָבַע שְׁלֹשָׁה מַסְמְרִין[76] בָּאָרֶץ לִהְיוֹת**
8 **שׁוֹפֶת עֲלֵיהֶן אֶת הַקִּדְרָה, אַף עַל פִּי שֶׁעֲשָׂה בְּרֹאשָׁן**
9 **מָקוֹם בְּטִיט שֶׁתִּשֵּׁב הַקִּדְרָה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[77]**
10 **כְּכִירָה שֶׁל מַתֶּכֶת[78]. וְכֵן אֲבָנִים שֶׁלֹּא מֵרְחָם בְּטִיט**
11 **שֶׁהוּא שׁוֹפֶת עֲלֵיהֶן - אֵינָן מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה, כְּאִלּוּ**
12 **הִיא כִּירָה שֶׁל אֶבֶן.**

74) כעין רגליים. 75) העמידם על הארץ בצורת סגול. 76) של מתכת. 77) אינה מקבלת טומאה. 78) שהמסמרות הם עיקר הכלי.

13 **יד. הָעוֹשֶׂה שְׁתֵּי אֲבָנִים כִּירָה וְחִבְּרָן[79] בְּטִיט -**
14 **מִתְטַמְּאָה. חִבֵּר אֶת הָאַחַת בְּטִיט וְהַשְּׁנִיָּה לֹא חִבְּרָהּ**
15 **- אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה.**

79) לקרקע. [ויש מפרשים חיברן זו לזו בראשן]. פטפוטים שהם קטנים אין על שניים תורת כירה, אלא על שלושה, אבל אבנים שהן רחבות, מספיקות שתיים.

16 **טו. הָאֶבֶן שֶׁהוּא שׁוֹפֶת עָלֶיהָ[80] וְעַל הַתַּנּוּר[81], עָלֶיהָ**
17 **וְעַל הַכִּירָה, עָלֶיהָ וְעַל הַכַּפָּח - טְמֵאָה[82]. עָלֶיהָ וְעַל**
18 **הַכֹּתֶל[83], עָלֶיהָ וְעַל הַסֶּלַע[84] - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה[85].**

80) המדובר באבן המחוברת בטיט. 81) האבן מרוחקת קצת מן התנור והקדירה עומדת על שניהם. 82) כמו שתי אבנים שחיברן בטיט שבהלכה הקודמת. משמיענו שלא תטעה לומר שדווקא שתי אבנים מצטרפות להיות כירה, אבל אבן אינה מצטרפת לכירה הקיימת כבר. 83) הבעיר אש בין הכותל והאבן והושיב את הקדירה על האבן כשהיא שעונה על הכותל. 84) אבן קבועה במקומה מתחילת בריאתה. 85) בתורה (ויקרא יא, לד) כתוב: "תנור וכיריים יותץ" ודרשו בתורת כהנים: "את שיש לו נתיצה - יש לו טומאה, את שאין לו נתיצה - אין לו טומאה", ובכותל וסלע אין דין נתיצה.

19 **טז. כִּירַת הַטַּבָּחִים[86], שֶׁהוּא נוֹתֵן אֶבֶן בְּצַד אֶבֶן**
20 **וְכֻלָּן מְחֻבָּרוֹת בְּטִיט, נִטְמֶאת אַחַת מֵהֶן - לֹא נִטְמְאוּ**
21 **כֻּלָּן[87].**

86) מוכרי בשר מבושל, ודרכם לחבר לקרקע הרבה אבנים מרוחקות קצת זו מזו ומעמידים כל קדירה על שתי אבנים. 87) וזה דומה לטבלא שקערות דבוקות בה.

22 **יז. שָׁלֹשׁ אֲבָנִים שֶׁחִבְּרָן בְּטִיט וַעֲשָׂאָן שְׁתֵּי כִּירוֹת[88],**
23 **בֵּין שֶׁחִבְּרָן זוֹ לָזוֹ וְלֹא חִבְּרָן לַקַּרְקַע בֵּין שֶׁחִבְּרָן**
24 **בַּקַּרְקַע וְלֹא חִבְּרָן זוֹ לָזוֹ, אִם נִטְמֶאת אַחַת מִשְּׁתֵּי**
25 **הַכִּירוֹת[89] - הָאֶבֶן הָאֶמְצָעִית, הַמְשַׁמֵּשׁ מִמֶּנָּה לַכִּירָה**
26 **הַטְּמֵאָה[90] טָמֵא, וְהַמְשַׁמֵּשׁ מִמֶּנָּה לַכִּירָה הַטְּהוֹרָה**
27 **טָהוֹר. נִטְלָה הָאֶבֶן הַחִיצוֹנָה שֶׁל כִּירָה הַטְּהוֹרָה -**
28 **הָחֵלְטָה הָאֶמְצָעִית כֻּלָּה לְטֻמְאָה[91]. נִטְלָה הַחִיצוֹנָה**
29 **שֶׁל כִּירָה הַטְּמֵאָה - טָהֲרָה הָאֶבֶן הָאֶמְצָעִית כֻּלָּהּ[92].**
30 **נִטְמְאוּ שְׁתֵּי הַחִיצוֹנוֹת: אִם הָיְתָה הָאֶבֶן הָאֶמְצָעִית**
31 **גְּדוֹלָה - נוֹתֵן מִמֶּנָּה לְכִירָה זוֹ כְּדֵי שְׁפִיתָה[93] מִצִּדָּהּ**
32 **וְלַכִּירָה הַשְּׁנִיָּה כְּדֵי שְׁפִיתָה מִכָּאן[94], וְהַשְּׁאָר[95] טָהוֹר;**
33 **וְאִם הָיְתָה קְטַנָּה[96] - הַכֹּל טָמֵא. נִטְלָה הָאֶמְצָעִית:**
34 **אִם יָכוֹל לִשְׁפּוֹת עַל שְׁתַּיִם חִיצוֹנוֹת יוֹרָה גְּדוֹלָה - הֲרֵי**
35 **הִיא טְמֵאָה; הָיוּ מְרֻחָקִין יָתֵר מִזֶּה[97] - טְהוֹרָה. הֶחֱזִיר**
36 **אֶת הָאֶמְצָעִית[98] - הֲרֵי הַכֹּל טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה[99]. מֻרְחָה**
37 **בְּטִיט - מְקַבֵּל טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא[100]. וְהוּא**
38 **שֶׁיִּסִּיקֶנָּה לְכָל אַחַת מֵהֶן כְּדֵי לְבַשֵּׁל עָלֶיהָ אֶת**
39 **הַבֵּיצָה[101].**

88) כל ריווח שבין אבן לאבן ככירה, שהרי אפשר לשפות שם קדירה. 89) כגון שנכנס שרץ לאווירה. 90) חצי עובייה, כלמעלה הלכה י"ב בדין עובי החבית. 91) כל זמן שהאבן החיצונה הטהורה במקומה הרי האמצעית משמשת גם את הכירה הטהורה אבל כשניטלת החיצונה שייכת כל האמצעית לכירה הטמאה. 92) כי היא משמשת את הטהורה בלבד. 93) מקום להעמיד שם קדירה. 94) מצידה השני, ושתי כדי שפיתה אלו טמאות. 95) החלק שנשאר באמצע בין שני מקומות שפיתה. 96) ואין בה כשתי שפיתות ועוד. 97) ואי אפשר להשעין

את היורה על שתיהן. 98) למקומה בין שתי החיצוניות. 99) הכירות נתפרקו ופקעה טומאתן, והחזרת האבן למקומה אינה מביאה טומאה. 100) ככירה חדשה. 101) נתבאר למעלה בהלכה א, שכירה אינה מקבלת טומאה עד שיסיקנה כדי שיעור זה, ומכיוון שזו נידונית ככירה חדשה - צריכה היסק בשיעור הקבוע לכירות חדשות.

יח. שְׁתֵּי אֲבָנִים שֶׁעֲשָׂאָן כִּירָה וְנִטְמָאת, וְסָמַךְ לְאֶבֶן זוֹ מִמֶּנָּה[102] אֶבֶן אַחַת מִכָּאן וְלָזוֹ אֶבֶן אַחַת מִכָּאן[103] - הֲרֵי חֲצִי כָּל אֶבֶן מִשְּׁתֵּי אַבְנֵי הַכִּירָה הָרִאשׁוֹנָה[104] טָמֵא, וַחֲצִי הָאֶבֶן טָהוֹר[105]. נִטְלוּ הַשְּׁתַּיִם הַטְּהוֹרוֹת שֶׁסָּמַךְ - חָזְרוּ הַשְּׁתַּיִם שֶׁל כִּירָה לְטֻמְאָתָן[106].

102) מן הכירה. 103) ומירחן בטיט ויש כאן שלוש כירות - האמצעית טמאה ושתי החיצונות טהורות. 104) חצייה החיצון. 105) מפני שהחצאים החיצוניים משמשים כירות טהורות והרי זה דומה לדין האמצעית שלמעלה בהלכה יז. 106) ואין זה דומה לדין החזיר את האמצעית שבסוף ההלכה הקודמת שהכול טהור כשהיה, מפני שכאן לא נותצה הכירה הטמאה, ואפילו לפני שניטלו האבנים החיצוניות לא פקעה הטומאה לגמרי מן האבנים הפנימיות, שהרי חציין נשארו טמאות, ולפיכך עכשיו, כשהן משמשות רק את הכירה הטמאה בלבד, חלה טומאה על כולן, אבל בדין שלוש אבנים הרי נותצה הכירה והכול נטהר, ומהיכן תבוא טומאה לאבנים אחרי החזרתן?

יט. דּוּכָן שֶׁל חֶרֶס[107] שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית קִבּוּל הַקְּדֵרוֹת[108] וְהָרֶמֶץ[109] נָתוּן בְּתוֹכוֹ - טָהוֹר מִשּׁוּם כִּירָה[110] וְטָמֵא מִשּׁוּם כְּלִי קִבּוּל. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה מְחֻבָּר בָּאָרֶץ - טָהוֹר כִּשְׁאָר הַכֵּלִים[111], וְאִם נִקַּב - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כִּכְלִי קִבּוּל[112]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּכִירָה. הַצְּדָדִין שֶׁלּוֹ, הַנּוֹגְעַ בָּהֶן[113] - אֵינוֹ טָמֵא מִשּׁוּם כִּירָה[114]. הָרַחַב שֶׁלּוֹ[115] שֶׁיּוֹשְׁבִין עָלָיו בִּשְׁעַת בִּשּׁוּל - מִתְטַמֵּא אִם נִטְמָא הַדּוּכָן. וְכֵן הַכּוֹפֶה[116] אֶת הַסַּל[117] וּבָנָה כִּירָה עַל גַּבָּהּ[118] - הֲרֵי זוֹ[119] טְמֵאָה מִשּׁוּם כְּלִי עֵץ[120], לֹא מִשּׁוּם כִּירָה. לְפִיכָךְ אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה מֵאֲוִירָהּ כְּכִירָה.

107) "היו עושים מחרס תמונת מרובע ארוך, לא אורך ורוחב וגובה (פירוש, יש לו דפנות וגג), והוא חלול מתוכו ושטחו העליון נקוב נקבים עגולים אחד לפני השני וימלא מתוכו באפר החם וירכיב כלים בראשה (פירוש, יעמיד כלים על גבי הנקבים שבגגו) וייקרא דכון, ודכון ודוכן אחת הן". שלדוכן שלושה דפנות ומעמידים אותו ליד הכירה באופן, שדופן הכירה משמש לו דופן רביעי. 108) מעמידים את הקדירות בנקבים שבגגו, כדי שיישמר חומן. 109) אפר חם שמעורבות בו קצת גחלים לוחשות. 110) אינו נידון ככירה לעניין קבלת טומאה. 111) חידוש הוא שחידשה תורה בתנור וכיריים, שייטמאו אף על פי שהם מחוברים לקרקע, מה שאין כן בשאר כלים. 112) שאם ניקב כשיעור הקבוע אינו מקבל טומאה, אבל כירה נקובה מקבלת טומאה. 113) אם נגעה טומאה בהם. 114) אלא משום כלי קיבול כשאינו מחובר לקרקע. 115) של הדוכן, שטח יותר רחב ממנו מחובר אליו וישבו בו בעת הבישול. 116) הופכו על פניו ושוליו למעלה. 117) קלוע מענפי עצים ודינו ככלי עץ. 118) במשנה: "על גביו". רצוי לגרוס גם כאן כן. 119) הכוונה לסל, ולכן יש לתקן ולכתוב "הרי זה" (משנה אחרונה). 120) אם נגעה בו טומאה ואין אנו אומרים שהסל בטל לגבי כירה, אבל הכירה עצמה מיטמאה משום כירה אם נכנסה טומאה לתוכה (משנה אחרונה). כי אין כל נימוק לדבר, שתיבטל לגבי הסל.

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שתנור גדול שיריו ארבעה טפחים והקטן שיריו רובו. הכופח שעשאו לאפייה או לבישול. תנור שנטמא ולא רצה לכתתו כיצד מטהרים אותו. תנור שנידה וטהורה אופות והוא טהור. תנור שבא מחותך מבית האומן ויורת הערביים. המביא שברי חרס ודבקם זה בזה. והדבר שראוי לחבר הסדקים. תנור שנתן בו עפר עד חציו וכירה שנחלקה לאורכה או לרוחבה. הקלתות של בעלי בתים שנפחתו קרקעותיהן.

א. תַּנּוּר[2] גָּדוֹל - שִׁיָּרָיו אַרְבָּעָה טְפָחִים, וְהַקָּטָן - שִׁיָּרָיו רֻבּוֹ. כֵּיצַד? אִם נִשְׁאַר[3] בַּגָּדוֹל אַרְבָּעָה[4] וּבַקָּטָן[5] רֻבּוֹ - מְקַבֵּל טֻמְאָה[6]; פָּחוֹת מִכָּאן - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. וְכֵן אִם נִטְמָא וְנִתָּצוֹ עַד שֶׁשִּׁיֵּר בּוֹ פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה בַּגָּדוֹל אוֹ פָּחוֹת מֵרֹב בַּקָּטָן - טָהוֹר[7]. נִשְׁאַר בּוֹ אַרְבָּעָה אוֹ רֹב בַּקָּטָן - עֲדַיִן הוּא בְּטֻמְאָתוֹ. וְהַכִּירָה[8] - שִׁיָּרֶיהָ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[9]. הַכֵּפָּה שֶׁעֲשָׂאָהוּ לַאֲפִיָּה - שִׁעוּרוֹ כְּתַנּוּר; לְבִשּׁוּל - שִׁעוּרוֹ כְּכִירָה[10].

2) כלים פ"ה מ"א. 3) נראה שצ"ל "נשבר ונשאר". 4) בגבהו. 5) ראה למעלה פט"ו ה"ב. 6) מפני שראוי הוא עדיין למלאכתו. 7) שבירה כזו מועילה לא רק למנוע קבלת טומאה, אלא גם להפקיע טומאה. 8) שם מ"ב. 9) תנור שמלאכתו לאפיית לחם, אינו ראוי למלאכתו בפחות מארבעה טפחים. אבל כירה, שמשתמשים בה לבישול, מספיק גובה של שלוש אצבעות. 10) ראה פט"ו ה"ב.

ב. תַּנּוּר שֶׁנִּטְמָא[11] וְלֹא רָצָה לְכַתְּתוֹ[12], כֵּיצַד מְטַהֲרִין אוֹתוֹ? חוֹלְקוֹ[13] לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, וְגוֹרֵר[14] אֶת הַטְּפֵלָה[15] שֶׁעַל הַחֲרָסִים, עַד שֶׁנִּמְצָא כָּל חֶרֶס מֵהֶן עוֹמֵד עַל הָאָרֶץ בְּלֹא טִיט עַל גַּבָּיו[16]. חִלְקוֹ לִשְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן - הַגָּדוֹל טָמֵא[17] וְהַקָּטָן טָהוֹר. חִלְקוֹ לִשְׁנַיִם בְּשָׁוֶה - כָּל אֶחָד מֵהֶן טָמֵא[18], לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְכַוֵּן[19]. אֲבָל טַבְלָא שֶׁל חֶרֶס שֶׁיֵּשׁ לָהּ דֹּפֶן שֶׁנֶּחְלְקָה לִשְׁנַיִם - טְהוֹרָה[20]. וְאִם הָיָה אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן - הַגָּדוֹל טָמֵא.

11) שם מ"ז. 12) לשברו לרסיסים. 13) מלמעלה למטה. 14) צ"ל וגורד. 15) שכבת טיט שמירחה על התנור מבחוץ, אחר צירופו בכבשן ולפני היסקו לאפייה. 16) נראה שהכוונה לטפילה שבמקום החתכים, שאם לא הסירה הרי הטפילה של טיט שלימה, ומיטמאה כשהיא

יכולה לעמוד בפני עצמה, אבל אם חתך גם את הטפילה לשלושה חלקים - הכל טהור, כי שכבת הטיט אינה עדיפה מהתנור עצמו. 17) מפני שהוא רוב הכלי. 18) 'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"י ה"ג. 19) לחלק לשני חלקים שווים בהחלט (בלשון הגמרא: "אי אפשר לצמצם"). 20) מחלוקת רבן גמליאל וחכמים במשנה כלים פי"ב, ופסק כרבים. במשנה כתוב סתם "טבלא", ורבינו מפרש שהמדובר בטבלא של חרס, ולא ביאר טעמו של ההבדל בין תנור לטבלא (ראה השלמות). [ב'תוספות יום טוב' שם מצדד לומר, שטבלא קל יותר לחלק בצמצום. אולם דבריו מנוגדים למה שאמרו (בכורות יז, ב) "שאני כלי חרס, הואיל ויש בו גומות". פירוש, מקום החתך אינו חלק כמו בכלי עץ או מתכת, אלא יש בו בליטות ושקיעות, ולפיכך אי אפשר לצמצם, והרי גם בטבלא שבורה יש שקיעות ובליטות. ובתפארת ישראל מפרש, שטבלא שנחלקה טומאתה מדרבנן, אין לה לבזבז מכל צידיה, ומפני שאי־אפשר לצמצם יש להסתפק בכל חלק, שמא הוא הגדול, וספק טומאה דרבנן - טהור.

1 **ג. תַּנּוּר[21] שֶׁחִלְּקוֹ[22] לִשְׁלֹשָׁה וְאֶחָד גָּדוֹל כִּשְׁנַיִם -**
2 **הַגָּדוֹל טָמֵא[23], וְהַשְּׁנַיִם הַקְּטַנִּים טְהוֹרִין. חָתְכוֹ**
3 **חֲלִיּוֹת[24] לְרָחְבּוֹ[25], אִם הָיָה גֹּבַהּ כָּל חֲלִיָּא וְחֲלִיָּא**
4 **פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה טְפָחִים - טָהוֹר[26]. חָזַר וְסִדֵּר הַחֲלִיּוֹת**
5 **זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ וְהִמְרִיחַ עֲלֵיהֶם בְּטִיט וְהֶחֱזִירוֹ תַּנּוּר**
6 **כְּשֶׁהָיָה - הֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה תַּנּוּר אַחֵר[27], וְאֵינוֹ**
7 **מְקַבֵּל טֻמְאָה אֶלָּא מִכָּאן וּלְהַבָּא[28]. וְהוּא שֶׁיַּסִּיקֶנּוּ**
8 **כְּדֵי לֶאֱפוֹת בּוֹ סֵפְגָנִין אַחַר שֶׁמֵּרְחוֹ[29]. הִרְחִיק מִמֶּנּוּ**
9 **אֶת הַטְּפֵלָה[30] וְנָתַן חוֹל אוֹ צְרוֹרוֹת בֵּין הַחֲלִיּוֹת וּבֵין**
10 **הַטְּפֵלָה[31] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה לְעוֹלָם[32]. וְזֶהוּ**
11 **שֶׁאָמְרוּ: הַנִּדָּה וְהַטְּהוֹרָה אוֹפוֹת בּוֹ וְהוּא טָהוֹר.**
12 **הָיְתָה בּוֹ[33] חֲלִיָּא אַחַת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אַרְבָּעָה טְפָחִים -**
13 **הִיא מִתְטַמְּאָה בְּמַגָּע וְלֹא מִתְטַמְּאָה בָּאֲוִיר[34], וּשְׁאָר**
14 **הַחֲלִיּוֹת טְהוֹרוֹת.**

21) טמא. 22) כלים פ"ה מ"ז. 23) ודווקא אם הוא גדול כשניים האחרים, אבל אם השניים ביחד גדולים יותר - גם הגדול טהור. 24) שם מ"ח. 25) ויש כאן כמה תנורים נמוכים. 26) נתבאר בהלכה א, ששיירי תנור גדול טהורים אם הם פחותים מארבעה טפחים. 27) דינו כתנור חדש לגמרי, כי התנור הראשון בטל מתורת כלי. 28) אבל הטומאה הראשונה פקעה ואינה חוזרת. 29) בהתאם להאמור למעלה בהלכה א גבי תנור חדש. 30) את הטיט. לא מרח את הטיט על דופן התנור עצמו, אלא עשה תבנית תנור מטיט סביב התנור החתוך, ואויר מפסיק בין התנור הישן ובין הטיט. 31) ומילא את הרווח שביניהם, ומתוך כך נתחברו לכלי אחד. 32) מפני שהחוליות לא נתחברו בטיט. 33) תוספתא שם ב"ק פ"ד ה"ח. 34) גירסת הגר"א שם "מטמאית במגע ובאוויר", וכן גורס בעל 'סדרי טהרות'. אולם רבינו - כנראה - גורס כמו שכתב כאן, ולא נתברר למה אינה מיטמאית באוויר כשיש בה בעצמה שיעור תנור גדול. [ראה ר"ש במשנתנו, שתמה גם כן, ושאל מה בין מגע לאוויר, ולא מצא יישוב].

15 **ד. תַּנּוּר[35] שֶׁבָּא מְחֻתָּךְ[36] מִבֵּית הָאֻמָּן וְעָשָׂה לוֹ**
16 **סְמוֹכִין[37] שֶׁמְּקַבְּצִין אוֹתוֹ לִהְיוֹת כְּאֶחָד וּנְתָנָם עָלָיו**
17 **וְהוּא טָהוֹר[38] וְנִטְמָא[39] - כְּשֶׁיָּסִיר אֶת הַסּוֹמְכִין אוֹתוֹ**
18 **יִטְהַר[40]. וַאֲפִלּוּ הֶחֱזִירָן - הֲרֵי הוּא טָהוֹר[41]. מֵרְחוֹ**
19 **בְּטִיט - מְקַבֵּל טֻמְאָה לְהַבָּא. וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַסִּיקוֹ,**
20 **שֶׁכְּבָר הֻסַּק[42].**

35) משנה שם פ"ה, ט. 36) לארכו. 37) חישוקים כמו אלה שמחברים את דפי חביות של עץ. 38) התנור עודנו טהור, אפילו אם נגעו חלקיו בטומאה לפני שנתן עליהם את החישוקים. 39) מפני שהאומן עשהו מתחילה לשם כך שיחברוהו בחישוקים, הרי זה מקבל טומאה אף־על־פי שלא מירחו בטיט. אבל תנור שנעשה מחתיכה אחת, ובעל הבית חתכו לארכו, אינו מקבל טומאה עד שימרח את חלקיו בטיט, כמבואר בהלכה ג. 40) הסרת החישוקים היא נתיצת התנור. 41) לא חזרה טומאתו, ולא עוד אלא שאינו מקבל טומאה מכאן ולהבא שימרחנו בטיט, כי החישוקים מועילים לדונו כתנור שלם בפעם הראשונה בלבד כשבאו מבית האומן. אבל אחר שהסירם ונותץ התנור, הרי הוא כתנור שחילקו בעל הבית, שנתבאר דינו בהלכה ג. 42) ואינו דומה לחילקו בעל הבית ומירחהו בטיט, שאמרנו בה"ג שצריך היסק חדש. והטעם, מפני שהוסק ע"י האומן כשהוא עשוי דפים דפים ולא נשתנה כלום בגופם.

21 **ה. תַּנּוּר שֶׁחִתְּכוֹ[43] חֲלִיּוֹת וְנָתַן חוֹל בֵּין חֲלִיָּא לְחֲלִיָּא**
22 **וְטָח בְּטִיט עַל הַכֹּל מִבַּחוּץ - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל**
23 **טֻמְאָה[44].**

43) שם משנה י. 44) אפילו נחתך לרחבו, וכל החוליות פחותות מארבעה טפחים. במשנה חולק ר' אליעזר ומטהר מפני שהחול מפסיק בין החוליות, אין המירוח מועיל. [בבבא מציעא נט, א מסופר באריכות על המחלוקת העצומה שפרצה בבית־המדרש בבעיא זו, שתוצאותיה היו חמורות מאוד.

24 **ו. יוֹרַת הָעַרְבִּים[45], שֶׁהוּא חוֹפֵר בָּאָרֶץ וְטָח**
25 **בְּטִיט[46]: אִם יָכוֹל הַטִּיט לַעֲמֹד בִּפְנֵי עַצְמוֹ - מְקַבֵּל**
26 **טֻמְאָה[47], וְאִם לָאו - טָהוֹר[48].**

45) שם. 46) את כותלי הבור. 47) אם נגעה טומאה בטיט. 48) חפירה באדמה אינה מקבלת טומאה.

27 **ז. הַמַּבִּיא[49] שִׁבְרֵי חֶרֶס וְדִבְּקָן זֶה בָּזֶה וַעֲשָׂאָן תַּנּוּר,**
28 **וְעָשָׂה לוֹ טְפֵלָה מִבַּיִת וּמִבַּחוּץ וְהִסִּיקוֹ - הֲרֵי זֶה**
29 **מְקַבֵּל טֻמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן**
30 **כַּשִּׁעוּר[50].**

49) תוספתא שם פ"ג ה"א. 50) למעלה, בהלכה ג למדנו, שאם חילק תנור לכמה חלקים, ולאחר מכאן דיבק את אותם

החלקים עצמם ומירחם בטיט - מקבלים טומאה. וכאן מוסיף רבינו ומשמיענו, שאפילו נטל שברי חרס שלא היו מחוברים מעולם ודיבקם ומירחם - דינם כתנור שלם.

ח. פִּטָּס[51] שֶׁקִּרְזְלוֹ[52] וַעֲשָׂאָהוּ תַּנּוּר וְעָשָׂה לוֹ טְפֵלָה מִחוּץ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּקַבֵּל עַל דָּפְנוֹתָיו כַּשְּׁעוּר[53] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; שֶׁכְּלִי חֶרֶס שֶׁטָּהַר[54] - אֵין לוֹ טֻמְאָה לְעוֹלָם, אֶלָּא אִם כֵּן עֲשָׂאָהוּ תַּנּוּר וְעָשָׂה לוֹ טְפֵלָה[55] מִבַּיִת וּמִבַּחוּץ[56].

51) חבית גדולה של חרס (שם פ"ד ה"ח). 52) שברו (הגר"א), פירוש, חתך את השוליים ואת הגג. פיטס כמו שהוא, אינו מתאים לאפיה אלא אם שבר השוליים והגג. 53) דפנות הפיטס הם שקערורים מבפנים, ואפשר להכניס בהם משקין כשיעור האמור לקמן בפי"ח הי"ג. 54) שהיה ראוי לקבל טומאה, ונשבר ונעשה בלתי ראוי לכך. 55) הדביק עליו שכבת טיט וצירפו בכבשן. 56) וכלי חדש בא לכאן. [לקמן בפי"ח ה"י יתבאר, ששברי כלי חרס מקבלים טומאה אם הם מקבלים, ולמה דפנות הפיטס אינם מקבלים טומאה? נראה, שהפיטס שניטלו שוליו וגגו וכולו שלם, אי־אפשר להשתמש בו לקבלה. אולם תמוה הדבר, שאינו מיטמא כשדופנותיו שלמים, ואם יישברו ויישאר כדי לקבלה - ייטמא. ואולי הכוונה כשיש בית קיבול בדופנותיו מבחוץ, ואעפ"כ אינו מקבל טומאה מפני שלא נעשה לקבלה].

ט. תַּנּוּר[57] שֶׁל סְדָקִין[58] שֶׁעָשָׂה טְפֵלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[59] וּמִקּוֹם הַסְּדָקִין מְגֻלֶּה[60] - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה[61]. נָתַן טִיט אוֹ סִיד אוֹ גִּפְסִיס[62] עַל גַּבֵּי הַסְּדָקִין - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא[63]. נָתַן עֲלֵיהֶן חַרְסִית[64] אוֹ זֶפֶת וְגָפְרִית, שַׁעֲוָה וּשְׁמָרִים, בָּצֵק אוֹ גְּלָלִים - טָהוֹר. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ תַּנּוּר - אֵינוֹ מְחַבֵּר אֶת הַסְּדָקִין.

57) שם ה"ז. 58) תנור העשוי מחתיכות חרס מחוברות זו לזו, ונשארו סדקים בין החתיכות. 59) מרח טיט על כל חתיכה וחתיכה. 60) לא מרח על מקום הסדקים. 61) מפני שחלקי התנור אינם מודבקים. 62) גבס. 63) אף־על־פי שלא מירח על החרסים. 64) חרס כתוש שנילוש במים (רבינו בפירושו לכלים פ"י מ"ב, אולם בפירושו לשבת פ"ח מ"ד כתב: "טיט האדמה, והוא ידוע אצל הרופאים").

י. סֵדֶק[65] תַּנּוּר שֶׁנִּתְּנוֹ כְּלַפֵּי זָוִית[66] וּמֵרַח בְּטִיט מִן הַצְּדָדִין[67] - טָהוֹר[68].

65) שם. 66) העמיד את התנור בזווית הבית, והוא נוגע בשני הקירות באופן שהסדק נמצא בחלול שבין הקירות והתנור (ביאור הגר"א לתוספתא). 67) במקום שדופנות התנור נוגעים בקירות הבית. 68) אף־על־פי שהמירוח מחזק ומעמיד את התנור שלא יתפרק.

יא. דַּף[69] שֶׁל תַּנּוּר שֶׁנִּתְּנוֹ בְּזָוִית[70] לִהְיוֹת אוֹפֶה בּוֹ[71] - טָהוֹר. וְאִם יֵשׁ בּוֹ רֹב[72] תַּנּוּר - מְקַבֵּל טֻמְאָה.

69) שם. 70) העמיד אותו בזווית הבית, באופן המבואר בהלכה הקודמת. 71) להסיק במקום הפנוי שבין הדף והקירות. 72) להדביק פת בדף.

יב. תַּנּוּר[73] שֶׁנָּתַן בּוֹ עָפָר עַד חֶצְיוֹ: אִם נִטְמָא מֵאֲוִירוֹ בִּלְבַד[74] - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא אֶלָּא מֵעָפָר וּלְמַעְלָה[75]; וְאִם נִטְמָא בְּמַגָּע וְנָגְעָה טֻמְאָה בּוֹ מִתּוֹכוֹ[76] - נִטְמָא כֻּלּוֹ אַף מֵעָפָר וּלְמַטָּה[77].

73) משנה כלים פ"ה, ו. 74) שרץ נתלה באווירו ולא נגע בתנור. 75) אוכלין ומשקין הנמצאים בתנור למעלה מן העפר מתטמאים, אבל הטמונים בתוך העפר לא נטמאו (רבינו בפירושו למשנה). 76) לא נתבאר אם הכוונה לנגע בתוכו למעלה מן העפר בלבד או אפילו אם נגע בתוכו למטה מן העפר. 77) לקמן בפי"ז ה"ה כותב רבינו, שכל הדברים שנאמר בהם בכלי חרס מטמאים במגע ולא באוויר - טומאתם מגזירת חכמים, ולפיכך הקילו בטומאתם, כדי שלא ישרפו תרומה וקדשים על טומאה זו. שם אמנם המדובר בענין חיבור, אבל יש ללמוד משם לכאן. ויוצא מזה, שלדעת רבינו ביטל העפר את חלק הכלי שהעפר בתוכו, ואינו מקבל טומאה מן התורה כלל, אלא חכמים גזרו על המגע ולא על האוויר. [במשנתנו כתוב: "מעפר ולמטן מטמא במגע, מעפר ולמעלן מטמא באוויר". ומפרש רבינו, "מעפר ולמטן", היינו הדברים הנמצאים בתוך העפר. "ומעפר ולמעלן", פירושו מה שנמצא למעלה מן העפר. ובאליהו רבה מפרש: "מעפר ולמטן", היינו שהשרץ נמצא מעפר ולמטן ונגע בשולי התנור - נטמא כל התנור, ואם לא נגע אינו מטמא כלל; "ומעפר ולמעלן", פירושו השרץ נמצא באוויר הפנוי - מטמא כל הכלי. אגב, הוא מקשה, הלא התנור נטמא מאווירו כשנכנס לתוכו השרץ לפני שהגיע לעפר? ותירץ, שהמדובר, כשהשרץ נמצא בתוך העפר, שהיה מוטל על הקרקע לפני שהעמידו שם את התנור (נתבאר כבר שלתנורים שלהם לא היו שוליים). ראה תפארת ישראל].

יג. הַכִּירָה[78] - מְקוֹם שְׁפִיתַת[79] שְׁתֵּי קְדֵרוֹת; וְהַכֶּפֶּח - מְקוֹם שְׁפִיתַת קְדֵרָה אַחַת. לְפִיכָךְ, כִּירָה שֶׁנֶּחְלְקָה לְאָרְכָּהּ[80] - טְהוֹרָה; לְרָחְבָּהּ[81] - עַדַיִן מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה. הַכֶּפֶּח שֶׁנֶּחְלַק, בֵּין לְאָרְכּוֹ בֵּין לְרָחְבּוֹ - טָהוֹר[82].

78) שם פ"ז מ"ג. 79) העמדת קדירה על הכירה נקראת שפיתה, מלשון "שפות הסיר הגדולה" (מלכים־ב, ד, לח). 80) ונחלקו שני מקומות השפיתה, ואין הכירה ראוייה למלאכתה. 81) ושני מקומות השפיתה נשארו שלמים אלא שאינם מחוברים זה לזה. 82) משום שלא נשאר כל מקום שהוא לשפיתת קדירה.

יד. הַקַּלְתּוּת[83] שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים שֶׁנִּפְחֲתָה קַרְקָעִיתָהּ: אִם הָיָה עֹמֶק הַפְּחָת פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; שֶׁאִם יַסִּיק בַּפְּחָת מִלְּמַטָּה - תִּתְבַּשֵּׁל הַקְּדֵרָה מִלְּמַעְלָה. הָיָה הַפְּחָת עָמֹק שְׁלֹשָׁה אוֹ יָתֵר - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; שֶׁהֲרֵי הָאֵשׁ[84] רְחוֹקָה מִן הַקְּדֵרָה וְאֵינָהּ בְּשֵׁלָה. נָתַן אֶבֶן אוֹ צְרוֹר עַל פִּי

הַפִּחַת[85] - עֲדַיִן הִיא בְּטָהֳרָתָהּ[86]. מֵרְחוֹ בְּטִיט - נַעֲשֶׂת הָאֶבֶן קַרְקַע הַכִּירָה וּמְקַבֶּלֶת[87] טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא.

83) בסיס של חרס שמעמידים עליו את הכירה. 84) הנמצאת בקרקעית הפחת. 85) ואפשר להסיק על האבן ותגיע האש לקדירה. 86) מפני שהאבן והצרור אינם קרקעית הכירה. 87) הכירה.

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר ידות הכלים אם הן ככלים. מוסף תנור של בעלי בתים או של נחתומים. חצר הכירה בזמן שהיא גבוהה שלוש אצבעות וכו'.

א. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים[2] - הֲרֵי הֵן כַּכֵּלִים, וְאִם נִטְמָא הַכְּלִי - נִטְמְאָה יָדוֹ הַצָּרִיךְ לָהּ[3] בְּתַשְׁמִישׁוֹ[4]; וְשֶׁאֵין צָרִיךְ לָהּ - טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[5]. לְפִיכָךְ, הָאֶבֶן[6] הַיּוֹצֵאת מִן הַתַּנּוּר טֶפַח וּמִן הַכִּירָה שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת - חִבּוּר[7], וְאִם נִטְמָא הַתַّנּוּר וְהַכִּירָה - נִטְמְאוּ אֲבָנִים אֵלּוּ. וָאֲכָלִין וּמַשְׁקִין הַנּוֹגְעִין בָּאֲבָנִים אֵלּוּ - נִטְמְאוּ. וְאִם נָגְעוּ בְּחוּץ לְטֶפַח שֶׁל תַּנּוּר אוֹ בְּחוּץ לְשָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת שֶׁל כִּירָה - טְהוֹרִין[8].

2) כל דבר המחובר לכלי והוא משמש את הכלי לצורך מלאכתו – נקרא יד הכלי. 3) שהכלי צריך לה. 4) בחולין קיח, א - למדו זה מן הכתוב (ויקרא יא, לח): "טמא הוא לכם" – לכל שבצרכיכם (ראה הל' טומאת אוכלין פ"ה). 5) לקמן בפרק זה. 6) כלים פ"ה מ"ב. 7) נידונות כחלק מן התנור והכירה. 8) חלק האבן המרוחק יותר מטפח מן התנור או יותר משלש אצבעות מן הכירה, אינו מתטמא עמהם, מפני שחלק זה אינו מוסיף כלום לצורך תשמיש התנור והכירה – אינו יד להם.

ב. הַכֶּפַח[9]: עֲשָׂאָהוּ לַאֲפִיָּה - שִׁעוּרוֹ[10] כְּתַנּוּר; עֲשָׂאָהוּ לְכִשּׁוּל - שִׁעוּרוֹ כְּכִירָה.

9) ראה למעלה פט"ז הי"ג. 10) שיעור היד שלו.

ג. מוּסַף הַתַּנּוּר[11] שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים - טָהוֹר[12]; וְשֶׁל נַחְתּוֹמִין - טָמֵא בְּטֻמְאַת הַתַּנּוּר, מִפְּנֵי שֶׁסּוֹמֵךְ עָלָיו אֶת הַשַּׁפּוּד[13]. כֵּיצַד בּוֹ: מוּסַף יוֹרֶה שֶׁל שׁוֹלְקֵי זֵיתִים - טָמֵא[14], וְשֶׁל צַבָּעִים - טָהוֹר[15].

11) שם מ"ה. לפעמים מוסיפים שיכבת טיט על שפת התנור, כדי להגביהו וישמור חומו. שיכבה זו "מוסף התנור" שמה. 12) מוסף זה אינו עוזר למלאכת האפייה, ובדרך כלל מספיק גבהו של התנור עצמו. 13) שצולים בו בשר, והנחתום הצולה בשר בתנור למכירה משעין עליו את השפוד, כדי שלא יצטנן הבשר שעליו, ולפיכך נידון כצריך למלאכתו. 14) דרכם להשתמש גם במוסף היורה, כשיש להם הרבה זיתים לבשל. 15) צבעים נזהרים מלהשתמש במוסף, מפני שהצבע מתקלקל על־ידי־זה.

ד. עֲטֶרֶת[16] הַכִּירָה[17] - טְהוֹרָה[18]. וְטִירַת הַתַּנּוּר, וְהוּא הַמָּקוֹם הַבָּנוּי בְּצִדּוֹ שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ אֶת הַפַּת בְּעֵת רִדְיָתָהּ: בִּזְמַן שֶׁהִיא גְבוֹהָה אַרְבָּעָה טְפָחִים - טְמֵאָה בְּטֻמְאַת הַתַּנּוּר[19]; פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה טְפָחִים - טְהוֹרָה[20], לְפִי שֶׁאֵינָהּ חִבּוּר לוֹ[21]. וְאִם חִבְּרָהּ לַתַּנּוּר, אֲפִלּוּ עַל שָׁלֹשׁ אֲבָנִים[22] - טְמֵאָה.

16) שם מ"ג. 17) בראש הכירה עשו מקום מעוגל להעמיד עליו את הקדירה שהורידו מן האש, ונקרא "עטרת הכירה". 18) אם נטמאה הכירה, לא נטמאה עטרתה. 19) כשנטמא התנור – נטמאה, מפני שהיא משמשת מלאכת האפייה. 20) טירה קטנה אינה ראוייה להניח בה את הפת. 21) טירה רגילה גבהה ארבעה טפחים כתחילת בנין התנור (ראה למעלה פט"ז ה"א) ואינה מחוברת לתנור, ואעפ"כ היא נטמאת בטומאת התנור, מפני שהיא משלימה את האפייה. בנמוכה משיעור זה אין משתמשים, ולפיכך אין דינה כחלק מן התנור כשאינה מחוברת לו. 22) העמיד שלושה אבנים לשלושת צידי התנור ולא חיברן, והעמיד עליהן את הטירה וחיברה לתנור.

ה. בֵּית[23] הַפַּךְ[24] וּבֵית הַתְּבָלִין[25] וּבֵית הַנֵּר[26] שֶׁבַּכִּירָה: אִם נִטְמְאוּ הַכִּירָה בְּמַגָּע[27] - נִטְמְאוּ כֻּלָּן, וְאִם נִטְמְאוּ בָּאֲוִיר[28] - לֹא נִטְמְאוּ; לְפִי שֶׁאֵינָן חִבּוּר לָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וּלְפִיכָךְ עָשׂוּ לָהֶן הֶכֵּר כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׂרְפוּ עַל מַגָּעָן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[29]. וְכֵן כֹּל שֶׁאָנוּ אוֹמְרִין בְּעִנְיָן זֶה שֶׁהוּא מִתְטַמֵּא בְּמַגָּע וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בָּאֲוִיר - אֵינוֹ חִבּוּר אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם, וְעָשׂוּ לוֹ הֶכֵּר זֶה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׂרְפוּ עָלָיו קָדָשִׁים, אֶלָּא תּוֹלִין.

23) שם. מחוברים היו לכירה כלים קטנים. 24) מקום להעמיד בו פך השמן. 25) שמשימים בו תבלין לצורך התבשיל. 26) לשום בו נר. כל אלה הכלים אינם משמשים את פעולת הבישול ממש, ולפיכך אינם חיבור לכירה מן התורה, אלא חכמים גזרו שיהא נידונים כמחוברים (שבת מח, ב). 27) כשנגע שרץ בתוכה. 28) נכנס שרץ לאווירה ולא נגע בדופנה. 29) שם. ראה למעלה פט"ו הי"א הערה ע.

ו. חֲצַר[30] הַכִּירָה[31], בִּזְמַן שֶׁהִיא גְבוֹהָה שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[32] - הֲרֵי זוֹ חִבּוּר; וְאִם נִטְמְאָת הַכִּירָה אוֹ חֲצֵרָהּ, בֵּין בָּאֲוִיר בֵּין בְּמַגָּע - נִטְמְאָת הַשְּׁנִיָּה[33]. הָיְתָה הֶחָצֵר פְּחוּתָה מִכָּאן וְנִטְמְאָת אַחַת מֵהֶן בְּמַגָּע - נִטְמְאָת הַשְּׁנִיָּה; אֲבָל אִם נִטְמְאָת אַחַת מֵהֶן מֵאֲוִירָהּ בִּלְבַד - אֵין חֲבֵרְתָּהּ טְמֵאָה, לְפִי שֶׁאֵינָהּ חִבּוּר לָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם[34]. הָיְתָה חֲצַר הַכִּירָה מֻפְרֶשֶׁת[35] מִמֶּנָּהּ[36]: בִּזְמַן שֶׁהִיא גְבוֹהָה שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת - הֲרֵי זוֹ חִבּוּר לָהּ בֵּין לְטֻמְאַת מַגָּע בֵּין לְטֻמְאַת אֲוִיר; הָיְתָה פָּחוֹת מִכָּאן, אוֹ שֶׁהָיְתָה הֶחָצֵר חֲלָקָה וְאֵין לָהּ שָׂפָה - אֵין חִבּוּר לָהּ; וְאִם נִטְמְאָת הַכִּירָה, בֵּין מֵאֲוִירָהּ בֵּין בְּמַגָּע - הֶחָצֵר טְהוֹרָה, וְכֵן אִם נִטְמְאָת הֶחָצֵר - הַכִּירָה טְהוֹרָה.

30) שם פ"ז מ"ג. 31) חצר – שטח שכנגד פי המוקד. 32) כתחילת בניינה של כירה (ראה למעלה פט"ז ה"א). 33) אם נטמאה הכירה נטמאה החצר, וכן להיפך. 34) נתבאר בהלכה הקודמת גבי טירת התנור. 35) שם מ"ד. 36) אינה מחוברת לכירה. מכאן שבבבות הקודמות מדובר במחוברות, ואף־על־פי־כן אין התנור מועיל אלא לטומאת מגע.

1 ז. פִּטְפּוּטֵי כִּירָה[37] - שְׁלֹשָׁה[38]. הָיָה גֹּבַהּ כָּל אֶחָד
2 מֵהֶן שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת אוֹ פָּחוֹת, אִם נִטְמָאת הַכִּירָה,
3 בֵּין בְּמַגָּע בֵּין בָּאֲוִיר - נִטְמְאוּ שְׁלָשְׁתָּן[39]. וְכֵן אִם הָיוּ
4 אַרְבָּעָה. נִטַּל[40] אֶחָד מֵהֶן[41]: אִם נִטְמָאת הַכִּירָה
5 בְּמַגָּע - נִטְמְאוּ שְׁנֵי הַפִּטְפּוּטִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ, וְאִם
6 נִטְמָאת בָּאֲוִיר - לֹא נִטְמְאוּ עִמָּהּ[42]. עָשָׂה לָהּ שְׁנֵי
7 הַפִּטְפּוּטִים[43] זֶה כְּנֶגֶד זֶה[44]: אִם נִטְמָאת הַכִּירָה
8 בְּמַגָּע - נִטְמְאוּ, וְאִם נִטְמָאת בָּאֲוִיר - לֹא נִטְמְאוּ[45].
9 הָיוּ הַפִּטְפּוּטִים גְּבוֹהִין[46] מִשָּׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת וּלְמַטָּה[47]
10 - מִתְטַמְּאִין עִמָּהּ בֵּין שֶׁנִּטְמֵאת בְּמַגָּע בֵּין שֶׁנִּטְמֵאת
11 בָּאֲוִיר; וּמִשָּׁלֹשׁ וּלְמַעְלָה - מִתְטַמְּאִין עִמָּהּ אִם
12 נִטְמֵאת בְּמַגָּע, אֲבָל אִם נִטְמֵאת מֵאֲוִירָהּ בִּלְבַד - אֵין
13 מִתְטַמְּאִין עִמָּהּ. הָיוּ מְשׁוּכִין מִן הַשָּׂפָה[48] בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ
14 אֶצְבָּעוֹת[49] - מִתְטַמְּאִין עִמָּהּ בֵּין שֶׁנִּטְמֵאת בְּמַגָּע בֵּין
15 שֶׁנִּטְמֵאת בָּאֲוִיר; הָיוּ חוּץ לְשָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת -
16 מִתְטַמְּאִין עִמָּהּ אִם נִטְמֵאת בְּמַגָּע, וְאִם נִטְמֵאת
17 בָּאֲוִיר בִּלְבַד - אֵין מִתְטַמְּאִין עִמָּהּ[50]. וְאֵין
18 מְדַקְדְּקִין[51] בְּכָל הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ, שֶׁכֻּלָּן הֵן מִדִּבְרֵי
19 סוֹפְרִים.

37) שם. 38) דרך האומנים לעשות שלוש בליטות בראש הכירה מסודרות בצורת סגול, ועליהן מעמידים את הקדירה. [נתבאר כבר שבכירה מקום לשפיתת שתי קדירות, ולפיכך יש להניח שעשו שלוש בליטות לכל מקום שפיתה]. 39) כי הן חלק מהכירה עצמה. 40) שם מ"ה. 41) מדובר בכירה של שלושה פטפוטים. 42) אפשר להשתמש בהם בדוחק, ומן התורה אינם מתטמאים עם הכירה, וחכמים גזרו טומאה על המגע ולא על האוויר (ראה למעלה הל"ה). 43) האומן עשה רק שני פטפוטים. 44) ואפשר לשפות עליהם קדירות. 45) מפני ששינה מדרך העולם, אין הפטפוטים מתטמאים מן התורה אלא מגזירת חכמים ('משנה אחרונה' במשנתינו). [בכל ספרי המשניות שבידינו, הגירסא: "מטמאין במגע ובאוויר". אולם רבינו גורס "ולא באוויר" ('תוספות יום־טוב')]. 46) יותר משלוש אצבעות. 47) חלק הפטפוטים מגובה שלוש עד לכירה (במשנה כתוב: "משלוש אצבעות, משלוש ולמטה". ורצוי להוסיף גם כאן את התיבה "משלוש", וישופר בזה הסגנון). 48) לצד החוץ. 49) המרחק בין הפטפוט לבין השפה, הוא פחות משלוש. 50) כל הדינים שבהלכה זו, החל מ"ניטל אחד מהן", שנויים במחלוקת רבי מאיר ורבי שמעון, ופסק כרבי מאיר. 51) רבינו לא פירש, עד כמה אפשר לסטות מהשיעורים שנקבעו ובאיזה תנאים [ב'תוספות יום־טוב' כתב, שרבינו מסתמך על דברי רבן שמעון בן גמליאל במשנתינו, עיי"ש].

שיעורי רמב"ם פרק א' ליום – כ"ז־סיון־ג' תמוז תשע"ו

יום ראשון כ"ז סיון ה'תשע"ו

הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר דיני קרבן עולה ויורד.

20 א. שִׁנּוּי יֵשׁ בִּשְׁגִגַת טֻמְאַת מִקְדָּשׁ[2] וְקָדְשָׁיו[3] מַה
21 שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁאָר כְּרֵתוֹת. שֶׁכָּל הַכְּרֵתוֹת, כֵּיוָן שֶׁשָּׁגַג
22 וְנוֹדַע לוֹ בַּסּוֹף שֶׁחָטָא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ
23 יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת; אֲבָל בְּטֻמְאַת
24 מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד עַד
25 שֶׁתְּהֶיה לוֹ יְדִיעָה לַטֻּמְאָה[4] וִידִיעָה לַקֹּדֶשׁ[5] אוֹ
26 לַמִּקְדָּשׁ[6] בַּתְּחִלָּה[7], וִידִיעָה לַטֻּמְאָה וִידִיעָה לַקֹּדֶשׁ אוֹ
27 לַמִּקְדָּשׁ בַּסּוֹף, וְהֶעְלֵם בֵּינְתַּיִם. כֵּיצַד? נִטְמָא[8] וְנִכְנַס
28 לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ[9], וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ שֶׁנִּטְמָא
29 וְשֶׁהָיָה טָמֵא בְּשָׁעָה שֶׁאָכַל אוֹ שֶׁנִּכְנַס, וְשֶׁקֹּדֶשׁ הָיָה
30 זֶה שֶׁאָכָלוֹ[10] אוֹ מִקְדָּשׁ הָיָה זֶה שֶׁנִּכְנַס לוֹ - הֲרֵי זֶה
31 פָּטוּר מִקָּרְבָּן, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁנִּטְמָא [וְשֶׁזֶּה קֹדֶשׁ] וְשֶׁזֶּה
32 מִקְדָּשׁ קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס אוֹ קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל. כֵּיצַד? נִטְמָא[11]
33 וְיָדַע שֶׁנִּטְמָא וְיָדַע שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ[12] וְשֶׁזֶּה קֹדֶשׁ, וְאַחַר
34 כָּךְ נֶעֱלְמָה מִמֶּנּוּ הַטֻּמְאָה וְשָׁכַח שֶׁנִּטְמָא וְנִכְנַס
35 לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל[13] קֹדֶשׁ, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ
36 וְשֶׁזֶּה קֹדֶשׁ; אוֹ שֶׁשָּׁגַג וְשָׁכַח שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ אוֹ שֶׁזֶּה
37 בְּשַׂר קֹדֶשׁ, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהוּא טָמֵא, וְנִכְנַס אוֹ אָכַל;
38 אוֹ שֶׁשָּׁגַג אוֹ שָׁכַח שֶׁנִּטְמָא וְשָׁכַח שֶׁזֶּה בְּשַׂר קֹדֶשׁ
39 וְשֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ, וְנִכְנַס אוֹ אָכַל; וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ
40 דְּבָרִים שֶׁנִּתְעַלְּמוּ מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה
41 וְיוֹרֵד בְּכָל צַד וָצַד מִשֵּׁשׁ מַחֲלוֹקוֹת אֵלּוּ[14]. וּמִנַּיִן
42 שֶׁדִּין שִׁגְגַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו כָּךְ הוּא? שֶׁהֲרֵי בִּשְׁאָר
43 שְׁגָגוֹת נֶאֱמַר: בַּעֲשׂוֹתָה אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא
44 תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם, אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא -
45 כֵּיוָן שֶׁיָּדַע בַּסּוֹף, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע בַּתְּחִלָּה;

1 **וּבְטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו נֶאֱמַר: וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא**
2 **יָדַע וְאָשֵׁם. מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ, מִכְּלָל**
3 **שֶׁהָיְתָה שָׁם יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה, וְנֶאֱמַר וְהוּא יָדַע.**
4 **[וְאָשֵׁם] הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהוּא צָרִיךְ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה**
5 **וִידִיעָה בַּסּוֹף וְהֶעְלֵם בֵּינְתַּיִם[15].**

2) כלומר, טמא שנכנס למקדש. 3) טמא שאכל קודש, ושניהם חייבים כרת במזיד, ומביאים קרבן עולה ויורד בשוגג (למעלה פ"א ה"ג). 4) ידיעה שהוא נטמא. 5) ידיעה שזהו קודש (באכל את הקודש). 6) ידיעה שזהו מקדש (בנכנס למקדש). 7) לפני ששגג ואכל את הקודש, או לפני שנכנס למקדש. משנה, שבועות ב, א: "ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע וכו' את שיש בה ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בינתיים, הרי זה בעולה ויורד". ולדעת רבי (שם יד:) צריך ידיעה גם למקדש. 8) ולא ידע שנטמא. 9) כלומר, נטמא ולא ידע שנטמא ואכל קודש. 10) שידע לפני זה שנטמא, אלא שלא ידע שזה שאכל הוא קודש, ורק עכשיו נודע לו. 11) משנה, שם יד, א. 12) כרבי ורבי ישמעאל, שמחייבין גם על העלם מקדש, במשנה שם יד, ב. ובגמרא שם. 13) כלומר, שנעלמו ממנו שני הדברים גם יחד, ששכח שזה בשר קודש או שזה מקדש, וגם שכח שהוא טמא, או שידע שהוא טמא וחשב שמותר לטמא לאכול קודש וליכנס למקדש. 14) כלומר, שלשה באוכל קודש בטמואה, והם: א. ידע שזהו קודש ונעלם ממנו שהוא טמא. ב. ידע שהוא טמא ונעלם ממנו שזהו קודש. ג. נעלם ממנו זה וזה. ושלשה בנכנס למקדש בטומאה: א. ידע שזהו מקדש ונעלם ממנו שהוא טמא. ב. ידע שהוא טמא ונעלם ממנו שזהו מקדש. ג. נעלם ממנו זה וזה. וראה בגמרא שם יד, ב. 15) ברייתא, שם ד, א. כרבי, אבל רבי עקיבא לומד זאת ממה שנאמר פעמים "ונעלם – ונעלם" = "ונעלם ממנו והוא טמא" (ויקרא ה, ב) "ונעלם ממנו והוא ידע" (שם, ג).

6 **ב. נִטְמָא וְיָדַע שֶׁנִּטְמָא [וְיָדַע שֶׁזֶּה קֹדֶשׁ וְשֶׁזֶּה**
7 **מִקְדָּשׁ] אֲבָל לֹא יָדַע בְּאֵי זֶה אָב נִטְמָא, וְשָׁכַח**
8 **שֶׁנִּטְמָא וְאַחַר כָּךְ נִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ, וְנוֹדַע**
9 **לוֹ אַחַר שֶׁנִּכְנַס אוֹ אַחַר שֶׁאָכַל בְּאֵי זֶה אָב נִטְמָא[16]**
10 **- [הֲרֵי זֶה חַיָּב קָרְבָּן][17]; אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע**
11 **בַּתְּחִלָּה בְּאֵי זֶה אָב נִטְמָא, הוֹאִיל וְיָדַע שֶׁהוּא טָמֵא**
12 **- הֲרֵי הָיְתָה שָׁם יְדִיעַת טֻמְאָה בַּתְּחִלָּה. אֲבָל אִם**
13 **נֶעְלְמוּ מִמֶּנּוּ הִלְכוֹת טֻמְאָה, כְּגוֹן שֶׁנִּטְמָא בְּכַעֲדָשָׁה**
14 **מִן הַשֶּׁרֶץ, וְיָדַע שֶׁהַשֶּׁרֶץ מְטַמֵּא וְלֹא יָדַע בַּשִּׁעוּר[18],**
15 **וְשָׁכַח שֶׁנָּגַע בַּשֶּׁרֶץ כֹּלָּל וְנִכְנַס אוֹ אָכַל, וְאַחַר כָּךְ**
16 **נוֹדַע לוֹ [שֶׁנָּגַע] בְּכַעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ - הֲרֵי זֶה סָפֵק**
17 **אִם חַיָּב קָרְבָּן אוֹ פָּטוּר[19]. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא רָאָה הַמִּקְדָּשׁ**
18 **מִיָּמָיו וְלֹא הֵבִין מְקוֹמוֹ[20], אִם נִטְמָא וְיָדַע[21] שֶׁנִּטְמָא**
19 **וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, וְלֹא יָדַע בַּתְּחִלָּה[22] שֶׁזֶּהוּ מְקוֹמוֹ**
20 **שֶׁהֲרֵי לֹא רָאָהוּ מֵעוֹלָם, וְאַחַר כָּךְ זָכַר הַטֻּמְאָה וְיָדַע**
21 **שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יְדִיעָה שֶׁיֵּשׁ מִקְדָּשׁ**
22 **בָּעוֹלָם יְדִיעָה, אוֹ עַד שֶׁיֵּדַע מְקוֹמוֹ תְּחִלָּה. יֵרָאֶה לִי,**

23 **שֶׁאֵלּוּ הַחַיָּבִים קָרְבָּן[23] מִסָּפֵק - אֵינָן מְבִיאִין קָרְבָּן,**
24 **שֶׁמָּא יַכְנִיסוּ חֵלִין לָעֲזָרָה. וְאִם תֹּאמַר: וַהֲלוֹא**
25 **חַטַּאת הָעוֹף בָּאָה עַל הַסָּפֵק וְאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת?[24] מִפְּנֵי**
26 **שֶׁהַמֵּבִיא אוֹתָהּ מְחֻסַּר כִּפּוּרִים[25] וְאָסוּר לֶאֱכֹל**
27 **בַּקֳּדָשִׁים עַד שֶׁיָּבִיא כַּפָּרָתוֹ[26]; אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסַּר**
28 **כִּפּוּרִים[27] - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן מִסָּפֵק[28].**

16) אם בשרץ או בנבלה. 17) כרבי עקיבא (במשנה שם יד:, ובגמרא יח:) שמספיק אם ידוע שהוא טמא, אף אם אינו יודע מהות הטומאה. וממה שכתב רבינו "ונודע לו אחר וכו' באי זה אב נטמא", נראה שהידיעה שבסוף צריכה להיות גם במה נטמא, ובזה גם רבי עקיבא מודה. וראה למעלה פ"ב ה"ג שצריך שיידע החטא שחטא בו. וראה 'לחם משנה' שהקשה על זה מגמרא נדה כח, ב. 18) כלומר, לא ידע כמה יהא בשרץ וטמא. 19) בעיית רב פפא, שם יד, ב - ונשארה בתיקו. 20) כלומר, לא הבין בשכלו לקבוע, לפי ידיעותיו, את מקום המקדש. 21) בכת"י תימן ובדפוס רומי, נוסף "ושכח שנטמא". וכן נראה ממה שכתב להלן "ואחר־כך זכר הטומאה וידע שזה מקדש". אבל צריך עיון, שהרי גם אם ידע שנטמא הרי הוא שוגג, שהרי לא ידע שזהו המקדש. 22) בעיית רבי ירמיה, שם יד, ב: "בן בבל שעלה לארץ ישראל, ונעלם ממנו מקום מקדש מהו וכו' כיון דידע דאיכא מקדש בעולם ידיעה היא, או דילמא כיון דמקומו לא ידע ליה, העלמה היא". ונשאר הדבר בתיקו 23) חטאת. שאין חטאת באה בנדבה, ואינו יכול להתנות. אם הוא מחויב הרי הוא קרבן חובה, ואם לאו הרי הוא קרבן נדבה, אבל בקרבן אחר שבא בנדבה, אפשר להתנות כנ"ל. 24) נזיר כט, א: "מנין לחטאת העוף שהיא באה על הספק שאינה נאכלת", כגון שהיתה האשה ספק זבה או ספק יולדת (פ"ז מהל' פסולי המוקדשין ה"י). 25) שכן זבה ויולדת הן מחוסרות כיפורים. 26) ראה להלן פ"א מהל' מחוסרי כפרה ה"א. 27) כגון טומאת מקדש וקדשיו, שאין ידו משגת ומביא שתי תורים או שני בני יונה, אחד לעולה ואחד לחטאת (ויקרא ה, ז). 28) כן מפורש בתוספתא כריתות פ"ב, "המביא חטאתו ושחטה, ספק נזרק הדם, ספק לא נזרק הדם, יצא ואינו מביא אשם תלוי, אם היה מחוסר כפרה ספק חשיכה ספק לא חשיכה, הרי זה מביא חטאת העוף ספק", הרי שרק מחוסר כפרה מביא חטאת העוף בספק ('אור שמח'). ועי' 'תוספות' גיטין כח, ב - ד"ה אבל ('הר המוריה').

29 **ג. מִי שֶׁנִּטְמָא[29] בָּעֲזָרָה[30] - צָרִיךְ שֶׁיֵּדַע תְּחִלָּה**
30 **שֶׁנִּטְמָא וְשֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ, וְאִם נֶעְלַם מִמֶּנּוּ אַחֲרֵי כֵן**
31 **שֶׁנִּטְמָא וַהֲרֵי הוּא זָכוּר שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ, אוֹ שֶׁנֶּעְלַם**
32 **מִמֶּנּוּ שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ וְלֹא שָׁכַח שֶׁנִּטְמָא, אוֹ שֶׁנִּתְעַלְּמוּ**
33 **מִמֶּנּוּ זֶה וָזֶה - כְּשֶׁיִּוָּדַע לוֹ יָבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד[31].**
34 **וְהוּא שֶׁיִּשְׁהֶה כַּשִּׁעוּר[32], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת**
35 **מִקְדָּשׁ[33].**

29) משנה, שבועות יד, ב. (ומדובר שידע שהוא טמא, אלא שנטמא באונס, ראה להלן ה"ד, שאם נטמא בשוגג, אין זו ידיעה בתחילה, ואין לחייבו בקרבן, ראה למעלה ה"א).

30) שמחוייב למהר ולצאת בבהילות בדרך קצרה, ואם שהה בשוגג חייב קרבן, ראה פ"ג מהל' ביאת המקדש הכ"א־כב. 31) בגמרא שם טז, ב - למדו מזה שנאמרו בתורה שני פסוקים לגבי חיוב קרבן בטומאת מקדש: "את משכן ה' טמא" (במדבר יט, יג) ו"את מקדש ה' טמא" (שם, כ) – אחד לנטמא בחוץ ואחד לנטמא בפנים, ששניהם חייבים קרבן. 32) השתחויה, שהוא כדי לקרות את דברי הפסוק: "ויכרעו אפים ארצה וגו'" שבדברי־הימים ב, ז' ג'. 33) שם הכ"ג.

1 **ד. מִי שֶׁטִּמֵּא עַצְמוֹ[34] בְּמֵזִיד[35] וְלֹא שָׁהָה כַּשִּׁעוּר -**
2 **הֲרֵי זֶה סָפֵק, אִם שִׁעוּר הִשְׁתַּחֲוָיָה[36] לְאָנוּס בִּלְבַד[37]**
3 **אוֹ אַף לְמֵזִיד[38]. וּלְפִיכָךְ, אִם נֶעְלַם מִמֶּנּוּ[39] וְיָצָא וְלֹא**
4 **שָׁהָה - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן[40]. וְכֵן אִם תָּלָה עַצְמוֹ בַּאֲוִיר**
5 **עֲזָרָה[41] - הַדָּבָר סָפֵק, אִם אֲוִיר עֲזָרָה כָּעֲזָרָה אוֹ אֵינוֹ**
6 **כָּעֲזָרָה[42].**

34) כשהוא בעזרה. 35) שידע שהוא במקדש, אלא שלא ידע שחייבים כרת על טומאת מקדש, שדינו כשוגג לענין קרבן והוא בכלל "שב מידיעתו", כמפורש למעלה פ"ב ה"ב (הגהות מצפה איתן, שבועות יז. וראה משנה־למלך). (וצריך לומר שאע"פ שלא ידע שחייב כרת – כיון שידע שטמא וידע שזהו מקדש, הרי זו ידיעה לגבי טומאת מקדש וקדשיו (ראה למעלה ה"א) לחייבו בקרבן, וראה להלן בסמוך. ודלא כ'מנחת חינוך' מצוה קכג ס"ק א). 36) כלומר, מה שצריך לחיוב קרבן שישהה בעזרה כדי השתחוויה אחר שנטמא, כמבואר למעלה. 37) ראה למעלה ה"ג. אבל במזיד, אפילו לא שהה כלום – חייב קרבן. 38) שגם טימא עצמו במזיד ונעלם ממנו אינו קרבן עד שישהה כדי השתחוויה, וזוהי בעייתו של רב אשי שם יז, א. ונשארה בתיקו. 39) (כן הוא בפירוש ר"ח שם. ואע"פ שבחיובי קרבן אחרים, כיון ששגג בכרת, חייב הוא בקרבן (למעלה פ"ב ה"ב) – כאן בטומאת מקדש וקדשיו שמפורש בתורה "ונעלם – ונעלם", אינו חייב אלא אם נעלמה ממנו הטומאה או המקדש וקדשיו, לגמרי, אלא שצריך שיהיה בתחילה שוגג בקרבן (ראה למעלה), שאם לא כן לא תועיל ההעלמה שבסוף, שהרי הוא אינו שב מידיעתו). 40) ראה למעלה ה"ב, כי מי שאינו מחוסר כיפורים אינו מביא קרבן חטאת מספק, שמא יכניסו חולין בעזרה. 41) כלומר, נטמא בעזרה ושהה כדי השתחוויה באויר העזרה. 42) שם בעייתו של רבא, ונשארה בתיקו. וכגירסת הספרים שהובאה ב'תוספות' שם ד"ה תלה. ואע"פ שלענין קבלת הדם, אמרו שאם תלה הבהמה וקיבל הדם באויר כשר (זבחים כו. ופ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ב), הרי שאויר העזרה כעזרה – אף כאן ידעו זאת, אלא שהסתפקו אם קדושת האויר היא קדושה עצמית והרי הוא כמי שהלך בעזרה ממקום למקום, שאם יצא בדרך ארוכה, שאינו צריך ללכת בה, שהוא חייב אף אם לא שהה (פ"ג מהל' ביאת מקדש הכ"ב) או שכל קדושתו היא מחמת קרקע העזרה, ואם כן אינו כבא בדרך ארוכה אלא כעומד במקומו שצריך שהייה ('אור שמח').

7 **ה. מִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם נִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ**
8 **בְּטֻמְאָה אוֹ לָאו - אֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[43]; שֶׁאֵין**
9 **מְבִיאִין קָרְבָּן[44] עַל לֹא הוֹדַע אֶלָּא בְּכָרֵת שֶׁחַיָּבִין עַל**
10 **שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת קְבוּעָה[45].**

43) משנה, כריתות ב, א: "על אלו חייבין, על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ועל לא הודע שלהם אשם תלוי, חוץ מן המטמא מקדש וקדשיו מפני שהוא בעולה ויורד". וכן הוא בגמרא שם ז, א: "חוץ ממטמא מקדש וקדשיו שאינו מביא אשם תלוי". 44) כלומר, אשם תלוי. 45) אבל טומאת מקדש וקדשיו שמביא בשוגג קרבן עולה ויורד (ראה למעלה פ"א ה"ג), אינו מביא אשם תלוי בספק. והיא משנה בכריתות כה, א: "וחכ"א אין מביאין אשם תלוי אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת (קבועה)".

11 **ו. מִי שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי שְׁבִילִים, אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד**
12 **טָהוֹר, הָלַךְ בָּרִאשׁוֹן וְחָזַר וְהָלַךְ בַּשֵּׁנִי, וּבְעֵת שֶׁהָלַךְ**
13 **בַּשֵּׁנִי שָׁכַח שֶׁהָלַךְ בָּרִאשׁוֹן, וְנֶעְלְמָה מִמֶּנָּה טֻמְאָה זוֹ**
14 **וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ - חַיָּב. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
15 **הָיְתָה לוֹ בַּתְּחִלָּה יְדִיעָה גְּמוּרָה לְטֻמְאָה אֶלָּא מִקְצָת**
16 **יְדִיעָה, שֶׁהֲרֵי לֹא יָדַע שֶׁהָלַךְ בִּשְׁנֵי שְׁבִילִין שֶׁבְּהִלּוּכוֹ**
17 **שְׁנֵיהֶן יְהֵא טָמֵא בְּוַדַּאי, וְאַף עַל פִּי כֵן חַיָּב חַטָּאת,**
18 **שֶׁמִּקְצָת יְדִיעָה כְּכָל יְדִיעָה[46]. הָלַךְ בָּרִאשׁוֹן וְנִכְנַס**
19 **לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סְפֵק**
20 **טָמֵא[47].**

46) פלוגתא בברייתא, שבועות יט, א. ובכריתות יח, ב. ולפי ביאורו של רבא בשבועות שם עמוד ב, ובכריתות יט, א. ופסק כת"ק. 47) שמא השביל הראשון הוא הטהור, ואין חייבין אשם תלוי על ספק טומאת מקדש וקדשיו, ראה למעלה ה"ה. והוא בברייתא שם, לפי הגירסא שבכריתות שם.

21 **ז. הִדָּה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי[48] וְטָבַל, וְאַחַר[49] שֶׁנִּכְנַס**
22 **לַמִּקְדָּשׁ הָלַךְ[50] בַּשֵּׁנִי וְחָזַר וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ[51] - חַיָּב[52];**
23 **שֶׁהֲרֵי נִכְנַס כְּשֶׁהוּא טָמֵא לַמִּקְדָּשׁ בְּוַדַּאי, אוֹ בְּפַעַם**
24 **רִאשׁוֹנָה אוֹ בְּפַעַם שְׁנִיָּה. וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּל יְדִיעָה**
25 **מֵהֶן סְפֵק יְדִיעָה הִיא[53], שֶׁהֲרֵי כָּל שְׁבִיל מֵהֶן סָפֵק**
26 **הוּא - כָּאן בְּטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו עָשׂוּ סְפֵק יְדִיעָה**
27 **כִּידִיעָה[54].**

48) כדין טמא מת, שמזים עליו מי חטאת ביום שלישי וביום שביעי לטומאתו, וטובל ביום השביעי אחר ההזאה (פי"א מהל' פרה אדומה ה"א). 49) בכת"י תימן: אחר. כלומר, אחר שנכנס למקדש הזה ג' וז' וטבל. 50) כבדפוס רומי. 51) אחר ששכח טומאתו. 52) פסק כתנא־קמא בברייתא, שם. 53) שבכל פעם שנכנס למקדש לא היתה לו ידיעה וודאית. 54) שם, דברי רבי יוחנן בביאור דברי תנא־קמא.

28 **ח. הָיָה טָמֵא וְאָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם: נִכְנַסְתָּ לַמִּקְדָּשׁ, וְהוּא**
29 **אוֹמֵר לָהֶם: לֹא נִכְנַסְתִּי - נֶאֱמָן וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן;**
30 **שֶׁאִם יִרְצֶה, יֹאמַר מֵזִיד הָיִיתִי[55]. אָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם:**

1 **טָמֵא הָיִיתָ כְּשֶׁנִּכְנַסְתָּ לַמִּקְדָּשׁ וּבְפָנֶיהָ נִטְמֵאתָ וְיָדַעְתָּ**
2 **שֶׁאַתָּה טָמֵא, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בֵּין טֻמְאָה זוֹ**
3 **שֶׁמְּעִידִין בָּהּ וּבֵין כְּנִיסָתוֹ לַמִּקְדָּשׁ יָמִים רַבִּים,**
4 **שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ שֶׁיֹּאמַר כְּבָר טָבַלְתִּי, הוֹאִיל וְהִכְחִישׁ אֶת**
5 **הָעֵדִים וְאָמַר לֹא נִטְמֵאתִי מֵעוֹלָם - הֲרֵי אֵלּוּ**
6 **נֶאֱמָנִים[56] וּמֵבִיא קָרְבָּן עַל פִּיהֶם. אִם הֱבִיאוּהוּ שְׁנַיִם**
7 **לִידֵי מִיתָה חֲמוּרָה, קַל וָחֹמֶר שֶׁיְּבִיאוּהוּ לִידֵי קָרְבָּן**
8 **הַקַּל, שֶׁהֲרֵי הִכְחִישָׁן.**

55) כלומר, הוא לא מכחיש את דיבורו הקודם שאמר לא נכנסתי, כי כוונתו היתה להוסיף על דבריו לאמר: "לא נכנסתי בשוגג אלא במזיד". וראה להלן דברי הברייתא והגמרא בכריתות יב, א. 56) ואינו יכול לתרץ דבריו לומר: לא עמדתי בטומאתי וטבלתי, כי הרי אמר תחילה שלא נטמא. והוא ברייתא שם: "יכול אפילו שנים מכחישין אותו (= שהם אומרים נטמאת והוא אומר לא נטמאתי, שיהיה פטור בנכנס למקדש). אמר רבי מאיר, אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמורה, לא יביאוהו לידי קרבן הקל! רבי יהודה אומר, נאמן אדם על עצמו יותר ממאה איש, ומודים חכמים לרבי יהודה בחלבים (= באוכל חלב) ובביאת המקדש (= שהם אומרים נכנסת למקדש בטומאה, והוא אומר לא נכנסתי, שנאמן משום שכוונתו להוסיף על דבריו: "לא נכנסתי שוגג אלא מזיד", ראה בתחילת ההלכה כאן), אבל בטומאה לא". ומפרש רבינא (שם:) כי מחלוקת חכמים ורבי יהודה היא בטומאה ישנה (= שיש לו אפשרות לומר כבר טבלתי), ובאמרו לו נטמאת ונכנסת למקדש והוא אומר לא נטמאתי, שחכמים סוברים שאין מיישבין דבריו לומר לא עמדתי בטומאה אלא טבלתי, כי בזה הוא מכחיש את דבריו הראשונים שאמר לא נטמאתי מעולם, ורבי יהודה סובר שמיישבין דבריו, אף אם בזה מכחיש דבריו הראשונים. אבל בטומאה חדשה (= שאמרו לו נטמאת היום ואפילו יטבול היום, הרי אסור לטבול יום ליכנס למקדש) – גם רבי יהודה מודה שאינו נאמן, משום שאין כאן מיגו, וגם מה שר"י מאמין לו בטומאה ישנה הוא מחמת מיגו, ולא מחמת שאדם נאמן על עצמו (כס"ד דגמ' שם). ולענין ההלכה, נאמר שם בגמרא: אמר רב נחמן, הלכה כרבי יהודה. אמר רב יוסף, לא אמרה אלא בינו לבין עצמו ולעצמו, ומפרש רבינו (לא כרש"י) שרב יוסף חולק על רב נחמן, וסובר שאין הלכה כרבי יהודה אלא כחכמים (ראה 'מרכבת המשנה'), ופסק רבינו כרב יוסף (וראה בהשגות הראב"ד, כסף־משנה ולחם־משנה).

9 **ט. טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו[57] שֶׁהָיָה לָהּ יְדִיעָה**
10 **בַּתְּחִלָּה[58] וְלֹא הָיָה לָהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף[59] - שָׁעִיר שֶׁל**
11 **יוֹם הַכִּפּוּרִים הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים[60] וְיוֹם הַכִּפּוּרִים[61]**
12 **תּוֹלִין[62], עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ[63] וְיָבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד.**
13 **וְשֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה[64] אֲבָל יֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה**
14 **בַּסּוֹף[65] - שָׁעִיר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ[66] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וְיוֹם**
15 **הַכִּפּוּרִים מְכַפְּרִין[67]. וְעַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בַּתְּחִלָּה**
16 **וְלֹא בַּסּוֹף - שְׂעִירֵי הָרְגָלִים[68] וּשְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים**
17 **מְכַפְּרִין[69]. וְעַל זְדוֹן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו[70] - פַּר**
18 **כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, אִם הָיָה הַמֵּזִיד**
19 **מִן הַכֹּהֲנִים[71]; וְאִם הָיָה מִיִּשְׂרָאֵל - דַּם שָׂעִיר**
20 **הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר[72], שֶׁנֶּאֱמַר[73]:**
21 **וְכִפֶּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל[74].**

57) משנה, שבועות ב, א. 58) שלפני שנכנס למקדש או אכל קודש, ידע שזה מקדש או שזה קודש, וידע שנטמא, ובשעה שנכנס למקדש או אכל קודש, נעלם ממנו שזה מקדש וקודש או שנעלם ממנו שנטמא, ראה למעלה ה"א. 59) כלומר, לא נודע לו בסוף מה שנעלם ממנו בתחילה, ובאופן זה אינו חייב בקרבן (למעלה ה"א). 60) הוא השעיר שעלה עליו הגורל לה' שעשהו חטאת (ויקרא טז, ט – טו). 61) עצם היום. 62) מכפרין להגן עליו מן היסורים (שבועות ח. בגמרא) שאע"פ שלא עשה מזיד, ראויין לבוא עליו ייסורים, על שלא נזהר שלא יבוא לידי איסור בשוגג (ראה רש"י במשנה שם, ו'תפארת ישראל') ולמדו זאת (שם ז:) ממה שנאמר (שם, טז) "וכיפר על הקודש מטומאות בני ישראל" – "מטומאות ולא כל טומאות". והכוונה לטומאת מקדש וקדשיו, שחלק אותה הכתוב משאר עבירות שחייבה עליה קרבן עולה ויורד, ולדעת רבי שמעון יש ללמוד כן ממה שנאמר (שם) "ומפשעיהם לכל חטאתם" – חטאים דומיא דפשעים, מה פשעים שאינם בני קרבן, שהם במזיד, אף חטאים שאינם בני קרבן, ומנין ליש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף, ששעיר זה תולה, ת"ל "לכל חטאתם" הראויה לבוא לכלל חטאת אם ייודע לו, משא"כ אם לא היו לו ידיעה בתחילה, שלא יבואו לכלל קרבן לעולם, אין שעיר זה מכפר. ויום הכיפורים עצמו שמכפר על כך, נלמד ממה שנאמר (שם כג, כח) "כי יום כיפורים הוא" (רש"י במשנה, שם ב.). 63) שאז אין מכפרין עליו עוד. 64) "זה אפשר בתינוק שנשבה לבין הגויים, ולא קדמה לו ידיעה שהוא איסור על בני ישראל ביאה למקדש והוא טמא, ונעלמה ממנו טומאה ונכנס למקדש" (רבינו בפיה"מ, שבועות שם). 65) שנודע לו אח"כ שבשעה שנכנס למקדש היה טמא. וכי אסור לטמא ליכנס למקדש (שם). 66) זהו שעיר של מוסף, הנזכר בבמדבר כט, יא. 67) שם במשנה. ונלמד זאת (שם) ממה שנאמר בשעיר הנעשה בחוץ (במדבר שם) "שעיר עזים אחד חטאת (= שעיר הנעשה בחוץ) מלבד חטאת הכיפורים (= שעיר הנעשה בפנים)" – הוקשו זה לזה ללמד, על מה שזה מכפר זה מכפר, מה הפנימי אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה (= בתחילה), אף החיצון אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה (= בסוף). וזה מכפר כפרה גמורה בלא תליה, שהרי לעולם לא יבוא לידי קרבן, כיון שלא ידע בתחילה (רש"י במשנה, שם). ויום הכיפורים עצמו שמכפר, שנאמר (שם) "כי יום כיפורים הוא", כנ"ל. 68) שעירי חטאת שמביאין בכל הרגלים. 69) במשנה שם, וספק כרבי יהודה ולא כרבי שמעון (שם) האומר ששעירי ראשי חדשים אינם מכפרים. ולמד רבי יהודה דבר זה (שם ט.) ממה שנאמר בשעירי ראשי חדשים (במדבר כח, טו) "ושעיר עזים אחד לחטאת לה'" – חטא שאין מכיר בו אלא ה' (ואילו החוטא אינו יודע כלל) יהא שעיר זה מכפר, ושעירי רגלים שמכפרים, נלמד לרבי יהודה

(שם:) ממה שנאמר ברגלים (שם, טז) "ושעיר עזים" ב"וי"ו" – "וי"ו" מוסיף על ענין ראשון, להקיש שעירי רגלים לשעירי ר"ח, מה שעירי ר"ח אינם מכפרים אלא על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, אף שעירי הרגלים אינם מכפרים אלא על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף. 70) שידע שנטמא ואסור לו ליכנס למקדש לאכול קודש, ואעפי"כ עשה כן בזדון. וכגון שלא התרו בו, שאם התרו בו אינו מתכפר אלא במלקות ('תפארת ישראל'). 71) משנה, שבועות ב, ב. ואין הכהנים מתכפרים בשעיר הנעשה בפנים, שנאמר (ויקרא טז, טו) "ושחט את שעיר החטאת אשר לעם", ואמרו בגמ' (שם יג:) "אשר לעם" שאין הכהנים מתכפרין בו, ובמה מתכפרין? – בפרו של אהרן, ואף־על־פי שנאמר בפרו של אהרן (שם טז, ו) "אשר לו" – "לו, לא לאחרים", הרי נאמר עוד (שם) "וכיפר בעדו ובעד ביתו" וכל הכהנים הם בכלל ביתו, שנאמר (תהלים קלה, יט) "בית אהרן ברכו את ה'". ולא רק על זדון טומאת מקדש וקדשיו פרו של כהן גדול מכפר על הכהנים, אלא אף על השוגג. ראה בגמרא שם (לחם־משנה). 72) במשנה, שם. 73) בשעיר הנעשה בפנים. 74) ונאמר עוד שם "ומפשעיהם לכל חטאתם" – "פשעים אלו המרדים" (שם יב:).

יום שני כ"ח סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר כל דבר שחייבין על שגגתן חטאת קבועה, ושגג בית־דין הגדול בהוראה.

1 **א. כָּל דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת[2] קְבוּעָה[3], אִם**
2 **שָׁגְגוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל[4] בְּהוֹרָאָה וְהוֹרוּ לְהַתִּירוֹ, וְשָׁגְגוּ**
3 **הָעָם[5] בְּהוֹרָאָתָן וְעָשׂוּ הָעָם וְהֵם סוֹמְכִין עַל**
4 **הוֹרָאָתָן[6], וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לְבֵית דִּין שֶׁטָּעוּ - הֲרֵי**
5 **בֵּית דִּין חַיָּבִין[7] לְהָבִיא קָרְבַּן חַטָּאת עַל שִׁגְגָתָן**
6 **בְּהוֹרָאָה[8], וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשׂוּ הֵן בְּעַצְמָן מַעֲשֶׂה;**
7 **שֶׁאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל עֲשִׂיַּת בֵּית דִּין כְּלָל בֵּין עָשׂוּ בֵּין**
8 **לֹא עָשׂוּ, אֶלָּא עַל הוֹרָאָתָן בִּלְבַד[9]. וּשְׁאָר הָעָם**
9 **פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן[10], וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵם הָעוֹשִׂין,**
10 **מִפְּנֵי שֶׁתָּלוּ בְּבֵית דִּין[11]. וּמַה הוּא הַקָּרְבָּן שֶׁמְּבִיאִין**
11 **עַל שְׁגָגָה זוֹ? אִם בַּעֲבוֹדָה זָרָה שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ[12] -**
12 **מְבִיאִין פַּר לְעוֹלָה וְשָׂעִיר לְחַטָּאת מִכָּל שֵׁבֶט**
13 **וָשֵׁבֶט[13]. וְקָרְבָּן זֶה הוּא הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת שְׁלַח לְךָ,**
14 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה[14].**
15 **מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁבִּשְׁגִגַת עֲבוֹדָה זָרָה הוּא**
16 **מְדַבֵּר[15]. וְאִם בִּשְׁאָר כְּרִתוֹת שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתָן**
17 **חַטָּאת קְבוּעָה שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ - מֵבִיא כָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט**
18 **פַּר חַטָּאת. וְזֶהוּ הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר:**
19 **וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגוּ[16]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁאִם**
20 **שָׁגְגוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בְּהוֹרָאָה בַּעֲבוֹדָה זָרָה -**
21 **מְבִיאִין כָּל הַקָּהָל שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים[17] עוֹלוֹת וּשְׁנֵים**
22 **עָשָׂר שְׂעִירִים חַטָּאוֹת. וְהֵם נִשְׂרָפוֹת, שֶׁהֲרֵי דָּמָן**
23 **נִכְנָס לִפְנִים[18]. וְהֵם הַנִּקְרָאִין שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה.**
24 **וְאִם בִּשְׁאָר הַמִּצְוֹת שָׁגְגוּ - מְבִיאִין שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים**
25 **חַטָּאוֹת. וְהֵן נִשְׂרָפוֹת[19], מִפְּנֵי שֶׁדָּמָם נִכְנָס לִפְנִים[20].**
26 **וְכָל פַּר מֵהֶן נִקְרָא פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר.**
27 **שֶׁנֶּאֱמַר[21]: וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל - כָּל קָהָל וְקָהָל; וְכָל**
28 **שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט קָרוּי קָהָל[22], שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּעֲמֹד יְהוֹשָׁפָט**
29 **בִּקְהַל יְהוּדָה[23]. בֵּין שֶׁעָשׂוּ כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאֶרֶץ**
30 **יִשְׂרָאֵל[24] עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ, בֵּין שֶׁעָשׂוּ רֹב**
31 **יִשְׂרָאֵל אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְעוּט מִנִּין הַשְּׁבָטִים[25], בֵּין**
32 **שֶׁעָשׂוּ רֹב הַשְּׁבָטִים אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְעוּט כָּל**
33 **יִשְׂרָאֵל[26] - מְבִיאִין כְּמִנְיַן כָּל הַשְּׁבָטִים, פַּר לְכָל**
34 **שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט, וּבַעֲבוֹדָה זָרָה פַּר וְשָׂעִיר לְכָל שֵׁבֶט**
35 **וָשֵׁבֶט, שֶׁאַף אֵלּוּ[27] שֶׁלֹּא חָטְאוּ מְבִיאִין[28] עַל יְדֵי**
36 **הַחוֹטְאִים[29]. אֲפִלּוּ עָשָׂה שֵׁבֶט אֶחָד בִּלְבַד וְהוּא רֹב**
37 **הַקָּהָל[30] - הֲרֵי כָּל הַצִּבּוּר מְבִיאִין שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים,**
38 **וּבַעֲבוֹדָה זָרָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים וּשְׁנֵים עָשָׂר**
39 **שְׂעִירִים.**

2) משנה הוריות ח. "אין בית־דין חייבין עד שיורו בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת". ולמדו זאת (בגמרא שם) בגזירה שווה "עליה - עליה", נאמר בשגגת הוראת בית־דין (ויקרא ד, יד) "ונודעה החטאת אשר חטאו עליה", ונאמר בפרשת עריות (שם יח, יח) "ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערוותה עליה בחייה", מה להלן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, אף כאן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, ושגגת עבודה זרה שהורו בית דין ועשה העם על פיהם שאינה כתובה כאן, נלמדה (שם) בגזירה שווה אחרת - "מעיני - מעיני", נאמר כאן בשגגת הוראה באיסורים אחרים (שם ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל וגו'", ונאמר בשגגת הוראה בעבודה זרה (במדבר טו, כד) "והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה", מה כאן בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, כמבואר למעלה, אף בשגגת עבודה זרה, אין חייבין אלא בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, יצאו חיבוק ונישוק שאין בהן כרת. ואם הורו בית דין להתיר בדבר שחייבין עליו אשם וודאי ועשו העם על פיהם, בית־דין פטורין, משום שבאשם וודאי נאמר (שם ה, א) "ונפש" ובית־דין אינם בכלל נפש. 3) אבל דבר שחייבים עליו קרבן עולה ויורד, אין בית דין חייבים להביא קרבן על שגגתם. ולמדו כן (בגמרא שם) בגזירה שווה: נאמר בחטאת של בית דין (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו וגו' ואשמו", ונאמר בחטאת של יחיד (שם, כז) "ואם נפש אחת תחטא וגו' ואשם" - מה "ואשם" שנאמרה ביחיד - בחטאת קבועה, אף "ואשמו" שנאמר בבית דין - בחטאת קבועה. 4) של שבעים ואחד. 5) כלומר, רוב העם. 6) של בית דין, אבל אם תולים בעצמם להיתר, אף שגם בית הדין הורו להתירו, חייב כל אחד ואחד מהעם קרבן חטאת בפני עצמו. 7) להלן בהלכה זו כתב רבינו שכל שבט ושבט מביא פר, ואם כן מה שכתב כאן ש"בית דין חייבין", היינו שבית דין חייבים להביא לכל שבט ושבט, או שכל שבט ושבט מביא בשביל

בית דין (כסף משנה). 8) משנה שם ד: "הורו בית דין שוגגין ועשו כל הקהל שוגגין מביאין (בית דין) פר". 9) בהוריות ג. אמרו שאם הורו בית דין ועשו הם ולא עשו רוב הקהל - שהם פטורים, ולמדו זאת ממה שנאמר (שם) "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו אחת מכל מצוות ה' וגו'", הרי שמעשה תלוי בקהל והוראה תלוייה בבית־דין. וסובר רבינו שמכאן יש ללמוד גם, שאם עשו רוב הקהל ובית־דין לא עשו - שבית דין חייבים. 10) כלומר, פטורים מלהביא כל אחד ואחד קרבן יחיד. 11) שם ב: "יכול רוב ציבור שעשו בשגגת מעשה יהיו פטורין, שהרי בית דין מביאים עליהם פר [בהוראה] [והם פטורים - רש"י שם]". 12) שמותר לכרוע לעבודה זרה בלי פישוט ידים ורגלים. 13) כרבי יהודה במשנה שם ד: שאם הורו בית דין ועשו כל הקהל או רובן על פיהן מביאין י"ב שבטים י"ב פרים, ובעבודה זרה מביאין י"ב פרים וי"ב שעירים. 14) "ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעולה וגו' ושעיר עזים אחד לחטאת". 15) לפי שנאמר (שם, כב) "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה אשר דבר ה' אל משה", ואמרו (שם): "איזו היא מצוה שהיא שקולה כנגד כל המצוות הוי אומר זו עבודת כוכבים" (שכל המודה בה ככופר בכל התורה כולה) 16) "ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו וגו' והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת וגו'". 17) ואפרים ומנשה אינם נחשבים לשבטים נפרדים אלא לעניין נחלה, אבל לא לדבר זה. 18) להזות על הפרוכת ועל מזבח הזהב. "ולא נתפרש בהן בתורה כיצד נותן דמן ולהיכן הוא נותן אלא לפי שהן חטאות הקהל, דינן כדין פר העלם דבר, שהוא חטאת הקהל, לכל האמור בו: למתן דמים ולשריפה וכו'". 19) שנאמר (שם, כא) "והוציא את הפר אל מחוץ למחנה ושרף אותו". 20) כמו שנאמר (שם, טז) "והביא הכהן המשיח מדם הפר (=פר העלם דבר של צבור) אל אהל מועד" ועוד נאמר (שם ו, כג): "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל, באש תשרף". 21) כלומר, משום כך חייבין להביא מכל שבט ושבט. 22) לפיכך חייב כל שבט ושבט להביא קרבן. 23) וירושלים. הרי שגם שני שבטים (=יהודה ובנימין) נקראים "קהל". ואם כן מה שנאמר (בראשית מח, ד) "ויאמר אלי הנני מפרך והרביתיך ונתתיך לקהל עמים", - אי אפשר לפרש שמעכשיו, עם לידתו של בנימין, שיהיו י"ב שבטים, יקראו "קהל", שהרי כבר למדנו מהפסוק הקודם שגם שני שבטים נקראים "קהל", ועל כרחנו צריך לפרש שעכשיו נולד קהל, היינו ששבט בנימין לבדו נקרא "קהל", הרי ששבט אחד נקרא "קהל". 24) ש"אין משגיחין על יושבי חוצה לארץ, שאין קרוי קהל אלא בני ארץ ישראל". 25) כלומר, כשמספר אנשי חמשה שבטים הוא יותר גדול ממספר אנשי שבעת השבטים. 26) כרבי שמעון בן אלעזר בברייתא שם. שאמר: "חטאו שישה שבטים והם רובו של קהל, או ז' (שהם רוב השבטים) אף על פי שאינו רובו של קהל - מביאין", ולמד זאת (שם) ממה שנאמר (במדבר טו, כד) "והיה אם מעיני העדה", שמשמע אפילו מיעוט, מעיני ולא כל עיני, ונאמר עוד (שם, כו) "כי לכל העם בשגגה" הרי שרק כולו או רובו (שרובו ככולו, ראה נזיר מב.) "הא כיצד? עשו ו' והן רובו של קהל או ז' אף על פי שאינן רובו של קהל חייבין". 27) השבטים. 28) קרבן. 29) כלומר, הם נגררים אחרי השבטים החוטאים ומתחייבים בקרבן על ידם. 30) שם: "איבעיא להו שבט אחד לרבי יהודה בהוראת בית דין הגדול מי מייתי שאר שבטים או לא", ונפשטה הבעיא שם כי אף בשבט אחד, נגררים שאר השבטים להתחייב בקרבן, וברור הדבר כי המדובר באופן שהשבט הזה הוא רוב הקהל, שאם לא כן, אין כל ספק כי אינו גורר את שאר השבטים.

ב. בֵּית דִּין שֶׁנִּסְתַּפֵּק לָהֶן אִם שָׁגְגוּ בְּהוֹרָאָה אוֹ לֹא שָׁגְגוּ[31] - אֵינָן חַיָּבִין בְּאָשָׁם תָּלוּי[32]; שֶׁנֶּאֱמַר[33]: וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת - עַד שֶׁתִּוָּדַע וְאַחַר כָּךְ יִתְחַיְּבוּ בַּקָּרְבָּן[34], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁבֵּית דִּין חַיָּבִין וְאֵלּוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן? כְּשֶׁהָיוּ הַמּוֹרִים בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד; וְיִהְיֶה רֹאשׁ יְשִׁיבָה[35] עִמָּהֶן בַּהוֹרָאָה[36]; וְיִהְיוּ כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה[37]; וְיִטְעוּ כֻּלָּן אוֹ רֻבָּן[38] בְּדָבָר זֶה שֶׁהוֹרוּ בּוֹ; וְיוֹרוּ בְּפֵרוּשׁ וְיֹאמְרוּ לָעָם: מֻתָּרִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת[39], וְכֵן אֵלּוּ שֶׁשָּׁמְעוּ מִפִּי בֵּית דִּין, אִם אָמְרוּ לַאֲחֵרִים: מֻתָּרִים אַתֶּם לַעֲשׂוֹת[40]; וְיַעֲשׂוּ כָּל הַקָּהָל אוֹ רֻבּוֹ[41] עַל פִּיהֶם[42]; וְיִהְיוּ הָעוֹשִׂים שׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם וּמְדַמִּים שֶׁהַדָּבָר שֶׁהוֹרוּ בּוֹ כַּדַּת הוֹרוּ[43]; וְיוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת, לֹא שֶׁיַּעַקְרוּ כָּל הַגּוּף[44]; וּכְשֶׁיִּוָּדַע לָהֶם[45] יֵדְעוּ גּוּפוֹ שֶׁל דָּבָר שֶׁהוֹרוּ בּוֹ בִּשְׁגָגָה[46]. בְּכָל אֵלּוּ הַמְּאֹרָעִים הוּא שֶׁהָיוּ בֵּית דִּין חַיָּבִין בַּקָּרְבָּן וְהָעוֹשֶׂה עַל פִּיהֶם פָּטוּר. אֲבָל אִם חָסֵר אַחַת מִכָּל אֵלּוּ הַדְּרָכִים - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן, וְכָל מִי שֶׁשָּׁגַג וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ.

31) וכגון שהיו שם שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן, והתירו אחת ואינם יודעים איזו התירו, שהרי גם ביחיד אין חיוב אשם תלוי אלא באופן שנקבע האיסור. 32) משנה שם ט. "אשם תלוי, היחיד והנשיא חייבין ומשיח ובית דין פטורין". 33) בקרבן צבור. 34) כלומר, לא חייבה תורה קרבן בבית דין אלא באופן שנודע להם חטאתם, אבל באשם תלוי, שהוא בא על לא הודע החטאת, לא חייבה תורה. ובכהן משיח שלא נאמר "ונודעה החטאת" הוצרכו ללמוד מפסוק אחר. 35) מופלא שבסנהדרין. 36) כלומר: גם הוא יהיה עמהם בשגגתם. שאם לא יהיה מופלא של בית דין (=ראש ישיבה) שם (=עמהם בשגגת ההוראה) אין בית דין חייבין קרבן. 37) אבל אם היו בין הסנהדרין גר או ממזר וכו', שאינם ראויים להוראה - פטורין. 38) שם ג: דוחה הגמרא דברי ר' יונתן הסובר שאין חייבין עד שיורו כולן, אלא אפילו הורו רובן והיתר שתקו בית דין חייבין, אבל אם אמר להם אחד מהן: טועים אתם, - בית דין פטורים. 39) אבל אם אמרו להם רק "מותרים אתם" ולא הוסיפו לומר גם "לעשות", הם פטורים, שלא נגמרה עדיין הוראתם. 40) כלומר, אין צורך שכל הקהל או רובו ישמע ההוראה מפי בית־דין

[שאם לא כן למה הוצרכו להוציא את יושבי חוצה לארץ מכלל זה], אלא אפילו אם שומעים איש מפי איש כי בית דין פסק ואמר: "מותרים אתם לעשות" - כל העושים על פיהם (אם הם יושבי ארץ ישראל), מצטרפים לקהל לחייב בית דין בקרבן. 41) משנה שם ד: "הורו בית דין ועשו כל הקהל או רובו על פיהם מביאין פר", שהרי בכל התורה כולה קיימא לן רובו ככולו. 42) כלומר, הם תולים את מעשיהם בהוראת ההיתר של בית דין הגדול. 43) אבל אם ידעו שבית דין טעו, אלא שחשבו שאף על פי כן מצוה לסמוך על הוראתם - חייב כל אחד ואחד קרבן בפני עצמו. ואם ידעו שאסור לסמוך על הוראתם זו, ובכל זאת עשו, הרי הם מזידין, ופטורים מקרבן. 44) [והשמיט רבינו שצריך שיהיה בדבר שאינו מפורש בתורה, שכל הטועה בדבר המפורש בתורה הרי הוא כעוקר כל הגוף, ואם כן הוא בכלל מה שכתב "ויורו לבטל מקצת וכו' לא שיעקרו כל הגוף"]. 45) ששגגו. 46) ברייתא שם ה. "תנו רבנן ידעו שהורו וטעו מה הורו יכול יהיו חייבין תלמוד לומר (ויקרא ד, יד) "ונודעה החטאת", ולא שיודעו החוטאין".

יום שלישי כ"ט סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שישנם אופנים שיפטרו בית־דין ויתחייבו העושין.

1 **א. כֵּיצַד אִם חָסֵר אַחַת[2] מִכָּל הַדְּרָכִים שֶׁבֵּאַרְנוּ[3] -**
2 **יִפָּטְרוּ בֵּית דִּין וְיִתְחַיְּבוּ הָעוֹשִׂים? הֲרֵי שֶׁהוֹרוּ בֵּית**
3 **דִּין שֶׁל אֶחָד מִן הַשְּׁבָטִים[4] לָהֶם שֶׁחֵלֶב הַקֶּבֶה[5]**
4 **מֻתָּר[6], וַאֲכָלוּהוּ אַנְשֵׁי מְקוֹמָם[7] עַל פִּיהֶם - אוֹתוֹ בֵּית**
5 **דִּין פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה[8] עַל**
6 **שִׁגְגָתוֹ. וְכֵן אִם הוֹרוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁדַּם הַלֵּב**
7 **מֻתָּר[9], וְלֹא הָיָה רֹאשׁ יְשִׁיבָה עִמָּהֶן[10], אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד**
8 **מֵהֶן אֵינוֹ רָאוּי לִהְיוֹת מִמֻּנֶּה בַּסַּנְהֶדְרִין[11], כְּגוֹן שֶׁהָיָה**
9 **גֵּר אוֹ מַמְזֵר[12] אוֹ זָקֵן[13] אוֹ שֶׁלֹּא רָאָה בָּנִים[14] וְכֵיוֹצֵא**
10 **בָּהֶן[15], וְעָשׂוּ הָעָם עַל פִּיהֶם[16] וְאָכְלוּ דַּם הַלֵּב - הֲרֵי**
11 **בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה**
12 **עַל שִׁגְגָתוֹ[17]. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּבֵית**
13 **דִּין הַגָּדוֹל? שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ**
14 **וְגוֹמֵר[18]. וּמִנַּיִן שֶׁעַד שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה?[19]**
15 **שֶׁנֶּאֱמַר[20] וְאִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה[21] - עַד שֶׁיִּהְיוּ לָהֶם**
16 **כְּעֵינַיִם[22]. וּלְהַלָּן[23] הוּא אוֹמֵר: וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה; מָה**
17 **הָעֵדָה הָאֲמוּרָה בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת - כֻּלָּן רְאוּיִין**
18 **לְהוֹרָאָה[24], אַף עֵדָה הָאֲמוּרָה בִּשְׁגָגָה זוֹ[25] - עַד**
19 **שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה[26]. וְכֵן אִם הוֹרוּ, וְיָדַע**
20 **אֶחָד מֵהֶן שֶׁטָּעוּ וְאָמַר לָהֶם: טוֹעִים אַתֶּם, וְרַבּוּ**
21 **עָלָיו הַמַּתִּירִים וְהִתִּירוּ - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין[27], וְכָל**
22 **מִי שֶׁעָשָׂה עַל פִּיהֶם חַיָּב לְהָבִיא חַטָּאת קְבוּעָה עַל**
23 **שִׁגְגָתוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ - עַד**
24 **שֶׁיִּשְׁגּוּ כָּל הַסַּנְהֶדְרִין[28]. יָדַע אֶחָד מִן הַסַּנְהֶדְרִין אוֹ**
25 **מְעוּטָן שֶׁטָּעוּ הַמַּתִּירִין וְשָׁתְקוּ, הוֹאִיל וְהוֹרוּ וְלֹא**
26 **הָיָה שָׁם חוֹלֵק וּפָשְׁטָה הַהוֹרָאָה בְּרֹב הַקָּהָל[29] - הֲרֵי**
27 **בֵּית דִּין חַיָּבִין בַּקָּרְבָּן[30], וְכֹל שֶׁעָשָׂה עַל פִּיהֶם פָּטוּר.**
28 **וְאֵלּוּ שֶׁשָּׁתְקוּ, אִם עָשׂוּ עַל פִּי אֵלּוּ שֶׁהוֹרוּ[31] - הֲרֵי**
29 **אֵלּוּ חַיָּבִין[32], מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תָּלוּ בְּבֵית דִּין[33]. וְכֵן אִם**
30 **נָשְׁאוּ וְנָתְנוּ[34] בַּדָּבָר וְאָמְרוּ[35]: דָּבָר זֶה מֻתָּר הוּא, וְלֹא**
31 **הוֹרוּ לָעָם וְלֹא אָמְרוּ לָהֶם: מֻתָּרִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת[36],**
32 **וְשָׁמַע הַשּׁוֹמֵעַ מֵהֶן בְּעֵת שֶׁגָּמְרוּ מֻתָּר וְהָלַךְ וְעָשָׂה**
33 **כְּפִי מַה שֶּׁשָּׁמַע - הֲרֵי כָּל הָעוֹשֶׂה חַיָּב חַטָּאת**
34 **קְבוּעָה, וּבֵית דִּין פְּטוּרִין, שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹרוּ לָהֶם**
35 **בִּפְרוּשׁ לַעֲשׂוֹת. וְכֵן אִם הוֹרוּ וְעָשׂוּ מְעוּט הַקָּהָל עַל**
36 **פִּיהֶם וְנוֹדְעָה הַשְּׁגָגָה - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְאֵלּוּ**
37 **הַמְּעוּט שֶׁעָשׂוּ חַיָּבִין, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵבִיא**
38 **חַטָּאתוֹ[37].**

2) בכ"י תימן: "אחד", כנ"ל. 3) למעלה פי"ב. 4) ולא בית־דין הגדול של שבעים ואחד, ראה למעלה פי"ב הלכה ב. 5) העקום כמו קשת, והוא אסור (פ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו). וראה להלן הלכה ה, ובהוריות ג. ובמשנה־למלך להלן הלכה ה. 6) אף־על־פי שאינם עוקרים גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד הלכה א) שהרי לא התירו אלא חלב הקיבה בלבד ולא כל החלב, ואין זה מפורש בתורה שחלב הקיבה אסור, ראה להלן שם (לחם־משנה כאן). 7) ואפילו היה שבט זה רוב ישראל, ראה למעלה פי"ב הלכה א. 8) כחכמים (הוריות ה.) שאינם חייבין אלא על הוראת ב"ד הגדול בלבד. וראה להלן, בהמשך ההלכה. ולפיכך חייב כל אחד ואחד להביא חטאת קבועה על שגגתו. 9) אף־על־פי שהוראה זו אינה עוקרת גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד שם), שהרי לא התירה אלא דם חלב בלבד, ואין איסורו מפורש בתורה, ראה להלן שם (לחם־משנה). 10) משנה הוריות ד: וראה למעלה פי"ב הלכה ב. "ואפילו היה מניינם (בלעדו) שלם, רוצה לומר שבעים ואחד" (רבינו בפיה"מ שם). 11) במשנה שם. 12) ראה להלן בהמשך ההלכה שנלמד מפסוק בתורה, שאין ממנין לסנהדרין רק "מיוחסין". 13) "מופלג בשנים שיש בו אכזריות" (כיון ששכח כבר צער גידול בנים - רש"י סנהדרין לו:), שאין מעמידין אותו לב"ד (פרק ב מהלכות סנהדרין הלכה ב). 14) שאין מושיבין אותו לסנהדרין (הלכות סנהדרין שם). "משום שהוא אכזרי ולא ירחם על בני אדם, לפי שאינו יודע אהבת בנים" (ראה בפיה"מ שם). וכן הוא בברייתא סנהדרין לו: "אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס ומי שאין לו בנים", וכן הביא רבינו בהלכות סנהדרין שם. "אין מעמידין בכל הסנהדרין לא זקן מופלג בשנים ולא סריס, מפני שיש בהן אכזריות. ולא מי שאין לו בנים, כדי שיהא רחמן". אבל בדפוסים אחרים בנוסח בדברי רבינו כאן: "זקן שלא ראה בנים". ולפי זה, זקן ולא ראה בנים הם אחד, וכן הוא במשנה שם, וכן הוא בפירוש המשניות שם. 15) כגון נתין (=מבני הגבעונים, שגזר עליהם יהושע ונתנם לחוטבי עצים ושואבי מים - יהושע ט, כג) הנזכר במשנה שם (מעשה רוקח). שאין מושיבין בב"ד אלא רק מיוחסין. 16) כלומר, כל העם או רוב העם (ראה למעלה פי"ב הלכה ב). 17) במשנה שם. 18) ולא עדת אותו שבט (שם במשנה ה. המשך דברי

חכמים). 19) נראה שנשמטה כאן בבא שלימה, וכן צריך להיות: "[ומנין שעד שיהיה ראש הישיבה עמהם], ומנין שעד שיהיו כולם ראויין להוראה". [וכללם יחד מפני שלמד שניהם מפסוק אחד ("מעיני העדה"), ראה להלן]. וראה בלחם־משנה ובהגהות מעשה ר"ב. 20) בשגגת עבודה־זרה. 21) בפסוק שם: "והיה אם מעיני העדה". 22) כלומר, לפיכך צריך שיהיה ראש ישיבה עמהם שהוא עשוי עינים לעדה (ירושלמי הוריות פ"ד הלכה ד). וראה לחם־משנה ומעשה ר"ב. ובבבלי שם נתנו טעם אחר, מפני שהיה להם ללמוד ולא למדו, והרי הם קרובים למזיד (ראה ברש"י שם ד. ד"ה זיל קרי בי רב). 23) בדיני נפשות. 24) שנאמר (שמות יח, כב) "ונשאו אתך", ואמר רב נחמן בר יצחק (הוריות ד:) "אתך בדומין לך", שיהיו ראויים להוראה. 25) היינו "והיה אם מעיני העדה", וכן כתב רבינו בפיה"מ שם. וראה למעלה הערה יח. ורש"י (שם) כתב עד האמורה כאן (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו", וראה לחם־משנה כאן. 26) משנה שם ד: 27) במשנה שם. 28) בגמרא שם ג: 29) ראה למעלה פי"ב הלכה ב. 30) בהוריות שם: "אמר ר' יונתן, מאה שישבו להורות אין חייבין עד שיורו כולן, שנאמר: ואם כל עדת ישראל ישגו, עד שישגו כולן". ולפי דבריו, אפילו ידע אחד מהן ושתק פטורין, אבל הגמרא שם דוחה דבריו, מברייתא שנשמע בה שאם ידע אחד מהן שטעה ושתק שהם חייבין. 31) שטעו וחשבו כי אף שהב"ד טועים, מצוה לשמוע דברי חכמים (רש"י שם ב. ד"ה או תלמיד) ולפיכך הם נחשבים לשוגגין, שחייבין חטאת. 32) קרבן בפני עצמן, אף כי ב"ד מביאין פר העלם דבר של ציבור (במשנה שם). 33) שהרי ידעו כי ב"ד הם טועים. משנה שם "הורו ב"ד וידע אחד מהן שטעו וכו' ועשה על פיהן וכו' הרי זה חייב, מפני שלא תלה בב"ד". 34) הסנהדרין התווכחו בינם לבין עצמם באחד מן הדברים. 35) הגיעו לידי החלטה סופית בוויכוח זה. 36) מחלוקת בגמרא (שם ב.) אם צריך לומר "מותרים אתם לעשות, או שמספיק אפילו אמרו "מותרים אתם". ופסק רבינו כשמואל בלשון השני, וכרב דימי בלשון הראשון, כי אין ב"ד חייבין עד שיאמרו להן "מותרין אתם לעשות", וראה למעלה פי"ב הלכה ב. 37) במשנה שם: "הורו ב"ד לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה, והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם וכו' פטור מפני שתלה בב"ד", ובגמרא (שם ב:) "אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי ר' יהודה, אבל חכמים אומרים יחיד שעשה בהוראת בית־דין חייב". ופסק רבינו כחכמים.

1 **ב. וְהַסַּנְהֶדְרִין עַצְמָן שֶׁעָשׂוּ בְּהוֹרָאָתָן[38] - אֵינָן**
2 **מְצָטָרְפִין לְרֹב הַקָּהָל[39], עַד שֶׁיִּהְיוּ הָרֹב שֶׁעָשׂוּ חוּץ**
3 **מִן הַסַּנְהֶדְרִין. עָשׂוּ רֹב אַנְשֵׁי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[40] עַל**
4 **פִּיהֶם אַף עַל פִּי שֶׁאֵלּוּ הָעוֹשִׂים שִׁבְטֵי אֶחָד[41], וְכֵן**
5 **אִם עָשׂוּ רֹב הַשְּׁבָטִים אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְעוּט הַקָּהָל**
6 **- בֵּית דִּין חַיָּבִים[42], וְהָעוֹשִׂין פְּטוּרִין. כֵּיצַד? הָיוּ**
7 **יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְאֶחָד, וְהָיוּ**
8 **הָעוֹשִׂין בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְאֶחָד**
9 **וַהֲרֵי כֻּלָּן בְּנֵי יְהוּדָה בִּלְבַד, אוֹ שֶׁהָיוּ הָעוֹשִׂים בְּנֵי**
10 **שִׁבְעָה שְׁבָטִים כֻּלָּן אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מֵאָה אֶלֶף**
11 **- הֲרֵי בֵּית דִּין חַיָּבִין, וְכָל הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם**
12 **פְּטוּרִין. וְאֵין מַשְׂגִּיחִין עַל יוֹשְׁבֵי חוּצָה לָאָרֶץ[43],**
13 **שֶׁאֵין קְרוּי קָהָל אֶלָּא בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[44]. וְשֶׁבֶט**
14 **מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם אֵינָן חֲשׁוּבִין כִּשְׁנֵי שְׁבָטִים לָעִנְיָן**
15 **הַזֶּה[45], אֶלָּא שְׁנֵיהֶם שֵׁבֶט אֶחָד[46].**

38) כלומר, בהוראת עצמן. 39) כלומר, אינם מצטרפים עם הקהל להוות עמהם רוב קהל (כגון שחטאו רק מחצית הקהל בלעדי הסנהדרין) שיתחייבו ב"ד פר העלם דבר של ציבור, ועל כל אחד ואחד מהחוטאים להביא קרבן חטאת בפני עצמו. כן הוא בברייתא שם ג. "הורו ועשו, רבי מאיר פוטר, וחכמים מחייבין" ומפרש רב פפא שפלוגתתם היא אם ב"ד משלים לרוב ציבור, שרבי מאיר פוטר את הציבור, שלא יביאו כל אחד ואחד קרבן לעצמו, משום שב"ד משלים לרוב ציבור, וחייבים ב"ד להביא פר העלם דבר של ציבור, וחכמים מחייבין לכל אחד ואחד מהחוטאים (כולל גם כל אחד ואחד מהסנהדרין), להביא קרבן לעצמו, משום שאין ב"ד משלים לרוב ציבור, ואין ב"ד מביאין קרבן העלם דבר של ציבור. ופסק רבינו כחכמים. 40) ראה להלן בהמשך ההלכה ש"אין משגיחין על יושבי חוצה לארץ". 41) ראה למעלה פי"ב הלכה א. 42) להביא קרבן העלם דבר של ציבור. 43) כלומר, אין מתחשבים בתושבי חוץ־לארץ בענין רוב קהל ומיעוט קהל. 44) כלומר, אצל קרבן העלם דבר של ציבור כתוב (ויקרא ד, יד) "והקריבו הקהל", ובהוריות ג. "אמר רב אסי, ובהוראה הלך אחר רוב יושבי ארץ ישראל, שנאמר (מלכים־א, ח, סה) "ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים לפני ה' וגו'", מכדי כתיב וכל ישראל עמו, קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים, למה לי? - שמע־מינה הני (=בני ארץ ישראל) הוא דאיקרי קהל, אבל הנך (=בני חוצה־לארץ) לא איקרי קהל". והרי כאן בשגגת הוראה נאמר (ויקרא ד, יג) "ונעלם דבר מעיני הקהל". 45) שאם חטאו שבטי מנשה ואפרים, ועמהם עוד חמשה שבטים, והם מיעוט הקהל, אין חיוב להביא קרבן העלם דבר של ציבור, שאין כאן רוב שבטים. וכן אם חטאו כל הקהל או רובו (שחייבין כל שבט ושבט קרבן) אין מביאין אלא שנים עשר פרים בלבד, פר לכל שבט, ולאפרים ומנשה קרבן אחד, ראה למעלה פי"ב הלכה א. 46) כרבא, שם ו: שמה שנאמר (בראשית מח, ה־ו) "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי", היינו רק לנחלה, כמו שנאמר שם "על שם אחיהם יקראו בנחלתם" - לנחלה הוקשו, ולא לדבר אחר.

16 **ג. הָיוּ הָעוֹשִׂים מְרֻבִּין[47] בִּשְׁעַת הַחֵטְא וּמוּעָטִין[48]**
17 **בִּשְׁעַת יְדִיעָה, אוֹ מוּעָטִין[49] בִּשְׁעַת הַחֵטְא וּמְרֻבִּין[50]**
18 **בִּשְׁעַת יְדִיעָה - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר שְׁעַת הַמַּעֲשֶׂה[51].**

47) כלומר, רוב הקהל. 48) כגון שמתו חלק מן החוטאים לפני שנודע החטא, באופן שמעתה אינם אלא מיעוט הקהל. 49) מיעוט הקהל. 50) כגון שמתו חלק מהקהל שלא חטאו, באופן שמעתה מהווים החוטאים רוב הקהל.

51) אחר שעת החטא, שאם היו החוטאים בשעת החטא רוב הקהל, ב"ד פטורים וכל אחד ואחד מביא קרבן לעצמו. ופסק כחכמים שחולקים על ר"ש במשנה הוריות י. לענין נשיא וכהן משיח, ובגמרא שם ג. אמרו כי הם חולקים גם בענין זה.

1 **ד. הוֹרוּ בֵּית דִּין בְּחֵלֶב מִן הַחֲלָבִים[52] שֶׁהוּא מֻתָּר,**
2 **וְאָכַל מְעוּט הַקָּהָל עַל פִּיהֶם, וְנוֹדַע לָהֶם שֶׁחָטְאוּ**
3 **וְחָזְרוּ בָּהֶן[53], וְאַחַר כָּךְ הוֹרוּ שֶׁעֲבוֹדָה זָרָה פְּלוֹנִית**
4 **מֻתֶּרֶת[54], וְעָבַד אוֹתָהּ עֲבוֹדָה זָרָה מְעוּט אַחֵר עַל**
5 **פִּיהֶם, וּכְשֶׁיִּצְטָרְפוּ הָאוֹכְלִים לָעוֹבְדִים יִהְיוּ רֹב -**
6 **הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין[55], אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה לָהֶן יְדִיעָה**
7 **בֵּינְתַּיִם[56]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַמּוֹרֶה בֵּית**
8 **דִּין אֶחָד[57]; אֲבָל אִם מֵת בֵּית דִּין שֶׁהוֹרָה תְּחִלָּה[58],**
9 **וְעָמַד אַחֵר[59] וְהוֹרוּ[60] - אֵין אֵלּוּ מִצְטָרְפִין[61] לְאֵלּוּ.**

52) כגון שהורו על חלב הקיבה שהוא מותר, שאין זה עוקר גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד הלכה א, ולמעלה הלכה א), שהרי לא התירו כל החלבים. 53) כן הוא בגמרא שם. באיבעיא הראשונה: "הורו ב"ד חלב מותר, ועשו מיעוט הקהל, וחזרו ב"ד בהן, והורו ועשו מיעוט אחר, מהו וכו'" ואחר־כך איבעיא להו "מיעוט בחלב ומיעוט בעבודה־זרה", ומשמע שגם זה ב"חזרו ב"ד בהן". 54) שלא עקרו גוף עבודה־זרה מגופי התורה (ראה להלן פי"ד הלכה ב), שהרי לא התירו כל מיני עבודה־זרה. 55) שאין כל אחד ואחד מביא חטאת בפני עצמו, והחיוב הוא על ב"ד. ודבר זה הוא איבעיא שם ג. ונשאר הדבר בתיקו, אבל רבינו "נראה שאינו גורס כאן תיקו, אלא שמשיבין שאלה זו עם שאלה שאחריה, באם־תמצי־לומר. כלומר, אם־תמצי־לומר אידי ואידי כרת הוא, הורו ב"ד ומתו וכו' וכבר ידעת כל שבאם־תמצי־לומר, הלכה היא ברוב מקומות" (מאירי שם, וראה בראב"ד, בכסף־משנה, במרכבת המשנה ובאור שמח). ויש חולקים בזה, איזה קרבן מביאין הב"ד: של עבודה־זרה או של חלב. ויש אומרים שמביאים שניהם, גם של עבודה־זרה וגם של חלב (ראה בתוספות ובמאירי שם). 56) כמבואר למעלה. 57) שהורו גם על עבודה־זרה וגם על חלב. 58) על החלב. 59) ב"ד אחר. 60) על עבודה־זרה. 61) המיעוט שאכל חלב, עם המיעוט שעבד עבודה־זרה, להוות ביחד רוב קהל, אלא כל אחד ואחד מביא קרבן על שגגת עצמו, והיא בעיא שלא נפשטה שם (ראה בכסף־משנה). אבל אמרו שם, שזה אינו אלא למי שסובר ציבור מייתי (=היינו ר' שמעון במשנה שם ה. שסובר שב"ד מביאים פר מיוחד, ואם־כן על־כרחינו שכל הפרים הם עבור הבית־דין - מרכבת המשנה שם) לא תיבעי לך שהרי אינם כבר (שם), ורבינו פסק למעלה פי"ב הלכה א, כי ב"ד הם החייבים, ומה שכתב שם שכל שבט ושבט מביא פר, היינו שהציבור מביא בשביל הב"ד (ראה מאירי הוריות ד: במשנה, ובכסף־משנה פי"ב שם).

10 **ה. [62]אֲפִלּוּ הוֹרוּ שְׁנֵי בָּתֵּי הַדִּינִים בְּדָבָר אֶחָד, כְּגוֹן**
11 **חֵלֶב וְחֵלֶב אוֹ דָּם וָדָם[63]. [64]וְכֵן אִם לֹא הָיוּ הָעוֹשִׂים**
12 **שׁוֹגְגִין עַל פִּי הַהוֹרָאָה[65] - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל**
13 **הָעוֹשִׂים חַיָּבִין. כֵּיצַד? הוֹרוּ בֵּית דִּין לֶאֱכֹל חֵלֶב**
14 **הַקֵּבָה כֻּלּוֹ[66], וְיָדַע אֶחָד מִן הַקָּהָל שֶׁטָּעוּ וְשֶׁחֵלֶב**
15 **הַקֵּבָה אָסוּר, וַאֲכָלוֹ מִפְּנֵי הוֹרָאָתָן, שֶׁהָיָה עוֹלֶה עַל**
16 **דַּעְתָּן[67] שֶׁמִּצְוָה לִשְׁמֹעַ מִבֵּית דִּין אַף עַל פִּי שֶׁהֵם**
17 **טוֹעִים - הֲרֵי זֶה הָאוֹכֵל חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה עַל**
18 **אֲכִילָתוֹ[68], וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף לְמִנְיַן הַשּׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם[69].**
19 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה זֶה שֶׁיָּדַע שֶׁטָּעוּ חָכָם**
20 **אוֹ תַּלְמִיד שֶׁהִגִּיעַ לַהוֹרָאָה; אֲבָל אִם הָיָה עַם הָאָרֶץ**
21 **- הֲרֵי זֶה פָּטוּר[70], שֶׁאֵין יְדִיעָתוֹ בְּאִסּוּרִין יְדִיעָה**
22 **וַדָּאִית, וּמִצְטָרֵף לְכְלַל הַשּׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם. וְכֵן אִם**
23 **לֹא יָדַע שֶׁטָּעוּ[71], וְנִתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל שֶׁמֶן[72] וְחֵלֶב[73], וְאָכַל**
24 **חֵלֶב הַקֵּבָה[74] שֶׁהִתִּירוּהוּ, וְהוּא לֹא יָדַע שֶׁהוּא חֵלֶב**
25 **הַקֵּבָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב[75]; מִפְּנֵי שֶׁאֲכִילָתוֹ מִפְּנֵי שִׁגְגָתוֹ,**
26 **לֹא מִפְּנֵי הַהוֹרָאָה. וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף לְמִנְיַן הַשּׁוֹגְגִים עַל**
27 **פִּיהֶם[76], שֶׁנֶּאֱמַר: לְכָל הָעָם בִּשְׁגָגָה - עַד שֶׁתִּהְיֶה**
28 **שְׁגָגָה אַחַת לַכֹּל[77]. וְכֵן אִם תָּלָה בְּעַצְמוֹ וְאָכַל חֵלֶב**
29 **הַקֵּבָה שֶׁהוֹרוּ לְהַתִּירוֹ לֹא מִפְּנֵי הוֹרָאָתָן אֶלָּא מִפְּנֵי**
30 **שֶׁהוּא מֻתָּר בְּדַעְתּוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה בִּפְנֵי**
31 **עַצְמוֹ[78]. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַתּוֹלֶה בְּבֵית דִּין - פָּטוּר[79],**
32 **וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ שָׁם כָּל הַדְּרָכִים שֶׁמְּנִינוּ; וְכָל הַחַיָּב**
33 **בִּפְנֵי עַצְמוֹ - אֵינוֹ מִצְטָרֵף לְרֹב הַשּׁוֹגְגִים[80].**

62) בכ"י תימן אין כאן ציון הלכה, והא דלהלן שייך למעלה, וציון ההלכה להלן לפני המלים "וכן אם לא היו העושים". וכן נראה בדפוס רומי. וכן הגיה אור שמח. 63) שהרי האיבעיא בגמרא שם בהוראת שני בתי דינים, היא בחלב וחלב, ופסק רבינו שאין מצטרפים. וראה למעלה. 64) כן בכ"י תימן, וכן נראה בדפוס רומי, וכן הגיה אור שמח. 65) של הב"ד. 66) כי בחלב שע"י הקיבה יש חלק שהוא מותר באכילה, והוא חוט משוך כמו יתר. ויש חלק שאסור באכילה והוא עקום כמו קשת, ראה בפ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו. והב"ד הורו שכל החלב שע"ג הקיבה מותר באכילה (שער יוסף ג, א). 67) צ"ל על דעתו (מעשה רקח). 68) משנה הוריות ב. "הורו ב"ד, וידע אחד מהן שטעו או תלמיד והוא ראוי להוראה והלך ועשה על פיהן וכו' הרי זה חייב (=קרבן לעצמו) מפני שלא תלה בב"ד", ובגמרא שם: אמרו שחשב שמצוה לשמוע מב"ד אף־על־פי שידע שהם טועים. ולפיכך אינו נחשב לתולה בב"ד, שהרי ידע שהם טועים, וגם אינו מזיד שהרי טעה שמצוה לשמוע דברי חכמים, וחייב קרבן לעצמו. 69) כלומר, אם היו החוטאים מחצית הקהל, אינו מצטרף זה אליהם לעשותם רוב הקהל. 70) בגמרא שם אמרו על דברי המשנה: "וידע אחד מהן שטעו או תלמיד וראוי להוראה", שצריך להיות או גמיר (=למד הדבר) או סביר (=מבין דבר מתוך דבר), אבל אם הוא לא גמיר ולא סביר (="עם הארץ"), הרי הוא תולה בבית־דין. 71) ב"ד, להתיר חלב הקיבה. 72) של היתר. 73) תיבה זו מיותרת, ובכ"י תימן איננה. 74) אלא חשב שזהו שומן. 75) קרבן בפני עצמו, כאיכא־דאמרי אמר רבא שם. שאם

נתחלף לו חלב בשומן ואכלו חייב. 76) להשלים, שיהיו החוטאים רוב קהל (שם). 77) כן הוא בגמרא שם. 78) בגמרא שם: אמרו: "זה הכלל, התולה בעצמו חייב - לרבות מבעט בהוראה". ומפרש רבינו שהוא האומר שאינו צריך להוראתן, אלא הוא עצמו יודע שזה מותר (כסף־משנה, וקרית ספר). 79) משנה שם. 80) שיהיו רוב. "וזה דבר פשוט" (כסף־משנה).

1 **ו. הוֹרוּ בֵּית דִּין לְהַתִּיר דָּבָר הָאָסוּר בִּזְדוֹן[81], וְעָשׂוּ**
2 **הַקָּהָל עַל פִּיהֶם בִּשְׁגָגָה - בֵּית דִּין פְּטוּרִין מִן**
3 **הַקָּרְבָּן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְזִידִין[82], וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן**
4 **הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם חַיָּב קָרְבָּן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מִפְּנֵי**
5 **שֶׁהוּא שׁוֹגֵג[83]. הוֹרוּ בֵּית דִּין בִּשְׁגָגָה, וְיָדְעוּ הַקָּהָל**
6 **שֶׁטָּעוּ[84] וְשֶׁאֵין רָאוּי לְקַבֵּל מֵהֶן[85], וַאף עַל פִּי כֵן**
7 **עָשׂוּ הַקָּהָל עַל פִּיהֶם - אֵלּוּ וָאֵלּוּ פְּטוּרִין מִן**
8 **הַקָּרְבָּן[86]. בֵּית דִּין פְּטוּרִין - שֶׁהֲרֵי לֹא עָשׂוּ הַקָּהָל**
9 **מִפְּנֵי הוֹרָאָתָן שֶׁהִטְעָתָם; וְכָל הָעוֹשִׂים פְּטוּרִין מִן**
10 **הַקָּרְבָּן - מִפְּנֵי שֶׁמְּזִידִין הֵם[87], שֶׁהֲרֵי יָדְעוּ שֶׁטָּעוּ**
11 **וְשֶׁאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת.**

81) שידעו שהדבר אסור ואף־על־פי־כן הורו להתיר. 82) והרי נאמר (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו", בעינן שוגגין בב"ד (רש"י הוריות ד: במשנה). "ואעפ"י שמשל ציבור היה בא, הואיל ולשם ב"ד היה בא, פטורין, שהרי מזידין הם ואין מקום לקרבן הבא על שמם" (מאירי שם). 83) משנה שם ד: "הורו ב"ד וכו' מזידין ועשו שוגגין מביאין (=כל אחד ואחד מן הקהל) כשבה ושעירה". 84) הב"ד. 85) כלומר, ידעו גם שבמקום טעות אין מצוה לשמוע דברי חכמים. 86) משנה שם: "שוגגין (=הב"ד) ועשו (=הקהל) מזידין, הרי אלו פטורין". 87) ואין הקרבן בא אלא על השוגג, ראה למעלה פ"א הלכה א.

יום רביעי ל' סיון ה'תשע"ו

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר ב"ד ששגגו והורו לעקור גוף מגופי תורה ועשו כל העם על פיהם.

12 **א. בֵּית דִּין שֶׁשָּׁגְגוּ וְהוֹרוּ לַעֲקֹר גּוּף מִגּוּפֵי תּוֹרָה[2],**
13 **וְעָשׂוּ כָּל הָעָם עַל פִּיהֶם - בֵּית דִּין פְּטוּרִין[3], וְכָל אֶחָד**
14 **וְאֶחָד מִן הָעוֹשִׂים חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה[4]; שֶׁנֶּאֱמַר[5]:**
15 **וְנֶעְלַם דָּבָר - וְלֹא כָּל הַגּוּף[6].**

2) כגון שאמרו אין איסור נדה בתורה, אין דיני שבת בתורה, אין איסור ע"ז בתורה, ראה להלן ה"ב. 3) מלהביא קרבן, משנה הוריות ג, ב. וראה למעלה פי"ב ה"ב. 4) כדין כל חוטא בשוגג. 5) בקרבן העלם דבר של ציבור. 6) ברייתא שם ד, א: "ונעלם דבר, ולא שיעקר המצוה כולה". ומפרש עולא, שם: "קרי ביה ונעלם מדבר" כי ה"מ"ם" של "ונעלם" נקראת גם עם "ונעלם" וגם עם "דבר" – "ונעלם מדבר", מדבר ולא כל דבר" (רש"י שם).

16 **ב. לְעוֹלָם אֵין בֵּית דִּין חַיָּבִין[7] עַד שֶׁיּוֹרוּ לְבַטֵּל**
17 **מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת[8] בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה**
18 **וּמְבֹאָרִים[9], וְאַחַר כָּךְ[10] יִהְיוּ בֵּית דִּין חַיָּבִין בְּקָרְבָּן,**
19 **וְהָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין. כֵּיצַד? שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ**
20 **שֶׁמֻּתָּר לְהִשְׁתַּחֲווֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה[11], אוֹ שֶׁמֻּתָּר**
21 **לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת[12], אוֹ שֶׁמֻּתָּר לָבוֹא עַל**
22 **שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם[13] - הֲרֵי אֵלּוּ כְּמִי שֶׁאָמְרוּ: אֵין**
23 **שַׁבָּת בַּתּוֹרָה, אוֹ אֵין עֲבוֹדָה זָרָה בַּתּוֹרָה, אוֹ אֵין נִדָּה**
24 **בַּתּוֹרָה, שֶׁעָקְרוּ כָּל הַגּוּף, וְאֵין זוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה שִׁגְגַת**
25 **הוֹרָאָה אֶלָּא שִׁכְחָה[14]. לְפִיכָךְ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן,**
26 **וְכָל הָעוֹשֶׂה עַל פִּיהֶן חַיָּב חַטָּאת בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אֲבָל**
27 **אִם טָעוּ וְהוֹרוּ וְאָמְרוּ: הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת הוּא**
28 **שֶׁחַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ, אֲבָל הַזּוֹרֵק**
29 **אוֹ הַמּוֹשִׁיט[15] מֵתָּר, אוֹ שֶׁעָקְרוּ אָב מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת[16]**
30 **וְהוֹרוּ שֶׁאֵינָהּ מְלָאכָה - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין[17]. וְכֵן אִם**
31 **טָעוּ וְאָמְרוּ: הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לַעֲבוֹדָה זָרָה בְּפִשּׁוּט יָדַיִם**
32 **וְרַגְלַיִם הוּא חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל**
33 **אַחֵר, אֲבָל הַכּוֹרֵעַ עַל הָאָרֶץ וְלֹא פָּשַׁט יָדָיו וְרַגְלָיו**
34 **הֲרֵי הוּא מֻתָּר - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין[18]. וְכֵן אִם טָעוּ**
35 **וְאָמְרוּ: הַבָּא עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם שֶׁרָאַתָה דָּם**
36 **בַּיּוֹם הוּא חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל יְמֵי זוֹבָהּ, אֲבָל רָאַתָה**
37 **בַּלַּיְלָה מֻתָּר לָבוֹא עָלֶיהָ[19]; וְכֵן אִם הוֹרוּ וְאָמְרוּ,**
38 **שֶׁמִּי שֶׁפֵּרְשָׁה אִשְׁתּוֹ נִדָּה בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ מֻתָּר לִפְרֹשׁ**
39 **מִמְּנָּה כְּשֶׁהוּא מִתְקַשֶּׁה[20] - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין[21]. וְכֵן אִם**
40 **טָעוּ וְאָמְרוּ, שֶׁהָאוֹכֵל דָּם שֶׁיָּצָא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה הוּא**
41 **חַיָּב, אֲבָל הָאוֹכֵל דַּם הַלֵּב מֻתָּר - הֲרֵי אֵלּוּ**
42 **חַיָּבִים[22]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּטָעֲיוֹת אֵלּוּ, אִם הוֹרוּ בָּהֶן**
43 **וְעָשׂוּ רֹב הַקָּהָל עַל פִּיהֶן - פְּטוּרִין, וּבֵית דִּין מְבִיאִין**
44 **קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתָן.**

7) משנה, שם ג, ב. 8) של איסור. 9) דברי רב יהודה אמר שמואל, שם ד, א: "שאין ב"ד חייבין (קרבן העלם דבר של ציבור) עד שיורו (בשוגג) בדבר שאין הצדוקים מודים בו (כלומר, שאינו מפורש בתורה), אבל בדבר שהצדוקים מודים בו (שהוא מפורש בתורה) פטורין, מאי טעמא זיל קרי בי רב הוא", וראה להלן. 10) כלומר, רק באופן זה יהיו ב"ד חייבין וכו'. 11) שלא התירו איסור עבודה־זרה בכללה, אלא השתחויה בלבד. ואיסור השתחויה לעבודה־זרה מפורש הוא בתורה, שנאמר (שמות לד, יד) "לא תשתחוה לאל אחר" (הוריות ד.). 12) כלומר, מרשות היחיד לרשות הרבים. וגם זה מפורש בתורה, שנאמר (שם טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (הוריות שם, לפי נוסחא אחרת. וראה בדברי רבינו להלן), כאילו נאמר "אל יוציא איש וגו'", (וראה בעירובין יז: שהפסוק הזה עוסק באיסור יציאה חוץ לתחום, וכן הוא בפכ"ז מהל' שבת ה"א, וב'ספר המצוות' לא־תעשה שכא). 13) התבאר בפ"ו מהל' איסורי ביאה ה"א־ז. ונקראת כן משום שצריכה לשמור "ימים נקיים" כמספר הימים שראתה דם, ודבר זה מפורש בתורה שנאמר (ויקרא טו, כח) "וספרה לה" – מלמד שסופרת יום כנגד יום (הוריות, שם). 14) כן

הוא בפירוש המשניות, שם. והוסיף על זה, שם: "והוא ענין אמרם (בגמרא שם ד.) זיל קרי בי רב הוא". ורש"י שם פירש: "כיון דאפשר לו ללמוד ולידע, לא הוי שוגג מעליא, וקרוב למזיד הוי". 15) שהוא בעצמו אינו מוציא את ההפץ מרשות לרשות, אלא זורקו או מושיטו והוא עצמו נשאר במקומו. וזה אינו מפורש בתורה, שהרי לא נאמר אלא: "אל יצא איש ממקומו". 16) שאינם מפורשים בתורה. 17) בגמרא שם ד, ב: "בעי רב יוסף, אין חרישה בשבת מהו, מי אמרינן כיון דקא מודו בכולהו מילתא, כביטול מקצת וקיום מקצת דמי, או דילמא כיון דקא עקריין ליה לחרישה כל עיקר – כעקירת גוף דמי", וסובר רבינו כי כל שאלתו של רב יוסף אינה אלא על החרישה המפורשת בתורה, שנאמר (שמות לד, כא) "בחריש ובקציר תשבות" (ראה במנחות עב. שפסוק זה לענין שבת. ועי' פ"א מהל' שמיטה ויובל ה"א, ובפירוש המשנה לרב נתן אב הישיבה, שביעית פ"א הערה 52). אבל אב מלאכה ממלאכות אחרות, שאינו מפורש בתורה, פשוט הוא שאין זה נחשב כי־אם למבטל מקצת ומקיים מקצת וחייבים. וצריך לומר שרב יוסף לית ליה הא דשמואל, דאמר אין חייבין עד שיורו בדבר שהצדוקים מודים בו, ולפיכך שאל על זה (תוספות הרא"ש שם). אולם לדעת רבינו שפסק כשמואל - אין זו בעיא כלל, ואם הורו שאין חרישה בשבת, אין זו הוראה, שהרי כתוב מפורש: "בחריש ובקציר תשבות". וראה ב'מאירי' שם, ב'כסף משנה' ו'לחם משנה', ב'חפץ ה'' ו'שער יוסף'. 18) וזהו מקיים מקצת ומבטל מקצת, בדבר שאין הצדוקים מודים בו, שהשתחויה משמע לצדוקים רק בפישוט ידים ורגלים, כמו שנאמר (בראשית יט, א) "וישתחו אפים ארצה" (שם ד.). 19) וזהו מבטל מקצת ומקיים מקצת, בדבר שאין הצדוקים מודים בו, שהצדוקים משמע להם שהאיסור אינו אלא אם ראתה דם ביום, אבל ראתה דם בלילה אינה אסורה (שם בגמרא). 20) כשהאבר מוקשה, ראה למעלה פ"ה ה"ז, ופ"ד מהל' איסורי ביאה הי"א, כי אסור לפרוש כשהוא מתקשה, כשפירסה אשתו נדה בשעת תשמיש. והוא במשנה שם ח, ב: "חייבין על עשה ועל לא־תעשה שבנדה כו' פרוש מן הנדה", וראה בפירוש המשניות שם. 21) שאין הצדוקים מודים בו, וזו הוראה של קיום מקצת וביטול מקצת. 22) ודבר זה אין הצדוקים מודים בו. וכן מוכח מדברי הגמרא (הוריות ג.) "מיעוט בחלב ומיעוט בדם, מהו". ועיי"ש ב'תוספות' שהקשו הלא דם הוא דבר שהצדוקים מודים בו, ולדברי רבינו אתי שפיר ('הר המוריה').

1 **ג. הוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁיָּצָא הַשַּׁבָּת, לְפִי שֶׁנִּתְכַּסִּית**
2 **הַחַמָּה[23] וְדִמּוּ[24] שֶׁשָּׁקְעָה חַמָּה[25], וְאַחַר כָּךְ זָרְחָה[26]**
3 **- אֵין זוֹ הוֹרָאָה[27] אֶלָּא טָעוּת[28], וְכָל שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה**
4 **חַיָּב, אֲבָל בֵּית דִּין פְּטוּרִין. וְכֵן אִם הִתִּירוּ בֵּית דִּין**
5 **אֵשֶׁת אִישׁ לְהִנָּשֵׂא, לְפִי שֶׁהֵעִידוּ בִּפְנֵיהֶם[29] שֶׁמֵּת**
6 **בַּעְלָהּ, וְאַחַר כָּךְ בָּא בַּעְלָהּ - אֵין זוֹ הוֹרָאָה[30] אֶלָּא**
7 **טָעוּת[31], וְהָאִשָּׁה וּבַעְלָהּ הָאַחֲרוֹן חַיָּבִין חַטָּאת עַל**
8 **שִׁגְגָתָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

23) בעננים. 24) נדמה היה להם. 25) ועשו רוב העם מלאכות האסורות בשבת. 26) החמה, והתברר שחיללו את השבת. 27) בשוגג. 28) ואין זה "העלם דבר", יבמות צב, א. וכרבא נגד רב נחמן שהוא בתרא (כסף־משנה). 29) עדים הנאמנים להעיד שמת בעלה (ראה פי"ב מהל' גירושין הט"ו). והיינו "נשאת על־פי בית־דין" שבמשנה (יבמות פז, ב). אבל אם העידו עליו שני עדים כשרים, אין זה "נשאת על־פי בית־דין" ואין כאן שום חידוש שחייבת קרבן. 30) בשוגג. 31) ואין זה העלם דבר, במשנה יבמות שם: "ניסת על־פי ב"ד, תצא ופטורה מן הקרבן" ובברייתא שם צב, א: "רבי אליעזר אומר, יקוב הדין את ההר ותביא (האשה שנשאת ע"פ ב"ד) חטאת שמינה". ובגמרא שם, אמר זעירי, וכן רבא "ליתא (= אין אנו פוסקים) למתניתין (שכתוב בה שהיא פטורה) מדתנא בי מדרשא וכו' שאין זו הוראה אלא טעות". ובאמת הלכה זו מיותרת, שהרי כל הסוגיא הנ"ל היא לפי מי שסובר "יחיד שעשה בהוראת ב"ד, פטור", אבל לפי מה שפסק רבינו (למעלה ה"ב ופי"ג ה"א) ש"יחיד שעשה בהוראת ב"ד, חייב" – אין צריך לטעם זה משום שהיא "טעות", שהרי אפילו לא היתה זו הוראה מעליא, גם כן היו שניהם חייבין, וראה 'משנה למלך' ו'אור שמח' – כאן, ו'לחם משנה' למעלה פ"ה ה"ח.

9 **ד. בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ בִּשְׁגָגָה וְשָׁכְחוּ עַצְמוֹ שֶׁל חֵטְא**
10 **שֶׁהוֹרוּ בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן יוֹדְעִים בְּוַדַּאי שֶׁחָטְאוּ**
11 **בִּשְׁגָגָה[32], וְאַף עַל פִּי שֶׁהָעָם מוֹדִיעִין אוֹתָן וְאוֹמְרִים**
12 **לָהֶן: בְּכָךְ וָכָךְ הוֹרֵיתֶם לָנוּ[33] - הֵם פְּטוּרִין, וְהָעוֹשִׂים**
13 **עַל פִּיהֶם חַיָּבִין בִּפְנֵי עַצְמָן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנוֹדְעָה**
14 **הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ - לֹא שֶׁיּוֹדִיעוּ אוֹתוֹ**
15 **הַחוֹטְאִים[34]. כֵּיצַד? שָׁגְגוּ וְהִתִּירוּ חֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי**
16 **הַקֵּבָה וַאֲכָלוּהוּ רֹב הָעָם, וְאַחַר שֶׁיָּדְעוּ שֶׁשָּׁגוּ**
17 **בְּהוֹרָאָה וְשֶׁהִתִּירוּ דָּבָר שֶׁחַיָּבִים עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל**
18 **שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת קְבוּעָה נִסְתַּפֵּק לָהֶם אִם מִקְצָת הַחֲלָבִים**
19 **הִתִּירוּ אוֹ מִקְצָת הַדָּמִים הִתִּירוּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין,**
20 **וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה.**

32) כלומר, שהורו בשוגג. 33) והם עצמם לא נזכרו אפילו לאחר שהודיע להם. 34) ברייתא, הוריות ה, א: "תנו רבנן, ידעו שהורו וטעו מה הורו, יכול יהיו חייבין, ת"ל ונודעה החטאת – ולא שיודעו החוטאין". ורבינו גרס שם "שיודיעו" (ולפני רש"י היתה הנוסחא: "שידעו", עיי"ש).

21 **ה. בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ בִּשְׁגָגָה וְנוֹדְעָה לָהֶם שִׁגְגָתָן, בֵּין**
22 **שֶׁהֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן בֵּין שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ, כָּל הָעוֹשֶׂה כְּפִי**
23 **הוֹרָאָתָן שֶׁפָּשְׁטָה בְּרֹב הַצִּבּוּר[35] מֵאַחַר שֶׁיָּדְעוּ[36] -**
24 **הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[37]; הוֹאִיל וְהָיָה לוֹ לִשְׁאֹל**
25 **בְּכָל עֵת עַל דְּבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשוּ בְּבֵית דִּין וְלֹא שָׁאַל**
26 **- הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא[38].**
27 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[39] בְּמִי שֶׁהָיָה עִם בֵּית דִּין**
28 **בַּמְּדִינָה; אֲבָל מִי שֶׁרָאָה הַהוֹרָאָה וְהָלַךְ לִמְדִינָה**
29 **אַחֶרֶת, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה אַחַר שֶׁיָּדְעוּ - פָּטוּר, מִפְּנֵי**

שֶׁתְּלָה בָּהֶן וַהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לוֹ לִשְׁאֹל[40]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא הַנִּבְהָל לָצֵאת[41], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא לַדֶּרֶךְ, וְעָשָׂה עַל פִּיהֶם מֵאַחַר שֶׁיָּדְעוּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[42].

35) כלומר, שעשו רוב ציבור, אבל אם לא עשו רוב ציבור – חייבים היחידים להביא כל אחד ואחד, חטאת קבועה (למעלה פי"ב ה"ב, ופי"ג ה"א). 36) כלומר, מכיון שנודע אח"כ לב"ד שטעו וחזרו מהוראתן. 37) כרבי אליעזר, במשנה שם ג, ב - האומר "ספק", כלומר, שהוא ספק תולה בב"ד וספק תולה בעצמו, ופירשו בגמרא שם, שכוונת רבי אליעזר לחייבו באשם תלוי. 38) שחייב באשם תלוי. ושם גמרא: "א"ר זירא, משל דרבי אליעזר למה הדבר דומה, לאדם שאכל ספק חלב ספק שומן ונודע לו, שמביא אשם (תלוי)". 39) שחייב אשם תלוי, משום שהיה לו לשאול. 40) במשנה שם: "איזהו ספק (כלומר, למי מחייב רבי אליעזר אשם תלוי) ישב לו בתוך ביתו חייב, הלך לו למדינת הים פטור, אמר רבי עקיבא מודה אני בזה (בהולך למדינת הים) שהוא קרוב לפטור מן החובה. 41) כלומר, הממהר ללכת למדינה אחרת. 42) כרבי עקיבא ולא כבן עזאי (שם ד.) שמכיון שהוא טרוד, לא היתה לו שום אפשרות לשמוע שחזרו הב"ד מהוראתם, והוא נחשב לתולה בב"ד שהוא פטור (רש"י שם). ו"דוקא שעשה אחר שחטאו רוב הקהל על־פי ב"ד (ראה למעלה בתחילת ההלכה), אבל אם עשה זה ולא חטאו רוב הקהל – מביא חטאת יחיד, שהרי פסק למעלה (פי"ב ה"ב, ופי"ג ה"א) יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב" (השגות הראב"ד).

יום חמישי א' תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר אימתי יהיה חייב הכהן המשיח פר על שגגתו, וכהן משיח שנסתפק לו אם שגג שגגה זו עם המעשה.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל שְׁגָגָה שֶׁהַהֶדְיוֹט מֵבִיא עָלֶיהָ חַטָּאת הַקְּבוּעָה כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה, אִם שָׁגַג בָּהּ הַנָּשִׂיא - מֵבִיא שָׂעִיר[2], וְאִם שָׁגַג בָּהּ כֹּהֵן מָשִׁיחַ[3] - מֵבִיא פַּר[4]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁכֹּהֵן מָשִׁיחַ מֵבִיא פַּר עַל שִׁגְגָתוֹ? כְּשֶׁטָּעָה בְּהוֹרָאַת עַצְמוֹ[5], וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה בִּשְׁגָגַת הוֹרָאָתוֹ[6] לְבַדָּהּ[7]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה חָכָם מֻפְלָא[8]. שֶׁנֶּאֱמַר: אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם - הֲרֵי מָשִׁיחַ כְּצִבּוּר: מָה הַצִּבּוּר, שֶׁהֵן בֵּית דִּין, אֵינָן חַיָּבִין בְּקָרְבָּן עַד שֶׁיִּהְיוּ חֲכָמִים רְאוּיִין לְהוֹרָאָה, וְיִטְעוּ בְּהוֹרָאָה, וְיַעֲשׂוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם, וְיוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת, כָּךְ הַמָּשִׁיחַ בְּכָל הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ[9].

2) נאמר (ויקרא ד, כב־כג) "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים". 3) "כהן גדול שנמשח בשמן המשחה ולא המרובה בבגדים". 4) שנאמר (שם ו, ג) "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב וגו' פר בן בקר תמים לה' לחטאת". 5) שהורה לעצמו בטעות כי דבר זה מותר. 6) משנה הוריות ו: ו־ז: "הורה כהן משיח לעצמו שוגג ועשה שוגג מביא פר וכו' שהוראת כהן משיח לעצמו כהוראת בית דין לציבור, אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה, וכן המשיח". ודבר זה נלמד (שם ו:) ממה שנאמר בכהן משיח (שם) "לאשמת העם", הרי משיח כציבור, אבל אם לא הורה לעצמו להתיר אלא שגג ועשה בלי הוראתו להיתר, אינו מביא כלל קרבן. 7) שאם הורה עם בית דין, הואיל ולא סמך בשעת מעשה על הוראתו לבדה - הרי זה פטור. 8) אבל אם אינו מופלא אין הוראתו הוראה מעליא. ומופלא הוא שהוסמך להוראה, כמו מופלא שבבית דין אצל זקן ממרא, אבל לא צריך שיהיה ראש ישיבה כמו במופלא שבבית דין שבמשנה ד: "או שלא היה מופלא של בית דין". 9) עניין "שיבטל מקצת ויקיים מקצת". וברור כי אינו חייב אלא בדבר שאין הצדוקים מודים בו, כדין הצבור. וכן נראה מדברי רבינו להלן (הלכה ב). שהדגים רק בזורק מרשות לרשות, ולא במוציא מרשות לרשות.

ב. כֵּיצַד[10]? כֹּהֵן מָשִׁיחַ שֶׁטָּעָה בְּהוֹרָאָה לְעַצְמוֹ וְדִמָּה שֶׁהַזּוֹרֵק מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת מֻתָּר[11], וְזָרַק מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת וְהוּא תּוֹלֶה בְּהוֹרָאָתוֹ לְעַצְמוֹ - כְּשֶׁיִּוָּדַע לוֹ חֶטְאוֹ יָבִיא פַּר לְחַטָּאת. אֲבָל אִם לֹא תָּלָה בְּהוֹרָאָתוֹ, אֶלָּא שָׁגַג וְזָרַק בִּשְׁגָגָה, אוֹ שֶׁתָּלָה בְּהוֹרָאָתוֹ וְלֹא הָיָה חָכָם מֻפְלָא[12], אוֹ שֶׁעָקַר כָּל הַגּוּף בְּהוֹרָאָתוֹ[13] לְעַצְמוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁגַג בְּהוֹרָאָתוֹ לְבַטֵּל מִקְצָת, וְלֹא עָשָׂה וְהוּא סוֹמֵךְ עַל הוֹרָאָתוֹ, אֶלָּא עָשָׂה בִּשְׁגָגָה אַחֶרֶת[14], אוֹ שֶׁהָיָה מְזִיד בְּהוֹרָאָה וְשָׁגַג בְּמַעֲשֶׂה[15] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבָּן כְּלָל; שֶׁדִּינוֹ לְהוֹרַאַת עַצְמוֹ כְּדִין הַקָּהָל לְהוֹרַאַת בֵּית דִּין לְכָל דָּבָר. הוֹרָה לְעַצְמוֹ וְשָׁכַח מֵאֵי זֶה טַעַם הוֹרָה, וּבִשְׁעַת מַעֲשֶׂה אָמַר: הֲרִינִי עוֹשֶׂה עַל דַּעַת הוֹרָאָתִי - הֲרֵי זֶה מֵבִיא פַּר חַטָּאת[16].

10) חייב כהן משיח להביא פר לחטאת. 11) אבל אם הורה שהמוציא מרשות לרשות בשבת מותר - אינה הוראה, כמפורש למעלה. 12) שם ז. שהוראתו אינה כלום. 13) משנה שם. "שאין בית דין חייבין עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת, וכן המשיח". 14) כלומר, הורה להתיר חלב הקיבה, ועכשיו רוצה לאכול שומן של היתר ונתחלף לו ואכל בשוגג חלב הקיבה. 15) וכגון שידע שהתיר במזיד מטעם שאינו נכון, וכשבא מעשה לידו שכח זדונו וסבר שמטעם נכון הורה ואכלו בחזקת היתר. 16) משנה שם "שוגג ועשה שוגג מביא פר", ובגמרא שם: "אמר אביי הכא במאי עסקינן כגון שהורה ושכח מאיזה טעם הורה ובשעה שטעה אמר הריני עושה על דעת הוראתי".

ג. הוֹרָה לְעַצְמוֹ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת בַּעֲבוֹדָה זָרָה[17] וְעָשָׂה כְּפִי הוֹרָאָתוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שְׂעִירָה כְּהֶדְיוֹט[18]. וְהוּא שֶׁיִּשְׁגֹּג בְּהוֹרָאָה[19], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. שֶׁאֵין הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ חַיָּב קָרְבָּן אֶלָּא בְּהֶעְלֵם דָּבָר בְּהוֹרָאָה עִם שְׁגָגַת הַמַּעֲשֶׂה כְּצִבּוּר;

אֲבָל אִם שָׁגַג בְּמַעֲשֶׂה בִּלְבַד בְּלֹא הוֹרָאָה, בֵּין בַּעֲבוֹדָה זָרָה בֵּין בִּשְׁאָר מִצְוֹת - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן כְּלָל[20].

17) במשנה שם "שאין בית דין חייבין עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת, וכן המשיח, ולא בעבודת כוכבים עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת". 18) ברייתא (שם): "דתניא משיח בעבודת כוכבים וכו' ושווין שבשעירה וכו' מנלן דאמר קרא (במדבר טו, כז) ואם נפש אחת - אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח כולם נפש אחת הן". 19) משנה שם. "אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה וכן המשיח ולא בעבודת כוכבים אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה" ובמסקנת הגמרא שם אמרו כי מה שאמרו במשנה "וכן המשיח" מוסב גם על סוף המשנה "ולא בעבודת כוכבים וכו'". וכן דעת חכמים בברייתא שם ודלא כרבי. 20) "תנו רבנן ואם נפש אחת תחטא מעם הארץ (ויקרא ד, כז) - פרט למשיח וכו' שיכול משיח על העלם דבר עם שגגת מעשה מביא פר, על שגגת מעשה לחודיה מביא כשבה ושעירה, תלמוד לומר מעם הארץ - פרט למשיח".

ד. הוֹרָה הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ עִם בֵּית דִּין[21], וְשָׁגַג הוּא וְהֵם בְּהוֹרָאָה, אַף עַל פִּי שֶׁעָשׂוּ[22] עַל פִּי הַהוֹרָאָה הַזֹּאת שֶׁטָּעוּ בָּהּ[23], הוֹאִיל וְלֹא סָמַךְ[24] בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה עַל הוֹרָאָתוֹ לְבַדָּהּ אֶלָּא עַל הוֹרָאָתוֹ עִם הוֹרָאַת בֵּית דִּין[25] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר וְאֵין צָרִיךְ לְהָבִיא כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[26]. אֶלָּא אִם הָיוּ בֵּית דִּין מְבִיאִין קָרְבָּן - מִתְכַּפֵּר לוֹ בִּכְלַל הַצִּבּוּר[27]; וְאִם הָיוּ הָעוֹשִׂים הֵם הַמְּבִיאִים קָרְבָּן[28] - הוּא אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן, שֶׁהֲרֵי אֵין צָרִיךְ כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[29].

21) כלומר, הורו בית דין בשוגג להתיר וגם הכהן המשיח הצטרף עמהם בשוגג בהיתר זה. 22) הקהל וכן הכהן המשיח. 23) הכהן המשיח ובית־הדין. 24) הכהן המשיח. 25) היינו, שהיה אחד מהסנהדרין או שעל כל פנים ידע מהוראת בית דין. אבל אם לא ידע כלל מהוראת בית דין חייב קרבן בפני עצמו. 26) שזה נחשב לשגגת מעשה לבד בלי שגגת הוראה ואינו מחוייב. 27) משנה שם ז. "הורה עם הצבור (=בית־דין) ועשה עם הצבור מתכפר לו עם הצבור". ובברייתא שם נלמד ממה שנאמר בכהן משיח (ויקרא שם, ג) "על חטאתו אשר חטא", הא כיצד חטא בפני עצמו מביא בפני עצמו, חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור. 28) כגון שלא עשו רוב הקהל, שכל אחד ואחד מביא קרבן יחיד לעצמו. 29) שהרי זה כשגג במעשה בלבד בלי הוראה.

ה. הוֹרָה עִם בֵּית דִּין בִּשְׁגָגָה, וְשָׁגְגוּ הֵם בְּדָם וְהוּא בְּחֵלֶב - אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר, אֶלָּא מֵבִיא פַּר לְעַצְמוֹ.

ו. כֹּהֵן מָשִׁיחַ שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם שָׁגַג שְׁגָגָה זוֹ, שֶׁהִיא שִׁגְגַת הוֹרָאָה עִם הַמַּעֲשֶׂה, אוֹ לֹא שָׁגַג אוֹתָהּ - אֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּהּ כְּצִבּוּר[30] שֶׁאֵינָן מְבִיאִין אָשָׁם תָּלוּי עַל לֹא הוֹדַע שֶׁל שִׁגְגַת הוֹרָאָה. אֲבָל הַנִּשִׁיא, אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא - מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי כִּשְׁאָר הַהֶדְיוֹטוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין שִׁגְגָתוֹ תְּלוּיָה בְּהוֹרָאָתוֹ[31]. אֵי זֶהוּ נָשִׂיא הָאָמוּר בַּתּוֹרָה? זֶה מֶלֶךְ, שֶׁאֵין עָלָיו רָשׁוּת מֵאָדָם מִיִּשְׂרָאֵל וְאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ בְּמַלְכוּתוֹ אֶלָּא ה' אֱלֹהָיו[32]. בֵּין שֶׁהָיָה מִבֵּית דָּוִד אוֹ מִשְּׁאָר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל. וְאִם הָיוּ מְלָכִים רַבִּים וְאֵין אֶחָד מֵהֶן עוֹבֵד אֶת חֲבֵרוֹ - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן מֵבִיא שְׂעִיר עִזִּים עַל שִׁגְגָתוֹ[33]. וְאֵי זֶהוּ כֹּהֵן מָשִׁיחַ? זֶה כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, לֹא הַמְּרֻבֶּה בִּבְגָדִים[34].

30) כלומר, דינו בזה כדין הציבור. 31) והרי הוא בכלל מה שנאמר "וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג" - מי שחטאו בשגגה, חייב. 32) משנה שם י. "איזהו נשיא זה מלך שנאמר (שם ד, כב) מכל מצוות ה' אלוקיו - שאין על גביו אלא ה' אלוקיו". 33) ברייתא שם: "מלכי ישראל ומלכי בית דוד, אלו מביאין לעצמם ואלו מביאים לעצמם" וביארו שם בגמרא: "התם לא כייפי אהדדי" (מלך ישראל ומלך בית דוד אינם שולטים אחד על השני). 34) משנה שם. "ואיזהו המשיח המשוח בשמן המשחה לא המרובה בבגדים". "ומרובה בגדים הוא שלא נמשח בשמן המשחה אבל לבש שמונה בגדים ובלבשו אותם נתרבה על שאר הכהנים וכו' וכן היו כהני בית שני, שנעדר בו שמן המשחה". כי יאשיהו המלך גנז את צלוחית שמן־המשחה.

ז. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְעָבַר מֵעֲבוֹדָתוֹ מִפְּנֵי מוּם אוֹ זִקְנָה[35] וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן[36] וְחָטָא בִּשְׁגָגָה זוֹ[37] - מֵבִיא פַּר עַל שִׁגְגָתוֹ. לְפִי שֶׁאֵין בֵּין כֹּהֵן מָשִׁיחַ הַמְשַׁמֵּשׁ לְכֹהֵן מָשִׁיחַ שֶׁעָבַר אֶלָּא פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים[38] וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁל כָּל יוֹם[39], שֶׁאֵין מַקְרִיב אוֹתָן אֶלָּא כֹּהֵן הַמְשַׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה; אֲבָל פַּר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת - שָׁוִים הֵם בּוֹ.

35) שהוא פסול לעבודה. 36) משנה שם ט: "משיח שעבר ממשיחותו ואחר כך חטא וכו' מביא פר" ובגמרא שם י. למדו זאת ממה שנאמר (שם, ג) "והקריב על חטאתו", מלמד שמביא חטאתו משעבר, ומפרשה רבינו גם בעבר מחמת מום, שכן אמרו שם יב: "בעא מיניה רבה מרב נחמן משיח שנצטרע מהו באלמנה, מידחא דחי או מיפטר פטר (פירוש: מדחא דחי מדברים שאי אפשר לקיימן כשהוא מצורע, אבל איסור אלמנה וכיוצא בה שאפשר לקיימה לא מדחי, או דילמא מפטר פטור מכל דין כהונה לגמרי והרי הוא מותר באלמנה, תוספות הרא"ש) - תנינא אין לי אלא שעבר מחמת קריו, עבר מחמת מומין מניין (=שאסור בבעולה) תלמוד לומר והוא". וסובר רבינו שהוא הדין לכל דיני כהונה גדולה. 37) שחייבו עליה כהן המשיח, בפר. 38) הוא הנאמר בויקרא טז, ג "בזאת יבוא אהרן אל הקודש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה". 39) זהו מנחת חביתי כהן גדול שמביא כל יום שנאמר (שם

ו, יג־טו) "זה קרבן אהרן ובניו וגו' עשירית האיפה סולת מנחה תמיד מחציתה בבוקר ומחציתה בערב וגו' והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה חק עולם".

ח. נָשִׂיא שֶׁעָשָׂה[40] עִם הַצִּבּוּר בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין[41] - הֲרֵי זֶה מִתְכַּפֵּר לוֹ בִּכְלַל הָעָם[42]. שֶׁאִם הָיוּ בֵּית דִּין הֵם שֶׁהִקְרִיבוּ עַל שִׁגְגָתָן[43] - כָּל הָעָם וְהַמֶּלֶךְ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְאִם הָיוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּי בֵּית דִּין הֵם שֶׁחַיָּבִין בְּקָרְבָּן[44], וְהָיָה הַמֶּלֶךְ מִן הָעוֹשִׂים - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שָׂעִיר; שֶׁשָּׂעִיר נָשִׂיא בִּמְקוֹם כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה שֶׁל הֶדְיוֹט הוּא עוֹמֵד[45].

40) עבירה בשוגג. 41) שהורו בית דין בשוגג להתיר דבר האסור. 42) בקרבן פר העלם דבר של ציבור שחייבין בית דין להביא מכל שבט ושבט. ברייתא שם ז. "נשיא חטא בפני עצמו מביא בפני עצמו, חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור". 43) וכגון שחטאו רוב הקהל וכו'. 44) וכגון שחטאו רק מיעוט הקהל וכו'. 45) שנאמר (שם ד, כב־כג): "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים".

ט. נָשִׂיא שֶׁנִּצְטָרַע - עָבַר מִנְּשִׂיאוּתוֹ[46], וְנָשִׂיא שֶׁעָבַר מִנְּשִׂיאוּתוֹ - הֲרֵי הוּא כְּהֶדְיוֹט[47]. חָטָא כְּשֶׁהָיָה נָשִׂיא וְעָבַר מִגְּדֻלָּתוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שָׂעִיר; שֶׁנֶּאֱמַר: עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא[48] - כְּשָׁעַת חַטָּאתוֹ הוּא מֵבִיא.

46) ברייתא וגמרא שם י. "תנו רבנן, אשר נשיא יחטא (שם, כב) וכו' - פרט לנשיא שנצטרע שנאמר (מלכים־ב טו, ה) "וינגע ה' את המלך ויהי מצורע עד יום מותו וישב בבית החפשית ויותם בן המלך על הבית". ומדקאמר בבית החפשית מכלל דעד השתא עבד הווה", כלומר, נעשה חפשי מן המלכות, שכשהיה מלך היה כעבד, שהשררה היא כעבדות, שמוטל עליו עול ציבור. 47) במשנה שם ט: "וכן הנשיא שעבר מגדולתו, ואחרי כן וכו' כהדיוט" ובגמרא שם י. נלמד ממה שנאמר (שם) "אשר נשיא יחטא", כשהוא נשיא, אבל לא כשהוא הדיוט. 48) פסוק זה לא נאמר בנשיא, אלא בכהן משיח, וממנו למדו (שם י.) שכהן משיח שעבר ואחר כך חטא גם כן מביא פר.

י. כֹּהֵן מָשִׁיחַ אוֹ מֶלֶךְ שֶׁחָטְאוּ עַד שֶׁלֹּא נִתְמַנּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נוֹדַע לָהֶם אֶלָּא אַחַר שֶׁנִּתְמַנּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ כְּהֶדְיוֹט; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא, אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא - עַד שֶׁיֶּחֱטָא כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא וּכְשֶׁהוּא מָשִׁיחַ. לְפִיכָךְ, אִם אָכַל סְפֵק חֵלֶב כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט[49], וְנוֹדַע לוֹ עַל סְפֵקוֹ אַחַר שֶׁנִּתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל[50] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[51]. אָכַל חֲצִי זַיִת חֵלֶב כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט וַחֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא בְּהֶעְלֵם אַחַת, אוֹ שֶׁאָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא[52] וַחֲצִי זַיִת אַחַר שֶׁעָבַר - אֵינוֹ מִצְטָרֵף וּפָטוּר[53]. אָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט, וְנִתְמַנָּה וְעָבַר, וְאָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם מִצְטָרֵף אוֹ כְּבָר הִפְסִיקָה הַנְּשִׂיאוּת[54].

49) שאם אכל אחר שנתמנה לכהן גדול, אינו מביא אשם תלוי. 50) כתב רק כהן גדול, שהרי המלך מביא אשם תלוי גם אם אכל אחר שנתמנה. 51) כיוון שהלכה כחכמים שהולכים אחר זמן החטא, פשוט הוא שמביא אשם תלוי. 52) [כאן נקט "נשיא" בדווקא, אבל בכהן משיח בוודאי מצטרף ומביא פר, שהרי גם אם אכל כזית לאחר שעבר - מביא פר, כמפורש למעלה בהלכה י]. 53) ברייתא שם "מעם הארץ" פרט לנשיא שאינו מביא כשבה או שעירה כעם הארץ, ובגמרא אמר רב זביד הכא במאי עסקינן כגון שאכל חצי זית כשהוא הדיוט וחצי זית כשהוא נשיא. 54) בעיא בגמרא שם, אם מצטרפים לחייבו קרבן הדיוט, ולא איפשטא.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

יום שישי ב' תמוז ה'תשע"ו

הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א) שֶׁתַּקְרִיב הַזָּבָה כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן. ב) שֶׁתַּקְרִיב הַיּוֹלֶדֶת כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן. ג) שֶׁיַּקְרִיב הַזָּב כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן. ד) שֶׁיַּקְרִיב מְצֹרָע כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן. וְאַחַר שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶן תִּגְמֹר טָהֳרָתָן.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר כמה נקראים מחוסרי כפרה, וגר שמל וטבל ועדיין לא הביא קרבנו.

א. אַרְבָּעָה הֵן הַנִּקְרָאִין מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה[2]: הַזָּבָה[3], וְהַיּוֹלֶדֶת, וְהַזָּב[4], וְהַמְּצֹרָע. וְלָמָּה נִקְרְאוּ מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה? שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁטָּהַר מִטֻּמְאָתוֹ[5] וְטָבַל[6] וְהֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ[7], עֲדַיִן הוּא חָסֵר, וְלֹא גָּמְרָה טָהֳרָתוֹ כְּדֵי לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים[8] עַד שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ[9], וְקֹדֶם שֶׁיָּבִיא כַּפָּרָתוֹ אָסוּר הוּא לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים[10], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[11].

2) משנה כריתות ח: 3) ראה להלן הלכה ו, איזו היא הזבה. 4) ראה להלן פ"ב, ה"א, איזהו הזב. 5) כלומר זב, זבה ומצורע שספרו שבעת ימי טהרה, והילדת שעברו ארבעים יום מיום הלידה לזכר, ושמונים יום מיום הלידה לנקבה. 6) כל אחד מהם כדינו: היולדת, הזבה והמצורע שטבלו במקוה; והזב שטבל במעין, ראה תוספתא זבים פ"ג, ופ"א מהלכות מקוואות הלכה ה. 7) כלומר, שקע שמשו של יום שביעי, אצל זב, זבה ומצורע; ואצל יולדת ששקע שמשו של יום מ' לזכר ויום פ' לנקבה. 8) אע"פ שהוא טהור לאכילת תרומה (פ"ז מהלכות תרומות, ה"ב). 9) ראה להלן ה"ג פרטי דיני קרבנותיהם. 10) נגעים פי"ד משנה ג, ויבמות עד: "הביא כפרה אוכל בקדשים", ולמדו זאת (יבמות שם) ממה שנאמר (ויקרא יב, ח) "וכפר עליה

הכהן וטהרה", שכל זמן שלא הביא קרבן, אע"פ שטבל והעריב שמשו - אינו טהור לאכילת קדשים. 11) פרק יח הלכה יד.

ב. גֵּר שֶׁמָּל וְטָבַל וַעֲדַיִן לֹא הֵבִיא קָרְבָּנוֹ[12], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים עַד שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ[13] - אֵינוֹ מִמְּחֻסְּרֵי כַּפָּרָה[14]; שֶׁקָּרְבָּנוֹ עִכְּבוֹ לִהְיוֹת גֵּר גָּמוּר וְלִהְיוֹת כְּכָל כְּשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל[15], וּמִפְּנֵי זֶה אֵינוֹ אוֹכֵל בַּקֳּדָשִׁים שֶׁעֲדַיִן לֹא נַעֲשָׂה כְּכְשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל[16], וְכֵיוָן שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ וְיֵעָשֶׂה יִשְׂרָאֵל כָּשֵׁר אוֹכֵל בַּקֳּדָשִׁים. הֵבִיא[17] פְּרִידָה אַחַת[18] בְּשַׁחֲרִית - אוֹכֵל בַּקֳּדָשִׁים[19] לָעֶרֶב[20], וְיָבִיא פְּרִידָה שְׁנִיָּה[21]. שֶׁקָּרְבָּנוֹ שֶׁל גֵּר עוֹלַת בְּהֵמָה אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אוֹ שְׁתֵּי תּוֹרִים[22] וּשְׁנֵיהֶן עוֹלָה[23], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[24].

12) ראה בפי"ג מהלכות איסורי ביאה ה"ד והלכה ה, שאם ירצה הגוי להכנס לברית, ולהסתופף תחת כנפי השכינה ולקבל עליו עול תורה, צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן, ולמדו כן (כריתות ט.) ממה שנאמר (במדבר טו, טו) "ככם כגר יהיה לפני ה'" - "מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם - אף גר כן". 13) שם ח: "ת"ר גר מעוכב לאכול בקדשים עד שיביא קינו". 14) כחכמים במשנה שם. ולא כר' אליעזר בן יעקב, הסובר שגר מעוכב כפרה הוא. וסובר רבינו שהברייתא הנ"ל, שהוא אסור לאכול בקדשים היא גם לפי דעת חכמים החולקים על ר' אליעזר בן יעקב. ובפירוש המשניות שם כתב, שלדעת החכמים אין הקרבן אלא למצוה לכתחילה בלבד, ואינו מעכבו מלאכול בקדשים. 15) שם בגמרא. 16) כלומר: לפיכך לא נמנה הגר עם מחוסרי הכפרה (שם). 17) הגר. ברייתא שם. 18) כלומר, תור אחת או בן יונה אחד, וראה להלן ה"ג שקרבנו שתי תורים או שני בני יונה. 19) ואע"פ שצריך להביא שנים - אינו מעכבו באכילת קדשים אלא האחד (שיטה מקובצת). 20) שהרי גר שנתגייר הרי הוא כפורש מן הקבר (פ"ו מהלכות קרבן פסח, הלכה ז) וצריך הזאה שלישי ושביעי (רש"י בפסחים צב.) וגם הערב שמש (ראה בפי"א מהלכות פרה, הלכה א, ובהלכות קרבן פסח שם) וכן כתבו התוספות בזבחים צח: צט. ד"ה טבול יום, שבגר צריך הערב שמש ("הר המוריה"). 21) פירוש: ובלבד שיביא אפילו לאחר זמן את הפרידה השניה, שהרי אמרו בברייתא שם ט. "להביא פרידה אחת אי־אפשר", וכן כתב רש"י שם ח: ד"ה אוכל בקדשים. 22) שם. 23) אע"פ שכל הקינין שבתורה אחד חטאת ואחד עולה - כאן שתיהן עולות, משום שנאמר (במדבר טו, יד) "וכי יגור אתכם גר וגו' ועשה אשה ריח נחוח לה', כאשר תעשו כן יעשה", ודרשו (שם) איזהו דבר שכולו לה', הוי אומר זה עולת העוף (=שהרי עולת בהמה עורה לכהנים). ואע"פ שבקבלת התורה נאמר: "ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים" (שמות כד, ו) - נאמר כאן בגר (במדבר שם, טו): "ככם כגר יהי' לכם" - לכם הקשתיו, ולא לקרבנותיכם" - כלומר, במקצת הקשתיו. ומסתבר שלעולה הוקש, שכולה לה' (רש"י שם). ועיין בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות, ה"ו, שהביא רבינו עולה ושלמים. 24) שם.

ג. הַזָּב וְהַזָּבָה - קָרְבַּן כָּל אֶחָד מֵהֶן שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת[25]. וְהַיּוֹלֶדֶת - קָרְבָּנָהּ כֶּבֶשׂ עוֹלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תּוֹר חַטָּאת[26]. וְאִם אֵין יָדָהּ מַשֶּׂגֶת[27] - מְבִיאָה שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת[28]. וְהַמְּצֹרָע - קָרְבָּנוֹ שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׂים, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד אָשָׁם וְכִבְשָׂה לְחַטָּאת[29]. וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת[30] - מֵבִיא קֵן[31], אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת, וְכֶבֶשׂ לְאָשָׁם[32].

25) כן מפורש בתורה אצל זב (ויקרא טו, יד־טו) ואצל זבה (שם, כט־ל). 26) שם יב, ו. 27) להביא כבש. 28) שם ח. 29) שם יד, י. 30) להביא שלשה כבשים. 31) כלומר, שתי תורים או שני בני יונה. 32) שם, כא־כב.

ד. הַזָּב וְהַזָּבָה וְהַמְּצֹרָע - מֵבִיא כָּל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן כַּפָּרָתוֹ[33] בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְטָהֳרָתוֹ; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן סוֹפֵר שִׁבְעָה יְמֵי טָהֳרָה, וְטוֹבֵל בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ, וּמַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי[34].

33) קרבנו, שיכפר עליו. 34) במצורע נאמר (שם, ח־י) "ורחץ במים וטהר וגו' וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים. והיה ביום השביעי וגו' ורחץ את בשרו במים וטהר. וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה וגו'; ובזה נאמר (שם טו, יג־יד) "וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים וגו' ורחץ בשרו במים חיים וטהר. וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה וגו'"; ובזבה נאמר (שם, כח־כט) "ואם טהרה מזובה וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר. וביום השמיני תקח לה שתי תורים או שני בני יונה וגו'".

ה. הַיּוֹלֶדֶת אֵינָהּ מְבִיאָה קָרְבָּנָהּ בְּיוֹם אַרְבָּעִים לְזָכָר אוֹ בְּיוֹם שְׁמוֹנִים לִנְקֵבָה[35], אֶלָּא מַעֲרֶבֶת שִׁמְשָׁהּ וּמְבִיאָה קָרְבָּנָהּ לְמָחָר, שֶׁהוּא יוֹם אַרְבָּעִים וְאֶחָד לְזָכָר וְיוֹם שְׁמוֹנִים וְאֶחָד לִנְקֵבָה. וְהוּא הַיּוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת[36] תָּבִיא וְגוֹמֵר. וְאִם הֵבִיאָה קָרְבָּנָהּ תּוֹךְ יְמֵי מְלֹאת[37] - לֹא יָצָאת[38]. אֲפִלּוּ הֵבִיאָה עַל וְלָדוֹת הָרִאשׁוֹנִים[39] בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֹאת שֶׁל וָלָד זֶה - לֹא יָצָאת[40]. עָבְרוּ יָמִים אֵלּוּ[41] וְלֹא הֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן - הֲרֵי אֵלּוּ מַקְרִיבִין כַּפָּרָתָן לְאַחַר זְמַן. וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא הִקְרִיבוּ חַטָּאתָם אֲסוּרִים לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים[42], אֲבָל הָעוֹלָה (וְהָאָשָׁם) אֵינָן מְעַכְּבִין[43]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[44], שֶׁכָּל מְחֻיְּבֵי קָרְבָּן אֵין מַקְרִיבִין עַל יָדָן אֶלָּא מִדַּעְתָּן, חוּץ מִמְּחֻסְּרֵי כַּפָּרָה שֶׁאֵין צְרִיכִין דַּעַת בְּעָלִים[45], שֶׁהֲרֵי אָדָם מֵבִיא קָרְבָּן עַל בָּנָיו וּבְנוֹתָיו[46] הַקְּטַנִּים[47] אִם הָיוּ מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה וּמַאֲכִילָן בִּזְבָחִים[48].

35) ראה שם יב, ב־ה, שהיולדת זכר טמאה שבעת ימים,

ושלושים ושלושה ימים יושבת בדמי טהרה, שהם ביחד מ' יום; והילדת נקבה טמאה שבועיים, וששים וששה ימים יושבת על דמי טהרה, - שהם ביחד שמונים יום. 36) כלומר, אחר שמלאו ימי הטהרה, שעברו ארבעים יום לזכר ושמונים יום לנקבה. 37) תוך ארבעים יום לזכר או תוך שמונים יום לנקבה. 38) ידי חובת הבאת קרבן, שהוא רק אחר שעברו מ' לזכר ו־פ' לנקבה; וכן מפרש בספרא שדרשינן (פרשת תזריע תחילת פרק ג) "ובמלאת - אינה מביאה בתוך מלאת. ואם הביאה תוך מלאת, לא יצא". וראה למעלה פי"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח־ט. 39) שילדה מלפני זמן רב, אלא שהשהתה קרבנותיה. 40) אף כי בספרא אמרו: "יכול לא תביא בתוך מלאת על הוולדות הראשונות, ת"ל תביא" (ראה כס"מ כאן) - אין זה אלא אם עבר זמן רב ולא הביאה קרבנותיה, ואחרי כן ילדה. אבל אם ילדה נקבה וחזרה והפילה תוך פ', ושוב חזרה והפילה תוך פ' לשניה (כמו שמדובר בנזיר סד:) שזה חשוב כלידה אחת, ואין מביאה אלא קרבן אחד, ולפיכך אם הביאה תוך מלאת של השלישית קרבן על שתי הלידות הראשונות, שזהו אחרי מלאת שלהם, לא יצאה ידי חובה. וראה בהשגות הראב"ד כאן (מרכבת המשנה). 41) כלומר: יום השמיני אצל זב וזבה ומצורע, וארבעים ואחד או שמונים ואחד ביולדת. 42) ראה למעלה הלכה א. ובספרא (פרשת תזריע פרק ג הלכה ה) מפורש: "והקריבו" - אחד מעכבה, ואין שנים מעכבין אותה וכו'. כשהוא אומר וכפר, מה מצינו בכל מקום כפרה - בחטאת". וכן שם פרק ד הלכה ג: "ואחד לחטאת וכפר, מלמד שהכפרה בחטאת, וטהרה לאכול בזבחים". 43) כן מפורש שם פרשת מצורע פרק ג הלכה יג: "ועשה הכהן את החטאת וכפר וגו', מלמד שכפרה בחטאת". והכסף־משנה מוחק המלה "והאשם", שהרי מפורש בפסחים נט. שאשם מצורע מעכב. אבל בכתב־יד דקדוקי סופרים שם גרס: "וכי תימא אשם לא מעכב, והתניא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר: כשם שחטאתו מעכבתו, כך אשמו מעכב". וכן גם בפירוש רבינו חננאל, ורש"י מחקה. ולפי זה נחלקו תנא־קמא ור"י בנו של ר"י בן ברוקא בזה שלת"ק אינו מעכב אלא חטאת ולא אשם, ולר"י בנו של ר"י בן ברוקא גם אשם מעכב. וכעין זה נחלקו בנזיר יח: ופסק רבינו כתנא־קמא. וכן פסק בפ"י מהלכות נזירות הלכה ח. וכן כתב המאירי בפסחים שם, שרק החטאת מעכבת ולא העולה והאשם. וראה להלן פ"ה הלכה ג, ולמעלה בפ"ג מהלכות שגגות הלכה יא, וצריך עיון. 44) פי"ד הלכה י. 45) נדרים לה: א"ר יוחנן, הכל צריכין דעת חוץ ממחוסרי כפרה, שהרי אדם מביא קרבן וכו'. 46) נגעים פי"ד משנה יב: "מביא אדם ע"י בנו ובתו, עבדו ושפחתו, קרבן עני ומאכילין בזבחים". 47) נדרים שם, דברי ר' יוחנן. ולמד זאת מן הכתוב (ויקרא טו, לב) "זאת תורת הזב", בין גדול בין קטן. 48) נגעים שם.

ו. אֵי זוֹ הִיא זָבָה? זוֹ שֶׁזָּב דָּמָהּ שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה[49] בְּלֹא עֵת נִדָּתָהּ[50]. וְזוֹ הִיא זָבָה גְּדוֹלָה[51], שֶׁצְּרִיכָה סְפִירַת שִׁבְעָה[52] וְחַיֶּבֶת בְּקָרְבָּן[53]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן הַנִּדָּה[54], אֵימָתַי תִּהְיֶה הָאִשָּׁה זָבָה בַּדָּמִים שֶׁתִּרְאֶה, וְאֵימָתַי לֹא תִּהְיֶה זָבָה אֶלָּא נִדָּה אוֹ טְהוֹרָה[55], וּמָתַי תִּהְיֶה סְפֵק זָבָה[56]. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא זָבָה וְסוֹפֶרֶת שִׁבְעָה - הֲרֵי הִיא חַיֶּבֶת לְהָבִיא קָרְבָּן וְחַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת, וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא סְפֵק זָבָה - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת[57]; שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ[58], שֶׁחַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק תִּשָּׂרֵף[59]. וְשָׁם בֵּאַרְנוּ[60], מַה תֵּלֵד הָאִשָּׁה אוֹ מַה תַּפִּיל וְתִהְיֶה טְמֵאָה לֵדָה, וּמַה תֵּלֵד אוֹ תַּפִּיל וְלֹא תִּהְיֶה טְמֵאָה לֵדָה. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא טְמֵאָה לֵדָה - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן וְחַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת, וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁאֵינָהּ טְמֵאָה לֵדָה - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַקָּרְבָּן[61].

49) כך דרשו בספרא פרשת מצורע פרק זבים פרשה ד הלכות ה־ט על הפסוק (שם, כה) "ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים" - "ימים שנים, רבים שלשה". 50) ויקרא שם. 51) ראה בפ"ו מהלכות איסורי ביאה הלכות ז־ח. 52) ימים נקיים (שם). 53) שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת, ראה למעלה הלכה ג. 54) שם הלכות ב־ו. 55) כגון דם הקושי (שם, הלכה א) או דם טוהר (שם, הלכה ז). 56) שם פרק ו הלכה יט. 57) שהרי חטאתה באה מן העוף, ראה למעלה הלכה ג. 58) פרק יט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה י. 59) משנה תמורה לד כדעת תנא־קמא ולא כרבי יהודה. וכתב רש"י שם שדינה ככל פסולי המוקדשין שהם בשריפה. 60) בהלכות איסורי ביאה פ"י, וכן בפ"ה שם לענין מפלת. 61) "שכתוב (שם יד, ו) "ובמלאות ימי טהרה לבן או לבת תביא" וגו', כל שטמאה לידה ויש לה ימי טהרה - מביאה קרבן, אבל שאינה טמאה לידה אינה מביאה קרבן (קרית ספר).

ז. הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא הֶחֱזִקָה עֻבָּרָהּ[62] וְהִפִּילָה וְלֹא יָדְעָה מַה הִפִּילָה, אִם גֶּפֶל שֶׁחַיֶּבֶת עָלָיו קָרְבָּן[63] אוֹ דָּבָר שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת עָלָיו קָרְבָּן[64] - הֲרֵי זוֹ סְפֵק יוֹלֶדֶת, וּמְבִיאָה קָרְבָּן וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת[65]. וְכֵן שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהִפִּילוּ שְׁנֵי נְפָלִים, גֶּפֶל אֶחָד רָאוּי לְהַקְרִיב עָלָיו[66] וְהַגֶּפֶל הָאַחֵר פְּטוּרָה עָלָיו[67], וְאֵין אַחַת מֵהֶן מַכֶּרֶת נְפָלָהּ - כָּל אַחַת מִשְּׁתֵיהֶן מְבִיאָה קָרְבָּן מִסָּפֵק[68], וְאֵין חַטָּאת אַחַת מִשְּׁתֵיהֶן נֶאֱכֶלֶת. שֶׁחַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק נִשְׂרֶפֶת[69], שֶׁמָּא אֵינָהּ חַיֶּבֶת וְנִמְצֵאת חַטָּאת זוֹ חֵלֶב שֶׁנִּשְׁחַטוּ בְּעַזָּרָה[70] שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁחִיטָה[71].

62) לא ידעה אם היא מעוברת. 63) כגון שהיתה לו צורת אדם (פ"י שם הלכה ח). 64) כגון המפלת כמין דגים וחגבים ושקצים ורמשים שאינה חייבת קרבן, ראה משנה כריתות ז: 65) משנה שם "ואלו מביאות ואינן נאכלות, המפלת ואין ידוע מה הפילה וכו'". ובנדה כט. מפרשת הגמרא שהמשנה שם מדברת באופן שלא הוחזקה עוברה (ראה הגהות עמק המלך, כאן). 66) שהנפל היה בצורת אדם, וחייבים עליו קרבן. 67) כגון שהיה הנפל שפיר מלא מים או דגים וחגבים. 68) כחכמים במשנה שם, ולא כר' יוסי הסובר שיביאו חטאת אחת ויתנו ביניהן, אם אני

היא החייבת הרי היא שלי, ואם את החייבת היא שלך. 69) ראה למעלה הלכה ו. 70) נזיר כט: ושם נט. למדו שרק להקריב התירה התורה, ולא לאכול. ועוד מפורש שם, שיש גם איסור נבילה, שהרי חולין אינם נאכלים במליקה. 71) פרק ב הלכה ב, שחולין שנשחטו בעזרה אסורים בהנאה כבשר בחלב.

ח. אַחַת הַיּוֹלֶדֶת וְאַחַת הַמַּפֶּלֶת וָלָד אֶחָד אוֹ וְלָדוֹת הַרְבֵּה - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד לְכֻלָּן[72]. וְהוּא שֶׁתֵּלֵד כֻּלָּן בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֹאת[73]. אֲבָל אִם הִפִּילָה אַחַר יְמֵי מְלֹאת - מְבִיאָה אַף עַל הַשֵּׁנִי[74]. כֵּיצַד? יָלְדָה נְקֵבָה - כָּל נְפָלִים שֶׁתַּפִּיל[75] מִיּוֹם הַלֵּדָה עַד סוֹף יוֹם שְׁמוֹנִים הֲרֵי הֵן נֶחְשָׁבִין עִם הַוָּלָד הָרִאשׁוֹן, וּכְאִלּוּ יָלְדָה תְּאוֹמִים זֶה אַחַר זֶה, וְאֵינָהּ מְבִיאָה אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד[76]. הִפִּילָה נֵפֶל בְּיוֹם שְׁמוֹנִים וְאֶחָד[77] וּמִיּוֹם אֶחָד וּשְׁמוֹנִים וָהָלְאָה, אִם הִיא רְאוּיָה לְקָרְבָּן[78] - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה עָלָיו בִּפְנֵי עַצְמוֹ[79]. יָלְדָה נְקֵבָה וּלְאַחַר שִׁשִּׁים אוֹ שִׁבְעִים יוֹם הִפִּילָה נְקֵבָה שְׁנִיָּה - כָּל נֵפֶל שֶׁתַּפִּיל בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים שֶׁל נְקֵבָה זוֹ הַשְּׁנִיָּה פְּטוּרָה עָלָיו[80]. וְכֵן אִם הִפִּילָה נְקֵבָה שְׁלִישִׁית אַחַר שִׁשִּׁים אוֹ שִׁבְעִים יוֹם שֶׁל נְקֵבָה שְׁנִיָּה - הֲרֵי כָּל נֵפֶל שֶׁתַּפִּיל בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים שֶׁל נְקֵבָה שְׁלִישִׁית פְּטוּרָה עָלָיו. מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָשׁוּב עִם הַנֵּפֶל הַשְּׁלִישִׁי[81], וְהַנֵּפֶל הַשְּׁלִישִׁי חָשׁוּב עִם הַשֵּׁנִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֹאת שֶׁלּוֹ, וְהַשֵּׁנִי חָשׁוּב עִם הָרִאשׁוֹנָה, וְאֵינָהּ מְבִיאָה אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד עַל הַכֹּל[82].

72) כן למדו (כריתות ט:) ממה שנאמר (שם יב, ו) "זאת תורת היולדת" - "מלמד שמביאה קרבן אחד על ולדות הרבה" - משמע תורה אחת ליולדת ולדות הרבה (רש"י בנדה מ.) 73) שהם מ' לזכר ו־פ' לנקבה, ראה למעלה הלכה ד. 74) גם זה נלמד (שם) מהפסוק הנ"ל "זאת תורת היולדת", יכול ותביא קרבן אחד על הלידה שלפני מלאת, ועל הלידה שלאחר מלאת? - ת"ל "זאת". 75) כגון שטבלה לאחר שבועיים ללידתה, ונתעברה והפילה לאחר מ' יום של יצירת הולד, שזה נד ימים ללידה הראשונה. וכל זה רק אצל נקבה, אבל אצל זכר אין אפשרות כזאת, שהרי יולדת זכר אסורה לבעלה שבעת ימים, וימי מלאת של זכר הוא ארבעים יום, ואם נתעברה שנית, והפילה בתוך ארבעים יום של הלידה, אין זה נפל כי אם מים בלבד, שאין הולד נוצר עד מ' יום, ואין זה בכלל חיוב קרבן (רש"י כריתות שם ד"ה האשה). 76) משנה שם. 77) שזהו אחר ימי מלאת, והוא־הדין בליל שמונים ואחד, וכבית־הלל שם ז: וכן פסק רבינו להלן פרק ג הלכה ד (לחם־משנה). 78) כלומר, אם הפילה ולד ודאי. אבל אם הפילה ספק ולד, אינה מביאה אלא קרבן אחד, ראה להלן הלכה י. 79) שם ט: 80) כלומר, שהיא פטורה להביא קרבן מיוחד גם על הולד השלישי וכו'. 81) כלומר הוא נחשב עם הנפל השלישי, שהרי היא הפילתו בתוך השמונים של השלישי. 82) כחכמים שם במשנה, ולא כר' יהודה הסובר שהוולד הרביעי או השלישי שהפילה אחר יום מלאת של הראשון אינו נחשב עם הלידה הראשונה, אף כי את השני הפילה בתוך יום מלאת של השלישי.

ט. הַיּוֹלֶדֶת טֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס[83] וְהִפִּילָה נֵפֶל אַחַר אַרְבָּעִים מִיּוֹם לִדָּתוֹ[84] - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן עַל נֵפֶל זֶה, שֶׁמָּא זָכָר הוּא הָרִאשׁוֹן[85] וַהֲרֵי הִפִּילָה אַחַר מְלֹאת; וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת, שֶׁמָּא נְקֵבָה הִיא הָרִאשׁוֹנָה[86] וּבְתוֹךְ מְלֹאת הִפִּילָה שֶׁהִיא פְּטוּרָה מִקָּרְבָּן[87] שֵׁנִי.

83) שהם ספק זכר ספק נקבה, שיש עליה חומרת זכר וחומרת נקבה, מונה ארבעה־עשר ימי טומאה כבנקבה, ורק ארבעים ימי טהרה כבזכר; ראה נדה כח. במשנה, ובדברי רבינו בפ"י מהלכות איסורי ביאה הלכה יח "וחיוב קרבן ליולדת טומטום או אנדרוגינוס יש ללמוד ממה שנאמר (ויקרא יב, ה) "ואם נקבה תלד", ולא נאמר "ואם נקבה היא", הרי שהכל תלוי בלידה (קרית ספר). 84) כגון מיום מ"א, ומכיון "שאין צורת הולד נגמרת לפחות מארבעים יום" (איסורי ביאה שם ה"א) - על־כרחינו שכאן מדובר כשבא עליה באיסור בשוגג מיד אחרי הלידה (כסף־משנה בשם ר' אברהם בנו של רבינו). אבל יש מקום לפרש שהמדובר כשבא עליה בהיתר לאחר ארבעה־עשר ימי טומאה, ונולד ביום החמישים וארבעה (לח"מ). 85) וימי טהרתה הם רק עד מ' יום ללידה. 86) וימי טהרתה הם פ' יום אחר הלידה. 87) על נפל זה, שהרי היא מביאה קרבן אחד על כל הוולדות שתלד בתוך ימי מלאת, ראה למעלה בהתחלת הלכה ח.

י. הָאִשָּׁה[88] שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ סְפֵק חָמֵשׁ לֵדוֹת[89] אוֹ סְפֵק חָמֵשׁ זִיבוֹת[90] - מְבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד[91] וְאוֹכֶלֶת בַּזְּבָחִים[92], וְאֵין הַשְּׁאָר עָלֶיהָ חוֹבָה[93]. הָיוּ עָלֶיהָ[94] חָמֵשׁ לֵדוֹת וַדָּאוֹת וְחָמֵשׁ זִיבוֹת[95] וַדָּאוֹת - מְבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד[96] וְאוֹכֶלֶת בַּזְּבָחִים, וְהַשְּׁאָר עָלֶיהָ חוֹבָה[97]. וְכֵן הַדִּין בַּזָּב[98]. הָיוּ עָלֶיהָ חָמֵשׁ לֵדוֹת[99] וַדָּאוֹת וְחָמֵשׁ לֵדוֹת סָפֵק, אוֹ חָמֵשׁ לֵדוֹת וַדָּאוֹת וְחָמֵשׁ זִיבוֹת סָפֵק - מְבִיאָה שְׁנֵי קָרְבָּנוֹת[100]: אֶחָד עַל הַוַּדַּאי, וְנֶאֱכָל[101], וּשְׁאָר הַוַּדָּאוֹת עָלֶיהָ חוֹבָה[102], וְאֶחָד עַל הַסָּפֵק, וְאֵינוֹ נֶאֱכָל[103], וְאֵין הַשְּׁאָר עָלֶיהָ חוֹבָה, וְאוֹכֶלֶת בַּזְּבָחִים[104].

88) כל הלכה זו היא במשנה כריתות ח. 89) פירוש, שהפילה כמה פעמים ואין ידוע לה אם הפילה מין חיוב שהוא צורת ולד או שהפילה מין פטור כגון דגים וחגבים ושליא מלאה מים. וראה למעלה הלכה ז שספק לידה מביאה קרבן. וחמש שכתב לאו דוקא, ואפילו פחות או יותר, אלא שלשון המשנה נקט. 90) פירוש, שראתה כמה פעמים דם, ובכל פעם נמשך שלשה ימים רצופים, והיא מסופקת אם זה היה בעת נידתה שאינה זבה, או שזה היה בלא עת נידתה והיא זבה שחייבת קרבן, ראה למעלה הלכה ו. וספק זבה מביאה קרבן (ראה למעלה הלכה ז). 91) כלומר, קרבן אחד לכל הלידות או קרבן אחד לכל הזיבות, כדי שתהיה מותרת לאכול בקדשים, ראה למעלה הלכה א, שיולדת וזבה הן מחוסרי כפרה, ואינן אוכלות

בקדשים עד שיביאו כפרתן. ואף כי יש כאן ספק כמה לידות ושלא בתוך ימי המלאת - מועיל קרבן אחד לכל הלידות, כדי להתירה לאכול בקדשים, שקרבן זה הוא כטבילה, שאם נטמאה כמה פעמים טבילה אחת עולה לכולן, כמו כן קרבן זה עולה לכל ספקי הלידות. 92) פירוש, בקדשים. אבל החטאת שלה אינה נאכלת. ראה למעלה הלכה ו־ז. 93) לא הצריכוה להביא קרבן על כל ספק לידה ולידה, שהרי זה ספק מליקת חולין למזבח, ורק לקרבן אחד התירו בקושי להביא כדי לטהרה לאכול בקדשים, ראה רש"י שם. 94) במשנה שם. 95) כלומר: או חמש זיבות (רש"י שם). 96) כלומר: קרבן אחד לכל הלידות או קרבן אחד לכל הזיבות. 97) שאף־על־פי שלענין טהרה, קרבן אחד מטהר אותה לאכול בקדשים כמו טבילה אחת שעולה לכמה טומאות, - אינה נפטרת מחיובה אלא־אם־כן מביאה קרבן על כל לידה ולידה, אם היו הלידות כל אחת אחרי יום המלאת של הלידה הקודמת. ולמדו כן (שם ט:) ממה שנאמר (ויקרא יב, ז) "זאת תורת היולדת" - "זאת" לחייב על לידה שלפני מלאת ועל לידה שאחרי מלאת. ואף־על־פי שלפנינו במשנה שם אמר רבן שמעון בן גמליאל שאין השאר עליה חובה, נראה שלפני רבינו היתה הגירסא שם "והשאר עליה חובה", כמו שכתב רבינו־תם בתוספות בבא בתרא קסו: ד"ה הכי גרסינן נכנס (השמטה ללחם־משנה סוף הלכות מחוסרי כפרה, וראה בראב"ד, במרכבת המשנה, ובהגהות בן אריה כאן). 98) אם היו עליו כמה זיבות, מביא קרבן אחד כדי לטהרו שיוכל לאכול בקדשים, והשאר עליו חובה. 99) צ"ל: זיבות (רש"ש ובן אריה, הר המוריה וחזון איש, וכן הגיהו הב"ח ומסורת הש"ס בגמרא שם), שהרי גם לחמש לידות ודאיות מספיק בקרבן אחד כדי לטהרה, וכל־שכן לוודאי לידה ולספק לידה ביחד. וראה בגליון הש"ס להגרע"א שם. 100) אף כי קרבן אחד מטהר אותה (לענין אכילת קדשים) מחמש לידות או מחמש זיבות - כשהיא גם לידה וגם זבה, אין קרבן אחד מטהרה, וכן אמרו בספרא מגלת מצורע פרק ג הלכה יג "וכפר על המטהר מטומאתו, ולא מזובו". פירוש, שאם היה זב ומצורע, אין קרבן זה עולה לשתיהן (קרבן אהרן), והיינו אף לטהרו לאכילת קדשים (רש"ש לכריתות שם). 101) קרבן החטאת. 102) ראה למעלה בתחילת ההלכה. 103) ראה למעלה ה"ו וה"ז, שספק זיבה או ספק יולדת אין חטאתה נאכלת, שחטאת העוף הבא על הספק תשרף. 104) ראה למעלה בהתחלת הלכה זו.

1 **יא. הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְגַּיְּרָה וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיְּרָה**
2 **יָלְדָה[105] אוֹ מִשֶּׁנִּתְגַּיְּרָה יָלְדָה[106] - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן**
3 **מִסָּפֵק[107], וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת[108]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ**
4 **בְּהִלְכוֹת שְׁגָגוֹת[109], שֶׁכָּל מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה מִסָּפֵק שֶׁעָבַר**
5 **עֲלֵיהֶם [יוֹם הַכִּפּוּרִים] - חַיָּבִין לְהָבִיא אַחַר יוֹם**
6 **הַכִּפּוּרִים[110], שֶׁקָּרְבָּן זֶה מַכְשִׁירָן לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים[111].**

105) ולא נתחייבה להביא קרבן על הלידה. 106) ונתחייבה להביא קרבן. 107) בחולין קלד. אמר רב חסדא וכן תני ר' חייא, שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור, קרבן אשתו וכו' לחיוב, ומפרש רש"י קרבן אשתו, ספק ילדה כשהיתה עובדת כוכבים, ספק ילדה משנתגיירה מביאה קרבן, דספק איסור כרת הוא לאכול בקדשים עד שתביא כפרה, דמחוסרי כיפורים אסורים בקדשים וענוש כרת. 108) שחטאת העוף הבא על הספק תשרף, ראה למעלה ה"ו וה"ז. 109) פ"ג הלכה יא. 110) ואף כי יום הכיפורים מכפר על חטא שאין מכיר בו אלא המקום. 111) כלומר שקרבן זה לא לכפרה בא, שהרי נתכפרו כבר, יולדת בצער לידה, ומצורע מנגעיו, והקרבן אינו בא אלא להכשיר אותם לאכילת קדשים, ועל זה אין יום הכיפורים מועיל (כריתות כו.).

7 **יב. הָאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ לֵדָה אוֹ זִיבָה[112] - מְבִיאָה**
8 **מָעוֹת הַקִּנִּים[113] וְנוֹתֶנֶת בַּשּׁוֹפָר[114] וְאוֹכֶלֶת[115] בַּקָּדָשִׁים**
9 **לָעֵרֶב[116]. חֲזָקָה שֶׁאֵין בֵּית דִּין שֶׁל כֹּהֲנִים עוֹמְדִין**
10 **מִשָּׁם[117] עַד שֶׁיִּכְלוּ כָּל הַמָּעוֹת שֶׁבַּשּׁוֹפָר וְיַקְרִיבוּ**
11 **כְּנֶגְדָּן קִנִּים[118], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁקָלִים[119] וּבְהִלְכוֹת כְּלֵי**
12 **הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִין בּוֹ[120].**

112) ברייתא בעירובין לב. 113) כסף של שתי תורים. 114) קופסא בצורת שופר, ראה שקלים פ"ו משנה ה, כי י"ג שופרות היו במקדש, ואחד מהם היו כתוב בו "קינים" להטיל שם מעות הקינים, והיתה כל אשה ואשה צוררת לה מעותיה בצרור מיוחד כדי שלא יתערבו המעות עם של אחרת, ומטילה לשופר (תוספות פסחים צ: ד"ה עד). 115) [לפנינו בגמרא שם: "וטובלת ואוכלת". ולפי זה, יש מקום לומר, שמה שאמרו "ואוכלת לערב" היינו מפני שצריכה הערב שמש (ראה תוספות חגיגה כא. ד"ה האונן). אבל לפי נוסחת רבינו, יותר מסתבר כמו שמבואר להלן, וכמו שכתבו התוספות שם]. 116) אבל לא לפני זה, שמא עדיין לא הקריבו את קרבנותיה. 117) יורדים מן המזבח. 118) דברי רב שמעיה בעירובין שם. 119) פ"ב הלכה ב. 120) פ"ז הלכה ט.

13 **יג. הָאִשָּׁה[121] שֶׁהֵבִיאָה חַטָּאתָהּ וָמֵתָה - יָבִיאוּ**
14 **הַיּוֹרְשִׁים עוֹלָתָהּ[122]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישָׁה**
15 **אוֹתָהּ[123] מֵחַיִּים, כְּבָר נִשְׁתַּעְבְּדוּ נְכָסֶיהָ לַקָּרְבָּן,**
16 **וְהַשִּׁעְבּוּד דִּין תּוֹרָה[124] הוּא.**

121) יולדת או זבה. 122) קינים פ"ב משנה ה, אבל אם הביאה עולתה ומתה, לא יביאו יורשים חטאתה (שם במשנה) שאין חטאת באה לאחר מיתה. 123) לעולה. 124) קידושין יג: מחלוקת בין רב אסי בשם רבי יוחנן לבין רב יהודה בשם שמואל, ופסק כר' יוחנן, שאמר אפילו לא הפרישה מחיים, משום שמן התורה משועבדים הנכסים של המת לחוב המוטל עליו.

יום ש"ק ג' תמוז ה'תשע"ו

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר אי זהו זב האמור בתורה.

17 **א. הַזָּב הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[2] הוּא שִׁכְבַת זֶרַע הַבָּא מֵחֲלָיֵי**
18 **הַחֻלָּלִים[3] שֶׁהִיא מִתְקַבֶּצֶת בָּהֶן[4]. וּכְשֶׁיּוֹצֵא הַזּוֹב -**

אֵינוֹ יוֹצֵא בְּקִשְׁי[5] כְּשִׁכְבַת זֶרַע, וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ תַּאֲוָה וְלֹא הֲנָאָה, אֶלָּא נִגְרָר וְיוֹצֵא כְּמוֹ בָּצָק שֶׁל שְׁעוֹרִים[6], כֵּהֶה[7] כְּלֹבֶן בֵּיצָה הַמּוּזֶרֶת[8]. אֲבָל שִׁכְבַת זֶרַע - לְבָנָה קְשׁוּרָה כְּלֹבֶן בֵּיצָה שֶׁאֵינָהּ מוּזֶרֶת[9].

2) ויקרא טו, ב: "איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא". 3) מקומות חלולים בתוך הגוף. 4) כלומר, שכבת הזרע יוצאה בגלל שהמקומות החלולים שהיא מתקבצת בהן בתוך הגוף, נחלשו ואין בכוחם להחזיקה, אבל שאר אברי הגוף נשארו איתנים ובריאים, וראה בדברי רבינו בפירוש המשנה, זבים פ"ב מ"ב. 5) כלומר, לא בקישוי האבר, אלא יוצא כשהאבר מת, וכן מפורש בתוספתא זבים פ"ב: "זוב בא מבשר המת, שכבת זרע בא מבשר החי". 6) נדה לה, ב: "אמר רב הונא, זוב דומה למי בצק של שעורים". 7) בכת"י תימן: "דוהה". וכן בדפוס וויניציאה (ובדפוס רומי, בטעות "מהה") וכן הוא בתוספתא זבים שם, ובנדה שם. 8) ביצה שאינה מזכר, "זוב דיהה ודומה כלובן ביצה המוזרת" — "וביאור דיהה, עכור מעט הבהירות" (רבינו בפיה"מ נגעים פ"ב מ"ב). 9) תוספתא וגמרא שם: "ושכבת זרע קשורה כלובן ביצה שאינה מוזרת (שמשרצת אפרוח תחת תרנגולת)".

ב. הָרוֹאֶה רְאִיּוֹת הַזּוֹב הַגּוֹרְמוֹת לוֹ לִהְיוֹת זָב[10] מֵחֲמַת חֹלִי[11] אוֹ אֹנֶס וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינוֹ זָב; שֶׁנֶּאֱמַר: זָב מִבְּשָׂרוֹ[12] - מֵחֲמַת בְּשָׂרוֹ[13] הוּא שֶׁיִּהְיֶה טָמֵא, לֹא מֵחֲמַת דָּבָר אַחֵר[14]. מִכָּאן[15] אָמְרוּ[16]: בְּשִׁבְעָה דְּרָכִים בּוֹדְקִין אֶת הַזָּב: בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה, בְּמַשָּׂא וּבִקְפִיצָה, בְּחֹלִי וּבְמַרְאֶה וּבְהִרְהוּר. כֵּיצַד? אָכַל אֲכִילָה גַּסָּה אוֹ שָׁתָה הַרְבֵּה, אוֹ שֶׁאָכַל אוֹ שָׁתָה[17] אֲכָלִין אוֹ מַשְׁקִין הַמְּבִיאִין לִידֵי שִׁכְבַת זֶרַע[18], אוֹ שֶׁנָּשָׂא מַשּׂוֹי כָּבֵד, אוֹ שֶׁקָּפַץ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וּבִכְלַל דָּבָר זֶה אִם הֵכָּה עַל גַּבּוֹ[19], אוֹ שֶׁהָיָה חוֹלֶה, אוֹ שֶׁרָאָה אִשָּׁה וְהִתְאַוָּה שְׁכִיבָתָהּ[20], אוֹ שֶׁהִרְהֵר בְּעִסְקֵי בְּעִילָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִרְהֵר בִּבְעִילַת אִשָּׁה שֶׁהוּא מַכִּירָהּ[21], אִם קָדַם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ וְרָאָה רְאִיָּה שֶׁל זוֹב - תּוֹלִין בּוֹ וְאֵינוֹ מְטַמֵּא.

10) כלומר, ראיה שניה (להלן ה"ו), אבל ראיה ראשונה מטמאה אפילו באונס (להלן ה"ה). 11) של שאר אברי הגוף ולא של אברי כלי הזרע, ראה למעלה ה"א. 12) "איש איש כי יהיה זב מבשרו, זובו טמא הוא". 13) מחמת חולשת כלי הזרע, ראה בדברי רבינו בפיה"מ זבים פ"ב מ"ב. 14) כריתות ח, ב: "דתניא, מבשרו ולא מחמת אונסו". 15) מלימוד זה של "מחמת בשרו, ולא מחמת דבר אחר". 16) חכמים, במשנה נזיר סה, ב. ובמסכת זבים פ"ב מ"ב. 17) אפילו במדה מועטת. 18) תוספתא זבים פ"ב: "ר"א בן פנחס אומר בשם ר' יהודא בן בתירא, החלב והגבינה ובשר שמן ויין ישן וגריסין של פול וביצים ומוריים, מרגילין לדבר זיבה". 19) וכן כתב רבינו במסכת זבים שם, וכן נראה בחולין נא, א. נא, ב. 20) זהו מה שאמרו במשנה זבים פ"ב מ"ב: "ראה עד שלא הרהר". 21) זהו מה שאמרו שם במשנה: "הרהר עד שלא ראה". ועי' בפיה"מ שם, וב'כסף משנה' כאן.

ג. הָרוֹאֶה קֶרִי[22] - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּזוֹב[23] מֵעֵת לְעֵת[24]; שֶׁרְאִיָּה זוֹ שֶׁל זוֹב מֵחֲמַת שִׁכְבַת זֶרַע הִיא[25]. וְכֵן לְמַרְאֶה וּלְהִרְהוּר תּוֹלִין בָּהֶן מֵעֵת לְעֵת[26]. אֲבָל לְמַאֲכָל וּלְמִשְׁתֶּה וְלִקְפִיצָה וּלְמַשָּׂא - תּוֹלִין בָּהֶן כָּל זְמַן שֶׁמִּצְטַעֵר[27].

22) שכבת זרע הבאה בקושי, כמבואר למעלה ה"א. 23) אם ראה בראיה שניה, ראה להלן ה"ו. 24) עשרים וארבע שעות לאחר שראה את הקרי, זבים שם מ"ג, וכת"ק שם, וראה להלן ה"ד לעניין גוי שנתגייר. 25) כיון שראה קרי, הזיבה מחמת חולשה דקרי ('קרית ספר') וכן הוא בנזיר סו, א. וראה ב'לחם משנה'. 26) אם ראה זיבה בתוך המעת־לעת מאז שהרהר או ראה, תולין בהרהור ובמראה, אבל יותר ממעת־לעת אין תולין בהרהור ובמראה, והוא בתוספתא זבים פ"ב "כשם שתולין שכבת זרע מעת לעת, כך תולין למראה ולהרהור מעת לעת". 27) תוספתא שם, ופירשו שמרוב האכילה והשתיה שהכבידו עליו, וכן מהקפיצה והמשא שנחלשו כחותיו ומצטער משום כך, ראה בדברי רבינו בפירוש המשנה, זבים שם מ"ב.

ד. מִי שֶׁמָּל וְאַחַר כָּךְ רָאָה זוֹב[28], בֵּין עוֹבֵד כּוֹכָבִים בֵּין יִשְׂרָאֵל - תּוֹלִין בַּמִּילָה כָּל זְמַן שֶׁמִּצְטַעֵר[29]. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁרָאָה קֶרִי וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיֵּר - מִטַּמֵּא בְּזִיבָה מִיָּד, וְאֵין תּוֹלִין לוֹ מֵעֵת לְעֵת[30]. קָטָן[31] - אֵין תּוֹלִין לוֹ לֹא בְּמַרְאֶה וְלֹא בְּהִרְהוּר, שֶׁאֵין לַקָּטָן מַרְאֶה וְהִרְהוּר הַמֵּבִיא לִידֵי זוֹב. לְפִיכָךְ בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בַּחֲמִשָּׁה דְּרָכִים בִּלְבַד[32].

28) ראיה ראשונה או שניה, ראה להלן בבירור הדברים (זיבה שלישית, שהיא זיבה שניה אחר שנתגייר, ראה להלן בדברי ה'אורח מישור'). 29) תוספתא, זבים שם. "והטעם שאין לך חולי גדול מהמילה, והא קי"ל (למעלה ה"ב) שהחולי הוא אחד מהדרכים שבודקים את הזב" (כסף־משנה), ואינו זב אפילו אחר מעת־לעת של המילה, כל זמן שמצטער. 30) אע"פ שבישראל תולין מעת־לעת אחר ראיית קרי (ראה לעיל ה"ג) ואין הראיה הראשונה מצטרפת לראיה השלישית לחייבו קרבן (ראה להלן), - בגר, שהוא כקטן שנולד, אין משגיחים לדבר מעניניו הקודמים (רבינו בפירוש המשנה, זבים פ"ב, וראה בלחם־משנה). 31) ראה להלן פ"ג ה"ו, ואפילו בן יום מטמא בזיבה. 32) תוספתא זבים שם, "תינוק תולין לו בחמשה דברים, במאכל ובמשתה, במשא ובקפיצה, בחולי שלו" וכו'.

ה.[33] וּכְשֵׁם שֶׁתּוֹלִין לְקָטָן בְּחָלְיוֹ, כָּךְ תּוֹלִין לוֹ בָּחֳלִי אִמּוֹ[34], אִם הָיָה יוֹנֵק מִמֶּנָּה אוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ[35]. [36]בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁבּוֹדְקִין אֶת הַזָּב בִּדְרָכִים אֵלּוּ? בִּרְאִיָּה שְׁנִיָּה שֶׁל זוֹב, שֶׁבָּהּ יֵעָשֶׂה זָב כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[37]. אֲבָל רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה, אֲפִלּוּ רָאָה אוֹתָהּ בְּאֹנֶס[38] וּרְאִיָּה שְׁנִיָּה מֵחֲמַת בְּשָׂרוֹ[39] - הֲרֵי זֶה טָמֵא טֻמְאַת זִיבוּת;

33 34 35 36 37 38 39

1 **וְאַף עַל פִּי כֵן בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בָּרִאשׁוֹנָה, כְּדֵי לִמְנוֹת בָּהּ**
2 **שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת לְחַיְּבוֹ קָרְבָּן[40]. רְאִיָּה שְׁלִישִׁית - אֵין**
3 **בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בָּהּ, אֶלָּא אֲפִלּוּ רָאָה אוֹתָהּ מֻחֲמֶצֶת**
4 **אוֹנֶס[41]. הוֹאִיל וְנִזְקַק לְטֻמְאָה[42], שֶׁהֲרֵי רְאִיּוֹת שֶׁנַּעֲשָׂה**
5 **בָּהֶן זָב מֻחֲמֶצֶת בְּשָׂרוֹ הָיָה, לְפִיכָךְ יִתְחַיֵּב בְּקָרְבָּן.**

33) בכת"י תימן, זה מחובר עם מה שלמעלה. וכן נראה בדפוס רומי. 34) שלא יהיה עליו דין זב. בתוספתא שם: תינוק תולין לו וכו' בחולי שלו ובחולי אמו. 35) שאמו מקנחתו (סוכה כח:) שהיונק ממנה או שצריך לאמו, נדבק ממחלת אמו. וראה כתובות עז, ב: הזהרו מזבובי(ם) של בעלי ראתן (= מוכי שחין). רבי זירא לא הוא יתיב בזיקיה (= לא ישב במקום שמנשבת הרוח עליו ועל החולה). 36) בכת"י תימן מתחילה כאן הלכה חדשה, וכן נראה בדפוס רומי. 37) להלן ה"ו. 38) נדה לה, א: אמר רב הונא, ראיה ראשונה של זב מטמאה באונס, שנאמר (ויקרא טו, לב) "זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע". מה שכבת זרע מטמאה באונס, אף ראיה ראשונה של זב מטמאה באונס. 39) ולא מחמת אונסו, ראה למעלה ה"ב. 40) שמה שמפורש בתורה שזב חייב קרבן, אינו אלא אם ראה שתי ראיות זוב מחמת בשרו, ולא מחמת אונסו. אבל אם ראיה ראשונה היתה באונס ושניה מבשרו, אף־על־פי שהוא טמא זב לענין ספירת שבעה נקיים, אין עליו חיוב קרבן, אף לאחר ראיה שלישית. בנדה לה, א: "ת"ש, ראה ראיה ראשונה של זב בודקין אותו (זבים פ"ב מ"ב) מאי לאו לטומאה, לא לקרבן", ומפרש רש"י שאם הראיה הראשונה של זב היתה מחמת אונס, איננה מצטרפת לשלש ראיות לחייבו קרבן, אלא לראיה השניה שהיתה מחמת בשרו ולא באונס, לספור שבעה נקיים. 41) מצטרפת לשתי הראיות הראשונות, שהיו מחמת בשרו, ולא באונס כדי לחייבו קרבן (זבים פ"ב מ"ב, וכתנא־קמא). 42) כן הוא במשנה שם: "בשבעה דרכים בודקים את הזב עד שלא נזקק לזיבה וכו', ראה ראיה ראשונה בודקין אותו, בשניה בודקין אותו, בשלישית אין בודקין אותו", הרי שמה שלא בודקים בשלישית הוא מפני שכבר נזקק לזיבה. ואם ראה ראיה ראשונה באונס, אינה מצטרפת לשלישית להבאת קרבן, הואיל והיה האונס לפני שנזקק לזיבה.

6 **ו. הָרוֹאֶה רְאִיָּה אַחַת שֶׁל זוֹב - הֲרֵי הוּא כְּבַעַל**
7 **קֶרִי[43]. רָאָה שְׁתַּיִם - הֲרֵי זֶה זָב, וְצָרִיךְ סְפִירַת**
8 **שִׁבְעָה[44] וּבִיאַת מַיִם חַיִּים[45], וְאֵינוֹ חַיָּב בְּקָרְבָּן. רָאָה**
9 **שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת - הֲרֵי זֶה זָב גָּמוּר וְחַיָּב בְּקָרְבָּן[46]. וְאֵין**
10 **בֵּין זָב שֶׁרָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת לְרוֹאֶה שָׁלֹשׁ אֶלָּא קָרְבָּן**
11 **בִּלְבַד[47]. וּדְבָרִים אֵלּוּ כֻּלָּן דִּבְרֵי קַבָּלָה מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ**
12 **מִסִּינַי[48].**

43) כבית־הלל, זבים פ"א מ"א, והוא כמו ראשון לטומאה (פ"ה מהל' אבות הטומאה ה"א). 44) ימים נקיים מכל זוב, וצריך שיהיו רצופים זה אחר זה. 45) טבילה במעיין ולא במקווה, משום שנאמר (ויקרא טו, יג) "ורחץ בשרו במים חיים וטהר", והוא מטהר בכלשהו, כלומר: אינו צריך ארבעים סאה כמו מקווה (פ"ט מהל' מקוואות ה"ח). 46) שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת, ראה למעלה פ"א ה"ג. 47) משנה, מגילה ח, א. ונלמד שם בגמרא, ממה שמנה הכתוב (שם, ב־ג) שתים וקראו טמא (הזכיר שתי פעמים זב "איש איש כי יהיה זב מבשרו, זובו טמא הוא") ומנה שלש וקראו טמא ("וזאת תהיה טומאתו בזובו, רר בשרו את זובו, או החתים בשרו מזובו, טומאתו היא"), הא כיצד? שתים לטומאה ושלש לקרבן, ועוד נאמר (שם, טו) "וכיפר עליו הכהן לפני ה' מזובו", ולמדו מזה (שם) "מזובו" מקצת זבין מביאין קרבן, ומקצת זבין אין מביאים קרבן, הא כיצד? ראה שלש מביא קרבן, ראה שתים אין מביא קרבן. 48) שזה לא מפורש בתורה אלא נלמד בקבלה מן הפסוקים הנ"ל.

13 **ז. אֶחָד הָרוֹאֶה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת אוֹ שָׁלֹשׁ בְּשָׁעָה אַחַת זוֹ**
14 **אַחַר זוֹ, אוֹ שֶׁרָאָה רְאִיָּה בְּכָל יוֹם זֶה אַחַר זֶה[49] -**
15 **הֲרֵי זֶה זָב. לְפִי שֶׁתָּלָה הַכָּתוּב אֶת הַזָּבָה[50] בְּיָמִים,**
16 **שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים[51], וְהַזָּב[52] לֹא**
17 **תָּלָה אוֹתוֹ בְּיָמִים[53].**

49) כלומר, בשלשה ימים רצופים זה לזה, ראה כל יום ראיה אחת. 50) הנקבה. 51) ודרשו ב'סיפרא' פרשת מצורע (פרק זבים פ"ד ה"ה־ט) "ימים שנים, רבים שלשה". ואם ראתה שלש פעמים ביום אחד, אינה זבה עד שתראה שלשה ימים. 52) הזכר. 53) שנאמר (שם, ג) "וזאת תהיה טומאתו בזובו" — תלה הכתוב את הזב בראיות, וכתוב שם שלש פעמים "זב" וכתוב "טומאתו", שמשמע שבאלו השלש הוא טמא, וכתוב גם (שם) "והזב את זובו לזכר ולנקבה" מקיש זכר לנקבה (ולא נקבה לזכר) מה נקבה בימים, אף זכר בימים (ב"ק כד. וכריתות ח:), הרי שהזב נטמא בראה שלש ראיות בשעה א', וגם בג' ראיות בג' ימים.

18 **ח. וְאִם הִפְסִיק הַזָּב בֵּין רְאִיָּה לִרְאִיָּה יוֹם גָּמוּר[54] -**
19 **אֵינָן מִצְטָרְפוֹת[55]. כֵּיצַד? רָאָה רְאִיָּה בְּשַׁבָּת[56] וּרְאִיָּה**
20 **שְׁנִיָּה בְּשֵׁנִי בַּשַּׁבָּת - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת וְאֵינוֹ זָב[57]. וְכֵן**
21 **אִם רָאָה רְאִיָּה שְׁנִיָּה בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת[58] וְרָאָה רְאִיָּה**
22 **שְׁלִישִׁית בִּשְׁלִישִׁי בַּשַּׁבָּת - אֵינוֹ חַיָּב בְּקָרְבָּן[59]; שֶׁאֵין**
23 **זוֹ מִצְטָרֶפֶת לַשְּׁתַּיִם, שֶׁהֲרֵי הִפְסִיק בֵּינֵיהֶן יוֹם אֶחָד.**
24 **אֲבָל אִם רָאָה אַחַת הַיּוֹם וְאַחַת בַּלַּיְלָה שֶׁלְּאַחֲרָיו -**
25 **הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת[60]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם רָאָה**
26 **אַחַת בַּלַּיְלָה וּשְׁנִיָּה בַּיּוֹם - שֶׁהֵן מִצְטָרְפוֹת[61]. וְכֵן אִם**
27 **רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת בִּשְׁלֹשָׁה לֵילוֹת זֶה אַחַר זֶה - הֲרֵי**
28 **אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת[62].**

54) מעת לעת שלם, היינו עשרים וארבע שעות. 55) כך נשמע מדברי המשנה, זבים פ"א מ"א ומ"ו. 56) ראיה ראשונה. 57) אלא בעל קרי, ראה למעלה ה"ו. 58) וראיה ראשונה ראה בשבת. 59) אלא טמא טומאת זב, וצריך ספירת שבעה נקיים וטבילה, ראה למעלה ה"ו. 60) אף־על־פי שהלילה אינו שייך ליום שלפניו, אלא ליום שלאחריו. 61) ששתי הראיות היו ביום אחד, ואין זה בכלל ראיית שלשה ימים, אלא בכלל שלש ראיות שזב

נטמא בהם אף אם לא היו בשלשה ימים, ראה למעלה ה"ז. ומה שכתב רבינו "ואין צריך לומר", הוא על־פי מה שאמרו בבבא־קמא כד, א - גבי שור המועד "ריחק נגיחותיו, חייב (נזק שלם). קירב נגיחותיו, לא כל־שכן". ורק בזבה אינו כן מפני שמיעט הכתוב זבה מראיות, ולא טמאה אלא בימים (שם). 62) זבים פ"א מ"ג: "ראה וכו' שלש לשלשה ימים או לשלשה לילות, הרי זה זב גמור".

1 **ט. רְאִיַּת הַזָּב אֵין לָהּ שִׁעוּר, אֶלָּא הָרוֹאֶה כָּל שֶׁהוּא**
2 **- טָמֵא[63]; שֶׁנֶּאֱמַר: הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ - כֹּל שֶׁהוּא נִכָּר**
3 **בִּבְשָׂרוֹ מְטַמֵּא[64].**

63) משנה, נדה מ, א: "אבל הזב ובעל הקרי וכו' ומטמאין בכל שהוא, אפילו כעין החרדל ובפחות מכן". 64) 'סיפרא' פרשת מצורע (פרק זבים פ"א ה"ג), (ראיות) קטנות מנין, ת"ל "תהיה" אפילו כל שהוא, "החתים" אפילו כל שהוא, "בשרו" אפילו כל שהוא.

4 **י. הָיָה הַזּוֹב נִגְרָר וְיוֹצֵא וְלֹא פָּסַק: אִם יֵשׁ מִתְּחִלַּת**
5 **הָרְאִיָּה עַד סוֹפָהּ כְּדֵי טְבִילָה וְסִפּוּג[65] אוֹ יָתֵר - הֲרֵי**
6 **זוֹ נֶחְשֶׁבֶת כִּשְׁתֵּי רְאִיּוֹת[66], הוֹאִיל וְהִיא אֲרֻכָּה**
7 **כִּשְׁתַּיִם[67]; וְאִם לֹא הָיְתָה אֲרֻכָּה כַּשָּׁעוּר הַזֶּה[68], אֲפִלּוּ**
8 **פָּסַק הַזּוֹב בֵּינְתַּיִם[69] - הֲרֵי זוֹ רְאִיָּה אַחַת. וְכֵן אִם**
9 **הָיְתָה רְאִיָּה אַחַת אֲרֻכָּה כְּשָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת, שֶׁנִּמְצָא**
10 **מִתְּחִלָּתָהּ וְעַד סוֹפָהּ כִּשְׁתֵּי טְבִילוֹת וּשְׁנֵי סִפּוּגִין -**
11 **הֲרֵי זוֹ נֶחְשֶׁבֶת כְּשָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת וְיָבִיא קָרְבָּן[70].**

65) זבחים פ"א מ"ד, ובתוספתא (שם פ"א) והיא כשיעור מהלך חמישים אמה של אדם בינוני (פירוש הרא"ש למסכת זבים פ"א מ"ג, וראה ב'סיפרא' שם, ה"ד). 66) כת"ק נגד רבי יוסי, בתוספתא זבים, שם. 67) משום שזוב אין לו שיעור (ראה למעלה ה"ט), א"כ כשראה ראיה אחת ארוכה, כיון שמתחילת ראייתו נטמא בכל שהוא, והיה לו שהות לטבול, ועדיין הוא ממשיך לראות, אנו חושבים לראיה זו כשתי ראיות ('קרית ספר'), וראה למעלה ה"ו דין הרואה שתי ראיות. 68) שם בתוספתא "ואם לאו (שאין מתחילת הראיה עד סופה כדי טבילה וסיפוג) אין בידו אלא אחת". 69) פירוש, ראה זוב והפסיק, ושוב ראה, ואין במשך זמן ההפסקה, כדי טבילה וסיפוג. 70) זבים פ"א מ"ה, ולמדו זאת ב'סיפרא' פרשת מצורע (שם) מן הפסוק (ויקרא שם, ג) "בזובו רר" "מלמד שהוא מטמא בג' ראיות. אין לי אלא גדולות, קטנות מנין, ת"ל "תהיה", אפילו כל שהוא וכו', אם נאמר בגדולות למה נאמר בקטנות, אלא ליתן שיעור לגדולות שאם ראה אחת מרובה כשלש, שהוא כמגד יון לשילוח שהם כדי שתי טבילות ובשני סיפוגים, הרי זה זב גמור".

12 **יא. רָאָה רְאִיָּה אַחַת בַּיּוֹם וְהִפְסִיק כְּדֵי טְבִילָה**
13 **וְסִפּוּג[71], וְאַחַר כָּךְ רָאָה שְׁתַּיִם[72] אוֹ אַחַת אֲרֻכָּה**
14 **כִּשְׁתַּיִם[73]; אוֹ שֶׁרָאָה שְׁתַּיִם אוֹ אַחַת מְרֻבָּה כִּשְׁתַּיִם**
15 **וְהִפְסִיק כְּדֵי טְבִילָה וְסִפּוּג, וְאַחַר כָּךְ רָאָה רְאִיָּה**
16 **אַחַת - הֲרֵי זֶה זָב גָּמוּר[74].**

71) בא להשמיענו שההפסק בין ראיה לראיה הוא כדי טבילה וסיפוג, אבל אם ההפסק בין ראיה לראיה היה פחות מכדי טבילה וסיפוג, נחשבות שתי הראיות (אם נמשכו כל אחת מהן פחות מכדי טבילה וסיפוג, ראה למעלה ה"י) לראיה אחת. 72) ובין אלו השתיים היה הפסק גדול יותר מאשר כדי טבילה וסיפוג. 73) ראה למעלה שם. 74) זבים פ"א מ"ד, ובא להשמיענו שאף ראיה אחת ארוכה כשתים מצטרפת עם ראיה אחת קצרה לחייבו קרבן, כמו שלש ראיות נפרדות, שלא נטעה לומר: כיון שראיה אחת ארוכה למדו ב'סיפרא' מ"בזובו רר", וראיה קצרה למדים מ"החתים" (ראה למעלה שם) וכיון שהפסוק אומר "או החתים", הכוונה או זה או זה ואינן מצטרפות ('משנה אחרונה' זבים שם).

17 **יב. רָאָה רְאִיָּה אַחַת מִקְצָתָהּ בְּסוֹף הַיּוֹם וּמִקְצָתָהּ**
18 **בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה[75], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ אֲרֻכָּה כִּשְׁתַּיִם[76]**
19 **- הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתֵּי רְאִיּוֹת, שֶׁהַיָּמִים מְחַלְּקִין הָרְאִיָּה[77].**
20 **לְפִיכָךְ, הָרוֹאֶה רְאִיָּה אַחַת בֵּין הַשִּׁמְשׁוֹת, שֶׁהוּא**
21 **סָפֵק מִן הַיּוֹם וּמִן הַלַּיְלָה[78] - הֲרֵי זֶה סָפֵק לְטַמְּאָה[79].**

75) פירוש, אם היה ידוע לנו זמן של סוף היום וזמן של תחילת הלילה, והוא ראה ראיה אחת שהתחילה בסוף היום ונגמרה בתחילת הלילה (ראה פירוש הרא"ש זבים פ"א מ"ו). 76) אלא נמשכה רגע אחד בסוף היום, ורגע אחד בתחילת הלילה. 77) תוספתא זבים פ"א: "ומודה רבי יוסי, שאם ראה ראיה אחת בין השמשות אע"פ שאין בה כדי טבילה וסיפוג, יש בידו שתי ראיות, מפני ששני ימים חולקים אותה". 78) "תנו רבנן, בין השמשות ספק מן היום ומן הלילה (כלומר, ספק אם יש בו משניהם. רש"י) וספק שהוא כולו מן היום וספק שהוא כולו מן הלילה" (שבת לד:) ובין השמשות הוא משך הזמן משתשקע החמה עד שייראו ג' כוכבים בינונים (ראה בהל' שבת פ"ה ה"ד). 79) תוספתא שם, ופ"א דמס' זבים מ"ו. כלומר, ספק טמא כזב שצריך ספירת שבעה נקיים או אינו טמא אלא כבעל קרי (ראה למעלה ה"ו), שמא בין השמשות הוא גם יום וגם לילה, והוא ראה מקצת היום ומקצת הלילה, והימים חולקים את הראיה לשתי ראיות.

22 **יג. רָאָה רְאִיָּה אַחַת בַּיּוֹם וְאַחַת בֵּין הַשִּׁמְשׁוֹת - הֲרֵי**
23 **זֶה וַדַּאי לְטַמְּאָה[80] וְסָפֵק לְקָרְבָּן[81], וּמֵבִיא קָרְבָּן**
24 **וְאֵינוֹ נֶאֱכָל[82].**

80) כלומר, לספור שבעה נקיים, כי יש כאן שתי ראיות לפחות. 81) שמא ראיית בין השמשות היתה מקצתה ביום ומקצתה בלילה, והימים חלקו את הראיה הזאת לשניים, וביחד עם הראיה הראשונה יש כאן שלש ראיות וחייב קרבן (ראה למעלה שם), או שאין כאן אלא שתי ראיות בלבד ואין כאן קרבן, ודין זה הוא במס' זבים שם. 82) שחטאת העוף הבאה על הספק אינה נאכלת, ראה למעלה פ"א ה"ו וה"ז.

25 **יד. [רָאָה] רְאִיָּה אַחַת בֵּין הַשִּׁמְשׁוֹת [שֶׁל שַׁבָּת]**
26 **וּרְאִיָּה שְׁנִיָּה בֵּין הַשִּׁמְשׁוֹת שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת[83] - הֲרֵי**
27 **זֶה סָפֵק לְטַמְּאָה וְסָפֵק לְקָרְבָּן[84]. סָפֵק לְטַמְּאָה -**
28 **שֶׁמָּא רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה הָיְתָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּשְׁנִיָּה**

1 **בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, וַהֲרֵי הִפְסִיק שַׁבָּת בֵּינֵיהֶן וְאֵין כָּאן**
2 **זִיבוּת כְּלָל**[85]**; וַהֲרֵי הוּא סָפֵק לְקָרְבָּן - שֶׁמָּא אַחַת**
3 **מֵהֶן הָיְתָה מִקְצָתָהּ בַּיּוֹם וּמִקְצָתָהּ בַּלַּיְלָה, שֶׁהִיא**
4 **חֲשׁוּבָה כִּשְׁתַּיִם**[86]**, וַהֲרֵי רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת שֶׁהוּא חַיָּב**
5 **בְּקָרְבָּן**[87]**. וּלְפִיכָךְ מֵבִיא קָרְבָּן וְאֵינוֹ נֶאֱכָל**[88].

83) "וכגון שלא היו באותו הזמן (אלא ראיה ראשונה בתחילת בין השמשות של ערב שבת, וראיה שניה בסוף בין השמשות של מוצאי שבת)", ר"ש זבים, שם. 84) זבים שם, ותוספתא שם פ"א. 85) ראה למעלה ה"ח, שאם הפסיק יום גמור בין ראיה לראיה – אינן מצטרפות. אבל יתכן שאחת מן הראיות היתה בשבת, ולא היה הפסק יום גמור בין ראיה לראיה והוא זב לטומאה. 86) ראה למעלה הי"ב. 87) ואולי אף אחת משתי הראיות לא היתה מקצתה ביום ומקצתה בלילה, ואין כאן שלש ראיות ואינו חייב קרבן. 88) שחטאת העוף באה על הספק ונשרפת, ראה למעלה פ"א ה"ו־ז, ולמעלה בפרק זה הי"ג.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ז־סיון־ג' תמוז תשע"ו

יום ראשון כ"ז סיון ה'תשע"ו

מצות עשה צח.

הַמִּצְוָה הַצ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּטֻמְאַת אֳכָלִין וּמַשְׁקִין כַּדִּינִים הָאֲמוּרִים בָּהֶם, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־תּוֹרַת טֻמְאַת אֳכָלִין וּמַשְׁקִין כֻּלָּם.

יום שני כ"ח סיון ה'תשע"ו

מצות עשה צח.

הַמִּצְוָה הָצ"ח נדפסה ביום הקודם.

יום שלישי כ"ט סיון ה'תשע"ו

מצות עשה קז.

הַמִּצְוָה הַק"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַמֵּת מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת.

יום רביעי ל' סיון ה'תשע"ו

מצות עשה קח.

הַמִּצְוָה הַק"ח — שֶׁצִּוָּנוּ בְּדִינֵי מֵי נִדָּה (מי הזאה, שמערבים בהן את אפר הפרה האדומה ומזים על טמא מת — אדם או כלי — לטהרו), הַמְטַהֲרִים בְּאֹפֶן מְסֻיָּם וּמְטַמְּאִים בְּאֹפֶן אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ (הלכות פרה אדומה). דַּע, שֶׁשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר מִינֵי הַטֻּמְאוֹת הָאֵלֶּה שֶׁקָּדַם מִנְיָנָם, וְהֵם: טֻמְאַת נְבֵלָה וְטֻמְאַת שְׁרָצִים וְטֻמְאַת אֳכָלִים וְטֻמְאַת נִדָּה וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת וְטֻמְאַת צָרַעַת אָדָם וְטֻמְאַת צָרַעַת הַבֶּגֶד וְטֻמְאַת צָרַעַת הַבַּיִת וְטֻמְאַת הַזָּב וְטֻמְאַת הַזָּבָה וְטֻמְאַת שִׁכְבַת זֶרַע וְטֻמְאַת מֵת וְטֻמְאַת מֵי נִדָּה וְטָהֳרָתָם — כָּל־אֶחָד מֵהֶם מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, וּבְכָל־מִצְוָה מֵאֵלֶּה יֵשׁ מִקְרָאוֹת הַרְבֵּה וְדִינִים וּתְנָאִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשַׁת "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי" וּבְפָרָשַׁת "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ" וּבְפָרָשַׁת "זֹאת תִּהְיֶה" וּבְפָרָשַׁת "וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָרָה אֲדֻמָּה"; וְאַרְבַּע פָּרָשִׁיּוֹת אֵלּוּ כּוֹלְלוֹת כָּל־הַמִּקְרָאוֹת שֶׁבָּאוּ בְּטֻמְאוֹת אֵלּוּ. אֲבָל דִּינֵי כָּל־הַמִּינִים הָאֵלֶּה וְהִלְכוֹת כָּל־מִין מֵהֶם — הֲרֵי סֵדֶר טְהָרוֹת כּוֹלֵל כָּל־זֶה. מֵהֶם מִינִים שֶׁנִּתְיַחֲדוּ לָהֶם מַסֶּכְתּוֹת — מֵהֶן מַסֶּכֶת טְהָרוֹת וּמַסֶּכֶת מַכְשִׁירִין וּמַסֶּכֶת עֻקְצִים, שֶׁשָּׁלֹשׁ מַסֶּכְתּוֹת אֵלּוּ כּוֹלְלוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין בִּלְבַד, וּבִשְׁבִילָהּ נִתְחַבְּרוּ; אַךְ אִם נִזְדַּמֵּן בָּהֶם דִּין מִדִּינֵי שְׁאָר הַטֻּמְאוֹת, הֲרֵי לֹא בָּאוּ שָׁם אֶלָּא בְּמִקְרֶה. בְּדוֹמֶה לְכָךְ כּוֹלֶלֶת מַסֶּכֶת נִדָּה כָּל־דִּינֵי מִצְוֹת טֻמְאַת נִדָּה וְזָבָה וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת, וּבְמַסֶּכֶת כְּרֵתוֹת יֵשׁ גַּם־כֵּן חֵלֶק מִדִּינֵי טֻמְאַת יוֹלֶדֶת. מַסֶּכֶת נְגָעִים כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי נִגְעֵי אָדָם וּבֶגֶד וָבָיִת; וּמַסֶּכֶת זָבִים כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי זָב וְזָבָה וְשִׁכְבַת זֶרַע; וּמַסֶּכֶת אֳהָלוֹת כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי טֻמְאַת מֵת; וּמַסֶּכֶת פָּרָה כּוֹלֶלֶת דִּינֵי מֵי נִדָּה לְטַמֵּא וּלְטַהֵר. אֲבָל טֻמְאַת נְבֵלָה וְטֻמְאַת שֶׁרֶץ לֹא יִחְדוּ לָהֶן מַסֶּכְתּוֹת, אֶלָּא דִּינֵיהֶן מְפֻזָּרִים בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּסֵדֶר זֶה, רֻבָּם בְּמַסֶּכֶת כֵּלִים וּטְהָרוֹת. וְכֵן דִּבְּרוּ עַל שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מִסּוּג זֶה בְּמַסֶּכֶת עֵדֻיּוֹת. וּכְבָר פֵּרַשְׁנוּ אָנוּ סֵדֶר זֶה כֻּלּוֹ, כְּלוֹמַר: סֵדֶר טְהָרוֹת, פֵּרוּשׁ שֶׁאֵין צָרִיךְ לְעַיֵּן בְּסֵפֶר אַחֵר עִמּוֹ בְּשׁוּם דָּבָר מֵעִנְיָנֵי הַטֻּמְאָה וְהַטָּהֳרָה.

יום חמישי א' תמוז ה'תשע"ו

מצות עשה קא.

הַמִּצְוָה הַק"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת אָדָם מְצֹרָע (שנראתה לבנונית בעורו) טָמֵא [מְטַמֵּא]. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי צָרַעַת אָדָם: מַה מִּמְּנָּה טָמֵא וּמַה מִּמְּנָּה טָהוֹר, מַה מִּמְּנָּה צָרִיךְ הֶסְגֵּר (שבעת ימים), וּמַה שֶּׁאֵינוֹ צָרִיךְ, וּמַה שֶּׁצָּרִיךְ עִם הַהֶסְגֵּר — גִּלּוּחַ, כְּלוֹמַר: תִּגְלַחַת (מסביב) הַנֶּתֶק (שמו של נגע כשהוא במקום שער) — וְזוּלַת זֶה מִפְּרָטֵי דִּינָיהָ וְאֵיכוּת טֻמְאָתָהּ.

יום שישי ב' תמוז ה'תשע"ו

מצות עשה צט.

הַמִּצְוָה הַצ"ט —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַנִּדָּה טְמֵאָה [מִטַּמְאָה]. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת טֻמְאַת נִדָּה וְכָל־דִּינֶיהָ.

יום שבת קודש ג' תמוז ה'תשע"ו

מצות עשה ק.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלֶמֶת מֵאָה —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַיּוֹלֶדֶת טְמֵאָה. וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי הַיּוֹלֶדֶת.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום ראשון עמוד א

שׁוֹר כְּשׁוֹר – כדין שור הנוגח שור, **כָּךְ מִשְׁפַּט שׁוֹר** הנוגח **בְּאָדָם, מַה שׁוֹר** הנוגח **בְּשׁוֹר** אם **תָּם** הוא **מְשַׁלֵּם** בעליו **חֲצִי נֶזֶק**, ואם **מוּעָד** הוא משלם בעליו **נֶזֶק שָׁלֵם, אַף בְּשׁוֹר** הנוגח **בְּאָדָם** הדין כן, שה**תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק וּמוּעָד נֶזֶק שָׁלֵם.**

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מאחר ומיעטה תורה 'כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה', יש לומר שדינו של השור הנוגח באדם הוא כְּמשפט השור **הַתַּחְתּוֹן** – דהיינו שור מועד שנתבארו דיניו למטה בסמוך למקרא זה (שם כט–ל), **וְלֹא** כְּמשפט השור **הָעֶלְיוֹן** – דהיינו שור תם שנתבארו דיניו בפסוק העליון (שם כח).

כלומר, לדעת רבי עקיבא מיעטה התורה שאין לדמות דין שור תם הנוגח אדם לדין שור תם הנוגח שור, אלא יש לדמותו לדין שור מועד הנוגח שור, ומשלם נזק שלם.

מבררת הברייתא: **יָכוֹל** – לכאורה יתכן לומר לדעת רבי עקיבא, שיהא בעל השור התם שנגח אדם **מְשַׁלֵּם** את הנזק **מִן הָעֶלְיָה** – מביתו, כדין שור מועד, אף אם אין גופו של השור שוה את סכום הנזק, שהרי דינו כשור מועד לשלם נזק שלם, **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לוֹ', ומתיבת 'לו' יש לדרוש שרק **מִגּוּפוֹ** של השור **מְשַׁלֵּם** בעליו את הנזק, כדין שור תם, **וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם מִן הָעֶלְיָה,** ואם אין גופו של השור שוה כסכום הנזק, יפסיד הניזק.

נמצא, שלדעת רבי עקיבא שור תם שנגח אדם דינו כשור מועד לשלם נזק שלם, וכשור תם שאינו משלם אלא מגופו ולא מן העליה.

מבררת הגמרא: **וְלִרַבָּנָן,** 'כמשפט הַזֶּה' **לָמָה לִי** – איזה דין יש למעט לדעת חכמים מתיבת 'זה', מאחר שאינם סוברים כרבי עקיבא ששור תם הנוגח אדם משלם נזק שלם. ומבארת, **לְפוֹטְרוֹ מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים** – ללמדנו ששור הנוגח אדם אינו משלם אלא נזק בלבד, ולא צער ריפוי שבת ובושת.

שבה הגמרא ומבררת: **וְרַבִּי עֲקִיבָא, לְפוֹטְרוֹ** לבעל השור שנגח אדם **מֵחִיוּב** תשלום עבור **אַרְבָּעָה דְּבָרִים** אלו, **מְנָא לֵיהּ** – מנין לו, הרי למד הוא מתיבת 'זה' ששור תם הנוגח אדם משלם נזק שלם.

מבארת הגמרא, **נִפְקָא לֵיהּ** – למד הוא דין זה, **מִן** המקרא (ויקרא כד יט) '[**וְ**]**אִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ',** ויש לדרוש מן הכתוב שרק **אִישׁ** החובל **בַּעֲמִיתוֹ** חייב בתשלום ארבעה דברים, **וְלֹא שׁוֹר** החובל **בַּעֲמִיתוֹ** של בעליו, שאם הזיק השור אדם אינו משלם ארבעה דברים.

שבה הגמרא ומבררת: **וְרַבָּנָן,** מדוע הוצרכו למעט מתיבת 'זה' שאין השור החובל באדם משלם ארבעה דברים, הרי ניתן ללמוד זאת מ'איש בעמיתו'. ומבארת, **אִי מֵהַהִיא** – אילו היינו למדים רק ממקרא זה של 'איש בעמיתו', **הָוָה אָמִינָא צַעַר לְחוּדֵיהּ** – היינו אומרים שלא מיעטה תורה את השור החובל באדם אלא מתשלום הצער בלבד, מאחר שאין בו חסרון כיס, **אֲבָל** תשלום עבור דמי **הַרִּיפּוּי** [**וְכֵן** תשלום עבור **הַשֶּׁבֶת** [–הימים שבטל בהם מעבודתו] **אִימָא לֵיתֵּן לֵיהּ** – יש לומר שישלם בעל השור הנוגח לניזק, שהרי נחסר הוא ממון בכך, **קָא מַשְׁמַע לָן** הכתוב בתיבות 'כמשפט הזה' שאין לשור הנוגח אדם דין תשלום ארבעה דברים כלל:

משנה

במשנה זו מתבאר שהניזק נעשה שותף בשור המזיק.

שׁוֹר תָּם הַשָּׁוֶה מָנֶה [–מאה דינרים] **שֶׁנָּגַח שׁוֹר הַשָּׁוֶה מָאתַיִם** דינרים והרגו, **וְאֵין הַנְּבֵילָה** של שור הניזק **יָפָה** [–שוה] **כְּלוּם,** ונמצא שהזיקו בסכום של מאתים דינרים, אלא שמאחר ששור תם אינו משלם אלא מחצית הנזק דהיינו מאה דינרים, **נוֹטֵל** הניזק **אֶת הַשּׁוֹר** המזיק השוה מאה דינרים עבור דמי נזקו:

גמרא

מַתְנִיתִין מַנִּי – מי הוא התנא ששנה את הדין המבואר במשנתינו שרשאי הניזק ליטול את השור המזיק עצמו תמורת דמי הנזק, **רַבִּי עֲקִיבָא הִיא,** הסובר שמשעת הנזק שייך השור המזיק לניזק לפי שווי הנזק.

דְּתַנְיָא – שנינו בברייתא, שנחלקו התנאים בדין שור שוה מנה שנגח שור השוה מאתים, ואין הנבילה שוה מאומה, הדעה האחת היא, **יוֹשַׁם הַשּׁוֹר בְּבֵית דִּין דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – יש לבית הדין לשום את שויו של השור המזיק [שהרי שור תם אינו משלם יותר משויו של גופו], ואם שוה הוא כסכום מחצית הנזק ישלם בעליו סכום זה לבעל השור הניזק, אך אין הניזק רשאי ליטול לעצמו את השור המזיק.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר הוּחְלַט הַשּׁוֹר – רשאי בעליו של השור הניזק ליטול לעצמו את השור המזיק, אם שוה הוא כמחצית הנזק, ואם שוה הוא יותר מכך, נעשה שותף בשור יחד עם בעליו.

מבררת הגמרא: **כְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** – באיזו סברא נחלקו התנאים. ומבארת, **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר,** שבעליו של השור המזיק **כְּבַעַל חוֹב הוּא,** שחייב הוא לשלם לבעל השור הניזק את דמי שורו, **וְזוּזֵי הוּא דְּמַסִּיק לֵיהּ** – ואינו חייב אלא מעות, אך השור ברשותו הוא עומד. **וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר שׁוּתָּפֵי נִינְהוּ** – עשאם הכתוב שותפים בשור זה, שאם נגח שור שוה מאתים שור אחר השוה מאתים והרגו, ונמצא שחייב בעליו בתשלום מאה דינרים כדין שור תם, נעשו שניהם שותפים בשור זה השוה מאתים, אך אם נגח שור שוה מנה לשור השוה מאתים, נוטל הניזק את השור המזיק כולו, שהרי אינו שוה אלא בסכום שמוטל על בעליו לשלם.

עתה מבארת הגמרא את שורש מחלוקתם בדרשת הכתובים: **וְקָמִיפַּלְגִי בְּהַאי קְרָא** – נחלקו בביאור מקרא זה (שמות כא לה) 'וּמָכְרוּ **אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ', רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר לְבֵי דִינָא קָמַזְהַר רַחֲמָנָא** – התורה מזהירה את בית הדין שימכרו את השור החי ויתנו מחצית מן הסכום לבעל השור הניזק, אך אין השור עצמו שייך לניזק כלל, **וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר לְנִיזָּק וּמַזִּיק מַזְהַר לְהוּ רַחֲמָנָא** – התורה מזהירה את בעלי השוורים שימכרו את השור החי ויחצו את כספו, מאחר ששניהם נעשו שותפים בו משעת הנגיחה.

מבררת הגמרא: **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – באיזה אופן יהיה חילוק בדין ביניהם. ומבארת, **הִקְדִּישׁוֹ נִיזָּק אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – אם הקדיש הניזק את השור המזיק לאחר הנזק, יהיה הדין חלוק ביניהם. לדעת רבי ישמעאל אין הקדש זה חל, שהרי אין השור ממונו של הניזק כלל, ואין לו אלא תביעת ממון על בעליו, אך לדעת רבי עקיבא חל הקדש זה, שהרי משעת הנזק זכה הניזק בשור המזיק לפי הסכום המגיעו עבור נזקו.

הגמרא מסתפקת בדעת רבי ישמעאל: **בְּעָא מִינֵּיהּ רָבָא מֵרַב נַחְמָן, מְכָרוֹ מַזִּיק** לשור זה לאחר הנזק, קודם שגבאו הניזק, **לְדַעַת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מַהוּ** – האם חלה מכירה זו או לא.

צדדי הספק: **כֵּיוָן דְּאָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שהשור נשאר בחזקת בעליו, ורק **כַּבַּעַל חוֹב הוּא** לניזק, **וְזוּזֵי הוּא דְּמַסִּיק לֵיהּ** – ואינו חייב לו אלא מעות, לפיכך יש לומר שהשור **מָכוּר, אוֹ דִּלְמָא** – או שמא יש לומר,

ישעיה פרק כח א־ו

א הוֹי עֲטֶרֶת גֵּאוּת שִׁכּוֹרֵי אֶפְרַיִם וְצִיץ נֹבֵל צְבִי תִּפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גֵּיא־שְׁמָנִים הֲלוּמֵי יָיִן: ב הִנֵּה
חָזָק וְאַמִּיץ לַאדֹנָי כְּזֶרֶם בָּרָד שַׂעַר קָטֶב כֶּזֶרֶם מַיִם כַּבִּירִים שֹׁטְפִים הִנִּיחַ לָאָרֶץ בְּיָד: ג בְּרַגְלַיִם תִּרְמַסְנָה
עֲטֶרֶת גֵּאוּת שִׁכּוֹרֵי אֶפְרָיִם: ד וְהָיְתָה צִיצַת נֹבֵל צְבִי תִּפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים כְּבִכּוּרָה
בְּטֶרֶם קַיִץ אֲשֶׁר יִרְאֶה הָרֹאֶה אוֹתָהּ בְּעוֹדָהּ בְּכַפּוֹ יִבְלָעֶנָּה: (ס) ה בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה צְבָאוֹת
לַעֲטֶרֶת צְבִי וְלִצְפִירַת תִּפְאָרָה לִשְׁאָר עַמּוֹ: ו וּלְרוּחַ מִשְׁפָּט לַיּוֹשֵׁב עַל־הַמִּשְׁפָּט וְלִגְבוּרָה מְשִׁיבֵי
מִלְחָמָה שָׁעְרָה: (ס)

רש"י

(א) **שכורי אפרים.** שהיו משתכרין ביין טוב של מדינת פרוגיתא כדאמר מיא דדורמסקית וחמרא דפרוגיתא קפחו עשרת השבטים: **וציץ נובל צבי תפארתו.** ומצב מטע תפארתו יהיה ציץ הפרח שלו: **נובל.** הם תאינים המקולקלות כמו ששנינו בברכות על הנובלו׳ ופירשו רבותינו בשולי כמרא, וציץ נץ כדמתרגמינן ויצץ ציץ ואנץ נץ אשר נטועים: **על ראש גיא שמנים.** היא כנרת שפירותיה מתוקים ושם הם הולמים עצמן ביין: **הלומי יין.** כתושי חמר, ויש עוד לפתור צבי תפארתו אשר על וגו׳ צבי התפארת שעל ראש עשרת השבטים המשוחין בגאות ראשי שמנים כמו שנאמר (עמוס ו) ראשית שמנים ימשחו, גיא ל׳ גאוה כמו (לעיל טו) מואב גיא מאד (ואותו הציץ כציצת נובל תהיה): **הלומי יין.** כך קוראן על שם שכרותן שנאמר בהם (עמוס ו) השותים במזרקי יין: (ב) **הנה.** יש רוח חזק ואמיץ לה׳ שהוא כזרם ברד ושער קטב מרירי: **הניח לארץ ביד.** יניחהו על ארצם בידו החזקה ויפיל הנובלות מן התאנים: (ד) **כבכורה בטרם קיץ.** כבישול׳ של תאנת ציץ נובל: **בטרם קיץ.** עת בישול שאר התאנים אשר מתוך שהיא בכורה קופץ עליה ובולעה בעודה בכפו כך וישקוד על הרעה ויביאה עלינו (דניאל ט׳): (ה) **ביום ההוא.** כהתם הפושעים: **יהיה ה׳ צבאות לעטרת צבי.** לצדיקים הנשארים בה: (ו) **ולרוח משפט.** יהיה הקב״ה להורות משפט: **ליושב על המשפט ולגבורה.** יהיה לאותן שהם משיבי מלחמ׳ מלחמתה של תורה:

מצודת דוד

(א) **הוי.** הנביא מתאונן על עטרת הגאוה של שכורי אפרים ר״ל על מה שהיו מתכבדים בגאותם: **וציץ נובל צבי תפארתו.** הדר תפארתו היא עטרת הגאוה שזכר תכלה מהר כציץ השדה אשר במעט זמן יבול ויכמוש והוא כפל ענין במ״ש: **אשר על ראש.** חוזר על עטרת גאות לומר העטרה אשר על ראש בני אפרים שהיו מפנקים עצמם למשוח ראשם הרבה בשמן מבושם וכאלו היה הראש גיא מלא שמן: **הלומי יין.** אשר היו מוכים מהיין כי לפי רוב השכרות יפלו בארץ ויוכו על האבנים המושלכים על פני האדמה וכאילו היין הוא המכה: (ב) **הנה חזק ואמיץ.** הנה יש רוח חזק ואמיץ לה׳ שהוא כזרם ברד המשבר אילנות: **שער קטב.** כרוח סערה הכורת ומשחית: **שוטפים.** אשר המה שוטפים בחזקה: **הניח לארץ ביד.** זה הרוח יניח עטרת גאונם לארץ בחזקת היד ובכח רב: (ג) **ברגלים תרמסנה.** ברגלי האויב תרמסנה עטרת הגאוה של שכורי אפרים ר״ל האויב ישפיל גאותם: (ד) **והיתה וכו׳.** הדר תפארתו הדומה לציצת הנובל אשר היא לעטרה על ראש גיא שמנים: **כבכורה.** חוזר על והיתה האמור בתחלת המקרא לומר עטרת הגאוה תהיה כתאנה שנתבכרה בטרם יהיה הקיץ והוא עת בשול התאנים כולם: **אשר יראה וכו׳.** אשר מיד כשיראה אותה הרואה יבלענה מיד כשהיא עדיין תלויה על הענף ואינו ממתין עד שיתלוש ואמר שכן ימהר האויב להשפיל גאותם: (ה) **ביום ההוא.** ביום מפלת מלכות אפרים: **לעטרת צבי.** ר״ל יתלו הכבוד בגאות ה׳: **ולצפירת תפארה.** כפל הדבר במ״ש: **לשאר עמו.** הם יהודה ובנימין: (ו) **ולרוח משפט.** האל יהיה לרוח משפט למי שיושב על המשפט ר״ל יחונן דעת לחזקים לעשות משפט אמת: **ולגבורה.** הוא יהיה לגבורה לבני יהודה אשר שבו ממקום המלחמה להכנס אל שער העיר להשגב שמה ר״ל לא יצטרכו לגבורת מלחמה כי האל ילחם להם ויכה את האויב:

מצודת ציון

(א) **הוי.** ענין קריאה לצער: **וציץ.** כעין פרח: **נובל.** ענין כמישה כמו ועלהו לא יבול (תהלים א): **צבי.** ענין הדר כמו וצבי עדיו (יחזקאל ז): **גיא.** עמק: ׳ **הלומי.** ענין הכאה וכתישה כמו הלמוני בל ידעתי (משלי כג): (ב) **כזרם.** ענין שטף הבא בחוזק רב וכן כזרם קיר (לעיל כה): **שער.** רוח סערה והכ״ף של כזרם משמשת בשתים כאלו אמר כשער: **קטב.** ענין כריתה כמו אהי קטבך שאול (הושע יג): **כבירים.** חזקים או מרובים: **שוטפים.** נמשכים והולכים במרוצה: **הניח.** כמו יניח עבר במקום עתיד: **ביד.** ר״ל בכח ע״ש שהכח הוא ביד: (ג) **תרמסנה.** ענין דריכה: (ד) **ציצת.** מלשון ציץ: **כבכורה.** מלשון בכור ור״ל הנגמר והנתבשל ראשון וכן בכורי ענבים (במדבר יג): **קיץ.** הוא זמן בישול התאנים וכן והלחם והקיץ (ש״ב טו): **בכפו.** ענינו ענף כמו וכפתו לא רעננה (איוב טו): (ה) **ולצפירת.** כן יקרא העטרה או המצנפת המסבב את הראש כי צפירה היא ענין סבוב ובמשנה הקופה משיעשה שתי צפירות לרוחב שלה (כלים פי״ו) ור״ל הסבוב שעושים לקופה: (ו) **ולרוח.** ענין התעוררות וכן ותהי על יפתח רוח ה׳ (שופטים יא):

איוב פרק ד ה־יב

ה כִּֽי עַתָּה ׀ תָּבוֹא אֵלֶיךָ וַתֵּלֶא תִּגַּע עָדֶיךָ וַתִּבָּהֵל׃ ו הֲלֹא יִרְאָתְךָ כִּסְלָתֶךָ תִּקְוָתְךָ וְתֹם דְּרָכֶיךָ׃
ז זְכָר־נָא מִי הֹוא נָקִי אָבֵד וְאֵיפֹה יְשָׁרִים נִכְחָדוּ׃ ח כַּאֲשֶׁר רָאִיתִי חֹרְשֵׁי אָוֶן וְזֹרְעֵי עָמָל יִקְצְרֻהוּ׃
ט מִנִּשְׁמַת אֱלוֹהַּ יֹאבֵדוּ וּמֵרוּחַ אַפּוֹ יִכְלוּ׃ י שַׁאֲגַת אַרְיֵה וְקוֹל שָׁחַל וְשִׁנֵּי כְפִירִים נִתָּעוּ׃ יא לַיִשׁ אֹבֵד
מִבְּלִי־טָרֶף וּבְנֵי לָבִיא יִתְפָּרְדוּ׃ יב וְאֵלַי דָּבָר יִגְנֵב וַתִּקַּח אָזְנִי שֵׁמֶץ מֶנֶּהוּ׃

רש"י

(ו) הלא. עתה סופך מוכיח על תחלתך שיראתך שהיית ירא שמים: **כסלתך.** היא (ע׳ תוס׳ ב״מ נח), מחמת כסילות היא ולא מדעת שלימה וכן תקותך ותום דרכיך הכל כסילות: **(ז) נכחדו.** נעלמו ונאבדו כמו ותכחד מן הארץ (שמות ט): **(ח) כאשר ראיתי.** אשר (כן) נכחדו חורשי און ומכינים את האון במחשבתם כחורש זה שמכין לפני הזריעה ואחרי כן זורעים במעשיהם את העמל וראיתי, שהם יקצרוהו כלומר רעתם שבאה עליהם, וראיתי כי: **(ט) מנשמת אלוה יאבדו.** מנשיבת סערתו וכעסו: **ומרוח אפו יכלו.** כלים תמיד ועל דור המבול דיבר: **(י) שאגת אריה וקול שחל וגו׳.** הארי גדול, והשחל בינוני, והכפיר קטן. כולם נתעו. כלומר המלכים והשרים והעבדים וכל שמות הללו שמות אריה הם: **(יא) ליש אובד מבלי טרף.** השרים אבדו כליש זה האובד מבלי מזון כך אבד כחם מעשות חמס, אובד אינו לשון אדם האובד דבר ממנו אלא הוא עצמו הולך לאיבוד כמו תעיתי כשה אובד (תהלים קיט) וכמו הייתי ככלי אובד (שם לא): **ובני לביא יתפרדו.** מדבר בדור הפלגה אשר נפוצו משם על פני כל הארץ: **(יב) ואלי דבר יגונב.** חוזר על תוכחתו שהוכיחו עד הנה מה תזעק זכר נא מי הוא נקי אבד וגו׳ כאשר ראיתי וגו׳, ועל אודותיך אלי דבר נבואה יגונב מן הסגנון כדבר גנוב לפי שאין רוח הקודש נגלה על נביאי עובדי כוכבים בפרהסיא משל למלך שהיתה לו אשה ופלגש כשבא אצל אשתו בא בגלוי ואצל פלגשו בא בסתר ובגניב׳ כך הקב״ה לנביאי עובדי כוכבים ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה (בראשית כ) וכן ויבא אלהים אל לבן וגו׳ (שם לא), לבלעם נופל וגלוי עינים (במדבר כב) לאליפז בחזיונות הלילה, אבל בנביאי ישראל כתיב (שם יב) פה אל פה אדבר בו במראה ולא בחידות במדרש תנחומא מצאתי מוגה ול״ש: **ותקח אזני שמץ מנהו.** שמץ מקצת רוח הבנה:

מצודת דוד

(ה) כי עתה. וכאשר עתה תבוא אליך מה מהרעות נעשית נלאה ועיף להחזיק עצמך וכאשר נגעה אליך הרעה נעשית מבוהל ומבלי דעת מיושבת לדבר דברי רוח: **(ו) הלא יראתך.** הלא עתה נראה למפרע שכל יראתך היתה למען בטחונך בה להשיג מבוקשך ע״י ולא מדעת שלימה מיראת הרוממות: **תקותך ותום דרכיך.** תקותך היתה עם תום דרכיך ר״ל לא היתה תום דרכיך מאהבתה אותה אבל מחשבת השגת תקותך היתה עמה כי הלא עתה באבדן תקותך תפר היראה: **(ז) זכר נא.** עתה החל לסתור דבריו ואומר תן עתה דעתך לזכור מי הוא הנקי הנאבד מכל וכל ואיה הם הישרים אשר נכחדו מבלי תקומה: **(ח) כאשר.** מוסב למעלה לומר מי הוא נקי אבד וכו׳ להיות דומה כאשר ראיתי אשר חורשי און וזורעי עמל שהם יקצרו פרי זרעם ר״ל כמו החורש להכין השדה לזריעה ואח״כ זורע הלא יקצור הזרע שזרע כן חושב הרע ועושהו מקבל הגמול משלם ויאבד לנצח: **(ט) מנשמת.** מנשיבת הבל פיו יאבדו ר״ל במעט סיבה ובדבר קל בהפחת רוח בעלמא: **ומרוח וכו׳.** כפל הדבר במ״ש: **(י) שאגת אריה.** עם כי היה להם שאגת אריה וקול שחל לאיים ולהפחיד את הבריות ושיני כפירים לאכלם בכל פה הנה בסופם המה נתעו לבלי דעת למצוא הצלה מהרעה הבאה עליהם: **(יא) ליש.** עם כי היה גבור כאריה סופו אובד הוא מבלי מצוא טרף ומזון להחיות נפשו ומת ברעב ובניו יתפרדו הנה והנה לבקש אכלם ומוסב למעלה לומר מי הוא נקי אבד כאשר ראיתי אבדן רשעים מבלי תקומה ואם היה הכל מצד המערכה ולא בהשגחה ראוי היה להיות מקרה אחד לכל לצדיק ולרשע: **(יב) ואלי דבר יגונב.** הנה באה אלי דבר נבואה בגניבה ועל כי היה מעובדי כוכבים לא באה אליו הנבואה בדרך ישרה ממקום הקדוש כ״א בדרך עקלקלות ויתייחס כאלו גנוב הוא מן הקדושה: **ותקח אזני.** קבלה אזני מן הנבואה משהו מועטת ולא כולו אף לא חלק גדול:

מצודת ציון

(ה) ותלא. כמו ותלאה: **עדיך.** אליך כמו ועדיכם אתבונן (לקמן לב): **כסלתך.** ענין בטחון ותקוה כמו אשר יקוט כסלו (לקמן ח): **ותום.** הוי״ו באה במקום עם וכן ויוסף היה במצרים (שמות א) ור״ל עם יוסף שהיה במצרים: **(ז) נא.** עתה: **ואיפה.** איה פה: **נכחדו.** נכרתו כמו ותכחד מן הארץ (שם ט): **(ח) עמל.** ענינו עול: **(ט) מנשמת.** ענין נשיבה וכן מנשמת רוח אפו (ש״ב כב): **יכלו.** מל׳ כליון: **(י) שחל.** וכפירים ליש ולכיא. המה שמות הארי זכר ונקבה אלא שזה גדול מזה: **נתעו.** מל׳ תועה וענינו מי שאינו יודע מה לעשות: **(יא) יתפרדו.** יתפזרו: **(יב) שמץ.** ענין מעט ומשהו וכן ומה שמץ דבר (לקמן כו):

ג הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה חִטִּים וְנִמְלַךְ לְזָרְעָהּ שְׂעוֹרִים — יַמְתִּין לָהּ עַד שֶׁתַּתְלִיעַ, וְיוֹפֵךְ וְאַחַר כָּךְ יִזְרַע. אִם צִמְּחָה, לֹא יֹאמַר: אֶזְרַע וְאַחַר כָּךְ אוֹפֵךְ, אֶלָּא הוֹפֵךְ וְאַחַר כָּךְ זוֹרֵעַ. כַּמָּה יְהֵא חוֹרֵשׁ? כְּתַלְמֵי הָרְבִיעָה. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: כְּדֵי שֶׁלֹּא יְשַׁיֵּר רֹבַע לְבֵית סְאָה.

ד זְרוּעָה וְנִמְלַךְ לְנָטְעָהּ, לֹא יֹאמַר: אֶטַּע וְאַחַר כָּךְ אוֹפֵךְ, אֶלָּא הוֹפֵךְ וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵעַ. נְטוּעָה וְנִמְלַךְ לְזָרְעָהּ, לֹא יֹאמַר: אֶזְרַע וְאַחַר כָּךְ אֲשָׁרֵשׁ, אֶלָּא מְשָׁרֵשׁ וְאַחַר כָּךְ זוֹרֵעַ. אִם רָצָה — גּוֹמֵם עַד פָּחוֹת מִטֶּפַח, זוֹרֵעַ, וְאַחַר כָּךְ מְשָׁרֵשׁ.

ה הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה קַנְבּוֹס אוֹ לוּף — לֹא יְהֵא זוֹרֵעַ וּבָא עַל גַּבֵּיהֶם, שֶׁאֵינָן עוֹשִׂין אֶלָּא לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים. תְּבוּאָה שֶׁעָלוּ בָהּ סְפִיחֵי אִסְטִים, וְכֵן מְקוֹם הַגְּרָנוֹת שֶׁעָלוּ בָהֶן מִינִין הַרְבֵּה, וְכֵן תִּלְתָּן שֶׁהֶעֱלָה מִינֵי צְמָחִים — אֵין מְחַיְּבִין

פירוש ברטנורא

ג עד שתתליע. ושיעורה הוי כשתשהה בארץ שלשה ימים בקרקע לחה וביבשה צריך יותר: **ויופך.** יהפוך הקרקע במחרישה בשביל שלא יצמח הזרע: **כמה יהא חורש.** שלא תאמר שהוא צריך לחרוש תלמים תלמים קטנים סמוכים זה לזה, אלא כתלמי הרביעה כתלמים שדרך בני אדם לחרוש אחר שתרד הרביעה שחורשים תלמים גדולים: **כדי שלא ישייר רובע לבית סאה.** שלא ישאר בארץ מקום שאינו מהופך אלא פחות מכ"ד בקרקע שהוא חורש דהיינו רובע קב לבית סאה. ואין הלכה כאבא שאול:

ד זרועה ונמלך לנוטעה. שהיתה זרועה תבואה ונמלך לנוטעה גפנים: **גומם.** לשון גוממו עם השופי דפרק גיד הנשה [צב:] כלומר כורת הגפן סמוך לקרקע שלא ישייר גבוה מן הקרקע טפח:

ה קנבוס או לוף. שמינים הללו אין התלעה וחרישה מועלת בהן, לפי שמתקיימים בארץ שלש שנים ואינן מתליעין: **אסטים.** צבעו דומה לתכלת קורין לו

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה חִטִּים – ועדיין לא צמחו, **וְנִמְלַךְ לְזָרְעָהּ שְׂעוֹרִים** – במקום החיטים, **יַמְתִּין לָהּ עַד שֶׁתַּתְלִיעַ** – החיטה תחת הקרקע, כלומר שירקב הזרע; ויש מפרשים: עד שתתליע – עד שתוציא גידי שרשים דקים כעין תולעים; ושיעור זמן זה הוא שלושה ימים בקרקע לחה, ואילו בקרקע יבשה – יותר משלושה ימים **(תוספתא; ירושלמי), וְיוֹפֵךְ** – ויהפוך את הקרקע במחרשה, כדי לעקור את השרשים וכל מה שנשאר בקרקע מזרע החיטים, **וְאַחַר כָּךְ יִזְרַע** – שעורים. **אִם צִמְּחָה** – החיטה, שהתחילו כבר לבצבץ עשביה, ואחר כך נמלך לזרעה שעורים, **לֹא יֹאמַר: אֶזְרַע** – שעורים, **וְאַחַר כָּךְ אוֹפֵךְ** – אהפוך את הקרקע בחרישה שאחר הזריעה, **אֶלָּא הוֹפֵךְ** – תחילה, **וְאַחַר כָּךְ זוֹרֵעַ** – שעורים. ואף על פי שהצמחים ניכרים הם, ובודאי יהפוך כולם, מכל מקום יהפוך תחילה **(תוספות יום טוב").** **כַּמָּה יְהֵא חוֹרֵשׁ** – כשהופך את הקרקע במחרשה? **כְּתַלְמֵי הָרְבִיעָה** – כתלמי החרישה שלאחר הגשם, שעושים אותם רחבים **(ר"ש);** ויש מפרשים: כתלמים שעושים קודם הגשם שייכנסו בהם המים **(רמב"ם),** ואינו צריך להפוך את כל הקרקע ולעשות תלמים קטנים וסמוכים זה לזה. "תלמים" היינו החריצים שהמחרשה עושה באדמה בחרשה אותה **(רמב"ם).** ויש סוברים, ש"תלמים" היינו התלים שהמחרשה מרימה, שורות האדמה הנערמות בצד המחרשה **(רד"ק).** **אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: כְּדֵי שֶׁלֹּא יְשַׁיֵּר רֹבַע לְבֵית סְאָה** – אינו צריך לחרוש אלא כדי שלא יישאר בקרקע בלי חרישה שיעור של רובע הקב בבית סאה, כלומר אחד מעשרים וארבעה של הקרקע, כמו שבארנו במשניות הקודמות.

בארנו הרישא של משנתנו כמשמעה, שאם היתה שדהו זרועה חיטים ונמלך לזרעה שעורים הרי הוא צריך להמתין עד שתתליע וגם להפוך ואחר כך יזרע, שאם לא ימתין ויהפוך מיד את הקרקע במחרשה יחזרו ויצמחו החיטים אחר כך. אבל בתוספתא שנו: "היתה שדהו זרועה חטין ונמלך לזרעה שעורים, לא יזרע עד שיופך. לא הפך ימתין עד שתתליע". כלומר שלפי התוספתא אין צריכים שניהם, גם התלעה וגם הפיכה, כמו ששנינו במשנתנו, אלא די באחד, בהפיכה או בהתלעה. מכאן יש מפרשים גם במשנתנו: "ימתין עד שתתליע – ויזרע, ויופך – כלומר או יופך אם אינו רוצה להמתין" ("שנות אליהו"; הראב"ד). והטעם לדבריהם שדי בהפיכה לבד, שהואיל והפך הרי הוכיח שאינו רוצה בהשרשתו, ומותר לזרוע מין אחר.

ומה ששנינו: "אם צימחה לא יאמר: אזרע ואחר כך אופך" – יש מפרשים, שמה שנקטה המשנה "אם צימחה" דווקא הוא (ולא לרבותא כמו שהבאנו בשם "תוספות יום טוב"), כלומר שדווקא אם צימחה אסור לזרוע קודם שיהפכה, אבל אם לא צימחה מותר לזרוע קודם ההיפוך ("שנות אליהו"). ויש מבארים הטעם, שהואיל וכבר צמחו אנו חוששים שמא יימלך בדעתו ולא יהפוך, או מפני מראית עין, שרואים את צמחי החיטים והוא זורע שם זרע אחר. אבל אם עדיין לא צמחו, הואיל ואין חשש למראית העין, ואף אין לחשוש שמא יימלך, רשאי הוא לומר: אזרע ואחר כך אופך. ברם, לפי פירוש זה יוצא, שמה ששנינו ברישא: ימתין עד שתתליע ויהפוך, היינו כשלא גילה דעתו, בשעה שבא לזרוע, שהוא רוצה אחר כך להפוך, אבל אם גילה דעתו, יש הבדל בין צמחו ללא צמחו כמו שבארנו קודם, שאם צמחו אין גילוי דעתו מועיל, ואם לא צמחו הרי זה מועיל ומותר לזרוע ואחר כך להפוך. מכאן גם מבואר מה שנקטה המשנה "לא יאמר: אזרע ואחר כך אופך", **ולא נקטה:** לא יזרע ואחר כך יופך ("תפארת ישראל").

באור משנה ד

זְרוּעָה – היתה שדהו זרועה תבואה או ירק, **וְנִמְלַךְ לְנָטְעָהּ** – לנטוע בה גפנים **(עיין "תפארת ישראל"), לֹא יֹאמַר: אֶטַּע** – גפנים תחילה, **וְאַחַר כָּךְ אוֹפֵךְ** – אהפוך במחרשה את הקרקע לעקור את התבואה או את הירק, **אֶלָּא הוֹפֵךְ** – תחילה, **וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵעַ** – גפנים, שלא יבוא לידי איסור כלאים. **נְטוּעָה** – וכן אם היתה שדהו נטועה גפנים, **וְנִמְלַךְ לְזָרְעָהּ** – תבואה, **לֹא יֹאמַר: אֶזְרַע** – תבואה תחילה, **וְאַחַר כָּךְ אֲשָׁרֵשׁ** – אעקור את שרשי הנטיעות, **אֶלָּא מְשָׁרֵשׁ** – תחילה את הנטיעות, **וְאַחַר כָּךְ זוֹרֵעַ** – תבואה. **אִם רָצָה, גּוֹמֵם** – קוצץ את הנטיעות, **עַד פָּחוֹת מִטֶּפַח** – סמוך לקרקע, שכל הנמוך מטפח כאילו אינו, ואין כאן יותר משום מראית העין **("משנה ראשונה");** ולאחר שגמם **זוֹרֵעַ** – תבואה, **וְאַחַר כָּךְ מְשָׁרֵשׁ** – עוקר את שרשי הגפנים.

באור משנה ה

הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה קַנְבּוֹס – ויש גורסים: קרבוס, וגירסתם עיקר **("תוספות יום טוב"),** והוא מין כמון, **אוֹ לוּף** – מין בצל (אַרום), **לֹא יְהֵא זוֹרֵעַ וּבָא עַל גַּבֵּיהֶם** – מין אחר שהוא כלאים עמהם, כלומר הואיל ושנינו לעיל (משנה ג): "היתה שדהו זרועה חיטים ונמלך לזורעה שעורים, ימתין לה עד שתתליע (שלושה ימים באדמה לחה) ויופך ואחר כך יזרע", באה משנתנו להשמיע, שבקנבוס ולוף אין זה מועיל להמתין ימים אחדים עד שיתליעו ולהפוך את הקרקע במחרשה כדי לזרוע מין אחר, מפני שזרעים אלו שונים הם מאחרים, **שֶׁאֵינָן עוֹשִׂין אֶלָּא לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים** – שפעמים אין הם צומחים אלא לאחר

אוֹתוֹ לְנַכֵּשׁ. אִם נִכֵּשׁ אוֹ כִּסֵּחַ, אוֹמְרִים לוֹ: עֲקֹר אֶת הַכֹּל חוּץ מִמִּין אֶחָד.

ו הָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת שָׂדֵהוּ מֵשֶׁר מִשֶּׁר מִכָּל מִין – בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁלֹשָׁה תְּלָמִים שֶׁל פָּתִיחַ; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מְלֹא הָעֹל הַשָּׁרוֹנִי. וּקְרוֹבִין דִּבְרֵי אֵלּוּ לִהְיוֹת כְּדִבְרֵי אֵלּוּ.

ז הָיָה רֹאשׁ תּוֹר חִטִּים נִכְנָס בְּתוֹךְ שֶׁל שְׂעוֹרִים – מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּסוֹף שָׂדֵהוּ. שֶׁלּוֹ חִטִּים וְשֶׁל חֲבֵרוֹ

פירוש ברטנורא

בערבי ני"ל ובלע"ז אנדיק"ו, ורגילים שכורתים אותו וחוזר וצומח, ומה שצומח פעם שנייה נקרא ספיח. אי נמי מה שצומח מן הזרע הנופל בשעת קצירה קרוי ספיח: **מקום הגרנות.** שדשים בו תבואה וקטנית: **תלתן.** בערבי חולב"א ובלע"ז פינגריק"ו: **אין מחייבין אותו לנכש.** דבלאו הכי סופו לעקרם לפי שאסטיס קשה לתבואה והעשבים קשים לתלתן כשנזרע למאכל אדם, ומקום הגרנות נמי קשים לו הזרעים שמחלידים את הקרקע ומלקים אותה ולא חזי תו למקום דישה: **ואם נכש או כסח.** דהשתא גלי דעתיה דניחא ליה באותם הנשארים שהרי עקר הכל חוץ מזה, אומרים לו עקור את הכל מפני שהוא נראה כמקיים כלאים: **נכש.** שעקר הצמחים בידיו עם השרש: **כסח.** שחתך העלים והשורש נשאר בארץ, תרגום לא תזמר לא תכסח:

ו משר משר. ערוגות ערוגות וכל ערוגה ממין אחד לבדו: **שלשה תלמים של פתיח.** כלומר מניח בין משר למשר ריוח שלשה תלמים של מחרישה מלשון יפתח וישדד אדמתו (ישעיה כח) ובירושלמי מפרש שהם שתי אמות רוחב על שתי אמות אורך, ואח"כ מיצר והולך אם ירצה עד שלא ישאר ביניהן בסוף המצר אלא כל שהו, שהרי בכך הן נראים שלא נזרעו בערבוביא: **העול השרוני.** כמלוא רוחב העול שחורשים בו בשרון, דהיינו בבקעה, שהוא רחב מן העול שחורשים בו בהר: **וקרובים דברי אלו וכו'.** ששיעור שלשה תלמים של פתיח קרוב להיות שוה למלוא העול השרוני:

ז תור. הוא שם תכשיט של אשה שצורתו משולשת כלומר בעל שלש זויות, לשון תורי זהב נעשה לך (ש"ה א) ועל שמו קורין קרן זוית המחודדת ראש

משניות מבוארות – קהתי

שלש שנים, כלומר שהתלעתם (היינו הוצאת השרשים) נמשכת במשך שלש שנים, ויש שמאחרים לצמוח לאחר שלש שנים מזמן הזריעה (**ר"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל"**). – הרמב"ם מפרש משנתנו בדרך אחרת: היתה שדהו זרועה קנבוס או לוף – וקצר את הזרע, ונשארו השרשים בארץ, לא יהא זורע ובא על גביהן – לא יהיה זורע באותה שדה מין אחר, אף על פי שאינן עושים אלא לשלש שנים – שאין השרשים הללו מוציאים צמח אלא לאחר שלש שנים, מכל מקום לא יזרע בה עד שיעקור את השרשים של הקנבוס או הלוף. ברם, הראב"ד משיג על הרמב"ם ומפרש משנתנו כמו שבארנו לעיל (**עיין הלכות כלאים ב, יב**). **תְּבוּאָה שֶׁעָלוּ בָּהּ סְפִיחֵי אִסְטִיס** – מה שצומח מעצמו, בלא חרישה וזריעה, מתוך הגרגרים שנשרו בשעת הקציר בשנה הקודמת נקרא "ספיח". "אסטיס" הוא מין עשב שעושים ממנו צבע הדומה לתכלת, והוא מזיק לתבואה. משנתנו באה ללמד, שאם צמחו בתוך התבואה ספיחי אסטיס, **וְכֵן מְקוֹם הַגְּרָנוֹת** – שדשים בו תבואה וקטניות, **שֶׁעָלוּ בָּהֶן מִינִין הַרְבֵּה** – של צמחים שצמחו מגרגרי התבואה והקטניות שנידושו שם, והם מפריעים בעבודת הדישה, **וְכֵן תִּלְתָּן** – מין צמח ממיני הקטניות המשמשים לרוב מזון לבהמות, **שֶׁהֵעֱלָה מִינֵי צְמָחִים** – שצמחו בין התלתן מיני צמחים אחרים שהם כלאים עמו, והם מזיקים לגידולו, **אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ** – את בעל השדה, **לְנַכֵּשׁ** – לעקור את הצמחים הללו משום כלאים, לפי שאין איסור כלאי זרעים אלא כשבעל השדה רוצה בקיומם של שני המינים שהם כלאים ונוח לו שיצמחו יחד, אבל אם אנחנו יודעים, שאין בעל השדה רוצה בכלאים, כגון בעניינו, הואיל וספיחי אסטיס מזיקים לתבואה, ומיני הזרעים שעלו בגרנות מעכבים את הדישה, ומיני הצמחים שעלו בתלתן מפסידים את התלתן, הרי ברור הדבר שאין נוח לו בצמחים הללו וסופו לעקרם, וכל הרואה יודע שלא זרע כלאים אלא צמח מאליו, לפיכך אין כאן איסור כלאים, ואין מחייבים אותו לעקור מיד את הצמחים הללו. אבל **אִם נִכֵּשׁ** – חלק מהצמחים הללו, **אוֹ כִּסַּח** – חתך את העלים של הצמחים והשאיר את השרשים, **אוֹמְרִים לוֹ: עֲקֹר אֶת הַכֹּל חוּץ מִמִּין אֶחָד** – שהואיל ושייר לאחר שהתחיל בניכוש הצמחים או בכיסוחם, גילה דעתו שנוח לו באותם הנשארים, והריהו כמקיים כלאים, לפיכך מחייבים אותו לעקור מיד את כל הצמחים שהם כלאים, ולהשאיר בשדהו רק מין אחד.

באור משנה ו

משנתנו באה ללמד בזורע מיני זרעים שונים זה בצד זה, כל מין בערוגה מיוחדת, מה צריך להיות המרחק בין הערוגות הללו, כדי שיהא היכר שאינם כלאים.

הָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת שָׂדֵהוּ מֵשֶׁר מִשֶּׁר מִכָּל מִין – "משר" היינו ערוגה מארכת, שאינה מרובעת; והרוצה לחלק את שדהו למשרים, ולזרוע בכל משר מין בפני עצמו, איזה ריווח צריך להניח בין משר למשר שלא יהיו כלאים? **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁלֹשָׁה תְּלָמִים שֶׁל פָּתִיחַ** – כרוחב שלושה תלמים של פתיח, היינו התלמים הרחבים שעושים בחרישה לפתח את הקרקע, מלשון "יפתח וישדד אדמתו" (**ישעיה, כח, כד**); **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מְלֹא הָעֹל הַשָּׁרוֹנִי** – כרוחב העול שחורשים בו בשרון, היא השפלה של ארץ ישראל, ורחב הוא מהעול שחורשים בו בהר, שכן השוורים החורשים בהר הולכים צפופים יותר. **וּקְרוֹבִין דִּבְרֵי אֵלּוּ לִהְיוֹת כְּדִבְרֵי אֵלּוּ** – קרובים דברי בית הלל להיות כדברי בית שמאי, ששיעור שלושה תלמים של פתיח קרוב לשיעור מלוא העול השרוני, כלומר שאין הפרש גדול בין שני השיעורים. בירושלמי מפורש שהשיעור הוא שתי אמות רוחב על שתי אמות אורך, ואחר כך מיצר והולך אם ירצה עד שלא ישאר ביניהם בסוף המשרים אלא ריווח כל שהוא, שהרי הריווח שבראש השדה מוכיח שלא נזרעו בערבוביא, וכל משר נחשב כשדה בפני עצמה.

באור משנה ז

איסור כלאי זרעים מן התורה אינו אלא בזורע מינים שונים כאחד "במפולת יד" ("כסף משנה") כדי שלא יצמחו בערבוביה, אבל לזרוע שני מינים זה בצד זה לא אסרה התורה, אלא שחכמים אסרו גם לזרעם סמוכים משום מראית העין, שלא יאמר הרואה שזרעם בערבוביה. לפיכך צריך שתהא הרחקה בין מין למין כשיעור שייראו המינים מובדלים זה מזה, כפי שיבואר עוד להלן. וכותב הרמב"ם: "במה דברים אמורים שצריך הרחקה...? כשזרע בתוך שדהו. אבל אם היתה שדהו זרועה חיטים, מותר לחבירו לזרוע בצידה שעורים, שנאמר: "שדך לא תזרע כלאים" – אין האיסור אלא שיזרע שדהו כלאים, שלא נאמר "הארץ לא תזרע כלאים"... (הל' כלאים ג, טז), כלומר שאין איסור כלאים אלא כששני המינים הם בתוך שדהו, אבל כשמין אחד בתוך שדהו ומין אחר בתוך שדה חבירו, אף שהם סמוכים זה לזה – אין בכך משום כלאים. משנתנו באה ללמד, שאם יש היכר כל שהוא ששני המינים אינם כלאים, מותר גם בתוך שדהו לזרעם זה בצד זה, שהואיל וכל אחד מכיר שהם שני מינים מובדלים זה מזה, הרי אין כאן חשש למראית העין, ולכן לא גזרו חכמים.

הָיָה רֹאשׁ תּוֹר חִטִּים נִכְנָס בְּתוֹךְ שֶׁל שְׂעוֹרִים – אם קרן זוית חדה של חלקת שדה הזרועה חיטים היתה נכנסת בתוך חלקה הזרועה שעורים, כגון בצורה זו: ◁□ **מֻתָּר** – כלומר אין בזה משום כלאים, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּסוֹף שָׂדֵהוּ** – שראש התור נראה כסוף שדה החיטים, וניכר שאין השדה זרועה כלאים. – הלשון "ראש תור" הוא

מִין אַחֵר – מֻתָּר לִסְמוֹךְ לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין. שֶׁלּוֹ חִטִּים וְשֶׁל חֲבֵרוֹ חִטִּים – מֻתָּר לִסְמוֹךְ לוֹ תֵּלֶם שֶׁל פִּשְׁתָּן, וְלֹא תֵּלֶם שֶׁל מִין אַחֵר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֶחָד זֶרַע פִּשְׁתָּן וְאֶחָד כָּל הַמִּינִין. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף בְּאֶמְצַע שָׂדֵהוּ מֻתָּר לִבְדּוֹק בְּתֵלֶם שֶׁל פִּשְׁתָּן.

ח אֵין סוֹמְכִין לִשְׂדֵה תְבוּאָה חַרְדָּל וְחָרִיעַ, אֲבָל סוֹמְכִין לִשְׂדֵה יְרָקוֹת חַרְדָּל וְחָרִיעַ. וְסוֹמֵךְ לַבּוּר, וְלַגִּיר, וְלַגָּפָה,

פירוש ברטנורא

תור. ואם קרן זוית של שדה שהיא זרועה חטים נכנסת בתוך שדה של שעורים מותר מפני שהוא נראה כסוף שדהו וניכר שלא נזרעו בערבוביא: **מותר לסמוך לו מאותו המין.** מותר לסמוך אצל שדה חטין שלו מאותו המין של שדה חבירו ואין נראה ככלאים בשדהו משום דנראה כסוף שדה חבירו: **מותר לסמוך לו תלם של פשתן.** שהרואה יודע שלא זרעוהו שם אלא כדי לבדוק שדהו אם טובה לזרוע בה פשתן אם לאו, לפי שאין אדם עשוי לזרוע תלם אחד של פשתן שאין לו בו שום תועלת. אבל של מין אחר דאדם עשוי לזרוע ממנו תלם אחד בלבד, אפילו לא זרעו אלא לבדוק שדהו אסור, שהרואה אומר לצרכו זרעו כדי ליהנות בו: **אחד זרע פשתן ואחד כל המינין.** אסור לסמוך תלם אחד, שהרואה אינו יודע דלבדוק שדהו הוא עושה: **מותר לבדוק בתלם של פשתן.** שהכל יודעים שאין מתכוין לקיים הפשתן אלא לבדוק שדהו אם היא יפה לפשתן. והלכה כתנא קמא:

ח חריע. כרכום יערי, וקורין לו בערבי אלקורטו"ם. ושני מינים הללו דהיינו חרדל וחריע הן מזיקין לתבואה ואם לא שבעל השדה זרעם ורוצה בקיומם לא היה מניח לאדם אחר שיזרע אחד משני אלו המינים סמוך לתבואה שלו, הלכך נראה כמקיים כלאים בשדה: **אבל סומכין לשדה ירקות.** שאינן מזיקין לירקות והרואה אומר של אדם אחר הם ובעל הירקות אינו מקפיד עליהן אם הם סמוכים לירקות שלו לפי שאינן מזיקין להן: **וסומך לבור.** אם יש בתוך שדה של תבואה מקום בור שאינו חרוש וזרוע בית רובע או יותר, סומך שם זרע אחר, וכן סומך אצל ניר והוא מקום חרוש: **ולגפה.** גדר אבנים סדורות

משניות מבוארות – קהתי

לדעת הרמב"ם על שם תכשיט ששמו "תור" ("תורי זהב נעשה לך" – **שיר השירים א, יא**), וצורתו כמשולש. בענין הלשון "נכנס" יש מפרשים שראש התור נכנס ממש בתוך של שעורים (**"תוספות יום טוב"**), ויש מפרשים ש"נכנס" – היינו שרק נוגע בשעורים. **שֶׁלּוֹ חִטִּים** – היתה שדהו זרועה חיטים, **וְשֶׁל חֲבֵרוֹ מִין אַחֵר** – ושדה חבירו הסמוכה לשדהו היתה זרועה מין אחר, **מֻתָּר לִסְמוֹךְ לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין** – שבשדה חבירו, כגון שאם היתה זרועה שעורים, מותר לו לזרוע שעורים סמוך לחיטים שלו בצד השדה של חבירו, מפני שזה נראה כהמשך שדה חבירו ואינו נראה ככלאים בשדהו. **שֶׁלּוֹ חִטִּים** – היתה שדהו זרועה חיטים, **וְשֶׁל חֲבֵרוֹ חִטִּים** – ושדה חבירו אף היא זרועה חיטים, **מֻתָּר לִסְמוֹךְ לוֹ תֵּלֶם שֶׁל פִּשְׁתָּן** – מותר לו לזרוע בסוף שדהו סמוך לשדה חבירו תלם אחד של פשתן, לפי שאין אדם זורע פשתן תלם אחד, שזו כמות קטנה שאין לו בה כל תועלת (**רמב"ם**); או לפי שאין אדם זורע פשתן אצל תבואה, שהפשתן מזיק לתבואה (**רא"ש**), ולכן הכל יודעים שלא זרעהו לצרכו אלא כדי לבדוק את שדהו אם היא יפה לגדל פשתן, ואין זה כלאים; **וְלֹא תֵּלֶם שֶׁל מִין אַחֵר** – אבל תלם של מין אחר שהוא כלאים עם החיטים אסור לזרוע בסוף שדהו בין החיטים שלו ושל חבירו, אפילו בשביל בדיקת השדה, שהרואה אומר: לצרכו זרעהו כדי ליהנות בו, ויש כאן כלאים. וכן גם תלם אחד של פשתן אינו מותר לזרוע אלא בסוף שדהו, אבל באמצע שדהו הזרועה חיטים אסור לו לזרוע פשתן אפילו תלם אחד, מפני מראית העין, שזה נראה כמעורב ביותר. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֶחָד זֶרַע פִּשְׁתָּן וְאֶחָד כָּל הַמִּינִין** – בין פשתן ובין שאר כל המינים מותר לסמוך לשדה חבירו תלם אחד (**ר"ש; רא"ש; "מלאכת שלמה"; "תפארת ישראל"**); ויש מפרשים שרבי שמעון בא להחמיר: אחד זרע פשתן ואחד כל המינין — אסור לסמוך לו תלם אחד, שאף בפשתן יהא סבור הרואה שלצרכו זרעהו ולא לבדיקת שדהו (**רמב"ם; ברטנורא**). **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אַף בְּאֶמְצַע שָׂדֵהוּ מֻתָּר לִבְדּוֹק בְּתֵלֶם שֶׁל פִּשְׁתָּן** – כלומר מותר לזרוע תלם של פשתן לשם בדיקה, שהכל יודעים שאין כוונתו לקיים את הפשתן אלא לבדוק בו את שדהו, כמו שבארנו לעיל, ולכן אין כאן חשש משום מראית העין. ההלכה כתנא קמא.

באור משנה ח

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת שמותר לזרוע תלם אחד של פשתן בסוף שדה התבואה, באה משנתנו ללמד, שבחרדל וחריע (חריע – מין כרכום) אין הדין כן. ועוד באה המשנה ללמדנו, שישנם דברים שהם חשובים הפסק בין המינים ואין צריכים בכגון זה לא שיעור הרחקה ולא היכר.

אֵין סוֹמְכִין לִשְׂדֵה תְבוּאָה חַרְדָּל וְחָרִיעַ – היתה שדהו ושדה חבירו זרועות מיני תבואה, לא יזרע סמוך לשדה חבירו (בין שתי השדות) חרדל וחריע, אפילו תלם אחד, שמינים אלו נוהגים בני אדם לזרוע תלם אחד והם אינם מזיקים לתבואה, ולכן יש בהם משום כלאים. **אֲבָל סוֹמְכִין לִשְׂדֵה יְרָקוֹת חַרְדָּל וְחָרִיעַ** – אם היו שתי השדות, שלו ושל חבירו, זרועות מיני ירקות, מותר לזרוע סמוך לשדה הירקות של חבירו (בסוף שדהו) חרדל וחריע, שמזיקים הם לירקות, והכל יודעים שאין כוונתו לקיימם, ולא זרעם אלא כדי לבדוק את השדה (**הרא"ש**). ויש מבארים להיפך, שהמינים הללו מזיקים הם לתבואה ואינם מזיקים לירקות, ואין משנתנו מדברת בזורע בין שדהו ושדה חבירו, אלא במי שבא לזרוע חרדל וחריע סמוך לשדה חבירו, ובאה המשנה ללמדנו, שאין סומכים חרדל וחריע לשדה תבואה של אחר, לפי שיאמרו הרואים, שבעל שדה התבואה זרע מינים אלו לרצונו ולהנאתו, שאילו זרע אותם אחר, לא היה בעל שדה התבואה נותן לו לסמוך לתבואתו מיני צמחים המזיקים לה; הלכך ייראה בעל שדה התבואה כמקיים כלאים בשדהו ויש כאן איסור משום מראית העין; אבל סומכים מינים אלו לשדה ירקות, שהואיל ואינם מזיקים לירקות אין חשש שמא יאמרו שהכל הוא של אדם אחד, אלא יאמרו שמן הסתם החרדל והחריע, הסמוכים לשדה הירקות, של אדם אחר הם, ולא הקפיד בעל שדה הירקות על שסמכם חבירו לירקות שלו, לפי שאינם מזיקים להם, הלכך אין בזה משום מראית העין (**ברטנורא; "תפארת ישראל"; עיין "תוספות יום טוב" שמקשה על פירוש זה**. ואמנם גם הרמב"ם בפירושו למשנתנו מפרש כך, אבל מ"משנה תורה" הל' כלאים ג, יח נראה שמפרש כפי ביאורנו הראשון). **וְסוֹמֵךְ** – מין אחר, **לַבּוּר** – לשדה בור, כלומר שזורע בשדהו שני מיני תבואה, אם מפסיק ביניהם שדה בור, היינו אדמה שלא נעבדה, **וְלַגִּיר** – לשדה חרושה; ויש סוברים, שצריך שיהיה הבור או הניר כשיעור בית רובע (**ר"ש; ברטנורא**), והיינו עשר אמות וחמישית האמה על עשר אמות וחמישית האמה בקירוב ($104\frac{1}{6}$ אמה מרובעות), **וְלַגָּפָה** – גדר אבנים שאינן דבוקות בטיט, **וְלַדֶּרֶךְ** – אפילו דרך היחיד שרחבה ארבע אמות, **וְלַגָּדֵר שֶׁהוּא גָבֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים** – וארכו לפחות ארבעה טפחים, **וְלֶחָרִיץ שֶׁהוּא עָמֹק עֲשָׂרָה** – טפחים, **וְרָחָב אַרְבָּעָה** – טפחים; שונה הוא החריץ שהוא מחיצה בעומק מגדר שהוא מחיצה בגובה, שבגדר די בעובי כל שהוא, ואילו בחריץ, כל שאין ברחבו ארבעה טפחים אינו חשוב הפסק; ואף ארכו של החריץ צריך להיות לפחות ארבעה טפחים, **וְלָאִילָן שֶׁהוּא מֵסֵךְ עַל הָאָרֶץ** – סוכך בענפיו על הארץ, שאין ראשי ענפיו גבוהים מן הקרקע

וְלַדֶּרֶךְ, וְלַגָּדֵר שֶׁהוּא גָּבֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְלֶחָרִיץ שֶׁהוּא עָמֹק עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה, וְלָאִילָן שֶׁהוּא מֵסֵךְ עַל הָאָרֶץ, וְלַסֶּלַע שֶׁהוּא גָּבֹהַּ עֲשָׂרָה וְרָחָב אַרְבָּעָה.

ט הָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת שָׂדֵהוּ קְרָחַת קְרָחַת מִכָּל מִין — עוֹשֶׂה עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע קְרָחוֹת לְבֵית סְאָה, מִקְּרָחַת לְבֵית רֹבַע; וְזוֹרֵעַ בְּתוֹכָהּ כָּל מִין שֶׁיִּרְצֶה. הָיְתָה קְרָחַת אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם, זוֹרְעָן חַרְדָּל. שָׁלֹשׁ — לֹא יִזְרַע חַרְדָּל, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נִרְאֵית כִּשְׂדֵה חַרְדָּל; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: תֵּשַׁע קְרָחוֹת מֻתָּרוֹת, עֶשֶׂר אֲסוּרוֹת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב

פירוש ברטנורא

כעין חומה בלא טיט: **ולדרך.** אם דרך היחיד מפסקת בין שתי שדות מותר לזרוע מין א' בזו ומין א' בזו: **מיסך על הארץ.** שאין נופו גבוה מן הארץ שלשה טפחים, אם יש תחתיו זרע מותר לסמוך מבחוץ זרע אחד דכגדר דמי: **ולסלע.** לא אצטריך למתנייה דאין לך מחיצה גדולה מזו, אלא לאשמועינן דאפילו סלע בעינן ארבעה רוחב דבפחות מכאן אין שמה מחיצה להפסיק:

ט קרחת. מקום פנוי שאינו זרוע כשהוא מרובע קרוי קרחת, כמו בקרחתו דהיינו שנמרט השער והמקום חלק: **עשרים וארבעה קרחות לבית סאה.** ובכל קרחה זורע מין א'. ובית סאה הוא חמשים אמה על חמשים אמה, וכשאתה עושה בו כ"ד קרחות נמצאת כל קרחה עשר אמות ושני טפחים ומחצה אורך על עשר אמות רוחב, כיצד אם תעשה מחמשים על חמשים כ"ה קרחות תהיה כל קרחה עשר על עשר, קח אחת מהן כדי שישארו כ"ד קרחות ותחלקנה לכ"ד רצועות נמצא כל רצועה שני טפחים ומחצה רוחב על אורך עשר, שכל אמה היא בת ששה טפחים הרי ששים טפחים, לעשר אמות תן כל רצועה מאלו לראש כל קרחה נמצאת כל קרחה עשר אמות ושני טפחים ומחצה אורך על עשר אמות רוחב: **מקרחת לבית רובע.** שהרי יש בסאה עשרים וארבעה רביעיות של קב תן אותם לעשרים וארבעה קרחות הרי לכל קרחה בית רובע: **כל מין שירצה.** ולא מצריך רבי מאיר הרחקה כלל דכיון דמרובעות הן נראות מופרשות ומובדלות זו מזו: **היתה.** בתוך שדה תבואה קרחת אחת של בית רובע או שתי קרחות: **זורעם חרדל.** דאינו נראה כשדה חרדל בתוך שדה תבואה, אבל שלשה קרחות נראות כשדה חרדל בתוך שדה תבואה לפי שאין רגילות לזרוע מן החרדל שדה גדולה. ושאר מינים אפילו שלשה קרחות אינן נראין כשדה כיון שרגילין לזרוע מהן הרבה ביחד: **וחכמים אומרים תשע קרחות מותרות.** אריש קמהדר, דקאמר רבי מאיר דזורע כל כ"ד קרחות מכל מין שירצה, וחכמים אוסרים לסמוך מין אחר אלא עושה לבית סאה כ"ה קרחות דהיינו חמש שורות וכל שורה מחמש קרחות וזורע קרחה

משניות מבוארות – קהתי

שלושה טפחים, ואם זרוע תחתיהם מין אחד, מותר לסמוך לאילן מבחוץ מין אחר (**תוספתא**), לפי שהענפים חשובים כמחוברים לארץ ודינם כגדר (**עיין עירובין י, ח**), **וְלַסֶּלַע שֶׁהוּא גָּבֹהַּ עֲשָׂרָה** – טפחים, **וְרָחָב אַרְבָּעָה** – טפחים; כל אלו שנימנו במשנתנו חשובים הפסק בין שני מינים שונים שהוא זורע בשדהו משני צדדיהם, ואין בהם משום כלאים. בענין סלע כותב הרב מברטנורא, שלא באה משנתנו אלא להשמיע שאף בסלע צריך שיהא רחבו ארבעה טפחים, שבפחות מכן אינה קרויה מחיצה. ומעיר על כך בעל "תוספות יום טוב", שהואיל ולא נעשה לשם גדר, צריך שיהא רחבו ארבעה טפחים, מה שאין כן בגדר, שעושים אותו במיוחד לשם מחיצה, יש בו היכר גם ברוחב כל שהוא.

באור משנה ט

משנתנו באה ללמד, כמה מינים שונים יכול אדם לזרוע בבית סאה.

הָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת שָׂדֵהוּ קְרָחַת קְרָחַת מִכָּל מִין – כלומר לחלק את שדהו לערוגות מרובעות ולזרוע בכל ערוגה מין בפני עצמו; "קרחת" היינו ערוגה מרובעת; ויש סוברים שנקראת "קרחת" על שם תחילתה כפי שהיא נראית קודם הזריעה; **עוֹשֶׂה עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע קְרָחוֹת לְבֵית סְאָה** – הרי הוא מחלק בית סאה לעשרים וארבע קרחות, **מִקְּרָחַת לְבֵית רֹבַע** – כל קרחת היא בית רובע הקב, שהסאה ששה קבים שהם עשרים וארבעה רובעי הקב, **וְזוֹרֵעַ בְּתוֹכָהּ** – בכל קרחת, **כָּל מִין שֶׁיִּרְצֶה** – ואין צורך בהרחקה ביניהן, שהואיל והן ערוגות מרובעות, הרי הן נראות כשדות מיוחדות ומובדלות זו מזו. – והרי חשבון החלוקה לקרחות: בית סאה הוא שטח של חמישים אמה על חמישים אמה, שהן אלפים וחמש מאות אמה מרובעות, וכשמחלקים שטח זה לעשרים וארבע קרחות, נמצאת כל קרחת $104\frac{1}{6}$ אמות מרובעות, עשר אמות וחמישית האמה על עשר אמות וחמישית האמה בקירוב, והיא בית רובע הקב (כ-35 מטר מרובעים), היינו שטח הראוי לזריעת רובע הקב תבואה. **הָיְתָה** – בתוך שדה תבואה, **קְרָחַת אַחַת** – של בית רובע, **אוֹ שְׁתַּיִם** – שתי קרחות, בית רובע כל אחת, **זוֹרְעָן חַרְדָּל** – מותר לו לזרוע בקרחות אלו חרדל, ואין זה נראה ככלאים. **שָׁלֹשׁ** – אבל אם היו שלש קרחות בתוך שדה התבואה, **לֹא יִזְרַע חַרְדָּל** – בשלש הקרחות, **מִפְּנֵי שֶׁהִיא נִרְאֵית כִּשְׂדֵה חַרְדָּל** – ששלש קרחות נראות כשדה חרדל בתוך שדה תבואה, לפי שאין רגילים לזרוע חרדל הרבה במקום אחד, ונראית איפוא השדה זרועה כלאים. אבל בשאר מינים אפילו שלש קרחות אינן נראות כשדה, כיון שרגילים לזרוע מהם הרבה ביחד (**רדסנורא**); **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – כל מה ששנינו עד כאן במשנתנו. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: תֵּשַׁע קְרָחוֹת** – לבית סאה, **מֻתָּרוֹת** – לזרוע בתוכן כל מה שירצה, אבל **עֶשֶׂר אֲסוּרוֹת** – שסוברים החכמים, שבין קרחת זרועה לקרחת זרועה צריך להיות הפסק של קרחת בשיעור בית רובע. לפיכך מחלקים בית הסאה לעשרים וחמש קרחות, וכיון שבית סאה הוא חמישים אמה על חמישים אמה, נמצאת כל קרחת עשר על עשר אמות, שהן מאה אמה מרובעות, וזורעים השורות והקרחות בסירוגין, בצורה זו:

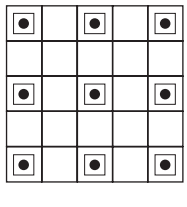

והרי תשע קרחות זרועות לבית סאה שבין כל אחת ואחת יש הפסק קרחת, בשיעור בית רובע בקירוב. אבל עשר קרחות אסור לזרוע שהרי אי אפשר שיהא ביניהן הפסק כשיעור קרחת. – לפי הרמב"ם, אף חכמים סוברים שכל קרחת זרועה היא בית רובע, היינו עשר אמות וחמישית האמה על עשר אמות וחמישית האמה בקירוב ($104\frac{1}{6}$ אמות מרובעות), אלא שכל קרחת שאינה זרועה, המפסיקה בין הקרחות הזרועות, היא קצת פחות ממאה אמות מרובעות (97 אמות מרובעות). בירושלמי מבואר, שלדעת חכמים אסור שקרחת זרועה תהא סמוכה לחברתה (ברם, נגיעה בראש תור מותרת), וכן אסור שתהא חבושה (מוקפה מארבע רוחותיה). ולכן תשע הקרחות הזרועות הן בצורה זו:

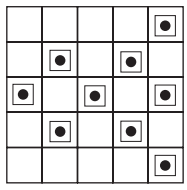

ויש מפרשים, שלא נחלקו חכמים על רבי מאיר מטעם שצריך הפסק בין הקרחות הזרועות, שאף חכמים סוברים שאם כל קרחת זרועה היא לא פחות מבית רובע, אין צריכין הפסק ביניהן, ויכולות הקרחות הזרועות להיות אפילו סמוכות זו לזו ואפילו חבושות, אלא שלדעת חכמים תשע קרחות בבית סאה אינן נראות כלאים, ואילו

אוֹמֵר: אֲפִלּוּ כָּל שֶׁדֵּהוּ בֵּית כּוֹר — לֹא יַעֲשֶׂה בְּתוֹכָהּ חוּץ מִקָּרַחַת אַחַת.

י כָּל שֶׁהוּא בְּתוֹךְ בֵּית רֹבַע, עוֹלֶה בְּמִדַּת בֵּית רֹבַע: אֲכִילַת הַגֶּפֶן וְהַקֶּבֶר וְהַסֶּלַע, עוֹלִין בְּמִדַּת בֵּית רֹבַע. תְּבוּאָה בִּתְבוּאָה — בֵּית רֹבַע. יָרָק בְּיָרָק — שִׁשָּׁה טְפָחִים. תְּבוּאָה בְּיָרָק, יָרָק בִּתְבוּאָה — בֵּית רֹבַע. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יָרָק בִּתְבוּאָה — שִׁשָּׁה טְפָחִים.

יא תְּבוּאָה נוֹטָה עַל גַּבֵּי תְּבוּאָה, וְיָרָק עַל גַּבֵּי יָרָק, תְּבוּאָה עַל גַּבֵּי יָרָק, יָרָק עַל גַּבֵּי תְּבוּאָה — הַכֹּל

פירוש ברטנורא

ראשונה של שורה ראשונה ומניח שניה שאצלה בורה וזורע שלישית ומניח רביעית בורה וזורע חמישית ומניח שורה שניה כולה בורה וזורע משורה שלישית קרחה ראשונה ושלישית וחמישית ומניח שורה רביעית כולה בורה וזורע משורה חמישית קרחה ראשונה ושלישית וחמישית הרי תשע קרחות זרועות לבית סאה: **עשר אסורות.** שצריך שיהא מפסיק בין כל קרחת וקרחת כשיעור קרחת דהיינו בית רובע בקירוב. והלכה כחכמים: **בית כור.** ל׳ סאים. וטעמא דרבי אליעזר בן יעקב לא אתפרש:

י כל שהוא בתוך בית רובע. כגון נקעים מלאים מים, אף על פי שאינם ראוים לזריעה עולים למדת בית רובע ליחשב הרחק בין מין ומין: **אכילת הגפן.** מה שהגפן תופסת ואוכלת סביבותיה, דהיינו כדי עבודתה, עולה למדת בית רובע להשלים עשר אמות וב׳ טפחים ומחצה אורך על עשר אמות רוחב, דאמרינן לעיל שהוא שיעור בית רובע שצריך להפסיק בין מין למין. וכן הקבר נמי עולה. וכן הסלע, ובסלע שאינו גבוה עשרה מיירי דאי גבוה עשרה הוי מחיצה ומפסיק בפני עצמו: **תבואה בתבואה בית רובע.** היתה שדהו זרועה חטין ורוצה לזרוע בה שעורים צריך להרחיק בית רובע, ובלבד שלא יהיו חטין מקיפים את השעורים מד׳ רוחות דהתם לא מהניא הרחקה עד שיהא פתוח מרוח אחת: **ירק בתבואה בית רובע.** ודוקא במרובע הוא דבעינן הכי, אבל אם רצה לעשות שורה של ירק בתוך שדה של תבואה עושה אורך שורה של עשר אמות ומחצה על רוחב ששה טפחים שהחמירו במרובע טפי מבשורה, והכי אמרינן בירושלמי: **רבי אליעזר אומר ירק בתבואה ששה טפחים.** דסבר לא מחמרינן במרובע טפי מבשורה. ואין הלכה כר״א:

יא תבואה נוטה על גבי תבואה. כגון שנזרעו כהלכתן אלא שהשבולים מתוך גדלן נכפפים ושוכבים זה על זה, וכן כולן: **חוץ מדלעת יונית.** שעלין

משניות מבוארות – קהתי

עשר קרחות בבית סאה הזרועות מינים שונים הרי הן כלאים **(הגר״א).** **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אֲפִלּוּ כָּל שֶׁדֵּהוּ בֵּית כּוֹר** — שטח שזורעים בו שלושים סאה, היינו שבעים וחמישה אלף אמה מרובעות, **לֹא יַעֲשֶׂה בְּתוֹכָהּ חוּץ מִקָּרַחַת אַחַת** — הרמב״ם מפרש: לא יזרע בה מין אחר חוץ מקרחת אחת. והרב מברטנורא כותב: טעמו של רבי אליעזר בן יעקב לא נתפרש. בעל ״תפארת ישראל״ מבאר, שאפילו בבית כור שכולו זרוע מין אחד מותר לדעת רבי אליעזר לעשות קרחת אחת באמצע השדה ולזרעה מין אחר סמוך למין הזרוע מסביב. אבל יותר מקרחת אחת אסור. ברם, במרחיק בית רובע בין מין למין אף רבי אליעזר בן יעקב סובר שמותר לזרוע הרבה קרחות. ולדעת חכמים אפילו קרחת אחת אסור לעשות בתוך השדה ללא הרחקה בינה ובין שאר התבואה שבשדה. ויש מבארים דברי רבי אליעזר בן יעקב, שאפילו כל שדהו בית כור לא יעשה בתוכה אלא קרחת אחת, כלומר שכל שדה אסור לזרוע בה יותר ממין אחד **(ר״ח אלבק).** ואולי זהו פירושו של הרמב״ם שהבאנו לעיל.

באור משנה י

במשנה הקודמת למדנו, שבין קרחת לקרחת, שכל אחת מהן זרועה מין אחר, צריך (לדעת חכמים) שיהא הפסק של קרחת לא זרועה בשיעור בית רובע, היינו שטח הראוי לזריעת רבע הקב תבואה, כמו שבארנו לעיל. שיעור זה נקבע, כדי שיהא היכר שבעל השדה השאירו לשם הרחקה בין המינים, שהואיל וקרחת זו שיעורה בית רובע כקרחת הזרועה, הרי מאחר שלא נזרעה כל הרואה יכיר שהיא הפסק בין הקרחות הזרועות מינים שונים. משנתנו באה להשמיע, שמכל מקום אפילו בית רובע שאינו ראוי לזריעה, כפי שיבואר, חשוב הפסק בין המינים. כן באה משנתנו ללמד שיעורי ההרחקה שקבעו חכמים בכלל בין שני מינים של תבואה או של ירק שהם כלאים זה בזה, או בין תבואה וירק.

כָּל – דבר, **שֶׁהוּא** – נמצא, **בְּתוֹךְ בֵּית רֹבַע** – בשטח של הקרחת בית רובע שאינה זרועה, המפסיקה בין הקרחות הזרועות מינים שונים, כפי ששנינו במשנה הקודמת, כגון שיש באותו שטח נקעים מלאים מים או דברים אחרים המפורטים להלן במשנתנו, אף על פי שמחמת דברים אלו הנמצאים בו אין השטח ראוי כולו לזריעה, **עוֹלֶה בְּמִדַּת בֵּית רֹבַע** – הדברים הללו עולים בחשבון המידה של בית רובע, להיחשב הרחקה בין מין למין: **אֲכִילַת הַגֶּפֶן** – שטח הקרקע שהגפן אוכלת, היינו תופסת, כדי עבודתה, ושיעורו ששה טפחים, כלומר אם יש בקרחת גפן, שהשטח שמסביבה בשיעור שישה טפחים אסור בזריעת תבואה וירק, **וְהַקֶּבֶר** – או הקבר הנמצא בקרחת, שאסור בזריעה, **וְהַסֶּלַע** – או הסלע, שאינו ראוי לזריעה; וכגון שהסלע אינו גבוה עשרה טפחים, שאם הוא גבוה עשרה, הריהו מפסיק בעצמו; כל אלו שנימנו **עוֹלִין בְּמִדַּת בֵּית רֹבַע** – מצטרפים לשיעור בית רובע, כמו שבארנו לעיל. **תְּבוּאָה בִּתְבוּאָה** – הרוצה לזרוע בשדה תבואה מין אחר של תבואה (ולא קרחת קרחת), **בֵּית רֹבַע** – צריך להרחיק זה מזה כשיעור בית רובע. שיעור זה צריך להיות, לדעת הרמב״ם, דווקא במרובע, והיינו עשר אמות וחמישית האמה על עשר אמות וחחמישית האמה בקירוב. ומוסיף הרמב״ם: ״בין מן האמצע בין מן הצד״, כלומר **(לפי ״תפארת ישראל״),** שכל מקום שנמצא מרובע זה המפסיק בין שני מיני התבואה, בין בהתחלה בין באמצע בין בסוף, הרי זה מועיל, ומאחר שיש במקום אחד הרחקה כשיעור המרובע, מותר שיתקרבו שני המינים בשאר המקומות. ויש דעות אחרות שגם לאחר שהרחיק שיעור בית רובע יש להמשיך לזרוע במרחק של רוחב הבית רובע, דהיינו עשר אמות בין מין למין. במה דברים אמורים שמועילה הרחקה של בית רובע; כשאין המין האחד מקיף את המין השני מארבע רוחותיו. אבל אם הוא מקיפו מארבע רוחותיו ונמצא המין השני ״חבוש״, אין מועילה הרחקה **(ירושלמי; הר״ש).** **יָרָק בְּיָרָק** – הרוצה לזרוע שני מיני ירק, **שִׁשָּׁה טְפָחִים** – צריך להרחיק זה מזה ששה טפחים שכן דרכו של ירק להיזרע בגינות קטנות. **תְּבוּאָה בְּיָרָק** – הרוצה לזרוע תבואה בשדה ירק, או **יָרָק בִּתְבוּאָה** – שהוא רוצה לזרוע ירק בשדה תבואה, **בֵּית רֹבַע** – צריך להרחיק זה מזה בית רובע, שהואיל ומין אחד הוא תבואה, החמירו חכמים לפי שיעור ההרחקה שבתבואה. ברם, אם בא לזרוע על יד התבואה רק שורת ירק, אינו צריך להרחיק אלא ששה טפחים **(רמב״ם הל׳ כלאים ג, יג);** ומוסיף הרדב״ז על יסוד התוספתא, שאין להתיר אלא בהרחקה שאורכה עשר אמות וחמישית האמה (כצלע בית רובע). **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יָרָק בִּתְבוּאָה** – הבא לזרוע ירק בשדה תבואה, **שִׁשָּׁה טְפָחִים** – אינו צריך להרחיק אלא ששה טפחים, כמו ירק בירק. בירושלמי מבואר, שדעת רבי אליעזר היא שאין להחמיר במרובע (כלומר בשדה של ירק) יותר מבשורה, שאף חכמים הקלו בה, כמו שהבאנו לעיל. יש מפרשים שרבי אליעזר חולק גם בענין תבואה בירק, ומה שנקט ״ירק בתבואה״ לאו דווקא הוא **(״מלאכת שלמה״).**

באור משנה יא

תְּבוּאָה נוֹטָה עַל גַּבֵּי תְּבוּאָה – זרע שני מיני תבואה והרחיק

מֶתֶר, חוּץ מִדְּלַעַת יְוָנִית. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אַף הַקִּשּׁוּת וּפוּל הַמִּצְרִי; וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵיהֶן מִדְּבָרַי.

פרק שלישי

א עֲרוּגָה שֶׁהִיא שִׁשָּׁה טְפָחִים עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים, זוֹרְעִים בְּתוֹכָהּ חֲמִשָּׁה זֶרְעוֹנִים — אַרְבָּעָה בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הָעֲרוּגָה

פירוש ברטנורא

שלה ארוכים ומתפשטין ביותר וכשהן נוטין ע"ג תבואה או ירק הן מסתבכין ומתקשרין יותר מכל שאר מינין ומיחזו כלאים: **ופול המצרי.** פשול"י בלע"ז: **ורואה אני את דבריהן מדברי.** שאין בהן מסבכין ומסתבכין כדלעת יונית. וכן הלכה שהכל מותר חוץ מדלעת יונית:

ג א ערוגה שהיא ששה טפחים על ששה טפחים. מפורשת למטה בסוף הקונטרס: [א"ה בכל הדפוסים לא נמצא הפירוש הזה בסוף הקונטרס ועתה כאשר זכינו לאור הספר מלוכת שלמה מצאנו בו העתק הפירוש הזה של הרע"ב עם הגהותיו. ולמען תהיה תורת ה' תמימה הדפסנוהו פה על המקום הראוי לו]. **ערוגה שהיא ששה טפחים** וכו' **זורעים** וכו'. בפ' ר' עקיבא דרש לה מקרא דכתיב כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח (ישעיה סא יא) תוציא חד, צמחה חד, הרי תרי, זרועיה תרי הרי ד', תצמיח חד הרי חמשה. והא דתנן לעיל בפרק שני ירק בירק ששה טפחים, הני מילי בשדה גדולה שיש בה ירק הרבה אבל הכא דאין זורע מכל אחד ואחד אלא מעט לא חיישינן. ומה שיש להקדים לפירוש המשנה הוא כי אנחנו צריכין שיהיה בין כל זריעה וזריעה רחוק טפח ומחצה [הגה"ה זה שלא כדעת רש"י והראב"ד ז"ל שהם ז"ל סוברים שצריך להרחיק בין כל זרע וזרע שלשה טפחים. אבל בשבת פרק רבי עקיבא העתיק מפירש"י ז"ל דהתם כמו שכתוב בתוי"ט] **כדי** שלא יינקו זה מזה אלא אם תהיה זויות בצד זויות או בצד צלע מקום זריעה שנייה אז לא יצטרך, כי הגבלת הזויות יראה הבדלתם ואז אין חוששין ליניקתם אפילו הם זה בצד זה וא"כ בערוגה שהיא ששה אפשר לזרוע בה חמשה מיני זרעים ולא תהיה כלאים וזו צורתה*: ויהיה מדת מה שנזרע בזו הערוגה כ"ד טפחים, ואמרינן בגמרא פרק ר' עקיבא דבערוגה בחרבה שנינו אבל ערוגה בין הערוגות אסור לזרוע בה חמשה מינין שאם יזרע בכל רוח שבערוגה זו ובכל רוח שבערוגה שסביבותיה יראה הכל כמעורב. והר"ר שמשון ז"ל פי' ע"פ הירושלמי דכך הוא סדר הזריעה, מניח בקרנות חרב טפח וחצי חומש על טפח

משניות מבוארות – קהתי

ביניהם הרחקה הראויה להם, אלא שלאחר שגדלו השיבולים היה מין אחד נוטה על גבי המין השני, כלומר שהשיבולים היו נכפפות אלו על גבי אלו, **וְיָרָק עַל גַּבֵּי יָרָק** – שזרע שני מיני ירק כדינם וכשגדלו היו עלי הירק מהמין האחד נוטים על גבי העלים מהמין השני, **תְּבוּאָה עַל גַּבֵּי יָרָק** – וכן אם נזרע תבואה וירק כהלכה ושיבולי התבואה היו נוטות על גבי העלים של הירק, או **יָרָק עַל גַּבֵּי תְּבוּאָה** – שעלי הירק היו נוטים על גבי השיבולים של התבואה, **הַכֹּל מֵתָּר** – ואין בזה משום כלאים, הואיל והרחיק ביניהם כשיעור, **חוּץ מִדְּלַעַת יְוָנִית** – שעליה מתפשטים ומסתבכים הרבה במינים הסמוכים לה, ונראים ככלאים, ולפיכך אם עלי הדלעת היונית נוטים על גבי תבואה או על גבי מין אחר של ירק, צריך לעקור מה שלפניה **(רמב"ם הל' כלאים ג, יד).** **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר** – ויש גורסים: רבי אומר: **אַף הַקִּשּׁוּת וּפוּל הַמִּצְרִי** – אף שני המינים הללו עליהם מסתבכים הרבה ואסור שיהיו נוטים על גבי מינים אחרים, **וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵיהֶן מִדְּבָרַי** – כלומר נראים לי דברי חכמים מדברי, שאין לאסור אלא בדלעת יוונית בלבד, אלא שכך קיבלתי מרבותי שאף הקישות ופול המצרי אסורים, ואיני יכול לחזור בי **("תפארת ישראל").**

באור משנה א

למדנו לעיל (ב, י), ששיעור ההרחקה בין ירק לירק הוא ששה טפחים. אך שיעור זה אינו אלא בשדה גדולה הזורעה ירק הרבה, אבל בערוגות של ירקות, ששטחן קטן ואין זורעים בהן מכל מין אלא מעט, הקלו חכמים שאין צורך להרחיק בין שני מינים אלא כשיעור היניקה שהוא טפח ומחצה (14 סנטימטרים בערך). אמנם לדעת רש"י (שבת פד, ב) יש צורך שגם מקום היניקות לא יהא מעורב, וההרחקה שביניהם היא איפוא שלושה טפחים (טפח ומחצה לשיעור היניקה של כל מין). אבל רוב המפרשים סוברים שמספיק להרחיק בין מין למין שבערוגת ירקות טפח ומחצה, לפי שלא הקפידו חכמים אלא שלא יינקו המינים זה מזה (ר"ש; רמב"ם; ברטנורא). על יסוד הדעה המקובלת הזאת נבאר איפוא את משנתנו. אך יש עוד להקדים, שאם שני מינים נוגעים זה בזה בראש חוד, היינו שקרן זווית של מין אחד נוגעת בצלע של מין אחר, כצורה זו: ◁□ ומכל שכן שקרן זווית נוגעת בקרן זווית, כצורה זו: ⋈ הרי זה מותר, לפי שיש כאן היכר שלא נזרעו בערבוביא (פירוש המשניות להרמב"ם), כמו ששנינו בענין "ראש תור חיטים" (לעיל ב, ז). – להבנת המשנה נוסיף עוד את המשפט שבתורת ההנדסה, שאם רושמים ריבוע בתוך ריבוע באופן שקדקדי הריבוע הפנימי נוגעים באמצעי הצלעות של הריבוע החיצוני בצורה כזו: ◇ הרי שטחו של הריבוע הפנימי שווה למחצית שטחו של הריבוע החיצוני. וכן גם מעויין הרשום בצורה זו בתוך מלבן, שטחו שווה למחצית שטחו של המלבן.

עֲרוּגָה שֶׁהִיא שִׁשָּׁה טְפָחִים עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים – כלומר הקטנה שבערוגות הגינה, ששטחה הוא ריבוע של ששה טפחים על ששה טפחים (אמה על אמה), **זוֹרְעִים בְּתוֹכָהּ חֲמִשָּׁה זֶרְעוֹנִים** – מותר לזרוע בה חמישה מיני זרעים של ירקות, ואינם כלאים, **אַרְבָּעָה בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הָעֲרוּגָה** – ארבעה מינים בארבעת הצדדים של הערוגה, מין בכל צד ברוחב טפח פרט לזוויות, שיש להניח בכל זוית טפח על טפח פנוי, **וְאֶחָד בָּאֶמְצַע** – ומין חמישי באמצע הערוגה (כציור א), ונמצא השטח הזרוע של הערוגה עשרים וארבעה טפחים מרובעים: ארבעה טפחים מרובעים בכל צד, הרי בכל הצדדים יחד ששה עשר טפחים מרובעים, והריבוע האמצעי שמונה טפחים מרובעים, שכן שטחו שווה למחצית הריבוע הנשאר שהוא ארבעה על ארבעה טפחים (ראה הציור). ואף על פי שהמינים נוגעים זה בזה, הרי אין הנגיעה אלא בראש תור, שהיא מותרת, כמו שהקדמנו לעיל. ויש גם אפשרות שנייה של זריעת חמשת המינים בערוגה זו **(לפי בבלי שבת פה, ב):** ארבעה מינים בארבע הזוויות של הערוגה, מין בכל זוית בריבוע של טפח ומחצה על טפח ומחצה ומין חמישי באמצע (כציור ב), ונמצא השטח הזרוע עשרים ושבעה טפחים מרובעים: שניים ורבע טפחים מרובעים בכל זוית, הרי בכל הזוויות יחד תשעה טפחים מרובעים, והריבוע האמצעי שטחו שווה למחצית הערוגה כולה (ראה בציור), היינו שמונה עשר טפחים מרובעים. במסכה שבת שנו (משנה ט, ב): מניין לערוגה שהיא ששה על ששה טפחים שזורעין בתוכה חמישה זרעונין...? שנאמר **(ישעיה סא, יא):** "כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח" – זרעה לא נאמר, אלא זרועיה". ומבואר שם בגמרא **(שבת פד, ב),** שכך נדרש הכתוב: "תוציא" – אחד, "צמחה" – אחד, "זרועיה" – שניים (מיעוט רבים שניים), "תצמיח" – אחד, הרי חמישה (בירושלמי דורשים הכל מתיבת "זרועיה"). ומקובל הדבר בידי החכמים, שחמישה מינים בתוך ערוגה בת ששה על ששה טפחים, כשהם נזרעים ארבעה בארבע רוחות הערוגה ואחד באמצע, אינם יונקים זה מזה, ואינם כלאים. מכאן, דווקא חמישה מינים מותר לזרוע בערוגה זו, אבל יותר מחמישה

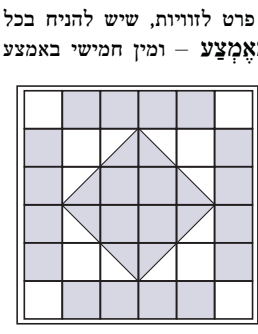

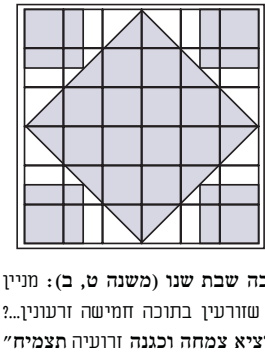

וְאֶחָד בָּאֶמְצַע. הָיָה לָהּ גְּבוֹל גָּבֹהַּ טֶפַח, זוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ שְׁלֹשָׁה עָשָׂר — שְׁלֹשָׁה עַל כָּל גְּבוֹל וּגְבוֹל וְאֶחָד בָּאֶמְצַע. לֹא יִטַּע רֹאשׁ הַלֶּפֶת בְּתוֹךְ הַגְּבוֹל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַלְּאֵהוּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שִׁשָּׁה בָּאֶמְצַע.

פירוש ברטנורא

וחצי חומש כדי שיתרחק זרע מזרע, זרע מזרח מזרע דרום שיעור אלכסון של טפח וחצי חומש, דהיינו טפח וחצי, וזורע בכל רוח ארבע טפחים חסר חומש באורך ורוחב טפח ומחצה אלא שמיצר והולך בכל צד עד שיהא כלה לרוחב טפח חסר חומש כדי שיהא לעולם בין זרע דרום לזרע מזרח טפח וחצי, וכן לכל רוח עד שיהא מניח באמצע הערוגה שלשה על שלשה ועושה באמצע נקב וזורע בו גרעין א' כזה (ציור 2)*. [הגה"ה י"מ שלא יעלה כל הזורע שבצורה זו רק פחות משנים עשר טפחים]. והקשו בגמרא מאי דוחקיה לאוקמיה בערוגה שבחרבה יקיפוה ערוגות מכל צד כנגד הקרנות ואין בה דבר זרוע, ותרצו גזירה שמא ימלא הקרנות ויזרע הערוגה על זו הצורה (ציור 3)* או על זו הצורה (ציור 4)*: והטעם שלא אמרו בערוגה שהיא ששה על ששה טפחים זורעין בתוכה ט' זרעונין ויהיה בין כל אחד טפח ומחצה כזה (ציור 5)*. לפי שכל הנזרע ממנה הוא ט' טפחים בלבד ועל זו שהקדמנו יהיה כ"ד טפחים, והא דנקט ערוגה ששה על ששה לפי שהיא היותר קטנה שבערוגות שהיא אמה על אמה והשמיענו שאפשר לזרוע בה זרעים משתנים ולא יהיו כלאים: **היה לה גובה וכו'.** בירושלמי [הגה"ה וכן נראה מן הבבלי פ' ר"ע] אמרו שגם רוחב הגובל טפח נמצאת הערוגה ח' על ח' זורעין בתוכה שלשה עשר. שלשה על כל גובל וגובל וא' באמצע כזה (ציור 6)* ויהיה מדת הזורע ממנה שלשים טפחים. והרא"ש ז"ל פי' על כל גובל וגובל זורע ד' בד' הקרנות ובין כל קרן וקרן [הגה"ה פי' שאר כל הגובל שמקרן לקרן] שני מיני זרעים והא דקתני שלשה על כל גובל משום דקרן אחד נמנה עם השנים ומונה קרן אחת לכל רוח ובין ד' מינין שבכל רוח צריך להרחקת שלשה אוירין שביניהם ד' טפחים וחצי, וישאר למקום זרע ד' מינין ג' טפחים ומחצה והוא לכל מין טפח חסר שמינית טפח. ובירושלמי פריך וניתני ג' על כל גובל וגובל וחמשה באמצע כמו בערוגה דרישא ולהוי י"ז מינין ומשני משום שהגבולים ממעטים, פי' שצריך להרחיק זרע הערוגה מזרע הגבול טפח ומחצה [הגה"ה פי' טפח ומחצה מצד מזרח וטפח ומחצה מצד מערב הרי שלשה ולא נשאר וכו'] ולא נשאר מקום פנוי לזרוע בערוגה כי אם שלשה על שלשה. וא"ת למה לא יזרע על כל גובל וגובל חמשה מינין ששה טפחים לד' אוירים שבין חמשה מינין וישאר שני טפחים לחמשת המינין. שני חומשי טפח לכל מין באורך טפח ויהיו בין הכל ט"ז מינין [הגה"ה פי' ד' לד' הקרנות ועוד שלשה על כל גובל וגובל הרי ששה עשר מינין חוץ מן האמצעי]: ויש לומר דשמא ברבוי המינים איכא ערבוביא: **מפני שהוא ממלאהו.** ולא יוכל לזרוע ג' בכל גובל: **רבי יהודה אומר ששה באמצע.** בירושלמי דריש זרע זרעה זרועיה הרי תלתא, דהו"מ למיכתב זרע וכתיב זרועיה ותוציא צמחה תצמיח תלתא הרי ששה. וכתב הר"ש ז"ל דבירושלמי פריך למאי דשנינן לעיל לרבנן שהגבולין ממעטין היכי תני ר' יהודה ששה באמצע, ואי תימא ר' יהודה ארישא קאי פי' שאומר ת"ק חמשה והוא אומר ששה הא תני ר' חייא ר' יהודה אומר י"ח באמצע אלמא אסיפא קאי, ופירוש ששנים עשר על הגבול וששה באמצע הרי שמונה עשר ואינו מתרץ כלום בירושלמי. הלכך נראה שגובה הגבול עולה למנין הריחוק דאי לא תימא הכי אמאי נקט היה לה גובל גבוה טפח ליתני היתה הערוגה ח' על ח' אלא ודאי תנא גבוה טפח לאשמעינן שהגובה בכלל מדת הריחוק. וצריך לומר דר' יהודה לטעמיה דאמר בפירקין כמלא רוחב הפרסה דהיינו טפח ואין צריך להרחיק כי אם טפח והשתא כיון שגובה הגבול מן המנין לרבי יהודה יכול לזרוע בכל הערוגה. וזורע בה ששה מינין שלשה בשורה אחת מן המזרח ושלשה בשורה אחת מן המערב וכל מין ומין טפח ושליש טפח רוחב

משניות מבוארות – קהתי

מינים אסור לזדוע בה, אף על פי שמרחיק בין מין למין כשיעור הרחקתם, דהיינו טפח ומחצה, לפי שיותר מחמישה מינים בערוגה כזו הרי הם נראים כזרועים בערבוביה (**ד"ש; דמב"ם הל' כלאים ד, ט**). כן מבואר בגמרא (**שם**), שהמדובר בערוגה בודדת ("ערוגה בחורבה שנינו"). כלומר שאין עוד ערוגות סמוך לה, אבל ערוגה שהיא מוקפה ערוגות אחרות, אסור לזרוע בה חמישה מינים, שאם ייזרע בכל צד בערוגה זו וכן גם בערוגות שמסביבה, ייראה הכל כמעורב. ואף על פי שאפשר לזרוע בערוגות הסמוכות מול הזוויות הפנויות (כפי ציור א), מכל מקום אסרו חכמים, גזירה שמא יזרע בזוויות (כפי ציור ב).

הָיָה לָהּ – לערוגה, **גְּבוֹל גָּבֹהַּ טֶפַח** – ורחב טפח (**ירושלמי; בבלי**) בארבע רוחותיה, ונמצאת כל הערוגה עם הגבול שמסביבה שמונה על שמונה טפחים, **זוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ שְׁלֹשָׁה עָשָׂר** – מינים, **שְׁלֹשָׁה עַל כָּל גְּבוֹל וּגְבוֹל** – מניחים בזווית טפח על טפח פנוי וזורעים כל מין טפח על טפח בהרחקת טפח ומחצה בין מין למין, **וְאֶחָד בָּאֶמְצַע** – ומין אחד באמצע הערוגה (כציור ג) ונמצא השטח הזרוע שלושים טפח מרובעים: שנים עשר טפח מרובעים על הגבול שמסביב לערוגה, ושמונה עשר טפח מרובעים באמצע, שכן שטחו של הריבוע האמצעי שווה למחצית שטחה של הערוגה (כמו שכבר בארנו). בירושלמי מבואר, שאין זורעים חמישה מינים בערוגה, כמו ששנינו ברישא, לפי שהגבולים ממעטים, כלומר שצריך להרחיק זרע הערוגה מזרע הגבול טפח ומחצה מכל צד, ולא נשאר מקום פנוי לזרוע בערוגה כי אם שלושה על שלושה. ויש מפרשים, שאמנם גובה הגבול מצטרף אף הוא לשיעור ההרחקה של טפח ומחצה, אבל מכל מקום צריך להרחיק עוד חצי טפח מכל צד ולא נשארו אלא חמישה על חמישה טפחים, ואף בכגון זה אסור לזרוע בה חמישה מינים (**"תפארת ישראל"**). **לֹא יִטַּע רֹאשׁ הַלֶּפֶת** – שורש של לפת (טורני"פ), **בְּתוֹךְ הַגְּבוֹל** – שמסביב לערוגה,

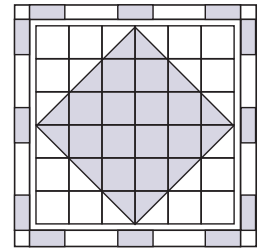

מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַלְּאֵהוּ – שירק זה דרכו להתפשט ונראה כמעורב בשאר המינים הזרועים באותו צד. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שִׁשָּׁה בָּאֶמְצַע** – כלומר שערוגה שהיא ששה על ששה טפחים והיה לה גבול גבוה טפח ורחב טפח סביב, זורעין בתוכה שמונה עשר מינים, שלושה על כל גבול, כמו שבארנו לעיל בדברי תנא קמא, וששה מינים באמצע בצורת מעויינים (כציור ד) ונמצא השטח הזרוע שלושים טפח מרובעים: שנים עשר טפח מרובעים על הגבול, ושמונה עשר טפח באמצע, שכל מעויין הזרוע שטחו שווה למחצית המלבן (שהמעויין רשום בתוכו) שהוא שני טפחים על שלושה טפחים, היינו ששה טפחים מרובעים, ונמצא שטח המעויין שלושה טפחים מרובעים; והרי ששת המעויינים יחד שמונה עשר טפח מרובעים (**הרמב"ם בפירושו למשנתנו**). יש מפרשים שרבי יהודה חולק על תנא קמא גם בענין הרישא, והוא סובר, שערוגה שהיא ששה על ששה טפחים זורעים בתוכה ששה מינים; ואף הכתוב (שהבאנו לעיל) נדרש לדעתו לזריעת ששה מינים, שכן תיבת "זרועיה" משמעה שלושה מיני זרעים, ו"תוציא צמחה", "תצמיח" – שלושה הם, הרי ששה.

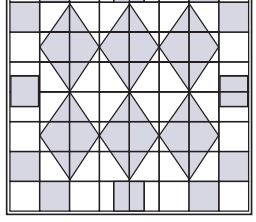

בארנו משנתנו לפי הדעה שראש תור מותר בערוגה. ברם לדעת הסוברים שאין להתיר ראש תור בערוגה, אין זורעים חמישה מינים בתוך הערוגה כי אם בהרחקה של טפח ומחצה בין מין למין, כגון שלושה טפחים ומחצה על רוחב טפח בכל צד, ובאמצע טפח על טפח (כציור ה), ונמצא השטח הזרוע חמישה עשר טפח מרובעים ("תוספות אנשי שם").

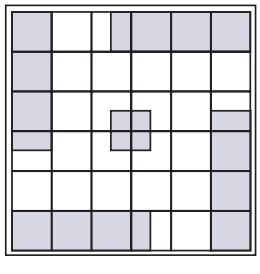

ב כָּל מִין זְרָעִים אֵין זוֹרְעִים בְּעֲרוּגָה, וְכָל מִין יְרָקוֹת זוֹרְעִין בְּעֲרוּגָה. חַרְדָּל וַאֲפוּנִים הַשּׁוּפִין — מִין זְרָעִים; אֲפוּנִים הַגַּמְלָנִים — מִין יָרָק. גְּבוּל שֶׁהָיָה גָּבֹהַּ טֶפַח וְנִתְמָעֵט — כָּשֵׁר, שֶׁהָיָה כָּשֵׁר מִתְּחִלָּתוֹ. הַתֶּלֶם וְאַמַּת הַמַּיִם שֶׁהֵם עֲמֻקִּים טֶפַח, זוֹרְעִים לְתוֹכָן שְׁלֹשָׁה זֵרְעוֹנִין — אֶחָד מִכָּאן, וְאֶחָד מִכָּאן, וְאֶחָד בָּאֶמְצַע.

ג הָיָה רֹאשׁ תּוֹר יָרָק נִכְנָס לְתוֹךְ שְׂדֵה יָרָק אַחֵר — מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּסוֹף שָׂדֵהוּ. הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה יָרָק, וְהוּא מְבַקֵּשׁ לִטַּע בְּתוֹכָהּ שׁוּרָה שֶׁל יָרָק אַחֵר — רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּהֵא הַתֶּלֶם מְפַלֵּשׁ מֵרֹאשׁ הַשָּׂדֶה וְעַד רֹאשׁוֹ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֹרֶךְ שִׁשָּׁה טְפָחִים וְרֹחַב מְלוֹאוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רֹחַב כְּמִלֹּא רֹחַב הַפְּרִסָה.

פירוש ברטנורא

באורך ב' טפחים ומחצה (ציור 7)*, ורוחב כל זרוע מאלה טפח ושליש באורך שני טפחים ומחצה והקו הלבן החרב שבין ג' שורות שמצד זה לבין ג' שורות שמצד האחר, הם ששה טפחים באורך הערוגה, והחרב שבין זרוע לזרוע הוא שני טפחים וחצי כאורך הזרוע אבל רחבו טפח אחד כדעת ר' יהודה דלא בעי הרחקה רק טפח והם ד' אוירים שהן עשרה טפחים סך כל החרב בערוגה ששה עשר טפחים וסך כל הזרוע באמצע הערוגה מלבד הגובלין עולה עשרים טפחים. ולרבנן זורע מין אחד בערוגה חמשה על חמשה כי צריך חצי טפח מכל צד מן הגבול. וא"ת לרבנן אמאי אינו זורע כי אם מין אחד בכל הערוגה והלא יכול לזרוע בה חמשה מינין טפח על טפח בכל קרן וקרן וטפח על טפח באמצע ובלבד שלא יהא אלכסון של טפח האמצעי כנגד אלכסון הערוגה ומחצה בין זרע האמצעי לזרע הקרנות לפי שאלכסון הערוגה שבעה טפחים* ואלכסון הזרעים של הקרנות והאמצעי ד' טפחים וחומש. וי"ל מדלא שרא רחמנא אלא חמשה בתוך ששה מכלל דפחות משששה איכא ערבוב. והר"מ ז"ל פי' שדעת רבי יהודה שאפשר שיזרע בזו הערוגה שהיא ששה על ששה ויש לה גבול טפח שמנה עשר מינין כזו הצורה (ציור 8)**. ויהיה מדת הזרוע ממנה שלשים טפחים וכשתסתכל בצורה זו תמצא ששה מסומנים אורך כל אחד ג' טפחים ורוחב שני טפחים נמצא כל צלע מהן אלכסון טפח ומחצה על טפח נמצאו הזרעים מרוחקים זה מזה יותר מטפח ומחצה. אמנם אם נרצה לומר לר' יהודה שיזרע ט' מינין בערוגה באמצע וכמדת הזריעה הזאת ונצייר אותה כמו זאת הצורה (ציור 9)** זה אי אפשר לפי שכל מסומן מהתשעה המסומנין המצויירין הוא ארכו שני טפחים ורחבו שני טפחים נמצא כל צלע מהם אלכסון טפח על טפח והוא טפח ושני חומשין ואנו צריכין לטפח ומחצה וליכא. והלכה כר' יהודה: [ועי' בפירושו במסכת שבת פרק ט']:

ב כל מין זרעים אין זורעים בערוגה. הא דשרינן לעיל חמשה זרעונים בערוגה. ושלשה עשר מיני זרעונים כשיש לה גבול טפח, הני מילי במיני ירקות שדרך לזרעם ערוגות ערוגות, אבל מיני זרעים שדרכן לזרוע מהן שדה גדולה לא, משום דמיחזו ככלאים: **אפונים השופים.** אפונים חלקים שנראין כאילו הן משופין בכלי שמשפין ומחליקין בו העצים. פירוש אחר אפונים [השופים קטנים] גמלונים גסים וגדולים לשון ארמי קורין לדבר גדול גמלונא: **גבול.** כמין אצטבא של טיט מגובל שעושין סביב לערוגה לדריסת רגלי אדם: **שהיה גבוה טפח.** כשזרעו [בו שנים עשר מיני זרעונים] ונתמעט מותרים הזרעונים שגדלים בו אפי' לאחר שנתמעט ואין צריך לעקור משום מקיים כלאים כיון שהיה כשר מתחלתו בשעת זריעה ומיהו אינו יכול לזרוע בו [בתחילה] לאחר שנתמעט עד שיעמידנו על גובה טפח: **אחת מכאן.** בשפת התלם לרחבו ואחת בשפה האחרת ואחת באמצע התלם והולך וזורע מכל מין עד שיהיו מרוחקין זה מזה טפח ומחצה ושהן עמוקים טפח לרבותא נקט משום דבירושלמי איכא מאן דאסר דמיחזי כחבוש:

ג ראש תור. קרן זוית מחודדת נכנסת לתוך שדה אחר, כתורי זהב של תכשיטי אשה שיש להן שלש זויות מחודדות: **שהוא נראה כסוף שדהו.** וניכר ולא מיחזי ככלאים: **מפולש.** פתוח משני צדדיו כמו מבוי מפולש שפתוח משתי רוחות: **ר' עקיבא אומר אורך ששה טפחים.** לא בעינן מפולש אלא שיהא

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד, שלא התירו חכמים לזרוע חמישה מיני זרעונים בערוגה של ששה על ששה טפחים אלא במיני ירקות שדרך לזרעם ערוגות ערוגות. אבל מיני זרעים שזורעים מהם שטחים יותר גדולים, אסור לזרוע מהם חמישה מינים בתוך ערוגה אחת, לפי שנראים ככלאים. וכבר הזכרנו מה שכותב הרמב"ם (הל' כלאים א, ט): "יש מזרעוני גינה זרעונים שדרכם לזרוע מהם שדות, כגון הפשתן והחרדל, ואלו הם הנקראים "זרעים". ויש מזרעוני גינה זרעונים שאין דרך בני אדם לזרוע מהם אלא ערוגות ערוגות קטנות, כגון הלפת והצנון והתרדים והבצלים והכרפס והמרור וכיוצא בהם, אילו הם הנקראים "מיני ירקות".

כָּל מִין זְרָעִים – שדרך בני אדם לזרוע מהם חלקות שדה גדולות ולא ערוגות קטנות, **אֵין זוֹרְעִים בָּעֲרוּגָה** – אסור לזרוע מהם כמה מינים בערוגה של ששה על ששה טפחים, **וְכָל מִין יְרָקוֹת זוֹרְעִין בָּעֲרוּגָה** – כלומר שמה ששנינו במשנה הקודמת: "ערוגה שהיא ששה טפחים על ששה טפחים זורעים בתוכה חמישה זרעונים" היינו דווקא חמישה מיני ירקות, שדרך לזרעם ערוגות ערוגות קטנות, אבל לא מיני זרעים, כמו שבארנו לעיל. **חַרְדָּל וַאֲפוּנִים הַשּׁוּפִין, מִין זְרָעִים** – הם, ואין זורעים אותם בערוגה; השופין – היינו קטנים וחלקים; **אֲפוּנִים הַגַּמְלָנִים** – הגסים, **מִין יָרָק** – הם, וזורעים אותם בערוגה. משנתנו נקטה אלה לדוגמה. ויש מבארים, שלגבי המינים הללו אפשר היה לחשוב להיפך, שחרדל ואפונים השופין מין ירק ואפונים הגמלנים מין זרעים, ולפיכך באה המשנה להשמיע שאין הדבר כן, אלא אלו מין זרעים ואלו מין ירק (**"תפארת ישראל"**). **גְּבוּל שֶׁהָיָה גָּבֹהַּ טֶפַח** – ורחב טפח מסביב לערוגה, וזרעו עליו שנים עשר מין, כמו ששנינו במשנה הקודמת, **וְנִתְמָעֵט** – אחר כך מגבהו ומרחבו (**רדב"ז**), **כָּשֵׁר** – ואין צריך לעקור את הצמחים משום כלאים, לפי **שֶׁהָיָה כָּשֵׁר מִתְּחִלָּתוֹ** – בשעת הזריעה, שזרע בתחילה את המינים בהיתר. ברם, אסור לזרוע בו להבא עד שיתקן את הגבול, שיהא גבהו טפח ורחבו טפח. **הַתֶּלֶם** – חריץ המחרשה שבין ערוגה לערוגה, וכתליו משופעים קצת, **וְאַמַּת הַמַּיִם** – תעלה, ויבשו מימיה, **שֶׁהֵם עֲמֻקִּים טֶפַח** – ורחבים ששה טפחים (**ר"ש**), **זוֹרְעִים לְתוֹכָן שְׁלֹשָׁה זֵרְעוֹנִין** – שלושה מיני זרעים, **אֶחָד מִכָּאן** – מין אחד על שפת התלם או התעלה מצד זה, **וְאֶחָד מִכָּאן** – ומין אחד בצד שכנגדו, **וְאֶחָד בָּאֶמְצַע** – הקרקע של התלם או של התעלה, ובלבד שירחיק בין המינים כשיעור יניקה, היינו טפח ומחצה, כמו שבארנו במשנה הקודמת.

באור משנה ג

הָיָה רֹאשׁ תּוֹר יָרָק נִכְנָס לְתוֹךְ שְׂדֵה יָרָק אַחֵר – אם קרן זוית חדה של ערוגת ירק היתה נכנסת לתוך שדה של ירק אחר, **מֻתָּר** – כלומר אין בזה משום כלאים, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאֶה כְּסוֹף שָׂדֵהוּ** – שראש התור נראה כסוף השדה של המין האחד, ואין כאן ערבוב, כדין ששנינו (לעיל ב, ז), ב"ראש תור חיטים שנכנס לתוך של שעורים". **הָיְתָה שָׂדֵהוּ זְרוּעָה יָרָק, וְהוּא מְבַקֵּשׁ לִטַּע בְּתוֹכָהּ שׁוּרָה שֶׁל יָרָק אַחֵר** – כמה הוא צריך להרחיק מהשדה לשורה? **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּהֵא הַתֶּלֶם מְפַלֵּשׁ מֵרֹאשׁ הַשָּׂדֶה וְעַד רֹאשׁוֹ** – התלם, היינו חריץ המחרשה שבשני צידי השורה, חשוב הפסק בין השדה לשורה, וסובר רבי ישמעאל, שאין התלם מפסיק אלא אם כן הוא מפולש (פתוח) מקצה השדה ועד קצה, דהיינו שעובר לאורך כל השדה. טעמו הוא, שלא תהא השורה חבושה, כלומר מוקפה על ידי ירק השדה. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֹרֶךְ שִׁשָּׁה טְפָחִים** – אין התלם המפסיק צריך להיות מפולש, אלא די שיהא אורכו ששה טפחים, **וְרֹחַב מְלוֹאוֹ** – ורחבו מלוא רוחב תלם, היינו ששה טפחים

ד הַנּוֹטֵעַ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל קִשּׁוּאִין, שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִים, שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל פּוֹל הַמִּצְרִי — מֻתָּר. שׁוּרָה שֶׁל קִשּׁוּאִים, שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִים, שׁוּרָה שֶׁל פּוֹל הַמִּצְרִי — אָסוּר. שׁוּרָה שֶׁל קִשּׁוּאִים, שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִים, שׁוּרָה שֶׁל פּוֹל הַמִּצְרִי וְשׁוּרָה שֶׁל קִשּׁוּאִים — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין.

ה נוֹטֵעַ אָדָם קִשּׁוּת וּדְלַעַת לְתוֹךְ גּוּמָּא אַחַת, וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא זוֹ נוֹטָה לְצַד זֶה, וְזוֹ נוֹטָה לְצַד זֶה, וְנוֹטֶה שֵׂעָר שֶׁל זוֹ לְכָאן וְשֵׂעָר שֶׁל זוֹ לְכָאן; שֶׁכָּל מַה שֶּׁאָסְרוּ חֲכָמִים לֹא גָּזְרוּ אֶלָּא מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן.

פירוש ברטנורא

התלם הזרוע ארוך ששה טפחים אע"פ שזרע אחר מקיפו משלש רוחותיו שרי: **ורוחב מלואו.** היינו ששה טפחים שהוא שיעור רוחב תלם ור' ישמעאל נמי בעי רוחב התלם במלואו אע"ג דלא פירש למלתיה דכיון דרבי עקיבא דמיקל ולא בעי מפולש בעי רוחב מלואו כ"ש ר' ישמעאל דמחמיר. ורמב"ם פי' רוחב מלואו שיהיה רחבו [בעמקו]: **רוחב פרסה.** והיינו טפח והא דקאמר רוחב פרסה ולא קאמר רוחב טפח משום דמפיק לה מקרא דכתיב (דברים יא) והשקית ברגלך כגן הירק, שצריך להיות בין ירק לירק מקום להנחת הרגל דהיינו רוחב פרסה, והלכה כרבי עקיבא, ובפרקין דלעיל דתנן ירק בירק ו' טפחים התם מיירי בין שדה ירק לשדה ירק אחר שצריך להרחיק זה מזה ששה טפחים, והכא מיירי בבא ליטע שורה אחת של ירק בתוך שדה כדתנן בהדיא והוא מבקש ליטע בתוכו שורה של ירק אחר הלכך מפסיק בתלם רחב למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה:

ד שתי שורות של קשואין שתי שורות של דלועין שתי שורות של פול המצרי מותר. דכל שתי שורות נראית כשדה בפני עצמה ואיכא הכירא ואין כאן ערבוב והוא דאיכא תלם מפסיק בין מין למין, אבל שורה אחת של קשואין ושורה אחת של דלועין ושורה אחת של פול המצרי אסור, אע"ג דתלם מפסיק בין כל מין ומין לפי ששלשה מינים הללו עלים שלהם מתפשטים ומתערבים זו עם זו, וכשאין שם אלא שורה אחת מכל מין ומין נראין כאילו נזרעו כולן יחד במפולת יד ומיחזו ככלאים ואין הפסקת התלם ניכרת בהן: **ושורה של קשואים ר"א מתיר.** קסבר הואיל ואיכא שתי שורות של קשואין אע"פ שאינן סמוכות זו לזו חשבינן להו כאילו הן סמוכות ויש כאן שדה של קשואין ושורה של דלועין ושורה של פול המצרי הוו כאילו נטועות בשדה של קשואין וסגי להו בהרחקת תלם, כדתנן לעיל היתה שדהו זרועה ירק והוא מבקש ליטע בתוכו ירק אחר וכו': **וחכמים אוסרים.** לפי שאין שתי שורות של קשואין סמוכות זו לזו לא חשיבי כשדה של קשואין ומיחזי ככלאים ויש כאן ערבוב ואין הפסקת התלם מועלת בהן, והלכה כחכמים:

ה קישות ודלעת. שהעלים שלהן מתפשטים ומתערבים זו עם זו וכ"ש שאר מינים: **זו נוטה לצד זה.** דאע"ג דאין הפסק של תלם מועיל להן, הטיית העלים זו לצד זה וזו לצד זה מועיל להן, הואיל ומה שאסרו חכמים בכלאים לא אסרו אלא מפני מראית העין:

משניות מבוארות – קהתי

(ר"ש), כלומר שיהא התלם ששה על ששה טפחים. הרמב"ם מפרש: ורוחב מלואו – שיהא רוחב התלם כעומקו (מלואו – מלוא התלם). בירושלמי מבואר, שאף רבי ישמעאל סובר שצריך רוחב מלואו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רֹחַב** התלם אינו צריך להיות אלא **כְּמִלֹּא רֹחַב הַפַּרְסָה** – כשיעור רוחב פיסת הרגל, והוא טפח, שכן מבואר בגמרא **(שבת פה, א)**, שטעמו של רבי יהודה, משום שכתוב **(דברים יא, י)**: "והשקית ברגלך כגן הירק", ומכאן שמקום מהלך האדם להשקות את שורת הירק הוא כשיעור פיסת רגל, דהיינו טפח. ובענין האורך סובר הוא כרבי עקיבא, שצריך להיות ששה טפחים. יש מפרשים שלא נחלקו במשנתנו בענין שיעור ההרחקה אלא בשיעור השורה הזרועה ירק אחר, שסובר רבי ישמעאל: עד שיהא התלם מפולש... – כלומר שהשורה תהא מפולשת משתי רוחותיה ותעבור לאורך כל השדה (שאז היא חשובה כשדה בפני עצמה), ולדעת רבי עקיבא אין השורה צריכה להיות מפולשת אלא די שתהא ששה טפחים על ששה טפחים, ורבי יהודה סובר שדי בששה טפחים אורך על טפח אחד רוחב **(ברטנורא; "תפארת ישראל")**.

באור משנה ד

הַנּוֹטֵעַ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל קִשּׁוּאִין, שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִים, שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל פּוֹל הַמִּצְרִי – ותלם מפסיק בין מין למין **(רמב"ם)**, **מֻתָּר** – שכל שתי שורות נראות כשדה בפני עצמה ויש היכר, ואין כאן כלאים. אבל הנוטע **שׁוּרָה שֶׁל קִשּׁוּאִים, שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִים, שׁוּרָה שֶׁל פּוֹל הַמִּצְרִי** – כלומר שורה אחת מכל מין, אף על פי שמפסיק תלם בין מין למין, **אָסוּר** – לפי שהעלים של שלשת המינים הללו מתפשטים ומתערבים זה בזה, וכיון שאין שם אלא שורה אחת מכל מין, הרי הם נראים כאילו נזרעו בכלאים. **שׁוּרָה שֶׁל קִשּׁוּאִים, שׁוּרָה שֶׁל דְּלוּעִים, שׁוּרָה שֶׁל פּוֹל הַמִּצְרִי וְשׁוּרָה שֶׁל קִשּׁוּאִים** – כלומר שנטע שתי שורות קיצוניות של קישואים, וביניהן שורה אחת של דלועים ושורה אחת של פול המצרי, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר** – שסובר רבי אליעזר, הואיל ויש שתי שורות של קישואים, אף על פי שאינן סמוכות, רואים אותן כאילו היו סמוכות והרי זו שדה של קישואים, ונמצאות שתי השורות, של דלועים ושל פול המצרי, כאילו הן נטועות בשדה הקישואים, שבכגון זה מותר בהפסק תלם, כמו ששנינו במשנה הקודמת ("היתה שדהו זרועה ירק והוא מבקש ליטע בתוכה ירק אחר"...). **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין** – שלדעת חכמים אין רואים שתי השורות של הקישואים כסמוכות ואינן חשובות כשדה קישואים, והואיל ויש כאן ערבוב, לפיכך גזרו בהן משום כלאים **(רמב"ם; ברטנורא)**.

באור משנה ה

משנתנו באה ללמד, שמותר לזרוע שני מינים ללא הרחקה, אם עושים היכר על ידי הפניית העלים של כל מין לצד אחר, שייראו נבדלים זה מזה.

נוֹטֵעַ אָדָם קִשּׁוּת וּדְלַעַת – אפילו קישות ודלעת שעליהם מתפשטים ומתערבים זה בזה, וכל שכן מינים אחרים, **לְתוֹךְ גּוּמָּא אַחַת** – בלא הרחקה בין המינים, **וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא זוֹ נוֹטָה לְצַד זֶה, וְזוֹ נוֹטָה לְצַד זֶה** – שהעלים של הקישות יהיו נוטים לצד אחד, והעלים של הדלעת יהיו נוטים לצד אחר, **וְנוֹטֶה שֵׂעָר** – היינו ראשי העלים – **שֶׁל זוֹ לְכָאן וְשֵׂעָר שֶׁל זוֹ לְכָאן** – פיסקה זו אינה אלא תוספת פירוש לפיסקה הקודמת. ויש נוסחאות שאין גורסים אותה. מכל מקום כוונת המשנה היא, שהואיל ועל ידי הטיית העלים לצדדים שונים יש היכר שאין כאן ערבוב, אף על פי שאין כל הרחקה בין המינים, אין זה כלאים; **שֶׁכָּל מַה שֶּׁאָסְרוּ חֲכָמִים** – משום כלאים, **לֹא גָּזְרוּ אֶלָּא מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן** – שמן התורה אין איסור כלאים אלא בזורע שני מינים בערבוביא, ואילו אם המינים אינם מעורבים אלא זרועים זה בצד זה מותר, אבל חכמים אסרו לזרוע שני מינים זה בצד זה מפני מראית העין, שמא יאמרו שנזרעו בערבוביה, הלכך כשיש היכר שלא נזרעו בערבוביה, לא גזרו חכמים. וכותב הרמב"ם: "בזמן שייראו מובדלים זה מזה אין חוששים ליניקתן, אפילו הן זה בצד זה" **(הל' כלאים ד, טז)**.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף מט עמוד א. **תַּנְיָא רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שִׁיתִּין מְחוֹלְלִין וְיוֹרְדִין עַד הַתְּהוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר 'אָשִׁירָה נָּא לִידִידִי שִׁירַת דּוֹדִי לְכַרְמוֹ, כֶּרֶם הָיָה לִידִידִי בְּקֶרֶן בֶּן שָׁמֶן וַיַּעֲזְקֵהוּ וַיְסַקְּלֵהוּ וַיִּטָּעֵהוּ שׂוֹרֵק וַיִּבֶן מִגְדָּל בְּתוֹכוֹ וְגַם יֶקֶב חָצֵב בּוֹ',** - ישעיה הנביא אמר שישיר בשביל הקדוש ברוך הוא ובמקומו על כרמו היא כנסת ישראל, ומשורר, הביא הקדוש ברוך הוא את ישראל לארץ ישראל הנקראת 'קֶרֶן בֶּן שָׁמֶן' שהיא פינה השמינה מכל הארצות שנאמר עליה 'ארץ זבת חלב ודבש', 'וַיַּעֲזְקֵהוּ' - בנה להם ערים בצורות מוקפות חומה דלתים ובריח כטבעת [הנקראת 'עיזקא' בארמית], 'וַיְסַקְּלֵהוּ' - פינה את האומות מארץ ישראל מפניהם, כאדם המפנה אבנים מכרמו, פן יחטיאו אותם, 'וַיִּטָּעֵהוּ שׂוֹרֵק' - ונטעם בארץ ישראל שורשים של גפנים משובחות ולא רק זמורה מן הגפן, **זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ** שהוא שורשן ועיקרן של ישראל שמחבבן לפני הקדוש ברוך הוא, **'וַיִּבֶן מִגְדָּל בְּתוֹכוֹ'** זֶה מִזְבֵּחַ העשוי כמגדל עוז, **'וְגַם יֶקֶב חָצֵב בּוֹ'** - חפר בור באותו מגדל **אֵלּוּ הַשִּׁיתִּין** החלולים בגופו של מזבח ויורדים עד התהום.

דרשה נוספת על פסוק זה: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל הַנּוֹטֵל לוּלָב בְּאֲגוּדוֹ** - אגוד עם מיניו **וַהֲדַס בַּעֲבוֹתוֹ** - נראה קלוע שלכל אורכו יוצאים שלשה עלים מקן אחד, **מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ בָּנָה מִזְבֵּחַ וְהִקְרִיב עָלָיו קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר 'אִסְרוּ חַג בַּעֲבוֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ',** ודורשים 'אסרו' לשון קשירה על האגודה של הלולב, 'בעבותים' בשלשה הדסים עבותים שעליהן גדילים כמין קליעה, הרי זה כמתן דמים על קרנות המזבח.

דרשה נוספת על פסוק זה: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, וְרַבִּי יוֹחָנָן** אמר כן **מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן הַמָּחוֹזִי מִשּׁוּם רַבִּי יוֹחָנָן הַמָּכוֹתִי, כָּל הָעוֹשֶׂה אִיסּוּר** - אגודה **לֶחָג בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה** שקורא לחג עונג באכילה ושתיה, **מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ בָּנָה מִזְבֵּחַ וְהִקְרִיב עָלָיו קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר 'אִסְרוּ חַג בַּעֲבוֹתִים עַד קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ',** ודורש הוסיפו לחג 'עבותים' לשון בהמות עבות ושמנות, ובכך יחשב כמתן דמים על קרנות המזבח.

אָמַר חִזְקִיָּה אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, כָּל הַמִּצְוֹת כּוּלָּן שחפץ המצוה הוא דבר הצומח מן הקרקע, **אֵין אָדָם יוֹצֵא בָּהֶן אֶלָּא דֶּרֶךְ גְּדִילָתָן** מן הקרקע, השורש למטה ומה שצומח עליו למעלה, ולא כאשר מעמידם הפוך מצורת גידולם, **שֶׁנֶּאֱמַר** בקרשי המשכן **'עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים',** כמו שעמדו בגדילתן, ומקרשי המשכן למדו לשאר המצוות כלולב ומיניו שיש ליטלם בדרך גדילתם באילן, ולא להפכם. **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי 'עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים' שֶׁעוֹמְדִים** כַּדֶּרֶךְ **גְּדִילָתָן** במחובר. **דָּבָר אַחֵר 'עוֹמְדִים' שֶׁמַּעֲמִידִין אֶת צִיפּוּיָן** - הקרש מחזיק את ציפוי הזהב שעליו, והוא קבוע בו במסמרים, ולא היה הציפוי מטס של זהב החלול בתוכו כמידת הקרש, שבאופן זה אין הקרש מעמיד את הציפוי אלא הוא עומד מאיליו. **דָּבָר אַחֵר 'עוֹמְדִים'** נדרש על אחר שנגנזו קרשי המשכן, **שֶׁמָּא תֹּאמַר** שאחר שנגנזו **אָבַד סִיכְרָם** - בטחונם, שלא ישובו עוד, **וּבָטֵל סִיכּוּיָן** - מבטם, מה שאנו סוכין וצופין להן, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים' שֶׁעוֹמְדִים לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים** שאין שולט בהם רקבון ותולעים.

רש"י

לידידי — הקדוש ברוך הוא, בשבילו אני משוררו, ובמקומו אני לקבול על זאת. **שירת דודי לכרמו** — על כרמו. **כרם היה לידידי בקרן בן שמן** — בארץ ישראל, זוית השמינה מכל הארצות. **ויעזקהו** — בנה להם ערים בצורות מוקפות דלתים ובריח כטבעת, דמתרגמינן 'עיזקא' (שמות כה). **ויסקלהו** — כאדם המפנה אבנים מכרמו. כלומר: פינה האומות מפניהם, שלא ישבו בארצם פן יחטיאו אותם. **ויטעהו שורק** — נטעו גפנים משובחות. ולא זמורה, אלא שרשין עצמן. זה בית המקדש שהוא שורשן ועיקרן, שמחבבם לפני המקום. **ויבן מגדל בתוכו זה מזבח** — העשוי כמגדל עוז. **וגם יקב חצב בו** — באותו מגדל. יקב הוא בור חפור, וכן "עד יקבי המלך" (זכריה יד) — בית שיחא דמלכא, לשון שיח ומערה, פושיי"ן בלע"ז.

אסרו — אגודה של לולב. **בעבותים** — בהדס, שהוא עבות של שלשה בדין קליעה. **עד קרנות** — הרי הוא לכם כמתן דמים שבקרנות המזבח. **איסור לחג** — אגודה לחג. **באכילה ושתיה** — שקורא לחג עונג במאכל ומשתה. ויש אומרים: יום שלאחר החג. **בעבותים** — בהמות עבות ושמנות. **כל המצות** — כגון קרשי המשכן, ועמודים, ולולב והדס וערבה. **דרך גדילתן** — התחתון למטה, והעליון למעלה. **שמעמידין את ציפוין** — הציפוין של זהב, קבוע בהן במסמרות של זהב כדכתיב (שמות כו) "ואת הקרשים תצפה זהב", ולא היה עושה טס ארוך כמדת הקרש, שיעמוד מאיליו. **אבד סיכרם** — משנגנז אהל מועד בטל לו עולמית. **סכויים** — תוחלתם ומבטם כדמתרגמינן "הבט נא" (בראשית טו) — איסתכי כען לשמיא.

מתרצת הגמרא, שאדם **אַחֵר לֵית לֵיהּ אֵימְתָא דְּרַבִּיהּ** – אין אימת רבו עליו, ולפיכך יש לנפח לחשוש שלא שמע בקולו ולא יצא, ואם לא נזהר חייב הוא גלות על הריגתו, אך **הָאי** – תלמידו של הנפח, **אִית לֵיהּ אֵימְתָא דְּרַבִּיהּ** – אימת רבו עליו, ולפיכך כסבור היה ששמע בקולו ויצא, ואנוס הוא בהריגתו.

הגמרא מביאה דעה שלישית בביאור דבריו של רבי יוסי בר חנינא: **רַב זְבִיד מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא מַתְנִי לָהּ** – היה שונה את דברי רבי יוסי בר חנינא, **אַהָא** – על דברי הברייתא במסכת מכות (ח.), המביאה את הכתוב (דברים יט ה) 'וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת', ודורשת, 'וּמָצָא' **פְּרָט לְמַמְצִיא אֶת עַצְמוֹ**, דהיינו, שאין ההורג בשגגה חייב גלות אלא באופן שהיה הנהרג מצוי במקום הנזק מקודם לכן, **מִכָּאן אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב** דין זה, **מִי שֶׁיָּצְתָה אֶבֶן מִתַּחַת יָדוֹ** – שזרק אבן למקום שבני אדם מצויים בו, ובשעת הזריקה לא היה אדם שם, **וְלאחר הזריקה הוֹצִיא הַלָּה** [–הנהרג] **אֶת רֹאשׁוֹ וְקִיבְּלָהּ** – קיבל האבן בראשו ומת, **פָּטוּר** ההורג מגלות, מאחר שהנהרג המציא את עצמו להריגה.

ועל כך **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא**, שהורג זה **פָּטוּר מִגָּלוּת** אם מת זה שקיבל האבן בראשו, שגזירת הכתוב היא כמו שנתבאר, **וְחַיָּב** בְּתשלום **אַרְבָּעָה דְבָרִים** אם נפצע אותו אדם ולא מת, מאחר שפשע בכך שזרק אבן למקום שבני אדם מצויים בו, אף שבאותה שעה לא היה שם אדם.

הגמרא מבארת את מחלוקת הלשונות בדעת רבי יוסי בר חנינא: **מַאן דְּמַתְנִי לָהּ אַהָא** – מי ששונה את דברי רבי יוסי בר חנינא על ברייתא זו, שאפילו באופן זה מחייבו רבי יוסי בתשלום ארבעה דברים, **כָּל שֶׁכֵּן** ששונה את דינו **אַקַּמַּיְיתָא** – על הברייתות לעיל (לב:) העוסקות באדם שנכנס לחנותו של נגר וניזוק הימנו, שבוודאי יש לחייב את הנגר בתשלום נזקו אף אם נכנס שלא ברשות, שהרי ראהו בכניסתו לחנותו, והיה לו להזהר שלא לפגוע בו. **וּמַאן דְּמַתְנִי לָהּ אַקַּמַּיְיתָא** – ומי ששונה את דברי רבי יוסי בר חנינא על הברייתות לעיל העוסקות באדם הנכנס לחנותו של נגר, יסבור שרק בזה מחייב רבי יוסי את הנגר בתשלומי הנזק מאחר שפשע בכך שלא נזהר, **אֲבָל אַהָא** – באדם שהוציא את ראשו לאחר זריקת האבן, יסבור רבי יוסי **שֶׁפָּטוּר** הזורק **לְגַמְרֵי**, בין מגלות ובין מתשלום ארבעה דברים:

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת באדם הנכנס לרשות חבירו וניזוק שם: **תָּנוּ רַבָּנַן, פּוֹעֲלִים שֶׁבָּאוּ לִתְבּוֹעַ** את **שְׂכָרָן** [–שכר פעולתם] **מִבַּעַל הַבַּיִת**, ונכנסו לרשותו, **וּנְגָחָן שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וּנְשָׁכָן כַּלְבּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וּמֵתוּ, פָּטוּר** בעל הבית מתשלום כופר, מאחר שנכנסו שלא ברשות, ולא היה לו לשמור שלא יוזקו. זו היא דעת תנא קמא. **אֲחֵרִים אוֹמְרִים, רַשָּׁאִין פּוֹעֲלִין** להכנס לבית כדי **לִתְבּוֹעַ** את **שְׂכָרָן מִבַּעַל הַבַּיִת**, ומאחר שנכנסו ברשות חייב בעל הבית בתשלום כופר.

מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – כיצד היא דרכו של בעל הבית זה, **אִי דִּשְׁכִיחַ בְּמָתָא** – אם מצוי הוא ברחוב העיר, **מַאי טַעְמָא דַּאֲחֵרִים** – מדוע סוברים אחרים שרשאים הפועלים להכנס לביתו, הרי היה להם לפוגשו ברחוב העיר ולתבוע את שכרם. **וְאִי דִּשְׁכִיחַ בַּבַּיִת** – ואם אינו מצוי לילך ברחוב, אלא בביתו הוא נמצא, אם כן **מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא** הסובר שאין הפועלים רשאים להכנס לביתו, הרי אין דרך אחרת בידם לתבוע את שכרם.

מבארת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרכה הברייתא להשמיע מחלוקת זו, אלא **בְּגַבְרָא דְּשָׁכִיחַ וְלֹא שָׁכִיחַ** – באדם המצוי קצת ברחוב העיר אך אינו מצוי הרבה, **וְקָרֵי אַכָּבָא** – ובאו הפועלים ודפקו על דלת ביתו, **וְאָמַר לְהוּ** בעל הבית **אֵין** – כן. ונחלקו התנאים כיצד יש לפרש את כוונתו של בעל הבית באמירה זו. **מָר** [–אחרים] **סָבַר, אֵין, עוֹיל תָּא מַשְׁמַע** – אדם האומר 'כן' לדופק על דלתו, כוונתו לומר 'הכנס ובוא'. ולפיכך היו הפועלים רשאים להכנס לביתו, וחייב הוא בתשלום כופר אם נגחן שורו או נשכן כלבו. **וּמַר** [–תנא קמא] **סָבַר, אֵין, קוּם אַדּוּכְתָּךְ מַשְׁמַע** – האומר 'כן' כוונתו 'עמוד במקומך' עד שאבוא אני אליך, ונמצא שפועלים אלו שלא ברשות נכנסו, ופטור בעל הבית על הריגתם.

הגמרא מביאה ראיה לדברי תנא קמא: **תַּנְיָא** בברייתא, **כְּמַאן דְּאָמַר אֵין קוּם אַדּוּכְתָּךְ מַשְׁמַע** – כדעת הסובר שאמירת 'כן' היינו 'עמוד במקומך'. **דְּתַנְיָא, פּוֹעֵל שֶׁנִּכְנַס** לבית על מנת **לִתְבּוֹעַ** את **שְׂכָרוֹ מִבַּעַל הַבַּיִת, וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ נְשָׁכוֹ כַּלְבּוֹ** של בעל הבית, ומת, **פָּטוּר** בעל הבית מתשלום כופר, **וַאַף עַל פִּי שֶׁנִּכְנַס** הפועל **בִּרְשׁוּתוֹ** של בעל הבית.

מבררת הגמרא: **אַמַּאי פָּטוּר** – מדוע פטור בעל הבית באופן שנכנס הפועל ברשות. **אֶלָּא לָאו** – האם אין לומר שהברייתא עוסקת באופן **דְּקָרֵי אַכָּבָא** – שדפק הפועל על הדלת, **וְאָמַר לֵיהּ** בעל הבית **אֵין** – כן, ונכנס הפועל, ונגחו שורו של בעל הבית ומת, ואף באופן כזה פטור בעל הבית מתשלום הכופר, **וּשְׁמַע מִינָּהּ אֵין קוּם אַדּוּכְתָּךְ מַשְׁמַע** – ויש ללמוד מכאן שהאומר 'כן', כוונתו 'עמוד במקומך', ולפיכך יש לדון פועל זה כאדם הנכנס שלא ברשות, ופטור בעל הבית על הריגתו:

משנה

משנה זו דנה לגבי שוורים ובני אדם שחבלו זה בזה, כיצד יש להעריך את נזקו של כל אחד מהם.

שְׁנֵי שְׁוָרִין תַּמִּין שֶׁחָבְלוּ זֶה אֶת זֶה, מְשַׁלְּמִין הבעלים **כַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק** – חצי נזק מן ההפרש. דהיינו, אם הזיק אחד השוורים את רעהו בסכום של מאה דינרים, והשני הזיק לראשון בסכום של חמישים דינרים, יש לדון כאילו הזיק הראשון בסכום של חמישים דינרים, ומאחר ששור תם הוא ישלם בעליו רק את מחצית הנזק, שהם עשרים וחמשה דינרים.

היו **שְׁנֵיהֶן** [–שני השוורים] **מוּעָדִין, מְשַׁלְּמִין** הבעלים **כַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם** – את כל ההפרש, שאם הזיק אחד במאה והשני בחמישים, משלם בעליו של הראשון חמישים דינרים.

היה **אֶחָד** מן השוורים **תָּם וְאֶחָד מוּעָד**, הדין הוא כך, **מוּעָד בְּתָם** – אם הזיק השור המועד את התם בסכום גדול יותר ממה שהזיק התם את המועד, **מְשַׁלֵּם** בעליו של השור המועד **כַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם** – את כל ההפרש, כדין שור מועד המשלם נזק שלם, ואם הזיק השור **הַתָּם בְּמוּעָד** יותר ממה שהזיק המועד בתם, **מְשַׁלֵּם** בעליו של השור התם **כַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק** – חצי מן ההפרש, כדין שור תם שאינו משלם אלא חצי נזק.

וְכֵן הוא הדין **בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁחָבְלוּ זֶה בְּזֶה, שְׁמְשַׁלְּמִין כַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם** – שיש לחשב את ההפרש שבין נזקיהם, וסכום זה חייב לשלם זה שהזיק יותר, שכן 'אדם מועד לעולם' לשלם נזק שלם.

וכן אם הזיק **אָדָם בְּשׁוּר מוּעָד** וְהשור **הַמּוּעָד** הזיק **בְּאָדָם, מְשַׁלֵּם כַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם** – יש לחשב את ההפרש שבין נזקיהם, וסכום זה ישלם מי שהזיק יותר, מאחר שבין אדם ובין שור מועד דינם לשלם נזק שלם.

ואם הזיק **אָדָם בְּשׁוּר תָּם** וְשור **תָּם בְּאָדָם**, הדין הוא כך, אם הזיק **הָאָדָם בְּתָם** יותר ממה שהזיק התם באדם, **מְשַׁלֵּם** האדם **כַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם** – את כל ההפרש שביניהם, שהרי אדם דינו כמועד לשלם נזק שלם, ואם הזיק **הַתָּם בְּאָדָם** יותר ממה שהזיק האדם בתם, **מְשַׁלֵּם** בעל השור התם **כַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק** – חצי מן ההפרש, שהרי שור תם אינו משלם אלא חצי נזק, ואף באופן שהזיק אדם. אלו דברי תנא קמא.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אַף שור **תָּם שֶׁחָבַל בְּאָדָם** יותר ממה שחבל האדם בו, **מְשַׁלֵּם** בעליו **כַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם** – את כל ההפרש, מאחר שלדעת רבי עקיבא לא נאמר דין זה ששור תם משלם חצי נזק אלא כשהזיק שור, אך שור תם המזיק אדם משלם נזק שלם כמועד:

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את מחלוקתם של רבי עקיבא וחכמים: **תָּנוּ רַבָּנַן,** נאמר בכתוב (שמות כא לא) לגבי שור הנוגח אדם, 'אוֹ בֵן יִגַּח אוֹ בַת יִגַּח **כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לּוֹ**', ודרשו חכמים, **כְּמִשְׁפַּט**

המשך בעמוד קסה

אחר ליה אימתא. דנפח עליה והוה ליה לאסוקי אדעתיה שמא לא יצא: **וחייב בד' דברים.** דהוה ליה פושע שזרק למקום שבני אדם מצויים: **מאן דמתני אתא.** חייב בארבעה דברים: **כל שכן אקפיתא.** הנבנס לחנותו של נגר דכיון דחזייה דעייל איבעי ליה לעיונינ: **בבית.** בביתו ולא בשוק: **מתני' במותר.** שמין מה היזיקו של זה יותר על נזקיו של זה ובאותו מותר משלם מי שהזיק יותר את החצר: **מועד בתם משלם במותר.** כלומר אם הוא היזיק את התם יותר משהזיקו תם: **גמ' כמשפט הזה יעשה לו.** רבנן לא דייקי הזה דמיירתי ליה לדרשה בדלקמן: **כך משפט שור באדם.** דהאי קרא בשור באדם כתיב או בן יגח וגו': **התחתון ולא בעליון.** משפט התחתון משתעי במועד וקרא קמא בתם רבי עקיבא הזה דייק כלומר דינא דסליק האי קרא מינייה: **יכול.** תם שחבל באדם יהא כמועד לכל דברייו אפי' לשלם מן העליה: **מנופו משלם.** ואם אינו שוה בנגד כל החבלה יפסיד ניזק ואינו נוטל אלא השור: **לפוטרו מארבעה דברים.** דהכי משמע משפט זה יש לו לשלם נזק שלם ולא משפט אדם החובל בחבירו: **חני מילי צער** לחודייה. משום דלא חסר ביה ממונא: **אבל רפוי ושבת.** דחסר ביה ממונא אימא כי נזק נינהו ומיחייב: קמ"ל. יתורא: **מתני' נוטל את השור.** דהיינו חצי נזק: **גמ' יושם שור.** המזיק בב"ד ויתן לו מזיק מעות דמי השור שהוא חצי נזקו ובשוה מנה שנגח לשוה מאתים ואין הנבילה שוה כלום קמיירי: **הוחלט השור.** השור עצמו יקח ולקמן מפרש מאי ביניייהו: **שותפין נינהו.** בהדהוא שור דמשתעי ביה קרא שוינהו רחמנא שותפין וקרא משתעי בשוה מאתים שנגח לשוה מאתים כדתנן במתניתין והו שור האמור בתורה הלכך הבא דמזיק אינו שוה אלא מנה נוטל את השור: **הקדישו** ניזק **איבא** ביניייהו. לרבי שמעאל לא קדיש ליה לרבי עקיבא קדיש:

כיון

והוציא הלה את ראשו. לא דמיא לחיה תחתיו ברים וכסתות דשלהי ביצד הרגל (לעיל כו:) דאין לו לחשוב שיסלקו הברים וישברו הכלים: **אי** דשכיח בשוקא מאי טעמא דאתרים. פירוש ימתינו עד שימצאהו בשוק חוץ לבית ואית ספרים דגרסי אי דשכיח במתא דכיון שאין רגיל לצאת חוץ מערו הרבה פעמים ימצאהו חוץ לביתו אבל לא שכיח במתא כעין רוכל המחזר בעיירות יש להם רשות ליכנס שלא ילך לו:

בגברא דשכיח ולא שכיח. אי שכיח פשיטא ליה דקום אדוכתך משמע ואי לא שכיח א"כ ודאי עול תא משמע: **תניא** כמ"ד קום אדוכתך משמע. וע"כ בשכיח ולא שכיח דאי בשכיח זה לא היה קורא נבנס ברשות דפשיטא דקום אדוכתך משמע: **שני** שוורים תמים שחבלו זה בזה כו'. תימה דכולה מתניתין שאין צריכה היא ו"ל דקרבי עקיבא אצטריך שלא תאמר ביון דאית ליה יוחלט השור ליזנק אם כן שורו של זה קנוי לזה ואם הקדישו קדוש קמ"ל דלא אמרינן הכי ואפילו לרבי ישמעאל נמי נ"מ אם נאבד האחד שלא יאמרו הבעלים אגבה כל חצי נזקי משלך ואתה תפסיד נזקך שנאבד שורי שמשתלם מגופו:

ורבנן הזה למה לי לפוטרו כו'. וא"ת לרבנן כמשפט למה לי דבלא כמשפט ידעינן דתם באדם משלם ח"נ דמהיכא תיתי לשלם נ"ש וי"ל דכיון דהזה אצטריך למכתב לפוטרו מארבע' דברים אי לאו במשפט שור בשור לא הוה דרשינן הזה לפוטרו מארבעה דברים אלא הוה דרשינן הזה כרבי עקיבא הזה בתחתון ולא בעליון דהכי מסתברא טפי: **לפוטרו** מארבעה דברים. תימה מכמשפט שור בשור כך משפט שור באדם שמעינן ליה וי"ל דזה אין ללמוד משום דגבי שור לא שייבי ארבעה דברים דצער ובושת ליכא ורפוי ושבת דהוי בכלל נזק דכששמודו כמה היה שוה מתחילה וכמה הוא שוה עכשיו שאם יעצה בעליו לא ירפאהו אלא ימכרהו מיד ויקנה אחר נמצא כשמשלם לו יכול לקנות שור בשלו אבל אדם על כרחך צריך לרפאות עצמו ושבת נמי איכא: **הוה** אמינא צער לחודיה. יש ספרים דגרסי צער ובושת אבל רפוי ושבת לא ואע"ת מהיכא תיתי דליתיב ליה אי מק"ו דאדם שאין משלם כופר מה לאדם שמשלם צער וי"ל דלא שייך ביה פירקא דמאי דכתיב באדם שמשלם רפוי ושבת אין אלא גלוי מילתא בעלמא שכל זה חשיב נזק וזנק מצינו בהדיא בקרא שהשור משלם: **הקדישו** ניזק איכא ביניייהו. ה"מ למימר דלמר יכול לסלקו ולמר אין יכול לסלקו וכן מכרו מזיק דלרבי שמעאל מכור לרדיא בדאמרינן בשמעתא ולרבי עקיבא אין מכור וכן שיבח מזיק או כיחש מזיק בדאמרינן לקמן ומילי טובא דדריש בשור שנגח ארבעה וחמשה (דף לו:) נמי איכא ביניייהו אלא חד מיניייהו נקט: **איבא** ביניייהו. דלרבי ישמעאל אין קדוש ואם תאמר ואמאי אין קדוש למאן דאמר בפרק כל שעה (פסחים דף ל:) למפרע הוא גובה וי"ל דלמאן דאמר למפרע הוא גובה היינו היכא דגבאו לבסוף אבל היכא אם נתרצה ניזק לבסוף לקבל המעות ולא גבאו לרבי ישמעאל אין קדוש ומכל מקום לרבי עקיבא קדוש דשותפין נינהו

1 אַחֵר לֵית לֵיהּ אֵימָתָא דְּרַבִּיהּ הַאי אִית לֵיהּ אֵימָתָא
2 דְּרַבִּיהּ רַב זְבִיד מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא מַתְנִי לֵהּ אַהָא וּמְצָא
3 פְּרָט לְמַמְצִיא אֶת עַצְמוֹ מִכָּאן א"ר אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב
4 מִי שֶׁיָּצְתָה אֶבֶן מִתַּחַת יָדוֹ וְהוֹצִיא הַלָּה אֶת רֹאשׁוֹ
5 וְקִיבְּלָה פָּטוּר א"ר יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא פָּטוּר מִגְּלוּת וְחַיָּיב
6 בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים מַאן דְּמַתְנִי לֵהּ אַהָא כ"ש אַקַּמְיֵיתָא
7 וּמַאן דְּמַתְנִי לֵהּ אַקַּמְיֵיתָא אֲבָל אַהָא פָּטוּר לְגַמְרֵי:
8 ת"ר פּוֹעֲלִים שֶׁבָּאוּ לִתְבוֹעַ שְׂכָרָן מִבַּעַל הַבַּיִת וְנָגְחָן
9 שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְנָשְׁכָן כַּלְבּוֹ שֶׁל בעה"ב וּמֵת
10 פָּטוּר אֲחֵרִים אוֹמְרִים רַשָּׁאִין פּוֹעֲלִין לִתְבוֹעַ שְׂכָרָן
11 מִבַּעַל הַבַּיִת ה"ד אִי דְּשִׁכִּיחַ בְּמָתָא מ"ט דַּאֲחֵרִים אִי
12 דְּשִׁכִּיחַ בַּבַּיִת מ"ט דְּת"ק לֵא צְרִיכָא בְּגַבְרָא דְּשִׁכִּיחַ
13 וְלֵא שְׁכִיחַ וְקָרֵי אַבָּבָא וְאָמַר לְהוּ אֵין מַר סָבַר אֵין
14 עוֹל תָּא מַשְׁמַע וּמ"ם אֵין קוּם אַדּוּכְתָּךְ מַשְׁמַע תַּנְיָא
15 כְּמ"ד אֵין קוּם אַדּוּכְתָּךְ מַשְׁמַע דְּתַנְיָא פּוֹעֵל שֶׁנִּכְנַס
16 לִתְבוֹעַ שְׂכָרוֹ מִבעה"ב וְנָגְחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בעה"ב אוֹ
17 נָשְׁכוֹ כַּלְבּוֹ פָּטוּר אע"פ שֶׁנִּכְנַס בִּרְשׁוּת אַמַּאי פָּטוּר
18 אֶלָּא לַאו דְּקָרֵי אַבָּבָא וְאָמַר לֵיהּ אֵין וּש"מ אֵין קוּם
19 אַדּוּכְתָּךְ מַשְׁמַע: **מתני'** שְׁנֵי שְׁוָרִין תְּמִימִין שֶׁחָבְלוּ
20 זֶה אֶת זֶה מְשַׁלְּמִין בְּמוֹתָר חֲצִי נֶזֶק שְׁנֵיהֶן מוּעָדִין
21 מְשַׁלְּמִין בְּמוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד מוּעָד
22 בַּתָּם מְשַׁלֵּם בְּמוֹתָר נ"ש תָּם בְּמוּעָד מְשַׁלֵּם בְּמוֹתָר
23 חֲצִי נֶזֶק וְכֵן שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁחָבְלוּ זֶה בְּזֶה מְשַׁלְּמִין
24 בְּמוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם אָדָם בְּמוּעָד וּמוּעָד בְּאָדָם מְשַׁלֵּם
25 בְּמוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם אָדָם בְּתָם וְתָם בְּאָדָם אָדָם בְּתָם מְשַׁלֵּם בְּמוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם תָּם בְּאָדָם
26 מְשַׁלֵּם בְּמוֹתָר חֲצִי נֶזֶק ר' עֲקִיבָא אוֹמֵר אַף תָּם שֶׁחָבַל בְּאָדָם מְשַׁלֵּם בְּמוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם:
27 **גמ'** ת"ר כְּמִשְׁפַּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לוֹ כְּמִשְׁפַּט שׁוֹר בְּשׁוֹר כָּךְ מִשְׁפַּט שׁוֹר בְּאָדָם מַה שׁוֹר
28 בְּשׁוֹר תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק וּמוּעָד נֶזֶק שָׁלֵם אַף שׁוֹר בְּאָדָם תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק וּמוּעָד
29 נֶזֶק שָׁלֵם ר' עֲקִיבָא אוֹמֵר כְּמִשְׁפַּט הַזֶּה כַּתַּחְתּוֹן וְלֹא כָּעֶלְיוֹן יָכוֹל מְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּה ת"ל
30 יֵעָשֶׂה לוֹ מִגּוּפוֹ מְשַׁלֵּם וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּה וְרַבָּנָן זֶה לָמָּה לִי לְפוֹטְרוֹ מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים
31 וְרַבִּי עֲקִיבָא לְפוֹטְרוֹ מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים מְנָא לֵיהּ נַפְקָא לֵיהּ מֵאִישׁ כִּי יִתֵּן מוּם בַּעֲמִיתוֹ אִישׁ
32 בַּעֲמִיתוֹ וְלֹא שׁוֹר בַּעֲמִיתוֹ וְרַבָּנָן אִי מֵהֵיא הָוָה אָמֵינָא צַעַר לְחוֹדֵיהּ אֲבָל רִיפּוּי וְשֶׁבֶת אֵימָא
33 לִיתֵּן לֵיהּ קמ"ל: **מתני'** שׁוֹר שֶׁוֶּה מָנֶה שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם וְאֵין הַנְּבֵילָה יָפָה כְּלוּם
34 נוֹטֵל אֶת הַשּׁוֹר: **גמ'** מַתְנִיתִין מַנִּי רַבִּי עֲקִיבָא הִיא דְּתַנְיָא יוֹשֵׁם הַשּׁוֹר בְּב"ד דִּבְרֵי רַבִּי
35 יִשְׁמָעֵאל רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר הוּחְלַט הַשּׁוֹר בְּמַאי קָמִיפַּלְגֵי ר' יִשְׁמָעֵאל סָבַר בַּעַל חוֹב הוּא
36 וְזוּזֵי הוּא דְּמַסִּיק לֵיהּ וְר' עֲקִיבָא סָבַר שׁוּתְּפֵי נִינְהוּ וְקָמִיפַּלְגֵי בְּהַאי קְרָא וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר
37 הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ ר' יִשְׁמָעֵאל סָבַר לְבֵי דִינָא קָמְזַהַר רַחְמָנָא וְר"ע סָבַר לְנִיזָּק וּמַזִּיק מַזְהַר
38 לְהוּ רַחְמָנָא מַאי בֵּינַיְיהוּ הִקְדִּישׁוֹ נִיזָּק אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ בָּעָא מִינֵּיהּ רָבָא מַר"נ מָכְרוּ מַזִּיק לְר'
39 יִשְׁמָעֵאל מַהוּ כֵּיוָן דְּא"ר יִשְׁמָעֵאל בַּעַל חוֹב הוּא וְזוּזֵי הוּא דְּמַסִּיק לֵיהּ מָכוּר אוֹ דִּלְמָא

כיון

נינהו ועוד דלרבי עקיבא קדוש הגוף והשבח משהקדישׁ אבל לרבי ישמעאל אפילו למ"ד למפרע הוא גובה שבח דמזיק הוי ולא קדישׁ עד שיגבנו ורא"ה דאע"ג דלרבי עקיבא קיימא ליה ברשותיה משעת הנזק קודם העמדה בדין וחשבינן כאילו בא חצי נזק לידו מאותה שעה ואע"ג דקי"ל פלגא נזקא קנסא מכל מקום אם העידו עדים ששורו נגח ביום א' ואתו עדים אחריני ואמרו ביום א' היתם עמנו אלא בע"ש נגח דמשלמין דבעידנא דקמסהדי גברא לאו בר תשלומין הוא דכל זמן דלא נתגלה הדבר שלא העידו עליו חשיב לאו בר תשלומין אע"ג דקם ברשותו דניזק בשעת הנזק כדמוכח במרובה (לקמן דף עד. ושם גבי מעידנו באיש פלוני שהפיל שן עבדו (של פלוני) וסימא את עינו ואתו סהדי ואפכינהו ואזמינהו ומוקים לה דקדמי אקדומי ואפ"ה פריך אי דלא עמד בדין דמי כולו עבד בעי לשלומי דאבתי לא מחייב גברא אלמא לא חשבינן גברא בר תשלומין כל זמן שלא נודע אע"פ שהעבד זוכה בשחרורו לאלתר כדדרשינן תחת עינו ולא תחת עינו ושינו וא"ת דבפרק נערה (כתובות דף מא: ושם) תנן לא הסיפיק לעמוד בדין עד שבגרה קנסה לעצמה והא מאי והא משעת פתוי זכה בה האב אלמא משמע דבקנס לא זכי עד שעת העמדה בדין והכא סבר רבי עקיבא דזכי משעת הנזק ועוד שם) משמע דאי לא כתיב תחת עינו דמשמע ולא תחת עינו ושינו הוה אמרינן דסימא עינו והפיל שינו דיוצא בעינו ושינו אלמא לא זכי עד שיעמוד בדין והכא סבר רבי עקיבא דזכי משעת הנזק ועוד דר' עקיבא אית ליה בהשולחן (גיטין מב:) דיוצא בשן ועין דצריך גט שחרור והתם אמר דמ"ד דצריך גט שחרור קסבר שיוצא בשינו ועינו ושמא י"ל דהיינו טעמא דזוכה משעת נגיחה משום דגלי לן קרא דמשמע לרבי עקיבא דמכרו אמזיק ואנזיק קאי וההיא דמרובה (דף עד:) נמי גלי קרא למאן דאית ליה: **איבא** ביניהו. דלרבי עקיבא קדוש אף על גב דאי מוזה מפטר דקנס הוא מכל מקום השתא מיהא לא הוזה:

משום דרבי אבהו. אבל בלא ר' אבהו לא קדיש משום דקדושת דמים אין מפקעת מידי שעבוד ומיירי הכא בבעל מום א"נ בתם וכגון שהקדישו לבדק הבית דקדוש קדושת דמים וכדאמרינן (תמורה דף ו.) המתפיס תמימים לבדק הבית מה שעשה עשוי וקשה מכאן לר"ת שמפרש דבכל קדושת מטלטלין מפקעת מידי שעבוד ואפי' קדושת דמים ואומר ר"ת דאלמוהו רבנן לשעבודא דניזק כדאמרינן בהחובל (לקמן צ. ושם) אלמוהו רבנן לשעבודיה דבעל: **זאת** אומרת המזיק שעבודו של חבירו פטור. ופליגא אדרשב"ג דמחייב בהשולח (גיטין מא. ושם לחד מאמורא' דהתם: **שמע** מינה ב"ח מאוחר שקדם וגבה כו'. ודלא כבן נגס בפרק מי שהקיה נשוי (כתובות דף צד.) דלדידיה כי היכי דבקרקעות עדיף ב"ח מאוחר משום נעילת דלת טפי מלוקח מאוחר הכי נמי אע"ג דמלוקח מאוחר גבי ליה ניזק כדאמר לעיל משום דאית ליה קלא מב"ח מאוחר לא גבי ליה משום נעילת דלת: אילו

כיון דמשעבד ליה. דאי לא יהיב ליה דמי שקיל ליה דרחמנא שעבדיה ניהליה: **והתניא** מכר מכור. אמר ליה חוזר וגובהו ניזק מלוקח: **לרידיא.** שאם חרש בו לוקח אינו נותן דמי החרישה לניזק: **ש"מ.** בתמיה והא מטלטלין לאו מידי דקאי בעיניה ולא סמיך מלוה עליהו ואמאי טרפינן להו מלוקח: **אפותיקי.** רחמנא שויה למיגבי מהאי שור: **אין בעל חוב גובה ממנו.** והכא אמאי גבי ליה מלוקח: **משני עבד טעמא מאי.** גובהו מלוקח משום דאית ליה קלא לשעבודיה כי שוורי אפותיקי: **בר מעברא.** מא"י הוה: **מכרו אינו מכור.** קס"ד אפי' לרדיא: **לעולם מזיק.** ומכרו אינו מכור לגופיה קאמר דהדר גבי ליה ואפילו לרבי ישמעאל: **הקדישו מוקדש.** לאו קדוש ממש אלא ליתן דבר מועט בפדיונו: **כדרבי אבהו.** דאמר במסכת ערכין (דף כג:) גבי מקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה ובעל חוב וקתני התם דיהיב להקדש מידי פורתא וגבי בעל חוב דיליה ואמר ר' אבהו דהא דבעי למיתב להקדש מידי משום גזירה שמא יאמרו הקדש גמור יוצא לחולין בלא פדיון: **מכרו מכור.** כולה הך ברייתא מפרש לקמן: **משעמד בדין.** נשתעבד גופו לניזק ושלו הוא: **מכרו.** מזיק: **אינו מכור.** ואפילו מידי לא יהיב להקדש: **הקדישו אינו מוקדש.** ואפילו מידי לא יהיב להקדש: **קדמו בעלי חובות כו'.** מפרש טעמא לקמן: **מכרו מכור.** אשור תם קאי עד שלא עמד בדין: **כדרבי אבהו.** דיהיב דבר מועט: **נתנו כמתנה מה שעשה עשוי לרדיא.** כמכירה: **אלא שחטו.** קס"ד מה שעשה עשוי לאפקועי מניזק קאמר דהתם ליכא למימר לרדיא: **לפחת שחיטה.** מה שנפחתו דמיו בשחיטתו אין המזיק משלם: **שעבודו של חבירו.** קרקע המשועבדת לחבירו: **פשיטא.** דמהכא שמעינן לה בלא מימרא דרב הונא: ה"נ **הא** נמי **רבה אמרה דאמר רבה.** רבה אדם חשוב היה ומאתם חשוב כגון רב או רבה פרכינן באילו כתיב במשנה או בברייתא: **כמאן דחפר בה בורות שיחין ומערות דמי.** שהרי השחיטה נראית ונברת. בין הזיק עד שלא חב . עד שלא לוה בעליו המעות מבעלי חובין:

ואפ'

כיון דמשעבד ליה לניזק לאו כל כמיניה א"ל אינו מכור והתניא מכרו מכור חוזר וגובהו וכי מאחר שחוזר וגובהו למה מכור לרידיא ש"מ לוה ומוכר מטלטלין ב"ד גובין לו מהם שאני התם דכמאן דעשאו אפותיקי דמי והאמר רבא עשה עבדו אפותיקי ומכרו ב"ח גובה הימנו שורו אפותיקי ומכרו אין ב"ח גובה הימנו עבד מ"ט משום דאית ליה קלא האי נמי כיון דנגח קלא אית ליה דתורא נגחנא קרו ליה תני רב תחילקא בר מעברא קמיה דרבי אבהו מכרו אין מכור הקדישו מוקדש מכרו מאן אילימא מזיק מכרו אין מכור מני ר"ע היא דאמר הוחלט השור והקדישו מוקדש אתאן לרבי ישמעאל דאמר יושם השור בב"ד אלא ניזק מכרו אינו מכור מני רבי ישמעאל הקדישו מוקדש אתאן לר"ע לעולם מזיק ודברי הכל מכרו אינו מכור אפילו לרבי ישמעאל דהא משעבדא ליה לניזק הקדישו מוקדש אפילו לר"ע משום דר' אבהו דא"ר אבהו גזירה שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון : ת"ר שור תם שהזיק עד שלא עמד בדין מכרו מכור הקדישו מוקדש שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי משעמד בדין מכרו אינו מכור הקדישו אינו מוקדש שחטו ונתנו במתנה לא עשה ולא כלום קדמו בעלי חובות והגביהו בין חב עד שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב לא עשו ולא כלום לפי שאין משתלם אלא מגופו מועד שהזיק בין שעמד בדין בין שלא עמד בדין מכרו מכור הקדישו מוקדש שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי לפי שאין משתלם והגביהו בין חב עד שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב מה שעשה עשוי לפי שאין אלא מן העליה : אמר מר מכרו לרדיא הקדישו מוקדש משום דרבי אבהו שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי בשלמא נתנו במתנה מה שעשה עשוי לרדיא אלא שחטו ליתי ולשתלם מבשריה דתדנגיא חי אין לי אלא חי שחטו מנין ת"ל ומכרו את השור מ"מ אמר רב שיזבי לא נצרכא אלא לפחת שחיטה אמר רב הונא ברייה דרב יהושע זאת אומרת המזיק שעבודו של חבירו פטור כשיטא מהו דתימא התם הוא דא"ל לא חסרתיך ולא מידי דא"ל זיקא בעלמא הוא דשקלי מינך אבל בעלמא ליחייב קמ"ל הא נמי רבה אמרה דאמר רבה השורף שטרותיו של חבירו פטור מהו דתימא התם הוא דא"ל נייזא בעלמא קלאי מינך אבל היכא דחפר בה בורות שיחין ומערות ליחייב קמ"ל דהא הכא כמאן דחפר בה בורות שיחין ומערות דמי וקאמר מה שעשה עשוי קדמו בעלי חובות והגביהו בין חב עד שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב לא עשה ולא כלום לפי שאין משלם אלא מגופו בשלמא הזיק עד שלא חב נזקין קדמו אבל חב עד שלא הזיק ב"ח קדים

ואפילו

דכֵּיוָן דְּמִשַּׁעְבַּד לֵיהּ לְנִיזָּק – שמאחר ושור זה משועבד הוא לניזק לתשלום נזקו, לָאו כָּל כְּמִינֵּיהּ – אין בעליו רשאי למוכרו ולהפקיע את שיעבודו של הניזק. אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרבא, אֵינוֹ מָכוּר, מאחר שמשועבד הוא לניזק.

שאל רבא לרב נחמן, וְהָתַנְיָא שאם מְכָרוֹ הרי הוא מָכוּר. השיב לו רב נחמן, שאף לדברי הברייתא חוֹזֵר הניזק וְגוֹבֶהוּ לשור זה מן הלוקח.

שב רבא ושאלו, וְכִי מֵאַחַר שֶׁחוֹזֵר הניזק וְגוֹבֶהוּ לשור זה מן הלוקח, אם כן לְמָה נידון השור כמָכוּר. והשיב לו רב נחמן, לְרִידְיָא – לחרישה. שאם נשתמש הלוקח בשור זה לצורכי חרישה משעה שקנאו ועד שעה שגבאו הניזק ממנו, אינו צריך ליתן את דמי החרישה לניזק, מאחר שחלה מכירה זו, אלא שמכל מקום רשאי הניזק לגבות ממנו שור זה שנשתעבד לו לתשלום נזקו.

מקשה הגמרא: שְׁמַע מִינָּהּ – לכאורה יש ללמוד ממה שרשאי הניזק לגבות את השור מן הלוקח, שאדם הלָוֶה מעות, וְלאחר ההלוואה מוֹכֵר הוא מַטַּלְטְלִין, בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ [–למלוה] מֵהֶם – מן המטלטלין, שאם אין ללוה מעות לשלם, גובה המלוה מן הלקוחות את המטלטלין שקנו מן הלוה, כשם שגובה הניזק את השור שהוא מטלטלין מיד הלוקחו. וכיצד יתכן לומר כן, הרי אין המלוה סומך בשעת ההלוואה אלא על קרקעותיו של הלוה, ומדוע רשאי הוא לגבות אף מטלטלין מן הלקוחות.

מתרצת הגמרא: אכן, אין המלוה רשאי לגבות ממטלטלין שמכר הלוה, וּשְׁאִנִּי הָתָם – אלא ששונה הדבר לגבי ניזק הגובה משורו של המזיק, דִּכְמַאן דְּעָשָׂאוּ אַפּוֹתִיקִי דָּמֵי – שהרי זה כאילו עשה המלוה את שורו אפותיקי ללוה, דהיינו, שייחדו לו לגבות את חובו הימנו, ובאופן כזה ניתן לגבות אף ממטלטלין.

שבה הגמרא ומקשה: וְהָאמַר רָבָא, שהלוה שעָשָׂה את עֲבָדוֹ אַפּוֹתִיקִי למלוה, דהיינו שייחד לו את עבדו לגבות את חובו ממנו, וּלאחר מכן מְכָרוֹ לאדם אחר, הדין הוא שהבַּעַל חוֹב גּוֹבֶה את העבד הֵימֶנּוּ – מן הלוקח, מאחר שנשתעבד לו לפרעון חובו קודם שנמכר לו. אך אם עשה הלוה את שׁוֹרוֹ אַפּוֹתִיקִי – שייחד למלוה את שורו לגבות החוב ממנו, וּלאחר מכן מְכָרוֹ לאדם אחר, אֵין הבַּעַל חוֹב גּוֹבֶה את השור הֵימֶנּוּ – מן הלוקח, ואם כן, אף אם יש לדון את שור המזיק כמיוחד לגביית הניזק, עדיין יש לתמוה כיצד רשאי הניזק להוציאו מיד הלוקח.

מתרצת הגמרא: עֲבַד מַאי טַעְמָא – מהו טעם הדבר שאם עשה הלוה את עבדו אפותיקי רשאי המלוה לגבותו מן הלוקח, מִשּׁוּם דְּאִית לֵיהּ קָלָא – מאחר שכאשר משעבד הלוה את עבדו למלוה, יש קול לשיעבוד זה, ולא היה לאדם אחר לקנותו, ועל כן הפסיד מעותיו ורשאי המלוה לגבותו ממנו, ומה שאין כן באדם המשעבד את שורו למלוה, שאין קול לדבר זה, ולא היה ללוקח להמנע מלקנותו, ולכך אין המלוה רשאי להוציא מידו. ולפיכך מבואר מדוע רשאי הניזק לגבות את השור המזיק מיד הלוקח, דהַאי נַמִּי כֵּיוָן דְּנָגַח קָלָא אית לֵיהּ – שגם בזה מאחר שנגח השור יש לו קול, דְּתוֹרָא נַגְחָנָא קָרוּ לֵיהּ – שהרי נקרא הוא מעתה 'שור נגחן', ועל כן היה על הלוקח להמנע מלקנות שור זה המשועבד לתשלום הנזק, ומאחר שלא נזהר בכך הפסיד את ממונו.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בדין מכירת שור המזיק או הקדשתו:

תָּנֵי רַב תַּחֲלִיפָא בַּר מַעֲרָבָא [–בן ארץ ישראל] קַמֵּיהּ [–לפני] דְּרַבִּי אַבָּהוּ. מְכָרוֹ – לשור המזיק, אֵין מָכוּר, אבל אם הִקְדִּישׁוֹ, הרי הוא מוּקְדָּשׁ.

מבררת הגמרא: מְכָרוֹ מַאן – מי הוא שמכרו לשור זה, אִילֵּימָא – אם נאמר שהמַּזִּיק הוא שמכרו, אם כן, הרישא של הברייתא שבה מבואר שמְכָרוֹ אֵין מָכוּר, מַנִּי – כדעת מי היא, כְּרַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר שמשעת הנזק הוּחְלַט הַשּׁוֹר לניזק, ולפיכך אין המזיק יכול למוכרו. וְאילו הסיפא של הברייתא שבה מבואר שאם הִקְדִּישׁוֹ המזיק הרי הוא מוּקְדָּשׁ, אֲתָאן לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל – הרי זה כדעת רבי ישמעאל, דְּאָמַר יוּשַׁם הַשּׁוֹר בְּבֵית דִּין – הסובר שיש לשום את השור בבית דין וישלם המזיק את שויו, אך גוף השור של המזיק הוא ולפיכך רשאי להקדישו, וכיצד יתכן הדבר שהרישא כרבי עקיבא והסיפא כרבי ישמעאל.

וְאֶלָּא בהכרח צריך לומר שהברייתא עוסקת באופן שמכר הַנִּיזָּק לשור זה, ואם כן, הרישא שבה מבואר שאם מְכָרוֹ הניזק אֵינוֹ מָכוּר, מַנִּי – כדעת מי היא, כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל הסובר שהשור ממונו של הניזק הוא, ולפיכך אין המזיק יכול למוכרו, ואילו הסיפא שבה מבואר שאם הִקְדִּישׁוֹ הניזק הרי זה מוּקְדָּשׁ אֲתָאן לְרַבִּי עֲקִיבָא – היא כדעת רבי עקיבא הסובר שהשור רכוש הניזק הוא, ולפיכך יכול הוא להקדישו, וכיצד יתכן שהרישא כרבי ישמעאל והסיפא כרבי עקיבא.

מיישבת הגמרא: לְעוֹלָם יש לבאר שהברייתא עוסקת באופן שמכרו או הקדישו המַּזִּיק, וְכמו כן הברייתא היא כִּדְבָרֵי הַכֹּל, וביאור הדברים כך הוא, מְכָרוֹ המזיק לשור זה אֵינוֹ מָכוּר לצמיתות, אֲפִילּוּ לְדעת רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּהָא מִשַּׁעְבְּדָא לֵיהּ לְנִיזָּק – שהרי שור זה משועבד לניזק לתשלום נזקו, ואף רבי ישמעאל מודה בזה שרשאי הניזק לגבות את השור מן הלוקח, ואם הִקְדִּישׁוֹ המזיק לשור זה, הרי הוא מוּקְדָּשׁ אֲפִילּוּ לְדברי רַבִּי עֲקִיבָא, מִשּׁוּם הדין דְּרַבִּי אַבָּהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, שאף במקום שאין ההקדש חל מעיקר הדין, מכל מקום חייבו חכמים לפדותו בפרוטה, גְּזֵירָה שָׁמָא יֹאמְרוּ בני אדם שאף הֶקְדֵּשׁ גמור יוֹצֵא בְּלֹא פִּדְיוֹן, ועל כן מודה רבי עקיבא שאם הקדיש המזיק את שורו, אף שלא חל הקדש זה, שהרי השור נעשה ממונו של הניזק, מכל מקום יש לפדותו בפרוטה מפני הגזירה.

הגמרא מביאה תוספתא העוסקת אף היא בדינים אלו: תָּנוּ רַבָּנָן, שׁוֹר תָּם שֶׁהִזִּיק, עַד שֶׁלֹּא עָמַד המזיק בַּדִּין – שעדיין לא תבעו הניזק בבית דין, אם מְכָרוֹ המזיק לשור זה הרי הוא מָכוּר, ואם הִקְדִּישׁוֹ הרי הוא מוּקְדָּשׁ. וכן אם שְׁחָטוֹ המזיק לשור זה, וּנְתָנוֹ [–או שנתנו] בְּמַתָּנָה, מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, שכל זמן שלא עמד בדין ממונו הוא.

אך מִשֶּׁעָמַד בַּדִּין – לאחר שתבעו הניזק בבית דין, נעשה השור ממונו של הניזק, ולפיכך אם מְכָרוֹ המזיק אֵינוֹ מָכוּר, ואם הִקְדִּישׁוֹ אֵינוֹ מוּקְדָּשׁ, ואם שְׁחָטוֹ וּנְתָנוֹ בְּמַתָּנָה לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם.

קָרְמוּ בַּעֲלֵי הַחוֹבוֹת של המזיק וְהִגְבִּיהוּ את השור לגבות ממנו את החוב שחייב להם בעליו, קודם שיטלהו הניזק עבור תשלום נזקיו, הדין הוא שבֵּין אם היה חָב להם המזיק עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק – קודם שהזיק השור, ובֵין אם הִזִּיק השור עַד שֶׁלֹּא חָב – קודם שלוה בעליו מעות, לֹא עָשׂוּ הבעלי חובות וְלֹא כְּלוּם, אלא רשאי הניזק ליטול מהם את השור, לְפִי שֶׁאֵין שור תם מִשְׁתַּלֵּם אֶלָּא מִגּוּפוֹ, ולפיכך מיוחד הוא לניזק לגבות את חובו ממנו. דינים אלו נאמרו בשור תם שהזיק.

אבל שור מוּעָד שֶׁהִזִּיק, בֵּין שֶׁעָמַד המזיק בַּדִּין ובֵין שֶׁלֹּא עָמַד עדיין בַּדִּין, אם מְכָרוֹ הרי הוא מָכוּר, ואם הִקְדִּישׁוֹ הרי הוא מוּקְדָּשׁ, ואם שְׁחָטוֹ וּנְתָנוֹ בְּמַתָּנָה מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, וכן אם קָרְמוּ בַּעֲלֵי הַחוֹבוֹת של המזיק וְהִגְבִּיהוּ את השור עבור גביית חובותיהם, בֵּין אם חָב המזיק עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק השור, ובֵין אם הִזִּיק השור עַד שֶׁלֹּא חָב המזיק, מַה שֶּׁעָשָׂה בעל החוב עָשׂוּי, לְפִי שֶׁאֵין נזקו של שור המועד מִשְׁתַּלֵּם אֶלָּא מִן הָעֲלִיָּיה – מביתו של בעל השור, ולפיכך לא נשתעבד גוף השור לניזק, ורשאי המזיק לעשות בו ברצונו:

עתה מבארת הגמרא את דברי התוספתא: אָמַר מַר, מְכָרוֹ המזיק לשור תם שהזיק קודם שעמד בדין, הרי הוא מָכוּר. ומבארת הגמרא, שכוונת התוספתא שמכור הוא לְרִידְיָא – לחרישה, וכמו שנתבאר לעיל בדעת רבי ישמעאל, שאף שרשאי הניזק להוציאו מרשות הלוקח, מכל מקום אינו גובה ממנו את דמי החרישה שחרש בשור זה.

הִקְדִּישׁוֹ המזיק לשור זה, הרי הוא מוּקְדָּשׁ מִשּׁוּם דְּרַבִּי אַבָּהוּ, דהיינו, שאינו קדוש מעיקר הדין מאחר שמשועבד הוא לניזק, אלא שחייב הניזק ליתן פרוטה להקדש, כדי שלא יסברו האנשים שהקדש יוצא בלא פדיון.

שְׁחָטוֹ המזיק לשור זה וּנְתָנוֹ בְּמַתָּנָה מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי. מקשה הגמרא, בִּשְׁלָמָא נְתָנוֹ בְּמַתָּנָה מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי, לְרִידְיָא – דין זה שרשאי המזיק ליתן השור במתנה, מבואר הוא, שהכוונה בזה לענין שאם חרש בו

המשך בעמוד פו

ומוסיפה הגמרא ושואלת: **וְאֲפִילּוּ הִזִּיק** השור **עַד שֶׁלֹּא חָב** המזיק, מכל מקום הרי **הַבַּעַל חוֹב קָדִים** לתפוס את השור קודם שיתפסנו הניזק, ומדוע רשאי הניזק להוציא ממנו. **שֶׁמַּע מִינָּה שַׁבַּעַל חוֹב מְאוּחָר** [–שהלוה מעות ללוה זה לאחר שכבר לוה מאחרים], **שֶׁקָּדַם וְגָבָה** נכסים מן הלוה, קודם שיגבו ממנו הבעלי חובות שקדמו לו בהלוואתו, **מַה שֶּׁגָּבָה לֹא גָּבָה,** ורשאים בעלי החובות המוקדמים להוציא את הנכסים מרשותו, מאחר ששיעבודם קדם לשיעבודו. דוחה הגמרא: **לֹא, לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ מַה שֶּׁגָּבָה גָּבָה,** ואין בעלי החובות המוקדמים מוציאים מרשותו, **וְשַׁאנִי הָתָם** לגבי בעל חוב שגבה משור המזיק קודם שיגבהו הניזק, **דְּאָמַר לֵיהּ** הניזק לבעל חוב, **אִילּוּ נַכְּךָ הָוָה** השור בשעה שהזיק, **לֹא מִינְּךָ הֲוָה גָּבֵי לֵיהּ** – וכי לא ממך הייתי גובה אותו, **דְּהַאי תּוֹרָא דְּאִזְקַן מִינֵּיהּ מִשְׁתַּלְּמָנָא** – שהרי מן השור שהזיק את שורי, ממנו יש לי לגבות את תשלום הנזק, ועל כן, אף באופן שגבה הבעל חוב את השור לאחר הנזק, רשאי הניזק להוציאו מרשותו:

הגמרא מביאה ברייתא הדנה באופנים שבהם השביח או הכחיש שור המזיק או הניזק: **תָּנוּ רַבָּנָן, שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְחָבַל בּוֹ בְּשׁוּוֵי חֲמִשִּׁים זוּז,** ומעתה אינו שווה אלא מאה וחמישים זוז, **וְלֹאחר** מכן **שָׁבַח** השור הניזק, **וְעָמַד** שוויו **עַל אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז,** אין המזיק יכול לומר לניזק לא הפסדתיך מאומה, שהרי שורך שוה עתה יותר ממה שהיה שוה קודם הנזק, מאחר ויכול הניזק לומר לו **שֶׁאִלְמָלֵא** [–שאם לא] **(לֹא) הִזִּיקוֹ** שורך **הָיָה עוֹמֵד** שוויו עתה **עַל שְׁמֹנֶה מֵאוֹת זוּז,** ונמצא שנפסד הניזק בנגיחה זו, ולפיכך **נוֹתֵן** לו המזיק עשרים וחמשה זוז, **כְּשָׁעַת הַנֶּזֶק** – שמאחר ובשעת הנזק הזיקו בחמישים זוז, על כן ישלם עשרים וחמשה, כדין שור תם המשלם מחצית הנזק. ואם **כָּחַשׁ** השור הניזק עוד לאחר הנגיחה, ועתה אינו שוה אלא מאה זוז, משלם המזיק **כְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין,** ונמצא שהזיקו במאה זוז, ולפיכך ישלם מחצית נזקו חמישים זוז.

ואם **שָׁבַח** שורו של **הַמַּזִּיק** לאחר הנגיחה, ועתה שווה הוא ארבע מאות זוז, אין הניזק יכול לומר שיש לו שותפות בשור ולדרוש להתחלק בשבח, אלא **נוֹתֵן לוֹ** המזיק **כְּשָׁעַת הַנֶּזֶק.** אך אם **כָּחַשׁ** שורו של המזיק לאחר הנגיחה, ועתה אינו שווה אלא מאה זוז, אין משלם לו המזיק אלא **כְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין,** דהיינו, שיכול הוא לומר לו, מאחר ושותף אתה עמי בשור זה משעת הנגיחה, לפיכך יש לך להפסיד מדמי תשלום הנזק את שיעור ירידת שוויו של השור, כפי החלק שיש לך בו.

ועתה מבררת הגמרא את דברי הברייתא: **אָמַר מַר, שָׁבַח** שורו של **הַמַּזִּיק** לאחר הנזק, **נוֹתֵן** המזיק לניזק **כְּשָׁעַת הַנֶּזֶק,** ואין הניזק יכול לומר שותפות יש לי בשור זה, ועליך לחלוק לי בשבח. **מַנִּי, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל הִיא, דְּאָמַר** שאין הניזק זוכה בגוף השור, אלא **בַּעַל חוֹב** של המזיק **הוּא, וְזוּזֵי הוּא דְּמַסִּיק לֵיהּ** – ואין המזיק חייב לו אלא ממון בעלמא, ועל כן אינו זוכה בשבח שהשביח השור לאחר הנזק. **אֵימָא סֵיפָא, כָּחַשׁ** שורו של המזיק לאחר הנגיחה, אינו משלם לניזק אלא **כְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין,** מאחר שיכול המזיק לומר לניזק שותף אתה עמי בשור זה, ויש לך להפסיד גם כן, **אֶתָּאן לְרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר שׁוּתָּפֵי נִינְהוּ** בשור משעת הנגיחה, ואם כן מתבאר שרֵישָׁא **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְאִילּוּ סֵיפָא רַבִּי עֲקִיבָא,** וכיצד יתכן הדבר. מיישבת הגמרא: **לֹא, כּוּלָּהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא הִיא,** שנעשה הניזק שותף עם המזיק בגוף השור, ולפיכך בסיפא שהכחיש השור יש לו להפסיד כפי חלקו, **וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן** ברישא, **כְּשֶׁפִּיטְּמוֹ** המזיק לשורו, ומחמת פיטום זה השביח השור, ומאחר שהוציא המזיק מממונו כדי להשביח את השור, אין הניזק נעשה שותף עמו בשבח זה.

מקשה הגמרא: **אִי כְּשֶׁפִּיטְּמוֹ** המזיק, **אֵימָא רֵישָׁא, שָׁבַח** שור הניזק לאחר הנגיחה **וְעָמַד** שוויו **עַל אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז, נוֹתֵן לוֹ** המזיק את דמי נזקו **כְּשָׁעַת הַנֶּזֶק,** ואינו יכול לטעון שלא הפסידו מאומה מאחר שהשביח השור, כיון שאם לא היה מזיקו היה משביח יותר. **וְאִי** כוונת הברייתא ששבח זה הוא **כְּשֶׁפִּיטְּמוֹ** הניזק, **צְרִיכָא לְמֵימַר** שמשלם המזיק כשעת הנזק, הרי פשוט הדבר שאינו יכול לטעון מאומה, מאחר שהשור לא השביח מעצמו אלא מחמת פיטומו של הניזק. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא,** הַרֵישָׁא של הברייתא העוסקת בהשביח שורו של הניזק, **מַשְׁכַּחַת לָהּ** – יש למצוא שני אופנים בביאורה, **בֵּין דְּפַטְּמָהּ פַּטּוּמֵי** – בין באופן שהשביח השור על ידי פיטומו של הניזק, **בֵּין דְּשָׁבְחָא מִמֵּילָא, וְאִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינָן דְּהֵיכָא דְּשָׁבְחָא מִמֵּילָא** – שאף באופן שהשביח השור מעצמו **נוֹתֵן לוֹ** המזיק **כְּשָׁעַת הַנֶּזֶק,** ואינו יכול לטעון לא הפסדתיך מאומה. אך **הֵיכָא** העוסקת בהשביח שורו של המזיק, **לֹא מַשְׁכַּחַת לָהּ אֶלָּא כְּשֶׁפִּטְּמוֹ** המזיק, שלפיכך אין הניזק שותף בשבח זה, אך אם השביח השור מעצמו, יש למזיק לחלוק את דמי השבח עם הניזק, כפי חלקו בשור זה.

הגמרא שבה לבאר את דברי הברייתא לגבי האופן שהכחיש שורו של הניזק: שנינו בברייתא, שאם **כָּחַשׁ** שורו של הניזק, משלם המזיק **כְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין,** דהיינו, שיש לו לשלם אף את ירידת שוויו של השור משעת הנגיחה ועד שעת העמדה בדין. מבררת הגמרא: **כָּחַשׁ מֵחֲמַת מַאי** – מחמת מה הכחיש שורו של הניזק, **אִילֵימָא דְּכָחֲשָׁא מֵחֲמַת מְלָאכָה** קשה שעשה בו הניזק, מדוע יש למזיק לשלם לו את דמי הכחש, **לֵימָא לֵיהּ, אַתְּ מַכְחַשְׁתְּ וַאֲנָא יָהֵיבְנָא** – וכי אתה תכחיש את השור ואני אשלם לך את דמיו. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב אַשֵׁי,** הברייתא עוסקת באופן **דְּכָחַשׁ מֵחֲמַת הַמָּה, דְּאָמַר לֵיהּ** הניזק למזיק, **קַרְנָא דְּתוֹרָךְ קְבִירָא בֵּיהּ** – קרנו של שורך קבורה בשורי, דהיינו, שהכחשה זו מחמת הנגיחה היא, ולפיכך יש למזיק לשלם את ההפסד עד שעת העמדה בדין:

משנה

משנתינו ממשיכה בביאור אופן תשלומי שור תם שהזיק: **שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנְּבֵילָה יָפָה כְּלוּם,** ובעל השור משלם חצי נזק והיינו מאה מנה, **אָמַר רַבִּי מֵאִיר, עַל זֶה נֶאֱמַר** (שמות כא לה) 'וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ', שהרי מחצית דמי השור המזיק הם כשיעור חצי הנזק. **אָמַר** לוֹ **רַבִּי יְהוּדָה, וְכֵן הֲלָכָה** – ודאי שכן היא ההלכה באופן זה, אך אי אפשר לומר שעל אופן זה דברה התורה, שהרי על ידי מכירת השור החי **קַיֵּימְתָּ** 'וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ', **וְלֹא קַיֵּימְתָּ** את דברי הפסוק בהמשך 'וְגַם [אֶת] הַמֵּת יֶחֱצוּן' שהרי אין המת שווה כלום באופן זה. **וְעַל אֵיזֶה** אופן דברה התורה, **זֶה שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְהַנְּבֵילָה יָפָה חֲמִשִּׁים זוּז,** ואם כן נמצא שהוזק במאה וחמישים זוז ועליו ליטול כשיעור מחצית הנזק דהיינו שבעים וחמשה זוז, ועל זה אמרה התורה **שֶׁזֶּה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וְחֲצִי הַמֵּת וְזֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וְחֲצִי הַמֵּת** ועל ידי זה קבל הניזק מאה עשרים וחמשה זוז והפסיד שבעים וחמשה זוז:

גמרא

תָּנוּ רַבָּנָן, שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְהַנְּבֵילָה יָפָה חֲמִשִּׁים זוּז, זֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת וְזֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת כמו שהתבאר במשנה, ונמצא שחולקים גם בדמי השור החי וגם בדמי השור המת ואם כן **זֶהוּ שׁוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אֵין זֶהוּ שׁוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה** שהרי אין הניזק נוטל מחצית מדמי השור החי שהם מאה זוז, כיון שהוא נוטל הנבילה לעצמו ואם כן הוזק רק במאה וחמישים זוז ונוטל שבעים וחמשה זוז מתוך דמי השור החי שהם חצי נזקו, והתורה הרי אמרה 'ומכרו את השור החי וחצו את כספו', **אֶלָּא** שור שדברה עליו תורה הוא **שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנְּבֵילָה יָפָה כְּלוּם, עַל זֶה נֶאֱמַר** 'וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ' שבזה הוא משלם את חצי הנזק שהוא מאה זוז מהשור החי, **אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּים** 'וְגַם [אֶת] הַמֵּת יֶחֱצוּן', **שִׁפְחַת שִׁפְחָתוֹ מִיתָה מַחֲצִין בַּחַי** – שמים כמה נפחת משווי השור על ידי מיתתו ומשלם מזה חצי, והתשלום הוא מגופו של חי, והיינו שמוכרים את השור החי ומשלם מדמיו.

המשך בעמוד נג

וַאֲפִילוּ הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב בַּעַל חוֹב קָדִים ש"מ ב"ח מְאוּחָר שֶׁקָּדַם וְגָבָה מַה שֶּׁגָּבָה לֹא גָּבָה לֹא לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ מַה שֶּׁגָּבָה גָּבָה וְשָׁאנִי הָתָם דְּא"ל אִילּוּ גַּבָּךְ הֲוָה לֹא מִינָּךְ הֲוָה גָּבֵי לֵיהּ דְּהַאי תּוֹרָא דְּאַזִּיקָן מִינֵּיהּ מִשְׁתַּלְּמְנָא: ת"ר שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם וְחָבַל בּוֹ בַּחֲמִשִּׁים זוּז וְשָׁבַח וְעָמַד עַל אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז שֶׁאִלְמָלֵא (לֹא) הִזִּיקוֹ הָיָה עוֹמֵד עַל שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת זוּז נוֹתֵן כִּשְׁעַת הַנֵּזֶק כָּחַשׁ כִּשְׁעַת הָעֲמָדָה בַּדִּין שָׁבַח מַזִּיק נוֹתֵן לוֹ כִּשְׁעַת הַנֵּזֶק כָּחַשׁ כִּשְׁעַת הָעֲמָדָה בַּדִּין אָמַר מָר שָׁבַח מַזִּיק נוֹתֵן כִּשְׁעַת הַנֵּזֶק מַנִּי ר' יִשְׁמָעֵאל הִיא דְּאָמַר בַּעַל חוֹב הוּא וְזוּזֵי הוּא דְּמַסִּיק לֵיהּ אֵימָא סֵיפָא כָּחַשׁ כִּשְׁעַת הָעֲמָדָה בַּדִּין אֲתָאָן לְר"ע דְּאָמַר שׁוּתָּפֵי נִינְהוּ רֵישָׁא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְסֵיפָא ר"ע לֹא כּוּלָּהּ ר"ע הִיא וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן כְּשֶׁפִּיטְּמוֹ אִי כְּשֶׁפִּיטְּמוֹ אֵימָא רֵישָׁא שָׁבַח וְעָמַד עַל ד' מֵאוֹת זוּז נוֹתֵן לוֹ כִּשְׁעַת הַנֵּזֶק אִי כְּשֶׁפִּיטְּמוֹ צְרִיכָא לְמֵימַר אָמַר רַב פָּפָּא רֵישָׁא מַשְׁכַּחַת לָהּ בֵּין דְּפַטְּמָהּ פַּטּוּמֵי בֵּין דְּשָׁבְחָא מִמֵּילָא וְאִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּהֵיכָא דְּשָׁבְחָא מִמֵּילָא נוֹתֵן לוֹ כִּשְׁעַת הַנֵּזֶק סֵיפָא לֹא מַשְׁכַּחַת לָהּ אֶלָּא כְּשֶׁפִּטְּמוֹ כָּחַשׁ כִּשְׁעַת הָעֲמָדָה בַּדִּין כָּחַשׁ מֵחֲמַת מַאי אִילֵימָא דְּכָחְשָׁא מֵחֲמַת מְלָאכָה לֵימָא לֵיהּ אַתְּ מַכְחֲשַׁתְּ וַאֲנָא יָהִיבְנָא אָמַר רַב אַשֵׁי דְּכָחַשׁ מֵחֲמַת מַכָּה דְּא"ל קַרְנָא דְּתוֹרָךְ קְבִירָא בֵּיהּ: **מתני'** שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם וְאֵין הַנְּבֵילָה יָפָה כְּלוּם אָמַר ר"מ עַל זֶה נֶאֱמַר וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ א"ל רַבִּי יְהוּדָה וְכֵן הֲלָכָה קִיַּימְתָּ וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְלֹא קִיַּימְתָּ וְגַם הַמֵּת יֶחֱצוּן וְאֵיזֶה זֶה שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם וְהַנְּבֵילָה יָפָה חֲמִשִּׁים זוּז שֶׁזֶּה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת וְזֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת: **גמ'** ת"ר שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם וְהַנְּבֵילָה יָפָה חֲמִשִּׁים זוּז זֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת וְזֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת וְזֶהוּ שׁוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אֵין זֶהוּ שׁוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה אֶלָּא שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם וְאֵין הַנְּבֵילָה יָפָה כְּלוּם עַל זֶה נֶאֱמַר וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ אֶלָּא מָה אֲנִי מְקַיֵּים וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן פְּחַת שֶׁפְּחָתוֹ מִיתָה מַחְצִין בַּחַי מִכְּדֵי בֵּין ר"מ בֵּין רַבִּי יְהוּדָה הַאי מֵאָה וְעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה שָׁקִיל וְהַאי מֵאָה וְעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה שָׁקִיל מַאי בֵּינַיְיהוּ אָמַר רָבָא פְּחַת נְבֵילָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ רַבִּי מֵאִיר סָבַר פְּחַת נְבֵילָה דְּנִיזָּק הָוֵי וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר פְּחַת נְבֵילָה דְּמַזִּיק הָוֵי פַּלְגָא א"ל אַבַּיֵי אִם כֵּן מָצִינוּ לְרַבִּי יְהוּדָה

תם

רש"י

וַאֲפִי' הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב. נַמִּי בַּעַל חוֹב קָדִים לַתְּפִיסָה וְכֵיוָן דְּתָפַס אַמַּאי מַפְקִינַן מִינֵּיהּ: **ש"מ.** בִּתְמִיָּה דִּפְלוּגְתָּא הִיא בְּעַלְמָא (כתובות דף צד) דְּאִיכָּא לְמ"ד מַה שֶּׁגָּבָה גָּבָה: **אִית דְּגָרְסֵי וַאֲפִי' הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב נַמִּי דְּנִיזָּק קָדִים ש"מ כו'.** כְּלוֹמַר אע"ג דְּנִיזָּק קָדִים שִׁיעְבּוּדֵיהּ קַשְׁיָא לֵיהּ הַאי: **אִילּוּ גַּבָּךְ הֲוָה.** דִּכְבָר גָּבֵית לֵיהּ קוֹדֶם שֶׁהִזִּיק: **לַאו מִינָּךְ מִשְׁתַּלֵּימְנָא.** בִּתְמִיָּה: **וְשָׁבַח.** נִיזָּק וְעָמַד עַל ד' מֵאוֹת זוּז: **שֶׁאִלְמָלֵא כו'.** כְּלוֹמַר הוֹעִיל וְאִיכָּא לְמֵימַר אִלְמָלֵא לֹא הִזִּיקוֹ הָיָה עוֹמֵד עַל שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת זוּז נוֹתֵן לוֹ כ"ה זוּזִים כִּשְׁעַת הַנֵּזֶק וְלֹא מָצֵי א"ל מַאי אַפְסַדְתֵּיךְ הָא שָׁבַח טְפֵי מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ נִיזָּק אִי לֹא אַזִּיקְתָּן הֲוֵי שָׁבַח וְקָאֵי עַל תְּמָנֵי מְאָה. ל"א שֶׁאִלְמָלֵא לֹא הִזִּיקוֹ כו' וְעַכְשָׁיו תּוֹבֵעַ נִיזָּק מָאתַיִם חֶצְיָין שֶׁל ד' מֵאוֹת חֲצִי נֶזֶק שֶׁהִפְסִידוֹ אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ אֶלָּא כ"ה כִּשְׁעַת הַנֵּזֶק וְרִאשׁוֹן עִיקָּר: **כִּיחֵשׁ.** הַנִּיזָּק מֵחֲמַת הַמַּכָּה וְנִרְאֶה עַכְשָׁיו הֶזֵּיקוֹ גָּדוֹל יוֹתֵר מִתְּחִילָּה בִּשְׁעַת הַנֶּזֶק נוֹתֵן לוֹ כְּפִי נֶזֶק שֶׁבִּשְׁעַת הָעֲמָדָה בַּדִּין כִּדְקָאָמַר לְקַמָּן קַרְנָא דְּתוֹרָךְ קְבִירָא בֵּיהּ: **שָׁבַח מַזִּיק.** וְעָמַד עַל ד' מֵאוֹת: **נוֹתֵן לוֹ.** כ"ה זוּז כִּשְׁעַת הַנֶּזֶק וְאֵין יָכוֹל נִיזָּק לוֹמַר לוֹ תֵּן לִי חֵלֶק שְׁמִינִית שֶׁבּוֹ שֶׁזָּכִיתִי בּוֹ מִשְּׁעַת הַנֶּזֶק וּבִרְשׁוּתִי הִשְׁבִּיחַ: **כָּחַשׁ כִּשְׁעַת הָעֲמָדָה בַּדִּין.** וְנוֹתֵן לוֹ חֵלֶק שְׁמִינִית שֶׁבּוֹ שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ כָּחַשׁ וּלְקַמָּן פָּרִיךְ רֵישָׁא לְסֵיפָא: **ה"ג כּוּלָּהּ ר' עֲקִיבָא הִיא וּכְשֶׁפִּיטְּמוֹ.** מַזִּיק לְשׁוֹר וְחָסֵר מָמוֹנוֹ לְשִׁבּוּחֵיהּ הִלְכָּךְ לֹא שָׁקִיל נִיזָּק בְּשִׁבְחָא: **אֵימָא רֵישָׁא שִׁיבַּח נִיזָּק וְעָמַד עַל אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז.** אֲפִי' הָכֵי נוֹתֵן לוֹ כִּשְׁעַת הַנֶּזֶק וְלֹא מָצֵי א"ל מַאי אַפְסַדְתֵּיךְ מִשּׁוּם דְּא"ל נִיזָּק אִלְמָלֵא לֹא הִזִּיקוֹ הָיָה עוֹמֵד עַל ח' מֵאוֹת: **וְאִי כְּשֶׁפִּיטְּמוֹ.** נִיזָּק לְשׁוֹרוֹ צְרִיכָא לְמֵימַר דְּיָהִיב לוֹ כִּשְׁעַת הַנֶּזֶק וְלֹא מָצֵי א"ל מַאי אַפְסַדְתֵּיךְ הָא הַאי דְּאַשְׁבַּח מִשּׁוּם פִּיטּוּמוֹ הוּא וְחָסֵר בֵּיהּ מָמוֹנָא לְלִישְׁנָא אַחֲרִינָא הָכֵי מַשְׁמַע אֵימָא רֵישָׁא שָׁבַח נִיזָּק נוֹתֵן לוֹ כִּשְׁעַת הַנֶּזֶק וְתוּ לֹא וְלֹא מָצֵי לְמֵימַר נִיזָּק תֵּן לִי ב' מֵאוֹת שֶׁאִלְמָלֵא לֹא הִזִּיקוֹ כו' וְאִי בְּשֶׁפִּיטְּמוֹ נִיזָּק צְרִיכָא לְמֵימַר דְּלֹא יָהִיב לֵיהּ מַזִּיק ב' מֵאוֹת הַאי דְּאַשְׁבַּח מִשּׁוּם פִּיטּוּמָא הוּא וְקַשְׁיָא לִי הָא וַדַּאי אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּאִשְׁתַּבַּח דְּאַפְסְדֵיהּ דְּאִי לֹא אַזִּיק הֲוָה קָאֵי הַשְׁתָּא בְּהַאי פִּיטּוּמָא דְּפַטְמֵיהּ עַל תַּמְנֵי מְאָה וְלָשׁוֹן רִאשׁוֹן שָׁמַעְתִּי וְעִיקָּר: **רֵישָׁא** נוֹתֵן לוֹ כִּשְׁעַת הַנֶּזֶק. וְלֹא מָצֵי א"ל מַאי אַפְסַדְתֵּיךְ בֵּין דְּפַטּוּמֵי פַּטְמֵיהּ בֵּין דְּשָׁבַח מִמֵּילָא וְהֵיכָא דְּפַטְמֵיהּ לֹא הֲוָה אִצְטְרִיךְ לְמִיתְנָא אֶלָּא מִשּׁוּם הֵיכָא דְּשָׁבַח מִמֵּילָא אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוֹעִינַן: **כָּחַשׁ** כִּשְׁעַת הָעֲמָדָה בַּדִּין. אַרֵישָׁא מְהַדֵּר: **מתני'** **וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ.** דְּהַיְינוּ חֲצִי נֶזֶק: **וְכֵן הֲלָכָה.** וַדַּאי כֵּן הֲלָכָה דְּמָנֶה נוֹתֵן לוֹ דְּהַיְינוּ ח"נ אֲבָל אֵין זֶה שׁוֹר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה דְּקִיַּימְתָּ וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְגוֹ' וּבַגְּמָ' מְפָרֵשׁ בְּמַאי פְּלִיגֵי: **וְהַנְּבֵילָה יָפָה נ' זוּז.** דְּה"ל הִזִּיקוֹ ק"נ וּפַלְגָא נִזְקָא דְּהַיְינוּ ע"ה בָּעֵי נִיזָּק לְהַפְסִיד וְהִלְכָּךְ שָׁקִיל חֲצִי (נֶזֶק) הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת דְּשָׁווּ קכ"ה וּמָטֵי לְכָל אֶחָד פְּסֵידָא ע"ה: **גמ'** **פְּחַת שֶׁפְּחָתָתוֹ מִיתָה מַחְצִין בַּחַי.** כְּלוֹמַר נְבֵילָה לֹא שַׁיְיכָא גַּבֵּי מַזִּיק כְּלָל אֶלָּא שָׁמִין אֶת הַנְּבֵילָה כַּמָּה פְּחוּתִין דָּמֶיהָ עַכְשָׁיו מִשָּׁעָה שֶׁהָיָה חַי וְנוֹתֵן לוֹ מַזִּיק חֲצִי הַפְּחָת: **הַאי קכ"ה קָא שָׁקִיל וְהַאי קכ"ה קָא שָׁקִיל.** הֵיכָא דִּנְבֵילָה שָׁוֵי נ' דְּהָא לְר"מ גּוּפֵי' שָׁקִיל נ' דִּנְבֵילָה וְע"ה מִן הַחַי דְּהַיְינוּ חֲצִי הַפְּחַת שֶׁפְּחָתָה מִיתָה וַהֲווּ קכ"ה וּלְרַבִּי יְהוּדָה נַמִּי נוֹטֵל הַנִּיזָּק חֲצִי הַחַי דְּהַיְינוּ ק' וַחֲצִי הַמֵּת דְּהַיְינוּ כ"ה וּבְמַאי פְּלִיגֵי: **פְּחַת נְבֵילָה.** אִם פָּחֲתוּ דָּמֶיהָ מִשְּׁעַת מִיתָה עַד שְׁעַת מְכִירָה לְר"מ דְּאָמַר לֹא שַׁיָּיךְ מַזִּיק בִּנְבֵילָה פְּחַת דְּנִיזָּק הָוֵי וְלֹא יָהִיב לֵיהּ אֶלָּא חֲצִי מַה שֶּׁפְּחָתָה מִיתָה:

תם

תוספות

אִילּוּ גַּבָּךְ הֲוָה לַאו מִינָּךְ הֲוָה גָּבֵי לֵיהּ. תֵּימַהּ אָז הוּא בְּדִין שֶׁיִּגְבֶּה שֶׁפָּשַׁע בִּשְׁמִירָתוֹ וְיֵ"ל דְּלֹא קָאָמַר אֶלָּא כְּלוֹמַר דְּאֵין גּוּף הַשּׁוֹר מְשׁוּעְבָּד לְב"ח כְּמוֹ שֶׁהוּא מְשׁוּעְבָּד לַנִּיזָּק שֶׁמִּשְׁתַּלֵּם מִגּוּפוֹ וְכֵן פֵּירֵשׁ בַּקּוּנְטְרֵס בְּרֵישׁ שׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה (לקמן ד' לו.): **שֶׁאִלְמָלֵא** לֹא הִזִּיקוֹ הָיָה עוֹמֵד עַל שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת זוּז נוֹתֵן כִּשְׁעַת הַנֶּזֶק. לֹא נַקְטֵיהּ לְאַשְׁמוֹעִינַן שֶׁלֹּא יְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁהָיָה רָאוּי לְהַשְׁבִּיחַ אִלְמָלֵא לֹא הוּזַּק דְּמִילְּתָא דִּפְשִׁיטָא הוּא דְּאָטוּ אִם נָגַח שׁוֹר קָטָן הָיִיתִי סָבוּר שֶׁיְּשַׁלֵּם דְּמֵי שׁוֹר גָּדוֹל לְפִי שֶׁהָיָה רָאוּי לִהְיוֹת גָּדוֹל וּמַשְׁבִּיחַ וְעוֹד אִי לְהָכֵי אִצְטְרִיךְ מַאי פָּרִיךְ בְּסָמוּךְ אִי כְּשֶׁפִּטְּמוֹ צְרִיכָא לְמֵימַר אֶלָּא יֵ"ל כְּפֵי' הַקּוּנְט' בְּלָשׁוֹן אַחֵר: **הָכָא** בְּמַאי עָסְקִינַן כְּשֶׁפִּטְּמוֹ. וּכְגוֹן שֶׁאֵין הַשְּׁבַח יוֹתֵר עַל הַיְּצִיאָה שֶׁאִם הָיָה יוֹתֵר נְהִי נַמִּי דְּאָמְרִינַן בְּחֶזְקַת הַבָּתִּים (ב"ב ד' מב:) דְּשׁוּתָּף הֲוֵי כְּיוֹרֵד בִּרְשׁוּת מ"מ מַה שֶּׁאָדָם רוֹצֶה לִיתֵּן לִמְפַטֵּם לְפַטֵּם יִטּוֹל הַמַּזִּיק וְהַמּוֹתָר יֵשׁ לוֹ לִהְיוֹת לַנִּיזָּק וְא"ת א"כ אַמַּאי אִצְטְרִיךְ לְמִיפְרַךְ מֵרֵישָׁא מִסֵּיפָא גּוּפָהּ לִפְרוֹךְ אִי בְּשֶׁפִּטְּמוֹ צְרִיכָא לְמֵימַר וְיֵ"ל דְּסֵיפָא אִצְטְרִיךְ דְּסד"א כֵּיוָן דְּאָמַר ר"ע הוּחְלַט הַשּׁוֹר הֲוֵי לֵיהּ מַזִּיק כְּשֶׁפִּטְּמוֹ מַנִּיחַ מְעוֹתָיו עַל קֶרֶן הַצְּבִי כְּמוֹ בְּהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם וּבָא אַחֵר וּפִרְנֵס אִשְׁתּוֹ (כתובות ד' קז:) וְעוֹד מָצִינוּ לְמֵימַר דְּאַיְירֵי שַׁפִּיר שֶׁהַשְּׁבַח יָתֵר עַל הַיְּצִיאָה וְהָא דְּקָאָמַר נוֹתֵן כִּשְׁעַת הַנֶּזֶק לַאו דַּוְקָא אֶלָּא בָּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁיִּטּוֹל יוֹתֵר מִדְּמֵי יְצִיאוֹתָיו דִּכְיוֹרֵד בִּרְשׁוּת דָּמֵי: **כְּשֶׁפִּיטְּמוֹ.** וְא"ת אַמַּאי מַפְלִיג בֵּין שָׁבַח לְכָחַשׁ לִפְלוֹג בְּשָׁבַח גּוּפֵיהּ דְּשָׁבַח מִמֵּילָא כִּשְׁעַת הָעֲמָדָה בַּדִּין וְיֵ"ל דְּאַגַּב דְּנָקַט בְּרֵישָׁא שָׁבַח וְכָחַשׁ בְּסֵיפָא נַמִּי נָקַט הָכֵי: **זֶה** נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת. הַאי לִישְׁנָא לַאו דַּוְקָא וְלֹא אָתֵי לְמֵימַר אֶלָּא שֶׁמְּקַבֵּל עָלָיו חֲצִי הַפְּחָת וּלְפִי הַמַּסְקָנָא שָׁקִיל בְּשִׁבְחָא: **דְּרַבִּי** מֵאִיר סָבַר פְּחַת נְבֵלָה דְּנִיזָּק. אע"ג דִּבְפ"ק (ד' י:) נַפְקָא לָן מִוְּהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ מ"מ הַאי קְרָא דְּהָכָא אִצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוֹעִינַן דְּלֹא מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק דְּאִי מִוְּחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ ה"א שֶׁהוּא פְּעָמִים יוֹתֵר וּפְעָמִים פָּחוֹת כִּדְמוֹכַח בְּסָמוּךְ דְּפָרִיךְ א"כ מָצִינוּ תָּם לְר' יְהוּדָה דִּמְשַׁלֵּם יוֹתֵר מֵח"נ וּמְשַׁנֵּי אִית לֵיהּ לְרַב יְהוּדָה פְּחַת שֶׁפְּחָתוֹ מִיתָה מֶחֱצָיו אַלְמָא נַפְקָא לָן מִוְּגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן דְּלֹא מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק:

מצינו

מצינו תם חמור ממועד. וא"ת והא ר"י אית ליה (לקמן דף מה:) צד תמות במקומה עומדת וי"ל דה"פ מצינו צד תמות חמור מצד מועד ומיירתי מברייתא דשור שוה מנה כו' ומה צד מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק צד תמות הקל לא כל שכן: **והתורה** אמרה ומקברו. לאו משום דלשתמע פשיטה דקרא ח"נ דקרא לא משמע בלל אלא ה"ל דה"ק והתורה אמרה ומקברו ועכ"ר ר"י לא מפרש לקרא דלשתלם כל שעה יותר מחצי דהא שמעינן ליה לר"י דאית ליה ח"נ לקמן בפ' שור שנגח ד' וה' (ד' לז.) אמר להן לשבחות משלם נזק שלם וליומי החול משלם חצי נזק:

שורו שביש פטור. צער ורפוי ושבת ודמי ולדות לא חשיב משום דשמעינן ממתניתין דהחובל (לקמן דף פז.) ואע"ג דבושת נמי קתני התם מ"מ תנא הכא לדקדק הוא דומיא דשורו אי שורו דומיא דידיה וכן שור שהדליק הגדיש אצטריך להכי כדאיתא בגמרא דלמילתא אחריתי לא אצטריך דפשיטא דחייב דלענין שורו מה לי שבת ומה לי חול ואגב הדליק הגדיש דמיירי בגדון בנפשו קתני חבל באביו ואמו אבל שורו שסימנא את עין עבדו אצטריך שאע"פ שבעצמו חייב בשורו פטור דהא לא אשמועינן בשום משנה:

חובל וצריך לכלבו מבעיר וצריך לאפרו. רבינו שמואל פירש דר' אבהו סבר כר"ש דאמר מקלקל בחבורה חייב ורבי יוחנן ס"ל כר' יהודה דאמר מקלקל בחבורה ובהבערה פטור וצריך לכלבו או לאפרו לא חשיב מקלקל אלא מתקן דחייב אפי' לר"י וקשה דא"כ אמאי א"ל פוק תני לברא אטו משום דס"ל כר"י מאן דמתני כרבי שמעון משתיקין ליה דכה"ג פריך בפ"ק דחולין (דף טו.) ע"כ נראה דר' אבהו ורבי יוחנן אליבא דר"ש פליגי דרבי אבהו כר"ש בדאיתא פרק האורג (שבת דף קו. ושם ד"ה חוץ) ורבי יוחנן סבר דאפי' רבי שמעון בעי תקון קצת ומיהו לא חשיב תקון שיתחייב בכך לרבי יהודה או ל"ר"ש בשאר מלאכות דאין דרך להבול בחבירו ליתן לכלבו ולשרוף גדיש בעבור אפר וטעמא בחובל ומבעיר כדמפרש התם בפרק האורג משום דגמר ממילה והבערת בת כהן וא"ת ואמאי מחייב רבי אבהו אע"פ שאין צריך לכלבו ולאפרו הא ביון דאין צריך בכל מלאכה שאינה צריכה לגופה היא דאע"ג דמחייב ר"ש מקלקל בחבורה מ"מ בענין צריכה לגופה כדמוכח ברש הנחנקין (סנהדרין דף פד: ושם ד"ה מאן) ובשלהי כל כתבי (שבת דף קכא.) ובפרק בלל גדול (שם דף עה. ושם ד"ה טפי) ובשלהי ספק אכל (כריתות דף כ.) ואורי' דבכל הנך סוגיות כרבי יוחנן וההיא דספק אכל ופרק כל כתבי דהני ברייתא איכא למימר דההוא תנא סבר כר"י בחדא וכרבי שמעון בחדא ועי"ל

פטורין חוץ מחובל ומבעיר א"ל פוק תני לברא חובל ומבעיר אינה משנה ואם תימצי לומר משנה חובל בצריך לכלבו מבעיר בצריך לאפרו תנן שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור וקתני הוא דומיא דשורו מה שורו דלא קבעי ליה

תם חמור ממועד. דהא גבי מועד אמרינן בפ"ק (דף י:) בעלים מטפלים בנבילה דכתיב והמת יהיה לו וגו' לנזק: הכי נמי. דס"ל תם חמור: כדתנן. לקמן בפרק שור שנגח ד' וה': ר"י אומר תם חייב. אם שמרו שמירה פחותה ויצא והזיק ומועד פטור: דכתיבי קרא. כדמפרש התם: זה נוטל חצי חצי המת. ששוה חציו י"ב סלעים בשביל תשלומין שלו שלא שוה אלא ה' סלעים: תם הקל לא כ"ש. אלמא לר' יהודה תם קל קרי ליה: ר"מ סבר שכח נבילה דניזק חיי. דלית לרבי שום שותפות: והיינו דקשיא ליה לר"י. דשמעינן ליה בברייתא דלקמן דקאמר יכול שור שוה ה' סלעים שנגח לשור שוה מנה כו' דהא דקאמר יכול משום דקשיא ליה הכי כיון דלדידיה ס"ל דחס רחמנא עליה דמזיק למשקל בשבחא יכול שור שוה חמש סלעים שנגח לשור שוה מנה והנבילה יפה נ' זוזים דשקיל מזיק חצי המת דהוו שני סלעים ופלגא וחצי המת דהוו שש סלעים ורביע: אמרת יכי היכן מצינו מזיק נשכר. שאינו מפסיד בלום דאע"ג דקאמר ר"י לעיל דמזיק שקיל בשבחא בתשלומי ח"נ מיהא איתא ומפסיד ע"ה משור החי: שלם ישלם. במועד כתיב אלא שני תשלומים כתב לך אחד לתם ואחד למועד לומר בעלים משלמין ואין הבעלים נוטלין: והנבילה יפה שלשים זוז. שהוקרה הנבילה משמתה דשקיל מזיק חמשה זוזי וזוזי שהשביחה דהא לא מטי פסידא לניזק דהוא נמי מרויח ה' דינר: אם כן מצינו לר"י תם משלם יותר מחצי נזק. א"כ דלא דריש ר"י פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי מצינו בתם משלם יותר מחצי נזק והיכי דמי שור שוה נ' שנגח לשור שוה מ' והנבילה יפה כ' והני נזק כ' ופלגא נזקא עשרה וכי פלגי חצי חי וחצי מת נוטל ניזק בחי ס"ה ובמת י' הרי ול"ה) נמצא מזיק משלם יותר מחצי נזק דבשלמא לר"מ לא משלם אלא חצי מה שפחתתו מיתה אלא לר"י נהי נמי דהיכא דמטי חצי החי יותר מנזק שלם נפקא ליה האי דלא שקיל ניזק חצי החי מקל וחומר ממועד כדקתני לעיל מה מועד חמור אינו משלם אלא מה שהזיק תם הקל לא כ"ש אבל הכא דליכא למימר הכי דהא פחות ממה שהזיק יהודה פחת שפחתתו מיתה. הילכך בההוא נמי מקרא נפקא ליה דלא שקיל אלא חצי נזק: א"כ. דלפחות שפחתתו מיתה לחוד אתא לכתוב את המת יחצון מאי וגם ש"מ תרתי דשתפיה רחמנא בשבחא: **מתני' שורו שביש פטור. כדקיימא לן (לעיל דף כו.) איש בעמיתו ולא שור בעמיתו: שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב. חצי נזק דמשונה הוא: **גמ'** כל המקלקלין פטורין. לענין שבת: חוץ מחובל ומבעיר. כדמפרש טעמא במס' שבת בפרק האורג מדאצטריך קרא למישרי מילה מכלל דשאר חובל חייב ומדאסר רחמנא שריפת בת כהן בשבת דמקלקל הוא מכלל דמקלקל בהבערה חייב בגון השורף כלי דמקלקל הוא: אינה משנה. דאינהו נמי פטירי: בצריך לכלבו. דהני מקלקל על מנת לתקן והא (דתנן) נצרר הדם אע"פ שלא יצא משום צובע הוא דמחייב:

1 תם חמור ממועד ויבי תימא הכי נמי כדתנן ר' יהודה
2 אומר תם חייב ומועד פטור אימר דשמעת ליה לרבי
3 יהודה לענין שמירה דכתיבי קראי דרבי יהודה אומר יכול שור שוה
4 שמעת ליה והתניא רבי יהודה אומר יכול שור שוה
5 מנה שנגח שור שוה חמש סלעים והנבילה יפה סלע
6 זה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי
7 וחצי המת אמרת יכי מועד למה יוצא להחמיר עליו
8 או להקל עליו הוי אומר להחמיר עליו ומה מועד
9 אינו משלם אלא מה שהזיק תם הקל לא כ"ש אלא
10 א"ר יוחנן שבח נבילה איבא ביניהו דמ"ס דניזק
11 הוי ומ"ס פלגא והיינו דקא קשיא ליה לר"י השתא
12 דאמרת הס רחמנא עילויה דמזיק דשקיל בשבחא
13 יכול שור שוה חמש סלעים שנגח שור שוה מנה
14 והנבילה יפה חמשים זוז זה נוטל חצי החי וחצי המת
15 וזה נוטל חצי החי וחצי המת אמרת היכן מצינו
16 מזיק נשכר שזה נשכר ואומר שלם ישלם בעלים
17 משלמין ואין בעלים נוטלין מאי ואומר יכי תימא הני
18 מילי היכא דאיכא פסידא לניזק אבל היכא דליכא
19 פסידא לניזק בגון שור שוה חמש סלעים שנגח שור
20 שוה חמש סלעים והנבילה יפה שלשים זוז שקיל נמי
21 מזיק בשבחא ואומר שלם ישלם בעלים משלמין ואין
22 בעלים נוטלין א"ל רב אחא בר תחליפא לרבא א"כ
23 מצינו לרבי יהודה תם משלם יותר מחצי נזק והתורה
24 אמרה ומקברו את השור החי וחצו את כספו את ליה
25 לר"י פחת שפחתה מיתה מחצין בחי מנא ליה מונם
26 את המת יחצון והא אפקיה ר' יהודה לזה נוטל חצי
27 החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת א"כ
28 נכתוב קרא ואת המת מאי וגם ש"מ תרתי: **מתני'**
29 יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו
30 פטור על מעשה שורו וחייב על מעשה עצמו כיצד
31 שורו שביש פטור והוא שביש חייב שורו שפימא
32 את עין עבדו והפיל את שינו פטור והוא שפימא
33 את עין עבדו והפיל את שינו חייב שורו שחבל
34 באביו ובאמו חייב והוא שחבל באביו ואמו פטור
35 שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב והוא שהדליק
36 את הגדיש בשבת פטור מפני שהוא מתחייב בנפשו:
37 **גמ'** תני רבי אבהו קמיה דרבי יוחנן כל המקלקלין
38 פטורין חוץ מחובל ומבעיר א"ל פוק תני לברא חובל ומבעיר אינה משנה ואם תימצי לומר
39 משנה חובל בצריך לכלבו מבעיר בצריך לאפרו תנן שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב
40 והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור וקתני הוא דומיא דשורו מה שורו דלא קבעי ליה

תָּם חָמוּר מִמּוּעָד שהרי לגבי שור מועד למדנו (לעיל י:) שרק הניזק נפסד בפחת הנבילה, ואילו לגבי שור תם סובר רבי יהודה שהניזק והמזיק משתתפים בהפסד פחת הנבילה, שהרי המזיק מוסיף על החצי נזק שהיה בשעת מיתה גם חצי מדמי הפחת של הנבילה. **וְכִי תֵּימָא חָכִי נַמִּי** שתם חמור ממועד לענין זה, **וּכְדַתְנַן** (לקמן מה:) לגבי אדם השומר את שורו בשמירה פחותה ויצא השור והזיק, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** אם השור **תָּם חַיָּיב** בעל השור לשלם **וְאם** השור **מוּעָד פָּטוּר** בעל השור לשלם, וכמו כן כאן מחמיר בתם יותר ממועד. דוחה הגמרא: **אֵימַר דִּשְׁמַעְתְּ לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה** שתם חמור ממועד הוא רק **לְעָנְיַן שְׁמִירָה** – שדי למועד בשמירה פחותה, **דִּכְתִיבֵי קְרָאֵי,** אבל **לְעָנְיַן תַּשְׁלוּמִין מִי שָׁמַעְתְּ לֵיהּ, וְהָתַנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר** כיון שכתוב בפסוק 'וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן', **יָכוֹל שׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה** דהיינו מאה זוז שהם עשרים וחמש סלעים [שכל סלע שוה ארבעה זוז], **שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה חָמֵשׁ סְלָעִים, וְהַנְּבֵילָה יָפָה סֶלַע** ואם כן הוזק בארבע סלעים, האם גם באופן זה נאמר שהדין הוא **שֶׁזֶּה נוֹטֵל חֲצִי חַיִּים וַחֲצִי הַמֵּת, וְזֶה נוֹטֵל חֲצִי חַיִּים וַחֲצִי הַמֵּת,** ואם נאמר כן יטול כל אחד מהם שלוש עשרה סלעים [– שתים עשרה וחצי סלעים מדמי החי וחצי סלע מדמי המת], ונמצא שנטל הניזק יותר ממה שהוזק. **אָמְרַתְּ** – אי אפשר לומר שכן הדין באופן זה, שהרי **וְכִי מוּעָד לְמַה יוֹצֵא** – לענין מה הוציאה התורה וחילקה דין מועד מדין תם, האם **לְהַחֲמִיר עָלָיו אוֹ לְהָקֵל עָלָיו, חֲוֵי אוֹמֵר לְהַחֲמִיר עָלָיו,** ואם כן קל וחומר הוא, **וּמַה מּוּעָד אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא מַה שֶּׁהִזִּיק, תָּם הַקַּל לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שאינו משלם יותר ממה שהזיק, ואם כן אי אפשר לומר שבאופן זה יטלו שניהם חצי החי וחצי המת, אלא ודאי שהתורה לא דיברה באופן ששור המזיק שוה יותר מהשור הניזק, ובאופן זה לא יחלקו בדמי השור החי אלא יטול חצי נזקו מתוך דמי השור. ומוכיחה הגמרא מברייתא זו שרבי יהודה קורא לתם 'קל', ואם כן אי אפשר לפרש שלפי רבי יהודה תם חמור יותר ממועד לגבי פחת הנבילה.

הגמרא מבארת את מחלוקת רבי יהודה ורבי מאיר באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** ודאי שאם נפחתה הנבילה אחר נגיחתה אין המזיק מפסיד, אלא **שֶׁכַּח נְבֵילָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – הנפקא מינה ביניהם היא באופן שהנבילה השביחה בשעת העמדה בדין ממה שהיתה שוה בשעת נגיחה, **דְּמַר** – רבי מאיר **סָבַר** שאין למזיק שום שותפות בנבילה, ולכן שבח הנבילה **דְּנִיזָּק הֲוֵי** ומשלם המזיק מגוף שור המזיק כפי מה שהיתה הנבילה שוה בשעת הנגיחה, **וּמַר** – רבי יהודה **סָבַר, פַּלְגָא** – שיש למזיק שותפות בנבילה ולכן נוטל מחצה משבח הנבילה. **וְהַיְינוּ דְּקָא קַשְׁיָא** לֵיהּ **לְרַבִּי יְהוּדָה** בברייתא אחרת, **הַשְׁתָּא דְּאָמְרִתְּ חָם רַחֲמָנָא עִילְוֵיהּ דְּמַזִּיק דְּשָׁקִיל בְּשִׁבְחָא** – שהעמידה חצי הנבילה ברשותו שנוטל חצי מהשבח, אם כן **יָכוֹל שׁוֹר שָׁוֶה חָמֵשׁ סְלָעִים שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה** שהוא עשרים וחמש סלעים, **וְהַנְּבֵילָה יָפָה חֲמִשִּׁים זוּז** שהם שתים עשרה וחצי סלעים, האם גם באופן הזה נאמר שהדין הוא **שֶׁזֶּה נוֹטֵל חֲצִי הַחַיִּים וַחֲצִי הַמֵּת וְזֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַיִּים וַחֲצִי הַמֵּת** וכל אחד נוטל שתיים וחצי סלעים מדמי החי ושש ורבע סלעים מדמי המת, ונמצא שהמזיק הרויח ממה ששורו הזיק, **אָמְרַתְּ הֵיכָן מָצִינוּ מַזִּיק נִשְׁכָּר שֶׁזֶּה נִשְׁכָּר,** ולא אמרו שהנבילה ברשותו אלא במקום שאינו נשכר מזה. **וְאוֹמֵר** – ועוד ראיה שאי אפשר לומר כן שהרי נאמר בפסוק לגבי תשלומי שור מועד שהזיק (שמות כא לו) 'שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר', וממה שכתבה התורה שני פעמים 'שלם ישלם' אנו למדים שגם בשור תם שהזיק, לעולם **בְּעָלִים** – בעלי השור המזיק **מְשַׁלְּמִין, וְאֵין בְּעָלִים נוֹטְלִין** – אך לעולם אין בעלי השור המזיק מרויחים מכך שחוצים את דמי המת. שואלת הגמרא: **מַאי וְאוֹמֵר,** והרי אנו יודעים את הדין מסברא. משיבה הגמרא: **וְכִי תֵּימָא הָנֵי מִילֵּי** שאין חולקים ביניהם את דמי החי ודמי המת, **הֵיכָא דְּאִיכָּא פְּסִידָא לְנִיזָּק** על ידי חלוקה זו, וכמו באופן שדברה עליו הברייתא, **אֲבָל הֵיכָא דְּלֵיכָּא פְּסִידָא לְנִיזָּק, כְּגוֹן שׁוֹר שָׁוֶה חָמֵשׁ סְלָעִים שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה חָמֵשׁ סְלָעִים שהם עשרים זוז, וְהַנְּבֵילָה יָפָה שְׁלֹשִׁים זוּז** – כלומר שהנבלה התייקרה אחר הנגיחה, **שָׁקִיל נַמִּי מַזִּיק בְּשִׁבְחָא** – היינו אומרים שבאופן זה יטול המזיק חצי מהשבח דהיינו חמשה זוז, שהרי אין הניזק מפסיד מכך כלום שהרי מקבל את כל נזקו ונוטל חמשה זוזים מהשבח, לכן הוסיפה הברייתא **וְאוֹמֵר 'שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם'** ללמד **בְּעָלִים מְשַׁלְּמִין וְאֵין בְּעָלִים נוֹטְלִין** ולעולם אין המזיק מקבל יותר מדמי שורו.

הגמרא מקשה על שיטת רבי יהודה: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בַּר תַּחֲלִיפָא לְרָבָא, אִם כֵּן** שרבי יהודה אינו מפרש את הפסוק 'וגם את המת יחצון', שפחת מיתה מחצין בחי [דהיינו שלעולם אין הניזק נוטל יותר מחצי נזק], אלא כוונת הפסוק לומר שצורת התשלומין הוא על ידי שחוצים את דמי החי ודמי המת, **מָצִינוּ לְרַבִּי יְהוּדָה** שיש אופן שתָּם **מְשַׁלֵּם יוֹתֵר מֵחֲצִי נֶזֶק** והיינו באופן ששור ששוה חמישים זוז נגח שור השוה ארבעים זוז והנבילה שוה עשרים זוז, ועל ידי שיחצו ביניהם את דמי החי ודמי המת יקבל כל אחד מהם שלושים וחמשה זוז, ונמצא ששילם המזיק יותר מחצי הנזק, **וְאִי** אפשר לומר כן שהרי **הַתּוֹרָה אָמְרָה, 'וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ'.** מתרצת הגמרא: **אִית לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה שִׁפְחַת שִׁפְחָתָה מִיתָה מַחֲצִין בַּחַי,** ואם כן הפסוק מדבר דווקא באופן שעל ידי שיחלקו את דמי השור החי יקבל חצי נזקו, לא פחות ולא יותר [דהיינו באופן ששני השוורים שוים]. שואלת הגמרא: **מְנָא לֵיהּ** שהפסוק מדבר דווקא באופן זה, האם מִמה שכתוב בהמשך הפסוק 'וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן' [וכמו שהתפרש לפי רבי מאיר], **וְהָא אַפְּקֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה** – והרי כבר השתמש רבי יהודה בפסוק זה **לְזֶה נוֹטֵל חֲצִי חַיִּים וַחֲצִי הַמֵּת וְזֶה נוֹטֵל חֲצִי חַיִּים וַחֲצִי הַמֵּת** – ללמוד שחולקים ביניהם את דמי החי ואת דמי המת [לענין זה שחולקים בשבח]. מיישבת הגמרא: **אִם כֵּן** שכוונת הפסוק הוא לומר רק את הדין שפחת שפחתה מיתה מחצין בחי **נִכְתּוֹב קְרָא 'וְאֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן', מַאי 'וְגַם'** – למה כתבה התורה 'וגם את המת יחצון', **שְׁמַע מִינָּהּ תַּרְתֵּי** – על כרחך השמיעה בזה התורה דין נוסף שהמזיק הוא שותף במה שהשביחה הנבילה:

משנה

יֵשׁ אופנים שהאדם **חַיָּיב עַל מַעֲשֵׂה שׁוֹרוֹ** שהזיק, **וּבאותם** היזקים **פָּטוּר עַל מַעֲשֵׂה עַצְמוֹ** - אם הוא, האדם הזיק. וכן ישנם אופנים **שפָּטוּר עַל מַעֲשֵׂה שׁוֹרוֹ** שהזיק, **וְחַיָּיב עַל מַעֲשֵׂה עַצְמוֹ** - אם הוא, האדם עצמו הזיק.

המשנה מבארת את האופנים הללו: **כֵּיצַד, שׁוֹרוֹ שֶׁבִּיֵּשׁ** אדם על ידי מכתו, **פָּטוּר** מחיוב בושת. **וְהוּא** – האדון **שֶׁבִּיֵּשׁ** אדם על ידי הכאה, **חַיָּיב. שׁוֹרוֹ שֶׁסִּימֵּא אֶת עֵין עַבְדּוֹ, וְכן הִפִּיל אֶת שִׁינּוֹ, פָּטוּר** הבעלים על הטלת המום בעבד, **וְאילו הוּא** – האדון, **שֶׁסִּימֵּא אֶת עֵין עַבְדּוֹ וְהִפִּיל אֶת שִׁינּוֹ חַיָּיב** לשחרר את עבדו.

שׁוֹרוֹ שֶׁחָכַל בְּאָכְיוֹ וּבְאֵמוֹ של בעליו, **חַיָּיב** דמי חבלתם. **וְאילו הוּא שֶׁחָכַל בְּאָכְיוֹ וְאֵמוֹ פָּטוּר** מן התשלום, שהרי כאשר חבל בהם נתחייב מיתה על כך, והלכה היא כי המתחייב מיתה פטור מן התשלומים. **שׁוֹרוֹ שֶׁהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ בְּשַׁבָּת חַיָּיב** בעליו בתשלום חצי מדמי הגדיש. **וְאילו הוּא שֶׁהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ בְּשַׁבָּת פָּטוּר** מן התשלום, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ** – מתחייב מיתה משום שהבעיר אש בשבת, וממילא פטור מן התשלום:

גמרא

שנינו במשנה, שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב, והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור. והנה איסור מלאכת מבעיר וכן שאר איסורי מלאכות שבת, הם באופן שהמלאכה נעשית כצורתה ולשם השגת תועלת. ואם לא כן, אינה בכלל מלאכה אלא בכלל מקלקל. בענין זה מביאה הגמרא: **תָּנֵי רַבִּי אַבָּהוּ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַמְקַלְקְלִין –**

המשך בעמוד פג

אַף הוּא נַמִּי דְּלֹא קָבְעֵי לֵיהּ – אף אצל האדם, מדובר כשאינו צריך לאפר, והבערה זו קלקול היא, **וְקָתָנֵי** כי המבעיר **פָּטוּר** מן התשלום **מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִדּוֹן כְּנַפְשׁוֹ**, ומוכח שישנו חיוב מיתה על הבערה זו אף שאינו צריך לה כלל. מיישבת הגמרא: **לֹא** – דימוי האדם והשור במשנתינו לא מורה שמשנתינו מדוברת כשהוא דומיא דשורו שאין לו צורך, אלא **כְּשׁוֹרוֹ דּוּמְיָא דִּידֵיהּ** – האופן המדובר בשור שוה לאופן המדובר באדם. **מַה הוּא** האדם עושה את ההבערה **דְּקָבְעֵי לֵיהּ** – כאשר נצרך הוא להבערה זו, **אַף שׁוֹרוֹ דְּקָבְעֵי לֵיהּ** – אף לגבי שורו מדובר שצריך הוא להבערה זו. ונמצא שאכן באדם כשאין לו צורך בהבערה פטור ממיתה וחייב בתשלום.

מבררת על כך הגמרא: **שׁוֹרוֹ הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ** – היאך תיתכן אצל שור הבערה שהוא צריך לה. **אָמַר** (**לֵיהּ**) **רַב אַוְיָא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, בְּשׁוֹר** שהוא **פִּקֵּחַ שֶׁעָלְתָה לוֹ נְשִׁיכָה** [–גירוד] **כְּנָבוֹ, וְקָא בָּעֵי לְמִקְלֵייֵהּ וְאִינַּגַּר בְּקוּטְמָא** – ורוצה הוא לשרוף את הגדיש, ולהתגלגל על האפר ועל ידי כך עולה לו רפואה. **וּמְנָא יָדְעִינָן** – ומנין לנו שאכן השור הבעיר את הגדיש לשם רפואה זו. משיבה הגמרא, כי יודעים זאת אם אכן רואים **דִּלְבָתֵר דְּקַלְיֵיהּ קָמְנַגַּר בְּקוּטְמָא** – שלאחר ששורף את הגדיש מתגלגל באפר. הגמרא תמהה על כך: **וּמִי אִיכָּא כִּי הַאי גַּוְונָא** – וכי ישנו שור עם פקחות רבה כל כך. מיישבת הגמרא, **אִין** – אכן מצינו לחכמה מעין זו. **דְּהַהוּא תּוֹרָא דַּהֲוָה בֵּי רַב פָּפָא, דַּהֲוָה כָּיְכִין לֵיהּ חִינְכֵיהּ** – שחש כאב בשיניו, **עָיֵיל וּפַתְקֵיהּ לְנַזְיֵיתָא וְשָׁתֵי שִׁיכְרָא וְאִיתַּסִּי** – נכנס אל מקום שהיה בו כלי עם שכר, ודחף את כיסוי הכלי, שתה את השכר ועלתה רפואה לכאביו.

אָמְרוּ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרַב פָּפָא, מִי מְצִית אָמְרַתְּ שׁוֹרוֹ דּוּמְיָא דִּידֵיהּ – וכי ניתן לומר שדיני המשנה מדוברים באופן ששורו שוה לו, **וְהָא קָתָנֵי שׁוֹרוֹ שֶׁכְּיֵיש פָּטוּר וְהוּא שֶׁכְּיֵיש חַיָּיב**, ואם נאמר שדיני המשנה מדוברים באופן **שׁוֹרוֹ דּוּמְיָא דִּידֵיהּ**, ועל אותה הבושת שהאדם מתחייב, שורו פטור, יוקשה, שהרי האדם אינו מתחייב על בושת אלא כשמתכוין לבייש, ובשור **נִתְכַּוֵּון לְכַיֵּיש הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ** – היאך יתכן שיתכוין לבייש הלא אין בו דעת. מיישב רב פפא, אכן אין מדובר במשנתינו באופן שהיתה כוונתו לבייש, אלא **כְּגוֹן שֶׁנִּתְכַּוֵּון לְחַזֵּיק** ולא לבייש. ואף על פי כן, יוכל להשתוות אופן החיוב באדם לאופן הפטור בשור, לפי שאף אדם, אם היתה כוונתו רק להזיק חייב משום בושת. **דְּאָמַר מַר, נִתְכַּוֵּון לְחַזֵּיק** חייב בתשלומי בושת, **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּון לְכַיֵּיש**.

תירוץ נוסף ליישב את דעת רבי יוחנן, שממשנתינו אין ראיה שחובל ומבעיר חייבים מיתה אף כשעשו זאת בלי צורך: **רָבָא אָמַר**, אכן משנתינו מדוברת כשהוא דומיא דשורו שאינו צריך לאפר הגדיש. ברם, הטעם שהאדם פטור מתשלום הגדיש ששרף, אינו משום שחייב עליו מיתה, שהרי **מַתְנִיתִין בְּשׁוֹגֵג** – הנזיקין האמורים במשנה מדוברים אף באופן שנעשו בשוגג כשאין חיוב מיתה, וְטעם הפטור, הוא **כִּדְתָנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה. דְּתַנָּא דְּבֵי חִזְקִיָּה**, נאמר (ויקרא כד כא) 'וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת' הרי שהוקשו **מַכֵּה אָדָם וּמַכֵּה בְהֵמָה**, וכשם שמכה הבהמה מתחייב בתשלומיה בכל אופני ההכאה, כך מכה האדם שנפטר מתשלומיו, שוה הדין בכל אופנים אלו, שיהיה פטור בכולן. **מַה** לגבי **מַכֵּה בְהֵמָה לֹא חָלַקְתָּ בָּהּ** בהכאה זו **בֵּין** כשהכה **בִּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד, בֵּין מִתְכַּוֵּון** להכות **לְשֶׁאֵין מִתְכַּוֵּון, בֵּין** אם הרגה **בְּדֶרֶךְ יְרִידָה** – כגון שהיה יורד בסולם ותוך כדי ירידתו נפל בשוגג על בהמה והרגה, **לְדֶרֶךְ עֲלִיָּיה** – כגון שהיה מעלה את הגרזן בידו, והרגה בשוגג כלאחר יד תוך כדי הרמת הגרזן, והדין בהם הוא שאין **לְפוֹטְרוֹ** מתשלום **מָמוֹן** כאשר הכה בהמה **אֶלָּא לְחַיְּיבוֹ מָמוֹן** בכל אופנים שהזיקה. **אַף מַכֵּה אָדָם, לֹא תַּחְלוֹק בּוֹ בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד, בֵּין מִתְכַּוֵּון** שחייב מיתה משום כך, **לְשֶׁאֵין מִתְכַּוֵּון**, שאין בו חיוב מיתה אם הרג אדם, **בֵּין דֶּרֶךְ יְרִידָה לְדֶרֶךְ עֲלִיָּיה**, שבכל אלו אין לך **לְחַיְּיבוֹ מָמוֹן, אֶלָּא לְפוֹטְרוֹ מָמוֹן**. מוכח מכך, שאף כאשר אין חיוב מיתה על ההריגה כגון שהרגו בשוגג פטור מממון, לפי שאילו היה עושה כן במזיד היה חייב מיתה, אף כאן לגבי השורף גדיש והחובל בשבת, אם עשה זאת בשוגג ובלא צורך למלאכה גם כן פטור מן התשלום.

אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְרָבָא, מִי מָצִית מוֹקְמַתְּ לָהּ בְּשׁוֹגֵג – וכי אתה יכול להעמיד שמלאכת ההבערה נעשתה בשוגג, **וְהָא מִפְּנֵי שֶׁנִּדּוֹן כְּנַפְשׁוֹ קָתָנֵי** – הלא במשנתינו נאמר שפטור מתשלום מפני שמתחייב בנפשו, ובשוגג אינו חייב. מיישב רבא, **הָכִי קָאָמַר** – כך היא כוונת משנתנו. **כֵּיוָן דְּהַעוֹשֶׂה מְלֶאכָה זוּ בְּמֵזִיד, נִדּוֹן כְּנַפְשׁוֹ, וְהֵיכִי דָּמֵי** – ובאיזה אופן מתחייב בנפשו, **דְּקָא בָּעֵי לְאֶפְרוֹ** – כאשר צריך הוא לאפר השריפה, **הַשְׁתָּא בְּשׁוֹגֵג פָּטוּר** – אם כן אף עתה כאשר עשה מלאכה זו בשוגג ולא לשם צורך האפר, גם כן פטור מן התשלום:

משנה

הסוגיא להלן דנה בענייני ספיקות בתביעת ממון, אשר עליהם נאמר (לקמן מו.) 'זה כלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראיה' ואין לבית דין להוציא ממון עד שיביא התובע ראיה בעדים ויברר את הספק לפני בית הדין: **שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר שׁוֹר אַחֵר, וְהוּזַּק** השור הנרדף. **זֶה** – בעל השור הניזוק **אוֹמֵר** לבעל השור שרדף אחריו, **שׁוֹרְךָ הִזִּיק. וְזֶה** – בעל השור הרודף **אוֹמֵר, לֹא כִּי** – לא כך כדבריך, **אֶלָּא בְּסֶלַע לָקָה** – על ידי חיכוך בסלע ניזוק שורך, ולא מחמת שורי שהיה רודף אחריו, הדין הוא כי **הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה** – על בעל השור הניזוק להביא ראיה שאכן ניזוק על ידי השור הרודף ואם לא הביא ראיה לכך, אין גובים הנזק מבעל השור הרודף.

הָיוּ שְׁנַיִם – שני שוורים השייכים לשני בני אדם שונים, **רוֹדְפִים אַחַר** שור **אֶחָד** השייך אף הוא לאדם אחר, וניזוק השור הנרדף. **זֶה** – בעל השור האחד שרדף **אוֹמֵר** לבעל השור השני שרדף, **שׁוֹרְךָ הִזִּיק. וְזֶה** – בעל השור השני **אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק** ולא שורי.

אגרות קודש

ב"ה, ג' תמוז, תשי"ט

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה שאול ישכר שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מר"ח תמוז.

ובעת רצון יזכירוהו ואת זוגתו תחי' על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע להמצטרך להם, ויהי רצון שיבשר טוב בזה.

ובפרט שהרי נמצאים אנו בחדש הגאולה של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל, וגופא בתר רישא אזיל.

המשך בעמוד קצ

רש"י

אף הוא נמי דלא קבעי. לאפרו ומקלקל הוא וקתני פטור מתשלומין אלמא חיוב מיתה איכא: אף שורו דקבעי ליה. לאו דוקא דאפי' לא בעי ליה נמי חייב לשלם אלא על כרחיה תרוייהו בחדא מילתא מוקמינן האי שורו לחיובא והאי לפטורא דהכי משמע מתני' דבמקום שזה חייב זה פטור דאי שורו בלא קבעי ליה לא מתורץ יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו דהא איהו בדלא בעי ליה מחייב בתשלומין: בשור פקח. שהשור חכם: ומנא ידעינן. דלהכי איבוין דאצטריך לאשמועינן מתני' דאע"ג דמריה כי האי גוונא מפטר בתשלומין הוי שור חייב דאי מסתמא אפי' מריה נמי מיחייב אי לא ידעינן ביה דצריך לאפרו ואין כאן יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו: חינכיה. שיניה: ופתקיה לגייתא. דחף כסוי הכלי שהשכר בתוכו: שורו. דפטור דומיא דחיובא דידיה היכי משכחת לה הא חיובא דידיה אלא במתכוין לביש ושור אין בו דעת להתכוין לבושת: ומשני משכחת לה כגון שנתכוין השור להזיק. דגבי אדם כי האי גוונא מחייב אבושת דאמר מר כו': רבא אמר. לעולם מתני' בדלא קבעי ליה לאפרו והאי דפטור מתשלומין לאו משום דלילתי ביה חיוב מיתה דהא מתני' אפי' בשוגג נמי דלילא חיוב מיתה מיתוקמא דפטור מתשלומין כדתני דבי חזקיה: מכה נפש בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת. הוקשו יחד דמה מכה בהמה לעולם משלם ואפי' בשוגג כדאמרי' (לעיל דף כו.) אדם מועד לעולם אף מכה אדם דבדריה קרא מתשלומין דכתיב יומת לעולם פטור ואפילו בשוגג הואיל ובמזיד שייכא מיתה: דרך עליה. שהרגו כלאחר יד בדברימו הגרון דקיימא לן (מכות דף ז:) דפטור מגלות אפ"ה פטור מתשלומין הלכך גבי חילול שבת נמי אפי' בשוגג פטור מלשלם: ה"נ הכי קאמר כיון דבמזיד נידון בנפשו. והיכי דמי בצריך לאפרו השתא דשוגג פטור: מתני' והוזק. הנרדף: בסלע לקה. מתחבך היה בסלע ולקה: היו שנים רודפין אחר אחר. ושלשתן של שלשה בני אדם: שניהם

אף הוא נמי דלא קבעי ליה וקתני פטור מתשלומין בשור פקח נדון בנפשו לא שורו דומיא דידיה מה הוא דקבעי ליה אף שורו דקבעי ליה שורו היכי משכחת לה א"ל רב אויא הכא במאי עסקינן בשור פקח שעלתה לו נשיכה בגבו וקא בעי למקליה ואינגדר בקוטמא ומנא ידעינן דלבתר דקליה קמגנדר בקוטמא ומי איכא כי האי גוונא אין דההוא תורא דהווה בי רב פפא דהווה כיבין ליה חינכיה עייל ופתקיה לגייתא וקשתי שיכרא ואיתסי אמרו רבנן קמיה דרב פפא מי מצית אמרת שורו דומיא דידיה והא קתני שורו שבייש פטור והוא שבייש חייב היכי משכחת לה כגון שנתכוין להזיק דאמר מר נתכוין להזיק אע"פ שלא נתכוין לבייש רבא אמר מתניתין בשוגג וכדתנא דבי חזקיה דתנא דבי חזקיה מכה אדם ומכה בהמה לא חלקתי בה בין שוגג בין מזיד בין מתכוין לשאין מתכוין בין דרך ירידה לדרך עליה לפוטרו ממון אלא לחייבו ממון אף מכה אדם לא תחלוק בו בין שוגג למזיד בין מתכוין לשאין מתכוין בין דרך ירידה לדרך עליה לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון אמרו ליה רבנן לרבא מי מצית מוקמת לה בשוגג והא מפני שנדון בנפשו קתני הכי קאמר כיון דבמזיד נדון בנפשו והיכי דמי דקא בעי לאפרו השתא בשוגג פטור: מתני' שור שהיה רודף אחר שור אחר והוזק זה אומר שורך הזיק וזה אומר לא כי אלא בסלע לקה המוציא מחבירו עליו הראיה היו שנים רודפים אחר אחד זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק

שניהם

תוספות

ועי"ל דאפי' במקלקל גמור משכחת לה דהיא צריכה לגופה כגון חובל באיסורי הנאה שסבור שיכול ליהנות ליתן לבלבו וכן מבעיר באיסורי הנאה שסבור שיכול לבשל בו קדירה וא"ת ורבי יוחנן מאי טעמא דלא מחייב מקלקל גמור דהא טעמא דמקלקלים פטורין היינו משום דבעינן מלאכת מחשבת כדמוכח בסמ"ק דחגיגה (דף י:) ולענין חבורה לא חיישינן אמלאכת מחשבת בדמוכח בס"פ ספק אכל (כריתות דף יט:) דאמר הנח לחבורה הואיל ומקלקל חייב מתעסק נמי מחייב ומתעסק לא מפטר אלא משעם מלאכת מחשבת וי"ל נהי דלא בעינן מלאכת מחשבת מיהו כיון דבמרינן ממילה ומהבערת בת כהן לא מחייביגן אלא דומיא דהנהו דלא הוי מקלקל גמור אלא תקון במקצת ור' אבהו נהי דצורך מצוה לא משוי ליה תקון מ"מ צריכה לגופה משוי ליה מה שהוא צריך למצוה וא"ת צריך לבלבו ולאפרו היכי חשיב צריכה לגופה מ"ש מחופר גומא ואין צריך אלא לאפרה וי"ל דלא דמי דהכא צריך הוא לנטילת נשמה דהיינו הדם כי הדם הוא הנפש כדי לתת לבלבו ומבעיר נמי להבערה כדי לעשות אפר כמו מבעיר לבשל קדירה ולא דמי לחופר גומא דממילא ואין נהנה בלל ממנו וא"ת הא דאמר בפ"ק דיבמות (דף ו:) דאצטריך קרא למיסר הבערת בת כהן משום דהוה ס"ד למשרי מקל וחומר דעבודה דדחיא שבת תיפוק ליה דאי לא כתיב הבערת בת כהן הוה שרינן כל המקלקלין בהבערה וי"ל דהתם בר' יהודה דחשיב ליה תקון:

מה שורו דלא קבעי ליה. משמע דלא פריך אלא אליבא דר' יוחנן ותימה דלר' אבהו נמי תקשה מה שורו דלא קבעי לגופו כו' ואם נאמר דרבי אבהו מחייב במקלקל גמור ולא בעי צריכה לגופה א"ש:

נתכוון לביישי היכי משכחת לה. תימה כיון דלא אסיק אדעתיה נתכוון להזיק אפילו הוא דומיא דשורו נמי תקשה ליה דבשור ליבא כונה ובאדם בעי כונה וי"ל דאי אמרת הוא דומיא דשורו אז משמע שפיר כונתו להזיק ובא להשמיענו דלא בעינן כונה לביישי אלא להזיק דומיא דשורו אבל שור דומיא דידיה משמע כונה דשכיח טפי באדם מבשור דהיינו כונה דידיה לביישי ואתא לאשמועינן שור דומיא דאדם דבעי שיתכוין לביישי דאילו מתכוין להזיק שכיח יותר בשור מבאדם [ועוד] דליבא למימר דלהשמיענו דשור פטור במתכוין להזיק מבושת דלקא לא אצטריך דהא תנן בהחובל (לקמן דף פז.) דשור פטור בכל ארבעה דברים ותסתם שור הוא קרן שמתכוון להזיק וא"ב ע"כ שורו דומיא דידיה שמתכוון לביישי וזה א"א ששור אין מתכוון לביישי ועל ברחך אית לן למימר הוא דומיא דשורו וקמ"ל דלא בעינן מתכוון לביישי ומשני לעולם שורו דומיא דידיה שמתכוון וקמ"ל שיכול להיות ששורו דומיא דידיה וא"כ בדידיה לא בעינן שיתכוון לביישי שזה אי אפשר להיות בשור: **מתניתין** בשוגג. פי' בקונבט דרבא מוקי מתניתין דלא בעי לאפרו ופטור מאותו טעם ששוגג פטור ואין הלשון משמע כן ועוד דלא דמי לשוגג ואפילו הכי פטור חזקיה: אבל כאן אין איסור מלאכה אלא ד"ל מתני' בשוגג דבהא מלתא אשמועינן הוא דומיא דשורו מה שורו בשוגג אף הוא בשוגג ואפילו הכי פטור חזקיה:

מכה אדם ומכה בהמה. תימה דברייש הנזקין (סנהדרין דף פד:) מוקי האי קרא דתנא דבי חזקיה במכה אביו ואע"ג דבמסקנא נפקא לן חבורה מאם אינו ענין לנפש בהמה מ"מ מפיק מינייה התם דמוהר להקיז דם לאביו ומה שייך לכאן לחלק בין דרך ירידה לדרך עליה וי"ל דמיירי בין במכה אביו בין במכה חביריו במכה אביו מדכתיב הכאה סתם ולא כתיב מות ובמכה חבירו דבר הלמד מענינו דומיא דקרא דלעיל מינייה איש כי יכה כל נפש אדם דמיירי ברוצח כדמוכח בפרק יוצא דופן (נדה דף מד: ושם ולצדדים מיירי לענין חבירו במיתה ולענין אביו בחבורה בעלמא ויבין דבכולהו מיירי קרא גמרינן שפיר מכה בהמה:

בין בשוגג בין במזיד. בג' ענייני ממון איירי תנא דבי חזקיה בין בשוגג בין במזיד איירי במכון אחר בהדי מיתה ונפקא לן מינה דחזייבי מיתות שוגגים פטורין ומתשלומין] משום דלא חלקתי דאהכי מייתי לה בשמעתין ובאלו נערות (כתובות דף לה. ושם) ולענין זה אית להו לב"ע הקישא דתנא דבי חזקיה כדאמרינן בפ' אלו נערות ומי איכא למאן דלית להו דתנא דבי חזקיה אבל בין מתכוון לשאינו מתכוון לאו במכון אחר בהדי מיתה איירי דמקל וחומר משוגג נפקא אלא לפטור מדמי הנהרג לאפוקי מדרבי דדרישׁ במתכוון להרוג זה והרג זה ונתתה נפש תחת נפש ממון וקמ"ל תנא דבי חזקיה דכיון שנתכוון פטור הכי נמי שאין מתכוון פטור ואהכי מייתי לה בפרק הנשרפין (סנהדרין דף עט:) ובין דרך ירידה לדרך עליה אתא דכמו דדרך עליה לא ניתן שגגתו לכפרה דלא שקילינן מינייה ממונא למסתרייה הכי נמי דרך ירידתו אע"ג שניתנה שגגתו לכפרה ולפטור מזיד אצטריך ויש טועים לומר דלפטור שוגג דרך עליה כמו דרך ירידה אצטריך אבל בפרק אלו נערות (כתובות דף לה. ושם) בשמעתא דלא יהיה אסון מוכיח סוגיא כדפרישית:

שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם שֶׁל אִישׁ אֶחָד שְׁנֵיהֶם חַיָּיבִים הָיָה אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן הַנִּיזָּק אוֹמֵר גָּדוֹל הִזִּיק וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא קָטָן הִזִּיק אֶחָד תַּם וְאֶחָד מוּעָד הַנִּיזָּק אוֹמֵר מוּעָד הִזִּיק וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא תַּם הִזִּיק הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה הָיוּ הַנִּיזָּקִין שְׁנַיִם אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן וְהַמַּזִּיקִין שְׁנַיִם אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן הַנִּיזָּק אוֹמֵר גָּדוֹל הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְקָטָן אֶת הַקָּטָן וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא קָטָן אֶת הַגָּדוֹל וְגָדוֹל אֶת הַקָּטָן אֶחָד תַּם וְאֶחָד מוּעָד הַנִּיזָּק אוֹמֵר מוּעָד הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְתַם אֶת הַקָּטָן וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא תַּם אֶת הַגָּדוֹל וּמוּעָד אֶת הַקָּטָן הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה: **גמ'** אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא [זֹאת אוֹמֶרֶת] חֲלוּקִים עָלָיו חֲבֵירָיו עַל סוּמְכוֹס דְּאָמַר מָמוֹן הַמּוּטָּל בְּסָפֵק חוֹלְקִין א"ל ר' אַבָּא בַּר מַמָּל לְר' חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר סוּמְכוֹס אֲפִילּוּ בָּרִי וּבָרִי א"ל אֵין אָמַר סוּמְכוֹס אֲפִילּוּ בָּרִי וּבָרִי וּמִמַּאי דְּמַתְנִי' בְּבָרִי וּבָרִי הוּא דְּקָתָנֵי זֶה אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק וְזֶה אוֹמֵר לֹא כִּי מַתְקִיף לָהּ רַב פָּפָּא מִדְּרֵישָׁא בָּרִי וּבָרִי סֵיפָא נַמִּי בָּרִי וּבָרִי אֵימָא סֵיפָא הָיָה אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן נִיזָּק אוֹמֵר גָּדוֹל הִזִּיק וּמַזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא קָטָן הִזִּיק אֶחָד תַּם וְאֶחָד מוּעָד נִיזָּק אוֹמֵר מוּעָד הִזִּיק וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא תַּם הִזִּיק הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה הָא לֹא מַיְיתֵי רְאָיָה שָׁקִיל כִּדְאָמַר מַזִּיק נֵימָא תֶּהֱוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרַבָּה בַּר נָתָן דְּאָמַר טְעָנוֹ חִטִּים וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׂעוֹרִים פָּטוּר אֶלָּא בְּבָרִי וְשֶׁמָּא דְּקָאָמַר בָּרִי מַאן דְּקָאָמַר שֶׁמָּא מַאן אִי נֵימָא דְּקָאָמַר נִיזָּק בָּרִי וְקָאָמַר מַזִּיק שֶׁמָּא אַכַּתִּי לֵימָא תֶּהֱוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרַבָּה בַּר נָתָן אֶלָּא דְּקָאָמַר נִיזָּק שֶׁמָּא וְקָאָמַר מַזִּיק בָּרִי וּמִדְּסֵיפָא נִיזָּק שֶׁמָּא וּמַזִּיק בָּרִי רֵישָׁא נַמִּי נִיזָּק שֶׁמָּא וּמַזִּיק בָּרִי וְאָמַר סוּמְכוֹס אֲפִי' בְּהָא דְּאִיצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינַן דְּלֹא לֹא סֵיפָא נִיזָּק שֶׁמָּא וּמַזִּיק בָּרִי רֵישָׁא נִיזָּק בָּרִי וּמַזִּיק שֶׁמָּא וְהָא לֹא דַּמְיָא רֵישָׁא לְסֵיפָא אַמְרֵי בָּרִי וְשֶׁמָּא שֶׁמָּא וּבָרִי חַד מִילְּתָא הִיא בָּרִי וּבָרִי שֶׁמָּא וּבָרִי תְּרֵי מִילֵּי נִינְהוּ: גּוּפָא אָמַר רַבָּה בַּר נָתָן טְעָנוֹ חִטִּין וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׂעוֹרִין פָּטוּר מַאי קמ"ל תְּנִינָא טְעָנוֹ חִטִּין וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׂעוֹרִין פָּטוּר אִי מֵהָתָם הֲוָה אָמִינָא פָּטוּר מִדְּמֵי חִטִּין וְחַיָּיב בִּדְמֵי שְׂעוֹרִין קמ"ל דְּפָטוּר לְגַמְרֵי תְּנַן הָיוּ הַנִּיזָּקִין שְׁנַיִם אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן וְכוּ' הָא לֹא מַיְיתֵי רְאָיָה שָׁקִיל כִּדְקָאָמַר מַזִּיק אַמַּאי חִטִּים וּשְׂעוֹרִים נִינְהוּ רָאוּי לִיטּוֹל וְאֵין לוֹ וְהָתַנְיָא הֲרֵי זֶה מְשַׁתֵּלֵּם עַל הַקָּטָן מִן הַגָּדוֹל וְלַגָּדוֹל מִן הַקָּטָן דְּתָפַס תְּנַן הָיָה אֶחָד תַּם וְאֶחָד מוּעָד הַנִּיזָּק אוֹמֵר מוּעָד הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְתַם אֶת הַקָּטָן וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא תַּם אֶת הַגָּדוֹל וּמוּעָד אֶת הַקָּטָן הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה הָא לֹא מַיְיתֵי רְאָיָה שָׁקִיל כִּדְקָאָמַר מַזִּיק וְאַמַּאי חִטִּין וּשְׂעוֹרִין נִינְהוּ

ראוי

רש"י

שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים. דְּתַרְוַיְיהוּ מַדְחוּ לֵיהּ: **שְׁנֵיהֶם חַיָּיבִין.** מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא: **גָּדוֹל הִזִּיק.** וְיֵשׁ בְּגוּפוֹ שָׁוֶה חֲצִי נֶזֶק: **קָטָן הִזִּיק.** וּדְמֵי הַקָּטָן תִּקַּח וּמוֹתַר חֲצִי נֶזֶק תַּפְסִיד: **וְקָטָן הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל.** וְאע"ג שֶׁחֲצִי נִזְקוֹ שֶׁל גָּדוֹל מְרוּבֶּה לֹא תִּקַּח אֶלָּא קָטָן שֶׁלִּי וַחֲצִי נֶזֶק שֶׁל קָטָן שֶׁלְּךָ קַח מִן הַגָּדוֹל: **גמ' עַל סוּמְכוֹס.** דְּאָמַר לְקַמָּן (דף מו) בִּבְרַיְיתָא בַּגְּמָ' בְּשׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה מָמוֹן הַמּוּטָּל בְּסָפֵק חוֹלְקִין וּמִמַּתְנִי' שָׁמְעִינַן דַּחֲלוּקִים עָלָיו חֲבֵירָיו דְּקָתָנֵי הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ כוּ': **אָמַר סוּמְכוֹס אֲפִילּוּ בָּרִי וּבָרִי.** דִּשְׁנֵיהֶם טוֹעֲנִים טַעֲנַת בָּרִי וַאֲפִילּוּ הֵיכָא דְּנִתְבָּע טוֹעֵן בָּרִי לִי שֶׁאֵינִי חַיָּיב וַאֲפִילּוּ הָכִי כֵּיוָן דִּלְבֵי דִּינָא מְסַפְּקָא אִי קָאָמַר קוּשְׁטָא חוֹלְקִין דְּקָאַמְרַת מַתְנִיתִין דְּלֹא כְּסוּמְכוֹס: **לֹא כִּי.** מַשְׁמַע דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ דִּבְסֶלַע לָקָה: **שָׁקִיל כִּדְאָמַר מַזִּיק.** וְגוּבֶה מִן הַתָּם וְאע"ג דְּקָאָמַר נִיזָּק בָּרִי לִי שֶׁזֶּה לֹא הִזִּיקַנִי: **פָּטוּר.** אַף מִדְּמֵי שְׂעוֹרִין דְּהָא אָמַר לֵיהּ תּוֹבֵעַ לָאו שְׂעוֹרִין יָהֲבִי לָךְ וְאַחוּלֵי מָחִיל גַּבֵּיהּ: **דְּקָאָמַר נִיזָּק בָּרִי לִי.** וְאפ"ה שָׁקִיל מִן הַתָּם כָּל שֶׁכֵּן דַּהֲוָה תְּיוּבְתָּא דְּרַבָּה בַּר נָתָן: **אֶלָּא דְּקָאָמַר נִיזָּק שֶׁמָּא.** הִלְכָּךְ מִתַּרְוַויְיהוּ תָּבַע וְכִי לֹא מַיְיתֵי רְאָיָה שָׁקִיל מִן הַתָּם: **רֵישָׁא נַמִּי נִיזָּק.** אוֹמֵר שֶׁמָּא שׁוֹרְךָ הִזִּיק וּמַזִּיק אוֹמֵר בָּרִי בְּסֶלַע לָקָה וְכִי אפ"ה קָאָמַר סוּמְכוֹס דְּחוֹלְקִין דְּאִיצְטְרִיךְ לְרַבָּנַן לְאִפְלוּגֵי וּלְאַשְׁמוּעִינַן דְּלֹא פַּלְגֵי: **רֵישָׁא דְּקָאָמַר מַזִּיק שֶׁמָּא וְנִיזָּק בָּרִי.** וְהָתָם אָמַר סוּמְכוֹס שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ שֶׁל נִתְבָּע וְחוֹלְקִין וְאָתוּ רַבָּנַן לְאַשְׁמוּעִינַן דִּלְעוֹלָם יַד נִתְבָּע עַל הָעֶלְיוֹנָה: **וְהָא לֹא דַּמְיָא רֵישָׁא לְסֵיפָא.** וְכֵיוָן דְּסוֹף סוֹף לָאו בְּחָדָא מִילְּתָא מוֹקְמַת לְהוּ שַׁפִּיר מָצֵי ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא לְאוֹקְמֵי לְרֵישָׁא בְּבָרִי וּבָרִי וּלְמִפְשַׁט דְּסוּמְכוֹס אֲפִי' בְּבָרִי וּבָרִי אָמַר וּמַאי אִתְקַפְתֵּיהּ דְּרַב פָּפָּא: ה"ג. תְּנַן הָיוּ נִיזָּקִין שְׁנַיִם כוּ': **רָאוּי לִיטּוֹל.** אִי מַיְיתֵי רְאָיָה וְאֵין לוֹ אִי לֹא מַיְיתֵי וְלֹא תִדּוּק מִינָּהּ כִּדְקָדְיָיקְתְּ

ולהכי

תוספות

זֹאת אוֹמֶרֶת חֲלוּקִים עָלָיו חֲבֵירָיו עַל סוּמְכוֹס. דַּוְקָא בְּכִי הַאי גַּוְונָא פָּלִיג סוּמְכוֹס שֶׁרָאוּי לְהִסְתַּפֵּק בַּדָּבָר וְהַהִיא (ב"מ דף ק. ושם) דְּמַחֲלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר וְהַמּוֹכֵר שִׁפְחָתוֹ וְיָלְדָה בְּכָל הַנָּךְ בְּלֹא טַעֲנוֹתָם רָאוּי לְהִסְתַּפֵּק ל"ד אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁהַסָּפֵק בָּא ע"פ דִּבְרֵיהֶם לֹא פָּלִיג סוּמְכוֹס דַּהֲרֵי לְמ"ד אָמַר סוּמְכוֹס אֲפִילּוּ בָּרִי וּבָרִי אָטוּ אִם אָמַר אָדָם לַחֲבֵירוֹ טַלִּית זוּ שֶׁאַתָּה לָבוּשׁ שֶׁלִּי הוּא מִי אָמַר סוּמְכוֹס חוֹלְקִים וּבִשְׁנַיִם אוֹחֲזִים בְּטַלִּית אָמַר דְּאִי אָתוּ לְקַמָּן כִּי תָּפִיס חַד וְחַד מִיסְרַךְ סְרוּכֵי דַּאֲפִי' לְסוּמְכוֹס סְרוּכֵי לַאו כְּלוּם הוּא:

מִמַּאי דְּמַתְנִי' בָּרִי וּבָרִי. וְא"ת וְהֵיכִי דְּאַמְרִינַן דְּמַתְנִי' בָּרִי וּבָרִי אִי מִשּׁוּם דְּאָמַר אָמַר סוּמְכוֹס בָּרִי וּבָרִי הַיְינוּ מִשּׁוּם דְּאִי לֹא אָמַר סוּמְכוֹס בְּבָרִי וּבָרִי לֹא הָיָה יָכוֹל לְדַקְדֵּק מִמִּשְׁנָה דְּחוֹלְקִים דַּהֲוֵי מָצֵי לְאוֹקְמֵי בְּבָרִי וּבָרִי וְדִבְרֵי הַכֹּל וְי"ל דְּה"ק מִמַּאי דְּמַתְנִי' מָצֵי לְאוֹרוּיֵי כְּלָל בְּבָרִי וּבָרִי דִּלְמָא בְּבָרִי וְשֶׁמָּא דַּוְקָא אַיְירֵי כִּדְאַמְרִינַן בְּסָמוּךְ דְּרֵישָׁא דּוּמְיָא דְּסֵיפָא דְּקָתָנֵי זֶה אוֹמֵר לֹא כִּי וְאַף עַל גַּב דִּבְפ"ק דִּכְתוּבּוֹת (דף יב: ושם) תְּנַן וְהוּא אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא עַד שֶׁלֹּא אֵרַסְתִּיךְ נֶאֱנַסְתְּ וְהָיָה מִקָּחִי מֶקַּח טָעוּת וּמוּכַח הָתָם דְּהַיְינוּ שֶׁמָּא הָתָם לֵיכָּא לְמִיטְעֵי שֶׁאֵין הַבַּעַל רָגִיל לֵידַע אֲבָל הָכָא אִי בְּשֶׁמָּא אַיְירֵי לֹא ה"ל לְמִיתְנֵי לֹא כִּי כֵּיוָן דְּאִיכָּא לְמִיטְעֵי:

הָא לֹא מַיְיתֵי רְאָיָה שָׁקִיל כִּדְאָמַר מַזִּיק. וְא"ת דִּלְמָא הָא לֹא מַיְיתֵי רְאָיָה לֹא שָׁקִיל מִידֵּי וְי"ל דִּלְשׁוֹן הַמּוֹצִיא מַשְׁמַע בְּמַה שֶּׁבָּא לְהוֹצִיא צָרִיךְ רְאָיָה אֲבָל מַה שֶּׁהוּא מוֹדֶה לוֹ לֹא וּלְקַמָּן דִּמְשַׁנֵּי רָאוּי לִיטּוֹל וְאֵין לוֹ הַיְינוּ בְּלֹא תָּפַס אֲבָל בְּתָפַס יֵשׁ לוֹ וּלְהָכֵי א"ש לְשׁוֹן הַמּוֹצִיא:

לֵימָא תֶּיהֱוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרַבָּה בַּר נָתָן. וְא"ת וְאַמַּאי לֹא מוֹקֵי לָהּ כְּר"ג דְּאָמַר בְּפ' שְׁבוּעַת הַדַּיָּינִין (שבועות דף מ. ושם) טְעָנוֹ חִטִּין וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׂעוֹרִין פָּטוּר וְר"ג מְחַיֵּיב וְי"ל דִּמְהַדַּר לְאוֹקְמֵי כְּרַבָּנַן וְעוֹד י"ל דְּרַבָּה בַּר נָתָן אָמְרָהּ לְמִילְּתֵיהּ כְּכוּלֵּי עָלְמָא וְלֹא מְחַיֵּיב ר"ג אֶלָּא שְׁבוּעָה דְּאִי הֲוָה מְחַיֵּיב בִּדְמֵי שְׂעוֹרִים מְנָלֵיהּ לְרַבָּה בַּר נָתָן דְּרַבָּנַן פְּלִיגֵי עֲלֵיהּ בְּהָא דִּלְמָא לְעִנְיַן שְׁבוּעָה דַּוְקָא פְּלִיגֵי דִּכְתִיב כִּי הוּא זֶה דִּבְעִינַן הוֹדָאָה מִמִּין הַטַּעֲנָה וְכִי תֵּימָא דְּרַבָּה בַּר נָתָן סָבַר דְּמֵהַאי טַעְמָא דְּפַטְרֵי רַבָּנַן שְׁבוּעָה לֹא הַוְיָא נַמִּי הוֹדָאָה לְהִתְחַיֵּיב שְׂעוֹרִין הָא לֵיתָא דְּהָא אַמְרִינַן בִּשְׁבוּעַת הַדַּיָּינִין (שם דף מ:) טְעָנוֹ חִטִּים וּשְׂעוֹרִים וְהוֹדָה לוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן פָּטוּר וְהָתָם וַדַּאי לְכ"ע חַיָּיב בְּמַה שֶּׁטְּעָנוֹ וַאפ"ה פָּטוּר מִשְּׁבוּעָה ע"כ נִרְאֶה דְּרַבָּה בַּר נָתָן לְכ"ע פּוֹטֵר מִדְּמֵי שְׂעוֹרִים דְּמַשְׁמַע לֵיהּ דִּסְבָרָא הוּא שֶׁהוּא פָּטוּר כֵּיוָן שֶׁהוֹדָה לוֹ שֶׁאֵין חַיָּיב לוֹ שְׂעוֹרִין וּמָחַל לוֹ וּבִשְׁבוּעָה דַּוְקָא פְּלִיגֵי אִי בְּעִינַן מִמִּין הַטַּעֲנָה:

מִדְּסֵיפָא נִיזָּק שֶׁמָּא וּמַזִּיק בָּרִי רֵישָׁא נַמִּי כוּ' וְאָמַר סוּמְכוֹס כוּ'. אֲבָל מִסֵּיפָא גּוּפָהּ לֵיכָּא לְמִיפְרַךְ דְּאִיכָּא לְמֵימַר כֵּיוָן דְּאִיכָּא הוֹדָאָה בְּמִקְצָת שֶׁהֲרֵי מוֹדֶה שֶׁהַקָּטָן הִזִּיקוֹ לְכָל הַפָּחוֹת הִלְכָּךְ אִיכָּא לְמֵימַר דְּקָאָמַר סוּמְכוֹס חוֹלְקִים אע"ג דְּנִיזָּק קָאָמַר שֶׁמָּא וּמַזִּיק אָמַר בָּרִי וְאִם תֹּאמַר דְּנֵימָא בָּרִי וְשֶׁמָּא בָּרִי עָדִיף כִּדְקָאָמַר רַב יְהוּדָה בְּהַגּוֹזֵל בַּתְרָא (לקמן דף קיח.) גַּבֵּי מָנֶה לִי בְּיָדְךָ וְהַלָּה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָתָם הֲוֵי בָּרִי טוֹב שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ פָּנִים לְשַׁקֵּר כֵּיוָן שֶׁחֲבֵירוֹ יָכוֹל לֵידַע בִּשְׁקָרוֹ זֶה וְהַשֶּׁמָּא אֵינוֹ טוֹב שֶׁאֵין זוֹכֵר אִם חַיָּיב לוֹ וּמוּכְחָא מִילְּתָא דְּחַיָּיב לוֹ אֲבָל הָכָא בָּרִי שֶׁלֹּא גָּרוּעַ שֶׁיּוֹדֵעַ בַּחֲבֵירוֹ שֶׁאֵין יָכוֹל לְהַכְחִישׁוֹ וּלְכַךְ טוֹעֵן בָּרִי וְהַאי נַמִּי דְּקָאָמַר שֶׁמָּא לְפִי שֶׁלֹּא רָאָה הַמַּעֲשֶׂה הִלְכָּךְ לֹא אַמְרִינַן בָּרִי עָדִיף: **רֵישָׁא** בְּמַזִּיק שֶׁמָּא. וְאִם תֹּאמַר וְהָא לֹא כִּי קָתָנֵי וְי"ל דִּבְבָרִי וּבָרִי נַמִּי אַיְירֵי:

ראוי

שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים, משום שכל אחד דוחה את הניזק אצל השני. אולם **אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם** – שני הרודפים **שֶׁל אִישׁ אֶחָד, שְׁנֵיהֶם חַיָּבִים** – בעל השוורים חייב לשלם.

כשהיו השוורים תמים **וְהָיָה אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, הַנִּיזָּק אוֹמֵר גָּדוֹל הִזִּיק,** ויש בדמי גופו בכדי חצי דמי השור הניזק. **וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא קָטָן הִזִּיק,** ויכול אתה ליטול דמיו, ואם אין בדמי הקטן בכדי לשלם חצי הנזק, תפסיד. וכן כשהיו השוורים המזיקים, **אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, הַנִּיזָּק אוֹמֵר מוּעָד הִזִּיק** ועליך לשלם נזק שלם, **וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא תָּם הִזִּיק** ועלי לשלם חצי נזק. **הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה** – על הניזק להביא ראיה ואם אינו מביא ראיה, ישלם לו המזיק כפי שהודה.

הָיוּ הַנִּיזָּקִין שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְהַמַּזִּיקִין שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, ושניהם היו תמים. **הַנִּיזָּק אוֹמֵר, גָּדוֹל הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל,** ויש לשלם מדמיו את מחצית נזק השור הגדול שלי. **וְקָטָן הִזִּיק אֶת הַקָּטָן. וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי, אֶלָּא קָטָן הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל,** ויש לשלם את מחצית הנזק של השור הגדול הניזק מהשור הקטן. ואם אין בכך בכדי לשלם חצי הנזק יפסיד הניזק. **וְהשור הַגָּדוֹל הִזִּיק אֶת הַקָּטָן,** ומדמי הגדול אשלם מחצית נזקו של השור הקטן. וכן אם היו למזיק שור **אֶחָד תָּם** וְשור **אֶחָד מוּעָד** והזיקו שור גדול ושור קטן. **הַנִּיזָּק אוֹמֵר מוּעָד הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל** ועליך לשלם נזק שלם על השור הגדול, **וְתָם** הזיק **אֶת הַקָּטָן. וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא תָּם** הזיק **אֶת הַגָּדוֹל** ועלי לשלם רק חצי מנזקו של הגדול, **וּמוּעָד** הזיק **אֶת הַקָּטָן. הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.**

גמרא

ממשנתינו עולה שבספק בממון, ההלכה שהמוציא מחבירו עליו הראיה. במשנה לקמן (מו.) מבוארת דעת סומכוס, שממון המוטל בספק חולקין אותו בין בעלי הדינים. סוגייתנו דנה בהלכות ממון המוטל בספק: **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא** [**זאת אוֹמֶרֶת** – ההלכה במשנתינו שבממון המוטל בספק המוציא מחבירו עליו הראיה, מוכיחה כי] **חֲלוּקִים עָלָיו חֲבֵירָיו עַל סוּמְכוּס דְּאָמַר** (שם) **מָמוֹן הַמּוּטָל בְּסָפֵק חוֹלְקִין.**

רבי אבא בר ממל מברר אם אכן ממשנתינו מוכח שלא כסומכוס: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא,** האם **אָמַר סוּמְכוּס** את דינו שממון המוטל בספק חולקים, **אֲפִילּוּ** כאשר טענת התובע היא **בָּרִי** וְטענת הנתבע היא **בָּרִי,** הלא במשנתינו דנים במקרה שכל אחד מבעלי הדין טוען טענת 'ברי', ואם לא אמר סומכוס את דינו בברי וברי אפשר לומר שמשנתינו כדעת סומכוס. **אָמַר** לֵיהּ רבי חייא בר אבא, **אִין** – אכן **אָמַר סוּמְכוּס** את דינו **אֲפִילּוּ** כשבעלי הדין טוענים טענות **בָּרִי וּבָרִי.**

הגמרא שואלת על יסוד דבריו של רבי אבא בר ממל: **וּמִמַּאי דְּמַתְנִיתִין בְּבָרִי וּבָרִי הוּא** – מנין שמשנתינו דנה במקרה ששניהם טוענים טענת ברי. משיבה הגמרא: **דְּקָתָנֵי** 'זֶה **אוֹמֵר שׁוֹרִי הִזִּיק, וְזֶה אוֹמֵר לֹא כִּי** אלא בסלע לקה'. ומשמע מלשונו 'לא כי' שטענתו נאמרת בודאות שבסלע לקה.

רב פפא מקשה על כך שהעמדנו שבמשנתינו מדובר בטענות ברי וברי: **מַתְקִיף לָהּ רַב פָּפָא, מִדְּרֵישָׁא** – מכך שתחילת המשנה דנה בספק של 'בָּרִי וּבָרִי', הרי **שֵׁיפָא נַמִּי 'בָּרִי וּבָרִי'.** ואם כך קשה, **אֵימָא סֵיפָא, חָיָה אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, נִיזָּק אוֹמֵר גָּדוֹל הִזִּיק, וּמַזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא קָטָן הִזִּיק. אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, נִיזָּק אוֹמֵר מוּעָד הִזִּיק, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר, לֹא כִּי אֶלָּא תָּם הִזִּיק,** הדין הוא שהַניזק **שמוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ** – המזיק **עָלָיו הָרְאָיָה.** ומדויק מהמשנה: **הָא לֹא מַיְיתִי רְאָיָה שָׁקִיל כִּדְקָאָמַר מַזִּיק** – אם לא הביא הניזק ראיה כדבריו, נוטל כפי דברי המזיק. מקשה הגמרא: **אַמַּאי** – מדוע נוטל כן, והלא 'חִטִּים וּשְׂעוֹרִים נִינְהוּ', ויש לו ליפטר מכל התביעה. מיישבת הגמרא: אין הכוונה שנוטל הניזק כפי הודאת המזיק, אלא **רָאוּי לִיטּוֹל תֶּהֱוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרַבָּה בַּר נָתָן, דְּאָמַר, טְעָנוּ חִטִּים וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׂעוֹרִים** – אם טוען אדם שנתן לחברו חטים והודה הנתבע שקיבל שעורים, הדין הוא שהנתבע **פָּטוּר** לגמרי ואינו צריך לשלם לתובע הן חטים והן שעורים. והנה במשנתינו מדובר באותו מקרה שטען התובע [–הניזק] בטענת ברי שחייב לו המזיק דמי מועד, והודה לו הנתבע [–המזיק] בטענת ברי שחייב הוא לו חפץ אחר, דהיינו דמי תם, ונפסק במשנה שישלם הנתבע כפי שהודה.

מכריחה הגמרא: **אֶלָּא** יש להעמיד משנתינו **בְּ'בָרִי וְשֶׁמָּא'** – כשאחד מהם טוען ברי, ואחד מהם טוען שמא. מבררת הגמרא: **דְּקָאָמַר בָּרִי מַאן** – מי הוא הטוען ברי, **וּדְקָאָמַר שֶׁמָּא מַאן** – מי הוא הטוען שמא. מציעה הגמרא שלש אפשרויות: **א. אִי נַיְמָא דְּקָאָמַר נִיזָּק בָּרִי וְקָאָמַר מַזִּיק שֶׁמָּא** – אם נעמיד שהניזק טוען 'ברי לי שהשור המועד הזיק' ומשיב המזיק 'שמא תם הזיק', ונוטל הניזק מהתם, **אַכַּתִּי לֵימָא תֶּהֱוֵי תְּיוּבְתָּא דְּרַבָּה בַּר נָתָן** – הרי ביותר יקשה על רבה בר נתן, שאפילו כשטוען המזיק שמא נוטל הניזק מן התם כל שכן כשטוען המזיק ברי. **ב. אֶלָּא דְּקָאָמַר נִיזָּק שֶׁמָּא וְקָאָמַר מַזִּיק בָּרִי** – שהניזק טוען שמא מועד הזיק שמא תם הזיק, וכיון שכך הרי נחשב כאילו תבע משניהם, וכל עוד לא הביא ראיה שהמועד נגח, נוטל נזקו מדמי שור תם. מדייקת הגמרא, **וּמִדְּסֵיפָא נִיזָּק שֶׁמָּא וּמַזִּיק בָּרִי רֵישָׁא נַמִּי נִיזָּק שֶׁמָּא וּמַזִּיק בָּרִי** – מכך שהעמדנו שהסיפא דנה באופן שהניזק טוען שמא והמזיק ברי, בהכרח שאף הרישא של אותה המשנה דנה בענין זה, שהניזק טוען שמא שורך הזיק והמזיק משיב ברי לי שבסלע לקה. תומהת הגמרא: **וְאָמַר סוּמְכוּס אֲפִילּוּ בְּהָא דְּאִיצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינָן דְּלֹא** – ואפילו באופן זה שהניזק טוען שמא סובר סומכוס שחולקין, ולכך צריכים חכמים במשנתינו לחלוק עליו ולומר שהמוציא מחבירו עליו הראיה. דוחה הגמרא: **לֹא** – אין להעמיד כך. **ג. בְּסֵיפָא** מדובר שהַניזָּק טוען **שֶׁמָּא וּמַזִּיק בָּרִי,** ואילו **בְּרֵישָׁא** טוען **נִיזָּק בָּרִי** ששורך הזיק, **וּמַזִּיק שֶׁמָּא** בסלע לקה. ובאופן זה שאין ידוע למזיק היאך אירע הדבר, סובר סומכוס שחולקין לפי שהורע כח המזיק כשטען שמא. ועל כך באים חכמים לחלוק וסוברים שלעולם יד הנתבע על העליונה ואין מוציאים ממנו את התביעה אלא בראיה. מקשה הגמרא: **וְהָא לֹא דָּמְיָא רֵישָׁא לְסֵיפָא** – לפי מסקנא זו שמשנתינו דנה במקרים שונים זה מזה. ניתן אף להעמיד כדעת רבי חייא בר אבא, ברישא ששניהם טוענים טענת ברי, וללמוד מכך שסומכוס סובר שאף ב'ברי וברי' חולקים. ובסיפא שטוען הניזק שמא והמזיק ברי, ושוב אין מקום לקושייתו של רב פפא. מיישבת הגמרא: **אָמְרֵי,** כשתובע טוען **בָּרִי** וְנתבע משיב **בְּשֶׁמָּא,** וכן כשתובע טוען **שֶׁמָּא** וְנתבע משיב **בָּרִי, חַד מִילְּתָא הִיא** – נידונים אלו שוים, היות ובכל אחד מהם צד אחד טוען ברי והשני שמא. אולם אם נעמיד במשנתינו שברישא מדובר ב'**בָּרִי וּבָרִי**' ובסיפא מדובר ב'**שֶׁמָּא וּבָרִי**' כפי שסבר להעמיד המקשן, **תְּרֵי מִילֵּי נִינְהוּ** – שני נידונים שונים הם, ולא ניתן להעמיד שני נידונים חלוקים לחלוטין באותה המשנה:

הגמרא דנה בדינו של רבה בר נתן: **גּוּפָא, אָמַר רַבָּה בַּר נָתָן טְעָנוּ חִטִּין וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׂעוֹרִין פָּטוּר.** מקשה הגמרא: **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן, תָּנִינָא, טְעָנוּ חִטִּין וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׂעוֹרִין פָּטוּר.** מיישבת הגמרא: **אִי מֵהָתָם הֲוָה אָמִינָא שֶׁפָּטוּר מִדְּמֵי חִטִּין,** וְאולם **חַיָּב בִּדְמֵי שְׂעוֹרִין. קָא מַשְׁמַע לָן דְּפָטוּר לְגַמְרֵי,** אף מדמי השעורין.

הגמרא מקשה ממשנתינו: **תָּנַן, הָיוּ הַנִּיזָּקִין שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן וְכוּ',** והמזיקין שנים אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר גדול הזיק את הגדול וקטן את הקטן והמזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק את הגדול וגדול את הקטן, המוציא מחבירו עליו הראיה. מדייקת הגמרא: **הָא לֹא מַיְיתִי רְאָיָה שָׁקִיל כִּדְקָאָמַר מַזִּיק** – אם לא הביא הניזק ראיה כדבריו, נוטל כפי דברי המזיק. מקשה הגמרא: **אַמַּאי** – מדוע נוטל כן, והלא 'חִטִּים וּשְׂעוֹרִים נִינְהוּ', ויש לו ליפטר מכל התביעה. מיישבת הגמרא: אין הכוונה שנוטל הניזק כפי הודאת המזיק, אלא **רָאוּי לִיטּוֹל**

המשך בעמוד פו

מתרצת הגמרא: **רָאוּי לִיטּוֹל** אילו מביא ראיה, **וְאֵין לוֹ** אם לא הביא ראיה. מקשה הגמרא: **וְהָתַנְיָא, חֵרֵי זֶה מִשְׁתַּלֵּם לַקָּטָן** – על נזקו של הקטן נזק שלם **מִן הַמּוּעָד, וְלַגָּדוֹל,** חצי נזק **מִן הַתָּם.** מיישבת הגמרא: **דְּתָפֵס** הניזק כפי שהודה המזיק:

שנינו במשנה: **הָיוּ שְׁנֵיהֶם** – שני השוורים המזיקים **שֶׁל אִישׁ אֶחָד, שְׁנֵיהֶם חַיָּבִים** – חייב בעל השוורים:

רבא מפרזיקא מוכיח ממשנתינו: **אָמַר לֵיהּ רָבָא מִפַּרְזִיקָא** [–שם מקום] **לְרַב אַשִׁי, שְׁמַע מִינָּהּ** – מכך ששנינו ש'שניהם' חייבים ויכול הניזק לגבות חובו משניהם, אנו למדים **שֶׁשָּׁוְוִרִים תַּמִּים** השייכים לאדם אחד **שֶׁהֵזִיקוּ** – שאחד מהשוורים הזיק ולא ידוע מי הוא, **רָצָה** הניזק לגבות **מִשּׁוֹר זֶה גּוֹבֶה, רָצָה** לגבות **מִזֶּה** – מהשור השני **גּוֹבֶה,** ואם אבד אחד מהם קם חבירו במקומו ויכול לגבות ממנו. רב אשי דוחה הוכחה זו: **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן** – היכן משמיעה משנתינו שיכול הניזק לגבות ממי שירצה, רק **בְּאופן** שהשוורים המזיקים היו **מוּעָדִין,** שכל נכסי המזיק עומדים לתשלום הנזק, ולאו דווקא השור שהזיק.

רבא מפרזיקא מקשה על דחייה זו: **אִי בְּמוּעָדִין** – אם משנתינו עוסקת בשוורים מועדין, **אִיכָּא סֵיפָא,** שני שוורים שרדפו אחר שור אחד להזיקו, **וְהָיָה אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן. הַנִּיזָּק אוֹמֵר גָּדוֹל הִזִּיק, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי אֶלָּא קָטָן הִזִּיק. הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. וְאִי בְּמוּעָדִין** – אם משנתינו דנה בשוורים מועדין, **מַאי נַפְקָא לֵיהּ מִינֵּיהּ, סוֹף סוֹף דְּמֵי תּוֹרָא מְעַלְיָא כָּעֵי לְשַׁלּוּמֵי** – מה ההבדל אם קטן או גדול הזיק, כיון ששניהם מועדים צריך המזיק לשלם נזק שלם, ומוכח שהשוורים תמים הם, ושוב ניתן להוכיח ש'רצה מזה גובה רצה מזה גובה' אף בשוורים תמים. **אָמַר** לֵיהּ רב אשי לרבא מפרזיקא, אין להוכיח שכל המשנה דנה בתמין, אלא **סֵיפָא בְּתַמִּין וְרֵישָׁא בְּמוּעָדִין.**

רב אחא סבא מוכיח שאף הרישא אינה מדוברת במועדין: **אָמַר** לֵיהּ **רַב אַחָא סָבָא לְרַב אַשִׁי, אִי** – אם הרישא מדוברת **בְּמוּעָדִין,** יקשה מן הלשון 'שניהם **חַיָּבִים',** וכי במועדים גובים מגוף השוורים, הלא בעל השוורים חייב לשלם מנכסיו, ו'**חַיָּב גַּבְרָא**' **מִיכָּעֵי לֵיהּ** – היה למשנה לומר 'חייב הבעלים'. **וְתוּ** – ועוד יש להקשות **מַאי 'שְׁנֵיהֶם',** הלא כאשר מועדין הזיקו, אין התשלום רק מגופן של שוורים אלא כל ממונו משועבד לתשלום.

מהלך חדש בביאור המשנה שלא כדברי רבא מפרזיקא: **אֶלָּא לְעוֹלָם** אכן מדובר במשנתינו **בְּתַמִּין** שהזיקו. אמנם הטעם שכתבו 'שניהם חייבים' אינו משום דינו של רבא מפרזיקא ש'רצה מזה גובה רצה מזה גובה', אלא להשמיע שרק אם שניהם לפנינו, גובה מהם. אולם אם אבד אחד מהם, אינו גובה כלל. **וְ**משנתינו, לדעת **רַבִּי עֲקִיבָא הִיא. דְּאָמַר** רבי עקיבא (לעיל לג.), בעל השור התם שהזיק ובעל השור הניזק, **שׁוּתָּפִין נִינְהוּ** – נעשים שותפים בגופו של השור המזיק. **וְלִכְ**ן **מַעֲמָא דְּאִיתְּנְהוּ לְתַרְוַיְיהוּ** – רק כששני השוורים נמצאים לפנינו גובה הניזק, **דְּלָא מָצֵי מַדְחֵי לֵיהּ** – שאין המזיק יכול לדחות את הניזק, שהרי אחד משוריו הזיק. **אֲבָל לֵיתְנְהוּ לְתַרְוַיְיהוּ** – אולם כשאחד מהם אינו לפנינו וכגון שאבד אחד מהם, **מָצֵי אָמַר לֵיהּ זִיל אַיְיתֵי רְאָיָה דְּהַאי תּוֹרָא אַזְקָךְ וַאֲשַׁלֵּם לָךְ** – יאמר לו המזיק, לך והבא ראיה שאכן שור זה שלפנינו הוא המזיק ונעשית שותף בגופו, ואשלם לך.

הדרן עלך פרק המניח

פרק שור שנגח ד' וה'

משנה

שׁוֹר תּם שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה שְׁוָרִים זֶה אַחַר זֶה, ובכל נגיחות אלו היה עדיין תם, ונמצא שחייב לשלם מגוף השור דמי חצי נזק של חמשת השוורים שניזקו, **יְשַׁלֵּם** תחילה **לָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶם** את חצי נזקו, **וְאִם** לאחר ששילם דמי חצי נזק האחרון **יֵשׁ בּוֹ מוֹתָר** – נשאר עוד מגוף השור לשלם ממנו דמים, **יַחֲזִיר** – ישלם אף **לַנִּיזָּק שֶׁלְּפָנָיו** כל חצי נזקו, **וְאִם יֵשׁ בּוֹ** עוד **מוֹתָר** דמים, **יַחֲזִיר** אף **לַנִּיזָּק שֶׁלְּפָנֵי פָנָיו, וְלְעוֹלָם הָאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן** – הניזק האחרון לכולם, **נִשְׁכָּר,** שהוא מקבל ראשון את תשלום חצי הנזק, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר.**

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שׁוֹר תּם שֶׁנָּגַח מָאתַיִם זוז **שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם** זוז, **וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה** [– שווה] **כְּלוּם,** ונמצא שדמי חצי הנזק הוא מאה זוז, לכך **זֶה** – הניזק **נוֹטֵל מָנֶה** – מאה זוז **וְזֶה** – בעל השור המזיק **נוֹטֵל מָנֶה. חָזַר** אותו השור **וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שֶׁוֶּה מָאתַיִם** ואין הנבילה שוה כלום, **הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מָנֶה, וְשֶׁלְּפָנָיו** – הניזק ובעל השור, **זֶה** – הניזק **נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז** שהם חצי מנה, **וְזֶה** – הבעלים **נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז,** שהרי הניזק הראשון אף הוא נהיה שותף בחצי השור וחייב על שמירתו ונזקיו, וכשנגח השור פעם נוספת, אף הוא חייב לשלם על הנזק כפי חלקו בשור, וכאן שחצי השור שייך לו, משלם חצי מדמי חצי הנזק. **חָזַר** השור פעם שלישית **וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שֶׁוֶּה מָאתַיִם** ואין הנבילה שוה כלום, הניזק **הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מָנֶה, וְשֶׁלְּפָנָיו חֲמִשִּׁים זוּז,** וכפי חלקו בשור, שהוא מאה זוז כשווי חצי השור, **וּשְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים** – הניזק הראשון והבעלים, שחלק כל אחד מהם בשור הוא חמשים זוז שהוא רבע השור, משלמים **דִּינָר זָהָב** – עשרים וחמשה זוז, שהם דמי רבע חצי הנזק:

גמרא

לעיל (לג.) הביאה הגמרא מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא בדין שור תם שמשתלם מגופו, לרבי עקיבא זוכה הניזק בגוף השור כפי שווי חצי הנזק, ומעתה אף הניזק חייב בשמירתו ובנזקיו שהרי אף הוא בעל השור בחלקו, אך לרבי ישמעאל מה שאמרו שמשתלם מגופו היינו שחייב לשלם כפי שווי השור ולא יותר, אך אין הניזק זוכה בגוף השור ואינו חייב על שמירתו ונזקיו.

ושואלת הגמרא: **מַתְנִיתִין מַנִּי** – כדעת מי מהם דברי רבי מאיר במשנתינו, שהרי לכאורה אינם **דְּלָא כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל וּדְלָא כְּרַבִּי עֲקִיבָא, שֹׁאִי כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּאָמַר** שבעלי השור הניזק רק **בַּעֲלֵי חוֹבוֹת נִינְהוּ** אך אינם זוכים בגוף השור, אם כן **הָאי** – מה ששנינו **אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִשְׁכָּר** אינו נכון, ואדרבה **רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן נִשְׁכָּר מִבְּעֵי לֵיהּ** – היה צריך להיות הדין שהניזק הראשון יגבה חובו תחילה, שהרי הראשון והאחרון שניהם בעלי חובות של המזיק הם, וחובו של הראשון קודם, ועל נזק השור שהזיק אחר כך אינו חייב שהרי אינו זוכה בגוף השור ואינו חייב בשמירתו.

וְאִי כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר תּוֹרָא דְּשׁוּתָּפֵי הוּא – שנהיה השור שור של שותפים, דהיינו שזוכה הניזק בחלק מגופו, ולכך מובן שאף הניזק הראשון צריך לשלם על נזקי השור, והניזק האחרון מקבל את מלא חצי הנזק לפי שכולם הזיקוהו, אך עדיין יקשה, **הָאי** – מה ששנינו שאם **יֵשׁ בּוֹ מוֹתָר**

המשך מעמוד קפו

בברכה לבשו"ט בטוב הנראה והנגלה.

במש"כ עוה"פ בדעת זח"ב (קיח, א-ב) - כ"כ שמדחשיב שם כ"פ שאדם הוא רביעי (**לאחרי** הבער) והוא "**סיומא דלהון**" - של השור והבור והמבעה וההבער - מוכח דלא זהו מבעה. אלא דקאי על המשנה שלאחרי המשנה הנ"ל ד' אבות כו'. - דרך אגב כהנ"ל אינו שייך לענין כותב ס' הזהר כאן שהוא **מדברי רע"מ**.

רש"י

ולהכי מוקים להא הכי ולא מוקים להא כדאוקים למציעתא לעיל בנזיק שמא ומזיק ברי דאם כן היינו הך וסיפא אמאי אצטריך ורבה דאוקמה למציעתא דנזיק שמא ומזיק ברי ולא אוקמה בברי וברי ולישני ראוי ליטול ואין לו משום דס"ל דסומכוס לא אמר חולקין בברי וברי הלכך רישא דקתני לא כי אלא בסלע לקה לא אצטריך למיתני בברי וברי לאשמועינן דמוציא כו' להכי אוקמה למציעתא בשמא וברי דתיקו נמי רישא בברי ושמא: **דתפס.** שקדם נזיק ותפס השור: **שמע מינה.** מדקתני שניהם: **רצה מזה גוזה רצה מזה גוזה.** ואם אבד האחד קם חבירו במקומו ומשתלם היימנו: **במועדין.** דסוף סוף משלם מעליה לפיכך כל נכסיו אחראין לפרעון: ה"ג מאי נפקא ליה מינה סוף סוף דמי הורא מעליא בעי לשלומי: **אלא לעולם בתמין.** והאי דקתני שניהם לאו כדקאמרת דמאיזה שירצה יגבה אלא הא קמ"ל דכל זמן ששניהם בפנינו גובה אבל אבד האחד אינו גובה: **ור' עקיבא היא דאמר שותפין נינהו.** בגוף של שור הלכך אבד השור אבד נזקו הלכך כי הוו שניהם הוא דמחייב ואי ליתנהו לתרוייהו אלא אחד אמר ליה אייתי ראיה כו' אבל לרבי ישמעאל כיון דאמר בעל חוב הוא וזוזי הוא דאסיק ביה אבד האחד לא איבד את זכותו:

הדרן עלך המניח

שור שנגח ארבעה וחמשה. ובכולן היה תם דמשתלם מגופו והיכי דמי כגון ראה שור ונגח ורראה שור ולא נגח ורראה שור ונגח ואחר נגיחה שניה ראה ב' פעמים או ג' שור ולא נגח דאפי' מועד לסירוגין ליכא דשור אין נעשה מועד אא"כ נגח הג' נגיחות בשלשה שראה כסדרן או שלא כסדרן ונעשה מועד לסירוגין והיכא דסירוגין שורן כדתנא לקמן בפירקין: **ישלם.** ח"ג תחילה לאחרון ובגמרא מפרש מנ': **ואם יש בו מותר יחזיר לשלפניו.** כל חצי נזקו והראשונים יפסידו: **רבי שמעון אומר.** שותפין הן בנזקין כיצד שור [שהנגח] מאתים שנגח בו: **ושלפניו.** זה נזקו ראשון נוטל חמשים וההבעלים חמשים וזו דיש לנזקו ראשון בו החצי הלכך משלם חצי תשלומי נזקו דסבר לה כר' עקיבא דאמר שותפים נינהו: **חזר ונגח שור שוה מאתים האחרון נוטל מנה.** החצי מכל מי שהוא דמגופו משתלם ונמצא אותו שלפניו שהיה החצי שלו משלם מהחלקו חצי מנזק שנוטל האחרון: **ושנים הראשונים.** נזקו ראשון והבעלים שהיה לקחו לכל אחד רביע משלמין כל אחד רביעית של נזקו: **דינר זהב.** עשרים וחמשה דינרים כסף בפרק הזהב (ב"מ דף מה:): **גמ' ראשון נשכר מבעי ליה.** והאחרון יפסיד שהרי אין ראשון שותף בו שתהא שמירתו עליו להתחייב בנזקין והא לא דמיא לחב עד שלא הזיק דאמרינן בהמניח (לעיל דף לג:) קדמו בעלי חובות והגביהו לא עשו כלום דהתם הוא דאמר ליה נזקך לבעל חוב מהאי תורא דאזקן מיניה משתלימנא ובעל חוב לא מצי למימר ליה הכי הלכך ב"ח יטול נכסים אחרים אבל הכא האי נזקא קמא קדים: יחזיר

רא"ש

ראוי ליטול ואין לו. פירוש ראוי ליטול אם תפס ואין לו אם לא תפס ודוקא היכא דיש לו תביעה על שני השוורים על הגדול ועל הקטן אם תפס משתלם אבל מתני' דלעיל דאין לו תביעה אלא על הגדול אפי' תפס הקטן אין משתלם מיניה ולא שייך לשנויי לעיל ראוי ליטול ואין לו כיון דאם תפס לא משתלם מיניה דבטעמא חטים נראה דאם תפס שעורים לא משתלם וא"ת אמאי לא משני הכא כדלעיל דקאמר נזקן שמא ומזיק ברי וי"ל דא"כ הו"מ למיפרך היינו הך בדפירש בקונטרס והשתא איכא צריכותא בבולהו בבי דמתניתין דרישא אשמועינן אפילו מזיק שמא ונזקן ברי פליגי רבנן עליה דסומכוס ואמרי המוציא מחבירו עליו הראיה וההוא דקתן ובדול משמיענו אפילו נזקן שמא ומזיק ברי פליג סומכוס ואחד תם ואחד מועד אשמועינן דאפילו לר' אחא דאמר ברישא פרק המוכר פירות (ב"ב דף צג.) גמל האוחר בין הגמלים ביד[ו]ע שזה הרגו מודה הכא דלא תלינן במועד כיון דשוברים רצין והך דהנ[ו]זקין שנים אשמועינן דתפס שקיל כדאמר מזיק וסיפא דתם ומועד איידי דאיירי בבא דלעיל בגדול וקטן ותם ומועד איירי נמי הכא:

ש"מ. מדקתני שניהם רצה כו' ואם אבד האחד קם חברו תחתיו ומשתלם היימנו כך פירש בקונטרס וקשה דלא הוה ליה למימר שמע מינה אלא מסיפא הוה ליה למפרך דקתני אחד גדול ואחד קטן המוציא מחבירו עליו הראיה ומשלם לגדול מן הקטן א"כ כשאבד אחד מהן לא משתלם מאותו שנשאר וגראה לפרש דבשני שוורים דאילו בדואי איירי דחשיב באילו הוי חד גופא ומשתלם מן השני ואע"ג דמתניתין לא איירי אלא בענין שאנו מסופקים איזה מהן נגח מ"מ דייק מלישנא דקתני שניהם חייבים לאשמועינן שיכול להיות שיהיו שניהם חייבין כגון אי ידענן בודאי שהזיקו שניהם יחד:

ורבי עקיבא היא דאמר שותפין נינהו. פירש בקונטרס דלר' ישמעאל דאמר ב"ח הוא חוזר הוא דמסיק ביה אם אבד האחד לא איבד זכותו וקשה דהא לעיל (דף לג.) אמר אפילו לר' ישמעאל שחטו מה שעשה עשוי וגראה לפרש דמשום הכי מוקי לה כר' עקיבא משום דלר' ישמעאל אין שום חידוש דפשיטא דאיבד זכותו כשאבד האחד כיון דב"ח הוא אבל לר' עקיבא דשותפי נינהו ס"ד דהני באילו האחד מן השנים בחזקת הנזקן ומצי למימר נזקן שלך אבד ולא שלי:

הדרן עלך המניח

שור שנגח ארבעה וחמשה: אי כרבי עקיבא דאמר שותפין נינהו יחזיר לבולן מבעי ליה. תימה דלר' עקיבא נמי אמאי אין ראשון נשכר דלמא יהא מוטל עליו לשמור חלקו כל זמן שלא עמד בדין ולא באו עדים דמה הוא יודע אם יזכה ורצריך לדחות דכיון שיש בידו לחביא עדים לאלתר ולזכות מתחייב בשמירתו ולא מצי לשנויי כגון שאין בידו דאם כן תיקשי ליה לרבי עקיבא ראשון נשכר מבעי ליה:

כגון

---

1 ראוי ליטול ואין לו: והתניא הרי זה משתלם לקטן מן
2 המועד ולגדול מן התם דתפס: היו שניהם של איש
3 אחד שניהם חייבים: א"ל רבא מפרזיקא לרב אשי
4 ש"מ שורים תמים שהזיקו רצה מזה גוזה רצה מזה
5 גוזה הכא במאי עסקינן במועדין אי במועדין אימא
6 סיפא היה אחד גדול ואחד קטן הניזק אומר גדול
7 הזיק והמזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק המוציא
8 מחבירו עליו הראיה אי במועדין מאי נפקא ליה
9 מיניה סוף סוף דמי הורא מעליא בעי לשלומי א"ל
10 סיפא בתמין וריישא במועדין א"ל רב אחא סבא לרב
11 אשי אי במועדין חייבים חייב גברא מיבעי ליה ותו
12 מאי שניהם אלא לעולם בתמין ורבי עקיבא היא
13 דאמר שותפין נינהו וטעמא דאיתנהו לתרוייהו דלא
14 מצי מדחי ליה אבל ליתנהו לתרוייהו מצי אמר ליה
15 זיל אייתי ראיה דהאי תורא אזקך ואשלם לך:

הדרן עלך המניח

16 **שור** שנגח ארבעה וחמשה שורים זה אחר זה
17 ישלם לאחרון שבהם ואם יש בו מותר יחזיר
18 לשלפניו ואם יש בו מותר יחזיר לשלפני פניו
19 והאחרון אחרון נשכר דברי ר"מ רבי שמעון אומר
20 שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים ואין
21 הנבלה יפה כלום זה נוטל מנה וזה נוטל מנה חזר
22 ונגח שור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה
23 ושלפניו זה נוטל חמשים זו וזה נוטל חמשים זו
24 חזר ונגח שור אחר שוה מאתים האחרון נוטל מנה
25 ושלפניו חמשים זו ושנים הראשונים דינר זהב: **גמ'**
26 מתניתין מני דלא כר' ישמעאל ודלא כר' עקיבא אי
27 כר' ישמעאל דאמר בעלי חובות נינהו האי אחרון
28 אחרון נשכר ראשון ראשון נשכר מבעי ליה אי כר'
29 עקיבא דאמר תורא דשותפי הוא האי יש בו מותר

יחזיר

אגרות קודש

[ב' תמוז תשי"ט]

משי"כ שמועה בשמי ע"ד קולות בט"ק לשינה - אין בזכרוני אשר מעולם אמרתי בזה.

תוספות

כגון שׁתִּפְסוֹ נִיזָּק כּוּ׳. וְדַוְקָא לְר׳ יִשְׁמָעֵאל הוּא נַעֲשָׂה שׁוֹמֵר שָׂכָר אֲבָל לְר׳ עֲקִיבָא דְּאָמַר שׁוּתָּפִין נִיזְנוּ וְכִיחֵשׁ וְשִׁיבֵּח הֲוֵי בְּרֵשׁוּת הַנִּיזָּק לֹא נַעֲשָׂה שׁוֹמֵר שָׂכָר אֶלָּא מְחֻלְּקוֹ דְּעֵל כָּל אֶחָד מוּטָל לִשְׁמוֹר חֶלְקוֹ וְהַשְׁתָּא אֲתֵי שִׁפּוּר דְּבִין ר׳ מֵאִיר וּבִין ר׳ שִׁמְעוֹן אֲיֵירֵי בְּשֶׁתִּפְסוֹ נִיזָּק וְלֹא בִּפְרוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס:

אם יֵשׁ בּוֹ מוֹתָר בִּנְזָקָיו כּוּ׳. וְהַשְׁתָּא אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִשְׁכַּר דְּמַתְנִיתִין אַאַחֲרוֹן שֶׁבַּכּוּלָּם דְּהוּא הַחֲמִישִׁי קָאֵי אֲבָל פְּעָמִים שֶׁהָרְבִיעִי אֵין לוֹ כְּלוּם וְהַשְּׁלִישִׁי יֵשׁ לוֹ כְּגוֹן שֶׁנִּזְקֵי ד׳ וְה׳ שָׁוִים וְנִזְקֵי ג׳ יְתֵרִים וְאַפִּי׳ חֲמִישִׁי נְמִי פְּעָמִים שֶׁאֵין לוֹ כָּל נִזְקוֹ אִם נִזְקָיו יְתֵרִים עַל שֶׁל רְבִיעִי שֶׁאֵין נוֹטֵל אֶלָּא חֶלְקוֹ שֶׁל רְבִיעִי וּמִיהוּ בְּשֶׁכָּל הַנִּזְקִין שָׁוִין בּוֹלָן מִפְּסִידִין וְהָאַחֲרוֹן נִשְׁכָּר:

נותן לוֹ סֶלַע. בְּסֶלַע מְדִינָה אֲיֵירֵי כִּדְמוּכַח בְּסָמוּךְ וּמָנֶה דְּר״י הַגְּלִילִי הוּא מָנֶה צוֹרִי כִּדְמוּכַח בְּהַחוֹבֵל (לקמן דף צ:) וְתַיְמֵה לוֹמַר שֶׁחֲלוּקִים כ״כ זֶה מִזֶּה דְּסֶלַע מְדִינָה אֶחָד מִמָּאתַיִם בְּמָנֶה צוֹרִי וְנִרְאֶה לְר״ת דְּלֹא פְּלִיגֵי אֶלָּא הָאי בְּעָנִי וְהָאי בְּעָשִׁיר וּמִיהוּ מִדְּקָאָמַר בְּהַחוֹבֵל (שם) הָא אֲנָא הָא ר״י הַגְּלִילִי מִשְּׁמֵע קְצָת דְּפְלִיגֵי מ״מ אע״ג דְּפְלִיגֵי מְצִינוּ לְמִימַר דְּזֶה דִּיבֵּר בְּעָשִׁיר וְזֶה דִּיבֵּר בְּעָנִי כְּר״ת דְּא״א שֶׁאֵר בּוֹשְׁתּוֹ שֶׁל עָנִי סֶלַע שֶׁלּא יַעֲלֶה בּוֹשְׁתּוֹ שֶׁל עָשִׁיר אוֹ פְּחוֹת אוֹ יוֹתֵר מִמֶּנָּה:

וְשֶׁל דְּבְרֵיהֶם כֶּסֶף מְדִינָה. נִרְאֶה לְר״י דְּדֶרֶב יְהוּדָה לֹא אֲיֵירֵי אֶלָּא בְּסֶלָעִים דּוּמְיָא דְּכֶסֶף הָאָמוּר בְּתוֹרָה דְּמִמְּרַשׁ פ״ק דְּקִדּוּשִׁין (דף יא.) כֶּסֶף קָצוּב וְלֹא מְצִינוּ כֶּסֶף קָצוּב בְּתוֹרָה אֶלָּא סְלָעִים כְּדְמִמְּרַשׁ הָתָם ה׳ סְלָעִים לְפִדְיוֹן הַבֵּן נ׳ שֶׁל אוֹנֹס ק׳ שֶׁל מוֹצִיא ש״ר וְל׳ שֶׁל עֶבֶד וּדּוּמְיָא דְּהַנֵּי הֲוֵי שֶׁל דִּבְרֵיהֶם אֲבָל שְׁאָר מִטְבְּעוֹת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם הֲוֵי כֶּסֶף צוֹרִי דְּהָא מָנֶה שֶׁל ר״י הַגְּלִילִי הֲוֵי צוֹרִי כִּדְמוּכַח בְּהַחוֹבֵל (לקמן דף צ:) וּכְתוּבָּה נְמִי הֲוֵי מָאתַיִם זוּז שֶׁל צוֹרִי לְמ״ד בְּתוּבַת אִשָּׁה דְּרַבָּנָן כְּמוֹ לְמ״ד דְּאוֹרַיְיתָא דְּנִפְקָא לָן מִכְּמוּהָר הַבְּתוּלוֹת דְּלֹא פְּלִיגֵי רשב״ג וְרַבָּנָן בְּפֶרֶק בְּתְרָא דִּכְתוּבוֹת (ד׳ קי:) אֶלָּא אִם נוֹתֵן לָהּ מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹ מִמְּעוֹת קַפּוֹטְקִיָּא אֲבָל לְכ״ע נוֹתֵן לָהּ שָׁוֶה מָאתַיִם זוּז מִמְּעוֹת צוֹרִי וְאַפִּילּוּ בְּכְתוּבַת אַלְמָנָה שֶׁהִיא דְּרַבָּנָן לְכ״ע הֲוֵי מָנֶה צוֹרִי דִּבְפ״ק דִּכְתוּבוֹת (דף יב.) מִשְּׁמַע קְצָת דְּשֵׁל בְּתוּלָה כִּפְלַיִם מִשֶּׁל אַלְמָנָה גַּבֵּי אֶחָד אַלְמָנַת כֹּהֵן וְאֶחָד אַלְמָנַת יִשְׂרָאֵל:

יד עֲנִיִּים אֲנַן. וְא״ת בְּלֹא יַד עֲנִיִּים נְמִי מַחֲיֵיב צְדָקָה בְּאֲמִירָה כְּדִדְרַשִׁינָן בְּפ״ק דְּר״ה (דף ו.) בְּפִיךָ זוּ צְדָקָה וְי״ל דְּכַמּוֹ שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלּא בָּא לְעוֹלָם ה״נ אֵין אָדָם נוֹתֵן צְדָקָה דָּבָר שֶׁלּא בָּא לְעוֹלָם וּכְשֶׁאָמַר נִיתְּבִיהּ לַעֲנִיִּים הֲוֵי זֶה הַחוֹב כְּמוֹ שֶׁלּא בָּא לְעוֹלָם וְכֵן אִם הָיָה אוֹמֵר נִיתְּבִיהּ לְהֶקְדֵּשׁ לא הָיָה הֶקְדֵּשׁ קוֹנֶה וּנְהִי שֶׁאִם הָיָה אוֹמֵר חוֹב זֶה לְכִשֶׁיָּבֹא לְיָדִי אֶתְּנֶנּוּ לְהֶקְדֵּשׁ אוֹ לִצְדָקָה דּוֹמֶה שֶׁמִּתְחַיֵּב מִשֵּׁעַם נֶדֶר אֲבָל זֶה לא אָמַר כֵּן אֶלָּא אָמַר תְּנֶנּוּ לַעֲנִיִּים וְלא נָדַר וְר״ח פִּירֵשׁ שֶׁזֶּה לא הָיָה רוֹצֶה לְחַזֵּר בּוֹ מִן הַצְּדָקָה אֶלָּא הָיָה רוֹצֶה לְלוֹתוֹ לְפִי שָׁעָה וּלְהַחֲזִיר אַחַר לַעֲנִיִּים תְּחִתָּיו וְא״ל רַב יוֹסֵף דְּיִד עֲנִיִּים אֲנַן וְזָכִינָן בּוֹ בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן וְאָמְרִינָן בְּפ״ק דְּעֵרֻבִין (ד׳ ו.) הָאוֹמֵר סֶלַע זוּ לִצְדָקָה עַד שֶׁלּא בָּא לִיד גַּבַּאי מוּתָּר לְשַׁנּוֹתוֹ מִשֶּׁבָּא לִיד גַּבַּאי אָסוּר לְשַׁנּוֹתוֹ:

אין

רש״י

1 יַחֲזִיר לְשֶׁלְּפָנָיו לְכוּלָּם מִבְּעֵי לֵיהּ אָמַר רָבָא לְעוֹלָם כְּר׳
2 יִשְׁמָעֵאל דְּאָמַר בַּעֲלֵי חוֹבוֹת נִינְהוּ וּדְקַשְׁיָא לָךְ אַחֲרוֹן
3 אַחֲרוֹן נִשְׁכָּר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן נִשְׁכָּר מִבְּעֵי לֵיהּ הב״ע
4 כְּגוֹן שֶׁתָּפְסוֹ נִיזָּק לִגְבוֹת הֵימֶנּוּ וְנַעֲשָׂה עָלָיו כְּשׁוֹמֵר
5 שָׂכָר לִנְזָקָן אִי הָכִי יֵשׁ בּוֹ מוֹתָר יַחֲזִיר לְשֶׁלְּפָנָיו יַחֲזִיר
6 לַבַּעֲלִים מִבְּעֵי לֵיהּ אָמַר רָבִינָא הָכִי קָתָנֵי אִם יֵשׁ בּוֹ
7 מוֹתָר בִּנְזָקָיו יַחֲזִיר לְשֶׁלְּפָנָיו וְכֵן כִּי אָתָא רָבִין אָמַר ר׳
8 יוֹחָנָן מִשּׁוּם פְּשִׁיעַת שׁוֹמְרִין נָגְעוּ בָּהּ בְּמַאי אוֹקִימְתָּא
9 כְּר׳ יִשְׁמָעֵאל אִי הָכִי אֵימָא סֵיפָא ר׳ שִׁמְעוֹן אוֹמֵר
10 שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם וְאֵין הַנִּבֵּלָה
11 יָפָה כְּלוּם זֶה נוֹטֵל מָנֶה וְזֶה נוֹטֵל מָנֶה חָזַר וְנָגַח
12 שׁוֹר אַחֵר שָׁוֶה מָאתַיִם הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מָנֶה וְשֶׁלְּפָנָיו זֶה
13 נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז וְזֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז חָזַר וְנָגַח שׁוֹר
14 שָׁוֶה מָאתַיִם הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מָנֶה וְשֶׁלְּפָנָיו נוֹטֵל חֲמִשִּׁים
15 זוּז וּשְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים הֵינָּה זָהָב אֲתָאן לְר׳ עֲקִיבָא
16 דְּאָמַר תּוֹרָא דְּשׁוּתְּפֵי הוּא רֵישָׁא ר׳ יִשְׁמָעֵאל וְסֵיפָא
17 ר׳ עֲקִיבָא אַמְרֵי אֵין דְּהָא אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב
18 יְהוּדָה שִׁינְנָא שְׁבוֹק מַתְנִיתִין וְתָא בַּתְרָאי רֵישָׁא ר׳
19 יִשְׁמָעֵאל וְסֵיפָא ר׳ עֲקִיבָא (אִתְּמַר נַמִּי אָמַר ר׳ יוֹחָנָן
20 הִקְדִּישׁוֹ נִיזָּק אֵיפָא בֵּינַיְיהוּ) תְּנַן הָתָם הַתּוֹקֵעַ לַחֲבֵירוֹ
21 נוֹתֵן לוֹ סֶלַע ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם ר״י הַגְּלִילִי מָנֶה
22 הַהוּא גַּבְרָא דְּתָקַע לְחַבְרֵיהּ שַׁלְחֵיהּ רַב טוֹבְיָה בַּר
23 מַתְּנָה לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף סֶלַע צוֹרִי תְּנַן אוֹ סֶלַע מְדִינָה
24 תְּנַן אָמַר לֵיהּ תְּנִיתוּהָ וּשְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים הֵינָּה זָהָב
25 וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ תָּנֵי תַּנָּא סֶלַע מְדִינָה נִפְלוֹג וְנִתְנֵי
26 עַד תְּרֵיסַר וְסֶלַע א״ל תַּנָּא כִּי רוֹכְלָא לִיתְנֵי וְלֵיזִיל
27 מַאי הֲוֵי עֲלָהּ פְּשִׁטוּהָ מֵהָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר
28 רַב כָּל כֶּסֶף הָאָמוּר בַּתּוֹרָה כֶּסֶף צוֹרִי וְשֶׁל דִּבְרֵיהֶם
29 כֶּסֶף מְדִינָה אָמַר לֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא הוֹאִיל וּפְלֵגָא דְּזוּזָא
30 הוּא לֹא בְּעֵינָא נִתְּבִיהּ לַעֲנִיִּים הָדַר אָמַר לֵיהּ נַתְּבִיהּ
31 נִיהֲלִי אֵיזִיל וְאֵבְרֵי בֵּיהּ נַפְשָׁאי א״ל רַב יוֹסֵף כְּבָר
32 זָכוּ בֵּיהּ עֲנִיִּים וְאַף עַל גַּב דְּלֵיפָא עֲנִיִּים הָכָא אֲנַן
33 יַד עֲנִיִּים אֲנַן דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל יְתוֹמִים

אינן

1 יַחֲזִיר לְשֶׁלְּפָנָיו. כָּל חֲצִי זוּזוֹ וְשֶׁלְּפָנֵי פָּנָיו יַפְסִידוּ: יַחֲזִיר לְבוּלָּן. אִישׁ לְפִי מַה שֶּׁהָיָה לוֹ בּוֹ
2 מִבְּעֵי לֵיהּ: שֶׁתָּפְסוֹ נִיזָּק כּוּ׳. וְכֵן שְׁנֵי וְכֵן שְׁלִישִׁי הַלְּכָך אֵין שְׁמִירָתוֹ אֶלָּא עָלָיו: יַחֲזִיר
3 לַבַּעֲלִים מִבְּעֵי לֵיהּ. דְּאֵין עַל הַבַּעֲלִים לְהַפְסִיד מְנָה שֶׁהָיָה לָהֶן בּוֹ מִשֹּׁעַת נִזְקָן הָרִאשׁוֹן
4 שֶׁהֲרֵי לֹא הָיְתָה שְׁמִירָתוֹ עֲלֵיהֶן אֶלָּא עַל הַנִּיזָּק וּכְשֶׁהֵזִיק לְשֵׁנִי אִיבֵּד רִאשׁוֹן מָנֶה שֶׁלּוֹ
5 וְתָפְסוֹ שֵׁנִי וְנַעֲשָׂה עָלָיו שׁוֹמֵר וְכֵן כּוּלָּן נַעֲשׂוּ
6 שׁוֹמְרֵי שָׂכָר לְשָׁמוֹר חֵלֶק הַבַּעֲלִים בְּהַהִיא הֲנָאָה
7 דְּמִתְּחִלָּה נִזְקֵיהוּ מֵהַשּׁוֹר דְּלֹא אַעֲרִיקוּ לֵיהּ
8 בְּעָלִים לְאַגְמָא: אם יֵשׁ בּוֹ מוֹתָר בִּנְזָקָיו. כְּגוֹן
9 שֶׁהָיָה נִזְקוֹ שֶׁל רְבִיעִי מְרוּבֶּה מִשֶּׁל חֲמִישִׁי כְּגוֹן
10 שׁוֹר שֶׁל רְבִיעִי שָׁוֶה מָנֶה יֵשׁ לוֹ בְּמַזִּיק חֲצִי מָנֶה
11 וְשֶׁל חֲמִישִׁי שָׁוֶה נ׳ וְאֵין לוֹ עַל זֶה אֶלָּא דִּינָר וְזֶהוּ
12 יַחֲזִיר דִּינָר זָהָב לְשֶׁלְּפָנָיו וְכֵן כּוּלָּם אִם נִזְקוֹ שֶׁל
13 רִאשׁוֹן יוֹתֵר עַל שֶׁל אַחֲרוֹן: כְּשׁוּם פְּשִׁיעַת
14 שׁוֹמְרִי׳ נָגְעוּ בָּהּ. לְחַיֵּב אֶת הַנִּזָּקִין הָרִאשׁוֹנִים וְר׳
15 יִשְׁמָעֵאל הִיא: שְׁבוֹק מַתְנִי׳. וְלֹא תִּטְרַח לְאוֹקְמֵי
16 פְּלוּגְתָּא דְּר״מ וְר״ש אֲלִיבָּא דְּחַד וְאִי קַשְׁיָא
17 נוֹקְמָא לְדַר״מ נַמִּי כְּר׳ עֲקִיבָא וּכְשֶׁתָּפְסוֹ נִיזָּק
18 וְכַדְּשַׁנִּינָן דְּמַאי טַעְמָא מַפְקִינָן לָהּ מִר׳ עֲקִיבָא
19 מִשּׁוּם דְּקָתָנֵי יַחֲזִיר לְשֶׁלְּפָנָיו וְהָא אוֹקְמִינָן אם יֵשׁ
20 בּוֹ מוֹתָר בִּנְזָקָיו לא אַפְשַׁר לְאוֹקְמָא כְּר׳ עֲקִיבָא
21 דְּאִי אֲמֵרַת ר׳ יִשְׁמָעֵאל הִיא אַצְטְרִיךְ
22 לְאַשְׁמוּעִינָן דְּאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִשְׁכָּר דִּקְמִ״ל הוֹאִיל
23 וְתָפְסוֹ נִיזָּק נַעֲשָׂה עָלָיו שׁוֹמֵר [שָׂכָר] וְקָם לֵיהּ
24 בְּרֵשׁוּתֵיהּ וְאע״ג דְּלֹא נִישּׁוּם הַשּׁוֹר בְּב״ד כְּדִקָּא
25 בְּעִינָן לְר׳ יִשְׁמָעֵאל אֶלָּא לְר״ע ל״ל לְמִיתְנֵי כְּלָל
26 בְּלֹא תִּפִּיסָה נְמִי הֲוֵי אַחֲרוֹן נִשְׁכָּר: הִקְדִּישׁוֹ נִיזָּק
27 כו׳. ל״ג (מאי בֵּינַיְיהוּ: הַתּוֹקֵעַ. הַמַּכֶּהוּ בְּנֶגֶד
28 אָזְנוֹ לְשׁוֹן מוֹרֶה ל״א תְּקִיעָה מִמֹּשׁ: נוֹתֵן לוֹ סֶלַע.
29 דְּמֵי בּוֹשְׁתּוֹ לְבַד צַעַר וְנֶזֶק וְרִפּוּי אם יֶשְׁנָם שָׁם:
30 הַהוּא דְּתָקַע לֵיהּ. וְהָיָה זֶה תְּפוּס מִשֶּׁלּוֹ דְּאִי לָאו
31 הָכִי לא מַגְבִּינָן לֵיהּ בְּבָבֶל: סֶלַע צוֹרִי. ד׳ זוּזִים:
32 סֶלַע מְדִינָה. שְׁמִינִית שֶׁבְּסֶלַע צוֹרִי וְהוּא חֲצִי
33 דִּינָר וְכָל מְקוֹם שֶׁשָּׁנִינוּ שׁוּם כֶּסֶף מְדִינָה בֵּין סֶלַע
34 בֵּין שֶׁקֶל הֲוֵי שְׁמִינִית לְצוֹרִי: לְפָלוֹג. אַבַּתִּי וְלִיתְנֵי
35 בְּמַתְנִי׳ חָזַר וְנָגַח לְשׁוֹר אַחֵר שָׁוֶה מָאתַיִם
36 הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מָנֶה וְשֶׁלְּפָנָיו חֲמִשִּׁים זוּז וּלְשֶׁלְּפָנָיו
37 דִּינָר זָהָב וּשְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים הַבַּעֲלִים וְנִיזָּק רִאשׁוֹן
38 י״ב דִּינָר וְסֶלַע מְדִינָה שֶׁהוּא חֲצִי דִּינָר אֶלָּא ש״מ
39 לא תְּנֵי תַּנָּא סֶלַע מְדִינָה וּלְהָכִי לא פָּלֵיג תּוּ דְּלֹא
40 בָּעֵי לְמִיתְנֵי חֲצִי דִּינָר דְּבְחֵצָאין לא אַיְירֵי: וְשֶׁל
41 דִּבְרֵיהֶם. כְּגוֹן הָאִי דְּשִׁיעוּרָא דְּרַבָּנָן הוּא: כֶּסֶף
42 צוֹרִי. הַסֶּלַע ד׳ דִּינָר וְהַדִּינָר מִשְׁקָלוֹ זָהָב וְכֵן
43 קוֹרֵין בְּקוּשְׁטַנְטִינִ״א לְזָהָב דִּינָר וְהוּא שְׁנַיִם
44 וּמְחֻצָּה לְמִשְׁקַל הַבַּרְזֶל: הוֹאִיל וּפְלֵגָא דְּזוּזָא הוּא
45 . דְּמִיחַיֵּב לִי וְתוּ לא כְּסִיפָא לִי מִילְּתָא
46 לְמִישְׁקְלֵיהּ נַתְּבִיהּ לַעֲנִיִּים: אֲנַן יַד עֲנִיִּים אֲנַן. רַב
47 יוֹסֵף הֲוָה גַּבָּאי בְּשֵׁלְהֵי הַחוֹבֵל (לקמן ד׳ צג.):

אין

אגרות קודש

ב״ה, י״ד תמוז, תשי״ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

... כיון שכותב במכתבו שזהו ענין דשני אחים ושתי אחיות, הנה מאן דלא קפיד לא קפדינן עמי', והי' מהראוי אם באפשרי הוא שידורו לאחרי חתונתם בעיירות שונות...

יַחֲזִיר לַשֶּׁלְּפָנָיו אינו נכון, שהרי אף הניזקים הראשונים חייבים לשלם על נגיחת השור כפי חלקם, ואם כן יחזיר **לְכוּלָּם מִבְּעֵי לֵיהּ** – היה צריך להיות הדין שמותר הדמים יתחלקו בין כל הניזקים והבעלים, כל אחד כפי חלקו בשור.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, לְעוֹלָם** דברי רבי מאיר **כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** הם **דְּאָמַר בַּעֲלֵי חוֹבוֹת נִינְהוּ, וּדְקַשְׁיָא לָךְ** שאם כן מה שאמר **אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִשְׁבָּר** אינו נכון אלא **רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן נִשְׁבָּר מִבְּעֵי לֵיהּ**, יש לתרץ **שֶׁהָא בְּמַאי עָסְקִינָן, כְּגוֹן שֶׁתְּפָסוֹ נַיְזָק** לשור כדי **לִגְבּוֹת חֵימָנוּ** דמי נזקו, ובכך **נַעֲשָׂה עָלָיו כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר לִנְזָקִין** – להתחייב עליו בשמירתו ובנזקיו, וכשחזר השור ונגח חייב הניזק בלבד על הנגיחה, וכדין שומר שכר שאין הבעלים חייבים כלל על הנגיחה אלא השומר, ונמצא שאת כל מה שהיה מגיע לו מהשור צריך לשלם לניזק שלאחריו, ולכך האחרון הוא זה שזכה בתשלום הנזק.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שמדובר באופן שהניזקים תפסו את השור, אם כן מה ששנינו **יֵשׁ בּוֹ מוֹתָר יַחֲזִיר לְשֶׁלְּפָנָיו** אינו נכון, שהרי זה הפסיד את חלקו שצריך לשלם לניזק שלאחריו, **וַיַּחֲזִיר לַבְּעָלִים מִבְּעֵי לֵיהּ,** שהרי הם לא נתחייבו כלל על נזקי שאר השוורים, ומדוע יפסידו חלקם.

רבינא מיישב תירוצו של רבא: **אָמַר רָבִינָא, הָכִי קָתָנֵי** – בהכרח ביאור המשנה לדברי רבא כך הוא, **אִם יֵשׁ בּוֹ מוֹתָר כִּנְזָקָיו** – אם הנזק האחרון היה קטן מהנזק שלפניו, ולא הוצרך זה שלפניו לשלם את כל שווי דמי נזקו לניזק שלאחריו, **יַחֲזִיר לְשֶׁלְּפָנָיו** – יחזיר את אותו מותר לזה שלפניו, ומכל מקום אינו גובה את כל דמי חצי נזקו, שהרי מנכה ממנו את שווי דמי חצי הנזק שלאחריו, אלא שאת ההפרש בין שווי חצי נזקו לשווי חצי הנזק שלאחריו גובה לעצמו, וכל שאר דמי השור יחזרו לבעלים.

וְכֵן כִּי אָתָא רָבִין מארץ ישראל לבבל **אָמַר** בשם **רַבִּי יוֹחָנָן,** הטעם שהאחרון נשכר, **מִשּׁוּם פְּשִׁיעַת שׁוֹמְרִין נָגְעוּ בָהּ** – משום שפשע זה שלפניו בשמירת השור. ומבואר כתירוצו של רבא שאין חיובו משום שותפותו בשור אלא משום שתפס את השור וחייב על נזקיו כשומר שכר.

מקשה הגמרא: **בְּמַאי אוֹקִימְתָּא** – כדעת מי העמדת לדברי רבי מאיר, **כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אִי הָכִי אֵימָא סֵיפָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה כְּלוּם, זֶה נוֹטֵל מָנֶה וְזֶה נוֹטֵל מָנֶה, חָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שָׁוֶה מָאתַיִם הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מָנֶה, וְשֶׁלְּפָנָיו זֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז וְזֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז, חָזַר וְנָגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מָנֶה וְשֶׁלְּפָנָיו נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז וּשְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים דִּינָר זָהָב,** וברבי שמעון אוֹמֵר שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה כְּלוּם, זֶה נוֹטֵל מָנֶה וְזֶה נוֹטֵל מָנֶה, חָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שָׁוֶה מָאתַיִם הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מָנֶה וְשֶׁלְּפָנָיו נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז וְזֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז, חָזַר וְנָגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מָנֶה וְשֶׁלְּפָנָיו נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז וּשְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים דִּינָר זָהָב, ודברי רבי שמעון אלו **אֲתָאן לְרַבִּי עֲקִיבָא** – הולכים הם כדברי רבי עקיבא **דְּאָמַר תּוֹרָא דְּשׁוּתָפֵי הוּא** – שלדעתו מיד לאחר הנגיחה זוכה הניזק בחלק מגוף השור וחייב על שמירתו ולכך משלם על הנגיחה שלאחריה כפי חלקו. ואם כן יקשה, **רֵישָׁא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְסֵיפָא רַבִּי עֲקִיבָא.**

אָמְרֵי – תירצו בני הישיבה, **אֵין** – אכן כך יעמידו רבא ורבינא את המשנה, ואין זה דוחק **דְּהָא אָמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה** על קושיא כעין זה, **שִׁינְנָא שְׁבוֹק מַתְנִיתִין וְתָא בַּתְרַאי** – עזוב את המשנה ואל תטרח בה ליישבה כתנא אחד, אלא הֵלַך אחרי ותבאר המשנה כשני תנאים, ואף כאן יש לבאר **רֵישָׁא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְסֵיפָא רַבִּי עֲקִיבָא.**

(הגמרא מביאה סיוע לתירוץ זה: **אִתְּמַר נַמִּי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הִקְדִּישׁוֹ נַיְזָק אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – החילוק בין רבי מאיר לרבי שמעון במשנתינו הוא אף לגבי אם לאחר הנגיחה הקדיש הניזק את השור, שלדעת רבי מאיר אינו קדוש כיון שסובר כרבי ישמעאל שאין זוכה הניזק בגוף השור ואין בידו להקדישו, ולדעת רבי שמעון יכול להקדישו כיון שסובר כרבי עקיבא שזוכה הניזק מיד לאחר הנגיחה בגוף השור).

תְּנַן הָתָם (לקמן צ.), **הַתּוֹקֵעַ לַחֲבֵירוֹ** באוזנו, **נוֹתֵן לוֹ סֶלַע** לדמי בושתו, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי,** נותן לו **מָנֶה** – מאה זוז.

מספרת הגמרא: **הַהוּא גַּבְרָא דְּתָקַע לְחַבְרֵיהּ,** ובאו לדון לפני רב טוביה בר מתנה, וחייבו לשלם סלע כדעת תנא קמא, אך **שַׁלְחֵיהּ רַב טוֹבִיָּה בַּר מַתְּנָה לְקַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף** לשאלו, **סֶלַע צוֹרִי תְּנַן** – האם סלע האמור כאן הוא סלע צורי שהוא ארבעה זוזים, **אוֹ סֶלַע מְדִינָה תְּנַן** – או שאינו אלא סלע מדינה שהוא חצי זוז בלבד.

אָמַר לֵיהּ רב יוסף, **תְּנִיתוּהָ** – שנינו במשנתינו לפשוט שאילה זו, שאמר רבי שמעון 'האחרון נוטל מנה ושלפניו חמישים זוז **וּשְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים דִּינָר זָהָב', וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ תָּנֵי תַּנָּא סֶלַע מְדִינָה** – ואם תאמר שסלע האמור שם היינו סלע מדינה, ונמצא שדרך התנא לכתוב במשנה סלע מדינה, אם כן יקשה **נִפְלוּג וְנִתְנֵי עַד תְּרֵיסָר וְסֶלַע** – היה רבי שמעון יכול להמשיך ולכתוב חלוקה נוספת בדמי השור, שאם השור נגח פעם נוספת שור ששוה מאתים זוז, יקבל האחרון מאה זוז, וזה שלפניו חמשים, וזה שלפניו עשרים וחמשה זוזים, והניזק הראשון והבעלים יקבלו כל אחד שנים עשר זוז ועוד סלע מדינה שהוא חצי זוז. ובהכרח שאין המשנה מדברת בסלע מדינה, ולכך אינה כותבת אופן זה לפי שהיתה צריכה לומר ששנים הראשונים יקבלו שנים עשר זוזים וחצי, ואין דרך המשנה לשנות חצאי זוזים. ואף מה שנאמר בתוקע לחבירו שמשלם סלע, היינו סלע צורי ולא סלע מדינה.

אָמַר לֵיהּ אותו אדם לרב יוסף, **תַּנָּא כִּי רוּכְלָא לִיתְנֵי וְלֵיזִיל** – האם התנא הוא כמו רוכל המחזר בעיירות ומכריז ומפרט את כל סחורתו, מחטין כוסות וקערות. כלומר, מה שהתנא לא מחלק באופן נוסף, אינו משום שאין דרכו לשנות סלע מדינה, אלא משום שאין דרכו של התנא להאריך ולשנות את כל המקרים.

מבררת הגמרא: **מַאי הָוֵי עָלֵיהּ** – מה הוכרע בספק זה אם הסלע הוא צורי או מדינה. **פַּשְׁטוּהָ** – הכריעו לספק זה **מֵהָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל כֶּסֶף הָאָמוּר בַּתּוֹרָה** – שמוזכר חיובו בתורה, הוא **כֶּסֶף צוֹרִי, וְכֹסֶף שֶׁל דִּבְרֵיהֶם** – שחכמים הם שחידשו את חיובו, הוא **כֶּסֶף מְדִינָה.** ואף התוקע לחבירו שחכמים הם ששיערו וקבעו דמי בושתו, סלע מדינה הוא דהיינו חצי זוז.

אָמַר לֵיהּ הַהוּא גַּבְרָא לרב יוסף, **הוֹאִיל וּפַלְגָּא דְּזוּזָא הוּא** – כיון שאינו חייב לי אלא חצי זוז, **לֹא בְּעִינָא** – איני רוצה אותו שבוש אני ליטול סכום מועט כזה, **נַתְּבֵיהּ לְעָנִיִּים** – יתן סכום זה לעניים. **הָדַר אָמַר לֵיהּ** – לאחר מכן חזר בו ואמר, **נַתְּבֵיהּ נִיהֵלִי** – יתן סכום זה לי, **אֵיזִיל וַאֲבָרֵי בֵּיהּ נַפְשָׁאי** – שאלך ואבריא בו את נפשי. **אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף, כְּבָר זָכוּ בֵּיהּ עָנִיִּים** בקנין 'מעמד שלשתן' ואינך יכול לחזור בך, **וְאַף עַל גַּב דְּלֵיכָּא עָנִיִּים הָכָא** – ואף שאין כאן עניים במעמד זה שזכו ממך החצי זוז, מכל מקום **אָנָן** – אנו גבאי הצדקה **יַד עָנִיִּים אֲנַן,** וזכיתי עבורם. וכמו **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, יְתוֹמִים** קטנים

אגרות קודש

ב"ה, ט' תמוז, תשי"ב

אצטער על שאינו מזכיר במכתבו דבר ע"ד שידוכים, וידוע לו דעתי בזה מכבר שאמרו רז"ל שדרכו של איש לחזור, והמשל הוא ממי שאבדה לו אבדה, ורואים במוחש אשר בעל האבדה אינו מחכה במקומו ובביתו עד שיבוא פב"פ ויאמר לו, מצאתי חפץ, ואולי שלך הוא, אלא הוא יוצא ממקומו, וגם אפי' כמרז"ל חתן חות דרגא ומחפש אבדתו. והשי"ת יצליחו.

אֵינָן צְרִיכִין לעשות פְּרוֹזְבּוּל על חובותיהם שלא תשמטם שביעית. וְכֵן תָּנֵי רָמִי בַּר חָמָא, הֵיתוֹמִים אֵינָן צְרִיכִין פְּרוֹזְבּוּל, לפי שרַבָּן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינוֹ אֲבִיהֶן שֶׁל יְתוֹמִין הָיוּ – שכיון שמוטל על הבית דין להפך בזכותם, הרי זה כמו שכבר נמסרו שטרותיהם ביד בית דין. ומבואר שגבאי הצדקה כידם של העניים הם וזוכים עבורם.

מעשה נוסף באדם שתקע לחבירו: חָנָן בִּישָׁא – רע, כך כינויו, תָּקַע לֵיהּ לֶהֱהוּא גַּבְרָא, אָתָא לדין לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, אָמַר לֵיהּ רב הונא לחנן, זִיל הַב לֵיהּ פַּלְגָא דְּזוּזָא – לך שלם לו חצי זוז, הֲוָה לֵיהּ זוּזָא מָכָא – היה לו זוז שנמחקה צורתו, בָּעֵי לְמֵיתְבָהּ לֵיהּ מִינֵיהּ פַּלְגָא דְּזוּזָא – ורצה לתת לו ממנו חצי זוז, אלא שכיון שנפחתה צורתו לא הֲוָה מִשְׁתַּקִּיל לֵיהּ –לא היה יוצא בהוצאה, ולא רצה הניזק לקבל מזוז זה את החצי זוז. תָּקַע לֵיהּ אַחֲרִינָא – תקע לו שוב באזנו, ובכך נתחייב לו זוז שלם, וְיַהֲבֵיהּ נְהַלֵּיהּ – ונתן לו את כל הזוז הגרוע:

משנה

שׁוֹר שֶׁהוּא מוּעָד לְמִינוֹ – שנגח שלש פעמים שוורים בני מינו, וְאֵינוֹ מוּעָד לְשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ – אך אינו מועד למינים אחרים, וכגון שראה בעל חי ממין אחר ולא נגחו, וכן אם היה השור מוּעָד לְאָדָם, וְאֵינוֹ מוּעָד לִבְהֵמָה, וכגון שראה בהמות ולא נגחן, וכן אם היה מוּעָד לְקְטַנִּים – לעגלים קטנים, וְאֵינוֹ מוּעָד לִגְדוֹלִים – לשוורים גדולים, בכל אופנים אלו הדין הוא, אֶת – על אותו המין שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ, מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם כדין שור מועד, וְאֶת שֶׁאֵינוֹ מוּעָד לוֹ מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק, וכדין שור תם.

אָמְרוּ – שאלו התלמידים לְפָנֵי רַבִּי יְהוּדָה, הֲרֵי שהיה זֶה השור מוּעָד לְשַׁבָּתוֹת – שנגח שלש פעמים בשבת, וְאֵינוֹ מוּעָד לְחוֹל, ונגח בשבת הרביעית, האם משלם נזק שלם כדין שור מועד או לא. אָמַר לָהֶם לְשַׁבָּתוֹת מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם כדין מועד, וּלְיָמוֹת הַחוֹל מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק כדין תם. וּמֵאֵימָתַי הוּא חוזר להיות תָּם אף לשבתות, מִשֶּׁיַּזְהִיר בּוֹ שָׁלֹשׁ יָמֵי שַׁבָּתוֹת שיראה בהם שוורים ולא יגח:

גמרא

אִיתְּמַר, רַב זְבִיד אָמַר 'וְאֵינוֹ מוּעָד' תְּנַן בתוספת וא"ו, רַב פַּפָּא אָמַר 'אֵינוֹ מוּעָד' תְּנַן, בלא וא"ו. וביאור מחלוקתם, רַב זְבִיד אָמַר 'וְאֵינוֹ מוּעָד' תְּנַן, שתיבות אלו הן המשך המעשה, שהיה מועד למינו ואינו מועד לאינו מינו, והיינו שהיה ידוע שאינו מועד למין אחר, וכגון שראה מין אחר ולא נגח, ובזה נאמר דין המשנה שאינו מועד לשאינו מינו ואם יגח במקרה למין אחר ישלם חצי נזק, הָא סְתָמָא – אך כל עוד שאין הוכחה שאינו מועד למין אחר, וכגון שלא ראה כלל מין אחר עד שנגח שלשה שוורים, ולאחר מכן ראה לראשונה מין אחר ונגחו, הָוֵי מוּעָד לכל מין שיגח, ואף שלא נגח כל השלש פעמים אלא לשוורים. ואילו רַב פַּפָּא אָמַר 'אֵינוֹ מוּעָד' תְּנַן, שאין תיבות אלו המשך המעשה אלא סיום הדין, כלומר, שאם היה השור מועד למינו, הדין הוא שאינו מועד לאינו מינו, דִּסְתָמָא לֹא הָוֵי מוּעָד – שאף בסתמא שאין כל הוכחה שאינו מועד למין אחר, אינו מועד אלא למינו שנגחו שלש פעמים.

וכל אחד מהם מדייק מהמשנה בגירסתו: רַב זְבִיד דָּיֵיק מִסֵּיפָא, ואילו רַב פַּפָּא דָּיֵיק מֵרֵישָׁא. רַב זְבִיד דָּיֵיק מִסֵּיפָא, דְּקָתָנֵי, מוּעָד לְקְטַנִּים וְאֵינוֹ מוּעָד לִגְדוֹלִים, וּאֵי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא ש'וְאֵינוֹ מוּעָד' קָתָנֵי, וכוונת המשנה שידוע היה שאין השור מועד לגדולים, וכגון שעברו לפניו ולא נגחם, הָא סְתָמֵיהּ – אך בסתמא שאין כל הוכחה שאינו מועד לגדולים, וכגון שלא ראה כלל שוורים גדולים, הָוֵי מוּעָד אם יגח לאחר זמן שור גדול, מובן מדוע הוצרכה המשנה לכתוב דין זה, שהָא קָא מַשְׁמַע לָן דַּאֲפִילּוּ מִקְּטַנִּים לִגְדוֹלִים נַמִּי מִסְּתָמָא הָוֵי מוּעָד – שאף שלא נעשה מועד אלא לקטנים, והיה מקום לומר שלא יהיה מועד לגדולים משום שירא מהם, מכל מקום כל עוד שאין הוכחה הרי הוא מועד אף לגדולים. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ ש'אֵינוֹ מוּעָד' קָתָנֵי, וכוונת המשנה לומר שבסְתָמָא שלא ראה כלל שוורים גדולים, לֹא הָוֵי מוּעָד לגדולים, מה החידוש בזה, הַשְׁתָּא יֵשׁ לוֹמַר מִקְּטַנִּים לִקְטַנִּים דְּעָלְמָא סְתָמָא לֹא הָוֵי מוּעָד – והלא בדין המשנה ברישא מבואר שממין למין אחר אינו נעשה בסתמא מועד אף שהיו שניהם קטנים, מִקְּטַנִּים לִגְדוֹלִים צְרִיכָא לְמֵימַר דְּלֹא הָוֵי מוּעָד, ומה החידוש בסיפא. ובהכרח שגירסת המשנה 'ואינו מועד', וחידוש המשנה בסיפא הוא שבסתמא נעשה מועד לגדולים.

וְרַב פַּפָּא אָמַר לָךְ, אִצְטְרִיכָךְ – המשנה הוצרכה להשמיע בסיפא שבסתמא אינו מועד לגדולים, ואף ששנינו ברישא שאינו נעשה מועד ממין למין אחר, שסַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, הוֹאִיל וּפְרַץ בֵּיהּ בַּהֲהוּא מִינָא, פָּרַץ בֵּיהּ – שכיון שפרוץ הוא במין השוורים, שנעשה מועד על הקטנים שבהם, יש לומר שנפרץ לגמרי באותו המין, וּלֹא שְׁנָא גְּדוֹלִים דִּידֵיהּ וּלֹא שְׁנָא קְטַנִּים דִּידֵיהּ, בכולם נעשה מועד, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלֹא הָוֵי מוּעָד לגדולים.

ואילו רַב פַּפָּא דָּיֵיק לגירסתו מֵרֵישָׁא, דְּקָתָנֵי, מוּעָד לְאָדָם אֵינוֹ מוּעָד לִבְהֵמָה, וּאֵי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא ש'אֵינוֹ מוּעָד' תְּנַן, וכוונת המשנה שבסְתָמָא לֹא הָוֵי מוּעָד לבהמה, מובן מדוע הוצרכה המשנה לכתוב דין זה, שהָא קָא מַשְׁמַע לָן דַּאֲפִילּוּ מִאָדָם לִבְהֵמָה נַמִּי סְתָמָא לֹא הָוֵי מוּעָד – שאף שנעשה מועד לאדם שקשה לנוגחו משום שיש לו מזל, מכל מקום לא נעשה מועד לבהמה אף שקל יותר לנגחה, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ ש'וְאֵינוֹ מוּעָד' קָתָנֵי, והיינו שידוע שאינו מועד לבהמה, הָא סְתָמָא כל עוד שאין הוכחה שאינו מועד לבהמה, הָוֵי מוּעָד אף לבהמות, מה החידוש בזה, הַשְׁתָּא יֵשׁ לוֹמַר מִבְּהֵמָה לִבְהֵמָה סְתָמָא הָוֵי מוּעָד – והלא בדין המשנה בתחילה מבואר שאף מבהמה לבהמה ממין אחר נעשה מועד בסתמא, מֵאָדָם לִבְהֵמָה צְרִיכָא לְמֵימַר דְּהָוֵי מוּעָד, ומה חידשה המשנה בדין זה. ובהכרח שגירסת המשנה 'אינו מועד' וחידוש המשנה שאף מאדם לבהמה בסתמא אינו מועד.

וְרַב זְבִיד אָמַר לָךְ, רֵישָׁא אַחֲזָרָה קָאֵי – אכן הרישא אינה מדברת בתחילת העדאתו של השור, אלא בחזרת השור להיות תם, וְכֵגוֹן דַּהֲוָה בתחילה מוּעָד לְאָדָם וּמוּעָד לִבְהֵמָה, וַהֲדַר בֵּיהּ מִבְּהֵמָה – וחזר להיות תם לגבי בהמה, על ידי דְּקָאֵי גַּבֵּי בְּהֵמָה תְּלָתָא זִימְנֵי – שעמד אצל בהמה שלש פעמים וְלֹא נָגַח, וחידוש המשנה שעל הבהמה חזר להיות תם, שמַהוּ דְּתֵימָא, כֵּיוָן דְּלֹא הֲדַר בֵּיהּ – שלא חזר בו לגמרי ואף מֵאָדָם, חֲזָרָה דְּבְהֵמָה בלבד לַאו חֲזָרָה הִיא, וישאר מועד אף לגבי בהבהמה, קָא מַשְׁמַע לָן דַּחֲזָרָה דְּבְהֵמָה מִיהָא חֲזָרָה הִיא.

מֵיתִיבִי, סוּמְכוֹס אוֹמֵר, שור שהוא מוּעָד לְאָדָם, הרי הוא מוּעָד אף לִבְהֵמָה, מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמַה לְאָדָם שקשה לנוגחו הוא מוּעָד, לִבְהֵמָה לֹא כָּל שֶׁכֵּן. וממה שנאמר 'סומכוס אומר' מִכְּלָל דְּתַנָּא קַמָּא שהוא התנא של משנתינו, סובר שהמועד לאדם בסתמא אינו מועד לבהמה, ובהכרח 'אֵינוֹ מוּעָד' קָאָמַר וכגירסת רב פפא, שהרי אם נגרוס ' ואינו מועד לבהמה' כרב זביד, משמע שבסתמא השור מועד אף לבהמה, ובמה נחלקו סומכוס ורבנן.

אָמַר לֵיהּ רַב זְבִיד, גירסת המשנה היא 'ואינו מועד', אמנם הלא כבר נתבאר לעיל שלגירסא זו המשנה אינה מדברת בקטע זה בתחילת העדאתו אלא בחזרתו להיות תם, ואף סוּמְכוֹס אַחֲזָרָה קָאֵי, וְהָכִי קָאָמַר לֵיהּ לְתַנָּא קַמָּא, דְּקָאָמְרַתְּ – מה שאמרת שחֲזָרָה דְּבְהֵמָה אף שלא חזר מאדם חֲזָרָה הִיא, אין הדבר כן, אלא חֲזָרָה דְּבְהֵמָה לַאו חֲזָרָה הִיא מִקַּל וָחוֹמֶר מֵאָדָם, וּמַה מֵאָדָם לֹא קָא מַהֲדַר בֵּיהּ – לא חזר בו, מִבְּהֵמָה לֹא כָּל שֶׁכֵּן.

אָמַר רַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע ראיה לגירסת רב זביד, ששנינו בסוף המשנה, אָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי יְהוּדָה, הֲרֵי זֶה מוּעָד לְשַׁבָּתוֹת וְאֵינוֹ מוּעָד לְיָמוֹת הַחוֹל, אָמַר לָהֶם לְשַׁבָּתוֹת מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם לְיָמוֹת הַחוֹל מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק. וּאִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא ש'וְאֵינוֹ מוּעָד' קָתָנֵי, דבריהם מתבארים בפשטות, שֶׁשַּׁיְּוִילֵי הוּא דְּקָא מְשַׁיְּוִילֵי [לֵיהּ] – שהתלמידים שאלו לרבי יהודה מה הדין באופן זה שהיה מועד לשבתות ולא לימי החול, וְהוּא נַמִּי קָמְהַדַּר לְהוּ – ואף רבי יהודה ענה להם, שמועד לשבתות. אֶלָּא

המשך בעמוד נג

אין צריכין פרוזבול. דבלאו הכי לא משמט שביעית לחוב שלקחן דאגן ידיהו דיתמי אגן וקמי עלן להפוכי בזכותיהו הלכך שטרות שלקחן במסורים לב"ד דמי ותנן המוסר שטרותיו לב"ד אין משמיטין וזהו גופו של פרוזבול מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינין במסכת גטין (דף לו.) להכי נקט ר"ג דנשיא הוה ובית דינו ב"ד חשוב: **זוזא מבא.** פחותה צורתו: **ולא** הוה משתקיל ליה. לא היה יכול להוציאו: **מתני'** לקטנים. לעגלים: **הרי הוא** מועד לשבתות. לפי שהוא בטל ממלאכה וזחה דעתו עליו: **ואינו** מועד לימות החול. מה משפטו של זה תלמידיו היו שואלין אותו: **ג' ימי שבתות.** לאחר שהועד לשבתות העבירו לפניו שורים בג' שבתות ולא נגח חזר לתמותו ואם חזר ונגח אין משלם אלא חצי נזק: **גמ'** ואינו מועד תנן. ואין מועד לשאינו מינו דידעינן ביה דלא נגח וכגון דעברינהו להו קמיה ולא נגח הלכך למי שאינו מועד לו אם נגחו אחר זמן משלם חצי נזק אבל מסתמא אם הועד לזה מועד אף לזה וכן אם הועד לקטנים מועד לגדולים: **השתא** יש לומר מקטנים לקטנים. כגון ממינו לשאינו מינו אשמעינן רישא אינו מועד מקטנים לגדולים מבעיא: **דאפילו מאדם.** דאית ליה מולא לא הוי סתמיה מועד לבהמה: **אלא** אי אמרת ואינו מועד. לשאינו מינו תנן: **אבל** סתמיה מועד. ממינו לשאינו מינו: **השתא** מבהמה לבהמה הוי מועד. ואפי' למין אחר: **מאדם** לבהמה מבעיא. והא ליכא למימר דהיא גופה אצטריך לאשמועינן דהיכא דחזינן דאינו מועד לבהמה אינו משלם על בהמה אלא חצי נזק דהא פשיטא לן דתם משלם חצי נזק: **רישא** אחזרה קאי. והיא גופה אצטריך דאבהמה לא משלם אלא חצי נזק ואע"ג דאייעד ליה הואיל והדר ביה חזר לתמותו ואע"ג דלא הדר ביה מאדם: **שיולי משייולי ליה.** היכא דחזינן דהועד לשבתות ובימי החול לא נגח מאי דיניה: **ותו איהו מאי** קא מחדר להו. הא אינהו נמי אינו מועד קאמר: **פרושי קא** מפרש לה. איידי דנקט לה משום דוקיא דידייה דידייקינן הא סתמא הוי מועד על כרחיך אסקיה למילתיה: **אלא** אי אמרת ואינו מועד תנן פסקה. למילתיה ואשמועינן דאינו מועד מאי תו דקתני למי שאינו מועד כו': **עד השתא כו'.** בתמיה: **ואם תמצא** לומר נמי איתא לדרב פפא. דסתמיה לא הוי מועד לשאינו מינו: נגח שור וחמור וגמל נעשה מועד לכל. ולא בעינן ג' נגיחות לכל חד וחד מאחר שנתקיימה הועדאתו ע"י ג' מינין: לסירוגין. אם יגח רצופין אינו משלם אלא חצי נזק על האחרון: ערוך. חמור הבר:

חמור

אין צריכין פרוזבול. דשטרות שלהם דמי כמסורין לב"ד כך פירש בקונטרס וא"ת מלוה על פה מאי איכא למימר דכותבין עליה פרוזבול (גיטין דף לו.) וי"ל דהוי כאילו החוב שלהם מסור לב"ד ואפי' אין ללוה קרקע מקנים לו חכמים קרקע בשביל תקנת היתומים שאין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע:

הרי הוא מועד לשבתות. מפרש בירושלמי לפי שראה אותם במלבושים נאים אחרים וחשובים בעיניו נכרים ואינו מכירם:

משייחזור בו ג' שבתות. אע"ג דכבר אשמועינן רבי יהודה בפ"ב (דף כג.) אצטריך דס"ד הואיל ולאו מועד אלא לשבתות לא בעי חזרה כ"כ ולפ"ה ניחא דמפרש מועד לשבתות לפי שאין עושה מלאכה דקמ"ל דאפי' שבת ממלאכה בימי החול ולא נגח לא הוי חזרה:

רב זביד אמר ואינו מועד תנן. הא סתמא הוי מועד לשאין מינו ואפילו מבהמה לאדם נמי שמעי' לה לקמן בפירקין (דף מא.) דסתמא הוי מועד גבי הא דפריך וכי מאחר דמתם קטלינן ליה מועד היכי משכחת לה ומפרש רב זביד בגון שהרג ג' בהמות והרגה מצי למיתני במתני' מועד לבהמה ואינו מועד לאדם לאשמועינן דסתמא הוי מועד ומיהו שמא חזר בו רב זביד מההיא דלקמן בדפריך עלה התם שאם לא תאמר כן קשיא ליה ההיא דריש מכילתין (דף ב):

שור ולא נגח. בתרא דנקט בדי שאם יגח לאלתר משלם נ"ש:

נעשה מועד לסירוגין לשורים. וא"ת לרב זביד אפי' לכל דבר הוי מועד וי"ל בגון שראה שאר בהמות ולא נגחן:

נעשה מועד לסירוגין לכל. ע"כ בשלא ראה בינתיים כלום דאי ראה לא הוי מועד (ולכל) לסירוגין וא"ת כיון שלא ראה אחרים לשורים לחודיה הוי מועד לכל לסירוגין לרב זביד י"ל דקסבר רב זביד דרבותא קמ"ל דס"ד בהנך מיני דחזא ולא נגח לא הוי מועד ולאו בסירוגין תליא מלתא א"נ בשעה שנגח ג' מינים הללו היו לפניו מינים הרבה ולא נגח אלא אלו דהשתא אם היו שלשתן שורים הייתי אומר כיון דכל שעה מזומן ליגח שורים ומניח שאר מינים אין מועד ליגח אלא שורים אבל השתא דהוו ג' מינים האחד מהם נוגח ואינו חושש ליגח אלא האחד:

שור

אינן צריכין פרוזבול וכן תני רמי בר חמא היתומים אינן צריכין פרוזבול ר"ג ובית דינו אביהן של יתומין היו חנן ביישא תקע ליה להדהוא גברא אתא לקמיה דרב הונא א"ל זיל הב ליה פלגא דזוזא הוה ליה זוזא מבא בעי למיתבה ליה מיניה פלגא דזוזא לא הוה משתקיל ליה תקע ליה אחרינא ויהבי ליה נהליה: **מתני'** שור שהוא מועד למינו ואינו מועד לשאינו מינו מועד לאדם ואינו מועד לבהמה מועד לקטנים ואינו מועד לגדולים את שהוא מועד לו משלם נזק שלם ואת שאינו מועד לו משלם חצי נזק אמרו לפני רבי יהודה ה"ז מועד לשבתות ואינו מועד לחול אמר להם לשבתות משלם נזק שלם לימות החול משלם חצי נזק איתמר רב זביד אמר ואינו מועד לאדם ואינו מועד לבהמה מועד לקטנים ואינו מועד לגדולים אמרו לפני רבי יהודה ה"ז מועד לשבתות ואינו מועד לחול אמר להם לשבתות משלם נזק שלם לימות החול משלם חצי נזק איתמר הוא תם משייחזור בו ג' ימי שבתות: **גמ'** איתמר רב זביד אמר ואינו מועד תנן רב פפא אמר אינו מועד תנן רב זביד אמר ואינו מועד תנן הא סתמא הוי מועד רב פפא אמר אינו מועד תנן דסתמא לא הוי מועד רב זביד דייק מסיפא רב פפא דייק מרישא רב זביד דייק מסיפא דקתני מועד לקטנים ואינו מועד לגדולים אי אמרת בשלמא ואינו מועד קתני הא סתמיה הוי מועד הא קמ"ל דאפי' מקטנים לגדולים נמי מסתמא הוי מועד אלא אי אמרת אינו מועד קתני סתמא לא הוי מועד השתא י"ל מקטנים לקטנים דעלמא סתמא לא הוי מועד מקטנים לגדולים צריכא למימר דלא הוי מועד ורב פפא אמר לך אצטריך סלקא דעתיך אמינא הואיל ופרץ ביה בההוא מינא פרץ ביה לא שנא גדולים דידיה ולא שנא קטנים דידיה קמ"ל דלא הוי מועד רב פפא דייק מרישא דקתני מועד לאדם אינו מועד לבהמה אי אמרת בשלמא אינו מועד תנן סתמא לא הוי מועד קמ"ל דאפילו מאדם לבהמה לא הוי מועד אלא אי אמרת ואינו מועד קתני הא סתמא לא הוי מועד השתא י"ל מבהמה לבהמה סתמא הוי מועד מאדם לבהמה צריכא למימר דהוי מועד ורב זביד אמר לך ריש אתחזרה קאי כגון דהוה מועד לאדם ומועד לבהמה והדר ביה מבהמה דקאי גבי בהמה תלתא זימני ולא נגח מהו דתימא כיון דלא הדר ביה מאדם חזרה דבהמה לאו חזרה היא קמ"ל דחזרה דבהמה מיהא חזרה היא מיתיבי סומכוס אומר מועד לבהמה מק"ו ומה לאדם מועד לבהמה לכ"ש מכלל דת"ק אינו מועד קאמר א"ל רב זביד סומכוס אחזרה קאי והכי קא"ל לת"ק דקאמרת חזרה דבהמה חזרה היא חזרה דבהמה לאו חזרה היא מק"ו מאדם ומה מאדם לא קא מהדר ביה מבהמה לא כ"ש אמר רב אשי ת"ש אמרו לפני רבי יהודה ה"ז מועד לשבתות ואינו מועד לימות החול אמר להן לשבתות משלם נזק שלם לימות החול משלם חצי נזק אי אמרת בשלמא ואינו מועד קתני שיולי הוא דקא משייולי ליה] והוא נמי קמהדר להו אלא אי אמרת אינו מועד קתני אגמורי הוא דקא מגמרי ליה ותו איהו מאי קא מהדר להו אמר רב יאי מרישא נמי דיקא דקתני את שמועד לו משלם נזק שלם ואת שאינו מועד לו [משלם] ח"נ אי אמרת בשלמא ואינו מועד קתני פרושי קא מפרש לה אלא אי אמרת אינו מועד קתני פסקה מאי תו את שמועד לו משלם נזק שלם ואת שאינו מועד לו משלם ח"נ עד השתא לא אשמעינן דהתם משלם ח"נ ומועד משלם נזק שלם ואת"ל נמי איתא לדרב פפא נגח שור חמור וגמל נעשה מועד לכל: ת"ר ראה שור נגח שור נגח שור לא נגח שור נגח שור לא נגח נעשה מועד לסירוגין לשורים: ת"ר ראה שור נגח חמור לא נגח סוס נגח גמל לא נגח פרד נגח ערוד לא נגח נעשה מועד לסירוגין לכל איבעיא להו נגח

שור

שור שור וְשור חֲמור וְגָמָל. וּבְגון שֶׁבֵּין שְׁוָרִים רִאשׁוֹנִים רָאָה בְּהֵמוֹת אֲחֵרוֹת וְלֹא נָגַח וּבְבַעְיָא שְׁנִייָה בֵּין שְׁוָרִים אַחֲרוֹנִים וְאָתֵי שַׁפִּיר כּוּלָּה סוּגְיָא כְּרַב זְבִיד וְלֹא כְּרַב אַלְפַס שֶׁפִּירֵשׁ סוּגְיָא דִשְׁמַעְתִּין כְּרַב פָּפָּא וְנִרְאֶה לִי״ דְּהַנֵּי תְּרֵי בְּעִיוֹת בְּאִם תִּמְצָא לוֹמַר דְּשוֹר בְּתַר שְׁוָרִים שֶׁדִּינָן לֵיהּ דְּאִיבָּא תְּרֵי טַעְמֵי דְּסִבְרָא לְמִשְׁדְּיֵיהּ בְּתַר שְׁוָרִים שֶׁהֵן מִינוֹ חֲמור וְגָמָל שור שור וְשור מהו מִשְׁדִּינָן לֵיהּ בְּתַר קַמָּאי אוֹ בְּתַר שְׁוָרִים שֶׁהֵן מִינוֹ:

יום ט״ו בְּחֹדֶשׁ זֶה כו׳. נִרְאֶה דְּג׳ פְּעָמִים בְּט״ו בְּחֹדֶשׁ לְכ״ע הֲוֵי מוּעָד וּבִנְדָּה נָמֵי קוֹבֵעַת וְסָתָהּ אע״ג דְּלֵיכָּא אֶלָּא שְׁתֵּי פְּעָמִים סוֹף ל׳ יוֹם דְּלֹא סוֹף ל׳ יוֹם גְּרִים אֶלָּא ט״ו בְּחֹדֶשׁ גְּרִים כְּמוֹ רִיש יַרְחָא וְרִיש יַרְחָא וְרִיש יַרְחָא דְּקָבַע וְסָתָהּ בְּג׳ רְאִיּוֹת הֶלְּלוּ כְּדִמְשַׁמַע בְּשִׁילְהֵי בְּנוֹת כּוּתִים (נדה ד״ לט:) וּכְמוֹ שַׁבָּת שַׁבָּת וְשַׁבָּת דְּסִגֵּי בְּשֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים דְּלֹאו סוֹף ז׳ גְּרִים אֶלָּא יוֹם שַׁבָּת וְהַיְינוּ דְּאִין שֵׁם הַיּוֹם גּוֹרֵם וְלֹא שֵׁם מְנַיָּן הַחֹדֶשׁ כְּגוֹן אִם רָאָתָה הַיּוֹם וּלְסוֹף עֶשְׂרִים לִרְאִייָתָהּ זוּ רָאָתָה וְחָזְרָה וְרָאָתָה לְסוֹף עֶשְׂרִים לְכ״ע אֵין הָרִאשׁוֹנוֹת מִן הַמִּנְיָן דְּהָא סוֹף עֶשְׂרִים גְּרִים וְכֵן מִשְׁמַע דְּנִדָּה בְּפ׳ הָאִשָּׁה (ד״ סג:) דְּתָנֵן הָיְתָה לְמוּדָה לִרְאוֹת לְיוֹם ט״ו וְשִׁינְּתָה לְיוֹם עֶשְׂרִים זֶה וְזֶה אֲסוּרִים שִׁינְּתָה ג״פ לְיוֹם עֶשְׂרִים הוּתַּר יוֹם ט״ו וְנֶאֱסַר יוֹם כ׳ שֶׁאֵין הָאִשָּׁה קוֹבַעַת בּוֹ׳ אַלְמָא בְּעִי׳ ג״פ לְיוֹם כ׳ וְאִין הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל ט״ו יוֹם מִן הַמִּנְיָן וְאֵין נִרְאֶה לְחַלֵּק מִשּׁוּם דְּהֶתֶּם לְמוּדָה לִרְאוֹת וְעוֹד מִדְּקָתָנֵי שֶׁאֵין הָאִשָּׁה קוֹבַעַת בּוֹ׳ מִשְׁמַע דְּפַסִּיקָא לֵיהּ הָכֵי בְּכָל הַנְּשִׁים וּלְפ״ז אִם נָגַח יוֹם א׳ וְיוֹם ב׳ לֹא נָגַח יוֹם ג׳ נָגַח וְיוֹם ד׳ לֹא נָגַח יוֹם ה׳ נָגַח וְיוֹם ו׳ לֹא נָגַח אֵין נַעֲשֶׂה מוּעָד לְכ״ע עַד שֶׁיִּשְׁלֹשׁ בְּדִלּוּג וְאִין הָרִאשׁוֹנִים מִן הַמִּנְיָן וְתִימְהּ דְּגִבֵּי רָאָה שׁוֹר וְנָגַח וְרָאָה שׁוֹר וְלֹא נָגַח חֲיֵי רִאשׁוֹן מִן הַמִּנְיָן וְצָרִיךְ לְחַלֵּק בֵּין סִירוּגִים שֶׁל יָמִים לְסִירוּגִים שֶׁל שְׁוָרִים:

דאם

שור שור וְשור חֲמור וְגָמָל מַהוּ הַאי שור בַּתְרָא בָּתַר שְׁוָרִים שֶׁדִּינָן לֵיהּ וְאַכַּתִּי לִשְׁוָרִים הוּא דַּאֲיַיעֵד לְמִידֵי אַחֲרִינָא לֹא אֲיַיעֵד אוֹ דִּילְמָא הַאי שור בַּתְרָא בָּתַר חֲמור וְגָמָל שֶׁדִּינָן לֵיהּ וַאֲיַיעֵד לֵיהּ לְכוּלְּהוּ מִינֵי אוֹ דִילְמָא בָּתַר שְׁוָרִים שֶׁדִּינָן לֵיהּ וְאַכַּתִּי לִשְׁוָרִים הוּא דַּאֲיַיעֵד לְמִינָא אַחֲרִינָא לֹא אֲיַיעֵד שַׁבָּת שַׁבָּת וְשַׁבָּת אֶחָד בְּשַׁבָּת וְשֵׁנִי בְּשַׁבָּת מַהוּ הָא שַׁבָּת בַּתְרֵייְתָא בָּתַר שַׁבָּת הוּא דְּשָׁדִינָן לֵיהּ וְאַכַּתִּי לְשַׁבָּת הוּא דַּאֲיַיעֵד לִימוֹת הַחוֹל לֹא אֲיַיעֵד אוֹ דִילְמָא בָּתַר אֶחָד בְּשַׁבָּת וְשֵׁנִי בְּשַׁבָּת שָׁדִינָן לֵיהּ וַאֲיַיעֵד לֵיהּ לְכוּלְּהוּ יוֹמֵי אוֹ דִילְמָא הָא שַׁבָּת קַמַּייְתָא יוֹמָא ה׳ בְּשַׁבָּת וְעָרֵב שַׁבָּת וְשַׁבָּת שַׁבָּת וְשַׁבָּת מַהוּ הָא שַׁבָּת קַמַּייְתָא בָּתַר ה׳ בְּשַׁבָּת וְע״ש שָׁדִינָן לֵיהּ וַאֲיַיעֵד לְכוּלְּהוּ יוֹמֵי אוֹ דִילְמָא הָא שַׁבָּת קַמַּייְתָא בָּתַר שַׁבָּתוֹת הוּא דְּשָׁדִינָן לֵיהּ וּלְשַׁבָּתוֹת הוּא דַּאֲיַיעֵד תִּיקוּ: נָגַח שור יוֹם ט״ו בְּחוֹדֶשׁ זֶה וְיוֹם ט״ז בְּחוֹדֶשׁ זֶה וְיוֹם י״ז בְּחוֹדֶשׁ זֶה פְּלוּגְתָּא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל דְּאִתְּמַר רָאָתָה יוֹם ט״ו בְּחֹדֶשׁ זֶה וְיוֹם ט״ז בְּחֹדֶשׁ זֶה וְיוֹם י״ז בְּחֹדֶשׁ זֶה רַב אָמַר קָבְעָה לָהּ וְסָת וּשְׁמוּאֵל אָמַר עַד שֶׁתְּשַׁלֵּשׁ בְּדִילּוּג אָמַר רָבָא שָׁמַע קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח נַעֲשָׂה מוּעָד לְשׁוֹפָרוֹת פְּשִׁיטָא מַהוּ דְּתֵימָא הַךְ שׁוֹפָר קַמָּא סְיוּטָא בְּעַלְמָא הוּא דְּנַקְטֵיהּ קמ״ל: **מתני׳** שור שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שור שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וְשֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח לְשור שֶׁל הֶדְיוֹט פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר שור רֵעֵהוּ וְלֹא שור שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח לְשור שֶׁל כְּנַעֲנִי פָּטוּר וְשֶׁל כְּנַעֲנִי שֶׁנָּגַח לְשור שֶׁל יִשְׂרָאֵל בֵּין תַּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם: **גמ׳** מַתְנִיתִין דְּלֹא כְּר״ש בֶּן מְנַסְיָא דְּתַנְיָא שור שֶׁל הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שור שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וְשֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שור שֶׁל הֶדְיוֹט פָּטוּר וְשֶׁל הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שור שֶׁל הֶקְדֵּשׁ ר״ש בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר שור שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שור שֶׁל הֶדְיוֹט פָּטוּר וְשֶׁל הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שור שֶׁל הֶקְדֵּשׁ בֵּין תַּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם אַמְרֵי מַאי קָא סָבַר ר״ש אִי רֵעֵהוּ דַּוְקָא אֲפִילּוּ שֶׁל הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שֶׁל הֶקְדֵּשׁ לִיפְטַר וְאִי רֵעֵהוּ לַאו דַּוְקָא אֲפִילּוּ דְּהֶקְדֵּשׁ נַמִּי כִּי נָגַח דְּהֶדְיוֹט לִיחַיֵּיב וְכִי תֵּימָא לְעוֹלָם קָסָבַר רֵעֵהוּ דַּוְקָא וּמִיהוּ דְּהֶדְיוֹט כִּי נָגַח דְּהֶקְדֵּשׁ הַיְינוּ טַעְמָא דְּמִיחַיֵּיב מִשּׁוּם דְּקָא מַיְיתֵי לֵיהּ מִקַּל וָחוֹמֶר דְּהֶדְיוֹט וּמַה הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שֶׁל הֶדְיוֹט חַיָּיב כִּי נָגַח דְּהֶקְדֵּשׁ לֹא כָּל שֶׁכֵּן דְּמִיחַיֵּיב דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לְהִיוֹת כַּנִּדּוֹן מַה לְּהַלָּן תַּם חַצִּי נֶזֶק הָכָא נַמִּי חַצִּי נֶזֶק אֶלָּא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ הַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל נֶזֶק שָׁלֵם כְּשֶׁפֵּרַט לְךָ הַכָּתוּב רֵעֵהוּ נַגֵּבִי תַּם רֵעֵהוּ הוּא דְּתַם מְשַׁלֵּם חַצִּי נֶזֶק מִכְּלַל דְּהֶקְדֵּשׁ בֵּין תַּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם

דאם

חֲמור וְגָמָל שור שור וְשור מַהוּ. אִם תִּמְצָא לוֹמַר הַיְינוּ דְּהִתְחִיל בְּשְׁוָרִים שֶׁדִּינָן לְשור בַּתְרָאָה בָּתַר מִינוֹ הָכָא מַאי: **רָאָתָה יוֹם ט״ו בְּחוֹדֶשׁ זֶה וְיוֹם ט״ז בְּחוֹדֶשׁ זֶה כו׳.** וּמִתְחִילָּה הָיְתָה לִימּוּדָהּ בִּימִים אֲחֵרִים: **קָבְעָה לָהּ וְסָת.** לְדִילּוּג וְכִי חָזְיָא הַךְ רְאִייָה שְׁלִישִׁית בְּי״ז בְּחֹדֶשׁ שְׁלִישִׁי דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ וְאִינָהּ מִטַּמְּאָה טָהֳרוֹת מַעֲבִיר לְעֵת עַתָּה אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וָסָת דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ: **וּשְׁמוּאֵל אָמַר עַד שֶׁתְּשַׁלֵּשׁ בְּדִילּוּג.** אֵין לָהּ וָסָת קָבוּעַ עַד שֶׁתִּרְאֶה רְבִיעִית בְּי״ח דְּרַאיְיָה קַמְּיֵיתָא לָאו מִמִּנְיָנָא דִּלְאו גְּנִיחוּת נַעֲשָׂה מוּעָד לְדִילּוּג וּמִשָּׁלֵם נֶזֶק שָׁלֵם בַּשְּׁלִישִׁית וּלְשִׁמוּאֵל עַד שֶׁיִּגַּח רְבִיעִית בְּי״ח בְּחֹדֶשׁ רְבִיעִי דְּקַמְּיֵיתָא לָאו מִמִּנְיָנָא וּנְרָאֶה דַּהַךְ בְּרֵייְתָא נַמִּי דְּאֵיתֵיתִנְן לְעֵיל [רָאָה] שור וְנָגַח שור וְלֹא נָגַח כו׳ לְרַב נַעֲשָׂה מוּעָד דְּקָתָנֵי אַשְׁלִישִׁית [קָאֵי] וּלְשִׁמוּאֵל ה״ק נַעֲשָׂה מוּעָד לְסִירוּגִין דְּכִי הֲדַר נָגַח מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם אֲבָל בְּהַךְ שְׁלִישִׁית תַּם הוּא: **סְיוּטָא.** בִּיעוּתָא שְׁנִבְעֵת מִקּוֹל הַשּׁוֹפָר: **כִּי נָגַח דְּהֶקְדֵּשׁ לִיפְטַר.** לְגַמְרֵי: הַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל נֶזֶק שָׁלֵם. הָאָמוּר בְּמוּעָד דִּכְתִיב בְּמוּעָד שֶׁלֹּם יְשַׁלֵּם שור וּבְמוּעָד לֹא נֵאֱמַר רֵעֵהוּ הִלְכָּךְ כּוּלָּם בְּמִשְׁמַע הֲרֵי לְךָ הֶדְיוֹט חַיָּיב בְּהֶקְדֵּשׁ הִלְכָּךְ כְּשֶׁפֵּרַט לְךָ הַכָּתוּב רֵעֵהוּ בְּתַם לֹא לִפְטוֹר הֶדְיוֹט בְּנֶזֶק הֶקְדֵּשׁ בָּא אֶלָּא לְהַחֲמִיר עָלָיו בָּא לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם בְּהֶקְדֵּשׁ לִיפְּדָךְ שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא תַּם מִכְּלַל נֶזֶק שָׁלֵם אֶלָּא גַּבֵּי רֵעֵהוּ: **דְּא״כ.** דְּלִיפְטַר בָּא נִכְתְּבִיה גַּבֵּי מוּעָד אֲבָל הֶקְדֵּשׁ בְּהֶדְיוֹט פָּטוּר דְּהֶקְדֵּשׁ אֲפִילּוּ בִּכְלַל מוּעָד לֹא הָיָה דְּלִיבָּא לְמִימַר וְהוּעַד בְּבַעְלָיו וְכ״ש בְּתַם דִּכְתִיב וְכִי יִגּוֹף שור אִישׁ לְשֹׁנִי אַחֵר מִפִּי הַמּוֹרֶה אֶלָּא אָמַר ר״ל הַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל נֶזֶק שָׁלֵם הַאי אֶלָּא לָאו לְאַפּוּקֵי מִכּוּלָּה מִלְּתָא דְּלֵעֵיל קָאָתֵי אֶלָּא לְאַפּוּקֵי ק״ו קָאָתֵי וְאַרַעְהוּ דְּוַקָא סְמִיךְ וְה״ק אֶלָּא אָמַר ר״ל פָּטוּר דְּהֶקְדֵּשׁ בְּהֶדְיוֹט כְּדִקָאַמְרִי׳ דְּרַעְהוּ דְּוַקָא אֲבָל חִיּוּב דְּהֶדְיוֹט בְּהֶקְדֵּשׁ לָאו בְּק״ו אִתְּיָא דְּא״כ פְּרִכִינָן דִּיוֹ אֶלָּא הֵיינוּ טַעְמָא דְּחַיָּיב דְּאע״ג דְּרַעְהוּ דְּוַקָא לִיבָּא לְמִדְרְשֵׁיהּ גַּבֵּי הֶדְיוֹט תַּם שֶׁנָּגַח הֶקְדֵּשׁ לִפְטוֹרָא דְּהַכֹּל הָיוּ בִּכְלַל נֶזֶק שָׁלֵם שֶׁל מוּעָד אֶחָד בְּהֶדְיוֹט וְאֶחָד הֶדְיוֹט בְּהֶקְדֵּשׁ דִּכְתִיב בְּמוּעָד שֶׁלֹּם יְשַׁלֵּם שור וְגוֹ׳ וְלֹא פְּרַט הַכָּתוּב כָּאן רֵעֵהוּ לִפְטוֹר הֶדְיוֹט בְּהֶקְדֵּשׁ וּמִדְּלֹא פְּרַט לִפְטוֹרָא בְּמוּעָד ש״מ כְּשֶׁפֵּרַט לְךָ רֵעֵהוּ בְּתַם לֹא לִפְטוֹר הֶדְיוֹט בְּהֶקְדֵּשׁ בָּא אֶלָּא לְהַחֲמִיר עָלָיו לְחַיֵּיב הֶדְיוֹט תַּם נֶזֶק שָׁלֵם לְהֶקְדֵּשׁ וּלְלַמְּדְךָ שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא תַּם מִכְּלַל מוּעָד אֶלָּא בְּשור רֵעֵהוּ דְּאִי לִפְטוֹרוֹ לְגַמְרֵי בָּא נִכְתְּבִיה גַּבֵּי מוּעָד אֲבָל דְּהֶקְדֵּשׁ בְּהֶדְיוֹט כֵּיוָן דְּרַעְהוּ דְּוַקָא לֹא הָיָה בִּכְלַל נֶזֶק שָׁלֵם דְּכֵיוָן דְּהֶקְדֵּשׁ תַּם לְגַמְרֵי פָּטוּר דְּהָא לִיבָּא לְמִדְרְשֵׁיהּ כִּדְדָרְשִׁינָן גַּבֵּי הֶדְיוֹט וּלְמִימְרֵי רַעְהוּ הוּא דְּתַם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק דְּהָא אֵין רַעְהוּ לְהֶקְדֵּשׁ וְעַל כָּרְחָךְ לְגַמְרֵי קָא מְמַעֵט לֵיהּ הִלְכָּךְ הֶקְדֵּשׁ מוּעָד נַמִּי לֹא הָיָה בִּכְלַל נֶזֶק שָׁלֵם דְּכִי הֵיכִי דְּתַם פָּטוּר מוּעָד נַמִּי פָּטוּר דְּכִי כְּתִיב בְּמוּעָד נֶזֶק שָׁלֵם הַיְינוּ דְּמִיחַיֵּיב חֲצִי נֶזֶק בְּתַמּוּתוֹ כְּתִיב דְּאִתַּם דְּלַעֵיל קָאֵי אוֹ נוֹדַע כִּי שור נָגַח הוּא:

הופיע

אגרות קודש

ב״ה, ט׳ סיון, תשט״ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

... בטח יתדברו באופן המתאים ע״ד הכנות לסיום הלימודים בבתי ספר הרשת, ויתנו גם צדה

המשך בעמוד הבא

שׁוֹר שׁוֹר וְשׁוֹר, חֲמוֹר וְגָמָל מַהוּ, האם הַאי שׁוֹר בַּתְרָא בָּתַר שְׁוָורִים שָׁדְינַן לֵיהּ – נגיחת השור האחרון מצטרפת יחד עם נגיחת השוורים שקדמו לו, ונמצא שנגח שלשה שוורים זה אחר זה, **וְאַכַּתִּי** – ועדיין בנגיחות אלו, **לְשָׁוְורִים הוּא דְּאַיְּיעַד** אך **לְמִידִי אַחֲרִינָא** – למין אחר **לֹא אַיְּיעַד. אוֹ דִּילְמָא, הַאי שׁוֹר בַּתְרָא בָּתַר חֲמוֹר וְגָמָל שָׁדְינַן לֵיהּ** – נגיחת השור האחרון מצטרפת יחד עם נגיחת החמור והגמל, ונמצא שנגח לשלשה מינים זה אחר זה, **וְאַיְּיעַד לֵיהּ לְכוּלְּהוּ מִינֵי** – ונעשה בכך מועד לכל מיני בעלי החיים.

ספק נוסף: נגח **חֲמוֹר וְגָמָל, שׁוֹר שׁוֹר וְשׁוֹר מַהוּ, האם הַאי שׁוֹר קַמָּא בָּתַר חֲמוֹר וְגָמָל שָׁדְינַן לֵיהּ** – נגיחת השור הראשון מצטרפת יחד עם נגיחת החמור והגמל, ונמצא שנגח לשלשה מינים זה אחר זה, **וְאַיְּיעַד לֵיהּ לְכוּלְּהוּ מִינֵי** – ונעשה בכך מועד לכל מיני בעלי החיים. **אוֹ דִּילְמָא** שנגיחת השור הראשון **בָּתַר שְׁוָורִים שָׁדְינַן לֵיהּ** – מצטרפת יחד עם נגיחת השוורים, ונמצא שלא נגח אלא שלשה שוורים זה אחר זה, **וְאַכַּתִּי** – ועדיין בנגיחות אלו, **לְשָׁוְורִים הוּא דְּאַיְּיעַד** אך **לְמִינָא אַחֲרִינָא לֹא אַיְּיעַד.**

וכעין הספיקות האלו יש להסתפק אף בנגיחות בימים: נגח **שַׁבָּת שַׁבָּת וְשַׁבָּת, אֶחָד בְּשַׁבָּת וְשֵׁנִי בְּשַׁבָּת מַהוּ, האם הָא שַׁבָּת בַּתְרֵיהָא בָּתַר שַׁבָּת הוּא דְּשָׁדְינַן לֵיהּ** – נגיחת השבת האחרונה מצטרפת יחד עם השבתות שקדמו לה, ונמצא שנגח שלשה שבתות רצופים זה אחר זה, **וְאַכַּתִּי** – ועדיין בנגיחות אלו, **לְשַׁבָּת הוּא דְּאַיְּיעַד** אך **לִימוֹת הַחוֹל לֹא אַיְּיעַד. אוֹ דִּילְמָא** שנגיחת השבת האחרונה **בָּתַר אֶחָד בְּשַׁבָּת וְשֵׁנִי בְּשַׁבָּת שָׁדְינַן לֵיהּ** – מצטרפת יחד עם נגיחות ימות החול שלאחריה, ונמצא שנגח שלשה ימים זה אחר זה, **וְאַיְּיעַד לֵיהּ לְכוּלֵּי יוֹמָא** – ונעשה בכך מועד לכל הימים.

וכן יש להסתפק, אם נגח **ה' בְּשַׁבָּת וְעֶרֶב שַׁבָּת, וְשַׁבָּת שַׁבָּת וְשַׁבָּת מַהוּ, האם הָא שַׁבָּת קַמַּיְּיתָא בָּתַר ה' בְּשַׁבָּת וְעֶרֶב שַׁבָּת שָׁדְינַן לֵיהּ** –נגיחת השבת הראשונה מצטרפת יחד עם נגיחת ימי חמישי ושישי שקדמו לה, ונמצא שנגח שלשה ימים זה אחר זה, **וְאַיְּיעַד לְכוּלְּהוּ יוֹמֵי** – ונעשה בכך מועד לכל הימים ואף לימות החול. **אוֹ דִּילְמָא, הָא שַׁבָּת קַמַּיְּיתָא בָּתַר שַׁבָּתוֹת הוּא דְּשָׁדְינַן לֵיהּ** – שנגיחת השבת הראשונה מצטרפת יחד עם נגיחות השבת שלאחריה, ונמצא שנגח שלשה שבתות רצופים זה אחר זה, **וּלְשַׁבָּתוֹת** בלבד **הוּא דְּאַיְּיעַד** ולא לימות החול. וכל ספיקות אלו **תֵּיקוּ** – נשארו בספק ולא הוכרעה בהם ההלכה:

אופן נוסף במועד לסירוגין: **נָגַח שׁוֹר בְּיוֹם ט"ו בְּחוֹדֶשׁ זֶה** – בחודש הראשון **וְשוּב** נגח **בְּיוֹם ט"ז בְּחוֹדֶשׁ זֶה** – בחודש שלאחריו **וְשוּב** נגח **בְּיוֹם י"ז בְּחוֹדֶשׁ זֶה** – בחודש שלאחריו. דין זה תלוי **בִּפְלוּגְתָּא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל** לגבי דין קביעת וסת באשה, **דְּאִתְּמַר** במסכת נדה (סד.), אשה **שֶׁרָאָתָה** דם נידתה **בְּיוֹם ט"ו בְּחֹדֶשׁ זֶה וְיוֹם ט"ו בְּחֹדֶשׁ זֶה**, מאחר שנראה שאשה זו התחילה לראות בסדר קבוע של דילוג בתוספת יום אחד, **רַב אָמַר קְבָעָה לָהּ וֶסֶת** לדילוג, ויום י"ז שראתה בו דינו כוסת קבוע, **וּשְׁמוּאֵל אָמַר** אינה קובעת וסת במה שראתה שלשה פעמים, שהרי הראייה הראשונה אינה מצטרפת כיון שלא היתה בדילוג, **עַד שֶׁתְּשַׁלֵּשׁ בְּדִילּוּג** – עד שתראה שוב ראייה רביעית ביום י"ח לחודש הבא, שבכך נמצא שראתה שלש פעמים בדילוג ונקבע וסתה. וכמו כן בנגיחות השור, לדעת רב מצרפים את הנגיחה הראשונה ובשלש פעמים אלו נעשה מועד, ולשמואל רק אם נגח פעם נוספת בי"ח לחודש הבא נעשה מועד.

דין נוסף בדיני מועד לדבר אחד ואינו מועד לדבר אחר: **אָמַר רָבָא, שָׁמַע קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח, קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח, נַעֲשָׂה מוּעָד לְשׁוֹפָרוֹת,** ובכל פעם שיגח לאחר שישמע קול שופר הרי הוא משלם נזק שלם.

שואלת הגמרא, **פְּשִׁיטָא** שכן הוא הדין, ומה חידש רבא בכך. משיבה הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא** – היה מקום לומר לולא דברי רבא, **שֶׁהַדְּ שׁוֹפָר קַמָּא** – הנגיחה שנגח לאחר ששמע השופר בפעם הראשונה, **סְיוּטָא בְּעָלְמָא הוּא דְּנַקְטֵיהּ** – בהלה בעלמא אחזתו, ולא מחמת שמעתה הורגל ליגח בכל פעם שישמע שופר, ואין לצרפה עם שאר הנגיחות, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאף נגיחה זו מצטרפת:

משנה

שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, וְשֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט, פָּטוּר מלשלם על נזקו הן תם והן מועד, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות כא לה) 'וְכִי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ' ויש לדרוש, 'רעהו' **וְלֹא שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ** – שאין הפרשה מדברת בשור של הקדש, הן אם שור ההקדש הוא שנגח והן אם נגח שור הדיוט לשור ההקדש.

דין נוסף: **שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל כְּנַעֲנִי פָּטוּר, וְאִילּוּ שׁוֹר שֶׁל כְּנַעֲנִי שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם:**

גמרא

מַתְנִיתִין הפוטרת שור של ישראל שנגח שור הקדש, **דְּלֹא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא** היא, וכמו **דְּתַנְיָא, שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, וְשֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות כא לה) 'שׁוֹר רֵעֵהוּ' **וְלֹא שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט פָּטוּר, וְאִילּוּ שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.**

ובטעמו של רבי שמעון בן מנסיא, **אָמְרֵי** – שאלו בני הישיבה **מַאי קָא סָבַר רַבִּי שִׁמְעוֹן** – כיצד דורש הוא מה שנאמר 'רעהו', **אִי רַעֲהוּ דַּוְקָא** הוא, ולכך שור הקדש שנגח פטור, אם כן **אֲפִילּוּ שֶׁל הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שֶׁל הֶקְדֵּשׁ לִיפְטַר** שאינו בכלל רעהו. **וְאִי** סובר **שֶׁרַעֲהוּ לָאו דַּוְקָא** הוא ואין למעט ממנו הקדש, אם כן **אֲפִילּוּ דְּהֶקְדֵּשׁ נַמִּי כִּי נָגַח דְּהֶדְיוֹט לִיחַיֵּיב** – אף שור של הקדש שנגח לשור הדיוט יתחייב לשלם.

וְכִי תֵּימָא ליישב את שיטתו, **שֶׁלְּעוֹלָם קָסָבַר 'רַעֲהוּ' דַּוְקָא** ולכך שור ההקדש פטור כשנגח להדיוט, **וּמִיהוּ דְּהֶדְיוֹט כִּי נָגַח דְּהֶקְדֵּשׁ הַיְינוּ טַעְמָא דְּמִיחַיֵּיב** – ומכל מקום הטעם שיש לחייב שור הדיוט שנגח לשל הקדש, **מִשּׁוּם דְּקָא מַיְיתֵי לֵיהּ** – שלומד לחייבו **מִקַּל וָחוֹמֶר דְּהֶדְיוֹט, וּמַה הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שֶׁל הֶדְיוֹט חַיָּיב, כִּי נָגַח לשור דְּהֶקְדֵּשׁ לֹא כָּל שֶׁכֵּן דְּמִיחַיֵּיב.** עדיין יקשה, הרי הכלל הוא **שַׁדַּיּוֹ לְבָא מִן הַדִּין לְהִיוֹת כַּנִּדּוֹן** – שכאשר למדים לחייב דבר מקל וחומר אין לחייבו יותר מהדבר שממנו הוא למד, ואם כן **מַה לְּהַלָּן** בשור הדיוט שנגח להדיוט **תָּם** משלם **חֲצִי נֶזֶק, הָכָא נַמִּי** בשור הדיוט שנגח להקדש הלמד ממנו, ישלם **חֲצִי נֶזֶק,** ואילו רבי שמעון בן מנסיא מחייב נזק שלם.

אֶלָּא אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אכן 'רעהו' דוקא הוא, ודרשת רבי שמעון כך היא, לולא שנאמר בתורה דין שור תם שהזיק, הלא **הַכֹּל** – הן שור הדיוט והן שור הקדש **הָיוּ בִּכְלַל נֶזֶק שָׁלֵם** וכאמור בפרשת שור המועד שלא נאמר בו 'רעהו', **וּכְשֶׁפֵּרַט לְךָ הַכָּתוּב רֵעֲהוּ נִגְּחוּ תָם** – וכשנאמר בתורה פרשת שור תם לפוטרו מנזק שלם, הרי פרטה בו 'רעהו', ומעתה יש לדרוש המיעוט כך, **בְּרֵעֲהוּ הוּא** – שפטרה התורה ואמרה **דְּתָם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, מִכְּלָל דְּהֶקְדֵּשׁ** לא נאמר בו מיעוט זה, ונשאר בכללו שהיה לולא פרשת שור התם, ולכך **בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם,**

המשך מהעמוד הקודם

לדרך להתלמידים-ות לימי ההפסק בלימודים, ומה טוב שגם בהשבועות דחופש יאספו תלמידיהם איזה פעמים, ובמילא תהי' אפשרות גם להזכירם אודות הענינא דיומא, וכמו ג' שבועות, הכנה לחדש אלול וכיו"ב, וגם להזכירם דיני ומנהגי ישראל שבערכם.

דְּאִם כֵּן שכוונת התורה לפטור לגמרי שור המזיק הקדש, **נִכְתּוֹב קְרָא לְהַאי רַעֲהוּ נַמִּי מוּעָד** – היתה התורה צריכה לכתוב המיעוט של 'רעהו' אצל שור המועד, שבכך היה יותר חידוש שאף מועד פטור בהקדש, ואף שור תם היה פטור, שיש ללמוד בקל וחומר, אם מועד פטור כל שכן תם. ובהכרח לכך כתבה התורה 'רעהו' בתם, לומר שלא בא לפטור בהקדש, אלא לחייב בהקדש אף בתם נזק שלם:

שנינו במשנה, **שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל כְּנַעֲנִי פָּטוּר**, ושל כנעני שנגח לשור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם:

אָמְרֵי – הקשו בני הישיבה, **מִמַּה נַפְשָׁךְ, אִי 'רֵעֵהוּ' דַּוְקָא,** אם כן **דִּכְנַעֲנִי כִּי נָגַח דְּיִשְׂרָאֵל נַמִּי לִיפְטַר** – אף שור של כנעני שנגח לשל ישראל יהיה פטור, שהרי אין הפרשה מדברת אלא במי ששייך בו 'רעהו' ואילו הכנעני אינו רעהו של הישראל. **וְאִי 'רֵעֵהוּ' לָאו דַּוְקָא, אֲפִילּוּ דְּיִשְׂרָאֵל כִּי נָגַח דִּכְנַעֲנִי נַחַיַּיב** – אף שור של ישראל שנגח לשל כנעני יהיה חייב לשלם.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ,** אכן מ'רעהו' אין למעט כנעני, ומכל מקום נשתנה דינו, משום **שֶׁאָמַר קְרָא** (חבקוק ג ו) **'עָמַד וַיְמַדֵּד אֶרֶץ רָאָה וַיַּתֵּר גּוֹיִם', ויש לדרוש, רָאָה** – התבונן הקב"ה **בְּשֶׁכַּע מִצְוֹת שֶׁקִּיְּבְלוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי נֹחַ, וּכֵיוָן שֶׁרָאָה שֶׁלֹּא קִיְּימוּ, עָמַד וְהִתִּיר** [– והפקיר] **מָמוֹנָן לְיִשְׂרָאֵל,** שאם נגחו לשורם יהיה פטור, וכן שאם הם נגחו ישלמו נזק שלם.

רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, יש ללמוד דין זה **מֵהָכָא,** שנאמר (דברים לג ב) **'הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן', ויש לדרוש, מִפָּארָן** – כשסיבב וחיזר הקב"ה על כל האומות במדבר פארן שיקבלו התורה וסירבו לקבלה **הוֹפִיעַ** – התגלה **והותרמָמוֹנָם לְיִשְׂרָאֵל.**

תַּנְיָא נַמִּי הָכִי כדרשות האמוראים, **שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל כְּנַעֲנִי פָּטוּר, שׁוֹר שֶׁל כְּנַעֲנִי שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם, שֶׁנֶּאֱמַר 'עָמַד וַיְמַדֵּד אֶרֶץ רָאָה וַיַּתֵּר גּוֹיִם',** וכדרשת רבי אבהו, **וְאוֹמֵר, 'הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן',** וכדרשת רבי יוחנן.

שואלת הגמרא: **מַאי וְאוֹמֵר** – מדוע אין די בדרשה הראשונה שהוצרכה הברייתא גם לדרשה השנייה. מבארת הגמרא, כוונת הברייתא כך, **וְכִי תֵּימָא שֶׁהַאי 'עָמַד וַיְמוֹדֵד אֶרֶץ', מִבַּעְיָא לֵיהּ לְכִדְרַב מַתְּנָה וְכִדְרַב יוֹסֵף** – נצרך לדרשת רב מתנה ורב יוסף וכמו שמובא להלן, ואין לדרוש ממנו ברבי אבהו להתיר ממונם, **תָּא שְׁמַע** לדרוש מפסוק אחר, שנאמר **'הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן', מִפָּארָן הוֹפִיעַ מָמוֹנָן לְיִשְׂרָאֵל.**

מבררת הגמרא: **מַאי דְּרַב מַתְּנָה** – מהי דרשת רב מתנה מהפסוק 'עמד וימודד ארץ'. **דְּאָמַר רַב מַתְּנָה 'עָמַד וַיְמוֹדֵד אֶרֶץ רָאָה וְכוּ' וַיַּתֵּר גּוֹיִם', מָה רָאָה, רָאָה שֶׁכַּע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ עֲלֵיהֶן בְּנֵי נֹחַ וְלֹא קִיְּימוּם, עָמַד וְהִנְּלָה אוֹתָם מֵעָל אַדְמָתָם, וּמַאי מַשְׁמַע דְּהַאי 'וַיַּתֵּר' לִישְׁנָא דְּאַגְּלוּיֵי הוּא** – ומהיכן יש ללמוד ש'ויתר' לשון גלות הוא, **כְּתִיב הָכָא 'וַיַּתֵּר גּוֹיִם', וּכְתִיב הָתָם** לגבי סימני ערך העוף המותר באכילה (ויקרא יא כא) **'אֲשֶׁר לוֹ כְרָעַיִם מִמַּעַל לִרְגְלָיו לְנַתֵּר בָּהֵן עַל הָאָרֶץ', וּמְתַרְגֵּם** אונקלוס, **לְקַפָּצָא בְּהוֹן עַל אַרְעָא,** הרי שלשון ניתור הוא קפיצה מהמקום שעומד בו, ואף כאן פירושו שהקפיצם והגלם מאדמתם.

וּמַאי דְּרַב יוֹסֵף – מהי דרשת רב יוסף מהפסוק 'עמד וימודד ארץ', **דְּאָמַר רַב יוֹסֵף 'עָמַד וַיְמוֹדֵד אֶרֶץ רָאָה וְכוּ' וַיַּתֵּר גּוֹיִם', מָה רָאָה, רָאָה שֶׁכַּע מִצְוֹת שֶׁקִּיְּבְלוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי נֹחַ וְלֹא קִיְּימוּם, עָמַד וְהִתִּירָן לָהֶם.**

מקשה הגמרא, וכי **אִיתַּגּוּרֵי אִתַּגַּר** – כיון שלא קיימו המצות קבלו על כך שכר, שמעתה לא יענשו עליהם, **אִם כֵּן מְצִינוּ חוֹטֵא נִשְׂכָּר. אָמַר מַר בְּרֵיהּ דְּרַבָּנָא,** אכן ודאי יענשו אם לא יקיימו המצוות, ומה שהתירן להם, היינו **לוֹמַר, שֶׁאֲפִילּוּ מְקַיְּימִין אוֹתָן** אין נחשב להם כמו שקיימו מצוה, **וְאֵין מְקַבְּלִין עֲלֵיהֶן שָׂכָר.**

מקשה הגמרא, **וְלֹא** – וכי אכן גוי שמקיים שבע מצוות בני נח אינו מקבל עליהם שכר, **וְהָתַנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר מִנַּיִן שֶׁאֲפִילּוּ נָכְרִי וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה** – שלומד את שבע המצוות שלהם ביצד לקיימם, **שֶׁהוּא** רצוי לפני הקב"ה **כְּכֹהֵן גָּדוֹל** הנכנס ביום הכיפורים לקודש הקודשים, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא יח ה) **'אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם', ויש** לדרוש 'אשר יעשו אותם **כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵלִים' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'אָדָם',** ומשמע כל אדם אף שאינו ישראל, **הָא לְמַדְתָּ שֶׁאֲפִילּוּ נָכְרִי וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה הֲרֵי הוּא כְּכֹהֵן גָּדוֹל.** ומבואר שמקבל שכר על לימוד המצוות, ומשמע שאף על קיומם מקבל שכר.

אָמְרֵי – תירצו בני הישיבה, אכן יש להם שכר במה שלומדים ומקיימים את שבע המצוות, ומה שאמרו שאין מקבלים עליהם היינו **שֶׁאֵין מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶן שָׂכָר** מרובה **כְּמִצְוָה וְעוֹשֶׂה, אֶלָּא כְּמִי שֶׁאֵינוֹ מִצְוָה וְעוֹשֶׂה** ששכרו מועט, וכמו **דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא גָּדוֹל הַמְּצוּוֶּה וְעוֹשֶׂה** – מעלתו ושכרו של העושה מצווה מרצונו, פחותה מהעושה אותה מחמת ציווי הקב"ה. ומעלה זו הפסידו אומות העולם במה שהתירן להם הקב"ה:

הגמרא מביאה מעשה בענין דין משנתנו בשור של כנעני: **תָּנוּ רַבָּנָן, וּכְבָר שָׁלְחָה מַלְכוּת רוֹמִי שְׁנֵי סְרַדְיוֹטוֹת** – פקידי המלך, **אֵצֶל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל,** ואמרו להם **לַמְּדוּנוּ תּוֹרַתְכֶם, קָרְאוּ וְשָׁנוּ וְשִׁלְּשׁוּ** – למדו היטב את כל התורה שלש פעמים, **וּבְשָׁעַת פְּטִירָתָן** – כשעמדו לחזור אל מלכות רומי, **אָמְרוּ לָהֶם** הסרדיוטות לחכמי ישראל, **דִּקְדַּקְנוּ בְּכָל תּוֹרַתְכֶם וְאֱמֶת הוּא** – נאה ומשובחת היא **חוּץ מִדָּבָר זֶה שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל כְּנַעֲנִי פָּטוּר, שֶׁל כְּנַעֲנִי שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם,** שהרי **מִמַּה נַפְשָׁךְ, אִי 'רֵעֵהוּ' דַּוְקָא, אֲפִילּוּ דְּכְנַעֲנִי כִּי נָגַח דְּיִשְׂרָאֵל לִיפְטַר, וְאִי 'רֵעֵהוּ' לָאו דַּוְקָא, אֲפִילּוּ דְּיִשְׂרָאֵל כִּי נָגַח דִּכְנַעֲנִי לְחַיַּיב,** וכקושיית הגמרא לעיל.

ומסיימת הברייתא: **וְדָבָר זֶה** – וטעמו של דבר זה, שהפקיר והתיר הקב"ה את ממונם לישראל, וכמו שדרשו לעיל, **אֵין אָנוּ מוֹדִיעִים אוֹתוֹ לְמַלְכוּת,** מפני הסכנה, שיאמרו כשם שממון שלנו הפקר אצלכם כך הממון שלכם יהיה הפקר אצלנו.

מספרת הגמרא: **רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה, שְׁכִיבָא לֵיהּ בְּרַתָּא** – נפטרה בתו, **אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנַן לְעוּלָא, קוּם נֵיזִל נְינַחֲמֵיהּ** – בא ונלך יחד לנחמו, **אָמַר לְהוּ** עולא לרבנן, **מַאי אִית לִי גַּבֵּי נֶחֱמָתָא דְּבַבְלָאֵי דְּגִידּוּפָא הוּא** – מה יש לי אצל נחמת הבבליים שגידוף הוא כלפי מעלה, כלומר איני רוצה ללכת עמכם, שנחמתם, **דְּאָמְרִי** – לפי שאומרים הם בנחמתם, **מַאי אֶפְשָׁר לְמֵיעֲבַד** – מה אפשר לעשות כנגד גזירת הקב"ה שגזר על מיתת המת, ומשמע **הָא אֶפְשָׁר לְמֵיעֲבַד עָבְדֵי** – שאם היה אפשר לעשות מה כנגד גזירתו ולהחזיר המת לחיים היו עושים כן, ומשמע שאינם מקבלים עליהם דין שמים.

אָזַל הוּא לְחוּדָאי גַּבֵּיהּ – הלך הוא לבדו לנחם את רב שמואל בר יהודה, **וְאָמַר לֵיהּ** בנחמתו, נאמר בפסוק (דברים ב ט) **'וַיֹּאמֶר ה' (אֶל מֹשֶׁה) [אֵלַי] אַל תָּצַר אֶת מוֹאָב וְאַל תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה',** וממה שהוצרך להזהירו שלא יעשה עמם מלחמה, משמע שלולא כך היה נלחם בהם, ויש להקשות **וְכִי מָה עָלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת,** והלא כל עוד שלא נצטוה להילחם בהם מפי הקב"ה מדוע היה נלחם בהם מדעתו, **אֶלָּא שִׁנְּשָׂא** [– שדרש] **מֹשֶׁה קַל וָחוֹמֶר בְּעַצְמוֹ** – מדעתו, **וְאָמַר, וּמַה מַּדְּיָנִים שֶׁלֹּא בָּאוּ אֶלָּא לַעֲזוֹר אֶת מוֹאָב** – שביקש בלק מלך מואב מבלעם שהיה ממדין שיבוא לעזרתו, ועל פי עצתו הפקירו את בנותיהם לזנות עם ישראל עד שנהרגה כזבי בת צור, **וְאָמְרָה תּוֹרָה 'צָרוֹר אֶת הַמִּדְיָנִים וְהִכִּיתֶם אוֹתָם',**

דאם כן לכתוב רחמנא גבי מועד. ולי"כא למימר דכי כתב רחמנא רעהו בתם לפטור תם דהדיוט בהקדש קאתי ומועד כדקאי קאי ולהכי לא כתביה גבי מועד דלא חייביה רחמנא במועד אלא במקום שחייב בתם ולפטור לגמרי בשתיהם הדיוט בהקדש נמי לא אתי דא"כ לכתביה רחמנא לגבי מועד דהני רבותא טפי וגם ליכא למיטעי למדרשיה אלא לפטור וכ"ש בתם אלא ודאי מדלא כתב גבי מועד אתא רעהו לחייב תם בהקדש גזק שלם וה"ה שבא לפטור לגמרי תם דהקדש בהדיוט וכיון דתם פטור מועד נמי פטור וה"ק קרא רעהוך הוא דאיכא חילוק בין תם למועד אבל כשאינו רעהו לא דהדיוט בהקדש חייב והקדש בהדיוט פטור: **עמד** והתיר ממונן לישראל. משמע דוקא בענין זה שנגח שור שלנו שור שלהם ולמ"ד בפ' בתרא (לקמן דף קיג.) גזל כבעני איסור ניתא אבל למ"ד מותר קשה:

מפארן הופיע ממונן לישראל. פי' הקונטרס ששיבב והחזיר התורה בכל האומות ולא נגלה לאומות וכן משמע בתרגום ירושלמי דמתרגם מטורא דגבלא אתגלי לבני ישמעאל ופארן ארץ ישמעאל היא בדכתיב בהגר ותשב במדבר פארן וברישׁ מסכת ע"ז (דף ב: ושם אית דגרסי מאי בעי בשעיר מאי בעי בפארן וקשה דבשבת פ' ר"ע (ד' פט.) משמע דפארן הוא סיני דקתשיב ה' שמות שנקרא לו מדבר צין מדבר קדש מדבר פארן מדבר סיני מדבר קדמות ונראה דמדבר סיני מדבר גדול ומצד אחד נקרא סיני ומצד אחר נקרא פארן וכל חמשה שמות דקתשיב במסכת שבת חמשה חלקים היו בו שכל אחד שמו נקרא כן ואע"ג דקדרישׁ התם לכל השמות אין להקפיד על זה ובאותו צד ששמו פארן נגלה לבני ישמעאל:

אלא האדם. תימה הא אין עובדי כוכבים קרויין אדם בדתניא בפ' המקבל (ב"מ קיד:) אמר רשב"י אין קברי העובדי כוכבים מטמאים באהל שנאמר אדם כי ימות באהל אתם קרויים אדם ואין העובדי כוכבים קרויים אדם ובפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נט. ושם פי' בקונטרס דר"מ דהקא ברבנן דפליגי עליה דרבי שמעון בן יוחי בפרק הבא על במתו (יבמות דף סא. ושם ורבינו תם מפרש דיש חילוק בין אדם להאדם תדע מדפריך ביבמות מקראי דנביאים ולא פריך מקראי דתורה דהאדם והבהמה אשר ימצא בשדה (שמות ט) אך התם היו קודם מתן תורה וא"ת א"כ הוה ליה למימר אדם ולא נאמר אלא האדם לאו פירכא היא דהך ברייתא מתניא בת"כ וטובא איכא התם בכי האי גוונא דקתני התם וכן הוא אומר (ישעיה כו) פתחו שערים (ראשיכם) ובא גוי וגו' ובאו כהנים לוים ישראלים לא נאמר אלא גוי צדיק וכן הוא אומר הטיבה (ה') לטובים כהנים לוים וישראלים לא נאמר אלא לטובים הא למדתך שאפילו נברי ועוסק בתורה חרי הוא כהן גדול וא"ת והא עובדי כוכבים נמי קרויים אדם בדכתיב לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם וי"ל דבמקום שמזכיר השם מזכיר עובדי כוכבים בלשון אדם כלומר דבר חלש נולד מאדם וכן גבי חירם (יחזקאל כח) אתה אדם ולא אל וכן מה יעשה לי אדם (תהלים קיח) וריב"א הקשה מדכתיב (ישעיה מג) ואתן אדם תחתיך ותיצ"ל דדרשינן ואתן אדום תחתיך גבי והוא רומאה בפרק בתרא (דף סב:) והא דאמר בהשולח (גיטין דף מז.) יש קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל לחפוס בה בורות שיחין ומערות מדכתיב והארץ נתן לבני אדם בני אדם משמע אדם הראשון: **הרי** הוא כהן גדול. הא דנקט כהן גדול משום דדרשינן בסוטה (דף ד:) יקרה היא מפנינים מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים:

קראו ושנו ושלשו. וא"ת והא אמרינן בחגיגה (דף יג.) המלמד תורה לעובד כוכבים עובר בעשה דמגיד דברין ליעקב (תהלים קמז) ויש לומר דבע"כ עשו ע"פ דברי המושל ולא נתחייבו למסור עצמן אי נמי עשו עצמם גרים כדאי' בספרי דפרשה אף חובב עמים:

נשא משה קל וחומר. אור"ת דידלאו דוקא אלא כלומר עתיד משה לישא ק"ו אם לא שהזהירו הכתוב תחילה דקודם נאמר אל תצר את מואב ממה שנאמר צרור את המדינים והכיתם אותם כדדרשינן עתה ילחמו שלא היה מתיירא בלק אלא מלחיכה בעלמא שלא היו מוותרין אלא באנגריא וקרא דמדין אחר מעשה דבלק היה והא דקאמר נמי הקדוש ברוך הוא למשה לא כשעלתה על דעתך לאו דוקא הקשה הר"ר אלחנן דהכא משמע דאחרי שנאמר צרור את המדינים עדיין היו מוזהרין שלא לצור מואב

1 הופיע. גילה ממונן והתירו: מפארן. כשסיבב
2 והחזיר התורה על כל האומות ולא קיבלוה:
3 והגלה אותם. כגון כפתורים היוצאים מכפתור
4 (דברים ב) וכגון ובשעיר ישבו החרים וגו' (שם)
5 וכן אומות הרבה: לומר שאפי' מקיימין אותן כו'.
6 שהרי אינם מצווים אבל מעונשין לא פטרן:
7 למדונו תורתכם: חוץ מדבר זה. והם לא גילו
8 להם טעמו של דבר שיהא ממונו של בנעני
9 בחזקת הפקר מפני הסכנה: דגידופא הוא. כלפי
10 מעלה:
מואבים

1 דאם כן נכתוב קרא לחאי רעהו גבי מועד: שור
2 של ישראל שנגח שור של כנעני פטור: אמרי מסה
3 נפשך אי רעהו דוקא דכנעני כי נגח דישראל נמי
4 ליפטר ואי רעהו לאו דוקא אפילו דישראל כי נגח
5 דכנעני גחייב א"ר אבהו אמר קרא עמד ויתודד ארץ
6 ראה ויתר גוים ראה שבע מצות שקיבלו עליהם בני
7 נח כיון שלא קיימו עמד והתיר ממונן לישראל רבי
8 יוחנן אמר מהכא הופיע מהר פארן מפארן הופיע
9 ממונם לישראל תניא נמי הכי שור של ישראל שנגח
10 שור של כנעני פטור שור של כנעני שנגח שור של
11 ישראל בין תם בין מועד משלם גזק שלם שנאמר עמד ויתודד ארץ ראה ויתר גוים ואומר
12 הופיע מהר פארן מאי ואומר וכי תימא האי עמד ויתודד ארץ מבעי' ליה לכדרב מתנה
13 וכדרב יוסף ת"ש הופיע מהר פארן מפארן הופיע ממונן לישראל מאי דרב מתנה דא"ר
14 מתנה עמד ויתודד ארץ ראה וכו' מה ראה ראה שבע מצות שנצטוו עליהן בני נח ולא
15 קיימום עמד והגלה אותם מעל אדמתם ומאי משמע דהאי ויתר לישנא דאגלויי הוא כתיב
16 הכא ויתר גוים וכתיב התם לנתר בהן על הארץ ומתרגם לקפצא בהון על ארעא מאי דרב
17 יוסף דא"ר יוסף עמד ויתודד ארץ ראה וכו' מה ראה ראה שבע מצות שקיבלו עליהם
18 בני נח ולא קיימום עמד והתירן להם איתגורי אתגר א"כ מצינו חוטא נשכר אמר מר
19 בריה דרבינא לומר שאפילו מקיימין אותן אין מקבלין עליהן שכר ולא והתניא ר"מ אומר
20 מנין שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא בכהן גדול ת"ל אשר יעשה אותם האדם וחי בהם
21 כהנים ולוים וישראלים לא נאמר אלא אדם הא למדתך שאפילו נכרי ועוסק בתורה הרי הוא
22 כבכהן גדול אמרי אין מקבלים עליהן שכר כמצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה
23 דא"ר חנינא גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה: ת"ר וכבר שלחה מלכות
24 רומי שני סרדיוטות אצל חכמי ישראל למדונו תורתכם קראו ושנו ושלשו בשעת פטירתן
25 אמרו להם דקדקנו בכל תורתכם ואמת הוא חוץ מדבר זה שאתם אומרים שור של ישראל
26 שנגח שור של כנעני פטור של כנעני שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם גזק
27 שלם ממ"נ אי רעהו דוקא אפילו דכנעני כי נגח דישראל ליפטר ואי רעהו לאו דוקא אפילו
28 דישראל כי נגח דכנעני לחייב ודבר זה אין אנו מודיעים אותו למלכות רב שמואל בר
29 יהודה שכיבא ליה ברתא אמרו ליה רבנן לעולא קום ניזל נינחמיה אמר להו מאי אית לי
30 גבי נחמתא דבבלאי דגידופא הוא דאמרי מאי אפשר למיעבד הא אפשר למיעבד עבדי אזל
31 הוא לחודאי גביה א"ל ויאמר ה' (אל משה) אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה וכי
32 מה עלה על דעתו של משה לעשות מלחמה שלא ברשות אלא נשא משה ק"ו בעצמו אמר
33 ומה מדינים שלא באו אלא לעזור את מואב אמרה תורה צרור את המדינים והכיתם אותם
מואבים

אדם (תהלים קיח) וריב"א הקשה מדכתיב (ישעיה מג) ואתן אדם תחתיך ותיצ"ל דדרשינן ואתן אדום תחתיך גבי והוא רומאה בפרק בתרא (דף סב:) והא דאמר בהשולח (גיטין דף מז.) יש קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל לחפוס בה בורות שיחין ומערות מדכתיב והארץ נתן לבני אדם בני אדם משמע אדם הראשון: **הרי** הוא כהן גדול. הא דנקט כהן גדול משום דדרשינן בסוטה (דף ד:) יקרה היא מפנינים מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים:

קראו ושנו ושלשו. וא"ת והא אמרינן בחגיגה (דף יג.) המלמד תורה לעובד כוכבים עובר בעשה דמגיד דברין ליעקב (תהלים קמז) ויש לומר דבע"כ עשו ע"פ דברי המושל ולא נתחייבו למסור עצמן אי נמי עשו עצמם גרים כדאי' בספרי דפרשה אף חובב עמים:

נשא משה קל וחומר. אור"ת דידלאו דוקא אלא כלומר עתיד משה לישא ק"ו אם לא שהזהירו הכתוב תחילה דקודם נאמר אל תצר את מואב ממה שנאמר צרור את המדינים והכיתם אותם כדדרשינן עתה ילחמו שלא היה מתיירא בלק אלא מלחיכה בעלמא שלא היו מוותרין אלא באנגריא וקרא דמדין אחר מעשה דבלק היה והא דקאמר נמי הקדוש ברוך הוא למשה לא כשעלתה על דעתך לאו דוקא הקשה הר"ר אלחנן דהכא משמע דאחרי שנאמר צרור את המדינים עדיין היו מוזהרין שלא לצור מואב

תוספות

מוֹאָב וּבְבַרְאשִׁית רַבָּה סוֹף פָּרָשַׁת וַיֵּצֵא דִּכְשֶׁשָּׁלַח דָּוִד יוֹאָב אֶל אֲרַם נַהֲרַיִם וְאֶל אֲרַם צוֹבָה פָּגַע בְּמוֹאָבִים וּבִקֵּשׁ לְאַבְּדָם וְהֵבִיאוּ לוֹ אִסְטְרָאוֹת שֶׁלָּהֶם אֵל תִּצַּר אֶת מוֹאָב וְהִשִּׁיב דָּוִד שֶׁהֵם פִּירְצוּ גָּדֵר תְּחִילָּה דִּכְתִיב וַיִּשְׁלֹח מַלְאָכִים אֶל בַּעֲשָׂא בֶּן מִשְׁמַע שֶׁמִּאוֹתָהּ שָׁעָה הוּתְּרוּ וְתִירֵץ ר"י דְּדִידְהוּיָא בְּעַלְמָא הַשִּׁיב וּקְרָא דְּשׁוֹפְטִים [שֶׁלְּחֻצָּם] עֶגְלוֹן מֶלֶךְ מוֹאָב הָיָה לוֹ לְהָבִיא אֶלָּא שִׁמְן הַתּוֹרָה הָיָה רוֹצֶה לְהָבִיא [לְהֵם הַשּׁוּבָה] מִפְּנֵי חִילוּל הַשֵּׁם אע"פ שֶׁעֵשָׂו אֲדוֹמִים מִיַּיתֵי קְרָא דִּקְבָלָה וַיֶּאֱסוֹף אֵלָיו בְּנֵי עַמּוֹן וַיַּעֲמֹלֶק וַיֵּלֶךְ [וַיַּךְ אֶת יִשְׂרָאֵל] וַיִּרְשׁוּ אֶת עִירָךְ הַתְּמָרִים מ"מ כָּל זְמַן דְּמִשְׁכַּח דִּבְרֵי תּוֹרָה נִיחָא לֵיהּ לַאֲתוּיֵי:

מוֹאָבִים עַצְמָן לֹא כָּל שֶׁכֵּן. וְא"ת תֵּינַח מוֹאָב אֲדוֹמִי וְעַמּוֹן מַאי אִיכָּא לְמֵימַר וְר"ל דְּאִצְטְרִיךְ לְאָסוֹר בָּהֶן אַנְגַּרְיָא שֶׁהָיוּ מוּתָּרִים דְּאַנְגַּרְיָא הָיָה עוֹשֶׂה שֶׁלֹּא בְּרָשׁוּת וְאע"פ שֶׁמַּזִּיק ב' פְּרִידוֹת עַל עַמּוֹן לֹא אִצְטְרִיךְ אֶלָּא מִשּׁוּם מוֹאָב: **לְעוֹלָם** יַקְדִּים אָדָם לְדַבֵּר מִצְוָה. לְשֵׁם מִצְוָה נִתְכַּוְּונוּ כְּדַאִיתָא בְּפֶרֶק מִי שֶׁאָמַר דְּבָרַיְנִי נָזִיר וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ וְאָמַר וַאֲנִי (נזיר דף כג.):

גֵּרֵי אֲרָיוֹת הֵן. וְאע"ג דְּפַסְקִינָן בְּסוֹף פ"ק דִּיבּוּמוֹת (דף טז.) הֲלָכָה דְּגֵרֵי אֻמָּת בּוֹלֵעַ הֲנִי מִילֵּי הֵיכָא שֶׁמִּתְגַּיְּירִים לְגַמְרֵי אֲבָל גֵּרֵי אֲרָיוֹת דְּהָכָא לֹא נִתְגַּיְּירוּ לְגַמְרֵי כְּדִכְתִיב בִּקְרָא אֶת ה' הָיוּ יְרֵאִין וְאֶת אֱלֹהֵיהֶם הָיוּ עוֹבְדִין וּמ"ד גֵּרֵי אֻמָּת סָבַר דְּלִבְסוֹף נִתְגַּיְּירוּ לְגַמְרֵי:

וַחֲכָמִים מְטַהֲרִים. בְּפֶרֶק דַּם הַנִּדָּה (נדה נו:) פָּרִיךְ אִי דִּישְׂרָאֵל מְטַהֲרִין דְּמַאן מְטַמּוּ וּמִשֵּׁנִי מִבֵּין יִשְׂרָאֵל וּמִבֵּין הַכּוּתִים בְּחַדְרֵיהֶם טְמֵאִים לְכ"ע דְּכוּתִים גֵּרֵי אֻמָּת הֵן וְהַנִּמְצָאִים בְּעֵרֵי יִשְׂרָאֵל טְהוֹרִין שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ עַל כִּתְמֵיהֶם וְאַצְנוּעֵי מְצַנְּעֵי לְהוּ וְהַנִּמְצָאִים בְּעֵרֵי הַכּוּתִים ר"מ מְטַמֵּא דְּנֶחְשְׁדוּ עַל כִּתְמֵיהֶם וַחֲכָמִים מְטַהֲרִים דְּלֹא נֶחְשְׁדוּ:

עַל הַנִּתְּנִיָּה. בְּכְתוּבוֹת פְּרֵשׁ"י דְּאִצְטְרִיךְ לְאִשְׁמוּעִינָן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם קָנָס אע"פ שֶׁדָּוִד גָּזַר עֲלֵיהֶם וְהַקְשָׁה ר"ת דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא אֶסִירֵי בְּלֹאו דְּלֹא תִתְחַתֵּן כְּדַמְסִיק רָבָא בְּפ' הָעֶרֶל (יבמות דף עו.) דִּבְגִיּוּתָן לֵית לְהוּ חֲתָנוּת וְכִי מַגְּיְירֵי אִית לְהוּ חֲתָנוּת וּבְפֶרֶק אֵלּוּ הֵן הַלּוֹקִין (מכות יג.) קָחָשִׁיב נִתִּינָה וּסְתָם נִתִּינָה דְּקָתָנֵי בְּכָל מָקוֹם הַיְינוּ בְּגִיּוֹרֶת שֶׁיֵּשׁ לָהּ קָנָס וְתַפְסֵי בָּהּ קִדּוּשִׁין וּבְפֶרֶק יֵשׁ מוּתָּרוֹת (יבמות פה:) מִשְּׁמַע נַמִּי דְּנִתִּינָה דְּאוֹרַיְיתָא דְּאִמַּר מִמְּזֶרֶת וּנְתִינָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ לְמ"ד דְּאוֹרַיְיתָא הָא נַמִּי דְּאוֹרַיְיתָא וּבְרִיש אֵלּוּ נְעָרוֹת (כתובות דף כט:) גַּבֵּי פְּלוּגְתָּא דְּשִׁמְעוֹן הַתִּימְנִי וְר"ש בֶּן מְנַסְיָא וְאוֹר"ת דְּדָוִד לֹא גָּזַר עֲלֵיהֶם אֶלָּא שֶׁעִבּוּד אֲבָל מִדְּאוֹרַיְיתָא אֲסִירֵי לְבָא בְּקִדְּקֵן מִלֹּא תִתְחַתֵּן בָּם וּבְרִישׁ אֵלּוּ נְעָרוֹת רָאוּי לְהַאֲרִיךְ בְּזֶה יוֹתֵר: סוּגְיָא דְּשִׁמְעַתִּין מוּבְהָא דְּקָסְבַר גֵּרֵי אֻמָּת הֵן וְא"ת א"כ מַה חִידּוּשׁ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ לָהֶם קָנָס וְכִי תֵּימָא מִשּׁוּם דְּאָמַר רַבָּה בְּפֶרֶק עֲשָׂרָה יוּחְסִין (קדושין דף טו.) מַמְזֵר מֵאֲחוֹתוֹ וּמֵאִשֶּׁת אִישׁ נִתְעָרְבוּ בְּהֵן מַרִישָׁא שֶׁמִּעִינָן לֵיהּ דְּיֵשׁ לְהֵן קָנָס וְאַפִּילּוּ וְדַאי מַמְזֵר וְר"ל דְּהִיא גּוּפָהּ קמ"ל דְּגֵרֵי אֻמָּת הֵן דְּאִם הָיוּ גֵּרֵי אֲרָיוֹת לֹא הָיוּ לְהֵן קָנָס וְא"ת וּלְרָבָא דְּאָמַר בְּפֶרֶק עֲשָׂרָה יוּחְסִין (שם) דְּעֶבֶד וְשִׁפְחָה נִתְעָרְבוּ בְּהֵן אַמַּאי יֵשׁ לְהֵן קָנָס נַיְמָא לֵהּ אֵיתֵיתִי רְאִיָּה דְּלֹאו שִׁפְחָה אֵת וּשְׁקוֹל דְּהָא שִׁפְחָה אֵין לָהּ קָנָס כְּדִמּוּכַח בְּאֵלּוּ נְעָרוֹת (כתובות ד' כט.) וְעַל בְּרֶחֶךְ לֹאו מִטְעַם שֶׁהִיא בְּחֶזְקַת בְּעוּלָה אֵין לָהּ קָנָס כְּדַאֲמַרְינָן בִּירוּשַׁלְמִי דְּשִׁפְחָה אֲפִילּוּ מְשֻׁמֶּרֶת אֵין לָהּ קָנָס וְאע"ג דְּרוּבָן לֹאו שִׁפְחָה נִינְהוּ מ"מ תִּקְשֶׁה לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר אֵין הוֹלְכִין בְּמָמוֹן אַחַר הָרוֹב וְי"ל מִשּׁוּם דְּכָל חָדָא מוֹקְמִינָן לֵהּ בְּחֶזְקַת אִיבָּה שֶׁהַשִּׁפְחוֹת נִתְעָרְבוּ בָּהֶן וְנִשְׁאוּ לְכוּתִים אַף עַל גַּב דִּלְרָבָא פְּסָלוּ כּוּתִים מִשּׁוּם אִיסּוּר שִׁפְחָה וְלֹא מוֹקְמִינָן לְהוּ בְּחֶזְקַת מ"מ לְעִנְיַן קָנָס לֹא מַחְשִׁבִינָן לְהוּ כְּשִׁפְחָה שֶׁלֹּא יְהֵא הוֹטֵא נִשְׂכָּר וְאַף עַל גַּב דְּנָקֵט רָבָא עֶבֶד וְשִׁפְחָה לֹאו דַּוְקָא לְפִי מָה שֶׁפֵּרֵשׁ שֶׁהַשִּׁפְחוֹת נִשְׂאוּ לְכוּתִים וְהַכּוּתִים לְעֶבֶד וְאִם כֵּן מִשּׁוּם עֶבֶד אֵין לְפוֹסְלָן דְּנִכְרֵי הַבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הוֹלֶדֶת כְּשֵׁר:

ה"נ נְקִנּוּס. מִדְּרַבָּנָן לְדִרַבָּנָן נַמִּי הַיְינוּ מְצִי לְמִיפְרַךְ דְּמוֹדוּ רַבָּנָן דְּקָנְסִינָן לְהוּ דְּקָתָנֵי שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל כּוּתִי פָּטוּר אֶלָּא מִשּׁוּם דִּסְתָם מַתְנִיתִין רַבִּי מֵאִיר פְּרִיךְ מַרְבִּי מֵאִיר אַרַבִּי מֵאִיר:

שלא

רש"י

מוֹאָבִים עַצְמָן. שֶׁהִתְחִילוּ בְּקִלְקוּל וְשָׁכְרוּ אֶת בִּלְעָם: פְּרִידוֹת. גּוֹרָלוֹת: בְּתוֹ שֶׁל רַבִּי אִם רְאוּיָה. לְזֶרַע כֹּשֵׁר עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁתְּחַיֶּה: דְּקָאַמְרָה מוֹאָב. לְשׁוֹן פְּרִיצוּת שֶׁהוּא מְאַבֵּיהּ: אַנְגַּרְיָא. לְהִשְׁתַּעְבֵּד בָּהֶן לְהָבִיא לָהֶם מִים וּמְזוֹן: שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח לְשֶׁל כּוּתִי פָּטוּר. לְקַמָּן מוֹקֵי טַעְמָא הוּא שֶׁקָּנְסוּ שֶׁלֹּא יִטְמְעוּ יִשְׂרָאֵל בְּבִנּוּתֵיהֶם וְדַיָּין בִּקְנָס זֶה אֲבָל כּוּלֵּי הַאי לֹא קְנָסִינָן שֶׁיְּהֵא הַם מְשַׁלְּמִים עַל הַתֵּם נ"ש וְר"מ חָשִׁיב כּוּתִי כְּנָכְרִי: גֵּרֵי אֲרָיוֹת הֵן. בְּסִפְרֵי מְלָכִים (ב יז) מְפוֹרָשׁ וַיְשַׁלַּח ה' בָּהֶם אֶת הָאֲרָיוֹת וְכוּתִים כִּתְיבֵי הַתֹּם וַיָּבֹא מֶלֶךְ אַשּׁוּר (אֲנָשִׁים) מִכּוּתָּה וְקָא חָשִׁיב שֶׁאִבְּר מִקּוֹמוֹת: מַרְקָם מְהוֹרִים. עִיר שְׁרוּבָּה נָכְרִים הִיא וְדָם נָכְרִי" טָהוֹר מִדְּאוֹרַיְיתָא דִּכְתִיב (ויקרא יב) דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה בַּת יִשְׂרָאֵל מִטַּמְּאָה בְּלֵידָה וּבִנְדָּה וְלֹא נָכְרִית וְאע"ג דְּרַבָּנָן גְּזְרוּ עֲלֵיהֶם שֶׁיִּהוּ בְּזָבִין עַל כִּתְמֵיהֶן לֹא גְּזְרוּ דְּהָא כִּתְמֵיהֶן דְּיִשְׂרָאֵל גּוּפֵיהוּ מִדְּרַבָּנָן נִינְהוּ דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא דָּם יְהֵיהָ טוּהָר בִּשְׁרָה כְּתִיב (שם טו) שְׁתֵרָאֵהוּ מְגוּפָהּ וְלֹא שֶׁתִּמְצָאֵהוּ בְּבִגְדָּהּ וְאֲפִילּוּ רָאָתָה מְגוּפָהּ אֲמַרִינָן בְּמַסֶּ' נִדָּה (דף לד.) שֶׁלֹּא גְּזְרוּ עַל דַּם נְכְרִית טוּמְאָה אֶלָּא בְּעוֹדוֹ לַח דִּתְנַן דַּם הַנְּכְרִית בְּ"ש מְטַהֲרִין וּב"ה אוֹמְרִים כְּרוּקָה וּכְמֵימֵי רַגְלֵיהָ מְטַמְּאִין לַח וְאֵינָן מְטַמְּאִין יָבֵשׁ: רַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא מִפְּנֵי שֶׁהֵן. רוּבָּן גֵּרִים וְדָמָן מְטַמֵּא וּכְיִשְׂרָאֵל הַם אֶלָּא שֶׁהֵם טוֹעִין וְנוֹהֲגִין בְּחוּקּוֹת הַנְּכָרִים וְהֲרֵי הֵן כְּיִשְׂרָאֵל מוּמָר: מִבֵּין יִשְׂרָאֵל כו'. בְּמַסֶּ' נִדָּה (דף נו:) פָּרְכִינָן אִי דִּישְׂרָאֵל שֶׁהוֹרִין וְתַרְצִינָן לֵהּ הָכִי מִבֵּין יִשְׂרָאֵל וּמִבֵּין הַכּוּתִים טְמֵאִים וְהַנִּמְצָאִים בְּעֵרֵי יִשְׂרָאֵל בְּמָקוֹם הֶפְקֵר טְהוֹרִים שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ עַל כִּתְמֵיהֶן אֶלָּא מְצַנְּעִין אוֹתָם שֶׁלֹּא יִטְמְאוּ בְּהֵן טְהֵרוֹת וְהַנִּמְצָאִין בֵּין הַכּוּתִים ר"מ מְטַמֵּא שֶׁנֶּחְשְׁדוּ עַל כִּתְמֵיהֶן וַחֲכָמִים מְטַהֲרִין שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ עַל כִּתְמֵיהֶן לְהַפְקִירָן אֶלָּא מְצַנְּעִים אוֹתָם עַד שֶׁיְּכַבְּסוּם אֶלְמָא מִדְּאָמַר ר"מ דַּם כּוּתִים מְטַמֵּא אֶלְמָא גֵּרֵי אֻמָּת הֵן: קָנָס הוּא כו'. וְקָנִיס לֵיהּ טְפֵי מִת"ק: מִשּׁוּם

אגרות קודש

[כ"ט סיון תשי"ג]

...נהניתי למ"ש ע"ד המקוה שהכל בטוב, ולפלא שלא הזכיר באיזה אופן נקוו המים, אם מי גשמים או כו' - ובהתאם למה שכתבתי לכת"ר שי' מכבר. ובודאי ימלא במכתבו הבא...

מוֹאָבִים עַצְמָן שהתחילו בקלקול ושכרו את בלעם, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שיש להילחם בהם. ולכך אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֹא כְּשֶׁעָלִיתָה עַל דַּעְתְּךָ עֲלִיתָה עַל דַּעְתִּי, לפי שִׁשְּׁתֵּי פְּרִידוֹת [– גוזלות] טוֹבוֹת – שתי נשים צדקניות יֵשׁ לִי לְהוֹצִיא מֵהֶן, רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה וְנַעֲמָה הָעַמּוֹנִית, שמהן תצא מלכות בית דוד.

ובמימרא זו ניחם עולא ואמר, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר, וּמַה בִּשְׁבִיל שְׁתֵּי פְּרִידוֹת טוֹבוֹת הָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָל ב' אוּמּוֹת גְּדוֹלוֹת וְלֹא הֶחֱרִיבָן, בִּתּוֹ שֶׁל רַבִּי שנפטרה, אִם כְּשֵׁרָה הִיא, וְרָאוּיָה הִיא – או אף אם רק היה ראוי לָצֵאת מִמֶּנָּה – מזרעה דָּבָר טוֹב, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה דַּהֲוָה חָיָה.

הגמרא מביאה מעלה שיש בעמון יותר ממואב אף שעל שניהם צווה הקב"ה לישראל שלא להילחם עמם: אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַפֵּחַ שָׂכָר כָּל בְּרִיָּה – אין מעשה טוב שיעשה אדם ולא יקבל עליו שכר, וַאֲפִילּוּ שְׂכַר שִׂיחָה נָאָה – ואף אם לא עשה אלא שדיבר בלשון נקיה וצנועה, אף על זה משלם הקב"ה שכר, דְּאִילּוּ בתו של לוט הַבְּכִירָה, דְּקָאָמְרָה – שקראה לבנה מוֹאָב, לרמוז בכך שנתעברה מאביה, והוא לשון פריצות, לכך אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה (דברים ב ט) 'אַל תָּצַר אֶת מוֹאָב וְאַל תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה', ומשמע רק מִלְחָמָה הוּא דְּלֹא – לא יעשה בהם, הָא אִנְגָּרְיָא עָבִיד בְּהוּ – אך לשעבדם ולכופם שיעבדו עבור ישראל מותר. ואילו בתו הַצְּעִירָה של לוט דְּקָאָמְרָה – שקראה לבנה בֶּן עַמִּי, לרמוז שנתעברה מאדם שהוא מאותו העם שלה, אך לא הזכירה ממי נתעברה, והוא לשון נקיה, לכך אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה (דברים ב יט) 'וְקָרַבְתָּ מוּל בְּנֵי עַמּוֹן אַל תְּצָרֵם וְאַל תִּתְגָּר בָּם', ומשמע כְּלָל, דַּאֲפִילּוּ אִנְגָּרְיָא לֹא תַּעֲבִיד בְּהוּ – שאף להשתעבד בהם אסור.

וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, לְעוֹלָם יַקְדִּים אָדָם לְדָבָר מִצְוָה – יזדרז לקיים מיד כשיוכל, שֶׁבִּשְׁבִיל לַיְלָה אַחַת שֶׁקִּדְּמָתָהּ הַבְּכִירָה לְצָעִירָה להתעבר מאביה, קִדְּמָתָהּ הבכירה אַרְבַּע דּוֹרוֹת לכניסתה לְיִשְׂרָאֵל, ואלו הם, עוֹבֵד יִשַׁי וְדָוִד וּשְׁלֹמֹה, וְאִילּוּ הַצְּעִירָה לא נכנסה לישראל עַד רְחַבְעָם בן שלמה, דִּכְתִיב (מלכים א' יד כא) על רחבעם 'וְשֵׁם אִמּוֹ נַעֲמָה הָעַמּוֹנִית', הרי שמזרע עמון לא נכנס לכלל ישראל אלא רחבעם שהיה מאוחר ארבע דורות מעובד שהיה מזרע מואב.

הגמרא מביאה ברייתא הדנה בשור של כותי שנגח לשור של ישראל: תָּנוּ רַבָּנַן, שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל כּוּתִי פָּטוּר, ואף שגרים גמורים הם ודינם כישראל, לפי שקנסום חכמים כדי שלא יתערבו בהם ישראל. וְשֶׁל כּוּתִי שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, כדין שור של ישראל שנגח לישראל חברו, שלא קנסום כל כך לעשותם כעכו"ם ולחייבם נזק שלם אף בתם. אמנם רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל כּוּתִי פָּטוּר, וְשֶׁל כּוּתִי שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וכדין שור עכו"ם שנגח לשור של ישראל.

ומבינה הגמרא בטעמו, שהכותים אינם גרים גמורים ולכך דינם כעכו"ם לכל דבריהם. ומקשה הגמרא: לְמֵימְרָא דְּסָבַר רַבִּי מֵאִיר שהכּוּתִים גֵּרֵי אֲרָיוֹת הֵן – לא התגיירו אלא מפחד האריות ולכך אינה גירות ודינם כעכו"ם. וּרְמִינְהִי ממה ששנינו במשנה (נדה נו:), כָּל הַכְּתָמִים – בגדים שנמצא עליהם כתם דם נדה, הַבָּאִים מֵרֶקֶם טְהוֹרִים, משום שרוב אנשי המקום ההוא גויים הם, ואין כתמי דם נידתן טמא. רַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא לכתמים הבאים מרקם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן גֵּרִים וְטוֹעִים – לפי שאנשי המקום ההוא גרים הם, אלא שטועים ונוהגים בחוקות הגויים, ומכל מקום ישראל גמורים הם, ודינם כישראל מומר שכתמי דמן טמא.

והכתמים הבאים מִבֵּין הַנָּכְרִים טְהוֹרִים, לפי שאין כתמי הגויים מטמאים, והבאים מִבֵּין יִשְׂרָאֵל וּמִבֵּין הַכּוּתִים, טמאים. ואם נמצאו במקום הפקר, אם נמצאו במקום ישראל טהורים ואין לחשוש שמא דם טמא הוא, שישראל שומרים על כתמיהן לכבסם. ואם נמצא במקום הכותים רַבִּי מֵאִיר מְטַמֵּא משום שאינם רגילים לשמור כתמיהן לכבסם, וְהַכָּמִים מְטַהֲרִין, משום שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ (יִשְׂרָאֵל) הכותים עַל כִּתְמֵיהֶן, ואף הם שומרים כתמיהן לכבסן, ואין לחשוש על הדם הנמצא שמא טמא הוא.

אַלְמָא מוכח ממשנה זו שקָסָבַר רַבִּי מֵאִיר כּוּתִים גֵּרֵי אֱמֶת הֵם, שהרי מטמא את כתמיהן.

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אכן לרבי מאיר גרי אמת הם וכמו שמוכח מהמשנה, ומה שאמר ששור כותי שנגח לשור ישראל משלם נזק שלם אף בתם, אינו משום שדינם כעכו"ם לכל דבריהם, אלא קְנָסָם הוּא שֶׁקָּנַס רַבִּי מֵאִיר בְּמָמוֹנָם לעשותם כעכו"ם, כדי שֶׁלֹּא יִטְמְעוּ בָּהֶם – שלא יתערבו בהם ישראל וישאו את בנותיהם.

מָתִיב רַבִּי זֵירָא, הרי שנינו במשנה (כתובות כט.) וְאֵלּוּ נְעָרוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם קְנָס – שאם אנס אדם אחת מהם משלם לאביה קנס חמישים כסף, ואף שאסורות נערות אלו להינשא לישראל, הַבָּא עַל הַמְמְזֶרֶת וְעַל הַנְּתִינָה וְעַל הַכּוּתִית. ומבואר שאם אנס לכותית משלם קנס, וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ שקָנַס רַבִּי מֵאִיר בְּמָמוֹנָם לחייבם אף במקום שמן הדין פטורים, הָכָא נַמִּי נְקָנוֹס רבי מאיר ויפטור את האונס מלשלם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְמְעוּ בָּהֶן.

אביי מיישב תירוצו של רבי אבהו: אָמַר אַבָּיֵי, הטעם שלא קנס רבי מאיר לגבי קנס, אף שקנס לגבי שורם שנגח, כְּדֵי

אגרות קודש

ב"ה, ג' תמוז, תשט"ו

ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ כו' מוה"ר עקיבא יוסף שי' הכהן

שלום וברכה!

... ובמ"ש בענין הליכת כהנים על קברי צדיקים, הרי ידוע מכתב מוהרי"ל מיאנאוויטש, אחיו של רבנו הזקן בענין הגדר סביבות הציון בהאדיטש אשר נדפס בהתמים, אשר מזה מובנת גם ההוראה בהנ"ל.

המשך בעמוד הבא

שֶׁלֹּא יֵהָא חוֹטֵא נִשְׂכָּר – שלא ירוויח החוטא במה שנקנוס את הכותים, שאין לעשות תקנה שירוויח החוטא ממנה.

שואלת הגמרא: אם משום כך, עדיין היה צריך לקונסם ולא ישלמו **להם הקנס, וְנַתְבֵּיהּ לַעֲנִיִּים** – ונחייב את האונס לשלם הקנס לצדקה לעניים, ובכך לא יהא החוטא נשכר.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַב מָרִי,** בכך לא יהיה מתוקן שלא יהא החוטא נשכר, **מִשּׁוּם דְּהָוֵי מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבְעִים** – משום שהממון שחייב לעניים אין מי שיתבע אותו, שאם יבוא עני לתבוע יאמר לו רצוני לתתו לעני אחר, ובכך לא ישלם הקנס לעניים ועדיין נמצא שהחוטא נשכר:

משנה

שׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ – גדול ובן דעת, **שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ** – שאינו שומע ואינו מדבר, או שנגח שור של **שׁוֹטֶה וְקָטָן, חַיָּיב** כדינו, תם חצי נזק ומועד נזק שלם. **וְאִילּוּ שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ, פָּטוּר,** שכיון שאין גובים תשלום חצי הנזק בשור תם מנכסי הבעלים אלא מגוף השור, והשור הוא מטלטלים, אין בית דין גובים חוב מהמטלטלים של היתומים.

ומכל מקום **שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח, בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס** – אדם שיהיה ממונה לשמור על השור, **וּמְעִידִין לָהֶן** – עליהם בבית דין **בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס** ששורם נגח, כדי לעשותו מועד.

ואם לאחר זמן **נִתְפַּקֵּחַ הַחֵרֵשׁ** – התחיל לשמוע, או אם **נִשְׁתַּפֶּה הַשּׁוֹטֶה** – חזר להיות בן דעת, **וְכֵן הִגְדִּיל הַקָּטָן,** אף שכבר הועד השור בפני האפוטרופוס **חָזַר** השור **לְתַמּוּתוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר,** שכיון שנשתנה רשות השור שעבר מרשות האפוטרופוס לרשות החרש, שינוי הרשות משנה את דין השור וחוזר להיות תם. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, חֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ** –כמו שהיה בחזקת מועד, שאין שינוי הרשות משנה את דין השור.

המשנה עוברת לדיני שור שנגח אדם: **שׁוֹר הָאֲצָטָדִין** שהרגילוהו ליגח, אם נגח אדם והרגו **אֵינוֹ חַיָּיב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי שור הנוגח אדם (שמות כא כח) 'וְכִי יִגַּח', ומשמע דוקא אם נגח מעצמו **וְלֹא שֶׁיַּגִּיחוּהוּ** אחרים:

גמרא

מקשה הגמרא: **הָא גּוּפָא קַשְׁיָא** –המשנה סותרת עצמה, שהרי **אָמַרְתְּ** ברישא, **שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ פָּטוּר, אַלְּמָא שֶׁאֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס** לשור **תָּם** של חרש שוטה וקטן, כדי להעיד בפניו על הנגיחה **וּלְגִבּוֹת** החצי נזק **מִגּוּפוֹ.** אך **אֵימָא סֵיפָא** שנאמר שם **שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח, בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וּמְעִידִין לָהֶם בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס,** ומשמע לכאורה שהיינו כדי לחייב השור בחצי נזק, **אַלְּמָא** שמַעֲמִידִין לָהֶם **אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתָם לִגְבּוֹת מִגּוּפוֹ,** ולא כמו שנאמר ברישא.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא,** אכן הדין שאין מעמידין אפוטרופוס לגבות מגופו, ומה שנאמר בסיפא שמעמידין, **הָכִי קָתָנֵי, וְאִם הוּחְזְקוּ נַגְחָנִין** – אם רואים בית דין שדרכם של שוורים אלו ליגח, **מַעֲמִידִין לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וּמְעִידִין לָהֶן בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס,** ולא כדי לחייבם לשלם בעוד שהוא תם, אלא **וּמְשַׁוְּיָנָן לְהוּ מוּעָד** – כדי שיהיה השור מועד, אחר שהעידו עליו שנגח שלש פעמים, **דְּכִי הָדַר וְנָגַח לְשַׁלֵּם מַעֲלִייָה** – שאם ישוב וינגח אחר שנעשה מועד, יגבו בית דין את הנזק משאר הנכסים, וכדין שור מועד שמשתלם מעליה ולאו דווקא מגוף השור.

מבררת הגמרא: לאחר שנעשה השור מועד שנאמר במשנה בסיפא שמחייבים לשלם, **מֵעַלְיַית מַאן** – מנכסי מי גובים את הנזק, מנכסי היתומים או מנכסי האפוטרופוס שהיה ממונה לשמור על השור.

מביאה הגמרא: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מֵעַלְיַית יְתוֹמִין, רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר מֵעַלְיַית אַפּוֹטְרוֹפּוֹס.**

מקשה הגמרא: **וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי** שגובים מנכסי היתומים, **וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי אֵין גִּזְקָקִין לְנִכְסֵי יְתוֹמִין** – אין בית דין יורדים לגבות מנכסי היתומים שום חוב, **אֶלָּא אִם כֵּן רִבִּית אוֹכֶלֶת בָּהֶן** – אלא באופן שלווה אביהם בריבית שאוכלת את נכסי היתומים, שהרי כל זמן שאינם פורעים את החוב תגדל עליהם הריבית, שבאופן זה גובים מנכסי היתומים כדי שלא יפסידו. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,** יורדים בית דין לנכסיהם **אוֹ לִשְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רִבִּית** וכמו שנתבאר, **אוֹ לִכְתּוּבַּת אִשָּׁה** – לפרוע מהנכסים כתובת אלמנת אביהם, **מִשּׁוּם מְזוֹנֵי** – לפי שכל זמן שאינה נפרעת כתובתה חייבים היתומים לזון אותה מנכסיהם, ולכך גובים את הכתובה שלא יפסידו.

ומבואר שבאופן שאין הפסד ליתומים אין גובים מנכסיהם, ואיך אמר רבי יוחנן כאן שגובים מנכסי היתומים בשור המועד.

מתרצת הגמרא: **אַיפּוּךְ** – הפוך את השיטות במחלוקת זו ותגרוס כך, **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מֵעַלְיַית אַפּוֹטְרוֹפְּסִין, רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר מֵעַלְיַית יְתוֹמִין,** ואכן רבי יוחנן כשיטתו שאין גובים מנכסי היתומים.

הגמרא מקשה על תירוץ זה: **אָמַר רָבָא, מִשּׁוּם דְּקַשְׁיָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן** – וכי משום שנתקשית סתירה בדברי רבי יוחנן, לכך הופך הנך את השיטות **וּמְשַׁוְּיוּת לֵיהּ** – ועושה הנך **לְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא טוֹעֶה** – שפוסק שלא כדין, שהרי ההלכה היא שאין יורדים לגבות מנכסי היתומים אלא אם כן מפסידים בכך, **וְהָא רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא דַּיְּינָא הוּא וְנָחִית לְעוּמְקֵיהּ דְּדִינָא** – דיין הוא ויורד לעומק הדין, ואין נראה לומר שטעה בהלכה זו.

הגמרא חוזרת בה ומתרצת הסתירה בדברי רבי יוחנן באופן אחר: **אֶלָּא, לְעוֹלָם לֹא תֵּיפּוּךְ, וּמַזִּיק שַׁאנִי** – אכן אין להפוך את השיטות, ואף שאין יורדים לנכסי היתומים כשאין הפסד, אמר רבי יוחנן כאן שגובים מהם בשור המועד, שבמקום שנכסיהם מזיקים לאחרים מודה רבי יוחנן שיש ליפרע מהם, שעל ידי כן ישמרו על שורם שלא ימשיך להזיק.

הגמרא חוזרת לבאר סברות מחלוקת רבי יוחנן ורבי יוסי בר חנינא: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מֵעַלְיַית יְתוֹמִים, דְּאִי אָמְרַתְּ מֵעַלְיַית אַפּוֹטְרוֹפּוֹס** – שאם תאמר שיגבו את הנזק מהאפוטרופוס,

---

המשך מהעמוד הקודם

ומ"ש בענין מערה פרטית ומהשמועה עד"ז שהיא בקבלה, מובן שזה צריך בירור על אתר ומאנשים נאמנים, ובכ"א פשוט שחילוק יש בין הענין שמטמא לנשיא ולצדיק בזמן הקבורה לבין הליכה על הציון לאחר זמן, וכבר דשו בה רבים.

בודאי לוקח חלק **פעיל** בעניני צעירי אגו"ח באה"ק ת"ו, ולפלא שאינו כותב עד"ז בפרטיות.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

משום דַּהֲוֵי לֵיהּ מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ **תּוֹבְעִים**. אי אַמְרַת לִיהֲוֵי דַּעֲנִיִּים מֵאן אִתֵּי תְּבַע לֵיהּ לְדִינָא אִי תְּבַע לֵיהּ עָנִי א"ל לְעָנִי אַחֵר יְהֵיבְנָא לֵיהּ: **מתני'** שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל **פִּקֵּחַ פָּטוּר**. בְּגַמ' מְפָרֵשׁ דְּאֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתַם לְגִבּוֹת מְגוּפוֹ אֲבָל בְּנִזְקֵי מוּעָד מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְשׁוֹר הַיְתוֹמִים לְהִיוֹת בְּמִקּוֹם הַבְּעָלִים לְקַיֵּם וְהוּעַד בְּבָעְלָיו וְגוֹבִים הַנִּזֶּק מִנִּכְסֵי הַקַּרְקַע שֶׁל יְתוֹמִים אֲבָל תַּם דִּגְבָיָיתוֹ מְגוּפוֹ הוּא וְהוּא מְטַלְטְלִין אֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְכַךְ כִּדְאָמְרִינָן בְּפ"ק (דף יד:) שְׁוָה כֶּסֶף מְלַמֵּד שֶׁאֵין ב"ד נִזְקָקִין אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרִיּוּת וְאוֹקִימְנָא בְּיִתְמֵי וְאִיבָּא דְּאָמַר טַעְמָא מִשּׁוּם דְּפַלְגָּא נִזְקָא קָנְקָא וְיִתְמֵי לָאו בְּנֵי קָנְקָא נִינְהוּ וְקַשְׁיָא לִי א"כ מַאי לְגִבּוֹת מְגוּפוֹ דְּנָקֵט וְעוֹד לְקַמָּן בְּשַׁמְעָתִין אַמְרִינָן בְּמוּעָד לְמ"ד צַד תּוּמוֹת בְּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת אֵינָהּ נִגְבֵּית מִן הַיְתוֹמִים מְהֵאי טַעְמָא וְאִי טַעְמָא מִשּׁוּם קָנְקָא הוּא בְּמוּעָד מִי הָווּ קָנְקָא הָא לָאו בְּחֶזְקַת שִׁימּוּר קַיְימִי: **וּמְעִידִין בָּהֶן בְּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס**. וְקֹס"ד הַשְׁתָּא דְּהַאי מְעִידִין בָּהֶם דְּקָאָמַר לְמִגְבֵּי ח"נ תּוּמוֹת וְקַשְׁיָא רֵישָׁא לְסִיפָא וּלְאַחַר שֶׁלִּשָּׁה עֵדוּיוֹת נַעֲשָׂה מוּעָד וּמְשַׁלֵּם נ"ש מַעֲלִייָה: **חָזַר לְתַמּוּתוֹ**. דְּקָסְבַר רִאשׁוֹת מִשְׁנָה מוּעָד שֶׁיָּצָא מֵרִאשׁוֹת זֶה וְנִכְנַס לְיַד בַּעֲלִים אֲחֵרִים הָרִאשׁוֹת מִשְׁנָה אֶת דִּין הָעֵדָאתוֹ: **שׁוֹר הָאִצְטַדִּין**. שֶׁמְּיוּחָד לְנִגְיחוֹת וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ לְכַךְ: **גמ' אֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס**. לְשׁוֹר תַּם שֶׁל חש"ו לִהְיוֹת אַפּוֹטְרוֹפּוֹס בְּמְקוֹם בַּעֲלִים לְקַיֵּם וְהוּעַד בְּבָעְלָיו וְיִגְבֶּה חֲצִי נִזְקוֹ מְגוּפוֹ: **הָכִי קָאָמַר**. שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגְחוּ וְהוּחְזְקוּ נִגְחָנִין מַעֲמִידִין לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וְלֹא לְגִבּוֹת מ"ח נ"ש אֶלָּא לְשַׁוְיֵיהּ מוּעָד דְּכִי הָדֵר נָגַח מְשַׁלֵּם מַעֲלִייָה: **אֵין נִזְקָקִין**. ב"ד לִנְכְסֵי יְתוֹמִין לִגְבּוֹת מֵהֶן כְּלוּם וְאַפִּילּוּ שְׁטָר שֶׁכָּתַב אֲבִיהֶם כְּדִמְפָרֵשׁ טַעְמָא בְּמִסְּ' עֲרָכִין דִּיתְמֵי לָאו בְּנֵי מַעֲבַד מִצְוָה נִינְהוּ אֶלָּא נָטַר עַד דְּגָדְלֵי וּמַפְקֵי לֵיהּ וְגָבֵי וְהָתָם מוֹתְבִינָן לֵיהּ כְּמָה תִּיוּבְתָּ! וְשַׁנִּינְהוּ בִּשְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רִבִּית: **אֶלָּא אִם כֵּן רִבִּית אוֹכֶלֶת בָּהֶן**. שֶׁלָּזֶה אֲבִיהֶן וּמוֹבְרִין בֵּית דִּין מִנְכְסֵיהֶן וּפוֹרְעִין אוֹתוֹ חוֹב: **מִשּׁוּם מְזוֹנֵי**. שֶׁכָּל זְמַן שֶׁלֹּא יִתְּנוּ לָהּ כְּתוּבָּה נִיזּוֹנֶת מִשֶّלָּהֶם: **דַּיְינָא הוּא**. וְלֹא קָאָמַר דְּנִזְקָקִין לִנְכְסֵי יְתוֹמִים:

ממנעי

שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׁכָּר. וְהָא דְּמִשְׁמַע בְּפ"ק דִּכְתוּבּוֹת (דף יא. ושם) דְּלֵית לֵיהּ לְרָבָא הַאי טַעְמָא גַּבֵּי גִּיּוֹרֶת שֶׁנִּתְגַּיְּירָה פְּחוּתָה מִבַּת ג' שָׁנִים דְּמִשְׁמַע לֵיהּ לְרָבָא שֶׁאִם הָיְתָה יְכוֹלָה לִמְזוֹת בְּשֹׁהֲגִדֵּילָה לֹא הָיְתָה לָהּ קָנְקָס לֹא דְּמִי דְּהָתָם הוּא דְּמִן הַדִּין אֵין לָהּ קָנְקָס כְּלָל וּמִשּׁוּם שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׁכָּר לֹא אָמַר דִּינְיוֹתָן לָהּ הוֹאִיל וּמִן הַדִּין אֵין לָהּ אֲבָל הָכָא דְּמִן הַדִּין יֵשׁ לָהּ אֶלָּא מִשּׁוּם דְּבָעְיָא לְמִקְנְסָהּ סְבָרָא הוּא דְּמִשּׁוּם שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׁכָּר שְׁנַיִם דְּמִשְׁמַע לֵיהּ לְרָבָא שֶׁאִם הָיְתָה מוֹקְמִינָן לָהּ אַדִּינָא וּבִפְרָק אֵלּוּ נְעָרוֹת (כתובות דף יא:) אית לֵיהּ שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׁכָּר בְּבֵית יִשְׂרָאֵל שֶׁבִּיקָּה מִשּׁוּם דְּמוֹקְמִינָן לָהּ אַקְדּוּשֹׁתָהּ:

אֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתַם לְגִבּוֹת מְגוּפוֹ. תִּימָהּ מַאי טַעַם דְּאֵין מַעֲמִידִין דְּאֵין לוֹמַר מִשּׁוּם דְּאֵין ב"ד נִזְקָקִין אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרִיּוּת בְּדְאִיתָא בְּפ"ק (דף יד:) גַּבֵּי שָׁוְה כֶּסֶף וְאוֹקְמִינָן בְּיִתְמֵי דְּלֵא הָווּ דְּמֵי כְּלָל דְּהָתָם מִיָּרֵי בְּהַזִּיקוּ בְּחַיֵּי הָאָב וּמִשּׁוּם דְּמִטַּלְטְלֵי דִּיתְמֵי לֹא מִשְׁתַּעְבְּדֵי לְב"ח וְאִין לוֹמַר נַמִּי דְּהַיְינוּ טַעַם דְּפַלְגָּא נִזְקָא קָנְקָא וְיִתְמֵי לָאו בְּנֵי קָנְקָא נִינְהוּ דְּלְמ"ד פַּלְגָּא נִזְקָא מְמוֹנָא מַאי אִיכָּא לְמִימַר וְעוֹד אֲפִילּוּ בְּמוּעָד לְמ"ד צַד תּוּמוֹת בְּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת אֵינוֹ גוֹבֶה ח"נ שֶׁל צַד תּוּמוֹת וְאע"ג דְּהָתָם לָאו קָנְקָא אֶלָּא דִּינָא וְגַם אֵין לוֹמַר מִשּׁוּם דְּאִיהוּ גּוּפֵיהּ כִּי מַזִּיק פָּטוּר דִּפְגִיעָתוֹ רָעָה מְמוֹנוֹ לֹא ס"ש וּבְמוּעָד עֲבִדֵי רַבָּנַן תַּקָּנָה מִפְּנֵי תִּיקּוּן הָעוֹלָם דִּכְשֶׁהָלְכוּ בְּעָלָיו לְמִדִּינַת הַיָּם יְהֵבִינָן לֵיהּ דִּין חֵרֵשׁ וְאע"ג דְּלֵא שַׁיְיָךְ הַאי טַעְמָא וְגַם אֵין לוֹמַר מִשּׁוּם דְּמִשְׁתַּלֵּם מְגוּפוֹ חָשׁוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא יַפְסִיד שׁוֹרוֹ שֶׁהוּא דָּבָר מְסוּיָּם אֲבָל בְּמוּעָד דְּמִשְׁתַּלֵּם מִכָּל דָּבָר לֹא חָשׁוּ דְּהָא לֹר' יִשְׁמָעֵאל ב"ח הוּא וְיָכוֹל לְסַלּוּקֵהּ בְּזוּזִי וי"ל דְּהַטַּעַם הוּא כֵּיוָן דְּחָס רַחֲמָנָא עַל הַתַּם שֶׁלֹּא יִשְׁלַם נ"ש הִלְכָּך לְגַבֵּי יַתְמֵי חָשׁוּ עֲלֵיהוּ וְכֵן מִי שֶׁהָלְכוּ בְּעָלָיו לְמִדִּינַת הַיָּם כֵּיוָן שֶׁאֵין לָהֶם בְּעָלִים גְּמוּרִים אֶלָּא ע"י תַּקָּנַת ב"ד בְּהַעֲמָדַת אַפּוֹטְרוֹפּוֹס אַקִּילוּ בֵּיהּ רַבָּנַן וְכֵן הַמּוּעָד נַמִּי בְּצַד תּוּמוֹת אֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס כֵּיוָן דְּחָס רַחֲמָנָא עֲלֵיהּ לְמ"ד צַד תּוּמוֹת בְּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת שֶׁאִם אֵין הַשּׁוֹר שָׁוֶה חֲצִי נִזְקוֹ אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא מְגוּפוֹ:

אַלְמָא מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס. וְא"ת וְנִימָא דְּרִישָׁא כְּגוֹן שֶׁלֹּא הָיָה אַפּוֹטְרוֹפּוֹס בְּשֹׁעַת נְגִיחָה וי"ל דְּהָא מִילְּתָא דִּפְשִׁיטָא הִיא: **וְאִם** הוּחְזְקוּ נִגְחָנִין. אֵין לְפָרֵשׁ שֶׁנְּגְחוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וּמַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁאִם יִגַּח רְבִיעִית יְשַׁלֵּם נ"ש דְּהָכִינְהָא אִי לְיָעוּדֵי תּוֹרָא בְּעִינָן אֶלָּא אִי לְיָעוּדֵי גְּבָרָא בְּעִינָן לֹא אַיְיעַד בְּאוֹתָהּ נְגִיחָה וְעוֹד דְּהַאי תִּנָּא סָבַר רִשּׁוּת מִשְׁנָה כִּדְקָתָנֵי סֵיפָא חָזַר לְתַמּוּתוֹ וְצ"ל דְּהוּחְזְקוּ נִגְחָנִים רְשָׁעִים וּמִשְׁתַּגְּעִים לִיגַּח כִּי הַהִיא דְּלִקְמָן דְּשָׁאֲלוּ בְּחֶזְקַת תַּם דְּמוֹקֵי כְּגוֹן שֶׁהִכִּיר בּוֹ שֶׁהוּא נִגְחָן וְאַפִּילּוּ הוּחְזְקוּ נִגְחָנִים ג' פְּעָמִים לֹא יַעֲשֶׂה מוּעָד עַד שֶׁיְּחַזְּרוּ וְיִגַּח שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּרִשּׁוּת אַפּוֹטְרוֹפּוֹס: **וְרַבִּי** יוֹחָנָן אָמַר אוֹ לִשְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רִבִּית. וְא"ת וְהָא טַעְמָא דְּאֵין נִזְקָקִין מִשּׁוּם דְּחַיְישִׁינָן לְצָרְרֵי כְּדִמְפָרֵשׁ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ בְּפָרָק גֵּט פָּשׁוּט (ב"ב דף קעד. ושם) וְהָתָם פְּסִקְנָן הִלְכְתָּא כְּוָתֵיהּ דְּהָכָא לֹא שַׁיְיָךְ טַעְמָא דִּצְרָרֵי וְרָבָא דְּהָכִי נַמִּי מְסַ' טַעְמָא בְּפ' שׁוּם הַיְתוֹמִים (ערכין דף כב. ושם) מִשּׁוּם שׁוֹבֵר וְהָכָא לֹא שַׁיְיָךְ כְּלָל וא"כ אַמַּאי הָווּ דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא טוֹעֶה וי"ל דְּר' יוֹחָנָן קָאָמַר בְּכָל עִנְיָן אֵין נִזְקָקִין בֵּין בְּמִלְוָה הַבָּאָה מֵחֲמַת עַצְמָהּ וּמִשּׁוּם דְּאֵין מַקְבְּלִין עֵדוּת שֶׁלֹּא בְּפָנֵי בַעַל דִּין דְּמִי כְּדִמּוּכָח בְּהַגּוֹזֵל בְּתַרְא (לקמן דף קיב.) גַּבֵּי חֲמוּתוֹ דְּרַבִּי יִרְמְיָה וּבֵין בְּמִלְוָה הַבָּאָה מֵחֲמַת אֲבִיהֶם וְאַפִּילּוּ בְּשֹׁטֶר הַמְּקוּיָּם אֵין נִזְקָקִין מִשּׁוּם שׁוֹבֵר וּצְרָרֵי וא"ת אַדְּפְרִיךְ מִשָּׁרֵיהּ לֵיהּ לְר' יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא טוֹעֶה תִּקְשֶׁה מַר' יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא דְּאָמַר בְּהַגּוֹזֵל בְּתַרְא (שם:) גַּבֵּי הָא דְּאָמַר ר' יוֹחָנָן וְכִי מִקַּבְּלִין עֵדוּת שֶׁלֹּא בְּפָנֵי בַעַל דִּין קַבְּלָה מִינַּיְיהוּ ר' יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא כְּגוֹן שֶׁהָיָה חוֹלֶה אוֹ עֵדִים חוֹלִים אוֹ שֶׁהָיוּ מְבַקְּשִׁים לָלֶכֶת לְמִדִּינַת הַיָּם וְשָׁלְחוּ לוֹ וְלֹא בָּא אֲבָל בְּעִנְיָן אַחֵר לֹא וי"ל דְּשָׁמָא הוּא מְדַמֶּה קְטָנִים לָהָא:

דְּאִי אַמְרַת מַעֲלִיֵּית אַפּוֹטְרוֹפּוֹס מִמְּנָעֵי וְלֹא עֲבִדֵי. מִכָּאן מְדַקְדֵּק הַר"ר חַיִּים דְּאַפּוֹטְרוֹפְּסִין לֹא מְשַׁלְּמֵי אֲפִילּוּ פָּשְׁעוּ בְּשֶׁל יְתוֹמִי דְּהָא הָכָא פָּשַׁע בְּשׁוֹר הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס וַאפ"ה מִפְּטְרֵי וּמַה שֶׁהָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס נִשְׁבָּע לְיְתוֹמִי כְּדִמַשְׁמַע בְּהַנִּיזָּקִין (גיטין דף נב. ושם) הַיְינוּ שֶׁלֹּא עִבֵּב כְּלוּם מִשֶּׁלָּהֶם אֲבָל אֵין נִשְׁבָּעִין שֶׁלֹּא פָּשְׁעוּ דַּאֲפִילּוּ פָּשְׁעוּ פְּטוּרִים וְהָר"ר שְׁלֹמֹה בְּחוֹר ב"ר יוֹסֵף דִּקְדֵּק דְּמִשְׁלְּמֵי בְּפָשֵׁיעָה מֵהַהִיא דְּדַמַּפְקִיד (ב"מ דף מב: ושם) דְּהַהוּא תּוֹרָא דְּלֵא ה"ל כַּסִּי וְשִׁינֵּי וְקָאָמַר נַיְמָא לְאַפּוֹטְרוֹפּוֹס זִיל שַׁלִּים אָמַר אָנָא לְבַסְּרָא מִסְרַתֵּיהּ מִשְׁמַע דְּאִם פָּשַׁע מְשַׁלֵּם וְהַשִּׁיטָה קָשֶׁה אֲהַדְדֵי וְאוֹר"י דְּוַדַּאי מְחַיֵּיב אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְשַׁלֵּם בְּפְשִׁיעָה וְלֹא מִמְּנָעֵי בֵּין מִינָּהוּ אֲבִי יְתוֹמִים בֵּין מִינָּהוּ בֵּית דִּין כְּדִמְפָרֵשׁ טַעְמָא

טעמא בהנזקין (גיטין דף נב: ושם) אבל כאן דשלא בשביל היתומים ממנין אותו דטוב היה להם שלא היה להם אפוטרופוס אלא בשביל תקנת העולם ממנין אותו כדי שישמור השור שלא יגח אי אמרת דמשלם ממנעי ולא עבדי וברושלמי בהנזקין אמר אתיא דר' יוחנן ברבנן בתמיה אפילו יסבור כאבא שאול דאמר מינודו ב"ד ישבע בעי ההוא בר אינש למיתב זוזי בגין דמתקרי מהימן כלומר לא ימנע בשביל כך אם יהיה זקוק לפרוע אם יפשע דשמם הוא שנתחשב בכך לנאמן בשב"ד ממנין אותו אבל גבי שור אין נחשב לנאמן בשביל מנוי זה שאין זה בשביל תקנת יתומים אלא בשביל שלא יזיק לעולם ואין נחשב אלא כשומר בעלמא ששומר השור שלא יזיק ודרבי יוסי ב"ח כאבא שאול אפילו יסבור ברבנן אדם מברריח עצמו מן התשלומין כלומר בשביל השבועה יהיה נמנע שלעולם צריך לישבע שלא עיכב כלום משלהם ונראה דאפילו נאבד דבר משל יתומים שלא ישקבע שלא פשע שאם כן יהיו נמנעים אבל בזה אין חושש אם יש עדים או אם מודה הוא בעצמו שפשע לא ימנע אם מזקיקין אותו לשלם: **אי** בתם פשיטא. וכ"ת דאשמועי' דממעמידין אפוטרופוס לתם א"כ ה"ל למתני ר' יעקב מחייב ותו לא ומדנקט ח"נ משמע דאיצטריך דלא נימא נזק שלם:

ולא משלם אלא פלגא דמועד. ורבא לא בעי לשנויי הכי מדלא קתני ר' יהודה אומר חייב נ"ש ור' יעקב אומר ח"נ ועוד דמשמע ליה לרבא דבין דלא נטריה בכל ה"ל למתני אין משלם אלא חצי נזק שזהו החידוש ומדקאמר משלם ח"נ משמע דקמ"ל דמשלם אפילו ח"נ אבל השתא דנטריה שמירה פחותה חידוש הוא דקמ"ל דמשלם אפילו ח"נ ועוד דמשמע ליה ח"נ מגופו כסתם ח"נ דבכל מקום: **אדמוכי** לה במועד לוקמיה בתם. תימה דמעיקרא הוה פריך אי בתם פשיטא ולא הוה בעי למימר דאתא לאשמועינן דמעמידין אפוטרופוס לתם כדפי' לעיל דאם כן ה"ל למימר רבי יעקב מחייב והשתא פריך לאוקמיה בתם וי"ל דהשתא דאסיק אדעתיה דאמר צד תמות במקומה עומדת לא מצי למתני רבי יעקב מחייב דאיצטריך להכיר ח"נ לאשמועינן דמעמידין אפוטרופוס לתם ואי הוה תני מחייב הוה מוקמינן לה במועד אבל תם פטור דאין מעמידין אפוטרופוס לתם ואיצטריך לאשמועינן דמועד משלם נ"ש לאפוקי ממ"ד צד תמות במקומה עומדת אבל מעיקרא דלא הוה אסיק אדעתיה צד תמות כו' פריך שפיר אי בתם פשיטא דאי לאשמועינן מעמידין אפוטרופוס לתם אתא לתני מחייב והוה מוקמינן ליה בתם דלמועד לא איצטריך:

שור

מ"מ נעי ולא עבדי. אפוטרופוס: מעליית אפוטרופוס. שלא שמרהו כראוי: וחוזרין ונפרעין מן היתומים לבי גדלי. דאי לא ממנעי ולא עבדי: חזר לתמותו. לקמן מפרש מאי קאמר: מאי הדר הוא בתמותו דקאמר סומכוס. ברישא: אילימא דלא מייעד. בשלש נגיחות לשלם מעלייה בשהועד: הא מדקתני סיפא נתפקח החרש חזר לתמותו. דקסבר רשות משנה מכלל דמעמיקרא אייעד ליה: הדר הוא בתמימותו.

דלא גבי נגיחות תמות מיניה דאין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו: רשות משנה. הרשות שנשתנה לה שיצא מידי אפוטרופוס ונכנס לרשות בעלים משנה את העדאתו: ה"ג ר' יעקב משלם ח"נ: בתמי עסקינן. דאצטריך ליה למיתני ח"נ ולא תנא רבי יעקב מחייב: אי דעבד ליה שמירה. מעולה ונפרצה בלילה או שפרצוה לסטין משום הכי פטר ליה מנזק שלם בכל בלל לא בעי לשלומי: ואי דלא עבד ליה שמירה. מעולה כוליה נזק בעי לשלומי: שמירה פחותה. נעל בפניה כראוי ואמרינן (ולקמן) (ד' נה:) דלת שיכולה לעמוד ברוחו מצויה זהו כראוי והיינו שמירה פחותה אצל רוח שאינה מצויה ואצטריך לאשמועינן דמשתלם ח"נ ולא כולו ולאפוקי מהני תנאי דפליגי בשילהי פירקין דאיכא למ"ד דפטור ואיכא דמחייב ליה נזק שלם ואשמועינן הכא דרבי יעקב סבר לה כרבי יהודה דאמר בשילהי פירקין במועד סגי ליה בשמירה פחותה דמייתרי ביה קראי ומפטר מנזק שלם ומיהו בחצי נזק מחייב כדאמרינן לקמן לא פטר ר' יהודה אלא על צד העדאה שבו אבל צד תמות במקומה עומדת ותם לא סגי ליה בשמירה פחותה דלא מייתרי ביה קראי ואע"ג דהך צד תמות מגופיה משתלם אית ליה לר' יעקב מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופיה כרבנן דפליגי עליה דסומכוס לעיל: ולא פליגי. ר' יעקב ורבי יהודה: ולאביי דאמר בתמי פליגי. אי בתם לא קאמר רבי יהודה נ"ש ואי במועד ושמירה פחותה הא שמעינן ליה לרבי יהודה אפילו בשור של פיקח ח"נ ותו לא ואי בדלא נטריה בכל מאי טעם דר' יעקב: ולא נטריה בכלל. וקאמר רבי יהודה נ"ש החצי מן העליה והחצי מן גופו דשמעינן לרבי יהודה לקמן דבכל תם ונעשה מועד צד תמות במקומה עומדת ומגופו נגבית והאי אע"ג דלית ליה בעלים בני דעה מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו צד תמות: ורבי יעקב סבר לה כרבי יהודא. דבכל תם ונעשה מועד צד תמות במקומה עומדת לגבות מגופו הלכך היכא פטור מצד תמות דבהך פליג עליה דקסבר אין מעמידין אפוטרופוס לתם כו': בשלמא לאביי דאמר פליגי שפיר. מוקי לה במועד למתניתא קמייתא דבתם ליכא לאוקמא לאשמועינן דמעמידין אפוטרופוס לתם דאשמועינן ליה במתניתא בתריתא דאמר אין מעמידין הלכך ע"כ קמייתא נמי במועד ולא נטריה בכל ומשלם ח"נ דמועדת: אלא לרבא דאמר לא פליגי. ואית ליה לר' יעקב מעמידין אפוטרופוס לתם: אדמוכי לה. לקמייתא במועד לוקמא בתם:

מ"מ נעי ולא עבדי רבי יוסי בר חנינא אמר מעליית אפוטרופוס וחוזרין ונפרעין מן היתומים לבי גדלי ומעמידים להן אפוטרופין לתם לגבות מגופו תנאי היא דתניא שור שנתחרשו בעליו ושנשתטו בעליו ושהלכו בעליו למדינת הים יהודה בן נקוסא אמר סומכוס הרי הוא בתמותו עד שיעידו בו בפני הבעלים וחכ"א מעמידין להן אפוטרופין ומעידין בהן בפני אפוטרופין נתפקח החרש נשתפה השוטה והגדיל הקטן ובאו בעליו ממדינת הים יהודה בן נקוסא אמר סומכוס חזר לתמותו עד שיעידו בו בפני בעלים רבי יוסי אמר הרי הוא בחזקתו אמרו מאי הרי הוא בתמותו דקאמר סומכוס אילימא דלא מייעד כלל הא מדקתני סיפא חזר לתמותו מכלל דאייעד אלא מאי הרי הוא בתמותו הרי הוא בתמימותו דלא מחסרינן ליה אלמא אין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו והכמים אומרים מעמידין להן אפוטרופוס ומעידין להן בפני אפוטרופוס אלמא מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו וסיפא במאי קמיפלגי רשות משנה איפא בינייהו סומכוס סבר רשות משנה ור' יוסי סבר רשות איגה משנה ת"ר שור חרש שוטה וקטן שנגח רבי יעקב משלם ח"נ ר' יעקב מאי עבידתיה אלא אימא רבי יעקב אומר משלם ח"נ במאי עסקינן אי בתם פשיטא דכ"ע נמי ח"נ הוא דמשלם ואי במועד אי דעבדי ליה שמירה כלל כלל לא בעי לשלומי ואי דלא עבדי ליה שמירה כוליה נזק בעי שלומי אמר רבא לעולם במועד והכא במאי עסקינן דעבדי שמירה פחותה ולא עבדי ליה שמירה מעולה ורבי יעקב סבר לה כרבי יהודה דאמר צד תמות במקומה עומדת וסבר לה כרבי יהודה דאמר מועד סגי ליה בשמירה פחותה וסבר לה כרבנן דאמר מועד סגי ליה בשמירה פחותה ולא אליבא דאמרי מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו א"ל אביי ולא פליגי והתניא שור של חרש שוטה וקטן שנגח ר' יהודה מחייב ור' יעקב אומר ח"נ הוא דמשלם אמר רבה בר עולא מה שמחייב ר' יהודה פירש ר' יעקב ולאביי דאמר פליגי במאי אמר סבר לה כר' יהודה בחדא ופליג עליה בחדא דאמר כר' יהודה בחדא דאילו ר' יהודה סבר צד תמות במקומה עומדת ופליג עליה בחדא דאילו רבי יהודה סבר מעמידין להן אפוטרופוס לתם לגבות מגופו ור' יעקב סבר אין מעמידין ולא משלם אלא פלגא דמועד אמר ליה רב אחא בר אביי לרבינא בשלמא לאביי דאמר פליגי שפיר אלא לרבא דאמר לא פליגי אדמוכי לה במועד נוקמא בתם

אי

לך הב"ע במועד ולא נטריה כלל ר' יעקב סבר לה כר' יהודה ופליג עליה בחדא סבר כר' יהודה בחדא דאילו ר' יהודה סבר צד תמות במקומה עומדת ופליג עליה בחדא דאילו רבי יהודה סבר מעמידין להן אפוטרופוס לתם לגבות מגופו ור' יעקב סבר אין מעמידין ולא משלם אלא פלגא דמועד אמר ליה רב אחא בר אביי לרבינא בשלמא לאביי דאמר פליגי שפיר אלא לרבא דאמר לא פליגי אדמוכי לה במועד נוקמא בתם

אי

מִמְּנָעֵי וְלֹא עֲבָדֵי – יש לחשוש שימנעו האנשים מלהימנות אפוטרופסים. **רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר מֵעֲלִיַּת אַפּוֹטְרוֹפּוֹס**, שהרי הוא זה שלא שמר על השור כראוי, **וְחוֹזְרִין וְנִפְרָעִין מִן הַיְתוֹמִים לְכִי גָּדְלֵי** – ולאחר שיגדלו היתומים יחזור האפוטרופוס ויגבה מהם מה ששילם עבורם, ולכך אין לחשוש שמא ימנעו.

הגמרא מביאה שנחלקו תנאים בדין המבואר במשנה שאין מעמידים אפוטרופוס לגבות משור תם מגופו: וְדִין זה אם **מַעֲמִידִים לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפִּין לְתָם לִגְבּוֹת מִגּוּפוֹ, תַּנָּאֵי הִיא**, וכמו **דְּתַנְיָא, שׁוֹר שֶׁנִּתְחָרְשׁוּ בְּעָלָיו** – שהיה בעליו פקח ונעשה חרש, שאינו שומע ואינו מדבר, **וְשֶׁנִּשְׁתַּטּוּ בְּעָלָיו** – או שנהיה שוטה **וְשֶׁהָלְכוּ** – או שהלכו **בְּעָלָיו לְמְדִינַת הַיָּם, יְהוּדָה בֶּן נְקוֹסָא אָמַר** בשם **סוּמְכוֹס, חֲרֵי הוּא בְּתַמּוּתוֹ עַד שֶׁיָּעִידוּ בוֹ בִּפְנֵי הַבְּעָלִים**, וכיון שנתחרשו או נשתטו בעליו אי אפשר להעיד בפניהם. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מַעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפִּין** שישמרו על השור, **וּמְעִידִין בָּהֶן בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפִּין**, ובכך נעשה השור מועד. ואם לאחר שנעשה מועד, **נִתְפַּקֵּחַ הַחֵרֵשׁ** – שחזר לשמוע, או **נִשְׁתַּפָּה הַשּׁוֹטֶה, וְהִגְדִּיל הַקָּטָן, וּבָאוּ בְּעָלָיו מִמְּדִינַת הַיָּם, יְהוּדָה בֶּן נְקוֹסָא אָמַר** בשם **סוּמְכוֹס, חָזַר** השור **לְתַמּוּתוֹ** ואין מועיל מה שנעשה מועד בפני האפוטרופוס, **עַד שֶׁיָּעִידוּ בוֹ בִּפְנֵי בְּעָלִים, רַבִּי יוֹסֵי אָמַר חֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ** שהיה מועד.

ובביאור מחלוקת התנאים: **אָמְרוּ** – הקשו בני הישיבה, **מַאי 'חֲרֵי הוּא בְּתַמּוּתוֹ' דְּקָאָמַר סוּמְכוֹס, אִילֵימָא דְּלֹא מַיְיעַד כְּלָל** – אם נבאר כוונתו שאין אפשרות כלל לעשותו מועד אלא בפני הבעלים, והיינו שאין מעמידין עליו אפוטרופוס כלל אף לא בכדי להעיד בפניו ולעשותו מועד, אם כן יקשה **הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא** – הרי ממה ששנינו בסיפא של הברייתא לגבי נתפקח החרש שאמר סומכוס שהשור 'חָזַר לְתַמּוּתוֹ', **מִכְּלָל דְּאַיְיעַד** – משמע שאכן היה השור מועד בעודו אצל האפוטרופוס, וכיצד נעשה מועד אם אין מעמידים אפוטרופוס.

אֶלָּא בהכרח לומר, **מַאי** כוונת סומכוס במה שאמר 'חֲרֵי הוּא בְּתַמּוּתוֹ', **חֲרֵי הוּא בְּתַמִּימוּתוֹ** – בשלימותו, **דְּלֹא מְחַסְּרִינָן לֵיהּ** – שאין גובים מגופו כלום, אך ודאי שמעמידים עליו אפוטרופוס לעשותו מועד וכמו שמוכח מהסיפא, **אֲלָמָא** מבואר שלדעת סומכוס **אֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתָם לִגְבּוֹת מִגּוּפוֹ**. ולפי זה יש לבאר מה שנאמר בהמשך הברייתא, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים מַעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וּמְעִידִין לָהֶן בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס**, שאין הכוונה לענין לעשותו מועד, שבכך אף סומכוס מודה, אלא לומר שאף גובים מגוף השור בעודו תם, **אֲלָמָא** מבואר שלדעתם **מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתָם לִגְבּוֹת מִגּוּפוֹ**.

ובביאור מחלוקת סומכוס וחכמים בסיפא. מבררת הגמרא: **וְסֵיפָא** של הברייתא **כְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** – במה תלויה מחלוקתם אם חזר השור לתמותו או שנשאר בחזקתו. מבארת הגמרא, **רְשׁוּת מְשַׁנָּה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – מחלוקתם היא אם במה שעובר השור לרשות אדם אחר נשתנה דינו וחוזר להיות תם או לא. **סוּמְכוֹס סָבַר רְשׁוּת מְשַׁנָּה**, ולכך כאשר נתפקח החרש או בשאר האופנים שחוזר השור מרשות האפוטרופוס לרשות הבעלים, חוזר להיות תם, **וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר רְשׁוּת אֵינָהּ מְשַׁנָּה** ונשאר השור מועד בחזקתו.

תָּנוּ רַבָּנָן, שׁוֹר של **חֵרֵשׁ** או **שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח, רַבִּי יַעֲקֹב מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק**. מבררת הגמרא מיד בגירסת הברייתא 'רבי יעקב משלם', **רַבִּי יַעֲקֹב מַאי עֲבִידְתֵּיהּ** – מה עשה רבי יעקב שיש לחייבו לשלם חצי נזק. **אֶלָּא אִימָּא** כך, 'רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק'.

ובעיקר הדין מבררת הגמרא: **בְּמַאי עָסְקִינָן** – באיזה שור דיבר רבי יעקב שהוצרך לחדש בו שחייב חצי נזק בלבד ולא יותר, **אִי בְּשׁוֹר תָּם, פְּשִׁיטָא** שחייב חצי נזק, שהרי אף שור **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – של כל אדם פקח, **נַמִּי חֲצִי נֶזֶק הוּא דְּמְשַׁלֵּם** ולא יותר, ומדוע הוצרך לבאר כן בשור של חרש שוטה וקטן. **וְאִי** מדובר **בְּשׁוֹר מוּעָד**, מדוע באמת ישלם חצי נזק ולא נזק שלם, הרי ממה נפשך, **אִי דְּעָבְדֵי לֵיהּ שְׁמִירָה** – אם שמר את השור בשמירה מעולה, אלא שיצא השור באונס והזיק, **כְּלָל כְּלָל לֹא בָּעֵי לְשַׁלּוּמֵי** - צריך להיות הדין שלא ישלם כלל ואף לא חצי נזק, **וְאִי דְּלֹא עָבְדֵי לֵיהּ שְׁמִירָה, כּוּלֵּיהּ נֶזֶק בָּעֵי שַׁלּוּמֵי** – ואם לא שמרו לשור בשמירה מעולה, היה צריך לחייבו נזק שלם, ולא חצי נזק בלבד.

רבא מיישב דברי רבי יעקב: **אָמַר רָבָא, לְעוֹלָם** מדובר **בְּמוּעָד, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן** שחייב רק חצי נזק, באופן **דְּעָבְדֵי שְׁמִירָה פְּחוּתָה וְלֹא עָבְדֵי לֵיהּ שְׁמִירָה מְעוּלָּה** – ששמר את השור בשמירה פחותה ולא בשמירה מעולה, **וְרַבִּי יַעֲקֹב סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה** בדין זה **דְּאָמַר** (לקמן מה:) **צַד תַּמּוּת בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת** – שאף שנעשה השור מועד, החצי נזק שמשלם נשאר במקומו כדין שור תם, אלא שנוסף עליו חצי נזק לחייבו מדין מועד, **וְאִם סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה** בדין נוסף **דְּאָמַר מוּעָד שֶׁנִּכְנַס לֵיהּ בִּשְׁמִירָה פְּחוּתָה** – שדי לשמור במירה פחותה את השור המועד, ואף ששור תם צריך לשומרו בשמירה מעולה, ולכך את החצי נזק של הצד תמות חייב לשלם, שהרי לא שמרו שמירה מעולה כדין תם, אך את החצי נזק של המועד נפטר מלשלם במה ששמרו בשמירה פחותה. **וְסָבַר לָהּ** רבי יעקב **כְּרַבָּנָן דְּאָמְרֵי מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתָם לִגְבּוֹת מִגּוּפוֹ**, ושלא כדעת סומכוס שאין מעמידין. **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, וְלֹא פְּלִיגֵי** – וכי רבי יהודה ורבי יעקב אינם חולקים, **וְהָתְנְיָא, שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח, רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּיב וְרַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר חֲצִי נֶזֶק הוּא דְּמְשַׁלֵּם**. וכיצד ניתן לבאר דברי רבי יעקב כרבי יהודה.

רבה בר עולא מיישב תירוצו של רבא: **אָמַר רַבָּה בַּר עוּלָּא**, אכן רבי יעקב סובר כדעת רבי יהודה וכתירוצו של רבא, ומה ששנינו בברייתא, אין זה מחלוקת, אלא **מַה שֶּׁמְּחַיֵּיב רַבִּי יְהוּדָה פֵּירַשׁ רַבִּי יַעֲקֹב** – מה שאמר רבי יהודה בסתמא שחייב, פירש רבי יעקב דבריו שאינו מחייב אלא חצי נזק. והטעם כמו שביאר רבא ששמר שמירה פחותה ולא שמירה מעולה וחייב על הצד תמות משום שמעמידים אפוטרופוס לתם לגבות מגופו.

הגמרא מבררת את שיטת אביי: **וּלְאַבַּיֵי דְּאָמַר שִׁפְלִיגֵי** רבי יהודה ורבי יעקב, **בְּמַאי פְּלִיגֵי** – כיצד נבאר מחלוקתם. **אָמַר לָךְ** אביי, **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, בְּמוּעָד וְלֹא נִטְרֵיהּ כְּלָל** – בשור מועד שלא שמרו כלל אף שמירה פחותה, ולכך רבי יהודה מחייב נזק שלם, שחייב הן על הצד תמות והן על צד המועד, וסובר שמעמידים אפוטרופוס לתם לגבות מגופו. **וְרַבִּי יַעֲקֹב** שמחייב רק חצי נזק, **סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה בַּחֲדָא וּפְלִיג עֲלֵיהּ בַּחֲדָא** – סובר כרבי יהודה בדבר אחד וחולק עליו בדבר אחד. כלומר, **סָבַר כְּרַבִּי יְהוּדָה בַּחֲדָא, דְּאִילּוּ רַבִּי יְהוּדָה סָבַר צַד תַּמּוּת בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת**, ובכך אף רבי יעקב מודה לו, **וּפְלִיג עֲלֵיהּ בַּחֲדָא, דְּאִילּוּ רַבִּי יְהוּדָה סָבַר מַעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְתָם לִגְבּוֹת מִגּוּפוֹ** – ולכך אף על הצד תמות חייב, ומשלם נזק שלם, **וְאִילּוּ רַבִּי יַעֲקֹב סָבַר אֵין מַעֲמִידִין, וְלֹכְךְ לֹא מְשַׁלֵּם אֶלָּא פַּלְגָא דְּמוּעָד**, אך על צד התמות אינו חייב משום שאין מעמידים אפוטרופוס לתם לגבות מגופו. ואף הברייתא הראשונה תתבאר באופן זה, שהיה השור מועד ואינו משלם אלא את החצי נזק של המועד.

הגמרא דנה בביאורם של אביי ורבא: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בַּר אַבַּיֵי לְרָבִינָא, בִּשְׁלָמָא לְאַבַּיֵי דְּאָמַר** שרבי יהודה ורבי יעקב **פְּלִיגֵי, שַׁפִּיר** – מובן מדוע הוצרך להעמיד הברייתא הראשונה במועד, שאילו היה מעמיד בתם היה צריך לומר שרבי יעקב סובר שמעמידים אפוטרופוס לתם לגבות מגופו, ואי אפשר לומר כן מכח דברי הברייתא השנייה. **אֶלָּא לְרָבָא דְּאָמַר** שרבי יהודה ורבי יעקב **לֹא פְּלִיגֵי**, אלא שרבי יעקב מפרש דברי רבי יהודה, יקשה **אַדְּמוֹכֵי לָהּ בְּמוּעָד** – עד שמעמיד את הברייתא במועד וחייב חצי נזק משום הצד תמות, **נוֹקְמָא בְּתָם** – יעמיד את הברייתא בשור תם, ומדובר ששמרו שמירה שאינה מועלת לשור תם, וכגון

ב״ה, ו׳ תמוז, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ״ח סיון, בו כותב ראשי פרקים מדברי ימי חייו ומצבו עתה אשר נמצא בצבא וכו׳.

ובודאי למותר לעוררו, אשר כמו בצבא בשר ודם בעיקר תלוי במשמעת דקבלת עול, ואם אפילו בזמן הראשון אינם מבינים כ״כ ההכרח בזה, הרי במשך זמן קצר כל מי ששכל בריא לו יווכח לדעת ההכרח בזה אפילו כלפי מפקד בו״ד בערכו, מכש״כ וק״ו ועאכו״כ שכן הוא בהנוגע לכל אחד מישראל שהם צבאות השם יתברך בהנוגע לפקודות של המצביא הראשי הוא ממה״מ הקב״ה. וכמו שבמשל הרי אין מדרך המצביא הראשי לבוא לכל אחד ואחד מהחילים ולמסור לו הפקודה בלי כל ממוצע, אלא מוסרם הוא ע״י פקידים הקרובים במעמדם ומצבם להחיל, וכיון שהוא נתמנה מהמצביא הראשי הרי שלוחו של אדם כמותו.

עד״ז הוא גם בנמשל אשר מקבלי התורה והתנאים והאמוראים מורי הוראה בישראל ע״פ חוקי תורתנו תורת ד׳ על ידם נמסרים הוראות ממה״מ הקב״ה, וכמו שבמשל המשמעת והקבלת עול היא לא לדכא להשפיל ולהזיק את החיל, אלא אדרבה, ככל שיהי׳ יותר חזק בהמשמעת וקב״ע תוקדם עלייתו מדרגא לדרגא וטוב יהי׳ לו בכל עניניו, עד״ז אלא **שכ״פ** ככה כן הוא בהנוגע לקבלת עול מלכות שמים המביא לקב״ע תורה וקב״ע מצות בחיי היום יומים, והאריכות בזה אך למותר.

וכיון שזכה לידיעת אור תורת החסידות עכ״פ במקצת ויודע הדרכותי׳ ומנהגי׳, עליו להתנהג בזה גם בצבא ומוטלת עליו הזכות והאחריות להכיר את חבריו בקבוצה ובפלוגה את כל זה, ולשמש סמל ודוגמא איך נצר ממשפחה שממנה בא, ואיך זה זכה להיות איזה זמן בכותלי ישיבת תומכי תמימים מתנהג ופועל, ואין לך דבר העומד בפני הרצון, ואם ירצה באמת תצליח שליחותו זו בידו.

בודאי יש לו קביעות עתים בתורה בכל יום הן בתורת הנגלה והן בתורת החסידות, והעיקר, בהלכות הצריכות בחיי יום יומים.

בהנוגע לשאלתו הפרטית שמציעים לו שידוכים, נכון הדבר שיתענין בזה, ובפרט שכותב שהמשתדלים בזה הם חבריו מצעירי אגו״ח, והשי״ת המשגיח על כאו״א בהשגחה **פרטית**, ינחהו בדרך הטובה לפניו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
מזכיר

ב״ה, ו׳ תמוז, תשט״ו
ברוקלין.

הרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר מרדכי צבי שי׳

שלום וברכה!

לאחרי שתיקתו הארוכה נתקבל סו״ס מכתבו מאדר״ח תמוז, ות״ח על שבביתו הכל שלום, ויה״ר שיוסיפו גם בזה ויהי׳ הכל בריבוי, וכמבואר כל זה בסוף אסתר רבה.

מ״ש אודות האברך... הנה מובנות ופשוטות שתי הנקודות, שהיזק הרבים דוחה תועלת

היחיד, ובמילא אם יש יסוד שהמצאו של הנ״ל עם רבים תזיק להם אי אפשר לסכן אותם כו׳, ב) במרז״ל המקיים אפילו נפש אחת מישראל כו׳, בודאי שגם אברך זה בכלל, ולכן צריך לחפש בחיפוש אחר חיפוש אופנים איך להעמידו בקרן אורה, וכפי שמתאר מצב הנ״ל במכתבו, הנה נראה שיש בזה גם כן ענין של מחלה (כוונתי שנטיותיו הבלתי רצויות עכ״פ בחלקן יש לתקנן ע״י טפול רפואי), וצריך הי׳ להתייעץ עם רופא מומחה למקצוע זה, ואפשר כדאי מלכתחלה מבלי ידיעת האברך, ורק לאח״כ (ובאופן שיורה הרופא) יפגשו יחד.

בודאי למותר לעוררו על זה שכתבתי למוסדות חינוך שהשפעתי מגעת, שבעוד מועד צריך להכין צדה לדרך בשביל התלמידים לימי החופש, ומה טוב לסדר אופן שלא יופסק הקשר עמהם לגמרי למשך שבועות אלו, והרי אדרבה, במשך ימי החופש חפשים מלימודי חול יש מקום לפעול לפ״ע יותר בעניני קדש, והרי רואים במוחש שדברים וענינים הנאמרים כאילו דרך אגב, היינו לא בתור שיעור אלא במשך שיחה וטיול נקלטים ומתקבלים בטוב ובנקל יותר...

בברכה.

ב״ה, ז׳ תמוז, תשט״ו
ברוקלין.

הרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר שמואל יוסף שי׳

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מבדר״ח הגאולה, גאולת כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע נשיא דורנו, בו כותב אשר נסתדרו בבית מגורם החדש, דורא.

הנה יה״ר שיהי׳ בשעה טובה ומוצלחת, וינצל האפשריות שניתנה לו להפיץ תורת החסידות הדרכותי׳ ומנהגי׳ בין אנשים כאלו שלולי זאת לא היו יודעים עד״ז, ובדרכי נועם ובדרכי שלום לא רק בהבית בו דרים אלא בכל העיר כולה, שע״פ ד״ת היא כד׳ אמותיו של האדם בהנוגע לעניני עירובין, וכידוע ביאור ענין העירוב מבואר בהמשך דמצה זו תר״מ, ויה״ר שיהי׳ זה מתוך בריאות הנכונה ובשמחה וטוב לבב.

בברכה לבשו״ט.

ב״ה, ז׳ תמוז, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, כבקשתו יזכירו את כל אלה שכותב אודותם על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע.

ומה שכותב, אם לשמור שלשת השיעורים גם בשבת ויום טוב, פשיטא שכן הוא ואדרבה, ומה שכותב שאין נוהגים לומר תהלים בשבת ויום טוב, אינו כן, ומנהג בכל תפוצות ישראל להרבות בשבת ויו״ט באמירת תהלים.

ובמה שכתב אודות תיקון לעון הידוע, צריכים להיות זהיר בטבילת עזרא, ולהיות חקוק בזכרונו דברי תורה, ומהם לימוד המשניות ולהרבות באותיות התורה והתפלה, לתת לצדקה לפני תפלת שחרית בכל יום חול, ולהתעסק בעניני ללמד ובעניני חינוך על טהרת הקדש, ובעיקר להסיח דעתו מכל הענין אפילו מתיקונו עד לאחר הנשואין.

בברכה לתלמוד תורה ביראת שמים.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

1 **ח.** אֲבָל מַבְדִּילִין עַל כָּל מַשְׁקֶה שֶׁהוּא חֲמַר מְדִינָה[כא-כב] חוּץ מִן הַמַּיִם[כג] אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ יַיִן שֶׁאָז אֵין
2 זֶה הִדּוּר מִצְוָה[61] אִם יַבְדִּיל עַל שֵׁכָר אוֹ שְׁאָר מַשְׁקִים אַף עַל פִּי שֶׁהֵם חֲמַר מְדִינָה אֲבָל אִם אֵין יַיִן

ביאורי הלכה

כא] חמר מדינה - "יין־המדינה" משקה חשוב שרוב תושבי המדינה רגילים להגישו במהלך סעודה חשובה כתחליף ליין[53], אך משקה ללא חשיבות מיוחדת (כגון ששותים אותו בכדי להרוות הצמאון בלבד - אינו חמר מדינה).

כב] חמר מדינה - משקאות חריפים או בירה[54], מיץ־סחוט טבעי[55], קפה או תה[56], וכיוצא בזה ממשקאות חשובים[57] המוגשים לאורחים כתוספת חשיבות לסעודה - מותר להבדיל עליהם בשעת הדחק[58] כגון חולה, או במקום שאין יין[59].

כג] מן המים - משקאות קלים המכילים בעיקר מים עם סוכר וצבעי־מאכל - דינם כמים - ואפילו במקום שדרך רוב אנשי העיר לקבוע סעודה עליהם[60].

ציונים והוספות

53) גדר חמר מדינה הוא משקה שקובעים עליו סעודה - היינו משקה המוגש בסעודה מחמת חשיבותו (ראה הפרטים בסי' ערב ס"י, וסי' קפב ס"ב) (והוא חלוק ממאכל שקובעים עליו סעודה שפירושו מאכל שיש בו כמות חשובה המזינה שאפשר לכבד בה אפילו אורחים)).

54) כיום נהוג להגיש משקאות חריפים או בירה כתחליף ליין - אפילו במקום שהיין מצוי מאוד, ולכך יש מקום להקל בזה בשעת הדחק, או במקום שישנה מסורת להבדיל עליהם.

55) נפוץ להגיש מיץ סחוט טבעי בתור משקה חשוב בסעודה חשובה, אלא שעדיין אין לו את החשיבות של יין או שכר, ולכך גם בשעת הדחק יש להעדיף הבדלה על שכר או בירה.

56) בקצות השלחן (סי' צז ס"ק ח) כתב שעל פי המבואר בסי' ערב ס"י (שחמר מדינה הוא משקה שמביאים אותו על השלחן בתוך הסעודה או לאחריה במקום יין) משקה טיי וקאפי לא שייך כלל לחמר מדינה דאין קובעין סעודה עליהן, אפילו במקומות שדרכם לשתות טיי או קאפי בקביעות בקבוץ חברים יחד (ואין במקומם יין או משקה אחר כלל) ואין מבדילין עליו, ע"כ.

אמנם בשעת הדחק (שאין לו יין או שכר, או חולה שאינו יכול להבדיל על השכר) רשאי להבדיל על קפה או תה, שמכל־מקום יש להם חשיבות בפני עצמה, ורגילים להגישם בסיום סעודות חשובות, ובפרט ע"פ המסורת מאדמו"ר הזקן דלהלן.

הנהגת כ"ק אדמו"ר הזקן וכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב במוצאי ש"ק האחרון: כ"ק אדמו"ר הזקן הבדיל על קפה שחור במוצאי שבת האחרון בהיותו בעלמא דין.

(ספר רשימות דברים עמ' 105 (בהוצאה החדשה) ועד"ז (בשינוי קל) בלקוטי סיפורים פרלוב עמ' קכב): במוצש"ק האחרון לימי חיי כ"ק אדמו"ר הזקן בזה העולם, הבדיל כ"ק אדה"ז הבדלה על קפה שחור, אך לא יכול הי' לשתות ואמר שאין רואה התקרה, כי אם דבר ה' המחי' אותה. הקפה נשפך על פני הרבנית הצדקנית שטערנא, שהאריכה ימים עד נשיאות כ"ק אדמו"ר הצמח־צדק, ע"כ. אמנם, ייתכן שבהיותו בדרך לא היה יין בנמצא, וייתכן שהוא מחמת חלישותו).

גם **כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב** הבדיל על קפה (ללא חלב) במוצ"ש האחרון (אגרות קודש כ"ק אדמו"ר הריי"צ חי"ד ע' קעד, וראה ס' אשכבתא דרבי ע' 97 ששתה מהקפה מעט מאוד ע"י כף).

57) יש להעדיף את המשקה החשוב יותר במדינה זו שרגילים להגישו בסעודות - ע"ד המבואר לעיל.

כשישנם ב' משקים בחשיבות שווה - יש להעדיף את החביב עליו.

58) בקצות השלחן (סי' צז ס"ק ח) הביא מה'מנחת שבת' (סי' צו) שבארץ ישראל שהוא מקום גידול היין אין שום משקה נקרא חמר מדינה חוץ מן היין (ומתאים לכאורה לשיטת שוע"ר בגדר 'חמר מדינה'). ועפי"ז הוא הדין בכל המקומות בהם מצוי בשפע יין כשר (ראה נימוקי או"ח סי' ערב ס"ט שמקום בו מצוי היין בשפע - דינו כמקום שהיין גדל בו).

אלא שבשעת הדחק מקילים במשקאות מסויימים - כמפורט לעיל.

59) אין מבדילים על חלב, ודינו כמשקאות קלים המוזכרים להלן (ראה אגרות קודש ח"ט אגרת ב'תרעה עמ' סג).

60) כדלעיל **סי' קפב ס"ג**: אבל משקים גרועים כמו מה שקורין במדינות אלו (קווא"ס) או (בארש"ט) אין להם חשיבות יותר ממים ואין מברכים עליהם ברכת המזון אפילו במקום שדרך רוב אנשי העיר לקבוע סעודה עליהם, ואצ"ל קידוש והבדלה, לפי שאינו נקרא חמר מדינה אלא מה שיש לו חשיבות באותה מדינה כעין חשיבות יין בכל המדינות.

61) עד"ז **בסי' קפב ס"ב**: ומכל מקום מצוה מן המובחר לברך על יין וכ"ש אם יש לו יין בביתו שאין זה הידור כלל לברך על שאר משקים.

ובסי' ערב סי"א: יש אומרים שאפילו מי שיש לו יין יכול לקדש על חמר מדינה מן הדין אלא שאין זה הידור מצוה

בְּבִיתוֹ אַף שֶׁיֵּשְׁנוֹ אֵצֶל חֲנוָנִי אֵין צָרִיךְ לִקְנוֹתוֹ[62–63] וּמִכָּל מָקוֹם מִצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לְהַבְדִּיל עַל הַיַּיִן בְּכָל עִנְיָן[כד–כה]:

חלק ב סימן רצו דיני הבדלה על היין סעיף ח
מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ביאורי הלכה

כד] בכל ענין - הידור מצוה ענינו להבדיל על המשקה המשובח ביותר שבביתו, וכשמבדיל על חמר מדינה ולא על היין שבביתו - חסר בהידור מצוה[64], אמנם גם כשאין יין בביתו - חסרה 'מצוה מן המובחר' - לצאת ידי האוסרים הבדלה על חמר מדינה[65].

כה] בכל ענין - בנוסף למצוה מן המובחר שיש בהבדלה על היין - יש בזה מעלה על פי קבלה[66].

ציונים והוספות

וצריך לקדש על היין לכתחלה, אבל אם אין יין בביתו אף שישנו אצל חנוני אין צריך לקדש עליו ... ומכל־מקום מצוה מן המובחר לקדש לעולם על היין.

62) בסי' ערב ס"י הביא ב' דיעות לענין קידוש אם כשיש יין אצל חנווני אבל אינו מצוי בכל בית האם נחשבים שאר המשקים כחמר מדינה. ובקו"א שם ס"ק א שלענין הבדלה יש מקום לומר שאפילו החולקים מודים (כמו לענין כוס ברכת המזון דלעיל סי' קפב ס"ב).

63) משום שהוא הידור מצוה בלבד, ואינו חייב להוציא ממון יותר משליש (שש"כ פ"ס הערה ה בשם הגרשז"א).

64) וייתכן שהוא הדין כשמבדיל על יין אלא שיש בביתו יין יותר משובח - אינו הידור מצוה.

65) ולדעתם כך היא תקנת הבדלה, ואינו ענין של הידור מצוה.

66) פרע"ח שער השבת פכ"ד, ולכך מבדילים על היין גם במוצאי שבת חזון.

וראה אגרות קודש חי"א (ע' שעה ועד"ז באגרות קודש חי"ג ע' קלו ועוד): קבלתי הידיעה בהנוגע למצב בריאותו... ובודאי למותר לעוררו על מרז"ל אשר כל הזהיר ביין של קידוש וביין של הבדלה (ראה פדר"א פ"ך ובפי' הרד"ל שם. - עיון תפלה בסי' השלם) הרי זה מוסיף במאור עיניו.

(להעיר שבכמה מקומות באגרות־קודש מובאת סגולת ההבדלה למאור עיניים - ולא מודגש שתהיה דוקא על יין).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת – לפי לוח "רב יומי"

א נכרי הדר במבוי ויש לו חלון אחורי ביתו פתוח לבקעה או לקרפף אפילו אין בחלון אלא ד' טפחים על ד' טפחים אינו אוסר על בני מבוי אפילו מכניס ומוציא גמלים וקרונות דרך המבוי כל היום מפני שחפץ יותר באותו שפתוח לו מאחוריו לבדו שיש לו אויר הרבה שם ונעשה פתחו למבוי כאילו אינו רגיל בו שאינו אוסר והוא שיש בבקעה או בקרפף יותר מבית סאתים שאוירו רב אבל בית סאתים קטן הוא ואינו נוח לו יותר מהמבוי.

וישראל שיש לו פתח למבוי ופתח מאחריו לקרפף ושכח ולא עירב אם הקרפף יותר מבית סאתים אוסר על בני מבוי לפי שאין הקרפף ראוי לו להשתמש בו בשבת שאין מטלטלין בו אלא בד' אמות ואם הוקף לדירה אפילו הוא יותר מבית סאתים אינו אוסר [ואם הוא בית סאתים אף שלא הוקף לדירה אינו אוסר] כיון שהקרפף ראוי לו להשתמש בו בכלים ששבתו בתוכו אבל כלים ששבתו בבית אסור להוציאם לתוכו כמו שנתבאר בסי' שנ"ח ושע"ב:

חלק ב סימן שפט נכרי שיש לו חלון פתוח למבוי ובו סעיף אחד:

א מבוי שדרים בו נכרי וישראל אחד שמותר לטלטל במבוי כמו שיתבאר בסי' שצ"א ויש בית אחד אצל ביתו של זה ואינו פתוח למבוי זה אלא למבוי אחר או לרשות הרבים ויש חלון בינו לישראל הדר במבוי זה אינו יכול לערב עמו ע"י החלון שביניהם כדי להוציא כליו למבוי זה דרך ביתו של זה הפתוח למבוי זה לפי שאסור לעשות סיוע ליחיד הדר עם נכרי כמו שנתבאר בסי' שפ"ב ואפילו אם ישראלים רבים דרים בחצר אחת הרי הם כיחיד לענין טלטול במבוי כמו שיתבאר בסי' שצ"א אבל אם יש פתח ביניהם יכול לערב עמו כמו שנתבאר בסי' שפ"ב:

ב מבוי שדרים בו ישראלים ונכרי בענין שהנכרי אוסר עליהם במבוי ויש חלונות פתוחות בשכונות הישראלים מבית לבית או מחצר לחצר ועירבו יחד ע"י החלונות שביניהם אף על פי שנעשו כאנשי בית אחד ומותרים להוציא ולהכניס דרך חלונות מבית לבית ומחצר לחצר הרי אלו אסורים להשתמש במבוי דרך פתחיהם עד שישכרו מן הנכרי שע"י עירוב אינן נעשים כיחיד במקום נכרי כמו שנתבאר בסי' שפ"ב:

חלק ב סימן שצ מבוי שצדו אחד נכרי וצדו אחד ישראל ובו ב' סעיפים:

א ככל משפטי ביטול למי ששכח ולא עירב בחצירו כן הוא במבוי שאם שכחה חצר אחת ולא נשתתפה מבטלת רשותה לשאר בני המבוי או הם לה וכשהיא מבטלת להם היא נעשית כאורח אצלם אע"פ שיש בה דיורים הרבה ואין הרבים נעשים אורחים, מכל־מקום לענין טלטול במבוי כל הדיורים שבחצר נחשבים כדירה אחת כיון

שכולם יוצאים למבוי בפתח אחד דהיינו בפתח החצר ובפתח זה הוא שאוסרים במבוי ולכן נעשית החצר לענין לאסור במבוי כאילו הוא בית אחד שדרים בו רבים.

לפיכך ככל משפטי ישראל עם הנכרי בחצר כן הוא במבוי או בעיר המוקפת חומה שאין איסור לטלטל במבוי או בעיר של נכרים עד שיהיו שתי חצירות של ישראל פתוחות לתוכן והן אוסרות זו על זו אזי צריך לשכור מן הנכרים אבל בחצר אחת של ישראל אפילו יש בה הרבה בתים הם חשובים כיחיד לענין טלטול בעיר ואין צריך לשכור מן הנכרים.

והוא שתהא העיר מוקפת לדירה כמו שנתבאר בסי' שס"ג וסתם עיירות מוקפות לדירה שבונין בתים תחלה ואחר כך מקיפים אותם אבל סתם מבצרים (שקורין שלא"ס) אינן מוקפים לדירה:

ב כשיש בעיר ב' חצרות של בתי ישראל צריכים לשכור מכל חצר וחצר של נכרי ואין מועיל מה שישכרו משר העיר.

במה דברים אמורים בשר שאין הבתים שלו וגם אין לו רשות להשתמש בבתי בני העיר כלל ואפילו בשעת מלחמה שצריך להושיב אנשי המלחמה וכלי מלחמתם בבתי בני העיר אינו נעשה על פי השר אלא על פי עצה והנהגת יועצי המדינה כמנהג קצת עיירות שאין למלך ולשר עליהם שררה ושולטנות כי־אם לגבות מיסים ידועים ולשפוט משפטיהם אבל שאר צרכי העיר אינם נעשים רק על פי יועצי המדינה ומנהיגיה אבל עיירות שצרכיהן אינם נעשים אלא על פי המלך או השר והנהגתם או על פי הממונים שלהם ודאי ששכירות מהשר ההוא או מהממונה או אפילו משכירו ולקיטו (שבביתו) מועיל שהרי יש לו רשות להושיב אנשיו וכלי מלחמתם בבתי בני העיר בשעת מלחמה שלא מדעתם וכל מי שיש לו רשות להניח חפציו בבית הנכרי או בחצרו נעשה כשכירו ולקיטו ויכול להשכיר רשותו שלא מדעתו ואפילו שכירו ולקיטו של זה הנעשה כשכירו ולקיטו יכול להשכיר כמו שנתבאר בסימן שפ"ב:

ג ישראלים הדרים בחצר אחת בעיר של נכרים המוקפת חומה ועברו ישראלים אחרים דרך שם ונתאכסנו בחצר אחרת של נכרי אינם אוסרים בעיר עד לאחר ל' יום כמו שנתבאר בסימן ש"ע באורח שנתארח בחצר אלא שהאורחים יש אומרים שהם אסורים לטלטל מחצירן למבוי שישראל הדר בעיר אוסר עליהם כל מבואות העיר מטעם שנתבאר שם.

אבל ישראל אחד הדר בחצר שדרים בה נכרים מותר לישראל אחר שאינו מתאכסן בחצר זו להוציא ולהכניס מבתי הנכרי או מבית הישראל לחצר ואין ישראל הדר שם אוסר עליו הואיל והוא אינו שובת כלל בחצר זו ואורח גמור הוא אצל זה:

חלק ב סימן שצא דין ביטול רשות לאותן ששכחו לערב ובו ג' סעיפים:

א עיר שהיתה קנין יחיד שבנאה יחיד לעצמו שישכירנה לרבים שאין זו דומה כלל לרשות הרבים גמורה אם הכשירו מבואותיה כהלכתם בלחי או קורה או צורת פתח או בדלתות כמו שנתבאר בסימן שס"ד הרי הם יכולים להשתתף כולם שיתוף אחד ויטלטלו בכל העיר ואינם צריכים לשייר ממנה כלום אפילו נעשית של רבים שמכרה אחר כך לרבים וכן אם בנאה להושיב בה דיורין ושייר לעצמו דרכים ופלטיות כדרך שהמלכים עושים הרי זו עיר של יחיד ומשתתפים כולם שיתוף אחד (אפילו מכרה אח"כ לרבים) וכן אם היתה של רבים מעולם ואין לה אלא פתח אחד אין זו דומה לרשות הרבים ומשתתפין כולם שיתוף אחד.

אבל אם היתה של רבים ויש לה ב' פתחים שהעם נכנסים בזו ויוצאים בזו שהיא דומה לרשות הרבים אע"פ שהכשירו מבואותיה כהלכותיה אין מערבין את כולה אפילו נעשית אח"כ של יחיד כי שמא תחזור ותיעשה של רבים אלא משיירין ממנה מקום אחד אפילו בית אחד ומשתתפים השאר ויהיו אלו המשתתפים מותרים בכל העיר חוץ מאותו מקום ששיירו שאסורים להוציא לשם כלים ששבתו בבתיהם ויהיו אותם הנשארים מותרים במקומם בשיתוף שעושים לעצמם אם הם רבים ואסורים בשאר כל העיר בכלים ששבתו בבתיהם ודבר זה משום היכר הוא כדי שידעו שהעירוב התיר להם לטלטל בעיר זו שרבים בוקעים בה ודומה לרשות הרבים שהרי המקום שנשאר שלא נשתתף עמהם אין מטלטלין בו אלא אלו לעצמן ואלו לעצמן אבל אם לא היה שיור היה העירוב משתכח והיתה משתכחת תורת רשות הרבים ע"י שרואין שמטלטלין בעיר זו הדומה לרשות הרבים.

ולדברי האומרים שכל רשות הרבים שאין ס' רבוא בוקעין בה בכל יום אינה רשות הרבים גמורה שבפחות מס' רבוא אינה נקראת בקיעת רבים אין צריך לעשות שיור לעיר של רבים אלא א"כ ששים רבוא בוקעים בה בכל יום וע"ז סומכין עכשיו שאין נוהגין לעשות שיור לשום עיר:

ב עיר של רבים שיש לה פתח אחד וסולם במקום אחר בחומתה אין הסולם שבחומה נחשב כפתח להצריכה שיור שהסולם אינו נחשב כפתח אלא להקל אבל לא להחמיר כמו שנתבאר בסי' שע"ה ואפילו העמיד הרבה סולמות זה בצד זה ברוחב יותר מעשר אינם מבטלים החומה אשר שם מתורת מחיצה.

ואם יש לה שני פתחים ויש אשפה לפני אחד מהם (שמונעת בקיעת הרבים שם) הרי זו כאילו אין לה אלא פתח אחד:

ג הבתים שמניחים אותם שיור לעיר אע"פ שאינם פתוחים לעיר אלא אחוריהם לעיר ופניהם לחוץ ואין להם חלונות לעיר שאפילו אם רצו להשתתף יחד אינן יכולים ואפילו הוא רק בית אחד ואפילו הוא בית הבקר או בית התבן שאין צריך לערב כלל עושים אותם שיור ומערבים את השאר.

אבל בתי הנכרים יש אומרים שאינם מועילים לעשותם שיור לעיר ויש מתירין:

ד עיר שנשתתפו כל יושביה חוץ ממבוי אחד הרי זה אוסר

על כולם ואם בנו איצטבא גבוהה ד' טפחים על פתח המבוי אינו אוסר עליהם שהרי סילק עצמו מלהשתמש במבואותיהם ואע"פ שעובר בהם בשבת אין העברה ברגל בלבד אוסרת כיון שסילק עצמו מתשמיש כמו שנתבאר בסי' שפ"ו.

אבל אם נשתתפו כל המבואות אע"פ שלא נשתתפו יחד אלא מבוי מבוי בפני עצמו אינן אוסרים זה על זה מפני שהיא רגל המותרת במקומה ואינה אוסרת שלא במקומה בהעברה בלבד כיון שאינה משתמשת שם בשבת שהרי לא עירבה עמהם.

וכשמערבין מבוי מבוי בפני עצמו אין צריך לשייר כלום שאין לך שיור גדול מזה שכל אחד נעשה שיור לחבירו.

במה דברים אמורים בעיר שהיתה של רבים מעולם שמעולם הוצרכו לשיור אבל עיר שהיתה של יחיד אפילו נעשית של רבים כיון שאין צריכין לשיור והורגלו לערב כל המבואות יחד בשיתוף אחד הרי נעשו כולם כמבוי אחד ואי אפשר להם ליחלק ולערב מבוי מבוי בפני עצמו אלא א"כ יבנה כל אחד איצטבא על פתחו לחלוק רשותו מהם כדי שלא יאסור על כולם:

ה ואפילו עיר שהיתה של רבים מעולם אם היא מוקפת חומה גבוה י' טפחים ויש לה דלתות להתיר רשות הרבים שבתוכה אין מערבין אותה לחצאין לארכה דהיינו שמבואות שבצד זה של רשות הרבים יערבו עירוב אחד והמבואות שבצד הב' יערבו עירוב אחד ואפילו בני צד האחד רוצים ליתן כל רשות הרבים לצד הב' שהם ישתמשו בה בשבת מבתיהם ולא הם אין זה מועיל כלום שהרי גם הם צריכים לעבור ברשות הרבים בשבת ואוסרים אותה על בני צד הב' בדריסת רגלם והוא הדין אפילו בני מבוי אחד אין יכולים לחלוק המבוי לארכו שבני צד זה יערבו לעצמן ובני צד זה לעצמן כיון ששניהם עוברים בו בשבת ואוסרים זה על זה בדריסת רגלם כל שלא סילקו עצמן מתשמיש דהיינו שיבנה כל אחד איצטבא על פתח חצרו כמו שנתבאר בסי' שפ"ו.

אבל יכולים לחלוק העיר לרוחב דהיינו שב' הצדדים של רשות הרבים שאצל פתח זה מערבין לעצמן וב' הצדדים שאצל פתח השני מערבין לעצמן.

ובלבד שיעשו צורת פתח באמצע רשות הרבים או באמצע המבוי במקום שמתחלקים בעירובן כדי לחלוק רשות זו מזו שלא תהא כל אחת פרוצה במילואה למקום האסור לה שהרי אלו אסורים להשתמש מבתיהם לכאן ואלו אסורים לכאן כיון שלא עירבו יחד ואם אמצע המבוי או אמצע רשות הרבים במקום שמתחלקים שם אינו רחב יותר מעשר אמות די בפס רחב ד' טפחים או ב' פסין של ב' משהויין שהם מועילים לחלק רשויות כמו שנתבאר בסי' שס"ג אבל איצטבא אינה מועלת במקום דריסת הרבים.

(וכשעשו צורת פתח או ב' פסין משהויין או פס ד' ונחלקו רשות זו מזו אזי אע"פ שעוברים זה על זה בשבת אין בכך כלום מפני שזה דומה לב' חצרות זו לפנים מזו שפנימית שהיא רגל המותרת במקומה אינה אוסרת על החיצונה בדריסת רגלה בלבד בלא תשמיש הואיל ועיקר תשמיש החיצונה הוא לבני החיצונה.

ואע"פ שהפנימית יש לה ג"כ רשות להשתמש בה בחול מ"מ כיון שעכשיו בשבת מסתלקת היא מלהשתמש בחיצונה מפני שלא עירבה עמה הרי זה מועיל לשלא תאסר על החיצונה בהעברה ברגל בלבד הואיל ואין תשמיש החיצונה שוה לשניהם אלא הוא לבני החיצונה יותר מלבני הפנימית כמ"ש בסי' שפ"ו אף כאן כיון שנחלקו רשויות ובני רשות זו סילקו עצמן להשתמש ברשות זו בשבת הרי זה מועיל הואיל ואינן שוות לשניהם שכל אחת היא צריכה לאותם הדרים שם ואינה צריכה כל כך להדרים אצל רשות השניה שהרי יש להם רשות שלפניהם שיכולים להשתמש בה כל חפצם ויש להם ג"כ פתח לצאת בו אם ירצו לפיכך אין אותם שאין דרים שם אוסרים על הדרים שם בדריסת רגלם בלבד.

ואפילו מבוי שאין לו אלא פתח אחד וחלקוהו לרחבו בצורת פתח או בפסין אין הפנימים אוסרים על החיצונים כמ"ש בסי' שס"ג מפני שדומה לב' חצרות זו לפנים מזו שתשמיש החיצונה אינו שוה לשניהם.

משא"כ כשחלקוהו לארכו שתשמיש המבוי שבאמצע הוא שוה לבני ב' הצדדים לכן הם אוסרים זה על זה אפילו בדריסת רגל בלבד אע"פ שסילקו עצמן מתשמיש מחמת שלא עירבו עד שיעשו סילוק במעשה דהיינו איצטבא על פתח כל חצר וחצר כמו שנתבאר בסי' שפ"ו).

וכן כשעושין שיור לעיר של רבים אם השיור אינו מבוי שלם אלא משיירים מקצתו בלבד שמערב לעצמו צריכים לחלוק שם רשויות בצורת פתח או בפסין אם אינו רחב יותר מעשר.

ואפילו בעיר של יחיד מועילים פסין וצורת פתח לחלוק רשויות שיערבו אלו לעצמן ואלו לעצמן אף על פי שהורגלו כבר לערב יחד שיתוף אחד.

אבל לחי וקורה שבפתחי המבואות אף על פי שהם מועילים להכשיר המבואות אינן מועילים לחלקם ולסלקם זה מזה לענין עירוב שיערבו אלו לעצמן ואלו לעצמן בעיר של יחיד או אפילו בעיר של רבים לענין שאם מבוי אחד לא שיתף אפילו לעצמו שלא יאסור על כולם בלא איצטבא:

חלק ב סימן שצב דין עירובין לעיר ובו ט' סעיפים:

לקוטי תורה

השמחה הכפולה והמכופלת השייכת לכל אחד ואחד - אפילו בעלי עסקים - בעת העסק בתורה

*[נתבאר בתחילת המאמר ש"מדת יום" ו"מדת לילה" בעבודת ה' הן בחינת "ישראל" ובחינת "יעקב", ובדרך פרט בחינת "ישראל" ("מדת יום") היא לימוד התורה, ובחינת "יעקב" ("מדת לילה") היא עבודת התפלה, כפי שנתבאר לעיל שגילוי אורו ית' הוא בעת לימוד התורה דייקא, כמ"ש "ותורה **אור**", ואור הוא "מדת יום".*

בפרק זה יבאר שגם בלימוד התורה גופא (של כל א' וא' מישראל) יש שתי בחינות - בחינת "ישראל" ("מדת יום") ובחינת "יעקב" ("מדת לילה"):]

אך הנה יש ב' בחינות בלימוד התורה.

נתבאר לעיל אשר מדת השמחה שהיא בהישג יד כל אחד ואחד מישראל - היא השמחה בעסק ולימוד התורה, כי על ידי התורה מתדבק האדם באור אין־סוף ב"ה המלובש בתורה, ובזה הוא מרווה את צמאון נפשו החפצה ומשתוקקת לדבקה בו ית'.

אך בשמחה זו גופא יש שתי בחינות - "מדת יום" ו"מדת לילה", כלומר:

יש שהאהבה היא ברגש והתעוררות גלוי' ("מדת יום"), ובמצב כזה האדם אינו צריך לעשות שום פעולה והתבוננות מיוחדת כדי לעורר את השמחה בלבו, כי השמחה באה מאלי' ובדרך ממילא, בזה שמרווה את צמאון נפשו בעסק התורה;

ויש שהאדם נמצא במצב כזה שהתשוקה והצמאון להתדבק בה' אינם מאירים אצלו בגילוי ("מדת לילה"), ומאחר שאינו מרגיש בנפשו את הצמאון לאלקות, מובן שאינו יכול להרגיש שמחה מזה שהתורה מרווה את צמאון נפשו.

אמנם, מכל־מקום גם הוא יכול להגיע לידי שמחה בעבודת ה', אלא שזקוק לעבודה מיוחדת.

[והולך ומבאר את ב' הבחינות הללו בלימוד התורה:]

אחד, תיכף אחר התפלה, כשמעורר את האהבה, ולומד התורה בנפש צמאה כצמא למים, ואז הוא בודאי שמח בעבודתו.

כשהאדם לומד תורה "תיכף אחר התפלה" - לאחרי שבעת תפלתו התעורר באהבה והשתוקקות להיות דבוק בה', אז אינו צריך לעשות שום דבר כדי לעורר את השמחה בלימודו בתורה, כי השמחה בודאי תבוא מאלי', כמים קרים על נפש עיפה.

ובחינה השנית הוא, כשנופל מבחינת האהבה.

הבחינה השנית בלימוד התורה היא כשהאדם "נופל מבחינת האהבה" לה' שנתעורר בה בתפלתו, והאהבה והתשוקה להתדבק בה' כבר אינה נרגשת בקרבו באופן גלוי.

הן בעל עסק כשעוסק בעסקו, או יושב אוהל כו'.

בני ישראל נחלקים, בכללות, לשני סוגים - יושבי אהל ובעלי עסק; ואצל שניהם יתכן מצב שבעת התפלה היו בהתעוררות אהבה ותשוקה גלוי' להידבק בה', ומכל־מקום אחר התפלה הם "נופלים" מבחינת אהבה זו, ואש האהבה לה' כבר לא בוערת בלבם כפי שהיתה בעת התפלה.

- לא מיבעי בעל עסק, שבשעה שהוא טרוד ומושקע בעסקיו בענינים הגשמיים בודאי אינו מרגיש את הצמאון לאלקות שהי' לו בעת התפלה, אלא אפילו יושב אהל, הרי על ידי זה שמעמיק שכלו בהבנת ובהשגת חכמת התורה, הרי במשך הזמן נכבית אש האהבה לה' (שנולדה על ידי ההתבוננות בגדולתו ית' ובענין "א־ל עולם" כנ"ל), ואינה בוערת בלבו באופן גלוי כמו בעת התפלה.

[ולכאורה, בעל עסק או יושב אוהל שהוא במצב כזה ש"נופל מבחינת האהבה" לא יכול להרגיש שמחה מזה שהתורה מרווה את צמאונו להיות דבוק בהשי"ת - שהרי כבר אינו "מרגיש" בנפשו את ה"צמאון" ואת ההשתוקקות לאלקות - על זה ממשיך:]

אף־על־פי־כן יכול לשמוח את עצמו בלימודו.

על ידי התבוננות כי התורה הוא אור־אין־סוף ברוך־הוא, ואורייתא וקודשא־בריך־הוא כולא חד.

אע"פ שמדובר במצב שהאדם כבר אינו מרגיש בתוכו את האור האלקי, ואין לבו בוער באהבה

וצמאון לה', מכל־מקום, בשעה שיושב ועוסק בתורה הרי בפועל שוכן בקרבו אור אין־סוף ב"ה, שהרי אורייתא וקוב"ה כולא חד, ולכן כשחכמת התורה נקלטת ונתפסת במוחו, אור ה' (שהוא "חד" ומאוחד עם התורה) שוכן בתוכו.

וכאשר האדם יתבונן בזה, יוכל לשמח את עצמו ביתר שאת וביתר עז במתנה נפלאה זו שניתנה לו מלמעלה, אשר (גם במצב כזה, כאשר אינו מרגיש את האהבה לה', מכל־מקום) הוא זוכה לכך שאור ה' ממש שוכן בקרבו.

[והנה, כל זה שייך ביושב אהל שלומד תורת ה' כל היום ולא נתרחק כלל מה', אלא נשאר תמיד קרוב להקב"ה השוכן בתורתו שלומד.

אך לכאורה קשה להבין, כיצד בעל עסק שטרוד במשך היום בעסקיו יכול גם הוא להרגיש שמחה בעסקו בתורה.

וזהו שממשיך:]

אף שהוא רחוק מה' בתכלית הריחוק, כיון שהוא עוסק בעניני העולם ומשא ומתן.

בעל עסק העוסק כל היום בעניני העולם ובמשא ומתן, הרי הוא נעשה על ידי זה "רחוק מה' בתכלית הריחוק", כי אע"פ שאינו עובר על שום עבירה ח"ו, מכל־מקום, גם בעסק גשמי באופן המותר אין כאן שום קירוב לאלקות, שהרי סוף־סוף בעסק גשמי אין גילוי אלקות (כמו בתורה);

ואם כן, אפשר שיעלה על דעתו של בעל עסק, שלאחרי שנתרחק מאלקות בטרדת עסקיו, שוב אינו יכול לשוב ולהרגיש קירוב לה' בעת לימודו בתורה, עד כדי כך שיגיע לשמחה מדביקותו בה'.

[על זה ממשיך שאינו כן, כי:]

מכל־מקום, מאחר שהוא בהיתר יכול לחזור לה' ולעבודתו, כיון שאינו אסור וקשור בידי החיצונים.

אף שבאותה שעה שהוא טרוד ועסוק בעניניו הגשמיים נעשה רחוק מה', מכל־מקום לא נעשה מקושר ודבוק בידי "החיצונים" (הם הקליפות) עד שלא יוכל לחזור ולהתקרב לה'; כי מאחר שעניני העולם שהוא עסוק בהם הם דברי "היתר", היינו שאין בהם שום דבר עבירה ואיסור הסותר והמנגד לגמרי לאור ה' - אין עסקיו גורמים לו להיות "אסור וקשור בידי החיצונים", ולכן בכל עת שירצה, יכול לחזור ולהתקרב לה' ולעבודתו ולעסוק בלימוד התורה באופן המביא שמחה, כנ"ל.

ולכן נקרא בשם היתר.

זהו הטעם שדברים אלו נקראים בשם "היתר" (מלשון "מתיר אסורים"), "כלומר, שאינו אסור וקשור בידי החיצונים שלא יוכל לחזור ולעלות לה'".

פירוש:

אע"פ שהחיות של כל דברי ההיתר שבעולם הזה היא מ"קליפה", מכל־מקום האדם העוסק בהם לא נעשה "קשור" ו"אסור" על ידי זה עם הקליפה, אלא הוא יכול לצאת מהם.

[וכמו שממשיך:]

רצה לומר, כמו למשל האדם הניתן ביד שונאו רק שאינו חבוש, ויכול לילך ואפשר לו לברוח.

והמשל לזה - אדם הניתן ביד שונאו לפי שעה, אבל אינו חבוש אצלו, שבכל עת שירצה ביכולתו לילך ולברוח מיד השונא; וכמו כן בנמשל, כיון שהעסק בעניני העולם, אינו גורם לאדם להיות "אסור" וקשור בידי הקליפות, לכן בכל עת שירצה יש לו היכולת "לברוח" מהם, ולהתעסק בעניני אלקות.

אם לא שנכשל בדבר איסור ח"ו.

אמנם, כל זה הוא דוקא אם העסק בעניני העולם הוא רק בדברים המותרים ומתוך זהירות שלא לעבור על דבר עבירה ואיסור ח"ו.

ואם נכשל אז אין לו תקנה אם לא בהרהורי תשובה באמת, וכמ"ש במ"א.

משא"כ אם נכשל בדבר איסור ח"ו, אזי כל זמן שלא עשה תשובה נכונה על חטאו, הרי הוא "כבוש ואסור" בידי הקליפות - שזהו פירוש לשון "איסור" (מלשון "מתיר אסורים"); ולכן "אין לו תקנה" לחזור להתקרב ולהתדבק בה' (היינו להרגיש אור אלקי בנפשו באמת) אלא על ידי שיעשה תשובה תחילה, לשבר את כח הקליפה, כדאיתא בתניא ש"אי אפשר לרשעים להתחיל לעבוד ה' בלי שיעשו תשובה על העבר תחלה

לשבר הקליפות שהם מסך מבדיל ומחיצה של ברזל המפסקת בינם לאביהם שבשמים".

[לסיכום: אף בעל עסק הטרוד במשך היום בעניני העולם ועל ידי זה נתרחק מאלקות, אין זה מניעה שבשעה שחוזר לתורה ועבודה יוכל להרגיש שמחה בעבודתו.

ד"ה תחת אשר לא עבדת פרק ה

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(ומבואר במ"א בענין והייתם כאלקים יודעי טוב ורע בענין ידיעה ובחירה שהוא מקיף ופנימי תוכן הענין על בוריו) ולפ"ז מה שהבא לטהר מסייעין אותו מלמעלה בכל מיני סיבות בתחבולות שונות לזה כנ"ל וכן להיפך הבא לטמא פותחין לו כ"ז אינו בא רק לסייע את הבחירה הבאה לגלות את העצם הפשוט אם הוא טוב או רע. ואמנם הנה מוכרח עוד לומר בגוף ענין בחירה זו שהוא מה שנמשך מצד העצם שלו לטוב או לרע והיינו מה שבא מצד בחי' המקבל אין זו מכח המקבל עצמו לבד אלא שמסייעים ועוזרים לו לעורר בו הטיי' והמשכה זו אע"פ שא"צ סיוע כי ממילא יבא בזה מצד העצם מ"מ תלוי לפי אופן העזר הבא אליו מהכח העליון וממילא מוכרח לומר שגם להמשפיע שלו שהוא העזר וסיוע שמסייעין אותו מלמעלה בזה לטוב ורע אין זה מצד כח העוזר לבד רק מכח העליון השופע על העוזר ומצוה לו שיבא ויומשך למקבל לסייעו כפי הצריך לו עד שלא יהיה העזר דמשפיע מוכרח מצד בחירת המקבל מאחר שגם בחירה דמקבל בא במדה מכח העליון שהוא גבוה מן המשפיע והמקבל כנ"ל ואין בחירת המקבל מוכרחת מצד עזר המשפיע וכנ"ל דאע"ג דאתדל"ת עושה אתדל"ע לסייעו לו ואתדל"ע עושה אתדל"ת שיתעורר בבחירה זו מ"מ כ"ז עצמו הכל מן כח העליון משניהם יחד שעוזר למשפיע ומקבל כפי הצריך לבד ולפעמים עוזר למשפיע לסייע למקבל בהתעוררות ולפעמים עוזר למקבל שיעורר למשפיע והכל במדה והיינו ענין מא' קו המדה שמודד כמה יהיה ההעלאה וכמה יהיה ההמשכה בין המשכה שקודם העלאה לעורר ההעלאה כמה יהיה ובין בהעלאה שקודם ההמשכה כמה יהיה וכ"ש בהמשכה שאחר ההעלאה שתהיה הרבה או מעט וכן בהעלאה שאחר ההמשכה שהרי יכול להיות שיתעורר מלמטה הרבה ומלמעלה לא יבא רק מעט וכן להיפוך שיתעורר מלמעלה הרבה ולמטה לא יתעורר כ"כ לפי הערך וכמו ב"ק מכרזת בהתעוררות רב והמתעוררי' מעט ולפעמים מעוררים מלמטה הרבה ואינו עושה אתדל"ע כלל כמו גם כי תרבו תפלה וגו' (ומה שארז"ל מקדשים אותו מלמעלה הרבה ולהיפך מטמאין אותו הרבה גם שאינו אלא מקדש א"ע מעט או מטמא א"ע מעט היינו רק בבחי' העלם דרוח אייתי רוח בכפליים ויש היפך שאין טפה יורדת מלמעלה שאין טיפיים עולין כו') וראיה ממ"ש מי יעלה כו' נקי כפים ובר לבב בדכיות' דגופ' וכ"ז הכל בהעלאה והמשכה מכוונת לטוב יבא טוב אבל יוכל להיות להיפך כמו לחוטא שהעלאה שלו רק רע יוכל להיות שיעוררוהו מלמעלה בתשובה לטוב ובסיבות שונות אם ע"י יסורים וביטושים כמנשה ששב בתשובה שלימה ע"י היסורים או להיפך ע"י רבוי החסדים כשבואל ששב כו' מפני שמינהו על האוצרות והכל א' רק סיב' שישוב וכ"ז שלא לפי דרכו הרע שהרי לפי דרכו הרע היה צריך שיעשו לו סיבות כאלה שיהיה מוסיף ברשעו וכמ"ש ולחוטא נתן ענין לאסוף כו' וכן ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו וכן יש בהיפך בצדיק שמעשיו עשו העלאה רק לטוב יבא לו מלמעלה סיבות שונות שיפול מצדקתו כו' ויעשה רע (כיוחנן כהן גדול שנעשה צדוקי לאחר פ' שנה ששמש בכהונה גדולה וכמו אלישע אחר דלא קם מט"ט מקמיה כנ"ל) וע"ז רמז במ"ש יש צדיקים במעשיהם שיגיע אליהם מלמעלה כמו מעשה הרשעים שממשיכים עליהם דיחוי והרחקה ויש רשעים במעשיהם שיגיע אליהם כמעשה הצדיקים שימשיכו עליהם התעוררות תשובה לקרב לה' בכל מיני סיבה וכ"ז אינו רק לפי כלל המוכח דאין אתדל"ת עושה אתדל"ע שיהיה נחשב עיקר ולא אתדל"ע עושה אתדל"ת שיהיה נחשב עיקר אלא הכל מכח ומקור עליון כמו שחפץ עושה סיבות שונות בשינויי אופן אתדל"ת ואתדל"ע איך וכמה גם מהיפוך להיפוך כמו מצדיק שיהיה רשע והרשע יהיה צדיק ואעפ"כ א' בשוב רשע מדרכו חיה יחיה והצדיק כו' ואע"פ דמה שישוב רשע מדרכו היה זה מלמעלה ולהיפך בצדיק שחזר מדרכו הטוב עכ"ז הבחירה בצדיק ורשע לא קאמר ועליה נשפט אם יחיה או ימות

וכמ"ש חלילה לך השופט כל הארץ להמית צדיק עם רשע והיה כצדיק כרשע וכמו כי לא שלם עון האמורי הרי היה יודע שיחטאו ואעפ"כ אין משפטם נשלם למעשה עד שיבא הדבר ויושלם עונם במעשיהם בבחירה דוקא ומה שהי' יודע בזמן זה דוקא היינו לפי עצם נקודתם הרע שיהיה הצורה רע לשלימותה ע"פ הבחירה כמה יהי' העזר וכפי הראוי ע"פ מאמר קו המדה וכן לצדיקים יודע עד כמה יטיבו שלימות הטוב והוא לפי עצם נקודתם שכך יהיה הבחירה וכך יהיה העזר לפי שהוא הכל לפי רצון העליון וכו' וד"ל.

שער הבחירה. ראה נתתי לפניך. יג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת תוקעין במקדש אבל לא במדינה, ואיתא בגמ' הטעם מחמת גזירה דרבה שמא יעבירנו ד"א בר"ה, ובגמ' ירושלמי איתא שהוא מדאורייתא כי הנה כתי' יום תרועה יהי' לכם וכתי' זכרון תרועה, בחול הוא יום תרועה ובשבת זכרון תרועה, אך באמת הנך קראי הם רק אסמכתא בעלמא אבל הוא רק מדרבנן. וצריך להבין איך אפשר לחכמים לעקור דבר מן התורה שלא לתקוע בשבת במדינה. אך הענין הוא בתחילה עלה במח' לברא במדה"ד ראה שאין העולם מתקיים שיתף מדה"ר, וצ"ל הלא השי"ת הוא רחום וחנון ואיך עלה במח' לברא במדה"ד, וגם אח"כ רק שיתף מדה"ר אבל העיקר הוא הדין. והנה כתי' כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו, כבוד מלכותך הוא כסא מלוכה, ענין המלוכה הוא אין מלך בלא עם, לשון עם הוא מלשון גחלים עוממות, כי יש גחלים לוחשות ויש גחלים עוממות כידוע, כך הוא לשון עם שהם נפרדים, אבל הראש על האברים או האדם בעצמו על האברים אינו שייך לומר שהוא מלך על האברים, הגם שהאברים הם נשמעים לרצונו אבל אין להם בחירה ורצון בזה רק שזהו מחמת שהם בבחי' היחוד, ומלוכה אינו שייך רק על נפרדים ויש להם בחירה ורצון בזה אם לקבל עול מלכותו אבל כשאין להם בחירה ורצון וזהו רק מחמת שאינם נפרדים והם בבחי' היחוד אינו שייך בחי' מלוכה כמו האדם על האברים או הנשמה על הגוף לא שייך בחי' מלוכה, וזהו אין מלך בלא עם שאין שייך בחי' מלוכה רק על עם נפרדים. אך באמת איך שייך למעלה בחי' מלוכה על נפרדי' הלא כתי' אני ראשון ואני אחרון, אני ראשון קודם ההשתלשלות ואני אחרון לאחר ההשתלשלות ומבלעדי באמציעותא ג"כ אין אלקים שום הסתר כי כולא קמי' כלא ממש חשיבי, הגם שמפורש ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד היינו לפי דעת המקבלים דעת תחתון, אבל לגבי דעת עליון אין שום נפרד כלל. אך התירוץ הוא וזהו וגבורתך ידברו שזהו ע"י גבורות וצימצומים שע"י ריבוי צימצומים נתהוו נפרדים שהם בריאה מאין ליש נפרד, וזהו ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן שם הוא בחי' היחוד, ומשם שזהו בחי' מלוכה ע"י ריבוי צמצומים יפרד בחי' נפרד מאין ליש. וזהו כי שמש ומגן הוי' אלקי', כי המגן הוא הנרתק להשמש וכמשארז"ל לע"ל מוציא הקב"ה חמה מנרתקה שנאמר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו וכתי' וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא וכו' צדיקים מתרפאי' בה ורשעים וכו', כי השמש בלא נרתק א"א לקבל אור השמש בשום אופן כי האור הוא בדומה למאור, רק ע"י נרתק אפשר לקבל אור השמש, וזהו הארה דהארה ע"י נרתק, אבל אור השמש בעצמה א"א לקבל, וכך הוא הנמשל למעלה הוי' אלקי', ששם אלקי' הוא מסתיר על שם הוי' כי שם אלקי' הוא בחי' צמצום, וזהו בראשית ברא אלקי' כי הבריאה יש מאין הוא ע"י שם אלקי' שזהו בחי' צימצום, וזהו ל"ב אלקי' הכל צמצומים שיהי' בריאה מאין ליש נפרד, אך אח"כ שיתף מדה"ר שיהי' היש בטל, כי מצד שם הוי' הי' כולו בבחי' ביטול במציאות ומצד שם אלקי' הי' כולו בבחי' פירוד לגמרי וע"י יחוד הוי' אלקי' הנברא הוא בבחי' יש אבל היש הוא בטל, ושהוא נפרד הוא מצד בחי' אלקי' והביטול הוא מצד שם הוי', וזהו כי שמש ומגן כי מגן הוא לשון מחסה ומגין אבל אינו מסתיר כ"כ על אור השמש כך הוא שם הוי' מאיר על שם אלקי' שיהי' ביטול היש בנבראים, וזהו ענין קעמ"ש שע"י שמקבלי' עליהם עול מל' עי"ז יהי' רצון למלוכה, כי מחמת שהוא בעל בחירה ויש לו רצונות להיות נפרד ומבטל רצונו לרצון ה' להיות בבחי' ביטול לרצה"ע ומזה התענוג מתהוה הצמצומי' להיות בחי'

מלוכה, נמצא הקעומ"ש הוא ממשיך בחי' מלוכה, וגם כשיש בחי' מלוכה אזי צריך לקבל עול מל' והיינו ע"י [תו"מ] כי הביטול רצון שע"י המצוה הוא קעמ"ש ועול מצות וע"י ברכת המצות הוא ממשיך הגילוי אלקו' מלמעלה. וזהו אשר קדשנו במצותיו שממשיך בחי' קודש עליון, כי המצוה והקעומ"ש היינו הביטול הוא הכלי לקבל גילוי אלקו' וע"י הברכה הוא ממשיך מלמעלה האור, וזהו ענין רמ"ח פקודין רמ"ח אברי' דמלכא, רצוננו לראות את מלכינו, כי ע"י המצות נמשכו ונתגלו אברי' דמלכא.

יו"ט של ר"ה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ובזה יובן ענין המקלות כי לח ולבנה הוא קו הימין חסד, ולוז וערמון גבורה, מחשוף הלבן רב חסד מטה כלפי חסד כי לבן הוא לובן העליון כ"ע, וישם אותם ברהטים הוא עולמות בי"ע דהיינו המשכת מ"ד בבי"ע כדי שיהי' בהם העלאת מ"ן, והמכוון בכדי לברר הניצוצות היותר אחרונים, וזהו בשקתות המים כי מים יורדים מגבוה לנמוך נמיכות היותר אחרון, ושם יבוררו כל ניצוצות הקדושות, וזהו ויחמנה הצאן דהיינו העלאות מ"ן ועי"ז ותלדנה הצאן נשמות דבי"ע עקודים כי לידה הוא גילוי שנתגלה עקודים עקוד בכלי, והנתינת טעם לזה הוא ויתן פני הצאן אל עקוד דהנה איתא בספרים דעקוד קאי על יצחק שנעקד ממעל לעצים וזהו פני הצאן נשמות דזרע בהמה אל עקוד מס"נ עושין רצונו של מקום ועי"ז באו אל עקוד עקודים, וזהו מה שאמר בזהר על המקלות שכוונתו הי' בגין לברכו כי ברכה הוא תוס' וריבוי שע"י הבירור דניצוצות היותר אחרונים.

ובזה יובן מה שבירר מדריגות גבוהות אלו מלבן דוקא, כי דוקא מהבירור האחרון עי"ז מתגלה גילויים עליונים וכמשנת"ל בפי' רב האי גאון ובריתא דשמעון הצדיק שע"י בירור דבי"ע עי"ז מתגלה השלשה ראשי ראשים, ונמצא שפי' הפסוק שיעקב לקח המקלות הוא קו האמצעי ת"ת שעולה עד הכתר והניח המקלות ברהטים דהיינו המשכות המ"ד בבי"ע ועי"ז ויחמו הצאן שהעלו מ"ן מלמטה למעלה וזהו ויתן פני הצאן הפנימית דבי"ע, ועי"ז ותלדן הצאן עקודים שגם נשמות דבי"ע יזכו ג"כ לגילוי העצם דעקודים בכלי אחד.

ויקח לו יעקב מקל לבנה

בס"ד פ' ויצא תרל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

על מנת להבין את השורות הבאות, יש להקדים, כי ישנם סדר השתלשלות פרטי וסדר השתלשלות כללי. העולמות אצילות, בריאה, יצירה ועשיה הם סדר ההשתלשלות הפרטי, אך הם קיימים גם בתור סדר השתשלות כללי: עולם האצילות הוא אור אין־סוף שלפני הצמצום, עולם הבריאה הוא עולם 'אדם קדמון', עולם היצירה הוא עולם העקודים (או הנקודים) ועולם העשיה הכללי הוא עולם האצילות.

ולפי זה מבאר הרבי נ"ע להלן, כי אצילות דכללות שהוא אור אין־סוף שלפני הצמצום נחשב סובב לגבי כללות העולמות החל מעולם 'אדם קדמון', וכמו שהוא באצילות הכללי, כך באצילות הפרטי יש בחינה של סובב ביחס לעולמות בריאה, יצירה ועשיה.

ובכל זאת, אין זה אמיתית ענין סובב כל עלמין, כיון שאפילו באצילות הכללי שהוא אור אין־סוף שלפני הצמצום ונחשב סובב ביחס לכללות העולמות, האור אין־סוף גופא הוא ענין הספירות הגנוזות שהם שורש אור הגבול. ובשביל להוות את היש ממש צריך את כוח האין־סוף ממש, הסובב האמיתי, שהוא בחינת הספירות אין קץ.

ובלשונו של הרבי נ"ע:

דהנה אצילות דכללות - אור אין־סוף שלפני הצמצום, **הרי ודאי הוא בבחינת סובב לגבי בריאה־יצירה־עשיה הכללים כו'**, שהם כל העולמות שאחרי הצמצום החל מעולם 'אדם קדמון', **דאצילות דכללות הוא האור אין־סוף שלפני הצמצום**, שמקיף את כל העולמות.

והיינו שבאצילות דכללות הם **שרשי האורות הכלולים באור אין־סוף שהן עשר ספירות הגנוזות** שהם כבר מקור ושורש לאור הממלא כל עלמין **זהו בחינת אצילות דכללות כו'**, **והרי כללות האור אין־סוף שלפני הצמצום הרי הוא בבחינת סובב לגבי העולמות כו'**, **ומכל־מקום בפרטיות המדריגות** ולא בכללותם הרי זה אצילות הכללי, הספירות הגנוזות, **בחינת שרש ומקור האור פנימי כו'**. ואינו סובב אמיתי, והסובב האמיתי הוא בחינת הספירות אין קץ.

וכמו כן באצילות הפרטיות שהוא בחינת אור פנימי שביחס לעולמות בריאה, יצירה ועשיה - הוא בחינת סובב, אך בפרטיות הוא בחינת ממלא. **שמזה** - מהאור הפנימי בלבד, אור האצילות, **לא היה אפשר** לחיות **התהוות היש כי־אם מבחינת אור מקיף דוקא כו'**. שגילוי האור המקיף בעולמות הפרטיים הוא על־ידי עולם 'אדם קדמון', שהוא הרצון הכללי לכללות העולמות.

והיינו, שביחס לעולמות בריאה, יצירה ועשיה הפרטיים נחשב האצילות כסובב, אך באמת הוא גם אור פנימי. וכן ביחס לכללות העולמות (בריאה, יצירה ועשיה הכלליים, החל מעולם 'אדם קדמון') הסובב האמיתי הוא אור אין־סוף שלפני הצמצום, ובו גופא, בחינת ספירות אין קץ ולא הספירות הגנוזות שהם המקור של אור הממלא כל עלמין.

וכן חיות כל העולמות והנבראים עיקרו הוא מבחינת אור הסובב - לא רק עצם ההתהוות של הנבראים הוא מכוח הסובב, אלא גם החיות הפנימית שבהם היא מכוח הסובב ('התהוות' פירושה, עצם המעבר מאין ליש. 'חיות' פירושה, שהחיות פועלת ומתגלית בנברא כפי מהותו לאחר שנתהווה, שיהיה דבר חי).

וכמו שנתבאר בספר של בינונים (תניא) **פרק מ"ח**[154] שהמשל לאור הסובב הוא מהאדם שמרגיש מה שיש בתוכו, וכך בנמשל, **שידיעתו יתברך מה שיודע את הארץ הלזו הגשמית הוא חיות כל עובי הכדור כולו והתהוותו מאין ליש כו'**, וידיעת כל הנבראים היא מידיעת עצמו, כמו שהאדם יודע מה שמתחולל בתוכו. **הרי** - מסביר הרבי נ"ע - **שהחיות של עובי הכדור הוא מידיעתו יתברך** כלומר, זה גופא שהבורא יודע את הנבראים הוא החיות שלהם, **דידיעתו יתברך הוא** לא בידיעה שחוץ ממנו, אלא **מה שבידיעת עצמו יודע את הנבראים** דהיינו הידיעה **שבעצמות כו'**, והיינו אור הסובב כל עלמין, **ומזה הוא החיות של הארץ וכל הנבראים כו'**.

כאן מוכיח הרבי נ"ע שחיות כל הנבראים היא מאור הסובב כל עלמין, שהרי החיות היא מהידיעה של הבורא, וידיעת הבורא היא לא מדבר שחוץ ממנו אלא מכך שיודע את עצמו, שמידיעת עצמו יודע את כל הנבראים. וענין ידיעת עצמו לא יכול להחשב כאור הממלא כל עלמין, אלא רק כאור הסובב כל עלמין שהוא גילוי עצמי של הבורא.

אך הנה חיות זה שהבורא יודע את הנבראים אינו במורגש בנבראים ומה שבא בהם במורגש הוא מהאור פנימי,

הרי באמת המסקנה מכל הנ"ל היא: **כל הגילוים וההמשכות דהאור פנימי הכל הוא מהאור מקיף,**

וכמו שנתבאר לעיל פרק ט"ז ופרק כ"ז דשרשי האורות של אור הממלא כל עלמין **שהן העשר ספירות הגנוזות לפני הצמצום הוא מה שהאור אין־סוף שיער בעצמו להאיר בבחינת מדה וגבול** - כלומר, מהאור אין־סוף ממש (בחינת ספירות אין קץ) נמשכה בחינה של השערה לעולמות, שהיא מקור ושורש האורות הפנימיים שנמשכים לאחר הצמצום, **שזהו** - ההשערה שלפני הצמצום להאיר במידה וגבול - **בחינת מלכות דאין־סוף כו'**. כלומר, הבחינה התחתונה בגילויים של אין־סוף לפני הצמצום הנקראת מלכות דאין־סוף, שהרי המלכות היא הבחינה התחתונה שבספירות.

וכן לאחר הצמצום כל המשכות האור פנימי הוא מהאור מקיף - והיינו, כמו שלפני הצמצום ניכר כי שורש האור הפנימי - הספירות הגנוזות, נמשך משורש אור הסובב - הספירות אין קץ, כך לאחר הצמצום נמשכים האורות הפנימיים המחיים את הנבראים מהחיות הכללית - אור הסובב.

---

154) **וזה לשונו שם**: ולקרב אל השכל יותר הוא בדרך משל. כמו האדם שמצייר בדעתו איזה דבר שראה או שרואה הנה אף שכל גוף עצם הדבר ההוא וגבו ותוכו ותוך תוכו כולו מצוייר בדעתו ומחשבתו מפני שראהו כולו או שרואהו הנה נקראת דעתו מקפת הדבר ההוא כולו. והדבר ההוא מוקף בדעתו ומחשבתו רק שאינו מוקף בפועל ממש רק בדמיון מחשבת האדם ודעתו. אבל הקדוש־ברוך־הוא דכתיב ביה כי לא מחשבותי מחשבותיכם כו' הרי מחשבתו ודעתו שיודע כל הנבראים מקפת כל נברא ונברא מראשו ועד תחתיתו ותוכו ותוך תוכו הכל בפועל ממש. למשל כדור הארץ הלזו הרי ידיעתו ית' מקפת כל עובי כדור הארץ וכל אשר בתוכו ותוך תוכו עד תחתיתו הכל בפועל ממש שהרי ידיעה זו היא חיות כל עובי כדור הארץ כולו והתהוותו מאין ליש.

ואור הסובב **נקרא חיי החיים**, היינו, החיים עצמם זה האור הפנימי, ומה שמחייה את החיים זה אור הסובב. **וכמו** שמספרת הגמרא[155] שבפומבדיתא היו נוהגים תלמידי החכמים לאחל זה לזה **מחיה החיים יתן לך חיים** ארוכים וטובים ומתוקנין כו' דהלשון "מחיה החיים" פירושו **שהוא המקור לכל האור והחיות פנימי שבעולמות כו'**, והיינו אור הסובב כל עלמין.

וכפי רצונו יתברך באופני הגילוים כן הוא ההמשכה והגילוי בכל העולמות והספירות כו', והיינו, שאף שהגילויים לעולמות הם בחינת אור פנימי, סיבת הגילויים היא רצונו יתברך שהוא בחינת מקיף.

בשורות דלקמן מבאר הרבי נ"ע, כי גם כשיש תוספת אור של גילוי אלוקי בעולם, סיבת ההמשכה היא האור המקיף.

וגם בחינת תוספת האור והגילוי הוא מבחינת האור מקיף להיות תוספת אור בהפנימי כו'. יש אור אלוקי הנמשך לעולם באופן קבוע בשביל עצם קיום והתהוות העולם, ויש אור שנמשך לעיתים כתוספת על האור הקבוע. ועל זה אומר הרבי נ"ע, שלא רק שאור המקיף פועל את עצם הקיום של העולמות, אלא גם כשיש תוספת אור לעולמות מעבר להמשכה הרגילה, מקורה הוא מהאור המקיף שהוא רצונו יתברך.

וכמו בזמן דעת רצון למעלה - יש בעולמות את סדר ההנהגה הרגיל ויש זמנים מיוחדים הנקראים 'עת רצון' שבהם מתעורר רצון מיוחד בעולמות, **שנמשכים אז** - בעת רצון - **גילוי אורות נעלים, שהגילוים בעצם** הנמשכים בפועל בעולמות **הן מבחינת אור פנימי** כיון שזהו אור המתלבש בעולמות, לפי ערך וכלי הנבראים. ואף שהאור הנמשך הוא אור פנימי, הגילויים **נמשכים דוקא בזמן עת רצון כו'**, היינו, בשביל שימשכו תוספות אור באורות הפנימיים צריכה להיות התעוררות הרצון, שהוא האור המקיף.

שבת פרשת תצא

155) יומא עא, א.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים חלק א

שאלות בפירוש תפלה ובקשה זו, ומהו "תשובה רפואה לעולם". העולם מעלים על האמת, והאדם ע"י התשובה, מרפא ומסיר את ההעלם.

"וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ, וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ, וְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת שְׁמֶךָ, וְלֹא נֵבוֹשׁ וְלֹא נִכָּלֵם וְלֹא נִכָּשֵׁל לְעוֹלָם וָעֶד". וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ תֹּכֶן בַּקָּשׁוֹת אֵלּוּ. דְּהִנֵּה תּוֹרָה הִיא חָכְמָה וְדַעַת, וּרְאִיָּה תּוֹפֵס רַק דָּבָר גַּשְׁמִי, אִם כֵּן מַהוּ עִנְיַן הַבַּקָּשָׁה שֶׁיִּהְיֶה הֶאָרַת הָעֵינַיִם בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא יְדִיעָה וְהַשָּׂגָה. וְכֵן הַבַּקָּשָׁה "וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ", הִנֵּה דְּבֵקוּת הַלֵּב הוּא עִנְיַן רוּחָנִי שֶׁהוּא עִנְיַן הֶרְגֵּשׁ הַלֵּב, וְהַמִּצְוֹת הִנֵּה עִקָּרָם הֵם בִּדְבָרִים שֶׁל פֹּעַל בְּגַשְׁמִיּוּת כְּמוֹ הֲנָחַת תְּפִלִּין צִיצִית וְכוּ', וּמַהוּ עִנְיַן הַבַּקָּשָׁה לִהְיוֹת דְּבֵקוּת הַלֵּב בַּמִּצְוֹת. וּמַהוּ עִנְיַן הַבַּקָּשָׁה דְּ"וְיַחֵד לְבָבֵנוּ" שֶׁהוּא הַהִתְאַחֲדוּת דְּב' לְבָבוֹת, וַאֲשֶׁר אָז דַּוְקָא הִנֵּה "לֹא נֵבוֹשׁ וְלֹא נִכָּלֵם וְלֹא נִכָּשֵׁל", וְנַגִּיעַ אֶל הַתַּכְלִית הַמַּעֲלָה דְּ"לְעוֹלָם וָעֶד", דְּמִכְּלָלוּת הָעִנְיָן נִרְאֶה דְּתַכְלִית הַדָּבָר וְעִקָּרוֹ, דְּבָעוֹלָם יִהְיֶה הַבְּחִינָה וּמַדְרֵגָה דְּ"וָעֶד", וּכְדֵי שֶׁנַּגִּיעַ אֶל הַתַּכְלִית הַזֶּה הוּא עַל יְדֵי מִלּוּי בַּקָּשׁוֹת אֵלּוּ, וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ עִנְיָנָם. וּלְהָבִין זֶה, הִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (יוֹמָא דַף פו עַמּוּד א) "גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה שֶׁמְּבִיאָה רְפוּאָה לָעוֹלָם", וְצָרִיךְ לְהָבִין לָמָּה צָרִיךְ הָעוֹלָם לִרְפוּאָה, דְּלִכְאוֹרָה הָיָה רָאוּי שֶׁיֹּאמַר "רְפוּאָה לָאָדָם", וּמַהוּ עִנְיַן הָרְפוּאָה לָעוֹלָם. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה עוֹלָם הוּא לְשׁוֹן הֶעְלֵם, שֶׁהָאוֹר הָאֱלֹקִי מְכֻסֶּה וְנֶעְלָם, וְלָזֹאת צְרִיכָה רְפוּאָה לְהָסִיר אֶת הַהֶסְתֵּר וּלְגַלּוֹת אֶת הָאֱמֶת, וּרְפוּאָה זוֹ הִיא עַל יְדֵי הָאָדָם,

*) נדפס בספר המאמרים - קונטרסים חלק א עמוד 472 ואילך.

לב. בין הקרובים הגאונים והאורחים הגאונים שנכחו בחגיגת הבר מצוה של רבנו הזקן, היו דודו של הרבי, הגאון ר' יוסף יצחק העילוי מטשאריי. הרבי התיידד איתו מאוד.

עם כל הגאונים שהיו נוכחים בחגיגת הבר מצוה שלו, התכתב הרבי הזקן בשאלות ותשובות שונות.

הגאון ר' אייזיק בהר"ד[125] – הראב"ד של ויטבסק – סיפר לסבא – הוד כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש – שהיו אצלו שלושה כרכי כתבים, שהוא עצמו העתיק מהכתבים שהיו אצל כ"ק מהרי"ל – אחיו של הרבי. כולם קראו לו: הדוד לייבעלע – תשובותיו של הרבי על השאלות שקיבל מהגאונים שהיו בחגיגת הבר מצוה שלו.

לג. זמן קצר אחרי הבר מצוה שלו, נסע הרבי לויטבסק אל דודו הגאון ר' יוסף יצחק, שם שהה מספר חדשים.

לד. בזמן ששהה אצל דודו הגאון ר' יוסף יצחק – מספר הרבי לאב־הסבא (הוד כ"ק אדמו"ר "צמח צדק") – היתה כל יממה ממולאת בעונג יום טוב. חידושיו של הדוד – אומר הרבי – בכל מקצועות התורה בנגלה, נסתר, חקירה, קבלה ודרוש, היו השכלות מבהילות.

לה. ה'אמור לחכמה אחותי את'[126] – אומר הרבי – בשנותיי הצעירות, ראיתי אצל הדוד, מורי ורבי הגאון ר' יוסף יצחק. מחדש ועמקן כזה, בעל הגיון ובשפה ברורה כזה, שאת הסוגיא העמוקה ביותר היה אומר בבהירות דייקנית כזו – הנה עד ששמעתי חידושי תורה מהרבי – הרב המגיד ממזריטש – לא שמעתי מאף אחד.

לו. במשך הזמן ששהיתי אצל הדוד, הסביר לי מזמן לזמן פסוק, אגדה בגמרא או במדרש, בהסברה של קבלה וחקירה אלקית, דבר שעורר את הנשמה והאיר את הגוף. כעבור כמה שנים נודע לי, שפירושי התורה שהדוד הגאון ר' יוסף יצחק אמר לי, היו אלה, בחלקם, תורותיו של הסבא – מורנו הבעל־שם־טוב נ"ע – בביאוריו של הדוד.

לז. במשך חמש שנים בערך (תקי"ח־תקכ"ג) – מחולל הרבי שיטה חדשה בעבודת הבורא, ונקודתה: אהבת השם ויראת השם מן ההכרח שתבאנה מהבנה השכלתית עמוקה בגדלות השם בלווית הביאורים וההסברים של 'ומבשרי אחזה אלקה'[127] בהשגת החיוב, והבנות מסויימות בהפלאת ורוממות אין סוף, בדרך השגת השלילה של הביאורים וההסברים בענין 'ומבשרי אחזה'.

לח. הסבתא רבקה – אמו של הרבי – מספרת לדוד ר' משה – בנו של רבנו הזקן: המדובר עם המחותן רי"ל סגל – היה, שנישואיו של אביך יהיו באלול תקי"ט, אך סבך נסע בתחילת אלול וחזר בסוף חודש חשון. המחותן תבע להגביל את זמן הנישואין במשך החורף, אך הסבא לא רצה. מיד אחרי פסח שוב נסע הסבא וחזר בתחילת חודש תמוז. אז הגבילו את זמן הנישואין ליום ששי, ערב שבת נחמו, י"ב מנחם אב.

לט. סבך – מספרת הרבנית רבקה לר' משה – היה הצנע לכת ובעל סוד גדול. מלבדי – אומרת הסבתא רבקה – הנה בשנתיים הראשונות אחרי חתונתנו, לא ידע אף אחד, שסבך הוא חסיד של הבעל־שם־טוב[128]. כעבור שנתיים היה הסבא בחדשים אלול ותשרי אצל הבעל־שם־טוב במזיבוז, ומה התפלא לפגוש שם את גיסו ר' יוסף יצחק ואת המלמד ר' שמשון מליובאוויטש. אך הם החליטו לשמור הלאה על הסוד. במשך כל השנים עד לשנתיים אחרי הסתלקות הבעל־שם־טוב, לא ידע אף אחד שסבך הוא חסיד של הבעל־שם־טוב.

מ. סבך – מספרת הסבתא רבקה – השתוקק מאד להביא את אביך כ"ק אדמו"ר הזקן – אל הבעל־שם־טוב. אך הבעל־שם־טוב ציווה לא להביא אותו, והורה בחומרה לסבך ולגיסו, ר' יוסף יצחק, שלא לספר לאביך שום דבר אודותו – אודות הבעל־שם־טוב – שכן אין הוא צריך להיות תלמיד שלי, הוא שייך לממלא מקומי, הוא תלמיד שלו.

מא. כשהגאון הצדיק ר' ישכר דוב – מקבילניק – היה בחג השבועות תק"ט אצל הבעל־שם־טוב במזיבוז, נתן הבעל־שם־טוב לר' ישכר דוב סדר לימוד איך שהוא – ר' ישכר דוב – ילמד עם הרבי, והזהירו בחומרה שלא יספר לרבי שום דבר אודותו.

מב. רק בחודש אלול תק"כ, סיפר הגאון ר' יוסף יצחק לרבי אודות הבעל־שם־טוב, תורת החסידות ודרכי החסידים

125) הרב ר' יצחק אייזיק בהרב ר' ישעי' מתמיד (תלמידו של בעל סדר הדורות). נולד בשנת תקכ"ח ונפטר, לערך, תרכ"ז. רב באסטראוונע ואח"כ בויטבסק. בעה"מ שו"ת פני יצחק. - ראה אודותו התמים ח"ד ע' כח ואילך.

126) משלי ז, ד.

127) איוב יט, כו.

128) ראה ג"כ שיחת ח"י אלול ה'תש"ג שיחה ד.

אגרות קודש

ב"ה, ערב פסח, ת"ש
לייקוואוד

שלום וברכה!

ידידינו הרב התמים וו"ח אי"א בעל מדות טובות מוה"ר נחמן שי' קאוואלסקי והרב וו"ח אי"א בעל מדות טובות בנשק"ע מוה"ר יחיאל מיכל שי' האגער התנדבו א"ע לנסוע למחנם הטוב לועד פדיון שבוים עבור מרכז ישיבות תומכי תמימים דליובאוויטש אשר תחת הנהלתי הנמצאות בווארשא לע"ע תחת ממשלת הנאציס אשר כל יום ויום שהם מתעכבים שמה היא סכנת נפשות ממש.

וחוב קדוש על כל אחד ואחד מישראל לעזור להציל את תלמידי חכמים הנמצאים בסכנה גדולה וכל או"א בודאי ירצה ליטול חלק במצוה רבה של פדיון שבוים. ובזכות מצוה רבה הזאת יעזר השי"ת להמנדבים, העושים והמעשים, בבני חיי ומזוני ובכל הדרוש להם בגשמיות וברוחניות.

הדו"ש ומברכם.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

אגרות קודש

ב"ה ט' תמוז, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו - בלי הוראת זמן הכתיבה - בו כותב אשר לפני זמן למד בישיבה והצליח בלימודים, ואשר אח"כ לפי דעתו סרה ההצלחה ממנו, אינו יכול להתקשר אל הלימוד כו' וכו', ובמילא הרגש של נחיתות בלבו ומסופק אם יצליח בלימודו, ושואל דעתי בזה.

והנה אם בקולי ישמע יגרש את הרגש הנ"ל, וגם את המחשבות הנ"ל כליל לא רק מלבו אלא גם המד' אמות שלו, וימשיך בלימוד בתורתנו תורת חיים, אלא שיבקש את הראש ישיבה בכתה המתאימה אליו שיסדר לימודו במשך זמן הראשון עכ"פ במקום שלבו חפץ, והחששות הנ"ל אין להם יסוד והם מפיתויי היצר.

אלא שכיון שבכל ענין וכל אדם זקוק לסייעתא דשמיא, ומדתו של הקב"ה מדה כנגד מדה, מהנכון ביותר שיעשה הוא למשפיע לקבוצת נערים, כמובן בגיל יותר צעיר ממנו, ובזמנים הפנוים מלימוד שלו, ילמוד עמהם או יותר נכון ישוחח עמהם בעניני פרשת השבוע, הלכות הצריכות בחיי היום יומים של נערים כאלו וידריכם במנהגי ישראל המתאימים להם, וכיון שמובטחני שיצליח בזה, גם זו תהי' הוכחה נוספת שהחששות הנ"ל אין להם כל יסוד ועלה יעלה בלימוד ויצליח בהם.

בודאי ישמור עכ"פ מכאן ולהבא שלשת השיעורים השוים לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, בחומש תהלים ותניא הידועים, וכן יפריש בכל יום חול קודם התפלה - שתים שלש פרוטות לצדקה, מובן שכ"ז צ"ל בלי נדר -.

בברכה לבשו"ט בכל הנ"ל בהקדם,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

פרק ד משנה ו

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל הַמְכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְכֻבָּד עַל הַבְּרִיּוֹת. וְכָל הַמְחַלֵּל אֶת הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְחֻלָּל עַל הַבְּרִיּוֹת:

נקודות משיחות קודש

המפרשים[1] ביארו שהכוונה לכבד את ספר התורה ולומדיו. ואולם מכיון שכיבוד ספר־תורה הוא הלכה בשולחן־ערוך[2] ומסכת אבות באה ללמדנו ענינים שהם "מילי דחסידותא"[3], מוכרחים, לכאורה, לפרש את המשנה באופן אחר.

עוד יש לדייק בדברי המשנה - "גופו מכובד" - מהו הדגש על "גופו" דוקא?

להבנת הדברים יש להתבונן בהנהגתו של רבי יוסי עצמו:

מסופר במדרש[4] על "מטרונה" (גבירה מבית המלוכה) שנהגה להציג לרבי יוסי שאלות שונות (כגון, מה הם מעשי הקב"ה לאחר שסיים לברוא את העולם?) ורבי יוסי היה משיב לה על שאלותיה. למרות שיכול היה להמנע מלהשיב לה - ובפרט שהשאלות לא נגעו כלל לאותן מצוות שהיא מחוייבת בהן - עם כל זאת השתדל רבי יוסי לענות על כל שאלותיה, וזאת כדי להעלות את כבוד התורה אף בעיניה של אותה "מטרונה".

לפי זה יש לומר כי באומרו "כבוד התורה" נתכוון רבי יוסי להסברת התורה באופן כזה שיעלה את קרנה וכבודה בעיני הבריות.

זאת אפוא מלמדנו רבי יוסי כי על־פי מידת חסידות יש לכבד את התורה גם במקום שאינו מחוייב מצד הדין וכמו במקרה הנ"ל: אשה נוכריה שואלת שאלות על התורה ואין כל חיוב לענות עליהן - אף־על־פי־כן טרח רבי יוסי להשיב עליהן, בכדי שגם אומות העולם ("הבריות") יכבדו את התורה.

זו גם הסיבה שרבי יוסי נקט הלשון "גופו מכובד", שכן לגויים יש שייכות אך ורק לגופו של היהודי (כנאמר בתניא[5]: "הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם"), אך בכל הנוגע לנשמת היהודי - אין לגויים כל קשר ושייכות.

לכן, כאשר יהודי משתדל שהתורה תהיה מכובדת בעיני כולם, גם בעיני הבריות (אומות העולם), הבריות מכבדות "את גופו".

(שיחות קודש תשל"ח - מוצ"ש פרשת קורח)

דברי המשנה צריכים עיון: אצל יהודי הנשמה היא העיקר והגוף רק טפל אליה[6]. לפי זה, כאשר המשנה עוסקת בכבוד האדם ("מכובד על הבריות"), היה עליה להדגיש את הנשמה ולא את הגוף?!

זאת ועוד: הביטוי "בריות" מתאים למי שאין להם שום מעלה (לא מצד שכלם ולא מצד מידותיהם) והם בבחינת "בריות בעלמא"[7], דהיינו שמעלתם היחידה היא שנבראו על־ידי הקב"ה. נשאלת אפוא השאלה - מהו השבח להיות מכובד על־ידי "בריות" נחותות שכאלה?

ההסבר הוא: כבוד התורה (שהיא חכמתו של הקב"ה) הוא דבר המתחייב בפשטות (גם ללא הנמקות והבטחות). אולם לעיתים עשויה השמירה על כבוד התורה להיות כרוכה בקשיים שמציבים חיי הגוף. שכן, בהיות בני ישראל נתונים בגלות כ"כבשה אחת בין שבעים זאבים"[8], יתכן שהקפדה יתרה על ענינים הקשורים לכבוד התורה תסב להם קשיים בפרנסה וכיוצא בזה.

אומרת לנו המשנה: כאשר יהודי מכבד את התורה, אזי אפילו ה"בריות" הנחותות ביותר לא זו בלבד שלא יפריעו לו בעניני הגוף הגשמיים, אלא הן אף יסייעו לו בעניני הגוף. ואמנם כך גם רואים בפועל, שכאשר יהודי עומד בתוקף על עקרונותיו בכל הקשור לעניני יהדות - סביבתו רוחשת לו כבוד והערכה ומתקיים בו "כל המכבד את התורה - גופו מכובד על הבריות".

('תורת־מנחם - התוועדויות' תשד"מ, כרך ג, עמ' 1820)

---

1) רש"י ורע"ב. 2) אורח-חיים סימן קמו, יורה-דעה סימן רמד. 3) בבא קמא ל, א. 4) לדוגמה ראה בראשית-רבה ד, ו. שם יז, ז. ועוד. 5) פרק מט. 6) ראה תניא פרק לב. 7) תניא שם. 8) מדרש תנחומא תולדות ה.

פרשת חוקת

יט א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ב זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר דַּבֵּר | אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עֹל: ג וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו: ד וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים: ה וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף: ו וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה: (לוי) ז וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב: ח וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: ט וְאָסַף | אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא: (ישראל) י וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם: יא הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים: יב הוּא יִתְחַטָּא־בוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהָר: יג כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ: יד זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: טו וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא: טז וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקֶבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: יז וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעַפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל־כֶּלִי:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 129)

וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ (יט, ב)

בְּפָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּכָל הַדּוֹרוֹת נִתְקַדְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים מֵאֵפֶר פָּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה מֹשֶׁה, שֶׁהָיָה בָּטֵל בְּתַכְלִית לַה׳, עֶבֶד נֶאֱמָן – מְסַמֵּל מְסִירַת נֶפֶשׁ (הָאָדָם מוּכָן לִמְסֹר אֶת כָּל מְצִיאוּתוֹ לַה׳). לָכֵן טָהֲרַת טֻמְאַת מֵת הִיא בְּכֹחַ אֵפֶר פָּרָתוֹ, כִּי טֻמְאָה זוֹ מוֹרָה עַל פֵּרוּד מֵהַקָּבָּ״ה, שֶׁהֲרֵי הַדְּבֵקוּת בֶּאֱלֹקִים חַיִּים מוֹנַעַת מִיתָה וְטֻמְאָתָהּ; וּכְדֵי לְבַטֵּל פֵּרוּד זֶה, יֵשׁ לְעוֹרֵר אֶת הַכֹּחַ שֶׁל מְסִירַת נֶפֶשׁ לַה׳.

שני יח וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזֶּה עַל־הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים וְעַל־הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ־שָׁם וְעַל־הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקָּבֶר: יט וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטְּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב: כ וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא: כא וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם וּמַזֵּה מֵי־הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד־הָעָרֶב: כב וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד־הָעָרֶב: **פ כ** א וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה מִדְבַּר־צִן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקָדֵשׁ וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם: ב וְלֹא־הָיָה מַיִם לָעֵדָה וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן: ג וַיָּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר וְלוּ גָוַעְנוּ בִּגְוַע אַחֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה: ד וְלָמָּה הֲבֵאתֶם אֶת־קְהַל יְהוָה אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוּת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירֵנוּ: ה וְלָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא

אֹתָנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הָרָע הַזֶּה לֹא | מְקוֹם זֶרַע
וּתְאֵנָה וְגֶפֶן וְרִמּוֹן וּמַיִם אֵין לִשְׁתּוֹת: ו וַיָּבֹא
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקָּהָל אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֵּרָא כְבוֹד־יְהוָה אֲלֵיהֶם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ חקת תשמ"ה)

לֹא מְקוֹם זֶרַע וּתְאֵנָה וְגֶפֶן וְרִמּוֹן (כ, ה)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, בִּשְׁלָמָא חִטָּה וּשְׂעוֹרָה כְּלוּלִים בַּ"זֶרַע", אֲבָל מַדּוּעַ לֹא הִזְכִּירוּ זַיִת שֶׁמֶן וּדְבָשׁ (דְּבַשׁ תְּמָרִים). וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁטַּעֲנָתָם הָיְתָה שֶׁהֵבְטִחוּ לָהֶם פֵּרוֹת חֲדָשִׁים שֶׁלֹּא הָיוּ בְּמִצְרַיִם, וּבְכֹעַל הֶבִיאוּם לְמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם פֵּרוֹת הַלָּלוּ. וְאֵלּוּ שֶׁמֶן וּדְבָשׁ הָיוּ לָהֶם גַּם בַּמִּדְבָּר: שֶׁמֶן - הֲרֵי הִדְלִיקוּ נֵרוֹת הַמְּנוֹרָה. דְּבַשׁ – כְּשֶׁבָּאוּ לְאֵילִים מָצְאוּ שָׁם שִׁבְעִים תְּמָרִים.

שלישי ז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ח קַח אֶת־
הַמַּטֶּה וְהַקְהֵל אֶת־הָעֵדָה אַתָּה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ
וְדִבַּרְתֶּם אֶל־הַסֶּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מֵימָיו
וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן־הַסֶּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת־
הָעֵדָה וְאֶת־בְּעִירָם: ט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֶּה
מִלִּפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ: י וַיַּקְהִלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
אֶת־הַקָּהָל אֶל־פְּנֵי הַסֶּלַע וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְעוּ־נָא
הַמֹּרִים הֲמִן־הַסֶּלַע הַזֶּה נוֹצִיא לָכֶם מָיִם:
יא וַיָּרֶם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת־הַסֶּלַע בְּמַטֵּהוּ
פַּעֲמָיִם וַיֵּצְאוּ מַיִם רַבִּים וַתֵּשְׁתְּ הָעֵדָה
וּבְעִירָם: ס יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן
יַעַן לֹא־הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת־הַקָּהָל הַזֶּה אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם: יג הֵמָּה מֵי מְרִיבָה
אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה וַיִּקָּדֵשׁ בָּם: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ט א עמ' 398)

וְהִשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה וְאֶת בְּעִירָם (כ, ח)

"מִכָּאן שֶׁחָס הַקָּבָּ"ה עַל מָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל" (רש"י). בְּטַעַם הַדָּבָר אוֹמֵר הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב (כתר שם טוב סימן ריח), שֶׁנִּכְסָיו שֶׁל אָדָם הֵם חֵלֶק מֵעֲבוֹדָתוֹ, וְיֵשׁ בָּהֶם נִצּוֹצוֹת שֶׁל קְדֻשָּׁה הַשַּׁיָּכִים לְשֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ.

רביעי יד וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקָּדֵשׁ אֶל־מֶלֶךְ
אֱדוֹם כֹּה אָמַר אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת
כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתְנוּ: טו וַיֵּרְדוּ אֲבֹתֵינוּ
מִצְרַיְמָה וַנֵּשֶׁב בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים וַיָּרֵעוּ לָנוּ
מִצְרַיִם וְלַאֲבֹתֵינוּ: טז וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע
קֹלֵנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיֹּצִאֵנוּ מִמִּצְרָיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ
בְקָדֵשׁ עִיר קְצֵה גְבוּלֶךָ: יז נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצֶךָ
לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה וּבְכֶרֶם וְלֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר
דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ לֹא נִטֶּה יָמִין וּשְׂמֹאול עַד
אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ: יח וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱדוֹם לֹא
תַעֲבֹר בִּי פֶּן־בַּחֶרֶב אֵצֵא לִקְרָאתֶךָ: יט וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמְסִלָּה נַעֲלֶה וְאִם־מֵימֶיךָ
נִשְׁתֶּה אֲנִי וּמִקְנִי וְנָתַתִּי מִכְרָם רַק אֵין־דָּבָר
בְּרַגְלַי אֶעֱבֹרָה: כ וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיֵּצֵא אֱדוֹם
לִקְרָאתוֹ בְּעַם כָּבֵד וּבְיָד חֲזָקָה: כא וַיְמָאֵן | אֱדוֹם
נְתֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֵּט יִשְׂרָאֵל
מֵעָלָיו: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 468)

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים (כ, יד)

הַ"מֹּשֶׁה" שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שׁוֹלֵחַ מַלְאָכִים מִ"קָּדֵשׁ" שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, אֶל מֶלֶךְ, אֵלֶּה שֶׁהַקָּבָּ"ה מָסַר לָהֶם אֶת הַהַנְהָגָה בִּזְמַן הַגָּלוּת - אֱדוֹם, כֹּה אָמַר אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל – אַף שֶׁגּוּף יְהוּדִי נִדְמֶה בְּחָמְרִיּוּתוֹ לְגוּף לֹא-יְהוּדִי, וְ"אַחִים" הֵם, כִּי שְׁנֵיהֶם זְקוּקִים לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְכַדּוֹמֶה, הִנֵּה דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ - מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם, דֶּרֶךְ ה', גֵּלֶךְ - בְּכָל הַקֶּשׁוּר לְדָתֵנוּ, לִמּוּד הַתּוֹרָה קִיּוּם הַמִּצְוֹת וּמִנְהָגֵי יִשְׂרָאֵל.

חמישי כב וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־
הָעֵדָה הֹר הָהָר: כג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וְאֶל־אַהֲרֹן בְּהֹר הָהָר עַל־גְּבוּל אֶרֶץ־אֱדוֹם
לֵאמֹר: כד יֵאָסֵף אַהֲרֹן אֶל־עַמָּיו כִּי לֹא יָבֹא
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־
מְרִיתֶם אֶת־פִּי לְמֵי מְרִיבָה: כה קַח אֶת־אַהֲרֹן
וְאֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְהַעַל אֹתָם הֹר הָהָר:
כו וְהַפְשֵׁט אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו וְהִלְבַּשְׁתָּם אֶת־
אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְאַהֲרֹן יֵאָסֵף וּמֵת שָׁם: כז וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּעֲלוּ אֶל־הֹר הָהָר לְעֵינֵי

כָּל־הָעֵדָה: כח וַיַּפְשֵׁט מֹשֶׁה אֶת־אַהֲרֹן אֶת־בְּגָדָיו
וַיַּלְבֵּשׁ אֹתָם אֶת־אֶלְעָזָר בְּנוֹ וַיָּמָת אַהֲרֹן שָׁם
בְּרֹאשׁ הָהָר וַיֵּרֶד מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר מִן־הָהָר:
כט וַיִּרְאוּ כָּל־הָעֵדָה כִּי גָוַע אַהֲרֹן וַיִּבְכּוּ אֶת־
אַהֲרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל: ס
כא א וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ־עֲרָד יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי
בָּא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל
וַיִּשְׁבְּ | מִמֶּנּוּ שֶׁבִי: ב וַיִּדַּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר לַיהוָה
וַיֹּאמַר אִם־נָתֹן תִּתֵּן אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי
וְהַחֲרַמְתִּי אֶת־עָרֵיהֶם: ג וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל
יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת־הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֵם אֶתְהֶם וְאֶת־
עָרֵיהֶם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם חָרְמָה: פ ד וַיִּסְעוּ
מֵהֹר הָהָר דֶּרֶךְ יַם־סוּף לִסְבֹּב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם
וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ־הָעָם בַּדָּרֶךְ: ה וַיְדַבֵּר הָעָם
בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה לָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוּת
בַּמִּדְבָּר כִּי אֵין לֶחֶם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה
בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל: ו וַיְשַׁלַּח יְהוָה בָּעָם אֶת הַנְּחָשִׁים
הַשְּׂרָפִים וַיְנַשְּׁכוּ אֶת־הָעָם וַיָּמָת עַם־רָב
מִיִּשְׂרָאֵל: ז וַיָּבֹא הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חָטָאנוּ
כִּי־דִבַּרְנוּ בַיהוָה וָבָךְ הִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וְיָסֵר
מֵעָלֵינוּ אֶת־הַנָּחָשׁ וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם:
ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף וְשִׂים
אֹתוֹ עַל־נֵס וְהָיָה כָּל־הַנָּשׁוּךְ וְרָאָה אֹתוֹ וָחָי:
ט וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחַשׁ נְחֹשֶׁת וַיְשִׂמֵהוּ עַל־הַנֵּס וְהָיָה
אִם־נָשַׁךְ הַנָּחָשׁ אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט אֶל־נְחַשׁ
הַנְּחֹשֶׁת וָחָי:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת מוצש"ק חקת תשל"ח)

דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים (כא, א)

"דֶּרֶךְ הַנֶּגֶב, שֶׁהָלְכוּ בָּהּ הַמְרַגְּלִים" (רש"י). הַגַּע בְּעַצְמְךָ: הַמְרַגְּלִים, שֶׁהוֹצִיאוּ דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה וְהֵבִיאוּ אָסוֹן עַל הָעָם, הֵם גַּם אֵלּוּ שֶׁסִּלְּלוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְכָל הָעָם! וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַמְרַגְּלִים זָכוּ לְכָךְ בִּגְלַל פְּעֻלָּה טוֹבָה אַחַת - הֲלִיכָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁלִיחוּת ה' וְקִיּוּם הַצִּוּוּי לָתוּר אֶת הָאָרֶץ. לוֹמַר לְךָ, שֶׁאֲפִלּוּ פְּעֻלָּה טוֹבָה אַחַת גּוֹרֶמֶת עִלּוּי בָּאָרֶץ הַגַּשְׁמִית וַהֲפִיכָתָהּ לְ'אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל'.

ששי ו וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאֹבֹת: יא וַיִּסְעוּ
מֵאֹבֹת וַיַּחֲנוּ בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר עַל־
פְּנֵי מוֹאָב מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ: יב מִשָּׁם נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ
בְּנַחַל זָרֶד: יג מִשָּׁם נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אַרְנוֹן
אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר הַיֹּצֵא מִגְּבֻל הָאֱמֹרִי כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל
מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֱמֹרִי: יד עַל־כֵּן יֵאָמַר
בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת יְהוָה אֶת־וָהֵב בְּסוּפָה וְאֶת־
הַנְּחָלִים אַרְנוֹן: טו וְאֶשֶׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה
לְשֶׁבֶת עָר וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב: טז וּמִשָּׁם בְּאֵרָה
הִוא הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֱסֹף
אֶת־הָעָם וְאֶתְּנָה לָהֶם מָיִם: ס יז אָז יָשִׁיר
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת עֲלִי בְאֵר עֱנוּ־לָהּ:
יח בְּאֵר חֲפָרוּהָ שָׂרִים כָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם בִּמְחֹקֵק
בְּמִשְׁעַנֹתָם וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה: יט וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל
וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת: כ וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה
מוֹאָב רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְנִשְׁקָפָה עַל־פְּנֵי הַיְשִׁימֹן: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 75)

וְהָיָה כָּל הַנָּשׁוּךְ וְרָאָה אוֹתוֹ וָחָי (כא, ח)

"בִּזְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִסְתַּכְּלִין כְּלַפֵּי מַעְלָה וּמְשַׁעְבְּדִין אֶת לִבָּם . . הָיוּ מִתְרַפְּאִים" (רש"י). **וּמְשַׁעְבְּדִין אֶת לִבָּם** - הַיְינוּ כָּל הַלֵּב, כּוֹלֵל הַיֵּצֶר הָרַע. וְאִתְהַפְּכָא זוֹ בַּנֶּפֶשׁ, הֲפִיכַת הַיֵּצֶר הָרַע לְטוֹב, פְּעֻלָּה אִתְהַפְּכָא גַּם בָּעוֹלָם: הַנָּחָשׁ עַצְמוֹ, שֶׁהֵמִית עַם רַב, הֵבִיא רְפוּאָה וְחַיִּים.

שביעי כא וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ־
הָאֱמֹרִי לֵאמֹר: כב אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ לֹא נִטֶּה
בְשָׂדֶה וּבְכֶרֶם לֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ
נֵלֵךְ עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ: כג וְלֹא־נָתַן סִיחֹן
אֶת־יִשְׂרָאֵל עֶבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֶּאֱסֹף סִיחֹן אֶת־כָּל־
עַמּוֹ וַיֵּצֵא לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל הַמִּדְבָּרָה וַיָּבֹא יָהְצָה
וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל: כד וַיַּכֻּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי־חָרֶב
וַיִּירַשׁ אֶת־אַרְצוֹ מֵאַרְנֹן עַד־יַבֹּק עַד־בְּנֵי עַמּוֹן
כִּי עַז גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן: כה וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֵת
כָּל־הֶעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עָרֵי
הָאֱמֹרִי בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל־בְּנֹתֶיהָ: כו כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר

סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הוּא וְהוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ
מוֹאָב הָרִאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד־
אַרְנֹן: כט עַל־כֵּן יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים בָּאוּ חֶשְׁבּוֹן
תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֶן עִיר סִיחוֹן: כח כִּי־אֵשׁ יָצְאָה
מֵחֶשְׁבּוֹן לֶהָבָה מִקִּרְיַת סִיחֹן אָכְלָה עָר מוֹאָב
בַּעֲלֵי בָּמוֹת אַרְנֹן: כט אוֹי־לְךָ מוֹאָב אָבַדְתָּ
עַם־כְּמוֹשׁ נָתַן בָּנָיו פְּלֵיטִם וּבְנֹתָיו בַּשְּׁבִית
לְמֶלֶךְ אֱמֹרִי סִיחוֹן: ל וַנִּירֶם אָבַד חֶשְׁבּוֹן עַד־
דִּיבֹן וַנַּשִּׁים עַד־נֹפַח אֲשֶׁר עַד־מֵידְבָא: לא וַיֵּשֶׁב
יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי: לב וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל
אֶת־יַעְזֵר וַיִּלְכְּדוּ בְּנֹתֶיהָ כתיב ויירש קרי וַיּוֹרֶשׁ
אֶת־הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־שָׁם: לג וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ דֶּרֶךְ
הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתָם הוּא
וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה אֶדְרֶעִי: לד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה אַל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ
וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר
עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן:
לה וַיַּכּוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ עַד־בִּלְתִּי
הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד וַיִּירְשׁוּ אֶת־אַרְצוֹ:
כב א וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב
מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ: ססס

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם לא עמ' 127)

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת יַעְזֵר וַיִּלְכְּדוּ בְּנוֹתֶיהָ (כא, לב)

לִכְאוֹרָה, הֲרֵי שָׁלְחוּ אוֹתָם לְרַגֵּל אֶת יַעְזֵר, וּמַדּוּעַ לָכְדוּהָ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהֵם שִׁעֲרוּ שֶׁשְּׁלִיחוּת זוֹ נִתְּנָה לָהֶם בְּאֹפֶן שֶׁעֲלֵיהֶם לְהָבִין שֶׁהַכַּוָּנָה אֵינָהּ רַק לְרַגֵּל, וְלָכֵן עֲלֵיהֶם לְמַלֵּא אוֹתָהּ יַחַד עִם כַּוָּנָתָהּ הַפְּנִימִית, בִּבְחִינַת תֵּן לֶחָכָם וְיֶחְכַּם עוֹד (וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלְּאַחַר הַכִּשָּׁלוֹן שֶׁל הַמְרַגְּלִים הָרִאשׁוֹנִים, הִתְקַיֵּם בָּהֶם מֵעֵין "אֵין אָדָם עוֹמֵד עַל דִּבְרֵי תוֹרָה עַד שֶׁנִּכְשָׁל בָּהֶם").

מפטיר לד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן: לה וַיַּכּוּ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד וַיִּירְשׁוּ אֶת־אַרְצוֹ: **כב** א וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ: ססס

פ"ז פסוקים, למידב"א סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת חוקת לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

בשופטים פרק יא

יא א וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי הָיָה גִּבּוֹר חַיִל וְהוּא בֶּן־אִשָּׁה זוֹנָה וַיּוֹלֶד גִּלְעָד אֶת־יִפְתָּח: ב וַתֵּלֶד אֵשֶׁת־גִּלְעָד לוֹ בָנִים וַיִּגְדְּלוּ בְּנֵי־הָאִשָּׁה וַיְגָרְשׁוּ אֶת־יִפְתָּח וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־תִנְחַל בְּבֵית־אָבִינוּ כִּי בֶן־אִשָּׁה אַחֶרֶת אָתָּה: ג וַיִּבְרַח יִפְתָּח מִפְּנֵי אֶחָיו וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ טוֹב וַיִּתְלַקְּטוּ אֶל־יִפְתָּח אֲנָשִׁים רֵיקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ: ד וַיְהִי מִיָּמִים וַיִּלָּחֲמוּ בְּנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל: ה וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־נִלְחֲמוּ בְּנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי גִלְעָד לָקַחַת אֶת־יִפְתָּח לְהַשִּׁיבוֹ אֶל גִּלְעָד מֵאֶרֶץ טוֹב: ו וַיֹּאמְרוּ לְיִפְתָּח לְכָה וְהָיִיתָ לָּנוּ לְקָצִין וְנִלָּחֲמָה בִּבְנֵי עַמּוֹן: ז וַיֹּאמֶר יִפְתָּח לִזְקְנֵי גִלְעָד הֲלֹא אַתֶּם שְׂנֵאתֶם אוֹתִי וַתְּגָרְשׁוּנִי מִבֵּית אָבִי וּמַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי עַתָּה כַּאֲשֶׁר צַר לָכֶם: ח וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח לָכֵן אֵמֶת כִּדְבָרְךָ עַתָּה

עטרת מרים

א וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי הָיָה גִּבּוֹר חַיִל וְהוּא בֶּן־אִשָּׁה זוֹנָה שֶׁהִרָּהּ אֵלָיו לְפִילֶגֶשׁ לְכָךְ הָיָה בָּרוּר לַכֹּל וַיּוֹלֶד גִּלְעָד אֶת־יִפְתָּח: **ב** אַחֲרֵי זֶה וַתֵּלֶד אֵשֶׁת־גִּלְעָד הַנִּשּׂוּאָה אֵלָיו בְּחוּפָּה וְקִדּוּשִׁין לוֹ בָנִים וַיִּגְדְּלוּ בְּנֵי־הָאִשָּׁה וַיְגָרְשׁוּ בְּחִזְקָה אֶת־יִפְתָּח וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־תִנְחַל בְּבֵית־אָבִינוּ כִּי בֶן־אִשָּׁה אַחֶרֶת פִּילֶגֶשׁ אָתָּה: **ג** וַיִּבְרַח יִפְתָּח מִפְּנֵי אֶחָיו וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ אִישׁ שֶׁשְּׁמוֹ טוֹב וַיִּתְלַקְּטוּ אֶל־יִפְתָּח אֲנָשִׁים רֵיקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ בְּכָל אֲשֶׁר יֵצֵא הוּא: **ד** וַיְהִי מִיָּמִים אַחַר שֶׁנִּתְגָּרֵשׁ יִפְתָּח וַיִּלָּחֲמוּ בְּנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל: **ה** וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־נִלְחֲמוּ בְּנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי גִלְעָד לָקַחַת אֶת־יִפְתָּח לְהַשִּׁיבוֹ אֶל גִּלְעָד מֵאֶרֶץ טוֹב: **ו** וַיֹּאמְרוּ לְיִפְתָּח לְכָה וְהָיִיתָ לָּנוּ לְקָצִין וְנִלָּחֲמָה בִּבְנֵי עַמּוֹן: **ז** וַיֹּאמֶר יִפְתָּח לִזְקְנֵי גִלְעָד הֲלֹא אַתֶּם שְׂנֵאתֶם אוֹתִי וַתְּגָרְשׁוּנִי עֲזַרְתֶּם לְאַחֵי לְגָרֵשׁ אוֹתִי מִבֵּית אָבִי וּמַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי עַתָּה וְלֹא מוּקְדָּם, רַק כַּאֲשֶׁר צַר לָכֶם: **ח** וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח לָכֵן אֱמֶת כִּדְבָרְךָ עַתָּה

שי למורא

א) וְיִפְתָּח הַגִּלְעָדִי, מְקוֹם מְגוּרָיו הָיָה בְּאֶרֶץ הַגִּלְעָד. (וְגַם שֵׁם אָבִיו הָיָה "גִּלְעָד"). וְהוּא בֶּן אִשָּׁה זוֹנָה וַיּוֹלֶד גִּלְעָד אֶת יִפְתָּח, יִפְתָּח נוֹלַד מִפִּילַגְשׁוֹ שֶׁל גִּלְעָד, כִּי בַּזְּמַן הַהוּא עוֹד לֹא הֻתְּרוּ הַשֻּׁבָּטִים לְהִתְחַתֵּן זֶה בָּזֶה, וְעַל כֵּן מִי שֶׁלָּקַח אִשָּׁה מִשֵּׁבֶט אַחֵר הָיָה נוֹשְׂאָהּ לְפִילֶגֶשׁ, כְּלוֹמַר, בְּלֹא כְּתֻבָּה, וּבְנֵי הָאִשָּׁה שֶׁל גִּלְעָד חָשְׁבוּ שֶׁגַּם אֵין לְכֶן הַפִּילֶגֶשׁ זְכוּת בִּירֻשַּׁת אֲבִיהֶם, וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ לוֹ "לֹא תִנְחַל בְּבֵית אָבִינוּ כִּי בֶן אִשָּׁה אַחֶרֶת אָתָּה", כְּלוֹמַר, מִשֵּׁבֶט אַחֵר. אֲבָל הֵם טָעוּ בָּזֶה, וְלָכֵן אָמַר לָהֶם יִפְתָּח "הֲלֹא אַתֶּם שְׂנֵאתֶם אוֹתִי וַתְּגָרְשׁוּנִי מִבֵּית אָבִי", כְּלוֹמַר, עֲשִׂיתֶם עִמָּדִי שֶׁלֹּא כַּדִּין, כִּי בֶּן הַפִּילֶגֶשׁ יוֹרֵשׁ. **ג)** בְּאֶרֶץ טוֹב, כָּךְ הָיָה שֵׁם הַמָּקוֹם. פֵּרוּשׁ אַחֵר, אֲדוֹן הָאָרֶץ הַהִיא הָיָה שְׁמוֹ "טוֹב", כְּמוֹ "אִם יִגְאָלְךָ טוֹב" (רות ג,יג). **ו)** לְקָצִין, לְשַׂר.

שי למורא

יא) אֶת כָּל דְּבָרָיו, אֵת הַתְּנָאִי שֶׁבֵּינֵיהֶם. טו) אֶת אֶרֶץ מוֹאָב, לְפִי שֶׁהָיָה מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן מְבַקֵּשׁ "מֵאַרְנוֹן וְעַד הַיַּבֹּק", לְפִיכָךְ הֵשִׁיב לוֹ שֶׁאוֹתָהּ הָאָרֶץ הָיְתָה שֶׁל מוֹאָב בְּעֶבֶר הָרְחוֹק, וְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי לְקָחָהּ מִמּוֹאָב, וְיִשְׂרָאֵל לְקָחוּהָ מִסִּיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי. וְנִמְצָא שֶׁלֹּא לָקְחוּ יִשְׂרָאֵל לֹא מִמּוֹאָב וְלֹא מֵעַמּוֹן. יז) וְלֹא אָבָה, וְלֹא רָצָה לָתֵת לָהֶם לַעֲבֹר בְּאַרְצוֹ. יח) וַיַּחֲנוּן, כְּמוֹ "וַיִּחֲנוּ". וְהַנּוּ"ן נוֹסֶפֶת כְּמִנְהַג הַלָּשׁוֹן בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת. יט) עַד מְקוֹמִי, עַד אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר נָתַן לִי ה'. כג) הוֹרִישׁ,

עטרת מרים

שֶׁבָּנוּ אֵלֶיךָ לֹא לְהַרְאוֹת הַכְּנֵעָה וְחִבָּה יְתֵירָה, כִּי אִם מִפְּנֵי הַדְּחַק, וְהֲלָכָתָן וְכַאֲשֶׁר תֵּלֵךְ עִמָּנוּ וְנִלְחַמְתָּ בִּבְנֵי עַמּוֹן וְהָיִיתָ לָּנוּ לְרֹאשׁ לְכֹל יֹשְׁבֵי גִלְעָד: טז וַיֹּאמֶר יִפְתָּח אֶל־זִקְנֵי גִלְעָד אִם־מְשִׁיבִים אַתֶּם אוֹתִי אִם יִסְבֹּם הַדָּבָר וְאֵלֵךְ לְהִלָּחֵם בִּבְנֵי עַמּוֹן וְנָתַן יְהוָה אוֹתָם לְפָנָי אֲנֹכִי מַעֲצַמִי אֶהְיֶה לָכֶם לְרֹאשׁ מִצַּד הַדִּין, לָכֵן חָפֵץ אֲנִי שֶׁתְּשִׂימוּ אוֹתִי תֵּיכֶף לְרֹאשׁ: י וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי־גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח יְהוָה יִהְיֶה שֹׁמֵעַ בֵּינוֹתֵינוּ אִם־לֹא כִדְבָרְךָ כֵּן נַעֲשֶׂה לְהַמְשִׁיל אוֹתְךָ מִיָּד: יא וַיֵּלֶךְ יִפְתָּח עִם־זִקְנֵי גִלְעָד וַיָּשִׂימוּ הָעָם אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ וּלְקָצִין וַיְדַבֵּר יִפְתָּח אֶת־כָּל־דְּבָרָיו דִּבְרֵי תְפִלָּתוֹ וְתַחֲנוּנָיו לִפְנֵי יְהוָה בַּמִּצְפָּה: יב וַיִּשְׁלַח יִפְתָּח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן לֵאמֹר מַה־לִּי וָלָךְ כִּי־בָאתָ אֵלַי לְהִלָּחֵם בְּאַרְצִי מַה הִיא סִבַּת הַמִּלְחָמָה, וּמָה אַתָּה רוֹצֶה מִמֶּנּוּ: יג וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן אֶל־מַלְאֲכֵי יִפְתָּח כִּי־לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אַרְצִי בַּעֲלוֹתוֹ מִמִּצְרַיִם מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק וְעַד־הַיַּרְדֵּן וְעַתָּה הָשִׁיבָה אֶתְהֶן אֵלַי בְּשָׁלוֹם מִבְּלִי מְרִיבָה וּמִלְחָמָה: יד וַיּוֹסֶף עוֹד יִפְתָּח וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן: טו וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה אָמַר יִפְתָּח לֹא־לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וְאֶת־אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן כִּי בְּעֶבְרָה שֶׁלְּקָחָהּ יִשְׂרָאֵל לֹא הָיְתָה עוֹד אַרְצָם: טז כִּי בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרַיִם וַיֵּלֶךְ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־יַם־סוּף בִּדְרוֹמָהּ שֶׁל אֶרֶץ אֱדוֹם וַיָּבֹא קָדֵשָׁה: יז וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים ׀ אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם לֵאמֹר אֶעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצֶךָ לָבוֹא אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ אֱדוֹם וְגַם אֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלָח וְלֹא אָבָה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּקָדֵשׁ: יח וַיֵּלֶךְ בַּמִּדְבָּר וַיָּסָב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם וְאֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וַיָּבֹא מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מוֹאָב וַיַּחֲנוּן בְּעֵבֶר אַרְנֹן וְלֹא־בָאוּ בִּגְבוּל מוֹאָב כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב: יט וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחוֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן וַיֹּאמֶר לוֹ יִשְׂרָאֵל נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצְךָ עַד־מְקוֹמִי: כ וְלֹא־הֶאֱמִין סִיחוֹן

אֵלֶיךָ וְהָלַכְתָּ עִמָּנוּ וְנִלְחַמְתָּ בִּבְנֵי עַמּוֹן וְהָיִיתָ לָּנוּ לְרֹאשׁ לְכֹל יֹשְׁבֵי גִלְעָד: טז וַיֹּאמֶר יִפְתָּח אֶל־זִקְנֵי גִלְעָד אִם־מְשִׁיבִים אַתֶּם אוֹתִי לְהִלָּחֵם בִּבְנֵי עַמּוֹן וְנָתַן יְהוָה אוֹתָם לְפָנָי אֲנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לְרֹאשׁ: יז וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי־גִלְעָד אֶל־יִפְתָּח יְהוָה יִהְיֶה שֹׁמֵעַ בֵּינוֹתֵינוּ אִם־לֹא כִדְבָרְךָ כֵּן נַעֲשֶׂה: יא וַיֵּלֶךְ יִפְתָּח עִם־זִקְנֵי גִלְעָד וַיָּשִׂימוּ הָעָם אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם לְרֹאשׁ וּלְקָצִין וַיְדַבֵּר יִפְתָּח אֶת־כָּל־דְּבָרָיו לִפְנֵי יְהוָה בַּמִּצְפָּה: יב וַיִּשְׁלַח יִפְתָּח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן לֵאמֹר מַה־לִּי וָלָךְ כִּי־בָאתָ אֵלַי לְהִלָּחֵם בְּאַרְצִי: יג וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן אֶל־מַלְאֲכֵי יִפְתָּח כִּי־לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אַרְצִי בַּעֲלוֹתוֹ מִמִּצְרַיִם מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק וְעַד־הַיַּרְדֵּן וְעַתָּה הָשִׁיבָה אֶתְהֶן בְּשָׁלוֹם: יד וַיּוֹסֶף עוֹד יִפְתָּח וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן: טו וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה אָמַר יִפְתָּח לֹא־לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וְאֶת־אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן: טז כִּי בַּעֲלוֹתָם מִמִּצְרַיִם וַיֵּלֶךְ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד־יַם־סוּף וַיָּבֹא קָדֵשָׁה: יז וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים ׀ אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם לֵאמֹר אֶעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצֶךָ וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ אֱדוֹם וְגַם אֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלָח וְלֹא אָבָה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּקָדֵשׁ: יח וַיֵּלֶךְ בַּמִּדְבָּר וַיָּסָב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם וְאֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וַיָּבֹא מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מוֹאָב וַיַּחֲנוּן בְּעֵבֶר אַרְנֹן וְלֹא־בָאוּ בִּגְבוּל מוֹאָב כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב: יט וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחוֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן וַיֹּאמֶר לוֹ יִשְׂרָאֵל נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצְךָ עַד־מְקוֹמִי: כ וְלֹא־הֶאֱמִין סִיחוֹן

בַּמִּדְבָּר יַם סוּף וַיָּסָב אֶת־אֶרֶץ אֱדוֹם וְאֶת־אֶרֶץ מוֹאָב וַיָּבֹא מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ בְּמִזְרָחָהּ לְאֶרֶץ מוֹאָב וַיַּחֲנוּן בְּעֵבֶר אַרְנֹן אַרְנוֹן הוּא הַתְּחִלַּת גְּבוּל מוֹאָב וְלֹא־בָאוּ בִּגְבוּל מוֹאָב כִּי חָנוּ בְּהֶעֱבֵר מִזֶּה כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב: יט וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחוֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן

עטרת מרים

וַיֹּאמֶר לוֹ יִשְׂרָאֵל נַעְבְּרָה־נָּא בְאַרְצֶךָ עַד־מְקוֹמִי אֶרֶץ כְּנָעַן, מָקוֹם אֲשֶׁר נָתַן לִי ה׳: כ וְלֹא־הֶאֱמִין סִיחוֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל עֶבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֶּאֱסֹף סִיחוֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיַּחֲנוּ בְּיָהְצָה וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל: כא וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־סִיחוֹן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וַיַּכֻּם וַיִּירַשׁ יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַהִיא: כב וַיִּירְשׁוּ אֵת כָּל־גְּבוּל הָאֱמֹרִי מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק אֲשֶׁר בְּבַשׁ סִיחוֹן בִּזְמַנּוֹ מִמּוֹאָב וּמֵעַמּוֹן וּמִן־הַמִּדְבָּר וְעַד־הַיַּרְדֵּן שֶׁשָּׁם הָיוּ רַק מִדְבָּרוֹת: כג וְעַתָּה יְהוָה | אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּל הָאָרֶץ שֶׁלּוֹ הוֹרִישׁ אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּרְשׁוּ הֵם, וְאֵיךְ וְאַתָּה תִּירָשֶׁנּוּ ? בִּתְמִיהָה: כד בְּדֶרֶךְ לַעַג אָמַר הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יוֹרִישֶׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ שֶׁלֹּא הִצְלִיחַ לְהַצִּיל הָאָרֶץ מִיַּד מֶלֶךְ הָאֱמוֹרִי אוֹתוֹ תִּירָשׁ וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִפָּנֵינוּ אוֹתוֹ נִירָשׁ: כה וְעַתָּה הֲטוֹב טוֹב אַתָּה מִבָּלָק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב אֲשֶׁר מָלַךְ בְּעֵת הַהִיא וְהֶחֱרִישׁ, וְכֵן אֲחֵרָיו הָיוּ מְלָכִים רַבִּים וּכְבָר עָבְרוּ שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְיִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִים וּמַחֲזִיקִים בְּאֶרֶץ הָרוֹב רָב וְכִי אֶחָד מֵהֶם עָשָׂה מְרִיבָה עִם־יִשְׂרָאֵל אִם־נִלְחֹם נִלְחַם בָּם בַּעֲבוּר אַרְצוֹ: כו בְּשֶׁבֶת יִשְׂרָאֵל בְּחֶשְׁבּוֹן וּבִבְנוֹתֶיהָ וּבְעַרְעוֹר וּבִבְנוֹתֶיהָ וּבְכָל־הֶעָרִים אֲשֶׁר עַל־יְדֵי אַרְנוֹן קָרוֹב שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וּמַדּוּעַ לֹא־הִצַּלְתֶּם מִיַּד יִשְׂרָאֵל הָאָרְצוֹת הָאֵלֶּה, בְּעֵת הַהִיא בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן הַזֶּה: כז וְאָנֹכִי לֹא־חָטָאתִי לָךְ כִּי לֹא עָשִׂיתִי לְךָ מְאוּמָה רָע וְאַתָּה עֹשֶׂה אִתִּי רָעָה לְהִלָּחֶם בִּי וְאִם אֵין בֵּינֵינוּ יִשְׁפֹּט יְהוָה הַשֹּׁפֵט הַיּוֹם בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי עַמּוֹן: כח וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־דִּבְרֵי יִפְתָּח אֲשֶׁר שָׁלַח אֵלָיו: כט וַתְּהִי עַל־יִפְתָּח רוּחַ יְהוָה וַיַּעֲבֹר אֶת־הַגִּלְעָד וְאֶת־מְנַשֶּׁה וַיַּעֲבֹר אֶת־מִצְפֵּה גִלְעָד וּמִמִּצְפֵּה גִלְעָד עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן לְהִלָּחֵם בָּהֶם בְּאַרְצָם: ל וַיִּדַּר יִפְתָּח נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמַר אִם־נָתוֹן תִּתֵּן אֶת־בְּנֵי עַמּוֹן בְּיָדִי: לא וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתִי לִקְרָאתִי בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה

שי למורא

לְשׁוֹן גֵּרוּשִׁין. תִּירָשֶׁנּוּ, לְשׁוֹן יְרֻשָּׁה. יוֹרִישְׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ, בִּלְשׁוֹן לַעַג אָמַר לוֹ. נִירָשׁ, לְשׁוֹן יְרֻשָּׁה. כה) הֲרוֹב, וְכִי עָשָׂה הוּא מְרִיבָה. כו) בְּעֵת הַהִיא, בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַזְּמַן הַזֶּה. כט) רוּחַ ה׳, רוּחַ גְּבוּרָה מֵאֵת ה׳. עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן, עָבַר אֶל אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן. לא) וְהָיָה לַה׳, אִם אֵינוֹ רָאוּי לְעוֹלָה, יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה׳. שֶׁיִּהְיֶה תָּמִיד בִּקְדֻשָּׁה. וְהַעֲלִיתִיהוּ עוֹלָה, וְאִם יִהְיֶה רָאוּי לְעוֹלָה, יַעֲלֵהוּ לְקָרְבַּן עוֹלָה.

אֶת־יִשְׂרָאֵל עֶבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֶּאֱסֹף סִיחוֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיַּחֲנוּ בְּיָהְצָה וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל: כא וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־סִיחוֹן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וַיַּכֻּם וַיִּירַשׁ יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַהִיא: כב וַיִּירְשׁוּ אֵת כָּל־גְּבוּל הָאֱמֹרִי מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֹּק וּמִן־הַמִּדְבָּר וְעַד־הַיַּרְדֵּן: כג וְעַתָּה יְהוָה | אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוֹרִישׁ אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאַתָּה תִּירָשֶׁנּוּ: כד הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יוֹרִישֶׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ אוֹתוֹ תִּירָשׁ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִפָּנֵינוּ אוֹתוֹ נִירָשׁ: כה וְעַתָּה הֲטוֹב טוֹב אַתָּה מִבָּלָק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב הָרוֹב רָב עִם־יִשְׂרָאֵל אִם־נִלְחֹם נִלְחַם בָּם: כו בְּשֶׁבֶת יִשְׂרָאֵל בְּחֶשְׁבּוֹן וּבִבְנוֹתֶיהָ וּבְעַרְעוֹר וּבִבְנוֹתֶיהָ וּבְכָל־הֶעָרִים אֲשֶׁר עַל־יְדֵי אַרְנוֹן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וּמַדּוּעַ לֹא הִצַּלְתֶּם בָּעֵת הַהִיא: כז וְאָנֹכִי לֹא חָטָאתִי לָךְ וְאַתָּה עֹשֶׂה אִתִּי רָעָה לְהִלָּחֶם בִּי יִשְׁפֹּט יְהוָה הַשֹּׁפֵט הַיּוֹם בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי עַמּוֹן: כח וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־דִּבְרֵי יִפְתָּח אֲשֶׁר שָׁלַח אֵלָיו: כט וַתְּהִי עַל־יִפְתָּח רוּחַ יְהוָה וַיַּעֲבֹר אֶת־הַגִּלְעָד וְאֶת־מְנַשֶּׁה וַיַּעֲבֹר אֶת־מִצְפֵּה גִלְעָד וּמִמִּצְפֵּה גִלְעָד עָבַר בְּנֵי עַמּוֹן: ל וַיִּדַּר יִפְתָּח נֶדֶר לַיהוָה וַיֹּאמַר אִם־נָתוֹן תִּתֵּן אֶת־בְּנֵי עַמּוֹן בְּיָדִי: לא וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתִי לִקְרָאתִי בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם

מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לַיהוָה וְהַעֲלִיתִיהוּ עוֹלָה: לב וַיַּעֲבֹר יִפְתָּח אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן לְהִלָּחֵם בָּם וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיָדוֹ: לג וַיַּכֵּם מֵעֲרוֹעֵר וְעַד־בֹּאֲךָ מִנִּית עֶשְׂרִים עִיר וְעַד אָבֵל כְּרָמִים מַכָּה גְּדוֹלָה מְאֹד וַיִּכָּנְעוּ בְּנֵי עַמּוֹן מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

שי למורא

לג) וְעַד בֹּאֲךָ מִנִּית, וְעַד הַמָּקוֹם שֶׁתָּבוֹא בּוֹ אֶל מִנִּית. אָבֵל כְּרָמִים, כָּךְ הָיָה שְׁמוֹ שֶׁל מִישׁוֹר הַכְּרָמִים "אָבֵל הַכְּרָמִים" (ראה פירוש רש"י בראשית יד, ו).

עטרת מרים

לַיהוָה אם הוא בִּלְתִּי רָאוּי לְקָרְבָּן, אֲבָל אִם הוּא רָאוּי לְקָרְבָּן וְהַעֲלִיתִיהוּ עוֹלָה: לב וַיַּעֲבֹר יִפְתָּח אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן לְהִלָּחֵם בָּם וַיִּתְּנֵם יְהוָה בְּיָדוֹ: לג וַיַּכֵּם מֵעֲרוֹעֵר וְעַד־בֹּאֲךָ מִנִּית בְּמֶרְחַק הַמָּקוֹם הַהוּא הָיוּ עֶשְׂרִים עִיר וְעַד אָבֵל מִישׁוֹר כְּרָמִים מַכָּה גְּדוֹלָה מְאֹד וַיִּכָּנְעוּ בְּנֵי עַמּוֹן מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבת פרשת חוקת באה"ק (קרח בחו"ל) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	05:41	05:44	08:30	08:33	09:11	09:13	10:24	10:25	19:49	19:48	20:19	20:17	19:28	20:29
חיפה (ק)	05:36	05:39	08:26	08:29	09:08	09:10	10:22	10:23	19:55	19:54	20:22	20:21	19:24	20:33
ירושלים (ק)	05:38	05:41	08:28	08:30	09:09	09:11	10:22	10:23	19:54	19:53	20:18	20:17	19:13	20:29
תל אביב (ק)	05:39	05:42	08:29	08:31	09:10	09:12	10:23	10:25	19:52	19:51	20:21	20:20	19:31	20:32
אוסטריה, וינה (ק)	05:00	05:04	07:44	07:50	08:57	09:00	10:19	10:21	20:58	20:55	21:42	21:38	20:37	21:57
אוסטרליה, מלבורן (ח)	07:36	07:35	09:19	09:19	09:58	09:58	10:48	10:49	17:14	17:17	17:44	17:47	16:59	17:59
אוקראינה, אודסה (ק)	05:10	05:14	07:58	08:02	09:03	09:06	10:24	10:26	20:53	20:50	21:34	21:31	20:33	21:48
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:35	04:39	07:20	07:25	08:32	08:35	09:54	09:56	20:31	20:28	21:15	21:11	20:11	21:30
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	04:44	04:48	07:27	07:33	08:42	08:45	10:04	10:06	20:44	20:41	21:29	21:25	20:24	21:44
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	05:01	05:06	07:34	07:43	09:03	09:06	10:27	10:29	21:18	21:15	22:06	22:01	20:58	22:22
אוקראינה, קייב (ק)	04:52	04:57	07:23	07:33	08:55	08:58	10:19	10:21	21:12	21:09	22:00	21:55	20:51	22:16
איטליה, מילאנו (ק)	05:40	05:44	08:30	08:34	09:32	09:34	10:52	10:54	21:18	21:15	21:55	21:52	20:58	22:09
אקוואדור, קיטו (ח)	06:15	06:16	08:44	08:45	09:15	09:16	10:17	10:18	18:22	18:23	18:46	18:46	18:05	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	08:01	08:00	09:50	09:50	10:28	10:28	11:19	11:19	17:56	17:59	18:25	18:28	17:41	18:39
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	09:11	09:09	10:46	10:46	11:28	11:28	12:17	12:17	18:28	18:32	19:01	19:05	18:13	19:17
ארה"ב, בולטימור (ק)	05:45	05:48	08:37	08:40	09:26	09:28	10:42	10:44	20:37	20:35	21:11	21:09	20:17	21:23
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:30	05:34	08:22	08:25	09:13	09:15	10:30	10:32	20:30	20:28	21:05	21:03	20:11	21:18
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:30	05:34	08:22	08:25	09:13	09:16	10:30	10:32	20:31	20:29	21:06	21:04	20:11	21:18
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:01	06:05	08:52	08:56	09:47	09:49	11:04	11:06	21:12	21:10	21:49	21:46	20:53	22:02
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:25	06:28	09:14	09:16	09:53	09:55	11:06	11:07	20:27	20:26	20:55	20:54	20:08	21:06
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:46	05:49	08:36	08:39	09:19	09:21	10:33	10:34	20:07	20:05	20:38	20:36	19:48	20:48
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:34	06:36	09:20	09:22	09:58	09:59	11:08	11:10	20:17	20:16	20:44	20:43	19:58	20:54
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:24	05:27	08:15	08:19	09:08	09:10	10:25	10:27	20:28	20:26	21:04	21:02	20:09	21:16
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	05:55	05:58	08:46	08:50	09:37	09:40	10:54	10:56	20:54	20:52	21:29	21:27	20:34	21:41
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:21	05:24	08:12	08:16	09:06	09:08	10:23	10:25	20:29	20:27	21:05	21:03	20:09	21:18
בוליביה, לה-פס (ח)	07:02	07:02	09:15	09:16	09:47	09:48	10:45	10:46	18:12	18:14	18:37	18:39	17:56	18:48
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:33	05:38	07:47	08:06	09:38	09:41	11:02	11:04	22:00	21:57	22:50	22:45	21:39	23:07
בלגיה, בריסל (ק)	05:35	05:40	07:59	08:13	09:39	09:42	11:03	11:05	21:59	21:55	22:47	22:43	21:38	23:04
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:49	06:49	08:55	08:55	09:28	09:29	10:24	10:24	17:37	17:40	17:59	18:01	17:21	18:11
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:36	06:36	08:42	08:43	09:16	09:16	10:11	10:12	17:22	17:24	17:48	17:50	17:06	18:00
בריטניה, לונדון (ק)	04:49	04:55	07:05	07:17	08:55	08:58	10:19	10:22	21:22	21:18	22:10	22:05	21:04	22:27
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	04:46	04:52	07:13	07:14	08:58	09:01	10:24	10:27	21:40	21:36	22:35	22:29	21:21	22:55
גרמניה, ברלין (ק)	04:50	04:55	07:11	07:12	08:58	09:01	10:24	10:26	21:33	21:29	22:24	22:19	21:12	22:42
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:21	05:27	07:56	08:05	09:23	09:26	10:47	10:49	21:38	21:34	22:25	22:21	21:17	22:41
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:56	06:55	08:57	08:58	09:32	09:32	10:26	10:27	17:35	17:37	17:54	17:57	17:19	18:07
הודו, מומבאי (ח)	06:05	06:07	08:48	08:49	09:22	09:23	10:30	10:32	19:20	19:20	19:46	19:46	19:02	19:56
הודו, פונה (ח)	06:02	06:04	08:44	08:46	09:19	09:20	10:27	10:28	19:15	19:15	19:41	19:41	18:57	19:51
הונגריה, בודפשט (ק)	04:52	04:56	07:38	07:43	08:48	08:51	10:09	10:11	20:44	20:41	21:27	21:23	20:24	21:41
טורקיה, איסטנבול (ק)	05:33	05:37	08:25	08:28	09:17	09:19	10:34	10:36	20:36	20:34	21:12	21:09	20:17	21:24
יוון, אתונה (ק)	06:07	06:11	08:59	09:02	09:46	09:49	11:02	11:04	20:51	20:50	21:25	21:23	20:32	21:36
מולדובה, קישינב (ק)	05:15	05:19	08:02	08:07	09:10	09:13	10:31	10:33	21:03	21:00	21:45	21:41	20:43	21:59

לוח זמנים לשבת פרשת חוקת באה"ק (קרח בחו"ל) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי"ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:02	06:04	08:44	08:46	09:19	09:21	10:27	10:29	19:18	19:18	19:44	19:44	19:00	19:54
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	08:10	08:08	09:34	09:34	10:20	10:19	11:06	11:06	16:57	17:02	17:34	17:37	16:43	17:51
נפאל, קטמנדו (ח)	05:12	05:15	08:00	08:02	08:38	08:40	09:49	09:51	19:03	19:03	19:32	19:31	18:45	19:42
סינגפור, סינגפור (ח)	07:03	07:04	09:33	09:34	10:04	10:05	11:07	11:08	19:15	19:16	19:39	19:39	18:57	19:49
פולין, ורשא (ק)	04:21	04:26	06:40	06:41	08:28	08:32	09:54	09:56	21:00	20:56	21:51	21:46	20:39	22:09
פרו, לימה (ח)	06:30	06:30	08:48	08:48	09:19	09:20	10:18	10:19	17:56	17:57	18:20	18:22	17:39	18:31
צרפת, ליאון (ק)	05:56	06:01	08:45	08:50	09:48	09:51	11:09	11:11	21:34	21:31	22:14	22:11	21:14	22:28
צרפת, פריז (ק)	05:53	05:58	08:35	08:41	09:52	09:55	11:14	11:16	21:59	21:56	22:42	22:38	21:38	22:57
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:49	05:50	08:21	08:23	08:53	08:54	09:57	09:58	18:12	18:13	18:37	18:37	17:55	18:47
קנדה, טורונטו (ק)	05:41	05:45	08:32	08:36	09:29	09:32	10:48	10:50	21:05	21:03	21:40	21:37	20:46	21:53
קנדה, מונטריאול (ק)	05:11	05:15	08:00	08:05	09:03	09:05	10:23	10:25	20:47	20:45	21:26	21:23	20:27	21:40
קפריסין, לרנקה (ק)	05:36	05:40	08:27	08:30	09:11	09:13	10:25	10:27	20:03	20:02	20:34	20:33	19:44	20:46
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	04:25	04:31	07:01	07:01	08:41	08:44	10:08	10:11	21:36	21:31	22:36	22:29	21:14	22:58
רוסיה, מוסקבה (ח)	03:52	03:58	06:34	06:35	08:11	08:14	09:40	09:42	21:20	21:15	22:19	22:12	20:58	22:43
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	04:30	04:35	07:17	07:22	08:26	08:29	09:47	09:49	20:20	20:17	21:02	20:59	20:00	21:17
שוויץ, ציריך (ק)	05:35	05:39	08:21	08:26	09:30	09:33	10:52	10:54	21:31	21:28	22:08	22:04	21:10	22:22
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:55	05:57	08:34	08:35	09:07	09:08	10:13	10:14	18:50	18:50	19:15	19:15	18:32	19:25

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00533
03/07/2016

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים